5929

13/28

COMMENTARIA

IN PSALMVM CENTESIMVMDECIMVM-octauum, per Reuerendum P. F. Alfonsum de Auendaño Beneuentanum, Dominicani instituti, generalem Prædicatorem, ac Priorem Sancti Dominici de Guadalajaraæ dita, in gloriam Dei & sacrosanctæ matris Ecclesiæ obsequium.

HABES in hoc opere candide Lector, & quæ ad Conciones ad populum habendas conferunt quàm plurima, & quæ ad intellectum Sacrarum literarum adiuuant non pauca.

Rioseco.

CVM PRIVILEGIO.

SALMANTICÆ

Apud S. Stephanum Salmanticensem.

M D LXXXIIII.

EL REY.

POR quanto por parte de vos fray Alonso de Auendaño, prior del cõuento de la ordẽ de Sancto Domingo de la ciudad de Guadalajara nos fue fecha relaciõ que auiades compuesto vn libro intitulado Cõmentarios sobre el Psalmo ciẽto y diez y ocho, Beati immaculati in via, y nos suplicastes, os mãdassemos dar licencia para lo poder imprimir, y priuilegio para le vender, o como la nuestra merced fuesse, lo qual visto por los del nuestro consejo, y como por su mãdado se hizieron enel dicho libro las diligencias, que la Pragmatica por nos sobre ello fecha dispone, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta en la dicha razõ, y nos tuuimos lo por bien, por la qual vos damos licẽcia y facultad, para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corran y se quenten desde el dia de la data desta nuestra carta, vos, o la persona q̃ vuestro poder ouiere, podays imprimir y vender el dicho libro, que de suso se haze mencion en estos nuestros Reynos, y por la presente damos licencia y facultad a qualquier impressor dellos, qual vos nõbraredes, para que por esta vez pueda vender el dicho libro que de suso se haze mencion, por el original que enel nuestro consejo se vio que va rubricada cada plana, y firmado al fin del de Pedro Pacheco nuestro secretario de camara de los que enel nuestro consejo residen, y con que antes y primero que se venda lo traygays ante los del nuestro consejo, juntamente con el original, para que se vea si la dicha impresiõ esta conforme a el, y traygays fe en publica forma, como por el corrector nombrado por nuestro mãdado se vio y corrigio la dicha impresion, y esta conforme a el, y quedan ansi mismo impressas las erratrs por el apuntadas, para cada vn libro del dicho que ansi fueren impressos, y se os tasse el precio que por cada volumen huuieredes de auer, so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha Pragmatica y leyes de nuestros Reynos. Y mandamos que durante el dicho tiẽpo persona alguna sin vuestra licencia, no lo pueda imprimir, ni vender, so pena q̃ el que lo imprimiere y vẽdiere aya perdido y pierda todos y qualesquier

libros y moldes que del tuuiere y vēdiere en estos nuestros Reynos, y mādamos que durante el dicho tiempo persona alguna sin vuestra licencia no le pueda imprimir ni vender, so pena q̄ el que lo vēdiere e imprimiere, aya perdido y pierda todos y qualesquier libros y moldes, que el tuuiere y vendiere en estos nuestros Reynos, e incurra en pena de cinquenta mil marauedis, la tercia parte dellos para el denunciador, y la otra tercia parte, para la nuestra camara, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare. Y mandamos a los del nuestro consejo, Presidente y Oydores de las nuestras audiencias, Alcaldes, y Alguaziles de la nuestra casa y corte y Chancillerias, y a todos los Corregidores, Asistente, Gouernadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier de todas las ciudades y villas y lugares de los dichos nuestros Reynos y señorios, assi a los que agora son, como los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que assi vos hazemos, y que el tenor y forma dello, no vayan, ni passen en manera alguna, so pena de la nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Dada en Sant Lorenço, a veynte y seys dias del mes de Mayo, de Mil y Quinientos y ochenta y quatro años.

YO EL REY.

Por mandado de su Mageſtad.

Antonio de Eraſſo.

ILLVSTRISSIMO AC EXCELLENTISSIMO D. Domino Federico à Toleto, Albano Duci, Marchioni de Coria, Regiæ Maiestatis à cubiculis, &c. Frater Alfonsus de Auendaño Dominicanus.

ICà natura comparatum est (Illustrissime ac clarissime Princeps) vt infirmiora quæque ac debiliora fortiorum ac robustorũ indigeant adiutorio, quo consistere valeant; sic hædera vlmo hæret, palmitẽ asser sustinet, cæteraq; omnia validioribus sese iungere satagunt, vt consistant: imò ideo corpora hæc inferiora superioribus subdita esse oportere (docent philosophi) vt virtus eorum inde gubernetur, ab eisque vim ac robur accipientia persistere quæant. At verò homines qui omnibus his inferioribus præstant, etsi eorum vsus nonnihil illis necessarius sit, tamen nequaquam eis vt maioribus subsunt, sed potius tanquam præsides dominantur; quare vel à superioribus mendicant, vel sese mutuis officijs iuuant. Vnde ipsemet artifex qui mundum condidit, hominem super eum imperatorem constituit: in quo & exemplar quoddam totius naturæ depingere placuit. Quocirca licèt omnes homines inter se natura pares sint, eiusdemque conditionis ac formæ tamen alios alijs præcellere oportuit, in quo & discretio pulchritudinem pareret, & sibi inuicem adhærentes quasi aliam totius orbis effigiem in semetipsis adumbrarent. Fortunæ bonis hic præcellit, alius alterum forma superat, hic super illum viri-

bus prævalet, alius ingenio ac sapientia præstat; nobiles procereſque ossium, atque neruorum officio in hoc totius Reipublicæ humanæ corpore funguntur, quibus caro atque cartilago inhærent atque conuiscantur. Quòd si in eis non solùm opes abundent verùm etiam prudentia, sapientia, atque virtutes effulgeant, iam non solum ossa, ac nerui verumetiam baſes, fundamenta, ac totius huius mollis ſtabilimentum erunt, imò & decus omne, atque ornamentum. Nam (vt Salomonis ſententia hoc comprobem). Multitudo ſapientum: ſanitas eſt orbis
Sapien.6. terrarum, & rex ſapiens ſtabilimentum populi eſt. Sed quorſum hæc? Certè vt omnibus palàm fiat quibus de cauſis opuſculum hoc celſitudini tuæ offere decreuerim, cui & nobilitas, opeſque pariter cum ſapientia ac virtute vnita contingunt. Quis enim ignorat quibus ſis natalibus ortus? nec regia tibi progenies, nec totius Hiſpaniæ vetuſta nobilitas deeſt. Quis Albanum decus non nouit? à quo veluti ex Equo Troyano tot duces, exercituumque Imperatores prodierunt: quos & corporis robur, ſed præcipuè animæ vis, clariſſimos toto orbe vno omnium conſenſu reddiderunt. Nam vt de cæteris taceam (maioris enim operis atque cultioris linguæ id negotium erat) quid de tuo clariſſimo progenitore dicere quæam, cuius & militaris prudentia, & ingenij grauitas, animique ac Chriſtiani pectoris virtus adeò eum in toto orbe mirabilem ac magnum effecerant, vt paganis ac hæreticis pauori, fortiſſimis viris admirationi, regibus ac imperatoribus in pretio ac veneratione fuerit? Cuius & recens obitus tanquàm alterius Ioſiæ & veluti communis clades ab omnibus habitus atque deploratus eſt. Qui & ſub militari veſte, velut alter martyr Sebaſtianus Chriſtianiſſimum ſimul, ac religioſiſſimum pectus gerebat, iniuriæ immemor, manſuetudinem ac pietatem (quibus maximè à Paganis Chriſtiani diſcernuntur) præcipuè coluit; Quare & benedictionibus iuſtorum, quibus in ſcriptura benedictos legimus, etiam in hac vita repletus eſt (nam

illam

illam quã ſuper plenam in alia conſequutus eſt, ſolus ipſe qui modo ea feliciſſimè fruitur nouit). Vxorem quippe prudentiſſimam ſimul & Chriſtianiſſimam animo, religione, pietate, ac amplitudine refertam ſortitus eſt, quam & ſuperſtitem reliquit, vt ſui memoriam coram Deo aſſiduè haberet, ſed eam iam nobis (proh dolor) inuida mors quàm citiſſimè ſuſtulit, neque eam multo tempore à ſuo chariſſimo coniuge abeſſe, paſſa eſt. Indignus quippe erat tanta fœmina mundus. Vidit etiam filios filiorum ſuorum, quæ eſt altera iuſtorum benedictio, at quales filios? (nam vt illos prætermittam quos immatura mors intempeſtiuè à viuentibus rapuit) te vnum quem totius domus ſuæ hæredem accepit (vt ſapientis verbis vtar) in vita ſua vidit, & lætatus eſt, & in obitu ſuo non eſt contriſtatus nec confuſus coram inimicis. Reliquit enim defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Mortuus eſt pater tuus & quaſi non eſt mortuus, ſimilem enim ſui reliquit poſt ſe; hæc omnia ſapientia teſtatur. Et vt vno verbo quidquid eximium de te dici poteſt comprehendam, dignus es tanto parente filius: cuius non modo diuitias, verùm etiam & animi vim atque ſapientiam & in rebus bellicis periciam quaſi transfuſas inte videmus, ipſeque, vt diximus, vidit & lætatus eſt. Totque ſunt huius rei notiſſima teſtimonia, vt ſuperuacaneum exiſtimem hîc in memoriam reuocare; ego autem hic nõ aſſentatoris officium ago (ſciunt enim qui me norunt, quàm longiſſimè ab hoc vitio abſim) ſed de his quæ longo expertus ſum tempore teſtimonium reddo. Teſtor enim (idque omnibus palàm eſſe cupio vt æmulentur) me pluribus diebus in domo tua atq; clariſſimæ matris tuæ conuerſatũ fuiſſe, nec quidquàm quod non ad ædificationem eſſet, piaq; ac religioſa pectora redoleret me nec audiſſe nec vidiſſe: ita quod non in domo hominum ſecularium me fuiſſe exiſtimauerim, ſed cum viris religioſiſſimis, cum quibus ab ineunte ætate nutritus ſum me etiam tunc eſſe viderer, ecce coram Deo, quia non

Prou. 29.
Eccl. 27.
Eccl. 30.

mentior: idq; me maximè impulit, vt has meas lucubratiuncu-
las in Psalmum cẽtesimum decimum octauum celsitudini tuæ
dicarem. In hoc quippe Psalmo legis Dei egregia præconia canũ
tur, quam & rex Dauid, assiduè coluisse ac iugiter meditatum
fuisse testatur; quæ & moderatrix humanarum legum est to-
tiusq; vniuersi gubernatrix, norma etiã ac regula qua nostras
actiones dirigere debemus existit. Hãc rex, hanc princeps, hãc
Dominus, hanc seruus, hãc vir, hanc mulier amplecti ac deoscu
lari debent. Doctrix est enim disciplinæ Dei & electrix operũ
Sapiẽ. 6. illius; ne & moderatoribus orbis illud Sapiẽtiæ dicatur, Præbe
te aures vos qui continetis multitudinẽ, & placetis vobis in tur
bis nationum: quoniam cum essetis ministri regni illius non re-
ctè iudicastis nec custodistis legem iustitiæ nec secundũ volun-
tatem Dei ambulastis. Quem ergo iustitiæ cultorem esse cogno
ui, hunc volo vt Psalmum, in quo lex iustitiæ continetur, legat
atq; meditetur assiduè, nanq; talibus auspicijs innixum debile
hoc paruitatis meæ opusculum & fulcietur, & vires acquiret,
& in publicum prodire licebit. Faxit Deus Optim. Maxim. vt
celsitudinem tuam quam tam humanas quàm diuinas literas
amare cognoui, nec solum armis verùm & literis ornatum cor-
pus atque animum gerere, simul cum clarissima vxore, in pace
animæ ac valetudine corporis in secula multa conseruet.

Præsagit enim nescio quid magni animus meus,
quem quod nec seipsum fallat spero, nec te
inuida fortuna deludet.

AD LECTOREM.

VM diu mecum animo voluerẽ (pie ac Christiane Lector) quid potissimũ ex laboribus meis impertiri possem, quo & Ecclesiæ sanctæ Dei obsequium, vel exiguum præstarem, filijsque eius ac confratribus meis vsui aliquantulum esse possem, à multisque hortarer, vt ea omnia quæ apud celeberrimũ Cœnobium sancti Stephani Salmanticensis per septem ferè continuos annos in publicis concionibus dixeram, certo volumine atque per ordinem digesta congererem, & in Latinum sermonem translata in publicum darem; cum eorum hortatibus nullatenus acquiescere potuissem ea maximè ratione commotus (præter hoc quod multi hunc laborem hac tempestate insumpserunt pluresque iam libri Concionibus referti conscripti sunt atque in ore iam omnium versantur) quod hic tantus labor pigris potiùs ac sacras, & continuas lectiones aspernantibus, quàm studiosis & diuinis literis incumbentibus conueniret; illi enim omnia congesta quærunt, & in vnum cumulum ea adunata, ne nimio labore inquirendi conficiantur, nec libros alios euoluere illis opus sit, id autem non solum desides ac ignauos studiosos, reddit verum inertes, ac timidos, nec ingenia sua exercere ausos aut periclitari contendentes, quid per se inuestigare, ac inuenire possint, quomodo inuenta suis locis insculpere atque adaptare scirent, sed memoriter addiscentes, quæ legunt & secum ruminantes, eo modo quo hauserunt euomunt, aliorum potius dicta ore tenus referentes, quam ea quæ secum diu meditando profundoque labore excogitando quasi propria fecerunt eructantes, quare nec ea vi, ac energia proferre poterunt quàm si præconcepta exerarent, cum hæc ab imo prodeant illa à superficie tantum exire videantur, vnde & minus vtiles huiusce modi sermones esse experientia testatur: hac ratione stimulatus alias mihi vias explorandas esse censui, quibus & meum in publica commoda animum propensum explicarem, & quas in Sacris literis enucleandis, sententijsque patrum inueniendis operas vigiliasque

impendissem,& qua semita, tam ea quæ ad moralem doctrinam, quæ in publicis concionibus docueram, quàm quæ ad literalem sensum, quem priuato labore erueram pertinerent ostenderem, ac propalarem. Quod cum animo meo indies ego ipse versarem, incidit mihi consilium bonum, vt Commentarios super Psalmum centesimum decimum octauum conscriberem, in quibus vtrumque hoc munus expendere possim: nam in literalem sensum enucleandum ea quæ huic labori studia dedi ostendere possum, atque in communem prodere vtilitatem; in eo enim quod locus vnus sacræ Scripturæ declaratur, plura alia loca illi consona etiam ibi interpretanda se intromittunt. Est quippè sacrarum literarum codex veluti cithara quædam tali vocum concinnitate temperata, vt cum vna pulsatur protinus aliæ quasi vocate spontaneo sonitu illi respondeant, nam vna vox alias sibi consonas, quasi ad se vocat & trahit; sic vnus sacræ paginæ locus alios sibi quasi correspondentes excitat. Quare si attente legeris videbis ferè omnia testimonia, quæ ex sacris Literis in hoc opusculo accersimus in sensu proprio, ac literali adduci, in quo ad confirmandas assertiones nostras maiorem habent vim ac energiam. Quod si totus concionator essem id minimè facere possem nec oporteret, cum ad moralem doctrinam mystici, ac tropologici sensus accommodatiores esse soleant, vt in Diuo Gregorio super Iob intueri licebit. Tamen quoniam Psalmus iste totus æthicus, ac moralis est (vt sancti ac interpretes docent) nõ paruam nobis materiam suppeditat, vt plura quę cum moribus componendis tum concionibus publicis habendis conducunt afferamus. D. Hierony. ad Paulam vrbicam de interpretatione alphabeti Hebraici tom. 3. docet omnem moralem locum in hunc Psalmum comprehensum esse. Vbi more Philosophorum sacram Scripturam partitur in Physicam, Æthicam, Logicamq́; siue Rethoricem aut Dialecticam. Physica, id est, rerum naturalium cognitio in Genesi, ac Ecclesiastes comprehenditur, Æthica, hoc est de moribus doctrina, in Prouerbijs, & in omnibus sparsim libris, Dialectica vero siue Rethorica in Canticis & Euangelijs continetur, licet Apostolus quoq; sæpè proponat, assumat, confirmetq́; atque concludat, quæ propriè artis Dialecticæ sunt. Hactenus Hierony. Tamen secundum eius doctrinam & omniũ qui hunc Psalmũ interpretati sunt totus in morali doctrina comprehenditur: cum in quolibet versu de lege Dei tractet, ac doceat,

quæ

quæ humanorum actuum, ac morũ moderatrix, ac directrix est. Nec tamẽ sic studium hoc assumere possumus, vt quasi integram concionem de quolibet versu faciamus hoc enim esset in immensum opus protrahere, & in eadem salebra quam euitare contendimus ruere, de hoc quippè vt statim diximus, optimi ac grauissimi viri his temporibus plura scripserunt, quæ iam prælo mãdata omnibus peruia erũt, sed sparsim ac tumultuariè, vt sese in quolibet carmine occasio offert; aliqua ad mores conferẽtia, vel dicere, vel insinuare: ita quod nullũ omnino versum reperies in quo non aliquid, etsi aliquãdo modicũ sit, ad tale pertinẽs propositũ dictũ inuenias. Habebis enim in scriptura hac veluti symbola quædam diuersarum dapum quibus lassum, ac fastidiosum animũ reficere (si libuerit) possis; Ac sicuti ille qui sata sua diuerso semine implet, vtpote si triticum simul ac hordeum, millium, piper, in agro suo seminaret, hîc videbis nonnulla tritici grana nasci, sed statim mediare hordeum, vel alia semina, at post hæc rursum alia eiusdẽ tritici grana pullulare, & sic protinus alterius speciei semina se se in medio offerunt, rursum viresce re videbis triticum, ex quibus omnibus tuos manipulos triticei seminis colligere poteris: sic in hoc meæ exiguitatis opere lectori continget, in quo de misericordia, de iustitia, de humilitate, de superbia, de Christi Domini conceptu, ortu, vita, morte ac resurrectione, & de quàm pluribus alijs materijs quasi diuersa semina sparsim & tumultuariè seminata ac dicta reperiet, atque hîc nonnulla de misericordia dicta leget, sed confestim de iustitia, de humilitate, vel de alia qualibet re inueniet verba, ac post hæc de misericordia rursum germina reperiet, quæ quasi intercludi aliarum rerum sentẽtijs videbuntur, sed tandem alia, & alia vice eiusdem generis grana virorem suum exprimentia habebit, ex quibus omnibus aliquos huius, vel alterius materiæ manipulos colligere, ac coadunare licebit. Igitur quoniã ad moralẽ doctrinã tradẽdam hic Psalmus mihi aptissimus visus est: illũ mihi assumpsi interpretãdũ. Vnde in glossã super hunc Psalmum sic dicitur; Hic Psalmus totus est morali doctrina insignis, omnis autẽ doctrina moralis suauis est, in qua hic Psalmus eminet cæteris. Alij enim Psalmi tãquã minores stellæ aliquatenus lucẽt, iste autẽ Psalmus quasi Sol pleni luminis meridiano calore feruẽs totus morali dulcedine splendet. Psalmus iste institutor est fidelium, paradisus omnium pomorum, apotheca Spiritus sancti, qui quanto in superficie verborũ videtur apertior, tãto mysteriorum

altitudine

altitudine est profundior. Accessit ad hoc quoniam inter cæteros Psalmos hic communior est, atque à Prima vsque ad Nonam per singulos dies in vniuersa canitur Ecclesia. Quare non solum vtile imo & necessarium iudicaui, vt aliquam eius elucidationem præmanibus haberent Ecclesiastici viri, ne ieiuni, & absque aliqua intelligentia, quotidie illum ore tenus recitarent; Nam cui totum hunc nostrum commentarium legere tædio fuerit, habet à principio cuiuslibet versus breuem, ac literalem eius interpretationem simul & connexionem ac consequentiam, qua cum præcedentibus connectitur. Sed quoniam de excellentijs huius Psalmi plura in præfatione dicenda sunt ab his supersedendum modo erit, si prius tamen lectorem præmonuerim circa nonnulla, quæ in hoc opusculo forsan digna correctione videbuntur. Primùm stylus fortè displicebit alicui, vel quia tenuis ac submissior, vel quia profluus aliquando videbitur. Huic tamen D. Hieronymi sententiam oppono, qui Pamachio amicissimo suo scribens, sic ait. Porrò elocutiam tuam quam pro Christo in Cicerone contemnis, in paruulis ne requiras. Ecclesiastica interpretatio etiam si habet eloquij venustatem, dissimulare eam debet & fugere, vt non otiosis Philosophorum scholis pauciscque discipulis, sed vniuerso loquatur hominum generi. Imo & Damaso Pontifici scribens atque parabolam filij Prodigi declarans, rethorum flores atque Poetarum lusus siliquis porcorũ comparat. De quibus peccator atque mundanus impleri cupit ventrem suum, quasi hoc non sit filiorum, sed porcorum, qui relicta veritatis substantia his lusibus gaudent, atque in sacris literis quæ animas instruunt etiam lenocinia verborum, quæ aures mulciant imo, & nescio quas phrases, quæ voluptate carnem afficiant quærunt atque concupiscunt. Quibus testimonijs adductus cum primâ huic operi admoui manum, communissimo atque triuiali stylo illud decreui perficere, quatenus omnibus facilè ac peruium esset nec viderer potius verba, quam sentẽtias quærere. Sed cum reuersus ad Cœnobium Salmanticense (nam alibi initium huius commentarij feceram nempe cum conuentui Ciuitatensi præessem) reuersus inquam ad nobile illud monasterium, vbi totius eruditionis studium viget, ibique religiosos ac eruditos viros variaque scientia refertos simulq; mihi charissimos aduocassem, eisque cartulas aliquas huius commentarij legendas dedissem, visum est illis, vt aliquantulum eleuarem stylum, vel saltem non adeò submissis ac triuialibus verbis in

bis in Sacris literis reſerandis vterer, quorum acquieſcens conſilio & aliqua verba ex his quæ iam ſcripta erant immutaui, & deinceps maioribus atque cultioribus vſus ſum verbis. Nunquam tamen induci potui vt periodos numerumq́ue obſeruarem verborum, quaq́ue venuſtate ſententias clauderem attenderem, hoc reputans imo & experientia noſcens impoſsibile eſſe plurima quæ ad variam doctrinam pertinent dicere, & ſimul ornatui verborum atque ſententiarum ponderi attendere, maximè cum in animo fuerit paſsim patrum ſententias atque ſacrarum literarum teſtimonia affere, imo vbicūque ſeſe occaſio obtulerit verbis ipſis Sacræ ſcripturæ, quaſi ludere atque propria facere, & per ea ſententias meas in medium proferre atque effari, quod in Diuo Bernardo alijſq́ue ſacris Scriptoribus familiare eſſe videmus. Memini me in epiſtola quadam D. Hieronymum Auguſtinum taxare tanquam profluum prodigumq́ue verborum nec qui preſſo, ac ſuccincto ſtylo ſcripta mandaſſet. Quem tamē excuſans Eraſmus in ſcholijs ſuis dicit id D. Auguſt. feciſſe ex copia nimiaq́ue abundantia doctrinæ, ac ſententiarum, quæ illi in ipſo ſcribēdi tempore occurrebant, quibus præpeditus (ne à memoria elaberentur, vel alibi non tam opportunè dicerētur) non poterat periodos ea breuitate, qua compoſita oratio poſtulabat claudere, ſed longo hyperbaton prolixius eas protrahere neceſſe erat. Mihi (fateor) non ea copia ſentētiarum, quæ Auguſtino occurrebat (quis enim ego cum tanto viro, aut quid formicæ cum elephanto ſimile?) tamen eas tenues ſententias, quæ dum ſcriberem ſeſe obuias offerebant, intermittere non poteram ne è manibus ſtatim abirent, aut alibi non ita commode ſcriberentur, quare nulla ratione hunc in ſcribendo nitorem atque ornatum ſeruare potens fui, imo forſan, & ſi vellem non valerem, nec enim artem hanc erudite loquendi, ac ſcribendi didici nec religioſo ac Chriſtiano viro neceſſariam puto. Verba quippè Chriſti plano ſimpliciq́ue ſtylo docenda ſunt nec tantæ veritatis pondus rethorum adiumentis indigere credendum eſt, alioquin (vt Paulus infert) euacuaretur myſterium Crucis, quod per ſe ad animas immutandas atque alliciendas validum ac ſufficiens eſt, de quo plura in ipſo opere Deo dante docebimus, id ſolum quod à natura accepi, tam in docendo, quàm in ſcribendo profero, nec arte loquendi id colere operepretium fore exiſtimaui. Quare quæ occurrebant verba eà ſcribebam vtilius me reputans agere ſi ſacros Doctores potius quam Latinos legerem,

legerem,& nihilominus non ita humilem, ac contemnēdum credo ſtylum huius operis eſſe,vt non etiam ab eruditis abſque nauſea legi poſsit. Nam etſi aliquando verbis abundare videar, repetitaque faſtidium alicui generare poſsint,tamen quia ſapientibus, ac inſipientibus debitores ſumus, vt qui minus apti ſunt intelligere valeant:repetere ac inculcare imo & immutare verba aliquando neceſſum eſſe exiſtimaui. Quòd ſi iſtis qui cultum, ac ornatū in verbis nimis amant diſplicere laborem noſtrū contingat eſto, dummodo religioſis,ac pijs viris,& qui ſimpliciter ſacras diligunt literas gratum ac acceptum ſit. Aduertat etiam prudens Lector, quod ſi aliqua in hoc opere repetita ſibi videntur id fieri, vt alia iam antea dictis addantur,vel vt ea quæ ſimpliciter prius, vt propoſito congruebat fuerant dicta,altiùs ac ſublimiùs dicerentur. Quòd ſiquis forte nonnulla ex his, quæ in hoc ſcripta ſunt opere in aliquo doctore,ſiue prælo mandata,ſiue manu ſcripta reperit,ſciat me non ex meo capite loquutum fuiſſe, ſed quæ à viris doctis accepi ea hîc coadunaſſe, ſecundum quod propoſito conuenire iudicaui,nec tamen ideo minoris æſtimanda ſunt, perinde enim eſſet ob hoc mea dicta contemnere ac ſi quis inueniens ortum fontis,quem in hortu ſuo habet, contemneret illum qui per aquæ ductus & fiſtulas fontem illum in domum ſuam collectis aquis introduxit. Hæc ſunt quæ videntur mihi poſſe ab alijs in hoc opuſculo taxari, plura alia erunt quæ lima ac correctione digna ſint,quæ ego agnoſcere forſan non potui cum vnicuiq; eructus ſuus bene olere ſoleat. Qui autē inuenerit obſecro, vt piè atque Chriſtiano amore taxet,corrigat, emendet,atque me certiorem faciat, vt ſi forte ſecundo edi contigerit opus hoc emendatiora,& quaſi innouata accipiat, atque omnia ſubinde ſacræ Eccleſiæ correctioni ſubmitto. Quod ſi fortè gratè acceptus ſit hic labor noſter,alia forſan cultiora atque auctiora ex officina noſtra aliquando prodient, quæ quaſi gratitudinis ob acceptum beneficium obſequium ſint.Nam & ſuper Matthæum Commentaria ſcribere in animo eſt in quibus plura,quæ hic deſunt, tam ad moralem,quam ad literalem ſenſum conferentia ſtrictiori ac breuiori ſtylo comprehendemus. Vale prudens ac Chriſtiane Lector,meque Deo Optimo Maximo
tuis precibus commendatum
habeto.

IN Psalmum centesimũ decimum octauum, scilicet, Beati immaculati in via, cum suis omnibus Octonarijs Commentaria, Autore admodum Reuerendo Patre Fratre Alfonso Auẽdaño (Priore conuentus Diui Dominici ordinis prædicatorum ciuitatis Guadalajara) vidi & legi: in quibus nihil est, quod non veram doctrinam, insignem diligentiam authoris testentur. Poteruntq; in publicum exire cum laude autoris. In conuẽtu Diui Philippi ordinis Diui Augustini 29. mensis Februarij die Anno 1584.

F. Gabriel Pinelo.

ISTI SVNT DOCTORES
ex quibus quæ in his Commentarijs ſcribuntur, ſelecta ſunt.

Auguſtinus.
Hieronymus.
Ambroſius.
Gregorius.
Chryſoſtomus.
Baſilius.
Hylarius.
Caſsiodorus.
Gloſſa ordinaria.
Lyranus.
Burgenſis.
Doctor incognitus
Dionyſius Carthuſianus.
Hugo Cardinalis.
Caietanus.
Titelmanus.
Cornelius.
Ianſennius.
Sixtus Senenſis.
Magiſter ſententiarum in Pſalmos.
Cathena aurea Puthæi in Pſalmos.
Iacobus de Valencia.
Arnobius.
Benedictus Pariſiēſis.
Ioannes Cāpenſis.

HABES IN HOC ELENcho, optime lector, insinuationes quasdam quibus, ea quæ in hoc opere continentur adaptare possis Euangelijs ac festiuitatibus, tam temporis, quam Sanctorum, quæ per anni circulum à concionatoribus prædicari solent; & vt melius inuenire possis, Numerum, intellige signare Paginã, Verbum autem quod post numerum scribitur, significat ibidem incipere rem illam ad quam per numerum remiteris. Tu verò ingenio ac sagacitate tua, alias inuenire poteris applicationes meliores forsan & aptiores, quã quæ tibi hic insinuãtur.

DOMINICA prima Aduentus secundum fratres Predicatores.

Cùm appropinquasset Iesus &c. De desiderio Patrum de aduẽtu Christi. 117. 118. Ego tamen. 193. vsq;. 195. Vero. & 359. 360. Illi quidem.

Et quia hic introitus in Hierusalem significat illum misericordiæ, quem fecit factus homo in mundo, in quo ostendit misericordiæ suæ opera. Vide 284. vers. 8. per totum.

Et in illud, Turbæ quæ præcedebant &c. 397. Quare cùm Christus. Super illud. Quia dominus his opus habet. Intelligendo per hæc animalia peccatores, poteris tractare quomodo Deus dicatur illis indigere ad bonum electorum. 583. vsque 585. Obserua. Et si vis super illud Epist. Nox præcessit. &c. 400. Nox præcessit.

Quia fuit Aduentus misericordiæ, potes agere de Dei misericordia & eius effectib⁹. 602 vers. 4. per totum.

Quomodo nos aliter Christum expectamus, quam antiqui patres. 639. vers. 6.

Vestimenta quæ posuerunt Apostoli super asinam, sunt sacræ cęremoniæ Ecclesiæ. 640. vsq;. 642. Hoc est. Quomodo Christum desiderauerunt antiqui, & quomodo nos desideramus. 668. vsque 670. At verò.

DOMINICA SEcunda Aduentus, quæ est prima secundum vsum Romanum.

De iudicio finali. De maledictionibus quibus feriunt impij. 114. Maledicti qui declinant. 115. 116. Hoc opprobrium.

Super illud, Leuate capita vestra. 107. Quia iudicia. 236, versu. 4. per totum. De pœna damnatorum. 345. 346. Confunduntur etiã. 476. Hoc est aliud. 502. Aliter intelligi.

Quomodo in Deo sit iustitia, & quid efficiat. 540. vsque

541. Iustus est Domine.

Vult Deꝰ vt in præsenti nosmetipsos iudicemus, vt suũ euitemus iudiciũ. 597. Obserua. per totum versum.

De maledictione illa. Discedite à me &c. 601. Longè.

Super illud. Quod apparebit tunc signum filij hominis. 651. Est enim crux.

Quomodo hunc aduentum desiderent iusti. 669. Est ergo Christus. 670. De Christo.

DOMINICA III.

Super illud. Arundinem vento agitatam. 177. Sed non præter eundum. 411. Septimũ quod. 446. vers. 2. per totum.

DOMINICA QVARTA Aduentus, secundũ fratres Prædicatores.

Super illud. Dirigite viam Domini. 41. vsq; 44. Sed vt ad moralia. 49. Itaque propheta.

IN die Natalis Domini. 117. & 118. Ego tamen, & pro Euãgelio. In principio erat verbum. 392. Potest vltimo.

In illud. Erat lux vera, & lux hominum. 443. 444. Vel lucerna. 446. Obserua.

Super illud. Sine ipso factum est nihil. 477. & 478. Sed quoniam. 474. vsque 476. Non definit tamen.

Super illud. In principio erat verbum. 613. Non desunt.

Quomodo Christus natus homo dicatur manus Dei. 968. vsque. 669. At verò.

In Circunciſione.

Quod à primordijs assuescere debemus diuinis. 63. vsque 65. Secundò.

Quod sit magnum testimonium amoris Dei erga nos sanguinem fundere. 85. 86. Diuus tamen.

Quomodo circunciſio fuit signum Christi. 407. Secundò ex eodem.

IN EPIPHANIA ET in octaua Epiphaniæ.

De Baptiſmo. vsque 68. Tertius sensus. Quomodo columbæ debemus fieri in Baptiſmo. 451. Sed aduerte. Quo tempore Christus nobis apparere debuit. 502. Non desunt. Quomodo stella statim orto Christo illuminauit Magos, sicut vix orto sole illuminatur terra. 519. 520. Vltimò.

DOMINICA INFRA octauas Epiphaniæ.

Quomodo quærendus Deus. 21. à principio paginæ. Et paulò ante.

Super illud. Erat subditus illis. 61. vsque ad 65.

Tribus diebus quæsierunt illum, id est, perseueranter. 158.

159. Secundò. 429. Diuus Augustinus.

DOMINICA PRIma post octauas Epiphanię.

Quomodo cum Deo & sanctis consilium sumēdum est, & eos ad nostra opera inuitādos. 122. vsq; 124. Augustinus, & quia eorum cōsilium est optimum. 220. Et exercetur.

Super illud. Quæcunque imperauerit facite. 555. Dicat ergo vir iustus.

DOMINICA SEcunda post octauas Epiphaniæ.

Super illud. Ego homo sum, habens sub me milites. Quomodo anima nō caro dominari debeat. 184. vsque 189. Sed Diuus Augustin⁹. Et in illud. Vis mundari? volo. Quomodo iusti ad bonum vtantur libero arbitrio. 453. Sed secundò.

DOMINICA QVINta post octauas Epiphanię secūdum fratres Prædicatores.

Est euāgeliū de eo qui superseminauit zizaniā ī medio tritici.

Quomodo cōstet Ecclesia ex bonis & malis. 33. Alter.

Quomodo iusti inter malos luceant. 353. Intelligit.

Cur deus patiatur iniquos florere, vt zizania inter triticum. 291. vsque. 293. In hoc octonario. 583. vsque 585. Obserua.

DOMINICA IN Septuagesima.

Spes premij operarios solatur. 197. 198. Quia speraui. 114. Aliqui. 227. vsq;. 230. Hæc, scilicet, Spes. Operarij leuant manus ad opus, ad quid eleuandæ manus. 220. Demum. Per illos qui vltima hora venerunt. signantur illi, qui in senectute cōuertuntur ad Deum. 572. 573. Etenim senum.

DOMINICA IN Sexagesima.

72. vsq;. 75. Dixerat. 140. Verbum autem Dei.

Verbum Dei quomodo accipiendum vt prosit. 297. 298. Sed obserua. Quomodo verbum Dei animā mundat. 355. Sed vltima. Quomodo verbū Dei q̄ est semen sit lux animę. 445. Sed tamen. Super illud. Quia nō habebat radices. Quomodo debet esse radicatum verbum Dei in corde. 446. vers. 2. per totū. Quomodo bona opera dicātur fructus. 445. Sed tñ.

Et super illud. Qui habet aures, &c. 463. vers. 1. per totum.

Quomodo verbū Dei custodiat cor & defendat. 466. Ecce primum. Et velut placet, Aues sunt noxiæ cogitationes quas abigere debes, ne comedant semen. 469. Dæmones quippe. 470. D. Ambrosius alia vero. 474. 479. Quia iniusta est.

In lapidea terra arescit verbū Dei, id est in corde duro & tumido. 516. vsque. 519. Quare etiam. Circa illud. Quod fallaciæ diuitiarū suffocant verbū. 528. vsque 530. Quo supposito. Cur verbum Dei dicitur, semen quod cecidit in terrā bonam, quam purum est & defæcatum absque aliqua mixtione mali, non sicut quod cecidit inter spinas. 556. vsque 558. Hoc est. De grano qđ cecidit inter spinas, id est, inter curas rerum temporaliū, alienas ab homine Christiano. 565. Obserua. De virtute verbi Dei. 614 vers. 1. ferè per totum.

DOMINICA IN Quinquagesima.

De cæco illuminato. 100. vsq; 102. Nulli dubium est.
Quomodo sit cæcitas mentis & donum intellectus lux. 159. & 160. Multotiens.
Super illud. Dixit illi. Respice, ad quid debemus leuare oculos 219. Sed aduertendum.
In illud. Fili Dauid, miserere mei. 495. vers. 3. per totum.

FERIA IIII. Cinerum.

De hypocritis. 25. 26. Sed obserua. Hypocrita, id est, representante, de ijs qui imitātur sanctitatem, & non assequuntur eam. 154. Non vt hypocrita operetur Christianus, sed propter Deum. 215. & 216. Verum est. Item contra hypocritas. 448.
Quod si de humilitate. Super illud. Vt videantur ab hominibus. 178. Vel aliter. Super illud. Faciem tuā laua. 132. vsq; 134. Confessus sum.
Quomodo lachrymis cordis & oculorum est lauanda facies. 541. vers. 8. per totum. Lixiuiū quod fit ex aqua calida & cinere ad lauandas animas. 355. Secundum est.
In illud. Memento quia cinis es. 374. 375. Assidua ergo.
Pro exhortatione ad ieiuniū, quia sunt hæretici modo, qui illud damnant, nunc & tempus faciendi. 501. 502. Bene ergo dicit Propheta. Et quia hac die dicit inter vestibulum, & altare plorabant sacerdotes, &c.
Quomodo ministri Christi flere debēt aliena peccata. 545 Sed aliqui.

FERIA SEXTA post Cineres.

De dilectione inimicorū. 102. 103. Vide alia. 137. Vnde laceśitus. 173. Hoc est secūdum Augustinum.
Quomodo charitas magnanimos

nimos faciat homines, vt condonent iniuriam. 206. 208. Et aduerte.

Quomodo vincendi sint inimici. 349. Hæc est victoria. 413. 414. Dupliciter.

Super illud. Diligite inimicos vestros. 425. vers. 2. per totum.

Quomodo in hoc appareat noua & mirabilis hæc doctrina. 513. Item moralia, & obserua. Sustinere inimicos, maxima amoris probatio est. 555. Obserua.

DOMINICA prima in Quadragesima.

Quod per tētationes pergimus ad patriam. 3. 4. Secundo.

Quomodo nos permittat tentari Deus. 55. vsque ad. 60. Etenim. 74. 55. Sed sapiētia absco dita. Quomodo gerere nos debeamus in tētatione. 120. 121. Tertiò intelligitur.

Et sup illud, Mitte te deorsum, Quātum malū est deijci ab statu virtutis. 147. Noli me confundere. Super illud. Expulit illum spiritus in desertum, vt dicit Marcus.

Quomodo Spiritus sanctus agiles faciat suos. 149. vsque 151. Sed aduertēdū. Et in illud. Hæc omnia tibi dabo, &c. 167. vsq; 171. In tria vitia.

Quomodo per scripturę verba respōdit Christus. 196. hoc est. 198. 199. Sed minimè. Exijt in desertum ad meditādum. 212. 213. Gratia.

Et in illo. Non in solo pane. 230. Quia eloquium. Et in illud. Ieiunauit.

Quomodo ieiuniū sit vtile, sed cum discretione. 295. vsq; 297 Sed quoniam.

Post baptismū Christus tentatur. 306. Acsi diceret. 307. Sed tamen.

Quomodo post tentationē cōsolatur nos deus. 338. 339. Sed obserua. Omnes quinque sensus ieiunēt. 356. D. Gregorius.

Quomodo iusti carnem affligunt. 369. 370. Desecundò. hoc est. Quomodo iustus Satanam calcat. 372. Scit quidē.

Cur statim post baptismum tentatus. 447. Id est afflictus. Famelicū cibo tentauit dæmō, sic omnes suo proprio laqueo capit. 459. Obserua. Sed fuge in alta, & deserta loca. 659. Et meritò. Quomodo fugit à malis in deserto, quoniam nocua est eorū conuersatio. 467. vers. 3. per totum. Quod affligenda sit caro per ieiuniū, & alia. 481. vers. 8. per totum. Pro exhortatione ad ieiuniū quando sunt hæretici qui illud dānant, tunc est tempus faciendi. 501. 502. Bene ergo dicit propheta.

Super illud. Hæc omnia tibi dabo, &c.

Quomodo diuitiæ sint laquei diaboli. 530. Laqueus etiã sunt & quòd domãda sit caro: quia cum ea nos percutit diabolus. 531. Neq; ex corporis salute.

Quomodo post tentationem accesserunt Angeli. 548. Vel post.

FERIA SECVNDA Post primam Dominicã in Quadragesima.

Super Euangelium de Iudicio finali. Matthæi. 87. 88. Operationes. 114. Maledicti. 115. & 116. Hoc opprobrium. 236. vers. 4. per totum.

De pœna damnatorũ. 345. 346. Confunduntur etiam. Et cur dicantur iustificatiões. 740

Et super illud. Discedite à me &c. 601. Longè. 606. Vnde Rabbanus.

FERIA TERTIA Dominicæ primæ.

Super illud. Eiecit ementes &c. Zelo domus Dei, Quis zelus sit hic. 553. vers. 3. per totum.

FERIA QVARTA.

Per Ionam significatur aduersitas, & per Salomonem prosperitas, in vtraque sis æquus oportet, ne venias in iudicium. 351. 352. Sed aduerte. Et super illud. Generatio adultera, quomodo peccator sit adulter: quia donis Dei abutitur, sicut adultera donis mariti, vt placeat alieno. 226. vsq; 228. Diuus Augustinus.

FERIA QVINTA secundum fratres Prædicatores.

Super illud. Si filij Abrahæ æstis, opera Abrahę facite. Quomodo non in sola fide, quæ per Abraham significatur, fidendũ est: sed etiam in operibus. 255. Præsumptio.

FERIA SEXTA.

Super illud. Hominem non habeo. 97. 98. Sed præterea.

Quomodo statim perrexit ad templũ ille qui sanus factus fuerat. 535. Secundò.

Qui sint claudi in Ecclesia, & quomodo diligendi. 534. Hieremia. 10. Quomodo piscina illa pœnitentium lachrymas significabat: nam per motionem Angeli turbabatur aqua, & cũ aqua turbatur ab imo, ascendit limus vsque ad summũ, & per Spiritus sancti opus commouetur cor, vt defleat peccata sua. 541. vers. 8. per totum. Accidiã significabat claudus iste. 619. Quarta.

DOMINICA SEcunda. In quadragesima secundum fratres Prædicatores.

De Chananea. Super illud. Miserere mei fili Dauid, & vbi de misericordia fit sermo. 96. 97. Cæterùm. 602. vers. 4. per totum.

tum. Dicitur quòd erat spiritus fornicationis, qui vexabat filiam eius, & ideo fugit ab ea Iesus. 173. vsque 175. Ne videam vanitatem. 176. & 177. In via tua. 184. vsque 187. Sed Diuus Augustinus. 471. In tertio genere. 478. 499. Quia iniusta est.

Itē super illud. Miserere mei. 194. 195. Dicitur etiam. Et hic poteris tractare de vi orationis. 217. vsq; ad 221. Vel secūdò. 521. vsq; 524. Hoc est. Quomodo appropinquat, & intrat oratio ad Deum. 658. 659. Secundum. In domo & in deserto secuta est Christū: quia in prosperis & aduersis æqualiter nos habere debemus. 351. 352. Sed aduerte.

Super illud. O mulier magna est fides tua. Quomodo hæc mulier est ecclesia, cui est necessaria fides. 538.

Hic petit, & fides magna, quę etiam ad opus se extendit. 339 Sed quoniam.

Et quæ in beatitudine compleatur. 340. Vel tertiò.

Perseuerantia huius mulieris. 571. Crebra hæc. Secundum vsum Romanum est Euang. de Transfiguratione. vide in festo Transfigurationis.

Quòd erat spiritus fornicationis ille qui vexabat puellam, & ideo fugit ab ea Iesus. 608. Primus est caro. 609. Tertius Absalon.

FERIA QVARTA eiusdem Dominicæ.

Contra superbiam. 111. vsque 114. 179. vsq; 182. Quia ignitum. 230. vsque 236. Quia ergo: & quia meminit totiēs passionis suæ, vt id Ecclesia faciat. 349. 350. Conducit tertiò.

Quanto odio Deus prosequatur superbiæ vitium. 344. vers, 6. per totum. Etiam fuit vitium ambitionis. 471. Alia sunt ambitiosa. In illud, Nescitis quid petatis, quoniam superbia stultos ac amentes homines facit. 617. Superbia.

Quomodo post factā memoriam passionis filij Zebedæi petierunt sedes, quoniam importunum tempus est, ad petenda dona cùm de passione fit sermo. 656. 657. Vnde hoc capta.

FERIA QVINTA De diuite, & Lazaro.

Quomodo bonis malè, & malis benè contingat in hac vita. 145. Iudicia tua. 292. Hæc autem.

Super illud. Quia recepisti bona, &c. 240. Erit etiam. 308. versu. 6. per totum. De gula. 619. Sexta.

Tabula sermonum.

FERIA SEXTA.

Super illud. Auferetur à vobis regnum Dei. 430. hoc est. Super illud. Reddent ei fructus. Quomodo bona opera dicantur fructus. 445. Sed tamen. Quomodo anima sit hæc vinea. 453. Tertiò animam.

SABBATO de filio Prodigo. 65. & 66. Nihilominus. Sup illud. Reuersus in se. Quid fides in peccatore operet. 200 vsque 202. Certè hoc in illud. Vt pasceret porcos, æqua punitio: quia ipse pauerat obscenas voluptates. 335. Hieronymus. 336. vel in veritate tua humilia sti me. 430. Hoc est. 454. Sed aduerte. In illud. Abijt in regionem longinquam. 551. 552. Secundò dico. & 582. Si fortè.

Quomodo peccator dicatur elongari à Deo. 600. vers. 3. per totum. & 657. Peccator.

Quomodo sit ei reddita stola prima, id est, gratia, & priora opera meritoria, quæ in gratia fecerat, & quomodo sit sterilis peccatoris anima. 626. vsque 627. Intellige etiam. 681. vsq; in finem. Prima parabola.

DOMINICA III. in Quadragesima.

In illud. Fiunt nouissima peiora, &c. De recidiuo. 147. Noli me confundere. Et super illud. Beatus venter qui te portauit. Fuit enim laudis exclamatio.

Quid conferat laudes Deo dicere. 346. per totum versum.

Super illud. Alios septem spiritus, &c. 306. Acsi diceret.

Super illud. Ambulat per loca inaquosa &c. 412. Obserua.

Super illud. Cum fortis armatus. 568. 569. Ciuitas parua. 624. 625. Sicut qui inuenit. Et super illud. Quòd dæmonium erat mutum: quia homines facit mutos, ne confiteantur peccata sua. 675. vsq;. 679. Hæc si aliquando.

FERIA TERTIA.

Super illud. Vbi duo vel tres, &c. 365. Certè per totum ferè versum. Et super illud vsque septies, &c. Quid numerus septenarius. vers. 4. significet. 629. per totum.

FERIA Quarta. 48. 49. Cùm ergo. 50. Itaque propheta. Pro illo. De corde exeunt, &c.

Et super illud. Populus hic labijs me honorat &c. 81. 82. In labijs meis. 134. 135. Sed obserua. Super illud. Sinite illos; Quod sit scandalum Pharisæorum. 632. vsq;. 634. Verbum.

Super illud. Nō quod intrat per os coinquinat hominem. Quomodo coinquinatur cor, & quomodo mundatur. 351. vers. 8. per totum. Et pro illo. De corde exeunt. &c.

De cu-

De custodia cordis. 466. vel vt placet Hieronymo.

FERIA QVINTA Quadragesimæ.

Socrus Simonis sanata ministrabat Christo. 87. 88. Operationes.

Quæ sit salus aut febris animæ. Vel tertio.

FERIA SEXTA IN Quadragesima.

Super illud. Fiet in eo fons aquæ salientis.

Quomodo iusti ambulant in vitam æternam. 23. 24. Qui ambulant.

Hæc aqua, significat spem. 222. vsque 224. Persona. 224. vsque 230. Hæc, scilicet, spes. 437. Super mel ori meo. & 461. Quare grauissime. 22.

Et super illud. Voca virū tuū. Quomodo volebat eam attrahere, ad confitendum peccata sua, vt ipsa sui esset iudex. 269. Confessor. 488. obserua.

Et super idem. Voluit vt ipse fateretur peccatum suum. Exigit enim Deus à nobis, vt in præsenti nosmetipsos iudicemus, vt euadamus iudiciū suū. 597. Obserua per totū versum.

Super illud. Forsitā petijsses ab eo. 405. Sed secundi.

Super illud. Sedebat supra fontem. Quomodo omnibus factus est fons misericordiæ. 605. Est etiam misericordia.

SABBATO DE muliere adultera.

Quomodo peccatoribus debeamus compati. 344. vel etiā. Peccatores sunt adulteri: quia bonis Dei abutūtur, sicut adultera donis mariti, vt placeat alieno. 126. vsque 128. Diuus Augustinus.

Et super illud. Digito scribebat in terra. 543. & lachrymæ peccata.

DOMINICA IIII. Quadragesimæ.

Pro initio sermonis non sistendum in cortice miraculorum. 26. 27. Sed obserua.

Et in illud. Quia iusit illos supra fœnum sedere, id est, supra carnis delicias, vt cœlestia æduliа illis sapiāt. 108. vsque 110. Sed obseruandum. 129. Dicit ergo.

Et super illud. Subleuatis oculis, nam eos humi depressos habebat. 365. Potest.

Et super illud. Cùm subleuasset oculos Iesus. Quomodo vt seipsum aspiciat eleuat, nobisq; propter seipsum misereatur. 581. vers. 5. per totum.

FERIA II.

Quod eiecit ementes, & vendentes de tēplo zelo Dei accensus. Qui zelus sit hic. 553. versiculo. 3. per totum.

FERIA IIII.

Super illud. In iudiciū veni, &c. vt qui vidēt cæci fiant. 69. 70. Ecce orat. 100. vsq; 102. Nulli dubium.

Quam intrepidè confitebatur Christum. 210. vel Tertiò.

Et in illud. Quis peccauit, hic aut parentes eius, &c. 298. vsq; 301.

In illud. Nec hic peccauit. Quibus de causis Deus mala hæc pœnæ velit. 312. versic. 7. per totum.

Quomodo lutū conuersum fuit in oculos, sic peccata in lucem per pœnitētiam. 356. Vt non confundar.

Respexit Dominus cœcum illum & visum recepit, quid ex oculis Domini permanet boni. 526. Aspice.

FERIA V.

Vide Dominica. 15. post Trinitatem.

FERIA VI.

Erat quidam languēs Lazarus. Infirmitates quas incurrimus per peccatum, inter quas est fomes. 126. vsque 129. Sed pro introductione.

Erat autem ligatus cum surrexit. Quoniam in iustificatis etiam remanet fomes: licet addatur gratia contra eum. Ibidē. & 130. 131. Sed aduertēdum. & 137. Iustus. 141. Adhuc.

Et super illud. Ecce quē amas infirmatur. Quomodo bonis male, & malis bene contingat in hac vita. 145. Iudicia tua.

Et in illud. Domine si fuisses hîc, &c. Quid præsentia Dei cō ferat. 146. In primo.

Quomodo Magdalena statim, vt audiuit adesse Christum exiliuit. 149. Sed aduertēdum.

Super illud. Soluite illum. Quomodo vincula sint peccata. 275. 276. Sed quoniam.

Et super illud. Lazarus amicus noster, &c. Quomodo iustus omnium iustorum sit particeps & amicus. 279. versic. 7. Per totum.

Et in illud. Fleuit Iesus cum sororibus flentibus. 329. Hoc est.

Super illud. Quia Maria corruit ad pedes Iesu. De puro regalo de amor. 364. Et Regina Esther. 253.

Super illud. Nonne duodecim horę sunt diei. 400. Sed nihilominus.

Super illud. Qui ambulat in die non offendit, id est, in lege Dei. 423. Tota die meditatio. 445. Sed tamen. Quia verbum Dei est lux. 443. Vel lucerna.

Super illud. Erat quidam languēs. Quomodo cogitationes, quæ à principio languidæ apparent mortiferæ fiunt, nisi statim elidantur. 471. 472. Albertus Magnus.

SAB-

SABBATO.

In illud. Qui sequitur me non ambulat in tenebris. 100. 101. 102. Nulli dubium est. Et 445. Sed tamen. 446. Obserua.

DOMINICA in Passione.

Pro exordio sermonis. 53. 54. Et in illud. Si quis sermonem meū seruauerit, &c. 134. Doce me.

Et super idē. Vbi debeat sermo dei custodiri. 161. Et custodiam. 162. In corde ergo.

Quomodo in memoria & meditatione custodiendus sit etiam 405. Hunc versum.

Et super illud. Qui ex Deo est, verba Dei audit.

Quomodo aure cordis audiē da sint verba Dei. 463. vers. 1. per totum.

Quomodo verbum Dei sit scutum. 466. Ecce primum, & vel vt placet.

In illud. Si quis sermonem meum seruauerit.

Quomodo non sufficit scire nisi seruaueris. 497. Duplex est doctrina.

FERIA II.

Super illud. Qui credit in me sicut dicit Scriptura.

Quomodo de promissis certiores facti sumus per Scripturam. 226. In quo mihi.

FERIA III.

Erat autem Pascha Iudæorum Scenophegia. 73. 74. Sed secūdum. 103. vsq; ad 106. Plura.

FERIA IIII.

Quomodo circūdederūt Christum Pharisæi, sic peccatores iustum. 273. 274. Rursum ait.

Et super illud. Nolite secundum faciem iudicare, sed iustū iudicium iudicate. 433. Iudex etiam, & prælatus.

Super illud. Nemo rapiet eas de manu mea. 454. Iustorum quidem animæ.

In illud. Oues meæ, vocem meam audiunt.

Quomodo qui sunt Christi, mansuetūdinem ouium præseferunt. 491. vsque. 493. Sed aduerte. 674. 675. Primum.

In illud. Circūdederūt eum. Quomodo sit circundatus iustus. 568. Literaque.

Super illud. Multa bona opera, &c. 243. In Psalterium. Et quomodo gratis persecuti sint Pharisæi Christum. 621. Potest & hoc carmen.

FERIA SEXTA.

119. Hunc versiculum.

Quomodo mali ineant consilia cōtra bonos. 273. 274. Rursum ait.

Cur mali ōdio prosequantur bonos. 306. Ipsi autem satelites.

Super

Super illud. Quia hic homo multa signa facit.

De inuidia malorum contra bonos. 330. E cõtra verò. 618. Tertia infirmitas.

Super illud. Expedit vobis vt vnus moriatur homo, &c. 418. Item vt suprà.

Quomodo Christus dicatur vnus. 442. Litera autem.

Et super illud. Quid facimus: quia hic homo, &c.

Quomodo gratis principes persecuti sint Christum. 621. Potest, & hoc carmen. 650. In fabulis est.

DOMINICA in Ramis.

Vide Dominica I. Aduẽtus.

De mãdato. 406. Pascha primum. 419. At charitas. 317. De secunda.

Et super illud. Cum diabolus iam misisset in cor.

Quando mũdus plus sæuiebat contra Christum, & fœtebat mel in ore leonis inuentum est. Hoc est corpus meũ. 490. Ecce in ore. 503. Et ideo in plenilunio.

Pedibus Iudæ iacuit. 561. Hic autem præ omnibus.

Quomodo finem tũc impõsuit legalibus cęremonijs. 563. 564. Et lex tua veritas.

DE PASSIONE.

Pro illo verbo. Vt quid dereliquisti me. 53. 54. Pro exordio. Magnum testimoniũ amoris sanguinem fundere pro nobis. 85. 86. Diuus tamen.

Super illud. Desiderio desideraui. &c. 110. Secũdus. 119. Hunc versiculum.

Super illud verbum. Hodie mecum eris in paradiso. 255. Alij sunt.

Quomodo apud Herodẽ & stultus reputatus est. 368. Dixerat.

Super illud. Consummatum est. 414. In principio per totũ versum.

In illud. Non hunc, sed Barrabam, & inclinato capite, &c. 460. 461. Inclinaui.

Quod Christus pertulit peccata nr̃a in corpore suo. 466. Vel vt Diuus Ambrosius.

In illud. Pater ignosce illis. 409. Pater ignosce illis. Et pro exordio. 493. vsque 495. Alia translatio. 561. 562. Secundò intelligitur.

In illud. Domine memento mei. &c. Opportuno tẽpore petit. 656. 657. Vnde hoc capta.

DE RESVRRE-ctione.

FERIA II.

Pro eo quod loquebãtur in via de Deo discipuli illi. 2. & 3. Et quia persona. 586. Item est propè. Et quia induit formam peregrini Christus. & 665. vsque 667. D. Ambros. 93. 94.

Sed

Sed secundum. 103. vsque ad 106. Plura in principio.

In illud. Hæc dies quam fecit Dominus. 401. 402. Tertio vt placet.

Super illud quod Christus differebat discipulis eũtibus in Emaus scripturas. Quæ vtilitas sit de scripturis loqui. 402. vsque 404. Considerans.

Super illud. Nonnè sic oportuit pati Christum. Quomodo mors Christi mortem, & labores fecerit dulces. 434. vers. 7. per totum. 652. 653. In cruce. 650. At vero. & 650. In fabulis est.

SABBATO.

In illud. Currebant duo simul. 149. Sed aduertendum.

FERIA QVINTA Resurrectionis.

Quãdo Christus apparuit Magdalenæ.

In illud. Si tu sustulisti eum, &c. 606. 661. Hoc est.

DOMINICA in Albis.

Super illud quod Thomas in carne illa Deum intellexit latere. 443. Vel lucerna.

Super illud. Pax vobis, quæ sit hæc pax. 635. vsque in finẽ versus.

In illud. Insufflauit in eis, & quomodo cæremoniæ Ecclesię sint à Christo, & Spiritu sancto. 640. vsque 642. Hoc est.

DOMINICA PRIMA post Octauas Resurrectionis.

In illud. Ego sum pastor bonus 443. Dicitur etiam.

Quomodo tot officia pro nobis assumpsit. 607. Secundum iudicium tuum.

Quomodo pastoribus suam Ecclesiam cõmisit. 569. 570. Circunspectus ergo.

DOMINICA III.

Super illud. Nunc autem contristabimini. 351. Sed aduerte.

Super illud. Tristitia vestra vertetur in gaudium. 331. Sed aduertendum. 337. Hoc est.

DOMINICA IIII.

Et in Letanijs. 210. Sed potest.

IN ASCENSIONE Domini. 216. Nam cum.

IN DIE PENTEcostes.

In illud. Si quis diligit me, Sermonem meum seruabit. Quomodo nullum aliud signum sit efficacius amoris erga Deum. 642. 643. Aduerte tamen.

Quomodo sint pri⁹ repleti Spiritu sancto Apostoli quam loquerentur. 79. 80. Vt tenacius. Cur in linguis igneis, & vento valido venit. 446. Secundò.

Quod orantibus Apostolis descẽdit. 521. Quare & de corporali.

Quod debeat præcedere aduentum eius, & desiderium, & humi-

humilitas, quæ fuit expectatio illa Apostolorum. 524. 525. Potest & intelligi.

Ideo ignitæ linguæ: quia prędicare debebant ignitum verbum, & cur sic dicatur. 556. vers. 4. per totum.

Et super illud. Sic Deus dilexit mūdū, &c. Quomodo mittere filium suum fuit magnum testimonium sui erga nos amoris. 85. D. tamen Augustinus.

IN FESTO SANCTÆ Trinitatis.

In illud. Oportet vos nasci denuò. 216. Ioan. 3.

In illud. Venit ad Iesum nocte. 276. vers. 6. per totum.

Super illud. Scimus quia à Deo venisti Magister. 289. Iustificationes tuas.

DE SACRAMENTO. 53. 54. Sed quoniam.

Quòd sit memoriale: quia homo est obliuiosus. 91. Inter alia.

Quomodo in hoc sacramento impleuerit vasa vacua veteris legis. 142. Et de lege tua. 419. Tam forti amoris. 446. versi. 2. per totū, quod nos confirmet.

Super illud. In qua nocte tradebat, mel in ore leonis mortui. Quanto plus fœtebat mundus coram Deo, dicit; Hoc est corpus meum. 490. Ecce in ore. 513. Et ideo in plenilunio.

Quomodo sit viaticum ad peragendum hoc iter. 643. vsque 645. Adhuc autem.

IN his Dominicis post Trinitatem aduerte, me sequi ordinem fratrum Prædicatorum, qui aliquantulum in numero Dominicarum, distat à Romano, sed faciliter ad vsum tuum applicare potes.

DOMINICA I. post Trinitatem.

Super illud. Vilā emi. &c. Quomodo diuitiæ impediant. 528. vsque 530. Quo supposito.

DOMINICA II.

Super illud. Murmurabāt Pharisęi. Vera iustitia compassionē habet. 344. Vel etiam. Erāt appropinquantes ad Iesum peccatores, quia bonitate sua eos trahebat. 303. vers. 4. per totum. Maximè ibi obserua. Et quia cor iustorū vsque ad peccatores rarefit, quia mole est. 309. & 310. Cæterum.

Erant appropinquātes. 466. Vel adiuua. 680. vsque in finē versus. Require ergo tu.

Quomodo sua dulcedine ad se trahebat peccatores. 441. vsque 493. Cum filij Prophetarum.

Erant appropinquātes. 585. 586. Vel dicitur propinquus.

Quòd infinita est Dei misericordia. 606. Est & infinita duratione. 657. Peccator.

DOMI-

DOMINICA V.

In illud. Nisi abundauerit iustitia vestra, &c. 76. vsq; 78. Non sufficit. 173. Via quippè. 429. tantum effert. 430. Sed tamen.

DOMINICA VI.

In illud. Misereor super turbā, & vbicunque de misericordia fit sermo. 96. 97. Cæterū. 284. vers. 8. per totum.

Quomodo sit molle cor iustorum, & ad alios rarefit. 309. 310. Cæterum.

Item super illud. Misereor super turbam, an conferre Deum hæc bona temporalia, sit signū misericordiæ diuinæ. 227. Et occasione huius. Et deinceps per totum versum.

DOMINICA VII.

Super illud. Nunquid colligūt de spinis vuas. 23. Ex Hieronymo.

In illud. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, &c. quod non sufficit solū credere. 138. 139. Sed aduertendum.

Super illud. Attēdite à falsis Prophetis. 468. Græci nōnulli.

DOMINICA VIII.

De vilico. 268. 269. Isaiæ. Super illud. Fodere non valeo. Quomodo in præsentivita labo rare debemus, in alia quiescere. 499. vsque 501. Defecerunt quidem.

DOMINICA IX.

Videns ciuitatem fleuit super illam. Quomodo ministri Christi deflere debemus aliena peccata. 545. Sed aliqui.

Et super illud. Circundabunt te inimici tui vallo. Quomodo circūueniatur iustus. 568. 569. Litera quæ.

DOMINICA X.

De Pharisæo, & Publicano.

In illud. Omnis qui se exaltat humiliabitur, &c. 46. Non sufficit. 48. Cum ergo. 51. 52. In eo quod didici. 111. vsq; ad 114. 179. vsque 182. Qui ignitum. 230. vsque 236. Quia ergo.

Quomodo Deus odio prosequatur superbiæ vitiū. 344. vers. 6. per totum.

Quomodo nō sufficit carere aliquibus vitijs, vt hic Pharisæus nisi caueas omnia. 432. Hoc est, à via.

In illud. Ieiuno bis in sabbato, &c. Quomodo impius solū ea quæ habet bona considerat, non quæ nō habet. 450. Et iudicia tua doce me.

Item super illud. Qui se humiliat exaltabitur, & vbicūque de humilitate fuerit sermo. 591. Sed Diuus Ambrosius. Et deinceps per totum versum.

DOMINICA XI.

In illud. Efeta quòd est aperire. 463. vers. 1. per totum.

Et super illud. Bene oīa fecit. Quomodo creaturę testimoniū reddant

reddant bonitatis Dei. 510. vsque. 513. Dicat ergo.

DOMINICA XII.

Super illud. Samaritanus autē, &c. 586. Propè est etiam.

Quam parua est hominis misericordia. 606. E cōtra autem.

DOMINICA XIII.

De decem leprosis qui leuauerunt vocem. 22. Tertiò. 230. 231. Quia ergo. Quod lepra significet luxuriā. 620. Septimº.

DOMINICA XIIII.

Super illud. Nemo potest duobus dominis seruire. 538. Alij de prælatis.

Super illud. Primum quærite regnum Dei. 82. vsque 84. Similitudo hæc. Et in illud. Et de vestimēto, quid soliciti estis. 141. 142. Alia litera.

Item super illud. Primū quęrite regnū Dei. 258. 259. Persona.

Quomodo mane debemus ad hoc negotium consurgere. 579. vers. 4. per totum.

Super illud. Considerate lylia agri, &c. Quomodo omnia Dei verbo obediant. 386. versiculo. 1. per totum.

Et super illud. Nolite soliciti esse, &c. 451. 452. Ponere animam.

In illud. Non potestis Deo seruire, & mammonæ. 470. In hoc Augustinus. 479. Præuaricantes. Et quod diuitiæ impediant Dei amorem ac cultum. 528. vsq; 530. Quo suppositio.

DOMINICA XV.

De filio viduæ suscitato. 97. 98. Sed præterea.

Et super illud. Noli flere, quomodo Christus lugētes consoletur. 623. 624. Per ea verba.

DOMINICA XVI.

De hydropico, qui significat auarū. 167. vsque 171. In tria vitia. Significat etiam superbū ob tumorem. 230. vsque 236. Quia ergo.

In illo. Recūbe in nouissimo loco. 448. Quod si de humilitate. Et quia significat auarum. 619. Quinta.

DOMINICA XVII.

Super illud. Diliges Dominum Deū tuū, &c. 9. & 10. Id autē. Cur Deum potius quam hæc terrena amare debemus. 21. 22 Beati immaculati. 27. 28. In toto corde. 35. vsque ad 40. Et quia soli Deo subest volūtas nostra, solº diligēdus est. 165. Pro quo notādū. 215. Nā prȩcepta.

Item super illud. Diliges Dominum Deum tuū, hoc est ordinare animum in amore. 627. vers. 3. per totū. De dilectione proximi. 582. 583. Si fortè. 666. Quia omnia mandata.

DOMINICA XVIII.

De Paralytico, quem curauit Iesus.

Super illud. Vt vidit cogitationes

nes eorū. Quomodo cautè ambulandū corā Deo, qui omnia videt, & ideo omnia ei referare debemus. 645. vers. 8. per totū.

DOMINICA XIX.

In illud. Quoscūque inueneris debiles aut claudos introduc huc. Quomodo boni, & mali sint in Ecclesia. 33. 34. Verum est. 480. Vel dic quod.

DOMINICA XX.

Erat quidam Regulus.

In illud. Nisi signa & prodigia videritis. 89. 90. Notandum.

Quomodo afflictus etiam si Rex sit venit ad Christum. Dei sapientia est, per infirmitates, & per flagela ad se trahere homines. 301. 302.

Qui fructus ex Dei flagellis consequantur. 673. Primò.

Sed quid ex hac afflictione. 312. Nam mali. 614. In hoc vigesimo.

DOMINICA XXI.

Super illud. Dimisi illi omne debitum, &c. Quomodo Deus tribuat plusquam à Deo speramus, vel petimus. 332. Quia in verba tua.

In illud. Simile est regnum cœlorum homini Regi. Quomodo etiā si Deus dicatur Rex quod per se fert potestatem, dicitur etiam homo quod per se fert mansuetudinem: quia misericordia, & iustitia simul committantur in Deo. 607. 608. Secundum iudicium tuū. 587. Quanuis enim.

DOMINICA XXII.

In illud. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. &c. Quomodo sit misericordia iusta, & iniusta. 267. Aduertendum. 290. Vel si vis.

Quam iustus, & æquus in iudicijs suis est Deus. 335. Hieronymus.

Super illud. Cuius est imago hæc. Quomodo homo sit factus ad imaginē Dei. 116. vers. 1. per totum.

DOMINICA XXIIII.

In illud. Væ nutriētibus, id est, qui noxias nutriunt cogitationes. 471. In tertio genere. 478. 479. Quia iniusta est.

Quomodo hic nos monet, vt caueamus à Pseudo Christis, & Pseudo Apostolis. 468. Græci nonnulli.

IN FESTIS Sanctorum.

IN FESTO SANcti Andreæ.

Super illud. Relictis retibus, & patre. &c. Quomodo omnia cō sortia malorum relinquenda, & bonorum sequēda. 80. Sed aduertendum. 350. Aliter.

Quomodo sequendus Christus immitatione. 335. 336. Vel tertio sic.

SANCTI STEPHANI
119. Intelligitur.
SANCTI IOANNIS
Euangelistæ. 9. & 10.
Id autem.
Super illud. Sequere me. 157. 158. Sed notandum.
Quomodo se debet extendere homo ad sequendum Christū. Vnū autē. 307. Sed tamen.
Quomodo sequendus Christus imitatione. 335. 336. Vel tertio sic.
DE INNOCENTIBVS
De ira Herodis. 617. Secundo.
IN CONVERSIONE
Sancti Pauli. 101. 102.
Petit etiam.
Et in illud. Domine quid me vis facere. 155. Legem pone. 165. Pro quo notandum.
IN PVRIFICA-
tione.
In illud. Erat homo in Hierusalem. 97. & 98. Sed præterea.
Super illud. Salutare tuum. 193. vsque 195. Litera verò.
Quod voluit Christus subijci legi, vt alijs præberet exemplum. 313. Præstat omnibus.
De satisfactione Christi qui in vlnis portabatur. 333. vsque 335. Sed si persistimus.
Super illud. Suscepimus Deus misericordiā tuā. 603. Obserua.
Super illud. Nunc dimittis, &c. Et salutare tuū. 607. vers. 6. per totum.
IN ANNVNTIA-
tione B. Mariæ.
117. 118. Ego tamen. 474. vsq; 476. Non desunt tamen.
PETRI MARTYRIS.
In illud. Qui vult venire, &c. 214. Et meditabar. Cætera vide in communi vnius Matyris.
IN INVENTIONE
Sanctæ Crucis.
Pro exordio sermonis. 53. 54. 182. vsq; 184. Pro quo. 4.
Super illud. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, &c. 489. vsque 491. Dixi non tradas. Vide etiam quamplurima. 648. vers. 1. per totum.
PHILIPPI
& Iacobi.
Super illud. Ego sum via. 144. Contra viam.
Super illud. Nō turbetur cor vestrum. Quomodo etiā si iusti corpore affligantur: tamen nō conturbantur. 152. Diuus Gregorius. 271. 272. Nō turbetur.
Super illud. Ego sum via. 161. Sed obserua. 163. Hoc secundum Augustinum.
Super illud. Philippe qui videt me, &c. Quomodo per Christum, quasi per faciem agnoscatur Deus. 264. vsq; 267. Sed licet.
S. CATHERINÆ
Senensis.
In illud. Simile est regnum cœlorū grano synapis. Quomodo huic

huic cõparetur fides. 497. vers. 5. per totum.

Quomodo comparatur grano, id est, semini: quia caput, & principiũ est ædificij Christiani fides, & ideò magnopere seruanda. 589. 590. Persona.

Quomodo fides est arbor illa quem vidit Nabuchodonosor. 200. Certè hoc.

SANCTI IOANNIS Baptistæ.

Nomina ac prærogatiuæ eius. 8. Quod autem.

SANCTORVM Petri & Pauli.

Super illud. Portæ inferi non præualebunt, &c. 397. Circa quod notandum, & deinceps vsque in finem versus.

IN VISITATIONE Beatæ Mariæ.

Ostende mihi faciem tuam, id est, Christus qui est facies Dei. 264. vsque 267. Sed licet.

SANCTÆ MARIÆ Magdalenæ.

Super illud. Quod audiebat verbũ ad pedes Iesu. 81. Licet ego per enfasim.

Super illud. Vt cognouit, &c. Quid fides in peccatore operetur. 200. vsque 202. Certè hoc & pro lachrymis. 268. Isaias. 269. Vel secundo.

Quomodo peccata lachrymis abluta dealbẽtur. 356. Vt non confundar.

Quales fuerunt eius lachrymæ. 541. vers. 8. per totum.

Murmurabat soror eius. 367. Non desunt.

Quomodo Deus suscipiat peccatores. 466. Vel adiuuat.

Vocatur, mulier peccatrix ad designandam vilitatem peccati: quia nihil vilius muliere prostituta. 477. Sed quoniam ferè. 480. Vel dic.

Per totam vitam pœnitens fuit. 481. vers. 8. per totum.

Sua mãsuetudine ad se trahebat peccatores Christus. 491. vsque 493. Cum filij Prophetarum.

Quomodo fleuit peccatũ vt ouis, quæ errauerat. 675. Ferè vsque in finem versus.

IN TRANSFIguratione.

In illud. Resplenduit facies eius vt sol. 267. Hanc faciem.

In illud. Vestimenta eius sicut nix. 369. Rectè ergo.

In illud. Nubes lucida, &c. 445. Obserua. 514. Christus Dominus.

Super illud. Nemini dixeritis visionem. Quomodo occultanda bona ne à maligno subripiantur. 610. Videtur.

IN ASSVMPTIONE Beatæ Virginis.

29. 30. 39. Sed nequaquam Martha ministrabat. 87. 88. Operationes.

Super illud. Sedens secus pedes Domini. 177. Sed nō prætereundum.

DE EXCELLENTIA vitæ contemplatiuæ, & de morte Beatæ Virginis. 361. vsque in finem versus.

IN DECOLATIONE sancti Ioannis Baptistæ.

Super illud. Saltauit Herodias. 184. vsq; 187. Sed Diuus Augustinus.

IN EXALTATIONE Sanctæ Crucis.

Pro exordio sermonis. 53. 54.

Super illud. Ego si exaltatus fuero, &c. 131. Tertio. 182. vsque 184. Pro quo. 216. Nam cum. 409. Serpens ferit. 624. Sicut qui inuenit.

Super illud. Nunc iudicium est mundi, &c. 416. Vel tertio. 418. Item vt suprà, & alia quā plurima vide. 648. versic. 1. per totum.

MICHAELIS Archangeli.

Super illud. Si oculus tuus scandalizat te. 171. 172. Secūdum. 216. Nam de malis.

S. MATTHÆI.

Qui reliquit theloneum, relinquenda consortia malorum, & sequenda bonorū. 350. Aliter.

IN FESTO OMnium Sanctorum.

In quo beatitudo eorum celebratur, quam omnes appetunt. 20. 21. Beati immaculati.

Quomodo cœperūt hîc esse beati, in quo, & quibus difficultatibus. 21. 22. 23. Sed notandum.

Super illud. Gaudete, &c. Quid sperāt iusti, & quomodo in spe gaudent. 197. 189. Quia speraui.

In illud. Quia merces vestra, &c. El premio al ojo. 214. Aliqui legunt.

Pro illo aperiens os suū. &c. 314. Lex oris tui.

In illud. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis, hic fletus, illic risus. 331. Sed aduertendum.

Super illud. Merces vestra copiosa, &c. Id est maior quam intelligere poterim⁹. 332. Quia in verba tua. 337. 338. Hoc est.

Et de vita beata qua fruuntur sancti. 339. versic. 5. per totum.

De die æternitatis. 401. Tertio vt placet.

Super illud. Aperiens os suū. Ibi explicatur quomodo aperiat nobis scripturas, quæ sunt os Dei. 509. Nam per apertam.

IN PRÆSENTATIO Beatæ Virginis.

Quomodo statim à principio debemus cōuerti ad Dominū. 63. 64. Secūdo. 573. 574. Vel sic statim.

ALIAS

ALIAS festiuitates potes requirere in Communibus Sanctorum præcipuè de beato Matthia, in cuius festiuitate canitur Euangelium, vbi dicit Iesus. Iugum meum suaue est &c. Et de beato Thoma Apostolo. Require Dominica in albis. De beato Thoma de Aquino. De beato Dominico. Et de alijs doctoribus. In communi doctorum. Et sic de alijs.

IN Communibus Sanctorum. In communi Apostolorum, & Euangelistarum.

Primo super illud. Iugum meum suaue est, & Tollite illud super vos. 6. vsque ad. 87. in medio. 14. vsque ad 20. Basilio, 35. vsque ad 39.

Quomodo lex Christi est amoris. 82. vsq; 84. Ex pluribus.

Quomodo dicitur suaue: qa gratiam cõfert. 142. vsq; 144. Et de lege tua. 155. Sed vt insinuaret.

Super illud. Tollite iugum, Quod voluntariè, & ex amore lex adimplenda est. 421. 422. in hoc octonario.

Quomodo diligẽda lex Christi: quia suauis. 424. 425. Obserua.

Et super illud. Venite ad me omnes qui laboratis &c. 434. vers. 7. per totum.

In illud. Discite à me, quia mittis sum &c. 491. vsq; 493. Sed aduerte.

Super illud. Ego sum vitis vera omnem palmitem, &c. 70. vsque 72. Diuus Ambrosius.

In illud. Sicut palmes nõ potest ferre fructum, nisi manserit in vite &c. 188. 186. Tractatis.

In Euangelio, Hæc mãdo vobis &c. Dicitur, Si de mundo fuissetis, mundus quod suũ erat diligeret. 562. Diuus Augustinus.

In illud. Vt diligatis inuicẽ. 582. 583. Si fortè.

Super illud. Intrauit in eis cogitatio, quis eorũ videretur esse maior. 471. Alia sunt ambitiosa.

IN COMMVNI vnius Martyris.

Super illud. Qui me erubuerit corã hominib⁹. 45. 46. 182. vsque 184. Pro quo. 211. 212. In latitudine.

Super illud. Qui sequitur me non ambulat in tenebris, &c. 100. vsque 102. Nulli dubium. & 103. Hoc ideo. 445. Sed tamen. 446. Obserua. 457. Sed quoniam.

Super illud. Si quis vult post me venire &c.

Quomodo volũtariè sequendus est Christus. 145. Licet etiam. 114. Et meditabar. 293. Diuus Augustinus. 421. 422. In hoc octonario.

Super illud. Nisi granum fru

menti mortuum fuerit &c.

Quomodo vt stultus & mortuus appareat iustus hic. 368. Dixerat supra.

Quomodo iam mors sit dulcis. 434. vers. 7. per totum.

IN COMMVNI plurimorum Martyrum.

Quomodo gratis illos persecuti sunt tyranni. 622. Diuus Augustinus.

Quomodo iam mors sit dulcis. 434. vers. 7. per totum.

Super illud. Timete eum, qui habet potestatem mittere in gehennam. 179. vsque 182. Quia ignitum.

Super illud. Nolite timere & qui occidunt corpus, &c. 382. persecutio hęc. 385. Diuus Augustinus.

In illud. Aperiens os suum. 314. Lex oris tui.

In illud. Quod canitur in cōmuni Martyrum. Qui recipit Prophetam in nomine prophe ta, &c. Quomodo iustissimè vnicuiq; retribuat Deus vt gessit. 487. & 488. Igitur cum supra.

In Euangelio. Lucæ. 6. Dicitur; Virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

Quomodo propria virtute faciebat miracula, quod erat signum ipsum esse Deum. 515. 516. Vel aliter.

IN COMMVNI DOctorum.

In illud. Vos æstis sal terræ. 5. Sed minimè. 25. 79. & 80. per totam, vt tenatius.

In illud. Qui custodient vnū de mandatis, &c. 134. Doce me.

Et super illud. Non veni soluere de legem, sed adimplere. 142. vsque 144. Et de lege tua, nempe vt adimpleret vasa vacua legis veteris. 161. & 162. Sed obserua.

Super illud. Quod si sal euanuerit, &c. 367. Vel tertiò.

Super illud. Qui fecerit, & docuerit, &c. 438. vers. 8. per totum.

Quomodo prædicator debet etiam esse operator. 191. & 192. In hoc sexto. 203. Vel aliter. 204. Mulra. Non prædicet innania verba. 377. vsque ad 378. Diuus Augustinus.

Quomodo de scripturis prædicandum. 670. De Christo.

Quomodo, scire, & facere debet doctor. 497. Duplex est doctrina.

In illud. Vos æstis lux mundi, &c. Quo pacto reddere debent hanc lucem. 503. versu. 7. per totum.

Et quia sum lux mundi debere maximè æstimari ab hominibus, nec deridendi sunt. 663. vsque 665. Quanuis.

Super

Super illud. Vt videant opera vestra bona,& glorificantur. &c. 443. Quarto animā. 662. Vel tertiò.

COMMVNE CONfessorum.

Pro introductione sermonis alicuius sancti illustris. 136. 137. Sed D. Augustinus.

In Euangelio. Ecce nos reliquimus omnia, antea dixerat Christus inueni illi. Si vis ad vitam ingredi serua mandata, nēpe quia via sunt. 134. Quæ antea. Dixerat etiam si vis perfectus esse, &c. 441. Accipit persona n.

Et super illud. Ecce nos reliquimus omnia. 47. & 48. Et quod ideo dicunt omnia: quia cor prius Deo dederunt. 134. 135. Sed obserua.

Et ibi promittitur vita æterna,quæ promissio est in noua lege. 225. & 226. Lyranus.

Item super illud. Ecce nos reliquimus omnia. 407. versu. 6. per totum.

Pro Euangelio de decem talentis. 87. & 88. Operationes.

Super illud. Metis vbi non seminas,quomodo de carne sterili vult etiam Deus fructus depromere. 448. & 449. In vno perfecto.

Super illud. Negotiamini dum venio, quomodo vita præsens sit laboris. 499. vsque 501. Defecerūt quidem. Et in idem. 485. 486. Personam quam.

Et in illud. Si oculus tuus fuerit simplex. 487. Sed vt hoc.

In illud. Sint lumbi vestri præcincti, &c. 639. Spes quidem.

In illud. Qua hora non putatis,&c. Quomodo vigilias,& cnstodias agere debeam⁹. 580. Interim tamen.

IN COMMVNI Virginum.

Super illud. Simile est regnum cælorum. 281. Extenditur.

In illud. Simile est thesauro. &c. 72. vsq; 74. Dixerat. 314. Mira res.

In illud. Innenta vna pretiosa margarita. 47. & 48. Cæterùm ergo. Margarita est charitas. 205. 206. Sed quoniam.

Et pro introductione huius Euangelij. 211. In latitudine. Margarita est etiam beatitudo. 340. Sed obserua.

Item simile est thesauro. 314. Mira res.

Simile est homini negotiatori. 383. 384. Crebro.

Super illud. Simile est regnum cælorum decem virginibus.

In illud.

Tabula sermonum.

In illud. Quia lampades nostræ extinguuntur. 138. 139. Sed aduertendum.

In illud. Media nocte clamor factus est. 276. vers. 6. per totum.

Super totum Euangelium. 368. Dixerat supra. 382. 383. Potest & sic intelligi oleum, quod sumpserũt secum est oratio. 523. Oratio gerit vicem.

PRO DEFVNctis.

341. Veniant ergo mihi. De breuitate huius vitæ. 373. 374. Obserua. 393. 394. Quatuor. 399. Tempus.

De miserijs huius vitæ. 564. Ideo quia. Item de fragilitate huius vitæ. 588. Et Isaia.

FINIS.

PRAEFATIO IN PSALMVM BEATI IMMACVLATI.

PSALMVS iſte inter omnes Dauidicos (iuxta grauiſsimorum Doctorum ſententiam) ſingularem ſibi vendicat excellentiam: habet enim ſpecialia quædam quæ in nullo alio Pſalmo reperies, videlicet, quòd apud Hebræos Elegiaco carmine exametro, ſcilicet, ſuis ſyllabis ac menſuris compoſitus eſt, & ſi credimus Ioſepho, (vt refert hîc Hieronymus) ſolus hic Pſalmus & Canticum Moyſi, & Pſal. 104. tali menſura metri inueniuntur deſcripti, licet Hieronymus in Prologo ſuper Iob, id etiam tribuat parti libri Iob. Secundò prolixior eſt in verſibus cæteris: continet enim 176. verſus. Tertiò ordine alphabetico procedit, & hoc ſingulari modo: non enim in quolibet verſu ſuus character eſt, vt in alijs Pſalmis apud Hebræos reperies, quem ordinem apud Threnos Ieremiæ videmus: ſed ſpecialiter, quælibet litera alphabeti Hebraici continet octo verſus: Ita vt quilibet eorum à tali litera incipiat. Primi, ſcilicet, octo verſus à litera Aleph: ſecundi octo verſus à litera Beth: & ſic de alijs. Vnde cùm viginti duo characteres ſint apud Hebræos, viginti duos octonarios continet iſte Pſalmus, quibus numerus ſupradictus perficitur: habet enim octies viginti duos verſus.

Quartò (quod minimè prætereundum exiſtimo) quòd in tanto numero verſuum nullus eſt ferè (vt prædicti Doctores adnotarunt) in quo non fiat mentio de lege Domini, vel ſub nomine legis vel teſtimoniorum, voluntatis, vel iuſtitiæ, vel iuſtificationis, vel mandati, eloquij, vel verbi, præter verſum ſecundum ſexti decimi octonarij (vt diligenter aduertit Burgenſis) vbi dicitur; Suſcipe ſeruum tuum in bonum, non calumnientur me ſuperbi: licet, vt idem doctor adnotauit, cætera verba aliorum verſuum media deſignant, quibus ad beatitudinem deducimur & ambulamus,

In omni verſu huius Pſalmi fit mentio de lege Domini ſub diuerſis nominibus.

inter quos principalem locum tenet bonitas Dei, quæ talia media ad tantum finem destinauit, vt ipse Propheta fatetur hoc eodem Psalmo dicens; Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine secundum verbum tuum: Et de eadem bonitate fit mentio in hoc versu, cum dicitur; Suscipe seruum tuum in bonum, id est, secundum bonitatem, qua me ad te qui es finis & beatitudo dirigis, ducis & impellis.

Colloquiū cum Deo tāquam cū secūda persona fit in isto versu.

Vltimò, idque maximè aduertendum: quod in hoc Psalmo ferè in omnibus versibus loquitur cum Deo in secunda persona, præterquam in primis tribus versibus, qui locum proœmij apud interpretes obtinent, & in tertio versu sexti decimi octonarij, vbi dicitur; Declinate à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei: in cæteris verò psalmis, frequenter in prima, multoties in tertia, raro autem in secunda persona, sed in hoc Psalmo, semper in secunda cum Deo colloquium miscetur: imo, vt idem Burgensis adnotauit, est in alijs Psalmis frequens à prima ad tertiam, & à tertia ad secundam personam, in eodem versu transitus, vt facile patebit intuenti, quod & iucundissimum, simul & suauissimum reputandum est. Quæ omnia minimè vacare mysterio credenda sunt. Primum quod versu elegiaco currat, necessitati huius doctrinæ attestatur, quæ tanti ponderis tantique momenti est, vt nunquam memoria hominum excidere debeat, & vt dulcius memoriæ illaberetur, fastidium nauseamque depelleret, tali genere orationis descriptus est, ea enim quæ tali mensura ficta sunt dulcius hauri-

Rationes, quare iste Psalmus sit elegiaco metro compositus. 1. Ratio.

mus; suauiùs accipimus, & semel hausta diutius permanere in memoria delectat. Et quia persona loquens in hoc Psalmo, vt statim videbimus, quilibet iustus viator introducitur, qui se peregrinum & hospitem fatetur super terram, pergens ad futuram patriam, eiusque desiderio accensus, huius periculosæ viæ difficultates transilire cupiens, has cantilenas, vt respiret animus, ad itineris molestiam profligādam, composito carmine profert. Proprium enim est viatorum, cùm quodam quasi post liminium, in desideratam patriam reuertuntur, aliqua componere carmina, vt cantus suauitate delusi, labores & viarum pericula leuiùs ferātur, quod quidem & huic nostro peregrino, accidisse credendum est, cùm in quodam huius Psalmi versiculo inquit; cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Vbi Hieronymus ex Hebræo vertit, carmina mihi erant præcepta tua. Quinimo

Iudæorum

Iudæorum vsu à tempore Dauidis receptum erat (vt tradunt Hebræi & quidam huius Psalmi non contẽnendus nouus interpres) vt cùm filij Israel ad offerenda Deo sacrificia, in ciuitatem Hierusalem, ex pacto diuino, quibusdam solennitatibus proficiscerentur: hunc Psalmum sepius repeterent in via: tum, ne animus Deo sacrandus in exteriora vanis cogitationibus dilaberetur: tum etiam, ne nimio itineris labore viatores & peregrini conficerentur: ac cùm ad primum portæ templi gradum accessissent, primũ Psalmum ex illis quindecim, qui huic nostro succedunt, maxima reuerentia decantabant, cuilibet gradui proprium Psalmum applicantes, donec in gradus consummatione, summa animi alacritate in Psalmum illum prorumpebant; Ecce nũc benedicite Dominum &c. Quibus terminatis, hostia & sacrificia quibus placandus erat Deus offerebant. Verum est quòd olim sancti quibus diuinæ contingebant reuelationes, carminibus eas scripto dabant. Vnde D. Thomas & alij interpretes sic intelligunt illud Iob. 35. Iob. 35. Qui dat carmina in nocte, id est, qui nocte reuelat arcana sua, quæ carminibus scribi solent. Quare & ipse Iob carmine magnam partem sui libri scriptam dedit, & hac ratione Psalmus iste metro rithmoque currente canitur.

Ecce quomodo iste Psalmus viatoris proprius est, qua ratione arbitror Ecclesiam hunc Psalmum instituisse ad horas Deo dicatas singulis diebus decantandum: nam cum simus viatores & exules; opus fuit vt his canticis in molesto itinere delectaremur, & sic ad nostram cœlestem Ierusalem recto tramite dulcissimis refecti versibus pergeremus.

Secundum quòd prolixior in versibus, cæteris Psalmis est, docet nos quomodo homines pluribus actionibus & motibus nostram assequimur beatitudinẽ. Circa quod notandũ ex Arist. 2. de cœlo, & ex D. Tho. 1. p. q. 77. art. 2. sic esse dispositas vniuersi naturas, ac conditiones à prima omnium causa, quòd ea quæ sunt in terris infima, non possunt consequi perfectam beatitudinem sed aliquam imperfectã, paucis motibus & actionibus: vt animalia rationis expertia, plantæ, lapides &c. superiora verò his qualis est homo, potest quidem consequi perfectam beatitudinem licèt pluribus actionibus, & motibus. Adhuc tamẽ superiora homini, quales sunt angeli perfectam adipiscuntur felicitatẽ, eamque pauciss imis motibus, & actionibus, suprema verò omnium perfectio

Quare sit prolixior. D. Tho.

in Deo ipso est, imo & omnium creaturarum beatitudo integra ipse autem vna simplicissima actione qua seipsum cognoscit, (quæ actio sua substantia est) felicissimus est, summe beatus est, in quo discretio naturarum describitur: nam sicut in sanitate minimus est qui modicam sanitatem paucis motibus acquirit, melior autem qui perfectam etiam si multis exercitijs & medicamentis adipiscitur, ad huc perfectior qui hanc perfectam salutem, paucis remedijs consequitur, perfectissimus verò qui nullo adhibito remedio, perfecta fruitur valetudine: sic res quæ sunt infra hominem, quædam particularia bona consequuntur, non autem perfectam beatitudinem, & ideo perpaucas & determinatas operationes, & virtutes habent: homo autem capax est perfectæ & consummatæ beatitudinis, sed quia in infimo gradu est eorum qui perfectam felicitatem capesunt, multis & diuersis operationibus indiget. Vnde plures potentias & organa sortitur, quibus tanquam instrumentis tot operationes, tot motus exerceat. Angelus quia paucis operationibus beatus est, quàm paucissimas potentias & virtutes habet: in Deo autem qui seipso beatus est, nulla est potentia, vel actio præter eius essentiam.

Ad rem ergo. Cùm in hoc Psalmo introducatur persona iusti viatoris, suis operationibus tendentis ad beatitudinem, & hæc opera sint multiplicia, ad assignandam multitudinem motuum, multos versus continet Psalmus, pergimus enim per motum fidei & per motum spei, per charitatem & amorem, per patientiam, per misericordiæ opera, per tentationū procellas; denique per tot discrimina rerum, cespitantes properamus. Vnde ingeniosissimè
Caietanus. & acutè Dominus Caietanus tria dicit in hoc Psalmo intromitti à Propheta, scilicet, gratiam diuinam, legem diuinam, & motus humanos. Itaque intentio Prophetæ est horum trium connexionem texere, secundum diuersos motus humani animi ad Deum tendentis, quapropter tot personas induit, quot genera motuum, quatenus formati seu formandi diuina gratia & lege, & gratia quidem diuina significatur diuersis actibus, putà dirigere, docere, viuificare, saluare, confirmare. Lex verò significatur mandato, præcepto, testimonio, verbo: actus autem humani designantur, desiderio, oratione, electione. Itaque materia huius Psalmi est homo tendens ad Deum, formatus seu formandus diuina gratia & lege. Vnde nunc sperat, nunc trepidat, nunc denuo fiduciam

ciam induit, nunc supplex auxilium implorat, nunc hostium immanitatem quæritur, nunc iustorum gloriam, nunc impiorum miseriam meditatur tot motibus, ergo homines ad felicitatem nostram properamus, in cuius signũ, cum Dominus filios Israel ad terram promissam & fluentem lac & mel deduceret, per longissimos viæ circuitus, per tot mansiones, bella, triumphos, tandem adduxit & introduxit: & angelus dixit ad Eliam properantem ad montem Dei; Surge comede, grandis tibi restat via, prolixissima via quæ tot tramites habet, scilicet, quæ tot operationes & motus in iusto excitat. Hæc igitur sit moralis & mysterioſa ratio numerositatis versuum huius prolixissimi Psalmi. 3. Reg. 19.

Circa tertium vero, scilicet, quòd singulari modo per ordinem literarum alphabeti Hebraici procedit, ita quòd in singulis octo versibus sint singuli characteres plura & abditiora dicenda sunt: præsertim si literales rationes requirimus, duas in promptu accipimus à Doctoribus. Lyranus nullam aliam meditatur, nisi quod tunc erat in vsu hic modus metrificandi per ordinem alphabeticum, cuius rei duo exempla adduci possunt, alterum in hymno Natiuitatis Domini, qui canitur ad Laudes, vbi singuli metri incipiunt à literis alphabeti Latini vsque ad G. A solis ortus Cardine, Beatus autor seculi, Castæ parentis viscera, Domus pudici pectoris. Enixa est puerpera, Fœno iacere pertulit, Gaudet chorus cœlestium. Alterum ex Augustin. qui 18. de ciuit. Dei ca. 23. affirmat se vidisse versus Sibyllarum, quorum literæ capitales erant per ordinem alphabeti, quolibet versu incipienti ab vna litera, quæ omnes dicebant Iesus Christus Dei filius Saluator. Hæc est ergo literalis ratio. Secunda, vt pulchrior appareat, & nonnullum adiumentum esset ad memoriam, solemus enim ea quæ reminisci cupimus, aliquibus characteribus insignire, vt per talium literarum ordinem promptiùs memoriæ occurrant. Hanc rationem refert quidam neothericus Hetruscus: qui lingua Italica vulgari super hunc Psalmum commentaria scripsit. Sed minimè credenda sunt hæc à mysterijs expertia: in sacra Scriptura enim iotæ ipsæ, & apices mysteria redolent: sicut enim in auri vena etiam ipse glebæ quæ terra videntur esse, aurũ in se continent: sic in sacra Scriptura, quæ vena aurea est; etiã ipsæ minutæ literæ diuina in se mysteria claudere creduntur Iob. 27. Glebæ illius aurũ. Vnde D. Hieron. ad Algasiã. q. 10. ait, Cẽtesimus decimus octauus Psalmus, & omnes alij,

Ratio quare procedat per ordinẽ alphabeticum.

Lyræ ratio.

Augustin.

1. Ratio.

Simile.

Iob. 27. Hieron.

nes alij qui literis pernotantur per æthica nos ducũt ad Theologica,& ab elementis occidentis literæ quæ destruitur, transire faciunt ad spiritũ viuificantem. Continet ergo psalmus iste viginti duas literas hebræas in viginti duobus octonarijs, in quo veteris & noui testamenti mysteria claudit: nam viginti duo ad vetus testamentum pertinent, cum sit numerus hebraicarum literarum, similiter & librorum veteris legis, quos D. Hieronymus in Prologo Galeato numerat, octonarius vero numerus nouum præfert testamentum, in quo veritas resurrectionis astruitur, quæ octauo die completur, & in octo beatitudinibus consecratur. Secundò quia iste psalmus, vt placet Cassiodoro, est veluti alphabetum vel tabella abecedaria hominis Christiani, in quo ceu in primis rudimentis infantuli in Christo primò instruẽdi sunt. Continet enim plura quæ ad legis Dei excellentiam, & eius amorem excitãdum præstant. Doctrina autem à facilioribus exordiri debet teste Philosopho; lex autem Dei facilis & suauis est, vtpotè principia legis naturæ continens. Vnde consulunt Doctores, vt ad catechizandum infidelem priùs à lege diuina exordiamur, quæ maximã familiaritatem, cum ratione & voluntate hominis habet. Deinde sic affecto maiora mysteria prædicanda sunt: nam per amorem legis præ affecta erit iam volũtas ad supernaturalium fidem suscipiendam. Psalmus ergo iste prima christianæ Philosophiæ elementa docet, eritque veluti alphabetũ tirunculi. Quare tali ordine digestus est: quę ratio potissima fuit ad mouẽdum animum meũ, vt lucubrationes has super hunc Psalmum meditarer: nam licèt mysteriæ magna in se contineat, vt sancti omnes fatentur, nihilominus quia de lege Dei vbicunque loquitur veluti exordia, & prima rudimenta totius Christianismi continet, his autem temporibus fideles imbecilles facti sunt, ad maiora scrutãda mysteria, adeò enim terrenis dediti sunt, vt ad cœlestia & diuina minus apti videantur. Quare faciliora eis inculcanda sunt, ne maioribus obruti, vel cæcutiant, vel minus vtilitatis capiant, id enim quod Paulus Hebræ. c. 5. scribit; eis poterit absque iniuria adaptari, De quo nobis grandis sermo, & interpretabilis ad dicendum, quoniã imbecilles facti estis ad audiendum; etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, vt vos doceamini, quæ sint elementa exordij sermonum Dei, quibus lacte opus est: non solido cibo. Sit ergo tibi psalmus iste, ô Christiane veluti tabella abece-

D. Hiero.

Cassiodor.

Ratio quare autor hunc Psal. exposuerit.

Ad Hebrę. cap. 5.

abecedaria, in qua prima elementa totius Christianæ vitæ addiscas. Octonarius autem quilibet vna litera completur, in quo innuit (vt quidam innominatus doctor dicit) quod vnaquęque pars perfecta est, & sufficit, vt siquis eam seruet in vita septem dierum, perueniat ad octauam resurrectionis.

Litę. Thau in abecedario hebræo signum crucis Christi.

Aduertendum est præterea, quòd vltima litera est, Thau, quæ est in vltimo octonario, hæc autem litera est signum crucis Christi, quod præcepit Dominus Ezechieli vt signaret super frontes electorum, ad insinuandum, quòd finis omnium mandatorum legis Christus crucifixus est: imo scopus ad quem aspiciebat lex, secundum illud Pauli, Finis enim legis Christus. Vnde illum aspicere debemus tanquam in remuneratorem fidei nostræ, & obseruantiæ mandatorum eius, vt docet Paulus ad Hebr. c. 11. & 12. Aspicientes in autorem fidei, & consummatorē Christum Iesum. Ille enim inchoat in nobis fidem per gratiam, & finit per præmium, ille etiam in nobis operatur ad obseruantiam mandatorum eius, & est terminus ad quem per bona opera tendere debemus: est enim principium & finis, Alpha & O. à quo omnis nostra bona operatio semper incipit, & per quem cœpta consumatur, vt ipse qui incepit, ipsemet perficiat.

Ezech. 9. Roma. 10. Ad Hebrę. 11. & 12.

Quarta verò excellētia huius Psalmi nimirū quod in quolibet versu fit mentio de lege Dei, hanc præfert significationem: insinuat enim hæc crebra repetitio legis vehementiā affectus viri iusti, ea enim quæ operosius amamus, frequentiùs & corde & ore nominamus, qui affectus maximè in Sacris literis exprimuntur, crebriùs in Canticis. Ecce tu pulcher dilecte mi: ecce tu pulcher & decorus. Ecce tu pulchra es amica mea: ecce tu pulchra es. Qualis est dilectus tuus, ex dilecto, qualis est dilectus tuus ex dilecto. Hæc conduplicatio nominum magnitudinem affectus indicat erga legem Dei, de quo dicit Malach. 2. Lex veritatis fuit in ore eius, & Dominus Exod. 13. id præcipit, vt lex Domini semper sit in ore nostro. Vel secundò vt insinuet necessitatem auxilij diuini, non solùm ad singula præcepta seruanda sed ad singulas actiones, quibus lex Domini adimpletur. Totiensque loquens cum Deo repetit legē, vt eius auxiliū ad singulas actiones imploret, ac si diceret cum Augustino, Dñe da quod iubes, & iube quod vis. Vel tertiò si vis, insinuat in hac crebra repetitione desideriū, non aberrandi à via, nam cū in hoc Psalmo vt sæpè diximus, introducatur

Cant. 1.

Malach. 2. Exod. 13.

vir iustus tendens ad beatitudinem, postquam intelligit quòd via qua debet pergere, sunt mãdata & præcepta legis, interrogat frequenter de his, ne vel vnguem quidem transuersum deuiet, sicut qui ad patriam magno desiderio pergit, quolibet ferè tẽporis momento, omnes viatores interrogat recta nè incedat via, an non: sic in hoc Psalmo iustus frequẽtissimè poscit dirigi in mandatis, non declinare ab eis, ne oculos aliorsum vertat, ne perdat viam, quasi interrogans, an rectà incedat, vt sic videatur consilium illud non prætermisisse, Interroga quemlibet de viatoribus Iob. 21. exemplo amantissimæ sponsæ, quæ quos obuiã habebat omnes interrogabat, an vidissent delectum quò isset vt eum quæreret. Cant. 3.

Similitudo optima.

Iob. 21.

Cant. 3.

Quòd autem pluribus ac diuersis nominibus lex Domini hic nominatur, præter alias rationes quas infra insinuabimus, id etiam docemur, nempe excellentiam, ac magnitudinẽ legis diuinæ, quæ vno vocabulo nec cõprehendi, nec explicari potest: nam vt ex D. Tho. didicimus 1. p. q. 13. ea quæ celsitudinẽ quandam præseferunt, ac supra nostrum captum eleuantur, pluribus vocabulis nominamus, quia non vnitè sicut in se est res: sed diuisim sicut est in nobis, cognoscimus ea. Vnde Deum pluribus nomenclaturis nominamus; secũdum quòd diuersos effectus eius in nobis experimur: quare & apud Hebræos decem ad minus nomina Dei inuenimus; & Spiritus sanctus multipliciter apud sapientem nominatur. c. 7. Sapiẽtiæ cum dicitur; Sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suauis, amans bonum, acutus qui nihil vetat bene facere, humanus, benignus, stabilis, certus, securus, & D. Paulus 1. Cor. 13. Plurima nomina, egregia stemmata exprimentia charitati imponit, quam vocat excellentiorem viam, & dicit; Charitas patiens est, benigna est, nõ æmulatur, non agit perperàm, & congaudet veritati, omnia suffert, omnia sperat, &c. Ea enim quæ diuisim in alijs cõtinentur virtutibus, vnite in charitate reperies inclusa. Quare quoniam hæc omnia in virtute est, vniuersa hæc vocabula ei conueniunt. Aloysius Lypomanus in vita Ioannis Baptistæ refert orationem quandam sancti Andreæ Ierosolymitani Archiepiscopi, de amputatione capitis Ioannis Baptistæ per Simeonem metaphrastem translatam, in qua hoc idem insinuat, docẽs quòd quia Ioannes Baptista fuit magnus, & illustris inter sanctos, totque in eo priuilegia, & mirabilia splenduerunt: non vno solo, sed pluribus est appellatus nominibus,

Cur lex Dei pluribus nominibus nominetur ex D. Tho.

Sapien. 7.

1. Cor. 13.

Aloysius Lypomanus.

nominibus, quæ omnia ad viginti sex ibi reducit: quas appellationes in gratiã eorum qui eius sunt, ad dicti deuotioni, referre libet. Puer, magnus, Ioannes, homo, Propheta, Helias, magister, præparator, præco, vox, Baptista, confessor, testis, subscriptor, iustus & sanctus, Apostolus, Euangelista, sponsus, amicus, lucerna, reprehensor, Martyr, sacerdos, Angelus. Idem in oratione Theodori de natali Ioannis Baptistæ. Ad propositũ ergo quoniam tot sunt legis diuinæ excellentiæ & dignitates, quæ vno nequeunt comprehendi vocabulo, hinc fit, quod diuersis eam nomenclaturis appellet, vt statim videbimus. Ioãnes Baptista cur gaudeat tot priuilegijs.

Id autem quod vltimo loco posuimus, videlicet, quòd semper in hoc Psalmo loquitur propheta cum Deo, in secunda persona, dulcissimis scaturit affectibus: est enim signum magnæ dilectionis erga Deum: proprium enim priuilegium diuini amoris (quem charitatem appellant Theologi) est, Deum in seipso quærere, in se ipso diligere, in Deum ipsum secundum quod in se est, tendere: virtutes enim morales non habent Deum pro obiecto immediato, nec se ipsis attingunt illum: inter Theologas autem, fides Deũ attingit, non tamen prout est in se, sed quatenus à nobis cognoscitur, Spes quatenus bonum nostrum: vnde sperat eum sibi, quod amoris concupiscentiæ proprius quàm amicitiæ est. Charitas verò Deum in se ipso attingit, eũ diligit prout est in se, & propter se ipsum, etsi bonum nostrum non esset, eum diligeret propter bonitatem quam in se habet: quare inter cæteras comparatur aquilę, quæ solem ipsum in se ipso in suis splendoribus micantem, irreuerberatis intuetur oculis: sic charitas iubar ipsum inconniuentibus obtutibus respicit. Vnde hæc est sedibus Dei assistrix, famula quæ nunquam à cõspectu eius abest, nec aliud quàm ipsum Deũ in se ipsum, & propter se ipsum amat, est enim ouis illa dilecta, quę in sinu eius dormit: & in domo regis commoratur electa ad conuiuendum cum Deo, & ministrandum ei, vt altera Abisaac Sunamitis. Vnde de ea Apostolus. 1. Corint. 10. dicit. Maior autẽ horũ est charitas. Loqui ergo cum ipso Deo immediatè, vt in hoc Psalmo fit, signum magnæ charitatis est: sunt enim hæc quidam audaces amoris impulsus (licencias y atreuimientos de amor) vt ita dicamus. Amor enim fecit hominem audacem, & confirmatæ spei, & nescio quas sibi intrepidè facultates assumit, quas nisi amaret, trepidaret accipere. Videmus enim illum Dei amicum atque Laudes charitatis. 1. Corint.

Signũ magnũ charitatis Abrahæ.

electum patrem Abraham: patrem, inquàm omnium credẽtium, quod cum vidisset beneuolentiam Dei erga ipsum, reuelando ea quæ facturus erat Sodomitis, & quasi consilium cum eo capiendo, dicens; Num celare potero Abraham quæ facturus sum? Siduciam magnam sibi assumpsisse, quam nisi amor concessisset intolerabilis videretur imò & temeraria nimis: & superba audacia contra maiestatem Dei. Sexties enim ausus fuit interrogare eum an propè quinquaginta, 45. 40. 30. 20. vel. 10. Iustos vniuersæ multitudini peccatorum parceret, ad quæ omnia ei benevolè respondit Dominus, quoniam non ex tumido spiritu, sed ex humili & amantissimo corde procedebat talis interrogatio. Et ille singulari priuilegio, electus & dilectus Christi discipulus, Ioannem dico euangelistam, qui priuilegio amoris à Christo virgo fuit electus, ac inter cæteros magis dilectus, cum Dominus in cœna dixisset: quod vnus ex recumbentibus eum erat traditurus, cæteris discipulis trepidantibus, solus Ioannes ausus fuit eum interrogare de proditore. Quis te prè cæteris audaciorem fecit, ô dilecte discipule; præsertim cum iunior alijs te modestiorem esse decuisset. En qui id dicitis, respondebit, Amor, qui amantium conditiones inæqualitatesque adæquat.

Ioan. Enangeli. adeò dilectus, & eius circa Christus amor. Effectus

præcipuus amor facit equales.

Alter Apostolorum princeps, Petrus scilicet, vel petra illa super quam erecta ecclesia contra portas inferi in æternum victura prevalebit, cum iterum atque iterum à Christo interrogaretur, an se plùs cæteris diligeret, vt eum pastorem Ecclesiæ suæ Christus constitueret, ausus statim fuit, de condiscipulo suo Ioanne ipsum interrogare: quid nam de illo decreuisset facere, sic nimirum anima amans quia priùs nec oculos ad cælum leuare audebat, amoris consuetudine subleuata, iam cum ipsomet Deo miscere colloquia, confabulari, delitiari, quæri, omnia sua commoda & incommoda illi referre, imò & se totam effundere & referare, coram Deo audet, & dicere cum Dauide Psalm. 141. Effundo coram eo orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuntio. Vnde sponsa in Canticis, priùs veluti oppressa timore in tertia persona, loquitur ad Deum dicens; Osculetur me osculo oris sui, sed statim amoris confidentia eleuata, in secunda persona alloquitur dicens; Quia meliora sunt vbera tua vino. Cum ergo huiusmodi transitus à tertia ad secundam personam, indicia & amoris facultates sint, semper in secunda persona, os ad

Exemplũ aliud Petri Apostoli.

Psal. 141.

Canti. 1.

os loqui

os loqui cum Deo, vt alter Moyses, & in tali colloquio inceſſanter permanere, vt in hoc pſalmo fit, vehementioris dilectionis ſignum, & ardentiſsimæ charitatis argumentum erit.

HÆC ergo ad commendationis ſingularis excellentiæ huius Pſalmi dicta ſufficiant.

Nunc ergo ad ea quæ propiùs ad rem accedunt properemus.

Titulus pſalmi alleluya. i. laudate Deũ.

TITVLVS huius Pſalmi apud Hebræos eſt. Alleluiah, id eſt laudate Deum, non enim eſt dictio ſimplex, ſed compoſita, ex verbo Allelu, quod ſignificat laudate, & yah: quod ſignificat nomen ineffabile Dei per ſyncopam. Nomen enim Ieouah eſt nomen Dei, quatenus inuiſibilis fons eſſendi, Iah, autẽ eſt idem nomen cum ſyncopa cõſtans ex prima litera, & duabus vltimis. Hic autẽ titulus præmittitur primum in Pſal. 104. & hæc dictio maximè venerabilis eſt, vt ait Caſsianus, eo quòd nulla lingua aut natio auſa fuit eam in ſuo idiomate transferre, ſed in primitiuo dimiſit, veluti hæc dictio, Amen, quę ſignificat, fiat, vel firmiter, quia Chriſtus frequenter ea vſus eſt, & familiarem habuit, ob tantæ vocis reuerentiam, nunquam in alio Idiomate tranſlata eſt, ſed in proprio relicta.

Explicatio dictionis Alleluya.

Ceſsianus.

Dictio, Amen, ſemp in ſuo Idiomate remã ſit ob reuerentiã chriſti.

Verum eſt, quod Diuus Hieronymus in epiſto. ad Marcellam tom. 3. dicit, ideo hæc nomina relicta, ſiue à ſeptuaginta, ſiue ab Apoſtolis vt, quoniam prima Eccleſia ex Iudæis fuerat congregata, nihil ad credentiũ ſcandalũ innouarẽt, ſed ita vt à principio imbiberãt traderet. Poſtea vero quàm in vniuerſas gentes euangeliũ ſparſus eſt, ſermo nõ potuiſſe ſemel ſuſceptа mutare. Licet Origedicat propter vernaculũ linguæ cuiuſq; Idioma nõ poſſe ita apud alios ſonare, vt apud ſuos dicta ſunt, & multo melius eſſe non interpretata ponere: quam vim eorum interpretatione tenuare.

D. Hieron.

Continet ergo pſalmus iſte Dei laudes & confeſsiones, quas vir iuſtus refert ei, qui & talia mãdata dedit, & mentem qua ſecundũ beneplacitum eius obſeruari poſſent. D. Hieron. in prolog. ſuper pſal. expoſitione dicit, titulũ eſſe veluti clauẽ ad intelligendũ pſalmũ, ſicut enim ſine claue non patet ingreſſus ad domũ: ita ſine intelligentia tituli non eſt additus ad pſalmi internum intellectum. Licet alij nõ tantum deferant titulis, præcipuè, cum in multis titulis ſint dictiones, quæ ſignificant inſtrumẽtum muſicum, ad cuius ſonitum talis pſalmus cãtabatur, vt neginoth, githith, mitham, nugiloth, &c. quæ nõ multũ videtur referre ad pſalmi intelligentiam:

D. Hieron.

tiam: sed quia ferè omnes sancti, inter quos Magnus pater Au-
D. Augustinus. gustinus, plurima mysteria in titulis inuenerunt, nulli dubium est quin plurimum conferant ad intelligentiam psalmi. Materiam ergo huius psalmi ex tanto titulo venantes, reperimus esse virum iustum, qui totus festiuus & gaudens, amore beatitudinis accensus ingreditur viam mandatorum Dei, per quam se beatum fore
Ambros. sperat: & quia D. Ambrosius super hunc psalmum dicit, quòd omnis generis & conditionis personæ in eo loquuntur, coniugati, clerici, monachi, iuuenes (omnium enim est idem desiderium beatitudinis, & eadem via, scilicet, obseruatio mandatorum Dei, quæ quilibet in suo statu obseruare cupit) ideo visum est mihi psalmum istum diuinæ cuiusdam scenæ variarum personarum interloquentium differentiam continentis speciem, & imaginem gerere. Verùm ne pluribus interloquentibus psalmi intelligen-
Materia huius psalmi vir iustus & viator est. tia offuscetur, & deliteſcat, erit tibi materia huius cantici vir iustus & viator, qui se peregrinum & hospitem confitetur, appetitu beatitudinis flagrans, in lege mandatorum Dei affectus, qui tamen in quolibet octonario aliam & aliam personam induit, nunc innocentis pueri, nunc peregrini & hospitis, nunc prædicatoris verbi Dei, nunc alterius aliter vel aliter affecti, vt in prosecutione eius Deo dante videbimus, in qua mirabili dispositione sapientissimo viro & in referendis sacrarum literarum sensibus peritissi-
Caietan. mo Thomæ de Vio Caietano, sanctæ Romanæ Ecclesiæ meritissimo Cardinali adhærebimus: an autem author huius psalmi fuerit Dauid, vel aliquis alius ex his qui in titulis commemorantur,
Caietan. Cassiodorus. non est modo mei instituti diffinire: nam licèt Beatus Pater Augustinus, Cassiodorus, & alij indubitanter asserant, omnes psalmos compositos fuisse à Dauide, multi viri docti contrarium opinantur, nec sine magna probabilitate. Vnusquisq; ergo in suo sensu abundet, dumtamen omnes à Spiritu sancto inspiratos certissimè & indubitanter teneamus.

*

PSAL-

PSALMVM IGITVR exorditur propheta,

Alleluya.

א

Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini. 1. Aleph.

Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum. 2. Aleph.

Non enim qui operantur iniquitatem: in vijs eius ambulauerunt. 3. Aleph.

Tu mandasti: mandata tua custodiri nimis. 4. Aleph.

Vtinam dirigantur viæ meæ: ad custodiendas iustificationes tuas. 5. Aleph.

Tunc non confundar: cùm prospexero in omnibus mandatis tuis. 6. Aleph.

Confitebor tibi in directione cordis: in eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ. 7. Aleph.

Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque. 8. Aleph.

INCIPIT TRACTATVS PRIMVS.

HIC primus octonarius est veluti Proœmiū totius Psalmi, vt interpretes volunt, in quo ponitur litera Aleph. Circa quod adnotandum ex D. Hieronymo ad Paulam Vrbicam de interpretatione Alphabeti Hebraici, & secundum Origenem & Iosephum, quòd literæ alphabeti Hebraici D. Hieron. ad Paulam vrbicam.

braici hoc habēt peculiare inter literas aliorum idiomatum, quod præter hoc quod sunt initiatiuæ dictionum, habent suas peculiares significationes: nam B, & C, & aliæ literæ, tam Latinæ quàm Græcæ nihil significāt per se sumptæ. Hebraicæ autem sic. Aleph significat doctrinam. In hoc autem octonario tanquam in Proœmio doctrina huius Psalmi continetur, in quo & desiderium vltimæ felicitatis, quæ est finis, & obseruandi mandata Dei, quæ sunt media, exprimitur. Vnde hic introducitur noster peregrinus, & viator induens personam desiderantis beatitudinē, & anhelantis in via mandatorum Dei.

Ecce hic prima persona in modum peregrini desiderātis beatitudinē.

Sed quia octonarius iste est veluti totius Psalmi argumentum, nonnulla prælibanda in eo sunt, quædam quæ ad literalem spectant intelligentiam, quam diligentissimè exequendam promittimus, quædam ad moralem doctrinam necessaria, de qua plura dicenda polliciti sumus, agimus enim in hoc Psalmo & personam interpretis literalis, & concionatoris moralis, totus enim hic Psalmus morali doctrina refertus est. Quare licet in superficie appareat planus & lenis, profunda tamen quædam & abdita continet mysteria, quæ non mediocri indagine indigent, vt ait Augu. est enim (ait Cassiodorus) veluti fluuius magnus, qui leniter videtur currere: tamen profundus & intransnatabilis est, suasque voragines, & periculosos continet puteos. Sic Psalmus iste quia de morali doctrina tractat lenis & planus, facilis & lucidus in superficie se ostendit, abdita tamen & difficilia vada in visceribus suis abscondita celat. Ergo quia legem diuersis nomenclaturis appellat, notandum breuiter ex Basilio magno in hoc loco, quod lex Domini vocatur lex, testimonia, iustificationes, iudicia, & mandata. Legem vocat quæ à Deo data est per Moysen, mandata & præcepta eandē intelligit, tanq̄ regia autoritate mandata & præcepta, iustificationē tanquā eum qui rectè seruat iustificare valeat. Iudicia, vt quæ sententias Dei & meritas retributiones cùm eorum qui legitimè, tum eorum, qui præuaricatè viuunt, ostendat. Testimonia, vt quæ contestetur, & ostendat, quibus præuaricatores supplicijs sint subijciendi. Beatos itaque hoc loco eos dicit qui testimonia Dei scrutantur, & Deum toto corde exquirunt. Hæc sunt verba Diui Basilij. Et Cassiodorus ait, quod testimonium est euidens & præfinita conditio, cuius statuto commoniti, res præteritas non possumus obliuisci, vt Genes. 31. Labam ait, testimonium erit nobis

Autor promittit tum interpretationem literalē tum etiā doctrinam moralem.

Similitudo.

Basilius.

Beatos appellat qui testimonia Dei scrutātur.

Genes. 31.

locus

locus iste & Iosue. 4. duodecim lapides iubentur efferri de medio Iordanis, vt essent in testimonium filijs Israel: sic nobis præcepta diuina testimonia sunt; quoniam commonent, ne peccare debeamus, vt Paul. 1. ad Timotheum. 5. ait, Testificor coram Deo qui viuificat omnia, & Iesu Christo, vt hæc custodias. Dominus Caietanus dicit, quòd dicuntur testimonia, quia testimonia perhibent de Deo vt legislatore quatenus vera, iusta, sanctaque sunt: & testimonium perhibent nobis seruantibus ista, quod filij Dei sumus. Sed non prætereundum, quod Alcuinus & Hieronymus dicunt legem Dei testimonium dici, vt intelligant homines, cum peccauerint, se coram testibus deliquisse. Lex enim Dei testimonium perhibebit aduersus præuaricatores, & condemnabit eos teste D. Paulo Rom. 2. & qui in legem peccauerunt per legem iudicabuntur. Erit enim lex liber apertus, & instrumentum legale, per quod causa hominū iudicanda & definiēda est, & Moyses Deut. 33. describens Deū venientē ad iudiciū, cum sanctis millibus suis ait; In dextera eius lex ignea, quasi per illā tanq; per sceptrū regale, iudicaturus esset mūdū. Vnde Psal. 2. dicitur, reges eos in virga ferrea: lex enim Dei est sceptrū & virga regalis, qua punit impios eiusdem legis præuaricatores. Hæc quoad sensum literalē.

Iosue. 4.

Præcepta diuina testimonia sunt. 1. ad Tim. 5.

Dñs Caietanus. Alcuinus D. Hieron.

Roma. 2. Lex Dei liber apertus & instrumētū legale. Deute. 33. Psalm. 2.

Sed quoniam sensum moralem auidiori animo hauriri cupio, animaduertendū est, quod etsi hæc diuersa vocabula, quibus lex Domini in hoc Psalmo nominatur, sint ad tollendum fastidium, quod maximè generaret eadem vox totiens repetita: tamen vt in Prologo adnotauimus hæc crebra repetitio à primo versu vsq; ad vltimum vehemētioris affectus ad legem Dei est indicium. Quoniā lex Dei plurima habet cōmoda bona, iucūditates quibus excitetur voluntas ad eius dilectionem, est enim lex Dei pulcherrima, suauissima, omni scientia & icunditate referta. Quare non incongruè Psalmus iste qui legem Dei in quolibet versu continet, comparatur arbori illi, quæ erat in medio paradisi (sub cuius similitudine fertur hunc Psalmum reuelatū fuisse D. Augustino.) Etenim sicut lignum illud dicebatur scientiæ boni & mali, fructum ferebat gustui suauissimum aspectu pulcherrimum & delectabilem, ita & canticū hoc legem Dei referens qui fructus dulcissimus est rectè affectæ voluntati, & suauis ad vescendū, animo diuinam voluntatem esurienti non immerito signum scientiæ boni & mali appellatur, eo q̄ lege Dei proposita quasi amusi quadā & infallibili

Sensus moralis.

bili mensurâ, quid sequendum, quidve fugiendum, in via mandatorum Dei innotescit. Tria enim debet habere lex secundum rectam Philosophiam moralem, ad hoc quod tali nomine iustè gaudeat, & subditos obliget ab suam obseruationem. Primum, quod sit iusta, lex enim iniusta non est lex, sicut homo irrationalis, non est homo, adeò intimum legi est quod sit iusta, sicut homini quod sit rationalis. Vnde contra condẽtes leges iniquas inuehitur Deus Esaiæ. 10. dicens, Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitias scripserunt. Secundum debet habere lex quòd sit breuis ne multitudine mandatorum obruat subditorum vires, ne possint tot onera portare. Tertiò, quòd sit clara, quam omnes capere possint, rectè ordinata, ne confusione sua tenebras animis offundat. Quæ omnia tanta excellentia reperiuntur in lege diuina, vt nihil iustius, nihil breuius, nihil clarius, & manifestius excogitari liceat, est enim ita iusta, vt sit totius iustitiæ regula, & cuiuslibet virtutis norma & perpendiculum. Quinimo hæc est differentia inter legem naturalem & diuinam, & illam quæ ex hominum beneplacito hominibus imponitur, quòd illa quæ lege diuina prohibentur, tam intrinsecam habent turpitudinem, vt etiam si non prohiberentur adhuc mala extitissent, vt adulterium, furtum, & homicidium: quæ verò præcipiuntur ita intimam sortiuntur rectitudinem, vt etiam si non præciperentur, adhuc recta permanerent, vn de Psalm. 18. Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa: iusta sunt & intrinsecam, ac natura quadam insitam habent iustitiam, quæ verò pendent ex lege humana, ex ea pendent quantum ad malitiam vel bonitatem, qua de causa dicuntur à Theologis mala quia prohibita, vel bona quia præcepta. Vnde illa censentur indispensabilia, quia pro qualibet temporis & loci differentia, bonitatem vel malitiam præ se ferunt: hæc verò, quia iuxta temporis & loci, & aliarum rerum circunstantium varietatem, variari & mutari possunt, multoties veniũt dispensanda. Cuius causa est celsitudo sapientiæ diuinæ, quæ in immensum humanam excedit, nunquàm enim humana omnis industria ipsum iustum in æquilibrio attingere potest, vt id quod præcipit vel vetat, semper sit iustũ facere vel non facere, imo semper erit aliqua distantia à iusto in quo iniustum erit obseruare. Lex autem diuina punctum ipsum iustitiæ attingit adeò indiuisibiliter, vt quidquid ab illa deuiet etsi minimum sit, iniustum & iniquum sit, est enim veluti lingua in bilanci, quæ

Tria debet habere lex secũdũ rectã Philosophiã moralem, primò, quòd sit iusta. Esaiæ. 10. Secundò breuis. Tertiò clara.

Differẽtia inter legẽ diuinam & humanã.

Psalm. 18.

ci, quæ quocunque inclinet & si minimum sit, inæqualitatem in pondere facit.

Secundò est iusta, quia absque acceptione personarum omnes cuiuscumque status conditionisq; fuerint obligat. Leges quippe humanæ, vt quidam Philosophus dicit, sunt veluti aranearum telæ, quæ minima animalia qualia sunt muscæ, tantùm ligant: magna vero, potius eas rumpunt & diruunt. Sic humanę leges pauperes & imbecilles duntaxat obligant, diuites verò & opulenti quasi à iugo earum liberi, quicquid volunt faciunt & præualent, sunt etiam veluti arundines longæ quibus capiuntur pisces, quæ solùm paruos pisces apprehendunt: nam magni eas in orbem versant & inclinant, imò aliquando frangunt. Virga iustitiæ humanæ magnatibus cædit & inclinatur quæ solùm pro paruulis est erecta, nō sic autem lex diuina, sed erga omnes recta & integra perseuerat est enim virga ferrea, quæ nulli ponderi cædit; Reges eos in virga ferrea Psal. 2. imò verò necessarium est aliquando quòd lex humana pro fragilitate hominum & conditione temporum vel inclinet & cedat vel mutetur, aut nonunquam in totum abrogetur, debet enim (ait Philosophus) esse sicuti regula Lesbia: nam in insula Lesbia erant lapides adeò duri, vt nulli instrumento etiam ferreo cæderent. Quare vtebantur latomi vel lapidum expolitores, regula plumbea, vt quando lapidem, propter eius duritiam non poterant ad æqualitatem regulæ cædere, ipsa regula retorqueretur, & inclinaret ad æqualitatem lapidis: sic lex humana debet aliquando cōuiuere fragilitati & conditioni hominum, non enim debet cum tanto eorum detrimento obligare: nam qui vehementer emungit (ait Sapiens) elicit sanguinem Prouer. 30. incurbetur ergo aliquando vt cedat, ne homines liberos in seruitutem durissimam redigat. Sic rex Assuerus vt legitur in libro Hester. c. 4. & 5. virgam aureā inclinabat aliquādo ei in quem nolebat, vt legis seueritas animaduerteret: nimirum quia lex humana non semper in eodem tenore debet perseuerare, sed aliquādo cedere, incuruari, vel omnino abrogari debet, vt homines sufferre queant: lex autem Diuina cum sit ipsamet hominum ratio & natura, adeò æquabilis eorū humeris est, vt absque naturæ eorum detrimento, semper seruari possit nec necesse sit aliquando declinari vel incuruari in aliquem. Vnde indispensabilis est & non solum iusta: sed ipsa regula & norma iustitiæ quā cæterę leges iudicare debent, in tantum enim iustæ erūt

Similitudo.

Pſal. 2.

Lesbia regula.

Aliquādo lex humana non debet cum magno detrimento obligare. Prouer. 30. Hester. 4. & 5.

Lex diuina indispensabilis.

inquantum huic conformes sunt: nam si ab ea deuient *in iniustitiam* statim retorquent, rectum enim iudex est sui & obliqui. Vnde de lege diuina alibi dicit Propheta Psal. 18. Lex Domini immaculata, & iustitiæ Domini rectæ. Iustitia ergo facit hanc legem pulchram, pulcherrima enim virtus est iustitia, nam nec hesperus est sicut illa, ait Philosophus, & iustitia æqualitatem facit, pulchritudo autem in proportionali æqualitate partium consistit, vt patet ad sensum.

Psal. 18.

Secundum etiam habet lex decalogi, breuissima enim est, decē tantum verba continet in quibus omnes actus studiosi præcepti, & omnes mali prohibiti sunt: ita quòd nullus actus virtutis est, qui ibi nō sit præceptus; nec vllus actus vitiosus est qui ibi nō sit prohibitus. Vnde de lege Dei dicit Rom. 9. Verbū cōsummās & abbreuians in æquitatem. Habet enim lex diuina, veluti in summa quadam & compendio decem verborum omnem æquitatem, in quo itidem superexcellentia sapientiæ diuinæ supra humanam relucet, decem millia legum, decem millia librorum volumina super leges humanas scriptas videmus, & nunquā finiuntur lites, nec absoluitur vna causa. Habet lex diuina decem verba, & quicquid ad æquitatem pertinet, ibi videbis. Nam sapiens breuiori sermone plures sententias comprehendit, quas stultus nec infinitis verbis dicere posset. Verùm est tamen quod est alia causa ex parte hominum, quare leges humanæ non sufficiant ad eorum vitia arguenda. Sunt enim homines nouorum demoniorum adinuentores, tot monstrua vitiorum quotidie inter eos procreantur, tot adinuentiones & nouitates peccatorum, vt quotidie opus sit nouas leges condere, noua remedia adhibere, recentibus malis, recētes & applicare medicinas, & adhuc non sufficerent pro eis, excedit enim lōge multitudo vitiorum multitudinem legum, & constitutionū humanarū, adeò vt verissime posset in eos retorqueri illud Propheticum proloquium Hierem. 30. Insanabilis plaga tua, ideſt, nescio tibi mederi, ad tot facinora medicamina desunt: erit & causa huiusmodi prolixitatis litium, auaritia scribarum, procuratorum, aduocatorum, lites in immensum protelantium, veluti medicus medicinas vel curas vt longior sit quæstus, & maiores prouentus eorum. Ecce quomodo lex Dei sit breuissima, & quia breuis suauis est & facilis ad hauriendum.

Roman. 9.

Causa quare leges humanæ non sufficiant ad vitia hominum arguenda.

Hierem. 30.

Tertia clarissima etiam apparet, & lucida imò est ipsamet lux

& sol

& sol animarum lex diuina, est enim lumen illud signatum vel sigillatum super nos, de quo Psalm. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Eleuauit manum suam ille optimus & primus artifex rerum, & impressit in animas nostras lumen sui vultus, ideſt, suæ veritatis, vt quæ agenda, quæ vitanda erant, ipsa natura magistra addisceremus. Quare præcepta decalogi veluti principia sunt ipsius legis naturæ in hoc principio inclusa, quod tibi non vis alteri non facias, quod tam vniuersale est in practicis sicut in speculatiuis, quodlibet est vel non est, & de hac lege mentibus nostris impressa Propheta dicit, Lex Domini immaculata conuertens animas, præceptum Domini lucidum illuminans corda Psalm. 18. Eo quod immaculata est lex diuina, animas mundificat, & ad Deum qui ipsa mundicies est conuertit, sed quia præceptum eius lucidum est, corda ideſt, voluntates illuminat, vt sciat quid amandum, quid odio habendum sit. Quare cum Diabolus omnino aduersetur Christo & Deo, sicut Deus robur mandatorum suorum in claritate collocat, è contra Diabolus in obscuritate & perplexitate omnem suam virtutem statuit, de quo Iob. 40. Nerui testiculorum eius perplexi. In testiculis est vis ad generationem: robur ergo & fortitudo aduersarij nostri in perplexitate est: in tenebris ambulant qui eum sequuntur, perplexas & inquietas conscientias, plenas illecebris laqueisque inextricabilibus portant. At qui ambulat in via Domini quàm lucidam conscientiam habet: tanta claritate fulgentem, vt quilibet sacerdos quantumuis ignarus possit eius abdita summa perspicuitate callere, vt viri etiam doctissimi in examinandis animorum morbis peritissimi: non audeant quorundam hominum corda, & conscientiarum latibula ob scelerum perplexitatem inuestigare, & perfectè intelligere; præceptum enim Domini lucidum & illuminans corda est.

Psalm. 4.

Psalm. 18.

Iob. 40.

De ordine legis diuinæ parum dicendum existimo, cũ pateat ad oculum in prima tabula poni præcepta quæ ad Deum attinent, vt eũ diligere, nomen eius nõ deierare, sabbatha sanctificare. Statim ea quę ad proximum, in quibus post Deũ primum occurrunt parentes: qui principiũ nostri esse, post primã causam sunt: ac proinde postea eis debemus honorẽ, statim bona propria cuiusq;, intimior est vita, statim vxor, post ea res, deinde honor & hoc ordine, ponũtur præcepta, licet duo vltima actus interiores vetãt earũ

Ordo legis diuinæ.

rerū ad quæ magis cupiditas exardescit, scilicet, ad res & ad mulieres & ideo harū maximè cupiditas prohibetur. Ecce arborē scientię boni & mali, in qua præcepta affirmatiua & negatiua ponuntur, quæ & præcipiunt bona, & prohibent mala. Fructum eius carpe pulcherrimum ad videndum propter iustitiam, suauem ad ędendū propter breuitatem & claritatem. Hæc aliquanto prolixius prosequuti sumus quia ad principium doctrinæ moralis, qualia sunt diuina præcepta attinebant: de qua doctrina in toto hoc Psalmo agere debemus. Iam cætera maiori compēdio & faciliori tractatu Deo dante exequemur.

Arbor scientiæ boni & mali.

Aristot.

Beati immaculati in via. Arist. facilè Philosophorum princeps doctrinam moralem quam in ethicis scripsit, à beatitudine exorsus est, cuius consideratio, vt ipse refert in Prologo, ad dirigēdas nostras actiones maximè refert. Vltimus enim finis & scopus est ad quē omnes nostræ actiones diriguntur. Sicut ergo sagittarius, non potest recte iacere sagittas, nisi in signum dirigat aciē; sic nos non possumus rectè ponere nostras actiones, nisi ad vltimū finē aciem mentis dirigamus. Agit ergo in ethicis de virtutibus & actionibus quibus ad beatitudinem peruenimus: sic noster Propheta in hoc Psalmo, qui totus hanc diuinā ethicā continet, à beatitudine exorditur, ad quam per opera moralia, scilicet, per obseruationem legis & mandatorum Dei, tanquam per media accōmoda properamus, desiderium autem beatitudinis omnibus ingenitū est. Vnde refert D. Aug. libro. 13. de Trinit. de quodam mimo vel parasito, qui in emporio quodam congregauit omnes qui ibi erant, dicēs se velle eis dicere quid omnes in mente gererent, cumque intenti & quasi admirantes attenderent, dixit eis hoc est quod in mente habetis: omnes vultis carius vendere, & vilius emere. Quem taxans D. August. ait, melius & verius dixisset, scio id quod in mēte geritis quod omnes vultis esse beati, hæc enim cupiditas in omnibus intima & connaturalis est, adeoque intranea homini, vt nisi eius destruatur natura, talis appetitus ab eo diuelli non possit, taliter illi impressit illum autor naturæ, & sicut Phidas ille artifex, figuræ Veneris taliter suam ipsius imaginem inclusit, vt nisi destructa ipsa tabula & pictura non posset ipsius imago diuelli, sic naturæ nostræ artifex sic inclusum hunc beatitudinis appetitum in nobis sculpsit, vt nisi destructa natura obliterari nequeat. Quocirca, vt idem August. docet in hoc Psalmo, ipsi peccatores in suis vitijs quærunt hanc beatitudinem,

D. Aug. 13 de Trinit. refert factum cuiusdam parasiti.

Simile. D. Aug. dicit peccatores in suis vitijs quærunt beatitudinem.

titudinē, & voluptuosus hoc quærit in suis delitijs, & se miserū putat, si cupitis nō fruatur, & beatū se prædicat cùm adeptus fuerit. Et auarus ad hoc cōgregat diuitias, vt beatus sit, nā beatus est qui id habet quod desiderat, omnia autē quę desiderātur, per pecuniā adipiscūtur: quia pecuniæ obediūt omnia, vt dicitur Eccles. 10. Id etiā quærit iracūdus in vindicta, ambitiosus in imperio, vt aliquā similitudinē saltē habeāt illius qui summè beatus est. Voluptuosus ei vult assimilari in vita illa beata delitijs & gaudijs plena. Auarus in summis illis diuitijs, quas Deus in seipso possidet. Iracundus in potestate puniēdi quā Deus habet. Ambitiosus in summo omniū imperio quod regit. Itaq; in omnibus similitudinē saltē beatitudinis diuinæ quærunt. Adeò intimè hoc desiderium inest, vt nec in malis ipsis absit. Errāt tamē in quærēdo, nō enim quærūt vbi debēt quęrere. Vnde idē pater Aug. multotiēs in Psalmis, & 4. cōfes. c. 1. dicit; Quære quod quæris, sed nō vbi quæris, ideſt, quære beatitudinē, quære delitias, quære diuitias: non ab hoc impedieris à Deo, qui te ad diuitias maximas & amplissimos honores creauit: sed quod à te petit Deus tuus est, vt nō quæras vbi quæris, quia ibi nō sunt hæc bona, nō quęras in his caducis, terrenis, propediē prętirituris: sed in cœlo vbi est illa societas plena, gaudijs sempiternis, vbi vera bona & ęterna sita sunt. Ac si tibi sitiēti, & ex riuulo lutulēto bibere volēti ego dicerē, nō bibas ex hoc luto, ex hac aquatur bida & immūditijs plena; veni & bibe ex ipso fonte, vbi aqua splēdet vt christallū, limpidissima, dulcissima, & omni carens spurcitia nūquid iniuriā tibi facerē? nūquid poteras mihi dicere dimitte me & bibā? Ego nō te impedio, quòd bibas, imò volo quòd sitim extinguas: sed nō ex riuulo lutuoso, sed in fonte ipso clarissimo. Lætare homo; affluo delitijs, & quicquid desideras hauri: sed nō ex creatis istis rebus, quæ sunt riuuli, mixti, lutuosi, immūditijs pleni, sed ex ipso fonte limpidissimo omni carēs spurcitia, qui Deus est. Vnde ait idē pater Aug. 4. confess. c. 12. Quęris beatā vitā, quæris in regione mortis, nō est illic: quomodo enim beata vita vbi nec vita? ait ergo Psalmista. Beati immaculati in via qui ambulant in lege Dñi, ac si diceret, scio quid velis, beatitudinē quæris, si ergo vis esse beatus, esto immaculatus. Hoc medio talis obtinetur finis. Hęc est interpretatio D. Aug. quam ferè omnes interpretes amplectūtur.

Ecclesi. 10.

Explicatio dicti D. Augusti.

Augusti.

Sed notandū est, quod est duplex beatitudo, altera in spe, altera in re, quā habēt illi qui in cōsequuti sunt beatitudinē, & prima est

veluti incohatio secundæ. Modo autē vocat beatos in spe eos qui
Simile. ambulāt in vijs Dñi. Nā sicut vidētes puerū bonæ indolis & ingeniosum, dicimus illū studiosum & sapiētē: nō quia iam sit in re, sed quia habet sufficientiā & principia, vt suo tēpore sit, sic qui in hac vita legē Dei custodit, beatus dicitur, nō quia iam sit in re, sed quia in se habet quod sufficit, ad hoc q̄ sit beatus. Qui enim mandata Dei, vsque ad finē vitæ seruauerit, absque dubio beatus erit. Beati ergo immaculati qui ambulant in lege Domini: quia ad beatitudinem recto tramite proficiscuntur.

Via quę dicatur secūdum Basil. Psal. 14. Matth. 19. Casiodo. Hierony. Ad Eph. 1. Psal. 17. Ad Eph. 5.

(In via) idest, in hac vita quæ via est ad alterā, vt vult magnus Basilius. In via hac qua ambulabā, absconderunt superbi laqueū mihi. Psal. 14. hoc est in hac vita. Vel viam vocat legē Dei, quę est via ad beatitudinē, vt infra in hoc Psalmo. Viā mādatorū tuorū cucurri, & Christus Matth. 19. Si vis ad vitā ingredi, serua mandata. Quasi obseruatio mādatorū, sit via ad vitā æternā. Vel si vis vt Casiodo. & Hierony. per viā intellige Christū, qui de se ipso dicit, Ego sum via Ioan. 14. sumus ergo immaculati in illo & per illum, vt Paulus Ephes. 1. dicit, Benedictus Deꝰ & pater Dñi nostri Iesu Christi qui benedixit nos in omni benedictione spūali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mūdi constitutionē, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Ecce quomodo elegit nos in ipso, vt essemus etiā in ipso sancti & immaculati, secūdū illud Psal. 17. Et ero immaculatus cum eo, in nobis enim ipsis omnes iustitiæ nostræ, tāquā pānus mēstruatæ. Cęterū in ipso immaculati sumus mūdati & loti in sanguine suo lauātes stolas nostras & cādidas eas facientes in sanguine agni mundi & immaculati. Vnde idē Paul. c. 5. eiusdem Epistolæ ait. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam suam & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mūdans eā lauacro aquæ, in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiā: non habentē maculā aut rugā aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata. In Baptismo ergo labamur & mūdamur, & immaculati efficimur. Vnde Cant. 4. Videt Spiritus sanctus fideles filios sponsæ, tāquā greges tonsarum, quæ ascēderunt de lauacro, totōderunt enim & deposuerūt veterē pellē, veterē Adā cū actibus suis & in lauacro aquæ per verbum vitæ: (nā accedit verbū ad elementū, & fit sacramentū, vt ait Aug.) mūdantur, & ascendunt sic ad montē Sion, idest, Ecclesiā. Nā Baptismus est ianua per quā ingredimur ad Ecclesiam. Hoc hyssopo

aspergi

aspergi desiderabat Propheta, qñ Psal. 50. dicebat. Asperges me Dñe hyssopo, & mūdabor lababis me & super niuem dealbabor, Psal. 50.
idest, asperges me sacramēto quo dChristi sanguine tingit. Dicūtur ergo immaculati in via fideles, qui in Christo qui via & vita est iustificātur. ¶ Sed aduerte quod Hiero. in Epistola ad Principiā de laudibus Marcellę ait, quod hic Propheta magni facit immaculatos in via hac, grande quippe opus facit, qui viā spurcitijs plenam immaculato calle pertransit, sicut est sol, qui cum per sterquilinia trāseat, nō coinquinatur ab eis, nō em̄ patitur peregrinas impressiones. Vnde in Cāticis dicitur. Quæ est ista quę ascēdit de deserto, de delitijs affluēs, mirabile valde est, quod de deserto huius seculi in quo spinæ, & tribuli germinātur, ascēdat anima delitijs & floribus fragrās, & de terra sterili tot fructꝰ ferat. Beatos ergo optimo iure eos appellat ac p̄dicat Propheta qui in via immūda immaculati sunt. Hierony. Canti. 8.

(Qui ambulāt in lege Dñi.) Obserua mysteriū notatu dignissimū. In sanctis literis quotiescūque fit mētio de statu sanctorum in termino, qui cōsistit in apprehēsione visionis diuinę, explicat per terminos significātes quietem; vt est illud Isa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & Matt. 20. Sedebitis vos super sedes duodecim, tribus Israel iudicātes, & Paulus vocat sanctos nomine dormitionis quæ significat quietē. Nō preueniemus eos qui dormierūt. In pace in id ipsum dormiam & requiescā Psal. 4. Cæterū, qñ loquitur de statu sanctorū in via, qui cōsistit in progressu virtutū, & meritorū, explicat per nomina significātia motū, Sic currite cōprehēdatis, ad Ephes. 3. quæ retro sunt obliuiscēs, ad ea verò quę sunt priora extendēs meipsum, ad destinatū persequor ad brauiū supernæ vocationis, & Psal. 63. Beatus vir cuius est auxiliū abste, ascēsiones in corde suo faciet, in valle lachrymarū, & Canti. 4. laudās sanctitatē fideliū in via cōparat eos gregibus ouiū ascēdentiū de lauacro, & hoc est quod dixit Dñs Samaritanę Iohā. 4. qui bibe rit ex aqua, quā ego dabo ei, fiet in eo fons aquę saliētis in vitā ęternā, gratia em̄ Spū sancti est in iusto viatore, hic impulsus internus quo salit, & pergit in vitā ęternā, desideriū scilicet, proficiēdi, currē di per virtutū opera ad vitā: nā in hac vita nō quietatur cor nostrū, nec iustus extimat se, cōprehēdisse, vt Paulus dixit ad Philip. 3. Fratres ego nō arbitror me cōprehendisse, & ideo semper ambulant, semper proficiunt de virtute in virtutem. Falluntur persidi hæretici asserentes quod in hac via possit obtineri terminus perfectionis, Ps. 1. Thess. 4. Psalm. 4. Ephes. 3. Psalm. 63. Cant. 4. Iohan. 4. Ad Philli. 3

nis, vltra quam iam non sit progrediendum, ponunt enim terminum in via, quod est maxima implicatio. Paulus non arbitratur se comprehendisse: nec vllus viatorum id dicere potest, sed semper restat nobis grandis via, vsque dum perueniamus ad montē Dei. Animalia illa sancta quæ vidit Ezech. ibant & non reuertebātur. Vnumquodque coram facie sua gradiebatur, semper vltra progre-
Gen. 12. dientes, sicut de iusto Abraham dicitur Gen. 12. Perrexitq; Abraham vadens & vltra progrediens ad meridiem, confitebatur se hospitem & peregrinum super terram, & ideo semper pergebat vltra, versus meridiem, id est versus beatitudinem, vbi lux beatorum erit in vltimo, ad quod peruenire debet, sicut lux solis in meridie est in vltimo, ad quod splendores eius lucere possunt. Hanc meri-
Cant. 1. diem desiderabat sponsa quando dicebat Cant. 1. Indica mihi vbi
Prouer. 4. pascas, vbi cubes in meridie. Vnde Prouerb. 4. Iustorum semita quasi lux splendens, procedit & crescit vsque ad perfectum diem, hic perfectus dies erit in patria, dies, inquam, illa quæ non cognoscit vesperum, nec occasum, diem dico æternitatis: vbi non est dies procedens & fluens per momenta & horas, & tandem deficiens, quem occupet nox, aut occasus. Sed vbi semper lux erit, in eodem pūcto & tenore perseuerans. Beatitudo ergo sanctorum, in

Beatitudo sanctorū in hac vita nō in quiete sed in motu cōsistit. D. Bernar.

hac vita non in quiete sed in motu consistit. Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini, adeò vt vltra non progredi, sit reuerti, vt dicit D. Bernar. Nō progredi in via Dei regredi est, nam qui existimat, iam se comprehendisse, nec esse locum in via Dei quē ipse nō pertingerit, fastigiū iam ac culmē virtutū ascendisse: eo ipso peccat, ac retrocedit. Sācti ergo in hac via ambulant, qui sem-

Cassiodorus.

per proficiūt meritis in fide & dilectione Dei in lege Domini. Nec hoc mysterio vacare vult Cassiodorus, nam est alia lex quā Paulus Rom. 7. inueniebat in membris suis, quæ cū captiuabat in lege

Rom. 7.

peccati: non ergo ille beatus qui in tali lege ambulat, imò miser, sed qui ambulat in lege Domini: quæ destruit legem peccati.

VERSVS SECVNDVS.

Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde suo exquirunt eum.

Augustin.

HIc versus (vt placet D. Aug.) quasi interpretatio precedētis est. Illi nimirum immaculati in via Dei sunt & in lege Dei ambulāt, qui requirētes eū in toto corde suo scrutantur testimonia

stimonia eius, & verè sic est q; qui ex recta volũtate erga Deũ eius mandata scrutantur, & exquirunt, verè beati in spe, & immaculati in re sunt. Sed obserua, quòd multi scrutantur testimonia eius, nõ tamen ex recto corde & voluntate erga Deum: sed erga se ipsos, vt coram hominibus appareant docti, mirabiles scrutatores & doctores sermonum Dei. Sic enim Pharisæi mandata eius exquirebant vt vocarentur ab hominibus Rabbi, & etiam quęstus gratia, vt maiores prouentus acquirerent, existimantes quęstum esse pietatem. Atque ô vtinam his temporibus non etiam hæc Pharisaica calamitas serpserit: sacraq; disciplina honoris ac quæstus gratia à maiori parte non addiscatur, & quia hac intentione addiscitur, inflato animo ad temporalia erecto & attento, quanuis ipsa animum doceat rectè morigeratum esse erga omnes, terrena despicere, ad cœlestia anhelare, peritura contemnere, permansura amplexari, non alta sapere, sed humilibus consentire. Non hoc addiscunt, sed superbire, alios antecellere, in honoribus & prouentibus primos esse, contra quos Paul. 1. Tim. 6. Si quis aliter docet, & nõ acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi & ei quæ secundùm pietatẽ est doctrinæ, superbus est, nihil sciens sed languens circa quæstiones & pugnas verborũ, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspitiones malæ, conflictationes hominũ mente corruptorum, & qui charitate priuati sunt, existimantes quæstum esse pietatẽ, hinon acquiescunt ei quæ secundùm pietatem est doctrinæ. Sacra quippe doctrina hæc sobrietatem & prudentiã docet, & iustitiã & virtutẽ, quibus nihil est in vita vtilius vt dicitur Sapien. 8. Et hæc sunt quæ ædificãt animum addiscentis: hi autem non eam addiscunt, vt scientiam quæ docet pietatem, qua ratione vocatur Prou. 30. scientia sanctorũ, sed veluti student alijs scientijs quæ ad ostentationẽ & quæstum diriguntur, de quibus dicitur q; tales scientiæ inflant. 1. Cor. 8. Tales igitur non hic prædicantur à Propheta beati, sed qui cordè puro mandata Dei scrutantur. Vnde Psal. 1. cui iste Psalmus maximè concinus est, post primum versum in quo dicit, Beatus vir qui non abijt in concilio impiorum, statim versu. 2. subdit; Sed in lege Domini voluntas eius & in lege eius meditabitur die ac nocte, quia in lege Domini fuit voluntas eius directa, scilicet ad Deũ, & pura, ideo die ac nocte eius perscrutatur mandata. Vnde Prou. 20. dicitur, Cor iniqui inquirit mala: cor autẽ iusti inquirit scientiã, nimirũ hanc scientiam

Aliqui scrutantur testimonia & non ex toto corde.

1. Tim. 6.

Sapien. 8.

Prou. 30.

1. Cor. 8.

Psal. 1.

Prou. 20.

sanctorũ, quæ ædificat, nã primi nõ recto corde acquirunt scientiã sed adulterino, ad cõmodum propriũ erecto, contra quos Paul. 2.
2. Cor. 4. Cor. 9. Non ambulãtes in astutia, nec adulterantes verbũ Dei, licèt in græco sit nõ cauponantes vel miscentes, vt caupones miscent vina quæstus gratia, sed purè & sincerè annũtiantes, nõ adulterãtes. Adulter enim nõ intendit prolẽ, quæ est finis intẽtus ex matrimonio: sed propriã delectationem: sic isti falsi doctores non tã sobolẽ & fructũ spiritus quærunt in huiusmodi scientijs diuinis addiscẽdis & perscrutandis, quã propria cõmoda, prouentus, honores, & populi beneplacitum, literatorũ applausum, & cætera quæ ad rem
Ierem. 23. non pertinent, quare optimè de talibus dixit Ierem. c. 23. In Prophetis Hierusalẽ vidi similitudinem adulterantium & iter mendacij: similantur enim adulteris nõ quærentibus prolẽ sed propriam delectationẽ, quod est iter ad docendũ mendacium vt patet in Pha
Grego. risæis, & hæreticis. Vnde D. Grego. sic dicit. Nec enim hæretici aut hypocritæ inquisitionibus suis veritatẽ conantur assequi, sed victores videri, cumque se foris ostendi sapientes appetunt, intus per stultitiam elationis suæ vinculis alligantur. Vnde fit vt contentionum certamina inquirant, & de Deo qui est pax nostra loqui pacificè nesciant. Et ex pacis negotio, rixæ inuẽtores fiant, ergo sunt beati qui recto corde quærentes Deum, testimonia eius inquirunt.

Sed obserua quòd dicit, non qui quærunt, sed qui scrutantur, idest, nõ segniter (vt vult D. Hiero.) discere, sed summa diligentia
Luc. 15. ad similitudinẽ scrutinij, quod summa cura fit, vt mulier illa Euangelica, quæ perdidit dragmã, in qua erat imago Cæsaris; & accendit lucernam, & euertit domũ omnem, nullũ non lapidem mouit, vt inueniret. In Scriptura sacra est imago & notitia Dei, summa ergo cũ diligentia quærenda est cum lucerna Christi accensa, idest, cũ fide & dilectione Dei, lucerna ardens est fides cũ charitate, euertendo domũ, omnes leges ac rationes naturales inuertendo, quas omnes superat fides: hoc est, etiã in illis in quibus Scriptura sacra, & doctrina reuelata videtur aduersari rationi & legibus naturæ,
2. Cor. 10. omittendo, imo submittendo fidei, secundũ D. Paul. 2. Corin. 10. In captiuitatem redigentes intellectum in obsequium Christi.
Secũda expositio circa illud scrutari. Vel secundo vt scrutari, sit, non superficie tenus legere diuinã Scripturã in cortice & in litera: sed intus vsque ad ima spiritus scrutari. In scrutinio etiã minutissimas res exquirimus, ita & tu nec apicem nec iota vnũ prætereas, sed omnia redundare mysterijs existimes.

Pharisæi

Phariſæi non ſcrutabantur Scripturas intùs in nucleo, in ſpiritu, ſed in ſuperficie & in cortice, & ideo allucinabantur. Vnde rectè dixit eis Dominus, Scrutamini ſcripturas: quia ipſę teſtimonium perhibent de me, Ioan. 15. Non in litera ſiſtatis, ſed penetrate interiora legis, quia ibi inuenietis me: Litera enim occidit, ait Paulus 2. Corint. 3. ſpiritus autem viuificat. In fiſcella viminibus ſcirpeis contexta erat clauſus Moyſes, aperi fiſcellas & ſcirpos & ibi eum inuenies. Phariſeę cæce aperi literam, tolle corticem; inuenies Chriſtũ, de quo Moyſes tot protulit teſtimonia. Pròh dolor quã multi ex orthodoxis doctoribus qui publicè ſe profitẽtur ſacrarũ literarũ interpretes, non intima nec ſpiritũ penetrant, ſed in ſcirpo & in cortice manent, ſummũ ſtudiũ exiſtimantes, ſi grammaticã & conſtructionem ſacræ Scripturæ doceant, nullũ aliud referantes myſteriũ, imo nec ipſum theſaurũ ſcripturarum abſconditum, qui eſt Chriſtus dominus inuenientes. De quibus Iſai. 24. Et erit ſicut populus ſic ſacerdos. Sicut enim populꝰ nõ ingrediebatur in interiora tẽpli, ſed extra velũ manebat, intra autẽ ſolus ſacerdos invice ſua introibat: ſic iſti non ingrediuntur in interiora velaminis, ſed ſicut populus rudis abſq; ſpiritu & ſciẽtia, extra velũ manẽt, picturas & colores veli conſiderantes: non autẽ quid intus lateat penetrantes, quia non recto corde exquirunt, non humiliter procidunt ante faciem illius, qui habet clauẽ Dauid qui aperit & nemo claudet, claudit & nemo aperit; orantes & deprecantes vt illis aperiat ſenſum ad intelligendum Scripturas ſacras intus, & non in cortice, in ſpiritu, & non in litera, in litera, inquam, quæ occidit, ſed in ſpiritu qui viuificat, vt ait Paulus &c. & dicant cum noſtro Propheta, Reuela oculos meos & conſiderabo mirabilia de lege tua.

Ioan. 15. 2. Cor. 3. Figura. Exod. 2. Iſai. 24. Apoc. 3. Pſal. 118.

(In toto corde exquirũt eũ) Hoc debet intelligi negatiuè, vt præceptũ de dilectionẽ Dei: non autẽ quod nullam partẽ cordis, ideſt, voluntatis applicent creaturis hoc enim impoſsibile eſt in hac vita, debet enim diligi propriũ corpus, vxor, filij & alia multa, ſed tamen non taliter, quod impedimentũ præſtent diuinæ dilectioni, quæ eſt in præcepto ideſt quod non ob amorẽ alicuius creaturæ, prætermittatur aliquod præceptũ diuinum. Cæterũ quòd totum cor ita Deo præbeatur integrũ, q̃ nulla alia res præter eũ ametur, hoc impoſsibile eſt in hac vita, vnde Paul. 1. Corinth. 7. loquens de nuptis dicit quòd diuiſi ſunt; quia mulier innupta cogitat quæ domini ſunt, quomodo placeat Deo vt ſit ſancta corpore & ſpiritu:

spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro, & idem dicit de viro subdens, & diuisus est. Hæc autē diuisio cordis quoniam non est contra Deum, non est damnabilis, nec omitti potest ab omnibus dum sumus in corpore. Quare præceptum illud de dilectione Dei super omnia secundùm Aug. in sermone Domini in monte, non potest in hac vita in tota sua perfectione adimpleri, cum corporales necessitates aliquando nos reuocent & rapiant cor in diuersa, quæ tunc diligere & cogitare, est necesse. Sed appositum est tale præceptum cum tanto rigore vt intelligamus, quis sit scopus amoris diuini, ad quem tendere debemus; instantes quantum in hac vita possibile est, cor mundare & à quibus fas fuerit negotijs expedire, vt ad talem scopum propius accedamus, & hæc est omnis cura, omne negotium, omnis cogitatus perfectorum in hac vita, ab omnibus quibus possibile est, se abstinere, vt expeditum cor soli Deo quantū potuerit inhæreat, in patria autem quando Deus erit omnia in omnibus, vbi vt dicit Aug. vacabimus, & videbimus, & gaudebimus, quando non ex parte, sed ex toto cognoscemus, ex toto etiam amabimus. Hæc est ibi sanctorum omnium vita, Deum super omnia diligere. Vnde Isai. 31. Cuius ignis est in Sion & caminus ignis in Hierusalem. Ignis amorem significat, cū in pluribus eius similitudinem gerat, in Sion, ideſt, in hac vita militante amor est. Sunt enim in ea viri perfecti in charitate. Sed caminus ignis sphera amoris, vbi nihil aliud est quàm amor Dei in illa summa ciuitate Hierusalem erit, vbi ignis nunquam extinguitur, sed semper ardet. Vnde nunquā ab actione actuali amoris diuini cessatur. Dan. 7. Vidit thronū ei⁹ igneum & quòd fluuius ignis rapidus egrediebatur à facie eius. Essentia diuina mirabiles ex se efflat amores, qui tanquam fluuius rapidus rapiunt necessariò corda videntium Deum, cunctosque in eius amore incendit, ac tanquam fluuius raptos submersosq; atq; in eius amore semper attentos tenet, sed quia fluuius amoris est, omnes lætificat: non comburit, sed illuminat, lætos placidosq; facit iuxta illud Psal. 45. Fluminis impetus ciuitatem Dei lætificat. Quod si in hac vita etiā cętera quæ amamus in diuinū amorem referamus, iam quantum fas est Deū in omnibus & super omnia diligimus, quod si aliquid amamus, quod nō propter Deū amamus, iam non toto corde Deum diligimus super omnia. Nam (vt in suis meditationibus ait B. pater Augustinus) minus te amat, qui tecum aliquid

Præceptū de dilectione Dei quo modo non potest in vita in tota sua perfectione adimpleri. Augustinus.

Isai. 31.

Dan. 7.

Psal. 45.

Augustinus.

quid

quid amat quod non propter te amat, isti enim diuisum habent cor, nec integrum Deo seruant, cōtra quos dicitur Oseæ. 11. Diuisum est cor eorum, modò interibunt. Ose. 11.

Sed nequaquam hic prętereundum est (quod ad moralem doctrinam quam hic vt præcipuam intendimus maximè conducit) non inquam intermittendum est, quod plerique ex huius Psalmi expositoribus adnotarunt, inter quos Innominatus, Cassiodorus, imo & Lyranus, videlicet quòd in his duobus primis versibus agitur de vita actiua, ac contemplatiua, in priori de actiua, in secundo de contemplatiua, quoniam prius debet quis ambulare in lege Domini, scilicet, prius in exercitijs vitæ actiuæ, in virtutum moralium actione, quàm ad contemplationis culmen erigatur, nam vita bona debet præcedere studium & doctrinam. Sic de Christo dicitur Actuum. 1. Cœpit Iesus facere & docere, non enim potest mens liberè eleuari ad contemplationis studium, nisi prius passiones appetitus sensitiui per exercitium moralium virtutum fuerint moderatæ, quod D. Gregor. sanctissimè vt cætera omnia lib. 6. moral. c. 17. his verbis docet. Prius ergo mens ab appetitu gloriæ temporalis, atque ab omni carnalis concupiscentiæ delectatione tergenda est, & tunc ad aciem contemplationis est erigenda. Vnde & cùm lex Exod. 18. accipitur, populus à monte prohibetur, vt videlicet, qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderāt, considerare sublimia nō præsumant. Vbi & rectè dicitur Num. 5. Si bestia tetigerit montem lapidabitur. Bestia enim montem tangit cum mens irrationabilibus desiderijs subdita ad contemplationis alta se erigit: sed lapidibus percutitur, quia summa non sustinēs ipsius superni ponderis ictibus necabitur. Qui ergo contemplationis aciem tenere desiderant prius se in campo operis, per exercitium probent vt soliciti sciant, si nulla iam mala proximis irrogāt, si irrogata à proximis æquanimiter portant, si obiectis bonis temporalibus nequaquam mens lætitia soluitur, si substractis etiam nimio mœrore sauciatur, ac deinde perpendant cum ad se ipsos introrsus redeunt, in eo quod spiritualia rimantur, nequaquam secum rerum temporalium vmbras trahant, ac fortassis tractas manu discretionis abigent, vt in circumscriptum lumen videre cupiētes, cunctas circunscriptionis suæ imagines deprimant, vt in eo quod super se est contingere appetunt, vincant quæ sunt. Hæc D. Gregorius. Quæ consulto tam ad longum recensuimus vt sciant nonnulli,

Cassiodo. Lyra. Vita actiua & contēplatiua.

Acto. 1.

D. Grego. lib. 6. moral. c. 17. & super Ezechiel. hom. 14.

Exod. 18.

Num. 5.

nonnulli, non adeò facilem & scitam esse viam ad cõtemplationis fastigium, sicut ipsi faciunt, qui homines perditissimos illecebris, & cæteris mundi, carnisq; spurcitijs, & diaboli dolis & inquietudinibus deditos, per exercitium octo aut quindecim dierum, ad contemplationis culmen eos iam aduolasse autumant. Vixq; pedem à mundo auertunt, & iam vltimum apicem perfectionis attigisse affirmant, similes angelis qui ab vno ad aliud extremum subitò transeunt, imo velotiores illis: angeli quippe ab vno ad aliud extremum per media pergunt, saltim quando mouentur motu continuo, isti autem statim ab vno extremo in aliud absq; medio peruolant, & simul sunt in termino à quo, & in termino ad quem contra omnem rectam Philosophiam. Ex consensu omnium sanctorũ per illas duas vxores Iacob Liam, scilicet, & Rachelẽ vita actiua & contẽplatiua designantur, prius appetijt Rachelẽ Iacob, cæterũ posterius eã accepit, & Lia quæ prior natu erat ei prius fuit suppo sita. Dixitq; ei socer suus, non est consuetudinis in loco nostro, vt minores antea tradamus ad nuptias, vt legitur Gen. 29. etiã si pulcherrimæ Rachelis amore capiaris, prius tamẽ tibi ducẽda est Lia quæ prior est natu etsi lippis oculis. Quoniam & si vitam cõtemplatiuam desideres, quæ pulchrior est: tamen prius te in vita actiua exercere debes, quæ quantum ad hoc prior natu est, quia prius in ea exercendus est animus, etsi lippis oculis sit, ideſt, si non adeò quiete & clarè posset maiora speculari, sed lippis oculis lachrymis & singultibus ad pulcherrimæ Rachelis castissimos amplexus peruenire debes, quòd si inuerso ordine processeris, nos talem consuetudinem non habemus: sed nec Ecclesia Dei (vt paulinis verbis vtar) quia hanc viã omnes sancti docuerunt: & hac via ipsi ad contẽplationis culmen peruenerunt, si ergo in loco nostro nõ est huiusmodi consuetudo, quis nã nouarum rerũ cupidus contra fas audet introducere? Animalia illa sancta quæ vidit Ezech. c. 1. habebãt manus hominis sub pennis eorũ pẽnata erãt; sed manus hominis sub pennis eorũ, per pennas vitã contemplatiuã, per manus hominũ, actiuã intelligimus, manus ergo erant veluti fundamentum pennarũ: nã vita contẽplatiua super opera actiuæ fundatur, prius quod animale, deinde quod spirituale, ait Paul. 1. Corint. 15. Vita actiua respectu contẽplatiuę est veluti vita animalis, eo quod circa opera exteriora & actiones circa corpora proximorũ, vt plurimũ versatur, licet etiã ad vitam actiuã pertineant consilia, prædicatio,

Similes.

Figura.

Gen. 29.

Ezech. 1. Figura.

2. Cor. 15.

&alia

& alia bona spiritualia, sed quia erga exteras actiones versatur,& præcipuè quæ ad corpus attinēt,dicitur animalis respectu vitę cōtēplatiuæ quæ tota circa spiritualia versatur, priùs ergo vita actiua deinde cōtēplatiua. In Iacob inhabita, & in Israel hæreditare & in electis meis mitte radices Eccl. 24. Iacob luctator dicitur, Israel fortis & vidēs Deū. Priùs ergo Iacob deinde Israel, priùs in vita actiua luctator fortis, cōtra carnis illecebras, contra ferocissimi dæmonis insidias, cōtra maxima & assidua pericula quę passim occurrunt, deinde hæreditaberis in Israel, accipies velut præmiū actionū vitæ actiuæ tanquā hæreditatem summi Dei contemplationē, nā certè vita contēplatiua velut præmiū solet esse actiuæ, sicut nuptiæ Rachel fuerunt veluti præmiū laborum quos perpessus est Iacob seruiens Labam, æstu & gelu vrgebatur, & somnus fugiebat ab oculis eius. Hęreditaberis ergo in Israel inter eos qui quasi fortes vicerūt mundū, & ad Dei visionē qualis in hoc mundo haberi potest peruenerunt. Et in electis meis mitte radices, id est inter eos qui optimam elegerūt partem cum Maria, qualis est vita contemplatiua, vbi maximè anima in Dei amore radicatur ad thronum Salomonis per gradus ascendebatur, & in eis ex vna parte erant leunculi ex alia autē manus hominis sculptæ, nam si vis ascendere ad thronum veri Salomonis, id est, ad fastigium perfectionis quæ in vita contēplatiua cōsistit, per gradus debes ascēdere, in quibus & leunculi & manus hominis sunt opera, scilicet, actiua, quibus contra mōstra tētationū, & leones pugnare debes, leunculos vocat nō leonis: nā omnia quæ caro & dæmon contra animā moliuntur nihil sunt, cū sint tēporalia licèt appareāt magna ad nostrā imaginationē, non tamen in rei veritate sunt, quod specie tenus præseferunt. Leunculi ergo nō leones, quia facile contra eos pręualebimus, si in Deo confisi eius auxiliū imploremus, nihilominus & monstra viciorū debellare, & virtutū actiones apprehendere debes, priusquā ad cōtēplationis arcē ascēdas. Vnde in animalibus quę vidit Ioannes vel in animali vno quod vidit Ezech. habēs quatuor facies, pri⁹ erant facies vituli, hominis, & leonis, & deinde facies aquilæ, priùs enim te exercere debes, in hominis exterioris operibus, deuincere mōstra vitiorū, carnē tuā mactare, vt vitulū, quā aquilā imiteris, in cōtēplationis volatu. Quare in tēplo Dei, priùs erat altare in quo mactabantur carnes animaliū immolatorū, quā altare in quo adolebatur incēsum, priùs enim mortificare, mactare, & desecare debes

Ecl. 24.

Figura.

Figura.

Figura.

carnem

carnem tuam, ieiunijs, vigilijs & alijs carnis macerationibus quam venias ad altare incensi, ideſt, ad contemplationis ſacrificium. Vbi anima recto tramite dirigitur ad Deum, ſicut virgula fumi ex aromatibus mirrhæ, & thuris, vt dicitur Cant. 3. prius mirrha quæ eſt amara, deinde thus dulciſsimæ contemplationis. Hæc igitur doctrina ſanctorum eſt quam confirmat D. Tho. 2. 2. q. 180. art. 2.

Cant. 3.
D. Thom.

Contẽplatio Philoſophorũ in ſolo intellectu ſiſtebat.

Sed obſeruandum cum Lyrano quòd contemplatio Philoſophorum in ſolo intellectu ſiſtebat nec erat tranſitus aut deriuatio ad voluntatem, ſed in hac contemplatione perfectorum fit maxima communicatio ad voluntatem, quæ de ſpeculatione ſummi Dei delectatur, incenditur, & in eius deſiderio vehemẽter inflammatur. Vnde Propheta Pſalm. 76. Memor fui Dei & delectatus ſum, & exercitatus ſum atque exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum, cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Ex contemplatione ſummi Dei deriuabatur ad voluntatem maximus affectus erga Deum ad præparandum ei mundum cor, & ad dirigendum ſpiritum purum ad eum.

Pſal. 76.

VERSVS TERTIVS.

Non enim qui operantur iniquitatem: in vijs eius ambulauerunt.

Diuerſæ interpretationes. circa iſtũ. 3. verſic. D. Hieron. Felix. Caietan.

VErſus iſte duo habet quę aliquantulum negotij nobis faceſſunt. Alterũ ex diuerſa trãſlatione ex interpretibus hebręis à noſtra vulgata. Hieronymus nobiſcum transfert. Felix vero, & alij aliter, ſic ſcilicet, nec enim operantur iniquitatem, qui in vijs eius ambulant. Vbi Dominus Caieta. qui huic conſentit tranſlationi, meditatur quòd in primo verſu loquutus eſt Dauid de perfectis, quos ideo vocat beatos, in ſecundo autem de proficientibus quos itidem beatos dicit, ſed in hoc tertio agit de incipientibus, ſcilicet, de illis qui abſtinere cœperunt à peccatis, non tamen ad maiora adhuc aſcenderunt, & ideo eos non dicit eſſe beatos, nec tanto nomine eos adhuc eſſe dignos exiſtimat, ſatis ducens eos collocare in numero eorum qui in vijs Dei ambulãt, qui non operantur iniquitatem. Sed meo certè iudicio, ferè in idem recidit vtriuſque tranſlationis ſenſus. Noſtra vult dicere, quòd qui operantur iniquitatem non ambulant in vijs Dei: aliorum, quod qui in vijs Dei ambulant non operãtur iniquitatem, quod idem

Iudiciũ & expoſitio authoris.

ferè

ferè est, nam ex vno sequitur aliud, si enim hi qui in vijs Dei ambulant, non operantur iniquitatem: bene sequitur, quòd qui operantur iniquitatem non ambulant in vijs Dei, ex opposito consequētis ad oppositum antecedentis, quod bonum est argumentum in topicis. D. Basilius, in hoc versu dicit, quòd est similimus primo Psalmo, quod & nos supra diximus, ibi enim dicitur; Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Subdit: Non sic impij, id est, non eadem via procedunt, qua iusti. Sic in hoc Psalmo postquam eos dixit beatos, qui immaculati in lege Domini ambulant, & qui scrutantur testimonia eius, & in toto corde exquirunt eum, subdit modò quòd impij diuersa incedunt via: nam tales non ambulant in via qua incedunt immaculati, quos supra dixit beatos. Basilius.

Altera difficultas est quam hîc mouet D. August. quomodo intelligatur, quòd qui operantur iniquitatem, non ambulant in vijs Dei, cum in hac vita omnes simus peccatores, & verum sit illud verbum. 1. Ioan. 1. Si dixerimus quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et videtur primò dicere quod forte hic vocantur immaculati, in spe, sicut & beati: diximus enim supra quod vocantur beati in hac vita, non in re, sed in spe, dicitur enim; Beati pauperes spiritu, quare beati? non quia pauperes, sed quia ipsorum est regnum cœlorum, tale promissum expectant. Similiter; Beati qui nunc fletis, nō quia fletis, sed quia habetis spem, quod ridebitis: sic beati immaculati, nō quia in re immaculati in hac vita: cum sine peccato non sitis: sed quia speratis fore immaculatos in alia. Verum est quod aliter soluit hanc difficultatem, vt statim videbimus, & pro explicatione eius adnotanda est regula, ex eodem D. August. 3. lib. de doctrina Christiana capit. 2. quod Ecclesia hæc quæ est corpus Christi per mixtam habet mixtionem, malorum cum bonis, & ita dicit Ecclesia de se ipsa Cant. 1. Nigra sum sed formosa. Nigra propter fœditatem peccatorum, formosa propter sanctitatem iustorum. Dubiū ex D. Aug. circa intellectum istius vers. 53. 1. Ioan. 1. Matth. 5. Lucæ. 6. Regula notāda ex D. August. Cant. 1.

Sed secundò notandum est, quod aliquando Ecclesia denominatur à digniori & excellentiori parte, sicut ciuitas denominatur à nobiliori parte nam quando senatores & nobiles aliquid determinant, dicitur quòd ciuitas decreuit, vbi à nobiliori parte denominatur ciuitas, nobilior autem pars, & excellentior huius ciuitatis Dei Secundum documentum.

tis Dei quæ est Ecclesia, iusti & sancti sunt, quare aliquando vocatur Ecclesia tota pulchra à digniori parte, scilicet, à ratione iustorum, vt in Cant. 4. Tota pulchra es amica mea: sed tunc se ingerit difficultas præsens, nam secundum doctrinam Catholicam Concilij Mileuitani tom. 5. concil. capit. 5. can. 6. & 7. etiam sancti viri non carent venialibus peccatis solus Christus Dominus, & immaculata mater eius excepti sunt à peccatis venialibus, cæteri comprehenduntur in illa communi sententia supra citata. 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, &c. sancti ergo habent aliquot peccata venialia, & ita non solum ex humilitate, sed ex veritate dicunt quotidie in oratione Dominica: dimitte nobis debita nostra. Sed solutio est, quòd quia peccata venialia non ponunt maculam auferentem pulchritudinem animæ, quia non demoliuntur gratiam, nec contrariantur charitati, sed solum eius feruori, nec tollunt sanctitatem ab Ecclesia. Itaque immaculati dicuntur, qui carent mortalibus criminibus, ita tenet Diuus Hierony. super primū versum huius Psalmi his verbis. Dicit, immaculati, quia sine minutis peccatis homo esse non potest, sicut S. Ioan. dixit; Si dixerimus, quia peccatum non habemus, & propheta dicit Psal. 14. Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, sine macula, hoc est sine mortalibus criminibus. Sed tamen discretionem facit inter maculam & maculam, id est, quia sine minutis esse non possumus tamen in maiora incidere non debemus. Hæc Hieronymus. Vnde illud Ephes. 5. quod supra citauimus, Christus dilexit Ecclesiam suam, vt eam exhiberet sibi sine macula & ruga, aliqui satis probabiliter explicant de Ecclesia secundum statum præsentem ratione iustorum qui tantum habent peccata venialia, quæ maculam non ingerunt auferentem nitorem & pulchritudinem gratiæ & charitatis. Vnde cum ipsis stat decor hic & pulchritudo animæ.

Cant. 4.

Cõcilium Mileuita.

1. Ioan. 1.

Solutio.

Hierony.

Psal. 14.

Ephes. 5.

VERSVS QVARTVS.

Tu mandasti: mandata tua custodiri nimis.

ID est, quid mirum, quod in vijs tuis ambulemus: testimonia scrutemur, & in toto corde exquiramus, cum tu præceperis mandata tua custodiri nimis. Supra dixit testimonia, hic mandata, quia mandata dicuntur in iubendo, testimonia in prohibendo,

bendo, vt ait glossa. Itaque per mandata, præcepta affirmatiua, per testimonia, negatiua intelligit: pro maiori huius versus explicatione nota, quod potest iungi illa particula, nimis, vel cum verbo mandasti, vel cum verbo custodiri, si primo modo iungatur, sensus erit. Tu nimium & cum maximo rigore mandasti, vt custodiantur mandata tua. Si secundò modo hunc facit sensum, Tu mandasti, vt nimis custodiantur mandata tua, & licet secundus hic sensus magis consonet, primus tamen non est abijciendus. Ipse enim Deus nimio rigore, & summa diligentia sua nobis proponit mandata seruanda: & præcipuè ea quæ dicuntur decalogi (nam præter hoc quòd ea impressit in hominis intellectu, tanquàm radium quendam sui veri luminis) quando ea dedit populo Israelitico, solennissimè pronuntiauit. Sanctificatus est priùs populus, descendit Dominus in Sinai in flamma & fumo, & sonitu buccinæ fulgurante monte, & vsque in cælum flammas vomente, ipse suo ore vel angelico vicè sui oris, audiente vniuerso populo, hæc decem protulit verba: & in tabulis lapideis suo digito scripsit: nam cætera soli Moysi in silentio montis intimata sunt: nimio ergo rigore summa solennitate, grandi cura, atque diligentia hæc nobis præcepta mandauit. Quem sensum videtur amplecti Diuus Ambrosius super hunc locum, ait enim quod in paradiso, mandauit quidem Dominus homini, vt custodiret mandata sua, sed fortè non nimis, & ideo flexus ad preces mulieris præterijt mandatum, non multum pensans, quòd aberraret à via Dei, sed quoniam inimicus extra viam eum inuenit; expoliauit & cæsit, postea seuerius & vrgentius Deus præcepit mandata sua seruari, per se ipsum in monte, per prophetas per Apostolos, per Pontifices, seuioribus minis, maioribus præmijs, & auctioribus promissis. Nimio ergo rigore mãdasti, vt custodirentur mandata tua. D.Ambro.

Verùm secunda constructio, magis consona videtur, vt sit sensus Deum præcepisse, vt mandata sua nimis custodirentur. Vbi notandum, quod hæc dictio (nimis) significat aliquando grandem excessum, id est, plusquam oportet, vt. 1. Reg. 25. Cor Nabal iucundũ erat, erat enim ebrius nimis, hoc est biberat plusquã oportebat, significat etiam valde. 1. Reg. 18. dicitur de Dauide, celebre factum esse eius nomẽ nimis, ideſt valde, aliquando signi- Nimis, quomodo accipiatur. 1. Reg. 25. 1. Reg. 18.

Psalm. 96. ficat excessum infinitum, vt Psalm. 96. Nimis exaltatus es super
Psalm. 91. omnes Deos, id est, infinitè, & Psalm. 91. Nimis profundæ factæ
sunt cogitationes tuæ, id est, infinitè. Standoautem in sua primiti
Casiodo. ua significatione, idē est quod à nulla re nimius, sic Casiodorus,
hoc est homo constans & perseuerans, & ob nullam rem dubitās
assequi quod intendit, quomodocunq; sumatur potest in propo-
sito verificari. In hac vltima significatione perspicuū est: quoniā
ob nullam rem creatam prætermitti debet, nec minimū quidem
1. cor. 13. mandatorum Dei iuxta illud Pauli. 1. Corinth. 13. Nec mors nec
vita, nec angeli, nec creatura alia poterit nos separare à charitate
Dei, quæ est in Christo Iesu. Sumendo autem pro valde, clarus est
etiam sensus & euidens, quòd mandata Dei valde seruanda sunt,
Augusti. hoc est in gradu superlatiuo, multum per omnem modum super
alia, scilicet, seruanda sunt mandata Dei. Ita intelligit Augustinus
nimis, id est valde, Voluntas ergo tenax constans & in nulla re du
bia debet permanere in obseruātia mandatorū Dei super omnia.

Dubium aliud quomodo mādata Dei infinitè seruāda sunt. Rom. 13.

Sed de secūda significatione, scilicet, infinitè posset esse dubiū,
quomodo mandata Dei infinitè obseruāda sunt? sed cessabit du-
bitatio, si animo attenderis, quod plenitudo legis Dei est dilectio,
vt ait Paulus. Ita quod omnia hoc verbo instaurātur, Diliges pro
ximum tuum, & hoc præceptum fundatur in illo, Diliges Domi-
num Deum tuum ex toto corde tuo, & ideo lex tota hoc verbo
comprehenditur. Diliges Dominum Deum tuum ex toto cor-
de. Quomodo ergo infinitè? primo ex parte diligibilis, quia
Deus infinita dilectione dignus est, quia ipse infinitus est, in cu-
jus signum Deus ipse cuius actio est infinita, se ipsum infinitè di-
ligit. Secundò ex parte diligentis, vt diligat infinitè, scilicet, sine
Bernard. mensura & modo: nam modus charitatis, ait Bernardus est sine
modo diligere, propter excessum infinitum ipsius Dei qui dili-
Eccles. 43. gitur. Exaltate eum quantum potestis, superualebit adhuc. Vbi
obseruanda est doctrina Philosophi, communis quod appetitus

Doctrina philos. notanda & si cómunis.

finis est infinitus appetitus mediorum non, sed ad mensuram fi-
nis, desideras sanitatem, nunquid cum mensura & termino tot
gradus sanitatis volo & non amplius? minimè gentium, sed sine
modo tantā vis quantùm tibi possibile fuerit euenire. Medici-
nam verò, quia medium est ad sanitatem, non desideras absque
mensura, sed eam solum quæ necessaria est, non enim omne reu-
barbum, quod habent Pharmacopolæ vis sumere in potione, sed

id præ-

id præcisè, quod ad expellendam choleram sufficiens est. Deus ergo finis est omnium rerum, à quo tanquam à principio efflu-xerunt, & ad quem tanquam ad finem pergunt. Cætera omnia media sunt, nec vlla alia res vltimus finis simpliciter est nisi ipse solus, qui de se dicit ego sum alpha &.O. principium & finis. Diligendus est ergo sine modo, dilige quantum potes, non superabis, imò nec pertinges ad metam. Cætera omnia cum modo diligenda sunt, quia media sunt non finis. Vnde in forma ipsius præcepti hoc insinuatur: Deus iubetur diligi ex toto corde, ex tota mente, ex totis viribus, nullus apponitur modus: sed in dilectione proximi dicitur, sicut te ipsum, ecce modum, non infinitè, sed cum modo & mensura sicut te. Officit nimius amor aliarum rerum, tam ex parte diligibilis, quàm ex parte diligentis: ex parte diligibilis, si amas equum sicut filium tuum; quid stultius, quid peius? non tanta dilectione dignus est equus. Ex parte diligentis, si tanto amore cibi capiaris, vt esset tibi vel in interitum vel in aduersam valetudinem. Amor autem Dei etiam minimus non obest, imò prodest ex parte diligibilis, quia dignus est amari super patrem, super vxorem, super filios, super te ipsum, quia melior est tibi Deus centum liberis, si id potuit dicere Helcana Annæ vxoris suæ. 4. Regum. 1. quanto magis Deus? ideo dicitur Matthæi. 22. Qui reliquerit patrem aut matrem aut vxorem aut liberos, centum pro vno accipiet, quia loco illorum accipiet Deum, qui præstat centum patribus & liberis. Sed nec ex parte diligentis obesse poterit Dei amor, imò prodest maximè, quoniam summa perfectio creaturæ est; suo appropinquare creatori, sicut cuiuslibet rei maior perfectio, in maiori appropinquatione ad suum principium consistit, veluti calidum illud in tali genere perfectius erit, quod propinquiùs ad ignem, qui est principium caloris, accesserit. Deus autem primum principium omnium rerum est, in maiori ergo approximatione ad Deum tota hominis perfectio consistit. Charitas autem inter cæteras virtutes hanc propinquitatem facit: proprius enim effectus amoris est vnio, cùm ergo charitas sit amor diuinus non erit expers talis effectus, imò maximè Deo nos vnit secundum illud. 1. Corinth. 4. Qui manet in charitate in Deo manet. Quapropter Paulus ad Colossen. 3. charitatem appellat vinculum perfectionis, nam tali vinculo nostro principio iungimur,

4. Reg. 1. Matth. 22. 1. Corin. 4. Colos. 4.

in quo tota nostra perfectio cõsistit. Deus ergo infinitè diligẽdus est. Vnde omnis amor quantũuis magnus quàm creatura potest prestare: exiguus est & deficiẽs maximè, nec æquiualẽs tantæ maiestati: quod cernẽs & humiliter agnoscẽs sponsa dicebat Cant. 1. Nuntiate dilecto meo, quia amore langueo, hoc est (quedo muy flaca y muy corta en el amor que le deuo). Languidus enim & exilis sui creatoris, qui amore infinito dignus est.

Cant. 1. Languidus est amor creaturæ respectu creatoris.

Si autem in alia significatione sumatur hoc aduerbiũ, nimis, vt significet plusquã oportet nõ videtur posse adaptari diuino amori, in quo nusquam est plusquã oportet, imò semper plus vltra nisi aliquantulũ duriusculè velimus sic interpretari, vt intelligamus Deũ, plusquã oportet diligere cæteras creaturas, alias quippe non debemus diligere nimis, Deũ autẽ sic, in alijs seruanda est sentẽtia sapientiũ, ne quid nimis, cæterũ in Dei amore, nihil redũdat, nihil est nimis, imò quicquid Deo præstiteris, erit minus, dilige ergo Deũ plũsquã oportet diligere cæteras creaturas quas debes diligere cũ modo, Deum autẽ sine modo, sine mẽsura, deniq; plusquã oportet cætera diligere, idest, super omnia: nam amor Dei super omnia se super posuit, ideo cõparat oleo, quod super omnes alios liquores eleuatur, Super omnia charitatẽ habete. 1. Corin. 4. Mandauit ergo Deus mandata sua custodiri nimis: hoc est plusquam oportet seruare omnia alia mãdata, idest, super omnia alia mandata, quod Dñs insinuauit dicens Matth. 11. Tollite iugum meũ super vos: sup vos, ait, idest super capita vestra, super oculos vestros, super omnes alias leges mandata & traditiones hominũ. Lex Dei super omnes alias leges obseruari debet. Leges Iustiniani iniustæ iudicabuntur: nisi legi diuinæ cedant & ei se submittãt, mandata Dei super omnia mãdata hominum, quicquid præcepit princeps cõtra Dei mandata, nõ est faciendũ, sed tunc dicendũ, quod Apostoli respõderũt principibus sacerdotũ & Pontificibus: qui præceperant illis ne prędicarẽt Iesum. Obedire, oportet magis Deo quã hominibus Act. 5. nec tunc arbitrari debes te cõtraire mandato principis: imò tunc maximè seruas. Vt cũ proconsul, vel dux inferior aliquid præceperit militi, contra mandatum imperatoris, si non obedit ei tunc maximè obediens est, nam disciplina militaris est, vt sub imperatoris mandato cæteris obtemperetur, hoc poscit doctrina Christiana, vt sub mandatis summi Dei, mandatis principum obsequamur: etiam si à principis gratia & amicitia decidas, &

In dilectione creaturarum, ne quid nimis in Dei vero amore, nihil est nimis. 1. Cor. 4.

Matth. 11.

Act. 5.

Nimis in alia significatione.

das, & te bonis tuis priuet, & de te tanquam de ingrato seruo querelas publicet, & si in damnum temporale vtriusque redundet. Quod & asina Balaam nos docuit Numer. 22. nam cum vidisset angelum Dei stantem contra eum euaginato gladio etiam si Dominus ei insidens percutiebat eam, nolebat iter peragere, quasi nolens contra Dei voluntatem pergere, imò & attriuit sedentis pedem, & concidit ad pedes eius, nam seruus contra Dei voluntatem non debet obedire Domino: sed verbera & damna potius perpeti: etiam si Domino noceat, etiam si mori necesse sit, & concidere ad pedes eius. Super vos ergo tollite iugum meum, nimis custodite mandata mea, id est, super omnia alia hominum mandata: sed heu miseri prorsus mortales inuerso proceditis ordine pluris præcepta mortalium, quàm Dei viuentis facitis: si ad eorum voluntatem explendam opus est Dei voluntati contraire, centies vel millies nihil pensi habetis. Principũ mandata, qui tantum modo occidunt corpus, & non habent amplius quid faciant, super collocatis, legem Dei viuentis qui postquàm occiderit corpus, habet potestatem corpus & animam mittere in gehennam, sub pedibus conculcatis. Præcipit iudici ecclesia, vt dimittat clericum, vel immunitatem seruet ecclesiæ, excommunicationis iaculo eum ferit, pulsantur Campanæ, extinguuntur candelæ, interdicuntur ecclesiæ, diuinæ obmutescũt laudes, cruces nigro velo cooperiuntur, & nihil pensi habet, irridet, irascitur, contumax in sua inobedientia perseuerat: sed venit regale mandatum à consiliaribus Regis, vt obediat ecclesiæ, restituat quem vi eduxerit, se à causa inhibeat, accipit literas de osculatur eas, super caput imponit, & cedit statim, miser incredule & infidelis, Deo & eius ecclesiæ obedire contumaciter repugnasti, calcasti literas eorum, & hominum præcepto statim acquieuisti? non tollis iugum Domini, super te sed sub te, onera vero hominũ imponis super te, quod Dominus apud Hieremiã nobis tã rebellibus & ingratis obijcit, nã dicit ad Hieremiam, vt vocaret Rechabitas, id est, filios Ionadab filij Recab, & daret eis vinũ ad bibendũ, ipsi autẽ noluerũt bibere, sed responderunt quod pater suus præceperat eis ne biberẽt vinum, nec plantarent vineas, nec semẽtem sererent, nec in ciuitatibus, aut populis habitarent, sed in tabernaculis extra oppida, & ita fecerunt vsq; in diem illum, & cũ hæc mãdata aspera viderentur, obsequẽtes tamen fuerunt filij Ionadab patri suo. Nunquid non recipietis disci-

Num. 22. Figura

Hierem. 35.

tis disciplinam, vt obediatis verbis meis dicit Dominus. Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filijs suis, vt non biberent vinum, & non biberunt vsque in diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui. Ego autem loquutus sum ad vos de mane consurgens & loquens, & non obedistis mihi &c. Leges mundi iniustissimæ difficilimęque maximè sunt: quoniam vt eas seruet homo aliquando domum, filios, vxorem, rem omnem, imò corpus & animam perdit, & tamen hæc omnia suffert vt seruet: & legem Dei suauissimū iugum, onus leue, cuius obseruatio vitam parit æternam, contēnit, opus istud extremæ dementiæ est. Hæc & his similia, tu qui concionem habes ad populum tuis verbis poteris ampliare, exēplaria enim quædam tibi in hoc opere ob oculos ponemus, ad quorum similitudinem, tu similia addiscas proponere & effari, nam nisi tale esset propositū nostrum, etiā incipiētes & nouitios exercere, pro prouectioribus suffeciſſet tāgere & eos ponere in via.

Leges mundi iniustissimæ & acerrimæ.

Sed tamen minimè prætereūdum censeo, quod hîc Burgensis adnotauit, quia & ad literalem & moralem intelligentiam huius versus attinet, nimirum, quod hęc dictio, nimis, veluti modum imponit præcepto de dilectione Dei: non intelligo per modū, mensuram, sed intelligo per modum, promptitudinē, & deuotionem, qua præcepta Dei custodiri debent: hoc est non solū vult Deus, vt præcepta eius custodiamus quantum ad substantiam & materiam, sed vt in modo prompte & delectabiliter adimpleamus. Maledictus enim est homo apud prophetā, qui opus Dei facit negligenter, id Philosophus in suis ethicis docet, ait enim; operari iusta nō est difficile, sed operari vt iustus operatur, hoc difficillimū est, scilicet promptè, deuotè, delectabiliter quasi ex habitu, deuotio enim quæ est promptitudo quædā ad diuina obsequia, & est effectus charitatis, & est veluti causa conseruās eam & augens, cōparatur pinguedini corporis quæ & calore naturali gignitur, & eum conseruat, nam est cibus eius: sic deuotio à calore diuini amoris gignitur, & est veluti pinguedo quæ eū pascit, auget, & cōseruat. Quod etiā noster Propheta Psal. 72. petebat dicēs: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labijs exultationis laudabit os meū, id est, prompte & delectabiliter operabor, quæ ad laudes Dei pertinent, si pinguedine deuotionis saginata fuerit anima mea. Quæ doctrina est D. Thomæ. 2. 2. quæst. 82.

Burgensis circa, nimis, documentum.

Ierem. 48.

Aristotel.

Simile.

Psalm. 72.

D. Thom.

VERSVS

VERSVS QVINTVS.

Vtinam dirigantur viæ meæ: ad custodiendas iustificationes tuas.

CVM accepisset propheta à Deo, quòd eius mandata debent nimis custodiri in huiusmodi desiderio exarsit dicēs; Vtinam sic ego faciam Domine Deus vt nimis custodiam mandata tua, præcepisti quidem, vtinam quod præcepisti fiat mihi. Vbi ait Augustinus, vbi audis, vtinam, vocem optantis agnosce: & agnita voce optantis depone superbiam præsumentis. Quis enim se dicat optare quod sic habet in arbitrij potestate: vt nullo indigens adiumento id possit efficere, ergo si optat homo quod præcepit Deus, vt det ipse quod præcepit, rogandus est Deus, à quo enim optandum est, nisi ab illo patre luminum, à quo omne datum optimum & omne donū perfectū (sancta scriptura teste) descendit? Hæc August. imò addit, quòd propter aliquos malè affirmantes, nos solum indigere auxilio Dei, ad hoc quod præcepta Dei nobis innotescant, deinde nos sine vlla Dei gratia, solis nostræ volūtatis viribus impleamus, ideo propheta petit & optat dirigi vias suas ad custodienda Dei mādata, postquam iam versu præcedēte, acceperat notitiā illorum, acsi dicat. Te magistro didici quod necesse sit seruare mādata tua: modo te adiutore posco, vt ea opere implere possim, tu enim das & velle & perficere pro bona voluntate tua. D. August.

De hoc cōsule D. Tho. 1.2. q. 109. art. 4. vbi differit quid possit homo sine gratia in statu naturæ integræ, & in statu naturæ corruptæ, quoniā in vtroque indiget speciali Dei auxilio, ad hoc quòd meritoria & in ordine ad vitam æternam præcepta Dei adimpleat: licet in statu naturæ integræ quantum ad substantiam posset adimplere omnia præcepta simul vel collectiuè etiam sine speciali auxilio, quod non potest in statu naturæ lapsæ, sed aliqua tantum & non omnia collectiuè. Cùm ergo hæc ita se habeant, rectè, & diuino afflatu, noster propheta petit à Deo, vt dirigat vias ad custodienda præcepta diuina: tanquam qui sine eius speciali auxilio adimplere non possit. D. Tho.

Sed vt ad moralia transeamus per vias suas intelligit propheta suas actiones humanas. Quæ secundū Cassiodorum post lapsum primi parentis tortuosæ sunt, & procliues, imitantur enim serpētis Moralis expositio. Cassiodor.

semitam, qui nũquam recto tramite pergit, sed tortuosam nimis, & varijs circulis curbam semitã derelinquit. Hæ ergo viæ dirigendæ sunt per regulam & normam mandatorum Dei, hoc vociferabatur vox illa clamantis in deserto: Ioannem dico Baptistam, Diri-
Ioan. 1. gite viam Domini, sicut dixit Esaias propheta, dirigẽdæ ergo sunt viæ nostræ per semitam mandatorum Dei: nam hæc est via quæ ducit in Bethsames, quæ dicitur ciuitas solis, hæc est via quæ nos ducit ad ciuitatẽ lucis, vbi iustitiæ sol Christus Deus noster splen-
Figura. det. Hac via recta incedebant vaccæ illæ quę portabant arcam te-
1. Reg. 6. stamenti: ibant in directum vaccæ per viam quæ ducit ad Bethsames, & itinere vno gradiebantur, & non declinabant nec ad dexteram nec ad sinistram, sic & nos qui arcam testamenti in qua erat lex, id est legem Dei nostri portamus in humeris nostris, recto calle pergere debemus non declinantes ad dexteram aut ad sinistram, sed dirigentes vias nostras, ad Bethsames per normam le-
Psal. 18. gis diuinæ, quæ recta est, nam iustitiæ Domini rectæ, Psal. 18. rectum autẽ iudex est sui & obliqui, vt supra diximus: sed quia lex
Lex Dei consistit in charitate. Dei consistit in charitate, ideo norma & regula qua viæ nostræ dirigendæ sunt, charitas debet esse. Rectum secundũ Philosophos perspectiuos est, cuius medium non exit ab extremis, mediũ enim subsiliens ab extremis, curbitatem & gibbositatem efficit in re: vt patet ad sensum, medium ergo in nostris vijs est charitas; extrema sunt Deus & proximus, qui diligendi sunt ex charitate: eleuatius extremũ est Deus, demissius proximus, medietas ergo talis seruanda est inter hæc duo extrema, vt nec Deus minus iusto diligatur, nec proximus plus æquo ametur, nam si vel minus Deus vel plus proximus iusto diligatur, iam mediũ exit ab extremis, gibbum & curbitatem facit, non est recta via. Est enim charitas veluti centrũ, quod emittit lineas ad extrema secundũ eorũ distãtiam, illi quod longiùs distat longiorẽ etiã lineam emittit, propinquiori minorẽ, longissimè eleuatur Deus super nos: altissimam ergo lineam petit maximam & infinitã dilectionẽ, modo possibili creaturæ. Vnde sine modo diligitur Deus, proximus propinquior est, minorem exigit lineã, minorẽ, scilicet, amorẽ cum mẽsura & modo, vt supra diximus. Cum ergo sic fuerit directa charitas, tũc iam poterit esse
Zachar. 1. norma ad dirigẽdas nostras vias. Zacha. 1. legimus. Extẽdetur super Ierusalem perpendiculum. Licèt ad literam locus iste intelligatur de reædificatione Ierusalem, quam prophetauit Zacharias, vt

legitur.

legitur. 1.Esdræ.5. tamen perpendiculum dicitur funiculus ille, cui suspenditur pondus plumbeum(quod Hispanæ vocatur plomada)quo proiecto mensurãtur lapides, si æquali proportione in ædificio sunt positæ,an verò aliæ alijs plus æquo subsilientes appareant:cum ergo charitas est in medietate dicta,erit perpẽdiculum ædificij spiritualis,tam Ecclesiæ,quàm actionum singulorũ hominum, actiones enim nostræ lapides sunt, quibus fabricamus hoc spirituale ædificium,vt ergo rectè sint cõpositæ & pulchrũ ædificiũ,non deformè faciant,mensurãdæ sunt charitate,veluti perpendiculo & regula.v.g.venit in mentẽ tibi solitariã vitã agere, omnẽ hominum conuentũ declinare,te solum saluum facere, cæteri sibi consulant,soli Deo & saluti animæ tuæ vacare;extende perpendiculũ, & vide si aliud charitas exigit, si enim homo frugi es alijsq; prodesse potes,nec abundant alij qui id faciant, iam charitas tunc petit vt non abscondaris: sed exeas, lapis iste non tantum demittatur intus,sed foras educatur,alioquin fedum & tortuosum ædificium constituet: sic Beatus Martinus; Domine si adhuc populo tuo sum necessarius,non recuso laborẽ, id est, si charitas exigit vt ego seruiã fratribus meis non renuo,sed id ego volo.Et ille doctor gentium hoc dicebat ad Philippen. 1.Coarctor nimis è duobus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo multo magis melius: permanere autem in carne magis necessarium propter vos acsi diceret, illud quidem mihi vtilius,abscõdi à conuictu hominum cum Christo in quo abscondita est vita mea in gloria, sed quoniam aliud exigit charitas,vt appaream inter vos, & doceam, subdit & hoc confidens, scio quia manebo & permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum & gaudium fidei, vt gratulatio vestra abundet in Christo Iesu in me per meum aduentum iterum ad vos. Item aliquis habet filios aut filias, vult eis prouidere vt pater, decernit apud semetipsum thesaurizare pro eis, sumptibus parcere, nec plura elargiri: extendat perpendiculum,videat quid tunc poscit charitas, quæ est suarum actionum mensura: nam si tunc instant graues necessitates,abundant egeni & pauperes, præcipit charitas vt tunc eis elargiatur: nec tunc tempus erit thesaurizandi, cum esurientium multitudo pulsat ianuas tuas, exeat pecunia ad eos, aliàs curbum facies ædificium & gibbosum.Signanter diuites qui sunt veluti lapides angulares,qui debent in ædificio eminere non se abscondere,vt non videant eos pauperes,

1.Esdræ.5.

Actiones nostræ lapides sunt quibus ædificam hoc ædificium spirituale.

Similitudo

Extremum B.Martini.

Ad Phil.1.

Contra diuites.

pauperes, sed seipsos prodere, se in publicum dare, vt obuijs subueniant egenis, tunc ergo erunt semitæ tuæ rectæ & pulchræ cum hoc perpendiculo dirigantur, & tunc diriges viã Domini, quæ est via recta hac mensura regulata, tuæ autem semitæ tortuosæ sunt,
Ezech. 18. Ezech. 18. Et dixisti nõ est æqua via Domini: audite ergo domus Israel, nunquid via mea non est æqua, & non magis viæ vestræ
Oseæ. 14. prauæ sunt? & Oseæ. 14. Rectæ viæ Domini & iusti ambulant in
Prouer. 3. eis. Et Prouer. 3. Viæ eius viæ pulchræ & omnes semitæ illius pacificæ, quia directæ & regulatę amore, qui est autor pacis, pax autem est tranquillitas ordinis, ordo autem pulchritudinem parit. Sed vos ô mortales peruersi, ideo viæ vestræ tortuosæ sunt quia non dirigũtur amore diuino, sed proprio, hæc est regula & norma actionum vestrarũ amor proprius. Si in commodum tuũ aliquo modo cædit, obliuiscris iniuriæ, amicitiam conflabis, etiam cum illo cum quo nunquam habuisti: sin verò inde nihil lucri aut vtilitatis speras, nihil minus. Si detrimẽtum debes pati, vel minimum in tuis delicijs vel in rebus tuis, non adiuuabis amicũ; etiãsi minima iactura facienda sit, non patieris. Quando vel ex re tua fuerit, vel saltim nihil dãni accipiendũ, tunc fortè facies, amore sed proprio gubernaris, & ideo nõ ædificas ciuitatẽ Ierusalem quæ Dei amore ædificatur, sed ciuitatẽ Babyloniam quam amor proprius struit,
D. Augus. vt ait Magnus Augustin. in libris de Ciuit. Dei. Sic ergo optat propheta vt dirigantur viæ suæ.

Trãslationes diuersæ super hunc vers. D. Hiero. Felix. Caietanus. Cassiodor. Supereſt in calce huius versus explicare diuersas translationes: nam aliqui loco iustificationũ vertunt præcepta vt D. Hierony. Felix vertit statuta, quem sequitur Caiet. & alij: Cassiodorus dicit iustificationes vocari ea præcepta quæ ad bonum regimen reipublicæ pertinebãt, vt si seruus Hebræus se vendiderit tibi, sex annis seruiet, septimo verò liberum dimittes abire. De colendis sacerdotibus & alijs, statuta (secundum Caiet.) sunt præcepta cæremonialia, in vtroque docemur quod iustus etiam minima obseruat præcepta, & in minimis etiam vult placere Deo, ne si minima negligat
D. Hiero. paulatim defluat, nam vt ait Diuus Hieronymus in epistola ad Cælantiam; Satis prodesse ad cautionem dicimus etiam minima pro maximis cauere, tantò enim facilius abstinemus à quocunq; delicto, quantò illud magis metuimus, nec cito ad maiora progreditur, qui etiam parua formidat, & sanè nescio an possimus aliquod leue peccatũ dicere, quod in Dei contẽptum admittitur:

estque

est que prudentissimus, qui non tam considerat quod iustum sit, quàm illum qui iusserit, nec quantitatem imperij sed imperantis cogitat dignitatem, hoc vt caueamus à venialibus.

VERSVS SEXTVS.

Tunc non confundar: cum perspexero in omnibus mandatis tuis.

ID est, tunc non erubescã, cum in omnibus mandatis tuis, quasi in speculo me inspexero, vt omnia nullo excepto obseruem. Notandum, quod verecũdia vel erubescentia (secundũ Arist. 4. Ethicor. & D. Tho. 2. 2. q. 144.) non est proprie virtus, sed quidam color vel apparentia virtutis, est enim timor ingloriationis, id est, cum aliquis timet peccare, vel fugit conspectus publicos, ne deprehendatur in vitio, & confundatur, & nomen & famam perdat, incidens in opprobrium hominum. Quare signum est non amare turpitudinem super omnia: sed quod multotiens desinet homo peccare, ne deprehendatur vel verecundetur. Vnde est illud Terentij. Erubuit saluares est: nam verecũdia in iuuene fucus quidam virtutis est, abstinebit enim aliquando à vitijs ne iterum deprehendatur & erubescat, quo contra in verecundia signum extremè perditionis est, quia procedit ex nimio amore turpitudinum, contra quos Dominus. Ierem. 3. Frons meretricis facta est tibi, erubescere noluisti, ergo verecundia timor turpitudinis est nec est virtus propriè dicta sed opus quodam laudabile, nec cadit in perfectis viris, à quorũ cordibus longè distãt quicunq; turpitudinis actus, nec apprehendunt vt possibilẽ, vel propinquũ. Quare dicit Philosophus, quod verecundia est ex suppositione actus studiosi, sunt enim dispositi studiosi vt si incidissent in aliquod turpe erubescerent. Qui ergo omnia Dei mandata respicit ad seruandum, cum omni actione turpi opponantur & eam excludant, tales non erubescunt, nec verecundantur, & hoc maximè cum Christicola per fidem apprehendat summam gloriam & honorem in confessione veræ fidei, & obseruatione mandatorum Dei consistere. Vnde non erubescunt Christum coram hominibus, etiam si propter hoc in opprobrium hominum incidant, vt olim Martyres quando Christi nomen vituperabile & infamiæ plenum habebatur apud homines. Quare Paulus Romanorum. 1.

Arist. D. Tho.

Terentius.

Verecũdia quidam fucus virtutis est.

Ierem. 3.

Rom. 1.

Non

Non erubesco Euangelium, virtus enim Dei est in salutem omni credenti, scio enim per fidem, summam gloriam & honorem in opprobrio Christi consistere. Vnde non erubesco Euangelium, in quo Christus crucifixus prædicatur, imo mihi absit gloriari in alio quàm in eius cruce. Quare Petrus grauissimum perpetrauit scelus erubescendo Deum magistrum & Dominum, coram pueris & puellis Pontificis, nisi postea amarissimis lachrymis tantum facinus expiasset. Quare cor iusti fiducia plenum & confidentia est, non timore alicuius turpitudinis aut confusionis abiectum. Charissimi, ait Diuus Ioannes, Si cor nostrum non reprehenderit nos: fiduciam habemus ad Deum 1. Ioannes tertio. Non erubescet ergo iustus qui in omnibus mandatis Dei respicit.

Matth. 26. Lucæ. 22. Ioan. 18. Mar. 14.

1. Ioan. 3.

Non sufficit ad iustitiam quædam Dei mandata obseruare, nisi omnia nullo dempto custodias. Deuteronomij. 27. Maledictus homo qui non permanserit, in vniuersis sermonibus legis huius, in vniuersis dicit, & Iacobus Apostol. capite. 2. suæ Canonicæ. Quicunque enim totam legem seruauerit, offenderit autem in vno factus est omnium reus. Ratio huius est, quia peccatum consistit in auersione à Deo, & virtuali contemptu legislatoris, qui videtur contemni, quando lex eius non obseruatur, sed idem est legislator omnium præceptorum, qui ergo vnum mandatorum transgreditur, iam auertitur in illa transgressione à legislatore, & eum contempsit eius mandatum prætermittendo. Hic est germanus sensus huius sententiæ, quem ipsemet Apostolus explicat subinferens, qui enim dixit non mechaberis, dixit & non occides, quod si non mechaberis, occideris autem, factus es transgressor legis. Hoc est, si in illo peccato non transgressus es legem, in hoc alio prætermisisti. Licet Beatus Fulgentius dicat, quod Apostolus hic condemnat errorem quendam qui apud Pharisæos circunferebatur, scilicet, quod si quis seruaret maiorem partem legis licèt in alia peccata laberetur, non imputabat Deus illa delicta propter maiorem obseruantiam legis, contra quos militat quod modò citauimus ex capite. 27. Deutero. & hæc sententia Iacobi. Verè ergo iustus dicit; Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis: nam si vel vnum prætericro confusus & conuictus sum, me prævaricatorem esse legis.

Deut. 27. Iaco. c. 2. Rationem reddit. B. Fulgen.

Cæterùm

Cæterùm pro maiore explicatione & doctrina aduertendum, quod secundum Philosophos, morales virtutes omnes inter se habent connexionem. Ita quod in gradu perfecto non possit vna sine alia haberi, eo quod sine prudentia non possit aliqua virtus moralis consistere, nam ea est virtus, quæ medium ponit in cæteris virtutibus, in medio autem consistit ratio virtutis. Sed prudentia requirit omnes virtutes morales, quia habet ex officio, rectè iudicare, & præcipere de omnibus rebus agibilibus in vniuerso, quod non posset facere si ei aliqua virtus deesset, quia prudentia sicut ex principijs, procedit ex finibus agibilium, ad quos aliqui rectè se habent per virtutes morales. Quare sicut scientia speculatiua non potest haberi sine intellectu principiorum: ita nec prudentia sine virtutibus moralibus. Hæc Philosophus moralis docet, Christianus autem aliter philosophatur, nam licet hæc ita se habeant, tamen fides catholica nos docet, omnes virtutes in Christiano viro connecti in vna charitate, ita quod sine illa nulla virtus est, quæ hoc nomine apud Theologos gaudeat, cum nullus actus virtutis absque charitate sit meritorius vitæ æternæ: nam licet maneant substantiæ & habitus fidei & spei sine charitate in Christiano existente in mortali, non tamen manent in ratione virtutis, manent ergo virtutes omnes connexæ in suprema charitate, ipsa quippe est regina, & imperat actus omnium aliarum virtutum, in ordine ad finem supernaturalem, cæteræ virtutes ancillantur illi secundum illud Prouerbiorum. 9. Vocauit ancillas suas ad arcem, id est, ordinabit actus earum ad beatitudinem, quæ est arx & fastigium supremum, quo ascendere possumus. Est enim fibula aurea, qua cæteræ connectuntur virtutes, secundum illud Psalmi. 44. Omnis gloria eius abintus in fimbrijs aureis circum amicta varietate, nam omnis decor animæ consistit in interiori charitate Dei & proximi, quæ est fibula aurea: nam sicut aurum præcellit inter metalla, sic charitas inter virtutes secundum illud Pauli primæ Corinthiorum decimotertio. Maior autem horum est charitas, & est fibula qua varietas cæterarum virtutum, quæ circundant animam connectuntur. In cuius figura cortinæ quæ in ornatu tabernaculi erant, quibusdam fibulis iungebantur, taliter quod vna cortina aliàs cortinas trahebat, virtutes sunt ornamentum animæ,

Virtutes inter se habent connexionem.

Virtute cum charitate connectuntur in Christiano viro.

Prouer. 9.

Psalm. 44.

1. Cor. 13.

Figura.

animæ, quæ est templum & tabernaculum Dei viuentis, vt ait
1.Cor. 3. Paulus primæ Corinth. 3. & 2. Corinth. 6. Istæ ergo cortinæ sunt
2.Cor. 6. connexæ hac fibula aurea, id est charitate, talitet quod ipsa omnes virtutes alias trahat, & ipsa properante ad Deum, vt finis est supernaturalis actus aliarum virtutum, ad idem trahat & ordinet: est quippè charitas veluti sponsa, cæteræ virtutes veluti iuuenculæ & adolescentulæ sodales sponsæ, & quia ipsa currit post sponsum, ad illum etiam aliæ virtutes tanquam sodales currunt. Vnde
Cantico. ipsa charitas veluti sponsa dicit ad sponsum in singulari. Trahe me post te, & subdit in plurali. Curremus in odorem vnguentorum tuorum, id est, si ego post te curro, cæteræ virtutes quæ sunt in meo sodalitio properabunt etiam post te, & ita omnes es curremus post te, ipsæ enim quærunt dilectum cum ipsa, & charitas actus earum dirigit ad Deum.

Cum ergo virtutes omnes sint connexæ in charitate, charitas autem per transgressionem cuiuslibet præcepti pereat, hinc est quod qui in vno offenderit factus sit omnium reus, id est, omnes alias virtutes amittit, quatenus virtutes Christianæ sunt (vt ita loquamur) id est, meritoriæ. Vnde confusus remanet tali accepto
Eccle. 4. detrimento nisi in omnibus mandatis Dei per obseruantiam per-
Prouer. 4. spexerit. Quapropter dicitur Ecclesiast. 4. Qui in vno offenderit, multa bona perdet. Et idem sapiens obnixè nos admonet Prouer
D.Gregor. biorum. 4. dicens; Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit vbi D. Gregorius. 19. Moral. capit. 2. ponderat, quod omni custodia dixerit seruandum esse cor, id est omnibus præceptis seruatis, omnibus virtutibus munitum. atque circundatum, vt nullibi pateat aditus hosti, nam sicut ciuitas ab inimicis
Similitudo obsessa seipsam munit, omnes claudens portas, cuniculos omnes obturans, nè additus pateat inimico: nam si vel vnum foramen apertum reliquerit, per illum se hostes intrò dabunt & ciuitatem capient, prædaque & sanguine perdent sic nimirum si animam tuam quæ semper à prædonibus obsessa est, omni custodia non seruaueris. & vel minimum quidem additum apertum dimisseris,
Lucæ. 10. hostibus illuc capieris ac prædæ & internitioni patebis, sicut ille Pharisæus Lucæ. 10. Qui ieiunabat bis in Sabbatho, soluebat decimas, nec adulteria nec furta perpetrabat, munitus vndique videbatur: sed quia superbia intumuit, publicanumque despexit per illum solum additum captus est, & descendit alter iustificatus ab illo,

ab illo,omni ergo custodia serua cor tuũ,nullũ prætermittas damnatum nec in vnum quidem declines vitiũ. Ait ergo psalmus.Tũc non confundar,cum perspexero in omnibus mandatis tuis. Perspicere est perfectè inspicere, iterum atq; iterum in mandatis Dei tanquam in speculo,se & omnia sua perspicere,vt ea secundùm legem Dei componat,sicut Iacob.2.c. Estote factores verbi non auditores tantum fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi & non factor,hîc comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo, considerauit enim se & abijt,& statim oblitus est qualis fuerit.Si accipis speculum,vt neuas vel maculas quas in facie tua perspexeris mundes, si postquam eas ad speculum vidisti statim obliuiscaris & non abstergas,quid tibi prodest speculum?Lex Dei est animæ speculum in quo sua errata prospicit homo,vt abstergat, si hoc non facis quid tibi contulit Euangelium, vel contio, vel sacræ Scripturæ lectio? perspice ergo perfectè in legem Dei,vt eam opere adimpleas.Vnde subdit Apostolus. Qui autem perspexerit in legem perfectę libertatis, & permanserit in ea,non autem obliuiosus factus, sed factor operis,hic beatus in facto suo erit. Non ergo confundar, videlicet cum perspexero in omnibus mandatis tuis,ante enim in Adam confusus eram & nudus,& cooperui me folijs fici, quia confundebar & abscondi me à conspectu tuo quia erubescebam,cũ autem perspexero in omnibus mandatis tuis,quasi securus venio in conspectu tuo.

Iacob.2.

Simile.

VERSVS SEPTIMVS.

Confitebor tibi in directione cordis: in eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ.

DIVVS Augustinus ait in hoc lòco cõfessionem sumi,pro gratiarum actione vel pro laudum decantatione, vt est illud Matth.11. Confiteor tibi pater Domini cœli & terræ, ideſt,gratias refero tibi. Duplex enim est confessio & laudis & criminis,ista luget,illa gaudet;ista medico vulnus ostendit,illa medico de sanitate gratias agit:sed hęc debet fieri corde directo ad Deũ, non incuruato ad temporalia. Vnde notandum est, quòd supra Propheta petierat,vt viæ suæ dirigerentur ad custodienda mandata Dei quorum notitiam ab ipso Deo acceperat ab eo oculos mutuans,vt perspiceret in omnibus mandatis eius.De vtroque beneficio

August.

Matth.11.

Duplex cõfessio laudis & criminis.

ficio ergo in hoc versu gratias refert, confitendo quòd tã directio cordis, quam notitia mandatorum eius esset ipsius Dei singulare beneficium (In eo quod didici iudicia iustitiæ tuę) A quo didicisti ô homo? ab ipso Deo, qui mihi magistros præparauit, qui docerẽt primũ dilectũ filium suum, quem voce de nube delapsa præcepit, vt audiremus, deinde Apostolos, deinde Ecclesiã, & ministros eius prædicatores, à quibus didici iudicia iustitiæ Dei, non ab hæ-
Cassiod. reticis nec à prauo sensu suo, vt Cassiodorus insinuat hic. Itaq; Propheta in hoc versu humiliter cõfitetur & agnoscit, quod Deus totam animã suã perfecerit, intellectũ docendo & voluntatẽ dirigendo: nã hæ duæ potentiæ sunt principales partes animæ, memoria
Arist. enim pars est intellectiuæ partis, vt docet Philosophus. 3. de anima. Dirigit ergo Deus intellectũ per fidem, voluntatem vero per amorẽ, & spem. Tũc dicimus directè dirigi sagittam, cum recto tramite pergens attingit scopum. Scopus & finis animæ rationalis Deus est, tunc directa est anima cum eum recto itinere attingit, deprimitur autem intellectus, cum inferiora ab eo intelligit, per quæ non directè attingit ipsum Deum, nisi remotissimè & per varios circuitus, per fidem autem ipsum Deum immediatè attingit.
2. Cor. 1. Quare fides intellectum dirigit. Vnde Paul. 2. Cor. 1. Fide statis, idest, fides vos erigit vt directè aspiciatis in Deũ, cognitio quippe Dei per creaturas, (præterquam quod multis solet esse erroribus mixta, & à paucis attingitur & per longum tempus) minor est & contractior quam sit necesse, vt docet D. Thom. 1. par. quæst. 1.
D. Thom. a. 1. cum plurima alia doceat fides ad quæ pertingere ratio naturalis non potest. Iuxta illud Eccles. 3. Plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi. Voluntatem dirigit per spem & amorem, deprimitur enim amando & sperando inferiora à se: erigitur autem
Ierem. 17. & eleuatur sperando & amando superiora se. Vnde Ierem. 17. dicitur. Hæc dicit Dominus, Maledictus vir qui confidit in homine & ponit carnem brachium suum, & erit quasi miricæ in deserto, mirica enim inter arbores demissior est & terræ vicinior, & subdit. Benedictus vir qui confidit in Domino & erit Dominus fiducia eius, & erit tanquam lignum quod plantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, talia ligna proceriora solent esse, & cacumina vsque ad nubes fere pertingentia videntur habere. Erigit ergo animas spes Christiana, & amor etiam desiderium super omnia creata eleuat. Nam Deum in se

ipso

ipso diligit. Vnde lampades eius dicuntur ignis atque flammarum Canticorum. 8. flamma quippe recto itinere ad cœlum dirigitur & de anima plena dilectione dicitur Canticorum. 3. quod ascendit quasi virgula fumi quæ ex prunis succensis ascendit, sic charitas, quæ igni comparatur, dirigit animam recto tramite veluti virgulam fumi, ad Deum, totam ergo animam suam fatetur homo à Deo esse directam, cum dicit. Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici iudicio iustitiæ tuæ. Vbi cor pro tota anima accipitur vt Actuum. 4. Fide purificans corda eorum, ideſt, animam, cuius vita maximè per actus voluntatis ostenditur, sicut & vita corporis per motum cordis, ideo à corde denominatur tota anima, ideſt, confiteor quod totam animam meam ad te direxisti, atque adeo gratias ago, in cuius signum sanauit Dominus mulierem, quæ erat inclinata nec omnino poterat sursum respicere, annis. 18. cui cum imposuisset manus erexit eam Lucæ. 18. & ideo Ecclesia quotidie nos admonet in præfatione dicens sursum corda, ideſt, animas ad Deum dirigite.

Cant. 8. Cant. 3. Acto. 4. Luc. 18.

(In eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ) Dicũtur iudicia (ait quidam doctor innominatus) quia per illa iudicantur transgressores dicuntur iustitiæ, quia per illa iustificantur obseruatores, vel dic quod iudicia dicuntur, quasi iure dicta. Deribatur enim iudicium à verbo iudicare, quod est ius dicere, iudicia ergo dicuntur iura, quæ dicit & promulgat iustitia Dei. Quæ sunt hæc iura, nisi ea quæ in lege Dei continentur? Iura etiam dicuntur peculiaria quarundam ciuitatum. Iura Romanorum erant parcere subiectis & debellare superbos. Hoc etiam est ius Euangelicum, Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles, Lucæ. 2. Qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur Lucæ 10. Deus Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, Iacob. 4. Qui hæc didicit iura & obseruat dirigit cor & eleuat, eleuare autem idem est quod ascendere, quod autem eleuatur & ascendit ab imo eleuatur, locus iustorum est humilitas, à quo loco eleuantur diriguntur & ascendunt in cœlum. Vnde in Scriptura frequenter motus iustorum vocatur ascensio, de Christo Domino multotiens dicitur quod ascendit Hierosolymam. Et ad Iacob dicitur Genes. 15. Ascende in Bethel & habita ibi. Et Canticorũ. 3. de anima iusti. Quæ est ista quæ ascendit de deserto. Et de iusto

Luc. 2. Luc. 10. Iacob. 4. Genes. 15. Cant. 3.

Psal. 83. Ascensiones in corde suo disposuit. Semper ascendunt iusti, quia de imo loco humilitatis ad profectum virtutum eleuãtur, qui ergo hæc iudicia didicerit, eleuabitur & dirigetur ad suprema. Et notandum quod alij legunt, confitebor tibi in directione cordis, cum didicero iudicia iustitiæ tuæ quod in idem recidit. Nam postquã didicit homo iudicia iustitiæ Dei, ea ipsum docet quomodo dirigere cor ad Deum, & pro omnibus ei gratias referre debeat.

VERSVS OCTAVVS.

Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.

NON immemor Propheta, singularium munerũ Dei sibi collatorum, quæ suprà retulit nimirum quod eum docuit mandata sua & iustificationes, quod gratiam & lumen cõtulit quibus dirigeretur in semitis mandatorum eius, quasi in tanti muneris remunerationem, firmo & constanti animo proponit, se indesinenter obseruaturum imperia & mandata eius. Sed quia tã pertinax propositum absq; Dei auxilio se exequi non præsumit, supplex petit nõ omnino imo neq; ad momentum derelinqui ab eo, cuius virtute omnia potest, & sine cuius auxilio statim deficiet.

Titelmanus. Vbi notandum est ex Titelmano, super hunc versum & alios huius psalmi, quod hoc verbum, custodiam, est futuri indicatiui modi, non autẽ est sic accipiendum, quasi vaticinium futuri, scilicet, quod vir iustus sciat certè, se nunquã prætermissurũ mãdata Dei, & ita quasi rem certã prophetet, quis enim hominũ scit, quid sibi superuentura pariat dies? Vnus Paulus hoc ex reuelatione didicit, se nunquã à charitate Dei se iungendum, quod priuilegium nescio an alteri concessum fuerit, sed hoc sic intelligendum est, tanquam quod in proposito tunc gerebat iustus, ideſt, hoc modo mihi firmum propositum adhęresc it, atq; propono & pronuntio, me semper obseruaturum tuas iustificationes, firmitudinem ergo nostræ volũtatis declaramus, quã adiuuante Dei gratia confidimus cõseruari, & sic intellige istos versus huius Psalmi, scilicet, In ęternũ non obliuiscar iustificationes tuas, & custodiam legẽ tuã semper. &c.

Ambro. Sed quoniam D. Ambro. super hunc locum, non absre per iustificationes intelligit, abditiora mysteria, scilicet, ea quæ ad Christi passionem attinent, quæ fuit nostra iustificatio, & quæ ad sacra

menta

menta quæ à passione Christi mutuant virtutem iustificandi, vt dixit Dominus Ioanni quãdo petijt baptizari ab eo. Sic decet nos implere omnem iustitiam Matthæi. 3. In hoc pauliſper immorandum est. Proponit iustus in hoc versu secundùm D. Ambros. se semper in armariolo suæ memoriæ custodire clauos, lanceam, flagella, & spinas, crucem, opprobria, & contumelias, quas propter iustificationem nostram Christus Dominus perpessus est, vt vel sic consilium illud Sapientis obseruet, Eccle. 29. Gratiam fidei iussoris tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam. Christus Dominus fidei iussor noster fuit, sed quia nos soluere non poteramus, ipse sanguine suo debita nostra soluit, & tulit de medio chyrographum peccati, quod aduersus nos erat, & de leuit sanguine suo, & rupit, affigens illud cruci, vt dicit Paulus ad Colossens. 2. Hanc tantam gratiam obliuisci nefas esset, & intollerabilis ingratitudo, quod cernens ipse Dominus Iesus iuge sacrificium corporis & sanguinis sui in memoriam tanti beneficij nobis relinquit, vt ipse insinuauit dicens Lucæ. 22. Hæc quotiensc unque feceritis in mei memoriam facietis, vt quotidie tanti operis commemoratio renouaretur, cuius typum etiam gerebant illi duo agni qui quotidie immolabantur in templo, vnus mane & alter ad vesperum, quod appellabatur iuge sacrificium, vt omni tempore tanti sacrificij reuiuisceret memoria & quando tanti muneris memoria à fidelium mente abolita fuerit, fiet comminatitius sermo quem Dominus Daniel. 2. dixit. Et auferetur, ideſt, deficiet iuge sacrificium. O ingrata tempora talia calamitosa & mala, caliget oculus meus ne videat obsecro Domine Iesu vllo tempore tanti muneris recordationem à fidelium cordibus diuulsam, oleum enim incentiuum & conseruatiuum lampadis amoris, sanguis Christi est. In cuius signũ præcepit Dominus vt arderet semper ignis in templo, neque vnquam extingueretur, & vt conseruaretur apponerent sacerdotes ligna oliuarum, quibus ignis ille nutriretur. Ignis diuini amoris nunquam ab Ecclesia, neque à nostris animabus (quæ templum Dei sunt, vt multotiens docet Paulus) nunquam inquam debet deficere vel extingui, ad quem nutriendum lignum oliuæ submittendum est. Hoc est memoria crucis Christi, quæ fuit lignum illud quod in se pertulit oliuam vberem, scilicet, Christum Dominum. Qui in ea veluti in prælo expressus, talem ac tantum

Matth. 3. Ambros. Eccl. 29. Ad Col. 2. Luc. 22. Num. 28. Figura. Dan. 2. Figura. Leuit. 6.

licorem eliquauit nobis, oleum videlicet sui sanguinis, quo libores hominis qui incidit in latrones linirentur & melius haberent,
Ierem. 11. de qua oliua dicitur Ierem. 11. Oliuam vberem speciosam & fructiferam vocauit Dominus nomen tuum, beata crux benedicta
Mysteriū crucis. & fidelis arbor, vna nobilis, nulla sylua talem profert fronde flore germine, dulce lignum, dulces clauos, dulce pondus sustinet, beata cuius brachijs talis oliua pependit, de qua oleum sanguinis
Augusti. proluit quod nostra vulnera lauit. Vnde beatus pater Augustinus, in libro qui vulgo circumfertur & Manuale nuncupatur cap. 22. sic dicit, Cum me pulsauerit aliqua turpis cogitatio, recurro ad vulnera Christi, cum me præmit caro mea, recordatione vulnerum Domini mei resurgo, cum diabolus mihi parat insidias, fugio ad viscera misericordiæ Domini mei, & recedit à me, si ardor libidinis mouet membra mea, recordatione vulnerum Domini nostri Iesu Christi extinguitur: in omnibus aduersis actibus non inueni tam efficax remedium, quàm vulnera Christi, in illis dormio securus, & requiesco intrepidus. Christus mortuus est pro nobis, nihil tam ad mortem, quod Christi morte non sanetur, & cap. præcedenti. Patent mihi viscera per vulnera, quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina, per quæ affluant, per foramina corporis patent mihi arcana cordis, patet magnum pietatis sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto. Hæc breuiter perstringimus (prolixius enim verbum tam grandis materia poscebat) vt sequeremur Di-
Ambros. ui Ambrosij interpretationem, quæ minimè viro Christiano displicere debet.

(Non me derelinquas vsquaque) Augustinus vsque valde. Burgen. vsque nimis. Alij ex Hebræis prorsus Lyranus in interpretatione videtur exponere nec ad momentum, ait enim iustificationes tuas custodiam, idest, opere adimplebo. Et quia ad hoc requiritur assistentia diuinæ gratiæ quæ facit opus meritorium, ideo sic dicitur (Non me derelinquas vsquequaque) quasi dicat, si me ad momentum, dimisseris non potero custodire.

Cæterum pro maiori explicatione aduertendum est, quod est duplex derelictio, altera electorum, altera reproborum, inter quas maxima est intercapedo. Electi enim derelinquuntur adeo, sed non vsquequaque, non vsq; valde, non vsq; nimis, non prorsus, nō in finem, sed ad momentum, vel ad tempus pro maiori profectu, vel vti-

vel vtilitate eorum. Talis enim derelictio de qua nunc facimus sermonem, nihil aliud est quam permissio tentationum, qua traditur diabolo & satellitibus eius potestas contra electos, vt eos varijs tribulationibus subdant, persequantur, affligant, ac tanta potestate in eos seuiant, ac si nullum haberent adiutorem. Tali modo loquendi, dicitur Deum dereliquisse filium suum in cruce, ac talem sensum faciunt illa verba, quæ Christus protulit in cruce dicens, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me. Hæc enim derelictio patris erga filium nihil aliud fuit, quam copia concessa inimicis aduersus eum, Iudę vt eum traderet, ministris vt eum comprehenderent, quod ipsemet Dominus eis dixit, cum eum caperent in horto, Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum, seruo vt eum colaphizaret, carnificibus vt flagellarent, militibus vt illuderent, Pilato vt condemnaret, nam & ei dixit Christus; Non haberes potestatē aduersum me vllam, nisi tibi data esset de super. Tandem vt eum cruci affigerent, vt clauis & lancea perforarent, Hæc ergo traditio, & non protectio à tantis doloribus fuit hæc derelictio. Vnde elegantissimè vt omnia Sanctus Leo Papa sermone. 17. de passione Domini nos admonet, vt non ad literam vt sonant intelligamus hæc verba Christi, quasi pater, nec ad momentum dereliquisset filium quasi absens ab eo, nec filius patrem tali modo loquēdi dereliquit. In tantam enim vnitatem (ait) vtraque conuenit natura vt nec passionibus potuerit dirimi, nec morte seiungi, manente enim in suis proprietatibus, vtraq; natura, neq; Deus reliquit sui corporis passionē, nec caro Deū fecit passibilē, quia diuinitas quæ erat in dolete nō erat in dolore, non ergo aberat à patre filius, nec à filio pater, quia illa in cōmutabilis Deitas & inseparabilis Trinitas nihil sui à se potuit habere discretū. Nihil aliud ergo hęc derelictio fuit, nisi passioni tradere, & à dolore nō protegere, nec immunem reddere carnē. Sic derelinquere electos & iustos aliquādo, hoc solū est tētationi permittere & tradere non protegendo, quin patiātur licet defendendo aliquando, ne vincātur. Sic tradidit Iob, copiam faciēdo aduersario, vt in eū omnibus modis sæuiret perdendo bona, occidendo filios, percutiendo eū lepra à planta pedis, vsque ad verticem capitis, ita vt testa saniem raderet, commouēdo aduersus eum, & amicos, & propriam vxorem, vt dolorem super dolorem adderent non protegendo eum, quin talia pateretur, licet adiuuando, ne per talia laberetur. Sic Paulum tradidit angelo Satanæ

Matth. 27.

S. Leo.

Iob. 1. & 2.

vt eum colaphizaret, nec deprecantem exaudiuit vt tolleret, sed respondit, sufficit tibi gratia mea, quæ te protegat ne in impatientiam, vel in consensum labaris, nam virtus mea (vt aliqui interpretantur) in infirmitate perficitur, splendet enim virtus Dei adiuuans infirmiora nostra, vt possimus sustinere, & sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis (vt diuersis vtar Paulinis verbis) tunc autem & si videatur abesse, quia dimittit eos tentari & affligi, non tamen absentat se maiestas à suis, quin inuisibiliter eos confortet, corroboretque, atque confirmet. Permisit Dominus Iesus beatum Antonium sæpè sæpius tradi in potestatem dæmonum, vt aperto marte cum eo dimicarent, eumque affligerent, eumque aliquando post longam concertationem eum eis habitam, de qua quanuis victor, afflictus tamen valde atque attritus constitisset, & vidisset Dominum Iesum coram se astantem, & ei dixisset quasi quæreretur, quòd cum tanto certamine reliquisset; O bone Iesu, vbi eras? respondisse fertur Dominum Iesum, Antoni hìc eram, sed expectabam videre certamen tuum. Ecce quomodo non omnino dereliquit Dominus iustum in conflictu cum hostibus, nec ab eius auxilio se absentat, sed veluti imperator expectãs & submittens auxilia quàm fortiter, vel ignauiter se quisque gerat conspiciens, vtrisque secundùm merita parat. Vnde & sponsa in Canticis cap. 2. dicit, En ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Nõ omnino suam tollit præsentiam Dominus à suis, sed quasi agens zelotipum virum per cancellos & rimulos, quasi insidiatur animæ, vt videat quàm honestè se gerat, an carni blanditijs suis delinienti consentiat, an è cõtra viriliter repellat, castigetq; atq; seruũ ferocientem subigat, cæterosq; procos pulchritudinis suæ abigat, atq; deturbet, vel potius admittat, præsentissimusq; semper & in angustijs suppetias fert, & in prosperis humilitatem confert.

Exemplũ D. Antonij

Cant. 2.

Ipse ergomet Dominus Iesus qui in tentationem te coniecit, ipsemet licet secreto ab ea te auxilijs ac copijs suis omnino defendit, sicut fecit cum Cananea Matthæi. 15. Ipse ex vna parte repellebat eam à se duriotibus verbis agens cum ea, interdum canem, eam appellans, interdum terga contra eam vertendo, nec reddendo sermonem veluti suam petitionem despiciendo, sed ipsemet intrinsecus sustinentiam illam atque patientiam suggerebat, administrabatque constantiam, ne deterreretur atque deficeret,

Matth. 5. Cananea.

deficeret. Veluti videmus quod mare ipsum in quo omnia confluunt flumina atque absorbuntur, ipsum met mare inquam, quod ex vna parte omnia flumina absorbere atque consumere videtur, ex alia parte per abditas & secretiores venas & poros terræ, eisdem fluminibus subministrat aquam vt iterum fluant: sic sic diuina magestas, quæ ex vna parte absorbere atque consumere animam in tentatione videtur, ex altera per abditas rimulas, eius interioribus illabitur, gratiam suam suggerendo, qua & per patientiam sustinens, & per perseuerantiam victrix, atque triumphans euadat. Quod Paulus. 1. Corint. 10. docet his verbis, Fidelis Deus qui non permittit vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Et sicut pater aliquando filium tenerum infantulumque quem in delitijs habet, quasi ludens cum eo accipiens in manibus videtur eum tradere alteri vt eum percutiat, & quando eum alter iam iam percutere videtur sustollit, atque iterum ad se trahit, ipseque puellus pediculis suis quantum potest se infirmiter defendit, auxiliumq; paternum balbutiendo implorat: sic Dominus aliquando videtur dilectos & electos suos quasi tradere in manus hostium, vt perdat, sed quando iam iam eum perditum iri conspicit, ipse sustollit, licet iustus suis veluti infantilibus viribus quantum potest etiam se defendit quod in se est faciendo, diuinum implorãdo auxilium. Itaque qui ex vna parte videtur eum dimittere, ex altera seruat conseruatque ne pereat. Sic cum Iob ca. 2. videtur egisse. Ex vna parte tradidit eum Sathanæ ad perdendum dans copiam non solum super bona & liberos, verum etiam super corpus & carnem suam, sed ex alia parte seruabat eum, cùm dicit, veruntamen animam illius serua, non omnino eum tuæ potestati relinquo, sed quod optimum in illo est, mihi serua ne tangas, nec perdas animam eius. Quare de iusto dicit alibi noster Psalmista Psalmo. 36. cum ceciderit non collidetur, quia Dominus supponit manum suam, nimirum ne confringatur, vel ne cadat ad mortem, vel vt statim resurgat à peccato, quia Dominus supponit manum suam, vel quando iam iam ad casum properat apprehendendo manum ne cadat, vel erigendo statim vt cæcidit, vnde Felix sic vertit. Cum coeperit cadere, non erit penitus proiectus, quia Dominus supponit manum suam. Legitur in Hebræo, quia Dominus sustinet, vel sustentat manum eius ne cadat. Hoc ergo petit

Simile. 1. Cor. 10. Similitudo Iob. 2. Psal. 36. Felix.

noſter Propheta. (Ne me derelinquas vſquequaque,) ideſt, nec ad momentum, nec ad inſtans auertas auxilium tuum à me, ideſt, nunquam me derelinquas vt cadam, etiam ſi me dimittas vt tenter.

Quare nullus debet deſpondere animum cum ſe videt valde afflictum in tentatione, & apparet ſibi, quod tardet auxilium
Pſal. 9. diuinum, non enim tardat, ſed tempore opportuno accedit, ideo dicitur adiutor in opportunitatibus, Pſalm. 9. Præcepit Samuel Sauli vt eum expectaret ſeptem diebus, ſeptimo autem die expectante Saule non veniebat Samuel, quare ipſe Saul auſus eſt per ſe ſacrificium offerre Deo, & cum compleſſet ſacrificium, ec-
1. Reg. 13. ce apparuit Samuel veniens, & iratus eſt contra eum Saul, vt legi-
D. Grego. tur. 1. Regum. 13. Vbi Diuus Gregorius lib. 5. ſuper. 1. lib. Reg.
Reg. c. 3. cap. 3. ait quod hoc accidit multis in tentatione oppreſsis, quia videtur ſibi quod tardet diuinum auxilium, & deficiunt, quòd ſi
Eccleſ. 20. vel illo momento expectaſſent, iam adderat diuina manus, vnde Sapiens Eccleſ. 20. nos admonet dicens, Si ſpiritus poteſtatem
Abac. 2. habentis ſuper te aſcenderit, locum tuum cito ne demiſſeris, &
Eccleſ. 2. Abac. 2. Si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet & non tardabit, & Eccleſiaſt. 2. Ve illis qui perdiderunt ſuſtinẽtiam. Derelinquere ergo electos Deum aliquando, nihil aliud eſt quam eos permittere in tentationem, non autem dimittere vt cadant non nũquam vero permittit, vt cadant, ſed ſtatim erigit per pœnitentiam, vt fecit cum Petro qui permiſſus eſt in tentationem
Matth. 26. prolabi, ſed ad tertiam vocem galli, ſtatim quaſi expergefactus ſurrexit & egreſſus foras fleuit amarè, & hoc petit Pſalm. Non me derelinquas vſque valde, vſque nimis, ne me derelinquas vt cadam, vel ſtatim porrige manum, vt ſubleuer. Derelinqui enim vſ-
Auguſt. que valde eſt dimitti prolabi in peccatum, ſed plus valde & nimiũ eſt nunquam erigi à peccato. Vnde beatus Auguſtinus ſic interpretatur dicẽs; Si, ne ſuperbirem, & dicerem in abundãtia mea non mouebor in æternum, tentari me voluiſti, non tamen me derelinque vſque valde, ideſt ſi me dereliquiſti, vt ſine adiutorio tuo infirmus appaream, noli vſque valde, ne peream, intelligo quod ex voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem, & quòd ſi auertis à me faciem tuam ſtatim conturbabor, ne me derelinquas vt peream &c. His ergo modis dicitur Deum derelinquere iuſtos & electos &c.

Aliter

Aliter verò dicitur derelinquere impios & reprobos, derelinquit enim eos vsquequaque, vsque nimis, vsque valde, vsque in finem, denique prorsus derelinquit eos, non quòd eis neget sufficiens auxilium, vt resipiscant quo si voluissent possent ad meliorem frugem conuerti, imò & offert eis auxilium superabundans, vt aliquando docuit Diuus Thomas, licèt illi non acceptent tantum auxilium, sed verificatur in eis, quod dicit Iob. 24. Dedit eis locum pœnitentiæ, ipsi autem abusi sunt eo in superbiam, & diuitias bonitatis patientiæ & longanimitatis eius contemnunt vt dicitur Romanorum. 2. Quapropter in pœnam talis indurationis dimittit eos in desideria cordis eorum vt vadant in adinuentionibus suis, vt dicitur Psalm. 70. Sicut eos, quos medici diffidentes suæ saluti dimittunt vt comedant & faciant quicquid voluerint, sic isti qui à Paulo vocantur filij diffidentiæ Ephesiorum. 2. & 5. & Colossenses. 3. Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudititiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam eos dimittit vt sequantur cæcitatem cordis sui. Sed notandum est ex Magistro Soto primo de Natura & gratia cap. 18. quod Deum subtrahere auxilium suæ gratiæ peccatoribus dupliciter considerari potest, primo quod Deus destituat hominem peccatorem suo fauore & studio, ita quòd prolata sententia & firma statuerit amplius ei non subuenire, & in hoc sensu certissime tene nullum in hac vita à Deo derelictum. Alio modo subtrahit Deus auxilium suæ gratiæ permittendo quempiam agere liberè secundum desideria cordis sui, paratus tamen semper ei suppetias ferre, si per ipsum non steterit, quod fit cum reprobis, paratissimus est enim Dominus eis succurrere, sed ipsi nihil pensi habent, nihil minus curant, pepigerunt enim fœdus cum morte Isaias. 27. & dicunt Deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus Iob. 21. Quapropter ipse recedit ab eis dimittit eos. (Dales de mano, alça la mano dellos.) Psalm. 87. Sicut vulnerati dormientes in sepulchris quorum non es memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt, vel excisi sunt vt legit Hieronymus, tanquam membra putrida & seiuncta à Deo, iustorum enim animæ in manu Dei sunt & ideo non tangit eos tormentum malitiæ vt dicitur Sapientiæ. 5. & Ioannes. 10. De electis ouibus dicit Christus. Et nemo rapiet eas de manu mea, nec de manu patris mei, hos autem repellit,

Quomodo derelinquat impios.

Iob. 24.

Rom. 2.

Psalm. 70.

Eph. 2. & 5

Ad Colo. 3

Soto. 1. de Natura & gratia ca. 18.

Isai. 27.

Iob. 21.

Psal. 87.

Sapien. 5.

Ioan. 10.

pellit, & abscidit à manu sua, & ideo eos lupus deuorat. Hoc ergo petit Propheta non me derelinquas prorsus, sicut reprobos repellis à manu tua, ne me derelinquas in finem vt peream. Vę enim illis, iterum vę, & in æternum vę erit illis quos à manu tua repuleris, miseros, prorsus miseros, & in æternum miseros, quos à manu tua abscideris. sola enim manus tua potest saluare & ideo illi in æternum peribunt.

Burgẽsis. Sed breuiter ad notandum puto, quod Burgensis legit non me derelinquas vsque nimis, & sic interprætatur, quòd sicut antea dixerat, tu mandasti mandata tua custodiri nimis, deuote, prompte, & perseueranter: sic modo petit non derelinqui quo vsq; prõpte, & cum perseuerantia vsque in finem mandata sua custodiat. Et hæc de prima litera, primo octonario, cum quo finit primus tractatus.

SECVNDVS OCTONARIVS.

ב

1. Beth. In quo corrigit adolescẽtior viam suam: in custodiendo sermones tuos.

2. Beth. In toto corde meo exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis.

3. Beth. In corde meo abscondi eloquia tua: vt non peccem tibi.

4 Beth. Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas.

5. Beth. In labijs meis, pronuntiaui omnia iudicia oris tui.

6. Beth. In via testimoniorum tuorum delectatus sum: sicut in omnibus diuitijs.

In man-

In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas. 7. Beth.

In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos. 8. Beth.

INCIPIT SECVNDVS tractatus super secundum octonarium.

IN primis prælibandum est vt sequamur ordinem à principio insinuatum, quòd iste secundus octonarius apud Hebræos incipit à litera Beth, quæ significat Domum, nam domestica doctrina traditur in ea per quam adolescentes, & domestici domus, Dei, à malis arceantur & in bonis assuescant, ne pessimis assueti, difficilior sit correctio. Licet Diuus Ambrosius aliter interpretetur hanc literam hic, scilicet, quòd significet confusionem, confunditur enim hic adolescens de pessima via sua, ne in æternum confundatur, hæc enim confusio in præsenti peccatorum deuitat illam futuram damnatorum: induit autem hic Propheta aliam personã nempè adolescentis viri volentis corrigere viam suam, sicut in primo egit personam viantis & peregrini desiderantis inuenire viam quæ ad patriam pergeret cœlestem. Plurima autem per hunc adolescentem intelligunt interpretes, vel hominem pronum ad peccandum, vel populum gentilem cum Iudaico, vel hominem renouatum per baptismum & gratiam, hæc ergo tria primùm exequemur, nec prætermittemus alia si videtur expedire.

Octonarius iste incipit à litera Beth. quæ significat domũ.

Ambrosi.

Induit persona adolescentis.

Reuocãda in memoriam est diuina illa & artificiosa distinctio quam Diuus Paulus Rom. 7. In vno & eodem homine finxit, faciens duos homines in vno homine alterum interiorem, alterum exteriorem, & plusquam ciuile bellum quod inter istos duos homines versatur, vel inter hominem quatenus secundùm animam concupiscit, & se ipsum quatenus cõcupiscentijs corporis impellitur, vel interdum vehitur, adolescentiores autem vt plurimũ partes cor-

In vno duos ponit homines & Paul. Ad Rom. 7

tes corporis agunt, easque sequuntur, primùm propter abundantiam sanguinis & caloris multiplicationesque spirituum, quæ eos faciunt voluptatum auidiores audatioresque ad quodcumque facinus aggrediendum, viget enim ætas & calor concitatque in inferiori parte vehementiores impetus, ac sicut concupiscibilis maior est, ita & irascibilis propter eandem rationem, audatior concitatiorque ad quævis pericula subeunda. Secundo etiam propter defectum experientiæ omnia eis tentanda videntur, nec experti damna, vllum timent, omnia quantumuis ardua facilia sibi & peruia apparent, vnde dicit Aristoteles. 2. Ethicorum quod propter has rationes iuuenes sunt maioris spei & audatiæ. Labilis etiã inconstansque natura, quæ nondum in eis consedit, sed mobilis semper ad perfectum eorum augmentum contẽdit, eos sic inquietos diuersarumque rerum cupidos efficit, quapropter prona magis ad libidinem in iuuenibus natura est, quod Dominus Gene. 8. videtur expressisse, Noe cũ benedixisset iam ab arca egresso nequaquam vltra (ait) maledicam terræ propter hominẽ, sensus enim & cogitatio hominis in malum prona sunt ab adolescentia sua, ab adolescentia dicit, vel quia id quod nobis naturale est ab incunabulis habere dicimur, vel certe quia pronitas in adolescentia magis apparet, ob relatas rationes, frenanda est ergo hæc ferocitas, nec aliud aptius frenum, quàm obseruatio mandatorum Dei, vt hic nos docet magnus Basilius quare prima pars huius versus est interrogatio, secunda responsio, ac si diceret, in quo emendauit viam suam iuuenis? respondet custodiẽdo sermones Dei, quod clarius Diui Hierony. versio indicat, in quo corriget iuuenis semitam suam? cum custodierit verba tua, quod videtur Dominus indicasse iuueni illo qui ab eo quesiuit, quid faceret vt vitam haberet æternam, dixitque illi, Si vis ad vitam ingredi serua mandata, nam licet hæc sit regalis communisque omnibus illuc pergentibus via, tamen iuuenibus alijs rationibus proprior, propter ferotiores impetus, quos nisi freno legis Dei domare non possent. Inferiora enim, & infirmiora semper superioribus & fortioribus subdit natura. Videmus enim mundum hunc inferiorem subditũ superiori, à quo & mouetur & sustinetur, vnde Aristoteles. 2. de cœlo, ait. Necesse esse mundum hunc inferiorem subditum & contiguum esse lationibus superiorum, vt virtus eius inde gubernetur. Iuuenilis ętas imbecillior est, & propter naturę teneritudinem,

Aristot. 2. Ethicor. Iuuenes maioris spei & audatiæ.

Gen. 8.

Basilius.

D. Hiero.

Matth. 19.

Aristot. 2. de cœlo.

Natura iuuenilis imbecillis est.

dinem, & propter rerum in experientiam, adhæreat ergo & subdita sit superioribus & fortioribus, legi sancti Dei, & maiorum, vt virtus eius inde gubernetur, quod Dominus suo exemplo nos docuit, Lucæ. 2. Nam puer duodecim annorum dicitur ibi, quod erat subditus suis parentibus, & in græco est dictio quædam quæ ad verbum expressa significat, quod erat subordinatus illis. Ac si in seipso exprimere voluisset hanc naturæ prouidentiam, qua minora, in quolibet genere voluit esse subordinata maioribus. Sit etiam illis in exemplum & terrorem Roboam qui derelicto seniorum consilio accepit quod dederūt iuuenes qui cum eo erant nutriti, quapropter maiorem partem regni sui amisit. 3. Reg. 12. maioribus semper ad hæresçat minor, ne imbecillitate naturæ deficiat, & quia cum iuuenibus loquimur, gratiora eis adducamus exempla, insanum nempè Phaetontem qui voluit per se currus solis regere, & ideo ipse præceps perijt & aridā magno calore confecit. Sic iuuenis qui seipsum vult regere, nec alteri subijci, præceps ruet nec sibi soli, sed pluribus etiam alijs nocebit ferotiores quibuslibet æquis indomitis sunt iuuenū motus, quos vt cicures & domesticos reddat, & in officio contineat, necessaria est ei obedientia legis & mandatorum Dei & superiorum consilio ac dictis optemperare, hæc enim frena sunt quibus sensualitatis motus sub ratione quæ auriga est contineantur, in hoc ergo corrigit adolescentior viam suam in custodiendo sermones Dei.

Lucæ. 2. 3 Reg. 12. Similitudo Phaetontis.

Secundò quia vt dicit Ambrosius in hoc loco, melius est præuenire iuuentutem correctione, quàm post lapsum recordatione delere & dicere Delicta iuuentutis meæ ne memineris Psal. 23. Hoc est debilitatis remedium illud robur salutis, hæc est res in periculo quia graue est, consueta repellere, magnum enim in se consuetudo vinculum habet. Facilius est enim retrahi ab ingressu, quàm ab incepto itinere prauę consuetudinis reuocari. Vnde Trenor. 3. dicitur. Bonum est viro cū portauerit iugum ab adolescentia sua, sedebit solitarius & tacebit quia leuabit se super se: à primis annis, est bonum legi Dei assuescere, ideo enim octauo die à Natiuitate infans circuncidebatur, vt ab ipsis incunabulis legis Dei rigorē assumeret & si iugum Domini suaue est & leue, cōsuetudine leuius & suauius fit, si enim lex Dñi naturæ nostræ consona est, consuetudo est etiam altera natura, hæc ergo suauitas

Ambros. Psal. 23. Graue est consueta relinquere. Tren. 3.

faciet

faciet eum solitariè sedere,& mundo & aliis tacere,sibi & soli Deo loqui,& sic solitarius meditari quomodo momentaneum hoc & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum
2. Corin. 4 gloriæ pondus operatur in nobis, vt dicitur. 2. Corinth. 4. Ex quo alius effectus sequitur, quia leuabit se super se hoc est altiori vita viuet quàm sua,super se eleuabitur,seipsum præcellet & ante ibit non enim iam viuet vita hominis sed vita Dei, vt est illud Pauli.
Ad Gal. 2. Viuo ego iam nō ego,viuit vero in me Christus, & statim. Quòd autem nunc viuo in carne,in fide viuo filij Dei. Et obseruantibus
Ezech. 20. præcepta Dei dicitur Ezech. 20. Quæ faciens homo viuet in eis. Leuabit ergo se super se,quia altiori vita viuet non carnis sed spiritus,non hominis sed Angeli,imò nō Angeli sed Dei, quoniam in operibus vitæ Deum ipsum imitabitur, Deum ipsum merebitur. Vel secūdo ex consuetudine pristina ad legem Dei affectus, leuat se super se hoc est iterum atque iterum super seipsum reflectitur & multotiens se circunspicit,& respicit ne quid fœdum cōtra legem Dei appareat, nam quæ iterum atque iterum respicimus emendatiora facimus: sicuti ea quæ sæpius relegimus secundum illud
Ouidius. Ouidij;

Cum relego,scripsisse pudet,nam plurima cerno
Me quoque qui scripsi iudice digna lini.

Vnde religiosi,quia si eleuant se super se,id est,super seipsos, & in suas actiones reflectūtur,citiùs etiam à casu leuantur, quare de eis dicitur cadunt rarius,surgunt velotius. Vel leuāt se super se in lege Domini meditantes,super se,& omnia creata eleuati,omnia tanquam inferiora à se despiciunt. Sic enim Paulus vsque ad tertiū cœlum euectus omnia creata veluti stercora reputabat, ea enim quæ à longè prospicimus minima apparēt,lex ergo Dei has pluſquam ciuiles dissensiones componit,& docet hominem, quomodo & carni & spiritui prouideat,tribuendo vnicuique quod suum est,quod pœnitus se ignorare ingenuè fatebatur sapiens dicens,
Prouer. 30 Prou. 30. Tria sunt difficilia mihi & quartū pœnitus ignoro. Viā Aquilæ in cœlo,viam colubri,super terram, viam nauis in medio maris,& viam viri in adolescentia, vbi alia litera non aspernenda habet viam viri in adolescentula; quod & si multi non abs re iimo propriſsimè ad mysterium Christi in vtero adolescentulę virginis clausi referant non erit extra rem ad nostrum,nos transferre pro-

positum.

positum. Vir enim in homine est anima, caro adolescentula, quæ contraria semper viro suo est, nam caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem, caro ima petit, spiritus ad altiora subleuatur. Quis ergo has lites componet? per quam viam incedendum viro, vt & carnis necessitatibus ad fit, & animæ curam non derelinquat? quomodo nenias huius adolescentulæ ferat, & ad seriora spiritus euehatur? qua via inter hæc tam aliena incœdet? quid inter hæc tam opposita faciendum? Hæc molestia maximè afficiebat Paulum Rom. 7. quando dicebat. Inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, captiuantem me in lege peccati, quæ est in mẽbris meis. Et iterum. Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Vnde præ nimio dolore & molestia clamabat. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? ideſt, quis has componet lites? quis hæc bella placabit? respõdet ipse. Gratia Dei per Iesum Christum. Hęc docet viam viri in adolescentula, quomodo hæc tam seiuncta coniungantur, quomodo hæc tam diuersa, imò auersa cõueniant, hæc autem gratia per Iesum Christum conceditur obseruanti mandata Dei, in hoc ergo corriget adolescentior viam suam in custodiẽdo mandata Dei. Hæc dicta sunt sequendo Casiodorum, qui per adolescentiorem istum, pronitatem & pondus nostræ naturæ ad peccandum intelligit, quæ pronitas & inclinatio in adolescẽtibus magis apparet & difficiliorem facit rem, vnde aliqui totum hunc versum legunt sub vna interrogatione, quasi cum admiratione attestantes difficillimum esse, iuuenes obseruare mandata Dei, & ideo oportet eos assuescere in obedientia mandatorum Dei, vt facilius possint prosequi secundum illud Eccl. 6. Fili à iuuentute tua excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sapientiam.

Rom. 7.

Casiodorus.

Eccles. 6.

Nihilominus beatus pater Augustinus altiores alios duos sensus adinuenit, alter vt per hunc adolescentem intelligamus populum Gentilicum, qui designatus est, Lucæ. 15. per illum filium iuniorem, qui omnem substantiam suam obliguriuit, & perdidit cũ meretricibus & in commessationibus viuendo luxuriose, sed tamẽ postea reuersus in se & reuocans in memoriam abundantiam panis, quæ etiam pro mercenarijs erat in Domo patris sui, ad patrem reddit à quo benuolè receptus est & indutus stola prima & cum symphonia & choro vitulus ei saginatus mactatus est, nam populus Gentilicus egressus à veri Dei cultu & cognitione, omnem

Augustinus.

Lucæ. 15.

Filius prodigus.

substantiam prodegerat, idest, bona naturalia, & quæ à Deo acceperat consumpserat in idolorum cultura, & commutauerat gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem hominis corruptibilis
Rom. 1. & quadrupedum & serpentũ, vt Paul. ait Rom. 1. Propter quæ in alia maiora facinora venerat quæ ibi Paulus ad longum commemorat, sed per prædicationẽ Apostolorum conuersus, ad veri Dei cognitionem redijt, à quo benigne susceptus, gratiam tribuit & participem sacrificij Christi fecit, qui fuit vitulus saginatus pro eis & omnibus immolatus, alter filius qui senior erat, & semper domi manserat in obsequium patris, hoc egrè tulit, & de patre coram eo conquęstus est, hic est populus Iudaicus qui non poterat ferre populum Gentilium, sic à deo dilectum iri: suamque pristinã obseruantiam legis opponebat, quod altissimè simul & luculentissimè Diuus Paulus in progressu Epistolæ ad Roman. tractat. Ea etiam erat murmuratio illa qua aduersus patremfamiliàs insurrexerunt mercenarij illi, quibus in mercede æquati sunt illi, qui hora
Matth. 20. vndecima venerunt ad laborem vineæ, Matth. 20. & dicebant. Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares nobis illos fecisti qui portauimus põdus diei & æstus. Sed obstruatur omne os quoniam hoc gratia Dei est quam nulli debet, & voluit hunc filium perditum reuocare, & tantam cõferre gratiam vt seniorem antecelleret, gaudeat ille potius & æpuletur, quia hic frater eius mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est, correxit enim hic adolescentior filius vias suas, quia iam custodit mandata Dei & sermones, & iugo legis nouę submittit ceruices suas & ad panem patris sui, idest, doctrinam legem & veritatem essuriens & cupidus venit.

Augustin. Tertius sensus quem Diuus Augustinus cæteris anteponit sic se habet vt senior agnoscatur vetus homo, & nouus iunior. Senior qui portat imaginem terreni, iunior qui cœlestis, quia priùs quod
1. Cor. 5. animale, deinde quod spirituale. 1. Corint. 5. Sed vt melius intelligatur obserua, quod per baptismum regeneratur homo in nouum hominẽ. Antea erat filius veteris Adæ, sed nũc iam est filius Chri-
Ad Eph. 2. sti, quem Paulus Ephes. 2. vocat nouum hominem dicens. Vt duos condat in semetipso in vno nouo homine, nam in eo vetera & noua conuenerũt, & renouata sunt in baptismo. Ergo deponit homo veterẽ hominem cũ actibus suis, & induit nouũ qui secũdũ
Ephes. 4. Deũ creatus est in iustitia & sanctitate veritatis, vt dicitur Ephe. 4. oportet enim nos nasci denuo ex aqua & Spiritu sancto. In illo

ergo

ergo sacro fonte vetus homo iuueneſcit. Hinc enim ortum habuit fabula quæ inter Christianos circunfertur quod qui in Iordanis fluuio lauabant ad iuuenilem ætatem reddibant. In spiritualibus enim verum est quod in baptismate quod in Iordane institutum est; homo renouatur in spiritu, regeneratur, reuiuiscit, vetera in eo transeunt & facta sunt omnia noua, quia configuratur morti & sepulturę Christi, cum sumergitur, sed quia etiam Christo resurgēti assimilatur cum ab aqua exit, etiam quantum ad corpus verificatur quod tunc iuueneſcit homo, licet vsque ad resurrectionem nō appareat viror ętatis iuuentutis, ibi tamen eam meretur, per Christum absque dubio consequuturum, si in tali nouitate vsque in finem permanserit. Renouatur ergo homo in baptismo & deposita imagine terreni cœlestem induit similitudinem sicut si ferrū vetus & eruginosum si igni adhibetur erugine consumpta, mundum nouūq; apparet, sic in baptismate vbi baptizatur homo Spiritu sancto & igne vt ait Baptista erugine vetustatis consumpta noui cœlestisque figuram refert. Maximum enim interstitium est inter hominem sic renouatum & alios, cæteri enim minimā habent similitudinem cum Deo, eam nimirum solam quā habet domus cum artifice qui fabricauit illam, quæ minima quidem est, quoniā artifex est homo, domus, lapides & ligna, sed solum similatur ideę & formæ, quam ipse habuit in mente quando fabricabat eam, sic illi qui non sunt renouati in Christo assimillantur quidem Deo, tanquam res artificiatæ artifici, conueniunt enim cum idea, quam Deus cū rebus à se fabricatis in se habet, cæterum in alijs nulla similitudo est, imò maxima disparitas, cum Deus iustus, mundus, & sanctus sit, è contra ille iniustus, præuaricator & immundus, at verò sic renouatus assimilatur Deo, sicut carbo, vel ferrum, ignitum igni, qui cum in substantia ferrum sit, in effectibus tamen & proprietatibus ipsissimus ignis apparet, comburit enim, illuminat, exsicat, cæterosque effectus ignis efficit, sic sic ablutus in Iordanis fonte, vbi ignis Spiritus sancti est, etiamsi homo in substantia perseueret, in effectibus tamen ipsum Deum refert, ipsique mirificè assimillatur; ardet enim amore sicut Deus, resplendet iustitia, munditiesq; mentis eius illam mundissimā substantiā omni carētē labe diuinitus adūbrare videtur. Ignis enim in aquis illis ardens talem confert assimillationē. Hoc desiderio flagrabat Isa. cū 64. c. dicebat. Vtinā aquæ arderēt igni: vt inde

Fabula.

Simile.

Effectus ignis.

Isai. 64.

renouatus homo,te qui ignis consumens es tanquam vera imagō redderet. Vnde qui nunquam vidisset ferrum, quando videt illud à fornace ex euntem, certè exiens, ignem esse: adeò enim ignis illi adheresceit,adeò penetrat,& intrà viscera eius reconditus,& inuisceratus est,vt nihil aliud quàm ignis appareat. Si animam vidissemus alicuius baptizati, diuinam omnino crederemus potiùs imaginem,quàm hominis formam vel partem,si anteà non agnouissemus eam;adeò enim deificata & penetrata abipso Deo prodit,vt nihil aliud quàm Deus in ipsa appareat.Iste ergo iunior est, qui custodit sermones Dei,quos in se inuisceratos gestat, hoc est verbum fidei quod prædicamus, & ipsa est fides, quæ per dile-

Augustinus. ctionem operatur,ait Augustinus.Et subdit. Sed iste iunior populus gratiæ filius,homo nouus,cantor noui cantici,hæres testamenti noui,iste iunior non Cain,sed Abel,non Ismahel,sed Isaac, non Esau,sed Israel non Manasses,sed Ephraim,non Eli,sed Samuel,nō Saul,sed Dauid.Quid adiungat,attendite.

Vers. 2. VERSVS SECVNDVS.

In toto corde meo exquisiui te, nè repellas me à mandatis tuis.

Burgensis. NOtandum est pro contextu horum versuum ex Burgensi super hunc Psalmum,quòd hic describitur iustus desiderans custodire nimis mandata Dei, hoc est deuotè & perfectè,quod maxime difficile esse iudicauit cum dixit. Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.Sed ad hoc tam arduum opus exequendum disponitur homo per opera vitæ actiuæ & contemplatiuæ, & primò per obseruantiam mandatorum Dei. Vnde adolescentior idest incipiens in via nondum perfectus in ea,sed desiderio & opere tendens ad perfectionem, incipit hanc viam corrigendo se per obseruantiam mandatorum Dei. Sed quia vt hoc perfectè fiat,requiritur rectitudo intentionis erga Deum,ideo in hoc versu subdit. In toto corde meo exquisiuite. Idem enim est quærere Deum in toto corde,& habere cor directū ad Deum,nā qui alia præter Deum amat,retorquet cor,& incurbat ad alia,vnde de peccatoribus dicitur, non habere rectum cor

Psal. 77. Psal.77. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, & è contra

Psal.96. iusti vocātur recti corde in pluribus locis Psal.96.Lux orta est iusto,& rectis corde lætitia,sed de hac rectitudine & integritate cordis plura

dis plura in superioribus à nobis dicta sunt. (Nè repellas me à mandatis tuis.) Augusti. Ecce orat vt adiuuetur ad custodienda verba Dei: in quo dixerat viam suam corrigere iuniorem, nam vtiq; hoc est nè repellas me à mandatis tuis. Quid est eum adeò repelli, nisi non adiuuari. Mandatis quippe eius rectis atq; arduis humana nō contemperatur infirmitas, nisi præueniens eius adiuuet charitas. Quos autē non adiuuat, hos meritò perhibetur repellere, & tāquā frammea flammea prohibeantur indigni, nè manum tendāt ad arborē vitæ. Hæc Augustinus. Vult clarè dicere, q̄ repellere Dei, est non adiuuare, sed igneo gladio eos prohibere à vita. Quod clariùs explicat D. Hieron. transl. dicens. Nè ab errare me facias à mandatis tuis. Dicitur enim in Scriptura ea facere Deus, quæ permittit vt fiant: quale est illud, Isa. 63. Quare errare nos fecisti Domine de vijs tuis? indurasti cor nostrum, ne timeremus te? id est, permisisti errare. Et illud. Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, vt faciant ea quæ non oportet: id est permisit eos tradi.

August.

Adeo rē-pelli nō est enim non adiuuari.

D. Hieron.

Isai. 63.

Circa quod notandū est semel pro hac materia, quæ multotiēs occurret tractāda, q̄ multipliciter sancti explicāt, quomodo Deus dicatur excæcare, indurare, tradere in errores &c. Primò non q̄ impertiatur malitiam, vel duritiam, vel errorē, sed quoniā non impertitur gratiū qua homines illuminarentur, & emollirentur eorū corda: gratiam inquam, quam non debet eis, & ob sua demerita negat. Itaq;, vt diximus, dicitur excæcare & indurare, quia id permittit. Sic D. Aug. lib. ad Simpli. & Epist. 205. In quod etiam consentiunt Hierony. & Ambro. Rom. 1. sed Origenes. 3. lib. Periarchon. ca. de libero arbitrio. Alio modo procedit, dicit enim, quòd Deus non aliter indurat peccatorem quàm patienter tollerando, tali tropo & figura loquendi quali solet dicere pater, vel Dñs benignus in seruos qui deteriores fiunt licentia, ego vos perdidi, mea begninitas fuit causa tantæ insolentiæ. Vt Paulus Rom. 2. An ignoras inquit quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? tu autem secundum duritiam tuam & impenitens cor, thesaurizas tibi iram &c. Quod etiam videtur insinuare Dominus Isa. 46. vbi commemorans quanta cura & amore populū illum ingratum & insolentem educauerit, quasi in seipsum retorquens occasionem malitiæ eorū, quæ fuit sua benignitas, & ingens cura erga illos dicit, Ego feci, & ego ferā: ac si diceret, si mea benignitate vos abusi estis, & me deseruistis seruientis Idolis, portabo vsq; ad senectam,

D. Aug. Ambros. & Hierony. Origenes.

Ad Ro. 2.

Isai. 46.

ideſt, modò tacebo, ac ſi mea lenitas erga vos eſſet in culpa. Hanc
Auguſt. de Pharaonis in duratione. & 3. lib. contra Iulian. c. 3. rationē ſequitur Auguſtinus lib. De Pharaonis induratione. Tertium modum explicandi habet Auguſt. 3. lib. contra Iuli. ca. 3. q Deus dicitur excæcare, primò non illuminando, deinde occaſiones & offendicula adminiſtrando, quibus mens humana magis, ac magis excæcatur iuſto Dei iudicio, ſed ſuo malo vitio. Poterat ex illis occaſionibus elicere coronam meriti, ſed ob ſuam malitiam & procliuem ad malum voluntatem proficit in peius. Sed quartum
Hierony. modū docet D. Hierony. Epiſt. ad Heluidiam. q. 10. dicit enim q ſicut idem calor ſolis liquefacit cæram, & indurat lutum: ita eadē Dei benignitas quendam emollit & manſuetum reddit, alium ferocem, & induratum. Sed hoc in idem reddit cum prima, quia boni benignitatem Dei in bonum conuertunt, reprobi abutūtur ea. Vltimò dicitur indurare, quoniam ad exequenda opera ſuæ vindictæ vtitur miniſtris Sathanæ, qui excæcant mentes hominum, & ideo dicitur Deus excæcare, quoniam dicitur facere quod miniſtri eius ſua autoritate faciunt. Sicut dicitur percuſiſſe Iob vlcere peſsimo, quia ſua autoritate eum percuſsit Sathan. Chryſoſtomus Homil. 3. ſuper Epiſtolam ad Rom. dicit, quòd ſicut cōtingit transfugis ad alienum regem transfugientibus, ſi rex ille eos affligat, expoſcunt à primo rege auxilium, ipſe iuſtè denegat, quia ad alienum regem transfugerunt: ſic & Deus cum impijs aliquando facit, qui ad alienum fugerunt, licet ſufficiens auxiliū ſemper præbeat. Dicit ergo; Ne repellas me à mandatis tuis, ideſt, ne permittas me aberrare ab eis, ſic enim & alij transferunt, ne ſinas me aberrare à mandatis tuis.

Ambroſij expoſitio. Diuus Ambroſius ſuper hunc verſum aliter procedit, intelligit enim illum de malis paſtoribus & prælatis quos ab officio docendi ſua mandata, propter eorum demerita ipſe Dominus repellit, ſecundum illud. Oſeæ. 4. Quia tu ſcientiam repulliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi. Sed in hoc ait D. Ambro. potius reſpicit Dominus Eccleſiæ ſuæ, & membrorum ſuorum commodū. Nam ſi medicum qui tibi medicamina plura applicat nec melius habes, ego repellam, & adducam alterum qui tibi ſalutem comparet, nūquid non melius tibi cōſulo? Si artificē qui conſumptis lignis, lapidibus, & alijs quæ ad domū ædificandam requirūtur, adhuc opus infirmum & inſtabile facit, ego repello illum, & alium adciſco qui perfectū conſtruat ædificium, non ne commodiorem rem feci, &

Oſeæ. 4. Ambroſ.

Simile.

meliorem?

meliorem? sic Deus si repellat malum sacerdotem qui potius officit, quàm medeatur animabus, & alium loco illius sufficiat qui eas sanet, nonne melius suæ Ecclesiæ consulitur? Si pessimum ædificatorem propellat, qui potiùs destruat quàm ædificet, alium optimũ trahat qui vt sapiens architectus firmissimum fundamentum iaciat, aurumque & lapides prcciosos non paleas, vel fœnum superædificet, nonne maiorem vtilitatem capiet Ecclesia? Sic ergo Deus aliquos repellit à suorũ mandatorum schola, vt alios vtiliores pro eis sufficiat, idque petit Propheta, ne ob sua demerita repellatur à doctrina mandatorum suorum. Quod etiam possumus ad omnes malos Christianos transferre, qui ob sua demerita à Deo repelluntur à custodia mandatorum Dei, & alij eorum loco statuuntur secundum id Iob. 34. Cõteret multos & innumerabiles, & stare facit alios pro eis. Et Apoc. 3. Tene quod habes vt nemo accipiat coronam tuam. Sunt enim ficus illa inutilis, quam Dominus Luc. 13 præcepit præscindi: ne terram alterius fructuosi arboris occupet. Vt quid enim terram occupat? vnde beatus pater Augustinus super Psal. 30. in illum versum; Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valdè, dicit quòd mali Christiani adhuc peiores & inutiliores sunt quàm pagani. Comparantur enim pagani, & infideles alijs lignis scilicet vel quercubus vel alijs quæ ligna, etsi infructifera sunt, ex truncis tamẽ eorũ potest fabricari domus, vel sculpi imago: Christiani verò comparantur ligno vitis Ioan. 15. Ego sum vitis vera, vos palmites. Palmites vitis dum ipsi viti adhærent dulcissimum proferũt fructum, si autem ab ea præscindantur inutilissimi sunt, solùm ad ignem sunt apti: Sic pagani etiam si sine fructu fidei sint, ad alia tamen vsui esse possunt: pessimus verò christicola, si ob peccatum mortale non adhæret viti per charitatem & Christi sugat humorem, ad nihil vtilis est nisi ad gehennam & tartareum ignem. Sic Ezech. 15. Fili hominis quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum quę sunt inter ligna syluarum, nunquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus vt pendeat ex eo quodcumq; vas? ecce igni datum est in escam, vtramque partem eius cõsumpsit ignis, & medietas eius redacta est in fauilam, nunquid vtile erit ad opus? Et Dominus vbi suprà. Sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis, &. 2. Petri. 2. dicitur de his; Facti sunt illis posteriora deteriora prioribus,

Iob. 34.
Apoc. 3.
Lucæ. 13.
August. super Psa. 30
Solicitudo malorum Christi amorum.
Ioan. 15.
Ezech. 15.
2. Petr. 2.

melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post cognitionem retrorsum cõuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Contigit enim eis illud veri prouerbij. Canis reuersus ad suum vomitũ, & sus lota in volutabro luti. Deteriora quippe sunt Christianorum peccata quia magis scãdalosa. Vnde subditur. Factus sum opprobrium vicinis meis valde & timor notis meis. Scandalizantur enim valde alij de peccatis Christianorum, existimantes, vel timentes, ne alij qui talem religionem profitentur, ita sint omnes. Pagani ergo sunt veluti alia ligna quæ ab arbore abscissa, si dolentur vsui esse possunt, sic illi si ab erroribus arceãtur & doctrina fidei expolientur, vtilissimi erunt, vt vidimus in plurimis ethnicis qui ex gentilitate ad fidem venerunt. Tu autem scãdalose Christiane es lignum vitis, qui præcissus à vite nihil amplius vales, nisi ad ignem & ad præbendum scandala, & offendicu-
Isai. 52. la alijs, & quòd de te quæratur Dominus Isa. 42. & Rom. 2. Et no-
Rom. 2. men meum iugiter blasphematur propter vos inter gentes. Exquire, ergo. Deum in toto corde tuo, ne expulsus à mandatis eius, in ignem æternum pereas. Hæc quia moralia erant bono animo à
Ambros. Diuo Ambrosio, & beato Augustino accepi.
Auguſt.

VERSVS TERTIVS.

Vers. 3. *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.*

DIxerat in præcedenti versu adolescens, quòd summa diligẽtia in toto corde suo exquisierat Deum, qua propter obnixe obsecrabatur, ne repulsam pateretur à mandatis suis, sed quia vanum est rem quærere diligenter nisi eam in tuto collocaueris, ne surripiatur, ideo subdit in hoc. 3. versu. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Ac si diceret, non solum ingenti cura tua mandata quęsiui, sed etiam grandi diligentia ser-
Burgensis. uaui in penetralibus, scilicet, cordis mei, sic Burgensis connectit
Basilius. hos duos versus, sed Diuus Basilius sic explicat, quod quem admodum ea quæ inter nos prætiosissima sunt in penetralibus & abditis domus nostræ recondimus, ne pateant prædonibus, sic vir iustus qui verba Dei thesauros inestimabiles reputat, in cordis sui penetralibus seruat, ne vel inani vẽto vanæ gloriæ exuflentur, vel à prædatore Diabolo subripiantur. Sunt enim qui verba Dei ore tenus seruant tantum prædicant, scribunt, legunt, cum nihil remotius

motius à corde habeant,contra quos Ieremiæ. 12. Prope es tu ori Iere. 12.
eorum & longe à renibus eorum,Isai.29. Populus hîc labijs me ho Isai.29.
norat,cor autem eorum longe est à me. In his semen,quod est ver
bum Dei, cadit secus viam & conculcatur à prætereuntibus, &
aues cæli deuorant illud, non enim cecidit semen in locis vbi Luc.8.
sulci erant aperti,& terra præparata, ideſt, in terra culta ad fructi-
ficandum. Terra verbi Dei anima est, non caro, cor, non lingua.
Quid garrule Christiane, verba Dei ore tenus pro fers, cum ani-
mæ tuæ terra plena sit spinis & tribulis?similis cisternis, & paludi- Simile.
bus qui ripas habent plenas herbis virentibus & diuersi generis
floribus,ipse autem referte serpentibus & immunditijs, & lutuosis
& salsissimis aquis, sic lingua tua lasciuit verbis omni decore re-
thorum virentibus,intus autem,cisterna plena spurcitijs.Et similis Matth.25.
etiam fatuis virginibus quæ solum in lampadibus sumpserunt
oleũ,non intus in vasibus cordis sed in exteriori duntaxat apparẽ-
tia,non igitur in ore sed in corde seruanda sunt verba Dei. Vnde
Dominus Matth. 13. Simile est regnum cælorum thesauro ab- Matth.13.
scondito in agro. Phrasis Scripturæ est imo idiotismus Hebræus,
pretiosa vocare abscondita, ea similitudine qua ea quæ magni pre
tij sunt, in abditis abscondemus, quæ vero parui facimus in pro-
patulo dimittimus. Vnde proloquium græcum dimanauit; Hy-
dria in foribus,hydria quæ ex auro est,in triclinijs seratis & clausis
seruamus. Sed hydria ex luto pro foribus dimittimus, quia neque
transeuntes rem tam vilem concupiscent, nec si perierit tantum
interest.Pretiosa ergo abscõdita dicuntur phrasi Hæbrea,vnde il-
lud Psalmi.16.De absconditis tuis adimpletus est venter eorum, Psal.16.
multi ex Hebræis transferunt de thesauris tuis. Chaldaica para-
phrasis sic habet Thesaurus tuus bonus adimpleuit tecas eorum
vbi thesaurum poni tv bi septuaginta dicunt abscõditis.Et puella
virgo & incognita viro vocatur apud Hebræos, A alma, hoc est
abscondita quasi res maximè extimabilis, quæ in abditis obser-
uatur. Dicitur ergo verbum Dei thesaurus absconditus,ideſt,ma-
ximi pretij, maximè obseruabilis, quod non inforibus, vt hy-
dria, sed in intimis penetralibus cordis obseruari debet. Quare
optimè dicit noster adolescens, in corde meo abscõdi eloquia tua,
ideſt, quasi thesaurum pretiosum & inestimabilem in abditis vi-
scerum meorum recondi, in cuius signum omnia vasa templi erãt Figura.
suis fascijs & coopertorijs abscondita & obseruata & aurum

& byssus tabernaculi cooperta erant pellibus caprinis, quia omnia pretiosa etiam animæ obserata & obseruata, cooperta & abscondita debent esse.

Vel per hoc significatur, quod verbum Dei erat fixū & radicatum in corde eius, non ceciderat super petrosa, vbi non poterat radices altas emittere, sed in terram bonam & optimam, vbi radices
Ephes. 3. multas habebat secundùm illud Pauli, Ephe. 3. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det vobis secundū diuitias gloriæ suæ, virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine, Christum habitare per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati & fundati, hoc est, habere Christum in corde per fidem viuam, quæ per charitatem operatur, quæ occupat non solum intellectum verum etiam voluntatem, quæ significatur per cor, est esse in charitate radicatos & fundatos. Ibi ergo fixerat Propheta verba Dei, vt neque mors, nec vita, nec gladius, nec fames, nec altitudo, nec profundum possent diuellere illum à charitate
Iob. 23. Christi. Vnde Iob. 23. id faciebat dicens. A mandatis labiorū eius non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris eius, sed sapientia abscondita & thesaurus inuisus quæ vtilitas in vtrisque, ait sapiēs,
Eccl. 20. Eccles. 20. Ideo subdit, vt non peccem tibi. Ideo mandata & verba tua intus in corde meo recondita gesto, vt cum opus fuerit ex tali thesauro proferam, quæ oportet contra peccatum. Hac potissimum de causa vir iustus in corde recondit verba Dei, vt habeat vnde respondeat diabolo & propellat illum, sicut Christus Dominus tribus sacræ Scripturæ verbis respondit diabolo in deserto, &
Matth. 4. vicit illum, atque à se profligauit & deterruit, Matth. 4. Sunt enim
Figura. illi limpidissimi lapides quos de torrente elegit Dauid, & misit in peram pastoralem, vt inde educens eos cum illis percuteret Phili-
1. Reg. 16. stæum. 1. Reg. 16. Sunt enim Dei verba arma ad feriendum aduersarium. Nonne verba mea quasi ignis, & quasi malleus conterens
Ierem. 23. petram? Ierem. 23. Elige ergo tibi de torrente Scripturarū aliquot sententias, & absconde in pera pastorali, hoc est in interioribus carnis tuæ, in corde, sic licet, & anima, vt cum aduersarius aduersus te steterit, de corde exeras verba Dei, quibus eum ferias & eneces. Deberet enim orthodoxus quisque ex his quę in contionibus audiuit, legit vel meditatus est, aliquot verba in armariolo suæ memoriæ seruare, & quasi fasciculos ex eis facere quibus cōtra tentationes,

tationes,& diabolicas suggestiones se defendat. Recurrat ad cor,& ibi inueniet quid aduersario respondeat. Vnde sponsa Cant. 1. Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Solēt mulierculæ odoriferos flores in fasciculos alligare,ac inter vbera ponere,vt ad eas accedentes fragrantia boni odoris afficiantur,sic anima deuota & veri Christi sponsa debet, vt diximus, ex Dei verbis fasciculos componere,ac inter viscera ponere, vt accedentes ad se aduersarios procul tali odore, veluti serpentes depellat. Bene ergo dicit Propheta, In corde meo abscondi eloquia tua,vt nō peccem tibi. Et hoc est habere prę paratum cor ad Deū, vt semper inueniat in eo quid in oratione proferat, vel meditetur. 2. Reg. 7. dixit Dauid orans. Propterea inuenit seruus tuus cor suum,vt oraret te. Nihil fugatius humano corde nisi sanctis considerationibus retineatur, qui autem eis habet refertum,cor habet præparatum,& ideo facilè inueniet illud ad orandum, habet enim cor domi in se ipso talibus fragrās meditationibus nō foris vagās, qui autè custodiuit inuenit, vt dicitur in prouerbio Hispano(quiē guardo,hallo)quia ergo isti custodiūt verba Dei in corde,cū opus est inueniunt cor,quod tātis meditationibus in officio domi cōtinetur,velut alter Iacob,& ideo surripit benedictionē quia citius inuenitur coram Deo quā Esau vagans, & erga plurima distractus.

Cant. 1. Simile.

Quid sit in uenire cor.

2. Reg. 7.

Cæterū quoniā omnes interpretes alia via procedūt,operepretiū existimaui, etiā eorū addere sentētiā, dicunt enim,ꝙ multotiēs oportet abscōdere verbū Dei nec illud exerare,vel proloqui,quando,scilicet,nō est admittendū vt verè verbū Dei,sed contēptui habendū,quod Dominus docuit,Matt. 7. dicens, Nolite sanctū dare canibus,nec mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis,& cōuersi disrūpant vos, quod Dominus Ezech. 3. cap. his verbis manifestauit. Et tu fili hominis ecce data sunt super te vincula & ligabūt te in eis, & nō egredieris in medio eorū,& linguā tuā adhærere faciam palato tuo, & eris mutus nec quasi vir obiurgās quia domus exasperās est,hoc est,quia conculcāt verba tua vt porci,insuper aduersum te vertūtur & in vinculis ligant: ne loquaris eis verbum nec vitia carpas, quia non sunt digni verbis meis,& linguam tuam adhærere faciam palato tuo, quod etiam eis comminatur Isaiæ. 5. Nubibus meis mandabo ne pluant super eos,nubes autem prædicatores sunt,vt ipsemet Propheta.c.60.eos vocat dicens, Qui sunt hi, qui vt nubes volant, Et

Interpretes alia via procedūt.

Matth. 7.

Ezech. 3.

Amos. 8.

Amos.8. Amos. 8. Mittam famem in terram, non famem panis nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Cum ergo sermonis Dei prædicatores viderint homines contemptores verbi Dei, quibus non solum non proficit, verum officit veritas deterioresque facit, memores sint illius sententiæ Prophetæ, Amos. c. 4. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quoniam tempus malum est. Vide Diuum Gregorium 22. moral. cap. 16. &. 3. part. pastor admonitione. 15. &c. Abscondit ergo Propheta interdum eloquia Dei in corde, nec exarare lingua audet, ne iniuriam offerat verbo Dei propter auditorum malitiam.

Amos. 4. Gregor.

VERSVS QVARTVS.

Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas.

NON sufficit dispositio quam homo ex se facit, nisi præsto sit auxiliū diuinum, cum ergo homo fecerit quod in se est corrigendo viam per declinationē à malo, & adhærēdo bono, inquirendo, & scrutando, seruando mandata Dei, adhuc desiderat Dei operam qua in obseruatione eorum instruatur, eo modo quo iustificetur, ideſt, doce me sic seruare mandata tua vt iustitiā quam ex Deo est per eorū obseruationē consequar. Hanc ego ipse meditatus sum interpretationem, licet aliquo modo videatur hīc eā insinuare D. Augustinus pro quo notandū est, q vt colligitur ex doctrina D. Pauli in tota epistola ad Romanos, ad hoc quod homo iustificetur ea iustitia quę corā Deo iustitia est, ideſt, ea quę verè reddit animā iustam & acceptā Deo non sufficiunt opera ipsius hominis, etiam si quoad substantiam sint iusta & moraliter bona, sed requiritur quod fiant in fide & charitate Christi per auxilium supernaturale, & speciale Dei, itaque etiam si quis seruet præcepta omnia legis, nisi modo supra dicto seruauerit, non imputatur ei eorum obseruatio ad iustitiam coram Deo, & hoc est argumentum epistolæ ad Romanos, in qua Diuus Paulus differit contra existimantes, q opera legis quatenus procedebant à volūtate hominis absq; alia relatione ad supernaturalia, & absq; speciali auxilio Dei, ea iustificabant, & optimis argumentis probat hoc esse falsum, distinguēs duplicē iustitiā, alteram secundū homines, alterā secundū Deū. Qui ex viribus naturæ absq; supernaturali auxilio operatur bona moraliter, est iustus, non quidē corā Deo, sed

Augustin. Paulus.

coram

coram hominibus,est enim imbutus habitu iustitiæ,à quo potest denominari iustus vt multi Philosophi,sicut qui est imbutus habitu scientiæ, vocatur sciens, sed tamen talis non est simpliciter iustus,quia coram Deo iustificatus non est, est quidem iustus iustitia hominum,sed non iustitia Dei,quod Paul.Rom.4.sic clarè asse uerat dicēs. Si ergo Abraham ex operibus legis iustificatus est,habet gloriam,sed nō apud Deum,& cap.10. Ignorantes enim iusti tiam Dei,& suam quærentes statuere,iustitiæ Dei non sunt subiecti. Vbi hanc duplicē iustitiam vides,aliam Dei,aliā hominis. Sola autem Dei iustitia iustificat,iustitia autem Dei est iustitia Christi, quæ nobis communicatur per fidē charitate formatā, sic Paulus 2.Cor.5. Eum qui nō nouit peccatū pro nobis peccatum fecit,vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso,idest,quod Deus pater filium suum qui nunquam experientia alicuius criminis peccatum nouit,pro nobis fecit peccatum, hoc est hostiam pro peccato. Scriptura enim sacra hostiam pro peccato vocat peccatū, iuxta illud Oseæ.4.Peccata populi mei comedent sacerdotes,hoc est hostias & oblationes quæ offeruntur pro peccatis.Fecit ergo Deus Iesum hostiam pro peccatis diffiniendo & præcipiendo homini Christo, vt se in ara crucis offerret in sacrificiū & hostiā pro peccatis,& etiā vtendo humana natura sibi vnita personaliter tanquam organo coniuncto (eo modo quo nos vtimur lingua,aut manu)vtēdo inquam illa pro materia sacrificij ad reconciliandū nos Deo, & hoc ideo vt nos efficeremur iustitia Dei in illo.Iustitia Dei in Christo, est ipsum meritum Christi sufficientissimū ad satisfaciendū pro peccatis nostris,& ad iustificandū nos, dicitur autē iustitia Dei, & quia est Dei personaliter, & quia apud diuinum tribunal est vera iustitia ad differentiā nostrarum iustitiarum, quæ corā Deo sunt sicut pannus menstruate. Cum ergo cōmunicatur nobis Christi meritū,tunc efficimur iustitia Dei in Christo, quia efficimur iusti non iustitia propria,hoc est ex proprijs viribus, sed Christi cōmunicata nobis. Nam si efficimur iusti coram Deo,est ex merito & reconciliatione Christi,hæc autem satisfactio, & hæc merita Christi non communicantur nobis nisi per fidem charitate formatam. De qua loquitur Paulus Rom.4.Credidit Abraham Deo:& reputatum est illi ad iustitiam. Hæc autem iustitia est quæ verè coram Deo iustificat,& de iniusto iustum facit, de qua diffinit Paulus, quod nulla merita præcedentia hanc primam iustitiam efficiunt,

Rom.4. Et cap.10. Sola iustitia Dei iustificat. 2.Cor.5. Diuina scriptura hostiam pro peccato vocat peccatum. Oseæ.4. Rom.4.

sed

sed merè gratis nobis conceditur per Christū, licet postea nos adepta iam ista iustitia & gratia Christi per opera nostra bona mereamur eius incremētū. Sumus ergo iusti iustitia Christi, nō quidē ea, quæ est in Christo formaliter & nō in nobis, sed ea iustitia quā efficit Christus in nobis efficienter, inhæret autē formaliter in nobis, sicut aer est lucidus per lumē solis non per illud quod est in sole & nō in aere, sed per lumen quod est formaliter inhærēs aeri, licet sit efficienter cōmunicatū à sole, vt in Concil. Trid. Sessio. 6. c. 8. diffinitū est cōtra hos nouos hæreticos. His præmissis dico q̄ hāc iustiConcilio Triden. tiā petit Propheta in hoc versu, aliquid enim eximiū & singulare in eo petit, scire autē quomodocunq; iustificationes Dei, non est quid magnū, præcipuè cū ipse iam dixerit supra q̄ didicerit omnia iudicia iustitiæ Dei, quid ergo modo poscit doceri, si antea didicerit? poscit ergo quid eximiū & singulare, scilicet, scrire, & experiri Dei iustificationes eo modo quo iusti sciūt, hoc modo prędicto supernaturali in fide & dilectione Christi iustificatoris nostri, vnde prius blanditur Deo dicens. Benedictus es Domine, nam quando aliquid eximium volumus ab hominibus exposcere prius eis blandimur & assentamur vt concedant, volebat petere hanc grandem rem propheta à Deo, prius ei blanditur dicēs. Benedictus es Domine doce me iustificationes tuas, ideſt, instrue me seruare mandata tua, eo modo quo seruata iustificant. Hæc est enim scientia sanctorum, de qua dicitur Sap. 10. Et dedit illi scientiā sanctorum, eā
Sap. 10. scilicet notitiam practicam exequutiuam mandatorum Dei quæ eos sanctos efficit. Hunc altiorem sensum huic versui accommodauimus, quia certè existimo id voluisse Prophetam intelligere petendo tam obnixè Deum vt suas iustificationes doceret, & quia hæc mysteria quæ ad Christum Dominū attinent, in Psalmis maximè recondita sunt, quid mirum si vbicunq; huius thesauri venam reperimus, per considerationem in ea fodientes, quidquid inuenerimus pandamus? præcipuè cum beatus Augustinus hunc
Augusti. sensum videatur insinuare dicens, quoniam in Psal. 83. legitur. Benedictionem dabit qui legem dedit, cum dicit etenim benedictionem dabit legislator, ideo benedictus es Domine doce me iustificationes tuas, quia enim in corde meo abscondi eloquia tua, vt nō peccem tibi, scilicet, legē dedisti, da etiā benedictionem gratiæ vt faciendo discā quod intimando iussisti, vbi insinuat Augusti. Pro-
Augusti. phetam petere obseruationē mandatorū Dei, per gratiam Christi.

Quæ

Quæ obseruatio est quæ iustificat. Burgensis tamen clarius videtur hunc insinuare sensum, sed notandum est, quod dicit benedictus es Dñe, & statim postulat doce me iustificationes tuas, nam qui de acceptis beneficijs gratus extitit: maiora & plura meretur percipere, secūdū quod in quadam collecta dicit Ecclesia, vt de perceptis muneribus gratias referentes, beneficia potiora sumamus.

VERSVS QVINTVS.

In labijs meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui.

VT tenatius præcepta Dei memoriæ & volūtati inhæreant, opus est ea proloqui & effari nō solū in corde verū etiam in oreversare quo modo ex abūdātia cordis os loquitur. Licet D. Ambro. & Cassiod. & alij hūc versum de prædicatoribus interpretentur, qui postquā imbuti fuerint diuinis præceptis & intelligētijs ea exerare alijs nō formident. Sed aduertēdū hoc dixisse Prophetā postquā fassus fuerat se didicisse iudicia iustitiæ Dei, in toto corde exquisisse atq; in visceribus recondisse, itaq; postquā implestos intellectum & voluntatē hac diuina scientia fatetur, tunc pronuntiasse ea dicit, quia nimirū verus Dei verbi prædicator, prius totā animā suā imbuere, implere, & saginare debet diuinis institutis, quā alios doceat itaq; ea quæ superabundant ministret alijs, exemplo Christi Domini qui postquam saturatæ sunt turbæ præcepit colligi fragmēta, ne perirent, sed pauperibus erogarentur vt moris erat apud illū. Postquā satiatā habueris animā, ea quæ superabundant ministra. Vnde Psal. 62. Sicut adipe & pinguedine repleatur, anima mea & labijs exultationis laudabit os meū. Hoc est saginetur prius anima mea, diuinis cōsolationibus repleatur, fiatq; sicut adeps, qui ex superabundantia pinguedinis liquefit, & distilatur. Deinde quod ex nimietate ceciderit, in aliorū vsum cōuertāt idest dicere, verus verbi Dei concionator, prius sit operū quæ docet factor, exemplo sui magistri qui prius cœpit facere, deinde docere. Vnde D. Bernar. dicit q̄ nō debet esse prædicator sicut tegula quę statim vt recipit aquā eā emittit, sed sicut olla, vel chōca, quę prius ipsa repletur aqua, quā effundat, aliàs cōtinget illis quod de vxore Loth legitur quæ versa est in statuā salis, Gen. 19. & animalia quę præteribāt lābientes salē reficiebātur, ipsa statua fixa permanebat: sic prędicatores qui dicūt & nō faciūt, si veritatē prædicāt, sal terræ sunt, vt dicit Dominus Matth. 5. Sed tamē alij lābunt sal, ipsi verò statuæ

Ambros. Cassiod.

Ioan. 6.

Psal. 62.

Bernard. Simile. Figura.

Gen. 19.

Matth. 5.

statuæ perseuerant, quia nihil eis sed alijs proficit, similitudinemq; tantum gerunt in dictis non ipsam veritatem in factis, cùm se ad operam non moueant, sed immobiles in sua tepiditate persistant.

Iob. 9. De quibus dicitur Iob. 9. Cuius messem famelicus comedet, vt bene ibidem adnotauit Gregorius, quòd alij qui esuriunt verbũ Dei messem pessimi prædicatoris comedunt, nam ex eorum labore proficiunt, ipsis sine fructu permanentibus. Quare Diuus Gregorius. 19. moral. c. 5. dicit; Lex quippe est ipsis prædicatoribus posita, vt viuendo impleant quod loquendo suadere festinant, nam loquendi autoritas perditur, quandò vox opere non adiuuatur. Fingebant antiqui celeberrimum illum poetam Homerum, tãquam ebrium ab ore euomentem carmina, & alios poetas inde in suis vasib⁹ colligẽtes. Sic sic prædicatori cõtingat ex vbertate nimia qua repletus est diuinarum rerum, alij colligant, nam quod euomitur, superabundat. Vnde Psal. 44. Eructauit cor meum verbum bonũ, eructus enim ex superabundantia ciborum emittitur. Quare Salomon Prou. 30. Verba congregantis filij vomentis, prius congreget doctor: deinde congregata euomat. Et Prouer. 5. Bibe aquam de cisterna tua & fluenta putei tui, & deinde deriuentur aquæ tuæ foras postquam biberis tu, & pecora tua, & tuam irrigaueris domum hoc cœlesti rore, tunc deriuentur aquæ tuæ foras, & alios tuæ feracitatis participes efficere poteris.

Gregor. Simile. Psal. 44. Prou. 30.

Sed aduertendum est quod dicit pronuntiaui, non docui, quia prædicator verba exterius pronuntiare, sed audientis mentem docere non potest, vt docet Gregorius. 19. moral. cap. 16. Quilibet prædicator verba auribus dare potest, corda verò aperire non potest, & nisi per internam gratiam solus omnipotens Deus prædicantium verbis ad corda audientium aditum præstet, incasum prædicatio aure audientis percipitur, quia peruenire ad intima surdo corde prohibetur &c. Quod notans Psalmista non ait docui, sed pronuntiaui. Vnde Acto. 16. dicitur quòd credidit Lidia purpuraria, cuius Dominus aperuit cor. Prædicauerat quidem Paulus, sed non ipse corda ad credendum mouebat, sed Deus. Et ipse Paulus. 1. Thessal. 2. ait; Cùm accepissetis verbum auditus Dei; accepistis illud nod sicut verbum hominis, sed sicut est verè verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis. Ipsi Deo attribuit opus credendi, nam fides (vt alibi ait Paulus) est donum Dei. Quare comparatur prædicator piscatori; qui retia quidem explicat in mari,

Gregor. Acto. 16. 1. Thess. 2. Ephes. 2.

in mari, ventus autem est qui pisces ad retia trahit, explicat prædicator retia Euangelij, non tamen ipse trahit credentes & operantes, sed flatus Spiritus sancti qui à principio ferebatur super aquas. Vnde Paulus 1. Corinth. 3. Ego plantaui Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Itaque nec qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. 1. Cor. 3.

(In labijs meis.) Qui dixerat in corde suo eloquia Dei habere recondita, operæpretium erat vt labia exararent quod in corde absconditum habebat. Debent enim labia consonare cordi, & illi concinna esse, aliàs vel labia, vel cor mentirentur. Quod beatus pater Augustinus his verbis docet super Psal. 39. Dicant labia quod habet cor, habeat cor quod dicunt labia, habeant labia quod credit cor, consentiant labia cordi tuo quærens pacem à Deo, tibi ipsi esto paccatus, non sit inter os tuum, & cor tuum mala rixa. Vnde ibi Psalmista, Et legem tuam in medio cordis mei, labia mea non prohibebo Domine, tu scisti. Exterior quippè confessio fidei, tempore necessitatis in præcepto est, corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, vt dicitur Romanorum. 10. Sed Diuus Augustinus, & Diuus Ambrosius magnam hinc mouent difficultatem & longam, quomodo Psalmista ausus fuerit dicere pronunciasse in labijs suis omnia iudicia oris Dei. Nunquid non iudicia Dei abyssus multa? Psalmo. 35. nunquid non Paulus clamat Romanorum. 11. O altitudo diuitiarum, sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Et Dominus Ioan. 16. ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Quomodo ergo Dauid omnia iudicia Dei protulit, comprehendit ne quod incomprehensibile est? Sed facilimè soluitur ab eis hæc quæstio, quia Dauid non dicit omnia iudicia Dei protulisse, sed iudicia oris sui, hoc est ea duntaxat quæ ipsemet Deus ore suo nobis reuelauit, & voluit palàm fieri, ea etiam labijs suis reserauit Propheta. Licet ego per emphasim hæc dicta intelligam, cùm dicat protulisse omnia iudicia oris Dei, acsi Propheta sic penderet ab ore Dei, vt verba omnia quæ ab illo cecidissent veluti gemmas & margaritas colligeret, & in cordis intimo reconderet, vt posteà summo cum gaudio etiã alijs propalaret. Ipse enim propheta alibi dicit, Psal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Optimus discipulus

D. Aug.

Psal. 38.

Rom. 10.

Quæstio D. Aug. & D. Ambr.

Psal. 35.

Rom. 11.

Ioan. 16.

Solutio quæstionis.

Psal. 84.

qui ab ore magistri pendet, placidamque & attentissimam aurem
Quintilianus. eius verbis accommodat. Quod Fabius Quintilianus optimus oratorum magister in libro suarum institutionum his verbis docet. Pendeat, inquit, ex iudicio præceptoris discipulus, atque id rectè dixisse putet, quod ab eo prolabitur: vultum præceptoris intueatur cùm audit, & cùm aliquid ipse dicit, absit à tumore discipulus & à bona de seipso persuasione, ex magistri iudicio discat & dicat.

VERSVS SEXTVS.

In via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus diuitijs.

EX pluribus consimilibus actibus (aiunt Philosophi) generatur habitus, qui autem ex habitu operatur, promptè & delectabiliter operatur. Delectatio autem (ait Philosophus) perficit operationem sicut decor iuuentutem. Qui ergo tot modis mandata Domini meditatur, ea in corde recondit, opere adimplet, verbis effatur, quid mirum si ex tot consimilibus actibus habitum generet, qui promptè, & delectabiliter eum faciat operari, & dicat in via testimoniorum tuorum delectatus sum? Hoc est in exequutione mandatorum tuorum quæ ex consuetudine versa est mihi in naturam. Operationes autem naturales delectabiles
Aristot. sunt. Nam vt Philosophus in moralibus docet, delectationes sunt propter operationes, vnde operationibus magis necessarijs maiores delectationes sagax natura apposuit, vt eas iucundiùs homines exequerentur, vt patet in sumptione cibi qui ad conseruationem individui pertinet, & in actu generationis qui ad conseruationem speciei humanæ ordinatur. Hæc autem philosophia vera est sed infima, nec in ea sistere debet spiritualis homo, sed ad altiora auolare. Amor diuinus qui charitas dicitur, hic delectabiles facit operationes, ea enim quæ magis voluntariè operamur, iucundiùs & delectabiliùs operamur. Quid autem magis voluntarium, quàm amor, qui est propensio voluntatis in rem amatam? Quia ergo iustus ex charitate operatur, hinc est quòd delectabiliter & iucundissimè operatur. Vnde in Canticis Salomonis, vbi isti diuini amores describuntur, omnia quæ ibi narrantur

ad iucun-

ad iucunditatem & delectationem pertinent, scilicet vnguenta, flores, horti, vineæ, ligna pomifera, fragantes rosæ, vinum conditum, fauus mellis, lac, pulchritudo, & cætera omnia quæ ad delectationem & iucunditatem pertinent, ad insinuandum quòd amor est parens omnium rerum delectabilium & iucunditatem afferentium. Vnde amor non omninò secum compatitur tristitiam, adeò quòd ipsa mors amanti sit delectabilis, vt in martyribus videre est perspicuum. Imò inter ipsa dira tormenta iubila & mirabiles consolationes experiebantur. Dicat ergo iustus; Lætabor ego super eloquia tua, id est, amore exequor, & ideò affectus semper sum lætitia. Ideo quippè (ait Beatus Augustinus) quòd iugum nouæ legis sit suauæ, quoniam lex noua est lex amoris, amor autem omnia suaue reddit. Vnde sancti lætissimam & iucundam vitam agebant. Sic Paulus 2. Corinthiorum. 7. Repletus sum cõsolatione, superabundo gaudio; & Actor. c. 17. Implens lætitia corda eorum, quare nos admonuit. 2. Corinthiorum. 9. vt læti & hylares operaremur bona, quasi tunc ex amore & charitate fierent opera, quando cum lætitia & exultatione fiunt, non ex tristitia, aut necessitate ait, hylarem enim datorem diligit Deus, & Ecclesiast. 35. Fili in omni dato hylarem fac vultum tuum. Sed qualis vel quanta est iucunditas tua, ô Propheta Dei? indica nobis si potes. Sicut in omnibus diuitijs. Similitudo hæc non adæquat rem comparatam, maiores quippè sunt delectationes spirituales quàm corporales, etiam quæ dicuntur naturales vt dicunt philosophi, & multò pluris habenda delectatio supernaturalis quam vir iustus ambulans in via Dei experitur. Aristoteles dicit quòd minimum de diuinis desiderabilius est, & maioris etiam æstimationis quàm multum de rebus creatis, vnde Prouer. 3. Pretiosior est cunctis opibus, & omne desiderabile huic non valet comparari. Sed quoniam nos res sensibiles non trãscendimus, ex eis venamur has similitudines, & certè inter omnia concupiscibilia sensus, pecunia maximè rapit affectũ, vnde eam facit Paulus 1. Timoth. 6. radicem omnium malorum. Et ratio huius est quoniam appetitus beatitudinis supremũ locum occupat inter omnia appetibilia (vt à principio huius Psalmi ex D. Augustin. retulimus) pecunia autem maximam similitudinem habet cum beatitudine, beatitudo autem status est omnium bonorum, in quo nihil quod

Amor præsentis omnium delectabilium.

D. Aug.

2. Cor. 7.

Actor. 17.

Eccle. 35.

Aristot.

Prouer. 3.

1. Tim. 6.

concupiscitur deest beato, inter omnia verò sensibilia, pecunia est quæ omnia desiderabilia aucupat, est enim pretium omnium re-
Eccl. 10. rum, & sic intelligitur ad literam illud Ecclesiast. 10. Pecuniæ obediunt omnia, quia omnia concupita sensibilia per pecuniam habentur. Quare cùm hanc similitudinem habeat cum beatitudine, mutuatur etiam ab illa aliam proprietatem beatitudinis, quæ est rapere maximè & trahere ad se affectum, vnde inter
Similitudo sensibilia nihil tam concupitum, sicut pecuniæ. Altissima ergo est similitudo, quomodo sicut inter sensibilia qui possidet diuitias, omnia possidet, cùm omnia obediant pecuniæ, multò magis inter spirituales delectationes, qui Deum possidet, omnia possidet, & verè beatus est hìc in spe, & in futuro in re, quidquid
Sapien. 7. enim desiderari potest, in Deo inuenies. Vnde Sapiētiæ. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, infinitus enim thesaurus est hominibus. &
Ibid. c. 8. capite. 8. Si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? & si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habent virtutes, sobrietatem enim & prudentiam docet & iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Etsi multitudinem scientiæ desiderat quis, scit præterita & de futuris estimat: signa & monstra scit antequam fiant, & euentus temporum & seculorum, scit versutias sermonum & dissolutiones argumentorum. Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud seniores iuuenis, & multa alia quæ ibi dicit de sapientia diuina, quæ est ipse Deus. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed lætitiam & gaudium. Omnia ergo bona possidentur cum Deo, quem possidet iustus qui seruat eius mandata, vnde
1. Cor. 3. Paulus iustis. 1. Corinthiorum. 3. omnia (ait) vestra sunt. Quod
Sancti patris Franci sci oratio. intelligens beatus pater Franciscus hoc solùm in oratione proferebat per integram noctem, Deus meus & omnia mea, Deus meus & omnia mea. Et Paulus. 1. Corinthiorum. 1. Gratias ago
1. Cor. 1. Deo meo semper pro vobis in gratia Dei nostri, quæ data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo in omni verbo & omni scientia, ita vt nihil vobis desit &c. Quòd si
D. Tho. legeris. D. Tho. 2. 2. quęstione. 82. articulo vltimo, inuenies quòd lætitia est effectus deuotionis per se, eò quòd oritur ex termino ad quem, hoc est ex Dei consideratione qui est terminus ad

quem

quem tendit animus deuotione promptus & alacer. Dei autem consideratio delectationem parit secundum illud Psalmi. 76. memor fui Dei, & delectatus sum, quare ex tot rationibus diligens mandatorum Dei obseruatio delectationem & iucunditatem gignit, idcirco meritò Propheta dicit; In via testimoniorũ tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Psal. 76.

Diuus tamen Augustinus adhuc altiùs locum istum interpretatur, dicens; Viam testimoniorum Dei, nihil verius, nihil certius, nihil breuius, nihil grandius intelligimus quàm Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, vt dicitur Colossenses. 2. Inde iste ait se iucundatum in hac via sicut in omnibus diuitijs. Testimonia quippè Dei sunt, quibus quantum nos diligit probare nobis dignatur, commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est; Romanorum. 5. Cùm ergo ipse dicat, Ego sum via. Ioannis. 14. & humilitas eius carnalis natiuitatis atque passionis, euidentia sint testimonia diuinæ erga nos dilectionis, proculdubio via testimoniorum Dei, Christus est. Hæc Augustinus. Itaque vult dicere Diuus Augustinus, quòd quæ Christus (qui via dicitur) in carne pro nobis perpessus est, euidentia testimonia sunt quòd nos diligat. Vnde crux eius, flagella, spinæ, claui, lancea, acætum, sputa, alapæ, cæteraque tormenta, quæ pro nobis tulit, maximam fidem sui amoris nobis faciunt, imò & euidentiam, nam nullum fortius euidentiusve testimonium amoris est, quàm damnum perpeti propter amicum, cætera enim, quæ te non tangunt, non tantam faciunt fidem tui erga me amoris, quàm ea quæ tu ipse pateris. Vnde nihil fuit satis diabolo, vt crederet, quòd Iob diligeret Deum nisi in seipso, in sua carne aliquid pateretur. Perdiderat quidem omnem rem familiarem eius, oues, asinos, camelos, subuerterat domum, oppræsserat filios, & nihilominùs constans in tot aduersis nihil stultum protulit contra Deum: operæpretium videbatur, vt iam diabolus eius innocentiæ conuictus eam fateretur. Sed cùm Dominus ei rursum dixisset, nunquid consideraſti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis super terram, simplex & rectus, ac timens Deum & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustrà. Respondit D. Augusti. Altior expositio. Coloss. 2. Rom. 5. Ioan. 14. Iob. 1.

adhuc pertinax & incredulus Satan; Pellem pro pelle, & omnia quæ habet homo dabit pro anima sua, alioquin mitte manum tuam & tange os eius, & carnem, & videbis quòd in faciem benedicat tibi. Pellem pro pelle, hoc est vitam suam anteponet homo vitæ vxoris & filiorum & omnium, quantumvis coniunctorum; potiusque patietur, vt pelles illorum patiantur quàm sua: tanta vis est proprij amoris. Sed cùm Dominus copiam Satan fecisset, vt id faceret, percussissetque Iob vlcere pessimo à planta pedis vsque ad verticem capitis, ita vt testa saniem raderet sedens in sterquilinio, eumque integrum constantemque gratias adhuc agentem Deo vidisset, confusus conuictusque tantæ innocentiæ abijt. Nullum enim efficacius testimonium veræ amicitiæ est, quàm aliquid perpeti propter amicum. Vnde Sapiens Prouerbiorum. 12. Qui negligit damnũ propter amicum, hic iustus est; & Paulus Hebræorum. 12. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, id est, nondum manifesta inditia vestræ charitatis exhibuistis, cùm adhuc nihil propter amicum passi estis. Ad propositum ergo, multa quidem & maxima beneficia à diuina bonitate acceperat homo, quæ testimonium certissimum dabant eius erga hominem beneuolentiæ, ex nihilo enim condiderat eum, super omnia opera manuum eius constituerat, in paradiso voluptatis collocauerat, capacem sui fecerat, & compotem suimet & suarum actionum, aliaque innumera ei contulerat beneficia; sed hæc quid nam damni Deo afferebant? Quid impendij aut laboris, vel doloris addiderant? Ipse dixerat, & facta sunt, præter verba nullos alios sumptus fecit: at postquam nostra indutus carne mortali, dolores & patibulum tulit, & à planta pedis vsque ad verticem capitis, velut alter Iob, percussus est: iam maiora testimonia accepit homo tanti ac tam diuini amoris. Hæc ergo testimonia maximo gaudio iustum afficiunt, & idcirco dicit; In via testimoniorum tuorum delectatus sum, hoc est in Christo, quia via est & testimonium euidens tui erga hominem amoris; Per hæc enim testimonia ait Augustinus, quæ in illo videmus impleta, etiam futura erga nos, quæ sempiterna promissa sunt, expectamus & speramus implenda, qui enim proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo & non cum illo omnia nobis donabit? Romanorum. 8.

Nullũ amicitiæ efficacius testimonũ quàm aliquid peti pro amico.

Prou. 12.

Ad Heb. 12

Gen. 1.

D. Aug.

VERSVS

VERSVS SEPTIMVS.

In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas.

OPerationes delectabiles frequentiùs operamur, quàm alias iucunditatis expertes. Cum ergo iustus se maxima lætitia affici in Dei mandatis fassus fuerit; quid mirum si in re tam delectabili & sibi iucundissima frequentissimè exerceat? Vnde dicit; (In mãdatis tuis exercebor.) Præterea, qui ex habitu operatur, crebriùs etiam operatur, rapimur enim ad solita, nec ita insolita frequentare gaudemus, præcipuè quòd qui ex habitu operatur, per modum naturæ operatur, quæ nunquam à suis operationibus conquiescit, semper enim ignis comburit & illuminat, & aqua infrigidat, & sol lucet, cœlum mouetur, & quia habitus est sicut parens, operationes vt soboles, cùm ergo generans sit præsens, quid mirum si soboles frequenter appareat?

Sed obserua, quòd cùm sint duæ iustitiæ partes, nempe declinare à malo & facere bonum, primum est discessio à termino à quo, secundum autem accessio ad terminum ad quem. Itaque qui mouetur, priùs discedit à termino à quo, deinde per motum adquirit terminum ad quem, vt in motu locali magis manifestum est, si enim ab hoc pariete ad illum moueri vis, priùs discedis ab hoc pariete, deinde per motum localem accedis ad alium, itaque non satis esset discessio ab hoc pariete, si statim quiesceres & non moueretis versus alium. Similiter in motibus animæ priùs est discedere à termino à quo, quod fit per declinationem à malo, per quam deseritur peccatum; sed neque hoc sufficit ad completam iustitiam, nisi per motum, nempe per exercitium mandatorum Dei & bonarum operationum mouearis versus terminum ad quem, qui est Deus. Vnde non satis est, vt saluus fias, quòd non pecces, nisi etiam bona opera cùm oportet & valeas, exerceas. Quare dicitur Esaiæ. 1. Quiescite agere peruerse, discite benefacere, quasi vtrumque necessarium sit, & neminem lædere, & quibus oportuerit benefacere. Multos homines inuenies, qui nemini vnquam iniuriam fecêre, neminem damno affecerunt, nec vitam, nec substantiam, nec vxorem, nec famam alicuius vsquam per iniuriam abstulerunt; tamen nec bonum alicui fecerunt vnquàm, nec vsui sunt proximis, nec in temporalibus, nec in spiritualibus, & mundus perfectionis ignarus

Duæ iustitiæ partes, declinare à malo & facere bonũ.

Esaiæ. 1.

tales statim catalogo Sanctorum ascribit, cùm tamen dimidium facti teneant, potissimaque pars iustitiæ eis desit quæ est facere bonum. Quapropter ego valde eos timeo, imò plusquam alios. Nam qui male faciunt, eorum mala opera conscientiam eorum accusant, nec eos securos viuere patiuntur: isti verò, quia nemini nocent, nec aliquem lacessunt iniuria, securi viuunt, iamque metam perfectionis se existimant attigisse, cùm tamen solùm discessum fecerint, nec accessum prosequantur.

Apoc. 3. Contra quos Dominus, Apocalypsis. 3. Vtinam frigidus esses aut calidus, sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Aqua tepida aliquid habet caloris, licet minimum, & ideo non patitur eam stomachus quia nec cum calore, nec cum frigiditate satis conuenit: sic isti parum habent admixtum iustitiæ, nempe declinare à malo dumtaxat, cæterum nec cum frigidis, nec cum calidis conueniunt, quia nec opera charitatis exercent, nec se tanquam peccatores agnoscunt, idcirco non eos patitur Deus sed euomit, quia nec tanquam iusti operantur bona, nec tanquam peccatores cognoscunt mala. In vltima retributione post fulminatam terribilem illam sententiam contra impios ab

Matth. 25. omnium iudice Christo; Ite maledicti in ignem æternum, nullam aliam rationem tam rigidæ sententiæ contra eos adducit iudex, nisi quia bona opera non fecerunt, non enim dicit, adulteri fuistis, homicidæ, blasphemi, fures, sed esuriui & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis bibere, hospes eram & non collegistis me, infirmus & in carcere, & non visitastis me, quia quoties vni ex minimis meis nõ fecistis, nec mihi fecistis. Ecce quàm præcipua pars iustitiæ est facere bonum. Iusto ergo non satis est declinare à malo, nec dixisse, abscondisse in corde eloquia Dei, vt non peccaret, nisi simul adderet accessum ad terminum ad quem per exercitium virtutum & obseruationis mandatorum Dei, & di-

Simile. ceret; In mandatis tuis exercebor. Exercitium in corporalibus, aiunt medici, & efficit & conseruat salutem, in debilibus enim excitat calorem emortuum & per membra dispertit, vt viuificentur, in his qui recta valetudine gaudent eam conseruat, nam malos humores consumit & bonis vires suscitat vt præualeant, fæcesque & alia melius egeruntur. In spiritualibus bonorum operum exercitium maximè confert, nam per ea imbecillibus deuotio penè extincta excitatur, atque per animæ

potentias

potentias dispertitur, vt viuificentur: perfectis augetur calor, scilicet, charitas quæ per exercitium bonorum operum coalescit, secundum illud celeberrimum dictum Diui Augustini; Charitas meretur augeri vt aucta mereatur & perfici, deinde feces immunditiæque melius egeruntur, nam per talia exercitia maximè declinatur à peccatis, & ea minora quæ non possunt euitari per talem feruorem charitatis & exercitium bonorum operum delentur. Denique expertos in hac re aduoco testes, quantum emolumenti per talia exercitia experiantur indies in se ipsis. Dicat ergo iustus, in mandatis tuis exercebor. Mandata Dei amoris & pietatis sunt, qui ergo in exequutione mandatorum Dei exercentur, operibus pietatis vacant. Vnde Paulus. 1. Timoth. 4. Exerce temetipsum ad pietatem, nam exercitatio corporalis ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ; Et Iacobi. 3. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo; Et Isai. 58. Frange esurienti panem tuum & egenos vagosque induc in domum tuam, cùm videris nudum operi eum, & carnem tuã ne despexeris. Et alijs huiuscemodi testimonijs referta est omnis scriptura.

D. Augusti. 1. Timo. 4. Iacobi. 3. Isaiæ. 58.

Sed notandum, quòd Diuus Augustinus legit (in mãdatis tuis garriam, vel de mandatis tuis loquar, cuius diuersitatis est in causa verbum græcum quod hìc est adolescheso, quod latini nonnulli interpretãtur garriam, vel loquar: alij verò exercebor, sed in idem recidit loquar, vel exercebor, nam etiam sæpè loquendo de mandatis Dei, exercetur in eis iustus, eo modo loquendi quo dicitur scientia exercitari in loquendo, in disputando. Sic Dei seruus debet se exercere in mandatis Dei disputando de illis, non dubitationis gratia, sed ad confutandos hæreticos errores secundum illud Paul. ad Titum. 1. Amplectentem eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana & eos qui contradicunt arguere; Et 1. Petr. 3. Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe. Itaque oportet seruum Dei aliquando exerceri in disputationibus legis Dei, vt & possit de ea rationem reddere cùm exquiritur, docere indoctos rebelles & contradicentes reuincere. Diuus Thom. 2. 2. quæst. 2. arti. 10. quærit, an exquirere rationes in fide

D. Augusti. Titum. 1. 1. Petr. 3. D. Thom.

minuat meritum fidei. Respondet, quòd rationes præcedentes fidem, minuunt eius meritum, subsequentes verò augent. Hoc est dicere, requirere rationes vt credas, infidelitatis indicium est, fides enim non innititur rationi demonstrantis, sed authoritati dicentis, secũdum illud dictum Diui Gregorij homil. 16. Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimẽtum; sed post quàm firmiter authoritati diuinæ credidisti, inquirere rationem vt firmiùs & delectabilius fidei inhæreas, & alios possis docere, vel reuincere, maximum meritum est. Et idem est dicendum de signis. Petere modò signa vt credas, incredulitatis signum est, postquam autem credidisti, gaudere quòd fiant signa, quæ te confirment, & infideles confundant, licitum imò meritorium est. Vnde beata Lucia dicebat; Rogaui Dominum meum, vt ignis iste non dominetur mihi, & impetraui à Domino inducias martyrij mei, vt credentibus timorem auferam passionis, & non credentibus vocem insultationis. Ecce ad quid beata puella petebat fieri signa & miracula à Deo. Hæc propter diuersam translationẽ Diui Augustini dicta sufficiant.

D. Gregor.

B. Luciæ oratio.

(Et considerabo vias tuas) Inuestigabiles sunt viæ Dei ait Paulus Roma. 11. & Isaiæ. 55. Sicut separantur cæli à terra, sic separatæ sunt viæ meæ à vijs vestris, sed nos solùm vestigia quædam viarum Dei meditamur, intuentes quibus vijs, quibus semitis electos suos ad patriam perducat, hunc per aduersa, illum per prospera, hunc in coniugali statu, illum in cælibatu, quod & in die iudicij admirationem & extasim in electorum animis faciet, videntes ex quibus periculis eruti sunt, per quas difficultates per Dei manum ad ripam salutis appulerunt. Quomodo nisi tali tempore Dominus ab eo eriperet salutem, vel substantiam, vel ea quæ sibi videbantur commoda, in perpetuum interijsset, illi fuit necessaria tentatio, huic subuentio; illis substantia, huic paupertas; vni salus, alteri infirmitas. Nunc talem admirationem efficiebant diuersi modi eundi per viam Dei in beato Augustino, qui talem diuersitatem ambulandi in via Dei mirabatur, in qua alius sic, alius sic ibat, tunc quando clariùs patebunt quid erit nisi dicere, cum Iob capit. 26. Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum eius, & cùm vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitrum magnitudinis eius intueri?

Roma. 11. Isaiæ. 55.

Iob. 26.

VERSVS

VERSVS OCTAVVS.

In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos.

INter alia incommoda quæ ex originali peccato contraximus, vnum fuit obliuio, vt ait Casiodorus. Ad obuiandum ergo huic malo Propheta dicit se meditari in mandatis Dei, ea enim quæ frequenter meditamur, fortiùs memoriæ inhærent, nec ita facilè obliuiscimur. Sed aduertendum, quòd versu præcedenti dixit, in mandatis tuis exercebor, hìc autem, in iustificationibus tuis meditabor. Diuus Ambrosius meditatur discrimẽ quoddam inter mandata & iustificationes, vt mandata sint, quæ simpliciter traduntur indecalogo, vt honorare parentes, non occidere, non mechari, & hæc exercenda sunt in opere, nec tanta indigent meditatione, quia de se sunt clara. Alia verò sunt mandata mystica & figurata, sicut q̃ Aaron & filij eius haberent fœminalia quãdo ingrederentur templum Domini, & quòd abstinerẽt ab vxoribus, ad significandum mundiciem & castitatem & honestatem, qua debent pollere sacerdotes. Similiter Deuter. 15. Si venditus fuerit frater tuus Hebræus, sex annis seruiet tibi; & in septimo dimittes eum liberum: per quod figurabatur, quòd electi in hoc mundo (qui per sex dies significatur, in quibus fuit conditus) oportet seruire carnis necessitatibus, sed in septima ætate quæ erit resurrectionis, à tali seruitute erunt plenè liberi, & hæ vocantur iustificationes quas oportet meditari, vt mysteria in eis recondita intelligamus (Non obliuiscar sermones tuos) Summum genus ingratitudinis est non recordari accepti beneficij, & tanquam si non fuisset acceptum obliuioni tradere. Homo autem inter cætera mala maximè obliuiosus est. Vnde apud Hebræos inter alia vocabula quibus homo nominatur, dicitur, Enos, quod significat hominem vilem & obliuiosum, à verbo, nasco, quod significat obliuisci. Et aiunt quòd in Psalmo. 8. vbi nos legimus, quid est homo, quòd memor es eius, apud Hæbreos est, Enos, ad maiorem emphasim exprimendam, hoc est, quid est, hoc quòd immemoris & obliuiosi memineris & recordaris? Sanctus ergo propheta huic malo mederi cupiens, proponit se nunquam obliuiscturũ eius mãdata, sequutus optimũ D. Iacobi cõsiliũ; Nõ auditor obliuiosus factus, vt vel sic ipsi Deo rependamus vices,

Casiodorus.

D. Ambrosius.

Deute. 15. Figura.

Psalm. 8.

Iacobi. 1.

Isaiæ.49. vices, qui talem ac tantã nostri memoriã habeat, vt per Isaiam dicat, Nunquid potest mulier obliuisci infantis vteri sui? & si illa
Oseæ. oblita fuerit, ego tamẽ nõ obliuiscar tui. Aliâs quæritur de nobis Deus, Oseæ.4. oblita es legis Dei tui, contra quod propheta; Non obliuiscar sermones tuos. Sed aduerte, quòd aliqui ex Hebræo transferunt, in mandatis tuis delitiabor, sed idem est meditari & delitiari, cùm meditatio rei dilectæ, delectationem pariat. Et hæc de secunda litera, Secundo octonario, & secundo tractatu.

TERTIVS OCTONARIVS.

ג

1. Gimel. Retribue seruo tuo, viuifica me, & custodiam sermones tuos.

2. Gimel. Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

3. Gimel. Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

4. Gimel. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas, in omni tempore.

5. Gimel. Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.

6. Gimel. Aufer à me opprobrium, & cõtemptum quia testimonia tua exquisiui.

7. Gimel. Etenim sederunt principes & aduersum me loquebãtur, seruus autẽ tuus exercebatur in iustificationibus tuis.

8. Gimel. Nam & testimonia meditatio mea est & consiliũ meum iustificationes tuæ.

INCIPIT

INCIPIT TRACTA-tus tertius.

VERSVS PRIMVS.

Retribue seruo tuo, viuifica me: & custodiam sermones tuos.

IN hoc tertio octonario ponitur tertia litera Alphabeti Hebræi, quæ dicitur, Gimel, siue Gimal, quæ interpretatur retributio, siue plenitudo, hîc enim Psalmista considerat multiplicem indigentiam humanam, vt est infirmitas carnis, ignorantia mentis, pronitas ad malum, exilium à patria, hostium multiplicitas, & propter hæc incommoda gratiam Dei quærit, quæ infirmitatem carnis, & vulnera naturæ sanat: & sine qua anima non viuit, vt per gratiam viuificata custodire possit omnia mandata, nam contra infirmitatem carnis postulat vitam gratiæ quæ viuificando animã, & carnem etiam corroborat, contra ignorantiam mẽtis, petit vt illuminentur eius oculi: in versu secundo aduersus pronitatem ad malum, vult concupiscere bona, versu. 4. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas &c. cõtra multiplicitatem hostium, quæritur versu. 7. dicens; Etenim sederunt principes &c.

Sed secundum aduertendum est, q̃ in hoc octonario propheta induit personam peregrini & hospitis dicens versu. 3. Incola siue peregrinus, vt alij legunt ex Hebræo, ego sum in terra, vt supra Psalmo 38. dixerat; Aduena ego sum apud te & peregrinus sicut omnes patres mei, & Hebræ. vltimo. Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus, & capit. 11. de sanctis illis patriarchis dicit, quòd morabantur in terra aliena, in casulis habitando, confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram, imò sic loquebantur ipsi, & hic erat modus loquendi apud eos, vt patet Genes. 47. quando Pharaoni interroganti Iacob, quot sunt dies annorum vitæ tuæ, respõdit. Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum sunt parui & mali, quandiu enim sumus in corpore (ait Paulus. 2. Corint. 5.) peregrinamur à Domino, illam petimus ciuitatem in qua Dominus est quam expectabant isti verè peregrini, vt Paulus Heb. 11. expectabant enim fundamenta

Induit personam peregrini. Psalm. 38. Hebr. vlti. Ibid. ca. 11. Gene. 47. 2. Cor. 5. Hebr. 11.

damenta habentem ciuitatem cuius artifex, & conditor Deus, pe
D. Bernardus. regrinus (vt ait D. Bernardus serm. 7. de quadragesima) via regia incedit, non declinat ad dexteram nec ad siniſtram, ſi forte iurgantes viderit, non attendit. Si nubentes, aut choros ducentes, aut quodlibet aliud facientes nihilominus tranſit, quia peregrinus eſt & non pertinet ad eum de talibus, ad patriam ſuſpirat, ad patriam tendit, veſtitum & victum habens non vult alijs onerari, nihil curat de huiuſmodi delitijs, qui taliter ſe peregrinum æſtimat ea quę
1. Petri. 2. in patria ſunt ſperans ad ea toto animo tendit. Vnde. 1. Petri. 2. ait Apoſtolus; Obſecro vos fratres tanquam aduænas & peregrinos abſtinere à carnalibus deſiderijs, tanquam nihil ad vos pertineant, qui maiora petiſtis, & ad altiora pergitis. Hæc enim deſideria aliena ſunt à vobis, non propria, nam quæ in peregrinatione contingunt, aliena ſunt, quæ in patria propria, ideo in ſcriptura peccatores qui huius mundi bona quærunt, prædones &
Iob. 12. fures vocantur, vt Iudas qui fur erat. Iob. 12. de peccatoribus di-
Thren. 3. cit. Abundant tabernacula prædonum, & Threnorum 3. Oculus meus deprædatus eſt animam meam, hoc eſt eam fecit in alienis delitiari. In cuius ſignum Chriſtus Dominus, inter duos latrones crucifixus eſt, hoc eſt inter duo nequam, vt adimpleretur va
Iſaiæ 53. ticinium Eſaiæ. 53. cum iniquis deputatus eſt. Vbi iniquos, vo-
Pſal. 16. cat latrones, & Pſalmo. 16. vbi nos legimus, Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras, dicit alia litera, vias latronis, id eſt, peccatoris, fuit enim cum peccatoribus deputatus & tanquam peccator punitus. Ecce vbi peccatores vocat latrones, ſurripiunt enim huiuſmodi bona quæ aliena ſunt ab eis, non propria. Hæc enim proprietas patria æterna eſt, quare vocatur hæreditas iuſtorum & merces eorum, multotiens in ſcriptura, ob quam etiam rationem vocantur adulteri. Iudicio adul-
Iſaiæ 38. terarum contendam tecum Iſaiæ. 38. quoniam alienis ac extraneis fruuntur voluptatibus, quaſi à pecudibus furentur eas.
Prouer. 9. Vnde eſt illud dictum peccatorum Prouerbiorum 9. Aquæ furtiuæ dultiores ſunt, furantur enim has voluptates à beſtijs. Peregrini ergo, & hoſpites ſumus in cuius typum fortè inſtituta eſt ſolennitas Sceno phegiæ, hoc eſt tabernaculorum in qua filij Iſrael per aliquot dies in tabernaculis habitabant, vt intelligerent ſe eſſe hoſpites & peregrinos, nec habere hic manentem ciuitatem, &
Ierem. 17. quod Ienadab filius Recab præcepit filijs ſuis Ierem. 17. ne habitarent

tarent in oppidis, sed in desertis in tabernaculis, vt se peregrinos agnoscerent, quod & longissima illa peregrinatio filiorum Israel quadraginta annorū per desertum etiam videtur expressisse, induit igitur in hoc octonario noster Psalmista peregrini personā.

Sed obseruandum cum Domino Caietano hic, quòd hæc persona peregrini describitur dupliciter, primò relata ad bonum desideratum, secundo relata ad malū presens quod patitur, ad triplex autem bonum desideratum refertur, primò ad præmium, etenim illud petit tanquam mercedem dicens; Retribue seruo tuo, vocatur enim corona iustitiæ. 2. Tim. 4. primum enim concupitum à peregrino in terra est hæc retributio æternæ beatitudinis, sed secundum bonum, quod concupiscit est continuum meritum continuè obsequi Deo, & ideo dicit, viuifica me & custodiam sermones tuos, Tertium concupitum est à peregrino exercitatio mentis in consideratione diuinorum, & ideo dicit, reuela oculos meos &c. Sed referendo se ad malum quod patitur ait versu. 6. Auser à me opprobrium & contemptum. Exercitatio ergo peregrini in hoc exilio, hæc est, æternum desiderare præmium, & consequenter meritum quo adipiscitur, exercere se in consideratione diuinorum, claris & apertis luminibus opprobria quæ pro Christo, vel pro peccatis suis patitur, vel patienter tolerare, vel non reputare, vt opprobria, dicit ergo propheta, retribue seruo tuo, viuifica me & custodiam sermones tuos, hoc est, hoc mihi obsecro dona seruo tuo cupienti tibi seruire, vt gratiā conferas qua viuam & præcepta tua obseruare valeam. Vbi aduertendum est ex Titelm. super hunc locum, quòd hoc verbum, retribue, hic non significat retributionē quasi ex vicissitudine reddendam pro aliquo prius exhibito seruitio, vel merito, sed simpliciter significat retribue, vel dona liberaliter, nā retribuere aliquando solū significat tribuere, sicut retributiones vocātur etiā ea beneficia quæ dantur liberaliter, nō quasi mercedes, vel vicissitudines aliorū præcedentiū, quod patet Psal. 115. vers. 3. vbi dicit. Quid retribuā dño pro omnib⁹ quę retribuit mihi, nā licet priori loco retributio significet quasi debitū soluere, pro accepto beneficio vicissitudinē reddere: posteriori tamen loco hunc sensum facere nō potest cū dicit, pro omnibus quæ retribuit mihi, nam Deus nihil nobis debet, ipse enim oēs nostras retributiones anteuenit, sicut Paul. dicit Rom. 11. Quis prior dedit illi & retribuet ei? quare ibi pro tribuere simpliciter accipitur, & ita

Caietanus. 2. Timo. 4. Titelmanus. Psal. 115. Roma. 11.

D.Hieron. tur, & ita in præsenti. Vnde Hieronymus sic vertit,tribue,& alij iuxta sententiam vertunt, benefac seruo tuo, id est, damihi gratiam quæ ideo dicitur gratia, quia gratis datur non in retributionem aliorum operum, alioquin gratia iam non esset gratia:si in Roma.6. retributionem operum daretur,vt infert Paul.Roma.6. Cæterùm licet hæc ita se habeant tamen non prætermittendum, quod Di-D. August. uus Augustſuper hunc versum dicit,scilicet,quòd sunt quatuor retributiones, aut enim mala pro malis retribuuntur, sicut Deus ignem æternum retributurus est impijs,aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retributurus est iustis,aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam iustificat impium,aut mala pro bonis, sicut Iudas & Iudæi sua malitia occiderunt Christum.Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iustitiam, scilicet, bona pro bonis,& mala pro malis retribuere, quartã Deus nescit. Nulli enim malum pro bono reddit, sed est proprium ingratorum. Tertia vero pertinet ad misericordiam, scilicet, bona pro malis reddere, & hæc primitus necessaria est, nisi enim Deus retribueret bona pro malis,nullo modo essent quibus retribueret bona pro bo-Titum.3. nis.Sic Paulus Tit.3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum 2.Timo.1. regenerationis,&.1.Timoth.1.Qui prius fui blasphemus, & persequutor,sed misericordiã consequutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea.Ecce quomodo in illa Dei misericordia qua iustificat impium reddendo bona pro malis, fundantur reliquæ retributiones iustitiæ.Quapropter misericordia Dei est veluti fundamentum omnium operum eius imò & ipsius iustitiæ, nam vt D.Thom. author est Diuus Thom.1.p.quæst.21.arti.4. in omnibus operibus Dei resplendent eius misericordia & iustitia,imò sunt funda-Psal.100. mentum omnium operum Dei secundum illud Psalmi.100. Mi-Psalm.24. sericordiam & iudicium cantabo tibi Domine,& alib. Psalm.24. Omnes viæ Domini misericordia & veritas, id est, iustitia,tamen ipsa etiã iustitia fundatur in misericordia, nam si iustitia est quòd Deus prouideat rebus secundum quod cuiusque conditio efflagitat, hæc tamen iustitia in misericordia fundatur, misericordia quippe Dei fuit res sic condere & conseruare, & ex beneplacito suo id fecit & facit, & si iustitia est iusto mercedem æternam retribuere,fundamentum tamen talis iustitiæ fuit misericordia volentis tale præmium talibus operibus deceſnere, quod si iustitia

Christi

Christi saluamur,summa tamen misericordia est,talem nobis iustitiam gratuitò donare, igitur primum fundamentum omnium operum Dei est misericordia. Vnde Psalm. 98. Misericordia & veritas præcedent faciem tuam. Vbi tanquam primum fundamentum ponitur misericordia,quale ergo erit ædificium, cui tale substernitur fundamentum; nam si radix sancta, & rami, vt dicitur Roma. 11. Si fundamentum misericordiæ, & ædificium etiam, vnde nullum opus Dei inueniemus expers à misericordia, nam & in ipsa punitione malorum misericordia Dei adest; potuisset enim duriora & grauiora supplicia pro eorum peccatis decernere, id quippe est, quod dicunt Theologi, quòd Deus punit citra condignum. A tali fundamento opera Dei eriguntur misericordiam redolentia, in cuius odorem sponsa cum adolescentibus currit. In cuius signũ ipsum tabernaculum, parietes & omnia vtensilia eius oleo linita sunt, Exod. 30. ad insinuandum, quod omnia opera Dei tã maiora quã minora, hac misericordia liniũtur. Vnde Psal. 144. Miserationes eius super omnia opera eius, nõ solũ misericordia est fundamẽtum, verum etiam ædificium quod inde consurgit, hanc ergo retributionem hic petit homo nõdum iustificatus desiderans tamen viuificari per iustitiam & gratiam Dei, retribue seruo tuo, hoc est retribue bona pro malis, me iustificãdo gratis, viuifica me & custodiam sermones tuos, siue viuã, vt legit Augustinus & alij transferunt ex Hebræo, licèt in idem vtraque lectio recidat, si viuam, dicamus esse optatiui modi, nam verbum optantis implicitè est petentis, ea enim petimus quæ optamus sicut cum dicimus, vtinam hoc fieret, implicitè id petimus ab eo qui potest præstare, sic in proposito.

Psalm. 98. Roma. 11. Exod. 30. Psal. 144.

Sed præterea aduertendum, quòd Diuus Augustinus vult, ꝙ in hoc versu loquatur homo infidelis, qui petit viuificari per fidem, nam iustus ex fide viuit, vt dicitur Roma. 7. Hæc autem fides est quæ per charitatem operatur, nam hæc est fides iustificãs, sed nos maioris claritatis gratia intelligimus, hic loqui quemlibet peccatorem, qui non solum peregrinatur à patria verũ etiam à gratia Dei, per quam petit iustificari, peccator enim mortuus dicitur, quia non viuit vita hominis, sed vita bruti, est enim bestia viua, sed homo mortuus, nam operationes quas operatur non sunt hominis, sed animalis, solum comedere, viuere, augeri, sentire, hãc vitam viuit brutum. Cæterùm secundum rationem operari, quod

D. August. Roma. 7.

est proprium hominis inquantum homo, nihil minus. Vnde pec
Peccator à philosophis viua mors appellatur.
cator à Philosophis vocatur viua mors, cadauer sensitiuum, in cor
pore enim viuo portat animam mortuam, cadauer etiam est cor
pus, quod sine anima est, anima autem in peccatore nō viuit, quia
vita per motum dignoscitur & per operationem, sed anima pecca
toris, nec operatur, nec mouetur in proprias operationes animæ,
sed corporis, cum eius motibus, & voluptatibus trahatur: & secun
do quia sicut vita corporis est anima, sic vita animæ est Deus, de
ipso enim dicitur quod est vita nostra, vnde sicut corpus moritur
per separationem animæ ab eo, ita & anima mortua dicitur, quan
do Deus qui per gratiam eam inhabitabat, propter peccatum se
D. August. absentat ab ea. Vnde Diuus Augustinus dicit; Non sunt in te vi
scera misericordiæ frater, si luges corpus à quo recessit anima &
pō luges animam à qua recessit Deus, quare dicitur peccatū mor-
Iacobi. 1. tale, quia per illud anima incurrit mortem suam, & Iacobi. 1. Pec
catum cum consummatum fuerit generat mortē. Cum ergo pec
cator sine Deo se mortuum agnoscat; petit gratiam qua viuat, &
operationes talis vitæ operetur, quæ sunt obseruare mandata Dei
dicens: Viuifica me & custodiam sermones tuos, per gratiā enim
iam homo cooperatur hæc opera meritorie, gratia enim viuificat
totam animā & ex ea tanquā ex radice procedit charitas: quæ est
habitus, opera eius & cætere virtutes quæ ancillantur illi.

Sed non prætermittendū quod quidā ex Hebrææ linguæ peri
tis hic dicūt, quod verbū, Gamel quod hic ponit in Hebræo signi
ficat mercedē soluere & vicissitudinē retribuere, & Gimal signifi
cat hāc mercedē & retributionē, vnde dicunt q propheta hic pro
mercede suorū operū nihil aliud petit, nisi vitam quā in obsequio
diuinæ legis impendat, quod cōmuniter dicitur in nostro vulgari
Psal. 117. (viuir para seruir a Dios) secundū illud Psalmi 117. Non moriar
Psal. 118. sed viuam, & narrabo opera Dñi, & illud Psalm. 113. Non mortui
laudabūt te, nec omnes qui descendūt in infernū, sed nos qui viui
mus benedicimus Dño, ex hoc nūc, & vsq; in seculū, quasi cōfes
sio iustorū, quæ in hoc seculo incipit in alio perseueret, vnde secū
dum istos persona loquēs in hoc versu nō est infidelis nec pecca
tor, sed iustus qui desiderat viuere vt Deo seruiat, quare sic legūt,
(Retribue seruo tuo vt viuā, & custodiā verbū tuū) acsi dicat, si qd
merui corā celsitudine tua, hanc peto vicissitudinē & retributionē
vt viuā ad obsequēdū verbis tuis, & certè vita pēsens ad nihil aliud

deside-

desiderāda venit, nisi vt in ea seruiamus Deo, si quid ēm veri boni hæc vita habet hoc solum est, quod est trāsitus ad futurā, & quod per actiones quas operamur in curriculo quo vita præsens voluit meremur eternā. Deus enim omniū artifex omnib⁹ creaturis, quę ipsius Dei fruitione capaces sunt, suos terminos ac periodos cōstituit, in quibus ipsum possent mereri atq; lucrari vnicuiq; secundū suæ naturæ cōditionē. Angelus quia immobiliter apprehēdit, & id cui semel adhæret inuiolabiliter tenet, breuiorē morulā & periodū quo mereret statuit, instans scilicet illud quo liberā operationē habere posit, qua mereretur, vel demereret, nā si meritoria fuisset, in illa semper esset permāsurus, similiter, si demeritoria, quare superflua esset maior expectatio tēporis; vnde & post tale instās, statim præmiati boni, statim & puniti mali sunt. Homo vero (quia vertibilis arbitrij est, nec vnquā in eodē statu permanet, sed sicut foliū arboris quolibet vento circūfertur, sic homo diuersis rapitur desiderijs, & nūc hoc, nūc oppositū eius quod statim desiderabat, appetit) longiorē viæ terminū efflagitabat, nā à quacūq; operatione euolui poterat in cōtrariā, & ideo vniuersus cursus vitæ præsentis ei traditus est in terminū, hic curriculus tēporū qui in tot vicissitudines inuoluitur, vt si fortè deliquisset haberet tēpus quo in melius verti posset, si meruisset eius perseuerātia, vel flexibilitas agnosceretur. Angelus ergo ex ære inflexibili est cōditus, & ideo in sua prima plenè libera actiōe pertinax semper perseuerat, homo verò ex massa luti ex qua trāsferri posset in vas honoris de vase contumeliæ, vt Magdalena, & Petrus & Iatro, & è cōtra, in vas contumeliæ de vase honoris vt Iudas, cū igitur vita præsens trāsitus sit ad futurā ad hoc solū eā appetit iustus vt in ea mereatur æternā obsequendo mandatis Dei & omnes actiones suas in obsequiū eius dicādo, vt siue comedat siue bibat, siue quid aliud faciat in gloriam Dei faciat, sicut cōsulit Paulus. Dicat ergo iustus secūdū istum vltimū sensum, hāc solū opto in hac vita retributionē, vt viuā nō mihi nec mūdo, nec hominibus, sed tibi soli cui in omni vita mea obsequi debeo, vt dicat cum Paul. Viuo ego iam non ego, viuit verò in me Christus. Et illud. Quod autem nūc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, idest, opera quæ facio, per quæ manifestatur vita qua viuo opera sunt fidei Christi, per quæ omnibus manifestū est me viuere non mihi, nec mundo, sed Christo, quare & ipse sperabat & in conscientijs hominum manifestum se esse. 2. Corinth. 5. Galat. 2. 2. Cor. 5.

VERSVS SECVNDVS.

Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Duplex lumen in homine Christiano.

NVlli dubiũ est quin hic lumen supernaturale postulet ad penetranda mirabilia de lege Dei, circa quod aduertendum, quòd in homine Christiano duplex lumen intelligere possumus, alterum naturale & proprium, alterum supernaturale & excellens, primum est lumen naturale adeò proprium, adeoque intimum homini vt sine illo non sit homo, quod lumen etsi aliæ creaturæ etiam homini inferiores communicent plus, vel minus, secundum quod cuiusq; conditio & natura efflagitat, omnes enim mutuatum suum lumen habent ab illo patre luminum apud quem non est trãsmutatio nec vicissitudinis obũbratio, vt ait Iacobus, suasque lucernullas in illa diuini luminis fasce inflamant, vt tali illuminati luce suos fines naturales attingant, etsi, inquam, ita sit quòd hoc lumen naturale omnes creaturę etiã infimæ participant, est tamen maximum interstitium inter illas & hominem, nam homo, quia ad imaginem Dei est formatus lumen vultus eius communicat, secundum illud Psalm. 4. Multi dicunt quis ostendit nobis bona, signatum est super nos lumen vultus tui Domine, non desunt inquisitores, qui nos interrogant à quo discimus, quod tu Deus sis, qui tot & tam magnifica dona nobis contuleris, quibus respondemus tanquam sygillum habere super nos lumen vultus tui quo & faciem tuam cognoscimus in hac vita quidem velatam, sperantes in alia reuelatam cernere. Cætere verò creaturæ minores homine non communicant lumen vultus Dei, quo ipsum, vt finem supernaturalem attingant, eius faciem sperent contemplandam, sed lumen tantum pedum eius. Sunt enim non Dei imagines sed vestigia, nam sicut per vestigium in puluere, vel arena impressum non cognoscitur vultus transeuntis, nec si fuit Petrus aut Ioannes, sed duntaxat quòd homo aliquis per illam transierit viam. Sic per cæteras creaturas, solum intelligimus quòd Deus per illas per transierit, ac perfectiones illas, veluti vestigia in eis impressa reliquerit, verum hæc vestigia Dei adeò à nobis sunt abscondita, vt nec ea intelligere possimus, nec enim quidditates aut naturas rerum, etiam minores nobis penetramus. Vnde Iob 12. Forsitan vestigia Dei comprehendes, homo igitur hoc lumen naturale, tanquam proprium accepit

Iacobi. 1.

Psalm. 4.

Iob. 11.

à Deo,

à Deo, sed quoniam minus sufficiens erat ad omnia necessaria ad
suum finem, aliud lumen superaditum, & superexcellens ab ipso
Deo accepit cuius nō omnes creaturæ compotes sunt, nec ipsi ho
mini proprium esse potest, sed gratuitò communicatum, & hoc
dicitur lumen gratiæ super infusum, quod animam Deificat & in
quā maximā similitudinē Dei transfert secundum illud. 1.Petr. 1. 1. Petri. 1.
Per quem maxima & pretiosa promissa nobis donauit, vt diuinæ
simus consortes naturæ. Hoc ergo lumen postulat hic noster pe-
regrinus, nimirum lumen supernaturale quod oculos, mentis illu
stret reueletq;, quatenus tot suæ legis mirabilia nullo impediente
velamine videre & contemplari possit. Hoc enim pro suis clientu
lis postulabat Paul.cū scribens Ephes.c.1.dicebat. Non cesso gra- Ephes. 1.
tias agens pro vobis in orationibus meis, vt Deus Dñi nostri Iesu
Christi, pater gloriæ det vobis spiritū sapientiæ & reuelationis in
agnitionem eius illuminatos oculos cordis vestri vt sciatis quæ sit
spes vocationis vestræ, & quæ sint diuitiæ gloriæ hæreditatis eius
in sanctis. Ecce ad quid vult illuminari oculos nostros, vt cōsidere
mus hoc mirabile legis nostræ, scilicet, quæ sit spes vocationis no-
stræ: & quę sint diuitiæ glorię hæreditatis quā speram⁹. Talia præ
mia, nulla lex suis obseruatoribus vnquā promisit, quid sperat ob-
seruator legis Dei? hæreditatē immacessibilē incōtaminatā & ęter
nam in cælis, videre Deū facie ad faciē, deniq; ipsum regnū cælo-
rū, oportebat quidē oculos illuminatos habere hoc super infuso
lumine, vt hæc mirabilia præmia nobis reseruata sperare possi-
mus, nec ad hoc lumē nostrū naturale sufficiēs erat, nec intellige-
re valebat talē ac tantā spem nos habere posse, vt oculꝰ noster cer-
neret diuinū lumen, qui & ad ipsa manifestissima naturæ cecutie-
bat, sicut oculus noctuæ ad lumen solis, vt ait Aristot. in sua meta- Aristotel.
physica. Petit etiam reuelari oculos suos, ne sicut perfidus Iudæus
adhuc sit velamen positū super cor eius, ne possit intueri in faciē
Christi Iesu, nam vt ait D.Paul. 2. Corint. 3. cum legitur Moyses 2.Corin. 3.
apud illos velamen quo ipse operiebat faciem suā (quia absq; illo
non poterāt intendere filij Israel in faciē Moysi propter gloriam
vultus eius, quæ euacuatur) adhuc velamen illud, in quā, cum legi-
tur hodie Moyses apud illos est super cor eorū, vt non possint vi-
dere faciē Christi Iesu, quā figuræ ille & cæremoniæ suæ legis ve-
luti sub velamine cōtinebant, in cuius signū cum eū torquerēt in
domo sacerdotis Caiphæ velauerunt faciem eius quasi nec volen-

 tes, nec

Lucæ. 23. Velauerũt facié Christi in domo Caiphæ.

tes, nec valentes præ sua malitia in tam præclaram lucem intueri, sed veluti obruti eius splendoribus velamen posuerunt super faciem eius, vt olim Moyses, vnde & ecclesia in die Parasceues etiam pro ipsis perfidis Iudæis orat, vt Deus & Dominus noster Iesus Christus, auferat velamen à cordibus eorum quo impediũtur ne in tam micãtes splendores oculos suos defigere possint, ipse enim Dominus noster Iesus Christus est qui hæc velamina abstulit, vt quæ tecta erant omnibus patefacta prodirent, in cuius signũ cum sanctissimam illam animam cum lachrymis & clamore valido efflaret, velum templi sciſum est in duas partes à summo vsq; deorsum, quasi iam velamen Moysi ablatum esset & reuelatum, vt ea quæ faciem Christi tegebant sub vmbraticis illis cæremonijs illuminata patefierent. Vnde Diuus Hieronymus super hunc eundem versum, sic ait. Absterge ab oculis meis velamen literæ & fac me spirituali sensu legis tuæ mirabilia cõtemplari, in lumine enim tuo videbimus lumen, hæc Hieronymus. Hoc autem lumen Christus Dominus est, lumen ad reuelationẽ gentium, & lux vera quæ illuminat tenebras nostras, cuius mirabili lumine, ea quæ in cortice & figuris continebantur reserata videmus, vnde vt ait D. Ambrosius, cũ ad Paulum neophytum adhuc nouiter ad Euangeliũ conuersum mitteretur Ananias dixit ad illum. Act. 9. Saule frater Dominus Iesus qui apparuit tibi in via qua veniebas misit me ad te vt videas & implearis Spiritu sancto, & cęciderunt tanquam scammæ ab oculis eius, hæc erant veluti duriora & asperiora legis ea solum quæ in cortice literæ cõtinebantur quæ velabant veritatem spiritus. Et Lucæ. 24. Cùm duobus discipulis euntibus in Emaus aperuisset scripturas, & docuisset eos aperti sunt oculi eorum & agnouerunt eum, denique discipulis suis aperuit sensum, vt intelligerent scripturas, ipse ergo Iesus est lumen oculorum nostrorum qui eos illustrat, vt consideremus mirabilia de lege Dei, quæ sunt hæc mirabilia? quis effari posset, aut compendio perstringere queat, æquitatem illam maximam, & æquabilem, quã habet lex Dei de qua in primo versu huius Psalmi, etsi breuiter deseruimus? præmia grandia de quibus statim diximus supplicia horrenda, nec vnquam inter mortales audita quibus tam præmijs, quàm supplicijs ab eius transgressione, vel deterremur, vel maximè ad eius obseruantiam allicimur. Vide alia mirabilia renuntia omnibus quæ possides & veni sequere me, nam beati pau-

Velũ templi sciſum est in duas partes.

D. Hieron. oratio.

Ambrosius

Actuũ. 9.

Lucæ. 24.

Mirabilia legis Dei.

peres.

peres. Vbi Cassiodorus ait. Nō in opulētia, sed in indigentia est re gnū Dei, diligeinimicos tuos, hoc est redde bona pro malis, quis Philosophorum hoc vnquam docuit? audi Ciceronem in suis offi cijs. Vir iustus est qui nulli nocet nisi lacessitus iniuria, audi Chri stum contra illum in mōte prædicantē. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderent vos &c. Mirabile in lege Dei qui docet inimicis quatenus inimici, hoc est, quatenus nobis nocent obuiā ire possumus cum moderamine inculpatæ tutelæ, id est quod innoxios nos seruare possumus, sed quatenus Dei facturæ quatenꝰ hoīes nobis similes, quia hæc bona, à Deo sunt; diligere in corde & in opere benefacere, cū eorū necessitas postulauerit, teneremur. Hoc enim facientes aiunt Salomon & Paulus carbones ignis congeremus super caput eorum. Ad ipsum ergo Iesum lumen nostrum cum fiducia properemus dicentes. Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Rationē autem indigentiæ huius luminis subdit statim dicens.

Cassiodorus.

Diligere inimicos.

Roma. 12.

VERSVS TERTIVS.

Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

HOc est ideo hoc lumine indigeo, quia in terra hac in habito tenebris velut alter Egyptus offuscata à principio enim tenebræ erāt super faciem abyssi, abyssus autē terram cooperiebat, vsque dum diuisæ sunt aquæ, vnde & terra ipsa tenebris obducta erat & modo in eadem permanet tenebrositate nisi desuper per fundatur lumine. Tenebrę ergo sunt super faciem terræ, tenebræ ignorantiæ, errorum, peccatorum, dæmonum, & hominum mente corruptorum, nisi de supernis illustrentur tenebræ, adueniatq́; nobis ille qui diuisit lucem à tenebris dicamusq́; cum nostro Psalmista, Domine illumina tenebras meas, adueniat ille qui illustret animę nostrę noctē: oriaturq́; in cordibus nostris Lucifer ille, vt ait Petrus, qui profligatis ignorātiæ & antiquæ legis tenebris in admirabile lumē suū nos reuocet quo & cōsiderare possimus mirabilia de lege sua & recondita mādata eius affectu & effectu penetrare, vnde subdit, non abscondas à me mandata tua.

Genes. 2.

Plura in principio huius octonarij loquuti sumus de peregrinatione iustorum in hac vita, sed nihilominus non prætereundum puto, quòd hic Diuus Augustinus & Ambrosius adnotarunt, nimirum quòd hæc vox sit iustorum, qui verè peregrini & hospites

D. August. D. Ambrosius.

hospites sunt in hoc mundo, quippè qui ad ciuitatem supernam Ierusalem aspirant, nec super arenam huius fluidi & instabilis mũdi ædificant domos suas scientes propè diem subuertendas, vel à flantibus ventis, vel ab inundantibus aquis, vel certè à dæmonum potestate qui filiorum Iob domos prosternuit, ipsosq; viuos cadẽtibus interruptionibus obruit, vnde & noster ꝓpheta supra Psalmo 38. Aduæna ego sum in terra & peregrinus, sicut omnes patres mei, de peregrinatione iustorum loquitur, qui sanctos patriarchas nominat, cum enim iusti certissimè per fidem sciant paratã sibi ciuitatem cælestem, si vsque in finem in sua iustitia perstiterint, iam veluti ad aliam regionem adsciti tanquam hospites se in hac vita gerunt, sicuti cum rex aliquem episcopum extraneæ regionis Indiæ. v.g. nominauit & iam omnem supellectilem suam illuc transtulit, domum propriam dimisit, vel locauit, vel vendidit, in aliena domo moratur, tanquam hospes in omnibus se gerit, intelligens iam sibi alibi assignatam esse perpetuam habitationem, iusti per fidẽ ad illud perenne habitaculũ destinatos sciũt se esse à Deo, iamq; se expediũt, illuc commeatũ omnẽ, illuc supellectilem suã transmittunt, vel omnino dimittendo sicuti religiosi, vel pauperibus erogando, vel saltem sine affectu eas possidendo, parati dimittere vbicunque legis diuinæ ratio postulauerit. Vnde bene de eis beatus Paulus Hebr. 11. sic ait; Loquens de priscis patribus ad quorum similitudinem fatetur se prophetam incolam & peregrinum, iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes & salutantes & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terrã, qui enim hæc dicunt; significant se patriam inquirere, & si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant vtiq; tempus reuertendi, nunc autem meliorem appetunt, ideſt cælestem, ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum, parauit enim illis ciuitatem. Ecce ad literam quæ præfati sumus. Sic filij Iuda, cum in Babylonem ducti fuissent captiui, tanquam extranei in omnibus se habebant, super flumina Babylonis sedẽtes & flentes memores Sion ciuitatis sanctæ suspendẽtes organa & lætitiæ instrumenta nec in terra aliena cõcinentes, quod iusti in hac misera peregrinatione faciunt vt nos ster psalmografus Heu mihi, quia incolatus meus prolõgatus est memoriam ciuitatis sancte Sion deplorabat, quod si aliquãdo leti appareãt & gaudentes, nõ huiusmodi gaudio perfusos credas nec inani læ-

Psal. 38.

Simile.

Hebr. 11.

Psal. 136.

Psal. 119.

inani lætitia affectos, sed spe subleuati ad æterna, hoc sibi maximi gaudij ratio est, quòd se ad talem ciuitatē credunt adscitos. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus, stantes erāt pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem, adeò fœstini illuc properant, vt iam sibi videantur in liminibus eius figere pedem. Lætantur ergo cum Ierusalem & conuentum faciunt omnes qui diligunt eam exultantes & saciati ab vberibus consolationis eius, guttulas enim quasdā in hac vita sugūt iusti, illius vberrimæ matris Ierusalem, consolationes quasdā & occulta solatia accipiunt, quasi pręgustātes modo quod pleno poculo postea propinabūt. Psal. 121.

E contra iniqui & peccatores non tanquam hospites & peregrini se gerunt in hac vita, sed tanquam municipes, qui se ciues Babylonis conscripserunt, ædificant domos luteas, quæ terrenum habent fundamentum, & palatia sibi parant & arces construunt, turresque in immensum erigunt, tanquā in æternum victuri, vnde primus Cain qui typum gessit omnium peccatorum primus ciuitatem in terra ædificauit. Iusti ergo sunt ciues Ierusalem, hospites autem & peregrini imo & captiui qui inuiti detinentur huius mysticæ Babylonis, impij verò eiusdem Babylonis ciues cui & nomen dederunt, hospites autem & peregrini sanctæ ciuitatis Ierusalem, quippè quam vel non sperant vel tanquam nō sperantes se habent. Vtrumque mirificè expressit Paulus, Ephe. 2. Loquens enim de infidelibus, antequam ad fidem adsciti essent, inter alia eis dicit; Eratis illo in tempore sine Christo alienati à conuersatione Israel & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes & sine Deo in hoc mundo. Ecce quomodo hospites & alienos à rebus diuinis & cœlestibus promissionibus eos vocat. Malus enim & tæpidus Christianus tanquam hospes vnius diei se habet erga diuina, hodie enim peccata sua confitetur sacramque accipit Eucharistiam, cras autem ad assueta reuertitur ibique pertinaci animo pedeq; fixo perseuerat. At è contra, post quā eos iam iustificatos per Christū asserit, propeq; factos qui longè erāt, dicit; Ergo iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, nam cū per fidē certissimè sciant se ad regna cœlestia conscriptos memores illius promissionis Saluatoris, in hoc gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis, iam quasi eius municipes & habitatores se habēt, sicuti qui alteri ciuitati præses destinatus est, etiā absens se habet tāquā sit præsens, ordinat enim & Peccatores nō peregrini sunt in terra sed ciues. Gen. 4. Ephes. 2. Ephe. 2. Simile.

Ad Phil. 3. præcipit acsi iam inter eos esset, vnde Paulus alibi. Cõuersatio nõstra in cœlis est, nam si corpore absentes sunt à Deo, mẽte autem
Simile. & cogitatione præsentes sunt. Sicuti sponsa quæ manum dedit sponso, quasi iam in amplexibus eius sit, ita gaudet, quare Sponsa
Cant. 2. Cant. 2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Finxit enim sponsa habere sponsum lęua apprehensum mentum sponsæ, quasi eleuando faciem vt se aspiciat, dextera super collum ipsius sponsæ iactata, quoniam sic contingit iustis in hac vita in qua proteguntur læua Dei quę erigit faciẽ mẽtis per fidem vt videãt & cognoscãt Deũ, eo modo quo in hac vita cognoscibilis est, aspiciũt enim in autorẽ & cõsummatorẽ fidei suæ Iesum, vt
Hebr. 12. ait Paul. Hebr. 12. Et hæc est vox ipsius spõsi Christi. Respicite &
Luc. 21. leuate capita vestra quoniã appropinquat redẽptio vestra. Per fidemergo & spem eleuat manu sua læua sponsus dilectæ sponsæ faciẽ, vt eum per fidẽ agnoscat & per spem & charitatẽ quęrat: sed transacto peregrinationis tempore dextera sua teget illos vt ait propheta, & mutuo cõplexu cõstringentur indeficienti & ęterno nexu, ita vt possit sponsa cõfidenter dicere. Tenui eum neque dimittam. Cum ergo peregrini & hospites se fateantur in terra non
1. Cor. 7. in rebus eius affectũ figunt nec mẽte hærent, sed quasi pertranse-
nam vtũtur hoc mũdo tanquã non vtantur, emunt tanquam non ementes & qui habẽt vxores tanquã non habentes sunt, præterit
Simile. enim figura huius mundi. Si vidisses viatorẽ aliquẽ aut peregrinũ qui auidissime ad patriã suã properat diuertentẽ ad diuersorium, ibiq; diu manentẽ vel in lecto, vel in sella oscitantem, acsi nulla ei cura esset iter peragẽdi, quid nam illi diceres? quid hic stas viator? An diuersoriũ hoc domus vel patria tua est? heccine erat auiditas proprios visẽndi lares, ac genios visitãdi? quid sedes? quid dormis? quid improuidus paras? surge velociter ascẽde equum, calcaribus preme, perfice iter, propera vt ad cõcupita diu celer iamiam ingrediaris. Sic nimirũ tepidis Christi cultoribus qui per fidẽ & spem ad cœlestẽ patriã pergunt, tamen hîc oscitãtes diu detinentur his præpediti nenijs caduciq́ue rebus dicere possumus, quid hic stas otiosus, ô Christiane, cum te Deus tuus auocet ad cœlestia? illic proprios lares & genium habes, illic thesauri tui recõditi, illic omnia desiderabilia te expectant, Surge qui dormis ascende equum anima videlicet sit eques, animal cui insidet corpus, præme illud & punge calcaribus, depone ab eo pondera vt cælerius currat,

non

non repleto ventre,non auro onustum, aut varijs curis distentũ, ne succumbat oneri & sub pondere cadat, nec te ad patriam perducat,sed ieiunijs præssum, flagellis punctum incessanter currat, bonis semper operibus inhærẽdo, sic enim sancti viri faciebãt de quibus Iob.9.dicit;quod trãsierũt quasi naues portãtes poma. Ad celeritatẽ quippè itineris exprimendam, dicit,q̃ nauis erat leuiter onusta,pomis videlicet quæ nimirũ põderosa nõ sunt tñ odorem post se relinquũt,sic iusti expediti rebus huius seculi,cælerius quã nauis onusta pomis ad portum æternæ felicitatis per spumantes aquas huius mũdi trãsuolant,odorẽ, id est,exemplũ posteris relinquẽtes vt post terga eorum ad communem patriam properemus. Iob.9.

Sed aduerte,q̃ alia litera habet, aduena ego sum in terra vel inquilinus,quæ omnia in idem recidũt,inquilinus quippè est,qui in aliena habitat domo pretio pro locatione soluto, iusti in hoc exilio nõ in propria domo vitã agũt, sed ad illã domũ nõ manufactã toto conatu pergũt,sciẽtes quod in domo patris sui mãsiones multæ sunt,interim tamen domũ locatã incolunt, nam omnia quibus in hac vita vtimur nec propria sunt nec gratiosè proueniũt nobis, sed vel nimijs curis,vel magno sudore,vel multo pretio soluto (no comemos el pan de balde.) Sed in sudore vultus nostri adquirimus.(Non abscõdas à me mandata tua.) Eo ipso q̃ incola in terra deserta sum & tenebris offuscata, peto vt reueles oculos meos, ne abscondas à me mandata tua.Scio quòd hæc abscondisti sapientibus & reuelasti paruulis,idcirco paruulum & accolam & exulem me fateor in terra esse,ne abscondas à me mãdata tua, superbis resistis humilibus autem das gratiam,non superbiam profero qui me incolam confiteor ne abscondas à me mandata tua. Alia litera. Matth.11.

VERSVS QVARTVS.

Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.

PEtierat noster peregrinus præcedentibus carminibus vt dignaretur Dñs illi reuelare mãdata sua nec ab eo absconderet, sed cõsiderans deinceps nulli se Deũ reuelatũ iri,nisi ei qui se concupisceret(nam iuxta beatissimæ virginis propheticũ canticũ esurientes Deus replet bonis & per Esa.35. sitiẽtes vocat ad aquas & ipse Christus Dominus in templo clamat.Si quis sitit veniat ad me Esa.35.

ad me & bibat) ideo dicit se concupiscere valde mandata eius, vt ille qui bonis auspicatur desiderijs hoc in eo impleat, quod inspirauit, præoccupat enim qui se concupiscunt vt illis se prior ostendat ait. Sap. 6. Nimirū quia ipse anteuenit vota nostra præuenitq; nos in benedictionibus dulcedinis, semperque primus artifex in pijs operibus nobis assistit, & vt vno vulgari sermone dicamus, (Siempre nos gana por la mano Dios.) Nullus enim tam mane ad eum vigilat, quin iam in foribus suis assidentem inueniat Sapientiæ. 6. Quasi ipse fuerit qui eum à somno excitauerit, ad ianuam sedens eius præstolatur aduentum, vt non necesse sit portas eius effringere, nec vanas prætexit excusationes vt aliquando peccator, sed iuxta Esaiæ vaticinium, statim cùm ad eum clamauerimus, exaudit nos.

Sapien. 6.

Esai. 65.

D. Augu.

Sed obseruādum cum Diuo Augustino in hoc loco, quòd verbum hoc, concupiscere, solitariè sumptum, in malam partem accipitur; iuxta illud, non concupisces, de mala & euitanda concupiscentia loquitur. Sed quandò additur, aliquid bonum, pro bona concupiscentia accipe. Vt est illud Sapientiæ. 6. Concupiscentia sapientiæ perducit ad regna cœlestia; nisi adderet, sapientiæ, in malam partem acciperemus. In hoc autem carmine cum exprimatur obiectum concupiscentiæ esse desiderium iustificationum Dei, in bonam partem accipimus. Secundò aduertendum est, quòd sicut actus intellectus supra seipsos reflectuntur, ita actus voluntatis. Vtraque enim est potentia animæ hoc valentis. Nam sicut intellectus intelligit se intelligere, hac reflexione, pari modo voluntas vult se velle. His suppositis, versus iste duplicem patitur intellectum, alter vt vox ista sit imperfectorum qui nec dum opere exequuntur mandata Dei, verùm nec id in votis adhuc habeant. Ita carnis delitijs, & illecebris dediti sunt adeò distracti, vt nec intelligere velint mandata Dei, ne eorum desiderio rapiantur, tantum abest vt seruent. Hi sunt qui nolunt intelligere vt benè agant, qui quasi de industria recesserunt à Deo, & ideo dicunt Deo; Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus, nec dum intelligere, nec dum velle desiderare. Qui nec contiones audiunt, ne per eas alliciantur ad amorem præceptorum Dei, sed cùm viderint in suggestu stramen positum, quod est signum concionis habendæ, statim quasi arræptitij terga vertunt, nec ea quæ ædificationis sunt legunt, audiunt, vel

Duplex sensus huius versus.

Sapien. 3.

vel colloquuntur: sed ea quæ in interitum mergunt, obliuionemque diuinorum pariunt. Afflatus ergo aliquis diuino spiritu consideransque se à diuinorum concupiscentia adeò elongatũ & alienum, in hoc vel leue desideriũ initiale prorupit & dicit; Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Non adhuc desidero, sed saltim desidero desiderare. Sic proteruus ac durus peccator aliquãdo desiderat velle nõ peccare. Nam, vt hîc docet Diuus Augustinus, cõtingit frequẽter homini infirmo, qui fastidit edulia, nec vllum appetitum habet ciborum, vt anima desideret quòd corpus appetat cibum, hoc est vt tollatur ab eo huiusce modi fastidium nauseaque ædendi. Sic contingit aliquãdo, vt anima quæ fastidit diuina, desideret tali nausea carere; quod est concupiscere, desiderare bona. Fastidiebant filij Israel manna illud pretiosissimum & cœleste edulium omni suauitate repletum, quod vniuscuiusque volũtati deseruiebat, anhelabãtque ad cœpas, præponesque Ægypti. Hoc contingit hominibus Bacho Veneriq; deditis, vt talibus repletus animus cibis fastidiat diuina, veluti stomachus plenus alijs cibis etiam vilissimis, allijs cæpisq; ac præponibus, etiã pretiosissima condimenta respuat, & quæ aliàs maximè appetitum allicere solẽt. Anima enim saturata calcabit fauũ; Prouer. 27. Ideò huiusce modi carnalibus hominibus nauseam generant diuina, quæ aliàs maximè rapere solent amorem & ad se blanditijs cœlestibus attrahere animum, quippè de quibus scriptum est Sapientiæ. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius. Talis ergo saltem concupiscat desiderare, vt tali initio paulatim ad maiora euehatur. Videbis homines adeò tæpidos frigidosque in alios, atque in semetipsos solos adeò conuersos, vt videatur posse de illis aptari vaticiniũ Apostoli, qui de nouissimis temporibus prophetans ait, quòd erunt homines sine affectione, (De samorados) vt illis dicere possimus; concupisce saltem amare, ne omnino expers affectionis sis. Initiũ ergo vel tenue talium est concupiscere desiderare Dei iustificationes, vt per suos gradus ad altiora subleuentur. Prius enim est intelligere diuina, nec hoc sufficit, nisi intellectum sequatur affectus quod rarò contingit, vt hic ait Augustinus; præuolat intellectus, & sequitur tardus aut nullus affectus. Postremò quod intelligitur & amatur, opere adimpletur, vt sic dicat cum Iob. 31. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, prius intellectu capiendo, deinde amore

D. Aug. Simile. Exod. 18. Prou. 27. Sapien. 8. 2. Tim. 3. D. Aug. Iob. 31.

deside-

desiderando, tertiò opere adimplendo. Ecce quis sit primus sensus huius versus.

Secundus è contrario, vt sint verba vehemētissimum affectum indicantia per reduplicationem desiderij, quale est illud. Luc. 22. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, hoc est nimio ac flagrantissimo desiderio hoc cōcupiui. Est enim modus loquendi Hebræis vt maiorem emphasim orationi addant. Hæc interpretatio est Diui Ambrosij in hoc loco, & adducit illud, vita viuet, & dicit plus esse vita viuere quàm solùm viuere. Nam in hac vita viuimus sed non vita sed morte, cùm vita præsens non sit aliud quàm appropinquatio ad mortem, quantò enim plus viuimus, tantò magis morti appropinquamus. Sed beati viuunt vita, hoc est maxima vita, quæ vera & pura vita est, cùm nihil habeat admixtum mortis. Vita ergo viuere est maxima & perenni vita frui, sic desiderio desiderare & concupiscere, est maximo & perpetuo desiderio appetere. Vnde subdit; (In omni tempore,) id est, tam tempore prosperitatis quàm aduersitatis. Nam est amicus socius mensæ & in tempore tribulationis recedit, sed omni tempore diligit qui amicus est. Eternum ergo desiderium & maximum iusti explicat, vt quia opus amoris non potest esse, perpetuum, sit desiderium, id est quia non semper opere exequi possumus mandata Dei, quia non semper materia sese offert, saltim desiderio & amore semper ea impleamus, non solùm in præparatione animi, sed summopere appetentes, vt passim sese offerat occasio eius mandata exequendi. Huic interpretationi fauet translatio Felicis, qui sic transfert; Fractus ac contritus sum præ desiderio iudiciorum tuorum omni tempore, id est, adeò affectus sum iudicijs tuis, vt penè deficiat ac tabescat anima mea præ desiderio eorum. Vbi & aduertendum est, quòd non dicit se timere Dei iudicia, sed desiderare & diligere, adeò enim afficitur vir iustus rebus diuinis, vt etiam ipsa tremenda iudicia amet. Vnde Diuus Paulus; Non solùm autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius, non dicit qui timent, sed qui diligunt aduentum ad iudicium. Quid autem interfit inter mandata, iustificationes, legem, iam à principio huius operis pro captu nostro prælibauimus.

Luc. 22.

D. Ambr.

Vita appropinquatio ad mortem.

Eccles. 6.

Prouer. 17.

Felix.

Vir iustus etiam tremēda iudicia amat. 2. Tim. 4.

*

VERSVS

VERSVS QVINTVS.

Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.

INter alia impedimenta quæ peregrinum nostrum ab ingressu patriæ prohibent, superbia principem locum tenet præsignata in gigantibus illis filijs Enachin proceræ staturæ, quibus comparati filij Israel quasi locustæ videbantur. Horum enim audita fama, adeò timore percussi sunt filij Israel, vt potius reuerti in pristinam captiuitatem, quàm terram promissam ingredi eligerent. Gigantes isti superborum typum gerunt qui se super omnes alios extollunt, omnesque flocipendunt, & inferiores estimant, ac quasi locustas calcant, nec suo contubernio eos dignos existimant, etiamsi pijs bonisque moribus sint prædi ti. Horum ausum adeò deprimit Deus vt impossibile sit illis cœlestē patriā ingredi. Cætera quippè vitia, etsi aduersa ipsi Deo sunt, aliquid tamē aliud immediatius aspiciunt, vtpote auaritia pecuniam, luxuria carnis voluptates, gula delicias ciborum &c. etsi consequatur ad hæc Dei contemptus. Cæterùm superbia ipsum Deum immediatè respicit, ipsique in seipso bellum ingerere nititur, atque facie ad faciem cum eo contendere. Quod sic explicat Iob; Tetendit aduersus Deum erecto collo, & contra omnipotentem roboratus est. Et diabolus qui est rex super omnes filios superbiæ dicebat Esa. 14. In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Et de Antichristo tantæ superbiæ imitatore dicit Paulus, quòd in templo Dei sedebit, ostendens se tanquam sit Deus. Cùm ergo superbum ipsi Deo bellū inferre non pudeat, Deus quasi contra pugnando & tanquā se defendendo aduersus eum agit, vnde dicitur Deus superbis resistere, resistitur autē illi qui aduersum me pugnat meq; deturbare cōtendit. Vnde Iob. 40. Quasi docēs modū quo contra superbos pugnare solet Deus ait. Disperges superbos in furore tuo & respiciens omnem arrogantem humilia, respice cunctos superbos, & confunde eos, & contere impios in loco suo, absconde eos in puluere simul, & facies eorum demerge in foueam. Ex quo antiqui Poëtæ sumpserūt fabulam, quòd gigātes qui erant in terra, Iaphetus, scilicet, & alij voluerunt ipsi Ioui bellum inferre, ipsumque à cœlesti solio depellere, mōteq; super montes erigebant, vt ascendentes

Superbia. Num. 13. Iob. 19. Esai. 14. 2. Thess. 2. Iob. 40. Fabula gigantum.

dentes in cœlum ipsum Iouem præcipitem darent. Sed Iupiter fulminibus eos deturbauit, conflagrauitque. Quare noster Psalmographus ait; Increpasti superbos, increpationibus enim, & conuitijs agit Deus cõtra superbos, asperrimis & irrisorijs verbis eos deturbãs. Vnde si attentè perspexerimis, inueniemus in literis sacris frequentissimè vbi de superbis agitur, verbis increpatorijs eos agitari & conuitijs percuti, dureq; & irrisoriè Deũ cum illis agere. Superbia elatus peccauit Adam credens serpentis mẽdacio, quòd futurus esset sicut Deus, venit Deus ad eum vociferando, ac vocibus deterrendo eum, ita vt præ timore sub ficu delituerit, ibique
Gen. 3. ficorũ foliis à facie Dei se operiri contẽderit, Adam Adam vbi es? clamabat Deus, quasi eum iam increpãdo & deterrẽdo, & tanquã irridẽs eum ait; Ecce Adã quasi vnus ex nobis factus est, ipsumq; de paradiso deturbauit, extorrẽq; facit, flammeum gladiũ euaginando post eum, maledictaq; in eum & vxorẽ cõgerens, paradisi colonum terræ mancipiũ dedit, vt in sudore vultus sui vesceretur pane suo, & qui inter flores lignaq; pomifera vitã delitiosam agebat, nunc inter vepres & tribulos, pungentesq; spinas cõmoraretur. Vide quomodò superbos increpat Deus. Et in testimonio
Esa. 14. modò citato ex Esa. 14. Postquàm diaboli superbiam depinxit, statim verbis increpatorijs agit contra eum dicẽs; Verumtamẽ ad infernũ detraheris, & in profundũ laci, qui te viderint ad te inclinabuntur, teq; prospicient, nunquid iste est vir qui conturbabat terrã, qui percussit regna? Et post pauca; Tu autem proiectus es de sepulchro, quasi stirps inutilis pollutus & obuolutus cum his qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad profunda laci, quasi
Idem. 22. cadauer putridũ. Et ca. 22. Væ coronæ superbiæ, ebrijs Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis eius, qui erant in vertice vallis pinguissimę errantes à vino. Ecce validus & fortis Dominus sicut impetus grandinis turbo confringens &c. pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim, & erit flos decidens
Eccl. 10. gloriæ exultationis eius, & cætera quæ ibi inuenies. Et illud; Quid
1. Timo. 6. superbis terra, & cinis? Et 1. Tim. 6. Si quis autẽ aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei qui secũdùm pietatẽ est doctrinæ, superbus est nihil sciẽs, sed languẽs circa quæstiones & pugnas verborũ, ex quibus oriũtur contẽtiones, inuidiæ, &c. Vide quam durè agat cõtra superbum. Et clariùs
Apoc. 3. Apoc. 3. Quia dicis q̃ diues sum, & locupletatus, & nullius egeo, &

nescis

neſcis quia tu es miſer,& miſerabilis,& pauper,& cæcus,& nudus, & Dominus verbis increpatorijs agebat contra dæmones,dicens; Obmuteſce & exi ab eo, & tentatorē increpādo deterruit dicens; Vade retrò Satan. Vnde Paulus ad Titum. 1. de ſuperbis loquens qui nōdum ſanæ fidei per humilitatē adhærebant ait,Increpa eos durè vt ſani ſint in fide.Rectè ergo regius Propheta dicit; Increpa ſti ſuperbos, & non ſolum verbis verum etiam factis hanc duram increpationem contra ſuperbos oſtendit Deus propter ſuperbiā. Angelum è cœlo præcipitē dedit:hominem è paradiſo eiecit. Dauid qui ſuperbia elatus populum numerauit,poſtquam verbis increpauit, peſtem deuoratricem in populum emiſit. Pharaonem ſibi reſiſtentem plagis percuſit, ac demum aquis obolutum & circumuentum enecauit. Nabuchodonoſorem cum belluis commorari fecit ſeptem annis,vt cognoſceret ſub Dei poteſtate ſceptra,regna omnia contineri, Antiochumq;, blaſphemias contra Deum ſuperbiſsimè iactantem, inteſtina plaga ſubito percuſsit, ita vt ex eius fetore ipſe & exercitus eius grauarentur & diceret, Iuſtum eſt hominem ſubditum eſſe Deo & mortalem non paria Deo ſentire. Herodem ſe Deum acclamare conſentientem vermibus conſumptum interemit,ecce duriſsimas increpationes,quibus contra ſuperbos verbis & factis agere ſolet Deus,vnde rectè Propheta increpaſti ſuperbos. &c.

Marc.8. Exempla ſuperborū & eorū finis.

Econtra autem cum de humilibus loquitur Scriptura, ſemper blanda & proſpera eis precatur,Iudic. 9. Humilium & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio,Iob. 5. Ponit humiles in ſublime. Et Pſalm. 17. Populum humilem ſaluum facies. 33. Humiles ſpiritu ſaluabit. 81. Humilem & pauperem iuſtificauit. 101. Reſpexit in orationem humilium,Prouer. 15. Gloriam præcedit humilitas. Et quando Achab humiliatus eſt coram Domino, cum antea nimis aſpera minatus ei fuiſſet Dominus ſubdit ad Heliam ſermo Domini dicens. 3. Reg. 21. Nonne vidiſti Achab humiliatum coram me,quia igitur humiliatus eſt mei cauſa,non inducam malum in diebus ſuis, ſed in diebus filij ſui inferam malum domi eius. Et. 2. Paralipomenon. 22. Cum Dominus per Semeiam,plura mala imprecatus eſſet Iſrael, & principes pœniterent & humiliarentur coram Domino,ſubdit ſtatim. Quia humiliati ſunt non diſperdam eos daboque eis pauxillum auxilij, & non ſtilauit furor meus ſuper Ieruſalem per manum Seſec. Et Iſai. 57. Hæc dicit

Humilitas. Iudic.9. Iob. 5. Pſal.17.33 81.101. Prou.15. 3.Reg.21. 2.Para.22 Iſai.57.

excelsus & sublimis habitans æternitatem & sanctum nomen eius in excelso & in sancto habitans,& cum contrito & humili spiritu,vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorū,& Matth. 11. cor humiliatū Deus nō despicies. Matth. 11. Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris, Luc. 2. & Lucæ. 2. Beatissima Virgo cecinit.Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes, non ob virginitatem, sed ob humilitatem, ait Bernardus. Bernard. Nam virginitas sine humilitate non placuisset Deo. Maledicti qui declinant à mandatis tuis, maledictus omnis qui non permanserit in omnibus sermonibus legis huius, Deuteronomij Deute. 17. & 18. 17.&.18. Quot maledicta congerit in transgressores legis, quæ omnia in illa vltima maledictione comprehenduntur, quam Dominus contra impios fulminauit, qua audita in infernum cum diabolis in seculis sempiternis permansuri detrudentur;illa nimirum irreuocabilis sententia est qua eos maledicens dicet;Ite male- Matth. 25. dicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Væ miseram sortem,qua irreparabile damnum in perpetuum incurrent. Hæc igitur maledictio vniuersas alias maledictiones eminenter comprehendit,nam per illam omnia simul mala imprecatur impijs. Deut. 32. Vnde Deuteronom. 32. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis. Beatitudo congregatio est omnium bonorum,miseria congregatio omnium malorum. Dicit autem se exinaniturum pharetram,& omnes sagittas suas in eos se completurum, quoniam vindictæ quæ in hac vita inferuntur à Deo, singulares sunt,illa autem vindicta erit vniuersalis omnes particulares comprehendens. Quasi vnam sagittam è pharetra emisit Deus, cum totum orbem aquis diluuij suffocauit, alteram quando Sodomam & finitimas ciuitates igne de cælo emisso conflagrauit,aliam quando Pharaonem in aquis maris rubri perdidit cum vniuerso exercitu suo, sed in vltima vindicta, quam contra impios exequuturus est Dominus,omnia simul mala eis incutiet Iob. 24. ad aquas niuium transibunt à calore nimio,aqua, ignis, terra, aer, tristitia,dolor,gemitꝰ, irremediabiles lachrymę,infructuosa suspiria,noui & inauditi cruciatus,nec à Phalari, nec à tyranno aliquo vnquam excogitati damnatos cruciabunt, affligent, vulnerabunt,comburent,incredibiliq́ue dolore afficient, perimentur,sed non morientur,ardebunt,sed non comburentur, dolebunt, plangent

gent, vlulabunt, sed nullus eis miseribitur: desiderabunt mortem & non veniet, imo & fugiet mors ab eis & conclamabunt illud Iob. c. 3. Quare misero data est lux & vita ei qui in amaritudine animæ est, qui desiderat mortem & non venit. Maledicti ergo qui declinant à mandatis tuis. Iob. 3.

Sed aduerte cum D. Augustin. quòd nō dicit qui declinauerunt, sed qui declinant, nam multi declinauerunt, qui tamen postea per veram pœnitentiam à maledictione liberati, benedictionem Domini consequuti sunt, vt Petrus, Paulus, & reliqui peccatores iustificati, qui autem declinant à lege Dei isti sub maledicto sunt. August.

VERSVS SEXTVS.

Aufer à me opprobrium & contemptum: quia testimonia tua exquisiui.

HOC opprobrium & contemptū quem maledictionis nomine impijs imprecatur Deus, petit Propheta à se auferri, hoc est quòd non incurrat in illud, cum ipse mandata Dei exquirat quæ impij abiecerunt & ideo in tale opprobrium & contemptum deiecti sunt. Inter cæteras miserias quas damnati ob sua demerita incurrent ignominia maxima opprobrium & contemptus computantur, nulla enim hominum fors miserabilior, aut cōtemptibilior illa, quippe qui à facie Domini repulsi & in baratrū inferni detrusi vilissimis creaturis subiecti sunt. Huius miseriæ effigiem primum hominis peccatum nobis ostendit, nam qui antea præerat dominabaturq; omnibus creaturis, quæ quasi subiectionem profitentes ad eum veniebant prone feritate deiecta, vt eis nomina, vocabulaque propria imponeret, & omne quod vocauit Adam, ipsum est nomen eius, postquàm à Deo per peccatum auersus est, creaturæ ille quę antea dictu obsequentia erant, contumaci ausu ipsum infestare, vulnerareq; cœperunt, ita vt qui antea, nec serpentem quidem metuebat sed cum illo loquebatur, murem modo vulpeculāque paueat, culicēq; minimū pertimescat atq; ab eo miser fugiēdo declinet, iam enim veluti altera Agar, quæ antea Dño seruiebat ipsummet contēptui habent, atq; insequūtur, ignominiosa certè & contēptibilis vindicta, quam etiā multo maiorem sentient dānati, cum enim tunc intelliget suā dignitatem anima videatque se vilissimis creaturis, igne, videlicet & alijs, tanquam

Nulla fors hominū miserabilior illa qui à facie Domini repellūtur.

repagulis contineri ab ipsisque impediri ne quo voluerit auolet, pro summa ignominia opprobrioque ducet seque in miserrimam
Gen. 3. sortem incidisse cognoscet. Increpauit Dominus Caim propter fratricidium perpetratum, eumque à facie sua profligauit; tremebundus ac pauidus miser videns se à facie Domini repulsum omnibus creaturis se contemptui forè existimabat, & ideo dicebat. Ecce nunc me eijcis à facie tua, omnes ergo qui viderint me, interficient me, omnes me despicient & me paruipendentes contra me insurgēt. Sic damnati post illam terribilem repræhensionem qua maledicti in æternum ignem deputabuntur, omnibus creaturis etiam vilissimis contemptui erunt, infames, ignominiaque pleni, in æternum viuent exosi, opprobrium & vilipendium facti. Vnde
Ierem. 20. Ierem. 20. Dabo vos in opprobrium sempiternum. Et Psalmista noster volens nobis deliniare ignominiosam & infamen vitam
Psal. 77. malorum, ait. Et percussit eos in posteriora opprobrium sempiter-
*Alias Philisteos. num dedit illis. Viros *Bethsamitas qui in arcā Dei ausi sunt aspi-
1. Reg. 65. cere; percussit Deus in podice, vt legitur. 1. Regum. 5. Vbi & dolor vulneris vehementior est, quia delicatior ibi caro, & ignominiosa plaga propter turpitudinem loci vbi est, vt ergo nobis insinuaret Propheta dolorem simul & ignominiam reproborum in inferno
*Philisteorum. meminit vindictæ, & correctionis *Bethsamitarum dicēs, Percussit eos in posteriora, idest in vltima retributione malorum, quando nulla vltra remanebit spes. Quam multotiens comminabatur
3. Reg. 16. & 21. Deus impijs dicens ad Baasa & Acham. 3. Regum. 16. & 21. Demetam posteriora vestra, ibi enim id quod metitur in æternum & vltra amplius non redibit, nam in hac vita possunt per pœnitentiam opera mortificata redire, sed ea trāsacta, nulla est spes. Quare vera comminatio ibi est, quando nulla bonorum expectatur redi tio, tunc ergo ingenti plaga simul & ignominiosa percutiet impios, opprobrium quippe sempiternum dedit illis, tale ergo oppro brium, talemque contemptum quod maledictis illaturus est Deus petit à se auferri iustus quia Dei mandata exquirit, quare de eo dicitur. In memoria æterna erit iustus, quia in summo fastigio hono ris & gloriæ ab auditione mala non timebit, ab illa, scilicet ite maledicti in ignem æternum, quam tantum opprobrium, tantaque
Eccl. 23. ignominia consequitur, vnde iustus sic deprecatur, Eccles. 23. Domine pater & dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in consilio eorum (scilicet, peccatorum sic intellige) nec sinas me cadere in illa

expro-

exprobatione.¶ Alij hoc intelligunt de opprobrio & contemptu quem in hac vita ab impijs patiuntur iusti, habent enim illos inderisum, & in similitudinem improperij: vitam illorum extimant insaniam & gaudium eorũ sine honore, vt dicit Sap. 5. & Iob. Deridetur iusti simplicitas lampas contempta apud cogitationes diuitum. Petit ergo iustus quòd cum ipse mandata Dei exquirat, nõ ad tantam deueniat gloriæ humanæ cupiditatem, vt propter opprobria hominum euitanda mandata Dei, quæ modo exquirit, aliquando amittat imo pro summo honore & gloria ducat hominum opprobrium & contemptum, vt Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et Paulus gloriabatur in tribulationibus, & ignominiam crucis summum decus existimabat dicens. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Diuus Augustinus (ne vnquam prætermittamus eum) extimat hanc esse petitionem corporis Ecclesiæ deprecantis pro infidelibus, qui in opprobrium & in contemptum Christi fideles agebant, ne in errorem diutius permanerent, sed vt illuminarentur oculi eorum, nec ignominiam existimarent deinceps fidem & mysterium crucis, vnde per testimonia intelligit martyria propter fidem, quæ eis à tyrannis inferuntur: quia hoc in condemnationem infidelium cædit, charitatis immensitate, quæ etiam ad inimicos extenditur, succensi fideles Deum obnixè deprecantur, vt iam non sint amplius in opprobrium infidelibus, sed etiam ipsi conuicti nobiscum proni adorẽt mysterium crucis.

Sap. 5. Iob. 12. Acto. 5. Galat. 6. August.

Ego tamen (vt non nihil hic mysterij Christi inseram, quod cũ possum summa auiditate facio.) Existimo quòd fortè Propheta in hoc versu Dei incarnationem implorat, idest, vt nostræ humanitati, diuinitas copuletur, qua in tantum euehatur honorem, vt quæ antea cõtemptui omnibus exposita erat, in summo deinceps habeatur pretio. Natura humana post peccatum contemptibilis valde permansit nam (vt statim diximus) etiam infima animacula ei aduersari præsumebant, præterea in tantum diaboli contemptũ deuenerat homo, vt illi tanquam Deus imperitaret, supplicemq; faceret, diuinos sibi exhibere honores, atque pronum ipsum dæmonem adorare in lapidibus, lignis, serpentibus cæterisq; gentilitatis spurcitijs, vt ergo homo pristinum honorem recuperaret, imo ad altiorem proueheretur, oportebat vt Deus homini per hu-

Sensus authoris in hoc versu.

manitatis assumptionem iungeretur,& sic permutata forte diabolus ipsum hominem,vel eius naturam in persona verbi Dei, vel in uitus adoraret, & iam non auderet homini tam sublimiter eleuato exprobrari,cessaretque hominis opprobrium & contemptus, quod desiderium his verbis explicuit spōsa,Cantic.7.dicens;Quis mihi det te fratrem meum suggentem vbera matris meæ, vt inueniam te solum foris & deosculer te,& iam me nemo despiciat?Fratrem desiderat eum, fratres enim dicuntur, qui ab eadem progenie descendunt, desiderabat Salomon, illius libri autor, ipsum Deum fratrem suum,idest,filium Dauid patris sui, & Abrahæ aui sui,cupiebat vehementissimè legere initium Euangelij secundum Matthæum,Liber generationis Iesu Christi,filij Dauid,filij Abraham,suggentem vbera matris meæ,gestiebat eum videre infantulum vnius diei in vlnis pudoratæ puellæ suggentem vbera matris, ac virginei lactis pauculas guttas expectantem, ille per quem nec ales quidem esurit, vt inueniam te solum, non vtique patrem,aut spiritum sanctum, sed filium, assumptio quippe humanitatis ad filium terminata est, solus enim filius carne humana indutus est, non pater,nec spiritus sanctus, foris,hoc est extra diuinitatis latibulum,nobis vt appareas visibilis, & deosculer te. Per oscula mutua fit communicatio spirituum,per vnionem hanc mirabilem naturæ nostræ cum diuina persona fuit communicatio facta idiomatum & proprietatū,dicitur enim homo Deus immortalis,æternus,omnipotens, dicitur autem Deus homo mortalis, passibilis, nam ibi solum est vna persona, & vna hypostasis, scilicet, persona verbi,actiones autem Philosophi omnes personæ & supposito attribuunt non naturæ,desiderium ergo sponsæ est Deum deosculari,idest,tali vnione ei vniri vt communicentur diuina humanis, & humana diuinis,& sic fiet vt iam me nemo despiciat,imo & angeli ipsi iam hominem aliter venerentur,maiorique prosequantur amore,tremunt enim videntes angeli versa vice mortalium.Vnde cum Ioan.Euang. vidisset angelum pronusque voluisset eum adorare,prohibuit eum dicens; Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum & fratrum tuorum Apoc. 22. Frequentioremq; familiaritatem habent iam cum hominibus angeli quàm antea, vt patet in nouo testamento, & in multorum actibus sanctorum.Adeò per hāc diuinam vnionem,nostra natura prouecta est, vt dicat Diuus Augustinus in lib.de prædestinatione sanctorum. Eleuata est natura

Cant.7. Et explicatur ista autoritas.

Apoca.22.

tura nostra in Christo tam excelsa & tam sublimis euectio, vt quo altius attoleretur non haberet.

VERSVS SEPTIMVS.

Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis:

HVNC versiculum primũ de Christo intelligunt interpretes, contra eum quippe surrexerunt non solum vulgus hominum, sed etiam principes Synagogæ, vt eum morti traderent, & adhuc principes terræ contra eum in suis membris deseuiunt, Psal. 2. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Principes autem Synagogæ contra Christum astiterunt in domum Caiphæ pontificis, quando collegerunt concilium, vt decernerent de morte eius, & sedens pro tribunali pontifex sententiam protulit aduersus eum dicens, Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo & non tota gens pereat, & in ipsa nocte qua Dominum comprehenderunt, ante suum tribunal fecit eum stare Caiphas, & pontificia autoritate eum interrogauit de doctrina & prædicatione eius, atque adiurabit corã alijs si esset filius Dei benedicti, quod cum simpliciter fassus esset Iesus, eum tanquam blasphemũ morti damnarunt dicentes, reus est mortis, quem postea ad prætoria Pilati & Herodis præsentarunt falsaq; testimonia aduersus eum congesserunt, & denique cruci tanquam seductorem affixerunt, sed ipse patienter & voluntariè pertulit: propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Meruit enim Christus propter obedientiam passionis sui nominis exaltationem, & vt celsitudo eius omnibus manifesta fieret, & omnes linguæ, populi & tribus agnoscant eum iudicem viuorum & mortuorum, & ante tribunal suum stent accepturi prout in corpore gesserunt, vt ait Paul. adimpleaturq; in illo illud Iob. Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumque recipies. Et illud Zachar. 12. Videbunt in quem pupugerunt. Ipsi tamen in iustificationibus Dei exercebatur cum pro crucifixoribus exoraret dicens. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.

psal. 2.

Matth. 15. & 26. Luc. 22.

Iob. 60.

Zach. 12.

Intelligitur etiam versiculus iste de martyribus consequenter ad præcedentẽ vbi postulauerant iusti, ne propter opprobria hominũ ipsum erubescerẽt, aut abnegarent, cõcederetq; infidelibus,

ne contemptui haberent fidem eius, Etenim (ait iustus) sederunt principes & aduersum me loquebantur, ita contingit martyribus vnde versus iste canitur in officio prothomartyris Stephani, qui primitiuus martyrum appellatur, mortem enim quam Saluator dignatus est pro omnibus pati, hanc ille primus reddidit Saluatori, sed cum lapidaretur ab impijs in iustificationibus Domini exercebatur, iustificationes quippe intelligere possumus iustitiam nouæ legis, qua abundat super iustitiam Scribarum & Pharisæorum extenditurq; vsque ad inimicos, & sic beatus Stephanus inter lapidum procellam positis genibus orabat dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatum.

Versus iste etiã intelligitur de impugnatione dæmonum.

Tertiò intelligitur carmen istud de impugnatione dæmonum, qua iustorum machinantur ruinam secundum illud Pauli. Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates contra mundi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitię in cœlestibus. Vocatur enim diabolus princeps huius mundi Ioan. 10. Nunc princeps huius mũdi eijcietur foras, sed facillimè repellitur à iusto, qui se in lege & in iustificationibus Dei exercet, sic enim profligatus est à Christo Domino in deserto testimonijs legis, in quibus se exercebat Christus. Cum enim contra aliquod legis præceptum peculiariter contra te insurgit diabolus, vt te alliciat ad inobedientiam eius, tunc fortiùs instandum est in obseruatione illius. v.g. si te ad impudicitiam instigat atque ad mulierum amorem allicit, tunc fortius contrapugnandum est aduersus tale vitium, tunc magis fugienda consortia mulierum, tunc vehementiùs ieiunijs, vigilijs incumbendum, orationi feruentius acquiescendum, armaq; omnia bellica contra ipsum proferenda, sicuti ciuitas ab hoste obsessa semper vigilat & pugnat contra inimicum, tamen quando pleno agmine & maioribus viribus ab hoste impugnatur, tunc & ipsa fortius contranititur maiori conatu ad sui defensionem se parat, quid si tunc abijceret arma? segnius iaceret tella? incautius à iactatis se defenderet? hoc succumbere esset & se manibus prædatorum dare. Sic & tu de te ipso in tentatione fer iudicium, vnde Paulus. Cum infirmor tunc fortior sum, ideſt, cum ex infirmitate carnis meæ me aggreditur inimicus, tunc fortiùs cõtra eum insisto, ac si diceret, quod in nostro vulgari fertur (saco fuerças de flaqueza) ipsam fragilẽ carnẽ ieiunijs & orationibus solidam fortemque reddo contra hostes,

Ephes. 6.

Ioan. 10.

Simile.

2. Cor. 12.

tunc

tũc ergo debes te exercere in Dei iustificationibus,nec à bonis & consuetis cessare operibus:sed instantius illis incumbere,hoc enim est veluti paruipendere diabolum, sicuti cũ quis conuitijs lacessitur ab alio ille tamen operi quod faciebat intendit nec ab eo desistens,quasi irridens,ac paruipendens inimicum se habet: sic tu si cum à dæmone agitaris,tua non omittas opera consueta, sed illis intendas,quasi flocipendere inimicum videris,quapropter confusus & pudore affectus auertet se,vnde Eccl.20.Si spiritus potestatem habentis super te ascenderit,locum tuum ne dimiseris, quia curatio facit cessare peccata maxima,ideſt,si diabolicus spiritus te adoriatur,ne consuetas operas dimittas, hæc enim curatio faciet hostem pedem referre atque ab impugnatione tua cessare, qua te in barathrum peccatorum nitebatur intrudere & Iacob.4. Resisti te diabolo & fugiet à vobis,per hoc solũ quod resistatis ei trophea & palmam ex eo portabitis,solum non consentiendo, nec admittendo illum resistitur,& terga vertit, cum enim superbissimus sit & superioris naturæ ab homine,si ipse vincere nõ potest hominẽ, tanquã victum se habet & fugit. Hoc enim est te gerere cum tentatore quasi aliud agens, nec illum attendens,nec timens,nec estimans. Vnde Psal.34.Ego autem cum mihi molesti essent inducbam me cilicio,humiliabam in ieiunio animam meam,ideſt, aliud opus faciebam quasi nec aduertẽs, nec audiens tẽtatorem ipse me in delitias & corporis voluptates nitebatur allicere,ego autẽ adeò illi non attendebam,nec audiebam,vt potius contraria niterer operari.Et Psal.108.Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa,& sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis, ego autem orabam. Quasi aliud faciẽs nihil mihi curæ de illo erat, sed nec audiebam imò flocipendebam illum.Quod Dñs. Ioan.8. videtur nobis suo expresisse exemplo, nam cum Pharisæi ad illũ adduxissent mulierem in adulterio deprehẽsam,vt illam damnaret,dixit.Qui prius sine peccato est vestrũ,primus in illã lapidem mittat.Et quasi aliud agẽs,nec illis attẽdens inclinabat se & digito scribebat in terra,& sic profligati sunt aduersarij & vnus post vnũ exierũt,& dimisserũt mulierẽ solã.Si quasi aliud agens bonis operibus incũbens non attenderis inimicũ, solum te dimittet & fugiet. Dicat ergo noster psaltes.Et enim sederunt principes,& aduersum me loquæbantur:seruus autẽ tuus exercebatur in tuis iustificationibus,nec dimittebam meas operas,nec ad illos attendebam, alijs

Simile.

Eccles.10.

Iacob.4.

Psal.34.

Psal. 108.

Ioan.8.

ſtudioſiùs incumbens, & aduerte quòd dicit, Sederunt, ideſt, non repentino impetu, ſed excogitato conſilio, principes ſederunt contra Chriſtum, contra martyres, & contra iuſtos &c.

VERSVS OCTAVVS.

Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt: & cõſilium meum iuſtificationes tuæ.

Auguſt. AVguſtin⁹. Cõſiliũ cõtra cõſiliũ, qm̃ principes cõtra iuſtos cõſiliabãtur, vt eos pderẽt, iuſti vero cõſiliũ ſumẽtes cũ Dei iuſtificationibus quæ docẽt inimicos diligere, cõſiliabãtur quomodo eos ſaluos facerẽt. Cõſiliũ ſumpſerũt ſummi ſacerdotes, quomodo Ieſum pderẽt & occiderẽt, ipſe autẽ cogitabat quomodo eos ſaluaret, & redimeret nõ em̃ viæ ſuę, viæ nr̃æ, nec cogitationes ſuę, cogitationes nr̃æ. Cui & põt adaptari quod ſtatim diximus ex Pſal. Pſal. 108. 108. Cogitauerũt aduerſum me lingua doloſa & ſermonibus odij Luc. 22. circũdederũt & expugnauerũt me gratis, ego autẽ orabã, nimirũ dicẽs, Pater ignoſce illis quia neſciũt qd faciũt, idẽ martyres & cęteri iuſti, cõſiliũ cõtra cõſiliũ accipiũt peccatores & iniqui cogitãt cõſilia aduerſus iuſtos, quomodo eos perdant, iuſti autẽ quomodo eos lucrẽtur & ſaluos faciãt, cogitabãt cõſilia mortis cõtra Paul. Iudæi, ipſe autẽ cogitabat quomodo eos lucraretur, & ſaluos faceret aliquos ex illis. Meditatur iuſtus in Dei mãdatis & cõſiliũ capit cũ prouer. 11. & 24. eis, prudẽter vterq; facit nã vt ſapiẽs dicit Prou. 11. & 24. Salus eſt vbi multa cõſilia ſunt, in lege Dei decẽ præcepta ſunt, hos decẽ cõſiliarios aſſumat orthodoxus quiſq; & cũ eis habeat myſteriũ cõſilij ſui, hos habeat tãquã dearchos & ꝺcuriones quos accerſat, vbicũq; operãdũ ſit, nec ab eorũ cõſilio deuiet hãc vniuerſalẽ normã fidelis in oĩbus operibus atque negotijs obſeruare ſummopere debet, vt antequã negotiũ aggrediatur, cõſulat, an ſit ſecũdũ legem Dei, vel cõtra aliquod pręceptũ illi⁹, quod ſi inuenerit cõtrariũ eſſe omnino à negotio abſtineat, nã poſt patratũ ſcelus ſumma cũ difficultate curat, qm̃ ſi iã ex iniquo lucro cõgeſiſti pecunias & eas in arca ærea cõcluſiſti, vel oculos tuos pri⁹ erues, quã inde eas extra- Saluſtius. has vt reſtituas, ideò dicebat Saluſtius priuſquã aliq̃ rẽ aggrediaris op⁹ eſt cõſulto, cõſiliũ autẽ Chriſticolę cũ mãdatis Dei debet eſſe, Felix. vñ Felix ita vertit hũc verſiculũ. Etem̃ mãdata tua ſolatia mea & iuſtificationes tuæ viri cõſilij mei (el entretenimiẽto y deſenfado del juſto es la meditaciõ dela ley de Dios.) Vñ gaudiũ iuſtorũ in hac vita

vita occultũ est, qm̃ internũ, q̃re stulti gaudiũ eorũ reputãt sine ho
nore, quia nõ lętãtur, cũ male fecerint, nec exultãt in reb⁹ pessimis, Sapien. 5.
nec gaudent sceptris, nec diuitijs nec in obscœna volutãtur carne,
sed in lege Dñi est volũtas & voluptas eorũ, in lege eius meditãtur psal. 7.
die ac nocte. Est quippe gaudiũ eorũ thesaur⁹ absc̃ditus inter ve- Matth. 13.
pres & spinas, quẽ necvidere, nec capere possũt impij, in obseruãtia
eiꝰ mãdatorũ Dei in cõtẽptu sui & in alijs, quæ aduersant carni &
sanguini, est gaudiũ eorũ. Bene ergo dicit mandata tua solatia mea
etiã si carnis cõcupiscibilitię cõtrariæ videãtur, & iustificationes tuæ
viri cõsilij mei. Habet hõ aliquos selectos amicos cũ qb⁹ & negotia
sua pertractat & cõsilia capit cũ illisq; cõfabulari pro summo sola
tio reputat, loco horũ iust⁹ assumit mãdata Dei. Tale cõsiliũ acce-
perũt illi qui ad nuptias suas vocauerũt Iesum & matrẽ eius & di- Ioan. 2.
scipulos, tales cõuiuas habeat fidelis secũ. Christ⁹ & discipuli eius,
simul cũ matre sint in omnibus negotijs tuis, tã in prosperis quã in
aduersis eos ad nuptias inuita, eos ad cænã voca, eos etiã ad lachry
mas & luctus accerse, vt omnia negotia tua eorũ cõsilio dirigãtur,
vt videas si iuxta doctrinã Christi & Apostolorũ eius sint directa.
Quòd si ab eis videris deuiare, iterũ ad eorũ lineã reducas. Cõsilia
quippe hominũ incerta sunt, & fallacia. Nã vt ait Sap. Cogitatiões Sapien. 9.
mortaliũ timidæ, & incertæ prouidẽtiæ nostræ. Vñ Eccl. 37. Noli Eccles. 37.
cõsiliari cũ socero tuo & à zelãtibus te absc̃de cõsiliũ, omnis cõsi-
liarius prodit cõsiliũ, sed est cõsiliari⁹ in semetipso: iste scilicet qui
mãdãta Dei absc̃dita gestat in pectore & cũ eis sua tractat cõsilia.
Nã cõsilia hominũ pręter hoc q̃ sunt incerta, iniqua vt plurimũ so
lẽt esse, quare Tobias 14. filium suũ docebat vt cõsilia sua in Deo Tob. 14.
permanerẽt, firmiter, & inuiolabiliter eis adhæreret. Amici sint tibi
plurimi, (ait Sapiẽs) cõsiliarius autẽ vnus de mille, quis est iste mil- Eccl. 6.
lenus, nisi Christus Dñs qui magni cõsilij Angelus dicitur, & inter
cætera nomina eũ vocat. Isa. c. 9. admirabilẽ cõsiliariũ. Qui vnus Isai. 9.
de mille est, qm̃ electus ex millibus. De quo & idẽ Salomõ, virum Eccles. 7.
de mille vnũ reperi. In hoc permaneãt semper consilia tua, vt pro-
speros & certos sortiãtur effectus. Dauid passim consulebat Dñm
lege primũ, secundũ libros Regũ, & videbis quod sex vicibus scri-
ptum sit consuluisse Dauid Dñm. Posthæc consuluit Dauid Do-
minũ, & cõsoluit Dauid Deum &c. Quo cõtra quia Iosue os Dñi
non interrogauit seductus est à Gabaonitis, vide quibus verbis, cõ
queratur Deus per Isa. ca. 30. Væ filij desertores dicit Dominus, Isai. 30.
vt face-

vt faceretis consilium & non ex me, & ordiremini telam,& non per spiritum meum vt adderetis peccatum super peccatum, qui ambulatis vt descendatis in Ægyptum,& os meum non interrogastis sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis & habentes fiduciam in vmbra Ægypti,& erit vobis fortitudo Ægypti in cõfusionem,& fiducia vmbræ Ægypti in ignominiam. Non prosperè cædunt prauorum cõsilia,& qui eis innititur cõfundetur,infatuat enim Dominus consilium malorum sicut infatuauit consilium Achitophel & proditoris Iudæ ita vt in desperationẽ & suspendiũ vterque veniret,quoniam Deus dissipat consilia gentiũ reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum, consilium autem Domini manet in æternum,quia res æternas & non propediem perituras consulit, quare rectè respõdit ei Petrus cum eis diceret Dominus.Nũquid & vos vultis abire, quo ibimus Domine,verba enim vitæ æternæ habes, non caduca cõsulis, sed quæ in æternum permansura durabunt. Vnde & Hieronymus ita interpretatur hunc versum dicens.Et consilium meum iustificationes tuæ,quia vitam pollicentur æternam.Bene ergo concludit noster peregrinus suam sententiam dicens.Nam & testimonia tua meditatio mea est,& consilium meum iustificationes tuę.Iam peregrinus suam egit personam suaque dicta compleuit ad aliã iam transeamus quæ alios octo versus decantabit.

2.Reg.17.
Psal.32.
Ioan.6.
Hieronym.

QVARTVS OCTONARIVS.

7

1. Daleth. Adhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuum.

2. Daleth. Vias meas enuntiaui & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

3. Daleth. Viam iustificationum tuarũ instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.

4. Daleth. Dormitauit anima mea præ tedio:confirma me in verbis tuis.

Viam

Viam iniquitatis amoue à me: & de lege tua miserere mei. 5. Daleth.

Viam veritatis elegi: iudicia tua non sum oblitus. 6. Daleth.

Adhæsi testimonijs tuis Domine: noli me confundere. 7. Daleth.

Viam mãdatorum tuorum cucurri: cum dilatasti cor meum. 8. Daleth.

TRACTATVS QVARTus super quartum octonarium.

ADhæsit pauimento anima mea, viuifica me secũdũ verbum tuum. In hoc quarto octonario Propheta induit personam hominis mentæ quidem seruiẽtis legi Dei, carne autem legi peccati, vt dicit Paulus. Rom. 7. Vnde & in isto octonario præponitur litera Daleth, quæ significat timorem, vel natiuitatem. Nã ex hoc quòd homo in carne fragili nascitur, timet casum, ex carne ipsa in qua nascimur prodit timor labendi. Vnde Paulus timeo ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri. Carnis sensibus fuit seducta Eua allecta visu & sapore pomi, ita timeo ne per sensus carnis vestræ corrumpamini: ex eo quòd video vos in carne fragibili esse, timeo lapsum vestrum. Ideo monet nos vt cum timore & tremore nostram salutem operemur, quia habemus thesaurum istum in vasis fictilibus qui quàm facile frangũtur, tam cito perit quod in eis est. Quare necessarium habemus auxilium diuinum, vt Deus ipse manum porrigat cadenti & emortuam carnẽ viuificet. Vnde dicit in hoc versu. Adhæsit pauimẽto anima mea, ideſt, carni quæ est pauimentum animæ ex terra nempe facta. Quare alia litera habet ex Hebræo, adhæsit pulueri anima mea, ideo peto vt me viuifices secundùm verbum tuum. Vnde Cassiodorus dicit. Timẽti lapsum ex infirmitate carnis, lex Domini subue-

Induit personã hominis mente seruiẽtis legi Dei, carne autẽ legi peccati. Roman. 7.

2. Cor. 11.

Philip. 2.

2. Cor. 4.

Cassiodo.

ni subleuat, quæ ad omnia sufficit, scilicet vel interprætatur timor & natiuitas, quia ex timore Domini incipit spiritualis natiuitas
Prouer. 1. secundùm illud. Initiũ sapientię est timor Domini, & illud Isa. 26.
Isai. 26. A facie tua Domine concepimus & quasi paturiuimus spiritum salutis.

Sed pro introductione materiæ totius huius octonarij, operepręti um existimo id adnotare quod ex Platone didicimus. Fingit
Fictio Platonis. Plato hominẽ animal quoddam prodigiosum chimericũq;, quippe quem ex disparatis naturis confictũ videmus, nempè ex carne, & spiritu, ex corpore & anima: quarũ vna cum belluis cõmunem, alteram dijs similem accepimus, vt ait Salustius. Hę autem quàm diuersæ sint ex earum natura liquet. Spiritus immortalis, ęternus, inuisibilis, intractabilis, nulloque sensu perceptibilis est: at caro fragilis, caduca & mortalis, sensibusque corruptibilibus patens. Cum ergo diuersa sit vtriusque natura, diuersa est etiam operatio & inclinatio, anima quæ cœlestis & spiritualis est alta petit, caro quæ ex terra est ad ima inclinatur, altera supernè tendit, altera infernè mouetur. Hæ autẽ inclinationes & appetitus aduersi sibi ipsi sunt,
Ad Gal. 5. sicut motus sursum, & motus deorsum. Caro enim ait Paulus concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ, ex quo oritur inter eos plusquam ciuile bellum, vt & noster poeta Hispanus
Poeta Hispanus. his verbis dixit (Cãta tu Christiana musa, la mas que ciuil batalla,)
Lucanus. quod desumpsit ex Lucano in enarratione belli inter Pompeium & Cæsarem,

Bella per Emathios plusquàm ciuilia campos.

Ciuilior pugna est inter carnem & spiritũ in homine. Nec enim solum est inter conciues & municipes eiusdem ciuitatis, nec inter leuirum & socrum, vt Pompeius & Cæsar erant: sed inter eundem & eũdem, vt ita dicamus inter me & me ipsum, egomet mihi bellum ingero, eiusdem ad seipsum, est duellum. Diuiditur homo in duas partes in hac consideratione belli, & secundum portionem animæ inferiorem quæ carnem vegetat animatque, & secundum portionem animæ superiorem, quæ dicitur superior ratio, & independentes à tẽpore operationes habet. Hæ duæ operationes sunt, quæ inter se militant. Nam cum ad superna tendere vult spiritus,
Chrysost. caro eum deprimit ad inferna, nec eum eleuari, nec diu durare in-
Simile. superis eum sinit. Imaginemur (ait Chrys.) passerem alligatum filo

breui

breui vni ex digitis meis, extendit quidem alas suas passer vt volet, sed vix quatere alas aeremque ferire incipiet, & iam cadet recedet, & ad manum reuertetur, quia offendit in digito vbi erat alligatus. Sic misella anima dum huic corpori inhæret alligata illi est, quòd si expanderit mentis alas vt altissima per desiderium & meditationem volitet, statim caro deprimet, eiusque necessitatibus succumbere oportebit. Nam vel somnus obrepit & animam inclinat ad soporem, funeque isto, hoc est colligantia qua iungũtur caro & spiritus ad se attrahit atque diuertit. Vult legere aliaq; animæ propria exercere officia, necessitas sumendi cibũ, vel quærendi, vel se calefaciendi, vel vestiendi, vel aliæ innumerabiles indigentiæ eum auocant, ne quod velit bonum illud agat. Corpus enim quod corrumpitur; aggrauat animam & deprimet terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Inuenio enim ait Paulus Rom. 7. legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet, inuenio autem aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ captiuantem me in lege peccati, quę est in membris meis, ecce aliud maius malum. Quoniam non solum rapit ad diuersas oparationes: verũ etiam ad peccata. Loquitur enim Paulus & noster Propheta de carnis & concupiscentiæ fomite, qui peccatum dicitur, vel quia ortum habuit à peccato, consequens enim eius fuit, vel quia inclinat ad peccatũ. Hic autem fomes est hæc peruersa inclinatio & rebellio carnis contra spiritum, quæ peruicatia quadam semper contra eum insurgit: & ad peccatũ aliquando nolentem & repugnãtem videtur quòd trahat. Huius typũ fuerunt illi duo fratres Esau & Iacob qui in vtero matris collidebantur & belligerabant, in ortu etiam Esau plantam tenebat Iacob, nam carnis hæc & spiritus controuersia in vtero incipit: quippe qui in peccato concepti, & nati sumus, per generationem enim transmittitur in nobis primorum parentum miseria. Plantam autem tenet Esau Iacob, quoniam vsque in finem vitæ hæc bella durabunt. Planta extremũ est corporis, mors extremũ vitæ. Ismael etiam persequæbatur Isaac, filius ancillæ, filium liberę: quoniam caro, quæ ancilla & captiua est animam quę libera est persequitur & æmulatur. Quod Paul. Gala. 4. enarrat. Quomodo tũc is qui secũdũ carnẽ natus fuerat; persequebatur eũ qui secũdũ spiritũ ita & nũc, loquitur autẽ ad literã de Ismaele, & Isaac. Nullus (excepto Christo, & matre eius quæ ligatũ habuit formitẽ vsq; ad cõceptionem

Sapien. 9.

Rom. 7.

Fomes peccati.

Genes. 25. Figura.

Galat. 4.

ptionē tāti filij, deinde omnino sublatum ab ea fuit) nullus inquam his duobus exceptis absque isto fomite nascitur & viuit, quantacunque polleat sanctitate & virtute. Huius veritatis figuram
Figura. expręsit turturis sacrificium. Iugulabatur enim turtur, caput autem non abscindebatur à corpore sed ei colligatum permanebat. Etiam si carnem tuam immoles ieiunijs & vigilijs extenues, flagellis iugules, omnino ab spiritu seiungere non poteris, semper colligata & obligata anima suis necessitatibus permanebit, semperque eam rebellem senties, etiam quando iam se palmam adeptam putauerit, vt Paulus post tales reuelationes quando iam quæ carnis essent, neque sentire deberet, talem peruicaciam & contradictionem expertus est. In hoc ergo quarto octonario, iustus qui in se talem experitur contradictionem quasi gemens & vlulans prè angustia dicit. Adhæsit pauimento anima mea. Vox est querula & angustias præseferens, sed agnoscens quòd solus Deus patientiam & virtutem præstare potest aduersus talem hostē. Subinfert. Viuifica me secundū verbum tuum; quasi iam audiuisset Paulum
Rom. 7. dicētem Rom. 7. Ego quidem mente seruio legi Dei, carne autem, legi peccati, & ipsum met clamantem & dicentem. Infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? & respondentem sibimet. Gratia Dei per Iesum Christum. Ideo & ipse dicit anima mea adhæret huic carni, huic terreno solo & pauimento, nemo autem me potest à tanto hoste eruere, nec à tanta miseria subleuare nisi tu suppetias feras, porrigasque manum, ideo viuifica me se-
Matth. 4. cundum verbum tuum. Nam non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Verbum enim Dei fert suā
Gratia Dei non tollit fomitē dat autē virtutē animæ. gratiam & vitam, quia est veluti semen spiritualis vitæ. Sed obseruandum, quòd gratia Dei quidem non tollit hunc fomitem, nec propriè minuit illum in se, sed addens virtutē & vires animę quasi minoris virtutis apparet fomes quàm antea; veluti si sit pōdus aliSimile. quod, quod ego portare non possum nisi cum magna ac difficilitui, si extèmplo corpori meo vires addantur, vel alius fortior adiutor iungatur, minoris ponderis apparet onus quàm antea, licet nō
Scotus. sit in se diminutum, sed mihi virtus aucta. Scotus affert aliud appositissimum exemplum. Imaginemur quòd alæ aquilæ ab ortu suo sit ligatus lapillus, qui volatum eius impediat, quanto ala plus creuerit & pennæ natæ, & virtus auctior, tanto minus sentit impedimentum lapilli ad volandum. Sic nobis contingit. Ab ortu nostro

ſtro fomitem hunc gerit anima ligatum, quia adhęret corpori qui quaſi lapis eius celerem volatum contrahit, quanto in gratia Dei plus adoleuerit, tanto minus ſentiet fomitis impedimentum, neceſſaria eſt igitur gratia Dei, quæ animam grauatam corporis terreni pondere ad ethera ſubleuet. Vnde animalia illa ſancta quæ vidit Ezechiel pennatos habebant pedes. Hæ alæ ſunt ſupernæ & infuſæ virtutes quæ animam ad ſuperna euehũt, eam cõtra corporis grauedinem adiuuãtes. Nam cum anima huic fragili carni immerſa ſit ſummopere indiget diuino & ſupernaturali auxilio. Vnde Dauid, Cuſtodi nos Domine vt pupillam oculi. Scio verſiculũ hunc interpretari de amore quo Deus nos afficit, diligit enim nos quaſi pupilla oculi amari ſolet, vnde ipſe alibi Zach. 5. Qui vos tãgit, tangit pupillam oculi mei. Sed ego nunc exiſtimo etiam poſſe intelligi quòd Propheta expoſcat continuum & ſingulare præſidium ad cuſtodiendam teneram & delicatulam animam fictili carni ſubmerſam, quia pupilla tenera res eſt maxima cuſtodia indiget, vnde & natura palpebras & ſupercilia quaſi pro tegumento & cuſtodia ei ſuperpoſuit. Sic ergo cuſtodi nos Domine, eo diligenti præſidio, quo res tenerrima & delicatula cuſtodiri ſolet.

Figura. Pſal. 16. Zach. 5.

Dicit ergo Propheta. (Adhæſit pauimento anima mea viuifica me ſecundum verbum tuum.) Corpus pauimentum animæ eſt vt prædiximus, pauimentum autem oportet & planum & ſolidum eſſe, ne vel offendamus, vel impingamus in illo, & ideo debet calcari ligneis inſtrumentis, peſſundari vt eleuata complanentur ne in eis offendamus, & tenerum ſolidetur, ne pedes deprimantur. Sic ſic nimirum caro conculcanda eſt dureque tractanda, ictibus flagellorum opprimenda & ferocientes & luxuriantes appetitus eius deprimendi ſunt, ne animæ curſum impediat, vel in eleuatis per ſuperbiam deſiderijs offendat, vel in lubricæ luxuriæ hiatu demerſa ſuccumbat, nec ſit procliuis neque decliuis, ſed fiant praua in directa & aſpera in vias planas. Quod & Dominus docere voluit cum innumeram illam multitudinem quam pauit in deſerto, vt legitur Ioan. 6. ſuper fœnum conſedere præcepit. Nam omnis caro (clamat Iſai.) fœnum. Super illud ergo ſedendum, vt ſemper calcata inferiorem ſe animæ cognoſcat eique ad dictũ obediens ſit. Seruo enim maleuolo virga & compedes. Eccleſ. 33. Zachæus etiam vt Chriſtum videre poſſet ſuper ſycomorum aſcendit, erat enim puſillus ſtatura. Anima puſilla eſt maximè dũ carni

Textus. Cur corpus dicatur pauimentum. Caro dure tractanda. Ioan. 6. Iſai. 40. Eccleſ. 33. Luc. 19.

inhæret, quæ parua & tenera est. Ascendat ergo super insanã carnem eleuetur super illam, vt sic immensum illum gigantem sine impedimento cernere possit.

Augusti. Sed aduertendum cum Diuo Augustino, quòd si imaginemur mundum hunc inferiorem tanquam magnam & amplissimã domum, inueniemus quòd cœlum tectum huius domus est, terra autem veluti pauimentum. Quare per pauimentum hic vniuersam congeriem cupiditatum terrenarum intelligit Augustinus. Quã 1. Ioan. 2. Diuus Ioan. in sua canonica reducit ad tertia dicens, omne quod est in mundo aut est concupiscientia carnis, aut concupiscientia oculorum, aut superbia vitæ. Vniuersa concupita in his claudũtur nempe vel in voluptatẽ carnis, vel pecuniarum, vel superexcellentium bonorum. Adhærere ergo animam pauimento, est vniuersis his intricari concupitis, à quibus erui petit per verbum Dei, vel sumendo verbum pro eius Euangelio & doctrina, vt à principio diximus, vel secundo pro promissionibus Dei, secundum illud Lucæ. 2. Luc. 2. Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace, idest, secundum promissa tua. Nam vt ait Paul. Roman. 9. man. 9. Christiani sumus filij repromissionis, non enim omnis, ait, qui ex Israel hi sunt Israelitæ, neque qui semen sunt Abrahæ omnes filij, sed in Isaac ait vocabitur tibi semen. Idest, non qui filij carnis, hic filij Dei, sed qui filij sunt promissionis extimantur in semine. Nam Isaac potius videtur filius repromissionis quam naturæ: quippe cum secundum naturam Sara concipere non poterat, quę pręter hoc quòd sterilis erat iam desiuerant illi fieri muliebria nec apta vllo modo iam conceptui erat, sed miraculose conceptus & natus est Isaac, vt Dei promissa sortirentur effectum. Quare Isaac, est veluti filius fidei Abrahæ, qui per fidem talem repromissionẽ accepit, vt in semine eius omnes gentes benedicerẽtur, & ipse esset pater omnium credentium. Nos ergo sumus filij veri Isaac, idest, Christi repromissi qui risus & gaudium hominum & Angelorum est, (id enim significat Isaac) & per fidẽ in baptismo filij eius renascimur, filij repromissi filij. Et quia ex eisdem nutrimur & sumus (vt ait Philosophus) si in his repromissionibus generamur in Aristot. eis etiam viuimus. Spe enim salui facti sumus, ait Paulus, sub spe harum repromissionum viuimus, quas per patientiã expectamus. Christus autem repromisit nobis corporum immortalem vitam quando iam corpus non erit aggrauãs animam, nec animale corruptibile,

ruptibile,aut infirmum,sed spirituale,glorioſum,incorruptibile, atque forte,vt ait Paulus.1.Corinth.15.Tunc enim non erit animæ moleſtum,nec faſtidioſum,nec eam opprimet,ſed erit animæ ad nutum obediens abſque vlla repugnantia & contradictione. 1.Cor.15.
Modò enim ait Auguſtinus,anima adhæret corpori,tunc autem corpus adhærebit animæ. Nunc anima carnis neceſsitatibus ſeruit,tunc corpus animæ in omnibus ſubiectum erit; nam tunc liberabitur anima à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei,vt ait Paulus Roman.8. Hæc autem promiſſa protelantur vſque ad corporum regenerationem,interim tamen permittitur carni ſecundum ſuam naturam agere,animam grauare & opprimere,vt per huiuſmodi bellum proprio marte adiuuãte gratia Dei anima ſibi præmium acquirat. Sicut & inter filios Iſrael permiſsit Amorreos & Fereceos vt in illis erudiret populũ ſuum. Cæterum & ſi hæc promiſsio vſque ad aliud proteletur ſtatum,interim tamen auxilia ſua nobis pollicitus eſt, quibus palmam ex domeſtico hoſte nanſciſci poſſumus.Ecce ego vobiſcum ſum, cũ ipſo ſum in tribulatione eripiam eum & glorificabo eum.Et Paul. pro hac pugna ter Dominum rogauit & dictum eſt illi. Sufficit tibi gratia mea.Petit ergo anima iuſti in corpore clauſa vt hæc Dei promiſſa adimpleantur,viuificetque corpus ſuo tempore illa incorrupta immortali & ſpirituali vita,ſed interim viuificetur ipſa vita gratia auxilioque diuino conſolidetur reboreturque,vt poſſit reſiſtere in die malo. Rom.8. Figura. Matth.28. Pſal.4. 2.Cor.12.

Tertiò poſſumus intelligere per verbum,ipſummet filium Dei qui verbum patris dicitur. Nam per ipſum ſperat anima vehi ad cœleſtia,adeò deiecta erat in iſto pauimento concupiſcentijs eius & laqueis irretita,vt niſi filius Dei eam in cruce ſecũ eleuaſſet,ſemper in imis iaceret.In cruce autem cum Chriſto ſubleuata eſt anima ab hoc terreno pauimento & ſolio,vt ipſe dicit. Ioan.10. Ego ſi exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipſum,ideſt, omnia mecum eleuabo, ſicut latronem ſecum euexit in cœlum. Vnde id quod in deriſſum pueri illi à leonibus dilaniandi dicebãt Heliſæo aſcende calue,aſcende calue,poſſumus nos in honorẽ vertere & dicere Chriſto Dño.Aſcẽde calue,ideſt,aſcende caluarij mõtis collẽ atque faſtigium,quod eſt crux eleuata in vertice illius montis; vt ſic, & nos aſcendamus tecum. Et non dicimus ei, quod blaſphemantes æmuli ſui dicebant, ſi filius Dei es deſcendat de cruce Ioan.10. 4.Reg.2. Figura. Matth.25.

Bernar. & credimus ei. Quid enim consequentiæ est (ait Bernardus,) Si filius Dei est descendat, & non magis vt ascendat? ascende ergo dicimus ei in palmam vt & nos tecum subleuati colligamus fructus eius. Ascende in lectulo super puerum vt illi commensuratus & super eum incuruatus ad vitam reuoces mortuum, ascende in lectulo crucis non in lectulo illo florido cui Salomon incubauit, sed in lectulo spinis obsito, clauis circūdato & ornato, vt viuifices nos in te ipso qui verbum Dei patris es. Iacet enim in pauimento anima nostra nisi tu verbum patris, eleuatus in cruce & nos tecum pariter subleuaueris.

Figura. Cantī. 7. 4. Reg. 4.

VERSVS SECVNDVS.

Vias meas ennuntiaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

CONfessus sum vias meas, me in pauimento carnis iacuisse, concupiscentijs eius obedisse, indigna multa perpetrasse, tu Domine doce me iustificationes tuas, idest, vias tuas inquantum peccatores iustificant, & ad te cōuertunt. Ego vias meas annuntiaui; quæ sunt peccata, tu tuas edoce me quæ sunt iustitiæ rectè lætificantes & iustificantes corda. (Vias meas enūtiaui & ex audisti me) Viæ nostræ peccata sunt, via Dei iustitia, nūquid via mea non est æqua ait Dñs, & viæ vestræ prauę sunt? Ezech. 18. (& exaudisti me.) Nā qui abscondit scelera sua non dirigetur, qui autem deliquerit & confessus fuerit, misericordiam consequetur. Et illud. Dixi & confitebor aduersum me iniustitiā meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei, doce me iustificationes tuas. Dic tu prior peccata tua vt iustificeris. Isa. 43. Reuela Domino viam tuam & spera in eo, & ipse faciet & educet quasi lumē iustitiam tuam & iudicium tuum tanquam meridiem. Ecce quid ex vera confessione peccatorum consequitur. Peccata tenebræ sunt quæ & lumen gratiæ abscondunt imò & omnino auferunt si sint mortalia, & rationē obnubilant. Sed ei qui Domino reuelat viam suam per confessionem, tenebræ conuertuntur in lumen. Peccata enim confessa iam non tenebræ sed lumen meridianum sunt, nam quod tenebras inducebat, idest malitia, profligata est, detestatio autem peccati & conuersio ad Deum quod in pœnitēte manet, lumen sunt. Deducet ergo iustitiam tuam luce meridiana splen-

Psal. 18.

Ezech. 18. prou. 28.

psal. 31.

Isal. 43. secundū. 70. psal. 36.

Quid consequitur ex vera cō fessione.

na splendidiorē, nam peccata per cordis lachrymas dilluta, iam cā
dida & lucida sunt secundum illud Isai. 1. Lauamini (per contritio Isai. 1.
nem, scilicet,) mundi estote (per cōfessionem quæ omnes recessus
animæ purgat, cum omnia abdita pandit) auferte malum cogita-
tionum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere peruerse, discite
benefacere (hæc est enim vera pœnitentia, præterita plangere &
plangenda iterum non committere, sed ad meliorem frugem con
uerti) & venite arguite me dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra
vt coccinum quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi ver
miculus, velut lana alba erunt. Ecce quid vera confessio conferat.
Nam de veris pœnitentibus potest dici quòd lauerunt stolas suas
& candidas eas fecerunt in sanguine agni, nimirum in sacramen-
to confessionis, in quo sanguis Christi administratur. Dicat ergo
pœnitēs. Vias meas enunciaui & exaudisti me, ideſt, veniam con-
cessisti peccatis confessis. Quare alia litera ex Hebræo habet, &
respondisti mihi, quod in idem recidit, responsum enim Dei verè
pœnitentibus remissio peccatorum est.

Sed aduertendum quòd peccatoribus sceleribus inuolutis ali-
ter respondet Deus, & aliter eisdem pœnitentibus. Peccata nostra
responderunt nobis, ait Hierem. Quæ nam responsio est istæ? illa
de qua Psal. Contritio & infelicitas in vijs eorum. Et illud. Rom. 2. Psal. 13.
Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis ma Roma. 2.
lum, ecce eccum peccati, (Es el ecco del peccado.) Et illud quod sa- Ecco.
tuis virginibus responsum est; Amen dico vobis nescio vos, disce- Matth. 25.
dite à me omnes operarij iniquitatis, & vę vę væ habitantibus su-
per terram, hæc responsa reddit Deus peccatoribus. Vnde Ezech.
14. sic dicitur. Homo homo de domo Israel qui posuerit immun Ezech. 14.
ditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit con-
tra faciem suam, & venerit ad Prophetam interrogans per eū me;
ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum sua-
rum. Sed verè pœnitentibus responsum & eccum aliud est. Pecca
uit Dauid grande peccatum iungens homicidium adulterio, pro-
posuit illi Natham peccatū suum, & dixit Dauid. Peccaui Domi-
no, & statim Deus respondit. Et Dominus transtulit quoque à te
peccatum tuum. 2. Reg. 12. Diluebat lachrymis pedes Iesu Mag- 2. Reg. 12.
dalena & intimis verbis veniam pro delictis deprecabatur, & re-
spondit illi Dominus. Remittūtur tibi peccata tua, vade in pace.
Bene ergo dicit Propheta vias meas enuntiaui & respōdisti mihi, Luc. 8.

ideſt,veniam præſtitiſti flagitijs,ideò petebat alibi Dauid,vt Deus eius clamorem intelligeret. Verba mea auribus percipe Domine
Pſal. 5. intellige clamorem meum. Nam ad ea quæ intelligimus reſpõſum damus,ſed ſi non percipimus quomodo reſpondere poterimus? intellige ergo clamorem meum,ideſt,approba vt reſponſum des cõcedendo,aliàs imprudentibus dicit Dominus;neſcio vos,ac ſi diceret,nec quæ petitis intelligo,nec iniquis petitionibus veſtris reſpõ
Iacob. 4. dere libet. Vnde Iacob. Petitis & non accipitis, eo quòd male petatis. ¶ Doce me iuſtificationes tuas vt opere adimpleam. Intelligе,nam de ſcientia practica,ideſt,operatiua loquitur. Id dicitur in ſcriptura aliquē ignorare quod non facit,non nouit practicè. Hæc
prouer. 9. autem eſt ſcientia ſanctorum,ſcientia practica,de qua Prou. 9. Sciẽtia ſanctorum prudentia. Prudẽtia quippe virtus eſt, quæ ad opus
Eccl. 10. dirigit,de qua alibi. Dedit illi ſciẽtiam ſanctorum, practicã,& operatiuam mandatorum Dei. Doce me ergo iuſtificationes tuas,hac ſcientia operatiua,vt opere compleam quod mente concepi.

VERSVS TERTIVS.

Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.

QVæ antea iuſtificationes nuncupauerat,nunc vias iuſtificationum vocat. Dei enim mandata,quę ſub vtraque nomenclatura continentur,quia obſeruata iuſtificant,iuſtificationes dicuntur. Quia vero ſunt viæ quibus ambulamus ad patriam (nam per mandatorum obſeruantiam meremur vitam æternam) iterum viam ea vocat,vt infrà, Viam mandatorum tuo-
Epheſ. 2. rum cucurri. Et Paul. creati in operibus bonis quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus,omnia autem opera bona in lege Dei præcepta ſubſiſtunt.

Sed obſerua quòd cum præcedenti verſu,petierit doceri Dei iuſtificationes, nunc in viam earum inſtrui expoſcit. Hoc eſt vt
Ambroſ. ait Diuus Ambroſius petit non ſolum Dei mandata ſcire, ſed & ordinem quo exequi debeat,intelligere etiã quo ordine, quomo-
Seneca. do,quibus vijs obſeruari debeant. Nam vt dicit Seneca. Bona male locata mala reputato. Niſi enim bona bono etiam ordine exe-
Dionyſius. quamur,bona non erunt. Nam bonum (teſte Dionyſio) procedit ex integra cauſa, malum autem ex particularibus defectibus.

Quæ-

Quæcumque circunstantia requisita defueritiam bonum non erit. Ordo autem in bono apprime necessarius est, adeò vt Diuus Augustinus loquens de ordine, non aliter definierit virtutē quam per ordinem. Virtus (ait) est ordo amoris, vitium vero amoris deordinatio. Si ordinate amatur quod amandum est, ibi ratio virtutis consistit, sin vero deuiemus ab hoc ordine, in vitia declinamus. Vnde sponsa. Cant. 3. Ordinauit in me charitatem. Omnia in numero pondere & mensura dispositi, ait sapiens: Sapien. 11. Pulchritudo vniuersi in ordinata distinctione diuersarum rerum consistit. Vnde post rerum ordinem & distinctionem dixit scriptura; Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, quælibet per se bona, omnia simul ordinata, valde bona. Nam vniuersa moles creaturarum suo ordine diuisa & in proprio locata numero, speciosissimum reddit vniuersum. Consonantia quædam rerum miro ordine composita, dulcissimam simul ac mirabilem armoniam animi auribus concinnunt. Vnde diuina Sapientia delectabatur per singulos dies ludens in orbe terrarum. Pulcherrimus ordo rerum animum sapientis delectat, lussumque atque lætitiam veluti ex consonantia musicæ eius animo influit. Sed si præpostero ordine diuina exequaris mandata, à recto deuiasti. Ordo enim pœnitentiæ exigit vt prius conteras de peccatis, deinde confitearis. Si peruertis ordinem & prius confitearis absque vero dolore & sufficienti, deinde post absolutionis beneficium conteras, non rectum seruasti ordinem, peccasti, idest, si bonum opus non recto ordine exequaris. Bonum opus est Deo hostias offerre, religio est, fateor, sed si non debito ordine fiat, iam deuiatur à bono. Si in diuisione hostię ouem Deo offeras, cor autem tuum tibi metipsi reserues, & non prius cor illi holocaustum obtuleris, peruerso ordine pergis, abominabilis erit oblatio tua, sicut oblatio Cain. Vnde Dominus respexit ad Abel & ad munera eius, quia recto ordine offerebat, prius se immolans Deo ad quod primo respexit Deus, Deinde ad alia quæ ex recto corde Deo litabat. Sed de hoc alibi latiꝰ si Deus dederit. Quare Deus per Isa. c. 58. iustis promittit dicens. Sternam per ordinem lapides tuos, idest, ordinabo in te virtutum edificiū. Regina Sabba admirata est ordinem domus Salomonis, quia in domo Dei omnia ordinatè procedunt. In inferno autem ait Iob nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Vnde Paulus. 1. Corint. 14. Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis.

Augusti. Cant. 3. Sapien. 11. Genes. 1. Genes. 4. Isai. 58. 1. Cor. 14.

Talem ordinem flagitat edoceri Propheta dicens. Viam iustificationum tuarum instrue me &c. hoc est ordinem.

August. Sed Diuus Augustinus intelligit in hoc versu expoſci profectus & ascensus in virtute, vnde legit secundùm verbum Græcum, viam iustificationum fac me intelligere. Antea popoſcerat doceri, nūc flagitat, vt faciat intelligere. Docere aliorum etiam est, facere intelligere solius Dei, qui & intellectum illustrat & voluntatem afficit. Vnde de Christo Domino dicit Marcus quòd erat docens eos, tanquam potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum & Pharisæi, vt sic in exercitio virtutum profectus capiat & incremēta. Antea in iustificationibus exercebatur, nunc altiùs euectus, in mirabilibus Dei iam se exercet, more athletarum, qui prius in minoribus vires exercent, & paulatim ad maiora transeunt, vt in Palestra alijs validiores iudicentur. Vnde Paul. Ad Thimoth. Exerce te metipsum ad pietatem. Hæc autem mirabilia sunt opera heroyca eminentioris virtutis quàm alia quæ homines etiam iusti solent communiter exercere, vt ea quæ illustres Sācti operati sunt & quæ anachoretæ & Eremitæ illi in deserto faciebant, qui ad tantam excellentiam virtutis peruenerant per cōtinuum exercitium & orationem; vt non solum inimicos diligerent verum etiam eorum iniurijs ac persequutionibus gauderent, non solum carnis lenocinijs & illecebris non irritarentur, verùm neque scintillam penè talis caloris persentirent, vt nec iam ipsos motus naturales paterentur, vel tam emortuos vt nihil penitus eorum animus per eos commoueretur, noctes ducebant insomnes tenebrasque cum luce iungebant, infatigabiliter perseuerantes in oratione, vt Diuus Antonius, qui quando oriebatur Sol, aduersus eum iactabat querellas dicens. Quid Sol tuis radijs ab illa incommutabili luce me reuocas? Quid me à tali sopore euigilare compellis? Vel cibum penè non sumebant & illum simplicem absque vllo condimento. Diuus Hieronymus iurat se vidisse Eremitam quendam in cisterna quadam per triginta continuos annos, qui solos quinque ficus aridos, qui carice dicuntur per singulos dies in cibum sumebat, denique viuentes in carne neque secundum carnem militabant neq; viuebant, sed adhuc mortales & corporis molle prægrauati immortalem illam Angelicam vitam agebant. Hæc ergo mirabilia apparēt omnibus audientibus opera. Vnde alibi Psal. 138. Mirabilia opera tua & anima mea cognoscet nimis. & Psal. 45. Venite & videte

Marc. 1. Matth. 7. Simile. 1. ad Ti. 6. Dictū Antonij. Psal. 134. Psal. 45.

& videte opera Dei,quæ posuit prodigia super terram. Et Isai. 43. Cū ambulaueris in igne non cōbureris, & flāma non cōburet te. Quid oculis hominū mirabilius apparere poterit, quā si vidissent præstigiatorē in igne ambulantē & illæsum? sicut contigit pueris illis qui in fornace Babylonis regē & omnes nimio stupore affecerunt. Salamādras fecit Deus homines super terrā, qui in igne cōcupiscētiæ,auaritię,& aliorū vitiorū nō comburuntur, sed super pruinas veluti alter Tiburtius frigido pede calcāt. Hæc sunt mirabilia Dei prodigia & miracula quæ fecit super terrā. Vnde lacessitus iniurijs Eremita quidā à quodā infideli,cum illi iactaret, ac diceret, quæ nā miracula & prodigia tuus Christus in mūdo dedit? respōdit vt his a c maioribus, si intuleris,nō mouear nec offendar nimis. Nec offendi iniurijs, nec moueri contumelijs, sed integro animo per prospera & aduersa transire,vt nec his frangatur,nec illis eleuetur nulla alia philosophorū schola efficit nisi solius Christi, qui posuit testatem habet super corda. Vide in Cassiano collationem secundam abbatis Cheremontis vbi hæc ad lōgum reperies,hæc autem inexpertis non solum incredibilia, verūm etiam & impossibilia videntur. Vnde Cassianus in collationibus patrum refert quòd abbas Serenus dixit, quòd sicut ille qui artem natandi ignorat, si videat aliquem hominem,super aquas natantem, iurauit impossibile esse hominem cum corporis mole super leues aquas posse sustineri,sed necessarium esse ipsum demergi,in profundum descēdere: qui autem huius rei periculum fecit, vel alios vidit facientes scit possibile fore,vt corpus hoc graue super aquas ambulet, more ranarum per medias aquas scindendo; sic qui nunquam in hac virtutum palestra edoctus est,nec in se vel alio experientiam sumpsit,quid per exercitium virtutum adiuuante gratia Dei obtineri possit, impossibile reputat ad tantam puritatem hominem carni huic immersum posse in hunc statum conscendere, quod tamen expertis,sicut est rei veritas,apparet. In his ergo mirabilibus cupiebat exerceri Propheta cū diceret, Et exercebor in mirabilibus tuis.

Isai.43.

Cassianus collat.1.

Simile.

VERSVS QVARTVS.

Dormitauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

IVstus iam grauatus & nimio tædio affectus hac inobedientia carnis aduersus spiritum,de qua in præsenti octonario fit mentio,in tepiditatem quandam,ac torporem mentis incidit, nisi ei

gratia Dei adsit, quæ confirmet corroboretque, titubantemq; pedem iamiamq; labentem stare faciat. Adeòq; hac corporis mole grauatur ac tædio afficitur, vt in lachrymas nonnunquam prorumpat ingemiscatq; cum Paulo vlulansq; præ tædio dicat. Infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? Vnde Hieronymus transfert, Stilauit anima mea præ tædio, ideſt, lachrymas emungit, per maxillas stillare fecit, imo & hanc etiam fastidit vitam, dissoluiq; desiderat & esse cum Christo. Nam licet vita hæc per se valde amabilis sit, mortemque sibi conſciuere nemini liceat; sed vita tot malis obsita circundataque, quæ maiora bona detinet, quid mirum si nauseam fastidiumque sui generet? Vnde Iob; Tædet animam meam vitæ meæ. Et Paulus. 1. Cor. 15. Supra modum grauati sumus supra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. Quare alia litera habet agonizauit anima mea præ tædio, solēt enim agonizare morituri.

Rom. 7. Hieron. Iob. 10. 1. Cor. 15.

Sed aduertendum cum Cassiodoro hic, quòd aliud est dormire, aliud vero dormitare. Dormire quippe obliuioſi ac pigri hominis est, secundùm illud Prou. 6. Vsquequo piger dormies? dormitare verò potius est hominis sensi, atq; aliquo labore grauati. Qui in mortali sunt dormiunt. Cæterum iusti qui tentationibus præmuntur, aliquando grauati dormitant, hoc est, in aliquā tepiditatē aut aut torporem deueniunt. Qui dormitat, nec omnino dormit, nec omnino vigilat, sed vtrunq; miscet. Sic tepidus non totus in bono, nec totus in malo est, sed medio modo, vt aqua tepida. Quod quia maximè displicet Deo, petit hic Propheta vt confortetur, atque à tepiditate in calorem reducatur, Apoc. 3. dicit Deus; Vtinam frigidus esses, aut calidus, sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Scio multas hunc locum pati interpretationes. Driedo sic interpretatur, vtinam vel calesceres Dei amore, vel obrigescerēs eius timore, vt vel amore vel timore ad meliorem frugem reuocareris, sed quia nec amas, nec times, sed tepiditate quadam nec Dei calles amore, nec obrigescis timore, euomā te & in maiora derelinquam, sicut aqua tepida à stomacho expellitur. Nec displicet hæc interpretatio imo recta & ingenioſa apparet, alij de hypocritis declarant. Quippequi nec fidem abnegarunt, nec tamen fidei documenta obseruant. Sunt aliqui Christiani qui sola fide cōtenti sunt & in hoc solum sibimet blandiuntur, quòd inter tot hæreticorum dogmata rectam fidem tenuerunt; Cæterum nihil aliud curant

Cassiod. Prou. 6. Tepidus homoquis. Apoc. 3. Driedo.

rant nec bonis incumbunt operibus, sed hac tepiditate contenti vitam transigunt, quòd nec hæretici sunt, nec tamen orthodoxis operibus student. Sed tertio & quod magis præsenti proposito congruit, intelligitur hoc testimonium de his qui aliqua bona exercent, quibus iam assueti sunt, nec feruido spiritu, sed tepidissimo operantur, hisque minimis contenti ad altiora non aspirant. Hoc præcipuè inuenitur in viris religiosis, qui ex consuetudine vigilijs nocturnis intersunt, assueta ieiunia obseruant, atque alia quæ religionis sunt corpore tantum exercent, de spiritu vero & de profectu in charitate, & de alijs in quibus perfectio consistit, parum aut nihil curant, hi enim nec verba correptionis carpunt, nec sibi conuenire, quæ alijs prædicantur existimant. Nam cum videant se non illis vitijs obuolutos quibus reliquum Christianorum vulgus, insuper quòd ea opera quæ religio instituit obseruant, iam se apprehendisse existimantes, statum in virtute fecerunt, & quod periculosius est, in quibus deficiant non intelligunt. Nam neque feruore spiritus, nec calore charitatis pollent, nec de istis multum curant illa communi vita contenti, nec ad altiora aspirant, nec in quibus deficiunt aduertunt. His ergo frigidi & peccatores anteponuntur, quod isti cum videant se longe esse à Deo & in barathrum peccatorum detrusos, si quid boni audiunt, ad se conuertunt rationes pro se dictas recipiunt, & videntes & intelligentes in quibus sint periculis constituti, facilius ab illis se expediunt. Vnde facilius curantur isti, secundùm illud Ieremiæ. 4. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. Hoc est faciliori cura persuadebitis bona illis qui de nouo à frigiditate seculi ad virtutis amorem venerunt, quàm alijs qui præ tepiditate, & torpore spinas & tribulos dimiserunt in suis crescere & adolere cordibus. Sic explicat Abbas Daniel in libro collationum patrum collatione. 4. Oportet ergo, vel calere charitate, vel intelligere illa te esse vacuum, vt quod deest acquiras, aliàs dicit Dominus; incipiam te euomere ex ore meo sicut aquam tepidam, quæ nec tota calida nec tota frigida est, & nauseam in stomacho prouocat. Sed dicit incipiam te euomere, non statim euomam, nam tales paulatim derelinquit Deus, vt in manifesta crimina prolapsi, quæ sibi deerant iam aduertant, ne minimis contenti maiora non petant. Cum ergo se videat iustus in hanc debilitatem & tepiditatem prouolutum, clamat

Iere. 4.

Abbas Daniel collatione. 4.

Simile. clamat ad Deum & dicit, Confirma me in verbis tuis. Sicuti nimium lassus ex longo itinere peneque debilitate defficiens confortatur cibo & potu, & in vires pristinas redintegratur. Verbum autem Dei cibus est animæ, sicuti panis corporis. Ideo enim comparatur verbum Dei grano quod in agro seminatur, nam animæ
Psal. 103. insitum & seminatum eam pascit, iuxta illud; Panis cor hominis confirmet. Petit ergo confirmationem in fide & in consideratione æternorum, nam talis consideratio à fide procedit, fides enim in actum educta quæ diuina & æterna meditatur, quibus comparatæ passiones huius temporis, non sunt condignæ, confortat corroboratque cor, atque in tribulationibus integrum conseruat; ne præ nimio labore deficiat, aut præ inordinata tristitia dormitet atque tepescat. Sicuti discipuli habebant oculos grauatos præ tristitia & timore, atque cum vigilare cum magistro debuerant, tunc
Rom. 1. maiori sopore opprimebantur. Vnde Paul. Roman. 1. Desidero videre vos vt aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos, idest, simul consolari in vobis per eam quæ inuicem est fidem vestram atque meam. Ecce vbi fidei corroborationem applicuit. Excitat enim dormientes, si secreta quæ fides nouit exci
Eccl. vlt. tentur, atque in bono corroborat stabilitq;. Vnde sapiens Eccles. vltimo, Verba sapientiuum, quasi stimuli & veluti claui in altum defixi. Sunt enim verba Dei sicuti stimuli excitantia torporem. Solet quippe animus aliqua fidei acrimonia adeò stimulari, atque compungi, vt de lectulo exiliens in clamores vlulatusq; prorumpat, vt pote si seueritatem diuinæ iustitiæ, atrocitatemque pœnarum consideret, vel si Dei beneficia, vt putà redemptionis, & alia in se collata summa attentione meditetur. Cum hæc audit vel legit verba hæc, vel interna, vel externa, stimuli sunt quibus anima puncta à peccato exilit. Et sicut claui in altum defixi. Nam claui confirmant stabileque faciunt ædificium, nam seiuncta ligna decident, sic verbum Dei animam cum bono configit, ne seiuncta per peccatum, ædificium virtutis corruat. Ideo petit, confirma me in verbis tuis, ne tepiditate, ac somno deficiam. Præcipuè autem prælati nec dormire, nec dormitare debent. Ecce non dormitauit nec dormiet qui custodit Israel, ne dicatur de illis illud Prophetæ Abacuc, Pastores vestri dormitauerunt. Sed semper vigilare debent super gregem suum, ne & illis
Psal. 75. etiam dicatur illud Psalm. 75. Dormitauerunt qui ascenderunt

equos

equos,ideſt,qui in dignitatis faſtigio ſunt, qui ſunt veluti equites Domini exercituum reſpectu inferiorum,qui ſunt veluti pedites. Ideo enim ſingulariter Petrum dormientem excitat atque carpit Dominus,vt explicaret quantum damni ſomnus paſtorum cauli bus ingerat. Veniet enim lupus aut leo rapiet, iugulabit, dilacerabitq; oues,nec ipſe ſopitus aduertet, ſed erit quaſi ſopitus guberna tor amiſſo clauo,vt dicitur Prou. 2 3. Vnde D.Petrus: 1.Pet. 5.Fra tres ſobrij eſtote & vigilate,quia aduerſarius veſter diabolus tāquā leo rugiens circuit quærens quē deuoret,cui reſiſtite fortes in fide, quia fides animum confortat.

Matth.26.

Prou.23.

1.Pet.5.

VERSVS QVINTVS.

Viam iniquitatis amoue à me: & de lege tua miſerere mei.

ADHVC perſeuerat petens fomitis mitigationem quem vocat viam iniquitatis.Quoniam ſicut via ducit ad ciuitatē, ſic fomes ad iniquitatem.Non autem petit omnino auferri fomitem, hoc enim niſi ſingulariſsimo priuilegio non ſit, ſed vt gratia ſua illum illuminet,ne ducat per viam ad quam ducit & inclinat fomes peccati. Dicitur autem via,quia iniquorum pedibus attrita,vt dicit Ambroſius. Ante peccatum enim deſerta erat via iniquitatis nec alicuius pes attriuerat eam. Sed poſtquam peccatores inuenti ſunt in terra,iam viam regiam per iniquitatem fecerunt latam nimis & attritam,per quam & plauſtra & lectice & onerata animalia incedunt,de qua Iſai. 2 6.Calcauit eam pes, pes pauperis, pedes egenorum,ideſt,peccatorū qui egent veris diuitijs. Et Chriſtus Dominus,Quā lata via eſt,quę ducit ad perditionem & multi vadunt per eam.Alia litera dicit viam falſitatis,vel mendacij.Nā ea ad quæ inclinat fomes non ſunt vera bona,ſed ſophiſtica. Vnde Pſal. 4. Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mendaciū?Mendacium ſunt hæc bona quia apparenter ſunt tantum bona non ſecundùm rei veritatem.Vnde Oſeæ. 10. dicitur de malis quòd comedunt fruges mendacij. Et alibi.Veſtiemini veſtimentis mēdacij. Nam exiſtimat peccator q̄ ſi ventrem repleat plurimis & delicatis cibis, aut carnē induat ſericis indumentis,per hoc etiam animam veſtit & nutrit,mentita eſt iniquitas ſibi. Animæ nuditatem ſola gratia Dei tegit,cordiſq; inſatiabilem appetitū ſolus Deus ſatiare poteſt,ſecūdū illud Pſal. 16. Satiabor

Iſai.26.

Pſal.4.

Oſeæ.10.

Pſal.16.

Satiabor cum apparuerit gloria tua, Isai. 29. Sicut somniat esuriens & comedit, cum autem fuerit expergefactus vacua est anima eius & sicut somniat sitiens & bibit & postquam fuerit expergefactus lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est, sic erit multitudo omniũ gentium, quæ dimicauerunt contra montem Sion. Nimirum peccatores quorum voluptates somnia tantum modo sunt. Hanc ergo viam falsitatis & mendacij vult amoueri à se, qui mente seruit legi Dei & carne attrahitur ad seruiendum lege peccati.

(Et de lege tua miserere mei.) Nam lex spiritus vitæ in Christo
Rom. 8. Iesu liberabit me à legi peccati & mortis, ait Paul. Rom. 8. Lex Dei quæ est lex mentis contra legem fomitis prævalet, ideo petit iustus hanc legem, vt per eius obseruantiam palmam de alia reportet. Vnde Hieron. transfert legem tuã dona mihi gratiosè, ideſt, eã legem quæ gratiã confert & animam adiuuat contra carnis rebelles motus. Lex subintrauit, vt abũdaret delictum, ait Paul. Rom. 7. eo quòd per legem vetabantur concupita, & ex hoc augebatur appetitus ad ea, vehementius enim ferimur in vetita. Ex alia parte non conferebat gratiã adiutricem. Occasionaliter ergo peccatum abundauit cum appetitus increscerent, & vires ex alia parte non adderentur. Quare Paulus sacramenta legis vocat infirma & egena elementa (vasos vazios) nec enim vires gratiæ, nec diuitias donorũ cœlestium habebant. Lex autem noua est lex gratiæ. Nam sacramenta nouæ legis & gratiam continent, & eam verè suscipientibus conferunt, ait Concil. Florent. Non sunt vasa vacua, quia gratiam continent, non sunt infirma, quia eam verè suscipientibus conferunt. Per gratiam autem vires animæ administrãtur. Præcepit olim
4. Reg. 4. Helisæus pauperculæ cuidam mulieri viduæ, vt vasa commodata peteret à notis, & super ea distilaret oleũ de lechyto quoad implerentur vasa & venderet, & solueret creditoribus quæ debebat vir eius, & ex reliquo ipsa & filius eius superstes viuerent. Vidua erat Synagoga, quia nondum sponsum Christum acceperat & libellum repudij ei dederat prior maritus secundùm illud, quis est iste
Isai. 50. liber repudij quem ego dedi matri vestræ. Pauper quia lex gratiam non conferebat, nec poterat debitum Adæ persoluere, neque sibi animæque suæ prouidere. Vasa commodata habebat, quia legem vsque ad Christum habebat, tanquam commodatam. Nam lex Christi est vera & æterna possessio. Lex enim & Prophetæ vsque ad Ioannem qui iam Christum præsentem annuntiabat.

Venit

Venit Christus Dominus, & ex corpore suo tanquam ex lechyto oleum sanguinis sui effudit, & adimpleuit vasa vacua, ex quo oleo & satisfacere pro originali & actuali peccato possumus, & viuere dereliquo Deo grati. Vnde Christus Dominus dicit se non venisse soluere legem sed adimplere, quia quod illi deerat, ipse supplere voluit. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, Roman. 8. Lex enim infirmabatur per carnem. Nam licet lex Moysi esset spiritualis in hoc sensu, quòd ad spiritualia ducebat: quia tamen non conferebat gratiam, relinquebat carnem in sua infirmitate, nec animæ suppetias gratiæ contra eam administrabat, sed Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati. Non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati. Non enim assumpsit carnem peccatricem Christus, sed tamen quia obnoxiam pœnalitatibus peccati accepit, dicitur assumpsisse similitudinem carnis peccati, assumpsit enim carnem mortalē & passibilem, in quo maximam similitudinem habebat cum carne peccatrice; induit enim vestem peccati. Sicut enim qui induit figuram vel vestem Cæsaris, repræsentat personam Cæsaris, ita Christus sumens effigiem & vestem peccati, quia accepit mortalitatem, & cæteras similitudines & figuras peccati, repræsentabat personam peccatoris. Vnde infert, de peccato damnauit peccatum, ideſt, de eo quod accepit à peccato, ideſt, de pœnis quas pertulit, per eas damnauit peccatum. Duo sunt in peccato & culpa, & pœna, hoc secundum accepit de peccato, & per hoc damnauit peccatum à carne nostra in carnem suam, ex hoc quod accepit similitudinem peccati meruit damnare peccatum. Sicut per mortem suam meruit destruere mortem nostram, & per vitam suam nostram reparauit, ita & per peccatum suum (si ita fas est loqui) ideſt, per illam similitudinem peccati, quam accepit, meruit condemnare peccatum. In carne sua condemnauit peccatum à carne nostra, ideſt per pœnas quas pertulit in carne sua fugauit peccatum à carne nostra. Sed aduerte quòd non dixit destruxit sed dānauit, quia hæc totalis destructio & ablutio peccati, nō erit vsq; ad resurrectionē. Profertur modo sentētia contra peccatū, tūc autē mandabitur executioni. Sed cū iā peccatū est in nostra carne damnatum, nō adeò sæuit sicut antea, præcipuè cum dentur nobis auxilia

Rom. 8.

Duo sunt in peccato re culpa & pœna.

auxilia gratiæ aduersus eum,& hoc vt iustificatio legis impleretur in nobis,ideſt, vt iustitia quam lex promittebat nec tamen dabat, impleretur in nobis per Christum, vt in his quæ vacua & minus sufficiens erat adimpleretur à Christo, vel vt iustificatio legis adimpleretur in nobis,ideſt,vt posimus adimplere mandata & iustificationes legis adiuti per gratiam, sine qua insufficientes reperiebamur ad perfectam obseruantiam legis. Dicat ergo de lege tua miserere mei,ideſt,de eo quod lex tua copiosissimè habet, scilicet, gratia & misericordia.

Vel secundo,de lege tua miserere mei,ideſt,secundùm quod exigit lex tua,vtere mecum misericordia tua. Misericordia quippe debet esse moderata per legem. Nam si quis miseretur, quãdo lex præcipit, vt iustitiam exequatur, pessima est talis misericordia,vt pote quæ destruit legem. Talis fuit misericordia Saulis, cum Rege Amalech, & misericordia Achab cum rege Syriæ qui contra Dei voluntatem eis indulserunt & ideo à Deo puniti sunt.

VERSVS SEXTVS.

Viam veritatis elegi,iudicia tua non sum oblitus.

CONtra viam mendacij, elegi viam veritatis in qua currerẽ, hæc via Christus est qui de se dicit, Ego sum via, veritas, & vita. Quia ad hoc natus est, & ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet veritati. Est enim scala illa quam vidit Iacob per quam ascendimus in cœlum. Hanc ergo viam sibi quisq; eligere debet,nimirum vt Christum, tanquam fundamentum omnium suarum actionum habeat. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, ait Paulus. Super hoc ergo fundamentum omnia opera tua strue, & eris similis viro sapienti qui ædificauit domum suam supra petram,quam nec uentorum flatus nec innundantia aquarum dirue re poterunt. Petra autem erat Christus. Stabile ædificiũ est,quod super Christum erigitur, & ita manet in æternum. Vnde sola illa opera in nobis manent,quę Christi merito innituntur. De spõsa dicit Spiritus sanctus. Quæ est ista quæ ascendit de deserto delitijs affluens innixa super dilectum suum? Quia tali innititur columnę, ideo tot affluens delitijs,meritis & bonis operibus de deserto mundi ad cœlestem Ierusalem ascendit innixa, scilicet, super dilectum suum. Aliàs quippe nec ascendere poterit, nec merita vitæ æternæ acqui-

Ioan.14.
Ioan.18.
Gen. 28.
1.Cor.3.
Matth.7.
Cant. 3.

acquirere. Licèt etiam per viã veritatis intelligatur lex de qua dicitur. Lex veritatis fuit in ore eius. Elegi dicit, vbi manifestatur liberum hominis arbitrium. Non coactas quippe, sed spontaneas operas exigit Deus. Vnde ipse Christus, Si quis vult post me venire, ex suo libero arbitrio pendet, sequi vel non sequi Christum. Et discipulis suis dixit. Nunquid & vos vultis abire? non coactos vos volo discipulos, & tanquam ad remos, vel metalla damnatos, sed spontaneos, placidos, si vultis bene, sin verò abite, ianua vobis aperta est, Voluntariè sacrificabo tibi, ait Propheta, nõ inuitus nõ necessitate compulsus, sed suaui dulcedine & amore attractus. Elegit ergo iustus Christum & legem eius ex propriæ voluntatis arbitrio, licet gratia Dei præuentus & adiutus, Ierem. 21. Ecce ego do coram vobis viam vitæ, & viam mortis. Malach. 2. Matth. 16. Psalm. 50. Ierem. 21.

(Iudicia tua non sum oblitus.) Incomprehensibilium ac terribilium iudiciorum Dei memoria, magnos præbet ausus animæ, vt viam veritatis eligat, illique indeficienter adhæreat. Timor enim multoties homines facit audaces, nimirum vt euitent illa quæ nimium pauent. Sic ex terrore iudiciorum Dei animos capimus ad quælibet ardua subeunda vt ab illis caueamus, vnde Psal. 17. Omnia iudicia eius in conspectu meo, & iustitias eius non repuli à me, & ero immaculatus cum eo & obseruabo me ab iniquitate mea. Ex iudiciorum Dei assidua meditatione generatur horror, qui & facit fugere peccatum & immaculatum se custodire coram Deo. Et Psalm. 7. Cognoscetur Dominus iudicia faciens, quasi ex iudicijs Dei, territi ad cognitionem eius impellantur homines. Et Prouerb. 12. Cogitationes iustorum iudicia. Vide Diuum Gregoriũ lib. 5. moral. cap. 1. vbi inter abissos iudiciorum Dei hos ponit, q̃ bonis malè, & malis bene in hoc mundo contingat: manifestiorẽ (inquit) causam habet, nam iusti per mala præsentia purgantur, vt ad æterna bona perueniant, mali vero, si quid boni fecerũt, hîc recipiunt mercedem temporalẽ, æternam minimè recepturi. Vnde Abraham dixit auaro illi diuiti, Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Sed quòd bonis bene, & malis malè, etiam dum viuunt eueniat, hoc timorem ingerit, & occultiorem causam habet. Potest enim esse causa vt boni per hæc bona presentia quę accipiunt fiducialius futura sperent, vel potest esse vt ideo hic bona præsentia loco præmij accipiant, quia æterna recipere non debent. Psalm. 17. Psalm. 7. Prouer. 12. D. Gregorius. Lucæ. 16.

bent. Et potest contingere malis benè, vt per hæc flagella resipiscant, & in æternũ non pereant, vel malis malè vt hic incipiat eorũ pœna temporaliter, quæ in æternũ continuanda est. Ab ijs ergo iudicijs dicit infra se timere Propheta cum ait à iudiciis tuis timui quibus modo attendens viam veritatis elegi.

VERSVS SEPTIMVS.

Adhæsi testimonijs tuis Domine: noli me confundere.

Augustinus ait, viam veritatis elegi vbi currerem, iudicia tua non sum oblitus vt currerem, adhæsi testimonijs tuis: cũ currerem, noli me confundere, vt quo curro pertendã, quo tendo perueniam, non enim volentis nec currentis, sed Dei est miserentis Roma. 9.

Roma. 9.

In primo versu huius octonarij dixerat vir iste, adhæsit pauimento anima mea, ideoque petierat gratiam viuificantem quæ animam à carne seiungeret Deoq; viuo coniungeret, & quasi iam se impetrasse quæ poposcerat agnoscens ait, Adhæsi testimonijs tuis Domine, tuo suffultus auxilio, tua gratia subleuatus à meis me voluptatibus compescui, à mea me carne præscindi, vt tuis adhærerem testimonijs & mandatis; ideoque obsecro ne me confundas, iterum me labi permittendo. Supra psalmo 72. Propheta dixerat; Mihi adhærere Deo bonum est, quoniã perfectio vniuscuiusque rei in adhæsione ad suum principium consistit, & quanto proprius ad illud accedit, tanto melius habet in suo genere. Vt calidum quanto magis igni adhæret quanto plus illi appropinquat, tanto perfectius in genere calidi manet. Omniũ rerum omnis perfectio Deus est, omnis boni origo, omnisque perfectionis causa, si vis perfectus esse Deo adhære, sin vero ab illo præscindaris, nihil eris. Quandiu aer adhæret soli lucidus est, at statim vt sol se absentat, in suis tenebris manet, quippe qui, nõ per se lucid⁹ est, sed per præsentiã solis. Omnis creatura ex se nihil est, tenebræ est, terra erat inanis & vacua, & tenebræ erãt super faciẽ abissi. Si quid boni aut perfectionis habet ex vnione ad Deũ habet. Cũ ergo illi inhæret lucida est, si ab eo deficiat in suas tenebras resoluetur. Vnde supra Psal. 103. Aperiente te manũ tuã omnia implebũtur bonitate, auertente autẽ te faciem, turbabunt, auferes spiritũ illorũ & deficient, & in puluerẽ suũ reuertentur. Nam sicut palmes nõ potest ferre fructũ nisi manserit in vite, sic nec nos nisi in eo mãserimus.

Psalm. 72.

Omnis perfectio ipse Deus.

Simile.

Genes. 1.

Psal. 103.

Ioan. 11.

mus. Ab eo enim nutrimur, & in eo viuimus & sumus suggentes ex eo vitã, & esse, sicut palmes ex vite. Et sicut arbor oportet q̃ sit radicata in terra, vt per radices sugat ab ea humorẽ quo viuat & fructus ferat, sic oportet animã Deo adhærere, vt fructus vitæ faciat. Vnde Deuter. Vos qui adhæretis Dño vniuersi viuitis. Quare bene dixerũt sorores Lazari Chro. Dñe si fuisses hic frater meꝰ nõ fuisset mortuꝰ, tua enim præsentia viuimus, & sumus. Egressus es à nobis per vnã ianuã & per aliam se intromisit mors. Quãdiu Deus assistebat Dauidi, bene illi erat, paululum cũ se abstraxisset in adulteriũ & homicidiũ prolapsus est, habebat manus eleuatas Moyses & vincebat tunc Israel Amalech, paululum si remisisset eas vincebatur Israel. Dum manum porrigit nobis Dominus vincimus, paululum si ab adiutorio remittat, iam superamur. Ideo cluis confingantur manus eius in cruce, vt non amplius remittãtur, sed confixæ nobiscum semper in nostro adiutorio perseuerent. Simile. Deuter. 4. Ioan. 11. Figura.

(Noli me confundere, non confundar quoniam inuocaui te) idest, noli me inrecidiuum derelinquere, iam adhæreo testimonijs tuis non carnis pauimento, nec peccato, noli me derelinquere, ne iterum ruam, nam hæc maxima confusio mihi erit. Qui nunquam fuit diues neq; in honorato loco positus, etiam si nimis iaceat non pudefit, tamen qui ex sordidiori statu ad honorem maximum euectus est, si ad sordes pristinas reddeat maxima ei orietur cõfusio & pudor, risui, & ostentui omnibus erit. Sic qui ad virtutis fastigium accesit per gratiam Dei, si postea per peccatum decidat maiori confusione & pudore afficitur. Quod lachrymis ob ortis deplorabat Ieremias Thren. c. 4. Filij Sion inclyti & amicti auro primo, quomodo cõputati sunt in vasa testea opus manuũ figuli? Et infra. Qui vescebantur voluptuose interierunt fame, qui nutribantur in croceis amplexati sunt stercora, ecce à quanta celsitudine ad qualem miseriam deuoluitur peccator, qui semel à peccato liberatus ad illud miserabili reciprocatione reuertitur. Antea incedebat anima eius amicta gratia, velut aurum fulgebant vestimenta eius, vescebatur cibo regio in mensã Domini, multis interim cælestibus consolationibus nutriebatur, sed à tanto fastigio decidens in luto & stercore volutatur. Quibus congruit proloquium illud Diui Petri. Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Et illud propheticum Ieremiæ secundo. Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. Contemple- Simile. Thren. 4. 2. Petri. 2. Ierem. 2.

mur primum parentem nostrum Adam ex massa luti prius, deinde per spiraculum vitæ quod Deus illi insufflauit factus homo in animam viuentem, cæteris creaturis imperitantem, omnibus nomina imponentem secundum cuiusque propriam naturam, colonum paradisi, super flores & rosas ambulantem, aromaticorum arborum nimia fragrantia affectum, aues sibi concinentes, aquas sibi ridentes, arbores dulcissimos cibos proferentes, angelos denique sibi administrantes: & deinde contemplemur illum post peccatum ex tanta celsitudine, in tot miserias prouolutum, pudefactum, & nudum consuentem folia fici, quibus turpitudinem tegeret, indutum pellibus ex animalibus mortuis, è paradiso eliminatum, cum ligone & aratro glebas & saxa frangentem, puluere ac sudore ora aspersum, infinitisque alijs miserijs coarctatum. Quis non deplorandum ac miserandum illum diiudicaret? Nam summum infelicitatis genus est (vt aiunt) aliquando fuisse felicem. Vnde diabolus persuadebat Christo, vt ex sublimi pinnaculo templi se mitteret deorsum, sciens ex arce virtutis ad miseriam peccati periculosissimum fieri iactum, nam fiunt semper nouissima peiora prioribus. Vnde Isaiæ. 24. improperabat hunc cassum dæmoni dicēs; Quomodo cæcidisti de cælo Lucifer qui mane oriebaris? Igitur cum id intelligat iustus petit ne in recidiuo cōfundatur, simul agnoscens quòd dum viuimus in aliquo statu quātumcunque excelso & optimo nō securi sumus, sed quòd semper debemus timere cassum, iuxta illud Pauli, Qui se existimat stare, videat ne cadat. Et Apocalypsis. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Et beatus vir qui semper est pauidus. Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Ideo obnixè præcibus insistendum est, ne Deus subtrahat à nobis manum auxilij sui & corruamus.

Optima cōsideratio circa primum parētem.

Matth. 4.

Isaiæ. 24.

1. Cor. 10.
Apocal. 3.

Prouer. 28
Philip. 2.

VERSVS OCTAVVS.

Viam mandatorum tuorum cucurri: cum dilatasti cor meum.

DIxerat vir iste, qui in isto loquitur octonario, quòd elegerat viam veritatis, quòd adhæserat testimonijs Dei & per ea cucurrisset, vt autem non sibi tot bona videretur ascribere, in Deum omnia refert & dicit; Hæc omnia quidem operatus sum, cum tu per gratiam & charitatem dilatasti cor meum.

Sed ad

Sed aduertendum quòd aliqui repant in via Dei, alij ambulāt, alij currunt, primi sunt incipientes, secundi proficientes, tertij iam perfecti. Et quoniam initium sapientiæ est timor Domini, incipientes sunt, qui timore trahuntur, potiùs quàm vadant. Nam & si qui ex timore operantur, voluntariè operantur, tamen non ita placidè, sicut qui ex amore, sed quasi repentes timore perciti vadunt. Nam in nostro vulgari, quotiens volumus explicare q̃ tepidè & quasi inuitus aliquis operatur quod iussimus, dicimus (alla lo haze medio arraſtrando). Vide quomodo, quasi repens ibat ille qui dicenti sibi Christo, an crederet, dixit; Credo Dñe adiuua incredulitatē meam, credere volo, sed difficultate maxima, quasi repens pergo ad fidē, nisi tu adiuueris infidelitatē meā. Sed proficientes ambulant, quia iam incipiunt ex amore operari, nec inuiti trahuntur, sed volūtariè sacrificāt. Currunt verò iam perfecti, qui ex nimio amore hilares facti, promptissimè & delectabiliter operātur. Vnde D. Gregorius, super illud Ioā. 20. Currebāt autē duo simul, sed ille alius discipulus præcucurrit citius, ait, Qui ardentius amat, currit velotius, peruenit citius. Vnde Paulus, sic currite vt cō prehendatis, ideſt, perseuerāter, vt citius ad brauiū perueniatis. Nā omnes currūt in stadio, sed vnus accipit brauiū, nimirū ille qui cursum nō intermittit, nec defessus retrahit pedē, sed vsq; ad receptionem præmij nō quieuit. Et ipse Paulus dicit. Sic curro nō quasi in incertū. Properabat enim ad brauiū supernæ vocationis, certū finem habebat sui cursus, videlicet, eternitatis cōsequi præmiū. Vnde Isai. 40. ait, Qui timent Deū mutabūt fortitudinē, assumēt pennas vt aquilæ, current & nō laborabūt, ambulabunt & non deficient. Cōmutāt fortudinē corporis, pro fortitudine animæ & facti in carne imbecilles, validissimi roboris sunt in mente. Vt Iacob post luctam cum angelo claudus quidē remansit in carne, sed fortissimus in spiritu, vtpote qui cum Angelo pugnam agens præualuit, quare Paulus cum infirmor, tūc fortior sum, quia cōmutabit robur corporis pro viribus animæ. Perfecti ergo mutant fortitudinem, assumunt pennas vt aquilæ, quę & sublimiùs volans erigitur, & solis micatus inconniuentibus respicit oculis. Indesinenter enim attendunt in finem charitatis æternæ, nec dormitant palpebræ eorum, atque eorum conuersatio in cælis est, ad quos volando per desiderium properant. Vnde quartum animal, quod significat perfectos, simile erat aquilæ, Ezech. & Apocal. 4. & pennata erant

Alij ambulāt, alij currunt in via Dei alij vero repant.

Marc. 9.

D. Gregorius.

1. Cor. 9.

Ibidem.

Isaiæ. 40.

Genes. 32. Figura.

2. Cor. 12.

Ezech. 1. & Apocal. 4.

erant animalia sancta ad significandū velocitatē cursus perfectorum pergentiū ad Deum. Vnde alibi Isaiæ 60. Qui sunt hi, qui vt nubes volant & quasi colūbæ ad feneſtras suas? Nubes vento afflatæ velociſsimæ per aera volitant: sic iusti afflati Spiritu sancto, qui est amor, velociſsimè ad coronam properant. Quare de Christo dicit Marcus. 1. quòd expulsit eum spiritus in desertū, expulsio autem vim & velocitatē addit rei expulsæ, vt insinuaret, q̄ Spiritus sanctus promptos & velociſsimos reddit illos, quos inhabitat & regit. Nam qui spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Et quasi columbæ ad feneſtras suas, quæ cum accipitrem vident, fortiter aerem verberantes ad sua se conferunt refugia, ne captæ vnguibus accipitris dilanientur. Sic iusti quasi à facie colubri fugiunt peccatū, vbicūq; occasionē peccandi offenderint, velociſsime pedem referunt, terga vertunt & volant. Sicut in collationibus patrum legitur de quodam monacho, qui adeò mulieres fugiebat, vt neque vesteas earum videre vellet. Et cum simul cum alio fratre pergeret ad visēndum sanctum quendam virum, qui in illa solitudine singulari fulgebat sanctitate, & in itinere vidisset fœminam statim terga dedit, nec à cursu ceſsauit, vsque dum ad suam cellulam peruenisset quasi columba ad feneſtras, neque vocibus aut præcibus alterius fratris induci voluit, vt nec faciem quidem verteret, à quo auerterat. Ecce iustorū velocitatem, & cursum tam vitia fugiendo quā virtutes sectando. Assumunt ergo pennas, vt aquilæ currunt, & non laborāt, quia amor etiam labores suaues facit, vt patet in Iacob pro Rachel, nec improperant Deo labores suos, sed dicunt serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Ambulabūt & non deficient, quia nunquam retrocedunt, sed sicut animalia illa sancta vadunt & non reuertuntur, sed coram facie sua gradiuntur indeficienter, aſpicientes in remuneratorem & consummatorem fidei suę Iesum. Dicat ergo Propheta. Viam mandatorū tuorum cucurri, attendens illud Prouerb. 4. Viam sapientiæ monſtrabo tibi, ducam te per semitas æquitatis, quas cum ingreſsus fueris non arctabuntur greſſus tui, & currens non habebis offendiculū.

Isaiæ. 60.

Marc. 1.

Virtus cuiusdam sancti monachi.

Prouer. 4.

(Cum dilatasti cor meum). Ex hac dilatatione cordis ortū habuit velocitas cursus. Amor enim generat lætitiam: ex qua oritur cordis dilatatio. Vnde risus qui est signum lætitiæ, prouenit ex dilatatiōe sanguinis à corde ad os, ex qua sequitur illa oris dilatatio. Quare dicit Auicena. 3. lib. canonū siue aphorismorū, q̄ per lætitiam

Auicena.

tiam nutritur cor, quia dilatatur, & per illam dilatationem attrahit ad se sanguinem, quo nutritur, sicut è contrario per tristitiam, malè habet cor, quia comprimitur in se, & per illam compressionem exprimitur sanguis; sicut exprimuntur lachrymæ, vt cum comprimis spongiam exprimitur liquor, qui ibi cõtinebatur. Sic ergo per lætitiam, quæ oritur ex amore nutritur anima trahẽs ad se diuina, quæ sunt eius nutrimenta. Vnde Prouerb. 17. Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exiccat ossa. Et cap. 15. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, sic tristitia viri nocet cordi. Igitur charitas hanc cordis dilatationem facit, secundum illud Pauli. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Quod autem diffunditur, dilatatur. Vide si amplissimè dilatatur cor iusti cum ad illam cælorũ amplitudinem extẽdatur, ne ijs terrenis rebus coarctatum, angustetur. Nam comparatione ad magnitudinem cælorum, orbis hic inferior quasi punctum indiuisibile est. Est enim velut centrum cæli. Vnde Lucæ. 4. dicitur, quòd diabolus in momento ostendit Christo omnia regna mundi, tam breue est omne, quod in hoc mundo continet, q̃ in momẽto ostendi potest. Q̃m tanq̃ momentũ stateræ, sic est ante te orbis terrarũ. Est enim punctũ. Vnde Iob 20. Gaudiũ hypocritæ instar pũcti. Est em̃ gaudiũ eius in hoc mũdo, qui tanq̃ indiuisibile punctũ se habet. Iustus autẽ ad amplitudinẽ illã cælestiũ dilatat̃, & extendit̃ ad æterna & in æternũ permansura, nõ ad tẽporalia breui lapsu defectura, non contẽplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur; quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autẽ non videntur æterna. 2. Cor. 4. De magnitudine autẽ domus Dei Baruc. 3. dicitur; O Israel quam magna est domus Dñi, & ingens locus habitationis eius. Vnde Hierony. ad Heliodorum ait; Infinita heremi vastitas te terret, sed tu paradisum mẽte deambula, quotiescunq; illuc cogitatione conscende ris in hæremo nõ eris. Magnus em̃ Dñs Deus, & ideo magnã & latam exigit habitationẽ: sicut & Salomõ. 2. Parali. 2. dixit. Domus quã ædificare cupio magna est, magnus enim dñs Deus noster super oẽs Deos. Quis ergo poterit præualere, vt ædificet ei dignã domũ? Si cælũ, & cæli cælorũ capere eũ nequeũt, quãtus ego sum, vt possim ædificare ei domum? Anima autẽ iusti tẽplũ Dei est, templũ sanctũ Dei quod estis vos. 2. Cor. 3. imò Dei deambulatoriũ. Leuit. 26. & 2. Cor. 6. Quoniã inhabitabo in eis, & inambulabo.

Prouer. 17. & cap. 15.

Roma. 5.

Lucæ. 4.

Iob 20.

2. Cor. 4.

Baruc. 3.

D. Hieronymus.

2. Paral. 2.

2. Cor. 3.

Leuit. 26.

2. Cor. 6.

Latissimum ergo debet esse cor iusti, cum sit Dei deambulatoriũ,
Isaiæ. 54. quare Isai. ait, Dilata tentoria tua. Et Psalmista, Dilata os tuum, id
Psalm. 80. est cor, & implebo illud. Nihil autẽ potest cor humanũ implere,
nisi solus Deus. Cor impij & huius seculi rebus dediti præangustũ
Solus deus põt implere cor hominis. est & coarctatum, omnia ei breuia & arcta videntur. Lucæ. 12. Di
ues ille, qui viderat lætas segetes, vberes campos, & vineas, coarcta
batur in se, quoniam horrea, & vini cellaria præangusta sibi vide-
Lucæ. 12. bãtur. Succingitur enim cor ijs angustijs implicatum. Vnde Pau-
2. Cor. 6. lus. 2. Corint. 6. Non angustiamini in nobis, angustiamini autem
in visceribus vestris. Corinthij enim capti amore mulierum infide
lium coarctabantur nimis Paulo interdicente connubia earum;
& ideo dicit eis Paulus, quia corda habetis constricta ijs concupi
scientijs, coarctamini in visceribus vestris. Sed si dilataueritis cor-
da & ad altiora extenderitis, considerantes q̃ propter æternas vo
luptates temporalia dimittere parum est, extendentes corda vsq;
ad æterna, & non coarctantes ad has angustias, facilè vobis erit ea
omnia contemnere. Quare subdit. Eandem autem habentes remu
nerationem tanquam filijs dico, dilatamini vos, nolite iugum du-
cere cum infidelibus, si in æterna præmia aciem mentis direxeri-
tis, atq; dilataueritis corda, non tam difficilè apparebit huiuscemo
di, nõ inire connubia. Vnde de seipso dicit. Cor meũ patet ad vos,
ô Corinthij, cor meum dilatatum est ad vos. Charitas quę parit læ
titiam: hanc etiam amplitudinem cordis in eo generabat.

D. Gregorius. Diuus Gregorius 29. moral. ca. 8. docet, q̃ iusti per huius vitæ
Psalm. 4. tribulationes angustiant̃ in carne, sed dilatãtur in corde & in spiri
tu. Secundũ illud Psal. 4. In tribulatione dilatasti mihi, ideſt, ampli
tudinẽ cordis mihi fecisti, vel dilatasti me. Vtrũq; potest legi. Et 2.
2. Cor. 4. Cor. 4. In omnibus tribulationẽ patimur, sed nõ angustiamur ni-
Ca. 5. ibid. mirũ in corde, & ca. 5. Sicut abundãt passiones Chri in nobis (quę
scilicet carnẽ coarctãt & affligunt) ita & per Christũ abũdat cõsola-
tio nostra, quæ scilicet, implens lætitia cor, illud dilatat & exten
dit. Nam cum infirmor (ait alibi) tunc fortior sum spiritu quidem.
Apostoli flagellis corporibus cruciatis ibant nihilominus corde
& spiritu gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti
Actuũ. 5. sunt pro nomine Christi contumeliam pati. In templo quod vi-
Ezech. 4. dit Ezechiel, fenestræ exterius erant angustæ interius latæ. Sic
Figura. iusti, qui templum sunt Dei, in exterioribus per tribulationẽ vi-
dentur coarctari & affligi in carne, scilicet, & corpore; sed interius

in spiritu

in spiritu maximè dilatantur. Dicat ergo vir iste qui mente seruit legi Dei, carne autem legi peccati, qui & in hoc octonario finem loquendi iam fecit. Viam mãdatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Nec enim poterat viam currere, si cor eius coarctaretur angustijs, vt ait hic Ambrosius. D. Ambr.

QVINTVS OCTONARIVS.

ה

Legem pone mihi Domine, viam iustificationum tuarum: & exquiram eam semper. 1. He.

Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo. 2. He.

Deduc me in semitam mãdatorum tuorum: quia ipsam volui. 3. He.

Inclina cor meum in testimonia tua: & non in auaritiam. 4. He.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me. 5. He.

Statue seruo tuo eloquium tuum: in timore tuo. 6. He.

Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum: quia iudicia tua iucunda. 7. He.

Ecce concupiui mandata tua: in æquitate tua viuifica me. 8. He.

TRACTATVS QVINTVS in quintum Octonarium.

VERSVS PRIMVS.

Legem pone mihi Domine, viam iustificationum tuarum: & exquiram eam semper.

Hic propheta induit personā desiderātis ingredi viā Dei.

IN hoc Octonario Propheta induit personam desiderantis ingredi viam Dei exequēdo mandata eius. In primo octonario Propheta egit personam desiderantis dirigi vias suas ad exequutionem mandatorum. Vnde remotior erat ab exequutione. Nunc autē perfectior seipso factus passimque ad meliora appropinquans, desiderat nō solum dirigi vias suas ad exequenda mandata Dei, sed & ingredi iam ipsam exequutionem. Iam enim viam mandatorum Dei cucurrerat, directos habebat pedes in vijs eius. Ingredi ergo iam ex toto corde cōcupiscit huiuscemodi viam. Multi quippe ferè totū tempus vitæ expendunt in præludijs ac præparamentis, varijsque desiderijs ingrediēdi viam Dei. Sed cum iam propè sunt in ianuis vel resiliunt, vel ingredi metuunt, similes figuris pictis, quæ videntur iamiam ciuitatem ingredi, & semper in ianuis manent immobiles. Alius pedē iam in stapeda habet ad conscēdendum equum, & nunquam ascendit. Nauis iam erectis velis placidoq; insufflante vento apparet picta, & tamen nunquam è portu egreditur, nec maris vndas percurrit, de quibus Psal. 38. In imagine pertransit homo, acsi diceret quasi picta imago. Minatur se magna velle facere, virtutum palatia ingredi, & tamen nunquam perficit, sed simulat tantum, & contra vitiorum monstra velle pugnare, & tamen omnia simulachra sunt. Iustus tamen iam ingressum appetit & exequutionem mandatorum Dei, atque ad interiora velaminis in virtutum profectu incedere, vt dicitur Hebr. 6. Quod desideriū versus tertius huius octonarij explicat dicēs; Deduc me, vel induc me (secundum Hebræum) in semitas mandatorū tuorum. Litera autem huius octonarij est He. Quæ significat esse, vel viuere. Nam obseruatio mādatorum Dei esse participes diuinæ naturæ, & vitā gratiæ animæ obtemperanti tribuit. De his enim qui diuina præcepta contemnunt dicitur in scriptura, quòd non sunt, secundum illud Psalmi; Vidi impios superexaltatos & eleuatos sicut Cedros Libani,

Psal. 38.

Psal. 36.

Libani,& transiui & ecce non erant. Et Iob. 18. Ambulent in tabernaculo eius socij eius qui nō est, hoc est diaboli(vt vult Diuus Gregorius)qui pene desiuit esse cum ab ipso fonte essendi, qui est Deus,per culpam desciuit atque ad non esse deuiauit. Quod ideo contigit illi quia similis voluit esse altissimo, nec alicuius legi subesse. Dicat ergo vir iustus, cum iam dilatatū habet cor ad percurrendam viam mandatorum Dei. Legem pone mihi Domine, &c. Tam crebra repetitio summi desiderij explicatio est, veluti in hominum vsu atque conuictu cum quis vult exprimere alteri quantum cupiat illi obsequi,atque deseruire,dicit; impera aliquid & experieris quā libens obsequor, obsecro vt præcipias mihi, quidquid tibi placuerit iniungas, vt appareat in opere mea erga te obsequendi voluntas. Sic iustus per amorem dilatatus, id importunè flagitat à Deo dicens; Legem pone mihi Domine, acsi diceret. Insinua mihi quid velis, quæ sit voluntas tua,quam pro lege habere cupio, iniunge præcepta, manda, remanda, obsequens atque paratissimus ero. Supra iam cucurrisse viam mandatorum Dei dixerat, & tamen nunc de nouo poscit, vt lex mandatorum Dei sibi imponatur. Quid hoc nisi vt ardentis desiderij legi Dei obsequendi flamma resplendens appareat? Nam vt hic ait Diuus Augustinus similis apparet iustus in hac petitione homini maximè sitienti, qui & postquam porrexeris poculum & in manu habet, adhuc & postulat & haurit, vt explicet vehementiam sitis,quæ etiam hausto poculo adhuc non videtur quiescere. Sic sic nimirū iustus & mandata Dei obseruat,& adhuc magis desiderat obseruare, iamque mihi iniunxisti præcepta,compleui, sed adhuc desidero, vel hæc perfectius obseruare,vel quòd maiora & noua mihi imponātur mādata. Ad ea enim etiam mea se extendit voluntas. Ne putes mihi iam nauseam generasse,quæ feci, adhuc desidero & eadem & maiora perficere.

Iob. 18.

D.Aug.

Sed vt insinuaret quam legem velit sibi imponi subdit. Viam iustificationum tuarum, hoc est, ista est lex quam obseruare & exquirere semper cupio, eam videlicet quæ iustificat animas, quæ vitam gratiæ donat. Quare litera, he, huius octonarij etiam significat hæc vel ista, acsi diceret. Legem quam postulo, ista est,scilicet, ea quæ iustificat & vitam gratiæ tribuit,quæ nimirum lex noua est. Peragrarat peregrinus noster, & naturæ legem & scriptam, & in neutra gratiam repererat; nam veteris legis

sacramenta

sacramenta ex opere operato non conferebant gratiam vt Theologi loquuntur, sed ex opere operantis. Hoc est ipsa in se, nec gratiam continebant, nec eam accipientibus conferebant, sed aliàs ex merito operis augebatur gratia prima quæ cõferebatur à Deo non mediante sacramento, tanquam instrumentaliter operante; sed ipso Deo seipso largiente. At in noua lege ex opere operato confertur gratia per sacramenta nouæ legis, quæ & gratiam continent, & eam verè recipientibus conferũt, vt dicitur in Concilio
Ezech. 20. Florent. Quòd si de veteri lege dicitur in Ezech. Dedi eis præcepta, quæ faciens homo viuet in eis, intelligitur de vita corporali, id est, custodiens legem euadet pœnam mortis, quæ legem non
Rom. 3. obseruantibus passim minabatur. Quare Paulus Romanorum. 3. legem fidei contra legem factorum distinguit. Sed aduertendum quòd sub lege fidei spem & charitatem comprehendit: sub lege autem factorum opera virtutum moralium. Ratio huius est; quoniam hic loquitur de fide iustificante quæ innititur Deo. Hæc autem omnia huius generis comprehendit. Nam sicut fides innititur Deo cui creditur, ita spes Deo innititur in quo speratur, & dilectio innititur etiam Deo, qui diligitur. Sed opera virtutum moralium secundum se innitũtur operantis rectitudini. Vnde sub lege factorum ea omnia quæ innituntur rectitudini operantis, com
Lucæ. 7. prehendit. Quare Dominus. Luc. 7. Pro eodem vtitur fide & dilectione, cum peccatrici dicit; Fides tua te saluã fecit, & dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum: quia in lege fidei iustificantis hæc omnia includuntur. Hanc ergo legem fidei (vt
Lyranus. Lyranus vult) noster exposcit Propheta cum dicit; Legem pone mihi Domine viam iustificationum tuarum. Ea quippè sola est quæ gratiam iustificantem animæ obtemperanti tribuit.

Sed aduertendum quòd in Psalmis vbicunque inuenies, legem pone, in Hebræo ponitur imperatiuum verbi, horah, quod significat, docere, instruere, aut ostendere quomodo magister discipulo, vnde vbi nos habemus legẽ ponere, semper Hieronymus ver-
Psal. 24. tit, ex Hebræo, docere, vel ostendere, vt Psal. 24. Legem dabit delinquentibus in via. Hieronymus, docebit peccatores in via, & eo Psalmo, Legem statuit in via, quam elegit, vertit, docebit eum, &
Psal. 26. Psal. 26. Legem pone mihi Domine in via tua, trãsfert ille, ostẽde mihi Domine viam tuam. Et ita in hoc Psalmo; vertit, ostẽde mihi Dñe viam præceptorum hoc est legẽ ponere, id est, pro lege pone vel tan-

vel tanquam legem ostende mihi viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper. Vbi relatiuus, eam, potius refert viam, quàm legem. Quod & in Hebræo & in Græco manifestum est, licèt in Latino indifferens videatur.

(Et exquiram eam semper:) hoc est in hac vita proficiendo, vt ait hic magnus Augustinus, nam in hac vita non possumus in tota sua plenitudine adimplere præcepta, præcipuè illud de diligendo Deum in quo cætera includuntur; sed semper magis ac magis in bonis operibus abundantes in eo crescere debemus. Vnde Diuus Ambrosius dicit; quòd particula hæc (semper) in Græco significat, & omni tempore & per omnia, hoc est multis meritorijs actionibus augendo charitatem, ita vt nullum prætermittamus opus, quod in Dei honorem facere possimus, vt glossa hîc refert ex Augustino. Semper lex Dei exquiritur tenendo, vt dicitur de Spiritu sancto, quòd scrutatur omnia, non vt quod nescit inueniat, sed quia nihil relinquit quod nesciat. Ita hîc semper legẽ exquirit, qui nunquam relinquit aliquid de lege. D. Aug. D. Ambr.

Sed notandum est, quòd in Hebræo loco huius aduerbij, semper, ponitur dictio, ekeb, quæ variè redditur. Hieronymus vertit, custodiam eam per vestigium, hoc est diligenter ambulabo per viam iustificationum tuarum, quemadmodum viatores qui per ignotam viam iter agunt metuentes à recto tramite aberrare, sequuntur viam per vestigia, diligenter aduertentes vbi maximè trita sit vt securius iter peragant: sic diligens mandatorum Dei custos adeò cautus in hac via Dei debet ambulare, vt nullatenus ad deuia itinera aberret, sed per tritam semitam vadat, semper vestigia patrum sequens & per exempla sanctorum viam suam dirigens, iuxta illud Prouerbiorum. 22. Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerant patres tui. Deuulpe legitur, quòd nunquam per viam regiam & tritam incedit, ne per vestigia deprehendatur, sed semper per deuios & incultos tramites ambulat, nec recto itinere pergit, sed modo huc, modo illuc, vt sic insidiantium oculos confundat, ne quò ierit deprehendant. In sacris literis passim & præcipuè in Canticis Salomonis; per vulpes intelliguntur hæretici, qui nunquam via regia incedunt, sed nouitatibus student, singulariter viuunt, loquuntur, ambulant, conuersantur, & ferè in omnibus à communi via, qua patres nostri transierunt declinare student. Vnde Diuus Cyrillus in Epistolis ad Nestorium ait, No- D. Hiero. Prou. 22. Iter vulpis. Hæretici vulpes appellantur. D. Cyrill.

ait, Nouitas est hæresis seminarium, nec nouitatibus insistendum,
Conc. Niceni. sed regia via patrũ debere nos incedere. Hæc sunt in Concilio II. Niceno actione. 6. & 7. Et sicut traditũ est monumentis antiquorum à nouitatibus Iudaismi, omnes ferè hæreses dimanarũt. Vnde
1. Tim. 6. Paulus 1. Tim. 6. Magno cũ emphasi ac energia dicit; O Timotheo depositũ custodi, deuitans prophanas vocum nouitates & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderũt. Ecce quomodo nouitas vocũ fidei excidiũ
Plato. esse soleat, adeò vt Plato in Cratilo, vel in lib. de republica dicat, q̃ cantilenarũ innouatio in repub. est signũ excidij illius, quæcunq; nouitas nescio quid præsagit mali. Quare vos omnes Christi fideles hortor atq; in nomine Domini nostri Iesu Christi, qui bonum testimoniũ perhibuit corã Pontio Pilato obtestor, vt priscorũ patrũ adhærẽtes vestigijs, quæcũq; noua ac insolita euitetis consortia, per illũq; tritũ callẽ ambuletis in quo vestrorũ patrũ agnoscentes vestigia, regia via ad cõmunẽ omniũ fidelium terminũ perue-
D. Augu. niatis. Attẽde quid ille magnus Augustinus cõtra Epistolam fundamenti dicat; Tenet me in Ecclesia communis consensus populorum atque Gentium, tenet me autoritas miraculis confirmata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Ecce quantum vetustati tribuat, vt ea sibi sit pro veritate fidei maximum & certissimum argumentum. Sed non omnes capiunt verbum hoc,
1. Cor. 8. quia nõ in omnibus est scientia, sicut dicitur. 1. Corinthiorum. 8. Vel exquirã per vestigia, hoc est Christi filij tui vestigia sequens secundum illud; Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Vnde Dominus Petro, Se-
Gen. 33. quere me. Sicut & Iacob dixit ad Esau. Gen. 33. Præcedat Dominus meus, & ego paulatim sequar vestigia eius. In omnibus enim actionibus quadam celsitudine & præexcellentia præcedit nos Christus, nos autẽ paulatim sua vestigia sequendo pro modulo
Felix. nostro eius imitari debemus sacras actiones Felix vertit, vsque in calcem, quod dupliciter exponitur, scilicet, vsque ad vltimum, vsque ad nouissimum. Ita quod nec minimum mandatum præterire velit, sed omnia exequi vsque ad vnguem & vltimum, sicut supra; Tu mandasti mandata tua custodiri nimis, vt ibi explicuimus. Secundò vsque ad calcem, id est, vsque ad finem, quod 70. dixerunt semper. Nam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, & nemo mittens manum suam ad aratrum, & retrocedens,

cedens, aptus est regno Dei. Lucæ. 9. Sed memores debemus esse vxoris Loth. In cuius signum etiam caudam animalis præcipiebat Deus sibi sacrificari, hoc est quod non solum vitæ initium & medium sed & finem Deo debemus offerre, & vsque ad extremas actiones in eius perseuerare cultu. Tunica polymita quam Iacob fecit filio suo Ioseph erat talaris, id est, vsque ad talos attingens. Quia vestis diuersarum virtutum, quam significabat vestis illa diuersorum colorum qua indui debet anima christiana, vsque in finem vitæ debet attingere. In ora vestis sacerdotalis erant malogranata aurea intexta, malum punicum coronam habet, quę significat præmium, nam qui vsque ad vltimum & extremum vitæ perseuerauerit solus iste coronabitur. Significat etiam hæc dictio præmium. Vnde verti potest exquiram eam propter præmium, sicut Felix vertit in margine, vt infra in 14. octonario; Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem, vt ibi Deo dante explicabimus. Quæ tãta diuersitas explicationum ex vna radice procedit, nam verbum, akab, significat supplantauit. Vnde deriuatum superius nomen propriè significat calcem, vel plantam. Et quia calx siue planta pedis est nouissimum corporis, inde deducitur ad significandum terminum seu finem, & quia finis operis est ipsa merces vel præmium quod pro laboris remuneratione solet reddi, inde transsumitur ad significandum præmium. Hæc eruditissimè adnotauit Titelmanus in annotationibus ex Hebræo.

Lucæ. 9.
Gene. 19.
Leuit. 3.
Gene. 37.
Exo. 28.
Felix.
Titelma.

VERSVS SECVNDVS.

Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.

MVltoties petit hanc reuelationem legis & viarum Dei, vt supra; Reuela oculos meos & cõsiderabo mirabilia de lege tua. Imò iam fassus fuerat viam mandatorum Dei cucurrisse, & nihilominus nunc petit donari sibi intellectum ad scrutandam legem Dei, nimirum (vt dicit Cassiodorus) quia dona Dei semper à nobis postulanda sunt, vt conseruentur. Semper enim donat: qui semper in nobis donata conseruat. Non minus quippè Dei sapientia atque potentia lucescit in rerum factarum conseruatione, quam in ipsamet rerum creatione. Eadem quippè potentia qua factæ sunt & conseruantur. Licèt mihi

mihi videatur quòd Propheta in hoc versu petit donum intellectus quo & apprehendere & iudicare alta ac intima de lege Domini posit. Donum quippè intellectus ex hoc quòd melius apprehendit veritates fidei rectiùs de eo iudicat atque bonam æstimationem de eis concipit. Sicut ille qui à longè rectiùs apprehendit visa, melius etiam iudicat de apprehensis. Donum ergo intellectus mentis aciem acutiorem reddit, vt ea quæ ad fidem pertinent, intimiùs penetret. Quare est in omnibus habentibus gratiam: carentque illo peccatores. Ex quo consequitur regulariter iustos firmius adhærere rebus fidei, peccatores verò frequentes vacillationes circa veritates fidei pati. Vnde animalia sancta plena
Ezech. 1. erant oculis ante & retro: ad significandum hoc lumen intellectus quo gaudent iusti, adeò enim mentem illuminat acsi tota esset repleta oculis. E contra verò talpa, Leuit. 11. immundum animal reputatur, quia cæcitas & hæbetudo mentis pœna solet esse
Leuit. 11. Figura. immunditiæ, id est, peccati. Aqua cæcitate Ecclesia petit liberari in Litanijs deprecans, ac dicens, à cæcitate cordis libera nos Domine. Est autem donum hoc speculatiuum simul & practicum, quia non solum ordinat, ad ea quæ principaliter cadunt sub fide, verum etiam ad omnia quæ ad fidem ordinantur. Fides autem etiam ordinatur ad opus, secundum illud Pauli, Fides quæ per dilectionem operatur. Et (vt autor est Diuus Thomas. 2.2.q. 8. arti. 3. ad secundum.) hoc ipsum pertinet ad dignitatem doni intellectus, quòd intelligibilia æterna considerat non solùm secundum,
D. Tho. quòd in se sunt, sed etiam secundum quod sunt regulæ humanorum actuum. Quia quanto virtus cognoscitiua ad plura se extendit, tanto est nobilior. Igitur quia actio humana non solum regulatur lege humana, sed etiam lege æterna in quantum ad beatitudinem ordinatur, secundum illud vltimum eget illuminari à dono intellectus, quòd est lumen supernaturale. Illuminat ergo donum intellectus & dirigit ipsam operationem. Vnde rectè petit Propheta dicens; Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo. Hoc est non solum volo intelligere legem tuam vt sciam, verùm etiã vt voluntate & opere compleam. Vnde in Hebræo legitur, fac me intelligere, & seruabo doctrinam tuam, & custodiam eam in toto corde. De scrutinio tamen mandatorum Dei, iam superversum secundum primi octonarij copiosè egimus.

Et custo-

(Et custodiã illam in toto corde meo.) Arca siue crumena qua lex Dei custodiri debet, cor hominis est. Ad hoc enim & ipsum exposcit Dominus dicens; Fili præbe mihi cor tuum, vt in eo, scilicet, seruem testamentum meum. Quare dicitur anima iusti sedes sapientiæ. In cuius testimonium arca in qua cõtinebatur vetus testamentũ, ex lignis incorruptibilibus erat, vt ostẽderetur quòd lex & testamentum Dei in incorruptibili anima, imo & in alto triclinio eius (quod est voluntas) custodiri debet, vt ibi incorruptibiliter perseueret, atque æterna, veluti ipsa voluntas fiat; secũdum illud Esa. 15. Populus meus lex mea in corde eorũ. Et Ierem. 31. Ecce dies veniẽt dicit Dominus, & fœriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum, nõ secundũ pactum quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorũ, vt educerẽ eos de terra Ægypti, pactũ quod irritum fecerũt, & ego dominatus sum eorum dicit Dominus; Sed hoc erit pactũ quod fœriã cum domo Israel post dies illos dicit Dominus; Dabo legẽ meã in visceribus eorũ, & in corde eorũ scribam eam. Ecce vbi legẽ scribit Deus, vt nisi corde extincto (quod nunquã tamẽ perit) nec lex etiã aboleri possit. Non in tabulis lapideis (ait Paulus 2. Cor. 3.) sed in tabulis cordis carnalibus, nõ in tabulis illis quas frangere potest Moyses sed in immortali corde hominis, quod nulla discrimina frangunt. Non enim grauis & lapidea lex noua est, quæ super quẽ cæcidit cõminuet eum, sicut lex vetus, quæ ceruices cõminuebat, ita vt neq; ipsi, neq; patres eorũ portare possent, vt dicitur Act. 15. Sed in tabulis carnalibus scripta, quia iugum Christi suaue est, & onus eius leue; ita vt leuiter ingrediatur cor blãditijs amoreq́; demolitũ, pertingatq́ue vsq; ad diuisionẽ animæ, & spiritus compagumq́ue atque medularum, vt dicitur Hebræor. 4.

Area legis Dei cor hominis. Prou. 15. Esai. 15. Iere. 31. 3. Cor. 3. Matth. 11. Actor. 15. Hebr. 4.

Sed obserua quod D. Ambrosius hic docet, quòd lex dicitur via iustitiarum vt præcedenti versu. Dicitur etiã via mandatorũ vt hic. Quia per has vias ambulare debemus, vt perueniamus ad terminum harũ viarũ qui est Christus. Hæc lex seruari debet, vt perueniamus ad finẽ legis, qui est Christus, finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Est finis iustitiarum, quia ipse est iustitia nostra, vt ait Paulus 1. Corinth. 1. Est finis legis, quia ad eum peruenimus per obseruantiam legis. Est finis testimoniorũ, quia Apostoli fuerunt eius testes & scripturæ; secundũ illud, Scrutamini scripturas ipsæ enim testimoniũ perhibent de me. Et Apostolis

D. Ambr. Lex Dei dicitur via iustitiarũ & vsa mandatorum. Rom. 10. 1. Cor. 1. Ioan. 5.

Actor. 1. suis dicit Actor. 1. Eritis mihi testes. Sine lege ergo nō peruenitur ad Christum. Sed hæc lex spiritualis est, spiritualiterque intelligitur, atque seruari debet, nō carnaliter, vt Pharisæus qui labijs legē
Matth. 15. recitat, sed in corde legem non seruat. De quibus Dñs Matth. 15. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Qui carnē præputij circūcidit, cor autem incircūcisum habet. Ad
Actor. 7. quos Stephanus ait Actor. 7. Dura ceruice & incircuncisi cordibus & auribus, non enim qui in manifesto Iudæus est, nec quæ in manifesto in carne est circuncisio, sed qui in abscōdito Iudæus est & circuncisio cordis in spiritu nō litera, cuius laus nō ex hominibus, sed ex Deo est, vt dicitur Rom. 2. Vnde Paulus 2. Cor. 5. Etsi
Rom. 2. 2. Cor. 5. cognouimus Christū secundū carnē, sed nunc iam non nouimus. Putabant enim Pharisæi q̄ Messias esset vēturus in obseruatione carnali legis, in quo etiā errore Paulus aliquādo detentus fuit. Sed postquā illuxit illi illuminatio Euāgelij Christi, qui est imago Dei & ceciderūt squammæ ab oculis eius, id est, literalis & carnalis sensus legis, iam ab illo errore purgatus, ait q̄ si aliquādo Christū secundū obseruātias carnales existimauit venturū, iam non sic arbitratur sed secundū spiritualē sensum legis aduenisse. Vnde subdit.
2. Cor. 5. Si qua ergo in Christo noua creatura vetera trāsierunt, ecce facta sunt omnia noua, id est, iam nō in vetustate literæ ambulamus, sed
Lex vetus cooperto-riū nouæ. in nouitate spiritus. Eo q̄ lex vetus erat veluti coopertoriū nouæ, (era la funda) Christus autē tāquā verus sacerdos vasa legis ex coopertorijs deducēs, quicquid in ea cōtinebatur ostēdit. Ad sacerdotes quippè pertinebat vasa è velaminibus educere. Vnde Paulus
Galat. 3. Galat. 3. Priusquam veniret fides sub lege custodiebamur cōclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. Ecce vbi legem veterem velamen & coopertorium legis nouæ vocat, quæ vocatur lex fidei à Paulo multotiens. In corde ergo custodiri lex debet, sed non in angulo cordis, sed in toto corde. Lex enim Domini lata est, vt infra, Latum mādatum tuum nimis, vnde totam latitudinem cordis
1. Ioan. 5. iure optimo sibi vendicat, nam maior est Deus corde nostro. In toto ergo corde & in cunctis partibus eius obseruanda est lex. In intellectu, scilicet, per fidem, in concupiscibili per charitatem, in
D. Hiero. irascibili per spem. Hieronymus sic dicit; Da mihi intellectum, id est, tua mandata, vt non sim sicut equus & mulus in quibus non est intellectus. Ecclesia rogat vt intelligat discretionē inter bonum & malum, inter vitam & mortem, inter literam & sensum, vt intelligam

ligam, prædicem, & opere impleam, & custodiam illam in toto corde meo, id est, ex tota dilectione.

VERSVS TERTIVS.

Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui.

HOC est (secundum Augustinum) parū est mihi voluntas mea, nisi in eo quod volui ipse me deducas. Nam velle quidem adiacet mihi, perficere autē nō inuenio, vt ait Paulus. Ipse enim datus est gentibus in ducem, & præceptorem, vt dicitur Esa. 55. Qui fuit ductor filiorū Israel in deserto per diē in nube & per noctē in colūna ignis: hoc est per fidē & charitatē deducit nos & reducit in concupitam promissionis hæreditatem. Per nubem fides significatur, nam sicuti cum nubes interponitur inter solē & prospectū nostrū, nō videmus solē in seipso, sed quia fulgores radiorū eius per illā nubē se trāsmittūt ad nos; sic in hac vita, nō Deū in seipso cernimus, sed per reuelata per fidē, tanquā per nubē, veritas eius se diffundit ad nos, vt Paulus dicit; videre nos nunc per speculū in ænigmate. Colūna autē ignis charitatē refert. Nil enim familiarius in sacris literis quàm amorē per ignē nobis significari, Paulus autē dicit, quòd per fidē ambulamus & nō per speciem, & alibi. Ambulate in charitate. Sed cum superius mādata Dei viam appellauerit, nunc semitā dicit. Hæc diuersa nomenclatura vacare mysterio minimè credendū est. Via quippè ampla est, angusta semita. Pharisæi quasi amplitudinē quandā in lege Dei fecerāt, eam solum de exterioribus actibus intelligendo, Christus verò ad interiores, etiā eam coarctauit, ac sic ex via quasi semitam fecit, vnde Matth. 5. Audistis quia dictū est antiquis, non occides, ego autem dico vobis quicūq; irascitur fratri suo &c. Et audistis quia dictum est antiquis non mœchaberis ego autē dico vobis, quicūq; viderit mulierē ad concupiscendum eam iam mœchatus est eam in corde suo. Et iterum. Audistis quia dictum est antiquis; Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum, ego autem dico vobis diligite inimicos vestros &c. Nec ob hoc seueriorē eam fecit, imo & faciliorem, & ad obseruandum aptiorē. Nam quæso quis nam viā spinis & tribulis stratam ad ambulandū melius aptauit, ac planiorem fecit, qui solum ea quæ apparebant ex spinis amputauit, an qui radicitus eas auulsit? Certum est quòd qui & germen & radicem tulit. Radix nostrorum operum interior concupiscentia est.

D. Aug.

Rom. 7.

Esa. 55.

1. Cor. 13.

1. Cor. 1.

Ephes. 5.

2. Cor. 5.

Matth. 5.

Simile.

Nam qui non odit in corde fratrem, non occidet eum, nec iniuria afficiet, & qui non concupiscit interiùs mulierem, nec in eam mechabitur. Qui ergo hanc radicem euellit ex qua talia opera pullulant, faciliorem facit obseruantiam legis.

Cassiodo. Simile. (Quia ipsam volui.) Cassiodorus, ipsa noua gratia per se placet, quæ deducit ad cœlum, lex vetus nō per se placebat, sed in ordine ad legem gratiæ, sicut medicina non per se placet sed in ordine ad sanitatem, quæ tanquam finis intenditur, finis autem legis Christus est. Nam vt ait Paulus Galat. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur, at vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo. Id est, quia iam venit iustitia quæ est in fide Christi Iesu, quam lex promittebat, sed non dabat nec poterat, infirma quippè & egena erat, vt ait Paulus. Sicut ergo sanitas quæ est finis intentus ab ægroto per se placet, sic & lex Christi, quæ iustificat (quod erat finis intentus à lege, quem promittebat sicut & medicina sanitatem) per se placet, quia & deducit ad cœlum nouissimum omnium finem.

Galat. 3. Galat. 4.

Lyranus. Vel vt ait Lyranus, Deduc me in semitam mandatorum tuorum per exteriores actiones. Quia ipsam volui. Nam ex similibus actibus generatur inclinatio & habitus in voluntate. Cum ergo me per legis tuæ obseruantiam deduxeris, propensius voluntas mea inclinabitur ad tuam legem. Nam vt Philosophi dicunt potentia facit habilem, ars vero facilem, vsusque potentem.

Tria petit hic propheta circa viā Domini. Sed aduertēdum, quòd vt à principio huius octonarij diximus, hìc Propheta induit personam desiderātis ingredi viam Dei exequendo mandata eius, & ideo in his tribus primis versibus, tria accommodata & opportuna ad ingressum viæ Dei obnixè postulat. Primum in primo versu petit, scilicet, vt ostendatur illi via ad similitudinem illius, qui per ignotas semitas iter aggreditur. Primùm petit doceri sibi viam qua pergat. Secundo petit non quomodocunque doceri, sed ita, vt intelligat, quod maximè necessarium est. Quid enim proderit tibi doctrina nisi intelexeris eam? Tertium est vt homo inducatur in principium viæ. Sic enim & itinerantes solent petere vt ponantur in via, secundum illud Prouerb. Pone sapientē in via. Et sic in Hebræo dicitur, Induc me in semitam mandatorum tuorum, nam in multiuio necessarium est, vt in eam viam quæ ducit ad patriam qua pergimus introducamur, vbi & petit opus gratiæ subsequentis in

ipsa

ipsa exequutione, hoc est nō solum à te debeo doceri viam tuam, verùm etiam à tua gratia dirigi in eam, vt eam possim per exequutionem mādatorum tuorum peragrare. Cæterum postquam necessaria & opportuna ad ingressum postulauit, iam quæ sint impedimenta petit auferri, dicens versum quartum.

VERSVS QVARTVS.

Inclina cor meum in testimonia tua & non in auaritiam.

QVoniam primum & maximum impedimentum est affectus ad pecuniam, seu ad res pecunia estimabiles & vendibiles, inclina cor meū, ait, in testimonia tua. Versu statim præcedenti (ait Diuus Augustinus) dixerat se velle viam Dei, & nihilominus in hoc versu petit, vt inclinetur eius voluntas ad talem volitionem. Vtrumque enim à Deo est, & velle & perficere pro bona voluntate sua, vt ait Paulus. Primū impedimentū est auaritia. D.Aug. Ad Phil. 2.

Pro quo notandum est ex doctrina D. Tho. 1.2.q. 9. articu. 6. hanc esse celsitudinem dignitatemque humanæ voluntatis, quòd immediatè Deo subest & quantum ad esse, & quantum ad moueri. Cum enim sit potentia rationalis animæ, à nullo alio conditam dices, præter quam à solo Deo, qui eandem animam rationalem per creationem sibi soli possibilem condidit. Quare eadem voluntas à nullo alio principio extrinseco potest directè & efficienter moueri præterquam à solo Deo. Nam & si dicatur intellectum mouere voluntatem efficienter, id duntaxat est quantum ad specificationem (vt Theologorum vocibus vtar) hoc est representando ei obiectum ad quod determinetur vt velit, postea autem ipsa se mouet quoad exercitium, id est, ipsa per seipsam vult illud bonum, quod ei ab intellectu proponitur, & ad quod determinatur volendum. Quòd si ab aliquo extrinseco principio mouetur illud solus Deus est. Cuius ratio est, quoniam motus voluntatis est ab intrinseco vtpote vitalis, viuentia autem omnia ab intrinseco mouentur. Hac enim differentia seiunguntur à non viuentibus, quòd illa in seipsis habent principium sui motus, hæc vero non. Quis autem intrinsecè potest mouere voluntatem nisi ille qui autor eius est? sicuti si quis moueret lapidem sursum, motus quidem ille à mouente est, sed non est lapidi naturalis sed violentus. Motus autem ille quo mouetur ad centrum D.Tho.

qui naturalis est & intrinsecus lapidi, tribuitur à Philosophis generanti, id est, ei qui lapidem in tali natura constituit, cui soli competit intrinsicè eum mouere, tale pondus & inclinationem ei imprimendo. Cum ergo solus Deus autor sit animæ rationalis, quæ per creationem soli Deo possibilis producitur, vt statim diximus, voluntas autem sit talis animæ potentia, manifestè sequitur quòd solus Deus eam mouere potest, non solum conferendo naturam verumetiam dando volitionē boni & finis, qui clauditur in omni volitione. Præterea cum voluntas habeat ordinem ad vniuersale bonum, in quo à sensu secernitur, qui particularia duntaxat appetit, nihil potest esse eius causa, nisi quod est bonum vniuersale, hoc autem bonum vniuersale, solus Deus est. Nam cætera omnia sunt bona particularia, & per participationem & particulares inclinationes efficiunt. Cum ergo solus Deus efficienter possit mouere voluntatem, optimo iure Propheta noster ab eo petit, vt inclinet voluntatem suam in eius testimonia. Non enim potest secundarium agens quidpiam nisi virtute primi agen-
Prouer. 21. tis sulciatur. Vnde Prouer. 21. dicitur; Sicut diuisiones aquarum ita cor regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinauit illud. Hoc est quòd sicut à principio solo verbo & voluntate sua diuisit Deus aquas ab aquis, ita solo motu suo potest omniū corda mouere & inclinare secundum consilium voluntatis suæ. Nam si cor regis quod nulli subest, nec superiorem potestatem agnoscit in manu Dei est, multo magis cæterorum omnium voluntates ei subijciūtur. Ita Lyranus. Sed quia in Hebræo sic legitur; Riui aquarum cor regis in manu Domini, alij sic interpretātur quòd sicut riui aquarum, siue humana opera, siue ex sua natura in diuersas partes feruntur & diuidūtur, ita cor regis per manum Domini eiusque potentiam ac prouidentiā huc illucque fertur, prout ipse omnium causa disponit, nimirum quia cum fauet Dominus, sana consilia inspirat principibus, atque ad ea implenda impellit, cum succensēt, finet eos in reprobum abire sensum, sicut cum mouit cor Dauid, vt numeraret populum quia addiderat furor Do-
3. Reg. 14. mini irasci contra Israel, vt dicitur. 3. Regum. 24. Vel tertio dicam
Caietanus cum Domino Caiet. Sicut diuisiones aquarum ita cor regis in manu Domini. Ad designandam facilitatem qua Deus corda hominum mouere potest. Aqua quippè facillimæ diuisionis est. Qua ergo facilitate diuidūtur aquæ & multo maiori Deus potest

hominum

hominum corda ad quodcunque voluerit inclinare, quia in manu eius sunt omnes fines terræ, vt dicitur Psal. 94. id est, in virtute & potestate eius cuncta sunt posita. Virtus quippè primi agentis in inferioribus etiam agit, vt supra diximus. Inclina ergo cor meum Deus in testimonia tua, in cuius manu corda sunt regum omniumque filiorum Adam, & quocunque volueris inflectis illa, flecte quæso cor meum per sancti spiritus flatum ad tua testimonia adimplenda, atque ab auaritia omniũ malorum radice cor, animam, mentēque meam auerte. In tria vitia Ioannes Apostolus in sua prima Canonica. c. 2. diuidit quicquid in mundo peruersum est, dicens; Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non ex patre sed ex mundo est. Et hæc sunt tria impedimenta, quæ à mandatis Dei animum hominis auertere atque auocare solent. Sed inter hæc omnia, auaritia principem locum sibi vendicat, eo quòd pecunia maximè hominum animos rapit inter omnia oculorum concupiscibilia cuius rationem supra reddidimus. Vnde Paulus ad Ephesios. 5. Omnis fornicator aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei, vbi auaritiam idololatriæ cōparat. Idololatria autem & infidelitas, ait Augustinus, est peccatum, quo cuncta peccata tenentur, & sic in auaritia reliqua includuntur vt statim dicemus. Ratio autem quare auaritia idololatria nominatur, secundum Diuum Tho. super hunc locum, hæc est, quoniam idololatria est quando honor soli Deo debitus impenditur creaturæ, Deo autem dupliciter honor debetur, nimirum vt in eo finem nostrum constituamus, & vt in eo fiduciam nostram finaliter ponamus. Qui ergo hoc in creaturis collocat, reus est idololatriæ. Auari autem & finem & fiduciam omnem in pecunijs collocant. Quos taxans Beatus Iob dicebat capite. 31. Si dixi auro robur meum, & obrizo dixi fiducia mea. Id enim, quod pro fine sibi quisque præstituit, quasi Deum suum facit, ad quem omnia sua dirigit, secundum illud Pauli de voracibus, atque gulosis loquens. Quorum Deus venter est, quia omnia in talem cupidinem referunt. Multo magis auarus quanto appetibilior est pecunia, cui cætera obediunt, vt dicitur Ecclesiastici. 20. Id autem quod tanquam finis diligitur, sine modo diligitur. Nam concupiscentiæ finis est, infinita negatiuè, hoc est nullum

Psal. 94.

1. Ioan. 2.

Auaritia.

Ephes. 5.

D. Aug.

D. Tho.

Dupliciter Deo debetur honor.

Iob. 31.

Eccle. 20.

terminum habet. De medicina quippè, quæ tanquam medium
Simile. ad sanitatem appetitur, id solum appeto, quod ad salutem scio conferre, ipsam autem sanitatem sine mensura aliqua appeto. Non enim tot gradus tantùm sanitatis volo & non plus, sicut tot dragmas reubarbi, & non amplius: sed quantum potero adipisci sanitatis, absque mensura concupisco, quia hanc vt finem appeto illud verò, vt medium. Cum ergo quis pecuniam tanquam finem appetit, absque mensura aliqua & fine appetit se-
Baruch. 3. cundum illud Baruch. 3. Vbi sunt principes gentium & qui dominantur super bestias, quæ super terram sunt, qui in auibus cœli ludunt, qui argentum thesaurizant & aurum in quo confidunt homines & non est finis acquisitionis eorum. Ecce quare auari
Osee. 8. idololatræ à Paulo vocitantur. Vnde Oseæ. 8. dicitur; Argentum suum & aurum suum fecerunt idôla, vt interirent, quia
Prou. 11. vt dicitur Prouerbiorum. 11. Qui confidit in diuitijs suis corruet. Sed quoniam hæc ratio videtur communis etiam alijs peccatis, (in omni enim peccato mortali constituit homo finem
D. Tho. suum in creaturis,) dicitur cum eodem Diuo Thoma, quòd quia idololatrare est aliquid exterius indebite colere, & qui in diuitijs sibi præstituit finem, ponit eum in re exteriori sicut idolatra, (nam in alijs vitijs ponitur finis in interioribus, sicut v. g. superbus in propria exaltatione) ideò specialiter auarus di-
Caietanus citur idola colere. Vel dic secundum Caiet. quòd quia auarus & idololatra cõueniunt in colendo vnã & eandem rem, dicitur auarus idolorum cultor, colit enim idolatra argentum & aurum, se-
Psal. 113. cundum illud Psalmi. Simulachra gentium argentum & aurum, nam præter argẽtum opera manuum hominum idôlum nihil est in mundo, vt dicitur. 1. Corint. 8. Id etiam colit auarus qui aurum & argentum pro Deo habet. Vel dic tertio, quòd ideo dicit idolorum seruitus, quia inter omnia peccata amor numi maxima abnegandi fidem causa esse solet hominibus secũdum illud. 1. ad
1. Tim. 6. Timot. 6. Radix omnium malorum est cupiditas quam quidam appetentes errauerunt à fide. Quod caute cõsiderans aduersarius cum Christũ Dominũ in deserto tentasset, & in vltimo congressu omnes mundi diuitias ob oculos positas promisisset, eum ad ido-
Matth. 4. latriam compulit, dicens. Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraberis me. Acsi latenter diceret; Nihil aliud potentius ad animos hominum in quotcũque mala trahendos, quam auri argentique cupido,

cupido, quæ & vsque ad idololatriam cor deijcere potens est. Nam vt Paul. vbi supra docet. Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Dicitur ergo auaritia idolorum seruitus quasi effectiuè, quia solet esse causa apostatandi à fide imò & idololatrandi. Cum ergo sit veluti seruitus idolorum auaritia, quid mirum quòd tanquam maximum impedimentum ad ambulandum in via Dei illud perhorreſcat iustus & dicat; Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam? Quam sententiam confirmat sapientia Eccles. 20. dicens; Auaro nihil est scelestius, hic enim & animam suam venalem habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Quis facinoroſior proditore Iuda? & tamen auarus eo nequior esse videtur. Ille quippe triginta argenteis Christū Deum suū vendidit, multi autē auari viliori pretio adducti Christū abnegant, & à se proijciunt per peccatum. Quot propter vnius argenti aut dipondij lucrum peierant, mentiuntur, proximum circunueniūt atque decipiunt? Vnde & Cicero offic. 1. ait, Nihil est tam angusti animi, tamque praui quàm amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet, sæpè enim propter minimum lucrum & vitam & animam periculo exponit, & quasi pro pecunia cōmutat. Imò & videtur animam suam sub hasta publicare (parece que haze publica almoneda del alma) & q̄ sua voce quasi præconis dicat, quis plures numos pro anima mea dat? det & accipiat eam, quoniā in vita sua proiecit intima sua, hoc est etiam adhuc viuens perinde se habet acſi omnia sua viscera eieciſſet, nimirū quia omnem humanitatis & cōmiserationis affectum exuit, nec sibi bonus neq; alijs, quod in Iuda proditore patet, qui suspēsus est & crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera eius, nā triginta argentorū pretio & vitam & animā vendidit intimaque sua proiecit ac viscera exuit, exuit em̄ pietatē auarus in misericorsque, atq; crudelis fit, vt diues ille auarus, Lucæ 16. non compatiebatur Lazaro, cuius & canes alias rabidi, lingentes vlcera commiserationis quosdam naturæ instinctus proferebant, quasi impietatem diuitis muto latratu lacerantes, auaro ergo nihil est scelestius, repellit enim æquitatem illam, quæ est tam in creatore quam in creaturis cæteris. Deus enim se & sua creaturis communicat prodigeque diffundit, nam bonum est diffusiuum sui ait Dionysius. Creatura autem se alteri

Paul. vbi supra.

Eccles. 20.

Cice. off. 1.

Dāna auaritiæ.

Lucæ. 16.

Dionysius.

etiam communicat creaturæ, sol enim communicat lucem, ignis calorem, arboresque fructus. Vnde Augustinus ait, indicium maximum diuinæ bonitatis est, quòd quælibet res cogitur dare se ipsam, hanc autem æquitatē auarus non adimplet, nec se, nec sua communicat, sed in arca reseruat, magisque amat, vt putrefiant, quàm vt alteri vsui sint, contra quos Iacobi 5. dicitur; Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis, diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt, aurum & argentum vestrum eruginauit, & erugo eorum in testimonium vobis erit. Item videmus naturam maximè solicitam, ne aliquid vacuum sit in vniuerso, sed statim ab alia creatura suppleatur, etiam si sit necesse præter propriam naturam agere, vt patet in aqua ascendente per fistulam præter eius singularem inclinationem ad supplendum vacuum, auarus autem non id curat, nec vult vacuum in proximo suo adimplere ex his quæ sibi supersunt aliorum defectum adimplendo, etiam si esset contra suæ cupiditatis propensionem, contra illud Pauli. 2. Corinthiorum. 8. Vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Vnde & Seneca dicit; Nunquam auarus benefacit, nisi cum moritur, sed qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? nam vt Prouerbiorum. 1. dicitur de auaris. Ipsi contra sanguinem suum insidiantur, & moliuntur fraudes contra animas suas, imò sibi inuidet auarus neque in suum commodum expendit sua, sed sibi ipsi negat, vnde Prouerbium. Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet, & Seneca dicit; Pecuniam magnam habet aliquis? si auarus est, non habet, si prodigus, non habebit, & noster Hispanus Poeta Ioannes à Mena, sic dicit auaro.

D. Augustinus.

Iacobi. 5.

Cōtra auaros.

2. Cor. 8.

Seneca.

Eccle. 14.

Prouer. 1.

Tus riquezas tanto ciegas,
Allegadas por mal arte,
A quien pueden hazer parte,
Pues a ti mismo las niegas?

Iuan de Mena.

Seneca.

Sed aduertendum, quòd aliqui per auaritiam intelligūt quodcunque rerum temporalium desiderium. Vnde Cassiodorus dicit, quod est rerum temporalium omnium flagrans omnino desiderium, & nomen Hebræum Batha, quod hic ponitur: in hac amplitudine potest accipi secundum aliquos Hebrææ linguæ peritos. Cuius ratio assignari potest, quoniam auaritia fons videtur, & origo

Cassiodorus.

origo cæterarum cupiditatum, secundum illud. 1.Tim. 6. Radix omniũ malorũ est cupiditas, quod exponens D.Tho. dicit quòd superbia quidem dicitur radix & initium vitiorum, secundùm illud Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia, & auaritia etiam licet diuersa ratione. Superbia enim est initium vitiorum quantum ad intentionem auaritia vero quantum ad exequutionem, hoc est dictu, quòd superbus in omnibus alijs vitijs nihil aliud intendit quàm singularem excellentiã inter alios nanciſci, id est enim superbia singularis excellentiæ appetitus. Ideo enim abundantiã diuitiarum appetit vt in eis alios præcellat, ideo honores, vt alijs imperet, ideo delicatos cibos, pretiosas vestes, vt in omnibus splendidior cæteris appareat, cæterùm auarus per potentiam diuitiarum hæc omnia assequitur, nam sicut radix alit arborem fructusque eius ac folia, sic pecuniam omnium vitiorum nutricem dixeris, qui enim pecunia abundat is & pretiosas vestes, lautos cibos, cæteraq; splendorem afferentia habet. Pecunia meretriculas aleatores, hystriones, parasytos, factiosos huiusmodiq; monstra hominũ alit, eo quòd pecuniæ obediunt omnia, vt dicitur Eccles. 10. Vnde Cicero libr. 2. rethoric. nouorum sic ait. Auaritia ad quoduis malum hominem perducit, quia ergo auaritia tot malorum radix est, extenso vocabulo per eam cæteræ cupidines intelliguntur, à quibus omnibus iustus petit auerti cor suum dicens, Inclina cor meũ in testimonia tua & nõ in auaritiam, quod etiam potest sic intelligi, vt petat iustus ne adeò sit temporalium rerum auidus, vt intuitu earum Deo seruire vellit, quod existimans aduersarius id improperabat sancto viro Iob dicens, Nunquid frustra Iob timet Deum? nonne tu vallasti eum & domum eius vniuersamq; substantiam per circuitum, operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra? hæc fusius forsan præfati sumus, quia ad componendos mores vtiliora videbantur.

1.Tim.6. D. Thom. Eccles. 10. Superbia. Eccle.10. Cicero 2. rethoric. Iob. 1.

VERSVS QVINTVS.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua viuifica me.

Secũdũ impedimentũ cõcupiscentia rerum quæ consistit maximè in viſu.

SEcundum impedimentum ad ambulandũ in via Dei, est concupiscentia rerum delectabilium, quæ per sensus hauriũtur, & præcipuè venereorum quæ inter omnia delectabilia sensuum maiora sunt, sed quoniam sensus visus inter omnes principatur

patur sub illius nomine omnes alij sensus intelliguntur, nã ea quæ tactu & gustu & alijs sensibus percipiuntur, sub nomine visus solemus nominare, cum de cibo aut dulci sono dicimus nos non vidisse, neque talem cibum, nec tam sonoram vocem, cum tamen nec vox, neque cibus visu hauriantur, cuius ratio est, quoniam visus inter omnes sensus maximè cognoscitiuus est, quare & aliorũ sensuum perceptiones ei attribuuntur. Vnde & Philosophus in prologo suæ metaphysicæ ait, quòd inter cæteros sensus plus diligimus visum, eo quod inter alios maximè cognoscitiuus est & plures differentias rerum nobis demonstrat imo & Plinius dicit; quod animus inhabitat in oculis, nam nusquam animi manifestiora indicia quàm in oculis. Et ideo Isaias cap. 1. taxat filias Ierusalem, eo quod nutibus oculorum ambulabant, & de viro apostata dicitur Prouerb. 6. quod annuit oculis. Imò & signum superbiæ in oculis maximè manifestatur Prouerb. 30. Generatio cuius excelsi sunt oculi. Auarus etiam oculis concupiscit rem alienam, est enim anima velut auis inclusa in corpore, quæ per oculorum fenestras exit, & per omnia exteriora volitat, quare oculi maximè custodiendi sunt, vt Iob. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem de virgine quidem. Et dominus Matth. 5. Si oculus tuus scandalizat te; erue eum & proijce abs te, hoc est sic te debes gerere quantum ad ea quæ videre non licet, acsi oculos non haberes, vnde huiusmodi abscisio, siue priuatio membrorum intelligitur quãtum ad vsum præcipuè malum, sic enim intelligitur quod Dominus alibi dicit; Sunt qui se castrauerunt propter regnum cælorum, non per membrorum abscisionem, sed per malarum cogitationum interemptionem ait Chrysostomus. Hoc est, quòd se priuauerunt vsu talium membrorum quantum ad venereos actus etiam licitos, vt sunt coniugales. Et illud Pauli. 1. Corinthiorum. 6. Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet. Nam & si in resurrectione restituetur venter in sua integritate non tamen quantũ ad vsum, quem modo habet, qui est cibos egerere, cum ergo hic Propheta postulet, quòd auertantur oculi eius, ne videant vanitatem, non sic intelligitur, vt eruantur oculi eius, vel obscurentur ne aliquid videant: cum omnia quæ sub sole sunt vanitas sint, & vanitas vanitatum; sed petit, quòd quantum ad vsum malum auertantur à visione harum vanitatum. Iuxta illud Matth. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam mœcha-

Aristotel.

Plinius.

Isaiæ. ca. 1.

Prouer. 6.

Prou. 30.

Simile.

Iob. 31.

Matth. 5.

Matth. 19.

1. Cor. 6.

Eccles. 1.

Matth. 5.

mechatus est eam in corde suo. Non prohibet Dominus ne fœminas intueamur, sed ne videamus vt concupiscamus, ne intuitus pessimam concupiscientiam pariat, vt Diuus Augustinus in regula ait, Nec tamen quando proceditis fœminas videre prohibemini, sed appetere, vel ab ipsis appeti velle criminosum est, sic ergo multotiens visus abortiuum in anima facit, quemadmodum mulier quæ in vtero gerit & aliquid vidit oculis & concupiscit, si non accipit quod desiderat, aborsum, vt plurimum, patitur, sic anima bonis imprægnata desiderijs, si aliquid videt oculis, ex qua visione cor accenditur, quasi aborsum facit boni desiderij retro cædit quippe ab eo & in noxiam concupiscientiam prolabitur, vt Dauid accidit quando intuitus est mulierem illam se lauantem, sanctus quippe erat bonisque desiderijs plenus, quæ omnia ad prospectum fœminæ perierunt, & antequam in lucem prodirent quasi per aborsum necata sunt. Vnde Dominus Matth. 24. Væ prægnantibus &c. hi sunt qui bonis imprægnãtur desiderijs, & tamen vel nunquam in lucem per opera prodeunt, vel per occurrentes occasiones intereunt. Ex visu etiam praua oritur cogitatio. Prouerb. 23. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa, quia impudici cor habent in ore, è contra modesti os in corde gerunt, imò & diuersitas malorum cupiditatum ex visu ortum habet, quemadmodum oues illæ ad prospectum virgarum diuersicolorum diuersos etiam & varij coloris concipiebant fœtus, vt legitur Genesis. 30.

D. Augustinus. Simile. Matth. 24. Figura. Genes. 30.

(Ne videãt vanitatẽ &c.) Omnia quidẽ, quæ sub sole videmus vana sunt iuxta Salomonis citatã sentẽtiã, Vanitas vanitatũ & omnia vanitas. Pro cuius explicatione aduerte multis linguis familiare esse, quãdo rem eximiã volumus significare vti abstractis pro concretis, vt virũ magnificum ipsam liberalitatem vocamus, & virum qui assiduè mentitur ipsum mendacium. Sic Paulus. 1. Corinthiorum. 1. Ad designandam Dei misericordiam dicit. Qui factus est nobis sapientia & iustitia sanctificatio &c. Cum ergo sapiens hic vana dicere potuisset, ad designandum aliquid eximium abstracto vsus est dicens, vanitas vanitatum, hoc est ea quæ sub sole fiunt ipsa vanitas sunt, ipsa vanitas visibilis, vel idea ipsa vanitatis mundus iste est. Secundò aduerte, ex Origen. homilia prima in cantica, phrasim & idiotismum Hebrææ esse linguæ, cum dicitur, vanitas vanitatum, sicut dicitur, Canticum

Eccles. 1. 1. Cor. 1. Origenes.

Canti-

Canticorũ, quia inter omnia excelsa cantica primũ locũ tenet, sic modo dicitur; Vanitas vanitatũ, quod inter oẽs vanitates summa stultitia est. Licet batalogia, hoc est inutilis repetitio, sit vitiũ maxime in rebus sacris vitandũ, sed aliquando eiusdẽ vocis repetitio cũ decore fit & efficacia, quã latini vocant perseuerantiã, vel exi-
Psalm. 28. stentiã, vt est illud Psalmi. 28. Afferte Dño filij Dei, afferte Dño
Ezech. 24. gloriã & honorẽ. Afferte Domino filios arietũ &c. Et Ezech. 24. Non erat qui requireret, non erat inquã, qui requireret, talis autẽ repetitio habet locũ quãdo tanti põderis sententia est, vt nullatenus debeamus eam obliuisci, propter quã causam in ipso vestibulo concionis toties repetitur vanitas, vt altius nostris mẽtibus infigeretur. Vana ergo sunt omnia quæ in præsenti seculo oculis cernimus, vt accõmoda sit distributio ne sub tali distributione includantur quæ alterius sunt ordinis, qualia sunt diuina, & ea quæ diuinitus nobis conferuntur. Cæterum & si omnia quæ carnis oculus cõcupiscit vana sint, nõ dubito quin ea quæ ad venereorũ cõcupiscentiam expectant plus cæteris vanitatis habeant. Sapiens
Prouer. 6. Prouerb. 6. ait. Pretium Scorti vix est vnius panis, mulier autem viri pretiosam animam capit. Hoc est delectatio propter quã appetitur mulier, vix est vni⁹ panis, ideſt breuis est, quia nec per mo-
Oseæ. 4. mentum satiat, vt dicitur Oseæ. 4. Comedent & nõ saturabuntur;
Beda. fornicati sunt, & non cessauerũt. Vnde super hũc locũ dicit Beda, Sicut vnus panis diurnã solũ effugat esuriem, & nihilominus post modũ esurit, qui comesto pane saturatus abscesserat, sic qui intrat ad scortum, ad horam quidẽ euaporat libidinẽ, sed post paulum
D. Hieronymus. ardentior reddit. Et D. Hieronymus ait, Voluptas carnis præsens nõ satiat, futura cruciat, præterita nõ delectat. Licet per hoc etiam designetur huius voluptatis vilitas, cuius pretiũ vix est frustrũ panis, vt Hebræi legunt, & quod ipsa capit pretiosissimum hominis
D. Augustinus: nimirum animã Christi sanguine emptam. Vnde D. Augustinus libr. de honestate mulierũ cap. 30. (inquit) Quanta iniquitas, quãta peruersitas, vt animam quam Christus suo sacro sanguine redemit, luxuriosus quisq; propter vnius momenti delectationem libidinis diabolo pessimo inimico suo vendat ac tradat, verè nimirum miseranda & plangenda conditio est, vbi cito præterit quod delectat, & permanet sine fine quod cruciat, sub momento enim impetus libidinis trãsit, & permanet sine fine infelicis animæ opprobrium, nonnulli ex Hebr. sic legunt, Quia propter mulierem fornica-

fornicariã,vsq; ad frustrũ panis: hoc est,quia propter amorẽ mulierum multi deueniunt vsq; ad frustum panis,idest,vsq; ad mendicitatem,solent enim mẽdici frustra panis postulare.Quare antiqui hunc meretricũ amorẽ pingebant sicut monstrũ illud quod à Poetis chimera dicitur, cuius caput erat leonis,quia talis amor à principio feraliter inuadit, & more brutorũ adoritur hominem. Chimera.
Vnde scriptura cũ de eo loquitur brutorũ vocibus vtitur Iere. 5. Iere. 5.
Æqui amatores & emissarij facti sunt in fœminas,vnusquisque in vxorẽ proximi sui inhiabat: corpus erat capræ quæ luxuriosissimũ animal est,quia inuasus tali amore in luxuriæ pruritus dilabitur,sed cauda erat draconis, quia in fine mordet,vel per penitudinẽ,vel per egestatẽ,vel per infirmitates ad quas deducit, vnde Prouerb.21.Ingreditur blandè,sed in fine mordebit,vt coluber, & tã Prou. 21.
quã regulus venena diffundet,à tali ergo vanitate petit Propheta noster,vt auertãtur oculi eius,qm̃ hoc vitium per auersionẽ euitatur nõ facie ad faciem, sed terga vertendo, secundũ illud consiliũ Pauli,fugite fornicationẽ,& illud Isai.48.Egredimini de Babylone fugite à Chaldęis.in Psal.3.habetur.Qm̃ tu percussisti oẽs aduer Isaiæ.48. Psalm.3.
santes mihi sine causa,ex quo colligit Psal. illũ concinuisse Dauidẽ pro victorijs,quas dedit illi Deus contra inimicos suos,& tamẽ titulus psalmi est Psalmus Dauid cũ fugeret à facie Absalon.Canit victoriã & dicit se fugere,quia hęc est illustrissima victoria vincere fugiẽdo à facie,appetitus nostri.2.Petr.1.Per hoc efficiamini 2. Petri. 1.
diuinæ cõsortes naturæ, fugiẽtes eã quæ in mũdo est cõcupiscentiæ corruptionẽ. Occasiones fugere maximè cõfert ad euitãdum hoc vitiũ,nam vt dicitur Eccles. Quis miserebitur incantatori à serpente percusso? Et alibi. Nunquid potest,quis abscondere ignẽ in Eccles. 12. Prouer.6.
sinu suo & quod vestimenta illius nõ ardeant?aut ambulare super prunas, & q nõ comburantur plãtæ eius.Et D.Hierony.ait,quod nullus inter serpẽtes securos capit somnos,& D.Bernard. æstimat maius miraculum inter colloquia & familiaritates mulierum castè viuere,quam mortuum suscitare,qui enim amat periculum(ait sapiens Eccle. 3.) peribit in illo. Et idem Hieronymus satius est non posse perire quam in periculo non perijsse. Vnde versus. D. Hieronymus. D.Bernardus.

Quem nisi te foueat superas incestę Cupido?
Vincere te didici sobrietate fuga.

Accipe demũ optimũ D. Cypriani cõsiliũ.vbi sic ait,Liberãda est Cyprianus epist. 11.
vigilanter

vigilanter de periculosis locis nauis ne inter scopulos, & saxa frangatur, eruenda est velociter de incendio sarcina priusquam flammis superuenientibus concremetur, nemo diu tutus est periculo proximus, nec euadere diabolum Dei seruus poterit qui se diaboli laqueis implicauit.

(In via tua viuifica me.) Hæc via Christus est, vt ipse dicit. Ego sum via veritas & vita, qui per mortem suam animam nostram viuificauit, vt peccatis mortui illi viueremus, vt dicitur Romanorum sexto. Nam in cruce Christi, veluti in quodam tribunali concupiscentia peccati damnata est, & crucifixa. Vnde Roma. 8. Paulus Romanorum octauo ait, quod Christus de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in no- Ibid. ca. 6. bis. quod supra explicuimus. Sed capit. 6. dicit; Hoc scientes quoniam vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt amplius non seruiamus peccato. Veterem hominem vocat defectus carnis, qui consequuti sunt ad peccatum, ex quibus vnus est libertas effrænatæ libidinis, quæ etiam renuente anima vehementer insurgit, quæ antea per originalem iustitiam ligata tenebatur ne ferociret, & rectè quidem vetustatis nomine hos claudit defectus, quoniam vetustas defectus est præter intentionem, & in deordinatione mali est & à primo parente deriuata, & quia sicut senectus corrumpit corpus, ita hi defectus peccati corrumpunt bonum naturæ, iste ergo vetus homo cum Christo affixus est cruci non interemptus, sed cruci affixus, hoc est mortificatus. Viuit enim corpus peccati & mortis contra quod Paulus clamabat. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, sed tamen per crucem Christi impeditur ab operibus vetustatis. Vnde subdit, vt destruatur corpus peccati, non vt destruatur corpus secundum substantiam, sed secundum quod est peccati, ideſt, vt destruatur id quod est peccati in corpore nostro, vt amplius non seruiamus peccato, ecce quomodo debet destrui corpus peccati, nimirum non seruiendo concupiscentijs eius, non dicit, vt non peccemus, hoc enim impossibile nobis est, sed vt non seruiamus peccato tanquam serui Domino, quod multis viris perfectis per gratiam Dei præstitutum est, quod clarius explicat inferius dicendo hoc Paul. vbi supra. eod. capit. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis ei in concupiscentijs eius. Ecce in quo debet de-

strui

strui corpus & regnum peccati, nempe in non obediendo concupiscentijs eius, quod Christi fidelibus per eius gratiam communicatur, vt dicitur Galatas. 5. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs, non solum carnem affligunt, quæ radix harum cupiditatum est, sed ipsa vitia ipsos malos affectus detinent tanquam affixos cruci, ne in opus prauum prodeant, in hoc se Christo crucifixo configurantes. Quare sancti efficacissimum remedium contra carnis illecebras existimant iugem crucis Christi meditationem, peculiariterque contra libidinis motus & immunditiam cogitationum oratio ad crucem Christi maximè conducit. Legitur de quadam sancta moniali, quòd quotiescunque immundas patiebatur cogitationes pollice signum crucis in corde faciebat, & cum post multos annos à sepultura eius, casu aperiretur sepulchrum, cum totum corpus iam corruptum esset, solus pollex integer & incorruptus apparuit, & in corde signum crucis simile floris lilij, recte ergo petit iustus, vt contra tale vitium in via quæ Christus est viuificaretur eius animus, quippe ipse mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Galat. 5.

Sed non prætereundem existimo, licet breuiter pertranseundum, quod hic Diuus Augustinus docet, nam sic intelligit hunc versum, Auerte oculos &c. Ideſt, auerte oculos meos ab illis rebus inferioribus quæ sub sole geruntur, quia omnia vana sunt, ideſt, mutabilitati subiecta, vt Paulus Romanorum. 8. Vanitati creatura subiecta est, hoc est mutabilitati. Petit ergo vt & sensus & animus ab his sensibilibus abstracti, ad cœlestia dirigantur, vt docet Paulus Colossenses. 3. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite non quæ super terram, qui enim adhæret his vanis, mutabilitati subiectus est, qui autem ab eis eleuatur, & Deo inhæret, iam immobilis est, nam qui confidunt in Domino sicut mons Sion non commouebitur in æternum qui habitat in Ierusalem, vnde Diuus Augustinus hoc loco ait, non videt vana, qui fixus est in illo qui est super omnia, cuius mens sursum est, qui vero hæc cogitat, sub sole viuit, vbi vanitas est. Propositiones immobiles dicuntur quando earum veritates à rebus abstrahimus, vt homo est animal rationale, propositio immobilis est veritatis, abstra- Augusti. Rom. 8. Coloss. 3. Psal. 124. Augusti. Simile.

tis,abstracta tamen à sensibilibus,nam in rebus ipsis cõtingens est sicut & hæc,homo est, vt metaphysici docent, sic ergo & anima immobilis fiet à sensibilibus seiũcta & abstracta,si Deo qui immobilis & sempiternus est,per bonam voluntatem inhæreat, vt Paulus Acto. 14. dicebat, quod ipsi venerant annuntiare hominibus ab his vanis conuerti ad Deum viuum, sicuti ait Augustin. Si res quædam immobilis coram speculo ponatur,immobilis etiam apparet in speculo, sed si rem mobilem ante faciem speculi colloces vt aquam. v. g. motus etiam multiplices in speculo reddit, sic certè, si animam tuam harum rerũ mutabiliũ speculũ facias vt coram ea eas proponas, iam plures in se patietur vicissitudines, motusque diuersos atque inquietudines experietur,sed si Dei speculum eam constitueris, vt in ipsa eius maiestas resplendeat, sicut & ipse immutabilis est, & ipsa immobilis constansque in omni bono permanebit. Vnde Paulus Hebræor. 13.Optimum est gratia stabilire cor, gratia autem est qua Deus animam nostram inhabitat.

Act. 14.

Augusti. Simile.

Hebr. 13.

Vel aliter (vt idem Augustinus ait) Auerte oculos meos ne videant vanitatem, idest, vt intentio mea,quæ oculus animæ est,in operibus suis non figatur in his vanis,sed in Deo, secundum illam doctrinam Saluatoris Matth. 6. Videte ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus,vt videamini ab eis, non interdicit omnino Dominus, quòd opera nostra faciamus coram hominibus vt videant opera nostra bona, sed(vt Chrysost. adnotauit) id vetat, ne ideo faciamus vt ab eis videamur,& eorum laudem aucupemur, sed glorificetur Deus, & vt ei placeamus. Nam vt docet magnus Basilius.Si artifici putà pictori aliquod opus iniungitur ab aliquo vt depingat, scilicet, Cæsaris imaginem eo modo quo ab iniungente præcipitur, non curat artifex placere alijs, qui imaginem vident,sed ei qui iniungit opus & mercedem soluturus est, nam & si alijs displiceat,dummodo præcipienti placeat, nihil ad illũ. Sic sic Christi seruus vitam suam & opera componere debet,vt placeat Deo, qui ei iniungit & qui copiosissimam mercedem largiturus est, musitet quidquid libuerit mundus dummodo tu legem ac præcepta Dei obserues,ad illius quippe voluntatem attendere debes, qui & tibi munus iniungit & qui mercedem soluturus est. Vnde Paulus Galat. 1. Si adhuc hominibus placerem,Christi seruus non essem, & alibi. 1. Corinthiorum. 4.

Matth. 6.

Matth. 5.

Basilius.

Simile.

Galat. 1.

1. Cor. 4.

Mihi

Mihi pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die, qui enim iudicat me Dominus est, Deo ergo attendere debet vt ei placeat, cui se probauit, vel qui se probauit, vt alia habet litera. Vt dicitur. 2. Timoth. 2. & Iob. 16. Ad Deum stillat oculus meus. Hoc est intentio mea, & Diuus Bernardus ait, Angelus ab angelo nō quærit gloriam, & homo ab homine laudari cupit? (In via tua viuifica me) Per hanc viam alij intelligunt charitatem. Quam Paulus. 1. Corin. 13. excellentiorem viam appellat. Nam vt ait Diuus Bernar. Nō est quò se misceat vanitas, vbi totum occupat charitas.

2. Tim. 2. Iob. 16. Bernard. 1. Cor. 13. Bernard

VERSVS SEXTVS.

Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

QVIA ignitum eloquium tuum vehementer, & palleas vanitatis comburit, statue ergo seruo tuo eloquium tuum ne fugaci obliuione labatur. Quod in nobis debet semper stabiliter permanere, vt ait Cassiodorus, Statue ergo idest confirma, & corrobora verbum tuum seruo tuo, vt tanquam seruus dicto obediens obseruem illud. Dicitur enim Eccles. vltim. de sapiē tia, Colluctata est cum illla anima mea, & in faciendo eam confirmatus sum, colluctando enim velut alter Iacob cum omnibus quę sapientiam diuinam, atque Dei timorem impediunt, acquiritur, confirmaturque in timore tuo, hic quippe est veluti vasis, ac fundamentum super quod struitur eloquiorum Dei obseruatio, secundum illud Eccles. 1. Radix sapientiæ est timere Deum, rami enim illius longeui. Sicut enim radix in abditis terræ reconditur, vt inde rami eius pullulent, sic timor Domini in intimo cordis radicari debet, vt inde rami fructusque eloquiorum Dei in longum protrahantur, dilatētur, atque perdurent. Et sicut radix deformis, atque despicabilis est, fructus autem pulcherrimi suauesque inde nascuntur, sic timor Domini, qui humilitatem parit, in se ipso facit hominem despicabilem atque fœdum sibi ipsi apparerere, ex quo miri plurimorum virtutum fructus insurgunt, qui animam specio sissimam reddunt, vnde Micheæ. 6. dicitur; Humiliatio tua in medio tui, hoc est, in intimo cordis, quod in medio tui situ est, vel in medio tui, idest, etiā si in initio natiuitatis & conceptus tui habeas, quo humilieris & erubescas, quoniam ex fœtido semine & sanguine coagulato conceptus es, & in fine etiam sit quo super

Cassiod. Eccl. vlt. Eccles. 1. Simile. Mich. 6.

cilium deprimas caputque confusione submittas, quia cinis es & in cinerem ibis, vermesque erunt operimentum tuum, tamen præcipua ratio humiliationis tuæ medium vitæ tuæ est, hoc est id quod mediat inter initium & finem, quod est tempus quo homo viuens operatur, & quia opera tua tanquam pannus menstrua te sunt, & quod in vita operaris, confusione ac opprobrio dignum est, ideo assidua consideratio vitæ ac operum tuorum ad humilitationem tui plurimum emolumenti conferent, radix ergo sapientiæ est timor iste qui humilitatem generat. Nam Philosophi dicunt experientiaque constat, quod si quis in profundo putei altissimi demitatur, etiam in ipso feruore diei cum radij solis plus emicare videntur, videbit stellas cœli. Sapientia autem altissimarum rerum cognitio est, si ergo ea quæ supra te sunt sapere ac intelligere concupiscis; humiliare in profundo pectoris tui, puteum ex tuimet consideratione fode, ibiq; summissus non solum stellas videbis, sed & illum qui numerat multitudinem stellarum & omnibus eis nomina vocat, ante cuius conspectum stellæ non sunt mundæ supra stellatum solium sedentem lumine suo radiantem perspicies. Vnde Dominus Lucæ. 14. Qui se humiliat exaltabitur, & Iacobus. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quia ergo à principio huius octonarij diximus, quod tertium impedimentum ad obseruationem mandatorum Dei est superbia vitæ, aduersus eam petit in hoc versu Psalmista, vt humilitatis virtus ei à Domino largiatur, nam timor iste humilitatis parens est, circa quod notandum ex Diuo Augustino in commentario eius in Epist. Ioan. tract. 9. quod est duplex timor, alter dicitur seruilis, alter filialis. De primo dicitur Prou. 1. & Psalm. 120. Initium Sapientiæ timor Domini, nam ait ipse explicãs illud, Perfecta charitas, foras mittit timorem, Ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati, cum autem cœpit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum, sicut videmus per setam introduci linum quando aliquid suitur, quę tamen postea pellitur, nec remanet in opere facto. Sed tamen quoniam fere omnes interpretes de timore filiali intelligunt illum locum, aduertendum est quòd per sapientiam in hoc loco non tantum intelligitur sapientia, vt solum in se includat cognitionem Dei rerumque agendarum, sed etiam vt in se includat huiusmodi cognitionẽ simul cum pia volũ

Simile.

Luc. 14. & 18.

Iacob. 4.

August.

Prou. 1.

Psal. 110.

Ioan. 4.

Simile.

tatis

tatis affectione erga Deum, & quæ Dei sunt, huiusmodi sapientiæ timor Domini est initium, qui & facit vt seriò accommodemus animum nostrum ad sciendum ea quæ Dei sunt, simulque facit vt incipiamus illi affici eaque eligere, approbare atque opere perficere quæ sibi placita esse nouimus. Quare Scriptura in locis illis, vbi tantopere timorem Dei commendat, nomine timoris non solum intelligit timorem illum, quo homo in se ipso concutitur, metuitque malum quod respicit: sed simul intelligitur reuerentia Dei qua homo Dei maiestatem veretur, illique submitti in omnibus morem gerere atque obsequi vult, atque obnixè studet cauens ne illum in aliquo offendat. Vnde &. 70. frequenter pro ea dictione Hebraica quæ timorem significat, vertunt theosebiam, quæ interpretatur pietas. Nam Iob. 28. Ecce timor Domini ipsa est sapientia, est in græco theosebia, & Augustinus varijs in locis legit, Ecce pietas ipsa est sapientia. Nam lib. de spiritu, & lit. cap. 11. dicit, Pietatem dico, quam græci Theosebiam vocant ipsa quippe commendata est, cum dictum est homini, quod in libro Iob legitur, Ecce pietas est sapientia. Pietas autem virtus est, quæ honorem parentibus tribuit, omnium vero parens Deus est, vnde Malach. 1. dicitur, Si ego pater, vbi est honor meus? ideo ergo dicitur timor iste filialis quia includit reuerentiam illam quam filij parentibus exhibere debent, & hic est timor ille quem angeli beati habent coram Deo, de quo Iob. Columnæ cæli contremiscunt & pauent in conspectu eius, isti sunt angeli motores orbiũ. Et in præfatione canit Ecclesia, Adorant Dominationes, tremunt potestates, id enim est in conspectu eius velata facie & pedibus stare seraphin, hoc est tanta cum reuerentia ante tantæ celsitudinis maiestatem assistere, vt neque oculos leuare, nec pedes mouere vix audeant. Sicut quando coram rege assistit subditus, oculos defixos, pedesq; quasi immobiles habet; veluti metuens ante tantam celsitudinem, vel tantillum se mouere. Agnitio ergo excelsæ maiestatis Dei, & infinitæ præcellentiæ, qua ipsos summos spiritus superat: est timor iste reuerentialis, vt vult Chrys. hom. super Gen. Qui & ipse, secundum essentiam, humilitas est, vel parens ac tantæ virtutis initium, vnde Eccl. 1. Plenitudo sapientiæ est timere Deũ, & plenitudo à fructibus illius. Nam ut dicitur. 1. Timoth. 4. Pietas ad omnia vtilis est, & Cassiodorus sic de hoc timore dicit, Hic ita metuit vt diligat, & si quærit, nunquam definit diligere, quem me-

Iob. 28. August. Malach. 1. Iob. 26. Simile. 1. Tim. 4. Cassiod.

tuit. Hunc ergo timorem Propheta exigit, ac concupiscit, qui tanquam basis, ac fundamentum totius obseruantiæ legis est: imo & alij verti vellent, pro initio, primitias, seu principatum: vtrunque enim significat nomẽ Hebræũ ibi positum. Quasi hic timor Dñi, de quo loquimur, præcipuam sapientiæ partẽ sibi vendicare velit.

VERSVS SEPTIMVS.

Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, quia iudicia tua iucunda.

QVartum impedimentum solet esse timor opprobrij, in quo clauditur appetitus vanæ gloriæ. Ex hoc enim quòd quis cupit vanam apud homines gloriam, timet ab eis exprobrari. Quod impedimentum adeò solet animos hominum occupare; vt non solum ad obseruandum Dei mandata, verũ etiã ad credendũ impediat. Vnde Dominus dicebat Pharisæis. Ioan. 5. Ioan. 5. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab hominibus accipitis, & gloriamque à solo Deo est non quæritis? Quare dicit; Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum siue quod reueritus sum, aut timui, sicut Hieron. & alij vertunt: hoc est, aufer à me timorem opprobrij; quia iudicia tua iucunda hoc est, bona & vtilia, quia opprobria hæc à iudicijs tuis sunt, quæ sunt bona & vtilia electis, eo quod diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonũ, Rom. 8. vt dicitur Roman. 8.

Pro quo aduertendum est, quod olim Iudæi atque Gentiles, maxime exprobrabant Christi cultoribus, quod hominem patibulo affixum, inter duoq; nequam damnatum, pro Deo colerent. Vnde (vt refert hic Hiero.) dicebãt viro Christiano cultor es crucifixi, Hieron. adorator es malè mortui, venerator es occisi, & dicebãt; Ecce Deus noster, quẽ vos dicitis manufactum, vbi Deus vester? veniat, Quod suspicatus sum, quod suspicabãtur illi, quod fallaciam obseruaret 1. Cor. 1. Ecclesia, quãdo Christũ adorabat, vnde Paul. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christũ crucifixũ, Iudæis quidẽ scandalũ, gentibus autem stultitiã. Fuit enim Iudæis Christus crucifixus offendiculũ, & petra Isai. 8. scãdali secundũ illud Isai. 8. Lapidẽ offensionis & petrã scãdali. Nõ intelligentes q̃ Messias suus, quẽ tanquam magnum regẽ, ventur Act. 26. rũ esse expectabant, patibulo esset affigendus; Quare Paul. Act. 26. hãc dicebat esse quæstionẽ sibi cũ Iudeis, si passibilis Christus, secũdũ Prophetias aduenisset? quod ipsi nõ intelligẽtes, irridebant.

Qua-

Quapropter Iudeis fuit scandalū,sed gētibus stultitia.Quippe qui vt antea dixerat Paul.Sapientiā quærūt,tantāq; Dei humilitatē,& depræsionē vsq; ad mortē crucis,stultitiā reputabāt;quod atteſtat Plinius Iunior,ſcribens Traiano Cæſari de Chriſtianis, nihil in eis mali ſe reperiſſe affirmans, præter hoc, quod ſuperſtitioſe hymnos ante lucanos cuidā Chriſto crucifixo canebant. Ob hoc ergo & apud Iudæos & apud gētiles Chriſti cultores,in deriſum & opprobrium erant, adeo q & pro ſe & pro ſuis membris dicit caput, Factus ſum opprobriū vicinis meis valde;Sed opprobriū hoc,ſuſpicio potius erat quā rei veritas,erat enim leue iudiciū, ex hominum imprudētia ortū,qui renuētes veritati Dei ſubijci,ſueq; ſapiētię innitētes,ſtultifacti ſunt,ſecūdū illud quod hic citatur à Paulo,vbi ſapiēs,vbi ſcriba,vbi inquiſitor huius ſæculi?nonne ſtultā fecit Deus ſapientiā huius mūdi? Tale ergo opprobriū verus orthodoxus petit à ſe auerti,ne timeat,aut ſuſpicetur illud,ſed cū eo dē Paulo in ſequentibus verbis dicat:Ipſis autē vocatis Iudæis atq; Græcis,Chriſtū Dei virtutē atq; ſapientiā.Contra ſcandalum, opponit virtutē, & contra ſtultitiā ſapientiā,ſcandalizabantur quippe Iudęi, in infirmitate carnis Chriſti paſsibilis,& crucifixi,ſed fides docet veros orthodoxos,illic potentiam Dei maximè viguiſſe, quippequi per mortē ſuam,mortis deuicit autorē, ſapientiam etiā Dei plurimum ſplēduiſſe, nā ad literam vult dicere quod ipſius paſsio,crucifixio, ac mors eſt potentia atq; ſapientia Dei patientis,crucifixi,ac mortui,qui vſus eſt paſsione,cruce,ac morte propria, vt potentia,ac ſapientia,ad vincendum mundū atq; diabolum, ad reparandum humanū genus,atq; vt immortalitatis homines participes fierent,inſtaurare etiā,& quæ in terris & quæ in cœlis ſunt. Vnde Paul.eodē loco; Verbū crucis pereuntibus ſtultitia eſt,his autem qui ſalui fiunt,ideſt nobis virtus Dei eſt.Nō ſolū autem improperiū crucis Chriſti Paulus nō timebat,verū in ea maximè gloriabatur;cū dicebat.Mihi abſit gloriari,niſi in cruce Dñi noſtri Ieſu Chriſti, vnuſquiſq; enim in ea re gloriatur,per quā reputat ſe magnū,vt ille qui vel in diuitijs, vel in ſcientijs, vel in fortitudine magnus ſibi videt, in hoc gloriatur.Paulus autē in nullo alio ſe magnū reputat niſi in Chro vt qui dicebat; Viuo ego,iā nō ego, viuit vero in me Chrus, Gal.2.Et ideo in ſolo Chro gloriabatur, & præcipuè in eius cruce, in qua omnia in quibus homines iactari ſiue gloriari ſolent, inueniūtur. Aliquādo eñ maximè ſe extollūt homines in amicitia pro

Plinius Iunior ad Traianū.

Pſal.30. Hiero.20.

1.Cor.1.

Paul.vbi ſupra.

Galat.6.

Galat.2.

cerum, siue principum aut magnatum, in cruce autem Christi, hoc super excellenter adinuenit Paulus, quoniã nihil amicitiam Dei erga nos adeò commendat atque ostendit, quàm crux Christi, vt
Rom. 5. ipse Paulus Roma. 5. testatur dicens: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cũ adhuc peccatores essemus,
Grego. Christus pro nobis mortuus est. Et Diuus Gregorius ait, O inestimabilis dilectio charitatis, vt seruum redimeres, filium tradidisti. Solent etiam homines extolli de scientia, quam Paulus in loco proximè citato, miram adinuenit in cruce, in qua sapientia Dei su
1. Cor. 2. per omnia emicuit, &. 1. Corinth. 2. dixit, Non enim existimaui me aliquid scire inter vos, nisi Christum, & hunc crucifixum; Nam in cruce est perfectio totius legis, & tota ars bene viuendi, vnde ex ea tanquam ex suggestu & cathedra omnium virtutum,
August. disciplinam optimus nobis tradidit magister. Quare Augustinus ait. Lignum in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit magistri docentis, si gloriaris in potentia, nobis ver-
Rom. 6. bum crucis virtus Dei est, si de libertate adepta Romanorum. 6. dicit Paulus, quod vetus homo noster crucifixus est, vt amplius non seruiamus peccato; si de diuitijs, de Moyse dicit Paulus He-
Hebr. 11. bræorum. 11. quod maiores diuitias existimauit thesauro Ægyptiorum, improperium Christi; Si ideo extollis te, quia ad aliquod insigne collegium assumptus es: per crucem ad collegium cœleste adsciti sumus; Nam per sanguinem crucis pacificauit siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. Alij gloriantur in vexillis & signis suæ victoriæ, per crucem expoliauit Christus principatus & potestates, traducens confidenter & palam, triumphans
Coloss. 2. illos in semetipso, vt dicitur Colossenses. 2. Vnde Ecclesia in quadam antiphona de cruce dicit. Super omnia ligna Cedrorum, tu sola excelsior, in qua salus mundi pependit, in qua Christus triumphauit & mors mortem superabit. Absit ergo à te Christiane vt opprobrium reputes crucẽ Christi, quæ excellentissima ratio gloriandi tibi effecta est, peteque à Deo, vt timorem talis opprobrij longe faciat à te, imo nec suspitio, vel minima tibi subrepat, vt improperium reputes crucem Christi, quæ gloria & corona tua insigneq; vexillum victoriæ tibi est.

August. Sed vt D. August. & alij volunt, opprobrium hoc peccatum intelligit, quod maximũ hominis ratione vtẽtis, opprobriũ est. Vinci enim ab inferiori maximũ dedecus hominis est. Vnde Hieron. in epi-

in epistola ad Rusticum monachum.Nihil Christiano (inquit) felicius,cui promittitur regnum cœlorũ,nihil laboriosius, qui quotidie de vita periclitatur,nihil fortius qui vincit diabolum,nihil imbecillius qui à carne superatur;& Paul.Rom.12. Noli vinci à malo,sed vince in bono malum. Tunc enim aliquis ab alio vincitur, cum ad illum trahitur.Sicut cũ ignis trahit aquam ad suum calorem,dicitur illam vincere; qui ergo propter malum quod ab alio accipit,malum etiam ei reddit,à malo trahitur, & à malo dicitur vinci;quo nihil fœdius,magisq; indecorum homini accidere potest quam vinci à malo,quod nihil est,& præcipuè à carne,quæ ei subdi debet & obsequi;secundum illud Gene.Subter te erit appetitus tuus,& tu dominaueris illius,ideo peccata carnis inter cætera,maioris dedecoris sunt.Nam vt ait Gregorius,peccata carnis minoris culpæ,sed maioris infamiæ sunt. Ait enim Diuus Augustinus de ciuitate Dei lib.14.ca.18. Ideo indecorum homini est, à carne superari, quia eam sibi subditã fecit Deus: Caro autem absque rationis & voluntatis consensu,imò renuẽte ratione, suos motus multotiens exercet;Nam vt Philosophus docet,appetitus sensitiuus non obedit rationi seruiliter,sed politicè, hoc est non sicut seruus Domino,sed sicut ciuis regi, qui & si subditus eius sit, tamẽ suo vtitur iure,liberaq́ue potestate suis fruitur rebus,atque ad libitum eis vtitur.Sic appetitus sensitiuus, etsi subdatur rationi non adeo seruiliter vt nihil sine eius imperio possit;imò ipsa renuente, contra eius imperium surgit,veluti,etiamsi primum mobile reliquos cœlos suo motu ab oriente in occidens per meridiem rapiat, nihilominus quodlibet suum proprium explet cursum, aduersa vice ab occidente in oriens per septentrionem.Quod Paul. sentiẽs dicebat inuenisse se aliam legem in membris suis, repugnantẽ legi mentis suæ. Id ergo maximũ opprobrium hominis est,vt in domo sua,vbi ipse imperium suum exercet, seruus contra suam voluntatem insurgat.Sicuti maximum dedecus patrisfamiliàs esset, vt vile mancipium contra eum superbiret:id enim Saram affligebat,quod Agar ancilla sua, contra dominam eleuaretur. Vnde Paul.2.Cor.12.ait.Datus est mihi stimulus carnis meæ, qui me colaphizet.Id est quod caro suos fœdissimos motus cõtra me excitaret;quod fuit veluti colaphizare me: Quod enim maius opprobrium,vel iniuria grauior homini inferri potest,quam eum alapis cedere? Vt ergo insinuaret dedecoris magnitudinem,quæ homini

Rom. 12.

Genes. 4.

Gregor.

August.

Peccata carnis.

Rom. 7.

Gen. 16.

2. Cor. 12.

cõtingit ex huiusmõdi carnis lenocinijs, opprobriosissimo nomine vocauit, dicens. Stimulus carnis meæ, qui me colaphizet. Iude est, quòd. 1. ad Thessal. 4. nos admonet, vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificationem, & honorem & non in passionẽ desiderij. Nomine passionis perturbationem animi intelligens; quasi id contra hominis honorem sit. Vnde Diuus Augustinus vbi supra ait. Quod ideo non erubescimus, etiam si iniuste irascimur contra aliquem & videamur, pudefit autem homo, si videatur ab alijs accedere ad vxorẽ suã, cum tamen hoc iustum sit, illud iniustum, quoniam ira audit rationem, hij autem motus impudici contra rationis imperium surgunt. Quare ex huiusmodi motibus homo maximè pudefit. Vnde primi parentes qui ante peccatum erant nudi; neque erubescebant, postea maximè erubuerunt, atque folijs ficum consutis, suam turpitudinem tegere laborabant. Nimirum ante peccatum, per originalis iustitiæ vim huiusmodi motus detinebantur; ne nisi imperante ratione insurgerent; at postquam per inobedientiæ crimen, talem gratiam amisserunt, caro suæ relicta naturæ, ipsis nolentibus impudens insurgebat, atque indecoros motus exercens, maxima eos iniuria afficiebat. Vnde iam membra illa propter infamiam pudenda arbitrantur. Ad exercendos tales motus, etiam ipsi coniuges conspectus publicos fugiunt; Quapropter Diuus Augustinus de ciuitate Dei affirmat Philosophos illos Cinycos, quorũ dogma fuit, vt ea quæ ex se licebãt, publicè & palam exercerentur, atque ideo in plateis & in vrbium publicis vijs, cum vxoribus coibant ait, id finxisse, nec in rei veritate potuisse: ipsa enim naturalis verecundia impedimento erat, ne in publico hominum conspectu tales motus, qui tunc necessarij erant, insurgerent, ne tam nefario sceleri deseruirẽt. Opprobrium ergo maximum carnis peccata dicuntur, quæ qui exercet, non victor, sed victus euadit, quippe qui infirmiori ac seruo succumbit. Quare Esdræ. 3. iuuenis ille Zorobabel, qui dixerat nihil fortius muliere, cum id probaret, dixit se vidisse amicã regis coram eo sedentem, & coronam à capite regis auferentem, imponentemque suo capiti, & super hæc omnia, rex aperto ore eam intuebatur, & irridenti arridebat, & irascenti blandiebatur, & cum hæc diceret, omnium purpuratorum oculos in se conuertit. Indecora certe res sed in anima peior, quæ cum regis exerceat potestatem in corpore (est enim homo breuis mundus, &

1. Thess. 4.

Augost.

Augost.

Esdræ. 3. Figura.

quædam

quædam parua respublica) tamen caro quæ meretrix & concubina est, coronam & sceptrum sibi vsurpet, atque ab anima tollat illique submissa anima & blanditur, & arridet, atque ad libitum ei obtemperat. Quis non miretur? Quis ad tantum facinus oculos attonitos non conuertat? Vnde Paul. Roma. 6. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, non dicit non sit, sed non regnet, idest, non tyrannidem exerceat fomes peccati, qui peccatum passim dicitur in scriptura, nam quod non sit, impossibile est. In vniuersum ergo quodlibet peccatum opprobrium hominis est. Vnde Prouerb. 14. dicitur. Iustitia eleuat gentes, miseros autem facit populos peccatum; quod alij ex Hebræo probrum vertunt, nam dictio, hesed, quæ in Hebræo est, vtrumque significat, idest, probro dignos facit populos peccatum, & Psalm. 37. Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem. Sed quia multotiens homo habet peccata, quæ tamen ignorat, secundum illud Pauli. 1. Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum; suspicatur autem & timet se habere, ideo dicit iustus, amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, nimirum quia tempus putationis vita præsens est, Canti. 2. Tempus putationis aduenit. Ita Diuus Ambrosius. Augustinus id intelligit de iudicio temerario, quo quis sine sufficientibus indicijs aliena iudicat facta, vel de alijs siniſtram opinionem concipit. Sed quoniam Deo dante in animo est, super Matth. commentarios meditari & scribere ibi ex professo super caput quintum id explicabimus.

Rom. 6. Prou. 14. Psal. 37. 1. cor. 4. Cant. 2. Ambros. Augusſt.

(Quia iudicia tua iucunda,) iucunda, idest, vera ait Augustinus, vera enim suauia sunt amatori veritatis, sed iudicia hominum de occultis, non suauia sed temeraria sunt, vel hoc intelligit de Dei iudicijs, quibus & malos punit, & bonos præmiat, & talia iudicia (ait Lyranus) decedentibus absque mortali culpa iucunda sunt. Vnde Luc. 21. Saluator loquens designis præcedentibus extremum iudicium dicit. His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra, & dicit Gregorius ibidem. Nec mirum quia audient illam dulcem sentētiam, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est à constitutione mundi Matth. 25. Vnde Psal. 47. Exultabunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine, & Diuus Augustinus dicit, quod mulier adultera timet aduentum viri sui

Text. Augusſt. Lyra. Lucæ. 21. Gregor. in homil. Matth. 5. Psal. 47. Augusſt. Simile.

viri sui, nam tunc turpitudines eius manifestæ fient, & pro omnibus pœnas luet; casta vero gaudet, cum vir eius venerit, fruetur enim casto coniugio, præmijsque suæ pudicitiæ donabitur. Sic mali aduentum iudicis metuunt, in quo ad æterna supplicia damnabuntur: iusti verò maximè concupiscunt, quibus tunc immarcesibiles coronæ decernuntur. Vnde dicuntillud Apocal. Etiam
Apoc. 22. venio cito amen, veni Domine Iesu. Istis ergo iucundissima sunt Dei iudicia & dulciora super mel & fauum.

VERSVS OCTAVVS.

Ecce concupiui mandata tua, in æquitate tua viuifica me.

TRactatis impedimentis, modo tractat fructum viæ demonstratæ: quæ est viuificatio animæ in iustitia Dei, quæ in eius lege continetur. Vnde dicit vir desiderans ingredi viã Dei, per exequutionem mandatorum. Ecce concupiui mandata tua. Concupiui, hoc est, ex toto corde & ex tota mente mea executus sum mandata, quæ in his duobus clauduntur. Diliges Dominum
August. Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum (vt ait Augustin.) Sed vt desiderium hoc mihi vtile sit, opus est, vt me viuifices vita gratiæ, incrementaq; præbeas semini tuo in me. (In æquitate tua, viuifica me.) Hoc est in Christo qui est via veritas, & vita, qui & venit non solũ vt vitam habeamus, sed vt abundantius habeamus. (In æquitate tua viuifica me.) Quia in me vnde morerer habui, vnde autem viuam non inuenio nisi in te. Est autem Christus æquitas Dei, quia æqualis ipsi patri secundum diuinam naturam; & est æquitas nostra, quia per naturam humanam nobis adequatus est,
August. in isto vers. vnde Diuus Augustinus hic. In illo inuenio mandata tua, quæ cõcupiui, vt in tua iustitia, hoc est, in illo viuifices me. Ipse est enim verbum Deus, & verbum caro factum: vt esset & proximus meus, vnde in eius dilectione totam legem Dei cõpleo, in eo quippe & Deum & proximum diligo. Dicitur autem iustitia Dei &
1. Cor. 1. nostra, quia vt Paulus. 1. Cor. 1. ait. Factus est nobis sapiẽtia à Deo,
& iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt nos efficeremur iustitia
2. Cor. 5. Dei in illo. 2. Cor. 5. Nam nos non iustificamur per iustitiam hominum, sed per iustitiam Dei secundum illud. Rom. 20. Ignoran-
Rom. 20. tes enim iustitiam Dei & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Hæc autem Christi Dei iustitia, communicata

nobis

nobis per fidem & charitatem, reddit nos iustos coram Deo. Iustificamur ergo & meremur per iustitiam Dei donatā nobis per Christum. Vnde Celestinus Papa dicit. O ineffabilis clemētia, quę nostra vult esse merita, quę sua sunt dona. Est ergo Christus Deus æquitas nostra, quia iustitiam inter nos & Deum fecit, secundum illud. 2. Cor. 5. Deus erat in Christo mundū reconcilians sibi. Tripliciter enim potest construi, nempe vel Deus erat in Christo personaliter, vel Deus erat reconcilians in Christo, quia per Christū reconciliauit sibi mundum, vel reconciliauit in Christo mūdū, vt limitetur reconciliatio ad mundum in Christo, ad differentiā reliquorum qui sunt in mundo, sed non in Christo. Sicut dixit Angelus ad Ioseph. Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorū, non dixit absolute populum, sed suum. Illum ergo qui in Christo est reconciliat Deo, nā sine Christo nec est iustitia, nec salus. Hoc est enim nos effici iustitia Dei in Christo, quia Christo vniti iustificamur. Nam sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite, sic nec nos nisi in Christo māserimus, vt dicitur Ioā. 15. Ipse etiam Christus vnitur nobis per fidem viuam, & nostro additus ponderi mensuram æquam atque iustam cum Deo facit. Ideo enim vocatur nomen eius Emmanuel quod est interprætatū. Nobiscum Deus. Vnde Ioan. 6. Qui manet in me & ego in eo. Hac ergo reciproca cōsistentia, equa atque iusta fit mensura nostra, quare sponsa in Cāt. Dilectus meus mihi, & ego illi. Vnde Iob. 23. Proponat æquitatem contra me, hoc est Christum (sic Gregor. lib. 16 mor. c. 14.) & perueniet ad victoriam iudicium meum, &. c. 33. Si fuerit pro eo Angelus loquens vnus de millibus, vt annuntiet hominis æquitatem, miserebitur eius, & dicet libera eum, vt non descendat in corruptionē. Inueni in quo ei propitier, ideſt, Angelus ille magni consilij electus ex millibus, qui est propitiatio pro peccatis nostris, est ille in quo propitiatur nobis Deus. Inueni in quo ei propitier. In hac ergo æquitate & iustitia qui est Christus petit iustus viuificari.

Celestinus papa. 2. Cor. 5. Matth. 1. Ioan. 15. Ioan. 6. cant. 2. Iob. 23. Gregor. Iob. 33.

Potest etiam per hanc æquitatem intelligi virtus charitatis, quę omnibus æqualitatem facit, & ad omnes se extendit quippe quæ non quærit quæ sua sunt. 1. Cor. 13. & ipse. 1. Cor. 10. dicebat. Nō quærens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant. Hæc enim in viro Christiano per omnium virtutum opera grassatur, vt ad Deum tendant, & pro Deo fiant, & ipsa faciunt hanc æquitatem.

Charitas. 1. Cor. 13. & ibi. 10.

tem, de qua ſtatim diximus. Opera enim in charitate facta ſunt quæ iuſtificant hominem coram Deo,& quæ hanc iuſtitiam Dei
1. Cor. 13. in illo efficiunt. Nam ſine charitate,ait Paulus,nihil ſum. Opera enim extra charitatem facta,quantumuis eximia & excelſa:mortua ſunt & nullius meriti,exiſtenti autem in charitate, & quæ facit vigent,& mortificata reuiuiſcunt.

Vita animæ in quo conſiſtit.

Vel tertiò,dic quod ſicut corporis vita, inæquabilitate humorum conſiſtit,ita quòd humores redacti ad medium,vitam hominis conſeruant,ac ſuſtinent:quod ſi ſuam proportionem excedat aliquis humor,puta cholera,aut flegma,ſtatim infirmatur homo, & ad interitum pergit. Ita vita animæ ſuo modo conſiſtit, in debita proportione virtutum ad medium redactarum. Ita quod ſi in aliquod deuiaueris extremum,iam in egritudinem incidis, vitaq; animæ tuæ periclitatur. Nam virtus conſiſtit in medio. Hanc ergo æquitatem virtutum petit iuſtus,vt vita animæ ſuæ conſeruetur. Hoc tu poteris ampliare,& ad multa forte accommodare. Vnde
2. Cor. 8. Paulus. 2. Corinth. 8. hanc æqualitatem & proportionem poſcebat in elargiendis eleemoſynis,cum dicebat. Nō vt alijs ſit remiſſio,vobis autem tribulatio,ſed ex æqualitate in præſenti tempore,veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat,vt & illorum abūdantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum,vt fiat æqualitas.

SEXTVS OCTONARIVS.

ו. Vau. Et veniat ſuper me miſericordia tua Domine, ſalutare tuum ſecundùm eloquium tuum.

ז. Vau. Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbum: quia ſperaui in ſermonibus tuis.

ח. Vau. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque: quia in iudicijs tuis ſuperſperaui.

Et cuſto-

Et custodiam legem tuam semper: in sæculum & in sæculum sæculi. 4. Vau.

Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisiui. 5. Vau.

Et loquebar de testimonijs tuis in cõspectu regum: & non confundebar. 6. Vau.

Et meditabar in mãdatis tuis, quæ dilexi. 7. Vau.

Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi: & exercebor in iustificationibus tuis. 8. Vau.

INCIPIT TRACTATVS sextus super sextum octonarium.

VERSVS PRIMVS.

Et veniat super me misericordia tua Domine: salutare tuum secundum eloquium tuum.

IN hoc sexto octonario Propheta accipit personam prædicatoris verbi Dei; vt patet in vltimo versu. Et leuaui manus meas, ad mãdata tua quæ dilexi, & exercebor in iustificationibus tuis. Vbi in Hebræo est, & loquar in iustificationibus tuis. Hoc enim est exerceri in eis, vt suprà diximus. Sicut qui loquuntur & disputant de scientijs, dicũtur in illis exerceri. Prædicator ergo prius debet leuare manus suas, ad mandata Dei, id est, opere ea adimplere, deinde alios docere: iuxta illud quod de Christo saluatore nostro dicitur. Cœpit Iesus facere & docere, prius fecit, deinde docuit. Hic est enim optimus arguendi modus ad conuincendum ab operibus; est etiam excellentissimus docendi mæthodus, dum faciendo quæ prædicat, alijs factibilia ostendit quæ docet, vt ait Bernardus. Sicuti qui mathematica docet, melius in animis discipulorum demon-

Hic Propheta induit personam prædicatoris.

Actor. 1.

Bernar. Simile.

demonstratas illas veritates imprimit, qui non solum verbis eas demonstrat, sed signis etiam & picturis mathematicas figuras, digito, vel stillo depingens, ad sensum quæ demonstrat, ostendit. Sic nimirum prædicator vtilius suum ministerium adimplet, qui non solùm verbis prædicat, verum etiam digito & opere in se depinxit, quæ docet, vt visibile & possibile ostendat quod prædicat. Vnde de Christo Domino dicitur, quod erat potens opere & sermone, & ipse dicit, Messis quidem multa, operarij autem pauci, rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in vineam suam. Operarios dicit non loquaces, nam horum infinitus est numerus, illorũ autem magna penuria est. Quare de Christo Domino dicit Isai. Erunt oculi tui videntes doctorem tuum, & aures tuæ audient vocem post tergum monentis. In bonis enim prædicatoribus est quod videant oculi, & etiam quod aures audiant (ay que ver, y que oyr.) Opera, scilicet, quæ videntur, & verba quæ audiuntur. In malis autem nihil est, quod videant oculi, quia solùm sunt verba, quæ aures hauriunt; vnde Dominus Matth. 11. Ite dicite Ioãni, quæ audistis & vidistis. Vtrumque sensum docet verus verbi Dei magister; aliàs nihil aliud erit quam audientium aures mulcere, atq; vtinam eis non pruriant, vt Pauli adimpleant vaticinium. Vnde quidam Spartanus cum audisset lusciniam canẽtem, & postea eã manibus comprehendisset, & attrectasset pusillum corpusculum, dixit. Hic totus vox est, præterea nihil. Dicũtur quidem prædicatores mundi lumina Matth. 5. sed in cœlo sunt quædam stellę fixę, aliæ quæ mouentur, ille quæ fixæ sunt, ornatui cœli tantum deseruiunt, quæ autem mouentur, quales sunt planetæ, suis motibus in nos influunt, seminibusque fructum, atque viuentibus vitam suppeditant. Sic certè verus Dei prædicator, qui lux mundi est, debet per opera moueri, vt vtilius in animas influat easque viuificet, suoque exemplo fructificare faciat: aliàs qui fucatis verbis duntaxat docet, ornatui tantum deseruire dicetur, imò tales qui composito sermone sonant, atque lenocinijs verborum aures audientium delectant; in superbiam vanam eleuari solent, & nec sibi, nec alijs frugi esse. De hac enim scientia verborum dicitur. 1. Cor. 8. quod inflat. Vnde. Ezech. Assur pulcher in ramis & nemorosus frondibus, & inter condensas frondes eleuatum est cacumen eius. Arbor quippe quæ pondere fructus non deprimitur, in altitudinem nimiam eleuat cacumen suum; quia solum leuia folia habet. Sic nimirum

Luc. 24.
Luc. 10.
Nota pro prædicatoribus.
Isai. 30.
Matth. 11.
2. Tim. 4.
Matth. 5.
1. Cor. 8.
Ezech. 31.

mirum prædicator, qui solum folijs verborum gaudet, cum careat pondere fructuum: in superbiam nimiam euadit, inflatus sensu carnis suæ, vt dicitur Coloss. 2. Quare tales in Epistola Iudæ vocantur nubes sine aqua, quæ à vento circunferuntur; nam quæ aquam vehunt, ponderosæ sunt & ventis minimè destrahuntur, sed terram suis stillicidijs fœcundant, quod & prædicatoribus contingit, nubes enim sunt, vt dicitur Isa. 60. Qui sunt hij, qui vt nubes volant. Sed mali, nubes sine aqua, ideſt, sine pondere virtutum, & ideo vanitatis vento circunferuntur; boni autem qui pondere virtutum detinentur, maximè animabus fœcundi sunt. In hoc versu ergo verus Dei prædicator describitur, qui ad opera supererogationis maximè attendere debet, qui palmas ad mandata Dei eleuat, ideſt, opere complet: & hoc ex dilectione quod ad supererogationis opera tēdit, Ecce ergo quæ sit persona, quæ in hoc introducitur octonario.

Coloss. 2. Iudæ. 1. Isa. 60.

Litera vero est, Vau, quæ sexta est in alphabeto Hebræo, & significat, &, vel ille, aut ipse, vnde totus hic octonarius, per hanc cōiunctionem incipit; significat autem verbum Dei nostræ coniunctum carni. Quæ vnio tam forti nexu inter vtramque naturam facta est, vt nec mors quidem ipsam dissoluere potuerit. Dicitur autem Christus ipse, vel ille. Quia sic singulariter demonstratus est, vt patet in testimonijs, quæ Ioannes Baptista de ipso protulit Ioan. 1. & 3. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est; ipse est qui baptizat in Spiritu sancto. Imò & proditor, sic eum satellitibus demonstrare volebat dicens Matth. 26. Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et sui æmuli sic eum vocabant dicentes. Vbi est ille? & Cœcus Ioan. 9. dicebat. Ille homo qui dicitur Christus, lutum fecit ex sputo, & liniuit super oculos meos. Christus autem subiectum est prædicatorum, quem Prophetæ & Apostoli prædicauerunt. Hunc ergo Messiam, ideſt, vnctum, petit Propheta in hoc versu dicens. Et veniat super me misericordia tua Domine, salutare tuum secundùm eloquium tuum. Christus autem salutare Dei vocatur, quia per eum Deus contulit humano generi salutem, vnde & Iesus, ideſt, saluator vocatus est. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Alij enim saluatores ab interitu corporis populum Dei liberauerunt, solus hic saluator saluauit ab interitu animæ, hoc est à peccato, quod enecat animam & in æternum interitum mittit. Quare Ia-

Ioā. 1. & 3. Matth. 26. Ioan. 7. Ioan. 9.

Gen. 49. cob Genesis. 49. Inter benedictiones filij sui Dan, subito in Messiam conuersus, dixit. Salutare tuum expectabo Domine. Quod Chaldaica Paraphrasis ad literam de Messia intelligit. Vaticinabatur enim moriturus Iacob, de Sampsone, qui ex tribu Dan oriendus erat atque à Philistinorum tyrannide populum Dei saluaturus; sed vt insinuaret, quod non esset ipse futurus verus saluator, veluti in ecstasim raptus; in talia verba prorupit. Salutare tuum expectabo Domine: ac si diceret nec Sampsonem, nec Gedeonem, nec Iepte, nec alios expecto, tanquam veros saluatores, sed adhuc præstolabor verum Messiam; qui verus mundi saluator veniet; vel vt alij volunt; benedictio illa Dan vaticinium quoddam erat Antichristi, in quem multi crediturí sunt, & maximè ex Iudæis, sed ipse tanquam verus Abrahæ filius, non Antichristum tanquam saluatorem recipiebat; sed adhuc verum Messiam fidei oculis expectabat dicens. Salutare tuum expectabo Domine. Tali etiam ac tam magnifico titulo eum nominauit Simæon dicens Lucæ secundo. Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei, salutare tuum,

Lucæ. 2. ideſt, quia in me adimpletum est Isaiæ. 40. vaticinium, quo

Isai. 40. prædixerat. Et videbit omnis caro pariter salutare Dei nostri

Idé. c. 42. & capite. 42. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Nec enim est aliud nomen relictum hominibus sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri, præter no-

Actor. 4. men Domini Iesu Christi, vt dicit Petrus Actorum quarto. Quare cùm honorabilem illum ingressum fecit in Hierusalem, turbæ quæ præcedebant & quæ sequæbantur, id clamoribus maximis flagitabant, vt eos saluos faceret in excelsis.

Matth. 21. Osanna filio Dauid, ideſt, hoc filio Dauid; hoc est Christo conuenit, vt ei dicamus, Osanna, ideſt, vt ab eo petamus salutem, quia de eo vaticinatus est pater noster Dauid, quòd esset vera salus mundi. Dicitur etiam Christus Dei misericordia;

Christus Dei misericordia. quia principium & fundamentum est omnium misericordiarum Dei. In hac enim misericordia, qua verbum factum est caro, cæteræ omnes fundamentum habent. Propter Christum enim Deus nobis miseretur, parcet, sustinet, præmia largitur & cœlum. Vnde quicquid à Deo petimus, per Christum filium eius petimus; quia omnia per ipsum accepimus Roma-

norum. 1.

norum. 1. Per quem accepimus gratiam & Apostolatum. Et capite. 5. Per quem habemus accessum in gratiam istam in qua stamus. & Ephesiorum. 1. Per quem habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius,& capite. 2. Per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem,& ideo ab ipso Paulo secundæ Corinthiorum. 1. dicitur. Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum & Deus totius consolationis. In hac enim misericordia, qua misit filium suum in carne, eminentissimè reliquæ comprænduntur. Sicut in ipso Deo omnes perfectiones eminenter continentur, quod significauit introitus eiusdem Domini in Hierusalem per montem oliuarum. Oliua, sicut & oleum misericordiam frequentissime designat. Introiuit ergo Christus Dominus in mundum, per montem oliuarum, hoc est per cumulum misericordiarum. Nam sicut in monte non vna oliua tantum, sed silua & multitudo oliuarum erat. Sic per aduentum verbi incarnati ad nos, non vnam tantum, sed cumulum misericordiarum accepimus. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni dixerat Isaac loquens in spiritu de Christo Genesis. 27. Plenus enim venit gratiæ & veritatis; De plenitudine eius omnes accepimus Ioannis. 1. Plenus misericordiarum, plenus vnctionum, medicaminum, & herbarum. Sic enim decebat ad multiplicem miseriam nostram subleuandam. Homo quippe natus de muliere, repletur multis miserijs Iob. 14. Qui ergo tot miserijs subuenturus est, tot infirmitatibus occursurus aduenerat, oportebat vt plenus misericordijs aduenire, nulla enim iam plaga incurabilis in nobis est: nec dicere potest nunc Hieremias Propheta capite. 3. Insanabilis fractura tua, cum in Christo ad omnia medicinæ abundent. Sed dicamus cum eodem capite octauo. Nunquid resina non est in Gabba, aut medicus non est in ea? Quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei? Hoc est, cum talem, ac tantum habeamus medicum, totque habeamus medicamina, cur adhuc tot infirmitatibus ac peccatis succumbimus? quasi non sit eradicata cicatrix. Quare cæcus & Chananæa ab eo misericordiam postulabant dicentes. Fili Dauid miserere mei, quasi super omnes miserias, eius præstaret misericordia; Quia ergo Christus qui misericordia & salutare Dei

Rom. 1. & 5. Ephes. 1. Ibid. 2. 2. Cor. 1. Gen. 27. Ioan. 1. Iob. 14. Hiere. 3. & 8.

est,promissus erat per Prophetas; hanc promisionem adimpleri Propheta postulat dicens.Et veniat super me misericordia tua Domine,salutare tuum secundum eloquium tuum.

Augusti. Verum est quod secundum Diuum Augustinum appendix videtur hic versus à superiori, in quo dixerat. Ecce concupiui mandata tua. Sed vt ea exequar, veniat super me misericordia tua Domine.A te enim habemus & velle & perficere quod volumus.

VERSVS SECVNDVS.

Et respondebo exprobrãtibus mihi verbum: quia speraui in sermonibus tuis.

HOc est.Postquam Deus homo factus est,iam habeo quid exprobranti dæmoni,vel inimico cuicumque respõdeam: nimirum quòd Verbum caro factum est, & habitauit in
Ioan. 1. nobis.Quòd nusquam Angelos appræhendit,sed semen Abrahæ
Hebræ. 2. appræhendit.Quòd hæredes sumus Dei,cohæredes autẽ Christi. Quòd spem nostram in illo sitam habemus,& spem quæ non cõ-
Rom. 5. fundit,vt ait Paul.ad Rom. 1. quæ non pudefacit, quia non vana sed certissima est.Hæc omnia,quæ humanũ genus exaltant,aduersarios nostros confundent. Vel sic quod post quam verbum caro factum est,ipse me docuit,verba quæ exprobratoribus meis respõdere debeam.Ipse enim aduersario tentanti respondit.Non in solo
Matth. 4. pane viuit homo. Non tentabis Dominum Deum tuum. Dominum Deum tuum adorabis,& multis alijs verbis instructus sum, quibus exprobranti tentatori resistam. Quæ autem exprobratio sit ista,manifestum est,quòd sit inducere ad peccandum, quod
Simile. maxima iniuria & opprobrium est, vt supradiximus. Veluti si quis ingenuum hominem aut illustrem induceret, vt meretriculam infamissimamque mulierculam in vxorem acciperet: merito illi succenderes,si vir alicuius momenti es. Quæ autem maior infamia,quam te qui ad regna cœlorum adscitus es, interq; principes ciuitatis almæ Hierusalem anuumeratus, allicere mouereque,vt tuæ oblitus dignitatis meretriculæ huic,qualis est fœdissima caro iungaris; ipsique non solum tanquam æquali, verum, etiam tanquam superiori subdaris? His ergo respondere debes verbum;

verbum. Quia speraui in sermonibus tuis; Quòd cui promittitur regnum cœlorum, tot diuitias tantamque dignitatem expectat, non debet inferiora his quærere, aliàs maximam sibi ipsi irrogaret iniuriam, & respondere verbum illud Paul. Actorum. 17. Genus ergo cum simus Dei, non debemus existimare auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, aut cogitationis hominis, diuinũ esse simile. Actor. 17.

Sed quoniam secundùm Augustinum, dupliciter potest construi litera hæc, vel dicendo. Et respondebo verbum his qui exprobrant mihi, vel aliter, scilicet, & respõdebo his qui verbum exprobrant mihi, quia speraui in sermonibus tuis. Ideò potest hic versus etiam intelligi de prædicatoribus, quibus ab hæreticis verbum Euangelicũ exprobratur, vel ab infidelibus, sicuti Paulo dicebãt. Quid sibi vult seminator verborũ iste? Respõdere debet quod non ex nobis hæc oritur prædicatio, sed ex eo, in cuius verbis speramus, qui nobis promisit dicens. Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis, & illud Psalm. 67. Dominus dabit verbum Euangelizantibus virtute multa. Vnde Paulus ad Corinth. aiebat. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Vel respondebo his qui exprobant mihi verbum, ideſt, Christum Dei verbum, ipsum enim nobis exprobrant illi à quibus crucifixus est, vel quibus scandalum est, aut stultitia, quòd verbum caro factũ est. Quòd in principio erat verbum apud Deum. Sed si id est quia illud ignorant, qui crucem imporperant, quia diuinitas eius ab eis non cognoscitur, cuius infirmitas contemnitur in cruce, melius dicitur, respondebo verbum, quod erat in principio apud Deum, & quod si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent, parum enim est in corde habere Christum, nisi & ore illum confitearis. Hæc Augustinus hîc. August. Actor. 17. Psal. 67. 2. Cor. 13.

(Quia speraui in sermonibus tuis.) Spes Christianorum occulta est, quæ quia infidelibus non innotescit, contemptibiles, & irrisione dignos nos habent. Innititur enim spes nostra promissionibus diuinis, quæ occultæ sunt & inuisibiles, quippe quæ non de hoc mundo sed de supernis & inuisibilibus sunt. Vnde Paul. Hebræorum. 6. Qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ nostræ tutam ac firmam & incedentem vsque ad interiora velaminis. Anchoræ similem Text. Spes. Hebræ. 6.

facit spem nostram Paulus, quoniam sicut anchora innititur his quæ subtus aquas occultantur, ibi quidem vincta est, & nauem inter medios fluctus tenet, licet nos minimè videamus. Ita Christianorum spes, rebus inuisibilibus innititur promissis illis cœlestibus, quæ interiora velaminis dicuntur, quæ infideles minimè vident. Et ideo irrident nos; At postquam viderint, dicent il-
Sapien. 5. lud Sapien. 5. Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij, nos insensati, vitam illorum extimabamus insaniam, & gaudium eorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Hæc ergo spes animam nostram tutam tenet, ne propter hæc opprobria vacillet, sed inter medios persequutionum fluctus, firmiter his promissis inhæreat. Vnde Paulus hac expectatione
Ad Tit. 2. nos ad iustitiam adhortabatur, ad Titum. 2. dicens. Sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem. Vbi spes pro re sperata sumitur. Vel dic, quod quia spes Christianorum est de re tam excelsa, qualis est ipse Deus, adhuc & ipsa spes tanquam res magna speranda venit, posse sperare esse beatum in ea re, qua Deus ipse beatus est; nempè in visione ipsiusmet Dei, & spe certa & infallibili, quantum est ex parte promittentis Dei, nisi per nos steterit, res adeò grandis est, vt tanquam res ardua
Rom. 5. sperari possit, vnde Paul. Roman. 5. In hac spe gloriabatur dicens. Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solum in re sperata gloriebatur, verum etiam in ipsa spe, quæ tale ac tantum bonum sperat.

Hugo Cardina. Sed minimè prætereundum censeo, quod Hugo Cardinalis super hunc versum dicit. Nempe quòd à tribus exprobrantur iusti, scilicet, à dæmonibus, ab hæreticis, & à detractoribus, secun-
1. petr. 4. dum illud. 1. Petri. 4. Si exprobramini in nomine Christi, beati
psalm. 30. eritis. & Psalm. 30. Factus sum opprobrium vicinis meis valde. &
1. Reg. 17. 1. Regum. 17. Ego exprobraui hodie agminibus Israel. Diabolo respondere debemus, per verbum interius, scilicet, per humilitatem cordis, hæreticis per verbum Sapientiæ exterius, detractoribus autem per verbum operis boni & conuersationis sanctæ. De primo. 1. Regum. 17. dicebat Dauid ad Goliath Philisteum. Tu venis ad me cum gladio & hasta & clipeo, ego venio ad te in nomine Dei exercituum Dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie. & infra. Quia non in gladio nec hasta saluat Dominus.

Ipsius

Ipsius enim est bellum. Ecce verbum humilitatis quo respondetur exprobranti diabolo. Nam stultus superbus dicit in corde suo non est Deus. Humilis autem dicit intus in corde suo, Deus est. De secundo autem dicitur Prouerbiorum. 16. Respondе stulto, iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur, vt & ad Tit. 1. Amplectentem eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. De tertio. 1. Petr. 2. dicitur. Cōuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo quod detrectant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deū in die visitationis &. 3. c. Quia sic est volūtas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Prou. 16. Ad Tit. 1. 1. Pet. 2. Ibid. 3.

(Quia sperauí in sermonibus tuis.) Nam vt dicitur Prouerb. 30. Omnis sermo Dei, ignitus clypeus est sperantibus in se. Quoniam per verba Dei aduersus diaboli ictus, tanquam per clypeum defendimur; Si de fornicatione tētaris ab eo, verbo illo. Paul. Hebræ. vltimo, te tuere. Quoniā fornicatores & adulteros iudicabit Deus. & Ephes. 5. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, non habebit hæreditatem in regno Christi & Dei. Si de diuitijs, illo verbo te defende Lucæ. 5. Vę vobis diuitibus, qui habetis hic consolationem vestram, & illud Iacob. 5. Agite nunc diuites plorate vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis &. 1. Timoth. 6. Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec quid auferre poterimus. Si de prælationibus & dignitatibus, recole illud Num. 25. Tolle cunctos principes populi, & suspende eos in patibulis contra solem, vbi dicit gloss. qui hoc attente consideraret, honores & prælationes non ambiret. Hoc quia ad instruēdos mores tam nostros quam aliorum vtile existimaui, ex supradicto autore transcribere placuit. Hebr. vlti. Ephes. 5. Lucæ. 5. Iacob. 5. 1. Tim. 6. Num. 25.

VERSVS TERTIVS.

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque, quia in iudicijs tuis supersperaui.

QVia dixerat, se responsurum exprobrantibus verbum, & per spiritum videbat, multos propter hæc opprobria defecturos; hoc precauens in se, petit quod verbum veritatis,

ritatis,hoc est verbum fidei,quod credimus & prædicamus, nec à corde nec ab ore,vnquam decidat. Quoniam in iudicijs tuis supersperaui,hoc est.Quoniam iudicia tua,quibus me corripis & flagellas,non solum non auferunt spem,verum etiam augent. Quo-
Hebr. 12. niam quem Deus diligit corripit.Hebræ. 12.Flagellat autem omnem filium quem recipit.Ideo dicit,supersperaui,id enim verbum Græcum epilpisa exprimit.Supra dixerat,Speraui in sermonibus tuis, nunc aucta aut duplicata spe per flagella & iudicia Dei, dicit.In iudicijs tuis supersperaui.Licet nomine iudiciorum in hoc Psalmo,etiam præcepta & mandata Dei intelligantur, in quibus dicit superspera sse:hoc est firmissimè & inuiolabiter adhæsisse, dicit autem vsquequaque,vel nimis valde,vel nunquam; quia aliqui à confessione huius veritatis exciderunt,sed non semper, non vs-
Matth. 26. quequaque,vt Diuus Petrus, qui Christum meticulosè ter abnegauit,sed postea ad Galli cantum expergefactus, amarè fleuit,vel
Ambros. vt placet Ambros.& Hieronym.nomine totius Ecclesiæ, hoc po-
Hierony. stulat;in qua infirmi & debiles abhac veritate defecerunt. Fortes tamen in veridica fidei confessione superstites & immobiles permanserunt.Vnde non vsquequaque verbum veritatis ab Ecclesia deficit,nec deficiet vnquam, iuxta verbum saluatoris ad Pe-
Luc. 22. trum.Ego rogaui pro te Petre vt non deficiat fides tua. Et hoc est quod quantum ad literam versus iste secũdum interpretes sonat; quoniam non solum in corde,sed etiam in ore fidem Christi ge-
Rom. 10. rere debemus,iuxta illud Pauli Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam,ore autem confessio fit ad salutem.

Certè hoc summis præcibus à Deo efflagitare debemus ne vnquam veritas fidei Christianæ,nec à corde nec ab ore decidat:defectio quippe fidei,submersio est totius Christiani ædificij, cum ipsa sit veluti fundamentum & radix eius secundum illud Pauli.
1.Cor. 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id,quod positũ est, quod est Christus Iesus. Atque ideò fides definitur à Paulo
Hebræ. 11. Hebræo.11. quòd est sperandarum rerum substantia,hoc est habet se tanquam subiectum,quod alia sustinet. Quemadmodum prima substantia,hypostasis ac subiectum est, quod cæteras formas sustinet.Quare deficiente fide,nulla virtus Christiana remanet in hæretico. Vnde & si per cætera peccata mortalia, cæteræ virtutes pereant, quia tamen manet fides in sua essentia, remanet adhuc principium & semen, quo facilius posset ad pristinum

statum

statum iterum redire peccator, hac vero defficiente per hæresim, vel infidelitatem, sterilis relinquitur anima, nullo fata superno semine, quo fœcundari queat. Vidit Rex Nabuchodonosor somnium, quod narrauit Dan.c.4. nempe arborem eximium vidit, cu ius proceritas contingebat cœlum, rami in vniuersam terram extendebãtur, fructus eius nimius, ex quo vescebatur omnis caro, in ramis eius aues cœli nidificabant, subter, animalia & bestiæ quiescebant; venit vox de cælo quæ præcepit, vt arbor ille succideretur, rami fructusque deperirent, auolarent aues, bestiæq; fugarentur ab eo, verumtamen quod germen radicum in terra sineretur, & quòd alligaretur vinculo ferreo, & rore cœli tingeretur. Arbor iste iustum orthodoxum significat, charitate, gratia, ac cæteris virtutibus refertum, quibus vsque ad cœlum pertingit cacumẽ eius, non solum quia supernaturalibus ac cœlestibus virtutibus ornatus sit, verum etiam quia per gratiam & charitatem, ius habet acquisitum ad vitam æternam, iamque per spem quasi attingit eam, protenduntur rami in vniuersam terram; quoniam charitas eius ad omnes se extendit. Aues cœli in ramis eius nidificant & conuersantur; Quoniam angeli in anima iusti requiescunt. Est enim anima iusti sedes sapientiæ: vnde erit quasi cœlum quoddam portatile, iuxta illud; Cœlum mihi sedes est. Animalia & bestiæ subter demorantur, quoniam etiam peccatoribus vtilis est, eosq; ex charitate admittit exemplo Christi magistri sui; qui peccatores recipiebat, & manducabat cum illis. Fructus eius nimius, quia omnium virtutum actus exercet, & ex eis vescebatur omnis caro, quoniam iustus omnibus vtilis est, omnibus se communicat, tam in corporalibus, quam in spiritualibus. Sed vigil & sanctus de cœlo clamat, vt succidatur arbor. Ex diuina enim permissione accidit iusto, vt in mortale peccatum dilabatur, per quod omnia in eo pereant, per quodlibet quippe mortale peccatum, perit charitas, aufertur gratia, nullaque virtus in esse Christianæ virtutis manet; ab angelis relinquitur, nec peccatores iam exemplũ, nec boni refrigerium apud eum habent, sed omnia confusa permixtaque, horrorem pariter, ac metum aspicientibus incutiunt. Attamen radicem permanere præcipitur, & quod vinculis ferreis, ac æreis alligetur, hoc est quòd fides maneat, fixaque perseueret. Nam & si cæteræ virtutes decidant, hæc superstes in peccatore manet, vt rore cœli intingatur: nonnunquam enim fides in pec-

Dan. 4. Figura.

Explicatio arbor Danielis.

Isai. 66.

catore cœlestes excitat instinctus, facitque, vt peccator attendat in quanto sit periculo constitutus; quòd Deus recipit peccatores ad pœnitentiam, memoriam excutit, vt Magdalenæ & Petri recordetur, prodigique filij ad patrem reuersio, piaque & paterna remissio in mentem veniat, vt sic ad meliorem se frugem conuertat, vnde Iob dicitur; Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursum viresc it, & rami eius pullulant, si senuerit in terra radix eius & emortuus fuerit sub puluere truncus illius, ad odorem aquæ germinabit & faciet comam; sicut cum primum plantatum est. Vbi apertè ea quæ sub arboris figura diximus, continentur. Fides quippe in peccatore, etiam si mortua, adhuc hos fœtus parturire solet. Habebat Naaman Syrus & leprosus, captiuam quandam puellam ex filijs Israel, quæ dixit, quod Propheta erat in Israel, quæ eum à lepra sua curare posset. Assentit leprosus captiuæ consilio, & pergens in terram Israel, venit ad Heliseum, qui præcepit ei, vt lauaretur septies in Iordane, quod cum fecisset mundatus est à lepra sua, & restituta est caro eius, sicut caro pueri; Puella captiua in domo leprosi, fidem significat in anima impij, peccatorum maculis infecti. Nam veluti captiua inter extraneos est fides, cum sit inter peccata, quæ prius in consortium aliarum virtutum erat: & sicut captiuus quasi per vim detinetur, & in periculo semper est fugiendi; sic fides in peccatore (qui quasi extraneam habet eam, eũ de ea non tãtopere curet) videtur quasi per vim detineri, & in maximo periculo, eam amittendi versari: attamen dum eam habet, hos excitat motus, vt sciat prophetam esse in Israel, recordetur esse sacerdotes, qui per absolutionis beneficium, à lepra peccati animam mundent, pergat ad Ecclesiam, confiteatur peccata, lotus sanguine Christi septies, hoc est perfectè, numerus enim septenarius perfectionem designat, id est, quòd perfectè confiteatur, nec obicem ponat gratiæ consequendæ, & restituetur anima eius in statum pristinum baptismalis innocentiæ. His ergo non vsquequaque, vel vsqueualde, aut vsquenimis (vt aliæ translationes habent) aufertur verbum veritatis. Cæterum alijs peccatoribus, iusto Dei iudicio vsquequaque aufertur, cum etiã fides perit in eis, vt in hæreticis, de quibus Psalm. 136. Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea, quod de fide, quæ fundamentum est, pluries intelligit Diuus Gregorius, & illud Malach. 4.

Iob. 14.

4. Reg. 5. Figura.

Declaratio figuræ Naaman.

Non

Non derelinquet eis radicem, nec germen, hoc est totus Christianismus radicitus ab eo diuelletur, cum nec fidem, neque opera maneant, & Amos. 9. Percute cardinem & commouebuntur superliminaria, hoc est. Si in fide quæ cardinis locum, in viro Christiano obtinet, vel aliqua vacillatio sit, totum tremit & periclitatur ædificium Christianum. Amos. 9.

Vel aliter, quòd hæc sit prædicatoris deprecatio, qui petit, quòd ab eo non auferatur verbum veritatis vsque valde; Hoc est vsque ad plenam sufficientiam: vt vult hic Dominus Caietanus, qualem se prædicasse Paulus describit, Acto. 20. dicens ad Ephesios, Mundus sum à sanguine omnium, non enim subterfugi, quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis: vnde non tolli ab ore eius, verbum veritatis, vsque ad plenam sufficientiam: est concedi sibi, vt prædicet omne consilium Dei; Hoc est enim verbum veritatis vsquealde, sic Caiet. Quod etiam Dominus apud Ezechiel cap. 33. videtur insinuare sub nomine speculatoris, qui canit buccina vt fugiat populus inimicos: vbi decernitur pœna prædicatori, qui veritatem Dei populo non annuntiauerit. (Quia in iudicijs tuis superspersi) quæ etiã annũtiare prædicator debet. Caiet. Acto. 10. Ezech. 33. Veritas.

¶Vel dic tertiò. Ne auferas de ore meo verbum veritatis. Veritas enim est adæquatio intellectus ad rem, intellectus autem per verba exprimitur. Tunc ergo est veritas in ore, quando bonũ quod intellectus dictat, lingua loquitur, & quod lingua loquitur exterius, operibus adimpletur; Quando autem quis verum loquitur, sed quod loquitur non operatur, tunc verbum veritatis de ore suo cadit, & tales lex Euangelica reprehendit, Matthæi. 23. Dicunt enim, & non faciunt, quia & ipse legislator Christus primo facere cœpit & postea docere. Et istud est verbum veritatis quod de ore suo Psalmista orat non auferri, sed magis per Christum confirmari dicens, & ne auferas de ore meo verbum veritatis &c. Hęc innominatus doctor. Matth. 23.

Beatus Ambrosius ad prædicatores transfert dicens, ne auferas de ore meo verbum veritatis &c. Manentem enim in peccato, prædicationis officiũ prohibet Dominus dicens Psal. 49. Quare tu enarras iustitias meas? In ipsa enim obmutescit facundia, si ægra sit conscientia. Caueat ergo ne verbis non congruant facta, & ne deforment iniquitatis opera, magisterium disciplinæ. Vide Gregorium. 1. moral. cap. 9. super illud Iob. 12. Commutat labia veracium. Ambros. Psal. 49. Gregor.

veracium(Quia in iudicijs tuis superspérauí)Hoc est in persequutionibus, & opprobrijs, quæ ex occultis iudicijs tuis, etiam super
Rom. 5. seruos tuos veniunt, plus sperabo, secũdum illud Romanorum. 5. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio vero spem; Tribulatio quidem, quasi occasionaliter operatur patientiam, nam est materia & occasio vt patientiæ virtus exerceatur; Sicut copia rerum, materia est liberalitatis, & occasio eam exercendi; Patientia vero dicitur, probationem operari, sicut causa effectum. Qui enim patienter pro Christo tribulationes sustinet, probatus amicus apparet, secundùm illud Sapien-
Sapien. 3. tiæ. 3. Tanquam aurum in fornace probauit eos, probatio vero spem occasionaliter profert, nempe confortando & augendo spẽ: probatus enim animus & roboratur, & augetur in spe gloriæ, vt
Psal. 7. Psalm. 7. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Non solum animo non defficiam, sed maiora ex hoc munera sperabo, sicuti & milites non solum pugnam non detrectant, verum eam maximè desiderant, & ad vires suas exercendas, & ad maiora lucra promerenda, secundùm illud tritum prouerbium Hispanũ(mientras mas moros, mas ganãcia) Vnde S. Antonius & Franciscus dæmonum exercitus etiam inuitabant, & prouocabant ad
Iob. 13. pugnam, & Iob. 13. Etiam si me occiderit, sperabo in eum. Nam
Gregor. vt Diuus Gregorius ait, Tantò in Deum spes solidior surgit, quantò quis pro eo grauiora sustulerit.

VERSVS QVARTVS.

Et custodiam legem tuam semper, in seculum & in seculum seculi.

MVLTA bona nobis per Christi incarnationem, quæ in hoc octonario petitur, subsequuta sunt. Nam primò à miseria peccati liberati sumus, & in primo versu hanc poposcit misericordiam, Secundò impugnans hostis superatur per spem vitæ æternæ, vt in secundo versu vidimus, Tertiò quòd verba factis confirmant vt in versu tertio. Quartò quòd in bono voluntas radicatur, vt in hoc versu videmus, vnde dicit; Custodiam legem tuam semper &c. Hoc est, si non abstu-

abstuleris ex ore meo verbum veritatis, custodiam legem tuam semper &c. Vel vt intelligatur de prædicatore qui opere adimplere debet, quod ore prædicat, nam si verbum veritatis ore prædicauit, ex ipso ore suo adimplendum quod prædicat videtur se obligasse; secundùm illud Prouer. 6. Illaqueatus es verbis oris tui & captus proprijs sermonibus. Nam vt D. Gregorius ait, Lex est prædicatoribus imposita, vt quod verbis prędicant, moribus adimpleāt, aliàs illud Euang. improperabitur ei, Ex ore tuo te iudico serue ne quam. (Semper) Diuus Ambrosius ait, quod dictio pro qua trāstulerūt, semper, in græco est idem quod per omnia, idest, per omnē ætatem, tam corporis quam animæ. Nam sicut corpus suas habet ætates pueritiæ, iuuentutis, virilitatis, & senectutis, sic & anima suos habet progressus, siue ætates, per quas percurrit & transit, vt possit dicere cum Paul. Cursum consummaui, & animę ætas tribuitur, cum dicitur Sap. 4. Ætas senectutis vita immaculata; Hæc enim erit senectus animæ, cum iam ad perfectam mundiciem peruenerit. Per omnia ergo legem custodit, qui in illis corporis ætatibus, & in illis animæ processibus, non declinat à lege. Vel vt Cassiodorus dicit, semper custodiri lex Domini debet, à qua variare nefas est.

Frou. 6. Grego. Lucæ. 19. Ambros. Sap. 4. Cassiod.

Sed quoniam non solum dicitur semper, sed etiam in seculum seculi, Diuus Augustinus altius hoc interpretatur. Quoniam charitas est adimpletio legis, secundum illud Roman. 13. Plenitudo legis est dilectio. Et Sap. 6. Dilectio custodia legum illius est. Charitas autem inter cæteras virtutes in æternum manet. Nam in beatitudine defficient fides & spes, defficiente ratione formali earum, cum fides sit de non visis, spes autem de non habitis, Deus autem clarè visus, est beatitudo nostra, & Deus iam habitus per illum beatitudinis amplexum; quo Deum secundùm quod in se est amplectimur, est finis spei nostræ. Quare tunc nec fides, nec spes manent. Charitas vero etiam tunc permanebit, imo perficietur ibi, vnde Paulus. 1. Corinth. 13. Charitas nunquam excidit, siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur, ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum est euacuabitur quod ex parte est. Vult dicere Paulus, quod prophetiæ quidem cessabunt, quia omnes clarè Deum videbunt, similiter linguæ, non dicit linguâ, quia loquutio corporalis erit in patria, post assumptionem corporum;

Augusti. Rom. 13. Sap. 6. 1. Cor. 13.

porum; sed intelligit de diuersitate idiomatum. Erit enim terra illa labij vnius, & sermonum eorundem, multo magis quàm ante diuisionem linguarum. Scientia etiam destruetur, nimirum ea quæ dicitur scientia sanctorum, quæ innititur fidei, & ex principijs nobis inuidentibus procedit, tunc autem omnia erunt clara & euidentia, & ideo cessabit, nam ex parte cognoscimus. Est enim cognitio inuidens & enigmatica; cognoscimus ergo nunc ex parte, quia solum cognitione enigmatica, & deest nobis cognitio euidens, sed cum venerit, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Desinent esse hæc imperfectæ cognitiones, quæ secum afferunt hos defectus, & superueniet perfectissima cognitio omni carens imperfectione, & quia charitas sequitur cognitionem, quia in hac vita erat imperfecta cognitio, erat & imperfecta charitas. Tunc autem, quia videbimus Deum sicuti est, pulcherrimumque illud voluntatis obiectum summum scilicet bonum, summa & indeficiens pulchritudo, immensa delectatio, omni carens imperfecta admixtione, in sua se nobis claritate referabit; toto conatu voluntas in tale obiectum feretur, nec vnquam poterit, à tali amore cessare quia nec ad alia rapietur, nec aliud quàm Deum attendere poterit. Quia erit tunc Deus omnia in omnibus. Vnde charitas quidem eadem perseuerabit quæ erat in via, sed summo & indeficienti decore perficietur in patria. Aitenim Augustinus, quòd charitas meretur augeri vt aucta mereatur & perfici. Quare optime ait Psalmographus noster. Et custodiam legem tuam semper, in seculum & in seculum seculi, quia lex tua charitas est, quæ nunquam excidet, sed æternum diligens, in æternum diligendo durabit.

August.

VERSVS QVINTVS.

Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisiui.

HIC est alius effectus, quem reparator noster in carnis aduentu operatus est in nobis, nempe animi dilatationem in charitatem sui & proximi; hoc enim verbo & exemplo omnibus modis nos docuit.

Et aduerte, quòd in versibus ante dictis huius octonarij optatiue,

tiuè, per modum orantis loquutus est, & veniat super me misericordia tua &c. Nunc autem narratiuè incipit loqui, quasi narrando ea, quæ iam in eo effecerat Deus. Tanquam explicans suæ petitionis effectum, qui fuit cordis per diuinum amorem dilatatio. Supra in versu vltimo quarti octonarij, vbi dixit Propheta; Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum, plura de hac cordis dilatatione, quam efficit charitas, præfati sumus, sed quoniam scripturarum pelagus, immensum est, & qui mediocri conatu emungerit, semper inueniet in eis succum: adhuc aliqua post modum meditati sumus, quæ hic (Deo aspirante) dicemus. Primùm charitati Diuus Paulus omnium virtutum effectus tribuit cum. 1. Corinthiorum. 13. dicit, Charitas patiens est, benigna est, charitas non æmulatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Et hoc certè est, quia omnis viri Christiani virtutes, connectuntur in charitate. Nam cum actus se se offert patientiæ, charitas ad illum impellit, similiter cæterarum virtutum, est enim pretiosa illa margarita, qua adinuenta negotiator regni cœlestis omnia vendit, vt illam habeat: nam charitate habita reliqua omnia habet. Inter alios autem virtutum effectus, quos in pijs Christi cultoribus generat charitas, vnus est, quod eos magnanimos facit, extensosque animos reddit ad magna capienda, paruaque paruipendenda; Quare inter præcipua dona, quæ Dominus largitus est Salomoni, hoc etiam connumerat Scriptura dicens. 3. Regum. 4. Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, sicut arenam quæ est in littore maris; Hoc est, sicut amplitudo illa arenarum, quæ apparet secus littora maris. Et. 2. Machabæorum. 14. dicitur; Quòd audiens Nichanor virtutem comitum Iudæ, & animi magnitudinem, quam pro patriæ certaminibus habebat, metuebat eos. Vbi pro singulari excellentia animi magnitudinem ponit, & certè magnanimitas, virtus magnorum est, ad magna quippe tendit, & ea quæ pusillus pro magnis ducit, ipse super omnia euectus flocipendit. Vnde ait Diuus Thomas. 2. 2. quæstio. 129. quod iustus, ex eo quod magnanimus est, omnia hęc huius mundi bona, tanquam stercora calcat, extẽdens semper se ipsum ad maiora; Indignum quippe est magnanimo viro, quid-

1. Cor. 13.

3. Reg. 4.

2. Machabæorũ. 14.

D. Th. 2. 2. q. 129. per totam.

quid

quid minus est eo quod intendit, & cum intentio Christi cultoris ad summum bonum tendat, cætera omnia, tanquam indigna
1.Cor.6. sibi contemnit. Vnde Paulus. 1. Corinthiorum. 6. An nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? & si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis, ac si diceret. Qui tam magna sperare potest, cur his minimis coarctabitur. Hanc ergo cordis ostensionem, magnanimitatem ac dilatationem charitas Christi, quæ per Spiritum sanctum diffusa est in
Philip.3. cordibus nostris efficit, perficitque. Vnde Paulus Philippenses. 3. Vnum autem quæ retro sunt obliuiscens, ad ea quæ priora sunt extendens me ipsum, ad destinatum persequor brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. Ecce extensionem animi, quam charitas facit. Præsentia quia transeunt & retrocedunt tanquam vilia proijcit, ad priora, ad præcipua, ad maxima bona extendit seipsum, & quoniam caro coarctat animam ne ad ea pertingat, ad quæ tendit, ideo rumpere eam volebat; Sicut ille qui dilatare aliquid vult, vt attingat quo necesse est, aliquando rumpit, dilaceratque quod extendit. Sic Paulus, vt apprænderet bonum illud summum, ad quod suus dilatabatur animus, quem carnis præsura impediebat, dirumpere eam gestiebat nimis. Hinc vox illa digna Paulo, Cupio dissolui & esse cum Christo. Quia me carnis angustiæ, à tanto bono præpediunt, in quo etiam aliud
Aristot. 4. Ethic. insinuabat. Nam inter cætera magnanimi signa quæ Aristotel. 4. Ethicorum docet, & Diuus Thomas. 2.2. quæstione. 129. articulo. 3. etiam affirmat, vnum est quòd non velox sed tardus est,
Thom. vbi supra ar. 3. cuius est elegans ratio. Quia velocitas motus prouenit ex eo quod homo ad multa intendit, quæ explere festinat; sed magnanimus ad magna solum respicit quæ pauca sunt, & vir Euangelicus in vnum summum bonum duntaxat aciem intendit, figitque, quare est tardus & grauis; Est enim res quam quærit magna, multamq; poscit animi attentionem. Quare Dominus dixit Marthæ, Lucæ
Luc.10. 10. Martha, Martha solicita es, & turbaris erga plurima, porrò vnum est necessarium, Maria optimam partem elegit. Hoc est, quia vnum tantum bonum, & id maximum quærit, ideo tarda, grauisque tibi videtur, tu autem multos cies motus, quia erga plu
Paulus vbi supra. ra turbaris, & ideo hic Paul. Vnum autem quæ retrò sunt obliuiscens. Hoc est multiplices curas huius sæculi reijciens, ad vnum tantum tendo bonum, & hoc quia maximum est, alia obliuioni tradens,

dens,in hac sola cura distendor. Ex magnanimitate etiam oritur fiducia, quæ est spes roborata, ex aliqua firma opinione, charitas autem etiam firmat animum in spe, ex eo quòd maximè credit amantis promissis. Vnde inter fructus spiritus quos numerat Paulus. Galatas. 5. vnum est longanimitas, qua animus ad æternitatem protenditur, expectando. Et Colossen. 1. dicitur; In omni virtute confortati, secundùm potentiam charitatis eius in omni patientia & longanimitate, cum gaudio gratias agentes Deo &c. & Ioan. 1. cap. 3. Filioli si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, ex qua fiducia oritur quædam securitas, quam etiam magnanimus habet. Nam cum virtutes istæ viri Christiani de supernis sunt, nonnihil horum quæ ibi habentur secum adducunt, & quia in illa summa felicitate, summa etiam securitas est: hinc est quòd virtutes illæ, quæ illic ortum habent, aliquid etiam illius securitatis secum ad nos afferant, vt Diuus Tho. quæstione proximè citata dicit; Quia in virtutibus est quædam similitudo futuræ beatitudinis, nihil mirum si securitatem aliquam in animis habentium generent, quanuis perfecta securitas ad præmium virtutis pertineat; Est enim veluti initium quoddam solutionis futuræ aut arrabo, talis securitas, quæ in præsenti haberi potest à iustis; ideo ergo dicit propheta; Ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisiui. Quæ sunt mandata amoris ex quo prædicta originem ducunt. Hoc est securus incedebam, sicut ille qui per viam latam, & spatiosam ambulat, nihil periculi videtur timere. Vnde Prouerbiorum. 28. Fugit impius nemine persequente, iustus autem sicut leo confidens absque terrore erit. Leo autem fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Vnde Psalmo. 45. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis, propterea non timebimus, dum turbabitur terra & transferentur montes in cor maris.

Galat. 5. Coloss. 1. 1. Ioan. 3. D. Tho. Prou. 20. Prou. 30. Psal. 45.

Vel ideo dicitur iustus ambulare in latitudine, quia Deum quærit, imo quia Deo domicilium in suo corde parat: de quo dicitur Iob. 11. Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari, & Paulus. Vt possitis comprehendere, quæ sit longitudo & latitudo eius, sublimitas & profundum &c. Nam vt Cassiodorus

Iob. 11. Ephes. 3. Cassiod.

hoc loco dicit, patulum oportet esse cor, quod recipit illum, qui cœlum & terram implet. Vel tertiò. Ambulabam in latitudine; hoc est in publico; Nam qui malè agit odit lucem, qui autem mandata Dei exquirit & exequitur, omnibus conspicabilis debet esse; non in latebris, aut in angulis domorum, sed in plateis & vicis publicis fatetur iustus virtutis opera. Ideo enim in fronte quæ omnibus patet, ponitur orthodoxis signum Crucis, cum confirmationis sacramentum accipiunt, vt detur nobis intelligi, quòd non debemus crucem Christi erubescere, sed in publico eam portare. In fronte enim signa-
Ezec. 9. batur Thau electis, vt legis apud Ezechielem. Et ideo sponsa per vicos & plateas absque verecundia aliqua, sponsum suum quærebat, obuios omnes interrogans, an dilectum suum vidissent.

Sed potest hic dubitari. Quare dicitur lata via Domini, cum
Matth. 7. è contra Matthæi. 7. dicatur; Arcta est via quæ ducit ad vitam, lata autem & spatiosa est, quæ ducit ad perditionem. Sed respondetur, quod ipse se Dominus ibi explicat; Ideo arcta dicitur via vitæ, quia pauci inueniunt eam, lata autem via perditionis, quia multi vadunt per eam; Quod si via vitæ arcta est, vel difficilis, hæc difficultas carni apparet talis, attamen animæ Dei gratia roboratæ latissima & suauissima est. Vnde Pro-
Prouer. 4. uerbiorum capite. 4. Ducam te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui. (Quia mandata tua exquisiui.) Petendo scilicet & postulando, (ait hic Diuus
D. Aug. Augustinus) sicut Christus Dominus docuit Matthæi. 7. Pe-
Matth. 7. tite & accipietis &c. Etsi ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester cœlestis, dabit spiritum bonum petentibus se? Hic est ille spiritus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, vt Deum proximumque diligendo diuina mandata faciamus. Hic est ille spiritus in quo clamamus Abba pater: Ac per hoc ipse nos facit petere, quicquid desideramus accipere, ipse nos facit quærere, quem cupimus inuenire, ipse nos facit pulsare, ad quem nitimur peruenire, hæc Augustinus.

*

VERSVS

VERSVS SEXTVS.

Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar.

IN latitudine verè ambulabat, qui corde & ore coram regibus & tyrannis cõfitebatur Christum, quod in Apostolis & Martyribus visum est; Quàm constanter Petrus coram sacerdotibus, Paulus coram Agrippa & Festo Christum confessi sunt, Actus testantur Apostolorum. Quàm sapienter Martyres, viri atque puellæ coram Imperatoribus & præfectis sint loquuti, gesta eorum docent. Beata Catherina tot sapientes deuicit, & ad veritatem Euangelij conuertit. Beata Lucia cum ad sacrificia dæmonum, à Præside hortaretur, respondit. Ego per tres annos non cessaui sacrificare Deo viuo, quicquid habui, modò quia nihil supereſt, me ipsam offero; faciat quod voluerit de hostia sua. Tunc Paschasius præfectus, ista, inquit, Christiano homini inculcanda sunt, mihi autem qui principum præcepta custodio, hæc frustra prosequeris. Respondit virgo; Tu principum leges attendis, ego legem Dei attendo. Tu illos times, ego Deum. Tu illis placere desideras, ego Deo. Tu igitur fac quod tibi necesse est; Ipsa agam, quod mihi vtile cognosco. Tunc Paschasius, cessabunt verba cum peruentum fuerit ad verbera. Cui Lucia, ancilla (inquit) Christi sum, Spiritus sanctus loquitur in nobis, & ideo cessare nõ poterunt; Paschasius intulit, In te ergo est Spiritus sanctus? Cui Lucia, Apostolus habet, quod castè viuẽtes, tẽplũ sunt Dei, & Spiritus sanctus habitat in illis. At Paschasius. Ego faciã te ad lupanar duci, vt Spiritus sanctus à te recedat, Cui virgo respõdit; Si me inuitã violari feceris, castitas mihi duplicabit ad coronã. Verba hæc in puella corã Præside & tortoribus, quomodo dici poterant nisi Spiritus sanctus daret? Et D. Vincentius Martyr, cum in patibulo suspẽderetur, dixit; Ecce iam in sublime agor, & omnes principes tuos, seculo altior, tyrãne despicio, nolo gloriã meam minuas, nec dãna inferas laudi, paratus sum enim ad omnia tormẽta, pro salua toris nomine sustinẽda. Insurge ergo & toto malignitatis spiritu debacchare, videbis me Dei virtute, plus posse dum torqueor, quã possis ipse, qui torques. Loquebãtur de testimonijs diuinis in cõspectu regũ, sed minimè confundebãtur. Vnde Paulus 2. Tim. 1. ait, Noli erubescere testimonium Domini nostri Iesu Christi.

B. Petrus.
B. Paulus.
B. Catherina.
B. Lucia.
B. Vincentius Martyr.
2. Tim. 1.

D.Hiero. Loquebantur de testimonijs Dei. Hieronymus ait, Os tuum consecrasti Euangelio, noli illud nugis aut fabulis aperire. (In conspe-
Eccle. 7. ctu regum.) Ecclesiast. 7. Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates; ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua, hoc est, ne alios scan-
Prou. 29. dalizes, per leuitatem & inconstantiam tuam, & Prouerb. 29.
Matth. 10. Qui timet hominem, cito corruet. & Dominus Matth. 10. Noli-
Esa. 50. te timere eos qui occidunt corpus &c. (Et nō confundebar;) Quia Dominus Deus auxiliator meus, & ideo non sum confusus,
Luc. 9. Nam qui me erubuerit, & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, ait Dominus Iesus. Vnde
D.Ambr. Ambrosius ait, Suauis est vox, quæ in diuinis testimonijs loquebatur, decora facies, quæ in conspectu regum non confundebatur, quæ non erubescit autorem, quæ non confunditur de remptore. Sed quia in versu. 6. primi octonarij, plura de hoc præfati sumus, superuacaneum duximus, eadem repetere, ne fastidium legentibus ingeramus.

VERSVS SEPTIMVS.

Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.

GRatia Christi facit, vt illata opprobria contemnantur, vt versu. 6. eadem etiam meditationem cordis charitate, per-
Ioan. 1. fundit. Nam cum Christus sit lux vera, quæ illuminat omnem hominem: quia nullus sine ipso illuminatur interiùs, hinc est, quòd ipsemet est, qui intellectum nostrum perlustrando eleuat, ad meditationem mandatorum Dei, atque dilectionē. Et vide rectum ordinem procedendi. Nam cum intellectus actio, præce-
Aristot. dat actum voluntatis, ordine naturæ. (Nam nihil est volitum nisi sit præcognitum,) potest autem quis cognoscere aliquid, & ipsum non diligere; Ideo hic Propheta meditationē, quæ est actus intellectus, præponit dilectioni, dicēs; Meditabar in mādatis tuis, quæ dilexi. Et sicut finis meditationis est illius rei memoria, sic finis dilectionis, est operatio; & ideo statim subdit. Leuabo ma-
D.Ambr. nus meas ad mandata tua quæ dilexi. Vnde D. Ambrosius ait, Pulcherrimus ordo iste, vt primo meditemur, & eorū præceptorum quæ diligimus, sit nobis assueta meditatio, meditatione enim

manda-

mandatorum cœlestium, operis boni vsus inolescit. Nam sicut meditationi verborum, finis memoria est, vt quæ meditamur verba teneamus, sic dilectionis præceptorum cœlestium intẽtio vel finis operatio est actusq; directus ad implenda præcepta diuina, quæ nisi quis diligat implere non potest. Vnde isto versiculo & sequenti ostenditur, quibus modis circa diuina mandata nos habere debemus & ipsa diligere. Quare D.Bernardus dicit; Tribus modis ostendit Psalmista mandata Dei à nobis esse diligenda, scilicet meditatione, manuum eleuatione hoc est operatione, nec non & exercitatione. In meditatione enim dulcescunt mandata Dei, considerantibus quàm salubria sunt, quàm honesta, sed alijs dulcia sunt & suauia in meditatione, sed in operatione grauia videntur & amara; quia ipsi pigri sunt ad operandum, quam pigritiam, à se remouet Psalmista cum dixit verso sequenti. Et leuaui manus meas, ad mandata tua quæ dilexi. Sunt enim nonnulli, qui meditatione & actione, videntur amare Dei mandata & in eis delectari, sed in exercitatione pusillanimes inueniuntur, minusque constantes, quod à se remouet Psalmista, cum dicit. Et exercebor in iustificationibus tuis, Amor itaque mandatorum Dei, est consummator, alioquin ingratus reputabitur, cum discussio venerit & actionis, & exercitationis, & ideo actioni & exercitationi meditationis amorem præponit, dicens. Et meditabar in mandatis, quæ dilexi. Hæc Bernardus. Nam certè ex meditatione diuinorum inardescit amor, secundum illud Psalmistæ. 38. In meditatione mea exardescet ignis. Est enim meditatio veluti oleum & pinguedo charitatis; Nam sicuti lampas lucet in oleo, & ibi lumen suum conseruatur, sic charitas in meditatione. Nam sicut dicit Philosophus, inappellatio vel silentium soluit amicitias, è contra autem communicatio conseruat eas. Frequens autem meditatio diuinorum, velut quoddam assiduum colloquium cum Deo est; quare maximè charitatem nutrit, conseruatque, vnde animalia ruminantia inter munda reputabantur in lege. E contra ea quæ non ruminant, nec findunt vngulam, immunda erant. Nam oportet diuidere vngulam. Hoc est, non totum tempus in temporalibus expendere, sed diuidere, vt aliqua pars suppetat meditationi diuinorum, vt Paulus docet 1. Corinthiorum. 7. ipsos etiam coniuges aliquando diuidi, ad tempus vt orationi vacent, aliàs de malis dicitur in Psalmo. Viri

D. Bernar.

Psal. 38.

Aristo.

Leuit. 11. Deut. 14.

1. Cor. 7.

Psal. 54.

sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos, hoc est, quia totum tempus in vanis & otiosis steterunt, nec diuidunt partem quam offerant Deo.

(Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi.) Dicit enim Diuus
D. Ambr. Ambrosius super hunc Psalmum. Ille verè diligit, qui sine tristitia, sine timore, sed potius voluntario studio, quàm coactè obseruat præcepta. Nam vt dicitur in libris de vitis Philosophorum.
Aristotelis interrogatus Aristot. Quid sibi ex philosophia acquisiuisset? re-
responsio. spondit. Ex Philosophia didici, non coactè facere; quod aliqui
Alia Aristippi Philosophi. faciunt propter legis timorem, & Aristippus Philosophus, interrogatus; Quid Philosophus, præ cæteris haberet? respondit, Si leges perditæ essent omnes, similiter viueremus vt viuimus legibus manentibus, hoc enim facere philosophia docet, non
D. Aug. coactè sed voluntariè legi Dei obedire, vt dicit Diuus Augustinus in regula. Non sicut serui sub lege, sed sicut liberi sub gra-
Rom. 3. tia constituti. Et sic potest intelligi illud Pauli. Romanorum. 3. Naturaliter quæ legis sunt faciunt, hoc est, suauiter & ab intrinseco moti, sicut motus naturales fiunt, ab intrinseco inquam, id est à voluntate. Quod si nulla lex esset scripta, idem facerent;
1. Cor. 1. Quare Paulus 1. Corinth. 1. dicit; quòd iusto non est lex posita. Vnde voluntariè illam implere, arguit veram Philosophiam, hoc
Ioan. 14. est, verum Christi amorem, vt dicitur Ioan. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.

Sed quoniam de prædicatoribus in hoc octonario fit sermo, docemur in hoc versu, quod prius sibi meditari debet prædicator verba, quam alijs æffluat; de quo vide quæ supra diximus ver-
D. Greg. su. 5. secundi octonarij, & D. Greg. hom. 5. super Ezech.

Aliqui legunt. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi vehementer. Nam etsi grauia videantur nobis mandata Dei, propter carnis infirmitatem, tamen propter præmij magnitudinem, ama-
Oseæ. 10. bilia maximè fiunt Oseæ. 10. dicitur; Ephraim vitula docta diligere triturам. Triturare laboriosum opus est, tamen quia bos triturans, simul pascitur paleis & grano, diligit illum laborem. Scri-
1. Cor. 9. ptum est enim in lege, vt refert Paulus 1. Cor. 9. Non alligabis os bobi trituranti. Nunquid Deo cura est de bobus? Propter nos ergo dicit, quibus non deerit præmium laboris nostri, non enim in-
Hebr. 6. iustus est Deus, vt obliuiscatur operis nostri, vt dicitur Hebræ. 6.
Psal. 18. & illud Psal. In custodiendis illis retributio multa.

VERSVS

VERSVS OCTAVVS.

Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebor in iustificationibus tuis.

NON sufficit oretenus mandata Dei profiteri, imo nec corde meditari, nisi adsit opus, quo in eis exequendis exerceatur animus. Et ideo postquam dixerat, se loquutum, in conspectu regum de testimonijs suis, se etiam meditatum ea fuisse, subinfert tanquam sigillum, dicens; Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi &c. Metaphoricus sermo, sed frequens in scriptura, per manus opera significari, cum ad operandum manus instrumentum præcipuum corporis sit, sed quoniam ex dilectione obseruari debent mandata Dei, vt supra diximus, ideo subdit, Quæ dilexi. Nam finis præcepti est charitas. 1. Tim. 1.

Verum est, in hoc versu etiam ostendi octauum emolumentũ, quod ex Christi nobis incarnatione prouenit, nimirum quia per ipsum nostra operatio in Deum eleuatur. Docuit enim nos ipse, non propter temporalia, bona opera facere, sed contemplatione cœlestium, Matth. 5. Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Ideo thema suæ prædicationis fuit, Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. Iam ad cœlestia statim nos eleuat, vnde post eius aduentum, vt ait Diuus Augustinus in libro de vera religione, iam inuicem exhortamur dicentes, Sursum corda, vt Paulus. Quæ sursum sunt, quærite. Quæ sursum sunt sapite; Quare manus sponsi dicuntur tornatiles plenæ iacinthis, id est, operationes optimæ, absque vlla macula, suaues vt nihil offensionis in eis reperias, sicuti in tornatili vasse, nihil in quo offendat manus inuenitur. Sed non solum hoc, verùm etiã sunt plenæ iacinthis, quod margaritũ in colore cœlũ imitatur. Nã intẽtio suorũ operũ cœlestis est, idq; discipulos suos docuit, vt in suis operibus ad cœlestia tenderẽt, nõ ad terrena. Nam præcepta Christi sunt charitatis, charitas autem supereminens est. Vnde Paulus 1. Cor. 13. Adhuc excellentiorẽ viã vobis demonstro. Et ideo dicitur; Quòd in his duobus mandatis, nempe de dilectione Dei & proximi, vniuersa lex pendet, & prophetæ. Si ergo lex & prophetiæ omnes quæ super omnia terrena eminent, à charitate pendent, ergo eminẽtior via est charitas. Opera enim viri orthodoxi eleuata debent esse, quia ex charitate Matth. 5. D. Aug. Coloss. 3. Cant. 5. 1. Cor. 13. Matth. 22.

facta procedunt, quæ actiones nostras super omnia terrena eleuat. Leuemus ergo corda nostra cum manibus ad cœlum ait Iere.
Thren. 3. Thren. 3. Et sursum corda, habeamus ad Dominum. Nam cum propter temporalia operamur, iam manus nostras deprimimus.
Exod. 17. Ideo manus Moysi erant graues, & nisi ab Hur & Aaron sustinerentur, ad terram deprimebantur; quia promissa & præmia quæ lex illa promittebat suis obseruatoribus, ferè omnia erant terrena. Manus autem Christi tornatiles sunt, hoc est subtiles, leues & ad motum aptissimæ, quia sua subtilitate ad cœlestia nos eleuant.
Ioan. vlti. Quare eleuatis manibus ferebatur in cœlum, vt nostra opera secū ad se subleuaret; & in cruce eleuatus omnia traxit ad seipsum,
Ioan. 20. vt dicit ipse Ioan. 20. Leuemus ergo manus nostras & oculos ad
Psal. 122. cœlum, hoc est intentiones & opera, & dicamus cum Dauid. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Nam de malis dicit
Psal. 16. idem Propheta Psalmo. 16. Oculos suos statuerunt declinare in terram, hoc est ex terrenis pascebantur. Oculi radices sunt animæ, nam sicut arbor ex radice pascitur, sic anima ex sensibilibus & præcipuè ex oculis. Nam vt ait Philosophus, omnis nostra cognitio ortum habet à sensibus, inter quos visus maximè cognoAristot. scitiuus est, vt ipsemet Philosophus dicit; Eradicandi sunt ergo isti sensus & ab eis distrahendus animus, vt ad superiora tendat.
Matth. 5. Vnde & Dominus; Si oculus tuus scandalizat te erue eum, hoc est; hanc euelle radicem ne animus his pascatur sensibilibus, sed ad superiora euehatur. Ad hoc ergo venit Christus, vt animos nostros ab his diuelleret infimis, ad supernaque veharet concuIerem. 1. piscenda, vnde de hoc Ieremias. Vt euellas & destruas & ædifices, & plantes. Prius euellendæ radices sensibilium, vt amor supernoIoan. 8. rum plantetur. Et Ioannes. 8. dixit eis; Vos de mundo hoc estis, ego de supernis sum. Et ita ab his caducis nos separabat dicens;
Matth. 6. Nolite thesaurizare vobis in terra, vbi ærugo & tinea demoliuntur &c. thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo. Et alibi. NoIoan. 3. lite timere eos, qui occidunt corpus, Ioan. 3. Oportet vos nasci denuo. In Græco est de supernis, id est, quia origo operum viri Christiani ex superis est, nempe gratia & charitas, etiam & finis suorum operum illic firmari necesse est. Leuare ergo oportet manus ad mandata Dei quæ super nos sunt, aliàs, si ad terrena aspeExod. 17. xerimus, peribimus, sicut quando Moyses deprimebat manus, populus vincebatur.

Vel

Vel secundò per leuationem manuum intelligitur oratio, quæ in Scriptura sacra per talem eleuationem manuum significatur; vt legis in Exodo multoties, quando Moyses promittebat Pharaoni, quod deprecaturus esset Dominum pro eo, dicebat; Leuabo palmas meas pro te ad Dominum. Et Salomon. 1. Paralip. 6. quando orauit in templo, extendit palmas suas ad cælum. Et Paul. 1. Timoth. 2. ait, Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus sine ira & disceptatione. Nã vt ait Diuus Augustinus, quod exteriùs orando agimus, facimus vt affectus noster interius excitetur, genuflexiones enim & huiusmodi non sunt per se acceptæ. Sed quia per hæc tanquam per humilitatis signa homo interiùs humiliatur; sic eleuatio manuum significat eleuationem cordis, secundum illud Thren. 3. Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cælo. Hoc est dicere, orantes cum deuotione cordis; debet enim oratio esse pura deuota & quieta. Quare dicit; Leuantes puras manus sine ira & disceptatione. Nam vt dicitur Matthæi. 5. Si offeras manus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum, & vade priùs reconciliari fratri tuo, &c. Deus igitur orandus à nobis est, imò & importunè exorandus, securi quod non fastidiet preces nostras, etiam si assiduæ sint. Nam ideo comparatur incenso oratio, secundum illud, Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; vt significetur nobis quòd Deo placent orationes nostræ, suauesq; sicut odor incensi sint. Videmus enim effectus omnes conuerti ad suas causas, vt ab ipsis semper id quo indigent accipiant. Nonne vides terram quasi aperto ore inhiantem, & cælum semper respicientem, vt ab eo rorem & pluuiam recipiat, cæteraſq; influentias, quibus fructus suos proferre queat? videmus plantas, herbas & flores Solem semper inspicientes, & quasi ipsum insequentes, vt calore suo viuificatæ prodeant suaq; pulchritudine ornent, suoque odore lætificent vniuersum. Oculi filiorum non auertuntur à parentibus vt eos alant, nutriant, atq; ad perfectum perducant, quo possint vitam absque indigentia transigere Omnes ergo effectus in suas videmus conuerti causas, & causæ istæ licet respectu talium effectuum causæ sint, tamen respectu superiorum sunt effectus, atque etiam ipsæ attendere debent. Quare non possunt adeò intentè suis effectibus prouidere, cum & sibi necessum sit etiam à superiori causa, quæ desunt mendicare.

Exod. 9.

1. Paralip.

1. Tim. 2.

D. Augustinus.

Thren. 3.

Matth. 5.

Cur oratio cõparatiõe incenso.

Psalm. 40.

Simile.

dicare. Solus Deus taliter est causa, quòd nullo modo est effectus, causa causarum omnium effectuum productrix, à qua omnis paternitas, idest, omnis causalitas in cælo & in terra nominatur, vt dicit Paulus; Qui à nullo accipit nec mendicat, sed omnia ab eo. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, vt dicitur Romanorū. 10. Vnde totus incumbit suis effectibus prouidendis, cum ipse nullius indigeat. Ego dixi Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges. Si ergo aliæ causæ quæ ab alijs & ab hac prima pendent talem de suis effectibus curam habent, quanto maiorem prouidentiam hæc prima habebit, quæ nullius alterius indiget. Vides gallinam suis incubantem ouis nec ab eis discedentem, vt suo calore foueat atque in pullos conuertātur, multo magis Deus suis asistit effectibus prouidendis, nutriendis, perficiendis, & conseruandis; nam à principio spiritus Domini ferebatur super aquas, vel vt alia litera dicit, incubabat, hoc est fouebat, perficiebat & conseruabat. Si ergo omnes effectus ad suas conuertuntur causas, quæ difficilè possunt, & de facto aliquando deficiunt, cur non ad hanc indeficientem causam conuertemur, nostraque omnia in eum proijciemus, vt ab ipso quod deficit accipiamus? Hæc autem conuersio per orationem fit, quæ mentem ad Deum eleuat, atque ab eo quæ desiderat poscit; præcipuè cùm mundus iste desertum quoddam sit, cui omnia necessaria adueniunt de foris (es lugar de acarreo). Emporium autem vnde necessaria sibi vehuntur, cælum est. Nam omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est. Vector autem qui hæc huic deserto adducit, oratio est. Si quid tibi deest mitte eam in cælum & afferet. Deest tibi deuotio, salus, gratia, pacientia, humilitas, mitte hunc vectorem, orationem dico, nam ipsa in cælum ascendit, cunctaque cælestia perlustrat, & onusta semper his bonis descendit. Vnde de sapiente muliere, hoc est anima iusti dicitur Prouerb. 31. Facta est quasi nauis institoris de lōgè, hoc est de cælo, portans panē suū. Est enim scala illa quā vidit Iacob, per quam angeli ascendunt, atq; descendūt. Ascendunt portantes orationes nostras, vt dixit angelus ad Tobiam ante Dei tribunal, & descendunt afferentes dona, quæ per talem nuntium ad nos mittuntur. Talem veredarium mitte, quoniam ipse veniet onustus omnibus bonis quibus indiges. Non reuertetut ad te vacuus, sed quæcunq; manda-

Ephes. 3.
Roma. 10.
Psalm. 15.
Simile.
Genes. 1.
Iacobi. 1.
Prou. 31.
Genes. 28.
Tob. 12.

mandaueris faciet. Leuet ergo Propheta manus in oratione ad Deum, vt det illi adimplere mandata, quæ sine eius gratia obseruare nequimus.

Sed aduertendum pro morali doctrina q̃ non solum manus, sed plura alia, & hæc multipliciter leuare debemus ad Deũ nimirum, oculos, animam, vocem, & manus. Oculos autem ad tria leua re debemus, nempe ad id quod intra nos, & ad id quod extra nos est, & ad illud etiam quod est supra nos, primo leuemus oculos ad id quod intra nos est, scilicet ad peccati fœditatem aspiciendã, vt videntes nos in fecibus infixos, velociter surgere properemus sicut qui in luto cecidit, velociter surgere laborat. Vnde Ierem. 3. dicitur; Leua in directum oculos tuos, & vide vbi non sis prostrata meretrix. Ad illud quod extra nos est, videlicet ad temporis breuitatem, veluti operarius ad solem leuat oculos, vt videat si tempus suppetat sibi ad opus suum perficiendum. Ioan. 4. Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit & congregat fructum in vitam ęternam. Tertiò leuem⁹ oculos, ad id quod est super nos, hoc est ad Dei, ad sanctorum societatem, vt eos humiliter exoremus, sicut pauper leuat oculos ad diuitem, vt ei subueniat Psal. 120. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi, sed dolendum maximè est q̃ multi oculos suos statuerunt declinare in terrã. Psal. 16. post oculos animam debemus leuare ad Deum, & hoc propter notitiam veritatis quam præstat, sicut viator leuat oculos ad indigenam, vt eum dirigat, sic & nos animam leuemus ad Deum, vt nos dirigat in vitam æternam. Psalm. 142. Notam fac mihi viam, in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam. Secundò propter lætitiam deuotionis quam nobis largitur, eo Psalm. Lætifica animam serui tui: quoniam ad te Domine animam meam leuaui. Tertiò propter fugam confusionis quam declinat, sicut auis leuat se à terra ne capiatur sic leuare debet homo animam ad Deũ ne à peccato deprehendatur. Psalm. 24. Ad te Domine leuaui animam meam Deus meus in te confido, non erubescam, nec irrideant me inimici mei, &c. De qua animæ ad Deum euectione, Diuus Gregorius. 1. Moralium capit. 20. ait. Ad Deum faciem, vel animam leuare est cor ad sublimia inuestiganda attolere, nam sicut per corporis faciem homini, ita per interiorem imaginem Deo noti iam atq; conspicabiles sumus cum vero reatu culpæ

Ad tria debemus oculos leuare.

Simile.

Ierem. 3.

Simile.

Ioan. 4.

Simile.

Psalm. 120.

Psalm. 16.

Simile.

Psal. 142.

Ibidem.

Simile.

Psal. 24.

D. Gregorius.

tu culpæ deprimimur ad Deum leuare cordis nostri faciem veremur, dum vero nulla bonorum operū confidentia fulcitur, intueri summa mens trepidat quia ipsa se conscientia accusat, cum vero iam pœnitentiæ lamentis culpa diluitur, & sic perpetrata plan guntur, vt plangenda minimè perpetuentur, magna menti fiducia nascitur & ad inspicienda supernæ retributionis gaudia cordis nostri facies leuatur.

Tertiò vocem etiam leuare debemus similiter ad tria, primò ad confitendum peccatum sicut homo leuat vestem, vt ostendat vul
Simile. nus medico. In cuius figura legitur de Agar Genes. 21. quòd rece
Gen. 21. dens Agar iuit in desertum, vbi non erat aqua & sitiuit puer eius,
Figura, & leuauit vocem suam, & fleuit & exaudiuit Dominus vocē eius.
Secundò ad quærendum remedium sicut pauper leuat vocem ad
Simile. quærendum panem, sic homo pro remedio peccatorum, vt Lucæ
Lucæ. 17. 17. Decem leprosi leuauerunt vocem dicentes, Iesu præceptor mi serere nostri, & Dominus ad eos; Ite & ostēdite vos sacerdotibus, & factū est dum irent mundati sunt. Secūdo ad laudandū Deum
Isaiæ. 52. Isaiæ. 52. Vox speculatorū tuorum leuauerunt vocem, simul lau
Psal. 92. dabunt. Et Psalm. 92. Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem suam.

Demum & leuare debemus manus ob tria quæ nobis maximè
Simile. conducunt, primò ad impugnandum malum, vt qui est in pugna leuat gladium, vt aduersarium impugnet, & hoc fit per opera mi-
Psalm. 62. sericordiæ. Psalm. 62. In nomine tuo leuabo manus meas, cuius fi
Figura. gura habetur Iosue. 8. Leua clypeum qui in manu tua est contra
Iosue. 8. vrbem Hai, quoniam tibi tradidi eam. Et Exodi. 17. Cum leuaret
Exod. 17. manus Moyses vincebat Israel, cum deprimeret vincebat Amalech. Secūdò ad operandum bonū, sicut operator leuat manus ad
Simile. laborandū. Et hoc fit per opera obedientiæ, sicut in præsenti carmine dicitur; Leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi &c. Tertiò ad orandum Deum, sicut pauper in præsura leuat manus suas ad diuitem, vt aliquid ab eo recipiat, & hoc fit per orationem, vt dictum est. Hæc ex quodam non contemnendo doctore ad literam decerpsimus, quoniam ad id quod principaliter intēdimus commoda visa sunt, nec hoc vitio mihi dandum est, sed labori ac diligentiæ non nihil concedendum, quoniam nō solum pro proiectioribus, sed & pro incipientibus, hæc in publicum damus.

(Et exercebor in iustificationibus tuis.) Consuetudo est altera

natura,

natura, vnde qui ex habitu operantur quasi naturaliter operantur, quare exercitium in operibus virtutis quasi cõnaturalitatem quandam parit cum ipsa virtute, ex quo prouenit, quòd tales melius iudicium de ipsa virtute proferunt: quoniam per habitum & exercitium propinquiorem sibi & connaturalem illam fecerunt, propinquiora autem, & nobis cõnaturalia melius iudicamus. Vnde Paulus Hebr. 5. ait. Perfectorum autem est solidus cibus, eorũ qui præ consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali. & Diuus Dionysius de quodam amico suo dicit, Ierotens sapiens est, non solum sentiens, sed & patiens diuina, nam sicuti subiectum per connaturalitatem dicitur pati ab his, quæ tanquam naturale subiectum recipit, vt aqua à calore quem recipit, sic studiosus per habitum virtutis, connaturalem & propinquam eam sibi facit, vt ab ea tanquam à propria passione patiatur quare solum ille qui habet habitum virtutis, solidum de ea iudicium proferre potest. Hoc ergo commodum inter alia quæ supra diximus, exercitio virtutum capitur.

Hebr. 5.

D. Dionysius.

Simile.

SEPTIMVS OCTONARIVS.

Memor esto verbi tui seruo tuo: in quo mihi spem dedisti. 1. Zain.

Hęc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum viuificauit me. 2. Zain.

Superbi iniquè agebant vsquequaque: à lege autem tua non declinaui. 3. Zain.

Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Domine: & consolatus sum. 4. Zain.

Defectio tenuit me: pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. 5. Zain.

Cantabi-

6. Zain. Cantabiles mihi erãt iustificationes tuæ: in loco peregrinationis meæ.

7. Zain. Memor fui nocte nominis tui Domine: & custodiui legem tuam.

8. Zain. Hæc facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui.

INCIPIT TRACTATVS SEPTIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Memor esto verbi tui seruo tuo: in quo mihi spem dedisti.

Hic propheta induit personam sperãtis in Deũ.

PErsonam sperantis in Deum assumit in hoc octonario Propheta, quæ ferè per omnes versus explicatur & signanter in vltimo, vbi dicit; Hæc facta est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui, vel custodiui, vt dicit alia litera. Nam hæc est vera spes, quæ per media à Deo decreta sperat beatitudinem, nempe per obseruantiam mandatorum Dei, nam alia potius est præsumptio, quàm spes, vt statim videbimus. Litera etiam huic personæ addita quæ est Zain, septima in alphabeto Hebræo, quæ significat, huc, vel duc te, optime proposito congruit, quia hic agit de spe quæ non est de præsentibus, sed tantum ad futura attendit, quasi dicat, huc tende, huc dirige iter tuum, tanquam tui ductor & rector quò vocat te verbum Dei, nempe ad cælestem gratiam & ad æternitatem, cum ait Matth. 11. Veni te ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, sic Cassiodorus, Duc te de temporalibus ad æterna, de visibilibus ad inuisibilia, in quibus vera est mentis requies atque tranquillitas. Quare non immerito hæc litera in septimo ponitur octonario, quia in septimo die Sabbathum, id est, requies est, requies est, quia in eo requieuit Deus ab omni opere quod patrarat, illuc ergo vbi vera requies est, duc te per spem quam habes.

Zain, Idest Huc, vel Duc te.

Matth. 11.

Cassiodorus.

Genes. 1.

Circa quod notandum, quod in viro Christiano ordine quodã diuino

diuino & supernaturali post fidem generatur spes, imò ab ea ortum habet, nam cum per fidē intelligit Christianus quod in Deo consistit sua vltima beatitudo, statim generatur spes eam adipiscēdi, inde originem ducit fons ille aquæ viuæ salientis in vitam æternam, quem Dominus promisit Samaritanæ Ioan. 4. Nam eo ipso quod Deus creaturam ad aliquem dirigit finem, ex cōsequēti debetur illi inclinatio & propensio ad talem finem. Hoc enim ipsamet natura flagitat, & iustitia Dei quæ in vniuersi gubernatione splendet, id efficit, nam quia finis lapidis est cētrum, & ignis locus sursum, eo ipso vtrisque inclinationem & pondus indidit, quo ad suos se inclināt fines & mouent, quòd si ad aliquid altius eleuasset lapidem, certè pondus & propensionem etiam ei debebat tribuere, qua ad illum altiorem finem dirigeretur, vt si ei tribueret alterū lapidem generare, ad hoc debebatur ei etiam inclinatio, qua ad id traheretur. Homini quidem scopum assignauit; quò secundū naturam tenderet. Nam inquantum est ens, habet pro scopo se in illo conseruare, ad quod naturalem habet inclinationem. Videmus enim, q̄ absq; vllo rationis imperio, sed ipsa instigante & imperante natura, pars pro conseruatione totius se periculo dat, vt cum ad defensionem capitis brachium ictus suscipit gladij, inquantum viuens & animal suos etiam habet fines, ad quos etiam inclinatur nēpe ad motū & generationē, sed inquātū homo habet etiā Deū pro fine naturali, nēpe cognoscere illū inquantū prima omnū causa & vltimus omniū finis, ad quod nō deest homini propēsio maxima, imò illud naturale desideriū sciēdi quod Philosoph⁹ in prologo suæ metaphysicæ docet, summaq́; illa solicitudo atq; curiositas quam Philosophi ad hoc indagandum adhibuerunt, indicium non minimum talis inclinationis præbent. Cæterum per gratiam hominem ad altiorem finem euexit Deus, nempe ad beatitudinem, quæ in clara ipsius Dei visione consistit, ad quod non vires naturæ sufficerant, nec sine supernis auxilijs assequerentur. Euectus ergo ad nouū finem ad quem natura nō inclinabat, oportet, vt & noua ei imprimeretur propensio, qua ad talē ferreretur scopum: hæc autem est spes Christiana, vna Theologarū virtutū, quæ nō nisi per diuinā infusionem habetur, quam generat fides, estque aqua illa saliens in vitam æternam, argentum quoddam viuum in anima faciens illam salire in vitam æternam, inquietumque tenens cor, donec talem assequatur scopum, secundum illud

Post fidem gñrat spes.

Ioan. 4.

Aristotel.

quod

D. Augustinus. quod dicit Augustinus in confess. Feci sti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec perueniamus ad te. Vnde titulus Psalm. 38. in quo dicit Propheta; Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus est substantia mea? (hoc est beatitudo mea, in cuius comparatione cætera omnia accidentia sunt) titulus, inquam, huius Psalmi est. In finem pro Idithum canticum Dauid. Idithum transiliens interpretatur, & significat virum omnia hæc temporalia transilientem inquietudineque quadam in supernum finem ebullientem, & Diuus Augustinus Epist. 120. tomo. 2. sic explicat illud Psalmi 21. Spes mea ab vberibus matris meæ, hoc est tu me transilire fecisti ab vberibus matris meæ ad te tuaque promissa, id est, vt à temporalium amore quæ in vberibus matris meę suxi, ad tua transirem sperāda bona, ablactasti me à temporalibus & in æternorum spe educasti me. Et. 1. Petri. 2. dicitur; Regenerauit nos, in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Per gratiam regeneratur homo, & quasi de nouo creatur, fit enim noua creatura, vt ait Paulus. Vnde omnia ei de nouo conferuntur, nouam formam, nouas inclinationes, ac desiderium, nouas ac supernas cognitiones accipit, informatur enim tota eius anima gratia, infunditur ei cognitio fidei, ex qua ortum habet spes, quę est noua inclinatio ad futura, vnde oritur charitas, nouus amor & maximus, ex hoc enim quòd à Deo speramus tot bona in amorem prorūpimus eius, qui largiturus est. Loquitur igitur Diuus Petrus de spe viua quæ est in omnibus habentibus gratiam, quæ impellit animam ad æterna quæ est fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam, fons autem iste in ipso homine est nempe in voluntate, in qua subiectatur spes, quæ desiderat bonum arduum, & superexcellens, cuius non est capax appetitus sensitiuus: nam etsi vena & origo à qua fons iste scaturit, in cælo sit, vnde Theologicæ virtutes originem suam trahunt, atque ideo nos consortes diuinæ naturæ efficiunt, secnndùm illud 1. Petri. 1. Per quem maxima & pretiosa promissa nobis donauit, vt diuinæ simus cōsortes naturæ; nihilominus fons ipse in nobis est, sicuti etsi manale fontis, qui est in horto tuo aliundè sit, fons tamē ipse in horto tuo est. Vnde etsi viri Christiani iustitia qua iustificat, sit communicata à Christo: tamen iustitia sibi inhærente iustus est, & ego ipse iustificor, mereor, spero, credo, amo, licet omnia hæc à Deo sint nobis infusa veluti aqua postquam ab igne accepit calorem,

Psal. 38.

D. Augustinus.

1. Petri. 2.

2. Cor. 5.

3. Petri. 1.

lorem,ipsa calefacit licet ab alio mutuauit hanc formam. Sed quo niam manale & origo huius fontis est in cælo, hinc est, quod illucusque tendit spes,sicuti aqua in ea mēsura & æqualitate ascendit,in qua est principium & vena vbi scaturit, ideo enim videmus aliquos fontes emittere aquas,tres vel quatuor cubitos supra,quia in ea erat æqualitate suum principium. Cum ergo origo spei sit supremus omnium locus, hoc est empyreum cælum, illuc vsque salit & ascendit, salit enim in vitam æternam. Vnde pisces illi qui habent alas quibus super aquas saliunt,mundi sunt, ille ergo mundus est,qui per hanc spem & temporalia transilit,& ad æterna capienda se proijcit. De hac ergo spe in hoc octonario loquitur Propheta, qui personam hominis sperantis in Deo in eo agit, & dicit. Memor esto verbi tui ad seruum tuum, vel quod loquutus es ad seruum tuum, Cōmittitur enim elypsis figura, quæ interuenit, quando est aliquid supplendum in oratione, quod frequentissimè accidit in scriptura.

(Memor esto verbi tui seruo tuo &c.) Augustinus sic ait in hoc loco. Morali & cōsueta loquutione qua humanus moueatur affectus,dicitur memor esto,non enim obliuio cadit in Deum, sed sic vt dicitur pœnitere Deus quando præter hominum spem res mutat,consilio non mutato,ita dicitur & obliuisci quando tardat,& memor esse cum ita dat, hoc tamen Deus facit certa dispositione non deficiente memoria nec obscurata intelligentia,nec voluntate mutata. Seruo tuo, Ambrosius, cuius oculi sunt in manus domini,verecunde se dignum ostēdit, quasi diceret,non vsurpatiuè spero,& peto,seruus sum expecto alimentum à Domino, miles sum exigo ab imperatore stipendium. D. Augustinus. D. Ambrosius.

Lyranus in hoc loco affirmat, quòd hic petat Propheta à Deo promissa regni cælorum,quæ olim promisit Abrahæ quādo Gene.25. dixit ei. Suspice cælum,& numera stellas si potes,sic erit semen tuum, vbi dicit quòd secūdum sensum literalem promittitur ei hæreditas regni cælorum,in qua beati fulgebunt, sicut stellæ in perpetuas æternitates,vt dicitur Dan.12. nam supra cap.13. dixerat; quòd semen suum futurum erat sicut puluis terræ, nunc autē ait,quod erit sicut stellæ cæli diuersa. Videt hæc promissio à priori, ibi promittebatur terrena propagatio seminis sicut puluis terræ, hîc autem æterna sicut stellæ cæli, ibi arenæ & pulueri comparatur propter sterilitatem spiritus quæ in synagoga semper fuit, hic Lyra. Genes. 15. Dan. 12.

autem assimilatur stellis, cæli quæ innumerabiles sunt, vt ostende
ret spirituale propagationē filiorum Abrahæ secundū promissio-
nis spiritum, quæ tam in militanti quam in triumphanti Ecclesia
Rabbanus. florere debebat, vt vult Rabbanus, de vtraq; intelligitur testimo-
Isaiæ. 54. nium illud Isaiæ 54. quod Apost. Gala. 4. citat. Lætare sterilis quę
Galat. 4. non paris, erumpe & clama, quæ non parturis, quia multi filij de-
sertæ, magis quàm eius quæ habuit virum, vt Diuus Thom. & alij
D. Thom. interpretantur, & ita Ecclesia in officio mortuorū canit & dicit, Si
Ecclesia. gnifer sanctus Michael representet eas in lucem sanctam, quam
olim Abrahæ promisisti & semini eius, & sic intelligit Lyranus il-
Ioan. 8. lud Ioan. 8. Abraham pater vester exultauit vt videret diem meū
vidit, & gauisus est. Dies Christi Dñi fuit dies mortis eius, quando
hominē iustificauit, iustificatisq; reserauit cælū, tunc ergo Abra-
ham talem diem vidit & gauisus est, quādo talis reuelatio ei facta
Abulensis. fuit, & certè Abulensis idem videtur sentire, ratio eius est, quia ad
sensum literalem nō debet attendi, quid verba sonent, sed quid in-
tendat principaliter proferēs, nam intentio non debet seruire ver-
bis, sed verba intentioni cap. Intelligentia. extra, de verb. signific.
nam verba adinuenta sunt, vt abditos animæ referarent cōceptus
Aristotel. vt dicitur. 1. Periherm. Si ergo principaliter voluit Deus reuelare
Abrahæ æterna promissa, id illa verba significare credenda sunt,
nec tunc duo erunt sensus in illa litera, vnus qui loquatur de terre
na promisione & corporali, alter de spirituali, sed vnus tantum,
nam sub illis verbis, quæ promisionem temporalē sonabant, æter
nam voluit Deus polliceri, & vbi vnum propter aliud ibi tantum
Idem in to- vnum est, vt in regulis topicis docet Arist. Sed an ibi, vel in alijs lo
picis. cis leg. vet. fuerit facta promisio spiritualis, vel ea legi gratiæ refer
uaretur, difficultas est, quæ longiorem exigit disputationem in
aliud tempus commodius differendam, consule interim Diuum
D. Thom. Thom. 3. senten. dist. in. 40. art. 4, quæst. 1.

(In quo mihi spem dedisti). Nam promisio illa fuit facta semi-
ni Abraham non tam secundum carnem quam secundum spiri-
tum, quoniam de hoc spirituali semine altissimè intelligit Diuus
Paulus, & quod Abraham pater multarum gentium à Deo con-
stitutus est, & in semine eius benedictiones essent adimplendæ, vt
Roma. 9. in ca. 9. epist. ad Rom. diuinissimè simul & abditissimè explanat.

(In quo mihi spem dedisti) spes nostra roborata in promisio-
nibus diuinis certissima est, atq; ad cumulum beneficiorum Dei
expectat,

expectat, quòd quasi sygillata in diuina scriptura, quò firmiorem haberemus sermonem promissa Dei habemus, quæ sygilla nobis credidit, quod maximè dilectionis & amplitudinis indicium est. Vt Paul. Roma. 8. Quid ergo amplius Iudæo est, aut quæ vtilitas circunciſionis? multum per omnem modum. Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. Et cap. 9. Enumerans populi Iudæorum excellētias peculiares sibi à Deo collatas ait. Qui sunt Israelitæ? quorum adoptio est filiorum & gloria, & testamentum & legislatio, & obsequium & promissa, &c. Veluti si rex non solum aliquem honoribus & priuilegijs decorauerit, verum id scripto, & annullo suo signauerit, atque in sua commiserit potestate, est in hoc veluti priuilegij dati stabilis & integra confirmatio, & promissæ felicitatis expectatio secura.

roma. 8.

Idem ca. 9.

Simile.

VERSVS SECVNDVS.

Hæc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum viuificauit me.

HÆC scilicet spes consolata est me in afflictione mea. Hoc enim significat humilitas frequentissimè in scriptura, vt ex Græco nomine patet, quod significat afflictionem in multis locis, vbi nos legimus humilitatem. Ruth. 1. Cur vocatis me Nohemi, quam Dominus humiliabit & afflixit omnipotens? Et Psalm. 34. Humiliasti nos in loco afflictionis. Deuteronom. 26. Respexit Dominus humilitatem nostram, hoc est afflictionem. Et Psalm. 24. Vide humilitatem meam & laborem meum, hoc est, afflictionem & laborem, & ita vertunt Hieronymus & Felix pro humilitate afflictionem in hoc loco. Spes ergo fortissimum solatium est in omni tribulatione iustorum, secundum illud Hebræorum. 6. Fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animę nostræ, tutam ac firmam. Nam sicut anchora tenet fluctuantem nauem ne ab impetu tumentium fluctuum huc illucq; rapiatur & pereat, sic spes futurorū in quibuscūq; aduersis animam firmam detinet ne succumbat. Leuit. 20. Præcipiebatur vt passer qui pro emundatione Leprosi immolabatur in aquis viuis mactaretur, suprà spem aquis illis viuis, quas Dominus promisit Samaritanę, comparauimus, sancti ergo in his viuis aquis delibantur, immolātur, & mactantur, propter has quippe spes futurorum

Ruth. 1.

Psalm. 34.

Psalm. 24.

D. Hieronymus.

Hebr. 6.

Leuit. 20.

rum bonorum sanguinem suum fundebant & mundabantur tali
Roma. 8. baptismate. Vnde Paulus ad Roma. Spe salui facti sumus. Hæc
Tob. 2. sanctum virum Tobiam in sua cæcitate consolabatur, quando in-
sultantibus, & irridentibus cognatis eius atque dicentibus, vbi
est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? increpant
eos, respõdebat. Nolite ita loqui, quoniam filij sanctorum sumus,
& vitam illam expectamus, quam Deus daturus est, his qui fidem
suam nunquam mutant ab eo, id est, his qui fiduciam & spem nũ-
Coloss. 1. quam auertunt ab eo, secundum illud Pauli Colossen. 1. Si per-
manetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles à spe Euangelij.
Iob 13. & 16. Hæc pacientissimum Iob solabatur in tot aduersis & miserijs con
stitutũ, eum dicebat. Etiam si me occiderit, sperabo in eum ca. 13.
& cap. 6. Et hæc mihi sit consolatio si affligens me doloribus non
Roma. 15. parcat, & Paul. Roma. 15. sic ait, Quæcunque scripta sunt, ad no-
stram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationẽ
scripturarum spem habeamus, continetur quippe in scripturis pa
Iacob. vlti. tientia sanctorum in malis sustinendis. Iacob. vltimo. Patientiam
Iob audistis continetur etiam cõsolatio exhibita eis, à Deo ad tot
Psalm. 93. mala sustinẽda secundum illud Psalm. Secundum multitudinem
dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerũt
1. Petri. 1. animam meam. Et. 1. Petr. 1. dicitur; Prænuntians eas quæ in Chri
sto sunt passiones, quæ pertinẽt ad pacientiam, & posteriores glo
rias, quod pertinet ad consolationem. Fructus autem ex hac do-
ctrina consequutus, est spes maxima quam ex his capimus speran
tes nos in nostris tribulationibus consolationem & solatium acci
Paul. vbi supra. pere à Deo. Vnde & subdit Paulus vbi supra. Deus autem spei re-
pleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis in spe &
virtute Spiritus sancti. Vbi spei tribuit gaudiũ & pacem, tali quip-
pe titulo prænotatur Deus quali proposito maximè congruebat,
& quoniã de effectibus spei agebat cuius immediata causa Deus
est, ideo vocat eum Deum spei, qui cum infundat causam, effe-
ctus subsequentes & dabit, quales sunt gaudium & pax & alij, qui
ita firmant animum in præsentibus laboribus spe futurorum, vt
Cant. 2. leuiùs & quietiùs eos ferant iusti. Vnde & sponsa Cant. 2. dicebat,
Sub vmbra illius quem desideraberam sedi, & fructus eius dulcis
gutturi meo, hoc est spes vmbram mihi facit, & refigerirem tri-
buit à calore præsentium, vt spe futuri fructus animus leuigetur,
nam & fructus qui in hac vita prægustantur à iustis (quorũ vnus

est spes

est spes futurorum, quæ & gaudium & longanimitatem generat) dulcissimi simul & suauissimi sunt, prælibationes enim sunt futurorum. Vnde Iob 7. Sicut ceruus desiderat vmbram & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui. Vbi Gregorius ait. libr. 8. moral. cap. 5. Mercenarius etenim cum facienda opera conspicit, mentem protinus longinquitate & pondere laboris addicit, cum verò lacessentem animum ad considerandum operis præmium reuocat, vigorem mox animi ad exercitium laboris reformat, & quod graue perpendit ex opere, leue existimat ex remuneratione, sic electi quique dum mundi huius aduersa patiuntur cum inhonestates cõtumelias rerum, damna, cruciatus corporis, tollerãt esse grauia quibus exercentur pensant, sed cum mentis oculum ad æternæ patriæ cõsiderationem tendunt ex comparatione præmij, quàm sit leue quod patiuntur inueniũt, quod enim valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione probida ex remuneratione leuigatur, Hæc nanque spes nubes est illa quæ vmbram populo Israelitico per desertum faciebat. Libet ex Diuo Augustino Encomium huius altissimè virtutis afferre, de qua in sermone. 10. ad fratres in Eremo tom. 20. sic loquitur, O spes sanctorum & turris fortitudinis eorum, quæ non cõfundis, sed te expectantibus gratiam infundis, non cæcas, sed illuminas, non famelicas, sed reficis, O felix spes cælestis, tu timorem seculi expugnas, consolationes mũdanas extirpas, per te timor non augetur, per te falsa cupiditas non somniatur, per te superbia auellitur, per te inuidia non dominatur, per te cuncta vitia terminantur, O spes cælestis curiæ, in te regnat charitas, quæ credit omnia quæ ad salutem pertinent, omnia sperat, quæ promissa sunt, o fratres mei, quis hominum potest mentem seruorum Dei infirmare si apud Deum spes cælestis allegat, in quò nocebũt eis tyrannorum fulmina, fortunæ præcipitia, quid agent? O spes tu cogitationes dirigis, tu in charitate altitudinem ponis vt in ea perseueremus vsq; ad mortẽ, tu in charitate latitudinem extendis vsq; ad inimicũ, O spes cælestis gloriæ per te Patriarchæ mala patienter sustinuerunt, per te Prophetæ cuncta mala portauerunt, per te Apostoli ad mortem gaudenter perrexerunt, per te Martyres afflicti sunt, per te Virgines combustæ sunt, per te Confessores vituperati sunt, per te Viduæ castitatẽ astringunt, per te maritatę lũbos præcingunt, per te populi languẽtes & orphani sperant ridere, per te pauperes confi

Iob. 7.
D. Gregorius.
Figura.
D. Augustinus.

dunt gaudere, per te peregrini sperāt terminū & ad finem laboris peruenire, ô spes tu omnia portare facis dulciter & suauiter, Eia ergo fratres hanc amate, hanc tenete, non tamen sine timore, quia qui sperat & non timēt negligēs est, qui autē timet & non sperat, depræssus est & descēdit in profundū quasi lapis, à quo descensu liberet nos ille, qui de cælo descendit, vt nobis vitam donaret & ascensum, Christus Deus noster amen. ¶ Diuus Augustinus id intelligit de humilitate (hæc me cōsolata est in humilitate mea) de humilitate inquā, quæ est virtus qua quis se & suos defectus agnoscens se subdit Deo, & spes consolatur humiles dicente scriptura, Deus superbis resistit humilibus autē dat gratiam, & Dñs Luc. 4. Qui se humiliat exaltabit, sed D. Ambr. id intelligit de humilitate quæ est afflictio, De qua Psal. 43. Humiliasti nos in loco afflictionis, sed eloquiū Dei hos afflictos viuificat, quia scriptū est nō sunt cōdignæ passiones huius tēporis ad futurā gloriā quę reuelabit in nobis. Quisquis enim meliora sperat nusquā leuioribus frangitur. Hæc Ambr. (Quia eloquiū tuū viuificauit me) quia verbū Dei est vita interioris hominis dicēte Christo Matth. 4. Nō in solo pane viuit homo, sed in omniverbo, quod procedit de ore Dei, nā si tentaris scriptū est, 1. Cor. 10. Fidelis Deus qui nō permittet vos tētari super id quod potestis, sed faciet etiā cū tentatione prouentū, vt possitis sustinere. Et Luc. 22. Ecce Satam expetiuit vos vt cribraret sicut triticū, ego autē rogaui pro te Petre vt non deficiat fides tua, & in Pater noster petimus, & ne nos inducas in tentationē. Si affli xeris, Eccl. 2. dicitur, in dolore sustine & in humilitate patiētiā habe, qm̄ in igne probatur aurum & argentū, homines vero receptiles in camino humiliatiōis. Si persequutus fueris, beati qui persecutionē patiuntur propter iustitiā, & sic de alijs. Plurima enim sunt eloquia Dei ad roborandum animum in quibuslibet aduersis.

D. Augustinus. Lucæ. 4. D. Ambrosius. Psalm. 43. Roma. 8. D. Ambrosius. Matth. 4. 1. Cor. 10. Lucæ. 22. Eccles. 2.

VERSVS TERTIVS.

Superbi iniq; agebāt vsquequaq; à lege autē tua nō declinaui.

QVia ergo ex cōstantia martyrū, Tyranni affligebātur, & truculētius seuiebāt in eos, ideo subdit. Superbi iniq; agebāt vsquequaq;, valde nimis. Quid est autem valde nimis iniq; agere, nisi non sat tibi esse, q̄ sis impius, nisi & pios impios feceris; hoc est enim in cathedra pestilentiæ sedere, nō solum patrator, sed & doctor iniquitatis fieri; vt & alios verbis & exēplis ad mala

Psalm. 1.

ad mala prouoces. Hinc illud malorū inuitatoriū, quod Sapien. 2. canebant, quasi oēs inuitātes ad mala cū dicebant. Venite & fruamur bonis, quę sunt, & vtamur creatura in iuuētute celeriter, vino pretioso & vnguēto nos impleamus, & non pertrāseat nos flos tēporis, coronemus nos rosis anteq̄ marcescāt, nullū pratū sit quod nō pertrāseat luxuria nostra; opprimamus pauperē iustū, & non parcamus viduæ nec veterano circūueniamus iustum, &c. Peccator cōparatur leproso, qui leprā suā alta voce prædicabat. Sic peccatores peccatū suū sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderūt, vt alios etiā ad suos alliciāt mores. Naturale quippe est, cuicūq; sibi similē generare, vnde peccator peccatorē gignit, hæreticus hæreticum generat: igni cōparatur iniquitas, qui inter elemēta maximæ actiuitatis est, omniaq; inuenta cōburit. Sic peccatores vbiq; relinquūt iniquitatis suæ signa, sermo enim eorū, vt cancer serpit, ait Paulus, errātes & in errorē inducētes. Vnde Eccle. 13. Qui tetigerit picē inquinabit ab ea, & qui cōmunicauerit superbo, induet superbiā (vestirse ha de su librea). Vnde Gregorius. 8 moral. c. 30. dicit, Sed vtinam hypocritis sua perditio sola sufficeret: & nequaquā peruersa eorū studia, ardenter alios advitā duplicitatis instigārēt, Hoc nāq; vniuscuiusq; propriū esse solet, vt qualis ipse fuerit, tales sibi coniungi & alios vellit, diuersitatēq̄; vitæ fugiat, atq; hoc imitandū imprimat, quod amat. Vnde & subdit Iob. Hæc enim lętitia viæ eius, vt rursum de terra alij germinētur, hoc est, similes illis germinētur. ¶ Vbi diligēter aduertendū est, quod superbia est maximū peccatorū, & hoc quadrupliciter, origine, genere, numerositate, tēporis antiquitate, quia vt dicitur Eccle. 10. Initiū omnis peccati est superbia. Genere, quia vt dicit glo. Gregorij, Superbia natione cælestis, sublimiū mētes inhabitat, Numerositate, quia fere oēs superbi sunt, & omniū vitiorū superbia est parēs. Nā vt statim infert gl. Sub cinere latitat, & cilicio. Tēporis antiquitate, quia hoc fuit primū peccatū in diabolo, cū dixit, Isai. 14. Ascendā in cælum, similis ero altissimo, & in homine cum ei suggessit diabolus Gene. 3. Eritis sicut dij. Vnde Tob. 4. Superbiā nūquā in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas, in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Et Num. 15. dicitur, Anima quæ per superbiā aliquid commiserit, siue ciuis ille sit, siue peregrinus: qm̄ aduersus Deū rebellis fuit, peribit de populo suo. Ecce q̄ cū alia peccata in lege sacrificia habeant ad expiationē, sola superbia quasi maxima

Saplen. 2.

Peccator cōparatur leproso. Isaiæ. 3.

Igni cūparat iniquitas.

2. Tim. 3.

Eccles. 13.

D. Gregorius.

Eccles. 10.

Isaiæ. 14.

Gene. 3.

Tob. 4.

Num. 15.

non habet. Hæc omnia tu multuariè selectis sanctorũ testimonijs
D. Ambrosius. cõprobare libet. Primũ. Ambr. super hunc locũ sic dicit. Maximũ peccatum in homine superbia est: quoniã quidẽ inde manauit nostri origo delicti, hoc telo primùm nos diabolus vulnerauit & perculit, nam nisi homo serpentis suasione deceptus: sicut Deus esse voluisset, & verum falsumq; cognoscere, q̃ penitus discernere humana fragilitas nõ poterat, ideoq; quod sequeretur acceperat nec temeraria vsurpatione de illa paradisi felicitate decideret, nisi inquã homo suis non contentus finibus interdicta temerasset, nunquam feralis culpæ ad nos transisset hæreditas, & quid de homine dicam; ipse diabolus per superbiam naturæ suæ amisit gratiã. Denique cum dicit, Ponam thronũ meum super altitudinẽ nubium, & ero similis altissimo, cum consortijs cecidit angelorum, cuius criminis digna mercede damnatus, hominem sibi participem requisiuit, in quem consortium suæ transfunderet offensæ. Quid igitur hoc peccato potest esse deterius? quod à Dei incipit iniuria? ideo-
Iacobi. 4. que & scriptura dicit, Iacob. 4. Superbis Deus resistit tanquã suæ contumeliæ propulsator, veluti quodam susceptit aduersus superbiam speciale certamen: tanquam dicat, meus iste aduersarius est
Psal. 118. qui me lacessit, mihi debetur ista cõgressio. Vnde Psalmista commendare volens humilitatem suam, nulla superborum iniquitate attentatus, ait, Superbi iniquè agebant nimis, vnde non solum iniquitatem superborum, sed nimiam iniquitatẽ declarauit, quæ eue-
Psal. 100. nit superbis, quorũ ne aliquo tentaretur contagio, alibi dicit, Psal. 100. Superbo oculo, & insatiabili corde, cũ hoc nõ edebã. D. Au-
D. Augustinus. gustinus tom. 2. ad Dioscor. epist. 56. ait, Iam nobis, de aliquo bono facto gaudẽtib⁹, totũ extorquet de manu superbia, vitia quippe cætera in peccatis; superbia vero etiã in rectè factis timẽda est, ne illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittãtur. & Tom. 4. De salutar. docum. ait, loquens de superbia. Ipsa est omniũ peccatorũ initiũ & finis & causa: quia nõ solũ peccatũ est ipsa superbia, sed etiã nullũ peccatũ esse potuit aut potest, aut poterit, sine superbia. Siquidẽ nihil aliud omne peccatũ est nisi Dei cõtẽptus, quo eius præcepta contẽnimus, & hoc nulla res alia per-
Ex superbia nascuntur hæreses schismata. suadet homini nisi superbia. Porrò superbia & cupiditas in tantũ est vnum malũ, vt neq; superbus sine cupiditate, nec sine superbia possit cupidus inuenire; de superbia nãq; nascunt hæreses, schismata, detractiones. inuidiæ & iræ, rixæ, dissensiones, cõtentiones, animosi-

mositates,ambitiones,electiones, præsumptiones, iactantia, verbositas,vanitas,inquietudo,mendacium,periurium,& cætera huiusmodi,quæ dinumerare per singula,longum esset.Et D.Gregorius lib.32.mor.cap.7. super illud Iob.40.Respice cunctos superbos & confunde eos, & contere impios in loco suo, subaudi, vt ego,ait.Superbi enim ex respectu Domini confunduntur,aut hic de pietate Domini cognoscentes & damnantes crimina, aut illic supplicia de iustitia sentientes. Impiorum vero locus ipsa superbia est, quia cum scriptum sit,Eccles.10. Initium omnis peccati superbia, vnde oritur impietas, ibi continetur, quanuis nec quicquam à superbia distat impietas, valde enim superbire est impia de autore sentire. Impius ergo in loco suo conteritur, quia ipsa superbia, qua eleuatur opprimitur, cumque efferendo se in cogitationibus erigit, lumen sibi iustitiæ, quod inuenire debuisset, abscondit. Sæpè autem dum contra Deum falsa gloria exterius proficit,vera miseria cordi interius inanescit. Vnde Propheta ait, Psalmo. 72. Deiecisti eos dum alleuarentur, non enim ait, Deiecisti eos postquam eleuati sunt, sed dum alleuarentur, quia hoc ipsum fit superbis interius deijci, quod eis falsa contigit gloria, exterius eleuari, ordinante diuino iudicio, non eis hic aliud culpa est & aliud pœna, sed sua illis in pœnam vertitur culpa, vt elatis fastu superbiæ, hoc ipsum sit vere intus cadere, quod foris ostenditur profecisse, & alibi ait Augustinus; Alta siccantur,& ima replentur. Bernard. Superbia, siue iam existens,siue non,semper causa erit substractæ gratiæ;Nunquid, qui humilibus dat gratiam subtrahit datam? Ergo argumentum est superbiæ, substractio gratiæ,& Gregorius.8.moral.cap.30.Sicut virtus humilitatis, omne vitium eneruat, sic arrogantia roborat, cogit nanque mentem iuuenescere, & contra vires valere; Quia & quòd negat vigor valetudinis,amor imperat laudis. Vnde Scirpus inter lapides commoratur, hoc est, hypocrita inter terrenas laudes. Superbia certe impedit gratiam & dona Dei; dicitur enim; Tumor infusa depellit, Nam sicut humilitas non solum gratia est, sed etiam vas aliarum gratiarum. Sic superbia non solum modo est malum, sed impedimentum etiam bonorum. Vnde quidam Sapiens dixit Alexandro, cum agnosceret eum superbum. Deus præsto est largiri sapientiam, sed tu non habes vbi eam recipias. Conseruat etiam superbia vitia: cætera

D. Greg.

Psal. 72.

D.Aug.

D.Bernar.

D. Grego. vbi supra.

Dictũ philosophi ad Alexãdrũ.

Simile. quippè vitia quando cum superbia coeunt, sunt veluti domus iuncta fortissimæ turri, quæ non de facili impugnatur, quia turris
Eccles. 3. defendit eam; Difficillimè etiã curatur. Eccl. 3. Synagogæ superborũ nõ erit sanitas; Nã sicut castrũ quod hostis expugnauit, defendit ne in potestate reddeat eius à quo abstulit, Sic vitiũ superbiæ animã quã semel incolit, difficulter dimittit. Deniq; Gregorius ait, super Iob cap. 40. Euidentissimum reproborũ signum est superbia, humilitas electorum; & Poëta quidã, de superbia dicit;

Simile.
D. Grego. vbi supra.

Poëta quidam. *Inquinat egregios, adiuncta superbia, mores.*

Cuius admirabilem accipe descriptionem, ex quodam sapiente. Omnis superbus est intollerabilis, habitu superfluus, incessu pomposus, huic ceruix erecta, facies torua, truces oculi, pro loco superiori decertat, & melioribus se præferri affectat, sententias suas, & facta & verba iactat, reuerentiam in obsequio non seruat. Quare hoc vitium omni cura à nobis repellendum est, quod est caput omnium vitiorum, Serpenti enim nisi contunderis caput, etiam si caudam præscindas, nihil profeceris; caput serpentis resecandum est. Vnde de anima iusti dicitur ad serpentem.

Descriptio superbi.

genesis. 3. Genesis. 3. Ipsa conteret caput tuum, & Ecclesiast. 21. dicitur;
Eccle. 21. Quasi à facie colubri fuge peccatum; Facies colubri, superbia est, quæ est caput & initium vitiorum; Ab hoc ergo maximè fugiendum est. De quo etiam potest intelligi illud. Ecclesiast. 30. Non
Idem. 30. est caput nequius super caput colubri, contrito hoc capite, facile
Chrysost. cætera extirpabis vitia. Vnde Chrysost. ait, Tolle hoc vitium, vt non velint homines apparere hominibus, & sine labore omnia vitia resecantur. Superbia est primogenitus Pharaonis, in morte
Figuræ. cuius filij Israel liberãtur, Goliath in frõte percussus, cæcidit in fa-
1. reg. 17. ciẽ suã & prevaluit Dauid aduersus eum. 1. Reg. 17. Sic qui superbiã deuicerit aduersus dæmonẽ prævalebit. Est quippè turris illa Babel, quæ vsq; ad cœlum pertingere cõtendit, iuxta quã cætera coalescunt vitia, hac expugnata & alia etiam deditionem facient.

Humilitas Sed quoniam contraria, contrarijs curantur, per humilitatem extirpandum est hoc vitium, vnde subdit. A lege autem tua non declinaui. Obedientia filia humilitatis est, & effectus eius, secun-
Ad Phil. 2. dum illud Philip. 2. Humiliauit semetipsum Dominus noster Iesus Christus factus obediens vsque ad mortẽ. Imo est veluti radix,
D. Bernar. vel fundamentum aliarũ virtutum, nam & ait D. Bernar. Magna

virtus

virtus humilitas est, sine cuius obtentu, non solum virtus non sit, sed etiam in superbiam erumpit. & D. Augustinus loco proximè citato ad Dioscoridem dicit; Quod sicut rethor ille (nobilissimum Demosthenē intelligit.) Cum interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquētiæ præceptis obseruari oportere, Pronuntiationē dicitur respōdisse, cum quæreretur quid secūdò eandē prōnuntiationē, quid tertiò, nihil aliud quam pronuntiatiōnē dixisse, Si interrogares, & quoties interrogares de præceptis Christianæ religionis, nihil me aliud respōdere, nisi humilitatē, putes. Accipe pulcherrimā anthitesim siue cōtra positionē inter humilem Christum, & diabolū superbū, ex D. August. loco proximè citato de Salutaribus documentis, ait enim. Per superbiā diabolus dicit; In cœlū ascendā, Christus cū humilitate dicit: Humiliata est in terra anima mea. Diabolus per superbiam dicit; Ero similis altissimo: Christus per humilitatem, Cum esset in forma Dei, exinaniuit semetipsum formā serui accipiēs, patri factus obediēs vsq; ad mortem. Diabolus per superbiam dicit; Super astra Dei exaltabo soliū meū: Christus cū humilitate dicit; Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Diabolus superbus per Pharaonē loquitur, dicēs; Nescio Dominū & Israel nō dimittā: Christus cum humilitate dicit; Si dixero quia nō noui eum, ero similis vobis mēdax, sed noui eum, & mādata eius seruo. Diabolus superbus dicit; Mea sunt flumina, & ego feci ea: Christus cū humilitate dicit; Nō possum à me ipso facere quicquā, sed pater meus in me manens ipse facit opera. Diabolus superbus & cupidus dicit; Mea sunt omnia regna mundi, & gloriā eorū, cui volo do ea: Christus cum diues esset pro nobis factus est pauper, vt eius inopia nos diuites redderemur. Diabolus superbus & cupidus dicit; Sicut colligūtur oua, quæ derelicta sunt, sic vniuersam terrā, ego cōgregaui, & nō fuit qui moueret pennam & aperiret os & ganniret. Christus cum humilitate dicit; Similis factus sum pelicano solitario, vigilaui & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Diabolus per superbiā dicit; Exicaui vestigia pedū meorū oēs riuos aggerū. Christus cum humilitate dicit; Nūquid nō possum rogare patrē meū, & exhibebit mihi plusquā duodecim legiones Angelorū? & vt ad vltimū concludā. Diabolus cū ruina magna per superbiā & cupiditatē, ad infernū præcipitatur, Christus cum humilitate ad cœlos subleuatur. Hæc Augustinus. Beatus Antonius vidit vniuersum plenū laqueis, & excla-

D. Aug.

Responsio Demosthenis.

Esa. 14.
Psal. 43.

Philip. 2.

Matth. 11.

Esa. 5.
Ioan. 7.

Ezech. 29.
Ioan. 14.

Matth. 4.

Esa. 20.

Psal. 201.

Esa. 37.

Matth. 26.

Dictũ Christi ad B. Antonium.

exclamauit, dicens; Quis effugiet hoc domine Deus? cui Dominus respondit; Sola humilitas Antoni.

VERSVS QVARTVS.

Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Domine, & consolatus sum.

IVdiciorum Dei recordatio, quibus & malos puniet, & bonos prę̃miat, maximũ solatium Dei cultoribus affert, sperãtes, quoniam momentaneum hoc & leue tribulationis eorum, supra
2. Cor. 4. modum in sublimitate æternum gloriæ pondus in eis operabitur, & quòd cõsummato præsentis vitæ cursu (quæ velut vmbra præterit) & mali quibus nunc arridet mundus, deprimentur, & boni quos odio habet, exaltabuntur, hæc autem consolatio ex his quæ in præsenti seculo cernimus incipit. Iudicia quippè Dei à primo homine, vsque nunc spem roborant, & quasi vmbram quandam præbent futurorum: vbi vnicuique secundum merita proprius deputabitur locus in sempiternum; nam licet in præsenti seculo aliquos sceleratos visibiliter punierit Deus, tamẽ multos videmus facinorosissimos homines quibus omnia prosperè cedunt, omnia arrident, omnia sibi ad nutum eueniunt, è contra tamen plurimos virtute claros, iustitiæ studiosos, in vltimis miserijs constitutos cernimus, mundo exosos ab hominibus abiectos, omniq́ue præsentis vitæ solatio exutos, si in mentem aliquando iustis non veniret, quòd & si in præsenti ita sit, in futuro tamen commutabun-
Gen. 49. tur sortes (sicut Iacob moriturus, commutauit manus, ponens dexteram super minorem ex filijs Ioseph, sinistram autem super maiorem) pene mouerentur eorum pedes, pene effuderẽt gressus
Psal. 72. suos, zelantes super iniquos, & pacem peccatorum videntes, vt contigit Dauid. Nunc autem hæc memoria eos in officio continet, integrosq́ue atque æquales eorum animos, tam in prosperis,
D. Chryso. quàm in aduersis facit. Vnde D. Chrysost. hom. 5. de Prouidentia & fato, hac subtilissima ratione vtitur, ad probandum animã esse immortalẽ, aliudq́; iudiciũ futurũ, in quo æquitas, quæ hic aliquãdo minimè cernitur, appareat; ait enim. Quòd si trãsacta hac vita nullum aliud iudiciũ restat, sequeretur q̃ Deus omniũ princeps iniustissimus super oẽs homines esset; quod audire aures perhorrescunt. Sed probat q̃ tale incõueniẽs consequatur. Quoniã ad rectũ

iudicem

iudicem expectat,& iustis præmia, & malis supplicia decernere. In præsenti autem seculo,videmus diuersum accidere, nam quàm plurimos facinorosos cernas, qui loco suppliciorum delitijs maximis affluant, diuitijs voluptatibusque fruantur; è contra iustos multa mala perpeti,omniquè præsentis vitæ refrigerio destitui. Ergo vel iniquissimè Deus iudicat, quod impossibile est, in eo qui norma iustitiæ, imo iustitia ipsa est,iniquitatem cadere; hoc enim esset dicere, quod ipse calor est frigidus, & ipsa albedo est nigra, quorum vtrumque naturali lumini repugnat, vel fateri debes aliud expectandum tribunal, aliudque iudicium restare,vbi hæc æqualitas fiat, & boni qui hîc mercedem non receperant, copiosissimam accipiant; è contra, mali qui hîc non sunt puniti æternas tunc pœnas pro suis sceleribus luant. Quare Paulus ait, Statutũ est omnibus hominibus semel mori, & post hoc, iudicium. Vnde sapiens Ecclesiastes. 3. hac consideratione sibimet respondens aiebat, Vidi sub sole in loco iudicij impietatem: & in loco iustitiæ iniquitatem, & dixi in corde meo, iustum & impium iudicauit Dominus, & tempus omnis rei tunc erit. Videntes enim quæ in hoc seculo nequam contingunt, quomodo iusti mala recipiunt, è contra mali bona,quo quid iniustiùs excogitari potest? loco iustitiæ, quæ æqualitatem in rebus facit, non æqua sed inæqualia fieri.Ex his principijs, diuersa colligunt mali ac boni;Iniquus enim dicit in corde suo, Non est Deus, Psal. 13. Alij diuinam prouidentiam ab his inferioribus auferunt, secundum quod apud Iob dicebant;Nubes latibulum eius,iuxta cardines cœli perambulat:nec nostra considerat,& Ezech. 8.dicit;Non videt nos Deus,dereliquit Dominus terram. Ecce quid colligunt mali.Iusti autem inferunt & dicunt, iustum & impium iudicabit Dominus,& tempus omnis rei tunc erit. Vbi in Hebræo ponitur Hæloym, quod est nomẽ Dei, in quantum iudex & tempus omnis rei tunc erit.Præcesserat enim in principio capitis huius, Omnia tempus habent & suis spatijs trãseunt vniuersa sub cœlo, tempus tacendi, & tempus loquendi, tempus belli, & tempus pacis. Tacuit enim & siluit in hac vita Deus, sed tunc quasi parturiens loquetur, vt dicit Esaias; cum amaritudine & ira contra impios, sententiam æternæ damnationis proferens:Tunc autem erit tempus omnis rei. Erit enim tempus iustorũ, erit & malorum, & Dei & omnium creaturarum.

Eccles. 3.

Psal. 13.

Ezech. 8.

Eccles. vbi supra.

Esa. 42.

Primum

Primùm tunc erit tempus malorum, quando stipendium pro peccatis recipient, quod est mors æterna, secundum illud Pauli.
Mors æterna stipēdiū malorum. Rom. 6. Stipendia peccati mors. Vnde Psalmo. 8. Inimici Domini mētiti
psal. 8. sunt ei, & erit tempus eorum in secula. Vbi Augustinus. Mentiti sunt ei in baptismo, vnum profitentes, & aliud facientes, renuntias, renuntio, & reddit ad quæ renuntiauerat, vtique quibus rebus renuntias nisi factis malis, nisi factis diabolicis, factis à Deo damnatis, furtis, rapinis, periurijs, homicidijs, adulterijs, sacrilegijs, sacris abominandis, curiositatibus? his omnibus renuntias, & rursus his inflexus superaris, facta sunt tibi posteriora, peiora prioribus. Canis reuersus ad vomitum &c. Inimici ergo Domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula; erit tempus eorum sine tempore, desinet tempus bonorum, & incipiet
Apoc. 10. æternitas suppliciorum. Nam Angelus Apocal. 10. Iurauit quòd amplius non esset futurum tempus, sed æternitas. Erit ergo tunc tempus peccatoris; Nam tunc peccator videbit & irascetur, den-
Psal. 111. tibus suis fremet & tabescet, desideriū peccatorū peribit. Psal. 111. Nunc non se videt peccator, nam seipsum ad tergum, alios coram se habet, Tunc autem conuertet eum Deus, vt propria conscientia conuictus, videat se. Arguam te & statuam te contra faciem
psal. 49. tuam. Psal. 49. Ponam te coram te, vt videas te & confundaris
psal. 6. Ex te, conuertantur & erubescant valde velociter, Psal. 6. Antea erat auersus à se, tunc autem conuertet eum iustitia diuina ad se: vt videat se & pudefiat de se. Videbit ergo tunc & irascetur; Cui
D. Aug. magis quam sibi ipsi? ait Augustinus, Contra seipsum arma conuertet, Quoniam ipsum sibi causam tanti supplicij esse vi-
Sapien. 5. debit, Sapientiæ. 5. Pœnitentiam agentes & præ angustia spiritus gemētes &c. Quid profecit nobis superbia? & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa &c. Ergo errauimus & sol intelligentiæ non est ortus nobis &c. Dentibus suis fremet & tabescet. Ibi enim erit fletus & stridor dentium, sed lachrymæ illæ tabescent, arescent, sine fructu erunt, quia serotinæ sunt & intempestiuæ: lachrymæ iustorum sunt pluuiæ tempestiuæ & opportunæ: quia suo tempore, nempe quando seminandi tempus est. Peccatorum autem importunæ, quia tempore messis
psal. 125. erunt. De bonis dicitur; Euntes ibant & flebant mittentes semina sua, venientes autem venient, cum exultatione portantes mani-
Matth. 25. pulos suos, sed malis dicitur; Nescio vos, quia clausa est ianua.

Flebunt,

Flebunt, sed tabescent lachrymæ, quia intempestiuè & serotinè. Flebunt igitur, sed irremediabilibus lachrymis velut alter Esau, qui post datam fratri suo (quem elegerat Dominus) benedictionem, venit & non inuenit locum pœnitentiæ, etiamsi cum lachrymis inquisisset eam, vt dicitur Hebr. 12. Sed in cœlo nō audietur vltra vox fletus. Esa. 65. Quia absterget Deus omnē lachrymam &c. desiderium peccatorum peribit, radicitus euelletur, quicquid desiderabunt nō euēniet eis, quoniam non derelinquet eis radicē nec germen. Malach. 4. (atrampa rayz.) In hac vita nullus despondere animū debet, quātumvis in miserijs magnis abiectus sit, quia potest ab eis releuari, ibi minimè, nec radicē nec germen derelinquet eis, hoc est, nec bona, nec spem aliquando habēdi, imo nec à malis quiescēdi, desideriū peccatorū peribit in tantū quod desiderabūt mortē, & nō veniet imo fugiet mors ab eis. Id pro maximo solatio elegerat Cain, quādo eiectus à facie Domini tremebundus poscebat vt quicunque eum videret interficeret. Sed dictum est ei nequaquam ita erit, nec hoc tibi pro refrigerio erit, sed erit mors tua immortalis, & dices illud Iob. 3. Quare misero data est lux, & vita his qui in amaritudine animæ sunt? qui expectant mortē & non venit quasi effodientes sepulchrum, sed quicunque interfecerit Cain reddet septuplum, hoc est, septem vindictas exoluet, vt 70. transferunt, id est, non vt tu existimas morieris & mortem pro remedio accipies, verùm viues vsque ad septimā generationē & conscientiæ tuæ igne torqueberis, ita vt quicūque te occiderit, aut in septima generatione, aut in septimo te liberet cruciatu, non quod ipse qui occiderit Cain septē vltionibus subijciendus sit, sed quòd septē vindictas quæ in Cain tātopere cucurrerunt, soluat ac finiat interfector occidēs eum qui vitæ fuerat derelictus ad pœnā, veluti si seruus inter verbera diceret Dño, quia incēdi domū tuā, & vniuersam tuā substātiā dissipaui, interfice me. Dominusq; respōderet, nō vt vis morieris & finies morte supplicia, verum longo tēpore custodieris ad vitā, & iam infeliciter in hac luce versaberis, vt quicunque te occiderit beneficium præstet occiso dum de tam multis te liberet cruciatibus, sic Ieronymus ad Damas. quæst. 1. to. 3. imo nec à se nec à suis doloribus auertere poterunt tantillum mentem, sed ibi mens fixa manebit, vt nec per momentum quiescat, in hac vita attentio auerti potest ab eo quod te cōtristat, tunc minimè, nec per instans, quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?

Hebr. 12. Esa. 65. Malach. 4. Iob. 3. Apoc. 9. gen. 4. Iob. 3. gen. 4. Similitudo D. Hiero.

fugiam &c. Stultus Adam sub ficu delitescere voluit à facie Domini,& folijs ficus se protegere,sed ibi deprehensus est à Deo,quo auertetur,vel conuertetur peccator tunc? Si cœlum respicit iudicem videt iratum euaginato gladio minantem, si terram hiantem videt, vt eum deuoret,flammasque iam vomentem abyssum vt rapiat,si in orbem se versetur creaturas omnes in vltionem suam armatas circunspicit,si ad vtrũque latus dæmones terribilibus oculis eum aspicientes, si ad se seipsum se conuertat, in seipso inuenit accusatorem,conscientiam nimirum suam,quæ eum accusat confundit conuincitque. Vnde D.Greg. 8. mor. c. 32. ait, Quis igitur dignè pensetiniquorũ confusio quanta tunc erit, quando & foris æternus iudex cernitur, & intus ante oculos culpa versatur. Heu miserum & flebilem hominem,sed iam minimè miserandum nec flendum, quoniam iam præteribit tempus miserendi eius,& aduenit plectendi. D.Greg.

Tempus iustorum. Pſal. 48. Ibidem. D. Aug. Simile. Pſal. 1. Pſal. 128.

Erit etiam tempus iustorum,erit enim matutinum illud quãdo impiorum dominabantur iusti Psal. 48. Vbi aduerte ex D. Augustino,super Psal. 48. quòd iusti sunt arbores, Et erit tanquã lignũ quod plantatum est secus decursus aquarũ Psal. 1. Impij vero cõparantur herbæ,erit tanquam fœnum tectorũ. Arbores in hyeme siccantur, sed vere reuirescunt, è contra herba hyeme viret vere exiccatur, Vita præsens hiẽs est,futura ver, igitur in præsenti vita iusti exiccati videntur, non enim virorem & splendorem mundi huius diligunt, imo floccipendunt. Vnde ficci sine flore & folijs huius seculi apparent, at in vere futuri seculi riuiuiscunt, florent, fructificant,manet enim radix viua sicut in arboribus in hyeme, hoc est charitas,quæ radix bonorum fructuum est,secundũ illud Pauli. In charitate radicati & fundati. Vnde & ipse alibi ad Colossenses. 3. Mortui estis, sed vita vestra abscondita est cum Christo in gloria,cum autem Christus apparuerit vita vestra,tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Cæterum iniqui sunt fœnum & herba, quæ hyeme viget,vere arescit, sic in hoc præsenti seculo florent,splendent, olent,fructificant, in futuro tamen, arescent, & veterascet in inferno gloria eorum, vt dicitur in eodem Psalmo. Vnde Lucæ. 16. dicitur epuloni illi qui erat in inferno. Fili recordare quod recepisti bona in vita tua, & Lazarus, similiter mala, nunc vero hic consolatur, tu vero cruciaris. Quare cum herba sint reprobi à morte pascuntur, vt eo Psalmo dicitur; Mors depascet

Ephes. 3. Coloss. 3. Coloss. 1. Psal. 48. Lucæ. 16. Psal. 48.

depascet eos,non eradicatur herba quæ pascitur,sed iterum pullulat, vt iterum pascatur, sic reprobi in inferno pascuntur à morte, quia mors illis perpetua est pullulant enim vt semper à morte pascantur hoc est morientes viuunt,habēt enim ex morte id quod maximè cruciat,nimirum dolores illos quos & in anima & in corpore ex tali separatione sentiunt morituri, & illud quod maximè contristat ex vita,nempe q̄ cum tot doloribus perseueret,quod si hominem moriturum diu agonizantem videmus miseremur ei, & iam quòd cruciatus illi finem habeant appetimus,quod nam tā miserabile spectaculum videri potest quam reproborū mors,quæ semper in cruciatibus vnanimiter perseuerat, nec deinde in æternum desinet? vnde aliter interpretantur illud mors depascet eos,nā Augustinus legit,mors pastor est eorum,nimirum quia pascit eos, hoc est ipsa mors quæ eos cruciat ipsa pascit & sustentat, vt in illis cruciatibus in æternum viuant, quare in inferno dicitur quòd est vmbra mortis,non enim est mors,sed vmbra mortis,est enim horror ille & timor & pœna, quæ in morte est (sombra que asombra) nō autem est ipsa mors,quia nunquā tam horrēda vita finitur,sed ibi plurima mortis imago. Duo ibi contraria compatiuntur, scilicet,vita cum morte,& mors cum vita,est quippe ibi vita mortalis, & mors cum vita,est quippe ibi vita mortalis, & mors vitalis, heu miseram mortem, heu miserrimam vitam, nec quid miserabilius fit diiudico,cum vtraq; & mors & vita miseranda sint.

Simile. August. Vmbra mortis in inferno.

Erit etiam tunc tempus Dei secundùm illud Psal.74.Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo,ideo dies ille vocatur dies Domini,quia in illo se totum manifestabit Deus,palam enim faciet iudicia iustitiæ suæ,nunc totus misericors apparet, tunc totus iustus manifestabit. Vnde Sap. 5. dicitur de eo. Induet pro thorace iustitiam,& accipiet pro gallea iudicium certum,hoc est tunc armatus iustitia totus apparebit,gladium suum vibrabit,hoc est euaginato gladio iustitiæ suæ percutiet impios. In hac vita gladius iustitiæ suæ in vagina continetur misericordiæ,quare non ita percutit nos vt disperdat,veluti si quis cum gladio in vagina incluso te percutiat,non enim vsque ad internecionem gladius suus desæuiet dum viuimus,quare non adeò experimur penetrantē gladium iræ suæ tunc autem euaginabit gladium vaginamq; misericordiæ proijciet,vt tu cū cōgredere vis cū alio,districto gladio vaginam longe à te proijcis,quasi tunc potius impedimentū,quā cōmodū præstet,

psal. 74. Sapien. 5. Simile.

Ezech. 12. sic Deus in illa die, vnde Ezech. 12. Ecce ego ad te eijciã gladium meũ de vagina sua, eijciã dicit, quasi à se remouere debeat misericordiã, nunc ipsa simul cum iustitia iudicat, ac veluti patronus nostrorigorẽ illius temperat, nosq; cõmunit, tunc autẽ iudiciũ sine misericordia fiet ei qui nõ fecit misericordiã, vt dicitur Iacobi & Iob. 24. Obliuiscatur eius misericordia, væ væ væ illi quẽ Dei misericordia deserit eiusq; obliuiscitur, non obliuiscitur passerũ, nõne duo passares à se veneunt, & vnus illorũ non est in obliuione apud patrem vestrũ. Et illi qui nec passerculi quidem qui dipẽdio venditur obliuiscitur, reproborũ tamen ad miserendũ non recordabitur, erit ergo tẽpus Dei quando iudiciũ impiorũ exequetur & statuet oues ad dexterã hedos vero ad siniſtram, hic formam iudicij depingere poteris, seueritatemq; iudicis, atq; rigorem sententię, secundũ illud Psal. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo turbabit eos, ite maledicti &c. E contra bonos blande alloquetur, benignoque vultu respiciens, benedicet eos & dicet, Venite benedicti &c.

Iacob. 2. Iob. 24. Matth. 10. Psal. 2.

Rom. 8. Erit etiã tempus omniũ creaturarum, nã vt dicitur Rom. 8. Expectatio creaturæ reuelationẽ filiorũ Dei expectat, vanitati enim creatura subiecta est nõ volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatẽ gloriæ filiorũ Dei. Nunc creatura etiã peccatorũ vanitati deseruit illuminando & fouendo, tunc autẽ viceuersa suo creatori deseruiet contra peccatores pugnabit enim illo die pro eo orbis terarũ contra insensatos. Cum ergo dies ille erit tẽpus iustorũ maximo eius memoria gaudio eos afficiet, & videntes iudicia, quæ in præsenti vita Deus exercet, quæ tanquã præludia sunt futurorum erigitur eorum animus ad contemplandũ futura & gaudent & cõsolantur vehementer, cum Dominus dixerit eis, Cũ autẽ videritis hæc fieri, respicite & leuate capita vestra: quoniã appropinquat redẽptio vestra. Et illud Cant. 3. Surge propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni, iam enim hyemis transijt, imber abijt & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, hoc est iã non erit amplius, nec luctus, nec clamor, sed nec vllus dolor, quoniam priora transierunt, surgent à miseria, & stabunt in fortitudine, & magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt vernãtibus amicti floribus, perpetuum alleluia canentes, nõ erit amplius luctus sed lætitia sempiterna super capita eorũ, gaudium & lætitiam obtinebũt, & dicent illud Isai. 14. In die illa cum requiẽ dederit tibi Dñs à labore

Cant. 3. Sapien. 5. Isai. 35. Isai. 14.

bore tuo & à concussione tua & à seruitute dura qua ante seruisti, sumes parabolā istam contra regem Babylonis & dices, quomodo cessauit exactor quieuit tributum, contriuit Dominus baculū impiorum, virgam dominantium cedentem populos in indignatione plaga insanabili. Hæc tu poteris latius prout Dominus dederit ampliare.

VERSVS QVINTVS.

Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

IN Psalterio Romano legitur, defectio animi tenuit me. Hieronymus & alij vertunt, horror tenuit me, primum hoc iustos afficit tædio, quod peccatores videant flocipendere Deum, cuius iudicia seueriſsima sunt, & ita in Deum procaces esse, ac si non beneficus in eis, cui omnia bona accepta deberent, sed impius ac malignus in eos extitisset, quod Dominus Ierem. 2. improperat eos dicens; Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt à me, & ambulauerunt post vanitatē, & vani facti sunt & non dixerunt, vbi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti? &c. Et post pauca, Et induxi vos in terram carmeli, vt comederetis fructum eius, & optima illius, & ingressi contaminastis terrā meā, hæreditatē meā posuistis in abominationē. Quia iustus seueritatē iudiciorū Dei timet, horrore maximo concutitur videns inuerecundè malos quasi nihil facere iudicē, quod prouenit tū ex affectu ad Deum, cuius honorem maximè æmulatur, cum ex cōmisseratione ad ipsos peccatores, de quorum interitu vehementissimè dolet, vnde Cassiodorus sic dicit. Hic pietas sanctæ conuersationis exponitur, vt dolore se defecisse dicat, quia peccatores legem Domini deserere videbantur, necesse est enim vt sanctum virum alterius culpa contristet, dum animus pius saluos fieri desiderat vniuersos, vnde sancta cohors martyrum, non tantum pœnis suis quam tyrannicis torquebatur excessibus, & Diuus Augustinus ait, Plangis mortuum magis plange viuum, an non sunt in te viscera Christianæ miserationis vt plangas corpus, à quo recessit anima, & non plangas animam à qua recessit Deus? id in suis Threnis lamentabatur Ieremias capite. 2. dicens, Defecerunt præ lachrymis oculi mei, & Diuus Paulus. Quis infir-

Hieron.

Ierem. 2.

Cassiod.

Augusti.

Thren. 2.

2. Cor. 11.

matur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non vror?
Rom. 9. & Rom. 9. Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis. Anathema olim dicebantur, quæ in cultum Deorum separabantur, quasi sursum posita & segregata à prophanis in honorem Dei. Cupiebat ergo Paulus separari à Christo, non per culpā, hoc enim nullo modo eligibile est, sed carere fruitione amici saltē ad tēpus pro salute Israel. Quia & hoc in gloriā Christi cedebat, vt & Iudæi ipsi tanquā vero Messiæ deferrent honorē secundū illud
Prou. 14. Prou. 14. In multitudine populi dignitas Regis, vnde Chryso. lib.
Chryso. de cōpunctione cordis ait, ita totā eius mentē deuicit amor, vt etiā eo quòd præceteris omnibus amabilius erat, nempe esse cū Christo, rursum id ipsum, quia ita placeret Christo contemneret, sed & cœlorum regna quod videbatur laborum esse remuneratio, pro Christo nihilominus cedere pateretur. Hæc expositio placet,
Thom. D. Thom. licet etiam posset dici quod anathema olim dicebatur id quod in honorem Dei totum cremebatur, sicut ciuitatem Iericho vocauit Deus anathema, quia in vltionem diuini iudicij voluit totam consummi & conflagari, desiderabat ergo Diuus Paulus totum se flammis, & morti tradere tanquam anathema, si id pro salute fratrum oportuisset fieri.

Vel etiam potest intelligi carmen istud sic, ô Domine quoniā & si maxima mihi consolatio fuit iudiciorum tuorum memoria, quibus & bonis præmia & peccatoribus supplicia decernis, tamē considerans malorum procacem inuerecundamq; audaciam quibus te ad iracundiā quotidie prouocant, graui horrore concutitur animus meus, sed exinde ad me ipsum cogitatū flectens cū videā me ex eadē massā coagulatum, carnem labilem ad malumq; flexibilem, & pronam sicut cæteri habētem, minus mihi fidens horret animus, tremit cor, defficiuntque omnia intima mea, ne mihi quod illis mei similibus accidat, vt & ego in peccatis prolapsus seueritatem iudiciorum tuorū incurrā. Voluit noster artifex Deus fragilē nobis naturā, facilem, labētemq; permittere, ad malaq; procliuem, vt minimè nobis ipsis fidentes ab eo semper penderet animus, à quo & velle & perficere & facultatem & opus habemus, nū
Prou. 24. quam securi sed semper pauidi ageremus vitam, nā beatus homo
Philip. 2. qui semper est pauidus, vt adimpleremus illud Pauli cum timore
Iob. 9. & tremore uestram salutem operamini, & Iob. 9. Verebar omnia
Eccle. 5. opera mea sciens quòd non parceres delinquenti, & illud Eccle. 5.

De pro-

De propitiato peccato noli esse sine metu,& vt in alijs decidentibus meam agnoscerem ad malum procliuem naturam,sicut enim in alijs hominibus quos obire diem video,meam mortalem cognosco naturam,sic in alijs in peccatis labentibus eandem ad malum pronã fateri cogor,vnde quidã ex Eremitis quotiens aliquẽ in peccatũ prolapsum audiebat,flebat vberrime clamans & dicẽs,ille hodie & ego cras,& Iob. 5. nos admonet dicens. Visitans speciem tuam non peccabis, hoc est, vidisti aliquem propter fragilitatem naturæ in peccatũ aliquod incidisse,teipsum ergo in illo met peccatore fingito,speciemq; tuam atq; conditionem propriam & naturam in illo attento animo contemplare,inuenieſq; naturam tuam in illo peccasse,quippe quæ defectibilis est,& cum eandem in te ipso videas, pauens ac tremens Dominum semper deprecari cogeris,quatenus naturam miseratus fragilem continuum suppeditet auxilium:ne eadem natura in te similiter defficiat sicut in alio. Plange ergo te ipsum in alio peccatore,quem vidisti labentem,cũ naturam quam geris,in alio videris defficientem & pauidus atque humilis cum nostro Propheta clama & dic,Defectio animi tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam:quia in illis meipsum peccatis obnoxium atque procliuem considero.

Fletus cuiusdã S.Eremitæ.

Iob. 5.

VERSVS SEXTVS.

Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.

OMnium rerum vicissitudo est ait comicus, quod & ipsi iusti in hac vita experimento probant,nunc tædio afficiuntur,nunc gaudio,nunc iterum tristitia præmit,nunc rediẽs gaudium lætificat,atque tali vicissitudine vita præsens transigitur. Memoria iudiciorum Dei lętum reddiderat animum iusti,sed praua orum audacia propriæq; fragilitatis timor horrorem ac tædium incusserat,nunc denuo lætitia erigitur iustificationum Dei recordatione,quæ cum pulcherrimo procedant ordine,quasi quædam ordinata musica animæ aures voluptate afficiunt.Quare Diuus Augustinus vult,quòd præcedens carmen respondeat dimidio, quod ipsum præcesit,& hoc præsens alio dimidio nimirum eo ꝙ dixerat.Memor fui iudiciorũ tuorũ,respõdit illud,Defectio tenuit me &c. Sed illi sententiæ,& consolatus sum,arridet,hoc carmen

Comicus.

Augustꝰ.

præsens, cum dicit, cantabiles mihi erant iustificationes tuæ. Burgensis. psal. 57. Burgensis hoc ordine procedit ex memoria iudiciorum Dei quibus impijs supplicia infert consolatio iustis oritur, nã lætabitur iustus cum viderit vindictam. Ne autẽ oriretur suspicio quod illi qui de vindicta malorũ gaudebãt etiam ipsa peccata placerẽt, subdit tædium & horrorem quem ipsi peccatores sibi incutiebant, sed rursus memor iudiciorum Dei, quibus in alio seculo in eos vindictam exercet tædio abiecto delectatur. Vnde sensus huius versus est Burgensis. secundum Burgensem, licet de culpa delinquentium doleam, gaudeo tamen in loco peregrinationis meæ, ideſt, in hoc seculo considerans iustificationes tuas in alia vita, & ideo cantabiles mihi sunt, ideſt delectabiles.

Sed quoniam alij interpretes volũt hic insinuare prophetam se delectatione perfusum maxima, ex hoc quòd corde & ore iustitias Dei canebat veluti carmina cantari solent (vnde Hieron. vertit Hieron. carmina, mihi erant iustificationes tuæ) aduertendũ est ex D. Au Auguſt. guſt. lib. 2. de ordine contra Academicos tom. 1. c. 14. quod ipsa ratio hominis musicam & carmina adinuenit, voluit enim (ait) seipsam ad rerũ diuinarũ cõtẽplationẽ rapere, sed ne de alto caderet quæsiuit gradus, atq; ipsa sibi viã per suas possessiones ordinẽq́ue molita est, desiderabat enim pulchritudinẽ, quã ne sola & simplex posset sine istis oculis intueri, impediebatur à sensibus, itaq́; in eos ipsos paululũ aciẽ torsit qui veritatẽ se se habere conantes festinantẽ ad alia pergere importuno strepitu reuocabant, & primo ab auribus cœpit, & intellexit nihil aliud ad aurium iudicium pertinere quàm sonũ vbi delectationẽ pulchritudinemq; sonis tribuit, sonis inquã ordinatis, nã subdit, videbãt hanc materiã scilicet sonũ, quæ fiunt arte esse vilissimã nisi certa dimensione temporum & acumi Idem lib. 1. de music. cap. 5. nis grauitatisq; moderata varietate soni figurarentur, & lib. 1. de musica. cap. 5. ait, quòd sensus musice ineſt à natura, vnde fieri inquit putas, vt imperita multitudo explodat sæpè tibicinem nugatorios sonos afferentem, rursumq; plaudat bene canenti, & prorsus quanto suauiùs canitur, tanto amplius & studiosius moueatur? nunquid nam id à vulgo per artem credendum est musicè fieri non: quid igitur? in natura id fieri puto quam omnibus dedit sensum audiendi quo ista diiudicantur, musica tamen colligantiam habet cum intelligentia & ratione (ait ibi Augustinus) nam sonos etiam ipsa bellua carpit, ordinem tamen vocum consonan-

sonantiamq; ex illis resultantem, solus animus rationis & ordinis capax percipit, quare vt author est Arist. 8. Polit. & Boetius in prologo musicæ, per diuersas melodias sonorum animæ hominum diuersimodè disponuntur. Vnde idem Diuus pater Augustinus libro. 20. confess. cap. 33. ait omnes affectus spiritus nostri pro suaui diuersitate habere proprios modos in voce, atque cantu, quorum nescio qua occulta familiaritate excitentur, nam præmiserat quòd ipsis sacris cantibus religiosius & ardentius mouebatur animus suus in flammam pietatis, cum ita cantantur, quam si non ita cantarentur, quare sonoros cantus in Ecclesia approbat atque laudat, vt per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat, vnde cap. 6. dixerat, Quantum fleui in hymnis & canticis tuis suauè sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus, acriter voces illę influebant auribus meis & eliquebatur veritas in cor meum & ex ea æstuabat inde affectus pietatis & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis, & cap. 7. ait, tunc hymni & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus meroris tædio contabesceret, institutum est. Ex quibus omnibus colligendum est, & ad mœrores subleuandos, & ad animos erigendos mirisque modis mouendos, musicam cantusque conducere maximè, vnde vt legitur. 1. Reg. 16. cum spiritus malus exagitabat Saulem (qui absque dubio humor melancholicus mœrorem maximum atque pauorem ingerens erat) psallebat Dauid manu sua & leuius habebat. Dilatat enim animum musica quæ dilatatio lætitiam generat mœrori contrariam. Verum est quòd in rebus diuinis sic cantibus attendendum est, vt ne omnino animum post sensus taliter rapiant vt à diuinis deflectatur, potiusque cantus quã id quod canitur attendat, quod D. Aug. loco supra citato, cap. 33. 10. confess. vituperat & veluti culpam detestando confitetur, dicens. Tamen cum mihi accidit vt me amplius cantus quam res quę canitur moueat, pœnaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire cantantem quinimo non solùm hominum animos musica allicit, verùm etiam insensibilia mouet. Nam Solinus libro de mirabilibus mundi dicit, quòd in Alessa regione est fons quietus, qui semper scaturiens intra albei sui ripas continetur; at verò ad sonitum tibiæ vel citharæ intumescit supra albeum, ripasque & terrãm omnem implet, quid mirum si deuota anima spiritualibus canticis, hoc est, Ecclesiæ

Aristot. 8. Polit. Boetius. August. 1. Reg. 16. August.

hymnis ac carminibus quæ canit allecta extra se in cœlestem angelorum melodiam rapiatur, quæ prius in seipsa tantum contenta quiescebat? Dicat ergo egregius psaltes noster. Cantabiles mihi erant, &c. hoc contra mœrorem medicamine vtebar, hoc tædium expellebam & horrorem: cum tanquam carmina ad sonum citharæ & organi iustificationes tuas summa voluptate canebam. Vita presens iter est ad cuius releuandas grauedines velut carmina, tuas iustitias concinebam alij bona, alij impudica, alij prophana cantica canunt, ego tamen iustificationes tuas in Psalterio decē cordarum canebam carmina mea iustitiæ tuæ, de quo & in procœmio
Thom. non nihil præfati sumus, vide D. Thom. 2. 2. q. 91. artic. 1. & 2.

Et certè spes Christiana de qua in hoc octonario fit mentio hāc spiritus dilatationem & lætitiam efficit, nam si spes lucri temporalis lætificat homines multo fortius spes Christiana, quæ est
Spes. certa expectatio futuræ beatitudinis, quæ in Dei visione sita est,
Psal. 76. vnde Psalm. Memor fui Dei & delectatus sum, & ideo læti gratias
Psal. 62. agunt Deo qui ipsos iustificauit & in spe constituit, Psalm. Labijs exultationis laudabit os meū, quare hæc exterior laudū decantatio, inter alia, adinuenta est vt ore cordis pariter & corporis gratias summo redderemus autori pro tot in nobis mirificis collatis do-
Isai. 63. nis vnde Isai. 63. Miserationū Domini recordabor, laudem Domini, super omnibus quæ reddidit nobis Dūs. Nam licet Deus in se ipso mente cōceptus maior sit omni laude, de quo dicitur quantū potes tantū plaude, quia maior omni laude, nec laudare sufficis, &
Eccl. 43. Eccl. 43. Exaltate eū quantum potestis, superualebit adhuc, imo
Arist. & Arist. 1. Et hic dicit q optimorū non est laus, sed maius aliquid
Psal. 64. & melius. Et Psal. 64. Te decet hymnus, secundū Hebræo. & Hiero. legitur, Tibi silet laus Deus in Sion, & si in quā in se ipso Deus maior sit omni laude, propter eius infinitam excellentiam, tamen si eū in suis effectibus cōsideremus, qui in nostrā vtilitatē ordinant summas ei laudes sine cessatione cātare debemus, nā vt ait D. Au-
August. gustinus. Sicut nullū est nec minimum quidē momentum, aut instans, in quo nō aliquod beneficium ex eius nobis liberalitate proueniat, ita nulla debet præteriri hora, quin ei accepta beneficia re-
Ephes. 5. gratiare debeamus, vnde Paulus. In omnibus gratias agentes
Bernar. Deo, & Diuus Bernardus ad hoc propositum hoc carmen exponit dicens, quoties tentatio superatur, aut vitium subiugatur, aut imminens periculum declinatur, aut laqueus insidiantis de-

præhen-

deprehenditur,aut vitiosa,aut inueterata quæcumq; animæ, passio semel perfecteque sanatur, aut multum cupita & petita virtus,tandem aliquando Dei munere obtinetur,totiens iuxta Psalmistam personet gratiarum actio,& vox laudis,& ad singula quęque beneficia benedicatur Deus in donis suis, alioquin ingratus reputabitur cum dicursio aduenerit,qui non poterit Deo dicere. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ &c.

Secundo confert maximè ad memoriæ tenacitatē,fixiùs quippe hæret memoriæque alta voce cantatur, vnde Diuus Ambrosius hic ait.Quæ enim bene memoria tenemus,cantare consueuimus,& quæ melius cantantur, melius nostris adhærent sensibus Dicit ergo Cantabiles mihi erant &c.Quia non perfuntoriè transire debemus,quando legimus vt tunc tantum,cum legerimus ea, in memoriā eorum redire videamur,sed etiam cū abest codex manibus,non tanquam animalia quæ probantur immunda in lege, sed tanquam animalia munda quæ etiam canendo pascūtur,quæruminare consueuerunt ex semetipsis alimenta sibi recōdita proferentes,ita & nos de nostræ memoriæ thesauro de interioribus nostris ruminandi nobis pabulum spirituale promamus,hymni nobis cantica,nobis Psalmi,nobis iustificationes Dei sint, psallamus spiritu,psallamus & mente,ne si obliti fuerimus tempore necessitatis dicatur vnicuiq;; Abiecisti sermones meos retrorsum.Et ideo vt expelleret & dimoueret obliuionem à domo sancta sua cātores sibi fecit verus Salomon qui toto spiritu conquirendæ cognitionis diuinitatis intēderent, ex quibus apparet,id quod hic dicitur;Cantabiles mihi erant,idem esse,ac dicere,memoriter retinebam iustificationes tuas.Hæc Ambrosius.Imò Diuus Augustin. loco proxime citato de ordine dicit.Ideo poetas finxisse mussas esse Iouis & memoriæ filias,vnde ista disciplina sensus intellectusque particeps musicæ nomen inuenit. Ambros. August.

Conducit tertio ad retinendum animum in officio ne per multa distractus non quiescat.Vnde Dominus Isa.48. Laude mea infrenabo te, ne intereas,veluti freno quodam continetur animus in Dei laudibus ne per inania diuagatus intereat,& Cant.Sicut vita coccinea labia tua sponsa,nam sicuti vita colligit superfluentes capillos atque coarctat,ne huc illuc à vento circunferantur.Sic labia Ecclesiæ quibus laudes decantantur Deo,animam colligūt ne diuersis agitetur curis.Sed in eo quod canit tota eius attentio & Isai. 48. Cant.4.

acies dirigatur, sed quoniã pro beneficio redẽptionis cuius pretiũ sanguis Christi fuit, præcipuè laudes canit Deo Ecclesia, ideo vittę coccineæ siue purpureæ cõparãtur eius labia quę nimirũ sanguinẽ agni lãbunt, ruminant, atq; fugunt laudando. Colligunt ergo cogitatus cantus diuinorũq; laudes, vnde D. Bernar. Quotiescũq; chorũ ingrediebatur curas omnes ad ostiũ remittebat dicens, hic me expectate straneæ alienęq; curę vt in Dei laudibus solus absq; vobis sim, & D. Aug. in prologo super Psal. ait laudari à te vult Deus vt per hoc tu proficias non vt ille sublimetur, non à te amat quod illũ augeat, sed quod te ad illũ perducat. Imò vt veteres historiæ nobis tradunt, Agamenõ iturus ad bellum Troyanum Doricam musicũ Climnestrę vxori reliquit, qui suis modulationibus eam in pudicitiam contineret, nec prius ab Egistro vitiari potuit quàm impius musicũ interimeret. Deniq; Angelorum beatorũque omnium continuum exercitium est laudes incessanter decantare Deo dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabbaoth & Psal. 121. dicitur. Illuc enim ascẽderũt tribus tribus Domini testimonium Israel ad confitẽdum nomini Domini, hoc est ad laudes concinendas Deo, & Tob. 13. loquens de illa cœlesti Hierusalem, quæ sursum est mater nostra ait. Ex lapide cãdido & mundo omnes plateæ eius sternentur & per vicos eius Alleluya cantabitur. Hoc est laudes Deo modulatis vocibus per vicos & plateas eius decantabuntur. Quid autẽ felicius huic militanti Hierusalem contingere potest quã illius triumphantis imitatricẽ esse quodq; illa incessanter facit, statutis temporibus ipsam reddere, ac dicere cum regio psalte Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ? hoc est in hoc exilio, nam Apost. nõ vult nos in domo Dei aduenas esse, atq; peregrinos, sed ciues sanctorum & domesticos Dei, qui enim domesticus est Dei & conciuis beatorum exul est in mundo, qui conuersatur in cœlestibus peregrinus est in terris, qui ergo hic cantat iustificationes Dei, in loco peregrinationis debet esse, qui enim cantat vacuus est & diuersarũ cogitationũ curas abijcit sequestrat auaritiã nõ solũ corporis voce sed etiã mẽtis, viuaciter semulcet, nõ eñ tãquã mẽstus inopię solitudine, sed tãquã liber ab omnib⁹ affectibus corporaliũ passionũ debet esse. Sic enim alibi cantabat dicens Psal. 70. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi & anima mea quam redimisti.

August. in prol. psal.

Historia Agamenonis,

psal. 121.

Tob. 13.

psal. 118.

Ephes. 2.

psal. 70.

D. Greg. Diuus Greg. hom. 22. super Ezec. sic explicat hũc versum dicẽs, cãtabiles

Cãtabiles mihi erãt iustificationes tuæ in loco incolatus mei; Iustificationes Dei dicimus præceptã diuina quæ nos iustos faciunt si impleãtur, quę tunc nobis in loco incolatus nostri cantabiles fiũt, quando in hac peregrinatione vitæ præsentis ipsa eadem mandata diligimus & ex desiderio implemus.

VERSVS SEPTIMVS.

Memor fui nocte nominis tui Domine: & custodiui legẽ tuam.

NOn solũ dies sed etiã noctes in Dei laudib⁹ expẽdi debẽt vt infrà dicit. Media nocte surgebã ad cõfitẽdũ tibi sup iudicia iustificationis tuæ, & ideo in hoc versu dicit quod etiã in nocte memor erat nominis Dei eiusq́; iustitiæ, sed quia oratiões & gratiarũ actiones debet sancta cõmitari operatio, infert, & custodiui legẽ tuã, illa quippe accepta erit vox laudis quam manus recti subsequitur operis, aliàs factus erit velut æs sonans aut cymbalum tinniens, vt dicitur. 2. Cor. 13. Psal. 118.

Sed aduerte quod D. Aug. in præsenti loco per noctẽ intelligit tẽpus aduersitatis sicuti per diẽ intelligi solet prosperitas, sicut eñ dies naturalis nocte & die cõstituitur, sic vita præsens, quę breuissim⁹ dies est, nocte & die, luce & tenebris, prosperis & aduersis, cõstat Gen. 1. Factũ est vespere & mane dies vn⁹, pri⁹ nominatur vesper qa aduersitas præcedit, psperitatẽ, primã vocẽ plorãtes emitti mus, vt de seipso ait Salomõ. Primã vocẽ similẽ omnib⁹ emissi plorãtis. Et alibi gloriã præcedit humilitas, hoc est lętitiã anteuenit tristitia, iust⁹ ergo ęquanimitatẽ in vtroq; seruare debet, & tã in prosperis, quã in aduersis, Deo ꝓ oĩbus gratias referre vnde D. Amb. hic ait. Nõ est magnũ si tũc nominis Dei sis memor, & Dño gratias agas, qñ in ꝓsperis & secũdis, sed si tũc adhæres Chro qñ persecutor te exagitat, qñ aliqua procella perturbat, amisisti filiũ in illo dolore, in illa nocte, in illa destitutione, memẽto Dñi Dei tui, ne quasi nõ exauditus, ingratus sis & in tua prędariceris erũna, pulsus es in exiliũ, memẽto Dñi Dei tui ne patriæ interdictæ tibi charitatem Deo præferas, alicuius diuitis oppressus es potentia, amisisti proprias facultates, indiges sumptu, memento Dñi Dei tui, ne noxte ægestatis abducat à deuotionis effectu, hoc est enim mãdatum legis vt in nocte magis quæras, quãdo magis exaudiaris à Domino, & posis dicere, In tribulatione inuocaui Dominũ & exaudiuit me in latitudine, sic ergo in nocte memor est nominis Dei qui in aduer- Gene. 1. Sapien. 7. prouer. 15. 2. Cor. 13. Augusti.

in aduersitate Deo gratias agit, Deum laudat, hæc Ambros. Vnde
Iob. 35. illud Iob. 35. Qui dedit carmina in nocte hoc est, qui docet laudes canere Deo in tribulatione, in Euangelio enim hoc docemur,
Ezech. 2. quippe quòd liber est ille quem vidit Ezech. 2. in quo erant scriptæ lamentationes & carmen hoc est tribulationes & laudes, instruimur enim in Euangelio in tribulationibus laudare Deũ. Vn-
Psal. 41. de & Psal. 41. dicitur. In die mandauit Dominus misericordiam suam & nocte canticum eius. Hoc est in die prosperitatis misericordiam Domini prædica, in nocte aduersitatis ei laudes decantare, nõ pigeat. Vnde & subdit, apud me oratio Deo vitæ meæ, idest ad manum orationem habeo præparatam, vt cum in aduersis me sensero prouolutum ad ipsum per orationem quasi ad tutissimũ portum accurram, quem vt vitæ meæ authorem & conseruato-
Iacob. 5. rem colo. Quare Iacobi. 5. dicitur. Tristatur aliquis inter vos oret. Æquo animo est, psallat, hoc est aduersis opprimeris ora, tibi prospera arridենt, psalle, æquo animo in vtramq; sis partem oportet,
psal. 138. tunc enim adimplebitur in te illud Psalm. 138. Nox sicut dies illuminabitur sicut tenebræ eius ita & lumen eius. Nox illuminatur sicut dies, quando aduersa tanquam Dei beneficia recipimus: &
pro eis gratias ipsi summas referimus, sicut Iob post tot flagella
Iob. 1. carmina cantabat in nocte & dicebat. Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est; sit nomen Domini benedictum. Est autem lumẽ sicut & tenebræ, quando æquo ani-
Deute. 25. mo in aduersis & prosperis te geris, ideo enim præcipiebatur olim in lege ne haberes diuersa pondera in domo tua, sed vnum fidele pro omnibus, hoc est ne alio pondere æstimares aduersa, alio pro
prou. 20. spera, sed æqualis & rectus in vtramque partem consisteres, nam pondus & pondus, mensura & mensura abominabilis est apud Deum, eodem pondere vtrumque æstima, quia ab eodem Domi-
Vbi supra Iob. no, vtraque proueniunt, quod considerans Iob aiebat, Si bona suscepimus de manu Domini mala autem quare non sustineamus? ecce æquabilitatem ponderis in vtroque. Nam qui in prosperis benedicit Deum & in aduersis ipsum derelinquit, iam diuerso pondere vtraque æstimat, abominabilis erit apud Deum in quo & ia-
psal. 48. ctabitur illud Psal. 48. Confitebitur tibi cum benefeceris ei, & il-
Eccl. 6. lud Prou. est amicus socius mensæ, & in tempore tribulationis re-
Iud. 3. cedit, sed debet esse verus Dei cultor, velut alter Ayot ambit dex-
1. Mach. 6. ter, qui vtraq; manu pro dextra vtebatur, & velut alter Eleazarus

à dextris

à dextris & siniſtris inimicos feriens secũdùm illud Paul. ad Cor. 10. Per arma iuſtitiæ à dextris & à siniſtris, ideſt, æquus in proſperis & aduerſis. Vnde Gregorius lib. 31. mor. ſuper illud ca. 39. Iob Exultat audacter in occurſum pergit armatis ait. Exultat audacter quia ſic aduerſis non frangitur, ſicut neque proſperis eleuatur, aduerſa nanque non deficiunt quem proſpera nulla corrumpunt, ne ergo prematur aduerſis, habet vim fortitudinis, ne eleuetur proſperis, habet pondus inſuper inſidentis, & ſtatim. Irata deijciunt quos blanda ſuſtollunt, & Auguſt. Pſal. 83. ait. Aduerſitas nulla confringit quem felicitas non corrumpit, qui ſe habet æquanimiter ad vtrumque, integer & illæſus per vtraque tranſilit. Greg. libr. 31. mor. c. 14. in principio. Auguſt. Pſal. 83.

Intelligit etiam Diuus Auguſtinus per noctem, præſens ſæculum quod tenebris peccatorum & errorum circunfuſum eſt, qua propter comparatur Ægypto, qui tenebræ interpretatus dicitur, In mundo ergo tenebris obfuſcato iuſtus luce diuina circunfulſus videt & memor eſt Dei. Vnde cum Ægyptij tenebris opprimerentur, filij Iſrael ſplendidiſsima fruebantur luce, vt dicitur Sapien. 17. & 18. Solis autem illis ſuperpoſita erat grauis nox, ſanctis autem tuis maxima erat lux, hoc eſt enim lucem in tenebris lucere Ioan. 1. iuſtos inter iniquos ſanctè & religioſe viuere, vt de iuſto Loth dicitur. 2. Pet. 2. Quod aſpectu & auditu iuſtus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam iuſti iniquis operibus cruciabant. & Pſal. 62. In terra deſerta inuia & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi. Vide Gregor. ſuper 1. capit. Iob in priora verba. Erat vir in terra Hus nomine Iob &c. Auguſt. Sapien. 17. & 18. Ioan. 1. 2. Petr. 2. pſal. 62. Gregor. in 1. ca. Iob.

(Et cuſtodiui legem tuam) nimirum quia memor fui nominis tui, nam in nomine Domini, hoc eſt in virtute eius, lex Dei cuſtodiri poteſt, quoniam ſine eius gratia impoſsibile eſt totam adimplere legem, vt ipſe dicit. Sine me nihil poteſtis facere, ipſe enim dat velle & perficere pro bona voluntate ſua, & in nomine eius debemus virtutes multas facere, & in nomine eius etiam dæmonia nobis ſubijcientur, nam non eſt aliud nomen relictum hominibus ſub cœlo in quo oportet nos ſaluos fieri præter nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo eſt ſalus vita & reſurrectione noſtra per quem ſaluati & liberati ſumus. Igitur per virtutem eius legem Dei cuſtodimus, quare Auguſtinus frequenter poſtulat dicens, Domine da quod iubes, & iube quod vis. Ioan. 15. philip. 2. Math. 7. Luc. 10. Actor. 4.

VER-

VERSVS OCTAVVS.

Hæc facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui.

MVlta referre potest pronomen, hæc, nam referre poterit legem hoc est, ipsa lex contingit mihi, quia tuas iustitias exquisiui. Illis enim cõtingit assequi legem Dei qui in toto corde præceptâ eius exquirunt, licet hoc Græcę linguæ peritis non placeat eo quòd in Græco lex est masculinum, pronomẽ autem femeninum aliàs soleciſmus committeretur. Vnde D. Hiero. in genere neutro transfert, quo caret Hebræa lingua & ideo multotiens ab illa fœmeninũ pro neutro vsurpatur, vt sensus sit, hoc factum est mihi vel hæc quæ retuli contigerunt mihi, quia iustificationes tuas quisiui, & alibi dicitur vnam petij à Domino loco huius, vnum petij à Domino. Vel rursum potest referre, vel demõstrare, id quod precedenti carmine dixerat memor fui nocte nominis tui Domine, & infert, hæc nox facta est mihi, ideſt dicere, tribulationes & aduersitates mihi euenerunt pro eo quod iustificationes tuas exquisiui, quod certè verisimum est, nam vt dicitur. 2. Tim. 3 Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persequutionem patiuntur, & Eccle. 2. Fili accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia & timore, & præpara animam tuã ad tentationem, vnde & Christus Dominus statim post baptisinũ tentationis pericula subijt, nam & diabolus ferotius sæuit contra iustos nimirum cuius cibus ẽlectus est, & veluti cupidus pyrata onustas naues rapere quærit non vacuas, quare Isa. 59. dicit. Qui recesit à malo prẽde patuit. Seueriores facti sunt Ægyptij contra filios Israel postquã audierunt eos velle sacrificare Domino. Statim vt Maria Magdalena ad meliorẽ frugem conuersa est omnes aduersus eam murmurare cœperunt Pharisæus, discipuli, ipsa soror eius Martha, vnde Rabbanus in quaddam Epistola sic ait, mũdus aduersus desertores suos fortius pugnat & egredientes vitæ secularis illæcebras, grauior cõcursus expectat nam & in exitu Israel de Ægypto Pharao, vehementius scanduit, & sathanas egrediens ab homine quem ab infantia tenuerat, ipsum grauiùs in egressu decerpuit, & Deus etiam id permittit suis quia cupit amicos igne tribulationis & aduersitatis examinatos & probatos habere, vnde Angelus ad Tobiam ca. 12. dicit, & quia acceptus eras Deo necesse fuit vt tentatio probaret te, & Sapientiæ. 3. dicitur, Tãquam aurum in fonace probabit illos, vt

Hierony. 2. Tim. 3. Eccles. 2. Abac. 1. Simile. Isa. 59. Exod. 5. Lucæ. 10. Rabbanus. Tob. 12. Sapien. 3.

los, vt omni expurgata erugine stannum ab auro secerneretur purioresque iusti absque vlla extranea admixtione inuenirentur, ideo quippe & Iob tentari ab aduersario permisit, vt de probato & examinato amico contra aduersarium quasi se iactaret Dominus dicens, Nunquid consideraſti seruum meum Iob, quòd nō sit ei similis super terram? tu autem commouisti me aduersus eum vt affligerem eum frustra, idem in Abraham contigit & inquàm plurimis amicis Dei. ¶ Mihi tamē cū Dño Caieta. qui in principio huius octonarij ita videtur sentire alia relatio huius pronominis se se offert quæ præsenti maximè proposito congruit, nimirū vt referat & demōstret spē de qua in præsenti octonario sit mētio, hæc videlicet spes facta est, mihi, quia iustificationes tuas exquisiui, nō inaniter nec debili suffultus auxilio, tā arduā rē, qualis est tuæ celsitudinis quieta possesio expecto, sed eo quem tu statuisti ordine spero, nēpe mādata tua per fidē & amorē exequendo, quę per nominis tui gratiā atque virtutē adimplere possum. Præsumptio vitiū est virtuti spei oppositum per excessum, quemadmodum desperatio per defectum ex parte subiecti sperantis vt Theologi docent, nempè cum quis sperat consequi beatitudinem absq; meritis & gratia, vt cū quis vitijs irretitus est plurimis nec ab ei cessare intēdit & tamē nihilominus sperat beatitudinē, adeo enim superbia intumescit animus eius vt credat se tāte molis esse vt quātūuis peccator sit nec dānari, nec excludi à regno Dei debeat, iustus autē nō in hoc prolabitur extremū sed iustitias Dei exequēdo, sperat per gratiā Dei se posse cōsequi felicē fore, nā vt Rom. 5. ait Paul⁹ Patiē tia probationē operatur, probatio verò spē, spes autē nō cōfundit, idest, nō pudefacit nimirū illa quæ suis bonis operib⁹ quatenus ex gr̄a Dei procedūt cōfidit, principaliter ergo gr̄æ & meritis Christi fidit iustus, secūdario autē suis operibus quatenus gratia informata sunt, nā Scriptura diuina spei quæ de Deo habēda est addit opera nr̄a Psal. 4. Sacrificate sacrificiū iustitię & sperate in Dño, Spera in Dño, & fac bonitatē, imò qui solū sperāt in Deo absq; vllo opere bono in scriptura repræhēsos, legimus Hiere. 7. Nolite cōfidere in verbis mēdatij dicētes tēplū Dñi, templū Dñi est. Impiorū autē spes, quæ talibus nō innititur fundamētis vana est, & præsumptio spiritus. Alij sunt præterea, qui cum totā vitā suis cupiditatibus inseruientes transigant, nimia insciti a, ne dicam arrogantia excæcati sperant nihilominus impauidi se saluos fore, q̄ si ab eis sciſciteris

Iob. 1.

Caietan.

Præsumptio.

Rom. 5.

Psal. 4.

Psal. 34.

Hierem. 7.

quibus

quibus nam sanctis operibus fulciantur, vel cui rei tanta spes innitatur eorum, respondebunt intrepidi se de Dei maxima misericordia confidere, qui latronem in cruce vno momento saluum fecit, cum totam vitam in furtis & alienarum rerum rapinis expenderit, O insanam hominum mente corruptorum impudentiam, qui ea quæ summa & specialia Dei misericordiæ priuilegia sunt, sibi absque vllis meritis arrogare audeant, atque id quod priuilegium & illud specialissimum sit, in vniuersalem legem extendere præsumant. Tanquam si lex omnibus statuta foret, vt quantumuis sceleratus fueris totamque vitam in peccatis expenderis, tamen in hora obitus tui Deus misericordiam suam tecum ostendet, sicut fecit cū latrone in cruce. Si hoc ita verū esset quis periret? ad quid gehēna & infernus? ad quid parata est abheri Tophet? attende obsecro homo audacissime. Solent hi quiē pingdi arte celebres & strenui sunt graphicè summaq; diligētia imaginē aliquā depingere, in qua summā suæ sapientiæ industriā aperiunt, eamq; ad ostētationē suę artis pro foribus suspensam habent, vt qui viderint intelligāt quā metam deliniandi figuras tanti artificis sapientia attigerit, sed si ab eo petieris, vt tibi, vel alij iusto pretio vendat, respondebit vtique minime id facturum, quoniam illa pictura ad ostensionem suæ artis deliniata est, non vt venundetur alijs. Intus in officina mea inuenies (inquit) alias quàm plurimas optimo artificio depictas has eme hanc quæ ad memoriam meę industrię depinxi relinque, Sic nimirum Deus Optimus maximus, vt ostēderet magnitudinem ac diuitias misericordiæ suæ, atque ad quantam celsitudinem ascēdere valeat, quædam singularissimę pietatis opera ędidit, adeò excelsa & insolita vt excellētia singulari, inter omnes alias effulgeāt, sed tamen talia opera ad ostentationem potius suæ artis miserendi quàm ad hoc vt omnibus communia & venalia essent ædita sunt, & hæc pro foribus suæ Ecclesiæ præfixit, à principio certè quando fundamenta iacere cœperat valuas eleuare incœpisset, à peccatrice extemplò septem eiecit dæmonia in momentoque tēporis ex læbete phiala facta est, Matheum ex publicano in Apostolum & Euangelistam suum euexit, Paulus in ictu oculi ex persequutore effectus est vas electionis, alioſque, quàm paucissimos inuenies tali ac tanto priuilegio potitos, hæc enim non omnibus peruia sunt, alia pro alijs remedia supersunt nempe opportunè pœnitere, præterita plangere, plangenda iterum non cōmittere bonis

Simile.

operibus

operibus semper incumbere hæc faciat saluus eris. Alia quæ pro sui gloria efficit Christus vt ostenderet quam excelsam metā sua pertingeret pietas, illis numeratis relinque, vel alijs quàm rarissimis certe. Vnde ipse idē Apost. Paul. 1. ad Timo. 1. hoc idem de seipso his manifestat verbis dicēs. Venit Christus Iesus peccatores saluos facere quorum primus ego sum, sed ideò misericordiam cōsequutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam ad informationem eorum, qui crediturí sunt in vitam ęternā, ad informationem ait, hoc est vt ostenderet formam & exemplar suæ pientissimæ misericordiæ de qua nullus quantumuis peccator dum viuit diffidere debet, licet non omnibus talem misericordiam concedat qualem & mihi, in quo voluit ostendere celsitudinem & diuitias suæ copiosissimę pietatis quam effundere potest abunde in quibus sibi placitum fuerit, fateor quòd in quacumq;. hora ingemuerit peccator veniam consequetur. Hæc lex vniuersalis est, sed quòd omnibus qui pœnitere de peccatis vsq; ad horā exitus sui protrahunt talem influat pœnitudinem in certissimum est, imò de his maxime dubitat Augustinus. volo dicere ꝙ licet Deus nulli quantumuis facinoroso auxilium sufficiens deneget quo se possit in Deum conuertere. Tamen illud eximium quod latroni tribuit quàm pauciss. his elargitur, iustus tamen sperat in morte sua quoniam iustitias Dei dum viueret exquisiuit, & ideo confidēter ait. Hæc (nimirum spes) facta est mihi quia iustificationes tuas exquisiui.

1. Tim. 1.

Ezech. 18.

Dbitat. Augustin.

prou. 14.

OCTAVVS OCTONARIVS.

Portio mea Domine dixi custodire legē tuam. 1. Heth.

Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundùm eloquium tuum. 2. Heth.

Cogitaui vias meas: & conuerti pedes meos in testimonia tua. 3. Heth.

4.Heth. Paratus sum & non sum turbatus vt custodiam mandata tua.

5.Heth. Funes peccatorũ circumplexi sunt me: & legem tuam non sum oblitus.

6.Heth. Media nocte surgebam ad confitendum tibi: super iudicia iustificationis tuæ.

7.Heth. Particeps ego sum omnium timentium te: & custodientium mandata tua.

8.Heth. Misericordia tua Domine plena est terra: iustificationes tuas doce me.

INCIPIT TRACTATVS OCTAVVS.

VERSVS PRIMVS.

Portio mea Domine dixi custodire legem tuam.

Hic introducitur homo qui pro sua parte eligit Deũ.

PErsona quæ in hoc octonario introducitur, est homo qui Deum eligit pro parte sua, quod explicat in primo versu dicens. Portio mea, vel pars mea, vt in Hebræo legitur, tu Domine es, ita quòd ex vna parte propositis quibuslibet appetibilibus cuiuscumque generis siue sint delectabilia, siue vtilia, siue honorabilia, si ex alia parte Deus ipse proponatur potius Deum quàm cætera omnia eligat, & ideò dicit, Portio mea Domine dixi. Hoc est animo firmo atque constanti decreui, vt te Deum meum, præ omnibus in partem & meæ sortis portionem eligerem & hoc ad custodiendam legem tuam, vt legitur in Hebræo, vel secundum nostram vulgatam. Quia te insortem & partem meam elegi, animo firmaui meo semper custodire legem tuam. Litera autem est Heth. quæ est octaua in Alphabeto Hebræo, quæ interpretatur pauor, qui differt à timore qui in quarta litera prædictus est, illo enim præuidet ne grauatus corpore cadat, isto solicitus est acquirere bonum quod amat, & hic est

Litera Heth, idest pauor.

hic est pauor sanctorũ qui nos facit beatos, quia nos facit solicitos, ad inquirẽdũ illud bonũ quod speramus, quod quia in octaua resurrectionis prestabitur, ideo octauꝰ iste octonarius ponitur. Hãc solicitudinẽ à nobis poscit Deus Michææ. 6. dicẽs; Indicabo tibi ô homo quid sit bonũ & quid Dñs requirat à te, vtiq; facere iudiciũ, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo, & sic intelligo ego modo illud. 1. Pet. 5. Omnẽ solicitudinem vestrã proijciẽtes in eum, hoc est quòd omnis nostra solicitudo impendẽda est in his quæ ad Deum attinent, in rebus serijs & diuinis, nõ in histẽporalibus ac minimis. Vel dicitur hic pauor admirationis super ampliſsimã portionẽ quę Deus est, secũdũ quod dicitur Oseę. 3. Pauebunt ad Dñm & ad bonũ eius. Tãquam ergo verus leuita cui non est sors inter fratres dicit iustus nihil huius mundi cupiẽs; Portio mea Dñe &c. Quod sic intellige, ô Dñe portio mea sit, & hæc pars ex tuo munere mihi cõtingat, vt custodiã semper atque obseruẽ legẽ tuã; hæc enim pars, portio, sors atq; hæreditas, quã super omnia desiderare debet omnis fidelis seruus tuus eo modo loquẽdi quo in cõmuni cõuictu hominũ dicitur cũ qs sese alicui ex animo offert & ille sibi aliqua pollicetur præmia, vel bona, respõdet, hoc vnũ mihi bonum & præmium sat erit, si tibi obsequi atq; placere cõtigerit. ¶ Vel potest legi per modũ indicatiuũ vt significet bonũ propositũ cordis ad hũc sensum, Ego dixi, ô Dñe portio mea hæc est, vel erit hoc in portionẽ, vel partẽ meã reputo, custodire legẽ tuam, habeant alij alias partes, eligãt quod sibi placuerit, hæc est vna quam ego elegi, & in qua mihi bene complacui. Mihæ. 6. 1. Pet. 5. Oseæ. 3.

Hieronymus sic dicit, qui relinquit mũdi superbiã atq; honorũ fastigia diuitiarũq; iactãtiã & in cœlo collocat thesauros, huiꝰ portio efficitur Deus, sicut Petrꝰ ait Paralytico Argẽtũ & aurũ nõ est mihi, sed quod habeo hoc tibi do, in nomine Christi Iesu surge & ambula, ô magnus thesaurus, ô feliciũ diuitiarũ egregius cumulꝰ, vt qui legẽ custodit & cuius Deus est portio morbida curet infirmitatũ, hoc autẽ prẽcipuè clerici poterũt dicere, quorũ pars & portio Deus est. Vñ Hieron. in libello de vita clericorũ ad Nepotianũ sic ait. Clericus qui Christi seruit Ecclesiæ interpretetur primò vocabulũ suũ & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim cleros Græcè, sors Latinè appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Dñi, vel quia ipse Dñs sors idest pars clericorũ est, qui autẽ vel ipse pars Dñi est, vel Dñm partem Hieronym. Actor. 3. Hieronym.

habet,talem se exhibere debet vt & ipse possideat Dominum & possideatur à Domino,qui Dominum possidet & cum Propheta dicit pars mea Domine,nihil extra Dominū habere potest, quòd si quippiam aliud habuerit præter Dominum pars eius non erit Dominus.v.g.si aurum,si argentum,si possessiones,si variam suppellectilem cum istis partibus Dominus pars eius fieri non dignabitur,si autē ego pars Domini sum & funiculus hæreditatis eius, non accipio partem inter cæteras tribus sed quasi leuita & sacerdos viuo decimis & altari seruiens altaris oblatione sustentor, habens victum & vestitum his contentus ero & nudam crucem nu-

Hilar. dus sequar &c.Et Diuus Hilarius in commentarijs hæc exponens ait.Renuntiandū est seculo omnibusq; rebus vt nobis Deus portio sit.Cæterum si nos ambitio detineat,si cura pecuniæ occupet, si negotia rerum familiarum demorentur portio nobis Dominus non erit secularium curarum atque vitiorum possessione deten-

Num,35. tis. Moysi cum iussum esset portiones incolatus distribuere duodecim gentibus Israel,ita de tribu leuitica præceptum est.Filijs leui non erit portio neque sors in medio fratrum suorum,quia Dominus Deus est pars eorum,nullā ergo Deo seruientibus lex terre nā voluit esse portionē, quia Deus pars eorū est.Meminit & Euāgelij prædicator Petrus nullā sibi esse portionē possessionis humanæ cum oranti alimoniā,respōdit.Aurum & argentū non est mihi,quod autem habeo hoc tibi do,quid est illud, quid est illud Petre quod possides?renūtiaueras omnia Deo tuo dicēs ecce nos

Ambros. reliquimus omnia. ¶ Et D. Ambro. super hūc Psal. ait. Portio mea Dñs (sic enim ipse legit per nominatiuū) ô quam rarus in terris qui dicere possit portio mea Dñs,quàm alienus à vitijs,quā segregatus ab omni labe peccati,qui nihil habet cōmune cū seculo,nihil mūdi huius sibi vindicet,nō sit corporaliū possessor cupiditatū quem nō inflāmet libido,nō stimulet auaritia,nō lasciuia effeminet, non luxuria decoloret,non sternat ambitio,non maceret inuidia, non aliqua negotiorum secularium cura sōlicitet. Verus minister altaris Dei Deo non sibi natus. Leui vt habet interpretatio, significat, ipse mihi assumptus,& ipse meus,idē ergo leui & mihi & Deo est, quomodo mihi idē sacerdos & Deo? est mihi aduocat⁹,& Deo deprecator pro me offerēs sacrificiū,& idem offerens Deo. Denique cum Moysi dictum est,vt populo Israel per singulas tribus diuideret terras & tribueret singulis tribubus portionem, tribum

leuiticam

leuiticam excepit Deus,dicens filijs Leui. Nō erit sors nec portio in medio fratrum suorum,quia Dominus Deus pars eorum est. & alibi.Ego Dominus portio eorum.Negatur his terrena diuisio vt ipsi sibi dum non vendicant secularem portionem fiant cœlestis possessio,vel hoc solum nouerint posidere hoc est fidei & deuotionis obsequium,multo ditiores quàm qui possessionum suarum spatia ampla diffundunt, quantumlibet enim suos fines extendāt,& terra deficit, & mare includit insanas cupiditates & impendunt tributa maiora quàm fructus sint,at verò iste nihil sibi posidens nulli nisi Deo militat supra terram,eius portio non cum terra deficit,non mari clauditur,cui portio Deus est, possessor est totius naturæ.Pro agris igitur ipse sibi satis est habens bonum fructum,qui nunquam posit perire, pro domibus satis est sibi vt sit habitator Domini & Dei templum, quo nihil potest esse pretiosius,quid enim pretiosius Deo?aut quid deest ei viro, qui potest dicere,absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mundus crucifixus est,& ego mundo?tibi ergo Christus portio,tibi Christus possessio est,illius nomen tibi mirificum,illius nomen tibi fructuosum,portio tua, non aridate siccatur,non imbre diluitur,non frigore vritur,non tempestate quassatur,serua ergo possessionē quā elegisti. Et infrà. Habes ergo homo multa tibi proposita vt eligas tibi portionem.Proposuit tibi Dominus in portionem,possessiones, aurum, argentum, honores,nobilitatem,proposuit etiam portionem seipsum, habes ergo plurimas portiones,elige quam putas meliorem, non te numerus perturbet sed excitet gratia, non te labor auertat,sed fructus inuitet.Sed Proh dolendum, quòd multi tantum excęcati portionem suam,non ipsum Deum sed libidinem ponunt,de quibus dicitur Psal.49.Si videbas furem,currebas cū eo,& cum adulteris portionem tuam ponebas,nos autem,non sic sed orando dicamus illud Psalm. 141.Clamaui ad te Domine,dixi tu es spes mea portio mea in terra viuentium,hæc quia dilucide & luculenter à sanctis istis doctoribus pertractata sunt,hic ad literam transcripsi,nam cur meis incultis verbis grauissimas eorum sententias immutare ausus fuissem? dicat ergo Propheta. Portio mea tu es Domine,& ideo firmiter in animo meo statui legem tuam custodire. Num.35. Psal.49. psal.141.

VERSVS SECVNDVS.

Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum.

MVltipliciter facies Dei in sacris literis sumitur, aliquando enim facies Dei respectus gratiæ dicitur, vt ait Diuus Gregorius super illud Iob. 1. Nisi in faciem benedixerit tibi, nos nempe ait. Quod nos amamus respicimus, quod vero aduersari volumus ab eo faciem declinamus, quid itaque Dei facies, nisi respectus eius gratiæ perhibetur intelligi? Nisi in faciem benedixerit tibi, ac si diceret, ea quæ dedisti subtrahe, nam si accepta perdiderit respectum gratiæ tuæ ablatis rebus temporalibus non requirit, si enim ea quibus delectatur non habuerit, fauorem tuum & maledicendo contemnit. Summitur aliquando Dei facies pro eius cognitione sicuti idem sanctus doctor docet l. 24. moral. cap. 6. & 7. exponens illud Iob. 33. Et videbit faciem eius in iubilo, quia per faciem (ait) quemlibet agnoscimus, non immerito cognitionem Dei faciem eius vocamus, & sic intelligit illud Genes. 32. quòd Iacob post luctam cum Angelo dixit. Vidi Dominum facie ad faciem, hoc est quòd post laborum certamina, post tentationum fluctus sæpè in excessu anima suspenditur, vt cognitionem diuinæ præsentiæ contempletur, vnde & auertere Deum faciem suam dicitur, dum non dat animæ notitiam sui quæ adhuc purum mentis oculum non habet, vt docet Augustinus super illud Psal. 12. Vsquequo auertis faciem tuam à me? & exponens illud Psalm. 20. Æquitatem vidit facies eius, ait, Facies Dei est potentia qua dignis innotescit. Vnde idem est dicere æquitatem vidit facies eius, ac si diceret æquitas visa est in facie eius hoc est in notitia eius, vel certè æquitatem vidit facies eius quia non se præbet cognoscendum malis sed bonis, & ipsa est æquitas, sed vt idem doctor docet super illud Psalm. 204. Quærite faciem eius semper. Faciem præsentiam Dei intelligit quæ semper quærenda est, quia absque vllo tædio & nausea semper prospicitur & amatur, sicut cum dicit idem Propheta Psalm. 82. Sicut stipulam ante faciem venti, & sicut fluit cæra à facie ignis, hoc est à præsentia venti vel ignis.

Gregor. Iob. 1.

Idem. libr. 24. mor. c. 6. & 7.

Psal. 12. Psal. 20.

Sed tamen quod ad præsentem attinet rem, per Dei faciem eius

eius magestas intelligitur quæ præcipuè in facie resplendet vt patet apud Esther quæ cum vidisset tantam magestatem in facie regis Assueri resplenduisse, penè exanimata corruit, caput super ancillulam reclinans. Dicit ergo iustus postquàm Deum in sortem partis suæ cœpit habere, se magestatem Domini deprecatum fuisse in toto corde suo, ac ideò exposcere Dei misericordiam quam humiliter deprecantibus pollicitus est Deus. Esther. 15.

Vel potest intelligi quòd hic petat iustus claram Dei visionem, quæ à Theologis appellatur facialis, illam nimirum quæ erit in patria de qua Paulus. 1. Corinthiorum. 13. ait. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, quia in hac vita videmus Deum in alio, nempè, vel in creaturis, vel per species quas nos abstrahimus à sensibilibus, quæ dicitur visio specularis & ænigmatica, sicut res quæ videtur in speculo, vel per aliud medium vt quæ videmus per conspicilia, vel vitrea ocularia, in patria autem videbimus facie ad faciem, hoc est absque medio, tam ex parte videntis, quàm ex parte rei visæ, videbimus enim nostris oculis faciem Dei, intellectus noster absque vlla specie creata intelliget ipsum Deum sicuti est, & hæc dicitur facialis visio, quòd si aliquando in scriptura inuenitur aliqua alia visio hoc nomine nuncupata, vt cum Genesis. 32. Iacob post luctam cum Angelo dixit, Vidi Dominum facie ad faciem, id dixit ad explicandum excellentiam visionis illius, quia vidit Deum non in seipso, sed in illo viro cum quo luctabatur, quem vidit facie ad faciem, sed quoniam nihil pollutum intrat in regnum cœlorum, & solùm mundi eum videre possunt, iuxta illud, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, ideò petit Propheta, vt per misericordiam Dei eius deleantur peccata, ne his præpeditus desiderata careat visione. Dicit autem secundùm eloquium tuum, quoniam verè pœnitentibus veniam per misericordiam suam promisit Deus, ac deinde præmium, igitur vt verificentur Dei promissa, id exposcit Propheta iuxta illud Ecclesiastici trigesimosexto. Da mercedem Domine sustinentibus te, vt Prophetæ tui fideles inueniantur, hoc est vt vera appareant eloquia & promissa tua per ora Prophetarum promulgata. Dicit autem in toto corde meo, hoc est integro intellectu & affectu, vel in toto corde meo, quia vt 1. Cor. 13. Genes. 32. Matth. 5. Eccl. 36.

Oseæ.10. dicit Aug. mens diuisa nō impetrat. Oseæ. 10. diuisum est cor eorum, nunc interibunt.

Sed licet prædicti sensus accommodatissimi huic carmini videantur, & sint, tamen de Christo Domino potest optime & interpretari vt sit veluti quædam expostulatio Messiæ quam frequentissimè prisci patres repetebant summa cordis auiditate & fide, dicitur autē Christus Dns facies Dei, per metaphorā & similitudinē, nā sicut per faciem cognoscitur homo ita per Christum Dei notitia nobis manifestata est, vt ipse dicit Ioan. 17. Pater manifestaui nomen tuum hominibus, verum est quòd nulla corporalis similitudo faciem Dei exprimere valet sicuti est, secūdum illud Isai. 40. Cui similem fecisti Deum, aut quam imaginem ponetis ei? cæterū si quidpiam exprimere potest, aut aliqua res corporalis similitudinem cum Deo habere valet, quæ ipsum mirificè referat atque imitetur ipsum verbum Dei, quod est similitudo expressa ipsius in carne visibili mirificis id efficit modis. Primùm quoniam cum nostra cognitio à sensu ortum trahat dum in carne sumus, etiam notitiam quam de Deo in præsenti statu habemus per sensibilium similitudinem adipiscimur, vt enim percipiamus efficacissimam intelligendi vim, qua Deus cunctos cordis recessus penetrat, ei oculos per metaphoram attribuimus, sed quia oculus non omnia penetrat lucidissimo soli vniuersa illuminanti eos comparamus, vnde oculi Domini multo lucidiores sunt quàm sol, quo modo loquendi ei, os, aures, manus, brachia, & cætera membra tribuimus vt passim est videre in Scriptura. De quo videndus est Augustinus libro. 83. quæstionum quæstione. 52. cum ergo in facie hi sensus resplendeant, Christo Domino excellentissimè congruunt, nam si Dei oculi acutissimi sunt, hic sponsus noster Christus comparatur capreæ quæ perspicacissimi visus est. Et Cantic. 7. dicitur, Oculi tui sicut piscinæ in Esebon quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Erāt quippe aquę iste limpidissimæ ac ceu crhistallum splendentes ad quas frequentia populi concurrebat, quoniam iuxta publicam portam omnibus conspicabiles erant, sic oculi Christi Domini nimia claritate perspicui multitudinem cogitationum nostrarum intuentur, omniaque abdita nostra in illo, tanquam in limpidissima aqua patent, sibique omnia occulta nostra peruia, & tanquam in propatulo sunt de eo enim pluries Euangelistæ referunt dicentes. Iesus vero, vt vidit cogitationes

Ecclesi. 23.

Augustin.

Cant. 2. 3.

Cant. 2.

Matth. 9.

tiones eorum, non solum inquantum Deus ante cuius conspectũ nulla creatura est inuisibilis vt ait Paulus, verum etiam secundum quòd homo abdita nostrorum cordium ei manifesta sunt, quoniam secundum quod homo iudex noster cõstitutus est, qui & manifestare debet abscondita tenebrarum, & illuminare occulta cordium, quare omnia peruia & dilucida sunt in oculis eius. Vide linceos eius oculos etiam cordis recessus penetrantes, vide acutissimi visus perspicuitatem, qui Nathanaelem vidit cum esset sub ficu antequam Philippus vocaret eum, quo miraculo conuictus Nathanael dixit; Rabbi tu es filius Dei, tu es Rex Israel, vt dicitur Ioan. 1. Quòd si Deo odorem tribuimus propter discretionis iudicium, de Christo Domino dicitur in eodem loco. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum, per nassum iudiciũ discretionis intelligimus ea enim quæ à lõge iudicamus quasi subolere dicimur, turris autem hæc erat veluti specula contra Siriam, de qua speculator (vt Hebræi referunt) etiam singulas domos ciuitatis Damasci, quæ caput Syriæ erat, dinumerare poterat, vt ergo significaretur nobis summum discretionis iudicium qua & futura & longo interstitio distantia etiam præuidet, nassus eius turri Libani assimilatur. Quòd si faciẽ Dei pulcherrimã dicimus, Christus Dominus speciosus forma præ filijs hominum, à regio Propheta prædicatur, candidum & rubicundum eum nobis sponsa depinxit, nec te multum moueat, quòd aliqua quę hic spõso tribuimus, hoc est Christo Dño in Canticis potius de sponsa, ideſt, de Ecclesia dicantur, sed memento regulæ Diui Augustini. 3. de doctrina Christiana, à. c. 30. vsque in finem, in qua docet ꝙ multotiens vna persona intimatur nobis capitis & corporis, hoc est Christi & Ecclesiæ, nec enim frustra dictum est fidelibus Gala. 3. Ergo Abrahę semen estis cum sit vnum semen Abrahæ quod est Christus, vnde frequenter à capite ad corpus, à corpore ad caput fit in sacris literis transitus, & tamen non receditur ab vna eademque persona. Vna enim persona loquitur dicens Isai. 61. Quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis, & tamen quid horum duorum capiti, quid corpori, hoc est quid Christo, & quid Ecclesiæ conueniat, intelligendum est. Quare non mireris, si nonnulla quæ de corpore hoc est Ecclesia dicuntur, etiam capiti conueniãt, & è contra propter cohærentiam, vnionem, & similitudinem capitis cum membris, cum ergo in figuris & notis faciei

Heb. 4. 1. Cor. 4. Ioan. 1. Cant. 7. Psal. 44. Cant. 5. galat. 3. Isai. 61.

adeò similis appareat Christus ipsi Deo rectè facies eius dicit, Vnde idē Dñs Philippo. Philippe qui videt me, videt & patrē meum.

Secundò dicitur etiam Christus facies Dei, nā sicut solū in facie omnes sensus continentur & in nulla alia parte corporis (nam facies per oculos videt, per aures audit, per nares odoratur, per linguā gustat, & per tactum sentit) sic solus Christus omnes sensus spiri-
Gregor. tuales hoc est dona gratiarū habuit de quo dicit Greg. 29. mor. Re
dēptor noster in carne viuens operationes septiformis spiritus si-
Isai. 11. mul in se vinctas & manentes habuit, de quo dicitur Isa. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & quiescet super eum spiritus Dñi, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cō silij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiri
Zach. 3. tus timoris Dñi. Et Zachar. 3. dicitur; Super lapidē vnum septē oculi sunt, nullus vero hominum operationes Spiritus sancti omnes simul habuit nisi mediator Dei & hominū, alius nanq; prophetiā, alius virtutes, alius scientiam, alius genera linguarū, alius interpretationem sermonum iuxta distributionem Spiritus sancti accepit, ad habenda vero cuncta eiusdē spiritus munera, nemo pertingit, at vero conditor noster infirma nostra suscipiens per diuinitatis suæ potentiam se simul habere omnes Spiritus sancti virtutes docuit. Hęc Gregor. Itaq; quę ipse vt caput cumulata accepit, cęteri quasi
Dionys. membra diuisa communicant (nam secundū doctrinā magni Dionysij) quæ in superioribus sunt vnita in inferioribus diuidūtur. Vn
Ephes. 1. de Paul. Ephes. 1. Ipsum dedit caput super omnē Ecclesiam qui est corpus ipsius & plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur, hoc est Christus, qui omnia simul charismata gratiarum habet adimpletur in omnibus, in omnibus non in vno aliquo membro singulari, quoniam nullum omnia participat, sed in omnibus, quorum singuli, vel aliqui, quędam eius dona communicant, atq; vnus eum refert in vno, alius in alio, vt sic in omnibus singulæ eius gratiæ adimpleantur, eo modo quo dicimus animam in organis & membris corporis adimpleri; habet quippe anima virtutem videndi, audiendi, odorandi, sentiendi, has autem virtutes non per vnum membrum adimplet, sed per singula, per aures audit, per oculos videt, per nares odoratur, per tactum sentit & palpat, & sic in suis membris & organis adimpletur, quo etiam modo dicitur Ecclesia plenitudo Christi, nam in ea sunt membra & organa diuersas accipientia virtutes, quibus operationes, quæ sunt in capite patefiant.

Christus

Christus ergo facies est Dei, vnde Esther cap. 15. dicitur, Facies tua plena est gratiarum. Hāc faciem deprecatur noster Psalmista in hoc versu dicens, Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo, imo vt ex traditionibus Hebræorum accepimus, quando arca Domini transferebatur à domo Obededom Gethei ad domū Dauid, concinebant sacerdotes dicentes. Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui, Psal. 131. Hanc antiqui magnis precibus efflagitabant dicentes, Ostende nobis Domine faciem tuam & salui erimus, & sic intelligit Diuus Augustinus illud Psal. 79. Ostende faciem tuam & salui erimus, pro quo ipse legit, & illumina faciem tuam, hoc est Christum. Et Iob. 13. Conquerebatur dicens cur faciem tuam abscondis? Et illud Psal. 12. Vsquequo auertis faciem tuam à me, idest, non ostendis mihi Christum incarnatum. De ista illustrata facie, quæ tanquam sol in transfiguratione resplenduit, profluit radius omnis sapientię, facies eius sicut sol lucet in virtute sua, Apocal. 1. manat fluuius omnis gratiæ, facies tua plena est gratiarū, deriuatur salus omnibus, ostende faciem tuā & salui erimus, Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea, Gene. 32. Scaturit fructus omnis felicitatis & lætitiæ, Exod. 33. dixit Moyses ad Dominum, Ostende mihi faciem tuā, cui respondit Dominus, Ego ostendam tibi omne bonum, sed his non obstantibus, tam pulcherrima & splendida facies in passione fuit sputis oblita, nā spuerūt in faciē eius, Matt. 26. & Iob. 30. Faciē meā conspuere nō verentur; fuit & per irrisionē velata, alapis cesſa, pugnisq; percussa, indignisq; alijs modis deturpata, quare ad patrē orantes dicimus, Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui: & miserere mei secūdū eloquiū tuū, idest, secundū promissa quibus pollicitus es misericordiā per Christū filiū tuū, nā ipsum posuit pater propitiatorē per fidē in sanguine ipsius, vt dicit Rom. 3. Miserere mei secundū eloquium tuum. Aduertendum ex D. Ambrosio quòd duplex est misericordia, quædā iusta & quædā iniusta. Misericordia Dei quę per lignū crucis nostra delet peccata, iusta est & istā petit: donare quippe peccata (ait Ambros.) & misericordia & iustitia est, nā iustitiæ ascribit diuina Scriptura donare peccata, cum Sap. 14. dicitur, Benedictum lignū per quod fit iustitia, sed sciens Deus corporis fragilitatem corruptelę patere hominem quasi iustus fragili naturæ delicta concessit, & sic fuit ista misericordia iusta, iniusta autem misericordia est, quam

Esther. 15. psal. 131. Augusti. Psal. 79. Iob 13. Psal. 12. Esther. 15. Psal. 79. Gen. 32. Exod. 33. Matth. 27 Iob. 30. psal. 83. Rom. 3. Ambros. Sap. 14.

Saul

1.Reg.14. Saul exercuit cũ Rege Amalech contra Dei præceptũ. 1.Reg.14. Et ſi quis iudex latronem filijs deprecantibus motus,& lachrymis coniugis eius inflexus abſoluendum putet,cui adhuc latrocinandi aſpiret affectus,nam cum vni indulget indigno, plurimos facit ad prolapſus contagium prouocari,facilitas huius veniæ incentiuum tribuit delinquendi,& etiam qui miſericordia motus tribuit infirmo nociua quæ petit,qui non ſecat membrum ſecandum motus prece infirmantis,quoniam talis miſericordia crudelitas eſt. Ad propoſitum ergo,Pſalmiſta petens à Deo,miſerere mei ſecundum eloquium tuum,miſericordiam quam petit diſcernit ab iniuſta miſericordia dicens,ſecundũ verbum tuum, verbum enim Dei iuſtitia eſt, petit ergo miſericordiam iuſtam ſecundum verbum Dei, quia verbi Dei ſententia eſt,vt conuerſis venia donetur ſi legitime eſt facta conuerſio,hæc Ambroſius.

VERSVS TERTIVS.

Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in teſtimonia tua.

Iſai. 38. ISaiæ.38.dixit Ezechias,Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.Prius debet homo ſua ſingula recogitare peccata atque flere, deinde cum emẽdandi propoſito proprio ſacerdoti ea confiteri,Helias prius ligna ſigillatim compoſuit atque in acerbum copulauit. Deinde aquam ſuper ea fudit, imo aquæ ductum fecit ſuper ea,poſtea ignis de cœlo venit qui ea con
3.Reg.18. ſumpſit.Peccator holocauſtum ſui ipſius corã Deo ſuo faciat; ſed
Figura. prius per conſiderationem in acerbum cõponat peccata ſua ſigillatim ea cogitando, lachrymas exprimat & effundat ſuper ea quinimo aquæ ductum à corde ſuo ad peccata ſua faciat,vt ignis contritionis & amoris Dei,qui de ſupernis venit ea omnia cõſummat ſed cogitando peccata clamet ſuper ea,excitet dolorẽ tundẽdo pe
Iudith.14. ctus ſicut Publicanus,&veluti Holophernẽ quẽ dormire exiſtimabãt perſtrepẽdo & plauſu manuũ excitare contendebãt Aſsyrij, ſic peccatoris animã in peccatis ſopitã clamoribus,ſuſpirijs,ſingultibus, flagellis conſimiliq; ſtrepitu excitet ipſe peccator, gemitibuſq; ad alta leuetur.Sed heu peccatorũ miſeriã,multi enim peccata deplorãt,quouſq; ea ſacerdoti confiteantur,ſed ſtatim ad perniciоſiſſimã eorũ delectationẽ reuertũtur,ſimiles baiulis,hoc eſt illis
Similitudo qui onera portant,qui dũ pondera gerunt,gemũt, ſed ſtatim vt ea deponũt,rident,atq; lætantur. Debet ergo peccator prius præmeditari

ditari & cogitare peccata veluti villicus qui rationem debet reddere Domino sumptuum quos fecit, priùs apud se computat, atq; recogitat, quos fecerit sumptus. Cõfessor est constitutus à Deo ad ratiocinia hęc à peccatoribus exigenda, computet ergo ipse peccator sumptus peccatorum quos fecit, vt sciat rationem reddere villicationis suæ, aliàs ligatus manus atque pedes mittetur in tenebras exteriores donec reddat nouissimũ quadrãtẽ, inuenietur enim tot ratiocinijs obligatus vt nullo pacto possit reddere, etiã si ipse vxor & filij veneãt, veluti ille qui veniens imparatus ad ratiocinia inuentus est debitor decẽ milliũ talẽtorũ. Quòd si pœnitẽs absq; tali prę meditatione ad pedes cõfessoris venerit, repellẽdꝰ est, & dicatur ei quod dixit Dominus Samaritanæ, quando eam iustificare volebat Ioan. 4. Vade voca virum tuum, hoc est rationẽ, nam vt docet D. Augustin. ratio viri vices in homine gerit respectu sensualitatis, quæ mulierem refert, & sicut prothoparentum delictum nusquã generale factum est nec perfectè in tota natura consummatum quoad vsq; Adã consensit in esu ligni, etiam si iam Eua fuerat seducta, ita in quolibet homine nusquã peccatũ consummatur, vsq; dũ ratio quæ vir est, consentiat quantumvis caro & inferior pars id appetat, sicut ergo ad integram peccati rationẽ rationis præsentia & assensus requiritur, siue formalis, siue virtualis, aut interpretatiuus, similiter ad iustificationẽ rationis exigitur assistentia quę & vocari debet, & adesse & assentiri. Igitur peccator qui sine rationis præmeditatione iustificationem quærit, quasi absente viro matrimoniũ hoc spirituale efficere contendit, sine cuius assensu impossibile est, dicatur ergo illi à confessore, vade voca virũ tuũ, hoc est rationem & iudiciũ ad tuorum delictorum præmeditationem affer, priusque ea in memoriam reuoca cogitationemq; præueni & tũc veniens iustificaueris, secundum illud, Dic tu prior peccata tua vt iustificeris, dic apud te prius, deinde apud sacerdotẽ & sic iustificatus abibis. Dicat ergo Propheta; Cogitaui vias meas, hoc est peccata, quæ sunt viæ hominis quæ prauæ sunt vt ait Propheta.

Luc. 16.

Matth. 18.

Ioan. 4. August.

Isai. 45.

Ezech. 18.

Vel secundò. Cogitaui vias meas, hoc est in quibus versarer periculis ob delicta mea, & ad quę mala tẽderẽ, nam vt dicitur Eccl. 21. via peccãtiũ cõplantata lapidibus & in fine illorũ inferi & tenebrę & pœnæ. Et Prou. 5. Pedes eius descendũt ad mortẽ, & ad inferos gressus eius penetrant, considera filiã regis velatis oculis in cõualle deduci, in quo & serpentes & leones & immanissimæ bestiæ habitant,

Eccles. 21.

Prouer. 5. Simile.

tant, si velamē auferatur ab oculis eius cū se tot ferocissimis & venē nosis bestijs circūdatā viderit, heu quid faciet? quid nō faciet? quis pauor, quis stupor? quot eam agitabūt tremores? clamabit, auxilia poscet, si quis funē miserit, vt eā extrahat, quā fortiter manu apprę hendet, sic nimirū peccator qui velatis oculis in cōualle peccatorū est, nec respicit quibus sit vallatus mōstris, si apertis oculis intueatur, si Deus velamē ab oculis auferat, heu quid sentiet, quā stupid⁹ & trepidus remanebit, heu me miserū, tot malis circūdatus erā, tot portētis, dęmonibus, peccatorū mōstris obuolutus? clamabit, auxi
Psal. 69. lia poscet & dicet, Deus in adiutoriū meū intende, Dñe ad adiuuan
Psal. 21. dū me festina, de ore leonis libera me Domine, erue afra mea Deus animam meam, conuertet pedes & fugiet, si quis manum, vel pœnitentiæ funem porrexerit, fortiter appræhendet vt resiliat. Vnde
Ierem. 2. Ierem. 2. dicitur peccatori. Vide vias tuas in conualli, & Gregor. si
Gregor. ad quas currunt impij pœnas aspicerent, puto gressus reflecterēt. Dicat ergo, Cogitaui vias meas, hoc est in quibus essem periculis constitutus, ad quæ damna pergerem, & cōuerti pedes meos in testimonia tua ad meliorem frugem à tot resiliens periculis, ad tua
Nahum. 3. mandata confugi, nā vt dicitur Nahum. 3. Omnis qui viderit te resiliet à te, hoc est cum peccator in quæ mala sit animaduertit, quasi à seipso resilit atq; fugit, sibique metipsi pauor & horror est, secun
Sap. 17. dum illud Sap. 17. Sæpe enim præsumit seua perturbata cōsciētia.
August. D. Aug. legit, Auertisti vel cōuertisti pedes meos in testimonia tua, quod in idē recidit, nā cū Deus ad cōuersionem peccatoris primus cōcurrat, peccator autē ipse per liberū arbitriū Deo mouenti cōsentiat, atq; ad eū se cōuertat, & dicitur Deū cōuertere peccatorē, & ipsum etiā impiū seipsum ad Deū vertere, vnde in Cōcil. Triden. Sessi. 6. c. 5. definitur, Vt ostēdat q̄ Deus primitus mouet cor
Thren. 5. impij ad seipsum, dicitur, Conuerte nos Dñe ad te, & cōuertemur, vt autē patefiat, q̄ ipse peccator Deo cōsentit, atq; eius suffultus au
Zach. 1. xilio ad Deū se per cōtritionē mouet, dicitur Zacha. 1. Cōuertimini ad me, & ego cōuertar ad vos. Dicat ergo noster Psaltes, Cogitaui vias meas, hoc est peccata mea, & conuerti pedes meos in testimonia tua, idest in opera, quæ testimonium perhibent quòd su-
Caiet. mus filij Dei, vt ait hic Dominus Caietanus.

VERSVS QVARTVS.

Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.

Alibi

ALibi dicit Psalmista, Paratum Cor meum Deus, paratū cor meum. Postquam Dei gratia homo ad Deum reuersus est, ipsamet gratia, ipsum promptū paratūq; reddit ad Dei mādata absq; vlla hęsitatione exequēda, vnde Isai. 6. qui prius se pol- Isai. 6.
lutū labijs fatebatur, quasi ad loquendū ineptus esset, postquam labia eius ab angelo calculo ignito sunt mūdata, statim paratū se inuenit ad Domini legationē exequendam. Nā cum audisset vocem dicētis; Quem mittam & quis ibit nobis? ipse respondit, Ecce ego mitte me. c. 6. Quare angelici illi spiritus qui coram Deo ministraturi astant, semper quasi parati ad eius imperia adimplenda inueniuntur, nam vel volantes describuntur, vel extensis alis & aperto ore intuentes, quid nam illis imperare vellet diuina maiestas, vnde cum Tobias iunior quæreret virum qui se vsque ad Rages ciuita- Tob. 5.
tem Medorum deduceret, Raphaelum Angelum adinuenit quasi iuuenem præparatū ad iter, & ingressa Agnes turpitudinis locum angelum Domini præparatum inuenit, adeò prompti, & alacres sunt ad diuina imperia, vt semper præparati videātur. Animalia illa sancta quæ vidit Ezech. habebant pedes rectos & pennatos, vt Ezech. 1.
ostenderetur eorum præparatio & agilitas ad obsequendum diuinis imperijs, sic nimirum verus Dei seruus non deses aut negligens, sed semper expeditus ad bona opera inueniri debet, vnde Domi- Luc. 12.
nus; Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardētes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus Dominum suū, præcinctos vult ministros suos Deus, quasi semper præparatos ad opus, vnde alia litera dicit, festinaui, & non tardaui, & non sum turbatus, hoc est nec aduersa quæ Dei cultoribus obuenire solēt me perturbāt, nec opprobria cōfundunt, vt Dei semper nō obtēperē iussionibus, ideo Diuus Paulus. 2. Timoth. 2. suum admonebat 2. Tim. 2.
Timothæum vt se exhiberet operarium inconfusibilem. Hoc est qui absq; pauore & pudore Christi nomen fateretur, atque doceret, vnde Ierem. 17. Et ego non sum turbatus te pastorem sequens. Ierem. 17.
Improuisa (ait Cassiodorus) fortè conturbant, non enim facit formidare animum deliberata sententia, quare Dominus suorum corda discipulorum à perturbatione libera esse suadet dicens, Non Cassiod.
turbetur cor vestrum nec formidet, cor iustorum non turbatur etiam si corpus quibuscunq; affligatur tormentis, nam sicuti non- Ioan. 14.
nunquam videmus in media regione aeris nubes obscurissimas congregari, quæ solis prospectum impedire videntur, fulgura Simile.
thonitrua

thonitrua ſonare, ignē ac fulmina non ſine magno mortalium pauore deſcendere, tamen omnes hi terribiles ſonitus, formidoloſaq; fulmina, in ipſa aeris regione duntaxat contingunt, ſol quippe ipſe nō has in ſe patitur perturbationes, ſed in ſua ſphera liber illuminat conſuetiſq; ſplendoribus micat, imo & ſuis ardētiſsimis radijs hæc omnia ſubuertit, ſic certè animus corq; iuſtorum ſe habetcū corpus affligitur, dilaniatur, percutitur, exuritur, cōſtringitur, mē bratimq; dilaceratur, fluit cruor, ſonat vngula, emittunt cōminuta oſſa ſtridorē, commiſſerantiū gemitus aerē quatiunt, animus tamē liber ſolitis virtutis ſplendoribus emicat, caro ſola perturbatur, cor immune à pauore conſtās tot mala libentiſsimè ſuffert, imo amoris igne ac virtutum viribus munitū hæc omnia ſubuertit, atq; cū palma triumphans euadit. Videbatur quidem inſipientium oculis perturbari, putabant iam tenebris eius lumen extinctum, cum tamen tunc maioribus ſplenderet micatibus, mitiori tranquillitate frueretur. Et quomodo duo nobiles athletę ferreis loricis induti, galeis circūmuniti capita, inter ſe defidētes in paleſtra pugnant, reſonant ictibus percuſſa arma, volitant per aera confractæ haſtæ fragmenta, facies tamen eorum tūc maximè rubent ardoreq; pugnæ ſuccenſæ pulchriores apparent, ſic iuſtorū corda inter carnificum ictus flagellorumq; vulnera rubicūdiora ex nimio Saluatoris amore redduntur, ſonituſq; atq; pauores exterius tantū audiuntur, fœda in oculis hominū dilacerata videtur caro, cum tamen animi ſpecies tunc ſole ipſo rubicundior, ſplendidior, atque pulchrior appareat, dicat ergo confidēter Propheta. Paratus ſum & nō ſum turbatus vt cuſtodiā mādata tua, nā tunc mādata bene ac integrè ſeruātur cum aduerſitas nulla metuitur, vt ait hic Caſsiodorus, vel aliter paratus ſum & nō ſum turbatus, vt cuſtodiā mandata tua, hoc eſt propter mandata tua paratus ſum pati, ſciens beatos qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam à te prædicari, & quod Apoſtolus tuus Petrus dicit; Si quid patimini propter iuſtitiam beati.

Aliud ſimile.

Caſsiod.

Matth. 5.

1. Pet. 3.

VERSVS QVINTVS.

Funes peccatorum circumplexi ſunt me: & legem tuam non ſum oblitus.

Gregor.

DIuus Greg. ſuper illud Iob. 40. Et fune ligabis linguam eius, ait q; in diuinis literis aliquādo per funem dimēſionū ſortes aliquādo peccata, aliquādo fides deſignari ſolet. De primo

dicitur

dicitur Psal. 15. Funes cæciderunt mihi in præclaris etenim hæreditas mea præclara est mihi, funes quippe in præclaris cadunt dum per humilitatem vitæ sortes nos patriæ melioris excipiunt. Rursum (ait) quia fune peccata signantur per Prophetam dicitur, Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Isaiæ. 5. Iniquitas nanque in funiculis vanitatis trahitur dum per augmentū culpa protelatur, quia enim funis addendo torquetur vt crescat, non immerito peccator in fune figuratur, quod peruerso corde sæpè dum defenditur multiplicatur. Rursum fune fides exprimitur Salomone attestāte qui ait. Funiculus triplex difficilè rumpitur, Eccles. 4. Quia fides videlicet, quę de cognitione trinitatis ab ore prædicantium texitur fortis in electis permanens in solo reprobrorū corde dissipatur, sed in hoc loco per funes peccatorum nō solum peccata quæ vincula sunt quæ animam hominis circumligatam habent, sed potius ipsos peccatores intelligit, qui iustos circumsæpiunt, atque per peccata sua scandalizando ligare contendūt, vnde genitiuus iste (peccatorum) peccatores designat, non peccata, quare Psalm. 11. In circuitu impij ambulant, hoc est in circuitu iustorum eos prauis exemplis circunuenientes, vnde & domum Loth Sodomitæ circumierunt, & Saul cum exercitu suo, Dauid per modum coronæ circunscripsit. Et Psalm. 117. dicitur, Circundederunt me sicut apes, vetusta quædam simultas est inter iustos & peccatores, iusti quippe vita quasi impiorum condemnatio est, iuxta illud. Condemnat autem iustus mortuus, viuos impios, & ideo ipsum circunuentum imò & enecatum vellint, hinc conspiratio illa ortum habuit quā Sapiens capit. 2. Sapientiæ depinxit dicens, Dixerunt impij cogitantes apud se non rectè circunueniamus iustum quoniam inutilis est nobis & contrarius est operibus nostris & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ, factus est nobis in traductionem cogitationū nostrarum grauis est nobis etiā ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius & immutatæ sunt viæ illius. Et ex his præmissis inferunt illum dignum morte, dicētes. Mittamus lignum in panem eius & eradamus eum de terra viuentium, ad hoc ergo impij iustum circunuenire volunt, vt perdant, ideo ergo dicitur, quòd circundant eum sicut apes quæ quidem homines circuncingunt vt pungant, feriant, venenosos; aculeos in eum infigant, & hoc quia inutilis sibi apparet, ea quippe quæ iustus docet non ad voluptates, honores, diuitias, vindi-

Psalm. 15.
Isaiæ. 5.
Eccle. 4.
Psalm. 11.
gene. 19.
1. Reg. 21.
Psalm. 117.
Sapien. 4.
Ca. 2. Sap.

S ctas, &

ctas,& cætera,quæ scelerati quærunt attinent,sed omnino contraria atque his aduersa prędicat,imò illa demoliri satagit, quare non solum inutilis, sed & contrarius operibus eorum videtur. Dicitur etiam alibi. Circũdederunt me canes multi, tauri pingues obsederunt me, canes vt ringentes contra eum bona eius facta obmurmurando lacerent ac veluti tauri in eum impetunt faciant, taurus quippe oculos claudit, vt fortius feriat, sic mali oculos suos claudunt ne videant lucem iusti, ideo enim dicunt, grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, dissimilitudo autem est causa odij, sicut & similitudo amoris cor autē impiorũ dissimile erit. Peccatores ergo obsident iustum, & funes eorum circumplectāt eum. Vnde Felix vertit. Cōgregationes impiorũ deprædatæ sunt me, & Chaldaica paraphrasis. Cohors, vel caterua impiorum congregata est contra me, vnde & Christũ dominum circundederūt in porticu Salomonis, vt refert Ioan. c. 10. Ipse quippe Dominus noster Iesus omnium iustorum personam gerit, vt ea quæ iustis omnibus accidere solent in seipso prius experimento ostēderet, iustus autem à quàm plurimis inimicis obsidetur, à dæmone qui tanquam Leo rugiens eum circuit ad deuorandũ, ab hominibus impijs qui in circuitu eius ambulant, vt perdant, à seipso qui contra seipsum inimicitias gerit, nam caro cōtra spiritum scandala & bella concitat, imò ab ipso Deo qui iustũ frequenter in tentationes permittit, sicut Christus Dominus à Spiritu sancto est ductus in desertum, vt tentaretur à diabolo, & iustus Iacob qui luctator dicitur post luctam, cum socero, cum leuiris & affinibus cum Esau fratre suo, postremo cum angelo luctatus est, quapropter iustus tot facies habere debet quot inimicos aduersum se videt, vt vnũquēq; suo ordine oppugnet. Vnde animal sanctum quod vidit Ezechiel habebat faciē Leonis contra diabolum, nam iustus quasi Leo confidens absque terrore erit, habebat & faciem hominis contra alios homines, qui virtutem eius oppugnare contendunt, contra quos diuinis rationibus agendum est, faciem vituli habebat qua sibi ipsi resistere valeat, vitulus quippe sacrificio mactatur, carnem suam ieiunijs macerat, vigilijs extenuat, flagellis mactat vt subdita spiritui amplius ferocire non vellit, sed & faciem aquilæ habebat, aquila prospectus solis intuetur, cognoscat iustus, quòd à Deo in tentationem permittitur, atque cum beato Iob patienter ferat, quæ à Deo sibi prouenire cognoscit, qui-

Psalm. 21.

Simile.

Prou. 15.

Ioan. 10.

Gene. 32.

Ezech. 7.

Prou. 28.

scit, quinimo & alia animalia quæ viderat Ioannes Apocaly. plena erant oculis ante & retro, velut alter argos, iustus plenus oculis incedere debet cum se obsessum tot aduersarijs videat luce cæleſti circumfusus, vt vndique eminentia dãna animaduertat. Sunt ergo peccatores vincula & funes quæ iustum circumplexum tenent, & quod peccatores sint vincula, ex capite. 7. Eccles. accipere possumus, vbi depingens peccatricem mulierem totam ipsam laqueos ac vincula facit dicens; Et inueni amariorem morte mulierem quæ laqueus venatorum est & sagena cor eius, vincula sunt manus illius, imò apud Hebræos legitur ipsa laquei, acsi tota integra laqueus ac vincula foret. Apoca. 4. Eccles. 7.

Sed quoniam à principio diximus ex sententia Diui Gregorij, quòd etiam peccata ipsa dicuntur funes & vincula non incongruè & de ijs carmen hoc intelligi poterit, nam & idem Sanctus doctor super illud Iob. 12. Balthæum Regum dissoluit & præcinxit funerenes eorum, ait. Qui membrorum suorum motus bene gerere sciunt non immeritò reges vocantur, Regum, itaque balthæum dissoluit quando in ijs qui bene regere sua membra videbantur propter elationis culpam castitatis in eis cingulum destruit & quia renibus carnis delectatio principatur & in fune accipitur peccatum districtus conscientiæ iudex qui regum baltheum dissoluit, fune præcinxit renes eorum, quatenus dissoluto castitatis cingulo, scilicet eorum membris delectatio peccati dominetur, vt quos in occulto superbia inquinat, quàm sint detestabiles etiam in publico ostendat, & Prouerb. 5. dicitur; Iniquitates suæ capiunt impium & funibus peccatorũ suorũ quisq; constringitur, quod dupliciter potest intelligi, primò sic q̃ peccata dicantur vincula eo q̃ peccatorem ligatum tenent, ne possit euadere diuinũ iudiciũ, sunt enim peccata veluti satellites, cõpedes, & manice, quibus ad luendas pœnas & diuinũ supplicij perferẽdũ detinetur impius, dũ em̃ peccata habuerit effugere diuinã vindictã minimè poterit, & nisi diuinitus per verã pœnitẽtiã cõteratur, vt possit dicere peccator, Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiã laudis, semper ligatus quasi bos obnoxius supplicio p̃manebit. Secũdo dicũtur vincula peccata q̃ animã captiuã & impeditã detinẽt ne ad opera meritoria progrediat̃, iuxta illud Pauli, Vt resipiscant à laqueis diaboli à quo captiui tenent̃, nã qui facit peccatũ seruus, est peccati, q̃ miserã captiuitatẽ in suis plãgebat Threnis Ieremias dicens; D. Gregorius. Prouer. 5. Peccata vincula dicantur. Psal. 115. 2. Timo. 2. Thren. 1.

Thren. 1. dicēs, Quia tradita est in captiuitatem filia Sion, hoc est anima fidelis & pulchritudo eius in manus inimici, oportet ergo quod à Deo vincula hæc dissoluātur, & ideo dicit legem tuam non sum oblitus, in qua & captiuis redemptionem & vinctis libertatē promittis, & ideo Lazarum ligatum manus & pedes institis soluendum Apostolis commisit Dominus, nam per absolutionis beneficium vincula peccatorum dissoluuntur, quod & ipsa absolutionis forma significat qua dicitur, Ego te absoluo. Nimirum ab his vinculis quibus te teneri constrictum fateris, & id mandauit Dominus duobus discipulis Ioanni videlicet & Petro, quādo eis iniunxit, vt bestias soluerent & ad se adducerent hoc est cum potestatē tradidit Ecclesiæ suæ, vt peccatores à criminibus absolutos ad se reuerti iuberet. Fortissimus ille Samson dum Dei auxilio fulciebatur facillimè Philistinorū ligamēta soluebat, at vero postquam Dominus ab eo recessit ligatus ab eis euadere iam nō potuit, quia sine Dei specialissimo auxilio solui peccatorū vincula nequeunt.

Ioan. 11.

Forma absolutionis.

Matth. 16.

Iudic. 16.

VERSVS SEXTVS.

Media nocte surgebam ad confitendum tibi: super iudicia iustificationis tuæ.

Nox dupliciter distinguitur.

NOX dupliciter sumitur & pro tempore nocturno, vt nox distinguitur contra diem, & pro statu aduersitatis & tribulationis & de vtraq; nocte intelligitur carmen licet plura de hoc dicta sunt suprà in versu. 7. octonarij & tractatus septimi, quare breuiter nunc pertranseundum erit. Hi qui virtutem colunt, quæ meliora, atque aptiora sunt ad virtutem eligere semper debent, mediæ autem noctis tempus oportunius, atque commodiùs est ad spiritualia quæque quàm aliud. Primum quoniā tunc somnus maximè animos hominum oppressos, atque intercluſos tenet, somnus autem maximam similitudinem cum morte habet nam Poetæ fingunt somnum & mortem fratres esse & alij mortem ferream somnum appellāt, vnde Catullus Nox est omnibus vna dormienda, & Ouidius.

Somnus cū morte assimilatur.

Ouidius.

Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis, imago?
Longæ quiescendi tempora fata dabunt.

In morte autē quis vitalia opera exercere poterit? quod autē vitalius opus quā quod spiritus operatur? à quo & corpus ipsum vitam ha-

tam habet & operationes eius vitales dicũtur, præterea & animus liberior tunc est atque spiritualium capatior, quoniam vapores illi qui ex stomacho ad caput ex cibo & potu ascendunt, vel insubtiliores resoluti, vel omnino euacuati sunt. Silentium etiam ipsum ac omnium rerum tranquillitas ad cælestia meditanda animam ipsam inuitant, quare Psalmista noster alibi dicit, In die mandauit Dominus misericordiam suam &, nocte canticũ eius, hoc est in die iusti misericordiæ operibus vacant, nocte autem cælestia meditantur mysteria atque in Dei laudibus inuigilant, vnde & Christus Dominus in orationibus pernoctabat, & Nicodemus nocte in mysterijs fidei edoctus est, & de beato Dominico nostri instituti Patriarchâ dignissimo legitur in officio suo, Sic nocte cœli per lustrans limina, die terris dat verbi semina. Quin & in primitiua Ecclesia, vt Plinius iunior lib. 1. Epist. scribit ad Traianum, nihil se sceleris in Christianis reperisse aiebat, nisi quòd obstinatè nolebant sacrificare dijs gentium & quòd summo mane surgẽtes ante lucem Christum tanquam Deum carminibus laudabant, & etiam refert ex Tertulliano Nicephorus. 3. lib. eccles. histor. ca. 17. & lib. 14. cap. 3. Theodosium minorem Imperatorem mane consurgere solitum cum sororibus & hymnis Deum & Christũ laudare. & D. August. 9. confess. cap. 12. dicit se summo mane vt à mœrore quem ex morte matris conceperat releuaretur his versibus quos ab Ambrosio acceperat vti solitum, Tu es enim Deus creator omniũ, poliq́ue rector: vestiens diem decoro lumine, noctem soporis gratia, artus solutos, vt quies reddat laboris vsui, mentesque fessas alleuet luctusque soluat anxios. Imò & reuelationes sanctis nocte & per somnium fiebant, vt patet in scripturis sanctis, & Iob. 4. dicitur; Per noctem in visione nocturna, quando irruit sopor super homines tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, & media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, & quæ paratæ erant introierunt cum eo ad nuptias & media nocte venit Iesus ad discipulos suos ambulans super mare, media nocte primogenita Ægyptij interfecta sunt, quia tũc insurgũt primordia vitiorum quæ statim per vigilias, orationes & laudes diuinas interimenda sunt, vnde Psal. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, antequam adolerent & per diei calorem augescerent. Qui manna illud suauissimũ volebãt colligere, oportebat q̃ ante solis ortum surgerent ad colligendũ, aliàs orto sole li

Psalm. 41.

Christus & notabat. Lucæ. 6. B. P. Dominicus.

Plinius.

Nicephorus.

D. Augustinus.

Iob. 4.

Matth. 25. Matth. 14.

Exod. 12.

Psal. 100.

quiebat. Sic dulcedinem suam his qui mane vigilauerint ad
Sap. 16. eum ostendit Dominus. Vnde Sapientiæ decimosexto dicitur de illo cœlesti ædulio, quod, man, dicebatur, Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo solis radio calefactum tabescebat, vt notum omnibus esset quoniam oportet præuenire solem ad benedictionem tuam, & ad orientem lucis te adorare. Quare Diuus Ambrosius super hunc versum, sic ait, Tunc tentator assistit, tunc retia iacit, quibus turbare mentem possit improbidam, tunc spirituales nequitiæ tenebras ostentant, tunc omne nefas suadere contendunt, quando nullus culpæ arbiter, nullus criminis conscius, nullus potest esse testis erroris, inserit cordi vanas disceptationes, vt dicat sibi, quis me videt? & tenebræ & parietes circundant me, quem vereor? Surge igitur ad deprecandum media nocte, hæc hora est qua tentator & nocere consueuit, & irruere, hæc hora est qua solet aduersus graues tentationes cæleste venire remedium, surgendum est ergo, ne qua fraude vincaris, prouidendum est tibi eo tempore, quo potes vincere, nequaquam tempus vincendi amittas, Surge ergo ad confitendum Domino vt gratias agas. Vnde Dominus Ieremiæ secundo dicit; Consurge lauda in nocte in principio vigiliarum. Si autem de nocte tentationis intelligatur, per mediam noctem intelligit Diuus Augustinus, quando tentatio maiores vires habet, quando est in toto feruore ac vi sua, tunc & feruentius Deus exorandus est vt suppetias ferat ne vincamur, vt Ionas de ventre cœti Deum deprecatus est, vt latro in cruce, etiam in afflictionibus ipsis Deus deprecandus, vt opituletur, vnde Iacobi quinto, Tristatur aliquis inter vos, oret, & tres pueri in medio flammarum benedicebant Deum, & Daniel in lacu leonum orabat & exauditus est atque à Deo passus.

D. Augustinus.
Ionæ. 2.
Lucæ. 23.
Iacob. 5.
Dan. 14.

Vel tertio sic si placet; Media nocte surgebam, &c. hoc est tempore naturalis quietis somni quanuis ligatus funibus peccatorum surgam à somno ad confitendum tibi, ad laudandum te super iudicia iustitiæ tuæ, infra quorum numerum est iudicium vinculorum meorum. Intendit enim quòd ligatus non solum non obliuiscetur Dei legem, verum etiam gratias referat Deo super abdita iudicia iustitiæ Dei, & hoc media nocte, hoc est omni tempore, quod describitur à tempore, quod maximè necessarium

cessarium est, nempe ab eo quod est naturali adscriptum quieti, qui enim illo tempore surgit ad laudandum Deum, quod maximè sibi necessarium est ad quiescendum, à fortiori faciet quando talis non instauerit necessitas. Vnde semper id faciet. Hæc per docte Dominus Caietanus.

VERSVS SEPTIMVS.

Particeps ego sum omnium timentium te: & custodientium mandata tua.

CVm secundum doctrinam Pauli pluribus in locis suarum sacrarum epistolarum, omnes vnum corpus simus in Christo singuli autem alter alterius membra, fit inde vt omnes Christi cultores in charitate vitam agentes, participes fiant omnium aliorum, qui tanquam diuersa membra in vnum mysticum corpus cohærent, quod si vnum membrum tristatur cætera mœrore afficiuntur, si gaudet etiam & alia lætitia implentur, Sed obseruandum, quòd quemadmodum vnio membrorum in corpore & inter se consistit in communicatione eiusdem vitæ quæ ab eadem anima procedit, ita hæc participatio & communio Christianorum in eiusdem spiritus communicatione perstat, secundum illud Pauli. 2. Corinthiorum. 12. Nonne eodem spiritu ambulauimus, hic autem spiritus per virtutem charitatis communicatur, quæ perfectam vnionem hanc constituit, ideo quippe appellatur à Paulo vinculum perfectionis, nam sola hæc vnionem facit in voluntate, idem autem velle, & idem nolle, ea demum perfecta amicitia est, vt dicitur in Prouerbio. Sicut igitur membra mutuis functionibus se iuuant, ita & Christi cultores in charitate degentes, vnde fit quod sicut membrum emortuum per paralysim, vel alio morbo confectum & exiccatum, non communicat vitam, nec calorem animæ, quem alia membra participant, imò nec alimentis quibus alia cibantur membra alitur, sic qui extra charitatem est per quodcunque peccatum mortale, expers omnino à tali cõmunicatione tanquam membrum dissolutũ erit, vnde hic Propheta dicit; Particeps ego sum omnium timentiũ te, & custodientium mandatatua, hoc est eorum qui fide & operibus te colunt, & in Symbolo fidei sancto-

Roma. 12.

2. Cor. 12.

rum communionem confitemur id est eorum qui sunt in charita
Sapien. 8. te quæ sola amicos & Prophetas Dei cōstituit, vt dicitur Sapiē. 7. Igitur opus satisfactoriū cuiuscūq; in charitate existētis omnibus sanctis cōmune est, nā amicorū omnia sunt cōmunia, etenim vel sibi tota illa satisfactio necessaria est, & tūc dicitur omnibus cōmunis, quia omnes gaudio perfundunt de illo maximo amici bono, quod sibi in tantā vtilitatē cessit, gaudēt dico, vel gaudebūt qñ ad
Thesaurus ecclesiæ p pont. max. dispēsatur. eorū notitiā peruenerit, quod erit in patria, vel nō tanta satisfactione indigebat, & tunc cedit in Ecclesiæ thesauros, quorū summus Pōtifex dispēsator ac distributor est, hæc est enim alia fideliū omniū in charitate existentiū cōmunicatio, quod merita Christi & sanctorū satisfactiones, quæ superfuerūt ad Ecclesiæ thesaurū veniūt, quē summus Pōtifex certis tēporibus necessitate poscēte aperit, ac omnibus aliquā partē illorū bonorū elargitur, quibus & sua debita soluāt & pœnæ debitæ peccatis, vel omnino dimittant, vel mitiores fiant. Quæ communicatio ad animas quæ in purgatorio sunt extendit, vt fides orthodoxa cōtra hæreticos docet, & D. Au
D. Augusti nus. gust. 20. de ciuit. cap. 9. vel tertiò iustus ille qui in charitate opus satisfactoriū operatur intēdit illud cæteris iustis applicare, vel animabus, qui in purgatorio patiūtur, tribuere, vt noster Patriarcha Dominicus faciebat per singulas noctes flagella pro eorū requie accipiēs, & tūc Deus ipse disponit quomodo oēs cōmunicēt talia bona, vel proportionabiliter, vel secundū maiorē minorēve recipientiū dispositionē, quæ secundū auctiorē, vel remissiorē charitatē diiudicatur, vel saltem, sic omnibus cōmune tale opus fit quod oēs propter vnitatē amoris gaudēt de bono illo, quod vni, vel alijs cōtigit, q̄ si isti, vel illi applicuerit operans plus ei q̄ alijs prodesse creditur, nisi aliquid obstans impedierit; & sicut mēbra omnia eodem alimento pascuntur sic iusti fideles eisdem sacramentis, nam impius etiā si eadem cōmunicet sacramenta non tamen eis pascitur cum non ad vitā, sed ad mortē sumat, nō ad meritoriū augmētum, sed ad suppliciorū incrementū accipiat, præcipuè autē hæc alimentorū cōmunicatio in sacrosancto Eucharistiæ sacramento
1. Cor. 10. fit, quod synaxis seu vnio appellatur, vnde Paul. Vnus panis, & vnū corp⁹ multi sumus oēs qui de vno pane & de vno calice participamus, quare in oratiōe Dnica docemur petere in cōmuni panē
D. Ambrosius. nostrū quotidianū, hoc est cōmune oībus viuificatis mēbris alimētū. Vnde D. Ambr. hoc loco sic dicit; Sicut mēbrū particeps esse dici-

dicimus totius corporis, sic cōiūctū omnibus timētibus Deū. Explicatur etiā hæc cōmunicatio præter hāc corporis & mēbrorum analogiā, in hoc quod omnes sumus eiusdē familiæ domestici. Ecclesia quippè à Paulo domus Dei dicitur; Hæc scribo tibi fili Timotheæ, vt scias quomodo oporteat te conuersari in domo Dei, quę est Ecclesia Dei viui; oēs autē familiares & domestici vnius domus si inter eos amicitia viget mutuis se iuuāt officijs atq; societate quadā inter se cōnexi, quasi cōmunia opera inuicē faciunt, sic in Christi fidelibus charitatis amicitia cōiūctis cōsiderādū est. Vnde 1. Ioan. 1. dicitur; Vt & vos societatē habeatis nobiscū & societas nostra sit cū Patre & cū Filio eius Iesu Christo. & Paul. Col. 1. Cū gaudio gratias agētes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partē sortis sanctorum in lumine. Inter eos quippè est vnitas fidei, doctrina cōsentiēs, cōformis vsus sacramētorū, qui etiā qualescūq; dæmum quorūdā errores aut dissensiones incidāt, soliciti sunt seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis. De quo vide D. Aug. trac. 32. in Ioā. & 2. de doctr. Christ. c. 6. & epist. 19. item de vera religione. c. 6.

1. Tim. 3.
1. Ioan. 1.
Colos. 1.
D. Aug.

Extēditur & cōmunio hęc nō solū ad fideliū animas qui in purgatorio satisfaciūt, vt supra docuimus, verūetiā ad illā cœlestē Ierusalē, quæ sursum est mater nostra & libera est quæ vnā nobiscū sociatatē facit, vnūq; regnū constituit, ideò quippè præsens Ecclesia passim in Euangelio appellatur regnū cœlorū, quoniā vnū regnū cū illa cœlesti cōstituit, nā est idē vtriusq; Ecclesiæ, tam militantis quā triūphātis princeps Chrīus, scilicet, Dīs noster, ipsum dedit caput super omnē Ecclesiā, & super omnē principatū & potestatē, vt ait Paulus. Sunt eædem leges, mores, atq; institutiones regales, quia vtrobiq; lex charitatis viget eadēq; lex vtrinq; seruatur, licet perfectius in cœlo, vbi Deus erit omnia in omnibus idē ergo regnū constituit terrena Ierusalē cū cœlesti sicuti Hispaniarū vnū atq; idē dicit cum orbe illo nouo qui India del Pyru nūcupatur, quoniā & si maximo secernamur locorū interuallo, tn quoniā idē princeps vtrūq; moderat imperiū, eædēque leges vtrinq; seruātur idē omnino regnū nūcupabitur, hac tamē differentia seiungimur, quod illi iam trāquilla pace promissionis terra æterna possessione fruūtur, nos adhuc tāquam peregrini ad eam meritorijs operibus properamus, veluti cū filij Israel Iordanē trāsibāt illi qui iam sicco pede promissam terrā attigerāt, ad eundē populū pertinebāt cū illis qui adhuc ex altera parte ripæ cōstiterāt accincti tamē ad transeundum,

Ephe. 1.
Simile.
Figura. Iosuæ. 4.

ſeundum, arca autē teſtamenti in mēdio fluminis erat, eadē ergo gens atq; idē populus vterque, niſi quod illi iam ad alteram ripam appulerant, promiſſamque terrā tenebant, ſed iſti adhuc in itinere erant properātes trāſmeare. Cœlites illius ciuitatis almæ Ieruſalē, vnum nobiſcū populum cōſtituunt, niſi quod illi iam tranquilla pace fruuntur promiſſamq; attigerunt terrā, nos ad huc in itinere ſumus, adhuc arca teſtamenti, hoc eſt lex diuina nobiſcum eſt, id eſt, adhuc legem & mandata adimplere debemus ſuperſuntq; facienda opera quibus illā beatā patriā mereamur. Vnde & Dominus Ezechieli præcepit vt ciuitatē Ieruſalem in latere deliniaret, vt oſtenderet quod terrena hæc veluti pictura quædam ac ſculptura eſt illius cœleſtis, quæ in hac veluti in imagine quadā ſculpta eſt, cum ergo tanta ſocietate iungamur, quid mirum ſi & illi noſtri & nos illorū comparticipes ſimus. Vnde & nos illorū precibus adiuuamur & illi de noſtris lætantur benefactis, nam & gaudium eſt in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiā agēte, vt dicitur Luc. 15. Quare D. Auguſtin. in Enchiridion. c. 56. aīt. Tota Eccleſia accipienda eſt nō ſolum ex parte qua peregrinatur in terris à ſolis ortu vſq; ad occaſum laudās nomē Domini, & poſt vetuſtatis captiuitatē cantans canticum nouum, verumetiam ex illa quæ in cœlis ſemper ex quo condita eſt cohæſit Deo, nec vllum ſui caſus malū experta eſt, hæc in ſanctis angelis beata perſiſtit & ſuæ parti peregrinanti ſicut oportet opitulatur, quia vtraque vna erit conſortio æternitatis, & nūc vna eſt vinculo charitatis: hæ autē omnes communicationes ex alia oriūtur hoc eſt ex hoc quod iungimur Chriſto à quo tāquā à capite cōmunes, omnia mēbra influētias accepimus. Vnde Pau. Eph. 4. ſic aīt. Vt in charitate creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus ex quo totū corpus cōpactū & cōnexū per omnē iunctūrā ſubminiſtrationis ſecūdū operationē in mēſurā vniuſcuiuſq; mēbri augmētū corporū facit in ædificationē ſui in charitate. Hic vides hāc mirabilē ſanctorū cōmunionē à Paulo altiſsime obumbratā, declarauerat influxū Chri in mēbra, declarauerat & ipſa mēbra corporis, modo docet officiū mēbrorū eſſe virtute capitis augere, omnia membra corporis augeamus inquit nos in illo, qui eſt caput Chriſtus. In quo incremētū capiant mēbra quæ augere debemus in illo, augeamus autē ad ſimilitudinem corporis naturalis, quod ſeipſum auget omnibus ſuis mēbris proportionabiliter incremēta dando, coniunctis ſuis partibus augmentum

Figura. Ezech. 4.

Luc. 15. D. Aug.

Epheſ. 4.

gmentū subministrādo, sic corpus mysticū Christi, quod tamdiu est in statu augmēti, quādiu est in carne, donec occurramus oēs in virū perfectū, ex virtute Christi capitis, nō solum cōpactū seu coniunctū est, sed & cōnexū, seu cōglutinatū. Cōiungūtur huius corporis mēbra per fidē, connectūtur nexu charitatis, sicuti membra corporis naturalis connexa sunt inuicem per neruos, fides quippè & charitas cōnectunt mēbra corporis mystici ad mutuā subministrationē in spiritualibus, vt dicitur ad Philip. 1. Scio enim quòd Phil. 1.
in hoc proueniet in salutē per nostrā orationē & subministrationē spiritus Iesu Christi secūdū operationē in mēsurā vniuscuiusq; mēbri augmētū corporis faciat, hoc est nō solum à capite nostro Christo est mēbrorū Ecclesiæ cōpactio per fidē, nec sola cōnexio vel colligatio per mutuā subministrationē charitatis, sed etiam est ab ipso actualis mēbrorū operatio secundū mēsurā cuiuslibet mēbri quæ augmentū corporis facit proportionale secūdū cuiuslibet mēbri dispositionē, vt in corpore naturali fit in ędificationē ipsius in charitate, quia charitas ędificat (mirabile dictu,) vt intelligamus corporis Ecclesiæ verum augmentū non cōsistere in ædificatione doctrinæ, prædicationis, prophetiæ, & huiusmodi, sed in additione dilectionis, quia enim ædificatio cōtinuè auget ædificium, ideo augmentum corporis per ædificationē explicuit. Ecce mirabilem vnionē membrorū in capite à quo tot bona cōmunicantia inuicē se augent in charitate per subministrationē, & operationem spiritus Christi Iesu. Ideo placet Diuo Augustino, quod hoc carmen D. Aug.
etiam intelligatur de hac mirabili communicatione qua & ipsum Christum communicamus, consortes esse diuinæ naturæ, vt ait Petrus, per vnionem illam qua nostra natura diuinæ personæ vnita est. Vnde & mutuo ipse à nobis communicauit naturam, qui enim sanctificat, & qui sanctificatur ex vno omnes Hebræ. 2. Heb. 2.
Hoc est tam Christus sanctificans adoptionis filios quam ipsi filij qui sanctificantur ex vno Adā oēs sunt. Propter quā causam subinfert; Nō cōfunditur fratres eos vocare dicēs; Nūtiabo nomē tuū fratribus meis, & iterū, quia ergo pueri communicauerūt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdē, ex qua participatione ipse mortalitatis nostræ miserias & nos diuinitatis illius diuitias communicamus, ipse homo, nos dij facti sumus, ipse mortalis, nos immortales, ipse infans vnius diei, nos æternitatis participes, imo & per ipsum ait Paulus; Cōsedere nos fecit Deus ad dexterā suam Ephe. 2.

ad quam

ad quã ſupra Chriſtus homo conſedit. Quare deuotiſsimè Diuus
D. Aug. pater Auguſt. in Manuali, quod vulgo circunfertur. c. 12. ſic ait, Eſt in te Deo, & Dño noſtro dulciſsimo & benigniſsimo vniuſcu iuſq; noſtrũ portio & ſanguis & caro, vbi ergo portio mea regnat ibi me regnare credo, vbi ſanguis meus dominatur ibi dominari me cõfido, vbi caro mea glorificatur ibi glorioſum me eſſe cogno ſco, quãuis peccator ſim, de hac tamẽ cõmunione gratiæ nõ diffi-do, & ſi peccata mea prohibent, ſubſtãtia mea requirit, & ſi delicta propria me excludũt, naturæ cõmunio nõ repellit, ecce mirabilem & diuinam ſimul participationem membrorum Chriſti inter ſe & à capite aqua ethnicus, hæreticus, ſchiſmaticus, & excõmunicatus excluduntur, imo & qui eſt in mortali peccato, quoniã ſicuti qui extra Noe arcam extiterũt omnes extincti ſunt, ſic qui ab Eccleſiæ vnitate quomodolibet auulſi ſunt niſi eidem recõcilientur, vel per fidẽ hæretici & infideles ſimul cum charitate, vel per amorem & penitudinem qui in mortali peccato ſunt, hãc mirabilẽ cõmunicationẽ per ſubminiſtrationem ſpiritus non participant, ſed
D. Cypria. pereũt. Vera quippè eſt illa D. Auguſtini & Cypriani regula. Nõ habebit Deum patrem, qui Eccleſiã noluerit habere matrẽ. Cypri, lib. 1. epiſt. epiſt. 11. Aug. l. 4. de Symb. ad Cate. c. 20. & Pſal. 88.

Caſsiodo. Caſsiodorus ſic dicit; Particeps ego ſum omnium timẽtium te, ita portio Dominus, vt particeps ſit non vnius, ſed omnium Eccleſiarum tanta virtus vnitatis, cum ſit particeps Chriſti humiliter dicitur particeps famulorum quod eſt & Chriſti eſſe participem.

Hebr. 3. Vnde Paulus Hebræ. 3. Participes Chriſti facti ſumus.

VERSVS OCTAVVS.

Miſericordia tua Domine plena eſt terra: iuſtificationes tuas doce me.

D. Auguſt. expoſitio. AVguſtinus ſic exponit, dicens propter hoc quod Chriſtus particeps factus eſt fratrum ſuorum Deus hominũ, immortalis mortalium ideo granum cæcidit in terrã, vt multiplicatum multum faceret fructũ. Vnde de ipſo fructu adiungit Pſalmiſta, dicẽs; Miſericordia tua Domine plena eſt terra, & vnde hoc niſi cum iuſtificatur impius, ſcilicet, in cuius gratiæ ſciẽtia, vt proficiatur adiungit (iuſtificationes tuas doce me.) Itaq; Diuus Au-

Pſal. 32.

Miſericordia. guſtinus hãc miſericordiã Chriſtũ intelligit. Cuius gratia & meritis iuſtificatur peccator, cui in ſcriptura dicitur; Terra es, repletus

eſt ergo

est ergo peccator misericordia Christi, quia iustificatio impij pura gratia ac misericordia est, nulla enim merita nostra primā gratiam præcedere possunt. Aliàs gratia, iam nō esset gratia, sed merces, vt Paul. infert, vnde Thren. 3. dicitur; Misericordia Dei, quòd non consumpti sumus. Dicitur autē terram esse plenam hac misericordia Dei, hoc est Christo, quia iam non solum notus in Iudæa Deus, sed à solis ortu vsque ad occasum magnum est nomen Dei, quia iam nomen Christi diuulgatum est in vniuersa terra, & vt ait Ambrosius, Plena est terra misericordia Domini, quia omnibus data est remissio peccatorū. Super omnes sol oriri iubetur, & hic quidem sol super omnes quotidie oritur. Mysticus autem sol ille iustitiæ omnibus ortus est & omnibus venit, omnibus passus est & omnibus resurrexit, ideo autem passus est, vt tolleret peccatum mundi, si quis autem non credit in Christum, generali benedictione ipse se fraudat, vt si quis clausis fenestris radios solis excludat, non ideo sol non est ortus omnibus si calore eius ipse se fraudat, sed quod solis est, prærogatiuam suam seruat, quod impedientis est communis à se gratiam lucis excludit, & hoc diuinæ misericordiæ imputatur, quia pluit super iustos & iniustos, vt dicitur Matthæi. 5. Dicitur autem Christus Dei misericordia, quia quicquid misericordiæ à Deo habemus, totum per Christum communicamus. Sicuti & dicitur nostra iustitia, quia quicquid iustitiæ ad Deū habemus ab ipso est. Vel dicitur Christus Dei misericordia quia per ipsum maximè patefacta est, nam vt ostenderet in seculis superuenientibus inæstimabiles diuitias gratiæ suæ filiū suum nobis misit, vt dicit Paulus. Patefacta sunt viscera misericordiæ Dei per Christum, quæ antea clausa & operta erant, vnde clamor ille propheticus. Esa. 63. Vbi nūc fortitudo tua & zelus tuus multitudo viscerum tuorum & miserationum? super me cōtinuerunt se, sed nunc iam alius Propheta clamore magno laudat Deum dicens; Per viscera misericordiæ Dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto, & D. Bernardus dicit; Patent mihi viscera Dei per Christi vulnera, nam aduentus ille Christi ad misericordiam fuit non ad iustitiam, nam vt ipse dicit Ioan. 3. Non misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mūdus per ipsum, & Esa. 61. dicitur; Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me ad euāgelizandū pauperibus misit me vt mederer contritis corde & prædicarem captiuis indulgentiam & clausis apertionem

Thren. 3.

Simile.

Matth. 5.

Ephe. 2.

Esai. 63.

D. Bernar.

Ioan. 3.

Esa. 61.

tionem,& prædicarem annum placabilem Domino vt cõsolarer omnes lugentes &c.adeò auidus Deus fuit suã nobis patefaciendi misericordiã,vt eam visibilem nobis atque palpabilem præbuerit, vt eam manibus, quasi proprium bonum nostrũ cõtrectaremus, atq; oculis in eius pulcherrima specie delectaremur, auribus dulcissimũ eius sonum hauriremus, demũ suauissima eius fragrantia allecti, post illum cum sponsa curreremus dicẽtes,In odorem vn-
1. Ioan. 1. guẽtorum tuorum currimus,vt & sic illud Ioan. dicere possemus. Quod vidimus,quod audiuimus, quod manus nostræ contrectaLucæ. 10. uerunt de verbo vitæ,& illud Luc. 10.Beati oculi qui vident quæ vos videtis & aures vestræ quia audiunt.

Misericordia. Sed simplicius versus iste intelligi potest de ipsa Dei misericordia,quæ omnem repleuit orbem terrarum:nam & si iustitia & misericordia in Deo, imo & omnes virtutes æquales sint, cum sint ipsemet Deus:tamen quia in præsenti plures nobis misericordiæ, quam iustitiæ effectus innotescunt, ideo dicitur orbis repletus
D.Aug. Dei misericordia,nam licet D.Augustinus super Psal. 16.hoc explicet de iustificatione peccatorum , quoniam repleta est terra peccatoribus ita & misericordia Dei quæ illos iustificat,tamen etiam intelligitur de alijs misericordiæ operibus, quibus repletterram,nam effudit illam super omnia opera sua,non distillauit, sed prodigè effudit,non parcè comunicauit,quinimo priùs misericor
Psal. 102. diæ opera nobis ostẽdit quàm iustitiæ secundũ illud Psal. Misericordiã & iudiciũ cantabo tibi Domine , vt disertus rhetor blanditijs misericordiæ animos hominũ captat atq; aucupat vt attentius cætera audiant.Præterea plures misericordiæ quã iustitiæ demonstrat opera,nam si vnum aut alterũ iustitiæ opus experimur,mille millibus misericordiæ cõpensatur, imo & circũcingitur iustitia à misericordia ita vt vix in præsenti seculo appareat, ipsæ quippè pœnæ dum hanc agimus vitam medicinæ sunt ex misericordiæ
Psal. 114. apotheca eductæ. Vnde Psal. 114.Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur.Ecce circũseptam iustitiã à misericordia & tanquã in medio clausam:vt nec ingredi,nec egredi nisi per misericordię ianuã queat,mixta quippè ac tẽperata iustitia Dei,cum misericordia nobis propinatur,vt eam absq; mortis periculo haurire possimus, quis enim purã ac nudã Dei iustitiã sustinere pos-
1.Petri. 4. sit,cum nec angeli iudiciũ eius portare queant?vt dicitur 1. Pet. 4.
Simile. Veluti medicus forte ac venenosum medicamen propinaturus

ægroto

ægroto alijs benedictis herbis immiscet, quibus contemperatum absque interitu ebibere possit, quòd autē pœnæ ipsæ ex Dei misericordia nobis in hac vita proueniant, attestatur comminatio illa prophetica Ezech. 16. Auferetur zelus meus à te, & quiescam vt non irascar amplius. Vbi ira Dei amoris ac beneuolentiæ effectus designatur, flagellat enim vt pius pater, omnem filium quē diligit Prouerb. 3. Quare pronior semper Deus est ad miserendum. 2. Reg. 8. dicitur; quòd Dauid mensus est duos funiculos, vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum, & dicunt Hebræi, quòd funiculum ad viuificandum maiorem constituit, quàm illum qui fuit ad occidendum, vnde & legunt, Mensus est duos funiculos ad mortificandum, & impleuit funiculum ad viuificandum, vt plures vita donaret quàm interficeret, quod Deo potius attribui debet, qui vult omnes homines saluos fieri, & implet funiculum ad miserendum, alibi etiam in Psalmo. 111. dicitur; Misericors & miserator & iustus Dominus. Vbi pro vno iustitiæ titulo duplex misericordiæ ei tribuitur. Hoc enim nomine potissimè gloriatur Deus, vt dicatur pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui olim dicebatur Deus vltionum quare sponsa Cant. 1. Oleum effusum nomen tuum. Per oleum autem misericordia designatur, quia enim misericordiam suam effudit super omnia opera sua, ex frequentissimis pietatis effectibus ei nomen imponimus, vnde dicitur misericors & miserator, hoc est quòd nō solum in se habet misericordiā, sed ꝙ in omnibus operibus eius maximè eam manifestat, dicat ergo Sponsa; Oleum effusum nomen tuū, hoc est ex misericordiæ tuæ effectibus cōmunicatis te misericordē & miseratorē nuncupamus, omnia quippè opera tua redolent misericordiam tuam. Vnde alia litera vnguentum effusum nomen tuum, ad cuius fragrantiam vnguenti, peccatores post te currunt, ita vt de te tuus Euāgelista dicat; Erāt appropinquantes ad Iesum publicani & peccatores. Hi sunt effectus illi epitecta ac tituli quos Dñs Moysi manifestare voluit Exod. 33. cū ei dixit; Ego ostēdā tibi omne bonū, & vt ostēderet quòd hoc bonū nō esset id quod deus habet in se, quod cōmunicat creaturæ, ait. Posteriora mea videbis faciem autē meā videre nō poteris, hoc est effectus profundissimos meæ bonitatis quibus creata omnia colo; Quare super faciē Moysi secūdū Hebræos trāsiturū se ꝓmisit Deus, experiētia autē nobis cōstat, ꝙ eorū quæ supra nos sunt

Ezec. 16.
Prouer. 3.
2. Reg. 8.
1. The. 2.
Psal. 111.
2. Cor. 1.
Cant. 1.
Oleū misericordiam designat.
Luc. 15.
Exod. 33.

tantum

tantum superficiem illam cõuexam quæ versus nos est cernimus, cætera tecta manent, ad insinuandum id solum reuelasse Deum Moysi nempe bona sua quæ nobis communicat, quæ versus nos sunt, nosque respiciunt quæ potissimæ sunt misericordiæ opera, vnde illud. Ego ostendam tibi omne bonum, hoc est maximum bonum. Sic enim frequenter loquitur scriptura, vt est illud Eccle-
Eccle. vlti. siastici vltimo. Time Deum & mãdata eius obserua, hoc est enim
Prou. 11. omnis homo, hoc est maximus homo, & Prouer. 11. Desiderium iustorum omne bonum, hoc est maximum bonum, misericordia autem in Deo est maxima virtutum, quippè quæ omnem defectum excludit nam misereri est miseriam subleuare, qui autem aliquam miseriam subleuat ea carere debet, vt qui pauperi subuenit egenus esse non potest, qui ignorantem docet ignorantia carere debet qui debili opẽ fert, fortis vt sit oportet, cum ergo Deus omnem subleuet miseriam omnibus expertem oportet esse mi-
In Deo misericordia maxima virtutum. serijs. Est ergo in Deo misericordia maxima virtutum, quæ hic omne bonum nuncupatur. Igitur promisit Deus Moysi se specimen aliquod gloriæ suæ ei manifestaturum ac deinde nomina recondita ac bonitatis suæ epitecta, cum subiungit, & vocabor in nomine Domini coram te, hoc est nomina propria & ingenita mea tibi reuelabo: Deo autem proprium est misereri semper & parcere, in cuius signum subdit, & miserebor cui voluero, & clemens ero, in quem mihi placuerit quod capite sequenti clarius apparet, in quo nomen Dei Iheouah, quod est nomen proprium eius, quatenus fons essendi, ei patefacit, & postquam quæ pollicitus fuerat ei Deus vidit, ait Scriptura. Cumque descendisset Dominus per nubem stetit Moyses cum eo inuocans nomen Domini quo trãseunte corã eo ait. Dominator Domine Deus misericors & clemens, patiens & multæ miserationis ac verax, qui custodis misericordiam in millia qui aufers iniquitatem & scelera atque peccata, acsi hæc fuissent epitecta quæ Deus illi, secundum quod fuerat pollicitus manifestauit, & credo hunc sensum non longe abesse à literali illius loci, atque hoc obsecro aduertãt legentes me creberrime literalem explicare sensum testimoniorum quæ ex scriptura adduco. Igitur cum frequentiores effectus diuinæ misericordiæ experiamur quàm iustitiæ talibus etiam titulis frequen-
Exod. 24. tius honoramus Deum. Exo. 24. Ascendit Moyses in montem & cum eo septuaginta senes ex Israel qui viderunt Deum Israel &

sub

sub pedibus eius, quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cœlū cum serenum est. Nam cum in hac vita facie Dei cernere nō valeamus, pedum vestigia quibus terrā caleat videmus, hoc est effectus quibus ab eo gubernamur, experimur, hi autē sunt misericordię opera designata per lapidē sapphyrū & per cœlum serenum non turbulētum quod exprimat iram, sed serenū ac rutilans, ceruleumq; sapphyri colorem, quæ omnia tranquillitatem pacemque nobis ostendunt. Dicitur autem misericordia Domini plenam esse terram, quia cœli non indigent misericordia, vbi nulla est miseria, in terra hominum abundat miseria & superabundat Dei misericordia, vt alibi ait Psalmista, Miserationes eius super omnia opera eius. Vbi aduertendum ex Richardo, quòd Dei misericordia & replet cœlum, & replet terram, nam alibi etiam dicitur; Domine in cœlo misericordia tua, & reuera, ait Richardus, periisset totum quod Deus fecerat nisi misericordia Domini subueniisset. Culpa & vltio quicquid in hunc mundum venerat auferebant, quia & fragilitas semper tendebat ad lapsum, & cogebat ad vindictam semper iudicantis censura, sic Angelus eijcitur à cœlo, sic de paradiso exulat homo, sic mundus deletur diluuio, sic gentes confunduntur linguis, sic vrbes diuino exuruntur incendio, sic Iudæam vltor Christi sanguinis Romanus delet exercitus, hæc est Christi magna & longa misericordia, qui iudicium omne seruauit ad vnum, & totum hominis tempus ad pœnitentiæ deputauit indutias, vt quod de vitijs suscipit infantia, capit adolescentia, inuadit iuuentus, contingit vel senectus de peccato, vel tunc pœniteat quando se sentit iam non posse peccare, & tunc saltem reatum deserat, quando iam illum relinquit reatus faciat de necessitate virtutem, vt moriatur innocens qui totus in crimine vixit, sic ergo Deus per misericordiam reddit, quod per iudicium deperierat, vt merito dicat Psalmista; Misericordia Domini plena est terra. Hæc Richardus. Richardus

(Iustificationes tuas doce me.) Creberrimè hanc repetit petitionem, quia semper quærēda ad profectum, nec vnquā est bonæ rei societas vt ait Cassiodorus, sed tamen ideo (vt docet Ambr.) iustificationes Dei ab ipso Domino petit doceri, quia difficile est in terra huiusmodi magistrum inuenire, qui ea doceat quæ ipse non videt. Ad illum ergo Doctorem intimo Propheta concedit affectu, qui solus magister est verus, de quo in Apocaly. scribitur. c. 5. Cassiodorus. D. Ambr. Apoc. 5.

quòd agnus librum signatum aperuerit quem nullus antea poterat aperire, solus enim Christus clauē habet sciētiæ quam cui vult cōmunicat, & ideo ad ipsum conuersus Psalmista ait. Tu me doce iustificationes tuas, quia tu es vera iustitia, tu doce me quæ sapienter dicta sunt, quia tu ipse es vera sapientia: tu aperi cor meū, quia aperuisti librum: tu aperi illud ostium quod in cœlo est, quia tu ipse es ianua, per te si quis intrauerit regnum illud possidebit æternum, per te si quis intrauerit non decipietur, quia fallinon potest quicunque veritatis domicilium fuerit ingressus.

Vel si vis per iustificationes intellige iustitiam Dei, nec enim de misericordia gaudebit qui iustitiam contempserit, vnde post relatam misericordiam iustitiarum Dei meminit. Vbi aduertendum ex Diuo Gregorio. 19. mor. ca. 16. quòd iustitia misericordiam in omnibus operibus nostris præcedere debet, vt opera pietatis, vel misericordiæ rectè possint nūcupari. Ait quippe Gregorius. Ille bene agit quæ pia sunt, qui prius seruat quæ iusta sunt, & collatus in proximis misericordiæ riuus de iustitiæ fonte ducatur, nam multi proximis misericordiæ opera impendunt, sed iniustitiæ facta non deserunt. Vide alia &c.

D. Greg.

NONVS OCTONARIVS.

ℵ

1. Teht. Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine: ſecundum verbum tuum.

2. Teht. Bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.

3. Teht. Priuſquàm humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum cuſtodiui.

4. Teht. Bonus es tu: & in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.

5. Teht. Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum

perborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego verò legem tuam meditatus sum. 6. Teht.

Bonum mihi quia humiliasti me: vt discam iustificationes tuas. 7. Teht.

Bonum mihi lex oris tui: super millia auri & argenti. 8. Teht.

INCIPIT TRACTATVS NONVS.

VERSVS PRIMVS.

Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine: ſecundum verbum tuum.

IN hoc nono octonario induit Propheta perſonam viri iuſti iniuſtè & abſque cauſa ab iniuſtis vexati vt in quinto verſiculo patet vbi dicit; Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum, ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua. Quod clarius in Hebræo habetur vbi ſic legitur. Applicuerunt ſuper me falſitatem ſuperbi ego in toto corde ſeruabo præcepta tua. Vbi clare vides perſonā iuſti, cuius eſt in toto corde ſcrutari, & ſeruare mandata Dei. Introducitur autem hic iuſtus quaſi cupidus diſcendi ab ipſo Deo, cur iuſti ſic in præſenti afflictentur, cur tot calamitatibus pateant, tot hoſtium perſequutionibus ſubſint. Cui quæſtioni in duobus vltimis verſiculis ſatisfacit. Fatetur quidem in primo verſiculo cum ſancto Iob, ſe bona de manu Domini recepiſſe cum dicit. Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine ſecūdum verbum tuū, hoc eſt, ſecundū occultas rationes agēdorū quibus Deus orbē gubernat. Acſi diceret. Etiam mala quæ patior, ſunt arcana tuæ prouidentiæ

Hic propheta accipit perſonam hominis iuſti, iniuſte laceſſij.

uidentiæ iudicia, quæ inter bona connumerare non dubito. Scio enim te tam bonum vt nullum permitteres malum, nisi simul tanta præstares sapientia, vt ex malo bonum emolumentaque multa eliceres. Sed hoc à te discere volo qua mente, quave intentione me iustum diu vexare placuit, ac simul scientiam legis tuæ de hac iustorum in præsenti depræsione doceri à te valde cupit anima mea. Respondet autem quæsito duobus vltimis carminibus, cum in penultimo dicit. Bonũ mihi quia humiliasti me vt discam iustificationes tuas, vel bonum mihi quia afflictus sum (quod idem est) acsi diceret; quòd vexatio dat intellectum, atque præsentis vitæ afflictiones in æternorum memoriam nos reducunt. Et in vltimo carmine, dicit. Nihil noces iustis temporalia ab eis subtrahendo, cum præstantiora bona conferas qualia sunt spiritualia & cœlestia quę in lege tua promittis obseruatoribus: quæ pretiosiora quæque auri & argẽti longo interuallo antecellunt. Atque hęc iustorum confidentia metum temporalem excludit, vnde litera quæ huic octonario contigit est Teht, nonain ordine alphabeti Hebraici, significat autem exclusionem quasi per hæc sperata omnem mœtum à se excludant electi, nec enim metuit temporalia amittere, qui æterna tanta cum fiducia expectat, nec corporis mortem horret qui perpetuam à Deo nanciscí confidit vitam, minus terrenam substantiam perdere formidat, qui cœlestem super aurum & topazion præstãtem desiderat. Hæc autem vna est & credo potissima inter abditissimas rationes diuinas quare iustis mala, & malis bona in hac vita proueniant, quoniam iustorũ retributio in melioribus promissionibus (vt ait Paulus) sita est, mali autem in futuram reseruantur vindictam cui collata temporalia bona quasi nihil sunt. Videmus multotiens primogenitum, atque totius substantiæ paternæ hæredem futurum, dissutis atque veteranis vestimentis indutum, cum seruus melioribus vestiatur, quoniam iste cras in pristinum recludetur, ille petendiè in omnem ingredietur hæreditatem. Quid quod iustus Lazarus laceratis vestibus cruore ac vulneribus plenus ad ianuam diuitis iaceat, dives vero pretiosis vestibus indutus lautis cibis pastus ipsum despiciat, cum ille cras in sinum Abrahæ recipiendus sit, hic in inferno sepeliendus? Vnde Paulus electis dicit. 1. Corint. 3. Omnia vestra sunt siue Paulus, siue Appolo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura, omnia vestra sunt. Cum igitur

Theth significat exclusionem.

Paulus.

Lucæ. 16.

1. Cor. 3.

igitur iusti sint hæredes Dei, talia tantaque bona expectent, nihil refert, si in præsenti seculo, dum adhuc paruuli sunt, nihil à seruo differant, imo & viliora patiantur; mali verò quoniam ad æterna reseruantur tormenta, parum est quidquid hic recipiant boni, vt D. Gregor. docet super illud Iob. 21. Quoniam in diem perditionis seruatur malus & ad diem furoris ducetur. Interrogauerat in principio capitis, & dixerat; Quare impij viuũt, subleuati sunt, cõfortatique diuitijs, & cætera quæ ibi videbis, vbi temporalem eorum felicitatem depinxit, atq; breuissime respondet dicẽs; Quoniam in diem perditionis seruatur malus, & ad diem furoris ducetur. Veluti cũ sceleratus homo ad suppliciũ ducitur, permittitur vt ei in via delicatus cibus subministretur, & hæretici qui cras igni tradendi sunt cœna opulenta pridie pascũtur, quare ergo delicijs permittuntur pasci tetri facinorosique homines? quoniã statim supplicium de eis sumendũ est, quid facit bucella dulcis? cras flammis exurẽdus est; Sic quia in diẽ furoris seruatur malus quid magnum quod hic permittatur delitioſè viuere? ducunt enim in bonis dies suos, in puncto ad inferos descẽdunt. Vide D. Chryso. hom. 1. ad populum Antiochenum, vbi plures rationes congerit quare iusti hic permittãtur affligi. Hæc igitur est huius octonarij doctrina, (Bonitatẽ feciſti cum seruo tuo Domine,) hoc est bonũ feciſti, vel bene feciſti, hebraismus est, vt illud Sapien. 1. Sentite de Domino in bonitate, hoc est bene. Tũc ergo benefeciſti cũ seruo tuo cum hominem ad imaginem & similitudinem tuã creasti, ad imaginẽ cum animã tui cõpotem ei infudisti, ad similitudinẽ cum dona gratiæ quasi superaddita tribuisti, (Secũdum verbũ tuum,) id est, cum dixisti; Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinem nostram Genes. 1. Sic Lyranus.

D. Greg.

Simile.

Iob. 21.

D. Chryso.

Sapien. 1.

Gen. 1.

Lyranus.

Diuus Augustinus legit. Suauitatem feciſti cum seruo tuo, hoc est feciſti vt me delectaret bonum, quãdo enim delectat, & bonũ & magnũ Dei donũ est, quãdo autẽ bonũ opus quod lex imperat fit timore pœnæ nõ amore iustitiæ, cum Deus metuitur nõ amatur, seruiliter fit, non liberaliter. Seruus enim non manet in domo in ęternũ, quia perfecta charitas foras mittit timorem, filius autem hoc est qui amore seruit, manet. Et certè qui timore pœnæ operãtur, minimè permansuros existimes, non enim operantur quia volunt, sed quia timent. Facerent enim malum, vel desisterent à bono si vindictã non timerent. Vnde quàm primũ serpens absoluit

D. Aug.

1. Ioan. 4.

timorem mortis à muliere dicens; Nequaquam moriemini, de ligno vetito æ didit. Suauitatem itaque (ait Augustinus) feci si cum
Augus. seruo tuo Domine eum faciēdo filium qui seruus fuit. (Secundum eloquium tuum,) hoc est, secūdum promissum tuum vt secūdum
Rom. 4. fidem firma sit promissio omni semini. Rom. 4. D. Hieronym. de
D. Hiero. bonis, quæ Ecclesiæ suæ contulit Deus, per verbum suum quod est Christus carmen hoc intelligit.

VERSVS SECVNDVS.

Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.

QVA connexione atque consequentia hæc carmina inter se iunguntur in præcedēti versu explicuimus cum argumentum totius huius octonarij proponebamus, sed quoniam plures hosque selectos sensus habent sequētes versiculi in eis deinceps immorādum est. Bonitatem quidem fassus fuerat se accepisse à Domino, sed hæc iterum petit se doceri atque instrui
Cassiodo- quoniam, vt ait Cassiodorus, Boni cupiditas nūquā satiatur instar
rus. flagrantis flammæ in arundineto, quæ quo plus flagrat magis
D. Aug. æstuat. Per bonitatem tamē D. Augus. reliquique sacri Doctores charitatem intelligunt, quippequæ sola bonum gratumque
1. Cor. 13. animum veri Dei cultoris facit. Docet Paul. 1. Corin. 13. Reliqua omnia sine charitate nihil sunt, nec apud Scholasticos viros vlla virtus hoc nomine gaudet nisi charitate coniuncta sit, nam virtus est quæ bonum facit habentem & opus eius bonum, charitas autem prophetas Dei & amicos cōstituit, vt dicitur Sapien. Nec ali-
Sapien. 7. quem diligit Deus nisi eum, qui cum charitate habitat, opera autē nostra vt fides Catholica docet absque charitate meritoria non sunt, fides quippè facit hominem verum, spes rectum quia in rectum verum & bonum eum dirigit, charitas vero bonū quia voluntatem perficit à qua bonus vel malus quis denominatur, vnde in abstracto vocat eam bonitatē quasi insinuans eam esse formam cæterarū virtutū quantum ad meritoriam supernaturalemq; bonitatem (& disciplinam,) quoniam quem diligit Dominus corri-
Prouer. 3. pit, flagellat autem omnem filium quem recipit Prou. 3. Cui ergo donatur à Deo charitas Dei, & propter Deum charitas proximi, profecto instāter orare debet, quo tātum sibi augeatur hoc donū vt non solum pro illo contēnat delectationes cæteras sed etiā pro

illo

illo quaslibet perferat passiones. Ita suauitati salubriter additur disciplina. Tã magna quippè debet esse charitas vt sub disciplinæ pressura non possit extingui, sed sicut ingens flamma sub impetu Simile.
venti quanto magis reprimitur tanto ardentius excitatur, hæc D.Augustinus. Quare per disciplinam, patientiam, tollerantiamque in tribulationibus intelligit ipse, & alij interpretes: patientia quippè charitatis & amoris probatio est secundum illud Pauli. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationẽ. In- Rom.5.
telligitur etiam per disciplinam, carnis mortificatio atque subiectio per ieiuniorum vigiliarum & similium actionum maceratio-nem. Sancti quippè in carnem suam deseuiũt vt eam spiritui subiectam reddant vnde Paulus. Ego sic pugno non quasi aërem ver- 1.Cor.9.
berãs, sed castigo corpus meum & in seruitutem redigo, qui enim absque membrorum mortificatione carnisque ad spiritũ debita subiectione virtutum culmina aggredere nititur quasi qui aërem Simile.
verberat frustra laborem assumit, veluti qui proprios subditos aut seruos rebellatos relinquens, alienos oppugnare contenderet. Contra se, ergo arma vertunt electi, ne domesticis hostibus seuien tibus frustra in alienos belligerasse dicantur. Vnde Cant.3. dici- Cant.3.
tur; En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi, vniuscuiusque ensis super femur suum quasi contra seipsos ipsimet arma verterent. Nam cum intelligant communem omnium hostem diabolum nostris proprijs armis nobis bella inferre: hoc est quod proprijs membris nostris nos debellare contendit, arma ipsa hebetare satagunt ne vulnera infligere queant, vnde carnem ieiunijs, vigilijs, disciplinarumque ictibus extenuare hebetareque contendunt, vt sic obtusso gladio minus ferire aduersarius posset. Cauerant Philistini ne esset faber ferrarius in terra Israel, qui lan- 1.Reg.13.
ceam vel gladium acuere posset. Sic sancti Patres religionum institutores sanxerunt ne essent delitiæ in victu nec in vestitu in religionibus, sed omnes abstinentiæ ieiunijsque vacarent vt non esset qui hostium gladios lanceasque acueret, sed retunderent potius atque hebetarent.

Sed quoniam hæc carnis maceratio nisi discretione ac prudentia moderatur, in culpam vergeret & in malum, ideo addit Propheta. Scientiam etiam doce me, hoc est illam moderatricẽ nostrarum actionũ quæ eas in medio cõtineat ne se in extremũ aliquod

protrahant, vel cõstringant. Vnde vt in collationibus patrum legitur ꝙ cum coram beato Antonio aliquãdo disputatio oriretur, quæ nam virtus magis necessaria monacho videretur, alijs alia dicentibus Beatus Antonius subintulit. Nulla plus indigere monachum virtute, quàm discretione, quæ eum per medium dirigit, nec ad dexteram, nec ad siniſtram declinare patitur, quæ modum in rebus ponit, vt nec necessaria corpori subtrahat, nec superflua largiatur. Et sic intelligitur illud Matthæi. 6. Lucerna corporis tui est oculus tuus, hoc est prudentia quæ omnia circunspicet, quæ etiam & discretio nominatur. Et illud Romanorum. 8. Sol non occidat super iracundiam vestram, id est, discretio non desit, cum irasci debeas, ne in furorem aut sæuitiam prolabaris, hæc quippè virtus Sol est, quo illuminatæ actiones nostræ in vitiorum tenebras non deueniunt. Vnde Prouerbiorum. 24. Sapientia ædificabitur domus & prudentia roborabitur, id est, (modo loquendi Hebræorum) res familiaris per prudentiam rectè instituta perseuerat, id enim significatur per ædificationem domus, non materialis parietum erectio, sed studiosa & rectè instituta domus vniuscuiusque, domus autem monachi ipsemet est & per prudentiam gubernare seipsum debet, ne corruat & licet in omnibus actionibus prudentia veluti auriga vti debeamus, in illis tamen quæ feruore spiritus fiunt, cautiores ac prudentiores esse debemus. Nam vt ait D. Thom. quanto equus velocior est in cursu, lumine oculorum plus indiget. Nam si in medio pernicioſsimi cursus eius oculos operires, seipsum & ascensorem præcipites daret, sic quo maiori ferues virtutis amore, maiori etiam indiges charitate: ne si velatis oculis absque prudentia per virtutis spatia curras, in extremis vitiorum præcipitatus corruas. Vnde Diuus Bernardus ait, Non habet callidus hostis machinamentum efficacem ad tollendam de corde nostro charitatem quàm si efficere possit, vt in ea incautè & non cum discretione ambulemus. Et Paulus Ephe. 5. cum antea dixisset; Ambulate in dilectione, subiungit. Videte quomodo cautè ambuletis nõ quasi insipientes, sed vt sapientes. Et Romanorum. 12. Obsecro vos per misericordiam Christi vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Primum dicit; Hostiam viuentem, hoc est, ne quis ita ieiunio aut carnis maceratione extenuetur, vt intereat, vel minus aptus ad

Dictum B. Antonij.

Matth. 6.

Rom. 8.

Prou. 4.

D. Tho.

D. Bernar.

Ephes. 5.

Rom. 12.

maiora

maiora munera subeunda fiat, rationabile obsequiū vestrū, id est, cum discretione nequid nimis sit, sed cum temperātia, vt dicit glo. Nam finis perfectionis non consistit in his exterioribus virtutis exercitijs, nō enim est regnum Dei esca & potus, finis autem præcepti est charitas, hæc autē media sunt & instrumenta ad virtutē, medium autē ex fine mensurandū est, quare tantùm hæc necessaria sunt, quantùm ad virtutem assequendā sufficiunt, quòd si potius impediant iam in vitium & peccatum decisunt, vnde Hieronymus in quadā epistola, Nonne rationalis homo dignitatē amittit qui ieiunium, vel vigilias præfert sensus integritati, vt propter Psalmorū, atq; officiorū decantationem amētiæ, vel tristitiæ quis notam incurrit? Rectè ergo post disciplinā scientiā postulat noster Propheta, ne in interitum vergat, quod pro salute sumendum est. 1.Timo.1. D. Hieronymus.

Sed obserua pulcherrimū ordinē in postulatis, postq̄ charitatē disciplināque flagitauerat, scientiā recto ordine popoſcit, hæ em̄ animū bene morigeratū castigatūq; requirit, ne si absq; huiusmodi firmamēto veniat superbiam potius quā ædificationē præstet, scriptū quippe est, Sciētia inflat charitas vero ædificat. Tunc optimè pretiosa margarita inclusa fulgebit cum ei lucidum præparaueris locū, exclusis priùs quæ fœdare solebāt, scientia nanq; in animo charitate disciplinaq́; præparato tanquā pretiosa margarita optimo auro inclusa, miro splendore micabit, si prius inde quæ dedecorant animā abstuleris, vnde Eccles. 5, Esto mansuetus ad audiendū verbum Dei, vt intelligas, & Psal. 24. Docebit mittes vias suas, & Iacob. 1. Cum māsuetudine susc ipite insitū verbum. Quæ omnia humilitatē disciplināq́; designant, vt scientia disciplinaq́; Christi fructuosè inseratur cordibus nostris, aliàs scientia his comitibus orbata in superbiā erigit animū, vanitatiq́; subiectū occidit, vnde cū serpēs ad decipiendā mulierē accessisset statim per sciētiæ cupiditatē animū eius inflauit dicens; Eritis scientes, quare non gula quæ carnis peccatū est, sed superbia quæ inter spiritualia vitia cōputatur primū peccatū hominis fuit. Hæc tria bonitatē, scilicet, & disciplinā, ac scientiā explicat Paul. Ephe. 5. cū dicit, Fructus autē lucis est in omni bonitate & iustitia & veritate, veritas quippe intellectū illuminat, iustitia voluntatē rectificat, quę carnē spiritui subijcit, vt sic & iustitia seruetur. In hoc autē quod dicit, doce me, petit vt cū effectu erudiat à Deo, nā aliud est discere, aliud docere, ille qui nūquā didicit nunquā fuit doctus, dixit quidē illi ma- Eccles. 5. Psalm. 24. Iacobi. 1. Genes. 3. Ephes. 5.

gister veritatē, sed nō docuit quia nō didicit. Deus autē quos vult doctrina sua imbuit, vt docti scienteſq; euadant, atque ad agenda quæ viderint præualeſcant, poteſt enim & intellectui nouas ſpecies agendorū infundere & voluntatem ad ea exequenda efficaciter mouere, cum ſolus ipſe Deus, ſuper totam animā hominis poteſtatem exerceat quare de Chriſto Domino dicit Marc. Erat docens eos tanquam poteſtatē habens & non ſicut ſcribæ eorum Phariſæi, & illud, Eſt ſcriptū in Prophetis erunt omnes docibiles Dei Ioan. 6. (Quia mādatis tuis credidi) nam accedentē ad Deum oportet primum credere, & Iſaiæ. 7. Niſi credideritis non intelligetis. Certè fides neceſſaria eſt ad hoc quod reuelata intelligātur, donū enim intellectus præſupponit fidem. 70. legunt, Niſi credideritis non permanebitis, vel nō ſtabiliemini, fides quippe ſtabilimentum eſt totius Chriſtiani diffitij cum ſine fide impoſsibile ſit placere Deo, Hebr. 11. & 2. Paralip. 20. dixit Ioſaphat ad populū. Credite in Domino Deo veſtro & ſecuri eritis, vbi in Hebræo eſt ſtabiliemini, credere ergo mandatis hoc modo loquendi eſt in eis ſtabiliri & confirmari acſi diceret ideo hæc peto, quia mādatis tuis firmius adhæſi, vel hoc eſt reddere rationem quare à Deo petit doceri, nam credere diuinis efficit hominē docilem Deo, ſic Caietanus. D. Auguſt. quærit cur dicatur credere mandatis tuis cum mandata potius in opere exerceantur alia enim ſunt mandata (ait Auguſt.) alia promiſſa, mandata facienda ſuſcipimus, vt accipere promiſſa mereamur, promiſsis, ergo credimus, mādatis obtemperamus, quid eſt, ergo mādatis credidi tuis niſi credidi, quod tu illa mādaueris nō aliquis homo quāuis per homines hominibus minis ſtrata & mandata ſint? quia ita credidi tua mandata eſſe, ipſa fides mea, qua id credidi impetret abs te gratiā qua faciā quod mādaſti. Caſsiodorus aliter ſoluit quæſtionē dicens; Ideo mandatis dicitur credere, quia ſeruatoribus promittitur regnū cælorū, credidit ergo mādatis Dei, quia promiſsis à Deo ea obſeruātibus fidē habuit.

Marc. 1.
Ioan. 6.
Eſaiæ. 6.
Hebr. 11.
2. Paralipomc. 20.
Caietanus.
D. Auguſtinus.
Alia māda ta alia promiſſa.
Caſsiodorus.

VERSVS TERTIVS.

Prius quàm humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum cuſtodiui.

IAm in hoc carmine fatetur Propheta, q̄ propter peccata, quibus neciuſti in hac vita carent, humiliantur aliquando, atque pœnis & tribulationibus ſubduntur, & ideo ſubdit propterea eloquium

eloquium tuum custodiui, hoc est ne iterum humiliarer, deprime rerq; ob transgressa mandata tua ideo decreui ea deinceps in defese custodire, vnde hic humilitas pro pœna non pro humilitatis virtute accipitur. D. August. ad pœnam originalis peccati hoc refert dicens; Hæc ad illam melius refertur humiliationem quæ facta est in Adam in quo omnis creatura tanquam in radice vitiata est, quoniam veritati subiecta esse noluit, subiecta facta est vanitati, quod tamen vasis misericordiæ profuit experiri, vt deiecta superbia diligatur obedientia, & pereat non radicata miseria & ideo expertus miseriam vt illam euadat dicit propterea eloquium tuũ custodiui, quia si Adam custodisset, non fuisset humiliatus, hæc Augustinus, & certè generaliter loquendo omnes præsentes vitæ penalitates in primam culpam referendæ sunt, ex ea quippe omnia hæc mala pœnæ consequuta sunt, nam ante peccatum benedixit Dominus Adam & vxori eius, sed post culpam maledictionibus eos repleuit, mulieri dixit, Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos in dolore paries filios tuos, virum autem immẽsis laboribus subdidit & terram ipsam maledixit, vt spinas & tribulos germinaret & in sudore vesceretur pane denique sententiam iam capitis contra eos atque filios suos protulit dicens, Quoniam puluis es & in puluerem reuerteris vide 27. & 28. cap. Deuter. vbi tot maledicta contra transgressores legis videbis congesta, licet hæ omnes maledictiones expræsiones quædam ac veluti vmbræ fuerunt illius vltimæ horribilisque, qua omnes impios maledictos à patre, in infernum æternaliter puniendos detrudet, hinc illæ omnes vindictæ Dei, atq; strages in orbem terrarum ortum habuerunt, miseranda illa totius orbis per aquã submersio, ciuitatum pesimarũ conflagratio hyatus terræ viuos deglutiens peccatores, serpentum ignitorũ immisio, aliæq; complures, quæ in scripturis referuntur quasi exactiones quædam illius primorum parentum transgressionis fuerunt, quæ nisi per vnigenitum eius expiari nec solui poterant. D. Augusti nus. Gene. 3.

Sed obseruandum, vt cautè atque secundum veritatem nostra procedat doctrina, quod licet generaliter loquẽdo semper pœnã præcedat culpa, quoniã vt D. August. ait, Deus nõ est priùs vltor, quã homo sit peccator, vnde, vt dicimus, omnes pœnæ in culpam illam priorem primordialiter referendæ sint, tamen ad singularia descendendo non omnes pœnalitates quas hic patiuntur iusti, in actualem D. Augusti nus.

actualem culpam eorũ astruendæ sunt, sed in diuinâ prouidentiã, quæ ob alias & alias suæ sapiẽtiæ abditissimas rationes iustos hic puniri permittit. Amici illi Iob in hoc errore hærebant, quod nul
Iob. 4. lus sustineb at pœnam nisi ob propriam & actualem culpã, ac sic contra ipsum Iob diffiniebant. ca. 4. Recordare obsecro quis vnquam innocens perijt, aut quãdo recti deleti sunt: quin potius vidi eos qui operantur iniquitatẽ, & seminant dolores & metũt eos, flante Deo perijsse, & spiritu irę eius esse cõsumptos. Ad quos sim
Iob. 7. plicissimè simul ac sapientissimè Iob ca. 7. respondit dicens; Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius. Æstimabant illi ad diuinã prouidentiã expectare malos quidem punire, in Iustos non vindicem, sed beneficum ac præmiatorem existere debere: in quo errore videbantur etiam fuisse apostoli, cũ
Ioan. 9. dominum Ioan. 9. de cæco illo nato interrogauerunt dicẽtes, Magister quis peccauit hic aut parentes eius, vt cæcus nasceretur? Iob vero è contra respondit, quia homo est veluti miles in ãcie & operarius in labore. Ad prouidentiã autẽ optimi ducis non expectat strenuum militem domi relinquere, vt delitijs vacet, sed è contra maioribus periculis eum obijcere, in quàm difficiliora exponere. Sed quod ad eius prouidentiã attinet est, postea maioribus eũ stipendijs honorare, præmiaq; auctiora elargiri. Idem de prudente
Simile. patre familias dicimus, non erit rectè prouidus si proficuum operariũ in otio sinat, sed eum potius ad maiores labores exponere debet durioraq; onera ei superponere, cũ ad ea aptior sit cæteris. Sed tamen postea copiosiorem ei mercedem soluere, tenebitur. Sic nimirum cum Deus summus dux primusq; paterfamiliàs totius orbis sit, ad eius expectat prouidentiam meliores ac optimos milites ac seruos in maiora cõijcere pericula, in summos permittere labores. Non enim vt vacarent otio eos ex omnibus elegit, sed vt maiora subirent onera, vberioresq; profectus sibi ac ecclesiæ suæ facerent, vt dixit Dominus discipulis suis; Ego elegi vos & posui vos
Ioan. 15. vt eatis, & fructũ afferatis, & fructus vester maneat. Et beatus Sixtus ad sanctũ Laurentiũ dixit; Nos quasi senes leuioris pugnę cursum recipimus, tibi autẽ quasi iuueni maiora debẽtur pro Christi
In vita sancti Laurentij. fide certamina: sed id exigit prouidentia diuina vt eis maiorẽ statuat mercedem auctioribusque pretijs honorentur. Obseruandum etiam, quod Deus in vniuersi gubernatione plura opera facit non tanquam iudex, sed tanquam Dominus & gubernator,

nator,hoc est,multotiens in infligendis pœnis non tam attendit quid exigant merita operum, quàm quid conueniat bono communi vt in punitione Iob videre licet,cui pœnæ & afflictiones infligtæ sunt nō ad delicti mensuram,sic enim exuberantes erant, vt ipse dicit Iob, Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui,& calamitas quā patior in statera:quasi arena maris hęc grauior appareret,sed ob bonum publicū ecclesiæ,vt tantū patientiæ specimen haberetur,tot ei iniungit plagas,non tanquā iudex puniens,sed tanq̄ vniuersi gubernator,quid pluribus conduceret attendēs. Vnde & ipse Iob.c.19.dicit;Scitote quoniā non æquo iudicio mecū contenderit Deus: hoc est nō vt iudex merita delictorum librans, sed tāquam Dñs ob aliorum vtilitatem me flagellat, & sic intellige illud Sap.12. Ipsum quoq; qui non debet puniri cō demnas. Sic etiā præcepit Abrahæ vt sacrificaret filium suum, nō eius demerita tanq̄ iudex vindicans, sed absoluta potestate eaque ordinata tanquam Dñs imperans,vt rex plerūq; præcipit diruere domū ciuis non ob eius delicta, sed quia sic expedit ciuitati tanq̄ gubernator,non vt iudex.Ecce ergo quo pacto humilitas, hoc est afflictio & punitio ad peccata consequatur,& quo sensu Propheta dicat,Prius quam humiliarer ego deliqui. Sed quid ex hac affli ctione consequutū sit subintulit dicens. Propterea eloquiū tuū custodiui.Rectè Prouerb.20.dicit Sapiens, Liuor vulneris absterget mala,& plaga in secretioribus ventris.Quod testimoniū exponens D.Gregor.in.3.p.Pastor.admo.13.Per liuorē vulneris intelligit exterius affligens malū,per plagas vero in secretioribus ventris dolor internus qui sequitur ex exteriori afflictione,hoc est cō punctio cordis, vt significetur tum demum externā afflictionem purgare hominem,cum sequitur in animo dolor compunctionis ac cōtritionis. Ait quippe ibidem, Liuor vulneris absterget mala, & quia dum exterius percutimur ad peccatorū nostrorū memoriam taciti afflictique reuocamur, atq; ante oculos nostros cuncta que à nobis sunt malè gesta reducimus, & per hoc quod foris patimur, magis intus quod fecim⁹ dolemus,vnde fit vt inter operta vulnera corporis amplius nos abluat plaga secreta ventris, quia sanat nequitias praui operis occultum vulnus doloris. Hæc ille.Licet per liuorem vulneris leuiora mala,per plagas in secretioribus ventris,grauiora non incongruè intelligantur quasi viscera penetrent, & non tantum in exteriori cute cōsistant,& Isaiæ.26.Cum

Iob. 8.

Iob. 19.

Sapien. 12.

Gene. 22.

Prou. 20.

D. Gregorius.

Isaiæ.26.

fecceris

feceris iudicia tua in terra, iustitiam discent habitatores orbis. Ge-
Figura Gedeonis. deon (vt legitur Iudi. 7.) quādo missus est à Deo contra Madianitas lagenas lutheas cū lampadibus intus dedit militibus, quas cum
Iudic. 7. cōfregissent, lucernæq; apparuissent victus est Madiam. Sic Deus optimus maximus vt hominē sibi subderet animā (quæ lucidissima lāpas est) intra lutheum vas nostri corporis recondidit intercluditque, & cum lutheum vas, corpus scilicet, flagellis, doloribus, ægritudinibusq; conterit: tunc anima circunfusa luce splendidior apparet suamque infirmitatem agnoscens suam proteruiam re-
Isaiæ. 9. tundit subditaque Deo fit. Vnde Isaiæ. 9. Iugum enim oneris eius & sceptrum exactoris eius superasti sicut in die Madiam, hoc est ea sapientia qua Madianitas deuicisti superbiam etiam filiorū Adam cōteris repellisq; Sic Manasses, Nabuchodonosor, & alij persecutionibus attriti confusi à superbia sua coram omnipotente humiliati sunt, hisq; attriti pœnis mortales ad mandata Dei
D. Ambrosius. exequenda cōuertuntur, vnde D. Ambros. super hunc locū sic dicit. Sed quāuis humilitas ista sit quędā deiectio perturbationis, nō virtutis, generat tamen sæpè virtutē & fit non pœna, sed remediū delinquētis, nam si peccatis tuis tribuas q̄ humiliatus es quicquid acciderit in te retorques, ex reo incipis esse iustus qui te ipsum cōdemnas, iustus enī accusator est sui in exordio sermonis Prouerb.
Prou. 18. 18. Nec potes indignū te iudicare humilitate, qui propria errata cognoscis in quibus erubescendo non vtique extolleris, sed humiliaris. Vides ergo quia ideo humiliatus es, quia deliquisti & non seruasti eloquia, vnde serua diligētius, ne pecces, ne iterū quia deiectus es etiā absorbearis & fiat tibi deiectio tua incrementū iniquitatis, quæ debet esse erectionis occasio, etenim tētationibus homo sicut aurum in conflatorio probatur. Vides ergo Propheta quid dicat, Priùs quā humiliarer ego deliqui. Iure ergo tētationibus traditus est quoniā deliquerat, delinquebat autē, quia Dei eloquium non tenebat, verùm inde ordinē emendationis inuenit, vbi culpa præcesserat, cœpit esse subditus eloquio diuino & culpa desiuit. Cæterū & si in quibusdā hoc verū sit quod attriti tribulationibus
Ierem. 5. corriguntur, alij veluti Pharao peiores fiunt vnde Ierem. 5. Vulnerasti eos, sed non doluerūt attriuisti eos & noluerūt accipere disciplinā, indurauerūt facies suas supra petrā & noluerunt reuerti &
Prou. 27. Prou. 27. Si cōtuderis stultū in pila quasi ptisanas feriēte desuper pilo, nō auferetur ab eo stultitia eius. Ptisana est hordeū decortica

tum

tũ quod in mortarijs siue ad esum siue ad medicorũ vsum teritur, quod cum durissimũ granum sit tamen in mortariolo cõteritur. Stultus autẽ & impius nullis contusionibus respiscũt de quibus Isaiæ.9. Populus(inquit)non est reuersus ad percutientem se, frustra percussi filios vestros disciplinã non receperunt. Et quod hic sit huius loci sensus patet ex translatione 70. qui sensum potius quàm verba transcribentes, sic dicunt, si verberaueris stultum,in medio concilij inhonorans non tolles stultitiam eius. Isaiæ. 9.

Aliter potest intelligi versus iste priùs quã humiliarer ego deliqui,hoc est tamdiu mihi dominabatur iniquitas quandiu iugum tuum recusaui ferre, nam posteaquàm humiliter ceruicem tuæ legis vinculis subdidi,statim confugit grauedo peccati, hoc est dicere,quod absque Dei gratia quæ per mandatorum debitam obseruantiam cõmunicatur,impossibile est peccati pondus excutere.

VERSVS QVARTVS.

Bonus es tu: & in bonitate tua doce me iustificationes tuas.

HIC modus loquendi,ait Cassiodorus est figuratiuus, dicitur autẽ hęc figura paranomasia,latinè denominatio quãdo similitudine verbi trahit ad se auditoris affectũ,hoc est, quia bonus magister es, in tua bonitate doce me iustificationes tuas. Apud topicos tamẽ vocatur locus hic argumẽtũ à cõiugatis si est bonus,ergo habet bonitatem, in ea ergo doce me. Scriptura quippe sancta omnibus passim vtitur figuris, vt experiẽtia cõstat & nostris loquẽdi modis se accõmodat, vt omnib⁹ peruia sit quæ omniũ salutiferã doctrinã cõtinet. Dicitur autẽ Deus bonus imò summe bonus imò & ipsa bonitas à quo bona cuncta procedunt, quòd Deus sit bonus ex eo probat Diuus Thomas.1.p.q.6.arti.1. quia est primum agens cuius similitudinem appetit effectus,cum vnaquæq; res naturaliter desideret assimilari suo agenti hæc autẽ similitudo agentis in effectu est expressio & participatio ipsius, ergo necessariò consequitur, quod primum agens sit bonũ cuius similitudinem tanquam bonum quodam appetunt effectus, vnde etiam consequitur quod ex hoc quod omnia appetũt proprias perfectiones,appetunt ipsum Deum, nam perfectiones omnium rerum sunt quædam similitudines diuini esse,in ipso autem desiderio boni includitur necessariò quod Deus ipse desideretur,nam sicut Deus est primum agens ita & est vltimus finis, est enim Alpha & D. Thom.

pha & Omega principiū & finis, & ſicut nihil operatur niſi quatenus mouetur à primo efficienti, ita nihil mouet tanquam finis niſi quatenus participat bonitatem vltimi finis, nec habet aliquā rationem appetibilis niſi quatenus Dei bonitatem quoquo modo communicat. Vnde dicit Dionyſius libr. de diui. nomi. Bonus dicitur Deus ſicut ex quo omnia ſubſiſtunt, dicitur autem ſummè bonus, quia ab eo omnes perfectiones deſideratæ fluunt, ſed quæ fluunt ab ipſo excellentiori modo ſunt in ipſo. Quare Deus totus eſt bonus, imò ipſa bonitas nihil admixtum habens mali, & ſic intelligitur illud Marc. Nemo bonus niſi ſolus Deus, hoc eſt, quod ſolus Deus bonitatem habet puram abſque imperfectionis admixtione, quod nulli aliæ creaturæ conuenit. Eſt etiam bonus per eſſentiam, quia ſolius Dei eſſe eſt ſua eſſentia & ſua bonitas, & ſua ſapientia, nec ei adueniunt aliqua accidentia, ſed quæ de alijs dicuntur accidentaliter, ſibi conueniunt eſſentialiter, vt eſſe ſapientem, eſſe bonum, & ſic intelligitur etiam illud proximè citatum, Nemo bonus niſi ſolus Deus, hoc eſt eſſentialiter cætera non ſunt bona bonitate propria, ſed participata ab hac prima bonitate, ſicut aqua dicitur calida calore inhærente ſibi quem tamen ab igne communicauit hoc recta philoſophia docet. Sed quoniam omnem notitiam quam de Deo in hac vita habemus ab effectibus mendicamus, per quos aliquantulum Dei cognitionem adipiſcimur, etiam ipſam bonitatem Dei per effectus ipſiuſmet bonitatis cognoſcere debemus, nam ipſius bonitatis Dei nulla eſt cauſa, ipſa autem bonitas omnium bonorum quæ in rebus ſunt, eſt cauſa, & quoniam bonum eſt diffuſiuum ſui, Deus autem ſuam bonitatem ſuper omnia opera ſua effudit, hinc eſt quòd ex ipſis effectibus bonitatem Dei cognoſcimus. Omnia autem Dei effecta bona ſunt. Vidit Deus cuncta quæ fecerat & erant valde bona. Quare Sapientiæ. 1. dicitur; Sentite de Domino in bonitate, hoc eſt experientiam ſumite etiam per ſenſus, quod Deus ſit bonus, ſenſus em̄ ipſi experiūtur ipſam Dei bonitatem, Matth. 7. dicit Chriſtus; Ex fructu cognoſcitur arbor, quia arbor bona bonos fructus facit, arbor mala malos fructus facit, cum ergo fructus Dei ſit bonus, etiam ipſe bonus eſt quinimo & ipſa bonitas in rebus bonitatem cauſans, quare quicquid boni in rebus creatis eſt, à prima bonitate eſt, adeò vt dicat Diuus Auguſt. Quia Deus bonus eſt, nos ſumus.

D. Dionyſius.

Marc. 10.

Gene. 1.

Sapien. 1.

Matth. 7.

D. Auguſtinus.

Obſerua

Obserua; Bonum tripliciter dicitur, vtile, delectabile, & honestum, & Deus his tribus modis bonus est, est enim bonus Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum, est etiam vtilis iudex eo quod absoluit reum confitentem crimen suum, Psal. 117. Confitemini Domino quoniam bonus. Est & vtilis miles, Isai. 63. Propugnator sum ad saluandum. Vtilis etiam medicus, Psal. 146. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Vtilis magister Lucæ. 18. Magister bone, Et Isaiæ. 48. Ego Dominus docens te vtilia. Vtilis consolator Nahum. 1. Bonus Dominus & confortans in die tribulationis. Est etiam secundo modo bonus hoc est iucundus & delectabilis omni sensui, primò visui, Ierem. 31. Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ. Psalmo. 44. Speciosus forma præ filijs hominum. Et. 1. Petri. 1. In quem desiderant angeli prospicere. Iucundus auditui, Canti. 2. Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis. Et Cant. 5. Anima mea liquefacta est vt dilectus loquutus est. Itē gustui, Ioā. 6. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi, Psal. 33. Gustate & videte quoniā suauis est Dñs, Bernar. Iesus mel in ore, melos in aure, & in corde iubilus. Est etiam suauis tactui, Psalm. 85. Suauis Dñs & mittis. 2. Reg. 3. Ipse quasi tenerrimus ligni vermiculus. Itē odoratui, Eccl. 24. Sicut Cinamomū & balsamū aromatizās odorē dedi. De bono honesto patet quia est splendor gloriæ portās omnia verbo virtutis suę, vnde fructus eius sunt honoris & honestatis, Eccl. 61. Itē summè bonꝰ quia cū impijs etiā bonus, vnde Diuus Augustinus in Manuali. cap. 32. Cum totus & summè iustus sis, tamen idcirco malis etiā benignus es, quia totus & summè bonus es, minus nanq; bonus esses, si nulli malo esses benignus: melior est enim qui & bonis simul & malis bonus est, quàm qui bonis tantū bonus est. Et melior est qui malis & parcendo & puniendo bonus est, quàm qui puniendo tantum, ideo ergo misericors es, quia totus & sume bonus es. Ergo quia bonus omnibus modis es, in bonitate tua doce me iustificationes tuas, hoc est opera iustitiæ non in terrore & austeritate, sicut docuisti legem veterem secundum illud Hebræor. 12. Moyses dixit, Exterritus sum & tremebundus, ita vt non auderent Hebræi aspicere montem fumigantem, & fulgurantem, sed dicerent Moysi loquere tu nobis, non loquatur nobis Dominus; Sed in suauitate doce me legem gratiæ. Beatus quippe vir quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum, Psal. 99.

Thren. 3.
Psal. 117.
Isai. 63.
Psal. 146.
Lucæ. 18.
Isai. 48.
Nahum. 1.
Ierem. 31.
Psal. 44.
1. Pet. 1.
Cant. 2.
Cant. 5.
Ioan. 6.
psal. 33.
psal. 85.
1. Reg. 3.
Eccl. 24.
Eccl. 61.
Augus.
Heb. 12.
Exod. 20.

VERSVS QVINTVS.

Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego aut em in toto corde meo scrutabor mandata tua.

AC si diceret. Ideo posco vt in bonitate tua me doceas, qñ multiplicata est super me iniquitas superborũ. Ex hoc quod iusti nouã vitã inchoare prẽsumũt seq; diuino cultui manci pare studẽt, statim sæuiores cõtra eos insurgũt hostes, atq; & vi & numero multiplicantur. Satis id nobis in peccatrice illa manifestũ fuit, quæ post quã ad meliorẽ frugẽ conuersa veteris vitæ pœnituit nouã eãq; religiosissimã inchoauit, protinus omnes contra eã mur murare cœperũt, Discipuli, Pharisæus, soror eius Martha: quos om nes inuidia motus diabolus cõtra eã exagitabat, vt à bono perterri
Eccl. 2. ta reuocaret, vnde Eccl. 2. Fili accedẽs ad seruitutẽ Dei sta in iustitia & timore, & prepara animã tuã ad tẽtationẽ. Diabol⁹ quidẽ cũ ma ligniſimus sit, optima ferociùs conatur diruere, nã omne sublime videt & sperat quod Iordanis influat in os eius, & cibus electus est esca eius. Vnde Christũ Dñm tẽtare ausus est & aduersus meliores maiora machinat̃ mala, fortiusq; insistere cõtẽdit. Quare vt in vitis Patrũ legitur. Quidã vir sanctus in vna populosa ciuitate solũ vnũ diabolũ vidit per muros ac tecta ludẽtẽ, sed in cœnobio quodã vbi pauci monachi morabãtur legiones dæmoniorũ vidit super tecta, super cellulas, in atrio, in ianuis, in feneſtris, cumq; diabolũ ipsum quẽ oppressũ secũ imperio diuino ferebat percõtaretur quid nã id sibi vellet quod vidisset, respondit, Huius ciuitatis incolæ mei sunt ferè omnes, nec vnquã meæ resistũt volũtati, sufficit aduersariolus ille, qui eos in nr̃a obediẽtia cõtineat. At in ẽdicula illa monachorũ viri habitãt selecti, iusti, diuinis semper intẽti mãdatis, orationi, ieiu nijs, atq; vigilijs operã dãtes, maiorib⁹ opus est expeditionibus vbi
D. Grego. maiores vigẽt vires ad repugnãdũ. Hoc docet Greg. dicẽs, Illos pul sare diabolus negligit, quos quieto iure possidere se sentit, quod &
Luc. 11. in Euãgelio, Luc. 11. nobis patefacit Chr̃us Dñs docẽs quomodo post quã per Dei gratiã malignus spiritus expulsus est à iustis, assu mit secũ alios. 7. spiritus nequiores, vt maioribus viribus illũ oppu gnẽt ac vincãt. Ecce quomodo & vi & numero multiplicent̃ hostes aduersus iustũ, Ipsi etiã satellites dæmonis, quales sunt viri pessimi ac peccatores, pristinas simultates ac inimicitias iã ab initio contra bonos gerũt, nec rectis oculis aspiciũt, sed toruis, ac inuidia plenis,

vt à

vt à principio in primis fratrib⁹ patuit. Ratio autē hui⁹ est qm̄ vita iusti quasi cōdēnatio quędā est vitę impiorū,in ea quippe quasi in speculo maculę,neuę,ac defectus eorū vident. Vnde cū dicit Dan. 7. Dan. 7. Liber apertus est & libri aperti sunt, per librū propriā cōsciētiā, per libros vero sanctorū vitas ac facta intelligit Aug. per quæ impiorū opera cōdēnātur. Quare hāc limpiditsimā aquā turbare, taleq; speculū maculare cōtendūt impij. Camellus cū ad bibendū ad clarissimas aquas accedit prius eas pedibus conculcat,ac turbat,ne in eis fœda ei⁹ gibbositas appareat. Apud bonos tāquā in limpidissimis aquis fœditas prauorū apparet,nā vt ait sapiēs. Sicut in aquis Prou. 27. resplēdent vultus prospiciētiū se,ita corda hominū manifesta sunt sapiētibus. Has ergo aquas pedib⁹ cōculcare ac perturbare satagūt impij,ne nequitia eorū corā eis manifesta fiat. Hinc falsa prodeunt testimonia contra eos,de quibus Psalmista in hoc versu iuxta Hebræū vt supra citauim⁹. Applicuerūt super me falsitatē superbi,vel addiderūt,qđ idē est cū nra editione. Nā multiplicare idē est quod addere,& omnis iniquitas falsitas quędā est,hinc insidię,temeritasque iudiciorū. Nā si quid aduersitatis iustis accidat, hoc eorū vitijs ascribere praui conātur,vt amici illi Iob faciebant, mala illa quę ei cōtigerāt in eius scelera retorquētes. Sic & S. Tobiæ insultabāt con Tobiæ.2. sanguinei,& vxor eius irridētes ac dicētes, Vbi est spes tua,pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Vnde & Ambr. in hoc loco di Ambros. cit. Quantò magis qs Deo seruire desiderat,tāto magis in se excitat aduersarios,& tāquā athleta fortis coronā iustitiæ reportare desiderans, irritat in se plurimos, & lacessit qui inuidēt nostro profectui.

Sed tñ iustus subdit,& dicit; Ego autē in toto corde meo scrutabor mādata tua. Iustus persequutionibus solidatur,& fortior fit,vt de filijs Israel legitur,quod quāto Ægyptij plus eos affligebāt,tāto Exod. 1. magis multiplicabātur,& replebāt terrā,nā cōtusa vnguēta,plus redolēt. Vñ martyr Vincētius respōdit tyrāno, Videbis me pl⁹ posse dū torqueor quā posis ipse qui torques. Quāto magis colūna quę figitur in terra ictibus quatit desuper, tāto magis solidat. Sic iust⁹ Simile. persequutionibus afflictus in Dei amore plus firmat. Vnde Paul. 2. Cor. 12. cū infirmor tūc fortior sum. Et de B. Ioan. Euang. dicit Theophyl. Theophylactus. q̄ ex dolio illo ardētis olei solidior athleta ad pugnā exiuit. Solent enim athletæ oleo vngi vt aptiores sint ad pugnā. Quare Iob vxori insultanti, & ad irā contra Deū prouocāti dicebat; Quasi vna de stultis mulieribus loquuta es. Si bona suscepimus de manu Do- Iob. 2.

Tob.2. mini,quare mala nō ſuſtineamus?& Tobias affinibus irridentibus bona ſua opera, reſpondit;Nolite ita loqui,quia filij ſanctorum ſumus,& expectamus illam requiem. Ecce quomodo attriti fortiores iuſti euadunt, quare ſtatura ſponſæ aſsimilatur palmæ quę quantò inferius deprimitur,tantò fortius ad altiora ſe erigit. Sic iuſti quanto in hoc ſeculo plus aduerſis dejiciuntur,tanto animi virtute ſe ad cœleſtia contemplanda ſubleuant.

VERSVS SEXTVS.

Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus ſum.

Caietan. CAietanus ex Hebręo ſic legit. Impinguatū velut adeps cor eorum,ego doctrina tua delectatus ſum. Quare exiſtimat, quod hæc ſit quæſtionis à principio huius octonarij propoſitæ ſolutio.Quā ſolutionē incipit ab euidēti differētia inter iuſtos & impios,qui eos miris modis diuexant. Eſt autē hoc diſcrimē, q̄ peſsimi impinguātur ſicut adeps : hoc eſt ex eo quod omnia proſperè & ad nutū eis eueniunt, intumeſcūt ſuperbia ; è contra iuſti afflictionibus oppreſsi proficiūt,& delitias reputant nō vana mūdi gaudia,ſed Dei obſecundare mādatis atq; pro eorū obſeruatio-

Hebr.11. ne affligi,ſicut & de Moyſe dicit Paul. Hebræ. 11. Magis eligens affligi cū populo Dei quā temporalis peccati habere iucunditatē, maiores diuitias extimans theſauro Ægyptiorū improperiū Chriſti. Vnde & in ſequenti verſu ſubdit;Bonum mihi quia humiliaſti me,vt diſcā iuſtificationes tuas,ideſt,hoc mihi emolumenti attulit afflictio,vt diſcerē,quo pacto ad iuſtitiā erudias tuos. Hæc eſt verſuum horū connexio,& non contemnenda Dñi Caiet.interpretatio.Et quod praui homines,& peruerſi proſperis intumeſcant atq; in praua opera labantur,quotidiana experientia conſtat,quare de

Deut.32. his dicit Moyſes Deut.33. Incraſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, incraſatus,impinguatus,dilatatus, dereliquit Deū factorem ſuum. Ecce quo pacto mali delitijs præſentibus impinguati contra Dei mandata recalcitrent,atque Deum factorē ſuum contemnant. Vn-

Pſal.72. de & noſter Propheta ſuper Pſal.72.de impijs dixit;Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum: tranſierunt in affectum cordis. Hoc eſt ex præconceptis iam atq; omnino compreſsis & coagulatis iniquitatibus,quaſi ex adipe quodam praua iniquitatis opera ſtillāt, erumpit enim iniquitas animo pręconcepta, & per omnis malitię

ſcelera

scelera grassatur, vnde & subdit. Transierunt in affectum cordis. Hoc est quidquid libet etiam si sceleratissimum tetrumque facinus sit, opere complent, quia nec timore, nec pudore aliquo à præconcepta malitia detinentur, quin in tetra facinora prodeant, de quibus Paul. Ephes. 4. sic ait, Qui desperantes, vel vt Hieronymus censet potius transferendum, indolentes hoc est absque dolore & remorsu peccantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ. Hæc est peccatorū prosperitas, quod nec interius conscientiæ stimulis compungantur, nec exterius pœnæ timore arceantur, sed ex sententia omnia desiderata sibi eueniant. Quare D. Grego. de talibus sic ait. Manifestum perditionis indicium est, quando affectatis iniquitatibus subsequens fauet effectus, & nulla contrarietas impedit, quod mens peruersa cōcipit. Et Aug. contra Epist. fund. ait, Nihil infelicius felicitate peccandi. Ephes. 4. Hieron. Gregor. Augusti.

Cæterum reliqui interpretes hoc carmen intelligunt sic, quod quemadmodum lac in sua natura purum est & tractabile ac dulce, sed per coagulum acescit & induratur, sic hominum impiorum corda molia ex sua prima conditione sunt, atque ad rectum & bonum prona: sed per peccatum tanquam per coagulum indurātur, & coacescunt. Nam vt dicitur Eccle. 7. Deus fecit hominem rectū, & ipse se infinitis miscuit quæstionibus. Sed cor iustorum molle, ac suaue est. Vnde D. Ambrosius ait super hunc locum, Subtile cor sanctorum est, sed coagulatum cor superborum, vt enim lac natura sui purum, speciosum, ac sincerum est; sed corruptione coacescit: sic mentis & cordis humani natura pura, syncera, & perspicua est, priusquam vitiorū admixtione coacescat: coagulato enim lacte fit quædam concretio nec suauitatem habens eandē nec gratiam. Sic in hominibus cōtingit &c. vide Ambro. Hæc omnia experientia comprobantur. Homines aliàs pij, ac mansueti, si in peccatum deciscant seuos truculentosq; euadere. Exemplo sit nobis, vel ille mansuetissimus Propheta noster Dauid, qui cum aliàs pro prijs hostibus pepercisset, & cum in manus semel & iterum inimicus ac persequutor suus incidisset, continuit se, nec manus misit in Christum Domini, ita quòd potuit ipse mansuetudinem suam Deo opponere, vt eum ad se flecteret dicens; Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Tamen cum postea in peccatum prolapsus est alienam rapiens vxorem, adeò indurati ac sæuissimi cordis effectus est, vt insontē, imo & strenuum militē ac Simile. Ambros. 1. Reg. 26. & 27. Psal. 132.

fidelem Vriam Etheum gladio filiorū Amon crudeliter simul ac
Heb. 3. infideliter trucidauerit. Vnde & D. Paul. Hebr. 3. monet, Ne obdu
Psal. 94. retur quis fallacia peccati. Et Psal. 94. etiā nos monet ne obdure-
mus corda nostra. Hinc peccatores durum habētes cor dicuntur.
Induratum est cor Pharaonis, & de impio Sedech a dicitur. 2. Pa
2. Par. 36. ralipo. 36. quòd indurauit cervicem suam, & cor. Et Iob. 41. Cor
Iob. 41. eius indurabitur tāquā lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.
Durū est quod suis terminis continetur, molle & liquidum ad alia
rarefit & dilatatur. Impij in seipsis continentur, nec aliud quam
seipsos respiciunt, in commodū suum omnia referunt, nec alijs cō-
municant, nec rare fiunt, aut dilatantur ad alios. Vnde vox impij
2. Reg. 5. Nabal. 2. Reg. 25. Tollā ergo panes meos & aquas meas, & carnes
pecorū quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris, quos nescio vn-
de sint. Hinc vides quomodo in seipso cōstringitur impius, nec ad
Prou. 12. alios dilatatur. Vnde Prou. 12. Viscera impiorū crudelia. E contra
iusti quia molles sunt rare fiunt, & ad alios extenduntur hinc illa
2. Cor. 5. vox Pauli. Cor meū dilatatū est ad vos ô Corinthij, & sapientibus,
& insipientibus debitor sum, omnibus omnia factus sum, Itaq; ra-
refiebat, & ad omnes dilatabatur, hanc autē cordis duritiā auaritia
maximè causat, vt in diuite illo epulone perspicuum est, qui super
pauperem Lazarū vlceribus plenum, iacentem ad ianuā eius, mini
me cōpatiebatur. Sic intelligunt aliqui sancti Doctores illud Psal-
mi. Mons coagulatus, mons pinguis hoc est, ex hoc quod diuites
pinguescunt diuitijs, indurantur & coagulatur cor eorū. Hinc est
Amos. 6. illud Amos. 6. Væ qui opulenti estis in Siō &c. & statim, Qui dor
mitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris, qui comeditis
agnum de grege, & vitulum de medio armenti, bibentes vinum in
phialis, & optimo vnguento delibuti, & nihil patiebantur super
psal. 16. contritione Ioseph. Et Psal. 16. de diuitibus dicitur, Adipem suū
concluserunt. Hoc est misericordiā significatā per adipem. Solent
enim pingues aptos esse ad miserendū è cōtra macilentos, truculē-
1. Ioan. 3. tos, & duros. Et videtur alludere ad illud. 1. Ioan. 3. Qui viderit fra
trē suū necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo cha
ritas Dei manet in illo? vel adipē suum concluserunt, hoc est cru-
menam quæ plena numis adipis speciem refert, ne ex illa, vel di-
pondium egenti porrigerent. Vnde & impietas ponitur aua-
ritiæ filia. Quippe alijs compati, ex hoc fit quia considero me
eisdem posse subdi miserijs, & casibus. At diues cui omnia abun-

dant,

dant, nihil tale timent & longe se à tali miseria distare putant ac ideo raro, vel nunquam aliorum ærumnis miserentur. Peccato ergo obduratur cor, charitate & Dei gratia emollescit. Hinc illa vox sponsæ. Anima mea liquefacta est, & Iob. 24. Deus molliuit cor meum. Iob. 24.

Sed aduertendum, quod etiam cor iustorum aliquando coagulatur sed ad bonum, nam vt ait D. Greg. super illud Iob. 10. Nõne sicut lac mulsisti, & sicut caseum coagulasti me, Mens nostra cum per sancti spiritus gratiam ab vsu vetustæ conuersationis abstrahitur, sicut lac mulgetur quia in quadam coagulationis noua teneritudine, & subtilitate formatur, sicut caseus coagulatur, quia in constipatione pingue scentis cogitationis constringitur, vt nequaquã iam per desideria defluat, sed in vno amore se colligens, ad solidam reformationem resurgat, hæc Gregor. Vnitur quippe in se ipso, & consolidatur cor iusti, ne dissolutum defluat, quia virtus vnita fortior est seipsa dispersa. Aliter etiam cor impiorum coagulatur, quoniam ad malum concordes, hoc est vnius cordis efficiuntur secundùm illud quod impij dicunt, Prou. 1. Marsupium vnũ sit omniũ nostrũ, tamen postea facilè diuiduntur, quoniã quisq; sibi acquirere cupit, Vnus quidẽ est finis eorum nempe mala perpetrari: sed quisq; singulariter sua propria cõmoda intendit. Vnde vulpes illæ quarum caudas alligauit Sampson, & si in caudis erant vnitę tamẽ caput vniuscuiusque ad suam propriã foueam tendebat. In fine ligantur mali, attendit tamen vnusquisq; sibi: vnde Gregor. super illud Iob. 24. Et sicut sumitates spicarum conterentur ait, Mali sunt veluti aristæ spicarum, quæ simul cum tritico succrescunt, sed cum iam in culmum prodeunt, inter se diuisæ apparent & asperitate rigent, Sic praui homines & impij in eodem fine succrescunt, nempe scelera perpetrandi, tamen protinus inter se diuiduntur, dum quilibet sibi & non alteri lucra vult. Atque hinc asperrime inter eos rixæ ortum habent. Quare multotiens comparantur latronibus, qui ad rapiendum simul aliena coeunt, & dicunt illud Prouerb. Veni nobiscum, insidiemur sanguini &c. Tamen postea in diuisione furti rixantur, dum quisque pretiosiora sibi cupit. Iusti autem in bonum copulantur, & dicunt, Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum. Atque in charitate vniuntur, dum intelligunt quantum Deus diligat vnitatem quantique momenti sit ad hostes & peccata depellenda. Grego. lib. 9. mor. ca. 39. in principio, Prouer. Iudic. 15. Grego. lib. 18. moral. cap. 6. Prou. 1.

Dictum B. Dominici ad B. Franciscum.

Vnde D. Dominicus beato Francisco cum obuiam ijsset dixit; Stemus simul & nullus aduersarius prævalebit. Superborum ergo (ait Diuus Augustinus) obduratur cor, iustorum autem mollescit, & humiliatur, vnde & opponitur iustus eorum duritiei, & dicit, Ego vero legem tuam meditatus sum, superbis enim Deus resistit, vt obdurentur: humilibus autem dat gratiam, vt diligant obedientiã, recipiant excellentiam, meditatione quippe legis huius volũtaria seruatur humilitas, vt pœnalis euadatur, nempe illa de qua subdit, Bonum mihi quia humiliasti me, hoc est afflixisti, & hęc Augustinus.

August.

VERSVS SEPTIMVS.

Bonum mihi quia humiliasti me: vt discam iustificationes tuas.

IAM in hoc versu fatetur, se didicisse quæ concupierat: nempe bonitatem Dei, & intentionem qua in hac vita punit iustos. Confert enim illis Deus hoc bonum vt discant eius iustificationes, Ex quo collige finem & intentionem Dei in puniẽdo probos. Quosdam punit vt eorum merita augeantur, vt Iob, & Tobiam. Alios ne superbia intumescant ob Dei dona sibi peculiariter collata, & sic afflixit Paul. vt ipse dicit, Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet, Nonnullos vt Dei percussionibus resipiscant, atq; in Dei obedientia solidẽtur vt in Dauid, manifestum fuit. Sed in prauos vindictam exercet ob eorum peccata, vt quando Mariam Moysi sororem fœdauit lepra, quia contra fratrem suũ murmurabat, & vt ostenderet quantum eius oculis tale vitium displiceat. Alios vt eorum æterna pœna hic aliquo modo incipiat, & in inferno continuetur, vt in Pharaone, Antiocho, & Herode patuit. Alios ob manifestationem gloriæ suæ, qualis fuit infirmitas Lazari, de qua Dñs dixit, Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, & cæco nato Ioan. 9. respondit. Nec hic peccauit, nec parentes eius, sed vt manifestẽtur opera Dei in illo. Dauid punitus est, vt disceret Dei iudicia, & coram Deo humiliaretur. Nam mali cui omnia prospera fiunt, ex hoc intumescunt, quia Dei flagella non sentiunt, vnde Psal. 72. In labore hominum nõ sunt, & cũ hominibus non flagellabuntur. Ideo tenuit eos superbia cogitauerunt, loquuti sunt nequitiam. Quare D. Aug. contra Epist. fund. sic ait. Nihil infelicius felicitate peccandi. Per hanc enim & pœnalis nu-

2. Cor. 12.

Num. 12.

Ioan. 11.

Ioan. 9.

Psal. 72.

August.

lis nutritur impunitas,& mala voluntas velut hostis interior roboratur. Ac si diceret quod impunitate & felicitate peccandi nutrita robur accipit deprauata voluntas. Vnde idem Diuus Augustinus ait. Nemo gratuletur homini qui prosperatur in via sua, cuius peccati deest vltor, & adest laudator. Maior hîc ira Domini est, vt correctionis flagello non puniatur. Vnde Iob. Ego vidi stultum firma radice & maledixi pulchritudini eius. Statim hæc Augusti. Imò & Diuus Paul. Hebræ. 13. adulteros & nothos vocat illos qui extra disciplinam Domini sunt,& Hierem. 6. secundùm aliâ literâ. Per omne flagellum erudieris Hierusalem, vbi litera nostra habet. Audietur in ea corâ me semper infirmitas & plaga. Et erudire Hierusalem, ne forte recedat anima mea à te. & c. 31. Castigasti me Domine & eruditus sum. Et Diuus Greg. 6. mor. c. 15. & 16. sic ait. Torpens animus passione tangitur vt excitetur, quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus conside ret quò iacet, hinc namque ipsa asperitas humiliationis origo fit luminis, vnde per Paulum dicitur Ephe. 5 Omne quod arguitur, lumine manifestatur, argumentum ergo salutis est vis doloris. Hinc est quod Salomon ait. Curatio facit cessare peccata maxima Eccl. 20. Hinc Paulus ait Hebræ. 12. omnis autem disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij, sed mæroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis reddit per eam iustitiæ. Quâuis ergo conuenire simul nequeant dolor & beatitudo, rectè tamẽ nũc dicitur beatus homo qui corripitur à Domino, quia per hoc quod peccator dolore humiliationis præmitur, quandoque ad beatitudinem, quæ sine interuentu est doloris, eruditur.

Idem. Iob. 5. Hebræ. 13 Hierem. 6. & cap. 31. Gregor. Ephes. 5. Eccles. 20. Hebr. 12.

VERSVS OCTAVVS.

Bonum mihi lex oris tui: super millia auri & argenti.

PRæstat omnibus concupitis lex Dei, vnde iusti etiam si cæteris huius seculi bonis careant, tamen in hac veritate legis Dei eruditos ac doctos esse, tam in opere, quam in affectu, & intellectu plus æstimant quàm cætera omnia, vnde soluitur quæstio à principio proposita, vt iam in primo versu diximus, crebro bonũ repetit, nũquam enim hac dulcedine satiatur, ait Cassiodorus. Ideò quippe passim repetit bonum quoniam omne bonum Deus est, nec bonum aliquod vnquam offendes quod nõ à Deo sit, bonum

Cassiodo.

autem dicit concretiue, quia bonum sibi ipsi est in se continens ac coaceruans omnia bona, mihi dico, quoniam legem tuam mihi volo, vt ego ipse eam obseruem ne sim sicut plures, qui aligant onera grauia, & importabilia, & imponunt super humeros hominum, digito autē suo nolunt ea mouere (Lex oris tui.) De lege Euāgelica loquitur quæ miris modis alijs præeminet legibus, quoniā ex ore altissimi processit. Olim per Angelū loquebatur Deus, & per Moysen & reliquos Prophetas, Euangelicam legem ipse Dominus proprio promulgauit ore, quod Diuus Paulus in initio Epistolæ ad Hebræ. magni facit dicens. Multifariè multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissime diebus istis loquutus est nobis in filio: nimirum vt verum fieret vaticinium illud Isai. 52. Ego ipse qui loquebar ecce ad sum. Vt ore proprio omnia antedicta confirmaret, hoc vtique erat flagrans illud desiderium sponsæ, in quod velut ab exta si expergefacta prorupit dicens, Osculetur me osculo oris sui. Hoc est os ad os loquatur mihi, non sibi soli hoc arroget ipse Moyses, quod os ad os cum illo loquebatur quasi solet homo ad amicum suum: sed omnibus hūc largire fauorem, & ex ore tuo tua verba audiamus, non cum Hebræis dicimus ad Moysen; Loquere tu nobis, non loquatur nobis Dominus, sed potius taceat iam Moyses, veteraque intereant sacrificia, & tu loquere nobis noua condens gratiæ sacramēta, osculetur me, ergo osculo oris sui. Quousq; sponsus meus mittit oscula per Moysen mittit oscula per Prophetas, iam ipsius cupio ora cōtingere, ipse veniat, ipse descendat, ipse loquatur. Vnde cum in monte ascenderet cum discipulis suis docturus eos vt omnibus doctrina sua mirabilis appareat ait Euangelista. Aperiens os suū docebat eos dicens. Beati pauperes &c. Mira res noua doctrina, felicitatem, miseriam, luctum, gaudium, famem, saturitatem, ignominiam, gloriam docere, quæ nisi ab ipso ore altissimi prodijsset quis crederet? Quare D. Augusti. summopere docet collenda Euangelica verba quoniam os & linguam Christi tetigerunt, si enim vestem Christi summa religione collimus quia sanctissimum eius corpus tetigit cur non & verba quæ gutture lingua & labijs eius pronuntiata sunt? Aperiens ergo os suum docebat dicens. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Ideò melior mihi lex oris tui, quàm millia auri & argenti, quia pauperibus maximas promittis diuitias, lugentibus summa gaudia, famelicis

Exod. 20.

Matth. 5.

Augusti.

melicis omnium rerum copiam, deniqúe despectis summum polliceris honorem, ideo Euangelium tuum thesauro abscondito in agro comparatur quoniam in paupertate diuitias, & in morte vitam, & in luctu risum, inclusa gerit, recte ergo dicit (ait Cassiodorus) bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti, quoniam infinita est distantia, nec aliqua similitudine intercludi potest sed super omnia semper excellet, vt tali excessu prius mente concepto vilescat protinus argentum & aurum quæ sunt maiora hominis concupita, facta est ergo comparatio absque similitudine, pretium sine modo, amor sine fine vt amplius diligat charitas legem Dei (ait Augusti.) quàm diligat cupiditas millia auri & argenti. Vnde Sapien. 7. dicitur. Nec comparaui illi lapidem pretiosum quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua & tanquàm lutum æstimabitur argentum in conspectu illius & Iob. 28. Nō conferetur tinctis indiæ coloribus nec lapidi sardonico pretiosissimo, vel Sapphyro quoniā hæc omnia corpori tantum medentur nec ad animam penetrare possunt. Lex verò diuina medela est animæ æternamque ei confert sanitatem & vitam. Vnde Prouerb. 11. ait sapiens. Non proderunt diuitiæ in die vltionis iustitia vero liberauit à morte hæc autem iustitia in lege Dei conrinetur.

Matth. 13. Cassiodor. D. August. Sapien. 7. Iob. 28. Prou. 11.

DECIMVS OCTONARIVS.

Manus tuæ fecerunt me & plasmauerūt me: da mihi intellectum vt discā mandata tua. 1. Iod.

Qui timent te videbunt me & lætabuntur: quia in verba tua supersperaui. 2. Iod.

Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua: & in veritate tua humiliasti me. 3. Iod.

Fiat

4. Iod. Fiat misericordia tua vt consoletur me: secundum eloquium tum seruo tuo.

5. Iod. Veniāt mihi miserationes tuæ & viuam: quia lex tua meditatio mea est.

6. Iod. Confundantur superbi quia iniustè iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

7. Iod. Conuertantur mihi timentes te: & qui nouerunt testimonia tua.

8. Iod. Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis: vt non confundar.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me: da mihi intellectum vt discam mandata tua.

EAdem persona introducitur in hoc octonario quę in præcedenti aliter tamen affecta, nempè iustus iniustè ab iniustis vexatus, desiderans tamen consequi finem propter quem vexatus est, nimirum obseruare mandata Dei & perfectionem adipisci quæ per tollerantiam vexationū nanciscī solet. Vnde in vltimo versu dicit. Fiat cor meū immaculatum in iustificationibus tuis, vt non confundar, hoc est ne me hostes tentationibus suis ac vexationibus subruant, & confusus abscedam ab eis, fiat cor meum immaculatum in huiusmodi persecutionibus ne cædere cogar eis. Vnde in Hebræ. dicitur. Erit cor meum perfectum in statutis tuis, propterea non confundar, tribulationes patienter tolleratę cor meum in tuis mandatis perficient.

ficient.Et ad hanc cordis perfectionem postulandam duplici vtitur medio. Primò ex parte creationis,quia cum Dei sit plasma atque factura,proprium artificis est suis operibus subuenire atque ad perfectionem adducere:effice ergo plasmator meus vt mandata tua plenè addiscam, atq; perficiam.Secundò ex parte Angelorum seu hominum perfectorum qui videntes meam sustinentiam in tribulationibus quas patior innixus verbis tuis,lętabūtur in me atque laudabunt te factorem & perfectorem meum. Vnde & litera decima,Iod,huic præmittitur octonario, quæ secundum Ambro.interpretatur, cōfessio, vel desolatio,quæ inuicem pulchrè cōueniūt. Vexatio quippè iniustis desolationem parit,ex qua ad cōfessionem tam suæ fragilitatis ad sustinendum,quàm Dei potentiæ ad subueniendum adducimur. Nā(vt ait Ambro. & experiētia docet) desolati citiùs confitentur,magis enim secundis rebus animus extolli solet,cum autem vrgentur aduersis tunc diuinum implorant auxilium, nam & in his quæ humana sunt, hunc vsum esse cognoscimus vt cui succedunt prospera animus elatior sit, cui autem mundi huius infesta sunt & potentia alicuius aduersa tunc consurgit,tunc opem quærit,vel vt rogando superioris mitiget potestatem,vel se viribus armet adiunctis,ne quasi inferior superioris viribus superetur. Alcuinus & Hierony.ad Paulam vrbicam aliter interpretantur hanc literam,dicunt enim significare principium, vel scientiam.Quoniā iustus vult addiscere mandata Dei quæ sunt veluti principia quædam legis naturæ, vel postulat vt scientiam sui principij quod à creatore & plasmatore suo accepit nanciscatur vt per hoc confiteatur Deo;debitas gratias ob tantum munus ei referendo. Ait ergo; Manus tuæ Dñe fecerunt me & plasmauerunt me.Manus metaphoricè sumuntur hic pro potentia factiua Dei,nam quia nos per manus operamur virtutem qua Deus operatur hoc nomine nuncupamus, tamen quia in numero plurali dicitur manus,Augustus.vult quòd hoc nomine intelligatur virtus & potentia Dei qua hominem & vniuersa condidit,secundùm illud Psal. Omnia in sapientia fecisti & quia filius est virtus & sapientia patris(vt Paulus docet)hoc nomine filius intelligatur, aut per manus intelligamus Dei filium & Spiritum sanctum.Qui cooperator est patris & filij,hæc Aug.D. Tho.dicit super illud Iob. 10. Manus tuæ Domine fecerūt me &c. Manus dicit in plurali quia licet sit vna diuina virtus operans, multiplicatur tamen eius

D.Ambro. Iod. cōfessio vel desolatio.

Alcuinus. Hierony.

Augustus.

Psal. 103. 1.Cor. 1.

Iob. 10.

operatio

operatio in effectibus,tum propter diuersitatem effectuum tum etiam ob varietatem causarum mediarum quæ plures sunt,& illis mediantibus quasi per manus suos effectus producit Deus.

Ambro. Sed tamen D. Ambros. videtur sentire ad commendandam hominis dignitatē manibus Dei fuisse plasmatū,ait quippe in hoc loco. Manus tuæ Dñe fecerunt me hoc est dicere,bestias nō fecerūt manus tuæ,sed dixisti producant aquæ reptilia animarum viuentium,& produxit terra te iubente secundum genus quadrupedia & bestias terræ,me autem tu fecisti,me tuis manibus figurasti,hoc est non figurasti bestias manibus tuis,nō reptilia,nō volatilia, me autem fecerunt manus tuæ & plasmauerunt me. Aliqui interpretes dicunt quòd hic de totius hominis creatione fit mentio & dicitur factus quoad animam,plasmatus verò quoad corpus, vel è diuerso plasmatus propter animā,factus propter corp⁹ dicitur, quia vtrumque à Deo à principio suæ conditionis accepit & ita intelligunt illud Iob. 10. Manus tuæ Dñe fecerunt me,& plasmauerunt me totum in circuitu. Vbi D. Greg. ait. Qui plasmatum se & factū totum in circuitu à Deo asserit tenebrarū genti: nec in spiritu suo nec in carne aliquid dereliquit. Nam plasmatum se propter internam imaginem retulit: factum vero totum in circuitu in eo quòd carnis constare indumento memorauit. & Isa. 64. Et nūc Dñe Pater noster es tu nos vero lutum & fictor noster tu & opus manuū tuarum omnes nos, primùm ad animam, secūdùm ad corpus potest referri & quoad vtrumq; sumus opus manuū Dei, omnia autem hæc maximè hominis dignitatem commendāt. Vnde Greg. vbi suprà. Notādum tamen est hoc quòd se plasmatum manibus asserit conditoris, quia misericordiæ iudicis dignitatem suæ conditionis opponit, quanuis enim per coæternum patris verbum cuncta creata sint in ipsa tamen relatione creationis ostenditur, quantùm cunctis animātibus, quantùm rebus, vel cœlestibus sed tamē insensibilibus homo præferatur. Cūcta quippe dixit & facta sunt cum vero facere hominem decreuit hoc quod reuerenter pensandum est premisisse dicens. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est, fiat & factum est. Nec vt aquæ volatilia sic terra hominem protulit, sed prius quàm fieret, faciamus dicitur, vt videlicet, quia rationalis creatura condebatur quasi cum consilio facta videretur. Quasi per studium de terra plasmatur & inspiratione

Iob. 10.

Ibidem D. Gregor.

Isai. 64.

Greg. vbi suprà.

Gen. 1.

tione conditoris, in virtute spiritus vitalis exigitur vt, scilicet, non per visionis vocem sed per dignitatem operationis existeret quæ ad conditoris imaginem per manus conditoris fiebat, hæc Gregor. Diuus Augustinus. 6. super Genesim ad lit. sic docet dicens. Non in hoc præeminet homo alijs rebus quòd Deus fecit hominem ipsum quasi alia ipse non fecerit, cum scriptum sit, Opera manuum tuarum sunt cœli, & alibi, Aridam fundauerunt manus tuæ, sed in hoc quòd ad imaginem Dei factus est homo. Vtitur tamen scriptura in productione hominis speciali modo loquendi ad ostendendum quòd alia propter hominem facta sunt. Ea enim quæ principaliter intendimus cum maiori deliberatione & studio consueuimus facere, sic Diuus Thomas. 1. Parte quæstione. 93. articulo quarto. ad primum. Non solum autem ipsum magnificat hominem conditum conditionis modus sed, & ipsam conditoris sapientiam miris modis exaltat mirabilisque in tali plasmate apparet, vnde & noster Psaltes Psalmo. 138. exclamat dicens. Mirabilis facta est scientia tua ex me confortata est & non potero ad eam, nec ipse homo conditus capere potest mirabilem sui artificis scientiam in sui ipsius conditione: nam tam in corpore quàm in anima diuina splendet summi opificis sapientia, homo quidem conditus est ad imaginem Dei. Et licet plerique doctores dicant hoc esse secundum animam quæ secundum tres potentias quas habet intellectum, voluntatem, & memoriam Trinitatis summæ imaginem refert, spiritualisque factura spiritualem factorem reddit, tamen non desunt authores qui affirment quòd homo secundum corpus est ad imaginem Dei factus & secundum animam ad similitudinem, ad imaginem dico humanam non diuinam, inter quos Tertullianus libro de Resurrectione, Nazianzenus Sermone, vel Oratione de Epiphania, Ambrosius libro de Fide orthodo. capite. 8. Basilius aduersus Enmonium libro. 2. Eugubinus in illo versu Psalmi. Tu formasti me & posuisti super me manum tuam, Augustin. libro 83. quæstionum. tom. 4. quæst. 51. ait quòd quando dicitur quòd homo creatus est ad imaginem Dei hoc refertur ad animam, quãdo ad similitudinem Dei ad corpus, itaque secundum corpus homo dicitur, & est conditus, vel ad imaginem, vel ad similitudinem Dei. Sed aduertendum quòd cum substantia Dei corpus non habeat, non recte intelligitur quomodo ad imaginem Dei sit factus

Augusti. D. Thom. Psal. 138. Tertul. Greg. Nazianze. Ambros. Basilius. Augusti.

factus homo secundum corpus, nisi finxeris quod Tertullianus dixit nimirum quòd ipsum verbum Dei à principio conditionis humanæ corpus aereum forte sumpsit ad cuius similitudinem corpus Adam formatum est. Itaque ad similitudinem illius corporis aerei quod filius Dei tũc acceperat ex ipso luto & lymo terræ deliniauit Deus corpus hominis integrum cum suis membris & postea vt ostenderet spiritum de foris aduenire insufflauit in eo spi-
Gen. 1. raculum vitæ & factus est homo in animam viuentẽ vestitus pelle & carnibus atque ossibus & neruis compactus. Tanto desiderio flagrabat filius Dei humanam assumendi naturã vt iam ab initio eius similitudinem sumpserit quasi exercens seipsum antequã ve-
Simile. ram assumeret eius similitudinem. Veluti qui armatus processu rus est ad bellum prius in ludicris bellis se exercet quæ effigiẽ aliquam & similitudinem verorum præseferant. Et sic potest intelli-
Prou. 8. gi forsan illud Prouer. 8. Ludẽs coram eo semper, ludens in orbem terrarum, & delitiæ meę esse cum filijs hominum, vel sine infinitibo vt Hebræi legunt, Delitiæ meæ filij hominum. Iam tunc ludebat & iucunditatem capiebat, quia humana induendus erat natura: in cuius similitudine iam delectabatur atque ad eius effigiẽ corpus hominis fingebat. Quod si hoc forsam tibi nouum & incredibile visum fuerit memineris oportet, quòd multi sancti Doctores affirmant apparitiones illas quas Deus faciebat veteris testamenti patribus factas fuisse in persona ipsius verbi, hoc est quòd ipse filius Dei in corporibus illis aereis apparebat eis. Vnde Leo Papa Epist. 13. sic ait. Poterit quippe omnipotentia filij Dei sic ad docendos iustificandosque homines apparere quomodo & Patriarchis & Prophetis in specie carnis apparuit, cum aut luctamen iniuit, aut sermonem conseruit, cum officia hospitalitatis non abnuit, vel etiam appositum cibum sumpsit, sed illa illi imaginis huius hominis erant indicia aut indices, cuius veritatem ex præcedentium patrum stirpe sumendam significationes mysticę nuntiabãt. Imò
Concil. Sirmiensi de regul. fidei regula. 14. Augusti. in Concilio Sirmiensi de regulis fidei regula. 14. sic diffinitur. Si quis contra Iacob non filium tanquàm hominem luctatum esse sed ingenitum Deum aut Patrem eius dixerit, anathema sit. & D. Augustin. q. de nou. testa. quęstione. 37. Colluctans (inquit) Iacob cum saluatore, quem Deum intellexit, quem specie corporis videbat, & idem D. Augustin. 2. de Trinit. à cap. 7. & deinceps docet in illis apparitionibus veteris testamenti verbum affuisse, & quando

dicit

dicit Stephanus Actor.7. quòd Angelus loquutus est ad Moy- Actor.7.
sen,dicit posse interpretari de magno consilij Angelo. & glosſ.
interlinealis Exod.33.à principio dicit quòd Angelus qui præce- Exod. 33.
debat populum per desertum: potest intelligi quòd fuerit filius
qui dicitur magni consilij Angelus.Quasi exercens se hoc agebat
vt postea hominis officia rectius representaret. Aut sicut filius Re
gis priusquàm sponsam principem accipiat ad se,& det ei manus
abit incognitus ad itinera quibus ipsa venit & insinuat se illi va- Simile.
rijs modis,nunc super pulcherrimum equum, nunc sicut pere-
grinus pedes, nunc tanquàm venator viridi vestitus colore quò-
vsque eam in suam accipiat potestatem: sic nimirum verbum ac
filius Dei humanam naturam sponsam sibi assumere cupiebat
eius amore captus antequàm sponsalia fiant varijs modis se illi in-
sinuat, nunc tanquàm luctator fortis, nunc velut peregrinus &
hospes,nonnunquam confabulando simul & edendo cum homi-
ne quousque manum ei perpetui coniugij daret cum verbum ca-
ro ex Maria Virgine fieret,vnde Paul. Hebræ. 1.Multifariè mul- Hebr.1.
tisque modis,olim Deus loquēs patribus in Prophetis. Quòd si
hæc vera sunt vt Concilium videtur diffinire ac citati patres senti-
re,probabile etiam apparet quòd in hominis creatione similiter in
naturæ humanæ similitudine apparuerit vt primus Adam etiam
in corpore typum eius exprimeret. Aduertenda tamen duo hic
sunt alterum quòd si formam tunc accepit humanam non fuit in
vnitatem suppositi:sed sicut Spiritus sanctus accepit columbam
hoc est similitudinem columbæ vt exprimit Euangelista di-
cens Spiritus sanctus visus est sicut columba super ipsum , hoc
est in similitudine & effigie columbæ: & tunc opus fuit totius
Trinitatis licet secundum appropriationem filij. Secundò tamen
aduerte quòd hæc curiositatis ac studiorum gratia dicta sunt quo
niam ego non multum probabile existimo quod Tertullianus di
cit,nempe hominem secundum corpus factum esse ad imaginem
Dei & multo minus quòd verbum tunc assumpserit in creatione
hominis corpus aereum ad cuius similitudinem expressum fuerit
corpus Adam. Quoniā id nescio quid nouitatis imò & asperita-
tis præsefert ita quòd non tam suauiter pijs auribus sonet nec ita
placide accipiatur,licet forsam potuit ita cōtingere. Imò & ipse D. Augusſt.
Aug.in locis citatis videtur ex opinione aliorum loqui,nam si at-
tente legatur assueueranter videtur diffinire non personam verbi

sed Angelos patribus apparuisse vt lib. 3. de Trinitate ca. vltimo. & lib. 4. ca. vltim. videre poteris. De quo etiam disputat lib. 10. de
D. Thom. ciuitate ca. 5. & 15. & 16. & D. Tho. 1. part. q. 93. ar. 3. assenatur tenet quòd homo solum secundum mentem est ad imaginē Dei conditus, & ad tertium dicit, quòd quia corpus hominis solum inter terrenorum animantium corpora non pronum in aluum prostratum est, sed tale vt ad contemplandum cœlum sit aptum: magis in hoc ad imaginem & similitudinem Dei quàm cætera corpora animalium factum iure videri potest vt dicit Aug. lib. 83. quæstionum. Quod tamen nō est sic intelligendum quasi in corpore hominis sit imago Dei sed quia ipsa figura humani corporis repręsentat imaginem Dei in anima per modum vestigij, hæc sunt verba D. Tho. hoc est quòd quia corpus humanum erectum versus cœlum formatum est, vestigium quoddam ac signum est quòd anima sit imago Dei cuius corpus quod propter ipsam animā cō-
D. Thom. ditum est id in erecta statura repræsentat, vide D. Thom. 1. par. q. 91. articulo. 1. Corporea quidem hominis structura nulli dubium est quin præcæteris animalibus subtilior ac perfectior sit: quoniā cum materia sit propter formam & corpus se habeat veluti materia animæ rationalis quæ forma & actus est corporis Physici or-
Aristot. ganici (vt ait Aristoteles) talem decuit esse materiam qualem talis forma exigebat. Primùm secundùm Hebræ. fecit Deus hominem de puluere terræ non ex vapore nec ex grosiori & rudiori parte terræ, sed ex subtilissimo terræ quod significatur per puluerem, significatur enim per hoc quod terra redacta in supremam subtilitatem quam potest habere, est illa ex qua constat corpus humanum, quod perfectissimus hominis tactus significat, erectaq; nec prona statura eius, & vt intelligas quòd corpus hominis est redactum ad æqualitatem remotissimam à contrarijs qualem exigit terra subtilissima optime mixta, per quæ fit instrumentum consonum animæ ad imaginem Dei factæ quæ sursum respicit & congruum vas animæ rationalis ad suas exercendas operationes quoniam cerebrum non nisi eleuatum idoneū est ad spiritualia phantasmata ministrandum intellectuali animæ: nam tunc interiores vires liberius suas operationes habēt dum cerebrum in quo quodammodo perficiuntur non est depressum sed super omnes partes corporis eleuatum: quare homo inter cętera animalia est maximi cerebri vt liberius in eo perficerentur operationes interiorum

virium

virium sensitiuarum quæ sunt necessariæ ad intellectus operationes. Sed cor habet plus cæteris calidum vt recta sit statura eius. Calor quippe sursum dirigit ac tẽdit, cerebrum autem, oportet quòd sit humidum ac frigidum vt calorem cordis temperaret, ex quo fit quòd non sit ita perfecti odoratus vt alia animalia, quoniã olfactus requirit siccitatem cui opponitur humiditas cerebri qua homo ex necessitate suæ complexionis abundat. Et ob hoc etiam aliqua animalia sunt acutioris visus & audit⁹ velociorisq; cursus quã homo, quoniã ijs excellẽtijs repugnat æqualitas humanæ cõplexionis, prẽterea alijs animalibus dati sunt sensus solũ ad cibum exquirẽdũ homini vero etiã ad cognoscẽdũ. Quare cætera animalia nõ delectãtur sensibilibus nisi per ordinẽ ad cibũ, vel venerea; homo vero in ipsa pulchritudine sensibiliũ secũdũ seipsam delectationẽ capit. Quare quia sensus prẽcipuè vigent in facie cẽtera animalia prona facie terrã respiciũt quasi victũ sibi quærant; homo vero vultus habet sursum erectos vt per sensus & præcipuè per visum qui subtilior est & plures differẽtias rerũ demonstrat, libere possit ex omni parte sensibilia cognoscere & cœlestia & terrena, ex quibus omnibus intelligibilẽ colligat veritatẽ. Vnde poeta quidam, Ouidius.

Pronaque cum aspiciant animalia cætera terram
Os homini sublime dedit cœlumque videre
Iussit & erectos ad sidera tollere vultus.

Et Empedocles dicebat se ad cõspicienda cœlorũ astra natũ. Ecce mirabilẽ opificis sapiẽtiã in humani corporis structura quare Psal. 138. vbi nos legimus, & substãtia mea in inferioribus terræ, legũt alij vt Reclini⁹ & Caieta. acu pictus sum, siue polimitatus, sum, hoc est subtilissime simul ac pulcherrime sicut vestis diuersorũ colorũ in diuersis perfectionib⁹ me formasti, acsi diceret (ait Caiet.) labraste me de recamado). Vnde Ambr. hic manus tuæ Dñe fecerũt me magnæ cõmẽdationis vsus exordio est vt opus Dei se esse diceret quo facilius circa operis sui gratiam fauor inclinaretur authoris. Grandis etiam prærogatiua est in rebus humanis vt aliquis operibus & beneficijs faueat suis, ne meritum spectet alienum sed in suę gratiæ munus intendat ne videatur abrogare quod ipse donauit itaque etsi de luto nostri corporis substantia est, carnem induamur, corpus ossibus intexatur & neruis, tamen quòd simus perfectissimum opus Dei nemo dubitauerit, nam & si fabricam Empedocles. Psal. 138. Caietan. Ambros.

ipsam humani corporis quis considerare voluerit nihil poterit in terra pretiosius iudicare. Est enim homo statu celsus, vultu decorus, cæsarie gratus, non cæterorum more curuatus animantium sed ipso naturæ iure sublimis, qui cœlum libero spectet obtutu, nulla captiuæ seruitute ceruicis depressus in terram sed tanquàm proprię consçius libertatis & locuples sui testis authoris. Hæc Ambro. ¶ Animæ vero pulchritudinem quis satis mirari queat? spiritus incorporeus est, non ex traduce sed à Deo creatus, incorruptibilis & immortalis, operationes habens à tempore independentes quæ maximè eius æternitatem attestantur, materiæ omnino expers extra corpus subsistere compos: verum vniuersale intelligens ac bonum in communi amans gratiæ supernaturaliumque bonorum capax. Imò per lumen gloriæ eleuata ipsum Deum in seipso videre potens eiusque æternitatis particeps esse.

Greg. lib. 10. mor. c. 13. in fine. Et sic intelligit Diuus Grego. illud Iob. 14. Roboratli eum paululum vt in perpetuum transiret. Paululum roboratus est homo (ait) quia hic viuendi vires ad modicum accepit vt in perpetuum transeat vbi vitam eius terminus non concludat. Vnde & si in omnibus operibus suis complacuit Deo, sed præcipue in homine. De cæteris quidem dicitur Prouerbiorum. 8. Et delectabar per singulos dies ludens coram eo semper ludens in orbem terrarum, quasi lussus & lætitia erant Deo opera sua vnde Genesis. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat & erant valde bona. Complacentia Dei significatur in rebus à se factis nam prius de singulis dixerat vidit Deus quod esset bonum nunc de omnibus simul quasi qui iterum opera à se facta respicit nouum gaudium de omnibus simul concipit, ac si in nostro vulgari diceremus. (mirase y remirase en ellas.) Vnde Sapientiæ. 11. Diligis enim ea quæ sunt & nihil odisti eorum quæ fecisti. Cæterum de homine singulariter dicitur. Delitiæ meæ esse cum filijs hominum, vel delitiæ meæ filij hominum, singulariter de hominis conditione conditor lætabatur complacebatque sibi in illo: vnde post hominē cōditū dicitur. Requieuit Dñs die septimo ab omni opere quod patrarat. Sabbathū egit Dñs post hominis creationē quasi qui iam perfectū opus haberet. Quoniā cætera omnia propter hominē creauerat nōdū quieuerat quia nōdū præcipuū finē quē in opere suo intenderat Deus attigerat: sed post hominis fabri cā nihil iam mūdi perfectioni deerat cum domus iam suū propriū

Prou. 8.

Gen. 11.

Sapien. 11.

haberet

haberet incolam illeque propter quem omnia facta fuerant iam præsens adesset, itaq; in corporis fabrica mirabilis apparet Deus sed mirabilior in animæ immortalis creatione. Vnde Diuus Ambrosius hic statim post verba supra relata subiungit. Veruntamen in cæteris animantibus membrorum forma laudatur in quibus præter gratiam corporis nihil aliud est quod requiratur, homo in eo est pulchrior quod non videtur non in corpore quod videtur, in se habens æternitatis gratiam & præsentium venustatem, quæ enim videntur temporalia sunt quæ non videntur æterna in hoc terrestri hospitio indutus habitatione cœlesti, cui simul competit & in terris videri & Deo iungi. Et infra. Nosce ergo teipsum ô homo cognosce te anima quia non de luto non de terra es, quia sufflauit in te Deus & fecit animam viuentem, opus es magnificum Dei generatione inspiratũ, secularia te & mundana non teneant, ad illum tota intentione festina cuius inspiratione consistis. Rectè ergo Propheta dicit; Manus tuæ Domine fecerunt me hoc est rectè opus manuum tuarum videor cui tot præ cęteris cõtuleris pretiosa dona. D.Ambro.

(Da mihi intellectum vt discam mandata tua.) Acsi diceret in hoc gratus esse volo conditionis meę beneficio in addiscẽdo opere & veritate mandata tua, sed quia hoc minimè ex viribus meis valeo, obsecro vt ex tua benignitate intellectũ largiaris mihi, quo perfecte discam mandata tua opere, scilicet, adimplẽdo. Intellectũ petit non quidem potẽtiam intellectiuam iam enim illam in creatione acceperat, sed actum intelligendi qui etiam vocatur intellectus sicut actus voluntatis vocatur voluntas: actus autem iste augetur secundum quod intellectus à Deo subleuatur ad maiora intelligenda. Talẽ ergo actum intelligendi postulat Propheta nimirum vt à Deo intellectus eius subleuetur ad cœlestia & diuina intelligenda. Omnia in suas conuertuntur causas, vt ab eis quod deest accipiant, ab eis acceperunt quod habent, ab eis susceptura sunt quod deest. Terra indesinenter solem aspicit, à quo & quod habet, & quod habere potest, mutuare sperat. Pulli vix ab ouo exuti sub alis gallinæ sese recipiunt. Agniculus protinus vt ab vtero exit lateribus adhæret matris; Nam qui ab ea acceperunt quod habent, accepturos se sperant quod eis deest. Quòd si picturæ intellectus esset quam depinxit pictor, nec oculos posuit, non ad domos regum aut diuitum sed ad ipsum properaret artificem

tificem vt quod ei deficit, daret. Eodem modo iustus à Deo agnoscit se accepisse quod habet, ab eo petit quod deficit, dicens. Manus tuæ Domine fecerunt me, da mihi intellectum &c. acsi diceret, hoc quod deficit, tribue, qui cætera iam dedisti mihi; Oculos corporis habeo, oculos mihi dona mentis, qui desunt.

Ambro. Vnde Ambrosius intellectum poscit vt ipse se ipsum nouerit & naturæ suæ possit scire rationem. (Da mihi intellectum vt discam mandata tua.) Obserua cum beato Ambro. quòd perfecte intelligere mandata Dei non est cuiuscumque sed solùm sapientis, sapiens autem solum ille est qui bonum quod intelligit facit; vn-

Matth. 7. de Dominus Matthæi. 7. Omnis qui audierit verba mea hæc & fecerit ea, assimilabitur viro sapiẽti. Qui audierit & fecerit hæc ait, ergo nec factum sine auditu nec auditio sine facto potest esse sapiẽtis sed qui audit & facit. Audiamus igitur, vt intelligamus, intelligamus vt faciamus, vt intellixisse nos quod audiuimus comprobemus. Aliqui enim intelligunt verba legis sed non vt faciant

Psal. 35. de quibus dicitur. Noluit intelligere vt bene ageret, & tales non plene dicũtur intelligere sed potius negligere iuxta prouerbium; Legere & non intelligere negligere est, legunt enim & non intelligunt quòd illa mandata posita sunt vt opere compleantur non vt memoriter teneantur.

Augusti. Diuus Augustinus sic ait. Da mihi intellectum vt discam mandata tua & si in hominibus intellectus est per naturam quo discernitur homo à pecore, tamen peccando deformatus est &

Ephes. 4. quotidie renouatur, propter quod Apostolus ait Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, intellectum ergo renouari petit si-

Augusti. bi vt discat mandata Dei, hæc Augusti. Quippè adhoc donatus est nobis intellectus & voluntas cæteraque dona tam naturalia quàm gratuita vt in Dei obsequium ea impenderemus, cætera enim propter hominem facta sunt, homo verò propter Deum vt illum agnosceret amaretque atque eius obtemperaret mandatis, in cuius signum protinus vt creatus est præceptum accepit à Domino ne de ligno illo vetito quod erat in medio paradysi vescerẽtur, quasi ei diceret cætera vt tibi, obsecundarent feci, te autem vt mihi obedires plasmaui, non solum autem animæ potentias in Dei cultum exibere debemus sed & corporis membra ad id etiam munus aptare fas est, secundum illud præ-

Matth. 22. ceptum Matthæi. 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo

de tuo,mente,anima,& viribus tuis.Per cor voluntatem intellige,per animam inferiores animę vires secundum quas dicitur forma corporis ipsi vitam ac animales actiones præbens,per mentem supremam animæ partem rationalis. Cuius actiones nec à corpore nec à tempore pendent sed exuta à corpore exercere eas potest,per vires autem corporis membra quibus ad peccatum vti non decet sed ad opera virtutis tanquam animæ instrumenta adaptare, secundùm illud Paul. Rom. 6. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ,sicut enim exibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete seruire iustitiæ in sanctificationem. Quippe ingratitudinis genus est his quibus ab alio donatus es,in perniciem,vel offensam illius abuti, qui per hæc Dei dona peccatis deseruit ingratissimus est,cõtra quos Dominus. Dedi eis argentum & aurum ipsi autem fabricati sunt Baal. Per aurum animæ per argentum,quod minus est,bona corporis intellige. His autem non Deo qui dedit,sed idolis & peccatis inseruire impijssimum est. Similes enim tales sunt Christi Dñi tortoribus qui arundine quã de manu ipsius tollebant percutiebant sacrũ caput eius,sic isti ijs quæ de manu Domini accipiũt & fratres percutiunt & in ipsum Deum peccatores sunt, adhoc quippe hæc dona accepimus vt ad virtutem tanquàm instrumentis eis vteremur,non vt ad vana,vel iniusta abuteremur,contra quos dicitur Sapien. 15. quòd æstimauerunt lusum esse vitam nostram, quasi Deus tot splendidissimas potentias ad res ludricas donasset homini, & non magis ad seria & in æternum victura. Vnde Tullius de officijs non ita (inquit) à natura generati sumus vt ad ludum, vel iocum facti esse videamur, sed ad seueritatem potius & quædam studia grauiora atque maiora. Quare Aristoteles decimo Ethicorum capite. 9. irridet quorundam opinionem qui beatitudinem in ludis constituebant quomodo enim beatus eris in illo de quo erubescis? In fabulis est quomodo Minerua inuentis tibijs canere cœpit, & cum iuxta splendidissimas aquas quadam vice insufflatis buccis caneret & se in aqua perspexisset quàm fœdus sic appareret vultus eius, proiectis tibijs atque erubescens abijt. Erubescat homo qui ad seriora seuerioraque vocatus est officia, his vanis & ludicris venustatem ac decorem pulcherrimi sui vultus fœdare. Vnde idem Tullius primo de officijs ait quòd nec puerilibus annis licentia

Rom.6.

Hiere. 32.

Sapien. 15

Cicero in lib. offic.

Arist. 10. Ethic. 9.

Fabula Mineruæ.

Cicero primo de offi.

ludendi danda est sed solum circa ea quæ ab honestis actionibus non sunt aliena, vt sic in ipso ioco semper aliquid probi ingenij eluceſcat. Quare Propheta noſter intelligens ad Dei cultum intellectum ſibi datum adhoc petit intelligentiam ſibi largiri non vt ea ad voluptatem, vel luſum abutatur ſed ad addiſcenda mandata Dei. Vide quàm alte intelligenda ſunt mandata (ait Auguſtinus) ad quæ petit ipſe intellectum di-
Auguſt. cens vt diſcam mandata tua. Multi quippe nolunt ea addiſcere quia nolunt ea adimplere, non loquor modo de illis qui adeò in mandatis Dei torpent vt nec decem quidem verba legis memoriter addiſcere velint, ſed de illis qui nolunt doceri quòd ea quæ eis placent ſint contra Dei mandata. Videbis quam plures peccatores adeò ſuis affectos cupiditatibus vt velint ipſam legem Dei illis fauere non contraire, atque id ſatagunt vt lex Dei ſuis adæquetur deſiderijs potius quàm ipſi legi Dei, cum tamen lex diuina ſit virga ferrea quæ integra ſemper in ipſa æquitate conſiſtit non plumbea vt tuis cedat affectibus. Hi ſunt homines qui centies interrogant Theologos vt ſuos approbent contractus quantumuis iniuſtos, quòd ſi iſte vel ille eos condemnat alios & alios adeunt nec vnquàm quieſcunt vſque dum approbatorem inueniant cui quantumuis ſtulto maiorem adhibent fidem quàm multis viris doctis qui contrarium doceant. Sed falluntur in caput ſuum & mentita eſt iniquitas ſibi, vnde Prouerbiorum. 18. de talibus dicitur. Non recipit ſtultus verba pruden-
Prou. 18. tiæ niſi ea dixeris quæ verſantur in corde ſuo, hoc eſt niſi ea quæ ipſis placent docueris & Iſaiæ. 30. dicitur. Populus ad iracundiam
Iſai. 30. prouocans eſt & filij mendaces filij nolentes audire legem Dei qui dicunt videntibus nolite videre & aſpicientibus nolite aſpicere nobis quæ recta ſunt, loquimini nobis placentia, videte nobis errores &c. & Paul. etiam de his Prophetauit dicens. 2. Ti-
2. Tim. 4. motheum. 4. Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt ſed ad ſua deſideria coacceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus & à veritate quidem auditum auertent ad fabulas autem conuertentur, iuſtus tamen intellectu vero vult Dei mandata addiſcere vt ea opere compleat.

(?)

VERSVS

VERSVS SECVNDVS.

Qui timent te videbunt me, & lætabuntur quia in verba tua superſperaui.

HOC eſt. Ideo quod poſtulo libentius largiri debes quia timentes te lætabuntur videntes me aſſequutum quæ poſcebam. Propriũ autem tibi eſt omnibus elargiri gratiam, de quo dicitur q̃ imples corda hominum lætitia. De charitate quidẽ dicit Paul. 1. Cor. 13. quòd non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Gaudere de iniquitate contrarium eſt maxime charitati, de peſsimis quippe dicitur quòd lætantur cum male fecerit & exultant in rebus peſsimis, congaudere autem veritati congenitum opus charitatis eſt, quippe cuicunq; amori ſua correſpõdet delectatio, & ẽconuerſo amori carnali delectatio carnalis & tali delectationi talis amor, charitatis amor eſt veritatis non vanitatis, nõ enim per charitatem vana hæc & peritura diligimus, ſed cœleſtia & perẽniter duratura. De his ergo delectatur charitas, quare rectè dicit Propheta, Qui timent te videbunt me, & lætabuntur quia in verbis tuis (hoc eſt promiſsis tuis) ſuperſperaui, vnde in. 2. epiſto. Ioan. ait, Ideo gauiſus ſum valde venientibus fratribus, & teſtimonium perhibentibus veritati tuæ, ſicut in charitate ambulas, & dicit, Congaudet, quia non eſt gaudium ſingulare, ſed mutuum, hoc eſt ſimul gaudet cum alio de bono illius. Hoc forſan adumbrabat mutuus ille aſpectus duorum Cherubim qui in tabernaculo & in templo erant, reſpiciebant ſe mutuò (ait Scriptura) hoc eſt inuicem gaudebant, nam qui alterutrum gaudent ſe inuicem reſpicere ſolent, quia ergo iuſtus ex charitate gaudet de bono alterius, & alter de bono illius, ideo ſe mutuò reſpiciunt, atq; vultu hylari interioris lætitiæ ſtemmata proferunt, & hoc eſt ſe inuicem diligere, hoc eſt mutuo gaudere vel triſtari de vtriuſq; bono, vel malo, iuxta illud Pauli. Gaudere cum gaudentibus flere cum flentibus, ſed hoc gaudium referunt in gloriam Dei, de hoc quippe gaudet iuſtus quòd in timore Domini alios videat ſperantes in eum, quia in verbis tuis ſuperſperaui, ait, ideo lętabuntur. Vnde Dominus Matth. 5. Sic luceat (inquit) lux veſtra coram hominibus vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt, quid enim homo prę ſtare poteſt Deo? quis prior dedit illi & retribuetur ei? cum ergo Deus nihil à nobis accipiat boni, quippequi in ſe ipſo omnẽ

1. Cor. 13.

2. Ioan.

Figura. Exod. 25. 3. Reg. 6.

Rom. 12.

Matth. 5.

Rom. 11.

bonitatem includat, hoc solum ei præstare possumus nempe summo gaudio affici, & quòd Deus in se summè bonus sit & q̃ ab omnibus honoretur, complacere quippe de bono diuino signum est quòd si in nostra fuisset facultate, etiã donaremus id de quo quia
Apoca. 19. habet: lætitia summa perfundimur. Vnde Apoc. 19. sic sancti gaudio summo afficiebãtur dicentes, Alleluia, quoniam regnauit Dominus Deus noster omnipotens gaudeamus, & exultemus & demus gloriam ei, de hoc perfundebantur lætitia q̃ regnasset Dominus Deus eorum, & cap. 4. & 24. seniores clamabant, Dignus es Dominus Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutẽ, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt. Hoc autẽ gaudiũ etiã cœlicolas attigit, qui Deũ timore filiali reuerẽtur, nã si gaudiũ est angelis in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, cur non etiam super vno iusto in timore Domini indies proficiente? è contra vero pessimi & peccatores inuident bono diuino nec de hoc gaudent, quinimo & tristantur, & di
Sapien. 2. cunt illud Sapien. 2. Grauis est nobis etiam ad videndum, non dicit ad conuiuendum, conuescendum, vel loquendum, sed q̃ mirabilius est, etiam ad videndum. Nam visus inter omnes sensus spiritualior ac delicatior est, ac proinde spiritualius immutatur, vt pa-
Aristot. tet. 2. de anima. Spiritualis autem immutatio minus grauat quàm corporalis, cur ergo adeò grauantur impiorum oculi ex iustorum
Figura. aspectu? nisi quia inuidia adeo teneros oculos eorum fecit, vt de visu bonorum grauentur, sicut oculi Lyę teneri grauabãtur ex aspectu pulchritudinis sororis suæ, & inuidia hæc erat lippitudo illa
Eccl. 14. quæ oculos eius fœdauerat, vnde Ecclesiast. 14. Nequam est oculus inuidi, & auertens faciem, id enim inuidus significat, quòd non
Simile, libenter alium videat, & apud Hebræ. vocatur malus oculo, similis vespertilioni & noctuæ, qui lumen solis sustinere non possunt,
Augustin. quia oculis egris odiosa est lux quæ puris est amabilis (ait Augustin. in confes.) Vnde & Seneca dicit, Vtinam inuidi oculos centum haberent in omnibus ciuitatibus, vt de omnium felicitatibus torquerentur, nam quanta felicium sunt gaudia, tanta sunt inuidorum
Ambros. detrimenta. Quare D. Ambr. in hoc loco, Qui videt (inquit) iustũ, & gaudet etiam ipse vult esse iustus, pulchrum est enim quod in alijs delectatur, quod vult ipse in se seruare si posset. Est enim insitum bonis vt castum pudicus, prudentem sapiens affectu piu diligat, misericors liberalem, & virtutes suas in alijs amet, pleriscq; enim

iusti

iusti aspectus admonitio correctionis est, perfectioribus verò lætitia est. Quã pulchrũ igitur si videris & profsis? & subdit, Sed quem admodum iustus lætificat cor innocentium cum videtur, ita improbi iustorum cognitione torquentur, quia vel tacitis iustorum moribus arguuntur, torquet castitas incontinentem, auaritiam liberalitas, impietatem fides. Et subinfert quorundam animalium exempla, Sicut animal visum prodest ictericis nimirum Merula, si ab icteritio attentè aspiciatur (aiunt medici) quòd mirifice prodest illi, sic iusti aspectus & conuictus emolumentum magnum afferre poterit aspicienti. Basiliscus quoque, si quodcumque viderit prior animal fertur occidere, ipse quoque serpens mori dicitur, si fuerit hominis præuentus aspectu, ergo si tanta virtus est in oculis serpentis, vel hominis, vt si alter alterum prior viderit possit occidere, non erit virtus in oculis iusti, qui repletus est virtutis gratia? cum præsertim totum operetur fides, vt & illa quæ fimbriam Domini tetigit sanaretur, & ille cui intendit Dominus Iesus statim ex eius oculis gratiam sanitatis hauriret. Qui ergo iusti virtutem viderint quid mirũ si perfectum ex tractatu eius assumat? hæc Ambrosius. Simili.

Sed aduertendum ex D. Augustin. quòd de præsenti dicitur, Qui timent te, de futuro vero videbunt & lætabuntur, quoniam timor duntaxat in præsenti vitã locum habet, nam perfecta charitas quę erit in patria foras mittet timorem, in futura autem erit visio, ad quam consequitur delectatio, nam vt idem docet doctor; Visio est tota merces, nunc tristatur iustus, nec gaudia præsentia æstimat aut quęrit, omnia simul bona vult ad futuram sibi reseruari. Stetetunt aquæ Iordanis, nec solito cursu fluebant, sed in modum altissimi montis coaceruatæ siluerunt, donec Israeliticus populus terram promissionis intraret, postquam autem in eam ingressi sunt, simul tumulus illæ aquæ extemplò totus præcipitem se dedit, atq; vehemẽtissimo impetu sicca prætereuntiũ vestigia abluit, sic nimirũ iustis accidit, dũ ad patriã promissam trãseunt, hoc est toto præsentis vitę cursu voluptates detinẽt, omnes stant delectationes ne fluãt, & in modũ cumuli coacerbant, sed postquã desideratã patriã attigerint cœlestiaque regna feliciter ingressi fuerint, tunc simul omnes coaceruatæ cadunt voluptates, animãq; simul & corpus replẽt, siccamq; delectationibus mẽtẽ omnibus simul voluptatibus alunt. Vnde Isai. 60. Tũc videbis & affluës, & mirabitur & dilatabit cor tuum. August. Figura. Exod. 14. Isai. 60.

Matth. 5. cor tuum. Et Dominus, Matth. 5. Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. In præsenti statu est luctus in futuro gaudium & consolatione verearis hic tuas continere voluptates quæ fluunt, quibus postea simul & stabiliter frueris.

(Quia in verba tua superspe raui.) Non solum dicit speraui, sed

Augusti. superspe raui, quia enim potens est Deus (ait D. Augusti.) facere su

Ephes. 3. pra quàm intelligimus & petimus, vt dicitur Ephes. 3. parum videtur ea tantum sperare quæ intelligimus & petimus sed supra, idest ampliora sperare debemus, maiora quippe præmia inueniemus quam sperabamus aut desiderabamus, quoniam maior est Deus

1. Ioan. 2. corde nostro, ait Ioan. 1. c. 2. hoc est, desiderio nostro, nec oculus

2. Cor. 2. vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparauit Deus diligentibus se, hoc est nec corpore nec anima comprehendi hîc possunt ineffabilia bona quæ electos expectant, bene ergo dicit, superspe raui, quia maiora bona percipimus quam sperabamus, & etiam quia plura Deus elargitur quam petimus.

Iob vltimi Amiserat Iob plura bona, & non solũ amissa reddita ei sunt à Deo

2. Reg. 3. sed duplicia recepit. Postulauit Salomon sapientiam Deus autem

Matth. 18. etiam diuitias contulit ei. Popposcit miser ille seruus qui debebat decem millia talentorum vt temporis indutiæ ei concederentur quibus posset persoluere debitum, nec hoc solum impetrauit verum etiam totius immensi debiti remissionem. In verba ergo tua superspe raui, quoniam potens es supra id quod petimus aut intelligimus elargiri. Vel tertio, superspe raui, hoc est super merita mea, quia vt est proloquium Theologorum Deus præmiat vltra condi

Rom. 8. gnum, & Paul. dicit Roma. 8. quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis, hoc est quòd vniuersa congeries operum nostrorum quantumuis magna, quautumuis sancta secundum se considerata attingere non possunt immensum illud beatorum præmium nisi per gratiã Dei communicatam nobis per Christum ad tantũ præmiũ eleuarẽtur.

Hierony. Vnde D. Hierony. legit in singulari, quia in verbo tuo superspe raui, hoc est in Christo cuius merita mea opera adeò sublimia reddiderunt, vt iam sublimis illa atque excelsa beatitudo iusto atq; verissimo titulo merces eorum nuncupetur, quanuis sensus literalis huius loci hic sit, q̃ passiones atque huius temporis erumnæ ęquaritantæ gloriæ minimè debent, nec possunt. Celsitudo quippe illius absq; vlla mensura, omnia hæc inferiora excellit, quòd in singulis

gulis particulis citati testimonij docetur primum, quoniam vocat eam futuram, hoc est post hoc tempus, nihil autem est post hoc tẽ pus nisi æternitas, quare illa gloria excellit passiones huius tempo ris, sicut æternum temporale. 2. Cor. 4. Id quod in præsenti est mo mentaneum & leue tribulationis nostræ: supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operabitur in nobis. Secundò vocat eam gloriam quæ claritatẽ quandam dignitatis insinuat, vt in Psalm. 149. Exultabunt sancti in gloria. Tertiò superat illa gloria quoniam erit manifesta, nam dicit, quæ reuelabitur, nunc quidem gloriam habent sancti, sed in abditis conscientiæ occultam, vt dicitur. 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est testimonium cõsciẽtiæ nostrę, tunc autem gloria illa in propatulo erit, & in conspectu omnium reuelabitur, Sapien. 5. Mirabuntur in subitatione insperate salutis. Quartò manifestatur eius excellentia in hoc quòd est gloria vera cum dicit in nobis, quoniam gloria huius mundi vana est, quoniã est in his quæ sunt extra hominem, nempe in diuitiarum splendore, in opinione hominum fallaci, secundum illud Psal. In multitudine diuitiarũ suarum gloriantur, sed illa gloria & erit vera, solida & immortalis eo quòd est intra hominem secundum illud Lucæ 17. Regnum Dei intra vos est, quare passiones huius temporis cõsideratæ minime quantitatis sunt respectu illius immensæ glorię, Isai. 54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te, sed quatenus similes passiones ex charitate tollerantur propter Deum, sic per eas ex condigno meretur iustus vitam æternam, nam Spiritus sanctus qui huiusmodi charitatem infundit, est etiam fons cuius aquę, hoc est effectus, saliunt in vitam æternam, vt dicitur Ioan. 4. Sed si perstitimus in interpretatione Hieron. id vult dicere, In verbo tuo superspraui, hoc est in Christo spes mea innititur, quatenus opera mea supra id quod ex seipsis habent ad meritum æternæ gloriæ eleuentur, id enim efficit meritum Christi, vt mea opera suis meritis per fidem & charitatem vnita tanti ponderis sint. El ambar, y el almizcle quorum nomina apud Latinos non inuenio, quoniam succinum succini, & electrum electri, non talem liquorem significant sed alium, dico ergo quòd almizcle quando seorsum venditur, pretio & pondere quo solet ipsum vendi emitur & valet; verum cum ad miscetur ambari, eo pretio & pondere quo ipsum ambar venit, æstimatur, sic nimirum opera nostra seorsum & per se considerata,

2. Cor. 4.
Psal. 149.
2. Cor. 1.
Sapien. 5.
Psal. 48.
Luc. 17.
Isai. 54.
Ioan. 4.
Hieron.

tanquam

tanquam noſtra, & à noſtris viribus procedentia humana quidem opera ſunt, nec plus valoris habent quam opera humana, quæ ſic conſiderata ad beatitudinis meritum nullatenus attingere poſſunt, ſed ſi eas miſcueris cum ſucco illo pretioſiſſimo, hoc eſt cum ſanguine Chriſti, iam pondus & valor Chriſti illis communicatur, hoc eſt dicere quòd opera noſtra ſtudioſa, quæ ſunt in fide & charitate Chriſti, quoniam meritis eius iunguntur vitam æternam merentur, quam meruerunt
Rom. 11. nobis opera Chriſti, vnde Paulus Romanorum. 11. Tu autem cum oleaſter eſſes inſertus es oliuæ, & ſocius radicis & pinguedinis factus es, opera quidem hominis ex ſuo actu atque natura amara ſunt, vt oleaſter, hoc eſt, vel peccata, vel ſaltem nullius valoris apud Deum, quippe quæ ad meritum vitæ æternæ non pertingunt, attamen ſi ſuper fidem & charitatem huic oliuæ, hoc eſt Chriſto inſertus fueris, particeps pinguedinis, hoc eſt, ſanguinis ac meritorum eius efficeris, quippe cum vniaris illi qui radix omnium meritorum eſt. Contigit aliquando illi qui aurum in vilanci ponderat, vt ſcutum à veritate ponderis defficiat, & mittit granum auri in pondere illo, vbi eſt ſcutum defficiens, vt vero ponderi adæquetur. Pondus noſtrum defficiens erat per peccatum, & ex ipſa noſtra ex ſe indefficienti natura. De nobis
Dan. 5. quippe dicitur illud Dan. 5. Appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens, attamen pater qui omnium rerum ponderator eſt granum aureum, hoc eſt Chriſtum filium ſuum, qui granum frumenti dicitur, & minimum granum factum eſt cum ex vtero virginis infans vnius diei prodijt, miſsit in ſtatera noſtra, & iam quod deficiebat noſtris operibus ſuppletum eſt, vt æquum & iuſtum pondus conſtituat cum Deo & ſatisfactoria, & meritoria de condigno ſic effecta ſunt opera noſtra adeò vt Pau-
2. Tim. 4. lus præmium iam coronam iuſtitiæ vocet dicens. 2. ad Timothæum. 4. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex, id etiam voluit
Iob. 6. indicare Iob capite. 6. cum dicit; Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in ſtatera, quaſi arena maris hæc grauior appareret, vbi Diuus Gre-
Gregor. gorius libro. 7. moralium. capite. 2. dicit hæc verba dicta fuiſſe in perſona Chriſti, ſtateram autem facit crucem, de qua in hymno concinitur; Statera facta corporis, in qua adeò abun-

dans,

dans, & copiosa satisfactio facta est à Christo pro nostris reatibus, vt præponderet satisfactio culpis, quasi arena maris folijs. Vnde & alibi Psalmista dicit, copiosam esse apud Deum redemptionem, & Paulus Romanorum. 5. Vbi abundauit delictum superabundabit & donum (sobrò la satisfaction) Et ex hac plenitudine, ait Ioannes, accepimus, & ideo opera nostra, & si minima huic innixa satisfactioni vitam merentur æternam. Quid vilius quam calix aquæ frigidæ? Sed hic propter Christi amorem porrectus regno cœlorum fit dignus. Properabat virgo cum puello suo Iesu in Hierusalem, vt sisteret eum Domino, & vt offeret pro eo par turturum aut duos pullos columbarum, vtique pauperculum munus hoc erat, sed quoniam in alio brachio portabat Iesum, immensi valoris efficiebatur. Quodcunq; minimum opus, Christi tamen merito associatum vitam meretur æternam. Vnde & accepit eum Simeon in vlnas suas, non dicit in brachijs, sed in vlnis, brachium nomen est membri, vlna nomen mensuræ, quoniã vlnis multa metimur, vt doceremur quod Christus in operibus nostris mensuram æquã constituit, vt mereamur perennem beatitudinem. Cum ergo in Christo sint opera tua facta, iam eius meritis mensurantur, & cœlestia valent præmia.

psal. 129. Rom. 5. Ioan. 1. Luc. 2.

VERSVS TERTIVS.

Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua: & in veritate tua humiliasti me.

HIeronymus. Æquitas tua est, vt peccatores arguas pro delictis, veritas vt superbos humilies à prosperitatibus suis, ergo quia me humiliasti vt corrigeres, fiat misericordia tua vt consoletur me, cognoui ergo Domine quia æquitas iudicia tua, hoc est, in me expertus sum quàm iustè punias, tam peccatores quam iustos, hos tanquam filios corripiendo, in illos tanquam in hostes animaduertendo. Nam cum non sint condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæcunque pœnæ ad tribulationes hîc infligantur iustis, nullo modo limitem æquitatis aut iustitiæ transcendere possunt, & cum peccator in Deum ipsum infinitæ reuerentiæ dignum contumelioſus fit, minor est quæcunque pœna. Vnde Prouerbiorum. 16. Pondus

Hieron. Rom. 8. Prou. 16.

dus & ſtatera iudicia Domini ſunt & opera eius, omnes lapides ſacculi: nam olim per lapides incluſos in ſacculo pondera fiebant modò verò ex ære ſunt. Eſt ergo ſenſus quod omnia iudicia Domini ſunt æquo pondere facta, imo quòd ab ipſo omnis rectitudo, & æquitas ponderum dimanat, non enim vltra culparum pondera diuina punitio procedit. Seductus fuit Prophe-
3.Reg.13. ta ille. 3.Regum. 13. ab alio Propheta falſo vt rediret in Bethel, & ſuffocatus fuit in itinere à leone, verumtamen cadauer illius non tetigit, ſed obſeruauit illud quouſque traderetur ſepulturæ, vt oſtenderetur peccatum illius Prophetæ ſufficienter punitum morte illa, in cæteris iuſtum fuiſſe. Vel (In veritate tua humiliaſti me) hoc eſt per talia iuſta iudicia me feciſti humilem. Vnde ea
Iob. 6. mihi eſſe vtilia fateor Iob. 6. Sagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum, hoc eſt conſumit inflatum ac tumeſcentem ſuperbia animum, nam per ſpiritum qui aerem aliquando in Scriptura ſignificat, tumentem ac inflatum præ ſuperbia & vanitate animum intelligimus. Sic intelligit Diuus Auguſtinus illud Matthæi. 5. Beati pauperes ſpiritu, hoc eſt humiles qui minimum habent ſpirituum ac ſuperbiæ. Et. 1.
1.Pet.5. Petri. 5. Humiliamini ſub potenti manu Dei, per manum potentem, manum percutientem ac flagellantem intelligens, vel ſic quòd quia intellectu deficientes intelligere non poſſumus iudiciorum Dei æquitatem, ſaltem in illis humiliari debemus, vt illa ſemper eſſe iuſta credamus: exemplaque ponit quàm plu-
Gregor. rima Diuus Gregorius. 29. moralium capite. 9. quibus oſtendit iudicia Dei nobis occulta, ſed tamen fide iuſta eſſe credenda. Quis diuina diſcernat iudicia? ait, multos enim videmus quotidie, quia iuſtitia reſplendent, & tamen ante finem ſuum nequitiæ obſcuritate tenebrantur, & multos cernimus peccatores tenebris obuolutos, & inde iuxta viæ ſuæ terminum repente reddi luci iuſtitiæ, multos nouimus ſemel inuentam viam iuſtitiæ illibatè vſque ad obitum tenuiſſe, & pleroſque conſpeximus cœpta ſemel crimina ſine ceſſatione cumulaſſe, vide alia.

Ergo ſemper laudanda ſunt iudicia Dei cum ſemper iuſta
Pſal.96. ſint, ſecundum illud Pſalmi. 96. Exultauerunt
filiæ Iudæ propter iudicia
tua Domine.

*

VERSVS

VERSVS QVARTVS.

Fiat misericordia tua Domine: vt consoletur me secundum eloquium tuum seruo tuo.

HOc est, Scio & fateor, quòd in veritate tua humiliasti me, sed ne in humiliatione deficiam fiat misericordia tua, vt consoletur me, quia vniuersæ viæ tuæ misericordia & veritas Psalm. 24. Multi sunt diuinæ misericordiæ effectus, sed inter cæteros, afflictos cõsolari, ideo quippe à Paul. appellatur Deus pater misericordiarum & Deus totius consolationis, pater probatur cum misericors fit Deus, quia in omni præssura consolaturus assistit, vnde supra Psalm. 22. Virga tua & baculus tuus ipsa me cõsolata sunt. Per virgã Dei flagella (nam virga ferire solemus) per baculum vero in flagellis sustinentiam per Dei consolationem intelligit, nam ipsemet qui vt pater infligit vulnera consolatur afflictos, vt sustineant, iuxta illud. Ipse vulnerat & ipse sanat. Sennacherib ergo sensit virgam, sed non baculum & ideo non est consolatus & similiter Pharao. Dauid vero & Nabucodonosor & virgam & baculum senserunt & ideo consolati sunt, sed hoc intelligitur quando punitio est etiam opus misericordię, quod fit quando in hac vita tanquam pater filios flagellat nos Deus, talis quippe punitio & si nonnihil iustitiæ redolet plus tamẽ misericordiæ includit, vnde Hieronymus ad Amandum. Putridæ carnes, ait, ferro indigent & cauterio nec est medicinæ culpa, sed vulneris cum clementi crudelitate non parcit medicus vt parcat, sæuit, vt misereatur, post afflictionem ergo qua se à Deo senserat humiliatus iustus solatium misericordiæ flagitat memor illius Saluatoris sentẽtiæ. Tristitia vestra vertet̃ in gaudiũ, qđ & Gene. 1. expressum est cum dicitur, Factũ est vespere & mane dies vnus qm̃ præsens vita iustorum ex afflictione (quæ per vesperã significatur in quo tenebrę sunt) & solatio (ꝙ per mane in quo est lux intelligitur) cõstat, sed prius vespere deinde mane, qm̃ prius tristitia deinde gaudiũ. Sic enim intelligitur illud Prouer. Gloriã præcedit humilitas, hoc est afflictio solatium, tristitia gaudiũ sicuti cælum rubicundum in veſperi, serenitatẽ subsequẽtis diei significat secundũ illud Matth. 16. Cras serenũ erit rubicundũ est enim cælũ; Sic præcedẽtia vulnera à Deo inflicta subsequẽtẽ sanitatẽ annũtiãt. Deniq; post nubila Phebus, vt est in antiquo ꝓuerbio, vnde & Tob. 3. dicit post

Psalm. 24.

2. Cor. 1.

Psalm. 22.

Tobiæ. 5.

D. Hieronymus.

Ioan. 16.

Gene. 1.

Prou. 15.

Matth. 16.

Tobiæ. 3.

tempestatē tranquillū facis & post lachrymationē & fletum exul
Matth. 5. tationem infundis, quare & Matth. 5. dicitur; Beati qui lugent qm̄
ipsi consolabūtur, ideo quippe præsens ecclesia, vbi iusti afflictio-
Cant. 2. nibus subduntur cōparatur cortici mali punici Cant. 2. Quoniam
malū punicū sub aspero & rudo cortice pulchritudinē ac dulcedi
nē granorū continet, sic sub lachrymis lætitia, sub paupertate diui
tiæ, sub esurie saturitas includūtur. Vult enim Deus veluti cōmer-
tium quodā celebrari inter militantē hāc Ecclesiā & illā triūphan-
tē, vt nos quod in nostra patria est & deest in illa tribuamus, vt &
illi vicissim quod in sua regione est & in nostra deficit retribuant
nobis, fiatq; inter nos & illos hoc cābij genus, ibi nec sunt lachry-
mæ, nec fames, nec paupertas quæ in nobis abundant, sunt tamen
solatia, omnium rerum copia ac saturitas, infiniti diuitiarum the-
sauri quarum omniū nos maxima inopia laboramus. Demus er-
go nos lachrymas, ieiunia, paupertatem voluntariā, persequutio-
nem, tolerantiam, vt illi vicissim solatia, gaudia, diuitias, saturitatē
gloriam, copiosissimaq; cætera dona rependāt. Hæc autem miseri
cordia quam hic petit Propheta est cum Deus tribulatæ animæ fi
dem, spem ac charitatē infundit, vel iam infusas auget atq; custo-
dit, nimirum cum per harum virtutū effectus accidiam quæ trista-
tiam infert ab animis iustorum eliminat, vel refrigescere aut lan-
guescere facit, quod adūbratū est Nehemię. 4. vbi dicitur q̄ Nehe
mias reparauit muros Ierusalem quos Nabuchodonosor destru-
xerat. Nehemias inrerpretatur cōsolator, Nabuchodonosor sedēs
in angustia per quod insinuatur accidia, muri autem Ierusalē, hoc
est, animæ sancte sunt virtutes quibus tanq̄ mœnibus ab hostium
telis & incursibus munitur. Consolator ergo Deus animæ virtu-
tes infundit, vel conseruat & auget, quibus munita accidiam dam-
nosamq; tristitiā expellit. ¶ Sed obserua q̄ non petit, vt tribulatio
ab eo tolleretē, sed vt in ea cōsolationē accipere mereretur, vt persi-
stere posset, nā non debemus petere vt tētatio discedat à nobis, sed
2. Cor. 12. auxiliū poscere ne succūbamus sic enim respōsum est Paul. peten
ti, vt discederet ab eo Satā. Sufficit tibi gratia mea nā virtus in in-
firmitate perficitur, qui enim in ipso cōflictu petit ab hoste, vt di-
scedat quasi illi succūbere videt superiorēq; se illū fateri, quod iner
tiæ timiditatisq; maximū indiciū est, poscat ergo auxiliū à Deo &
1. reg. 17. non cædat hosti, sed viriliter dimicare cōtendat sicut & Dauid cū
cōgrederet cū illo viro spurio proceræ staturæ, nō petijt ab eo, vt

discedo-

discederet à certamine, sed inuocato Dei auxilio fortiter aggressus gigantē interfecit,& tu similiter facere debes,quoniā fidelis est Deus qui nō permittit nos tētari supra id qđ possumus, sed faciet etiam cum tentatione prouentum vt posimus sustinere. Quis in palestram ingreditur vt sedeat?non vtiq; nisi vt dimicet & contēdat, Vita præsens palestra est qua Dei athletæ exercentur non vt quiescāt,sed vt fortiter pugnēt debent agere. Quare Ioan.in Apocaly. vix dimidiam horam scribit factum silentium in cælo isto, quod Ecclesiam militantē designat. Fiat ergo misericordia tua, vt consoletur me,dicat iustus,quoniam secūdum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerūt animam meam Psal. 24.(Secundum eloquium tuum seruo tuo)hoc est sicut seruo tuo promisisti per verba tua Isaiæ. 51. Cōsolabitur Dominus Sion & consolabitur omnes ruinas eius, methaphoricus sermo pro hoc, qꝑ est dicere,reparabit omnes ruinas eius propter quas tristabatur. Cū ergo reparatę ac resarcitæ fuerint consolabitur mœrentes ablata causa mœroris & restituta occasiōe gaudij,imò etiam per angelos solatium mittet, vt Lucæ.22. Apparuit Angelus confortans Christum Dominum in horto & Actor.12. Angelus Domini astitit & lumen refulsit in tabernaculo carceris vbi Petrus erat vinctus cathenis duabus. Per homines etiam consolationem tribuit,vt Paul. 2.Cor.7. Consolatus sum in aduentu Titi.& Hebr.vlt.Rogo vos fratres vt sufferatis verbum solatij.Sed hæ promissiones solum his qui pro Christo tribulātur factæ sunt secundum illud Psal.4.loquens de iusto. Cum ipso sum in tribulatione,& illud Matth.Cum steteritis ante reges & præsides nolite cogitare quomodo aut quid loquamini.Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini,nō enim vos estis qui loquimini,sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

Apocal.12.
Psalm.24.
Isaiæ.51.
Lucæ.22.
Actor.12.
2.Cor.7.
Hebr.vlt.
Psalm.4.
Matth.10.

VERSVS QVINTVS.

Veniant mihi miserationes tuæ & viuam: quia lex tua meditatio mea est.

IN præcedenti versiculo misericordiā poposcit:in præsenti miserationes postulat. Aliqui intelligūt per miserationes Dei,effectus oēs prædestinationis tā vltimū qui erit in gloria cōsumma ta,q̄ medios quibus in presenti electos ad finem ducit,vt sit sensus. In hac vita gratiā cæteraq̄ue dona cōcede,& in futura vitā æternā

vt viuam in præsenti vita gratiæ & in futuro vita gloriæ, vt sic de vita in vitam transeam de medio ad finem properē. Sed obserua q̄ per miserationes, effectus ipsos misericordię intelligit tā præsentis vitæ q̄ futuræ vna quippe Dei misericordia plures parit effectus, est em̄ vnica & multiplex, vt dicitur Sap. 7. Vna secundū rē, multiplex secundū effectus. Cū ergo p̄cedēti carmine misericordiā ad singularē effectū postulauerit, hoc est vt cōsolarē, nūc effectus multos misericordiæ popposcit cū ad multiplicē miseriam humanam multiplices misericordiæ effectus necessarij sint, sed q̄m oēs miserationes Dei in vna includūtur misericordia nempe in ea qua hominē in beatitudine collocat (hic est enim vltimus misericordiæ diuinæ effect⁹ quippe quo omnes humanæ miseriæ sublauantur & ad quē cæteri misericordiæ effectus dirigebantur) ideo hanc vltimā misericordiā in qua omnes includūtur miserationes in hoc versiculo petit, vt D. placet Augustinus. Vnde Psal. 102. animā suā excitat propheta ad benedicendū Deum & omnia interiora sua in eius laudibus, puocat. Atq; inter alias rationes, ppter quas æquum est Deum totis viribus benedicere hanc etiā numerat dicēs, Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Vna illa misericordia qua te in suam assumit beatitudinem cæteros misericordiæ effectus eminenter includit, quibus te tanq̄ corona circumseptat & cingit ita vt nullus iræ aut vindictæ pateat aditus adeò misericordia illa circūamictus eris: quæ & corona vocatur. Primum, quia præmiū est etiam meritorium, licet per misericordiā Dei ad tantū præmiū ascitus sit. Secūdò quoniā hac misericordia te regē in regno suo facit honoreq̄; maximo te totū circundat atq; ornat. Considera quantū spectaculū erit tot reges in illa cælestium republica videre. Magno stupore affectus fuit quidam homo qui Romam ingressus vidit tot senatores cultu pompaq̄; regali incedentes dixit se rempublicam regum vidisse, regalis ciuitas est illa cælestis Hierusalem quæ tot reges quot incolas habet, mirabile spectaculum erat cū Romanus dux triumphans super fornicem ciuitatē ingrediebatur, mirabilius erit tot triumphi stemmata portantes cernere quot in illam sanctam ciuitatem intrauerint. Cum palmis quippe ac candidis vestibus eos vidit Ioan. Et 24. seniores coronis aureis redimitos capita, q̄ autem de hac misericordia loquatur proposita in hoc Psalm. ex subiuncto versu patet vbi dicit. Qui replet in bonis desiderium tuum, nusquam enim hominis desiderū repletur

Sapien. 7.

D. Augustinus.

Psal. 102.

Simile.

Apoca. 4.

repletur nisi in illa beatitudine omnium bonorum nutrice iuxta illud Psalm. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Est enim pretiosum illud margaritū quo habito nihil aliud quærendū restat cum in eo omnes pretiosæ contineantur gemmæ desiderabilesque diuitiæ includantur. Veniant ergo mihi (ait iustus) hæ miserationes tuæ & viuam. Ecce dicit, ait Augustinus. vbi beatam illam vitam petit cum absque additu dicit, Viuam, sola quippe illa vita absolutè & absque addito vita est quæ nihil mortis aut imaginis eius habet. Vnde in scriptura anthonomaticè vocatur vita cum absque addito vita dicatur iuxta regulam Summulisticam. Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato, quare Matth. 19. simpliciter & absque addito dixit Dominus iuueni illi. Si vis ad vitam ingredi serua mandata, & Ioannis. 5. Et qui bona egerunt ibunt in resurrectionem vitæ. Illa enim vera vita est, in qua nec mors nec ea quæ ad mortem disponunt locum habēt. De morte quidem dicitur Isaiæ. 25. Præcipitauit mortem in sempiternum. Cum peccatore angelo mors præcipitata ac deturbata est à cælo vbi nunquàm ascendet, quia ibi nunquam erit peccatum, vnde nec mors quæ est stimulus peccati & stipendium culpæ iuxta Paul. sententiam. Præcedentia autem mortem & dispositiones interitus quæ sunt dolor & infirmitas nullum in illa felicissima regione ius habēt; Absterget quippe Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum & iam non erit amplius nec luctus nec clamor, sed nec vllus dolor quoniam priora transierunt, hoc est, præsens vita in qua propter peccatum, omnia hæc ius habent & vigent. Vita ergo illa vita viuens est, in qua nulla mortis imago, at præsens vita potius habet rationem mortis, non solum quia pluribus est immixta miserijs quę ad interitum pergunt: verumetiam quia tota vita præsens iter quodam est ad mortem, ita quòd quanto plus viuimus magis morti appropinquamus. Imò vita prę sens est veluti equus velocissimus quo properanter mors ipsa ad nos venit, vnde quo velocius trāsit: citius appropriat mors. Quapropter cum primum mobile velocissimi sit cursus ac illud sit nostræ vitæ mensura, ea velocitate qua cælum illud mouetur: ad nos properat interitus. Quare Iob. 7. dicitur, Dies mei velociores transierunt quàm à texente tela succinditur. Fingebāt poetæ tres sorores vitā nostrā texere ex quibus Atropos fila iam torta, atq; in fusum inuoluta acutissimo gladio dirūpebat. Multa fila texit homo, multas sibi

Psalm. 16.

D. Augustinus.

Matth. 19.

Ioan. 5.

Isaiæ. 25.

Rom. 9.

Apoca. 21.

Iob. 7.

tas sibi solicitudines asciscit magnas mente versat curas. Id faciam, illuc ibo, id emam, aliud acquiram, diues, doctus, iudex, prelatusve efficiar, & cum iam ordiri cœpta est tela, vno ictu succiditur tota filaq; diruta in aerem volant, vel protinus vt adeptus es quæ cogitabas mors intercipit omne gaudium, quare & de talibus dicitur, Telas araneę texuerūt. Aranea quippe se cuiscerādo defatigādoq; telam suam orditur quam, vel aeris flatus, vel scopa verrens in momento dissoluit, sic hominibus qui immensis curis aliquid huius mundi acquirunt febricula quædam, omnia intercipit atq; dissoluit, vnde Psalm. 89. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Imò ea quæ videntur ad vitam iuuare vt cibus, potus, somnus & alia etiam interitus causa esse solent, quoniam id etiam laborare est & humidū radicalem atq; naturalē stomachi calorem in quibus vita consistit paulatim consumunt, vnde Ecclesia canit; Media vita in morte sumus, & Dominus post peccatum maledicens homini dixit; Morte morieris, hoc est, ipsa vita qua viuis erit mors qua morieris q̄m per ipsam properas ad mortē, vel vt Simmachus transfert, mortalis eris, hoc est, viues in vita morti subiecta. Ecōtra autē de vita illa beata dicitur his quibus promittitur, vita viues, id est vita illa qua frueris tota erit vita, nihil habebit admixtū mortis quoniā bibunt de fonte vitæ & quicquid, auriunt vita est iuxta illud Psal. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuū, & prœcesserat; Quē admodū desiderat ceruus ad fontes aquarū, itaq; vita præsens ad mortē deducit viuit enim moribundus mortalis, vnde in ea quasi morte viuitur, quare mulier illa sapiens Thecuites sic fassa est ad Dauid. 2. Reg. 14. Omnes morimur & sicut aquę dilabimur super terrā quæ nō reuertunt, nā sicut aquæ properātes & se inuicē impelentes ad mare festināt vbi iam desinūt esse flumina; ita q̄ aquæ quæ præcedūt se in tumulos erigāt, vt sequētes ꝓpellant, vt fæstināter currāt; sic nimirū vita humana ad mortē properat, ita q̄ qui modo nascūtur iā natos quasi impellunt, vt ad sepulturā pergant dentq; locū iunioribus, q̄m non capit iam eos mundus. Cū ego cuneos puerorum in plateis video statim venit in mentem q̄ illi sint aquæ intumescētes & quæ se in tumulos erigunt, vt me & alios seniores in mare suffocādos propellāt, quare quidā Hispanus poeta sic dicit (Nuestras vidas son los rios que van a dar en la mar.) Vita ergo illa anthonomaticè, & absq; additovita est, vbi nec mors, nec interitus properāt, nā aliàs, nec esset plena, nec perfecta illa requies si tumor

Similitudo aranearū. Isaiæ. 59. Psalm. 89. Simmachꝰ Psalm. 41. 2. Reg. 14. Mors. Poeta Hispanus.

si timor irrepserit quòd sit amittenda, nam si ideo mors ab Arist. omnium terribilium terribilior dicitur, quia nos præsentibus bonis quæ tot admixta incommoda habent, priuat: quanto terribilior atque horribilior mors illa dicetur quæ tot bonis perfectissimisque gaudijs nos orbaret? si cogitas te moriturum, præsentis vitæ gaudia fastidis amaritudinemque dulcedini eius magnam admisces, quid si beati cogitarent se talia bona amissuros? certè non beata aut felici fruerentur vita, quoniam ea cogitatio quasi admixtum quodam fel mellis saporem turbaret. Tota ergo vita est quæ nec morte intercipitur, nec dolore langueſcit, nec malo aliquo perturbatur & ideo illic suam poscebat portionem Prophe- Psalm. 26. ta dicēs, Portio mea Domine in terra viuentiū vtiq; qui sine morteviuūt, ideo quippe mors sanctorū vocatur natalis eorū, qm̄ tunc ad verā vitā nascuntur. Veniant ergo miserationes tuæ magnæ mihi, vt illa fruar vita quæ sola vita semper viuens ac immortalis est quā hoc nomine flagito, quia lex tua meditatio mea est. Hæc me- D. Augusti ditatio ait D. Augu. nisi esset in fide quæ per dilectionē operatur nus. nunquàm propter eam posset quis ad illam beatam vitam peruenire, hoc ideo dicendum putaui ne quisquam cum totam legem memoriæ mandauerit eamque creberrima recordatione cantauerit non tacens quod præcepit, nec tamen viuens vt præcepit, arbitretur se feciſſe quod legit, quia lex tua meditatio mea est, & hinc se adepturū existimet, quod verbis superioribus propter hoc meritum postulauit dicens, Veniāt mihi miserationes tuæ & viuam, hæc enim meditatio à mandatis est cogitatio & tantùm amantis, vt charitas non frigescat huius meditationis suæ quātalibet abun Simile. dantia constipetur iniquitatis alienæ, hæc Augu. Vt fidus amator etiam inter spetiosas mulieres pulchritudinem ac formam sponsæ suæ in memoriam adducit, vt non rapiatur aliena specie, qui venustissimam sponsam coram se in memoriā habet: sic fidus Christi amator inter mundi scandala Dei mandata meditetur ne illorū oblitus in alienum rapiatur amorē. Ideo quippe tot verbis Deus Prouer. 3. suæ legis memoriam nobis commēcat dicens, Prouerb. 3. Fili mi ne obliuiscaris legis meæ & præcepta mea cor tuum custodiat, circunda ea gutturi tuo & describe in tabulis cordis tui, vnde hîc meditatio conuincta operationi intelligitur, vt supra; Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi: & leuaui manus meas ad mandata tua &c, quoniam opus meditationem subsequebatur.

Terribiliū omnium mors.

VERSVS SEXTVS.

Confundantur superbi quia iniustè iniquitatem fecerũt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

FRequens in Scriptura est & mutatio temporum & modorũ, vt præteritum pro futuro. Benedicam ei & dedi ex ea tibi filium, pro dabo. Gene. 28. aliquando ponitur præteritũ perfectum pro imperfecto, vt est illud Gen. Quia virum occidi in dolore meo, idest, occidebam, hoc est si me quispiam vulnerabat, vel dolore afficiebat occidebam illum, ita exponit quidam Hebræus. Nonnunquã modi ipsi mutãtur vt imperatiuũ pro subiunctiuo; Confundantur, hoc est cõfundentur, & tunc sunt simplices enuntiationes, quia idem est dicere acsi enuntiaret qnæ his aduenire debent nempe confusionem ac cætera mala, secundum illud Psal. 6. Erubescant & conturbentur in seculum seculi & confundãtur, & pereant. Potest etiã exponi optatiuè, hoc est vtinã cõfundant, & tunc sunt quædã cõminationes diuini iudicij cui se ꝓpheta cõformare desiderat acsi diceret. Vtinam Deus iudicia sua in superbos exerceret tũc enim ego de diuinis oblectarer iudicijs, sed quomodocũq; intelligat cõfusio est propria superborũ pœna: remanent enim victi à diuina iustitia, victus autẽ confusus manet. Superbus aduersus Deũ se extollit secundũ Iob. Tetendit aduersus Deum extenso collo & cõtra omnipotentẽ roboratus est. Vnde & Boetius dixit, quòd cum omnia vitia fugiant à Deo sola superbia se Deo opponit. Quare Deus superbis tãquàm in pugnatoribus resistit, vt dicitur Iacob. 4. Nec mirum quod aduersus Deum bella gerere audeat superbus quoniam superbia excęcat eius oculos ne & suam imbecillitatem & Dei maiestatem agnoscat, sic enim Diuus Augustinus, & Gregorius intelligũt illud Iob, Operuit crassitudo vultum eius; Sicut enim vultus crassitudo oculorũ aciem aliquando occupat, sic cum intumescit animus superbia excæcatur ne verum cernere possit. Vnde & ad superbum eodem capit. dicitur, Quid tumet contra Deum spiritus tuus? igitur confusio accommodata pœna superbis est tam in præsenti seculo quàm in futuro: in præsenti quidem auferuntur ab eo virtutes infusæ cæteraque dona Dei, nam & si fides & spes manent in peccatore à Deo non tamen in gerere virtutis, nam qui non cognoscit dona Dei sibi collata: indignum se tam illis, quàm alijs ostendit.

Genes. 28. Gene. 4. Psalm. 6. Iob. 15. Boetius. Superbia. Iacobi. 4. D. Augustinus. D. Gregor. Iob ibid.

Vnde

Vnde Dominus Oseæ. 2. dicit; Et hæc nescivit, quia ego dedi ei frumentum & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum quæ fecerunt Baal, idcirco convertar & summam frumentum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo, & liberabo lanam meam & linum meum, quæ operiebant ignominiam eius, & nunc revelabo stultitiam eius, hoc est, quia virtutes quæ turpitudinem animæ tegebant noluit intelligere esse dona mea, sed sibi applicuit ac elatus seipsum sui ipsius idolum fecit, vt sibi cultum referret: idcirco vindicabo ab eis tanquam ab iniquis possessoribus bona mea & cum sua stultitia confusum coram omnium oculis dabo. Secundò confunduntur etiam in hoc seculo, quoniam in ignominiosas & confusibiles iniquitates permittuntur ruere, vt confusi ab eis resipiscant; sicut medicus in minora damna permittit ægrotum vt à grauioribus liberet. Sic docet Diuus Thom. 2. 2. quæst. 162. arti. 6. ad tertium. Nam sicut qui dissutas habet vestes vel sordidas, & nec consuit nec lauat, contingit vt alius maiorem incisuram faciat aut sordidiores reddat, vt sic confusus resarciat, & lauet quod antea negligebat: sic Deus nonnunquam in sordidiores culpas manifestioresque permittit aliquando superbum, vt ab illis confusus, quæ antea negligebat intelligere capiat atque emendet, & sic intelligi potest illud Apoca. 22. Qui in sordibus est sordescat adhuc, vt qui spirituales sordes cernere negligebat in carnales incidens resipiscat. Quare præcipuè in venereis & carnis immunditijs, quæ manifestam habent turpitudinem eos permittit cadere, vt ab illis confusi humiliari discant: sicuti qui falsitatem alicuius propositionis non percipit ad clariora impedimenta deducitur, vt per ea falsitatem quam non capiebat cernat, veluti cum aliqua consequentia per aliam instatur, vt hac perspiciat defectum quem in alia non intelligebat. Confunduntur etiam in superuenturo seculo à propria conscientia, à iudice, ab assessoribus, à testibus & accusatoribus, qui sunt dæmones, & ab omnibus simul creaturis: interius confunditur à se ipso, quoniam propria conscientia eum prodit estque vermis ille, qui non moritur. Vnde Seneca. Prima & maxima pœna peccantium est peccasse, nec vllum scelus licet illud fortuna exornet muneribus suis, licet tueatur ac vindicet, impunitum est, quoniam sceleris in scelere supplicium est; & Epicurus ait mala facinora conscientia flagellari, quod magnum argumentum est, quod natura

Oseæ. 2.

Simile.

D. Tho.

Simile.

Apoc. 22.

Seneca.

tura ipsa nos à scelere abhorrere iubet quod nulli non etiam inter tuta timor est multoſque fortuna liberat pœna neminem metu. Libet versus quosdā ex Saty. 13. Iuuenalis hic adducere, quoniam multum hanc naturæ veritatem exornant. Ait ergo;

Iuuen. Saty. 3.

Exemplo quodcunque malo committitur, ipſi
Diſplicet autori: prima eſt hæc vltio quod ſe
Iudice, nemo nocens abſoluitur. Et poſt; *cur tamen hos tu*
Euaſiſſe putas, quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos? & ſurdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multo ſæuior illis,
Quas & Cæditius grauis inuenit, aut Radamantus
Nocte dieque ſuum geſtare in pectore teſtem.

Conſcientia mille teſtes. Cicero. D. Chry.

Vnde prouerbium conſcientia mille teſtes. Et Cicero nullas alias putat furias infernales, quas Poetæ fingunt ſcelerum vltrices. Chryſoſtomus dicit, quod ex vnaquaque re oritur exterminium eius, ex veſtimento oritur tinea quæ eam dirumpit, ex ligno teredo ipſum conſumens, ſic ex peccato quod in corde perficitur oritur vermis conſcientiæ, qui cor infatigabiliter corrodit nec ſatiatur in æternum ipſum affligere. De his enim intelligūtur vermes illi de quibus dicebat Iob. Qui me comedunt non dormiūt. Vnde Prouerb. 25. Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno: ſic triſtitia viri nocet cordi, nempe illa quæ ex peccato concipitur in dānatis, & de hoc conſcientiæ verme intelligit D. Greg. illud Matth. Eſto conſentiēs aduerſario tuo dum es in via cum eo, ne fortè aduerſarius tradat te iudici, & iudex tradat te miniſtro & in carcerē mittaris Amē dico tibi non exies inde donec reddas nouiſsimū quadrantē, hoc eſt, dum in præſenti vita te accuſat conſciētia propria, quæ ſub nomine aduerſarij intelligitur, quoniā recta ratio hominis ſemper iniquitati aduerſatur. Cum ergo tua te propria cōſcientia nunc accuſat aſſentire illi, & deſine facere mala alioquin ipſamet cōſcientia tradet te iudici, condēnabit te apud omniū iudicē Deum qui tradet te tortori diabolo qui detrudet te in inferni ergaſtulo vnde non liberaueris quoadusque totū perſolueris debitū etiā minimū, & cum nunquā ſoluere poteris, in æternū nō erueris. Ecce interiorē impiorū confuſionē, quam ſequitur exterior nēpe illa

Iob. 30. Prou. 25. D. Greg. Matth. 5.

illa quam coram cœlicolis & terrigenis patietur, quoniam tunc omnia scelera coram omnibus patebunt, cogitatus fœdi, turpes loquellæ, pessimæ actiones quantumvis occultæ omnibus conspicabiles erũt, quoniã dies ille (ait Pau. ad Cor.) illuminabit abscõdita tenebrarũ & manifestabit cõsilia cordiũ. Quare vnusquisq; dãnatorũ à peccatis suis confundetur, quæ omnibus tunc in propatulo erũt, secundũ illud Ierem. 12. Confundemini à fructibus vestris. & illud Esa. 1. Confundẽtur enim ab idõlis quibus sacrificauerũt, & erubescetis super hortis quos elegeratis cũ fueritis velut quercus defluentibus folijs, & velut hortus absq; aqua & erit fortitudo vestra, vt fauilla stupæ & opus vestrũ quasi scintilla & succẽdetur vtrũq; simul, & nõ erit qui extinguat, hoc est, tũc erit talis cõfusio, quãdo hæc eueniẽt vobis quod erit in nouissimo die. & Thren. 4. Visitabit iniquitatẽ tuã filia Edon, discooperuit peccata tua, itaq; interius & exterius cõfundẽtur. Vnde Iob. 8. dicitur; Qui oderũt te induentur cõfusione, quod exponẽs Greg. ait. Malos in extremo iudicio cõfusio induit, quia cũ trãsacta mala redũdare sibi ante oculos conspexerint suus vndiq; eos reatus deprimens vertit, & post pauca. Quis igitur dignè pẽset quãta tũc erit iniquorũ confusio quãdo & foris ẽternus iudex cernitur & intus ante oculos culpa versatur? Vnde supra. Induantur sicut diploide cõfusione sua, hoc est, intus & extra in hoc seculo, & in futuro corã Deo, & coram hominibus vestiti, & circundati vndique confusione erunt. Quare Gregor. lib. 9. mor. cap. 33. diploidem (ait) duplex vestimentum dicimus; Confusione ergo sicut diploide induti sunt, qui iuxta reatus sui meritum & temporali & æterna animaduersione feriũtur. Solos enim illos pœna præsens ab æterno supplicio liberat quos immutat, nam quos præsentia mala nõ corrigunt ad supplicia æterna perducũt. Superborum ergo gloriam in confusionẽ conuertet æternus iudex. Vnde Oseæ. 4. Gloriam eorum in ignominiam commutabo. & Philip. 3. Gloria eorum in confusione. & Iob. 40. Respice cunctos filios superbiæ & confunde eos. Operepretium erit ex dictis colligere, quanto odio Deus superbiæ vitium prosequatur in quod tam grauiter animaduertit. Exempla quidem passim in scriptura occurrunt, sed ex pluribus hoc vnum accipito. Peccauit Dauid peccatum graue cum & in alienã mœchatus est vxorem & optimum & strenuum militem Vriam Ethæum insontem ac benemeritũ peremit. Sed quoniã ad verba Nathan

1. Cor. 4. Iere. 12. Esa. 1. Thren. 4. Iob. 8. Psal. 108. D. Greg. Oseæ. 4. Philip. 3. Iob. 40. 2. Reg. 12.

Nathan vidētes se peccasse fassus est hoc vno verbo. Peccaui Domino, veniam tāti sceleris obtinuit & duntaxat morte pueri mulctatus est, at vero iterum lapsus est in aliud crimē, quod ex superbia ortum habuit, nam cum se cerneret potentissimum regem, tot victorijs inclytum, tantique populi principem, in superbiam elatus numerare fecit populum à Dan vsque Bersabe, vt ex subditorum copiosissimo numero in seipso superbiret in tantaque potestate eleuaretur tanquam potens in potentia sua. Propter quod Deus iratus contra illum & contra populum suum percussit ex populo septuaginta millia viros peste; & quod plus mihi graue videtur eximiumque iræ Dei indicium, quòd cum per prophetam Gad illi optio à Deo daretur aut famis septem annorum in regno suo, aut quod tribus mēsibus fugeret aduersarios, aut quod tribus diebus fæuiret pestis in vniuersa terra sua, respondit & di-
1. Reg. 22. xit; Coarctor nimis, sed melius est mihi vt incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Adeò fidēs fuit in Deo, quod se totū in manus eius dimisit de tanta clementia confisus, quod regale nobilissimumque Dei omnipotentis pectus quasi obligare videbatur ad veniam, & nihilominus tam seueram vindictam exercuit, vt ostenderet quantum inter cętera facinora ei displiceat superbia. Adde quod aliqui non sine aliqua probabilitate arbitrantur peccatum hoc Dauid, quando numerare fecit populum non fuisse mortale, sed veniale eo quod diuina Scriptura, quando recenset peccata Dauid Regis nō huius mentionem facit, sed duntaxat illius Vriæ Ethæi vt est
3. reg. 15. illud. 3. Reg. 15. Sed propter Dauid dedit ei Dñs Deus suus lucernam in Ierusalem vt suscitaret filium eius post eum & statueret Ierusalem, eo quod fecisset rectum in oculis Domini & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Ethæi. Quod si ita est plus stuporis parit tam seuera vindicta: & grauius indicat quanto odio prosequatur superbiam diuina iustitia.

(Ego autem exercebor in mādatis tuis.) In quibus præcipis mihi, vt inimicos meos diligam. Tunc ergo quando iniqua & iniustè in me violenter iactabant, intendebam ego mandatis tuis & tunc in opus erumpebat amor etiam in ipsos, qui in me iniusta ingerebant: imo & ex hoc ipsi conuersi sunt, vt imitarentur me. Vnde & subiungit statim.

VERSVS

VERSVS SEPTIMVS.

Conuertantur mihi timentes te: & qui nouerunt testimonia tua.

HÆC est victoria quæ vincit mundum nempe per bona opera inimicum ad te conuertere vt iam timendo Deum cum eius nouerit testimonia tuis delinitus beneficijs ad te supplex veniat. In inimico duo sunt, & natura humana quæ bona est, & inimicitia quæ est mala, si ergo ab eo per bona opera inimicitiam abstuleris inimicum quidem peremisti ac vicisti, hominem vero cuius natura bona est seruasti. Illustris victoria hæc est quæ hostem beneficijs deuincit, hoc est, odiū illud perfectum quo inimicos suos persequebatur Dauid quando Psalm. dicebat: Perfecto odio oderam illos. Nunquid perfectio in odio proximi inueniri potest? potest certè vt quando malitiam eius odio prosequeris secundum quod infra dicit in hoc Psalmo. Iniquos odio habui, hoc est iniquitatem horrui & hanc beneficijs meis peremi atque hoc pacto inimicissimum sibi regem Saulem deuicit Dauid. Nam cum semel & iterum in manus eius incidisset, vt historia primi libri Regum narrat, pepercit illi Dauid prima vice in spelunca quadam vbi delitescebat Dauid cum socijs, cum ibi forte ad purgandum ventrem introijsset Saul, & posset eum Dauid configere, etiam suadentibus suis non acquieuit, sed abscidit oram clamidis eius, quod cum resciuisset Saul placatus est & cessauit persequi eum. Altera vice cum ad eius castra transisset Dauid cum Abisai filio Saruiæ & intrasset tabernaculum regis, tulit lanceam eius quam ibi inuenit & scyphum nec voluit eum confodere lancea cum posset, sed ex suis castris clamauit contra Abner principem militiæ regis, & eum grauiter obiurgauit, quia non rectè custodierit dominum suum; quo beneficio confusus Saul abijt ac quieuit ab eius persequutione. Ecce perfectum odium quo hostes suos persequebatur Dauid ac insigne trophæum ex eis tali pacto lucrabatur. Vnde cum quidam dixisset coram rege Lacedæmoniorum Agesilao, Officiū regis esse amicis præmia, inimicis mala reddere, respōdit, melius dixisset, Regale officium esse ex inimicis amicos suis beneficijs facere, quod Sap. Prouer. 25. his verbis docet, & Pau. ad Rom. Sitit inimicus tuus potum da illi, si esurierit ciba illum, hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius

Psal. 138.

1. Reg. 24.

Ibid. 26.

Dictū celebre Regis Agesilai.

prou. 25. Rom. 12.

eius, hoc est his beneficijs odium eius extingues atque in tui amo
Rom. 12. rem inflammabis, & Rom. 12. Noli vinci à malo sed vince in bono malum, id est, non ad suam malitiam te trahat inimicus vt ipsum odio habeas sicut & ipse te, sicut ignis dicitur aquam vincere cum eam in se cõuertit, & ad suam trahit naturam, sed potius ad te conuerte vt in te beneuolus sit sicut & tu in ipsum, vt sic ad-
Ierem. 15. impleas vaticinium illud Ieremiæ. 15. quod ad iustos dirigitur. Ipsi conuertentur ad te, & tu non conuerteris ad eos.

Alius intel lectus huius versic. Aliter potest intelligi versiculus iste, quòd cũ præcedenti versu confusionem malorum enuntiasset tanquam qui vellet nauseam, quam ex eorum memoria concepit temperare, in memoriam reuocat iustos quos optat ad se conuertere vt in eorum consortio vitam iucundissime peragat, quoniam similis similem quærit, sic iustus cum iustis gaudet conuersari, qui pergis versus Compostellam, quid iungeris illi qui in Hispalim iter agit? diuersa itinera capitis quomodo simul ambulare potestis? iustus cœlos impius inferos petunt, contrarij & diuersissimi termini, quid cum illo iungeris homo? quomodo poteris cum illo ambulare qui diuer-
2. Thess. 3. sissima via incedit? Vnde Paulus ad Thessalo. Denuntiamus vobis fratres in nomine Domini Iesu Christi, vt abstineatis vos ab omni fratre inordinate ambulante & non secundum traditionem quam accepistis à nobis. Conuictus autem iustorum cõsentaneus maximè & vtilissimus est, sunt enim labij vnius & sermonum eorundem atque ad eandem patriam pergunt atque se inuicem ad
Apoc. 22. id inuitant, secũdum illud Apoc. 22. Qui audit dicat veni, hoc est
Exod. 36. amicus amicum ad cœlestem patriam inuitet, & illud. Exod. 36. Cortina cortinam trahat, fibulla charitatis compacti Christiani vnus alterum ad virtutem, tam verbis, quam exẽplis trahat. Vnde
Ezech. 1. & se mutuo iuuant secũdum illud Ezech. 1. quòd pennæ animalium sanctorum erãt erectæ alterius ad alterum, vbi dicit Gregorius hoc esse adiutorium mutuũ, quod sibi prestant iusti, hic eleemosynã illi largitur, ille orationibus istũ iuuat, & sic de alijs. Vnde
1. Petri. 4. D. Petrus. 1. Epist. c. 4. Estote prudentes & vigilate in orationibus ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum hospitales inuicem sine murmurationibus vnusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, & capite. 3. dicit Ezechiel. 3. quòd
Ezech. 3. audiuit sonitum alarum percutientium alteram ad alteram, quia

virtus

virtus vnius in qua splēdet, alterū excitat. Deuotio quippè istius teporem alterius percutit: istius vigiliæ illius somnium flagellat, huius abstinentia alterius corripit intemperantiam. Ecce ergo quàm bonum,& quàm iucundum (hoc est vtile simul & delectabile) habitare fratres in vnum. Quare iustè desiderat Propheta timentium Deum consortium & Deo laudes decantare in medio iustorum,& congregatione,& dicere. Conuertantur mihi timentes te,& qui nouerunt testimonia tua. Psal. 132.

VERSVS OCTAVVS.

Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis: Vt non confundar.

QVis enim potest dicere mundum est cor meū nisi tu Domine iustificans me mundaberis? à te ergo postulo vt cor mūdum in me crees qui solus corda mūdare vales. Ne dicas mihi quod Scribis & Pharisæis, qui solum mūdabant quod exterius erat calicis & paropsidis: intus autem pleni erant omni spurcitia sed vt cor immaculatū mihi tribuas posco ac exposcere summopere cōcupisco. Sic enim & de beata Cecilia dicitur, quod cantantibus organis Cecilia soli Dño decantabat dicens; Fiat cor meum & corpus meum immaculatum, vt non confundar. B. Cecilia.

Obseruandum quòd pulchritudo animæ in cordis munditia ac claritate sita est, cum autem vt supra docuimus duplex sit lux in anima, altera naturæ, altera gratiæ in vtriusque puritate speciositas animæ erit tunc autem splendor iste obumbratur cum rebus inferioribus immiscetur. Quemadmodum argētum minoris ponderis est cum minori mixtum est metallo puta cum stanno aut cholcidi immiscetur, triticū etiam cum zizaniæ, aut terræ, aut cæteris impuritatibus miscetur minus valet nam teste Dionysio anima nostra assimilatur speculo quoquouersus verteris id in ipso resplendet. Si enim versus cœlum speculi faciem posueris, cœlum ipsum cæruleum lucidissimaque lumina eius in ipso splēdoribus suis micabunt speculo, sin vero cōtra terram verſaberis iam lutuosæ paludes, sterquiliniaq; ac cæteræ spurcitiæ, quibus scatet terra, in eo cernes reflexas. Sic nimirū anima si aciem mētis in superiora eleuauerit id in ea resplendet, quòd si ad terram respexerit eius immunditiæ commaculabitur, voluntas enim ad ea quæ amat rapitur

Pulchritudo animæ in cordis munditia sita est. D. Diony. Simile.

Oseæ. 9. rapitur & in ea transformatur secũdum illud Oseæ. Facti sunt abo
D. August. minabiles sicut ea quæ dilexerũt. Vnde D. August. Si terram diligis terra es, si cœlum diligis, cœlum es, minus dixi si Deum diligis Deus es. Si alicui puellæ quæ summopere desiderat speciosa in oculis hominum apparere diceretur, quòd quotiescunque vultus ad sydera erectos habeat, eius facies solis ac cœli pulchritudinem accipiet aureosque capillos rubicundas gennas nimioque splendore refulgentem vultum mutuabitur, quòd si ad terram depræserit oculos atque faciem iam illa pulchritudine amissa pallida, lutulenta ac deformis apparebit, quanta cura cœlum respicere sataget nec terram vsquam dignabitur cernere vt species quam cupit permaneat. Tibi ô anima mea hæc adeò intimatur sententia, si ad sydera respicis syderumque factorem amaueris, pulchrior cunctis astris eris, quòd si in terram deprælleris vultum amoreque terreno capiaris iam deformior cunctis immunditijs apparebis. Respice ergo cœlum vt speciosior sole sis, nec terram digneris aspicere à qua turpissima dedecoraris effigie, hanc mentis deformitatem in suis lamentationibus deplorabat Propheta dicens;
Thren. 4. Candidiores niue, nitidiores lacte, rubicũdiores ebore antiquo, sapphyro pulchriores. Denigrata est super carbones ignis facies eorũ, & non sunt agniti in plateis. Nix & lac naturali fulgent candore per quem naturalis animæ pulchritudo à lumine naturæ designatur.
D. Grego. Ebur (ait Gregorius.) fertur vetustate ex albo rubescere per quod significatur species & color quem ex habitu & longo exercitio virtutum animus acquirit, at per sapphyrum, cuius color cœlum imitatur, supernaturalis ostenditur species animæ, quæ à gratia & à charitate cæterisque virtutibus quæ à Deo iniunguntur prouenit, quibus anima supra omnes alias pulchritudines decoratur. Per peccatum ergo adeo anima commaculatur vt vtraque pulchritudo pereat, cum & naturali & supernaturali lumini aduersetur culpa, nec iam candido colore fulgeat, sed tetro ac turpissimo deturpetur ita vt iam nõ agnoscantur in plateis, homines quippè abominabuntur eos cum in publicis eos offenderint locis &
Matth. 25. dominus in platea campi Iosaphat respondebit illis, nescio vos. His maculis post peccatum se sentiebat aspersum noster Propheta cum
Psal. 50. Psal. 50. clamabat dicens; Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me. Vbi aliæ trãslationes habent, Multum laua me, magis ac magis laua me, vt pannum sordidissimum lauan-

uantem, dicimus iterum atque iterum aliaque vice munda eum, vt expellantur sordes; sic anima deturpata culpa millies lauari debet donec immaculata maneat, quoniam nihil coinquinatum intrabit in regnũ cœlorum. Et Psalm. 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo &c. innocens manibus, & mundo corde, & Dominus Matth. 5. Beati mũdo corde, quoniã ipsi Deum videbunt, sicut enim oculus corporalis si vel minima macula aspersus fuerit corporalia aspicere non valet; multo minus mentis oculus culpa commaculatus Deum ipsum omni impuritate expertem cernere possunt. Vnde D. August. Deus quem non nisi mundi oculi aspicere valent, & Paul. Hebræ. 12. Sectamini sanctimoniam (hoc est munditiem) sine qua nemo videbit Deũ. Hoc autem intelligo de visione beatifica. Igitur si per terrenarum rerum commixtionem cor hominis immundũ redditur, eo quod rebus inferioribus ordinis cõmiscetur, quemadmodũ & argentum per mixturã inferioris metalli secundũ illud Esai. Argentũ tuũ versum est in scoriã; hinc cõsequitur, quod purificatio cordis cõsistet in coniunctione ad res superioris ordinis, quemadmodũ argẽtũ pretiosius fiet si auro aut pretiosioribus admisceatur rebus, si ergo depræsseras intellectum his caducis rebus ac rudibus cœlestẽ ac immaterialissimã potentiã applicando: ab eis illũ diuelle & ad superna cœlestiaq; adpelle, vt sic & pristinas deponat sordes, quibus infectus erat & altioribus vnitus perfecta sit affectus mũditie, quare fides maximè perficit ac purificat intellectum, secundũ illud Actor. Fide purificans corda eorũ, fides enim quæ per dilectionẽ operatur totos animæ recessus occupat totã etiã ipsam mũdam reddit, nam licet intellectus noster ea quæ intelligit ad se trahat tamẽ fides cum sit superioris ordinis ac diuini ipsum potiùs ad se rapit vt absque rerũ euidentia eius assentiat veritatibus, secũdũ illud Pau. ad Cor. In captiuitatẽ redigẽtes omnẽ intellectũ in obsequiũ fidei, hoc est, dicere (Dexaos lleuar de la fe.) Ne illa ad te, sed intellectus tuus ad illam trahatur, charitas deinde (quæ multitudinẽ operit peccatorũ) lucidissimã animã reddit ipsoq; pulcherrimo sole speciosiorẽ. Huic ergo mentis puritati toto conatu intẽdere debet verus Dei seruus ac cultor ad sacramẽtaq; ieiunia, orationes, vigilias, solitudinẽ cæteraq; virtutis officia, quę ad id cõferunt, auidissimè recurrere nec iterũ eam ad ablutas iam sordes deprimi permittat, sed dicat cum Spõsa; Laui pedes meos, quomodo iterũ coinquinabo illos? imo & quiduis

Psal. 14. Matth. 5. D. Aug. Heb. 12. Esai. 1. Actor. 15. 2. Cor. 10. Cant. 5.

quiduis patiaris ne iterū fœdam reddas animā tuam, quæ tali iam pulchritudine nitet: quā si oculis cernere liceret velut alter Narcissus te ipsum ardentissime deperires. De animali quodā albissimo, quod (el armiño) in nostro vulgari nūcupatur (nā Latinum nomē fateor me hucusque non inuenisse) de hoc inquam candido animali fertur, quod qui ad venationem eius pergunt circulum quendam luteū faciunt circa illud, vt nisi per lutum aliò non possit euadere, quod potius capi se permittit quàm in luto pollui. Anima iusti in charitate existentis super omnia candidissima est, quiduis tollerare debes & non iterum coinquinare illam. Quare sancti capi, ligari, flagellari, necari se permittebāt potiùs quam semel ablutam Christi sanguine animam vel minima peccati macula polluerent. Vnde Pau. Quare nō magis iniuriam accipitis? quare nō magis fraudē patimini? Sursum ergo subleua cor vt summa pulchritudine decoretur, vel elementa ipsa attētius contemplare qualiter vnumquodque quærat superioris perfectionem attingere; terra enim in aquam conuertitur, quæ superiorē obtinet locū, ad huc & ipsa aqua rarefit quousq; fiat aër, qui & in ignē transferri satagit, qm̄ vniuscuiusq; perfectio in cōiunctione ad superiorē naturā cōsistit. Inter angelicos spiritus ille maior, qui proprius ad Deū accedit: sic & tu propera, ô anima mea vt Deo coniungaris, sursum eleua cor atq; ab his inferioribus diuelle in quibus veluti depræssum atq; captiuum habes vtpote rebus eius nobilitati valde inferioribus. Verum est quòd hæc perfecta mūdities cordis in hac vita nō contingit in qua habitat anima nostra domos luteas, quæ terrenū habent fundamētum, ex cuius vel minima adhæsione maculatur sicut vestis, quæ tantilum parieti luteo adhæsit: at in illa ciuitate sancta Ierusalem, quæ ex auro purissimo structa est vbi nihil coinquinatum ingreditur, vbi Deus erit omnia in omnibus, erunt corda beatorum ipsis stellis cœli puriora; fulgebunt enim sicut Sol in regno patris eorū, quoniam ibi est caminus ignis qui omnē excoquit rubiginem omniq; spurcitia purificatā reddit animam. Nam licet in hac Ecclesia militante sint conflatoria in quibus animæ spurcitiæ eliquantur, ac defluunt qualia sunt sacramenta, sed non ita fortiter sicut in triumphante. Vnde Esai. 31. Cuius ignis est in Sion, & caminus ignis est in Ierusalem. Ignis quidem purificans est in hoc tēplo, quod est super montem Sion, hoc est, super fidē Romanæ Ecclesiæ, sed caminus ignis est in Ierusalem, vbi est

2. Cor. 6.

Esai. 31.

Deus

Deus clarè visus qui ignis consumens est. Vnde Esai. 1. Dequoquam ad purum scoriam tuam: auferam omne stannum tuum. Esa. 1.

Sed vltimo aduertendum, quibus modis in hac vita mundandum est cor. Primo per verbum Dei Ioan. 16. Vos mundi estis propter sermonem, quem loquutus sum vobis, quod figurabatur Exodi. 38. per mare illud æneum ante quod erant specula quibus quis videre poterat sordes suas & intus in aqua lauare. Verbum Dei, quod est veritas, est animæ speculum in quo errata sua videt, sic enim illud appellat Iacobus. 1. Secundum est contritio cordis ex qua est aqua lachrymarum cui si adiungitur cinis, hoc est, consideratio mortis, vel propriæ vilitatis aut passionis Christi cum lachrymæ ex contritionis & amoris Domini prunis calidę exeunt, fit optimũ lixiuiũ ad abstergẽdas cordis maculas quo lixiuio per singulas noctes propheta lauabat lectulum cõsciẽtiæ suæ Psal. 6. Tertiũ est frequẽs confessio, qua mundandũ est tẽplum spirituale quod adumbratum fuit. 1. Mach. 4. vbi legitur, quod Iudas mundauit tẽplum à gentibus pollutũ; Iudas autẽ cõfitẽs interpretatur, vbi & dixit Iudas. Ecce contriti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mundare sancta & renouare. Cõtritio inimicorum mundationem Iudæ præcessit, sic & contritio de peccatis quæ ex auditu verbi Dei generatur, debet prẽcedere cõfessionẽ. Vnde Psal. Facta est Iudæa sanctificatio eius. 4. Reg. 5. Vade & lauare septies in Iordane, & mundaberis à lepra tua, septies in Iordane lauatur, qui humiliter septem vitia capitalia cõfitetur, vel septies, hoc est perfectè cõfiteberis, quoniã septenarius numerus perfectionem significat, apud Heb. Vnde Ber. in Epist. ad quandã Virginẽ. Ama cõfessionẽ, ob quam amaris, ama cõfessionẽ, si affectas decorẽ, confessioni iungitur decor, iungitur pulchritudo. Vnde in Psal. 103. Confessionẽ & decorẽ induisti, cõfessio & pulchritudo in cõspectu eius, reuera vbi cõfessio, ibi pulchritudo, ibi decor quãtũ est vitæ austeritas; Sicut enim vas melius mũdatur cũ lintheo aspero ac grosiori sic ad mũditiem animæ præstat maximè asperior cultus & victus corporis. Vnde Ioan. Baptista de pillis camellorũ induebatur vescebaturq; locustis & melle siluestri. Quintum est eleemosynarũ largitio Luc. 11. Quod superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Sextũ est oratio. Luc. 9. Facta est dũ oraret species eius altera & vestitus eius albus & refulgens, orando quippè trãsfiguratus est Christus Dñs. Alia etiã quamplurima remedia in Figura Exod. 38. Iacob. 1. Simile. Psal. 6. 1. Mach. 4. psal. 113. 4. Reg. 5. D. Bernar. psal. 103. Simile. Ioan. 2. Luc. 11. Luc. 9.

hac vita sunt ad purificationē cordis conducētia, qualia sunt correptio ignis tribulationis,& alia.Sed hæc dicta sunt potiora & inter omnia confessio ac contritio,de qua hîc loquitur Propheta cū dicit;Fiat cor meū immaculatū in tuis iustificationibus,hoc est,in sacramentis in quibus iustificas animas & præcipuè in sacramēto confessionis,quod ad abstergendas maculas ex peccatis pristinis contractas immediatius institutum est.

(Vt non confundar.)Cum rectè mundatus fuero non confundar etiā ante diuini iudicis tribunal. Est quidē generatio (ait Sap. Prouerb.) quæ sibi munda videtur,& tamen non est, non est lota à sordibus suis de quibus dicitur Ierem. 20. Confundentur vehementer,quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquā delebitur,qui autem per veram confessionē cordis & oris à peccatis mundatus est non confundetur ab eis nec pudefiet,cui dicitur Sophon.3.In die illa non confunderis super cunctis adinuentionibus tuis, quibus præuaricata es in me. & Psal. 36. Nouit Dñs dies immaculatorū,& hæreditas eorū in æternū erit nec confundentur in tēpore malo, quoniā peccata per pœnitentiā ablata iam nō turpem aut deformem, sed candidā & pulcherrimā ipsam animam reddunt:imo(si fas est dicere)ipsamet peccata per pœnitentiam dealbantur,quoniā peccata ipsa super quæ lachrymas fudit pœnitens iam in honorem suum & gloriam Dei cedunt, & ea quæ absolutè cōsiderata abominabātur à Deo,iam sic abluta placent.Nō quia peccata Deo vllo modo sint grata, sed quoniā detestata à peccatore iam ab eis mūdatur & hoc placet Deo,quod peccator detestetur illa.Vnde Esai.1.Lauamini mundi estote auferte malum cogitationū vestrarū ab oculis meis:si fuerint peccata vestra vt coccinū,quasi nix dealuabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus velut lana alba erunt.Ecce quomodo per pœnitentiæ lauacrum peccata mutantur in melius,& quæ antea turpē reddebant animā iam decorā faciunt, vt patet in Magdalena cuius peccata ante Christi pedes lachrymis abluta,vnguētis delibuta,capillis tersa iam non in confusionē aut pudorem ipsius cedunt, sed in maximā gloriā Dei qui dimisit,& ipsius pœnitentis honorē,quæ ea dignis lachrymis abluit, & sic interpretatur D. Gregor. illud 1.Regū.Quando viri quinq; ciuitatū qui irreuerēter arcā Dei tractauerāt,cū ad requisita naturæ ibāt vulnerabātur in secretioribus partibus à muris, & ideo postea pœnitentia ducti quinque agnos aureos

Pro. 30.
Iere. 20.
Sopho. 3.
Psal. 36.
Esaiæ. 1.
D. Greg.

aureos ante arcam obtulerunt iuxta numerum ciuitatum suarum: sic nimirū, ait D. Greg. super illū locū; Sub prętextu necessitatis, & earum rerum, quæ ad naturæ cōseruationē requirūtur in secretioribus animæ partibus nos percutit diabolus, quoniā sub specie necessarij cibi in gulam nos prosternit, & sub prætextu alendi familiā in auaritiā, & sic de alijs, sed cum ab his animæ plagis pœnitemus iam ea quæ pudenda erant & turpia aurea reddūtur, hoc est, ipsa peccata per pœnitentiam dimissa iam non sordida, aut deformia, sed aurea & speciosa apparent, & ante arcā Dei apparere possunt, quia talia peccata sic per pœnitentiam deleta iam nec displicent Deo nec pœnitentem pudefaciunt, aut cōfundunt, quia ipse homo tunc placet Deo, eo quod peccata detestatus est. Hoc enim Deo gratum est, quod peccata peccator detestetur.

VNDECIMVS OCTONARIVS.

ד

Defecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuum superspe raui. 1.Caph.

Defecerunt oculi mei in eloquiū tuum: dicentes quando consolaueris me. 2.Caph.

Quia factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus. 3.Caph.

Quot sunt dies serui tui? quādo facies de persequentibus me iudicium? 4.Caph.

Narrauerūt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua. 5.Caph.

Omnia mandata tua veritas: iniqui persequuti sunt me adiuua me. 6.Caph.

Paulo minus cōsummauerūt me in terra: ego autē non dereliqui mandata tua. 7.Caph.

8.Caph. Secundùm misericordiam tuam viuifica me: & custodiam testimonia oris tui.

INCIPIT TRACTATVS VNDECIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Defecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuum supersperaui.

Induit persona optantis vindictã à Deo.

IAM aliam accipit personam peregrinus noster vel eandē alio modo affectam. Introducitur quippè hic iustus adhuc afflictus, ac iniuste vexatus cupiens tamen à Deo exerceri vindictã in aduersarios, ac æmulos suos, quã personã exprimit versu quarto, vbi dicit; Quãdo facies de persequētibus me iudiciũ? hanc autē vindictã, vel iudicium intellige à iustis flagitari, ac concupisci nõ ex vindicta aut liuore, sed vt diuina iustitia appareat in hostes suos, quoniã iustorũ persequutores ipsum Deũ & Christũ in illis potius persequuntur, ac extinctũ iri auidissimè cupiunt. Quod Christus Dñs è cœlo explicuit cũ Paulũ in suos Christianos sæuientē alloquutus dixit; Saule

Actor.9. Saule, quid me persequeris? iustitia autē vindicatiua in Deo maximum suæ diuinitatis splēdorē ostēdit, quare eam in puniēdis sceleribus lucere maximè desiderat iustus, sed quoniã hæc vindicta in vltima retributione exequēda est: cũ duplici cõtritione conterendi sunt impij in corpore nimirũ & anima: iusti etiã duplicibus vestiendi sunt, qui modo vnica cõtenti stola grãdiuntur, hæc postulatio vindictæ resurrectionis exprimit desiderium & præmij, quod cũ iustis in hac vita differatur afflictionē pijs eorum animis ingenerat, qua & animã & oculos deficere cõfitetur. Simile quid legimus apud Ioan. Apoc. ca. 6. vbi dixit; Vidi sub altare Dei ani-

Apoc. 6. mas interfectorũ propter verbũ Dei & propter testimoniũ, quod habebant & clamabant voce magna, dicētes; Vsquequo Domine sanctus & verus nõ iudicas, & nõ vindicas sanguinē nostrũ, de his qui sunt super terrã? Per altare significatur Christus in quo & per quē Deo patri offerre debemus quicquid boni agimus, nam per illum est acceptabile Deo. Fuit enim altare thimiamatis, & altare holocausti cuius sacrificiũ fuit acceptũ Deo in odorem suauitatis.

Sub

Sub isto igitur altari proteguntur animæ nō solum in hoc seculo verumetiā in futuro, est enim vmbraculum earū cōtra omne malum cuius illa ciuitas expers omnino est. Vnde Psal. Proteges eos in abscōdito faciei tuæ. Vel dicuntur esse sub eo, vt docet Haimo, quia capiti suo coæquari nō possunt, vel sub eo sunt per humilitatē sublimē eius excellentiā venerātes, secundū illud Ioā. 3. Qui de cœlo venit super oēs est. Hæ animæ interfectorū clamabāt dicētes; Vsquequo Dñe cū sis vniuersorū Dñs, & quę velis poteris, sanctus qui sanctitati præmia tribuis & verus in promissis tuis, & noua corporis & animæ præmia pollicitus fueris: vsquequo igitur hæc nō exerces iudicia & impijs cōdignā pœnā, pijsq; merita præmia nō largiris? Id poscunt vt Dei vindicatiua iustitia splēdeat perfectāq; iam corporis & animæ adipiscātur gloriā, hæc autē beatarum animarū postulatio potius est huius sancti desiderij cōtinuatio. Nam desiderare aliquid fieri dupliciter cōtingit, vel quod statim fiat, & hoc sperare affligit animū, aut quod opportuno tēpore adimpleatur, & sic dilatio nō diuexat animū, licet maneat desiderij cōtinuatio, at in hoc octonario desideriū viatorum describitur tam eorū, qui in lege veteri viuebāt, quam illorū qui in noua agūt vitā. Illi quidē primū Christi Dñi aduentū flagrātissimo desiderio præstolabātur: nos secundū in quo præmia largiturus est summa auiditate expectamus. Quare litera quæ huic apponit octonario est, Caph, quæ interpretatur incuruatus, quia lōga militia fessi incuruari solēt sic & lōga expectatione lassati incuruātur. Prisci patres incuruati erāt ab onere legis veteris nouū exoneratorē expectātes. Ierem. 27. Quicūq; nō incuruauerint collū suū Eccl. 33. Iugū & lorū curuāt collū durū, quare Petrus Act. 15. dixit; Nūc ergo quid tentatis Deū imponere iugū super ceruicē discipulorum, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus? Quare Dñs Iesus mulierem quæ incuruata erat erexit, quasi insinuās se ab onere legis, quæ suo pondere homines incuruabat liberaturum aduenisse. Desideriū autē primi aduētus Messiæ multipliciter in sacro eloquio designatur Gene. 49. vocatur desideriū colliū æternorū; nempe priscorum patrum, qui ob sanctitatis celsitudinem colles nuncupantur, æterni autē, vel propter diuturnitatē vitę, quemadmodum in scriptura res multū duraturæ æterne dicūtur, vt mōtes æterni: vel propter antiquitatē, vel certè, quia solis excelsis animis ad æternitatem inhiantibus notus tūc erat explicitè & desideratus

Psal. 30. Haimo. Ioan. 5. Caph, id est, Incuruatus. Iere. 27. Eccl. 33. Actor. 15. Gen. 49.

Esa. 64. aduentus Messiæ, hinc illi clamores. Vtinã dirũperes cœlos & de-
Idem. 45. scẽderes à facie tua mõtes defluerẽt. Rorate cœli desuper & nubes
pluant iustũ, aperiatur terra & germinet saluatorẽ; Emitte agnum
Domine dominatorẽ terræ de petra deserti ad mõtem filiæ Sion.
Exod. 4. Obsecro Dñe mitte quem missurus es, & alia quam plurima quæ
passim apud Prophetas reperies præcipuè apud Esaiã. Hinc quasi
lassati longa expectatione, quasi murmurãtes dicebant apud Esai.
Esa. 28. cap. 28. Et erit eis verbum Dñi mãda, remãda, expecta, reexpecta,
modicũ ibi, modicũ ibi, quasi irridẽtes has expectationes Messiæ,
vel iam fastidiẽtes eas aiebãt, quod omnia verba Prophetarũ erãt
expecta modicũ, expecta modicũ, & expectatus iste nunquã ve-
niret, veluti serui murmurãtes aduersum dominorum imperia re-
ferunt ac re duplicant verba eorũ (moços rezongones) quos vul-
go dicimus; Tam longa ergo expectatione vexati incuruati erãt;
Nos etiã melioris testamẽti participes facti secũdum redemptoris
aduentũ, quo præmia publicè decernẽda sunt expectantes vitæq;
præsentis fastidientes onera, incuruati etiã ambulamus, nam quia
Sapien. 9. corpus quod corrũpitur aggrauat animã, vt dicitur Sap. 9. Quo-
dammodo incuruãtur velint nolint iusti ad hæc infima, quod ni-
mis graue spiritualibus viris est; cupiũtq; vehemẽtissime hoc one-
re depositio erecti semper cœlestia meditari, vel quod corpore spi-
rituali nõ animali anima superuestiatur, quod erit in resurrectio-
Psal. 37. ne. Vnde Psal. 37. Miser factus sum, & curuatus vsque in finẽ, hoc
est, vsq; ad mortẽ, nam deinde Saluatorem expectamus Dñm no-
strũ Iesum Christũ, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cõ-
Philip. 3. figuratũ corpori claritatis suæ, vt dicitur Phil. 3. Hinc vox illa iu-
Apoc. vlti. storũ Apoc. vlti. Ecce venio cito, amen veni Dñe Iesu. Quare & iu
2. Tim. 4. sti dicũtur diligere aduẽtũ eius. 1. Tim. 4. nondũ timere. Nõ solum
autẽ mihi, sed & his qui diligũt aduentũ eius tunc enim incuruati
iusti, erecti & recti stabunt cũ magna constantia aduersus eos, qui
Sapien. 5. se angustiauerunt, vt dicitur Sap. 5. Et Dñs loquẽs de die aduẽtus
Luc. 21. sui, ait iustis. Luc. 21. Cum autem videritis hæc fieri respicite & le-
uate capita vestra, quoniã appropinquat redemptio vestra. Itaque
in hoc versu desiderium vtriusque aduentus Messiæ designatur.
D. Hiero. Vnde Hieron. Defecit in salutare tuum anima mea: in Iesu qui
venit saluum facere populum suũ à peccatis eorũ. Et in verbũ tuũ
superspraui, quod in principio Deus erat apud Deum, vt veniat
ad redẽptionẽ humanã. Salutare quippè in Hebr. Iesus dicitur.

Sed

Sed aduertendū ex Aug. quod verbū, deficio, si solitariè sumatur in malū accipitur sicut verbū proficio in bonū, sed cū addito proficio in malū & deficio in bonū sumi poterit, vt est illud. 1. Timoth. 6. Prophanas vocū nouitates de vita, multū em̄ proficiunt ad impietatē. Et alibi. Viri pessimi & peccatores proficiūt in peius. E cōtra vero deficere potest in bonū accipi, nā sicut defectus à bono in malū malus est: ita defectus à malo in bonū bonus est, vt est illud Psal. Cōcupiscit & deficit anima mea ī atria Dñi, nō ab atrijs, sed in atria, bonus defectus est iste, quia nō à bono, sed ad bonū. Similiter cū hic dicit ꝓpheta; Defecit in salutare tuū anima mea, bonus defectus est, quia nō dixit à salutari, sed in salutare indicat em̄ desideriū boni nondū quidē adepti, sed auidissimè cōcupiti: prælassitudine quippe desiderij dicitur deficere anima sicut nimium lassus deficere etiā dicitur. ¶ Obserua quod anima tendēs in Deū multipliciter dicitur deficere, primo suos defectus agnoscens per cordis humilitatē secundū illud Psal. 38. Substātia mea tanq̄ nihilum ante te. Gen. 18. Loquar ad Dñm meum cū sim puluis & cinis. & Isai. 40. Oēs gētes quasi nō sint: sic sunt corā Deo. Secūdus defectus est mutationis qñ ex vehemētia amoris deficit amans ab eo qđ naturaliter appetit & fluit in voluntate amati, de qua statim dicturi sumus. Tertius est defectus imbecillitatis sicut dicitur Ezechie. 2. Vidi & ceci di in faciē meā, vbi dicit Gregor. in quantā miseriā cecidim⁹ qui bonū ferre nō possumus ad quod creati sumus. Quartus est defectus cognitionis, vel stupefactionis. Act. 9. Circū fulsit Paulū lux de cælo apertisq; oculis nihil videbat viri autē qui cum eo cōmitabantur stabāt stupefacti. Matth. 17. Nubes lucida obūbrauit eos. Quintus est ex tædio longæ appetitionis Iob. 10. Tædet animā meā vitæ meę. Sextus est defectus ab amore mundi qm̄ alterius vires subtrahit alter amor. Grego. quāto crescit amor spiritualium: tanto decrescit amor temporaliū. ¶ Cæterū Lyranus alia via procedit in expositione huius octonarij, ait enim q̄ cum in hoc Psalmo sermo sit de beatitudine in spe & imperfecta quæ hic incipit in iustis per exercitia actiuę & contēplatiuę vitæ post q̄ actum est de ea prout cōsistit in perfectione vitæ actiuæ, hic cōsequenter agit de ea prout cōsistit in actibus vitæ contēplatiuæ. Circa quod nota, q̄ vita contemplatiua maioris perfectionis ac meriti est q̄ actiua, nā est circa nobilissimū obiectū quod est Deus, omnibus alijs excellentius ac sublimius & conuenit homini secundū,

1. Tim. 6.

Psalm. 8.

Psalm. 38.

Genes. 18.

Isaiæ. 40.

Ezech. 2. & ibi D. Gregorius.

Actor. 9.

Matth. 17.

Iob. 10.

D. Gregorius.

Lyra.

quod est optimũ in eo nẽpe secundũ intellectũ, qui omnibus alijs anteponitur potentijs cum eius obiectũ, & altiùs & abstractiùs sit & respectu propriorũ intelligibiliũ, hoc est Dei omni carẽs materia maximũq́; omniũ entiũ; imò ipsum esse maximèq́; verũ imò & ipsa veritas, & quia contẽplatiua, est tantũ diuina, actiua tãtum humana. Aristotel. Arist. autẽ docet minimũ de rebus diuinis desiderabilius esse, omnium aliorum cognoscibiliũ scientia, vnde Aug. de verbis Dñi; In principio erat verbũ, Ecce quod Maria audiebat verbũ caro factum est: ecce cui Martha ministrabat. Prẽterea contẽplatiua est secundũ id quod est magis propriũ homini nẽpe secundũ intellectũ, sed in operationibus actiuæ vitæ cõmunicant etiã inferiores Psalm. 35. vires nobis & brutis cõmunes, vnde in Psal. postq́ dicitur; Homines & iumẽta saluabis Dñe. Subdit id quod est propriũ homini. Lucæ. 10. In lumine tuo videbimus lumẽ. Quare Dñs. Luc. 10. Maria optimã partẽ elegit. Est etiã delectabilior & iucũdior q́ actiua quia est operatio nobilissimæ potẽtiæ, & circa nobilissimũ obiectũ, vnde D. Augustinus. Aug. de verbis dñi, Martha turbabatur, Maria epulabatur. Est maioris meriti, quia directè & immediatè pertinet ad dilectionẽ Dei actiua vero ad dilectionẽ proximi: charitas autẽ quæ est principiũ merẽdi cõsistit in dilectione Dei, est & diuturnior, quia versatur circa incorruptibilia & immobilia, & quia nõ habet cõtrarietatẽ, delectationi quippe quæ est in considerãdo, nihil est contrariũ, vt Arist. 1. to pic. dicitur. 1. Topic. Agitur ergo in hoc Psalmo ab hoc versu & deinceps primò de suauitate vitæ cõtẽplatiuæ tã ex parte obiecti cõtẽplati, ibi, Quã dulcia faucibus meis eloquia tua: quã ex parte modi contẽplãdi cũ dicitur; Quomodo dilexi. Tãgitur etiã stabilitas huius suauitatis cũ dicitur; In æternum dñe, &c. Verũ in primo versu huius octonarij tangitur vis & suauitas contẽplationis quę animã rapit & extra se quodãmodo collocat: nã quãto anima in cõtemplatione magis eleuat, tãto magis ab occupatione exteriorum sensuum retrahit & intantũ summi boni contẽplatio crescere potest & intẽdi, vt omnino actus exterior ab actu suo cesset & impediat, vt in raptu sanctorũ videmus, & sic anima quodãmodo videt defi cere inquantũ cessat ab actu exteriori omnino absorpta & rapta in summi Dei contẽplatione & delectatione, quæ inde consequit, & hoc est quod hic dicit, ppheta defeciſſe animã suã in salutaris Dei contẽplatione, & in verbi Dei promissis: quæ assiduè summa Glossa. auiditate contẽplabat. Vnde glo. dicit hũc defectũ animæ esse qñ ab ani-

ab animali appetitu abstracta atq; disiuncta in spiritualiū amore atq; meditatione se trāsfert. Tūc enim ex anima trāsit in spiritū, & quia Deus spiritus est, qui in eius se exercet cōtēplatione, deficiēs à carnali & animali statu, in spiritum & mentē trāsit secundū illud Paul. ad Cor. Qui adhæret Deo vnus spūs est cū eo. Quare sancti qui se huic exercitio dedicarūt quasi mori in hac vita incipiūt, nec mortē multū pauent quippequā iam multis modis experti sunt, quid enim est mors nisi animæ à corpore separatio? hanc per tale exercitiū quotidie efficit seruus Dei cū eam pluries à corporis sen sibus atq; officijs seiūgit. Scitè quidā regulus Mahumetanus Gra natensis cum ad suppliciū duceretur cuidam sibi dicenti, vt sciret bene mori respōdit. Et quomodo scire possum, qui nunq̄ mortu⁹ fui? tu autem serue Dei disce mori moriēdo viuens, hoc est his assiduis officijs animā à corpore seiungēdo, vt nō eius munia, sed mē tis ac spiritus potius adimpleat. In quo etiam exercitio præguſtat quædā ex his quæ in æterna vita cōtingunt illa quippe in mente perficitur, hoc est in cōtinua Dei contēplatione per superiorē ani mæ vim quæ mens dicitur: iam hic in hac se exercet vita contēpla tiuus & iustus cum animā nō animalis, sed mentis officia exercere cogat. Quare Petrus de Palude, in quodā sermone de Assumptio ne beatissimę virginis Marię docet beatā virginē amore interijsse, nempe ex assiduis contemplationibus carnem debilem factam, quia ab eius officijs retrahebat animam in extasimq́; sæpissimè ra piebatur imbecillisq; reddebatur caro toties ab anima derelicta, & hoc querela illa Marthæ aduersus Mariam significabat; quæreba tur quippe Martha, quod soror eius Maria ob frequentes eius cō-tēplationes solam eam dimittebat: sic caro virginis de sorore eius, nempe anima, quærebatur, eo quod in diuinorum contemplatio-ne rapta eam solam relinquebat, quare debilis impotensq; redde-batur. Vnde vox illa spōsæ. Fulcite me floribus stipate me malis, quia amore langueo. Deniq; tanto impetu, atque vi rapta est mēs beatissimæ Virginis in summi Dei contēplatione, ac desiderio & amore sui dilectissimi filij, vt caro iam illum detinere nequiuerit exanimisque relicta fuit & vis amoris rapuit animam, vt eo quod tantopere concupierat frueretur, nec mirum cum de alijs sanctis quam plurimis manifestū sit eos per vim contemplationis corpus à terra per triginta cubitos eleuasse, atq; rapuisse: sic & anima bea-tissimæ Mariæ per vehemētiorē rapta vim à corpore seiuncta est.

1. Cor. 6.

Mors ani-mæ à cor-pore sepi-ratio.

Petrus de Palude.

Cant. 2.

In assum-ptione vir-gi. Mariæ.

Iacob

Iacob post luctam cum angelo vno claudicauit pede, vt legitur
Gene. 32. Gene. 32. Quia anima Dei meditationibus assueta cū eo feruidisi
mis orationibus luctādo iam vno claudicat pede, hoc est iam non
carnis officijs detinetur, nec eius ducitur desiderijs, nec ei innititur
aut fidit, sed spiritu mēteq; æternis flagrat desiderijs atq; illis fixa
cælestia perlustrat: veluti claudus recto & robusto pede innitit nō
Galat. 5. infirmo, vnde Paul. Spū ambulate & desideria carnis nō perficia-
tis. Hæc autē animæ à corpore sciūctio per cōtēplationē alio indi-
get adiutorio, nēpe vt priùs ipsa caro debilitetur ieiunijs, vigilijs, cę
teris q; huiusmodi mortificationibus: prior em̄ nata est Lya q̄ Ra-
chel, & priùs Magdalena abluit dominicos pedes q̄ ad cōtēplatio
nis arcē ascēderet & Lya lippis erat oculis, nimirū q̄ priùs in ope
ribus actiuæ vitæ fletibus, fingultibus, ieiunijs incūbere debes, vt
sic afflicta caro imbecillisq; facta minimū animæ impedimētum
præbeat ad maiora munera subeunda roboreq; diminuta minus
D. Hiero- huic separationi resistere queat, vnde D. Hieronymus in sermone
nymus. de assumptione dicit, q̄ de beata virgine dicit ascēdisse sicut virgu
la fumi, quia gracilis & delicata, quia diuinis extenuata disciplinis
Hester 15. & cōcremata intus incēdio pij amoris. Et regina Hester cū ad rega
le soliū Assueri regis præiret super humerū ancillulæ innitebatur
quasi præ nimia teneritudine corpus sustentare nō valēs, & cū ad
thronū Regis accederet exanimata corruit, atq; defecit quia rega-
lis anima diuinis initiata mysterijs munijsque altissimis dedicata,
nec iā carnē sustinere valēs præ nimia amoris teneritudine deficit,
atq; diuino quodā timore corā Dei corruit maiestate. In ęternorū
igitur desiderijs anima iusti deficere dicit, quia in his cōsecrata stu
D. Ambro- dijs assiduè perseuerat, vnde D. Ambr. super hūc versum sic ait, &
sius. nos igitur illud cōcupiscamus ęternum salutare Dei, nō cōcupisca
mus pecuniā quā auari cōcupiscūt, non cōcupiscamus alienæ vxo
ris decorē, nō ambitionis exagitemur desiderio, nō seculari intēda
mus gloriæ, nō fallacis circūscriptionis studijs occupemur, nō pro
ximū circūuenire iniquitate cupiam⁹, nō postremo partes vulpiū
sumus in terrenæ voluptatis inferiora demersi tanq̄ exules ęterno-
rū & de illa supernæ spei presumptiōe deiecti. Atollatur igitur ani
ma nostra deficiens suis viribus, vt adhæreat salutari Dei, quod est
Chr̄s dn̄s Iesus, ipse est salus, veritas, virtus, atq; sapiētia. Qui igitur
deficit sibi, vt virtuti adhæreat amittit quod suū est, q̄d est æternū
acquirit. Hæc Ambr. (Et in verbum tuū super speraui) hoc est in
promis-

promissum tuum, scilicet in Christũ, quæ spes facit, vt per patientiam expectetur, quod à credentibus non videtur.

VERSVS SECVNDVS.

Defecerunt, oculi mei in eloquium tuum: dicentes quando consolaberis me?

POtest versus iste intelligi tam de oculis exterioribus quàm de interioribus, nam ex hoc quod dicit pluraliter oculi, de exterioribus intelligi insinuat, quoniam oculus interior vnus est. Deficere autem exteriores oculos in eloquia Dei, est eos à vanitatibus ad sacras lectiones auocare ne oculus corporis per terrena diuagatus oculum mentis secum rapiat, & ab eloquiorũ Dei contemplatione reuocet. Deficit oculus corporis cum hæc infima dedignatur videre, sic enim de beato Martino legitur, quod nec terram dignabatur videre, sed cælo totus inhiabat, hoc est enim erue oculum ne nos scandalizet iuxta saluatoris consilium, id est illũ ab officio videndi illicita detinere, nam non licet videre, quod nõ licet concupiscere. Vnde Iob. cum oculis suis pepigerat fœdus ne virginem circunspicerent & mentem cogitatuum inquietudine verterẽt. Vnde D. Hieronymus monachos admonet ne ad vissen da quæ in mundo sunt exeant ne videantur approbare vt bona quæ quasi mala fugiendo reliquerũt. Ad religionem cõfugisti ne videres mundi vana, quia mala & nocua tibi videbantur: si iterum ad ea vissenda reddis, vel ad malum sciẽs reddis, vel iam à te reprobata probas. Sunt hæc verba Hieronymi ad Paulinum de institutione monachi, quid tibi necesse est ea videre crebrius quorũ contemptu monachus esse cœpisti? vnde religiosorum est humi oculos depressos habere, nec eos ad terrenum aliquid circunspiciendum leuare, nam qui inclinauerit oculos suos saluabitur, & Prouerbiorũ. 6. Oculos sublimes odio haberi à Deo perhibentur. Tamen proprius intelligitur de oculis mentis, vnde dicit postea in singulari; Dicentes quando consolaberis me? insinuans, quòd per vocabulũ oculorũ, oculũ interiorẽ intelligit qui vnicus est, nã per talẽ spiritualẽ oculũ lumẽ illud spiritualissimũ cernitur nõ per carnalẽ quo Deus nullaten⁹ videri potest. Vnde D. Aug. solil. c. 3. sic ait, O lux quã videbat Tobias qñ oculis clausis docebat filiũ suũ viã vitæ, lux quã videbat Isaac interiùs qñ caligãtibus oculis exterius filio futura narrabat, lux quã Iacob videbat qñ sicut tu intus docebas

B. Martinus.

Iob. 31.

D. Hieronymus.

Iob. 22.

Prouer. 6.

D. Augustinus.

docebas, filijs exteriùs ventura prædicabat. Vbi docet q̃ ſine corporeis oculis tñ mentis acie illuſtrata veritas illa diuina cernebat,

Prophetæ olim videntes appellabantur.

his enim oculis, olim Prophetæ appellabant videntes, vel fortè de vtriſq; intelligit ſimul nẽpe qñ carnis oculus & mẽtis vno fungũtur deſiderij officio, vnus oculus fiũt, ideſt qñ & ipſa caro ſpiritui cõſentit illiq; ſe cõformat ſecũdũ illud Pſal. 62. Sitiuit in te anima mea q̃ multipliciter tibi caro mea, & Pſal. 83. Cor meũ & caro mea exultauerũt in Deũ viuũ, nã ſicut per redundantiã gloriã animæ cõmunicabit corpus in ſtatu beatitudinis: ſic in præſenti viris iuſtis accidit qñ deuotionis abundãtia etiã in carnẽ redundat ipſaq; & voce & geſtu exultans id manifeſtat. Oculis ergo corporis etiã Chriſtũ videre geſtiens dicit, ſe in tali deſiderio defeciſſe, acſi diceret, nõ tantũ anima deſiderio laſſata defecit, ſed etiã oculi mei tanti deſiderij fortitudine defecerũt; ſicuti oculi Simeonis hoc laſſati deſiderio poſtq̃ adepti ſunt, quaſi ipſe iam requiem optaret illis dixit; Nunc dimittis ſeruũ tuũ Dñe, ſecundũ verbũ tuũ in pace: quia viderũt oculi mei ſalutare tuũ. Hæc autẽ oculorũ cõcordia tã interioris q̃ exterioris, multũ Deo grata eſt, vnde Cant. 4. dicit. Vulnerasti cor meũ ſoror mea, in vno oculorũ tuorũ, ideſt, qñ vterq; ocũlus in vnũ coeũt deſideriũ, tũc em̃ quia vnius fungunt officio tanq̃ vnus vterq; reputat oculus. (Dicentes qñ conſolaberis me?) Hic

Lucæ. 2.

Canu. 4.

Figura prosopopeya in hoc verſu cõmittitur.

proſopopeya figura cõmittit, quæ tũc habet locũ qñ actiones tribuunt, his quibus ex natura ſua nõ cõueniũt, vt cũ dicit mõtes & colles exultaſſe, quæ figura frequens in ſacro eloquio apparet, eſt em̃ veluti hyperbolica quædã loquutio ad exprimẽdã magnitudinẽ affectus, acſi diceret; tanta dignus eſt laude Deus, vt & ipſos mõtes vellẽ in eius laudib⁹ exultare: ſic in præſenti loquutio oculis tribuit cũ tñ ipſi non loquant, vt hyperbolicè explicaret deſiderij magnitudinẽ quã & ipſi oculi ſi poſſent efferent. Huic cõgruit illud Ierem. Nõ taceat pupilla oculi tui &c. Vel dic cũ D. Aug. hoc

Thren. 2.

D. Auguſt.

referendũ eſſe ad ſpiritũ, qđ corpori nõ cõgruere videt, quare hæc vox oculorũ, gemit⁹ & oratio intelligit, q̃ aũt dicit, qñ, morã ſignificat, quæ ideo fit, vt res dilata dulcior ſit: deſideria quippe dilata creſcũt dulciuſq; ſumitur, qđ diutius & auidius cõcupiſcit. (Dicentes qñ conſolaberis me?) huic quæſtioni rñdit Dñs Iſai. vlt. dicens; Quomõ ſi cui mater blãdiatur, ita ego cõſolabor vos & in Ieruſalẽ cõſolabimini: videbitis & gaudebit cor veſtrũ. Vbi ſecũdũ ſctõs de viſione faciali quæ erit in patria loquit vbi erit perfecta & integra con-

Iſaiæ. vlt.

gra cõsolatio. Nõ desunt tñ qui hoc carmẽ intelligãt de studio & lectione verbi Dei in qua deficere debẽt oculi præ nimia diligẽtia & labore. Vnde Pau.ad Tim.Dũ venio attẽde lectiõi.In scripturę quippe sacræ lectiõe summa inest cõsolatio & iucũditas,nã vt Macha. 12.patent ipsi Iudæi pro maximo solatio habebãt sanctos libros & Pau.Rom.15. Vt per patientiã & cõsolationẽ scripturarũ spẽ habeam⁹ hæc aũt occupatio otiosa ignorãtibus apparet.Putabat Martha, ꝙ soror eius Maria quæ verbi Dei auditui & cõtẽplationi vacabat otiosam vitã ageret, ꝙa nõ eisdẽ curis distẽdebat quibus ipsa,& ideo aduersus ipsam quęrebat corã Dño Iesu: ꝙ tñ asse ruit meliorẽ imò optimam elegisse vitã. Sic rex Ægypti otiositati tribuebat filiorũ Israel petitio, nã quia volebãt Deo sacrificare,eis dicebat; Vacatis otio,& ideo dicitis eamus & sacrificem⁹ deo nr̃o, cũ tñ hoc opus hic labor sit,verbũ quippe Dei nõ otiosum est, sed oĩa operatũ est & operat̃, quare qui verbo Dei vacat,nõ otiosam, sed laboris plenã vitã assumpsit:licet otiũ sit ab exterioribus curis quibus carnales destituti quãlibet aliam vitã otiosam dicũt,de eo quippe dicit̃ Eccl.1.Qui addit scientiã addit & laborẽ,vel dolorẽ.

Mach. 12. Rom. 15. Exod.5. Eccles.1.

Vel tertiò põt exponi versus iste (vt cuidã nõ contẽnendo autori placet) in persona Ecclesiæ quæ de ministrorũ defectu cõqueritur, dicẽs; Defecerũt oculi mei in eloquiũ tuũ,hoc est,clerici qui lux & oculi mũdi sunt cũ pauci iã verbi Dei prædicationi studeãt de quibus Isai.56.dicitur; Oẽs speculatores eius cæci,canes muti nõ valẽtes latrare,& subinfert causam dicẽs; Videtes vana,dormiẽtes & amãtes somnia,nã vident vana cũ studeant in secularibus sciẽtijs,dormiũt cũ delitijs torpent, amant somnia cũ diuitias terrenas diligũt;nõ solũ autẽ deficiũt in verbis,quia nõ prędicãt,sed potius in operatione qui est alius non minor defectus cõtra quos.Eccles. Multa dicimus & deficimus in verbis,nimirũ qñ id quod dicimus nõ facimus;sicut magi Pharaonis defecerunt in tertio signo,nã cũ tria signa lucere debeãt in prælato,scientia,eloquẽtia & vita:magi Pharaonis,hoc est sapiẽtes seculi, cũ in duobus imminere se ostẽtauerint,tertiũ maximè cõtẽnũt,nec vita doctrinæ cõsonat.(Dicẽtes qñ cõsolaberis me?) quid mirũ si in Dei eloquia deficiãt cũ terrenã appetant cõsolationẽ, dicentes qñ cõsolaberis me?dando mihi præbendã,vel pingue beneficiũ,vel honorificũ ac diuitẽ episcopatũ,cũ tñ Luc.6.dicat̃; Væ vobis diuitibus qui habetis hic cõsolationẽ vestrã,ipsi aũt rñdẽt illud Gen.27. In me sit ista maledictio.

Isaiæ.56. Eccles.43.

VER-

VERSVS TERTIVS.

Quia factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus.

DIxerat supra; Quando consolaberis me? Et subdit, cōsolari debes, quia valde afflictus vexatusque impiorum machinationibus sum, nam factus sum sicut vter in pruina, hoc est, inter homines abiectus sum ac velut inutilis condemnor sicut vter vetus, qui in gelu & pruina & fumo dimittitur & quotidie inutilior efficitur: sic cōtra me succrescunt mala & tamen inter ea
Lyranus. iustificationes tuas non sum oblitus. Lyranus qui de viris contemplatiuis (vt diximus) hunc octonarium intelligit, si carmen istud explicat. Petierat præcedēti versu veram & integram consolationem quæ in perfecta beatitudine adipiscitur, & quia ex tam excelsa eleuatione ad diuina redditur homo quasi insensibilis ad exteriora agibilia; subditur, Quia factus sum sicut vter in pruina. Vter in pruina derelictus videtur nec amplius humanis vsibus applicabilis nec aptus erit, quare homines excelsę cōtēplationi dediti tanquàm stolidi & minus apti ad res humanas gerendas habētur vn
4. Reg. 9. de 4. Reg. 9. Principes exercitus qui erant cum Iheu videntes Prophetam qui eum secreto vocauerat, vt vngeret in Regem super Is-
Iob. 12. rael dixerūt ad Iheu. Quid venit insanus iste ad te? & Iob. 12. dicitur. Deridetur iusti simplicitas lampas cōtempta apud cogitationes diuitum, nam quia simpliciter gradiūtur iusti nec duplici animo ad terrena inhiant, sed simplicissimam illam substantiā nempe Deum auidissimè quærunt vnamq́; appetunt & exquirunt, à carnalibus irridētur & ab his qui diuitias & temporalia quærunt. Lampas cōtempta apud cogitationes diuitum, quoniam vbi lucet
Matth. 25. non percipiūt, resplendet enim contemplationis fulgur in anima. Quare fatuæ virgines lampades prudētum contemnebant priùs, quia non videbant oleū quod intus in vasis gerebāt, sed postquā venit sponsus ab eis flagitabāt quod sibi deerat, sic impij in extremis hunc lampadis splēdorem videbunt, & ideo subditur, parata
Exodi. 34. ad tempus statutū. Quare Moyses velabat faciem suam quæ præ-nimio splendore cornuta apparebat, quia tales fulgores inuisibiles sunt mūdanis, imò tales viri tali cōtēplationis celsitudine prędi ti fatui apud illos reputant, vt Chrs Dns corā Herode qui cū posset miraculis & verbis se defendere, tacuit & tanq́ fatuus illusus est

ab eo

ab eo & ab exercitu suo, cū tamē secūdū rei veritatē illi soli sapiētes sint, qui primā veritatē norūt, cui cōtēplatiui vacāt, nā si scire est rē per causam cognoscere qui primā causam inquirit, si adipiscitur, omniū rerū pleniſsimā cōsequetur sciētiam. Quare in beatitudine, vbi Deus clarè cernitur omnes sapiētiſsimi, nulluſq; ſtultus, aut ignorās erit. Vnde Sap. 5. impij ſic de iuſtis in die iudicij, quādo eorū apparet decor dicunt; Hi ſunt quos habuim⁹ in deriſum, & in ſimilitudinē improperij, nos inſenſati vitā illorū æſtimabamus inſaniā, & gaudiū eorū ſine honore, ecce quomodo cōputati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorū eſt. Sapien. 5.

¶ Obſerua quod vter triplici de cauſa exponitur aeri, vel propter nouitatē ad reſtringendū, vel propter vetuſtatē ad cōculcādū, vel propter duritiē ad mollificandū, & ſic verſus iſte quadrupliciter exponitur ſecūdū gloſſam, primo vt per vtrē carnis illecebra intelligāt, per pruinā gratia Dei, & tunc ſenſus erit idē, cōſolationē tuā poſco Deus, quia caro mea mortificata eſt per gratiā tuam in me, qua propter iuſtificationes tuas nō ſum oblitus. Sed notādū quod gratia Dei vocatur pruina propter originē, propter candorē, propter refrigerationē, gratia enim Dei de cœlo eſt ſicut pruina, Iaco. 1. Omne datū optimū, & omne donū perfectū deſurſum eſt, cādidā etiā reddit animā Eccl. 9. Omni tē pore ſint veſtimēta tua candida, hoc eſt, gratia Dei ſemper amicta ſit anima, vt candida appareat. Quod autē refrigerationē in anima faciat patet Luc. 1. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrauit tibi, hoc eſt, id in te gratia Spiritus ſancti efficiet: vt inordinatus calor cōcupiſcibiliæ in puriſsimo tuo cōceptu refrigeſcat, vt nec ſcintilla quidē eius appareat. Rectè ergo gratia cōparat pruinæ quę carnis incētiua mortificat, in cuius figura Exo. 15. apparuit manna in ſimilitudinē pruinę ſuper terrā, vnde petere cū Gedeone debemus, vt tali rore vellus animę noſtrę perfundatur, vt ſic ſicca appareat noſtri corporis terra omni peſtiferi fomitis humore exicato. Iaco. 1. Eccl. 9. Lucæ. 1. Exod. 15.

Quare in trāsfiguratione Chriſti veſtes eius apparuerūt albæ inſtar niuis, per veſtes iuſti intelligūtur ſecūdū illud Iſaię. Viuit Dñs quia his omnibus tāquā veſtimēto veſtieris, qui Chriſto capiti cōiuncti per fidē & charitatē ab eo incremēta gratiarū accipiūt, quibus anima veluti nix dealbatur. Iſai. 49.

De ſecūdo hoc eſt de vetuſtate vtris vt cōculcetur, diximus à principio huius carminis, quem eſtimo inter reliquos eſſe literalē ſenſum. De tertio notādū quod vter qui ſit decorio mortui animalis ad pruinā poſitus reſtringitur, qua

re per hoc significātur illi qui corpus, quod est mortale, castigāt, & à noxijs retrahūt atq; cōstringunt desiderijs exponēdo illud pruinę, hoc est, tribulationibus, flagellis, ieiunijs, & quibuslibet laboriosis operib⁹, & hoc operepretiū est faciat ille qui à Deo cōsolationē
Bernard. expectat, nā vt ait D. Bern. delicata est diuina cōsolatio, nec cōcedi
Psal. 76. tur admittētibus alienā, & Psal. 76. Renuit consolari anima mea, ni mirū in his tēporalibus, & subdit, Memor fui Dei & delectat⁹ sum, quare celeberrimū semper fuit inter omnes viros sanctos carnē inedia affligere, & à quibuscūq; delicijs corporis abstinere, vt Dei frui mererētur solacijs, nec in sanctorū catalogo ascriptū quēpiā inuenerīs, de quo talia nō scripta legeris, nā vel per tyrānos tormētis caro eorū afflicta est, vel per volūtariā inediā vexata: quod sanctorū Patrū instituta testātur de veteribus loquor, qui antiquas religiones statuerūt, ieiunijs, vigilijs, flagellis, cęterisq; carnis macerationibus suos instructos filios dare voluerūt qđ & à primo omnis verę religionis fundatore acceperūt Chr̄m dico dn̄m, qui. 40. dierū ieiunio prima Ecclesiæ fundamenta iacere voluit, quē prisci patres sequuti similia in suis religionibus sanxerūt. Quare hæc ego pio ac Christiano animo amplector, quippe quæ Christi Dn̄i ac Apostolorū ei⁹ mores, ac statuta redolēt, si qui alia via pergūt sibi, viderint ego
August. hoc in antiquis reperio patribus, quorū sequi vestigia saluberrimū semper existimē. Lege D. Aug. tom. 1. lib. 1. de moribus Ecclesiæ c. 31. vbi miris modis exaltat seueriorem illā nimisq; austerā vitam sanctorū Patrū, tā Zenobitarū quā Eremitarum, imo & in ciuitate Mileuitana agnouit aliquos Christianos, qui ter in septimana qua libet ieiunabāt, quoniā his initijs, & Ecclesia fundata est & coaluit,
1. Cor. 9. sicq; prædicatores verbi Dei, cū Paul. fecerūt castigātes corpus, ne
Hierony. reprobi prædicatores dicerētur, vnde D. Hiero. ad Nepotianū ait, Delicatus magister est qui pleno vētre de ieiunijs disputat, quare aliqui interpretātur sic hūc versum; Fact⁹ sum sicut vter in pruina, qm̄ vter postquā exinanitus est à vino quod cōtinebat, ad pruinā, vel fumū ponitur tāquā res quæ iā pro nihilo habet. Multi quippe legūt; Factus sum, sicut vter in fumo, quod in idē recidit. Hoc autē id est, quòd iusti etiā postquā voluptates omnes carnis exuti sunt, quæ per vinū significātur, nihilq; iā carnis in carne sentiūt, nihilominus vtrē ipsum vacuū his voluptatibus, hoc est corpus fumo & pruinæ exponūt inedijs, ieiunijs, carnis macerationibus tradūt, tanquā pro nihilo illud ęstimātes, sicut in muliere illa peccatrice vidimus,

mus quę post quā semel & iterū imo & tertio audisset à Christo di
mitta sibi peccata,& quod in pace pergebat, adhuc ad pedes domi
nicos perstabat lachrymas fundens, & singultus & preces,imo &
postea in rupibus cōmorata lōgissimā & grauē pœnitētiā per totā
vitā duxit,nā vt ait D.Greg.hom.de Magdalena quæ est.33.Cōsi Gregor.
derauit quod fecit & noluit moderare quid faceret, & de quodā so
cio D.Frāciſci legitur,quod cū austerissimā vitā egisset,& ab omni Socius B.
humano cōuictu sequestratā,cum iā esset senex sopitasq; carnis ha Francisci.
beret illecebras dictū est ei à fidelibus, vt iā aliquid pristini rigoris
remitteret seq; cōmunicādū mūdo & mulieribus præberet, vt à se
discerēt disciplinā,respōdit se illa via ad illū perfectionis apicē asce-
disse,eadē cōseruare velle,nec minus laboris in conseruatione,quā
in acquisitione virtutis insumēdū est. ¶Vel aliter secundū Ambr.
vt per vtrē qui fit de corio mortui animalis, significetur iustus qui
mortale corpus castigat,vt moriatur peccato, vnde per pruinā ma
la seculi,vel peccata intelliguntur, quæ iā iustus minimè sentit: est
quippe mortuus peccato & mundo, quare nihil ad illum pertinēs
sentit,vnde tūc erit sensus.Ideo cōsolare, quia factus sum sicut vter
in pruina,idest,quia mortē Dñi in corpore meo circunfero tāquā
mortuus mala seculi, vel peccati gelu nō sentio, sed tamē viuens in
Christo iustificationes tuas nō sum oblitus.¶Aliter per vtrē intel-
ligitur iustus continēs Dei mandata,& præcepta:per pruinā iniqui
in iniquitate & malitia algentes. Postulat ergo cōsolari, quia inter
iniquos iustificationes Dei nō est oblitus,quibus dicitur Philip.2. Philip.2.
Vt sitis sine quærela, & simplices filij Dei sine reprehēsione in me
dio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria
in mundo verbū vitæ continētes. Propter hos etiā de Ecclesia dici
tur quod est sicut lilium inter spinas. ¶Vltimo ex D.Hierony.sic Hierony.
quia Dñs in Euangelio Marc.2.dicit,Nemo ponit vinum nouū in Marc.2.
vtres veteres,significās per hoc pectus humanum diuturnis reple-
tum vitijs non posse continere mandata Dei,quod si incalescimus
naturali ardore, vt peccemus;si mandata Dei accipimus, repenti-
nus extinguitur hic calor,& erimus quasi vter in pruina,refrigera-
to in nobis ardore peccati, quoniam per obseruantiam legis no-
uæ, vetus homo ex morticino Adam proueniens, qui ex pellibus
mortui animalis indutus est:post peccatum destruitur,& renoua-
tur homo in spiritu mentis suæ, atque per nouæ gratiæ pruinam
inordinatus extinguitur ardor peccati.

VERSVS QVARTVS.

Quot sunt dies serui tui? quando facies de persequentibus me iudicium?

SCit quidē iustus nunquā defectura mala vsque in finē vitæ,& ideo quærit hîc,quādo vita prēsens finietur?vt cum illa & ipsa mala intereāt,vel quādo dies iudicij adueniat,vt citius Eccleſię dāna finiātur,& licet hoc videatur nonnihil temeritatis habere cū Dñs discipulis id interrogātibus respōderit,non est vestrū nosse tē
Act. 1. pora,vel mor̄ēta,quæ pater posuit in sua potestate,tamē Aug.re-
August. spondet,hęc verba quasi vaticiniū illorū fuisse vt dicamus id in his verbis prophetasse Dauid,quod tūc discipuli interrogaturi erāt.Li cet etiā posset dici,quod hæc verba potius desideriū exprimant iu storū,quo finē horū expetunt malorū,eo modo loquēdi quo quis qui nimiū appetit alicuius mali finē,sępe interrogat omnes quādo illa mala finē habere debeāt.Sed aduertēdū q; hic versus potest accipi,quasi vnā tantū cōtinens interrogationē in hūc sensum, quot dies sunt quibus expectare debebit seruus tuus antequā facias iudi ciū?vel sic,quantū tēpus expectare debet seruus tuus, priusquā facias ei iudiciū cōtra persequētes?at q; ita dies serui dicūtur,dies quibus expectare debet antequam liberetur. Sed secūdo potest totus versus etiā diuidi in duas partes in hunc modū,quot sunt dies serui tui, quibus in ista permanebit afflictione, desolatione, & expectatione?& deinde, quādo facies de persequentibus me iudiciū?quod etiā potest intelligi de præsenti vita in qua quęrūt iusti à malignorū incursu liberari per gratiā Dei illos deuincēdo secūdū illud Ro-
Rom.16. ma.16.Dñs conterat Satanā sub pedibus vestris velociter,hoc est,
Psal.90. antequā præsens finiatur vita, tūc enim adimpletur illud Psal.90. Super aspidē & basiliscū ambulabis:& conculcabis leonē & draco nē. Nā iusti per gratiā Dei cōterūt Satanā sub pedib⁹ suis, vnde B.
Ambro. Ambr.sic ait.Quāuis breues dies vitę sint,triūphus tamē de aduersario adipiscat. Subiectus est igitur aduersari⁹ secūdū Dñi sentētiā etenim Dñs Iesus veniēs in hunc mundum per virginis partū subiecit animæ nostræ omnes contrarias potestates vt fide tua, verbo tuo, cogitatione tua,cōuersatione tua,& operibus tuis cōteratur,si ergo nō cōteris aduersariū tua culpa est,qui data nō vteris potesta te.In nobis est ergo vt aut subijciat aduersarius aut resultet,si enim actus nr̄ Deo displiceat,incipit aduersarius superbire, si autē bonis

inhærea-

inhæreamus operibus vt exerceamus studia castitatis, iustitiæ, cõtinentiæ, calcamus serpentem, calcamus enim illum pedibus castitatis ne possit exurgere, calcamus vestigijs continentiæ, verecũdię, iustitiæq; gressibus, vt sic merito homini dicatur illud Psal. 90. Super aspidẽ & basiliscũ ambulabis & conculcabis leonẽ & draconẽ. Psal. 5.

Obserua q̃ non dicit quot sunt anni serui tui, sed quot sunt dies, quoniã breuitas præsentis vitę, non annorũ numero sed dierũ computatur, non enim annua sed diurna est, refert Tullius in Tusculanis quæstionibus ex Arist. q̃ apud fluuiũ Hypponũ qui ex Europa in Pontum fluit, quædã animacula reperiuntur, quæ vnum diẽ tantum artificialẽ pro termino vitæ habent, cum ortu quippe solis oriuntur, & cum occasu occidunt, & ideo vocantur ephimeri, vnde febris ephimera, quæ per diẽ tantum vnũ durat, sic ergo meditatur Tullius animacula hæc, hora meridiana iã sunt senectute confecta, hora vespertina decrepita, in occasu solis iã nõ sunt, quid ergo refert, vel mane, vel meridie, vel vespere decidere cũ tam paucarum horarũ spatiũ in tam breui tẽpore interfit? Vita præsens dies vnus est; Factũ est vespere, & mane dies vnus, hoc est ortus & occasus hominis diẽ vnũ efficit, & Psal. 89. Mille anni ante oculos tuos tãquã dies hæsterna quæ præterijt. Et Paul. Heb. 3. Donec hodie nomina tur inter vos, hoc est donec viuitis, nã vita vestra per hodie designatur, mane & vespere est vita tua, oritur sol & occidit & finitur dies, oritur homo & moritur & finitur vita, quid ergo refert decẽ dierũ horarum, vel annorũ spatium, quibus alijs in vita superstes fueris, cũ tota vita vna claudatur die? imo si attẽtius cõsideres, non vno viges die, sed vno tãtũ indiuisibili instãti hac vita frueris, nã quod viuitur instãs tãtũ est, quod enim præterijt è vita iã nõ est, quod futurũ erit nõdũ aduenit, præsens tantũ instãs est, si enim tẽpus intercidit succedentes partes habet secundũ prius & posterius, priores iã pręterierũt, posteriores nõdũ aduenerũt, præsens quod stat, instãs dũtaxat est. Quare vita præsens cõparatur scintillę quę per aerem tenebrosum ascẽdit, vndiq; tenebræ sunt, tã ex vna, quã ex alia parte illa tenuissima linea tantũ lucet, præterita & futura præsentis vitę tenebræ sunt, quia nõ sunt, solũ tenuissima linea indiuisibilis instãtis viget, quid ergo insanię est propter vnũ indiuisibile instãs quod inperceptibiliter trãsit æternũ illud æternitatis instans in vno manens tenore quod omnia in se includit tẽpora, secula & ęua amittere? quare vita præsens momẽtũ appellatur secũdũ illud Paul. Quo- Simile.

niam momentaneum hoc & leue tribulationis nostræ. Et veteres præsentē vitā appellabant momentum à quo æternitas, momento
Psal. 89. enim huius tēporis æternitas permansura succedit, quare Psal. 89. ait Dauid, Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquā dies hęsterna quę præterijt & custodia in nocte. Et hic fiat punctus. Vita præsens quæ transit dici hesternæ cōparatur, & custodię in nocte, hoc est vigilijs quæ in nocte fiunt præcipuè à militibus, & alię alijs succedūt, sic in præsenti statu qui est militia super terrā, vt ait Iob
Iob. 7. 7. alij alijs succedūt, vigilat iste vsq; ad dimidium noctis, & abijt vt dormiat, succedit alius vsq; ad tertiā vigiliam, vadit vt quiescat, cui succedit alius, viuunt isti vsq; ad dimidiam ætatē, & in morte dormiunt, quibus alij succedunt vsq; ad senecta, & quiescunt cum moriuntur, & sic de alijs. Nec vero cuilibet vigiliæ comparatur, sed nocturnæ, quoniā omnia hic tenebris, & obscuritate sunt plena, nocturnā enim vigiliā custodimus, quicunq; in hac vita, & in seculo isto tenebroso subsistimus, & ideo quæ pro nihilo habentur eorū anni erūt, vt subdit Propheta, nā duratio mortaliū pro nihilo cōputatur propter successionē perpetuā, defectum continuū, & celerrimū transitum. Mane sicut herua transeat, mane floreat & transeat,
Psal. 89. vespere decidat, induret & arescat, quod Chaldaica paraphrasis sic trāstulit, similes sunt operationes eorū heruæ quæ de mane floret, & augetur, vesperi autē decidit, & sicatur propter ęstū. Et notanda hic tria quæ de hominis defectione dicūtur, primo quippe dicitur decidat, secūdo induret, tertio arescat, quę tria ordinatè in hominis casu ac defectu accidunt, primo collabitur virtus, iuuenileq; robur defficere incipit, & vigor minuitur calore naturali defficiēte, sentit que homo viribus corporis sedestitui & mēbrorū solito vsu priuari, statim sequit corporis induratio dū corporis partes ex actione caloris naturalis deperditæ in integrū reparari nequeūt, sicq; cōuiscātur corpora, & indurātur succo exhausto, sicut lutū induratur ad solē si non perfundatur humor cōtinuus, postremo cū iā ad vltimū defectionis statū res deuenerit penitus arescit, omnino exicat ac in puluerē per mortē redigitur. Assidua ergo huius breuitatis vitæ meditatio pluriū prodesse solet, vt nō tanti res propediē peri-
Eccle. 7. tura æstimetur, secundū illud Eccl. 7. Memorare nouissima tua, &
Figura. in æternū nō peccabis, è contra autē interitus & finis obliuio, occa-
Ezech. 8. sio prauitatis esse solet, vnde Ezech. 8. post innumeras abominationes visas, quas ei ostēdit Deus in interioribus tēpli, vidit. 25. seniores

res dorsa habentes cõtra Occidentẽ,& facies ad Orientẽ,& adorabant ad ortũ solis.Hi sunt qui de illustri ortu gloriantur,& q̃ nobilissimis natalibus sint orti,obliuioni tradẽtes exitũ & occasum suũ qui cõmunis est hominibus & iumentis, vt dicitur Eccles.Respice pedes,hoc est,finẽ & exitũ tuũ quando in puluerẽ reuersurus es,& superbiæ tuæ rota defficiet,vnde antiqui de homine dicebant,homo bulla.Bullæ sunt illæ inflationes quæ tẽpore pluuiarũ eleuantur ex vẽto,tanquã cãpanullæ quædã,quæ statim vt intumescunt defficiunt, sic homo cũ superbia & diuitiarum iactãtia inflatus tumet,statim per mortẽ euanescit,secundũ illud Psal. Vidi impiũ superexaltatũ,& eleuatũ sicut Cedros Lybani, & trãsiui, & ecce non erat,hac igitur cõsideratione proficies,vt ait D.Grego.lib.12.moral.c.1.Mos iustorũ est tanto solicitiùs præsentẽ vitã,quã sit fugitiua cogitare,quãto studiosiùs nouerint cœlestis patriæ bona æterna perpẽdere:ex his enim quę manentia intus aspiciunt,foris fugãrerũ labentiũ subtilius attendunt. Lyranus de contẽplatiuis explicans totum hunc octonariũ dicit,quòd quia secundũ Philosophũ in.1.metheo.excellenter contẽplatiuis vita præsens vertitur in tędium ideo subiũgit,quot sunt dies serui tui quasi cũ Paulo desideriũ habens dissolui,& esse cũ Christo Philip.1. Vnde vox illa sanctorũ,heu mihi quia incolatus meus prolongatus est,quãdo facies de persequẽtib⁹ me iudiciũ? Cõcupiscũt vehemẽter iusti extremũ iudicij diẽ, quia tunc vita cõtẽplatiua,nũc inchoata consummabitur,quare Aug.super Ioan.exponẽs illud, Sic eũ volo manere donec veniã,ait,id est dicere inchoata contẽplatio maneat,donec veniã perficiẽdo:cũ venero ad iudiciũ scilicet,sed de hac secũda parte huius carminis,plura in primo versu hui⁹ octonarij prędicti sumus. Psal.36. Gregor. Lyranus. Aristot. Philip.1. Augus.

VERSVS QVINTVS.

Narrauerunt mihi iniqui fabulationes:sed non vt lex tua.

CErte quod me persequũtur dico,quoniam ideo vt me perse querẽtur,narrauerunt mihi fabulationes & mendacia. Hoc multipliciter intelligi potest primum quod impij non ea quæ ædificationis sunt,sed quæ vanitatem, vel perniciem ingerũt loquũtur,vnde Eccl.20.de impio dicitur ; Homo acharis quasi fabula vana, & in ore indisciplinatorum assidua erit, homo acharis, hoc est,sine gratia,qui non ea quæ sunt gratiæ aut officij versat in ore , sed fabulosis vel turpibus delectatur sermonibus quod in Eccl.20.

Coloss.4. disciplinatis hominibus in more est, contra quos Paul. Coloss. 4.
Ephes.5. Sermo vester semper sit in gratiã, & Ephes. 5. aliter docet Christia
nos dicẽs. Fornicatio autẽ & omnis immũditia aut auaritia, nec no
minetur in vobis sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultilo-
quium, aut scurrilitas quæ ad rẽ non pertinent, sed magis gratiarũ
1.Pet.4. actio. Et alibi. 1. Pet. 4. Si quis loquitur quasi sermones Dei, vt ipse
1.Cor.15. docet. 1. Cor. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua, e cõ
tra autem his qui de se loquũtur se insinuat Deus, vt in illis discipu
Luc.24. lis euntibus in Emaus, vt patet Luc. vlt. & ibidem adnotauit Greg.
Matth.18. & Dominus Matth. 18. Vbicunq; duo vel tres congregati sunt in
nomine meo, ibi sum in medio eorũ, aliàs memores esse debemus
Matth.12. illius Saluatoris sententiæ, Matth. 12. De omni verbo otioso q̃ lo
quuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij, quòd si in
ore cuiuslibet viri orthodoxi detestandus est otiosus aut ludricus
Bernar. sermo, multo magis in ore religiosi, nam vt ait D. Bernar. Nugæ in
ore secularis nugæ sunt, in ore religiosi blasphemię intelligitur se-
cundo de Iudęis qui fabulas & mendacia in Scriptura innectere
maligniſsima præsumptione ausi sunt, vt patet de Thalmudistis
quorum vel referre mẽdaciũ indecorũ ac turpe iudico, cõtra quos
1.Tim.1. Paul. 1. Tim. 1. Rogaui te vt remaneres Ephesi cũ irem in Macedo
niam, vt denuntiares quibusdam, ne aliter docerent, nec intende-
Ad Tit.1. rent fabulis & genealogijs interminatis, & ad Tit. 1. clarius sic ait,
Sunt multi inobedientes, vaniloqui & seductores maximè qui de
circũcisione sunt. Sed tertio de hæreticis loquitur, quorũ dogma-
Iob.13. fabulæ ac mendacia sunt, secundũ illud Iob. 13. Prius vos ostẽdẽs
Gregor. fabricatores mẽdacij, & cultores peruersorũ dogmatũ, vbi Grego.
ait, q̃ his verbis apertè ostenditur, quòd amici eius quasi ex hære
ticorum specie sancti viri iudicijs aduersantur, liquet enim quia ca-
tholicorum figuram non teneant qui cultores peruersorũ dogma
tum vocantur, sed hos vocat fabricatores mendacij, quia sicut ædi-
ficium lapidibus, ita mendacium sermonibus fabricatur, vbi enim
non dolosa loquutio, sed sensus veritatis est quasi munita moles
non fabricata, sed ex natura consurgit. Certum quippe est hæreti
cos mendacijs inniti, hæc enim differentia est inter catholicos
& hæreticos quòd nos catholici in rebus fidei credendis, atque
prædicandis Ecclesiæ catholicæ sensum sęquimur, sacrorum con-
ciliorum, priscorum patrum sententias tenendo, sacræ paginæ te-
stimonia ex Ecclesiæ, ac sanctorũ autoritate recipimus ac intelligi

mus,

mus,quare his magistris inviolabiliter adhærentes errare nō pos-
sumus nisi ab eis deuiemus.Ecclesia quippe vt ait Paul. ad Timot. 1. Tim. 3.
columna est & firmamentum veritatis. Hæretici vero proprium
sequuntur sensum ac ex proprio capite errores depromunt & sa-
cro Ecclesię ac sanctorum magisterio se subdere renuunt:quare &
ipsi in caput suum falluntur & alios decipiunt errantes & in erro-
rem mittentes. Vnde D.Greg.18.mor.cap.14.sic ait.Qui ad veræ Gregor.
prædicationis verba se præparat necesse est vt causarum origines
à sacris paginibus sumant vt omne quod loquitur ad diuinæ au-
thoritatis fundamentum reuocet atque in eo ędificium suæ locu-
tionis firmet. Sæpe enim hęretici dum sua studēt peruersa astrue-
re:ea proferunt quæ profecto in sacrorum librorum paginis non
tenentur,vnde.1.Timo.6.& discipulum prædicator egregius ad- 1.Timo.6.
monet dicens, O Timotheæ depositū custodi deuita prophanas
votum nouitates quia dum laudari hæretici tanquàm de excellen
ti ingenio cupiunt,quasi noua quædam proferūt quæ in antiquo-
rum patrum libris veteribus non tenentur, sicq; fit vt dum videri
sapientes desiderant miseris suis auditoribus stultitiæ suæ semina
aspergant D.Aug.loco fabulationum legit,delectationes,quod in Augu.
idem recidit.Nam fabulationes stultorum aures delectant imò &
qui fabulas scribunt eleganti nectunt stilo, vt in illo mendacium
quasi venenum melle circundatum hauriatur quod in poetis pa-
tet,qui cum fabulosa mendacia scribant elegāti metro cōponunt
cuius suauitate legātur fabulæ.Vnde & ebrius ille ac perfidus Ma
humethus dulcissimo carmine aiunt suum Alcoranum scripsisse
quo allecti iuuenes fabulosissimos eius ac ridiculos propināt erro-
res,imò & hęretici omnes loquacissimi sint ac rethorum periodis,
figuris ac coloribus sua dogmata scribunt, vt auidiùs hauriantur
vnde Canti.4.dicitur ad Ecclesiam.Mel & lac sub lingua tua,non Cant. 4.
dicit in lingua sed sub lingua quoniam lingua Ecclesiæ simplicissi
mo fatur sermone fucosque ac rethorum falleras detestatur, nec
illa dulcedine qua seculares oratores docet: sed hæretici sub lin-
gua Ecclesiæ mel & lac habent hoc est tanquàm subdoli operarij
subdolè loquuntur quasi sub lingua Ecclesiæ per dulcia verba er-
rores docent,hoc est sub hoc colore quasi in lingua Ecclesiæ lo-
quūtur idest in doctrina eius venena propinant de quibus Paul.
Roman.4.Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda Rom. 4.
innocētum.Ratio huius est quoniam Euangelicum verbū quod

ipsa veritas est,in se habet vim ad intima penetrāda: mēdacia verò
quæ docent hæretici indigēt his artibus quibus occultētur vnde
2.Cor.1. Paul.1.Cor.1.Nō misit me Dñs baptizare sed Euangelizare nō
in sapientia verbi vt nō euacuetur crux Christi.Pseudo Apostoli
illi contra quos Paul. hāc scripsit Epistolā his artibus corda inno-
centū seducebāt,gloriabātur enim in sapiētia verbi hoc est in arte
eruditè ac cōpositè dicendi,hoc autē alienum putat Paul.ab Euā-
gelica virtute quasi crux Christi,quę plena est sapiētiæ ac virtutis,
sapientia & eloquētia humana indigeret vt suā ostēderet & suade-
ret virtutē; Viuus est enim sermo Dei & efficax & penetrabilior
omni gladio ancipiti pertingēs quoq; vsq; ad diuisionē animæ &
Hebr.4. spiritus cōpagū quoq; ac medullarum vt ait Paul. Hebræ.4. Nec
extraneis indiget auxilijs vt posit,cum in se virtutem potētiamq;
D. Thom. Dei cōtineat.Quare discipuli(vt docet D.Tho.2.2.q.176.art.1.)
qui acceperunt donum linguarum non vt eruditi oratores euade-
rent eleganterque ac composite dicerent figurisque rethorum lo-
querentur,acceperunt,sed vt simplici planoque sermone simpli-
cem quoque docerēt veritatem.Vnde de Paulo dicebant pseudo
2.Cor.10. Apostoli quasi irridentes eum.2.Corin.10.quod sermo eius esset
contemptibilis,hoc est quod nō compositè sed barbarè loquere-
Idem.c.11. tur & ipse fatetur cap.11.quod sit imperitus sermone sed nō scien
tia:non enim est in sermone verbum Dei sed in virtute. Quare ad
Coloss.2. Coloss.2.eos admonet ne quis eos decipiat in sublimitate sermo-
nis.Quòd si modo eruditis falleratisq; sermonibus concionatores
verbi Dei illud prædicant:id est quia non illa virtute ac charitate
pollent qua prisci patres,& ideo supplere nituntur verbis quod in
Figura regis Sesac regis Ægypti: factis deest;sicut postquā Sesac rex Ægypti tullit scuta aurea quæ
fecerat rex Salomon pro eis posuit ærea Roboan filius eius, quia
rector ægypti hoc est tenebrarum harum diabolus à nobis tullit
3.Re.14. charitatis aurū quod in nostris patribus elucebat, loco eius nos
ænea construimus scuta:æs quippe sonorum est verbis personan-
tes intumescimus qui factis charitatis deficimus:& sermone inca-
lescimus qui charitate tepescimus,nō enim possumus dicere quod
1.Cor.10. Paul.2.Cor.10.dicebat talē se esse præsentē in facto qualem se ab-
sentē ostēdebat verbo. Accedit ad hoc quod ipsum Christianorū
vulgus his cōpositis sermonibus delectatur,nec nudā audire veri-
tatē dignatur nisi his vestiatur indumentis taliq; dulcedine dicēdi
2.Timo.4. condiatur vt vaticinium Paul.adimpleant.2.Tim.4.vbi discipulū

admonet

admonet, vt instet sermonibus veritatis; Quoniã erit(ait)tẽpus cũ sanã doctrinã nõ sustinebũt sed ad sua desideria coaceruabũt sibi magistros pruriẽtes auribus & à veritate quidẽ auditũ auertent ad fabulas autẽ cõuertẽtur, quod vtinã nõ hac calamitosa ætate adimpletũ sentirem⁹. Hinc fit quod & prædicatores populi applausum quęrẽtes dulcia potius quã edificatoria verba prędicẽt, & populus hũc suauẽ verborũ sonũ potiusquã morũ correctionẽ quærat. Cõtra quos Ezec. 33. dicitur. Erit eis(verbũ Dei scilicet) quasi carmẽ musicũ quod suaui dulciq́ue sono canitur & audiunt verba tua & nõ faciũt ea, sed vt dicitur in Prouerbio per vnã ingreditur aurẽ & per aliã exit, quia quasi carmẽ musicũ audiunt illud. Lapidatus est Achan imò & Populus punitus est vt legitur Iosue. 7. quoniã furatus est de anathemate Ierico linguã aureã(vt legũt Hebręi.) hoc est, vt D. Hiero. post Origenẽ adnotauit, quod illi diuina punitione feriẽtur qui linguã auream ab anathemate Ierico furãtur, idest, qui cõposita resplendentiaq́; verba à mũdi sapientibus ad Euãgelicam doctrinã quasi furtiue adferunt, tanquã si his diuinũ indigeret eloquiũ. Lege Theodoretũ de curandis Gręcorũ affectionibus vbi luculenter hanc nostrã docet doctrinã, imò vt perspicias quã parũ emolumenti verborũ fucus eloquentiæq́; flores adferãt audi Tullium lib. 1. de inuentione qui ita dicit. Hæc me diu cogitãte ratio ipsa in hãc potissimũ sententiã ducit, vt existimẽ sapientiã sine eloquentia parũ prodesse ciuitatibus: eloquẽtiã vero sine sapientia obesse plerũq;: prodesse nunquã, & infra. Post quãvero cõmoditas quędã praua virtutis imitatrix sine ratione officij dicẽdi copiã cõsequuta est; tũc ingenio freta malitia peruertere vrbes & vitas hominũ labefactare assueuit. Verũ est qd si eloquẽtia moderata sit atq; verbi Dei prędicationi deseruit nõ vt in dicẽdi virtute verbi Dei potestas innitatur, sed vt plena authoritate doctrina verborũ etiã grauitate dicatur: nõ tunc repræhensibilis erit sed laudãda amplectẽdaq́; sic enim & reliquæ scientiæ & artes huic sacræ disciplinæ ancilãtur. Postremo aduertẽ quod Hiero. & alij ex Hebræo aliter vertũt hoc carmen & sic legunt; Foderũt mihi superbi foueas sed non iuxta doctrinã tuã. Sed in idẽ vtraq́; lectio redit quoniã falsa doctrina fouea est in qua hæretici capere volũt simplices, vt Saul qũ persequebatur Dauid quasi foueã fodebat in qua caderet, impellẽs eũ vt relicto Dei populo ad alienigenas trãsiret: ex quorũ cõuictu ad seruiẽdũ dijs alienis induceret, vt ipsemet dicebat. 2. Re. 26

Ezech. 33.

Ioſue. 7.

Hieronym.

Origenes.

Theodoretus.

Cicero de inuẽtione.

Hieronym.

2. Reg. 26.

Maledicti

Maledicti sunt in conspectu Domini qui eijecerunt me hodie vt non habitem in hereditate Domini dicētes; Vade serui dijs alienis. Dicat ergo iustus; Narrauerūt mihi iniqui fabulationes sed non vt lex tua, quoniā lex tua vera est imò & ipsa veritas, vnde & subdit.

VERSVS SEXTVS.

Omnia mandata tua veritas: iniqui persecuti sunt me adiuua me.

SVpra versu quinto octonarij & tractatus quinti docuimus quomodo sacra pagina abstractis vtatur pro concretis ad maiorem rei, de qua loquitur, commēdationem, vt hominē pium ipsam pietatem nos dicere solemus: sic ad exprimendam amplissimam veritatem quæ in lege Domini continetur vtitur Psalmista abstracto dicēs, Omnia mādata tua veritas, quoniam res in abstracto infinitatem quandam dicunt & illimitationem ex modo significandi. Limitatur quippe forma in subiecto atq; contrahitur, & terminus in concreto rem sic coarctatam in subiecto significat quam abstractum illimitatā dicit. Dicit ergo, Omnia mādata tua veritas, quia tota lex Dei & fides in veritate continetur, quod de nulla alia secta, vel lege dici potest nam hic est veritas omnis, nempe loquellæ, doctrinæ ac vitæ. Veritas loquellæ quia Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei omnes vt dicitur. 2. Petr. 1. qui nec falli nec fallere potest, vt infra. Principium verborum tuorum veritas. Est etiam veritas doctrinę, quia lex Dei nullum falsum, vel fictum admittit vt fabulæ poetarum consuescunt. Est demum veritas vitæ quia nihil vanum, vel in honestum, nihil bonis operibus dissonum lex diuina continet sed in ipsa omnia iusta, sancta, & honesta includuntur vt Sapien. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet, sapiētia, & innumerabilis honestas per manus illius, & ideo non in fabulis delectatur iustus sed in lege Dei quæ veritatem & bonitatem continet in quibus intellectus & voluntas tanquàm in proprijs obiectis oblectātur. Naturale quippe est cui libet potentiæ suo congaudere obiecto vt visus delectatur coloribus, auditus sonis, sic intellectus & voluntas vero & bono: sed quia iniqui vana diligunt & ludicra ideo legem Dei odio habēt & eius obseruatores persequūtur, quare subditur. Iniqui persequuti sunt me adiuua me. Vt bonus athleta atque bellator bella Domini nō

2. Pet. 1.

Sapien. 7.

renuit

renuit nec conflictus sed diuina credit sibi aspirare auxilia quibus ab hostibus victor euadat. Ideoq; nō petit vt persequutiones quie scāt, sed in persequutionibus postulat se iuuari. Sciebat enim quod omnes qui piè volūt viuere in Christo Iesu persequutionē patiūtur vt dicitur. 2. Timot. 3. maluit ergo persequutiones pati vt piè in Christo Iesu viuere posit. Nec expresit vocabula persequutio nū quia multi sunt persequutores nō solū quos videmus sed etiā, quos nō videmus, persequūtur nequitiæ spiritales, persequitur hæreticus, Iudęus, gentilis. Omnes ergo sunt sub persecutoribus qui piè in Christo viuere volūt & fortasse cū persequutiones non patimur tāquā cōdēnati habemur quasi nequaquā piè viuere velimus in Christo Iesu. Nā vtiq; cū sit definita sentētia quod omnes qui piè viuere volūt in Christo Iesu persequutionē patiūtur, is qui persequutionē nō patitur abdicatur quod nō sit pię intētionis in Christo. Deuotione enim fidei prælia persequūtur, si desint certamina vereor ne deesse videatur qui certare desiderat Omnia (inquit) mā data tua veritas quæ mandata nisi illa si me persequuti sunt & vos persequētur? Hæc mādata Psalmista licet anterior incarnationis sacramēto iā tamē audiebat in spiritu & quasi Christi discipulus nō subtrahebat se passionibus sed certaminibus offerebat, sciebat hoc sibi ad gloriam fructuosum, hoc ad custodiam salutis tutum, vt frequētibus exercitijs iusti pietas confirmaretur. Citò enim fides inexercitata langueſcit: & crebris otiosa tētatur in commodis, remissas excubias callidus insidiator irrumpit assuetum autem bello virum externa fraus instruit & glorioſæ prouehit palmam victorię. Pax ergo fidei corruptæ materia est quoniam autem amisimus exercitium, tentant otia quoniam bella nō frangunt nam in prælio nec vacat animus delectationi, auris adulationi. Aduertendum tamen quod ipse & alij non legunt iniqui nominaliter sed aduerbialiter inique, vel iniuste persequuti sunt, quod idem prorsus est. Iniqui enim, & iniusti iniquè & iniuste iustos persequūtur potest quis (ait Ambr.) & persequutiones pati sed non iniuste; quia persequutio est iusta si oderim⁹ obscœnos, si infesti fuerimus iniustis, si iniquos velimus opprimere ne pluribus noceant si auaros fraudis suæ cōpendijs exuamus, si execremur insolentiam superborū. Qui autē pro fide, pro iustitia, pro castitate, persequutionem patitur, bene is dicit. Iniuste persequuti sunt me adiuua me, vel iniuste vt ait August. quia in me non persequuntur nisi veritatem. 2. Tim. 3. Ambro. August.

VER-

VERSVS SEPTIMVS.

Paulò minus consumauerunt in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

PErsequutio hæc impiorum aduersus iustos in corpore terreno duntaxat fit, animus enim hominis qui spiritus est ab impijs tangi non potest, vnde Dominus in Euãgelio Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus & nõ habẽt amplius quid faciant. Et de impio quoddam dixit Dauid Psal. 51. Sicut nouacula acuta fecisti dolum, nouacula superflua capillorum dũtaxat radit radices autem non tangit: sic iniqui hæc temporalia & terrena quæ nonnunquam redundant eripere possunt nam ad animam quæ radix hominis est attingere nequeunt. Anaxarchus Philosophus cum in manus incidisset Nicroquæontis tyranni Cypri cui inuisus erat, Tyrannus Philosophum arreptum in mortario confecit & ferreis pistillis contundi iussit; hic illam vulgo celebratam vocem emisit. Tũde Anaxarchi manticam, nam Anaxarchum ipsum non percutis. Sentiẽs corpus non præcipuam hominis partem esse sed animę domicilium, ad quam tunsio illa non pertingebat. Vnde recte subdit Propheta. Ego autẽ non dereliqui mandata tua. Acsi diceret corpus tantum affligebant impij nam animus liber & integer ad custodienda mandata tua euasit; sic intelligit Augustinus hunc versiculum D. Aug. dicens. Hoc dicit Ecclesia multa strage martyrum facta, dũ confitentur & prædicant veritatẽ, non tamen ex toto defecit quia anima integra mansit, ideo subdit, Ego autem non dereliqui mandata tua. Potest & sic intelligi hoc carmen tanquàm sit vox totius Ecclesiæ quæ quantumcumque mala & persequutiones increbuerint: nõ tamen deficit fides imò nec charitas quæ mandata Dei obseruat in Ecclesia. Nã charitas nunquã excidit ait Paul. 1. Cor. 13. Ideò quippe Ecclesia dicitur pulchra quia nunquã iusti deficiẽt ex ea. Dicat ergo Ecclesia. Paulo minus consummauerunt me in terra, hoc est, ferè ad nihilũ redegerunt me & tamen non dereliqui mandata tua: quia semper supersunt iusti qui in medijs fluctibus stabiles perseuerant. Interrogabat Esdras Dñm dicens. 1. Esdræ. 9. Nunquid iratus es nobis vsq; ad consummationẽ? & respõdet huic quęstioni Dñs Hieremię. 4. Deserta erit omnis terra sed tamen consummationẽ nõ faciam. 2. Paralip. 21. dicitur. Noluit Dñs disperdere domũ Dauid propter pactũ quod inierat cum

1. Cor. 13.
1. Esdrę. 9.
Hierem. 4.
2. Paral. 21

cum eo & quia promiserat vt daret ei lucernam & filijs eius omni tempore; Sic pollicitus est Ecclesię suæ quæ est domus Christi filij Dauid vt nunquā fidei & charitatis lucerna in ea extinguatur: sed semper erunt in ea prudentes virgines quæ lampades habebunt accensas cum oleo, & fideles serui qui præcinctis lumbis & cū lucernis accensis in manibus expectabunt Dñm suum. Ipse Dñs id promisit dicens Ecclesię suæ in Petro Luc. 22. Ego rogaui pro te Petre vt non deficiat fides tua & Matth. 28. Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi &. 3. Reg. 19. dictum est Helię qui querebatur dicēs; Altaria tua destruxerunt & Prophetas tuos occiderunt & relictus sum ego solus & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinum responsum? Adhuc reliqui mihi septem millia virorum qui non curbauerunt genua sua ante Baal.

Luc. 22. Matth. 28. 3. Reg. 19

VERSVS OCTAVVS.

Secundum misericordiam tuam viuifica me: & custodiam testimonia oris tui.

CRebro repetit hanc petitionem eo quod in ipsa postulet auxilium continuum Dei quo ad singula opera indiget, sicut enim conseruatio vitæ corporis à continua Dei manutenentia pendet, sic etiam animæ vita quæ est gratia per Dei conseruatur præsens auxilium, sic enim vniuersa creaturarum moles tam in corpore quàm in spiritu à Dei pendet præsenti auxilio, sicut lumen aeris à præsentia solis eo enim momento quo se absentat in tenebris suis resoluitur aer. Idem de Deo Philosophari licet vt supra credo explicatū dedimus. Vnde & Psal. 103. Auferes spiritum tuū & deficiēt & in puluerem suum reuertētur. Ideo toties repetit hanc petitionem quatenus vita gratiæ continuè viuificetur vt possit omnia Dei mandata vsque in finem vitæ obseruare. Vel (vt Diuus Ambrosius docet) postulat continuum gratiæ & charitatis augmentum per quod vicissim possit & Dei obsecundare mandatis: & per eorum obseruationem virtutum omnium incrementum gignere. Sic enim & discipuli postulabant dicentes Domine adauge nobis fidem; & Ecclesia id in quadam collecta poscit dicens. Da nobis quæsumus Domine fidei, spei & charitatis augmentū, hoc est, in bonis & meritorijs operibus perseuerā-

Psal. 103. Ambros. Collecta Ecclesia.

tiam

tiam per quæ virtutes augeantur infuſę, hac quippe ratione voluit hoc arcanum reſeruare ſibi vt nullus certò ſciret ſe in charitate & gratia eſſe quatenus nullus ſocordiæ aut deſidiæ relinqueretur locus. Si enim iam eſſe in charitate ſciremus tanquam adepti quod volumus otio forſan inutili intercluderemur: ſed cum id ignoremus ſatagere neceſſe eſt vt acquiramus quo forſan caremus. Vt ſic
Matth. 13. vel augeatur ſi forte habuerimus vnde Matth. 13. dicitur regnum cœlorum ſimile homini negotiatori quærenti bonas margaritas; non patitur otium Chriſtiani negotium ſed ſemper quærere debet hoc pretioſum margaritum gratiæ Dei, quod ſi forte non ha-
Hierony. bet, acquirat, & ſi habeat, incrementum capiat. Vnde D. Hiero. Epiſt. 2. ad Demedriadem tom. 4. (ſi modo ſua eſt.) Nihil (inquit) in Chriſtiano propoſito, otio deterius eſt quod non ſolum modo non acquirit noua, ſed & parata conſumit. Sanctæ vitæ ratio proceſſu gaudet & creſcit, ceſſatione torpeſcit & deficit quotidianis ac recentibus virtutum incrementis mens inſtauranda eſt & viuēdi nobis hoc iter non de tranſacto ſed de reliquo metiendū, quandiu ſumus in hoc corpore nunquàm nos ad profectum veniſſe credamus ſic enim melius peruenitur: tamdiu non relabimur retrò quàmdiu ad priora contendimus. At vbi cœperimus ſtare, deſcendimus noſtrumq; nō progredi, iam reuerti eſt. Ceſſet omnis ignauia & inutilis de præterito labore ſecuritas, ſi volumus non redire currendum eſt. Apoſtolus de die in diem viuens Deo, non quid ante feciſſet ſed quid facere deberet ſemper attēdens dicebat. Fra-
Philip. 3. tres ego me non arbitror comprehendiſſe vnum autem quæ quidem ſunt retro obliuiſcens ad ea vero quæ ſunt priora me extendens ad deſtinatum perſequor ad brauium ſupernæ vocationis hæc Hieronymus. Prouerb. etiam. 4. dicitur. Iuſtorū ſemita quaſi
prouer. 4. lux ſplendens procedit & creſcit vſque ad perfectum diem; Sicut enim lux auroræ per incrementa ad lucem vſque meridianā creſcit quando Sol in ſuo maximo ſplendore micat: ſic iuſti per virtutum incrementa vſque ad meridiem æternæ vitæ perueniunt vbi fulge-
Matth. 13. bunt tanquam Sol in regno patris eorum vt dicitur Matth. 13.
Ambro. Quare D. Ambr. de altera vita hoc carmen explicat, hoc eſt, quod hic non poſtulat vitam gratiæ qua viuebat ſed vitam gloriæ quā non habebat in qua ſola Dei præcepta cuſtodiūtur perfectiſsimèque in hac mortali vita propter pondus carnis ad perfectum cuſtodirinō poſſunt de quo ſupra egimus verſu quarto primi octonarij

narij. Diuus Augustinus vt solet per testimonia martyria intelligit, nam testimonia Græcè sunt martyria, nam proculdubio quãdo tanta persequutionum crudelitas sæuiebat vt Ecclesia Dei paulò minus consummaretur in terra nullo modo Dei martyria, hoc est testimonia custodirent, nisi fieret eis quod hic oratum est; Secũdum misericordiam tuã viuificame, viuificati sunt enim ne amãdo vitam, negarent vitam, & ne negando vitam, amitterent vitam & sic qui pro vita veritatem deserere noluerunt moriendo pro veritate vixerunt. August.

DVODECIMVS OCTONARIVS.

ל

In æternum Domine: verbum tuum permanet in cœlo. 1. Lamed.

In generatione & generationem veritas tua: fundasti terram & permanet. 2. Lamed.

Ordinatione tua perseuerat dies: quoniã omnia seruiunt tibi. 3. Lamed.

Nisi quod lex tua meditatio mea est: tũc forte perijssem in humilitate mea. 4. Lamed.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me. 5. Lamed.

Tuus sum ego saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui. 6. Lamed.

Me expectauerunt peccatores vt perderent me: testimonia tua intellexi. 7. Lamed.

Omnis consummationis vidi finẽ: latum mandatum tuum nimis. 8. Lamed.

INCIPIT TRACTATVS DVODECIMVS.

VERSVS PRIMVS.

In æternum Domine verbum tuum permanet in cœlo.

Hic Propheta recognoscit vitam suam cõsistere in obedientia diuinę legis.

PErsonam quam in hoc duodecimo octonario induit Propheta, est hominis recognoscentis vitã suam consistere in obedientia diuinæ legis, & explicat hanc personã in quarto versiculo, vbi dicit; Nisi quod lex tua meditatio mea est: tũc forte perijssem in humilitate mea. Vbi in Hebr. sic legitur; Nisi quia doctrina tua fuerũt delectationes meę, perijssem in humilitate, vel afflictione mea. Iam supra in diuersis locis docuimus quomodo res omnes pendent à Deo in esse, & cõseruari sicut lux aeris à lumine Solis, vnde quãto quis Deo magis apropiat tãto melius in omnibus habebit, sicut quãto res suo plus appropinquat principio, tanto maiorẽ perfectionẽ consequitur. Per obedientiã autẽ mandatorũ Dei, anima maximè appropriat Deo quoniã per obediẽtiam volũtas ipsa traditur Deo, sic intelligit D. Greg. illud. 1. Reg. Melius est obedire quã sacrificare, quoniam in victimis (ait) aliena caro, in obedientia verò propria volũtas mactatur; cũ ergo per obedientiã volũtas Deo tradatur inq; Dei ius trãseat anima obediens: à Deo autẽ tanquã à primo fonte, & vita corporis, & animæ, & omnia deriuẽtur dona, optime Propheta infert & vitã & bonũ suum in obedientia diuinæ legis cõsistere, nã quia impij paulò minus cõsummauerũt eũ in terra: interijssẽt vtiq; nisi in obsequio legis Dei perstitissẽt, quare & seipsum ad Dei obediẽtiã prouocat atq; inuitat creaturarũ omniũ conuictus exẽplo, quę in omnibus indeficienter ordinẽ, & præceptum Dei obseruant, sic enim & scripturę mos est insensibilium ac irrationabiliũ rerũ obedientia nostrã damnare proteruiã, sic Isai. c. 1. dicit. Audite cœli & auribus percipe terra, eos testes inuocat cõtra homines qui indesinenter Dei exequuntur voluntatẽ cũ tamẽ homo maioribus affect⁹ bonis ei quotidie refragari nõ desinat, & subdit; Cognouit bos possessorẽ suum, & asinus præsepe Dñi sui me autem Israel nõ cognouit & populus meus nõ intellexit, erubescat homo ratione, ac intellectu præditus, qui tantarũ rerum notitiam sua potest perspicuitate

Gregor.

Isai. 1.

cuitate cõparare,& tamen eum à quo tot bona percepit pingui ac inexcusabili desidia cognoscere renuit,quẽ tamen bruta rationisq; expertia pro suo modo cognouerũt: ipse suis mãdatis contraire nõ pudet quæ tamen illa indeficienter obseruant. Vnde & quidã Propheta.3.Reg. 13. quasi homines aspernatus qui obturãt aures suas,ne audiant legẽ ad altare insensibile cõuertit sermonẽ dicens; Altare,altare audi verbũ Dñi:quia homines ad sermones Dei surdi effecti sunt alijs creaturis loquor quæ infallibili quodam cursu faciunt verbũ eius,vt earum conuictus exemplo erubescat, nam illę quidẽ contra nos testes erunt in die iudicij sua obediẽtia nostram inobedientiã damnãtes,vnde & scriptum est Sap.5.Pugnabit pro eo orbis terrarum cõtra insensatos & armabit creaturam in vltionem inimicorum. Taliũ ergo exẽplo prouocatus statuit iustus seruare mãdata Dei & dicit.(In ęternũ Dñe verbum tuum permanet in cœlo; In generatione & generationẽ veritas tua:fundasti terrã & permanet; Ordinatione tua perseuerat dies quoniã omnia seruiunt tibi) quorum obediẽtia motus dico quod in æternum non obliuiscar iustificationes tuas.Litera etiam quæ huic præmittitur octonario quæ est Lamed,siue Lamech,optime cum persona hac consonat,significat enim cor seruitutis,quia iustus cor suum tradit vt seruiat Deo,nec alium Dñm nouit præter eum,nec aliam legẽ præter diuinam aut in ordine ad eam,cor autẽ & corpus Deo cõsecrat atq; mancipat obediendo iugiter eius mandatis.In lege prẹcipiebatur quod seruus Hebræus qui vellet perpetuò Dño suo seruire, subula auris eius perforaretur applicatus postì domus vt simul postis,vel ostium domus perforaretur cum aure Exodi.21. Ad significandum seruum illum perpetuo addictum illi domui, sic iustus aurem suam perforat,vt audiat quid loquatur in eo Dominus eius & obtemperet eius mandatis applicitus Christi cruci atque in eius foraminibus perpetuo habitans dicens illud Isai. Dominus Deus aperuit mihi aurem,ego autem non contradico. Quare signũ quod quis sit seruus Dei est aurium perforatio hoc est ingens desiderium audiendi verbum Dei obsequendiq́ue mandatis eius.Sunt aliqui Christi cultores qui ad tempus tantũ seruiũt Deo,vel tempore quadragesimæ, Iubilei, aut cum passio Christi celebratur,vel in infirmitate ad horã:statimq́; ab eo deciscunt atq; à Diaboli, mundiq́ue seruitia deuiant.Iustus vero tanquàm verus seruus ac Christi mancipiũ perpetuo eius seruitio mãcipatur tam

3.Reg.13.

Sapien.5.

Exod.21.

Isai.

in prosperis quã in aduersis, omni tẽpore benedicit Deũ, obsequitur mãdatis eius & cõsilia eius semper in ipso permanent: imò sibi signũ crucis sigillat in fronte, vt assolent serui vt cuius sint Dñi intelligatur. Id exigebat sponsus cum charissimæ sponsæ dicit. Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum, hoc est, tã in corde, quã in corpore, tã in voluntate, quam in opere seruum te meũ ostẽdas, volo, vt in anima & in corpore signa mortificationis crucis Christi appareant vt vult Paul. vnde & ipse aliàs dicebat. De cætero nemo mihi molestus sit. Ego enim stigma ta Dñi nostri Iesu Christi in corpore meo porto, ideſt, signa crucis eius quibus, cuius sim seruus appareat. Igitur seruus perpetuò seruit liber autẽ quando vult egreditur aliũq; quærit herũ, seruus etiã gratis seruit nam liberi pro mercede locãtur. Verus Dei seruus ex amore Deo obsequiũ præstat nõ tanquã mercenarius pro mercede. Vnde D. Aug. dicebat. Etiã si scirẽ quod me ad inferna dãnaturus esses nihilominus te amarem atq; obedire tibi satagerẽ: quoniã nõ ob præmium sed propter te ipsum ipsamq; tuã bonitatẽ te diligo. Hæc autẽ seruitus plena libertatis ac honoris est hominẽq; nõ solum non deprimit imò maximè euehit ac in sublime attollit nã vt dicit D. Aug. 14. lib. de ciuitate Dei. c. 13. Licet hæc humilis seruitus videatur opprimere hominẽ, nam humilitas deorsum trahit, elatio sursum eleuat animum tamen hæc humilis seruitus (ait) facit subditũ superiori: nihil est autẽ superius Deo & ideo exaltat illum quem supremo omnium subijcit. Elatio autem eo ipso quo Dei respuit subiectionem cadit ab illo quo nõ est quicquàm superius, & ex hoc erit inferius sicut scriptũ est; Deiecisti eos dum eleuarentur Psal. 72. Nõ ait cum eleuati sunt sed cũ eleuarentur quia ipsum extolli iam defici est. Quare Christus Dñs Lucæ. 10. Qui se exaltat (ait) humiliabitur & qui se humiliat exaltabitur & Iaco. 4. Deus superbis resistit humilibus autem dat gratiam, vnde & dicitur seruire Deo regnare est, quoniam sicut propter primi hominis in obedientiam ad Deum rebellio atq; inobedientia viriũ sensitiuarum contra eum excitata est: sic è diuerso propter eius obedientiam qua mandatis Dei obsequitur ipse iam super se & vires suas iterum regnat ac eas subiectas rationi in officio continet, sicut dicitur Prouer. 21. Vir obediens loquetur victorias, quoniam qui ante propter inobedientiam victus à seipso iacebat: iam obediens sui ipsius victor ac Dominus euadit. Cum ergo id honoris afferat

Cant. 8.
2. Cor. 4.
Galat. 6.
Augusſt.
Idem. 14. de ciu. c. 13
Psal. 72.
Luc. 10.
Iacob. 4.
Prou. 21.

hæc

hæc nobilis seruitus: de ea maxime gloriantur iusti. Quare Paulus passim se seruum Dei appellat imò & pro titulo honoris assumit cũ multoties dicit Paul. seruus Iesu Christi, & beatissima Virgo cũ ab Angelo accepisset nuntiũ se in matrẽ Dei electã esse à Deo, respõdit. Ecce ancilla Dñi fiat mihi secundũ verbũ tuũ; hæc ergo est & personę & literę cõtinuatio. Dicit ergo iustus cuius vita in mãdatorũ Dei obseruãtia consistit. In æternũ Dñe verbũ tuũ permanet in cœlo. Per verbum in scriptura volũtas Dei intelligitur quoniã per verba voluntatẽ suã solent homines manifestare, quare idẽ est dicere, in æternum Dñe verbũ tuum permanet in cœlo, acsi diceret voluntas tua semper in cœlo adimpletur: id quod ibi præcepisti, semper fit, iuxta illud Psal. Omnia quæcumq; voluit Dñs fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis, & sic potest intelligi illud Matth. 24. Cœlum & terra trãsibũt verba autem mea nõ præteribunt, hoc est dicere, prius desinent esse cœlum & terra quã iussionẽ meam præterire audeant. Sed aduertẽdum quod per cœlum potest intelligi, vel cœlum ipsum quod cõtinet, vel ea quæ in ipso cõtinentur per, methonimiã, vt Angeli & reliqui cœlestes & vtroq; modo potest versiculus iste intelligi. Cœlũ ipsum mirabiliter atq; in desinenter verbum Dei obseruat, perpetuo tenore labitur cursumq; suũ prout diuina ordinauit sapientiã infallibiliter cõplet: luminariaq; eius suum iugiter obseruãt ordinẽ atq; motum conficiunt, nec dies deficit, nec nox, nec autumnus, aut æstas, ver quoq; hiemi succedit suoq; tẽpore cũcta cõtingunt. Vnde Eccl. 1. dicitur; Oritur sol & occidit & ad locum suum reuertitur ibiq; renascẽs gyrat per meridiẽ & flectitur ad aquilonem. Vbi duplicem motum Solis explicat primus vocatur diurnus quo rapitur Sol à primo mobili sicut & alij orbes, quo motu fit distinctio diei & noctis quod fuit opus primi diei quãdo diuisit Deus lucẽ à tenebris nõ enim situ sed locali motu distãt. Huic motui tribuũt Philosophi cõtinuitatem, vel perpetuitatẽ generationum. Alter motus est proprius Soli quo mouetur per Zodiacũ toto integro anno quo motu proueniunt tẽporum differentiæ secundum accessum Solis ad diuersa signa, de quo dicitur in opere quarti diei vt sint in signa & tẽpora. Huic motui per circulum obliquum tribuit Arist. diuersitatem generationũ & corruptionum. lib. 2. de genera. tex. 56. de primo motu dicitur; Oritur Sol & occidit & in locum suũ reuertitur rursumq; renascens. Vbi notãdum quod in Hebræo dicitur &

Lucæ. 1.

Psal. 118.

Matth. 24.

Eccl. 1.

Aristot.

in locum suū anhelans vt explicaret appetitus magnitudinē quoad perficiendum præceptum cursum aspirat, incredibilemq; celeritatē qua cōficit quasi in fine motus anhelans ad quietē sed postquàm tetigit punctum orientis, quasi resumptis viribus de nouo nascitur vt iterū percurrat. At de secūdo motu dicitur; Gyrat per meridiem & flectitur ad aquilonē, nam quando Sol accedit ad australia signa fit hyems, quando reflectitur ad aquilonem fit æstas: hoc autē ita infallibiliter euenit vt nūquā aliter fieri videamus. Cæterum tam indifficientem cursum nullo ordine naturæ mutabilē ad Dei nutum, tamen aliquando vidit mundus auersum, est enim ipse omniū artifex Deus respectu omnium cœlorum lapsum veSimile. luti magister horologij qui ad nutum suū rotas velumq; gubernat, vt quando ipsi libuerit cāpanam pulset, retrocedat etiam vel properet. Sic Deus pro suo velle, orbes vniuersos imò & ipsum splendidiorē omnium solē gubernat; nā cum suum iugiter indesinēterq; exequatur cursum si tū Deus iubet vt & stet, stat, si vt retrocedat protinus facit, si vt celeriori cursu properet facit, tempore Iosue. 10. Iosue stetit Sol longioremq; diē triūphanti populo præstitit, EzeIsai. 38. chiæ data est optio vt retrocederet Sol decē lineas in horologio regis, vel properaret, vtrumq; iubente Dño fecisset Sol, sed quia primum petijt rex decem lineas retrocesit annuēte Deo, retraxit radios suos cū Christus Dūs in cruce torqueretur quasi patiēti creaPsal. 32. tori cōpatiēs nec tātum facinus videre dignaretur. Vnde Psal. 32. Verbo Dñi cœli firmati sunt & spiritu oris eius omnis virtus eorū siue per virtutē intelligas ornatū cœli, siue orbiū motus ac influxus quæ omnia Dei subsunt voluntati. Sed secūdo potest intelligi de Angelis qui cōtinētur in cœlo, nā & in creatione nomine cœli intelligūtur cū dicitur. In principio creauit Deus cœlū & terrā, & quoniā cœlū in motu circulari creatū est, & ab Angelo mouetur hinc per cœli creationē etiā Angelos intelligere debemus. Imò &
Gene. 1. illud eiusdē. 1. ca. Gen. Spiritus Dñi ferebatur super aquas, non desunt qui de Angelis intelligant, quoniā nomine aquarū intelligūtur cœli, propter perspicuitatē, secūdū illud; Aquę quæ super cœPsal. 148. los sunt laudent nomen Dñi Psal. 148. Intelligunt multi per has aquas cœlū christalinū quod propter nimiā suā perspicuitatē ac cōcretionē, aqua cōgelata videtur, frequēs autē mos est in scriptura similitudinē rei ipsam rē appellare, per spiritū autem Dñi, intelPsal. 103. ligitur Angelus, secundū illud Psal. 103. Qui facit Angelos suos

spiritus

spiritus,quasi explicās Moysi dictū,ac si diceret,ille spiritus quem à principio dixit Moyses Angelus est,spiritus ergo Dñi ferebatur vel volitabat super aquas,hoc est,Angeli motores orbium volare faciunt cœlū cū velocissimo cursu illud moueant, isti ergo Angeli & omnes alij voluntatē Dei infallibiliter adimplent, & verbū eius faciunt,vnde Psalm. 103.Qui facis Angelos tuos spiritus & ministros tuos ignē vrentē, hoc est quod spiritus illos beatos nūtios ac ministros tuos facis illos etiā supremos omniū qui ob amoris magnitudinē Seraphin,hoc est ardentes,vocantur:in ministrorū tuorū numero collocas,& ministros tuos ignem ardētē,hoc est,Seraphin,qui ardentes dicūtur,etiā tibi ministrant, non solum Angeli inferioris Hierarchiæ tibi seruiūt,sed & supræmę tuo addicti sunt ministerio,vel per ignem vrentē intellige prōptitudinem qua Dei exequuntur mandata: quemadmodum ignis in flama velocissimi motus ac maximæ actiuitatis est, & ad hoc propositum adducit hoc testimoniū Paul.ad Hebræ.c. 1.& Dani.7. Millia millium mi nistrabant ei,& decies centena millia assistebant ei, ipse enim est quem adorat multitudo Angelorū.Iob. etiam. 26. dicitur; Colūnæ cœli contremiscunt, & pauent ad nutum eius:columnæ cœli sunt Angeli,per quos gubernantur ac mouentur orbes, isti cōtremiscunt,& pauent ad nutum eius per quod datur intelligi,summa illa filialis reuerentia qua Angelici spiritus coram Deo assistunt atq; ad nutum eius obediunt mādatis,vnde & in oratione Dominica Matth.6.Fiat voluntas tua,sicut in cœlo & in terra, hoc est, sicut Angeli cœli habitatores tuā exequuntur voluntatem, ita & exequantur homines, qui in terra vitam agunt. Potest etiam intelligi de bonis ac iustis hominibus,qui cœli dicuntur,quia portant imaginem cœlestis. 1.Corinth. 15. quorum conuersatio in cœlis est. Isti(ait Ambr.)sunt cœli in terris, qui enarrant gloriam Dei in quibus fides,grauitas, continentia, doctrina, vita cœlestis est, nam quemadmodum terra dictus est primus homo qui lapsus ex illa præuaricatione cœlestis gratiæ, & in hac vita terrena deiectus est: ita ècontrario cœlum dicitur qui vitam Angelorum, custodia integritatis exercet corpus suum, continenti sobrietate moderatur mentem quoque suam mitti tranquillitate componit, pecuniam pauperibus misericordi liberalitate dispensat, est ergo & in terris cœlum, in quo esse possint virtutes cœlestes in quo Dei verbum permanet. Semper igitur

Heb. 1. Dani. 7. Iob. 26. Matth. 6. 1. Cor. 15. Ambros.

horū exemplo adducti peccatores qui terra sunt & terrena sapiūt quibus & dictum est, terra es, etiam ipsi diuinis obsecundentur mandatis Deique verbum ac voluntatem adimpleant. ¶ Potest vltimo versiculus iste etiam intelligi de filio (secundum glossam) qui dicitur verbum patris secundū illud Ioan. 1. In principio erat Verbum. Nā verbum sensibile est quo aliquid dicitur alijs, verbū intelligibile quo aliquid sibi ipsi dicit homo nam per verba sensibilia alijs loquimur per intelligibilia nobis. Sicut enim ad notitiam sensibilem requiritur similitudo rei visæ in oculo. v.g. ita & ad intelligibilem requiritur similitudo rei intellectæ cum omnis cognitio (vt vera Philosophia tradit) fiat per assimilationem. Itaq; cōceptus ille quem intellectus format de re quā cognoscit appellatur verbum intelligibile: est enim imago quædam intelligibilis repręsentans rem intellectam quam cernens intellectus intelligit. Itaq; omnis natura intelligens verbum format quo intelligat: cū ergo Deus sit naturæ intelligibilis verbum producit quo se & omnia in ipso intelligit in quo suamet natura relucet; & quia in Deo nullum est accidens verbum illud nō accidens est sicut in nobis, sed substā tia, substantia autem aliena in Deo esse nō potest sed quicquid est in Deo est ipse Deus vt Aug. ait nihil in Deo præter Deū. Vnde verbum illud substantia diuina est eadē quę est in patre ad quem refertur; nam verbum ordinem dicit ad dicentē & ideò altera persona est & proprijssime dicitur filius: nam filius est qui ab alio procedit in eadem natura secundum rationem similitudinis. Verbum istud diuinum à patre dicente procedit in eadem omnino natura & similitudine, ergo proprijssime & non solum secundum metaphoram filius dicitur sed tamen nuncupatur verbum vt innotesceret nobis subtilissimus iste modus quo à patre procedit, nec seduceremur putantes ea fœditate gigni qua carnalis filius à patre generatur, sed tanquàm verbum intellectus subtilissima ac spiritualissima simulq; purissima generatione procedit. Hoc ergo verbū in æternum permanet in cœlo, est ergo filius coęternus patri sicut lux solis coęua est ipsi solinam cū semper seipsum intelligat Deus semper hoc verbū gignit vnde Psal. 2. Ego hodie genuite, hoc est, semper præsens est mihi hęc generatio nec vnquam definit quare Ioan. 1. dicitur. In principio erat verbū quod potest etiā intelligi in principio tēporis vt est illud Gene. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, hoc est, in initio temporis, si ergo in illo tēporis

Ioan. 1.

Augusti.

psal. 2.

Ioan. 1.
Genes. 1.

initio

initio iam erat verbum,& antea nullum tempus fuit, necessariò cõ sequitur,quod non in tempore,sed in æternitate erat hoc verbum Psal. 109. Ex vtero ante luciferum genui te. Verba sunt patris ad filium,idest dicere,ex diuinitate mea quę in me est veluti in vtero, hoc est,veluti in principio à quo diuinitas procedit, est enim diuinitas in patre fœcunda in cæteris personis veluti sterilis, ex diuinitate ergo quæ est in me ante omnia, quæ in tempore creata sunt genni te. Vnde D.Fulgentius in sermone de natiuitate dicit, Verbum hoc est non quod desinit prolatum,sed quod permanet natũ semper à patre,semper in patre,semper cum patre,cum ergo verbũ istud semper sit in cœlo,& ipsum sit thesaurus noster, in ipso enim sunt omnes thesauri sapientiæ,& scientię Dei absconditi,ibi debet esse cor nostrum, vbi est & thesaurus noster, maxima nobilitate afficietur,cor huic thesauro cœlesti adhærens, quod terrenis iunctum vilescit. Ibi thesauros nostros recondamus, vbi nec tinea,nec erugo demoliuntur,& vbi fures non effodiunt, nec furãtur, vt nos & ipsum verbum admonet,Matth. 6.

Psal. 109.

Fulgétius.

Matth.6.

VERSVS SECVNDVS.

In generatione & generationem veritas tua: fundasti terram & permanet.

QVatuor sensibiles creaturas perpetuas persistentes in obediẽtia Dei affert hîc Propheta. Primo cœlos,vt versu præcedenti;In æternum Domine verbum tuum permanet in cœlo,hoc est,imperium tuum perseuerabit in cœlis ad ęternam obedientiam, in cœlis ergo & in angelis verbum Dei in æternum permanet.Secundo permanet in sinceriſsima generatione inferiorum. Tertio in stabilitate terrę,vt fundasti terrã & permanet,quarto in temporis indefficienti perseuerantia,vt in eo omnia Dei verbum adimpleãt,vt versu sequẽti; Ordinatione tua perseuerat dies, sed in hoc versu primò agitur de adimpletione verbi Dei per successionem generationum,vt corruptibilia hæc exequantur præceptum quod dedit illis Deus,Gen. 9. Crescite & multiplicamini, & replete terram. Sensus ergo totius huius versus est idem cum illo quod dicitur Eccl. 1. Generatio præterit, & generatio aduenit,terra autem in æternum stat,idest dicere,rerum corruptibilium vicissitudinem esse,eo quod homines hominibus succedunt, & quia intercedente interitu nullus manere permittitur dicunt Philosophi

Gen. 9.

Eccl. 1.

quod vniuersalia rerum corruptibilium semper maneant, quanuis omnia singularia corrumpantur, vnde visibilis huius mundi facies perseuerat, licet omnia indiuidua paulatim consummantur, quod manifestū est diuinæ prouidentiæ indicium, secundū illud
Iob. 34. Iob. 34. Conterit multos & innumerabiles, & stare facit alios pro eis. Multa de hominis fragilitate breui eius lapsu vitæ Philosophi omnes docuerunt, in prouerbium quippe eorum abijt, hominis teneram facilēque corruptibilem massam, vnde & dicebant, Homo fictilis quòd fictilia vasa facile conteruntur, difficile seruantur, quod miser ac mortalis homo iugiter in se ipso experitur, vnde
2. Cor. 4. Paul. 2. Corin. 4. Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, sic
Augustſt. enim vocat humana corpora, de quo videndus Aug. serm. 1. tomo 10. vbi probat, quod si essemus vitrei, non essemus fragiliores, alij vitæ humanæ fugacitatem contulerunt fluminibus decidentibus ab alto monte magno impetu, quod insinuare videtur mulier illa
2. Reg. 14. Thecuites. 2. Reg. 14. cum dixit; Omnes morimur, & sicut aquæ dilabimur super terram quæ nō reuertuntur. Sed quod magis pro
Homerus. posito nostro congruit celebris est illa similitudo Homeri. 6. Illiados, qui comparauit hāc generationum successionem siluarū folijs succedentibus alio, & alio vere, nunc virent in autunno exicantur, ac decidūt reddit vernum tempus, alia de nouo viresc unt. Sic inter homines hi qui modo virore vitæ florent, statim exicantur, ac de-
Isai. 64. cidunt, & loco eorum alij in viriditate vitæ succedunt, Isai. 64. Cecidimus quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Quidam poēta hanc vitæ nostræ varietatem contulit rosis ab eodem roseto diuersis temporibus succedentibus, & quia vita Saluatoris nostri Christi pluribus laboribus fuit exposi-
Cant. 2. ta, idcirco flos campi dicitur, Cant. 2. Cui nulla fauet humana in-
Bernard. dustria, de quo vide D. Bernar. serm. 47. in Cantica. Hæc autem generationum vicissitudo quę à Deo rebus corruptibilibus indita est, semper infallibiliter obseruatur: annuatim quippe conueniunt animalia suosq; fœtus summa auiditate ædunt ac procurant, nec vnquam hoc desinet fieri, ne defficiente aliqua specie vniuersi pulchritudo trūca aut deformis appareat, quare dicitur (In generatione & generationem veritas tua) hoc est, vt veritas verbi tui appareat, quo vniuersa quæ creasti conseruare etiam sanxisti, corruptibilia hæc à generatione vna in aliam protrahuntur, vt sic veritas hæc in vniuerso persistat.

(Fundasti

(Fundasti terram & permanet.) Videtur terra quasi fundamentum,& vasim totius vniuersi substractam esse. Est enim elementorum infimum,ac super eam cætera eleuantur elementa, atq; mouentur, ipsa autem terra secundum se totam stat, licet secundum partes moueatur ad centrum, est autem tãquam mirabile quoddã prodigium considerandum, quod cum ipsa terra grauis sit, nullo innitatur fundamento, immobilis tamen ac firma consistat, & cũ rotundæ sit figuræ, quæ aptissima est ad motum, ipsa tamen immota perseueret,imo quod mirabilius apparet,quod si aliquid fundamentum habet illud est aqua,secundum illud Psal. 135. Qui firmauit terram super aquas, aqua autem lubricum ac labile fundamentum est, quomodo ergo terram ipsam stabilem tenet? & nullam aliam rationem adinuenies,nisi quia ita placuit autori naturę, ipsa quippe natura vniuscuiusque rei est, quæ ei à naturæ autore est indita,vnde hac sola ratione dicitur terra fundata, quia ita omnium opifici placuit, sicut enim solo Dei verbo congregatæ sunt aquę in vnum locum,vt partem terræ discooperirent,in qua respirantia animalia vegetarentur, ita solo Dei verbo terra ipsa immobilis atq; stabilis permanet,sic Psal. Qui firmauit terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi, ob hoc solum, quia sic disposuit Deus eam super suammet stabilitatem confirmans,absq; alio materiali fulcimento. 2.Pet.3. Latet enim eos hoc volentes,quod cœli erant prius,& terram de aqua,& per aquã consistens Dei verbo. Hoc est, quod sicut Dei verbo segregatæ sunt aquæ,vt terra nuda ab eis consisteret,ita eodem verbo stat stabilitate sua,& Prou.3. Qui fundauit terram in sapiẽtia sua, & Iob. 26. Qui appendit terram super nihilum. Veluti enim in aere suspensa terra apparet,& tamen Dei verbo in æternum sustinebitur, & capite.38.dicitur; Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ?indica mihi si habes intelligẽtiam quis posuit mensuras eius si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? super quo vases illius solidatæ sunt? aut quis dimisit lapidem angularem eius? nam artifex primo ponit fundamentum,& quanta debeat esse quantitas eius per suam artem determinat,& hoc diuina prouidentia determinatum est, quanta scilicet debeat esse terræ quantitas, ob quod dicit; Aut quis posuit mensuras eius si nosti?scilicet,per omnes suas dimensiones, tam longitudinis, quam latitudinis, & alias deinde per suam rationem artifex disponit, determinatum situm fundamenti

Psal.135. 2.Pet.3. Prou.3. Iob.26.

menti quem per extensionem lineæ mensuralis comprehendit, ob quod subditur; Quis tetendit super eam lineam, per quã significatur ratio diuinæ dispositionis designans determinatum situm terræ in partibus vniuersi. Deinde excogitata iam quantitate fundamenti, atque dispositio situ vbi collocandum sit, meditatur artifex in quo possit fundamentum firmiter collocari, vnde subdit; Super quo vasses illius (nempe terræ) solidatæ sunt? quia super centrum mundi firmata videntur, postremo prædictis primis excogitatis, iam opifex incipit lapides in fundamenta componere, & primo lapidem angularem, ad quem diuersi iunguntur parietes, de quo & subdit; Aut quis demisit (hoc est, deorsum misit) lapidem angularem eius? per quem significatur ipsum centrum terræ, cui diuersæ partes terræ connectuntur. Rectè ergo dicit Propheta, Fundasti terram, & permanet. Itaq; terra respectu hominũ habet rationem hospitij, quoniam homines hospites & peregrini sumus in terra ad cœlestem Hierusalem properantes, & per breue tẽpus quo viuimus quasi hospitamur in terra, quæ est veluti hospitium quodam, in quo hospites sibi succedunt, vnde Eccle. 29. Transi hospes &c. Quare spherico centro immobili permanente, cætera super eum mouentur, sic terra immota reliqua elementa super eam suos exercent motus, centrum autem indiuisibile quodam punctum est, nec mireris quod respectu totius machinę mundialis terra indiuisibile punctum sit, cum secũdum Alfraganum cæteros; Astronomos, minima stellarũ ex his quæ visu percipiuntur maior est tota terra, vt intelligat homunculus, quod etsi totius terræ dominatum acquirat (quod nulli vnquam homini accidit) indiuisibile punctum lucratur, quod si partẽ terrę in possessionẽ accipiat punctulũ puncti possidet, euisceratur ergo, digladiatur, tot mouet casus, tot concitat bella, vt imperceptibile quid sibi acquirat. Sed dubitari hic potest quomodo veritas hæc stare possit cũ illo, quod dicitur Isai. 24. Terra auferetur sicut tabernaculum vnius noctis. Ad quod responderi potest, quod dupliciter potest terra considerari, primò secundum elementi substantiam, secundò secundum exteriorem formam qua hominibus præbet habitaculum, secundum primum in æternum stat, iuxta secundum dicitur auferenda, quia non erit post iudicium viuentium mater, & sic intelliguntur diuersa loca quæ videntur contraria.

Eccl. 29.

Alfraganꝰ.

Isai. 24.

Hæc quidem quoad literam dicta sint, sed si ad spirituales tropolo-

pologicosq; sensus transire cupimus. Multa circa hūc locū iucundissima simul, & vtilissima se se offerunt, nam in hoc octonario docemur, quomodo cor nostrū disponi debeat, ad hoc quod debite Deo seruire valeamus, cū litera quę huic prępositur octonario, est Lamed, quæ vt statim diximus, cor seruitutis designat, nam ad hoc quod quis debitè corde seruiat Deo, octo debet habere. Primū cor in cœlū debet tendere vbi est thesaurus suus, vt in primo versu diximus. Secundò Ecclesiam à Christo fundatā debet credere. Tertiò seruītio Dei se totū debet subijcere. Quartò legi Dei studiosius ac iugiter debet vaccare. Quintò memorię quę studet debet tradere. Sextò corde misericordiā Dei debet petere. Septimò fortitudine accinctus aduersis non debet cedere. Octauò Christū finem omniū debet credere, quæ omnia per singulos versiculos Deo dante explicabimus. Sed in hoc secūdo dicitur, quod Ecclesia Dei à Christo fuit fundata, cū dicit; In generatione & generationē veritas tua, fundasti terrā & permanet. Circa quod notandū quod fides vnius mediatoris Christi semper fuit necessaria ad salutem post peccatū, Nā ipsum ait Paul. posuit propitiatorē pro peccatis nostris in sanguine ipsius, & illud Hebr. 11. Accedentē ad Deū oportet credere primū quia est, & quia remunerator est, in quo includitur fides Christi remuneratoris, hæc autē fides Christi per vicissitudinem generationū deriuata est vsque ad nos, secundū illud Rom. 1. Reuelatur iustitia Dei in Euangelio, ex fide in fidē, hoc est iustitia qua iustificamur per Christū, secundum D. Aug. lib. de spiritu & litera cap. 11. quæ dicitur iustitia Dei, quia eius gratia nobis cōceditur, vel quia communicatur nobis à Christo Deo reuelatur autē quia olim in lege erat promissa & operta, ex fide in fidē, hoc est ex fide veteris testamēti, siue prophetarum, quibus primo facta est reuelatio, in fidē Apostolorū, quibus plenius omnia tradita sunt, itaq; in generatione & generationem veritas hæc quæ est Christus, secundum illud Ioan. 14. Ego sum via, veritas, & vita, hoc est, ex fide priscorū Patrum, vsq; ad nos deriuata est. Quare cū Christus Dominus super asinam sedens Hierosolymā passurus intraret, turbę quę præcedebant, & sequebantur ab eo petebant cœlestē salutem, nātā qui præcesserūt eius aduentū, quàm qui sequuti sunt eius passione indigebant ad salutē. Quare semper fuit huius mediatoris fides necessaria, siue implicita, siue explicita, vt Theologorū schola docet, vnde omnes quotquot salutem consequuntur Christiani sunt, & etiam

Rom. 3.
Heb. 11.
Rom. 1.
August.
Matth. 11.
Ioan. 14.

& etiam veteres patres Christiani fuerunt, quia in fide Christi salutem consequuti sunt, vnde Ioan. 8. Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est. Hæc autem veritatis fides in Ecclesia semper permanet, quæ in generatione & generationem ad nos deriuata est, vt pote quam ab Apostolis qui à Christo acceperunt habemus nos. Dicitur autē Ecclesia Dei terra propter firmitatē & stabilitatē fidei, quæ semper in ea permanebit, rectè supradixit sapiēs Eccl. 1. Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum stat, quoniam sicuti, vt diximus modo, super terram tanquam super centrum cætera elementa mouentur, imo & ipsum cœlum vicissitudines generationū transeunt, ipsa tamen immobilis perseuerat, ita & super hanc Ecclesiam Dei diuersi motus prauorum hominum hæresum sectę, schismaticorū ac tyrannorum sæuitiæ transeunt, alijq; alijs succedunt. Vt Arius Hebioni, Manichæus Ario, illi Pelagius, sicque vsque ad Antichristum non patientur Ecclesiam desiderata sua tranquillitate frui, tamen ipsius fides, ac veritas immobilis, ac integra in æternum stabit; Bellabunt aduersum te, sed non præualebunt, Ierem. Vnde D. Greg. super illud Iob. 9. Qui fecit Arcturum & Orionas ait, quod Ecclesia Dei comparatur polis cœli, super quos tota machina cœli, tot contrarijs ac velocissimis motibus currit, ipsi tamen immobiles permanent, sic motus hæresum ac scelleratorum hominum qui Ecclesiam Dei persequuntur, in ea quidem contingunt ipsa autem eadem semper ac immota permanebit, quare optime eam contulit Diuus Petrus arcæ Noe, in qua solum illi qui ingressi sunt generalem mundi interitum per aquas euaserunt, de qua dicitur Gen. 7. Porrò arca ferebatur super aquas, impellebatur quidem ab aquis huc illucq; ferebatur, nūquā tamē submergi potuit, sed semper super eas præualuit. Sic Ecclesia Dei in qua solū à procella ignis, ac tempestatis erui poterimus, etiam si aquæ tribulationum aduersus eam intumescant non submergetur, catharactę cœli apertæ sunt, & fontes abyssi, & montes omnes ab aquis occultati sunt ac submersi, sed arca super omnes absq; submersione natabat, etiam si viri qui cœlestes videbantur cadant à fide, puteique abyssi aperiantur, hoc est, sepultę hæreses reuiuiscāt, montes operiantur, literati, prælati, doctores, religiosi in errorem inducantur, semper tamen super omnes fluctus domina præualebit Ecclesia, impelletur quidem à fluctibus huc, illucque circumferetur.

Ioan. 8.

Eccl. 1.

Lib. 9. moral. c. 6.

Gen. 7.

retur. Mahometus, eam ab Africa propellet. Lutherus à Germania, alij à Gallia propulsabunt eam: interire tamē ac omnino submergi impossibile erit, sed semper super aquas tribulationum secura transibit, fundata quippe est ab illo cuius manus formauerunt cœlum, vnde & veritas hęc constans semper ac firma perstabit, ita vt dicere posit Psalmista (In generatione ac generationem veritas tua, fundasti terram & permanet.) Vnde Paul. Roman. Humiliamur sed non confundimur, deijcimur sed non perimus, quare veritas apud Hebræ. dicitur, Stabile quodam solidum, & certum, è contra mendacium, instabile, quodam ac futile significat. Vnde & characteres ipsi quibus veritas inscribitur sunt in fundamento quadrati, & ampli quasi veritatis fundamentum constans, & stabile significetur; e contra literæ, ipse quibus mēdacium formatur, absq; fundamento sunt, & debiles vt illa ostendit figura * quia labile ac inconstans mendacij fundamētum designant, vnde Prou. 11. Vbi nos dicimus; Impius facit opus instabile, seminanti autem iustitiā merces fidelis, In Hebræo est, impius facit opus falsitatis, & seminanti iustitiam merces veritatis, quia secundum phrasim Hebræā idem est mendacium, quod instabile opus: veritatis autē fixam & permanentem rem designat, quare Ecclesia Dei fundata est à viro sapiente, hoc est, Christo qui supra fidei ac veritatis petram eam fundauit, nec flumina obruent, nec ventorum flatus subuertent illam, vnde ipse Dominus Matthæi. 16. ad Petrum ait, Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam męam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam, vt ibi Deo dante videbimus. Vide D. Augus. super hunc nostrum versiculū, qui hanc insinuat ac sequitur interpretationem.

* אמת Veritas. שקר Falsitas. Matth. 16. August.

VERSVS TERTIVS.

Ordinatione tua perseuerat dies: quoniam omnia seruiunt tibi.

TEmpus etiam ipsum diuinam sequitur ordinationem, per diem quippe tempus hic intelligere debes. Tempus autem secundum Philosophum. 4. Physic. mensura est motuum, & corporalium actionum quæ mensurantur vniformi illo ac regularissimo motu primi mobilis, vnde cum motu illo cœpit tempus, & quia cœlum illud creatum est in motu, cum ipso etiam initium sumpsit tempus, cuius vniformitas ex Dei voluntate, & verbo hucusque perseuerat, qua omnia & singula ei cultum, & serui-

Aristot.

& seruitutem exhibent, bene autem dicitur, Ordinatione sua perse-
uerat tempus, quoniam cum ipse disposuerit desinet esse tempus,
Apoc. 10. secundum quod angelus iurauit Apocal. quòd amplius non futu-
rum esset tēpus. Sed aduertendū, quod in Hebræ. sic habetur, Iudi-
cijs tuis steterunt hodie, ideſt, hæc omnia quæ retulimus nempe
cœlum, vicisitudines generationum, terra, & quæ in ea mouentur,
vt iudicijs Dei deseruirent vsq; hodie perseuerant, totum tempus
non est, nisi hodie quoniam non est nisi vnus dies repetitus, secun-
Gen. 1. dum illud, Factum est vespere, & mane dies vnus, vespere & mane
dies secundus, & sic de alijs, vel secundo quia nunquam aliquid ha
bitum est, habetur aut habebitur nisi hodie, nam quod habitum
est de tempore tunc fuit hodie, & similiter quod habebitur, tunc
erit hodie, & quod nunc habetur est hodie, itaque appellatione ho
die vniuersum tempus, secūdum id quod habetur de eo designat,
Hebr. 3. vnde Paul. Hebræ. 3. Donec hodie nominatur inter vos, hoc est,
donec in tempore viuitis quod semper est hodie, vnde dicitur plu-
raliter, steterunt hodie propter multiplicata hodie, & tunc sensus
est, quod tempora omnia quæ significantur per hodie ad hoc per
seuerant, vt exequutione mandentur diuina iustitia. Hæc interpre
Caietan. tatio est domini Caiet. sed prior est D. Hierony. & aliorum qui le-
Hierony. gunt ordinationi tuæ perseuerant hodie, hoc est, omnia relata, vt
Dei ordinationi obediant, vsque hodie manent. Sed nihilominus
mysticè aliter possumus carmen hoc interpretari, nam primo per
diem in Scriptura significatur Christus incarnatus, & hoc pro-
ter scientiæ claritatem, quoniam omnia nuda & aperta sunt oculis
eius, quare fidelibus qui sunt filij Christi per adoptionem dicit
1. Thess. 5. Apostol. 1. Thessalon. 5. Vos lucis estis & filij Dei, non sumus filij
noctis, qui in hoc die ambulat, imitando eius exempla, non peccat,
Ioan. 11. Ioan. 11. Qui ambulat in die non offendit, iste est dies qui duode-
cim habet horas, nempe duodenarium Apostolorum numerum,
vt Ioan. 11. Nonne duodecim horæ sunt diei? de quo die dicit
Rom. 13. Apost. Rom. 13. Nox præcesit, dies autem appropinquabit, abij-
ciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in
Simile. die honestè ambulemus. Solent homines cum dies est corpus com
ponere, cooperire atq; adaptare, ne quid inhonestū, aut indecorū
hominū prospectibus appareat, quod cum nox est minime curāt,
quoniā tenebræ eos occultant, ne videātur inter infideles ac paga-
nos, quibus sol iustitiæ nō est ortus, hoc est Christus, quoniam in

tenebris

tenebris agunt vitam non est tanta cura, vt vitia tegant imo indecora multa inter eos fiunt nec alij multum de his curant, vt apud gentiles videre fuit cum tot inter eos fœda publice permitterentur, quare inter alia eos Paul. Rom. 1. vocat incompositos, at inter Christianos, qui in hoc die ambulant, nihil quod à recta ratione dissentit permittitur, sed statim alij scãdalizantur, vel à fratre corrigitur, vel publice à prælato, vnde Pau. Vt filij lucis ambulate. De isto ergo die, ait Psal. Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam quod verbum semel assumpsit, nempe humanam animam & corpus, nunquã dimisit, sed illa vnio durabit in æternum, secundum illud Hebræ. 13. Iesus Christus heri & hodie & ipse in secula. Vel secundo per diem intelligitur lux fidei, quando cum charitate, & spe concomitata resplendet: hæ enim virtutes sunt per se infusæ à Deo hoc est nullo modo humana industria acquisitæ. Et hęc dies fidei significatur per primã filiã Iob, quæ appellata est Dies, spes vero per secundam filiam, quæ dicebatur Cassia, quæ interpretatur summus Deus, vel principium Domini; spes autem ad summa tendit. Tertia filia Iob, dicta est Cornustibij, quæ significat charitatem, quoniam tibium vnguentum est, charitas autem vnctio est animæ, sed diuina ordinatione iste dies perseuerant, quoniam ex Dei misericordia prouenit, vt hæ virtutes conseruentur in anima quibus posset de hoste palmam referre, sicut Iosue. 10. longissimum diẽ præbuit filijs Israel, vt sole eos illuminãte possent de inimico populo triumphare. (Quoniã omnia seruiunt tibi.) Nam vt dicit Gregorius. Probatio dilectionis: exhibitio est operis. & Ambros. Operatur magna si adest, si autẽ operari renuit amor nõ est. Tertio (vt placet D. Ambr.) intelligitur de die æternitatis, de quo Psal. 83. Melior est dies vna in atrijs tuis super millia, & Zach. 14. Erit dies vna nota Domino non dies nec nox, & in tempore vesperi erit lux. Dies illa septima est, quæ nescit occasum, ille verus dies est cuius verus sol Christus nũquã occidit. Noster enim dies nocte clauditur, dies vnus, qui vno semper ac immobili tempore perseuerat, vnus, quoniam sicut nunc fluens facit tempus ita nunc stans æternitatem, quia semper in eodem instãti perseuerat. Quare Deo qui æternus est omnia sunt præsentia, quia illud nunc ac instans æternitatis omnia secula ambit comprehenditque. Vnde Augustinus, ait Deus cui nec præterita transeunt nec futura succedunt. De quo die 2. Petri. 3. Ipsi gloria nunc, & in die æterni-

Rom. 1.

Hebr. 13.

Iosue. 10.

D. greg.

D. Ambr.

Psal. 83.

Zach. 14.

D. Aug.

2. Petri. 3.

Psal. 117. tatis amen. & Psal. 117. Hæc dies, quam fecit Dominus exultemus, & lætemur in ea, quoniam ordinatione diuina dies ille non solum sibi, sed & beatis omnibus in æternum perseuerat, per omniaque secula dies ille ducetur. (Quoniam omnia seruiunt tibi.) Ambros. Quod solum ibi verificatur. Vnde Ambros. hic ait, Videtur enim significare diem illum gloriæ, quando nox non erit amplius non indigebit lucernæ, vel solis lumine, quoniã Dominus illuminabit eos, vnde subdit, quoniã omnia seruiunt tibi, hoc est, Dei faciunt voluntatem nunc enim non omnes seruiunt ei: cum autem tradi- 1. Cor. 15. derit regnũ Deo & patri tunc erunt subiecta ei omnia. 1. Cor. 15. Qui sibi vniuersa subijciet acquirens omnium fidem per vnigeniti passionem, subiectio ergo mẽtium facit sedulam seruitutẽ; Ergo cum omnes crediderint in Dominum Iesum, tunc vniuersa Deo seruient, vt sit Deus omnia in omnibus, nunc autem non omnes sunt serui Dei, quia pleriq; serui sunt peccati, qui enim peccatum facit seruus est peccati: Dominus autem non vult cum alijs consortium habere dominatus, permanet ergo dies immutabilis. Potuit dicere, permanebit, sed prophetis futura pro præsentibus præsto esse videbantur in spiritu. Hæc Ambros. Igitur seruus Dei seruitio Dei se totum debet subijcere omnium creaturarũ exemplo, quoniam omnia seruiunt ei præter hominem, qui inter cæteras creaturas rebellis ac contumax cõtra Deum est. Vnde de hoc compunctus atque confusus iustus subdit.

VERSVS QVARTVS.

Nisi quod lex tua meditatio mea est: tunc forte perijssem in humilitate mea.

COnsiderans persona hæc, quæ cognoscit vitam suã in mandatorũ Dei obseruatione cõsistere: vitãq; animæ suæ inde pendere, cum subinde videat creaturas omnes obsequi voluntati illius, præcipuè quas numerauit nẽpe quæ perpetuæ sunt quales sunt cœlum, terra, tempus & successus generationis ad seipsum, mentem suam voluens ac cernens se inter pretiosiores Dei creaturas conditũ esse, immortalẽ gerere animã, ac perpetuæ beatitudinis ac æternæ felicitatis compotẽ, & quod his omnibus prætermissis Dei mandatis contraire audeat illumq; omnium opificẽ, quẽ reliquæ venerantur creaturæ: ipse solus contẽnere præsumat,

& quod

& quod de eo dicatur illud Iob. 15. Tetendit aduersus Deū manū Iob. 15.
suam & contra omnipotentē roboratus est, (que tenga el hombre
manos para Dios) adeo confunditur, compungitur, ac affligitur
vt nisi legis Dei meditationi inniteretur perijsset forsan in hac af-
flictione sua, nam conferendo conditionis humanæ miseriam, ac
inconstantiæ suæ fragilem lapsum cum persistentia aliarum crea-
turarum inobedientia Dei forsan desponderet animum suum, ac
de vita animæ suæ desperaret nisi in lege Dei fulciretur, quæ pœ-
nitentibus redditum, ac recuperationem promittit diceretque
cum Ecclesia; Desperarem nisi scirē misericordias tuas. Vnde alia
litera habet. Nisi quòd lex tua delectatio mea est, quod idem est
in sensu, quoniam meditatio rei delectabilis delectationem parit,
& quidem sensus huius versiculi clarus est, etsi clarior appare-
ret legendo absque, quod. Hoc modo. Nisi lex tua fuisset medita-
tio mea: tunc fortè perijssem in humilitatem ea, vt est etiam illud
Psalmi. 93. Nisi quia Dominus adiuuit me: paulò minus habitas- Psal. 93.
set in inferno anima mea, clarius diceretur. Nisi Dominus adiu-
uisset me. Humilitas autē hoc in loco pro afflictione sumitur. Vn-
de Hieronym. vertit, fortè perijssem in pressura mea, & Felix. In D. Hiero.
afflictione mea. Et quidem diuinæ legis meditatio animum in Felix.
aduersis roborat, in pressuris consolationem præbet, quare vt
quis Deo seruire dignè valeat, hoc etiam debet habere, vt sit
frequens in sacri eloquij studio, nam per sanctorum exempla,
quæ ibi scripta commemorat patientia nostra valde prouoca-
tur. Vnde Diuus Gregor. 2. moral. capite. 1. sic ait, Scriptura sacra D. Greg.
mentis nostræ oculis, quasi quodam speculum opponitur, vt
interna facies nostra in ipsa videatur, ibi enim fœda, ibi pulchra
nostra cognoscimus, ibi sentimus quantum proficimus, ibi à
profectu quantum longè distamus, narrat fortia gesta viro-
rum, & ad imitationem corda prouocat infirmorum: dumque
illorum victricia facta commemorat contra vitiorum prælia
debilia corda nostra confirmat fitque verbis illius, vt eo mi-
nus mens inter certamina trepidet, quo ante se positos tot vi-
rorum triumphos videt, nonnunquam vero non solum nobis
eorum virtutes asserit, sed etiam casus innotescit, vt in victoria
fortium, quid imitando arripere, & rursum videmus in lapsi-
bus, quid debeamus timere. & D. Ambrosius, super hunc versum D. Ambr.
sic ait; Atheleta nisi officio palestræ prius fuerit assuefactus, non

audet subire certamẽ. Vngamus igitur oleo lectionis nostræ mentis lacertos, sit nobis tota die & nocte exercitij vsus in quadã cœlestium scripturarum palestra: artusque animorum nostrorum salubris spiritualium ferculorum esca confirmet, vt cum aduersarius assistere cœperit & puluere nos suæ tentationis asperserit; stemus intrepidi, melius percutimus verberati si percutienti maxillam alteram præbeamus si vindictam non requiramus, sed ei
Rom. 12. & Deute. 32. qui dixit; Mihi vindictam, & ego retribuam causam vindictæ reseruemus. Cedimus aëreas potestates si nosmetipsos castigare nouerimus, exerceamus certamen, vt simus certamini semper parati, & cum frequentior aduersarij ictus ingruerit nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nunc corporis ægritudine, nunc mœrore animi, nunc terrore mortis, & acerbitate pœnarum dicat vnusquisque nostrum, qui potuerunt sustinere. Nisi quia lex tua meditatio mea est: tunc fortè perijssem in humilitate mea. Ac subinfert exempla plurima ex scriptura Iob, Ioseph,
D. Hiero. Esaiæ &c. & Diuus Hieronymus, ad Rusticum monachum ait, Ama sacrarum scripturarum studium, & carnis vitia non amabis, lex enim Dei armat animam, & in meditatione, & in sermo-
1. petri. 4. ne. In meditatione, vt hic dicitur. & 1. Petri. 4. Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini. In sermone,
2 Macha. vltimo. vt 2. Machabæorum vltimo. Singulos eorum armauit Iudas non clipei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis & hortatio-
D. Aug. Galat. 3. nibus. Diuus August. ait; Nisi quòd lex tua &c. Ista lex fides est non inanis fidei, sed quæ per dilectionem operatur. Galat. 3. Per hanc impetratur gratia, quę fortes facit in tribulatione temporali: ne pereant in humilitate mortali.

Sed aduertendum, quod particula fortè non videtur haberi in Hebræ. solum enim est particula, az, quod iuniores vertunt, tunc, aut iam, & in Græco est tunc vtique, & videtur fortè sententiæ officere. Nec enim dubitandum est, quin pereundum sit legis di-
D. Ambro. uinę meditatione sublata. Vnde D. Amb. interpretatur; Alioquin perijssem in humilitate mea, quod certitudinem indicat ac non
D. Hiero. dubitationem. Attamen D. Hieronymus transtulit fortè, nec est semper nota dubitandi, quia ex quodam tropo loquẽdi insinuat quicquam inconstantiæ voluntatis nostræ, quasi dicat; Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc insurgens fortis tentatio debilem, & inconstantem vtpote meditatione legis destitutum fun-

ditus

ditus perdidisset, & hæc est sententia Hilarij in hunc locum, qui non semel forsitan repetit, quòd ne quis diffidat (ait) frequenter admonuimus humiliatione id significari, cum tentationibus anima subiecta est, & infirmitati suæ derelicta humilis efficitur, lex ergo ei meditatio est, & nisi meditatio fuisset forsitan in humilitate perijsset: non est ergo meditatio legis cum tribulamur, & angustiamur relinquenda, sed cum varijs corporum infirmitatibus affligimur, cum inter persequutionum bella vexamur, constans in nobis debet legis esse meditatio. Vrant enim licet in excidium fidei ignes, lacerent quoque ad periculum salutis flagella, effodiant quoque ad eliciendam impietatis confessionem redempta à Deo corpora vngulæ, dicti tamen prophetici meminisse debemus, vt consortes ipsius simus. Dicamus & nos patientes atque vincētes; Nisi quod lex tua meditatio mea est: tūc fortè perijssem in humilitate mea, hæc Hilarius. ¶ Sed secundo aduerte, quod forte, vel forsan, non dicit incertitudinē consequentis, sed antecedentis, vt Soph. 1. Quærite Dominū, si quomodo vel si fortè inueniatis eum; incertitudo in antecedēti sita est, nam si quæsieris Dominum, vt debes absq; dubio inuenies illum, quod Dominus Samaritanæ explicuisse videtur cum ei dixit Ioan 4. Tu forsitan petijsses ab eo, & daret tibi. Vbi, forsan, in antecedenti est, non enim est dubium, quod qui rectè à Deo petit accipiat, sed quod dubitari potest est, an tu rectè petas. Sic in proposito; Nisi quòd lex tua meditatio mea est tunc fortè perijssem in humilitate mea: dubitatio ac incertitudo in antecedenti est, nempe si lex Dei fuerit meditatio tua, nam si hoc incertum est etiam & salus tua erit incerta. Vide D. Ambros. 2. de Pœnitentia. c. 5. vbi multa testimonia scripturæ affert in quibus fortè, & forsan, non dicunt incertitudinem, aut dubitationem, sed potius maiorem addunt certitudinem.

D. Hilar.

Sopho. 1.

Ioan. 4.

D. Ambr.

VERSVS QVINTVS.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me.

HVnc versum inducit Aug. quasi præcognitionem beneficij habiti ex meditatione legis, quasi dicat. Quia per meditationē legis tuæ nō perij in afflictione, & humilitate mea, sed magis fui iustificatus: ideo huius nunquam obliuiscar, nec à

D. Aug.

memoria elabi poterit lex tua, quæ iustificat in æternum, hoc est in æterno meo, id est, in tota vita mea, vel in ęternū, hoc est. In cœlo, vbi in æternū viuitur, memor ero tāti beneficij. Ibi enim sancti memores beneficiorū Dei, quibus ad tantū bonū pertracti sunt: in eius laudibus totos se incessanter effundūt, & certè homo ea in quæ studium impendit, memoriæ tradere debet, ne obliuioni tra-

Similitudo dantur. Sicut enim cibus in stomacho receptus, & statim reiectus nihil homini proficit, sed magis lædit stomachum: sic & lex Dei audita, vel lecta, si memoriæ nō tradatur. Nam & olim Deus præceperat, vt nullatenus legis suæ obliuiscerētur, sed quod mādatum illud ante oculos eorū pēderet: hæc enim erāt phylacteria illa, quæ Pharisæi dilatabāt, nimirū quòd à pilo capitis pendebant duæ papiri, quibus mandatū de dilectione Dei & proximi continebatur

Prouer. 3. scriptū, & hæc ante oculos eorū volitabant. Et Prou. 3. dicitur; Fili mi ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuū custodiant. Nam si sic feceris (subiūgit inter alia) misericordia (nempe Dei) & veritas te non deserent. Sic Hebræ. legunt; Et statim circunda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui, hoc est, firmiter & vndiq; tibi adsint semperq; tibi sint præ oculis, velut quod circundatur collo, & à collo depēdet, vndiq; hominē cingit, semperq; ob oculos versatur. Describe nō in tabulis æreis, vel lapideis, in qualibus lex Moysi fuit scripta, sed in tabulis cordis tui: hoc est, imprime eas sic in corde tuo, vt eas tibi semper legas, nec obliuioni tradas. Sed de exequēdis semper cogites, & inuenies gratiā, & disciplinā bonā corā Deo, & hominibus, hoc est, si hoc feceris gratiosus eris, & bonæ intelligētiæ apud Deum, & homines. Et vt hic

D. Ambro. adnotauit D. Ambr. Pascha primum celebratum est in Ægypto, & antequam de potestate Pharaonis liberarentur, agnus occisus est: & post ingressam terram promissionis idem pascha repetitum ac celebratum est, quod quidem vt memoria tanti beneficij institutum fuit, vt nos doceremur, quod in hac vita in qua ad huc sub Pharaonis potestate sumus, hoc est, diaboli & mundi tentationibus, ac carnis agitationibus expositi meminisse oportet legis Dei, qua iustificamur, & à qua gratiam vt à tot malis eriperemur, recipimus, & in futura, quæ per promissionis terram significatur, etiam apud beatos tanti beneficij memoria celebratur, cum se à dæmonis potestate totq́ue, ac tam magnis periculis eruios, ac liberos se gratia Dei vident, & quia per obseruantiam legis Dei

viuificati

viuificati sunt, dicit; In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. Secundo ex eodem D. Ambros. aduertendum, quod hic vocat legem Dei iustificationes non quia lex vetus ex se ipsa iustificaret, sed quia hanc iustificationem, quæ per legem nouam adimplenda erat, significabat. Quare circuncisio, quæ præcipuum sacramentum, ac præceptum illius legis erat, vocatur à D. Pau. Rom. 4. signum; Et signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei, eo quod significaret, quod in semine Abrahæ benedicendæ erant omnes gentes, & quod per Christum, qui ex semine eius nasciturus erat, consequi deberet vera iustitia, quæ ex fide est Christi. Signaculum autem dicitur signum aliquod occultans id quod reuelandum est amicis, vt patet in literis sigillatis, & secundū hoc dicitur Apoc. 5. Dignus est agnus qui occisus est, accipere librum, & aperire signacula eius. Claudebatur ergo sub signaculo circuncisionis secretū incarnationis Christi ex semine Abrahæ. Quare & Theologi dicunt, quod in sacramentis veteris legis passio Christi operabatur per modum causæ finalis, in nobis vero per modum causæ efficientis, nam finis mouet in intentione, quoniam finis in intētione apprehensus mouet ad opus, nec oportet, vt sit præsens effectui. Causa autem efficiens præsens effectui est, & ipsum contingit ac efficit. Finis legis (ait Pau.) fuit Christus, ad illum ergo dirigebatur intentio priscorum patrum per fidem implicitam, quam de eo habebant, & fides illa Christi, quam in suis cæremonijs profitebantur, cum coniuncta erat charitati iustificabat eos. Sacramentū quippè nihil aliud erat quàm figura iustitiæ, quæ per Christū habenda erat. Sed in sacramentis nouæ legis operatur per modū causæ efficientis, quæ præsens est effectui, & ideo nostra sacramenta ex opere operato (vt dicunt Theologi,) hoc est, ex se ipsis iustificant. Non autē vetera, quę vacua à gratia erāt, nostra verò & gratiā in se ipsis cōtinent: & eam verè suscipientibus conferunt, vt ait Conciliū Florentinum.

Idē D. Ambrosius.

Rom. 4.

Apoc. 5.

Rom. 10.

Con. Flor.

VERSVS SEXTVS.

Tuus sum ego saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui.

SExtum, quod verus Dei seruus habere debet, vt in secundo versu huius octonarij ꝓposuimus, id est, vt Dei misericordiā toto corde expostulet, vt præcepta legis implere possit fine,

qua nec Dei iustificationes intelligere valemus, nec commendare memoriæ, & quia humilitas facit exaudibilem orationem, secundum illud Eccles. Oratio humiliantis se penetrat cœlos, ideo primo se totaliter Deo subijciens dicit; Tuus sum ego. Omnia quidē, secundum potestatem sunt Dei, sed secundū imitationē nō omnia sua sunt. Superbus nō Dei, sed suus vult esse, ideo perdit, quod est, sed humilis Dei vult esse, & ideo conseruatur in esse. Vnde Augu. hîc ait, Non leuiter trāseundum est, quod ait; Tuus sum ego, quid ergo non est Dei? an forte, quia in cœlis dicitur esse Deus ideo putandum aliquid in terra nō esse eius, cum alibi Psal. dicat; Domini est terra & plenitudo eius? quid est ergo, quod iste ita quodā modo familiari, se Deo cōmendandum putauit? vt diceret; Tuus sum ego saluū me fac, nisi intelligi volens, quod malo suo suus esse voluerit, quod est inobedictiæ primū & maximū malum, & tanquā dicens; Meus esse volui, & perditū me feci, tuus sum (inquit) saluū me fac, quia iustificationes tuas exquisiui, non voluntates meas quibus fui meus, sed iustificationes tuas, vt essem iam tuus. Deus non nostra, sed nos vult, vt Paul. non quæ vestra sunt, sed vos. Quintus Fabius, maximus Romanorum Imperator cum ad eum auri & argenti munera per legatos ex quadam prouincia misissent, vt eum placerent, respondit. Populus Romanus non aurum, sed dominos ac possessores auri sub suo vult esse dominio. Sic omnium Imperator Deus non nostra, sed nos, hoc est, non bona temporalia nostra, sed cor quod dominatur eorum sibi donari petit. Quo mihi multitudo victimarum vestrarum? plenus sum. Ob hoc enim non rectè diuisit Cain, vt supra retulimus, quia semetipsum sibi, externa autem bona Deo dabat, cor à nobis exigit Deus. Fili præbe mihi cor tuū. Id dixit Abraham Gen. 14. Da mihi animas cætera tolle tibi. Id tibi dicit Deus tuus; Da mihi cor, & animā tuā, cætera tibi sint; In me sunt Deus vota tua, ait noster Propheta Psal. 55. Hoc est in me ipso sunt, quæ tu vis, nimirū cor, & anima mea. O quā pauci verè possunt dicere, tuus sum ego. Obsecro patiēter auscultate D. Ambr. sentētiā, quę si prolixa aliquātulum sit, grauitate tamē sermonū prolixitas cōpensatur. Facilis vox (ait) & cōmunis hęc videtur, tuus sum ego, sed paucorū est, satis rarus est, qui Deo dicere possit, tuus sum ego. Ille enim hoc dicit, qui adhæret Deo totis sensibus, qui aliud cogitare non nouit. Ille hac vōce vtitur, qui potest dicere; Dñe ostē de nobis patrē, & sufficit nobis,

Ecc. 35.
D. Aug.
Psal. 23.
2. Cor. 12.
Isaiæ. 1.
Prou. 23.
Gen. 14.
Psal. 55.
D. Ambro.
Tuus sum ego ostenditur.

nunquid

nunquid hac voce vtitur auidus pecuniæ,honoris,potestatis?multis non est satis Deum scire.Et quid pluribus? tanti populi, tantæ nationes,tanti diuites,paupertatem putāt Domino seruire, & qui supra omnes est illis exiguus & angustus est, illis non est satis Dei filius,in quo sunt omnia: ille denique diues in Euangelio, cui dictum est, Si vis perfectus esse,vade,& vende omnia &c. Deum sibi sufficere non iudicauit; denique & contristatus est, quasi plus esset quod relinquere iuberetur,& quod minus esset eligere.Ille ergo solum dicere potest,tuus sum ego, qui dicere potest, Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te. Apostolorum itaque hæc vox est,non tamen omnium Apostolorum, nam & Iudas Apostolus fuit & in conuiuio inter Apostolos Christi recumbebat,dicebat & ipse,tuus sum,sed voce non corde. Venit & intrauit in eū Satanas,& cœpit dicere, non est tuus Iesu, sed meus. Denique ea quæ mea sunt cogitat, quæ mea sunt pectore suo voluit, tecum epulatur,tecum pascitur,à te panem accipit, à me pecuniā, tecum bibit,& mihi tuum sanguinem vēdit, tuus est Apostolus,& meus est mercenarius. Nō potest dicere secularis tuus sum:plures enim dominos habet,venit libido,& dicit;meus es quia ea quæ sunt corporis concupiscis, in illius adolescentulæ amore te mihi vendidisti,in illius concubitu meretricis pretium pro te enumeraui, venit auaritia & dicit argentum & aurum quod habes seruitutis tuę pretium est, possessio quam tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ est, Venit gula,& dicit meus es, vnius diei conuiuium pretium vitæ tuæ est. Ille sumptus epularum tui est summa contractus. Et quod peius est carne emptus es, vilior cibo es tuo. Pretiosior est vnius diei mensa tua, quàm totius temporis vita:inter calices te redemi, inter epulas acquisiui. Venit ambitio, & dicit tibi,planè meus es, nescis, quod imperare te alijs feci, vt mihi ipse seruires? nescis quod potestatem ideo tibi contuli, vt meæ subijcerem potestati? an ignoras Domino nostro dictū; Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me? ante ergo subijcitur qui alios vult habere subiectos. Veniunt omnia vitia, & singula ei dicunt, meus es, quem tanti repetunt vile mancipium est:quomodo ergo tu qui huiusmodi es poteris Christo dicere,tuus sum? Respondebit tibi ille; Nolo habere seruum pluribus dominis seruientem, nam quomodo meus es,si verbis mihi dicas, tuus sum,& operibus neges? Non est meus quem libido succendit, quia mea castitas

Matth. 19.

Libido.

Gula.

Ambitio.

Matth.4.

est, non est meus, quem cura spoliandi minoris excogitat, quia mea est largitio, non est meus, quem aura mobilis inquietat, quia mea est trãquilitas, non est meus, vini crapula temulentus, gloriæ secularis ebrius, pax sum ego, litigare nõ noui, non est Christi, nisi qui alienus est à crimine: qui enim plures dominos habet, non potest Christo dicere, tuus sum ego: & ideo Psalmista, vt ostenderet qua ratione quis dicere potest Christo, tuus sum ego adiungit. Iustificationes tuas exquisiui, quasi dicat, ille verè tuus est, qui nihil aliud extra te quærit. Solum quærit iustificationes tuas, idest, mãdata tua perficere, hæc omnia elegãtissimè ac sanctissimè Ambr. in hoc Psalmo concionatur. ¶ Sed secundo aduertendum, quod in hoc versu videtur responsum dari quæstioni factæ. 1. Reg. 30. Vbi dicitur; Cuius es tu, vel vnde & quò pergis? ita quęsiuit Dauid à quodã peregrino: & hæc tria quærit Christus à nobis. Et ad primam interrogationem respondet dicendo, tuus sum ego. Ad secundam cum dicit, saluũ me fac, quasi dicat, Ego sum de terra saluandorum, scilicet, ciuis Ierusalẽ: causam vero viæ, vel finem propinquum ostendit, cum dicit; Quoniã iustificationes tuas exquisiui, sed ille à quo quæsiuit Dauid contrarium respondit, & multi inter Christianos, ita respondere possunt, dixit enim puer, Ægyptius, idest fatuus, mundanus, seruus sum viri Amalechitæ, id est, diaboli lingentis sanguinem, exiuimus ad australem plagam, hoc est ad prosperitatẽ mundi. ¶ Animaduerte tamen, quod tam iusti quàm peccatores Dei sunt, licet diuersimodè valde. Dicunt enim impij esse Dei quia per potentiam suam eos detinet puniẽdos. Iusti autem sunt Dei, quia inter bona & amabilia sua cõputant. Vnde Sapiẽ. 15. dicitur; Etenim si peccauerimus tui sumus sciẽtes magnitudinẽ tuam, hoc est infinitatẽ potẽtiæ tuæ qua impios sub iustitiæ tuæ ordine cõtines. Et si non peccauerimus, scimus, idest, firmissima fide credimus, quia apud te cõputati sumus, idest, numerati & electi, vt in cælis æternaliter præmiemur. In hoc gaudete, & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cęlis: vbi aduertendũ, quod istud dicitur præcisè de electis, quorũ numerus soli Deo cognitus est, vt docet Aug. in Enchirid. c. 22. & Ecclesia in quadam collecta dicit: Deus cui soli cognitus est numerus electorũ in superna felicitate locandus. Sed obserua, quod proceres atq; diuites homines aliter possident modica & vilia, aliter pretiosa & nobilia. Hæc enim cõputata habent & ad numerũ certũ redacta, ne aliquod

D. Ambrosius.

1. Reg. 30.

Sapien. 15.

Lucæ. 10.

D. Augustinus.

eorum

eorum pereat,illa tamen & si possideāt non tanti pendent,nec cōputāt, nec in numerato habet. Nec eā scit qui ditissimus est quot aciculos habeat in domo sua. Scit tamen quot aurea,vel argentea vasa. Ad hunc modum se habet Deus circa reprobos & electos. Nā licet omnium numerū nouerit, tamen electorū numerū quasi prædefinitū,& de prima intentione computatū habet. Reprobos vero quasi res viles nulliusq; momēti quasi nullius essent numeri parui pendit, nec ea diligentia, ac proposito qua electi numerantur,vnde Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus:quare Boetius lib. 1. Arithmet. loquens de diuisione numeri per diminutū & superfluum & perfectum dicit; In his est magna similitudo,virtutis & vitij, perfectos enim raros inuenimus numeros, sed superfluos & diminutos, multos & infinitos. Perfectus enim numerus est, qui ex oībus partibus suis aliquotiens simul sumptis constat, sicut est numer⁹ senarius qui cōtinet numerū binariū,& ternariū,& binarius ter sumptus,& ternari⁹ bis sumptus ipsum numerū senariū cōstituūt, & infra cētū millia nō sunt nisi quinq; tales numeri, & quia tāta est malorū copia,nō tāta cura est Deo,vt numerent,sicut de electis, qui inter pretiosissima Dei vasa cōtinent: in magna enim domo sunt vasa aurea,& argētea,& fictilia (ait Paul.) hæc nō habent in numero ea diligētia qua alia. Isai. de iustis cap. 13. dicit; Pretiosior erit vir auro,& homo mundo obrizo,& bene dicit vir: quia sicut lex ordinabat antiqua, mulieres & paruuli nō numerabantur,sed soli viri. Ita apud Deum effœminati,& ad virilia opera molles,ineptiq; non cōputant inter pretiosa:sed tantū viri qui aduersis,ac iniquis suggestionibus viriliter resistere audent. ¶ Vltimo aduertendū,quod in Hebr.sic legitur;Ego tibi sum,sicut illud Cant. Dilectus meus mihi,& ego illi, nā per hoc insinuatur amor amicitiæ qui reciprocus est, & inter Deū & hominē locū habet.

Simile. Eccles. 1. Boetius. 2. Tim. 2. Isaiæ. 13. Cantic.

VERSVS SEPTIMVS.

Me expectauerunt peccatores vt perderent me: testimonia tua intellexi.

SEptimum quod athleta Domini debet habere, id est, quod aduersis non cædat: nam ars hominis ex eius operatione probatur. Fortitudo in pugna,seruitus in obedientia, arbor quæ omni vento cędit signū est non adeò fixè radicatā esse,homo qui omni aduersitati flectitur,non firmum habet fundamentū in Dei amore.

Ephes. 3. amore. Vnde Paul. Ephes. In charitate radicati & fundati. Quare ait hic Psal. Me expectauerūt peccatores, vt perderent me. Tamē ego firmus, stabilisq; permāsi, nam subdit, Testimonia tua intellexi. Intelligere est intus legere, acsi diceret. Intus radicata mandata tua semper recondita seruaui: quapropter in aduersis rectus ac firmus permansi, vel ideo versu præcedēti dixi; Saluum me fac, quoniam me expectauerunt peccatores insidiantes latenter, vt perderent me, faciendo cōsentire peccato. Obserua. Aliter expectat nos Deus, aliter diabolus, Deus nos expectat, vt saluet: diabolus vt per-

Isaiæ. 30. dat. Isaiæ. 30. Propterea expectat Dominus, vt misereatur; de dia-

Iob. 40. bolo dicitur Iob 40. Absorbebit fluuium, hoc est dissolutos, & habebit fiduciā, quod iufluat Iordanis (idest vir iustus) in os eius.

Psalm. 9. & Psal. 9. Insidiatur in abscōdito quasi leo in spelunca sua. Iere. 3.

Ierem. 3. In vijs sedebit expectans eos quasi latro in solitudine, (Es caçador

Iob. 4. de espera.) Vnde Iob; Sub vmbra dormit in secreto calami, in locis humētibus, nō dormit, licet fingat se dormire, vt nos imparatos pleno agmine adoriatur, sed sub vmbra nos expectat, hoc est in tenebris peccatorū, in vmbrosis locis, vbi veritas non docetur. Peccator odit veritatem, in tenebris ignorantiæ amat sedere. Vnde patres nostri statim vt peccarunt, sub vmbra ficulneæ fugientes delitescere voluerunt: nam qui malè agit, odit lucem, In secreto calami, calamus virorem præsefert extra, licet intra vanus sit, deliciæ sunt diaboli hypocritæ, & illi qui in exterioribus, & ceremonijs tātum se bonos ac religiosos ostendere satagunt. Cum tamen in corde vacui omni virtutis medulla sint, cōtra quos iustus holocausta

Psalm. 65. medullata promittit offerre. Psal. 65. idest, opera pinguia, quæ ex deuotionis ac amoris pinguedine proficiscantur, ne de eis dicatur

Isaiæ. 29. illud Isaiæ. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autē eorū longe est à me. Nam sicut arūdo quolibet cōmouetur appetitu, quia vanum absq; charitatis medulla gerit cor. Vnde subdit, in locis humētibus. (Al beuedero, al abreuadero, como à pajaros,) idest, in corporis voluptatib⁹ eos expectat vt capiat, loca humida lutuosa sunt. In fæcibus, & libidinosis obscenisq; voluptatibus, vt postquā eos acceperit (con pantanas) vt in bello fit, exultet cōtra eos & im-

Thren. 2. properās; ac sibilans dicat illud Thren. 2. Oēs inimici tui sibilauerunt, & fremuerunt dentibus suis, & dixerunt, deuorauimus. En ista est dies, quam expectabamus, inuenimus, vidimus, sed contra eos ait iustus. Testimonia tua intellexi, non solum ore versaui, sed

intus

intus legi ac meditatus sum,non in cortice, vt Pharisæi, sed intus in spiritu legi,intelligens legem tuam in spiritu præcipuè seruandam esse,hoc est in charitate,quæ est anima & mens legis tuæ.

VERSVS OCTAVVS.

Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.

Secundus intellectus huius versus.

DVpliciter intelligi potest carmen istud, vel iunctim, vel diuisim,hoc est,vel cum connexione partis posterioris cum priore,vel secundum diuisionem partium.Hoc secũdo modo hunc facit sensum; Omnis consummationis,hoc est,omnis rei finitæ,consummatæ siue creatæ vidi finem, sed tuum mandatum est nimis latum, finem eius nequeo comprehendere, eo quod per omnia secula firmum permaneat,nec aliquem habeat finem, sed ad æternitatem Dei obseruatores suos perducat. In reliquis autẽ nihil tam perfectum & absolutũ inueni,quod non haberet finem, quare Paul.2.Corinth.13.ait, Charitas nunquã excidit, nam per tale mandatum charitatem intelligit, vt statim videbimus.Itaque secundum hunc sensum consummatio accipietur pro ipsa re consummata, vel pro re creata. Vnde & aliqui cum infinitiuo verbi substantiui legunt sic,omnis consummationis vidi esse finem, sed quoniam secundum hanc huius versus intelligentiam videtur significari quædam aduersatio inter duas eius partes, satius primo modo interpretandus est,vt sit sensus. Vidi finem omnis consummationis, nempe mandatum tuum latum nimis, vel qui finis est mandatum tuum, & hoc est, quod præcedenti versu prædixerat se intellexisse de mandatis Dei. Dicitur autem charitatis mandatum nimis latum quoniam ad omnes se extẽdit; omnes mortales comprehendit atque circuncingit, imò & vsque ad inimicos protelatur, atque extenditur. Ab eo etiam vniuersa lex pendet atque Prophetæ,quare ad Roma. 5. diffusam dicit charitatem in cordibus nostris,quod enim diffunditur,dilatatur, & charitas dilatat atque amplificat cor, vt ad omnes & ad omnia charitatis officia se ipsum extendat.Denique Prouerb. 10. dicitur, Odium suscitat rixas, & vniuersa delicta operit charitas. Quod & de proprijs delictis & de alienis intelligi potest,de proprijs,quidem,quoniam per charitatem remittuntur omnia,secundum illud Lucæ.7. Dimissa sunt ei peccata multa,quoniam dilexit multum,de alienis,quoniã per cha-

2.Cor. 13.

Charitas.

Roma. 5.

Prou. 10.

Lucæ. 7.

per charitatem condonantur, atque teguntur. Nam charitas Christi facit, vt & iniurias & aliena delicta aduersum nos commissa condonemus, & ea quæ contra nos non sunt cooperiamus, secundum illud ad Colossenses. 3. Donantes inuicem, sicut & Christus donauit nobis. Et prima Petr. 4. Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum. & Psalm. 31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, hoc est condonata, idem enim est tegere, ac condonare, & alia litera dicit ex Hebræo; Et super omnes rebelliones operiet charitas, est enim charitas rebellionum, atque dissensionum pacificatrix, lites, atque bella componens, omniumque animos pacare contendit, verbis tegens discriminum occasiones, minuens ea quæ ad iracundiam alios prouocant, blandoque sermone deliniens ardua. Nam homo omnium animalium nobilissimum amore potius, quàm vi trahitur, vnde Prouerbiorum. 15. Sermo mollis frangit iram. Verba quippe amorem redolentia mitigant furorem: quinimo & hanc addere rationem poteris, charitatis præceptum latum dicitur, quoniam amor viam vitæ quæ arcta est latam nimis ac spatiosam facit. Vnde Diuus Augustinus super illud Matth. 11. Iugum meum suaue est, & onus meum leue, ait, Amanti facile ac suaue est, non amanti difficile, vnde & Iacob. Pauci videbantur dies tot laboribus pleni præ magnitudine amoris. Est etiam latum: quoniam in hac vita adimpleri non potest in tota sua latitudine, vt Diuus Augustinus docet, & quia nullus modus in amore est, quia modus charitatis est sine modo diligere, vt ait Bernardus. Quare latitudinem templi prohibitus est Propheta Ezech. metiri, quoniam charitas, quæ hanc latitudinē efficit, nec modum, nec mensuram habet. Hoc ergo amplissimū charitatis præceptum reliquorum præceptorum, imò & omniū operum virtutum finem, dicit esse Propheta, cum ait; Omnis cōsummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis. Acsi diceret; Finis cuiuscunque perfecti operis charitas est.

Coloss. 3. 1. Petr. 4. Psalm. 31. Prouer. 15. D. Augustinus. Matth. 11. Ibidem. D. Bernardus.

In principio huius octonarij dixerat vir, qui in eo loquitur, q̄ omnes res creatæ in Deum tanquam in finem omnes operas, ac officia sua dirigunt, ac demum concludit, quòd omnia præcepta tam naturalia quam diuina, ac in vniuersum omnium virtutum opera in talem etiam finem tendere debent, vt sic & ipse homo se

mo se suasque actiones in eum etiam protendere satagat. Vocat autem opera præceptorum, ac virtutum consummationes, quoniam quælibet virtus perfectum, ac consummatum opus habet in suo genere, nam virtus est (ait Philosophus) quæ bonum facit habentem & opus eius reddit bonum, vnde & de patientia dicitur Iacobi. 1. habere opus perfectum, harum autem virtutum finis est charitas quę dicitur latum mandatum valde, quoniam omnia in vltimum finem tendunt quem charitas immediatiùs inter omnes virtutes in se ipso attingit, nam fides ostendit eum, spes facit tẽdere in eum, charitas nos vnit Deo, nam ideo dicitur vinculum perfectionis, quia nos vltimo coniungit fini, ac tanquam vinculum illi nos vnit, in quo omnis nostra perfectio consistit: virtutes autem Theologicæ præeminẽt moralibus, quia habent Deum pro immediato obiecto, inter quas excellit charitas, vt Paul. docet, vnde idem Paul. prima ad Timotheum primo ait; Finis præcepti est charitas, quare idem erit dicere omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis, acsi diceret omnium virtutum viri Christiani finis est charitas, sed vt omnia consonent, & ea quæ à principio huius octonarij prælibauimus prosequamur, obseruandum censeo, quod inter eas conditiones, quas Dei athleta habere debet, ex quibus septem in præcedentibus versibus numeratæ sunt: octaua hæc est, quòd in omnibus actionibus suis pro fine Christum habere debet. Ipse quippe omnis consummationis & omnium præceptorum, ac virtutum finis est, secundum illud Ecclesiast. 43. Consummatio autem sermonum ipse est in omnibus. Et Paulus ad Romanos decimo. Finis enim legis Christus. Sed aduertendum, quòd dupliciter dicitur res aliqua consummari, vel quia consumpta est, & finem habuit, vt cum homo moritur, dicimus consummari, vel quia suam perfectionem adepta est, vt cum iam domus ædificata est, dicimus consummatam esse domum, ille moritur, & dicitur consummari: ista in sua constituitur perfectione, atque etiam consummatam dicimus. Vtroque modo Christus omnis consummationis dicitur finis, nam ipse omne consummauit malum, atque interemit, & omne bonum perfecit, & consummauit, & in sua vltima perfectione posuit. Mors ibi consummata est, atque deleta, nam vt dicit Paul. Absorpta est mors in victoria; cum iam mors triumphi palmam

Aristotel. Iacobi. 1. 1.Tim.1. Eccles. 43. Roma. 10. 1.Cor.15.

adepta

adepta videbatur à Christo deuicta est (quito le la victoria de las manos) atque per Christum absorpta ac resoluta in vitam mors est, ita quòd iam ferè & nomẽ & officia mortis amiserit. Ero mors tua, ô mors, quia iam non mors, sed vita nuncupaberis, nam per te in vitam iusti transibunt æternam. Vnde & dies mortis iustis, dies natalis eorũ dicitur, quasi tũc ad vitam nouã renascãtur, quare ab eo die iusto dicit, quòd non videbit mortem, quia iam illi nõ mors, sed vita est. Eo enim momẽto, quo clauditur oculus ad hãc vitam, aperitur ad æternam, quare Psalm. Omnis consummationis vidi finem, ideſt, mors quæ omnia consummabat, per Christũ consummata est, quo circa, & ipse Dominus in cruce dixit, Consummatum est, quo verbo mors omnia consumans, consummata est, imò & peccatum ipsum, quod verè malum est, omnesque mortales inuaserat, atque consumpserat: per Christum etiam deletum atque consummatum est. Quoniam iustificatio per ipsum expleta fuit, vt multotiens docet Paul. Prisci patres atq; Prophetæ nunquam ausi sunt dicere peccatum iam esse consummatum, sed quòd per Christum delendum erat, vnde Angelus qui loquebatur ad Danielem cap. 9. sic dixit; Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctã tuam, vt consumetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum. Septuaginta hebdomadæ annorum quater centum & viginti septem annos constituunt, quando Christus occidendus erat, & sua morte abstergenda iniquitas. Vnde Diuus Augustinus ait. Quis alter dicere poterat, peccatum consummatum esse, nisi qui vt peccata deleret consumptus est; consummatum est peccatum, quod omnia delebat per Christi mortem, quia consumptum est, omnis consummationis vidi finem, ideſt peccati, quod corporis & animæ consumptionem attulit. ¶ Vel tertiò imperiũ dæmonis, qui omnia tyrannide quadam possederat finem habet. Ioan. 10. Nunc iudiciũ est mundi, nunc princeps huius mũdi eijcietur foras, finitus est puluis consummatus est miser, defecit qui conculcabat terram. Extraham te Draco magne de medio fluminum, in quibus habitas. A cælo se mel expulsus in terris possessionem acceperat, venit Christus ad terram, & ab ea ipsum dæmonem deterruit, ab obsessis corporibus eum expellendo, atque ab animalibus per gratiæ infusionem eliminan-

Oseæ. 13.

Dies mortis iustis dies est natalis.

Matth. 26.

Dan. 9. Septuaginta hebdomadæ combrobãtur.

D. Augustinus.

Ioan. 10.
Esa. 16.
Ezech. 29.

eliminando. A terra expulsus aerem petijt, ascendit Christus in aera, subeundo patibulum, & ab aere etiam deturbauit eum ad inferna detrusum, ibi descendens spoliauit, vbiq; debellauit, vbiq; deuicit, cum spolians principatus & potestates, traduxit eos triūphans confidenter in semetipso. Consummatum est ergo imperium dæmonis, & qui omnia consummabat finem habet.

De secunda significatione huius nominis: etiam verificari potest carmen istud, dicitur res consummari quando perficitur, & in vltimo perfectionis vertice collocatur. Primo ergo in Christi morte hominum malitia consummata est, atque vltimum attigit malignitatis punctum: quoniam vsque ad ipsum Deum peruenit, quo nihil altius excogitari potest, vnde Psalm.7. Consummetur nequitia peccatorum. Vbi Augustinus ait, tunc consummatam fuisse quando in ipsum Deum ausi sunt homines manus inijcere. Et vt id manifestius appareat, attende primò, ministrum tanti facinoris sic electum Iudam fuisse, qui nō solum discipulus eius, sed & vnus ex duodecim selectis fuit, cum quo dulces capiebat cibos in domo Dei educatus, in eius mensa nutritus, in eius schola doctus, cui potestatem super aereas potestates dederat, à quo & virtutem miracula faciendi acceperat, cui & secreta crediderat, abditaq;, atq; diuina mysteria reuelauerat: hic tot muneribus clarus loco tanti beneficij, tot mala rependit, tetrius facinus excogitari nequit. Deinde qui ei parauerunt mortem ex electo eius populo fuere, in quo tot congesserat beneficia, tot contulerat bona, quorū infirmis salutem reddiderat, mortuis vitam, cæcis visum, leprosis mundiciem, quos tali doctrina pauerat taliaque, ac tanta inter eos mirabilia fecerat, vt facilè esset tot argumētis eius agnoscere dignitatem, nisi inexcusabilis malitia eos excæcasset. Immane scelus quidem est hominem vita priuare, immanius innocentem occidere, sed vt semper ascendat iniquitas, immanissimum esset hominē vtilem reipublicæ crudelissimis cruciatibus enecare: quòd si super hæc omnia addideris talem hominem esse Deum, nō erit plus vltra quo hominum nequitia, imò nec dæmonum, furiarumq; inferni procedere queat. Hominem ergo talem sputis oblitum, flagellis cæsum, spinis punctum, colaphis illusum, totque modis ludibrio habitum, in crucem agere, tetrius facinus quod esse posset? Consummatum est ergo omne malum, quoniā malitia hominum supremū iam attigit punctum, omnis consummationis, hoc

Psalm.7. D. Augustinus.

est, omnis malitiæ hîc visus est finis, quoniã vltra procedere iam nõ valet. Cõsummata ergo atq; perfecta est malitia peccatorũ. Vnde post quã gustauit acetum dixit, Consummatũ est, & inclinato capite tradidit spiritum, acsi dicet. Iam vltra ascendere immanitas vestra non valet, cũ hominem in supplicia iam vltimum spiritũ efflaturũ, cui & cõmisereri decebat nouis tẽtatis affligere modis aceto, ac felle potatis quẽ aliter reficere deberetis, vt perferre possit quæ patitur. ¶ Itẽ vt supra diximus per consummationẽ intelliguntur virtutes, quæ opus perfectũ & consummatũ habẽt in suo genere. In Christo ergo, & in eius cruce quælibet virtus ad verticẽ euecta est. Magnificum opus prudentiæ, vt pro omnibus vnus moretur, vnius mors omnium hominũ repararet vitam, Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Prudẽtia est, quæ mediũ in omnibus virtutibus ponit, quodnam conuenientius medium ad salutem hominũ quàm mors Christi? Vnde Augustinus. 3. de trinit. c. 20. Verùm etiã ostendamus non alium modũ possibilẽ Deo defuisse, cuius potestati omnia æqualiter subiacent, sed sanandæ miseriæ nostræ cõuenientiorẽ alium non fuisse. Vnde Christus à Paulo Dei virtus, & Dei sapientia prædicatur, quoniã in eo maximè prudẽtia, atq; sapientia diuina splendet. Fortitudo etiã hic emicat, quæ mediũ, inter timorem & audaciã constituit, ne temere pericula mortis adoriantur, Christus Dominus timuit, horruitq; in horto mortem, cum opus fuit ad veritatẽ carnis suæ ostẽdendã, & ne temerè mortem aggredi videretur, priùs expauit, naturaleq; desiderium cõseruandi vitam in oratione explicuit, at cum opus fuit, fortiter hostibus obuiam venit, patientissimeq; ludibria, flagella, atq; acerbissimam mortem sustinuit. Et vt Arist. docet præcipuus fortitudinis actus est sustinere, & potior quàm aggredi: qui ergo tot sustinuit cruciatus, fortissimus meritò dici debet. Vnde & leoni propter fortitudinem comparatur in sacris literis. Gene. 47. & Apocal. Quid de iustitia dicam? de qua Philosophus dicit, quod nec hesperus est sicut illa. Et tamẽ in morte Christi plusquam Sol splenduit, cum ad vnguem seruata fuit, imò & superabundauit. Hominis quippe debitum, quod ipse soluere non potuit, supereffluenter à Christo solutũ est, qui & de rigore iustitiæ satisfecit, & ad plenũ Dei iustitia deducta est, cum quodlibet Christi opus ratione diuinæ personæ quæ operabatur infiniti valoris, immẽsæq; fuerit satisfactionis, quare Christus dñs

Ioan. 19.

Ioan. 11.

D. Augustinus.

Aristotel.

Gene. 47.

appella-

appellatur virga,in sacro eloquio,Isaiæ.11.Egredietur virga de ra dice Iesse, & ascēdet sicut virgultum corā eo; Fuit quippe iustitiæ Dei virga,in qua rectitudo diuinæ iustitiæ,ostensa est. Apprehendens enim crucis virgā manibus suis, vniuersam Dei iustitiā adimpleuit, taliter quòd ad plenū pro homine satisfecit, iustitiaq; Dei consummata fuit, vt ipsemet Dñs Ioanni in baptismo dixit, Sic decet nos implere omnem iustitiā. Vnde & Psalmista,Psal.22.dixit; Deduxit me per semitas iustitiæ: & vt ostenderet quod de iustitia quā Christus in cruce manifestauit,loquebatur:subiungit,Virga tua,& baculus tuus,ipsa me consolata sunt. Hoc est crux Christi,quæ pro me integrè satisfecit. Quid plura? proprio filio suo nō pepercit,sed pro omnibus tradidit illū, quò sublimius iustitia Dei euehi potuit, quæ & ipsum vnicum Dei filium patibulo appēdit? quare tantum beneficiū nunquam à memoria hominum excidere fas erit:secundum illud sapientis consilium; Gratiā fidei iussoris tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam. At charitas,hic etiam consummata fuit, quia in finem dilexit nos;Maiorē charitatē nemo habet,quàm vt animā suam ponat quis pro amicis suis,ait Dominus;sed maiorem tu Dñe habuisti(inquit Bernardus) qui & pro inimicis occisus es. Cōmendat autem charitatē suā Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus: secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Hoc enim fastigiū charitatis est, vnde in ferculo illo quod sibi fabrefecit Rex Salomon:in supremo loco erat charitas.Cant.6. sic dicitur; Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani, colūnas eius fecit argenteas, reclinatoriū aureum, ascensum purpureum media charitate constrauit propter filias Ierusalē. Media, ait, hoc est (la boueda) quod supremum est charitate constrauit, ad quam tamen charitatem per ascensum purpureum ascendit, hoc est, per sanguinem passionis quam pro inimicis etiā effudit. Tam forti amoris nexucōiunctus fuerat Ionathas cum Dauide, vt ei & arcum suum sagittas, atque gladium donauerit, imò & vsque ad baltheum, & suis se spoliauit vestimentis,quæ & illi tribuit:diligebat enim eum sicut animā suam! O ineffabilis charitatis ardor Dei filij erga nos, quibus in tanti amoris symbolum vitam, atque animam suam tribuit,quæ per baltheum significabatur, sicut enim baltheus vestes colligit, atq; constringit,sic & anima corpus, atq; eius membra solida collecta,atque constructa seruat;Discinctus, ergo appa

Isaiæ.11.
Matth.3.
Psalm.22.
Roma.8.
Prou.29.
D.Bernardus.
Rom.5.
Cant.6.
1.Reg.18.

ruit in cruce, cum vita functus eam pro nobis expendit arcum sagittas, atq; gladium dedit, cum crucem, quæ arcus fuit, lanceam, clauos, atque flagella & spinas nobis etiam contulit ad salutem, suis se ad literam spoliauit vestibus, quæ in sortem militibus deuenerunt, quò amplius ascendere valet charitas? hic apex, hic vertex, ac fastigium eius est. Rectè, ergo Propheta omnis consummationis se vidisse finem dicit, cum omnium virtutum (quæ in fine hominem collocant) finem, atque supremã perfectionem in Christi passione præuidit. Consummatum est, quia omne opus virtutis hic suam adipiscitur perfectionem.

Vltimò, Omnis consummationis vidit finem, quoniam ipsum Christum, qui omnis perfectionis, atque consummatæ rei est finis, in cruce consumptum vidit. Consummatus est ille qui omnibus rebus initium dedit, omnium rerum principium finem accipit, finis vniuersorum finitur, consummatus factus est omnibus obtemperantibus eum causa salutis æternæ. Hebr. cap. 2. Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat authorem salutis eorum per passionem consummari, sicut ergo ille omnia quæ ad meam salutem attinebant consummauit, ita & ego quæ ad eius cultum pertinẽt, perficere debeo. Vita consummare, omniumque virtutum opera ad perfectum adducere teneor.

Hebr. 2.

DECIMVS TERTIVS OCTONARIVS.

D

1. Mem. Quomodo dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea est.

2. Mem. Super inimicos meos prudẽtẽ me: fecisti mandato tuo, quia in æternũ mihi est.

3. Mem. Super omnes docẽtes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est.

4. Mem Super senes intellexi: quia mandata tua exquisiui.

Ab omni

Ab omni via mala prohibui pedes meos: vt custodiam verba tua. 5. Mem.

A iudicijs tuis non declinaui: quia tu legem posuisti mihi. 6. Mem.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. 7. Mem.

A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnem viam iniquitatis. 8. Mem.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVSTERTIVS.

VERSVS PRIMVS.

Quomodo dilexi legem tuam Domine : tota die meditatio mea est.

IN hoc octonario Propheta induit personam tanto affectu inhærentis legi Dei, vt in ea continuè occupetur: quæ persona explicatur in hoc primo versiculo cum dicit (Quomodo dilexi) quod non interrogatiuè, sed admiratiuè legendum est, acsi diceret, o quomodo, vel quantum dilexi legem tuam Domine. Litera autem quę huic additur octonario est, Mem, tertia decima in Alphabeto Hebraico. Quæ primo significat viscera, Per viscera autē in Scriptura significatur charitas iuxta modum loquendi Apostoli, ad Philip. 1. Testis mihi est Deus quomodo vos cupiam in visceribus charitatis. & Lucæ. 1. Per viscera misericordiæ Dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto. Interpretatur etiam ex ipsis vel ex intimis, vel ignis, per quæ omnia charitas intelligitur, quæ tanquam ex intimis medullis cordis accenditur, ipsa enim est de qua Ieremias sub hac litera dicit Thren. 2. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me, quia vnctio charitatis quæ docet de omnibus, facit super senes intelligere & eloquia Dei dulciora super mel & fauū reddit,

Hic propheta tāto afficit̄ legi Dei vt in ea cōtinuè occupetur.

Mem, id est viscera, per viscera autē significatur charitas. Philip. 1. Lucæ. 1.

Thren. 3.

reddit, vt in hoc octonario dicitur. Et quod per ignem charitas intelligatur, ipse Dominus Lucæ. 12. explicuit dicens; Ignem veni mittere in terram & quid volo nisi, vt ardeat? Hæc est autem vera dilectio, quæ ex intimis medullis cordis procedit. Nã quæ in ore solum versatur, mendacium potius assentantium hominum est. Vnde. 1. Ioannis. 4. Fratres diligamus non verbo, nec lingua, sed opere & veritate. Nam sicut veritas speculatiua est, cum intellectus adæquatur ad rem, ita veritas practica erit, cum verba consonant menti: sunt que fidelissima transcriptio originalis veritatis, quæ in animo est. Aliàs verũ erit tritum illud prouerbium quod dicitur, Osculor ipse manus quas vellem cernere trũcas. In præcedenti quidem octonario de obseruandis mandatis Dei plura præmiserat: in hoc autem de dilectione eorum loquitur, vt intelligatur; quòd non ex timore, sed ex amore ea obseruat, quare cum illi finem imposuisset, dicendo; Latum mandatum tuum nimis; hic explicat, quod charitas sit hæc latitudo, cum subdit, Quomodo dilexi. Ex dilectione quippe mandata Dei obseruari debent, non ex timore. Vnde hic ait Ambr. Qui diligit, ex voluntate facit quæ sibi sunt imperata, qui autem timet ex necessitate. Itaque Dominus operationes seruulorum suorum spontaneas probat, potius quàm coactas. Ideo ex seruis liberos facit, vt magis voluntatum nostrarum munera, quàm necessitatẽ obsequij proferamus. Cum dicit, Domine, quasi testem ipsum ostendit, quia diligendo legem etiam ipsum legislatorem diligit. Sed quæri potest quomodo diligitur lex quæ homini aduersatur, sicut dicitur Matthæi. 5. Esto consentiẽs aduersario tuo cito, id est, legi diuinæ. Ad quod sapiẽs, Prouerb. 9. respondet cum dicit; Argue sapientem & diliget te, quo contra de stulto dicitur cap. 15. Non amat pestilens eum qui se corripit, bene ergo dicit, quomodo dilexi legem tuam, quia lex diligibilis est, eo quod lumen præstat eunti, secundum illud Prouerb. 6. Mandatum lucerna est, & lex lux, & Sapien. 6. Diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Et certè lex naturalis valde diligibilis est, qm̃ vt in primo versu primi octonarij docuimus proportionẽ connaturalitatẽq; habet cũ hominis ratione, atque natura, amor autẽ pondus quodã est, quod in sibi adæquata propendit; lex euãgelica est lex gratiæ, lex amoris, ipsa secũ suã dilectionẽ portat: in dextera eius ignea lex, in dextera vbi locus est, fauoris noua lex apparet quæ ignea hoc est amabilis est, vtpote

Lucæ. 12.

1. Ioan. 4.

D. Ambrosius.

Matth. 5.

prou. 9.

Ibid. 15.

prouer. 6. Sapien. 6.

filijs

filijs data, cum vetus seruis fuerit posita & ideo in sinistra erat, sed qm̃ lex vetus ad nouã dirigebatur dilectũque, atq; amabilẽ Christũ ostẽdebat, ob hoc etiã diligibilis erat, præter hoc quod à Deo optimo maximo data fuit, cuius opera, vtpote valde bona secundum se maximè amore digna sunt. (Tota die meditatio mea est.) Per diem hic significare videtur (ait Ambro.) quod ei qui in lege meditatur Dñi semper dies est, & lumen sine defectu quod nullæ tenebræ noctis interpellent; & fortasse illi qui nouum testamentum non recipiunt in nocte legerunt, & ideo nescierunt nec intelexerunt, vnde & saluator ne nos etiam legeremus in tenebris admonet, dicens, Ambulandũ in die, quia nõ offendit qui in die ambulat, qui autẽ ambulat in tenebris scrupulũ offensionis incurrit. Dicitur autem tota die, vel toto tempore, quia omnis sancta actio legis est meditatio, vt dicit Augustin. in glo. quicquid sancte agitur meditari legem est, vel sicut dicitur; Oportet semper orare & non deficere, hoc est statutis horis ad orandũ & meditandũ, sic statutis temporis & congruis semper meditanda lex Domini est. Vel si vis tertiò, tota die & toto tempore meditanda lex diuina est: quoniam in quolibet negotio gerendo præoculis semper habenda est, ne verbo, vel facto ab ea, vel tantillum separareris. Vnde Prouerbiorum. 6. dicitur, Liga eam in corde tuo iugiter & circunda gutturi tuo, cum ambulaueris gradiatur tecum, cum dormieris custodiat te & euigilans loquere cum ea. Et conuenit hic locus cum eo quod est in Deutero. cap. 6. Erunt (inquit Moyses) verba quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo & narrabis ea filijs tuis & meditaberis sedens in domo tua & ambulans in intinere: dormiens, atque consurgens & ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos scribesque ea in limine, & ostijs domus tuæ. Quare non satis mirari queo Christianorũ ignauiam socordiamque, qui cum tale tantumque negotium in manibus gerant nempe continuam meditationem mãdatorum Dei, quæ ad æternam perducit vitam adeò otio inertiæq; vacent, vt cũ negotia secularia non habent in quibus occupẽtur: otiosos se existiment nihilq; quod gerant se habere putent, quasi vel in æternũ viuere, aut perire nullũ negotiũ sit & non potius omniũ maius, atque potissimũ, Simile est regnũ cælorũ homini negotiatori quærenti bonas margaritas, Matth. 13. Hoc est Christiani hominis negotiũ quod nullũ secum cõpatitur otiũ, cũ in rebus tanti põderis

D. Ambrosius. Ioan. 11. D. Augustinus. Prouer. 6. Deut. 6. Matth. 13.

versetur, quare ab ore orthodoxi viri verbum hoc absit, otiosus sum quia non habeo negotia quæ geram; cum erga maxima, atq; periculosa negotia versari debeat, nempe suæ salvationis æternæ quã per observantiã mandatorũ Dei consequitur. Observa quod quilibet apud se querere & inuestigare debet quomodo diligat legem Dei, & suam conscientiam de hoc sepius interroget, nam quidam diligunt legem Dei mercenariè lucri gratia, vt quæstuosi prædicatores qui virtutis vultus fingunt, obtentu diuitiarũ, atq; pro-
1. Tim. vlt. uentuum. De quibus. 1. Timot. vlti. Hominum mente corruptorum qui à veritate priuati sunt existimantes quæstum esse pietatem; Corruptioni mentis attribuit Paulus hanc existimationem,
Sapien. 15. Sapien. 15. Existimauerunt lusum esse vitam nostram & conuersationem vitæ compositam ad lucrum, & oportere vndecun-
Mich. 3. que, etiam ex malo acquirere, Mich. 3. Sacerdotes eius in mercede docebant & Prophetæ eius in pecunia diuinabant. Alij diligũt
1. Tim. vlt. legem curiosè contra quos Paul. 1. Timoth. vlti. O Timotheæ depositum custodi deuitans prophanas vocum nouitates & oppositionem falsi nominis scientiæ quam quidam appetentes circa fidem exciderunt, Hi sunt qui Euangelicas veritates quasi philosophicas & prophanas quærunt, quare Dominus Iesus coram Herode, nec verbum protulit, quia curiositate quadam eum interrogabat: & expectabat ab eo eadem vana curiositate aliquod signum videre. Alij eam diligunt vanè nempe, quia inde inflan-
1. Cor. 8. tur. 1. Corinth. 8. Scientia inflat, Prouerb. 25. Mel inuenisti come-
Prou. 25. de, quod sufficit tibi ne fortè satiatus euomas illud. Tũc maximè inflat mel quando cum pane calido comeditur, sic scientia cum inani gloria. Alij legem amant luxuriosè nempe vt in ea delecten-
Ezec. 33. tur sicut in carmine, Ezech. 33. Est eis verbum Domini quasi carmen musicum, quod suaui dulciq́ue sono canitur. Alij simulatoriè & fictè, vt boni videantur ab hominibus, vt Pharisæi, contra
Isaiæ. 58. quos Isaiæ. 58. Me etenim de die in diem quærunt & scire vias meas volunt quasi gens quæ iustitiam fecerit. Alij nequiter nem-
psalm. 7. pe, vt alios possint peruertere. Psalm. 7. Et in eo parauit vasa mortis. Hoc est in actu sacræ scripturæ. Non tamen sic diligenda est
Sapien. 8. lex: sed vt sponsa, vt soror & vt amica. Sapien. 8. Quæsiui eam sponsam mihi assumere & amator factus sum formæ illius, in cuius signum doctoribus, atque magistris datur annullus in manu, quasi qui cum sapientia sponsalia contrahant, Prouerbiorum

biorum.7.Dic Sapientiæ soror mea es, & prudentiã voca amicam tuam.Itẽ diligenda est,vt dilecta à Dño nostro. Sap. 8. Dominus omnium dilexit eam.Item vt quædam omnium bonorum vena. Iob. 28.Habet argentum venarũ suarũ principium & auro locus est in quo conflatur,& subiungit;Glebæ illius aurũ,& supra,Beati qui scrutantur testimonia eius:nimirum sicut ille,qui aurũ in glebis scrutatur.Item sicut milles diligit arma sua. Hebr. 4. Viuus est enim sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, Deniq; vt thesaurus, Pro. 2. Si quæsieris eam quasi pecuniã & sicut thesauros effoderis illã: tũc intelliges timorẽ Domini.Quia igitur sic dilexi eam(ait Propheta) tota die meditatio mea est, quia Matth. 6.dicitur; Vbi est thesaurus tuus ibi est & cor tuum.(Tota die,)Ecce perseuerantiã Psal. 24.Oculi mei semper ad Dominũ,& Psal. 1. In lege eius meditabitur die ac nocte, hæc est autem vera contemplatio cui nullum falsum admisceri potest,sicut in cõtemplatione humanæ scientiæ multa falsa commiscentur, & quia ita lex Dei meditatio iusti est;subiungit.

Prou. 7. Sapien. 8. Iob. 28. Hebr. 4. Pro. 2. Matth. 6. Psal. 24. Psal. 1.

VERSVS SECVNDVS.

Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo: quia in æternum mihi eſt.

IST E versus duplicem habet sensum. Primus est, vt propheta mandato Dei edoctus & prudens effectus: amorem suum etiam ad inimicos extenderit, nam hæc dictio (super) quandoque significat propensionem animi ad rem supra quam est, sicut Psal. 40. dicitur; Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem, id est, qui cogitat & curam accipit de illo. Aliquando vero significat excessum & superexcellentiam rei, supra quam est. Vt Psalmo. 53. Super inimicos meos despexit oculus meus. Et secundum vtramque huius vocis significationem poterit explicari carmen istud; Secundum primum intellectum hunc reddit sensum.Super inimicos prudentem me feci, id est, mandato tuo sic me feci prudentem,quod super inimicos meos animus meus propenditur ad eos diligẽdos.Præuidebat iam propheta & quasi à longe salutabat illustrem illam salutiferamque doctrinam, quam in monte optimus magister Christus docuit cum Matth. 5. clamabat. Audistis, quia dictum est antiquis,diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum, Ego autem

Dictio super. Psal. 40. Psal. 53. Matth. 5.

dico vobis; Diligite inimicos vestros &c. Adeò hominum malitia increuerat atque adeò facinorosa mortalium conditio mundum inuaserat, vt rationis luce offuscata in ipsos radios solis impingerent, & ea quæ iuris naturæ erant mandata, vel omnino abolerent vel praue intellecta, dum rudiorum animos ea docent, erroribus offuscatos darent. Inter alia autem monstra, quibus mundum dilaniandum cõmisserant, hoc vnũ fuit, quod sicut amicis debebant benefacere, ita & inimicos odio prosequi atque in eos vindicari deberent, quod idem est ac si quis tibi suaderet, vt semetipsum dilaniares morsibusque brachia ac cætera membra lacerares atque confringeres. Nam cum omnes homines vnum cõmune corpus nempe vnam rempublicam constituamus, & præcipuè christiani, vt Paul. docet si liberam haberes potestatem proprio arbitrio atque libidine aliũ interimere, vel percutere, vel aliquouis modo iniuria afficere, vt liuoris tui vindictam ab eo sumeres suasum te putareris, vt membra huius corporis dicerperes, confringeres, perderes, corpusque cõmune destrueres: ita nec cõmunis atq; polytica vita constaret nec homines in republica vitã agere possent, sed more bestiarũ in abditis delitescerent siluis, vt aliorum hominum rabiem declinare valerent, qua lue quæ maior excogitari posset?

Esa. 9. Contra quos Esa. 9. dicitur; Vnusquisq; carnẽ brachij sui vocabit Ephrain Manasse, Manasses Ephrain. Hos errores peccatũ gen

Cic. 1. de offic. tilitas obcæcata docuit. Cicero. 1. de off. docet virũ bonũ esse, qui quibus potest prodest: nocet nulli nisi lacessitus iniurja, vbi vindicte propriæ facultatẽ tribuit viro probo, deinde etiã inter ipsos Iudæos supernaturali lumine illustratos, ac diuinis legibus eruditos, hæc pestis serpit atque conualuit. Pharisæi quippè qui populo placere volebant difficiliora legis à quibus vulgi animus abhorrebat in ea, quæ sibi placitura censebant cõmutabant, cum & ipse

Esai. 30. populus, Esa. 30. conclamaret; Loquimini nobis placentia, videte nobis errores, quibus arriserant assentatores illi prophaniq́ue legis Dei prædicatores, sed Christus Dominus, qui lumen mundi venerat, vt tenebras separaret à luce, ascendens in montem tanquã è publico suggestu hos refutans errores, hanc nobis veram do-

Matth. vbi supra. ctrinam proposuit dicens; Audistis quia dictum est antiquis &c. ego autem dico vobis; Diligite inimicos vestros &c. Venit enim optimus magister & doctor, vt hanc amoris charitatisque citharam temperaret, quamlibet fidem siue chordam in suæ consonantiæ

nantiæ puncto collocans, insuper & artem docens, quibus fides tactæ concinum placidumque sonitum in aures hominũ immitterent. Olim Ægyptij gerogliphycis picturis documenta sua memoriæ mandabant antequam characteres adinuenti essent, vnde vt amicitiam significarent cithara pictã ostẽdebant; sicut enim ex vocum proportionabili cõsonãtia musica cõstat, sic & ex animorũ æquabili cõcordia amicitia conflatur, quid autẽ erit lex diuina, quæ tota amoris est nisi quædam lira vocum dulcissime sonantium suauitate mirabiliq; ac concinna melodia tẽperata gratum animi auribus sonitum ingerens influẽsque? Sed tamẽ vt tale instrumentum concordẽ proferat melodiam duo necessaria sunt, & quod fides ipse quælibet in suo puncto proportionabiliter collocatæ sint, si enim ea quæ dicitur prima laxetur, quarta vero aut quinta euehatur dissonũ valde sonitum in ipsa melodia efficient. Et etiã quod arte tangantur, qui enim absq; musicę industria fides percutit non consonas, sed confuse dissonas voces fidium efficit. Hæc duo omnium magister nos docet; Chordam proprij amoris nimis euectam eleuatãque tunc tẽporis habebant homines, docebant, quippè adeò propria cõmoda exequẽda, vt & proprios parẽtes perire potius paterẽtur, quã vel ipsi minimũ incõmodũ præsentirẽt: è cõtra vero dilectionis proximi chordã adeò laxatã submissamq; habebant, vt ad inimicos nullatenus sonitũ daret, quare intemperatum inconcinumque sonitũ emittebant, Christus Dominus proprij amoris chordã laxauit atq; submisit dicens; Quod seipsum debeat homo odio habere, vt saluet animã suã, proximi autem lineam siue fidẽ euexit atque in eodẽ puncto quo proprij amoris erat chorda collocat, cũ docet; Diliges proximũ tuũ sicut te ipsum, imo & vsque ad inimicos extendit sonitũ, vt ad illos etiã concors hæc proferatur musica. Insuper & docet artem, quo fides tangendæ sunt nempè charitatem & amorem tali tenore, ac industria, qua & cithare fides percutiũtur. Si enim vnam percutis non debes aliam tangere, cuius vox cum ea non coëat atque conueniat aliàs inconcinam facis melodiam, sed quælibet per se tangatur, vel cum ea percutiatur amica vox. Pharisæi talem ignorabant industriam confuseque percutiebant fides, voceſque ipsas inconcine confundebant: non distinguere sciebant inter hominem & inimicũ, sed confuse vtrũque dãnabãt cũ tamẽ aliter considerandus est homo aliter inimicus, inimicus ipse quatenus homo

amore

amore prosequendus, quatenus inimicus euitādus est: prima vox tangenda, secunda minimè, quia dissona est, hoc charitas docet, quam Christus prædicat, quæ ars atq; magistra huiusmodi musicæ est, inimicus quippè naturā habet, quæ bona est, habet & nequitiā, quæ dissona vox est: illam charitate percute, quoniā inimicus quatenus homo proximus est atq; charitate diligendus, licet quatenus inimicus euitādus, quoniam nequitia dissona & im-
1.Cor.13. proportionata vox est, quare Pau. 1.Cor. 13. ait, quod sine charitate factus est velut æs sonās aut cymbalum tinniens, sed lex Dñi voca
Psal.149. tur Psalteriū decē chordarū, secundū illud Psal. 149. In Psalterio decachordo psallā tibi, quoniā hac arte percutiūtur omnes decē chorde nempe charitate, cū in duobus mādatis dilectionis Dei & proximi vniuersa lex includatur. Satis autē prouisum tibi putes erga aduersarios tuos si quatenus inimici sunt & tibi infesti eis resistere possis, ac te inculpatè defendere, sicut satis prouisum esset à natura igni, vt aquæ in frigiditate possit resistere in hac enim tantum cōtraria est illi. Inimicus non tibi aduersatur in natura, sed in malitia, hāc deuita, illā serua, nihil enim tibi nocet, sed sicut prudēs medicus infirmati medicare, infirmū autē superstitem dimitte. Id enim efficit medicus fleboctomiā enim atq; potionē amaram sectionēq; mēbrorū ad hoc ordinat, vt pessimis euacuatis humoribus sanus superstesq; infirmus remaneat. Hāc à Deo edoctus veritatē dicebat; Super inimicos meos prudentē me feciſti mandato tuo, hoc est, id lex tua docet mandatq;, vt etiā inimicis meis bene prospiciam quatenus homines proximiq; mei sunt, & hoc emolumentum affert assidua legis Dei meditatio.

Cæterum licet sensus iste pius proficuusq; sit, tamen proposito magis cōgruit, vt intelligatur secūdo modo, nēpe quod per mandatū Dei prudētior euadit iustus super oēs inimicos suos, quare ibi, mandato, est in ablatiuo, hoc est dicere, per mandatū tuū super inimicos meos doctior euado, ac si diceres diuitijs tuis alijs ditior sum. Per inimicos autē hīc intelligit oēs qui Chīo aduersantur, vel in doctrina, vel in moribus quoniā huiusmodi vera destituti sunt sapiētia, quę ex sola lege Dei cōparatur. (Quia in ęternū mihi est.) nimirū hoc mandatum tuum, mali enim generati in seruitutem,
Galat.4. quos filijs Agar confert Pau. Gal. 4. ex Dei mandato temporalia quæsierunt, & ideo temporaliter seruiunt, non æternum est illis Dei præceptū: iusti vero ipsum legislatorē pro præmio expectāt,

quare

quare mandatum illis æternum est,& hæc est dilectio, quæ in tabulis cordis scripta manebit in æternũ cuius præmiũ est dilectus.

VERSVS TERTIVS.

Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est.

TAntum effert doctrina legis Dei homines, qui eam obseruant, vt super omnes doctores & magistros eos eleuet. Per doctores hic intelligit Scribas & Pharisæos qui legẽ docebãt, sed improbè,habebãt enim zelum Dei,sed non secundũ scientiam Rom. 10.ignorabãt enim Dei iustitiam,& suã quærebãt statuere,& ideo iustitiæ Dei non erant subiecti,vt dicitur Rom.9.Fides autẽ docet super istos doctores nos nõ ex iustitia, quæ nostris viribus acquiritur, sed ea quæ est Christi Iesu iustificari. Vnde idẽ Paul. docebat Philip. 3. Vt inueniar in illo non habens meam iustitiã,quæ ex lege est,sed illã quæ ex fide est Christi Iesu. D. Aug. hunc versum de Christo Domino intelligit,nam quia membra & caput vnum corpus efficiunt,aliquãdo caput pro mẽbris, aliquãdo membra pro capite loquuntur. Hoc enim sacramentum est explicatum, Gen.2. Erunt duo in carne vna; Dicit ergo Christus Dominus, Super omnes docẽtes,id est,super omnes homines,qui me vel corpus meum,quod est Ecclesia docere putant intellexi,id est,clariorem omnium habui scientiam, vtpote doctus à Patre, vt ipse dicit, Quæ pater me docuit,hæc loquor Ioan. 8. Quod secundum naturam humanam intelligi debet, & cum esset duodecim annorum in medio doctorum inuentus est à parentibus in tẽplo, & interrogans illos; Stupebant autẽ omnes super doctrina & responsis eius,puer duodecim annorũ,cum parũ notitiæ rerũ solent habere pueri, eo quod nõ tam perfectè cõsumptus est humor cerebri, qui eos impedit à perceptione specierum, vel saltem tunc aliqua clarius percipere inceptant,quàm antea: tũc ergo cum alij pueri addiscere incipiunt, ipse in admirationem rapiebat doctores ipsos legis atque docebat,quoniam vt ait Pau. ad Corinth. Quod stultum est Dei sapiẽtius est hominibus, quod enim apud homines reputatur stultitia nempe pueritia, id in puerulo Iesu summa apparuit sapientia, quę & ipsos cõfundebat sapiẽtes. Virga Moysi sapiẽtum Ægypti virgas deuorauit,quoniã sapiẽtia Dei omnẽ sapientiã extinguit; Stultamq; reddit; Perdam sapientiam, sapientum

Rom. 9. Philip. 3. D. August. Gen. 2. Ioan. 8. Lucæ. 2. 1. Cor. 1. Figura.

sapientum; Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius seculi? Ea quæ sub ipso erant replebāt templū, Esa. 6. hoc est infima Dei, & quæ videntur redundare: ea templum adimplent eiusque doctores in stuporem vertunt. Christus ergo etiam super hos doctores intelligit, quia testimonia Dei spiritualiter meditabatur, spiritualiter intelligebat non secundum corticem literæ, vt illi: & ideo super omnes illos doctior erat.

VERSVS QVARTVS.

Super senes intellexi: quia mandata tua quæsiui.

Visio Ezechi. 1.

HOc est intellexi antiquam legem fuisse quasi fundamentum nouæ, vel figura, & vmbra, vel venter vbi inclusa portabatur lex noua. Vidit Ezech. rotam in medio rote, hoc est, nouum testamentum in medio veteris, & spiritus vitæ erat in rotis, quoniam vtrūq; testamentū à Spiritu sancto est, & Christus Dñs dicit; Verba quæ ego loquor vobis spiritus, & vita sunt. Vel secūdo, quod per senes intelligatur antiquus populus Iudæorum, qui fatuitate & intellectus debilitate senuerat. Populus gētiliū iu-

1. Petri. 2. nior filius, quia regeneratus per gratiā, quibus Apost. Petrus quasi modo genitis infantibus scribit, iste ergo populus super senes intelligit, quoniā veriùs ac spiritualiùs quā populus Iudæorū legem

Gen. 28. penetrat. Iunior Iacob benedictionē præripuit seniori Esau, illoq; in venatione occupato, eius indutus est vestimētis & mitiores epulas patri obtulit. Gētilis populus benedictionē surripuit, cū Spiritū sanctū visibiliter accepit stolla eius indutus est à Rebeca, quādo illa Ierusalē mater nostra stolā sapiētiæ legis & Prophetarū gentibus dedit à qua spoliatus remāsit ille ob incredulitatē suā. Acceda mus ergo ad patrem, afferamus ei epulas mitiores patientiæ cibos, misericordiæ lenitatē, suauitatē intellectus. Accipio benedictionē

D. Ambr. præripio fratris senioris gratiā spiritualē. Hæc Ambr. Quod Dñs cōminatus est eis cū dixit; Auferetur à vobis regnū Dei, hoc est, sacrarū literarum intellectus, & dabitur genti facienti fructus eius.

D. Aug. D. Augustus etiam de puero Iesu, sicut præcedens, hoc intelligit carmen: cum in medio seniorum puer sedit in templo.

Sed tamē omnes istos tres versus cōsequēter cū primo, sic intelligēdos arbitror, quod ex magnitudine affectus ad legē Dei, quā in primo versu explicuit, plus sapientiæ ac intelligentiæ consequutus fuit, quā inimici impugnatores veritatis Dei, qui omnino vera

sapientia

sapientia carēt, quàm doctores, qui ex acquisita sciētia officiū docendi habēt. Quā sciētiā Paul. dicit stultā factā, quoniā in tota sua latitudine ad hāc supernaturalē sapientiā nō pertingit: atq; absq; ea hæc per supernā infusionem habetur. Vbi Sapiens? vbi Scriba? vbi inquisitor huius seculi? nonne stultam fecit Deus sapientiam huius seculi? vbi supra, & Esa. Perdam sapientiā sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo, imo & plusquam senes, qui ex longa experientia prudentiores debent esse alijs, nam puer cum primū rationis vsum attingit atque articulos catholicæ fidei profitetur mādataque diuina refert, & ad obseruandū ea se præparat plus omnibus senioribus, qui hæc ignorant sapit, quoniā non experiētia, sed cœlesti infusione hæc diuina sapiētia parta est, imo & hoc verisimè dici potest, quod plus sapit & intelligit vetula pauper & misercula, quę valde affecta est legi Dei, quā doctores Theologiæ, quā seniores, & quā oēs impij seu hæretici impugnātes veritatē Dei. Quod certissimū est de sapiētia & intellectu, quæ sunt dona Spiritus sancti, quæ quidē docēt propriè animę salutem, qui est finis huius sacræ doctrinæ. Vnde Eccles. iast. 37. Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quàm septem circunspectores sedentes in excelso ad speculandum. Quoniam iustus annuntiat, & sequitur quæ à Spiritu sancto accipit, cuius impulsu agitur, quem & in operando sequitur, sed qui huius seculi sapientiam sequuntur multa contra bonum rationis dictamen, atque contra bene affectam voluntatem moliuntur, quare vt in plurimum in malum cedunt, vnde Prouerbium prudensque consilium dimanauit. Tu nihil inuita dices faciesve Minerua. Et secundo, quoniam qui hac infusa sapientia se tegunt humili subiectione gradiuntur, qui seculi sequuntur prudentiam inflati sensu carnis suæ tanquam in excelso loco positi, vt hic ait Sapiēs, præcipites in mala corruunt. Per septem autem intelligit plures, vt est phrasis Hebræis, & vult dicere, quod vnus vir probus, qui Christi lege gubernatur sapientior multis seculi doctoribus erit; Hinc vox illa Augustini cum Diui Antonij prodigia audiuisset: Surgūt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum nostris scientijs volutamur in carne & sanguine. Vnde & Danieli dixerunt capite. 13. Veni & sede in medio nostri, & iudica nos. Tibi enim dedit Deus honorem senectutis, hoc est, intelligentiam super senes: spiritu enim sancto afflatus diuina cælebat.

Paul. vbi supra.

1. Cor. 1.

Eccl. 37.

D. Aug.

Dan. 13.

VERSVS

VERSVS QVINTVS.

Ab omni via mala prohibui pedes meos: vt custodiã verba tua.

HOc est à via horum, qui ignorauerunt mandata tua, vel impugnando, vel non obseruando sic Cassiodorus, vel à quocunque malo, nam quodcunque peccatum aduersatur legi, & qui in vno offenderit factus est omnium reus, qui enim declinat ab vno peccato, & in aliud relabitur similis est homini qui periculum ignis deuitat, & in aqua postea suffocatur. De quo Amos. 5. dicitur; Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei vrsus, & ingrediatur domũ & innitatur manu sua super parietẽ, & mordeat eum coluber; Huic similẽ facito hominẽ, qui vnũ euadit peccatũ, & in aliud prolabitur, nam si ob luxuriã non peccat, peribit propter auaritiam, & si ob auaritiam non damnatur, damnabitur propter superbiam. Esa. 24. Qui fugerit à facie formidinis cadet in foueã, & qui se explicuerit fouea: tenebitur laqueo. Prohibe ergo pedes tuos ab omni via mala, hoc est affectus tuos. Prouerb. 1. Prohibe pedem tuum à semitis eorum: debilis quippè est pes hominis nec diu stare poterit nisi sustentetur à Deo. Vnde 1. Cor. 10. Paul. 1. Cor. 10. Qui se existimat stare videat ne cadat, non id Salomon faciebat, qui Eccles. 2. fatebatur non prohibuisset cor suũ, quin omni voluptate sua frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparauerat, sed de hoc consule, quæ supradiximus.

Cassiodo. Amos. 5. Esa. 24. Pro. 1. 1. Cor. 10. Eccles. 2.

VERSVS SEXTVS.

A iudicijs tuis non declinaui: quia tu legem posuisti mihi.

HOc est non solum malum subterfugi, sed & bonum prosequutus sum, sciẽs quòd in lege tua, & negatiua præcepta sint, quæ prohibent mala, & affirmatiua, quæ obligant ad bonum. Iudiciũ autẽ actus est iustitiæ, quæ vnicuiq; reddit, quod debetur ei. De quo supra. Vel secũdò sic; Sicut ab omnia via mala declinaui: ita cõtra à iustissimis mandatorũ tuorũ decretis, non ad dexterã nõ ad sinistrã deuiaui, quod non meæ industrię arroganter tribuo, sed tuæ gratiæ dono, quia in corde meo descripsisti legem, quæ docet quid in omnibus faciendũ sit, quæ mandata tua dicuntur, iudicia quia iudicãt, quid faciendum, & quid vitandum sit. Tertio sic, iudicia Dei vocantur suæ dispositiones, quibus in præsenti vita istum prosperis attolit, illũ aduersis deprimit, vnum

iustificat

iustificat alium, obstinatum damnat, & similia. Ille autem ab istis iudicijs declinat, qui ipsa non approbat iusta, & ille etiã qui in se ipso credit esse iniusta, vt ille qui se dicit iniustè à Deo, vel paupertate præmi, vel generaliter quicunq; pressus, & in aduersis murmurans, quia omnis talis Deum dicit iniustum, & Deum accusat, vt Greg. 32. moral. c. 6. docet. Dicit ergo iustus in hoc versu; Quia tu legem posuisti mihi, nempe humilitatis dicens, Discite à me quia mitis sum, & humilis corde, ideo iudicia tua non reprobaui, sed flagellatus dixi, Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. Greg. 32. Matth. 11.

Quintò, vt iste versus sit quasi reduplicatio præcedẽtis sub alijs verbis, vt idẽ sit dicere. Ab omni via mala prohibui pedes meos, & quod hic dicitur, A iudicijs tuis non declinaui, quia qui à iudicijs Dei nõ declinat: ab omnia via mala prohibet pedes suos, vnde hic ait Aug. Quid enim est aliud à iudicijs tuis nõ declinaui, nisi quod alio loco dicitur, à iudicijs tuis timui perseuerãter eis credidi? & statim subdit causam dicens, Quia tu legem posuisti mihi, quasi dicatur, Tu interior intimis meis, tu intus in corde legem posuisti mihi spiritu tuo, tanquam digito tuo, vt eam non tanquam seruus sine amore metuerem, sed casto timore diligerem, & dilectione casta timerem, sic causa quare non declinauit à iudicijs Domini fuit, quia legem in corde suo dedit Christus. Hæc Aug. vnde Paul. Roma. 8. ait, Non accepistis spiritum seruitutis, iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus abba pater: ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quoniam sumus filij Dei, si autem filij & hæredes. Tales ergo filij non declinant iudicia Dei extrema, quando hæc filiorum hæreditas eis adiudicanda est, vnde Eccles. 41. de hoc iudicio in quo boni præmiũ accepturi sunt dicitur, O mors bonum est iudicium tuum homini indigenti, noli metuere iudicium mortis, de quibus iudicijs dicitur in Psal. vt supra retulimus; Exultauerunt filiæ Iudæ, propter iudicia tua Domine, mali vero libentissimè hæc iudicia declinarent si possent, cum dicent montibus, cadite super nos, & collibus operite nos, Apoc. 6. Oseæ. 10. & Luc. 24. Iudex etiam & prælatus hoc debent dicere, A iudicijs tuis non declinaui, hoc est, iudicaui sicut præcipisti, quia tu legẽ posuisti mihi, nẽpe eam secundum quã iudicare debeo, Deute. 2. Ita paruũ audietis vt magnũ, nec accipietis cuiusquã personã: Dei enim iudiciũ est. Et. 2. Paralip. 19. Iosaphat Rex

Aug. Rom. 8. Eccl. 41. Psal. 96. Apoc. 6. Luc. 24. Oseæ. 10. Deut. 2. 2. Par. 19.

Rex id suos iudices docuit dicēs, Videte quid faciatis,nō enim hominis iudiciū est,sed Dei;Quoniā iudices loco Dei sedēt, nō enim
Rom. 13. est potestas nisi à Deo ait Paul.Roma. 13. Sed proh dolor quanto interuallo ab hac veritate hoc tēpore distāt iudices. A dimpletū vi-
Abac. 1. deo vaticiniū illud Abac. 1.Lacerata est lex nō peruenit vsq; ad finē iudiciū,quia impius prēualet aduersus iustū,propterea egredieē iudiciū peruersum,nā cū sit iudiciū iustè statim aduocati contradicunt,& appellant aduersus iustè prolatā sententiā,& prævalet contradictio,quia potētior facta est,vnde & præmittitur. Factū est iudiciū,& cōtradictio potētior. ¶(Quia tu legē posuisti mihi) Dupliciter hoc intelligi potest vt supra octonario. 5. docuimus, nēpe vt sit sensus;Legē statuisti mihi,vel docuisti me,id enim etiā apud He-
Hierony. bræ.hæc phrasis significat & sic vertit Hieron.Quia tu illuminasti
Felix. me,Felix.Docuisti me,nam & per legem præcipit,& per interiorē illuminationem docet Deus,quid agendum,quidve vitandum sit.

VERSVS SEPTIMVS.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo.

CHaritas quippe atq; amor ardua facit leuia & dulcia, amāti nanq; oīa grauia leuia videnī,& dulcia esse quę sunt amara,
Gregor. sic Greg.docet.9.mor.c.32.Cū mēti nr̄æ amor Dei immitit omne pōd⁹ presentis vitę leuigat,& ideo amāti dulcia sunt eloquia Dei,quāuis in seipsis aspera sint & grauia.Nōne graue est illud elo-
Matth.5. quiū Christi.Diligite inimicos vestros?nōne graue est audire;Nisi quis renūtiauerit oībus quæ possidet, nō pōt meus esse discipulus?
Matth. 19. Nōne graue est illud Christi eloquiū,Qui vult venire post me,ab-
Matth. 16. neget semetipsum & tollat crucē suā,& sequatur me? Tamē amāti omnia ista suauia sunt,atq; dulcia, quia amor difficultatē nescit, &
Psal. 118. hoc est quod ait Psal. Quā dulcia faucibus meis eloquia tua, super
August. mel ori meo.Ori,scilicet,cordis,nō carnis, quare hic ait Aug.Quā dulcia,&c.quasi dicat, Legē tu posuisti mihi, vt te casto timore diligerem,& ideo dulcia sunt faucibus meis eloquia tua. Hæc est illa amoris suauitas,quā Dīs dat vt terra nr̄a daret fructū suū, vt bonū vere bene,idest,nō mali carnalis formidine,sed boni spiritualis delectatione faciam⁹. Dulcia ergo iusto eloquia Dei sunt, qm̄ remissionē peccatorū ac vitā æternā promittūt.Quid dulcius auribus in sonare potuit hominū quā verbū illud Christi,quod peccatrici intulit dicēs,Luc.7.Remittunt tibi peccata tua,vade in pace?Et latro

ni in

ni in cruce pẽdẽti cũ dixit, Amẽ dico tibi hodie mecũ eris in paradiſo. Et illud Matt. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onera tieſtis, & ego reficiã vos. Quare ipſe Dñs dixit Ioan. 6. Verba quę ego loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt, & Petrus (cũ recedẽtibus aliquibus ex diſcipulis Ieſu, remanẽtibus dixiſſet Chriſtus, nũquid & vos vultis abire?) ſubintulit dicẽs, Quo ibimus Dñe, verba enim vitæ ęternæ habes? vnde Eccle. dicitur, Nihil dulcius quã reſpicere in mãdatis Dñi. Et Cant. 4. Eloquiũ tuũ dulce, quoniã ea quæ animã blãditijs deliniũt, cõſolationibuſq; replẽt effatur, vnde Iſai. 40. Cõſolamini, cõſolamini populę meus, loquimini ad cor Hieruſalẽ; Loqui ad cor iuxta phraſim Hebraicã eſt, ac ſi dicas allicere, atq; dulciter loqui (halagar, o acariciar) ſic loquit̃ mortalib⁹ Deus, peccatorib⁹ Chriſtus, ſic & Eccleſiæ prędicatores cõſolatoria verba prędicẽt, quibus allecti peccatores reſipiſcãt. Vnde & Paul. leniter adhortabat̃ peccatores dicẽs. 2. Cor. 5. Obſecram⁹ per Chr̃m recõciliamini Deo, Mira res, Chr̃i Euãgeliũ, qđ crucẽ, flagella, pauperiẽ lachrymas, eſuriẽ, perſequutiones, plurimaq; incõmoda prædicat, hoc idẽ ſuper mel & fauũ faucib⁹ iuſtorũ dulceſcat. Hoc mirabile prodigiũ illud eſt, quod Sãpſon vidit nẽpe in ore leonis mortui & fetẽtis fauũ mellis. In reb⁹ quę hominibus pauorẽ, atq; horrorẽ incutere ſolẽt dulcedo, ac ſuauitas iã reperit̃, explicitũq; videmus enigma illud, quod cõmeſalibus in cõuiuio ipſe propoſuit dicens, De comędẽte exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo, crux, mors, flagella, fames, quę homines deuorare ſolebãt, iã tãquã dulciſsimę dapes ab ipſis hominibus deglutiunt̃, & cũ duceret̃ ad mortẽ tenera puella ad impijſsimũ tyrãnũ dicebat, Infelix has epulas, ego ſemper optaui, & votis omnibus exquiſiui; Fortis illa mors quã omniũ terribiliũ Philoſophi dicebant, dulcedinem præſefert ſecum cum trãſitus ſit ad ęternã vitã, deſiderantq; mortẽ iuſti, quaſi effodiẽtes ſepulchrũ. Breuis in volatilibus eſt Apis, ait ſapiens, ſed initiũ dulcoris habet fruct⁹ illi⁹, & ſecũdũ phraſim Hebręã idẽ eſt dicere initiũ dulcoris, ac ſi diceres principatũ dulcoris. Quid vilius deformius, ac contẽptibilius Ape, & tñ id quod principatũ in dulcedine poſsidet, quale eſt mel eſt op⁹ eius, ſic verbũ Euãgelij, quod eſt verbũ crucis, quod ſtultitia ac deliramentũ mũdo viſum eſt, initiũ habet dulcoris, qm̃ ibi vita æterna ſummaq; ac delectabilia bona deliteſcũt, imo ea quę principatũ in rebus delectabilib⁹ obtinẽt quales ſunt fruitiones, quæ in Dei viſione percipiuntur. In hoc au-

Ibi. 22.
Matt. 11.
Ioan. 6.
Ibidem.
Eccl. 23.
Cant. 2.
Iſai. 40.
2. Cor. 5.
Figura.
Iudic. 14.
Eccl. 11.

tem oſtenditur nobis, quod contraria via Deus homines allicit, ac mũdus hic, quę ob oculos ponit dulcia apparent, intus autẽ venenoſa ſunt Ioan. Apoc. 17. vidit Babylonẽ illã mulierẽ fornicationum matrẽ ſuper beſtiã ſedentem, poculumq; aureũ in manu eius, quod tamen intus plenũ erat immunditijs abſinthio amariorib⁹, mundus quæ in propatulo ponit bona apparent, atq; omnibus eleuat & oſtendit, tamen propinata mortifera ſunt, è contra Deus quæ ſuis oſtendit prima facie, aſpera ac vilia videntur, præguſtata vero dulciſsima ſunt, ſunt enim veluti Alcibiadis. Sirena quæ ſub bitumine nigro, ac fœdo pulcherrimas cõtinebãt figuras, hãc tamen dulcedinẽ illi ſoli percipiunt, qui fauces ac palatũ cordis ſanũ habent minimeq; corruptis humoribus infectũ, hoc eſt, illi ſapit hæc dulcedo, qui ſincera fide, humili corde ac fido verba Dei audit: à corporiſq; ad cordis aures illud transfert. Vnde Iob. 12. dicitur, Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedẽtis ſaporẽ? vbi Greg. lib. 11. moral. c. 4. ait, quod impij ac reprobi ſolum exteriorib⁹ auribus verba Dei percipiunt, electi vero per amorẽ eorũ afficiũtur dulcedine, & ideo iſti dũtaxat verũ de eis ferre poſſunt iudiciũ, nã guſtus amaritudine infectus nõ poteſt verè iudicare de ſaporibus, vt Auguſt. dicit in Cõfeſsionibus. Senſi & expertus ſum, quòd palato nõ ſano pœna eſt panis, qui ſano eſt ſuauis, & oculis ęgris odioſa lux quæ puris eſt amabilis, Spiritualis autẽ (ait Paul.) iudicat omnia, quoniam ſanos habet omnes animæ ſenſus, quibus dulcedo diuina ſapit, vnde de iuſtis dicitur, Pſal. 149. Exultationes Dei in faucibus eorũ, ibi enim exultant, vbi dulcedo diuina illis ſapit, quare Caſsiod. hic ait, quod quia fauces propinquiores ſunt volũtati, iãq; internũ aliquid ſignificãt, ideo iuſtus dicit faucibus ſuis dulcia eloquia Dei, quia ſtatim vt audiunt, vel loquuntur, ad animæ fauces tranſmittũt, quibus dulciſsimè ſapiũt, nec in ore tãtum verſant, vt impij quib⁹ intus nihil ſapit. Vel dicitur quod dulcedo hæc eſt in faucibus, quoniã nõ ſibi eã aſcribunt iuſti, ſed in Dei laudibus prorũpentes, tanquã de ſuis donis Dñm benedicũt, & ſic intelligitur illud proximè citatũ; Exultationes Dei in gutture, ſiue in faucibus eorum, hoc eſt q̃ prę nimio gaudio faucibus benedicunt Deũ, taquã tãti gaudij largitorem. Vel ſic (vt Hiero. placet, qui iſta explicat) quã dulcia, &c. Tranſito melle, vel alio cibo palato nullũ vltra ſaporẽ habet, ſed eloquia tua Dñe, ſiue in ore, ſiue in faucibus, vel in arcano abditi pectoris, ſemper dulcia ſunt meditantibus ea, nam

Apoc. 17.
Iob. 12.
Gregor.
Auguſt.
pſal. 149.
Caſsiod.
Hierony.

nam sicut mel visibile amaritudinem aufert nostrarum faucium, ita eloquijs dominicis amaritudines nostrorum criminum mitigantur, mitigabatur humor ille amarissimus, quo exagitabatur Saul,& lenius habebat cũ Dauid psallebat manu sua, ita & vitiorũ acerbitates verborum Dei suauitate ab animabus nostris arcẽtur. 1.Reg.16.

(Super mel ori meo)Non dicit sicut mel, sed super mel, quoniã omnem sensuum dulcedinem longè hæc suauitas excellit; Dulcedo quidẽ hæc quam electi in corde experiuntur, quoniam de supernis rebus est,nonnihil etiã illius supernæ dulcedinis secũ affert, quæ in immensum omnes nostras superat, ferè experiũtur electi, quod extra normam terrenarũ delectationum est hæc quam de rebus diuinis accipiunt,quia nec hanc cœlestem metã terrena attingere possunt,est enim veluti prælibatio quædam illius summæ dulcedinis qua in Dei visione fruuntur beati.Nam etiam in presenti vita fructus quosdam præaccipiunt futuræ ac æternę solutionis, quibus allecti vsq; in finem perseuerent,quod D.Paul.Gala.5.expresit cum cõnumerans opera carnis ac spiritus,spiritus opera fructus nominat cum dicit; Manifesta autem sunt opera carnis, &c. Fructus autem spiritus sunt, charitas,gaudium, vere fructus sunt opera spiritus,inter quos gaudiũ innumerat, quoniã licet sub vmbra nonnihil tamen cœlestia illa præmia redolent,vnde sponsa licet dixerit, Ascendam in palmã,& appræhendã fructus eius,quasi insinuans quod ascendendo in cœlum,vbi palma victoriæ sue sita est,& tunc appræhendet perfectè fructus meritorum suorum, tamen alibi etiam dixerat,Sub vmbra illius quem desiderauerã sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo, quoniam in hac vmbra vbi solum enigmaticè cœlestia videmus,quædam etiam æternorum fructuum prælibantur,quæ veluti pignora ac arrabo sunt,perfectę & completę solutionis in patria. Galat.5. Cant.2.

(Super mel ori meo) Apoc.10.dicitur, Accipe librum & deuora illud,& faciet amaricari ventrẽ tuũ, & in ore tuo erit dulce sicut mel; Electi ac iusti viri,qui diuinis cõsolationibus sunt repleti, semper dulcia verba in ore gerunt,licet ex verbis Dei aliquãdo amara in animo concipiant,nempe cum in cordis cõpunctione prorumpunt,aut ex dilatione desideratę dulcedinis grauantur, contra eos qui spirituales se ostendunt, amara tamen verba aduersum alios semper habent in ore. Augustin. & alij legunt, Super mel & fauum ori meo,per mel intelligas plana, per fauũ vero abdita sermonum Apoc.10. Augustin.

Augusſt. Dei, vnde Aug. Eſt autē ſimilis cooperta ſapientiæ doctrina fauo-
ſiue melli, quę de altioribus ſacramentis, tanquā de cællulis cereis
ore differentis, velut mādētis exprimitur. Vel vt inſinuetur, quod
nō ſit defficiens hæc dulcedo, ſecundū ſe quoniā ex fauo, veluti ex
fonte eliquatur, atq; in ore cordis exprimitur, habet enim indeffi-
ciens principiū, nēpe Spiritus ſancti gratiā. Eſt enim illa aqua quā
Ioan. 4. Dñs promiſit Samaritanæ, de qua qui biberit nō ſitiet in æternū,
quoniā perenniter fluentē fontem habet. Vel dicitur fauū, quoniā
dupliciter ellicitur mel à fauo, vno modo quādo per inſtrumentū
ignis ſtillatur mel à fauo, alio modo quando fauus mellis ſponte
ſua ſtillat mel, & eiuſmodi mel vocatur virgo, & eſt magis purum
huiuſmodi mel & ſincerū. Vt ergo explicaret Spiritus ſanctus ſin
ceritatē doctrinæ Eccleſiæ, & verbi Dei cōparat eā fauo, quia pu-
2. Cor. 2. riſsimū mel è ſe diffundit, vnde Paul. 2. Cor. 2. & 4. Non adulterā-
& 4. tes, ſeu cauponātes, aut miſcentes verbum Dei, vt alia litera habet.
Et ex hoc verſu collige, quod delectationes ſpirituales potiores ac
ſuauiores ſunt, quā corporales: cū ſuper mel & fauū, quæ principa-
D. Thom. tū in dulcedine tenēt eleuētur, de quo cōſule D. Th. 1. 2. q. 31. ar. 5.

VERSVS OCTAVVS.

A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis.

QVia charitas omnē iniquitatem nobis facit odioſam, ideo qui rectè Dei mandata intelligit, quæ in charitate includū tur poteſt dicere, Odiui omnem viam iniquitatis. Cum enim charitas ſit ipſa dilectio qua nos diligimus Deū, & qui diligit Deū à Deo diligitur, cōſequēs eſt quod ipſa charitas omnē iniquitatē nobis faciat odioſam, quia nullus iniquitatem diligēs diligitur
pſal. 5. à Deo, ſed odio habet, ſecūdū illud Pſal. 5. Odiſti omnes qui operātur iniquitatē, quare Pſal. dicit, A mādatis tuis. &c. Obſerua duplex eſt intelligere aliud merè ſpeculatiuū, quod opus nō includit,
Iaco. 4. & hoc potius peccatū inducit quā meritū, Iac. 4. Sciēti bonū & nō faciēti peccatū eſt illi. Sed aliud eſt intelligere practicū quod inclu
pſal. 40. dit opus, & hoc meritum acquirit, Pſal. 40, Beatus qui intelligit ſuper egenū & pauperē, nimirū illius miſeriā ſubleuando, hoc autem intelligere practicum mādatorū Dei omnē iniquitatem excludit, vnde D. Ambro. hic ait; Huic verſiculo concordat, quod alibi dicitur, Concupiſcens ſapientiā, ſerua mandata, ſed nemo poteſt ſeruare, niſi

re, nisi qui intelligit. Deniq; quotidie reddūtur omnia verba legis à quibusdā senioribus Iudæorū, & nemo eorum potest custodire, non enim arborem dixi custodire fecunditatē naturæ, quæ luxuriat in foliis, & euanescit in fructu, nec terrā illā dixerim custodire fructus suos quæ silicē inuisam pascit, quæ agricolis edere frumēta nō solet, nō pastor custodire videtur pecus, qui legere pabula pro futuro non nouerit, lupos cauere, canibus vallare, ouili suo nesciat potum, cū opus sit, ministrare. Nam producere tantummodo sine vlla cura mutum pecus tantundem est quantum Scripturas legere populum Iudæorum, vbi sunt spiritualis pabuli sacramenta, vbi litera occidit, vbi intellegibiles incurrant lupi, vbi sit requies refectionis, vbi resurrectionis spes, itaque si dicat, seruo mandata, respō detur ei, Tu vero odisti disciplinam, & profeciſti sermones meos, psal. 49. retrorsum. Si videbas furem currebas cū eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Cōtraria facere statutis, non est intelligere, sed ignorare. Quomodo possunt esse verba Dei dulcia in faucibus tuis, in quibus est amaritudo nequitię? quomodo mel & lac sub lingua tua cū dolū lingua tua cōcipiat, vt aliud pectore concipias, & aliud forēsi sermone prætēdas, vt decipias incautū, cum tibi Petrus Apost. dicat, vt deponas omnē malitiā & succū simulationis abijcias dicens, Quasi modo geniti infantes lac concupiscite, ostendēs 1. pet. 2. nobis quid sit lac & mel habere sub lingua, vt non maledicere maledicentibus, sed benedictionem referre nouerimus? ¶ Carmē tamē hoc hunc reddit sensum; Amandatis tuis intellexi, hoc est, per obseruantiā mandatorū tuorū ad verā sapientiæ intelligētiā perueni; ostēdere volēs quod mādatorū Dei obseruatio via est ad sapiētiā, & hæc est sciētia quæ dicitur Sanctorū, nēpe sciētia practica obseruādo mādata ad verā sapientiā peruenire, aliàs præposterus ordo erit, vt ait hic Aug. si antequā habeat humilitatē obediētiæ: velit ad Augusti. altitudinē sapiētiæ peruenire, quā capere nō potest, nisi ordine venerit. Audiat ergo altiora te ne quęsieris, sed quę pręcepit tibi Dñs illa cogita semper, sic homo ad occultorū sapiētiā peruenit ab obediētia mādatorū, & li. 22. cōtra Faustū. c. 53. to. 6. explicat sic illud Augusti. Eccl. 1. Fili cōcupiscēs sapiētiā, serua iustitiā, & Deus præbebit illā tibi, & dicit id significasse factū Iacob qui prius nupsit Lyā seniorē quā Rachelē iuniorē, nā per Lyā quę fecūda erat, etiā si deformis, labor operis designat, per Rachelē autē pulchritudo sapiētię, illa autē prior erat natu, nec mos est sine illa ad hāc peruenire, vnde ait;

Prior est in recta hominis eruditione labor operandi quæ iusta sunt, quàm voluptas intelligendi quæ vera sunt, ad hoc enim valet quod scriptum est; Cōcupiscens sapientiam, serua mandata, & Dominus præbebit illam tibi. Et Diuus Hierony. tom. 3. ad Fabiolam de significatione vestis sacerdotalis versus finem ait, quod in veste sacerdotali, prius erat superhumerale, quod significat opus quod per brachium exercetur: quā rationale, quod significabat intelligē tiam legis. Nā in Psal. habetur, A mandatis tuis intellexi &c. Prius faciamus & sic doceamus, ne doctrinæ autoritas cassis operibus de struatur, vnde Propheta, Seminate vobis in iustitia, & metite fructum vitæ, illuminate vobis lumen scientiæ. Prius semina in iustitia, postea lumē sciētiæ accipe. (Propterea odiui omnē viā iniquitatis) Necesse est (ait Aug.) vt oderit omnē iniquitatem amor iustitię qui tanto maior est, quanto eū magis inflāmat dulcedo sapientiæ, quæ præbetur ei qui obtemperat Deo, & à mādatis eius intelligit.

Hierony.

Oseæ. 10. secundum 70.

DECIMVS QVARTVS OCTONARIVS.

1. Nun. Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis.

2. Nun. Iuraui & statui: custodire iudicia iustitiæ tuæ.

3. Nun. Humiliatus sum vsquequaque: Domine viuifica me secūdum verbum tuum.

4. Nun. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine: & iudicia tua doce me.

5. Nun. Anima mea in manibus meis semper: & legem tuam non sum oblitus.

6. Nun. Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui.

Hæredi-

Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt. 7. Nun.

Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum: propter retributionem. 8. Nun.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVSQVARTVS.

VERSVS PRIMVS.

Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis.

Accipit personam Propheta in hoc octonario gradiētis in via perfectionis, & explicat illam in primo verso dicendo; Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis. Circa quod aduertendum, quod sicut in publicis itineribus quibus ad terrenam Patriam pergimus, & sunt viæ latæ, quæ regales dicuntur, & sunt semitæ quibus compendio peragatur iter, sic in via hac qua ad Patriam æternam pergimus est via lata communis omnibus ad vitā euntibus, quæ est mandatorum Dei obseruatio; semita autem arcta & compendiosa consiliorum etiam obseruatio dicitur, per quam quasi per compendium breuius & expeditius difficile peragitur iter, quæ consiliorum via perfectionis nuncupatur, quam explicuit Dominus iuueni illi, qui cum ab eo quæreret, quid faceret vt saluus fieret, respondit Dominus. Serua mandata; quæ cum iuuenis se omnia à iuuentute sua obseruasse dixisset, subintulit Dominus. Adhuc vnum tibi deest; si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes, & veni sequere me, & habebis thesaurum in cœlo. Sed quoniam de hoc plura supra scripta relinquimus breuitatique deinceps studere cupimus, ab his modo supersedendum erit. Hoc solum aduertētes quòd in Hebr. in numero singulari dicitur; Lucerna pedi meo verbum tuum, quasi insinuans difficultatem

Personam accipit gradientis in via perfectionis.

Matth. 19.

ſtrictionēq; ſemitæ, nimirū per quā pedetentim ambulādū eſt, pedemq; poſt pedē mouere opporteat, ne vel minimum ceſpitātes ſe in barathrū præcipites dent. Quare qui hāc ſequuntur ſemitam, maxima egent luce, ne offendāt. Vnde cū lucernam pedibus poſtulaſſet, lumen ſemitis depoſcit, quaſi maiori lumine opus ſit ambulantibus in cōſiliorū ſemita quā in mādatorum via. Litera autē quæ huic additur octonario eſt, Nun, quartadecima in Alphabeto Hebraico quæ ſignificat vnū, vel paſcua eorū; per quod verbū Patris Chriſtus Dūs inſinuatur, ipſe enim eſt lucerna ac lumē, quę tā vias quā ſemitas noſtras illuminat, cū ſit lux mundi & lux vera,

Ioan. 1. quæ illuminat omnē hominē venientē in hūc mūdū. Dicitur autem vnus, quoniam vnigenitus patris eſt ſecundum illud Ioan. 1.

Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus qui eſt in ſinu Patris ipſe narrauit. Eſt etiam ſecundum quòd homo vnicus filius matris ſuę. Vnus etiam dicitur, quoniam vnicus ac ſingularis ſuper omnes alios homines eſt, quod luculentur docet D. Grego. ſuper illud. 1.

Gregor. Regū. 1. Fuit vir vnus de Ramathain Sophin, ipſe enim vnus eſt, in quo nullum fuit peccatum, vnus in quo ſolo peccatum mundi deletum eſt, vnus, quoniam vnicè ſolus iram Dei ſuſtinere valuit, pro omnibuſque pœnas luere. Ipſe quippe iniquitates omniū noſtrum tulit, & attritus eſt propter ſcelera noſtra, propter quæ &

Iſa. 53. percuſſus eſt à Deo. Fuit vir vnus quia Deꝰ & homo vnus eſt Chriſtus. Vnus quia nullus alius ſicut ipſe omnes alios viros excellit. Rom. 5. Abundantiam gratię, & donationis, & iuſtitiæ accipiētes,

Rom, 5. in vita regnabunt per vnum Ieſum. Opera enim fecit quæ nemo alius fecit vt ipſe dicit, Ioan. 15. Specioſus forma præfilijs hominū

Ioan. 15. à Dauide prędicatur Pſal. 44. vide D. Greg. vbi ſuprà. Fuit vir vnꝰ.

Pſal. 44. Vnitas (aiūt Philoſophi) non eſt numerus, ſed principium numeri, Chriſtus Dominus inter homines numeratus eſt, quoniam vere

Vnitas. factus eſt ſicut vnus ex illis ſed ſi ſingularia quæq; eius conſideres

Gen. 3. ſuper omnes homines eſt, nec vlus alius cum eo in numero venit, vt teſtantur teſtimonia, quæ Precurſor eius protulit. Solus enim abſque peccato ſegregatus ab alijs eſt, vnde dicitur Hebrę. 7. Talis

Hebræ. 7. enim decebat vt nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cœlis factus. Ab ipſo etiam incipit electorum ac prædeſtinatorum numerus. Quoniam ipſe eſt caput & initium omnium electorum: quoniam in ipſo electi & prædeſtinati ſunt omnes quotquot in hoc numero cadunt,

ſecun-

secūdū illud Eph. 1. In quo elegit nos in ipso ante mūdi cōstitutio nē. Ecce quomodo Christus Dns dicitur vnus. Dicitur etiā pascua eorū. Qm̄ ipse electos suos pascitur velut alter Dauid manu fortis, nā ipse de se dicit; Ego sum pastor bonus & Isai. 40 Sicut pastor in sinu suo pascet, fœtas ipse portabit. Pascit enim electos suos corpore & sanguine suo, alijsq; cœlestibus bonis in præsenti, pascet & in futuro animas diuinitate, corpora humanitate sua: quoniā ipse lucerna illius cœlestis ciuitatis est; Vnde ipse Dns Ioan. 10. ait. Ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Si enim ad diuinitatē ingreditur feraciſsima pascua animæ suæ reperit, si ad humanitatē autē & anima pascetur, gratiosiſsimā illius animam intuēs & corpus, lucidiorē Sole carnem eius aspiciens. Totus Christus pascua electorum est, vnde Psal. 22. Dominus pascit me. (Sic enim legūt Hebr.) & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit.

Ephes. 1.

Ioan. 10. Isai. 40.

Ioan. 10.

psal. 22.

Vel Lucerna pedibus meis verbū tuum &c. Dei verbū dupliciter capitur nēpe pro ipso verbo Dei filio à patre genito eternaliter quod erat in principio apud Deū: & pro verbo sacræ Scripturę à Prophetis & Prædicatoribus prolato. Et sic acceptū aliquando in plurali ponitur, vt cū dicitur; Cœlū & terra trāsibūt, verba autē mea nō trāsibunt. Nōnunquā in singulari vt cū Actor. 6. dixerūt Apost. Nō est ęquū nos derelinquere verbū Dei (idest verbū prædicationis) & ministrare mēsis. Sed primo modo sumptū verbum nunquā dicitur pluraliter, quia vnicū solū est verbū. Quare secūdū istas duas verbi acceptiones, dupliciter pōt exponi versus iste, primo de verbo Dei quod est filius, qui & dicitur lucerna, & lumē licet diuersimode. Lumē, secūdū diuinitatē, secūdū quā dicitur Pater luminū: qm̄ quæcūq; alia lux veluti radius quiddā illius immensæ lucis erit, imò & Iubar ipsum, Solē dico præclarū, scintilla quædā est tanti luminis. Est enim speciosior Sole & super omnem disposition ē stellarū luci cōparata inuenitur prior. Sed secūdùm humanitatē dicitur lucerna quæ habet lucē in testa incluſsam; qm̄ diuinitas quæ lux hæc immēsa est, in testa carnis eius intercluſsa latebat. Quanuis per carnē eius, quasi per vitreā capsulam multotiens perlucebat, splendoresque quosdam suæ diuinitatis ex se emittebat, per quos à pluribus verus Deus agnitus est. Vnde Isa. 45. Verè tu es Deus absconditus. Lucerna ergo est pedibus electorum homo Christus Iesus, quoniam illuminare venit omnem hominem venientem in hunc mundum. Hic cæcis lumina dabat, animisque

Ioan. 1. Matth. 24. Acto. 6.

Iaaco. 1.

Sapien. 7.

Isa. 45.

Ioan. 1.

animisque peccatorum lucebat, quare in eadem nocte natiuitatis
Luc. 2. eius pastoribus illuxit, atque lux magna apparuit, quæ noctem
illam fecit veri luminis splendore clarescere, Paulumque errantem
Acto. 9. subito circumfulsit lux de cœlo, & apparuit ei Christus Iesus,
in via qua veniebat, vnde cum in morte eius testa corporis eius
Matth. 27. elissa est, apparuit lux abscondita, quam & cœcus Centurio vidit
Figura. & confessus est dicens; Verè hic homo filius Dei erat: sicut elisis
testis apparuerunt lumina intercluſa in bello quod gessit Ge-
Iud. 7. deon contra Moab, vt legitur Iud. 7. denique Luc. 1. Simeon eum
Luc. 1. vocat lumen ad reuelationem gentium. Secundum diuinitatem
Ioan. 1. est lux intelligibilis hominum, vnde singulariter dicitur Ioan. 1.
Lux hominum non brutorum quoniam non de luce ista visibili
quæ communis est nobis & brutis: sed de illa intelligibili quæ sin-
gulariter hominum est loquitur, est enim causa illius naturalis lu-
Psal. 4. cis qua cætera animalia antecellit homo, secundum illud Psalm. 4.
Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: imò etiam &
1. Cor. 4. lumen gratiæ infudit vt Paul. docet. 1. Cor. 4. Quoniã Deus qui
dixit de tenebris lumen splendescere ipse illuxit in cordibus no-
stris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in faciẽ Christi Ie-
Iheoua. su, vnde in nomine Iheoua quod est nomen Dei inquantum est
fons essẽdi, est reduplicatum verbum, sum, es, fui, quoniam duæ
primæ vocales sunt vltimæ verbi Haiah, quòd est, fuit, & duæ vlti-
mæ sunt vltimę participij, sum, es, fui, quod est, Oueh, idest ens. In
quo videtur designari Deum esse principium & fontem totius es-
se tam naturæ quam gratiæ. Est autem lumen quo cuncta illumi-
Ioan. 5. nantur, aliæ lucernæ dicuntur vt de Io. 5. dicitur. Quod erat lucer-
na ardens & lucens, quod si aliquando Apostoli lumina, vel luces
vocantur, tamen quando de Verbo loquitur Euangelista excellẽ-
tiam & singularitatem quandam in ipso modo dicendi insinuat.
Matth. 5. Dicit quidem Christus Apostolis suis Matth. 5. Vos estis lux mũ
Ioan. 1. di, dicit tamen Euangelista Ioan. 1. de ipso quòd erat lux vera, quæ
illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quod
de nullo alio dicitur. Lux vera hoc est lux eminens super omnia
lumina, quoniam verum est obiectum intellectus, homogeneũq;
est intelligibili. Dicere, ergo; Est lux, vera idem est acsi diceret ꝙ
est summa lux, summè intelligibilis. Hoc ergo verbũ lucernam,
ac lumen dicit Propheta fuisse gressibus ac semitis suis: quoniam
& secundum quod Deus, & secundum quod homo, mandata &

consilia nos docet atque ad vtrorumque obseruationem & gratiã nobis tribuit,& virtutem. Vnde Isa. 60. Ambulabunt gentes in lumine tuo.Et ipse Ioan. 12. Ambulate dũ lucem habetis.Hęc est interpretatio D.Ambr. quam nos his amplificauimus verbis ac testimonijs. Isa. 60. Ioan. 12. Ambros.

Sed tamen proprius intelligitur de secunda acceptione verbi pro verbo, scilicet, Euãgelicæ prædicationis. Verbũ quippe illud lucerna est inquantũ in nobis manens inclusum nos illuminat,& egrediẽs per os Prędicatoris alijs etiam lucet.Sed vt lucerna hęc in nobis conseruetur,opus est vt infundatur oleo charitatis, & misericordiæ,hæc enim opera fidem integram in animo diu seruatam custodiunt,vt hic ait Ambro. Cũ ergo supra dixisset iustus,quod mandatorum Dei obseruatio eum intelligentẽ fecerat,subdit.Lucerna pedibus meis &c. acsi diceret. Quid mirum si me in operationibus meis intelligentem fecerit lex tua,cum ipsa sit lucerna, & lumen gressibus ac semitis meis?vnde Prouer.6.Mandatum lucerna est,& lex lux,& via vitæ custodienti disciplinam.Et 2.Pe.1. Habemus firmiorem Propheticum sermonẽ,cui benefacitis attẽdentes tanquàm lucernæ lucenti in caliginoso loco,donec dies illucescat.Quare impij qui hac non illuminantur lucerna, in tenebris ambulant,vt docet D.Ioan.1.Epist.c.2.dicens. Qui diligit fratrem suum,in lumine manet,& scandalum in eo non est.Qui autẽ odit fratrem suum,in tenebris est, & in tenebris ambulat, nescit quò eat, quia tenebræ excæcauerunt oculos eius.Et Prouerbio.4. dicitur.Via impiorum tenebrosa,nesciunt vbi corruant nam electi etsi aliquando ex fragilitate carnis cadant, tamen videntes in quibus malis sint,citò resurgunt.Vnde Balaam Propheta dicebat. Qui cadens apertos habet oculos. Quoniam etsi aliquando iusti in aliquo impingant, etsi nonnihil ex passione obcæquentur, tamen cito aperiunt oculos & resurgunt, vt fecit Petrus ad vocem experge factus Galli. Proner. 6. 2.Pet. 1. 1.Ioan. 2. prou.4. Num.24.

Obserua quòd prius lucernam,deinde lumen nominat, primò vt insinuetur differentia gratiæ Dei, quæ non omnibus æqualis datur.Lucerna minus lumen dicit,quia dicitur lumen inclusum in testa. Vnde lucerna quasi lumẽ arcens dicitur.Lumen magis absolutum & non arctum dicitur. His quibus clarius lucet verbum Dei est lumen:quibus minus,lucerna;alijs amplior gratia tribuitur ex diuina dispositione,nec enim omnes in gratia æquales sumus

mus vnde Paul. Stella differt à stella in claritate, nõ solum de claritate gloriæ, verum etiam gratiæ id intelligi potest quoniam huic illa respondet. Secundò vt insinuetur differentia veteris & nouę legis, illa minus lumen consequebatur vtpote quæ opertum & inclusum in vmbraticis illis sacrificijs quasi in lucerna habebat illud. Noua ipsum Solem accipit apertè quod iam loquitur nobis vt discipuli dixerunt ad illum Ioan. 16. Ecce nunc palam loqueris & Ioan. 16. Exod. 17. prouerbium nullum dicis. Vnde lex vetus in nube caliginosa data Matth. 17. est, Apostolos autem in transfiguratione nubes lucida obũbrauit & Spiritus sanctus in linguis igneis, & lucidis eis apparuit: imò venit vt vehemens ventus quasi qui ad dispergendam nebulam veteris legis reserandaque mysteria ibi inclusa venerat.

Obserua. Verbũ Dei Christus Dominus est lumen vitæ, quo- Ioan. 8. niam illuminat ad ea quæ sunt vitæ æternæ. Vnde ipse Ioã. 8. Qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habẽbit lumen vitæ. Sũt enim tenebræ ignorantiæ, & hæ sunt rationis secundum seipsam Psal. 81. inquantum ipsam rationem obnubilant secundum illud Psal. 81. Nescierunt nec intellexerunt in tenebris ambulãt. Aliæ sunt tenebræ culpæ, quæ sunt rationis humanæ non ex se sed ex appetitu Ephes. 5. male dispositio Ephes. 5. Eratis enim aliquando tenebræ nunc autẽ Matth. 25. lux in Domino. Sunt etiam tenebrę damnationis æternæ Matth. 25. Inutilem seruũ eijcite in tenebras exteriores, qui sequitur Christum non has incurret tenebras. Non primas quia ipse est veritas, nec secũdas quia ipse est via, nec tertias, quia ipse est vita. Recte ergo iustus lucernã ac lumen vocat verbum Dei Christum Iesum, quoniam qui illũ sequitur omnes has euadit tenebras ne corruat.

VERSVS SECVNDVS.

Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

AD perfectionis statũ expectat firmitas in bono, vnde virginitas & cætera cõsiliorũ bona voto firmata statũ perfectionis constituunt. Quare sicut voluntas per votũ stabilitur & magis firmatur ad illud quod vouet implẽdũ, ita & per iuramẽtũ. Augusti. Sed hic iuramentũ (vt vult Aug. & glos.) non est iurare, sed mente firmissime statuere acsi iuramẽto se vinxisset custodire iudicia iustitiæ Dei. Id enim explicat verbũ, statui, quod sequitur, acsi diceret. Id dico iurasse nimirũ apud me statuisse inuiolabiliter Dei iudicia atq; mãdata seruare. Vocãtur autẽ præcepta iudicia iustitiæ

Dei

Dei quoniã iustitia est ius suũ vnicuique tribuere,& hoc est quod præcipit lex diuina. Vel secundò,iudicia iustitiæ Dei sunt flagella quæ imittit Deus filijs vt corrigãtur,maioraq; merita cõmulantes altiorẽ coronã accipiant. Et sic iurare & statuere illa custodire,est stabiliter,firmissimeq; decreuisse quæcũq; perferre incõmoda,patiẽter perpeti ob Dei obediẽtiã & amorẽ,sicut Iob.dicebat.ca. 13. Iob. 13. Etiã si me occiderit sperabo in eũ. Hęc firmitas in viro Christiano maximè necessaria est. In charitate radicati & fundati ait Paul.vt Ephes.3. nec mors,nec vita,nec alia quæcũq; incõmoda quãtũcũq; grauia diuertere possint animũ à Deo. Ideò iusti colũnæ vocãtur de Petro,& Ioãne dicitur, q videbãtur colũnæ esse & Apoc.3. Qui vicerit faciã eũ columnã in domo Patris mei, & foras nõ egredietur amplius. Et de beata Lucia dicit Ecclesia. Colũna es immobilis Lucia virgo Christi. Hãc autẽ firmitudinẽ colũnarũ in Dei obsequio ipsemet Dñs tribuit? Psal. 74. Ego cõfirmaui colũnas eius. Et de eadẽ beata Lucia dicitur. Tanto pondere fixit eã Spiritus sanctus,vt virgo Dñi immobilis permaneret; gratia Spũ sancti hoc stabilimentũ operatur vnde Paul. Hebr. 13. Optimũ est autẽ gratia stabilire cor; Et quia hæc gratia in sacramẽtis cõfertur præcipuè in sacro sancto Eucharistiæ mysterio vbi fons & author ipse gratiarũ cõtinetur,ideò ex huius sacramẽti vsu hęc stabilitas maximè statuitur secũdũ illud Psal. 103. Panis cor hominis cõfirmat. Qui enim cito viã veritatis deserũt arũdines vẽto agitatę vocãtur à Christo Matt. 11. De quibus dicitur Ezech. 16. Diuisisti pedẽ tuũ omni trãseũti, ficut arundo omni vento huc illucq; agitatur & flectitur.

Psal. 74. Matth. 11. Ezech. 16.

VERSVS TERTIVS.

Humiliatus sum vsquequaque Domine viuifica me secundum verbum tuum.

IDest. Afflictus sum valde (nam hic humilitas pro afflictione ponitur) hoc enim quod apud me statui atque quasi iurassem me ipsum deuinxi,nunquam mandata tua deserturum: protinus aduersum me irruerunt fortes qui me afflictionibus,tentationibusque diuexarunt,quatenus à mei propositi firmitudine, vel omnino reuocare,vel aliquantulum remouere possint. Sed tu Domine viuificame secundum verbum tuum, quo promisisti dicens; Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum: sic contigit his, qui in bono se fixere. Statuunt vt statim

Psal. 4.

aduersus

Matth. 4. aduersus eum insurgant hostes, vt quatiant à propositoque diuellant, vt Christus Dominus post baptismum protinus ab aduersario tentatus est, de quo plura suprà.

Humilitas. Quòd si de humilitate quatenus virtus est, hoc intelligere placet non veto, licet literæ de afflictione aptius congruat intellectio. Sed quia qui custodit iudicia Dei oportet vt se humiliet ideò subEcclesi. 3. dit; Humiliatus sum &c. quanto maior es humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Quoniam magna potentia Dei solius & ab humilibus honoratur, & bene subdit, vsquequaq; , ex toto, hoc est tam corpore quàm anima, contra hypocritas quitan tum corpore, vel veste, vel loco se submittunt, cum tamen cor suEcclesi. 19. perbissimum gerant, de quibus Eccles. 19. Est qui nequiter se huChrysosto. miliat & interiora eius plena sunt dolo. Vnde Chrysosto. Corpus quoq; incumbit in loco nouissimo, sed cor sedet in cornu. (DomiIsai. 66. ne viuifica me secundum verbum tuũ.) Nam Isai. 66. dixisti; Ad quem respiciam nisi ad pauperculũ? vel vt alia litera habet. SuperPsal. 33. quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem? & Psal. 33. HumAmbro. iles spiritu saluabit. (Humiliatus sum vsquequaque) Ambr. non solum humiliatum sed nimis humiliatũ se gaudet beatus, qui gloriatur humilitate magis quàm potestate. Potestas decipit, humilitas non destituit; bona humilitas quæ etiam in Christo laudem virtutis inuenit. Hanc in illo plus veneror quàm creationẽ; quia creati ad laborem sumus sed redempti ad quietem, bona humilitas præcipuè si adiungatur ei deuotio voluntaria; vnde & subdit.

VERSVS QVARTVS.

Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine: & iudicia tua doce me.

IN viro perfecto ex abundantia cordis os loquitur, & quoniam cor exultat ex redundantia cordis, os etiam in Dei laudibus gaudet, secundum illud Psal. 83. Cor meum & caro mea exulPsal. 83. Psal. 62. tauerunt in Deum viuum. Et Psal. 62. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labijs exultationis laudabit os meum. Sed aduertendum quòd sacrificium laudis Deo dupliciter offertur, & tempore tribulationis & miseriæ & in tempore prosperitatis & abundantiæ; quod autem tempore tribulationis offertur magis voluntarium ac spontaneum apparet. Nam tũc naturæ debilitas ex aduer-

aduersis potius ad tristitiam,quàm ad laudes concitatur.Sed quoniam aduersitas rationem turbat saltem in parte sensitiua, nec ita quod faciat homo discernere valet, sicut cum quietus est animus: ideò Psalmista postquàm elapso carmine dixit se maximè afflictionibus contristatum,postulat modo vt Deus laudē quam sibi offert humiliatus ipsam sibi beneplacitam dignetur habere.Vnde hic ait Augustꝰ.Voluntaria oris mei &c. hoc est,placeant tibi,noli reprobare sed approba.Bene autem intelliguntur oris voluntaria, sacrificium laudis confessione charitatis, non timore necessitatis oblatū,sicut scriptum est Psalm. 53. Voluntariè sacrificabo tibi. Nullum enim opus dignum præmio, vel pena est nisi voluntarie fiat.Quoniam voluntas est principium meriti,vel demeriti: quippe secundum quam homo est Dominus operum suorum qui nō necessitate sicut brutum,sed voluntate & iudicio sicut homo rationis compos operatur. Quoniam os ipsum & linguam in Dei laudibus consecramus.Vnde Hebrę. 14. nos hortatur Paul.dicēs, Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, ideſt, fructum labiorum confitentium nomini eius.Vocat autem hoc sacrificium fructum labiorum,hoc est,confessionem vocis vt est illud Isa.57.Creaui fructum labiorum pacem.Gratia quippe Dei ex carne ipsa quæ sterilis infœcundaque bonorum est,fructum carpere concupiscit quatenus labia ipsa ex cordis deuotione mota ipsi sacrificium offerant:vt dicatur Deo quod mætit vbi non seminat, quoniam in carne non nisi fomes peccati à natiuitate est, nec ipsa per se subiectum est gratiæ,quæ est semen Dei. Quare & Oseæ. 14.Reddemus vitulos labiorum nostrorum,nempe laudes Dei quas etiam labia muta à corde proferant,vt sic veri Dei cultores apes imittentur quæ bonos flores colligere ore consueuerunt, fauos ore fingere,mella ore componere,& ex herbis suauibus ore flores legere.Sic mellita eloquia diuinarum laudum in ore serui Dei semper versentur, & immolet Deo sacrificium laudis & dicatur de eo,quod de beata Cæcilia,quòd tanquam apes argumentosæ deseruit Deo, Ecclesia Dei Spiritu sancto afflata hoc sacrificium septies in die offert Deo & iure optimo,quoniam si corpus & animam à Deo accepimus vtrumque in eius cultum consecrare debemus,Angeli vocibus concinebant atque cum pastoribus declamabant dicentes,Gloria in altissimis Deo. Christus Dominus cū passurus ingressus est Hierusalem vocibus acclamatus

Augustꝰ. psal. 53. Laus oris. Hebr. 14. Isai. 57. Matth. 25. Oseæ. 14. Simile. Lucæ. 2.

Matth. 21. est verus Messias. Prophetæ Prophetissęque sanctæ carmina cõponebant, quibus publicè cantatis Deo gratiæ redderentur ab hominibus: imò cantica ista Ecclesiastica magnificè nostram excitant deuotionem; vocibus enim alecti sensus, qui organa animæ
Rabbanus. sunt, mirifice in cœlestia rapiũtur de quo Rabbanus de instit. Cleri. c. 76. Psalterium (inquit) idcirco cum melodia cantilenarũ suauium ab Ecclesia frequentatur, quo facilius animi ad compũctionem flectantur. Augus. confes. c. 7. refert quomodo suo tempore
August. mediolanensium Ecclesia his hymnidicis laudibus vsa sit, ad depellendum merorem quo propter hęresim Arrianorum Christiani animi tabescebant. Denique in Concilio constat Witcleff tanquam hæreticum damnari, quoniam hæc Ecclesiæ Cantica deridebat. De hoc vide quę suprà diximus octonario & tractatu se-
Sotus. ptimo versu sexto, & consule Sotum libro. 10. de iustitia & iure,
D. Thom. quæstione. 5. artic. 2. & Diuum Thomam secunda secundæ. quęstione. 85. & 91.

(Et iudicia tua doce me.) Superius quasi iam iudicia Dei didicerit, dicebat. Iudicia tua nõ sum oblitus, & iterũ. A iudicijs em̃ tuis timui, cur igitur totiens eadem verba inculcat dicẽs; Et iudicia tua doce me? Ad hoc dicitur quod differentia hæc est inter bonos & malos. Malus semper attendit ad bonum quod habet & non ad illud quod sibi deficit, nec curat vt illud appræhendat. Bonus autem non ad illud in quo iam profecit, sed ad illud quod sibi deficit, quia semper satagit vltra progredi atque proficere: ita in proposito quoniam præsens vita in profectu & motu consistit, intelligẽs se posse proficere in cognitione iudiciorum Dei iterum atq; iterũ hæc postulat. Sicut supra cum fassus esset Deum bonitatem suam in eo exercuisse, iterum postulat, vt eandem bonitatem eum doceat dicens; Bonitatem & disciplinam doce me, vt intelligamus verba proficientis, & amplius quàm acceperat postulantis, vt hic
August. docet magnus Augustinus.

VERSVS QVINTVS.

Anima mea in manibus meis semper: & legem tuam nõ sum oblitus.

POnere animam in manibus est periculo & discrimini vitam exponere, nam quod quis tenet manibus facile eo priuatur, vel quia

quia èmanibus inaduertenter elabitur, vel quia potest fortior eo superuenire, & facili negotio è manibus quod habet violenter auferre. Et fortè erat Prouerbium, vel modus loquendi inter Hebræos iste tunc temporis; Nam Iud. 12. dicit Iepte coram filijs Ephrain. Posui animam meam in manibus meis transiuiuique ad filios Amon, & tradidit illos Dominus in manibus meis &. 1. Reg. 19. loquens Ionathas ad Saul patrem suum pro Dauid dixit; Posuit animam suam in manu sua, & percussit Philistæum. Acsi diceret. In maximo discrimine posuit vitam suam. Cui sententiæ applaudit Chaldaica Paraphrasis quæ sic dicit; In periclitatione fuit anima mea, acsi fuisset in extremitate manus semper. ¶ Vel secundò per hunc modum loquendi significatur versari in afflictionibus, & continua miseria, quemadmodum sanctus Iob. ait ca. 13. Quare lacero carnes meas dentibus meis, & porto animã meam in manibus meis? etiam si occiderit me in ipso sperabo. Quibus verbis proculdubio suam designat afflictionem. Igitur perfectus qui in hoc loquitur octonario, nec periculis, nec afflictionibus à Dei mandatis diuelli poterit: sed cum Apost. dicet Rom. 8. quod nec mors, nec vita, nec alia quæcumque nociua eum separabunt à charitate Christi. Varijs quidem ac diuersis curis, ait iustus, distendor, vt vitam hanc fragilem sustinere valeam; quàm pluribus diuexor afflictionibus & malis: tamen inter tot curas ac miserias legem tuam Domine nunquàm oblitus ero. Mirabile certè videtur, quod homini qui in carne mortali tot necessitatibus obnoxiam vitam agit, ad ea quæ sunt spiritus attendere vacet, cum & vitæ sustinendæ per alimentum, & saluti per medicamenta prouidere debeat, & cum thesaurum gratię in vasis fictilibus gerat. ingenti cura cauere debet vt fragile vas conseruetur ne pereat. Vitæ quidem nostræ plurimi insidiantur hostes, ignis comburit, aqua suffocat, aer inficit, terra exiccat, mixta quoque ipsa aduersantur ei; viuentia animalia dilacerant, vegetantia corrumpunt, in sensibilia obruunt, imò & in seipsos homines cõtra homines irruũt, sibiq; ipsis carnifices sunt, cœlum suo velocissimo cursu perpetuò labens momenta vitæ nostræ pertransiens finit: Sol immẽso calore, luna frigiditate nimia, stellæ malignis influxibus nostram quotidie vitã terminare non desinunt. Imò & Angeli qui custodes vitæ nostræ deberent esse, nonnunquam stragem magnas in homines exercere solent, vt cum Angelus Domini

Iud. 12.

1. Reg. 19.

Iob. 13.

Rom. 8.

2. Cor. 4.

4. Reg. 19.

percusit centum octoginta quinque millia de exercitu Senacherib Regis Syriæ vt legitur. 4. Reg 19. Et iterum septuaginta millia
2. Reg. 24. de Israel. 2. Regum. 24. Cum ergo inter tot hostes vitam agamus, atque in tot versetur vita nostra periculis, maxima ei atque quotidiana cura ac solicitudo debetur, ne incuria nostra deficiat, præcipue cum præceptum naturale conseruandi vitam nos præmat. Deinde, pro cibo, pro vestitu, pro domo, pro re familiari, pro honore, bone Deus, quantum temporis insumendum est? Anima ergo tot intercluſa negotijs, tot distenta curis quomodo suimet, ne
Lucæ. 8. dicam alterius, memoriam habere poterit? quare Dominus in Euã gelio ait quod solicitudo huius seculi suffocat verbum, et sine fructu efficitur. Homo vel animal formiculosum secũdum. 70. olim à templo & à Dei sacrificijs arcebãtur, hoc est, illi qui varijs diuexantur temporalium curis, sicut formica quæ nimium pro cibo solicita est; Nigram faciunt formicæ semitam per quam gradiuntur, infatigabiliter vadunt, & veniunt, ingrediuntur, & egrediuntur de cauea, aliæ granis onuste vt vehant, aliæ vacuæ vt quærant: sic miselli hominis animam hæ curę torquent nigramque faciunt atque deformen vt vacuis onustisque cogitationibus nempe, vel paupertate pressa, vel diuitijs oppressa non quiescat. Vadũt
Iob. 20. & veniunt super eum horribiles ait Iob. 20. Inter tot ergo curas instantiaque negotia ac pericula legem Dei meditari obseruariq;, nec Deum, nec mandata sua obliuisci magni perfectiq; cordis erga Deum indicium est. Sicut magni gratissimique animi argumẽ-
Ester. 6. tum fuit in Rege Assuero qui tot occupatus Regijs negotijs per diem, noctem ducebat insomnem vt benefactorum memoriam reuocaret, in eosque gratus ac magnificus ostenderetur. Quare Dauid qui tot hostes animæ suæ insidiantes habuit, tot impeditus curis regalibus erat, tamen legem Dei minime oblibiscebatur; sed dicebat Anima mea in manibus meis semper &c. Si autem intelligatur hoc modo loquendi, quod anima versetur in afflictionibus, & miserijs etiam id est magnę virtutis indicium. Tot pœnis
Iob. 13. attritus animus nec tamen obliuiscitur legem Dei vt ipse Iob loco
Dan. 3. citato dicit; Etiam si me occiderit sperabo in eum. Et pueri illi in
Dan. 14. medio flammarum, Daniel in laco Leonum, Ionas in ventre cœ-
Ione. 2. ti, latro in cruce, Christus Dominus in patibulo affixus cum
Luc. 2. diros corporis pateretur cruciatus amoris ac commiserationis non est oblitus, cum & pro inimicis deprecatus est, & latroni

paradisum

paradisum promisit,& matrem,ac dilectum discipulum vicissim commendauerit. ¶Sed secundo potest intelligi sic versus iste, vt idem sit animam in manibus habere ac sibi relictam esse,quasi derelictã à Deo, quod in prouerbio Hispano dicimus(tu alma en tu palma)idest dicere quod dicit Sapiẽs; Fecit Deus hominem rectũ & reliquit eum in manu cõsilij sui. Appossuit tibi ignem & aquã, ad quæcumque volueris inclina manũ tuam. Vt per hoc insinuetur bonus vsus liberi arbitrij in viro iusto,nam etiam si sue relictus est potestati non tamen ea abutitur, vt contra legem Dei quid molliatur.Hoc modo loquendi vsus est Abraham quando Saræ vxori suæ dixit,Ecce ancilla tua in manu tua est vtere ea vt libet. Atque in hoc iustorum meritum consistit,quòd cum ex liberi arbitrij potestate possint bene vel male operari:eligunt potius bonũ facere quàm mala perpetrari secundum illud quod in laudem iustorum dicitur Eccl.37.Qui potuit transgredi & nõ est transgressus:facere malũ & non fecit.Nec enim liberi arbitrij dedecus, vel imperfectio est nole vti eo ad malum cum possit, saltem vt suam in vtramque partem facultatem experiretur,quia vti libero arbitrio ad malum,potius est abusus;cum Deus propter bonum operandum concesserit illud non vt malum faceret dedit, posse enim peccare non est potentia sed impotentia quoniam peccatum non habet causam efficientẽ sed deficientem,Deus quippe peccare nõ potest & tamen summe potẽs est, liberrimus est. Quare religiosi qui se voto obedientiæ astringunt prælato quasi ligare suam voluntatem cupiunt ad bonum,vt nequaquam malum libere perpetrare possit,sed sit quasi obligata(vel vt ita dicam) necessitata ad bonum. Vnde D.Augustã.ad Armentarium Felix inquit necessitas quæ ad meliora compellit,& ibidem;Nõ te pigeat vouisse sed magis gaude non tibi licere,quod cum tuo graui damno licuisset. Tertiò animam in manibus portare,est eam coram se assidue habere,& manibus semper eam expolire,ac bonis operibus depingere,nec obliuiscatur legis Dei sed in ea tanquàm in speculo se cõponere satagat,vt ad eius similitudinẽ sua exprimatur imago,secũ dũ illud Cant.8.Vinea mea corã me est semper. Anima tua vinea tua est quam plantare,excolere,amputare,ac in eam semper labore insumere debes. Quarto animã in manibus habere,est eã bonis operibus proximis manifestare:nã per manus opera significare familiare est scripturis sanctis;sic enim dicitur Iob.13. Animã meã

Eccl. 15.

Gen.16.

Eccl. 37.

Augusti.

Cant.8.

Iob. 13.

Gregor. porto in manib⁹ meis. Quod exponens D. Greg. 11. mor. c. 19. ait Animā portare in manib⁹ eſt intētionē cordis in operatione oſtē dere. Habēt namq; iuſti hoc propriū vt omne quod dicunt atque agunt: non ſolū profectum ſuū ſed etiam ædificationē proximorū quærant. Et aliquando in ſemetipſis aliqua diiudicāt, vt pigros auditores ad conſiderandos ſemetipſos reuocent. Aliquando bona opera oſtendunt vt ſpectatores eorum erubeſcāt, nō imitari quod
Matth. 5. vident; Nā ſcriptum eſt Matth. 5. Videant opera veſtra bona & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Qui igitur intentionē ſuam per opera inſinuat, animam ſuam in manibus portat.

Auguſt. & Ambro. Sed aduerte, quod ſecundū Aug. & Ambr. aliter legitur verſus iſte nēpe ſic; Anima mea in manibus tuis ſemper & legē tuam nō ſum oblitus; Quæ lectio magis eis placet quā prior. Vnde hic ait Aug. nōnulli codices habēt. In manimis meis, ſed plures habēt, In
Sapien. 3. manibus tuis. Et hoc quidē planū eſt, iuſtorū em̄ animæ in manu Dei ſunt. In cuius manibus ſumus nos & ſermones noſtri (Et legis (inquit) tuæ nō ſum oblitus) tāquā ad nō obliuiſcēdū legē, Dei ma nib⁹ adiuuetur eius memoria, vbi eſt eius anima. Anima verò mea in manibus meis quomodo intelligatur, ignoro. Iuſti quippe hæc verba ſunt, nō iniuſti, redeūtis ad Patrē, nō recedentis à Patre. Nā pōt videri ille iunior filius animā ſuā in manib⁹ ſuis habere voluiſ-
Luc. 15. ſe, qñ dixit Patri (Luc. 15.) Da mihi ſubſtātiā meā, quæ me cōtin-git, ſed ideo mortuus erat, ideò perierat, an fortè ita dictū intelligi-tur? Anima mea in manibus meis tāquā eā per Deū viuificādā ma nibus ſuis offeret Deo, vnde alibi dicitur Pſal. 24. Ad te leuaui ani-
Pſal. 24. mā meā. ¶ Iuſtorū quidē aīæ in manu Dei ſunt & Chr̄us dicit qđ
Sapien. 3. nemo rapiet eas de manu ſua, & de manu patris ſui, Ioan. 10. Itaq;
Ioan. 10. vna manu eā apprehēdit Pater, altera filius, quis rapiet de manibus eius, qui fabricauit auroram & ſolem? Manus enim Dei quæ ſoli-dauit cœlum, quos tenuerit nō amittit, ait Ambr. Quæ ſunt igitur
Ambro. iſte manus cōſideremus (ait) In Cant. 8. ſcriptum eſt: Leua eius ſub
Canti. 8. capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Et alibi dicitur, Lō-gitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Per dexterā vita futura, in qua vita æterna eſt, per ſiniſtrā vita prę-ſens, cuius felicitas in diuitijs & honoribus habetur intelligēda eſt. Vtrumq; quidem brachium eius ad vtilia extēditur. Habent tamē
Prouer. 3. propria ſua ſingulæ manus, nam in dextera eſt longitudo vitæ, in ſiniſtra diuitię & glorię. Bonis itaq; vtraq; man⁹ dotata eſt dotib⁹,

in eo

in eo tñ habēt varietatē sui muneris,quia præsentia& futura tēpora cōprahēdūt,vt leua præsentiū remuneratrix sit, dextera futuro rū. Acsi diceret, in præsenti siniſtra manu animā meā pascis,& in futuro dextera beas. Quod cōmutatio manuū Patriarchæ Iacob expresit, qñ dexterā super minorē, siniſtrā super maiorē posuit, qui dicebatur Manasses,hoc est,popul⁹ obliuiosus,quales sunt illi qui cōtēti præsentibus obliuioni tradūt futura , iustorū vero semē hic laborare diligit vt æterni patris æternā cōsequatur benedictionē: siniſtraq; Dei etiā protegitur in hac vita,vt sustinere possit.Sed tamē lectio hęc Amb.& Aug.nō est in vsu; Nā vt ait Hier. ad Suniā & Fretelā tom.3.Licet in aliquibus codicib⁹ sic legatur tñ nec apud Hebr.nec apud 70.talis lectio inuenitur, sed ea qua vtitur Ecclesia quæ est prior,illa nēpe.In manibus meis,sed vel incuria librariorū id accidit,vel à Sciolo quoddā cui non placuit prior lectio temerarie correpta,vel potius corrupta fuit. Hæc Hiero.(Et legem tuā nō sum oblitus)hoc est dicere;Ideò etiam doce me amplius iudicia,quia etiam legem tuā inquantum eam dedici nō sum oblitus.Cōsuetudo enim boni Magistri est quod eū qui quod audiuit bene retinuit de alijs libenter docet:vnde & à pueris lectio prius auscultatur,antequam eis alia tradatur,& cū primā bene didicerint,tūc alia eis traditur melior.Sic videtur dicere Dñs Matth. 15.Omni habenti dabitur, & abūdabit & Prou. 1. Audiēs sapiēs sapiēti or erit.Et qđ nō sit oblitus legē Dei ꝓbat per effectū dicēs. Gen. 48. Figura. Hierony. Matth.15. Prouer. 1.

VERSVS SEXTVS.

Posuerūt peccatores laqueū mihi:& de mādatis tuis nō erraui.

OMne quod est in mūdo ait Ioā.2.aut est cōcupiscētia carnis, aut est cōcupiscētia oculorū, aut superbia vitæ. Omnia autē hæc laquei sunt,quib⁹ impedimur mādata Dei exequi à quib⁹ tñ iusti aīa facile Dei auxilio se expedit,ne erret à mādatis Dei.Quod autē cōcupiscētia carnis,hoc est,mulieroſę illecebrę laquei sint Eccle.8.docemur,vbi de meretrice dicitur, qđ est laqueus venatorū, & sagena cor ei⁹,vincula sunt man⁹ illi⁹.Cōcupiscētia autē oculorū quę dicitur pecunię cupiditas,etiā laque⁹ animarū est,secūdū illud Paul. Qui volūt diuites fieri,incidūt in tētationē,& in laqueū diaboli.Laque⁹ iste strāgulauit Iudā,nimirū triginta argētorū cupiditas.De superbia etiā dicitur Psal.139. Parauerūt superbi laqueum mihi. Et Cassiodorus dicit quod tot sunt laquei animarum,quot 1.Ioan. 2. Eccles.8. 1.Tim.6. Matth.27. Psal. 139. Cossiodo.

sunt, vitia sed tamen frustra iacitur rete ante oculos pennatorum.
Prouer. Quoniam hi qui Christi luce circunfusi sunt,& laqueos vident,& eius gratia cauent eos.

Obserua quod hos laqueos,& diabolus,& satellites eius,hoc est
Ioh. 18. pessimi homines ac peccatores parant. De diabolo dicitur,Iob. 18 Abscõdita est in terra pedica eius: & decipula eius super semitã. Vbi
Gregor. D.Greg.docet quod quẽadmodum venatores auiũ, vel ferarũ laqueos quos illis parant terra cooperiunt,& in semitis per quas animalia transeunt ponunt,sic diabolus terra occultat laqueos, idest, quod sub obtentu terrenæ necessitatis homines decipit, & super vnius cuiusq; semitã abscõdit. Hoc est quod cõditiones ingeniaq; hominũ optime nouit,atq; perscrutatur, & in eis decipulã parat. Nẽpe iracundũ sub obtentu iustitiæ exequẽdæ per crudelitatẽ capit, placidũ mãsuetũq; animũ sub prætextu humanitatis in immoderatã lætitiã libidinosamq;, vel certè in assentatoria verba dissoluit. Eum qui pecuniæ tenacẽ agnoscit,sub proprię necessitatis specie in impietatẽ impellit,atq; eo modo vnicuiq; quasi in propria semita pedicam cęlat,cũ ex ingenio proprio aliquo fuco palliato
Auguſt. eum in suos laqueos inescat. Vnde D.Aug.Solil.ca.16. sic ait. Inimicus tetendit ante pedes nostros laqueos infinitos,& omnes vias nostras varijs repleuit decipulis ad capiendas animas nostras,& quis effugiet? laqueos posuit in diuitijs,laqueos posuit in paupertate,laqueos tetendit in cibo,in potu,in voluptate,in somno, & in vigilia,laqueos posuit in verbo,& in opere,& omni via nostra. Sed tu Dñe libera nos de laqueo venãtium &c. Quòd autem pessimi homines qui satellites ac ministri diaboli sunt, etiam hos laqueos
Hierem. struant,audi Hiere.c.5. id affirmantem; Quia inuẽti sunt in populo meo impij insidiantes quasi aucupes,laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros,sicut decipula plena auibus,sic domus eorũ plene dolo. Ideò magnificati sunt,& ditati, incrassati sunt, & impinguati,& præterierunt sermones meos pessime. Nunquid super his nõ visitabo dicit Dñs,aut super gentem huiuscemodi non vlciscetur anima mea? Hi sunt pseudo Apostoli, & pseudo Prophe
2.Tim. 3. tæ,& falsi prædicatores. De quibus Paulus ait quod sunt habẽtes quidem speciẽ pietatis: virtutẽ autẽ eius abnegantes, qui Christo Dño non seruiunt sed suo ventri. Hos autem omnes laqueos per
Psal. 123. gratiam Dei iustus euadit,& dicit; Laqueus contritus est,& nos liberati sumus. Adiutorium nostrum in nomine Domini.

VER-

VERSVS SEPTIMVS.

Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt.

HÆreditas filiorum Dei hæc est in præsenti, vt testimonia Dei ac mandata custodiant: & tanquam hæreditario iure in æternum seruent. Quoniam hæc hæreditas in præsenti seculo seruata æternam illam, imarcesibilem, & incorruptam adiunxit. Sed aduertendum quod persona quæ in hoc octonario introducitur, nempe ea quæ graditur in via perfectionis, in his duobus incrementa accipit. Primum quoniam in mandatis Dei exultat. Hoc enim proprium studiosi viri est, vt qui iam perfectionis apicem se adepturum iri videtur, vt promptè & delectabiliter operetur, imo & duriora opera hylari vultu, ęquoq; animo iam subire contendat. Ideo enim regnum cœlorum thesauro abscondito in agro confertur, quem inueniens homo abscondit, & præ gaudio illius vadit & venditis omnibus suis agrum illum emit, quia igitur mandata Dei gaudiũ cordis sunt iusti, ideo quasi æternã hæreditatem sibi accipit, ac ascribit, vnde D. Basil. Hic testimonia tua hæreditatem esse sempiternam credens, propter possessionem eorum exulto. Sed testimonia hæc interna sunt Spiritus sancti dona, testificantia intus quod sumus filij Dei, secundum illud Paul. Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei; quod contingit cum cor nostrũ non reprehendit nos de aliquo mortali crimine. Hæc enim grandis coniectura est, quod sumus filij & amici Dei, iuxta id 2. Ioan. 3. Si cor nostrũ non reprehẽderit nos, fiduciã habemus ad Deũ. Quę coniectura vires acquirit ex extrinsecis testimonijs, qualia sunt sacræ Scripturæ, verba Dei & opera sancta. Et vtraque hæc testimonia hæreditare (hoc est velut hæreditario iure habere) nõ est nisi filiorũ Dei, iuxta illud Paul. Si filij & hæredes, hæreditas autẽ hæc non solũ ad præsentis vitæ perfectionẽ, sed & ad vitã ęternã attinet, quod clarius subiungit dicens, Inclinaui cor meũ ad faciendas iustificationes tuas in æternum, perseuerãtia enim in mandatis Dei vsq; in finem est alterum incrementũ, & testimonium validum talis filiationis, hęc Caietanus. Sed quoniam D. Aug. per testimonia intelligit martyria vt solet, sic intelligi carmen hoc, Firma possessione quasi hæreditario quodam iure: hæreditaui pro te paupertatem, contumeliam, corporis angu-

Matth. 13. Basil. Rom. 8. 2. Ioan. 3. Rom. 8. Caietan. August.

stias iugiter tollerare, vt testis efficiar passionis tuæ, secundū illud
2. Cor. 4. Paul. 2. Corin. 4. Semper mortificationem Iesu Christi in corpore
nostro circumferentes, hoc est, vndiq; circundati pro Christo do-
Galat. 6. loribus. Et Galat. 6. Stigmata Domini Iesu in corpore meo porto,
ideſt, ad similitudinem seruorum, qui in facie gestant notam ferro
candente impressam dominorum cuius sunt, sic Paul. in corpore
suo, non vnam sed multas impressas notas Domini Iesu portabat,
nempe innumeras plagas, liuores, flagella, opprobria, quæ pro no
mine eius sustinuerat sæpe. Hæc autem debemus acquirere hære-
ditate in æternum, quia Christus nobis ea reliquit, sicut Pater filijs,
hæc quippe competebant ei iure hæreditario ex parte matris, re-
Rom. 8. gnum verò ex parte Patris, Rom. 8. Hæredes quidem Dei cohære-
des autem Christi: si tamen compatimur, vt & glorificemur. Ac-
quisiui dico, quia exultatio cordis mei sunt, quia licet sint afflictio
Acto. 5. corporis, sunt tamen exultatio cordis, Act. 5. dicitur; Ibant Apost.
gaudētes à conspectu concilij, quoniā digni habiti sunt pro nomi
ne Iesu contumeliam pati. Et Eleazarus cum torqueretur dixit,
Duros corporis sustineo dolores: secūdum animam verò propter
2. Mach. 6. timorē tuum libenter hæc patior. 2. Machab. 6. Ideo quippe dicū
ntur iusti opprobrijs saturari, vt de Christo Dño dicitur Thren. 3.
Saturatus opprobrijs, non solum quia multa perpessus est, verum
etiam quia cum delectatione sustinebat, eo modo dicendi, quo
quis cibo suauissimo ob nimiam eius delectationem saturari cu-
pit: sic iusti imitatores eius.

VERSVS OCTAVVS.

*Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æter-
num: propter retributionem.*

RETributio quidem & præmium beatorum Deus ipse est, se-
cundum quod ipse Dominus ad Abraham loquutus est
Gen. 15. Gen. 15. dicens, Noli timere Abraham, ego protector tuus,
Ioan. 14. & merces tua magna nimis. Et Christus discipulis suis Ioan. 14. sic
ait, Ego sum via, veritas, & vita. Vita autem proculdubio æterna,
quæ est æterna sanctorum retributio. Et secundum hanc conside-
rationem idem est dicere, Inclinasse cor suū ad iustificationes Dei
faciendas propter retributionem, ac si diceret propter ipsum Deū
summè

summè dilectum, vt illum mereatur aliquando consequi in præmium, illiq; perpetua beatitudine copulari. Verum si retributionē considereremus, vt bonum & commodum ipsius hominis tunc (propter) non denotat causam finalem præcipuam, vt quasi mercenario amore ob lucrum & commodum præcipuè inducatur iustus ad bona, sed potius (propter) debet tunc denotare finem minus principalem, siue occasionalem, & finem potius quendam ex fine præcipuo consequentē, quam ex operantis intentione expectatum, id est dicere, quod iustus in suis operibus præcipua intentione Deum respicit: quem propter se diligit, cui & propter se placere satagit, retributio autem felicitatis æternæ ex Dei bonitate consequitur, his qui suis obtemperant mandatis. Vnde tunc sensus erit, Cor meum appposui affectumq; animum dedi, vt per gratiam tuā vsq; in finem mandata tua exequar, quoniā non sine retributione veniet mihi, sed subsequetur mihi præmium felicitatis æternæ, ac beatitudinis retributio: quia tu ipse es Domine vita æterna, & merces magna nimis omnium tua mandata perseueranter vsq; in finē custodientium. Et quidem Deo obsequi intuitu æternæ retributionis, vel euadendi inferni pœnas, dummodo in his vltimum non colloces finem, non impium, imo & meritorium est. Talis enim finis vltimum non excludit, imo virtualiter in illum animum dirigit, nisi tu formaliter excludere vellis dicens in corde tuo, non ob aliud te Deo obedire, nisi ob assequendum præmium æternū, vel vitandas tartari pœnas, aliàs non obseruaturus nisi hæc attenderes. Inordinatus quidē est affectus, cum intuitu temporalis prę-mij, vel metu mundanæ pœnæ, operaris bona, vel quiescis à malis, quoniam rem inferiorem à te tuum vltimum finē facis: at æterna, vel præmia, vel pœnæ super nos sunt, quare earum intuitu operari, non deprimere affectum, sed erigere est. Quoniam tam euitatio æternæ pœnæ, quàm affectio ad cœleste præmium, ipsum Deum vt finem includit: cum & qui à tartaro euadit, & qui in cœlum euolat vterque Deum ipsum assequitur; Quare nisi formaliter hunc finem excludas, quod fit in seruilitate & timore mundano, semper ibi inclusum intendes. Tunc autem excludis, cum bonum facis præcisse vt pœnam euadas, peccares enim si peccatum esset impunitum. Qui tamen ex tali timore, vel amore ad amandum Deum excitatur: etiam si hæc mala vitare intendat, non peccat imo meretur, dum tamen non sit animus

ita ad

ita ad malum propensus, vt præcisè ob hæc solum operetur excludens Deum ipsum in se, quare Scriptura diuina passim nos, & ad præmij amorem, & ad pœnæ timorem inuitat, quod nisi bonũ
Concil. Trident. esset, author ipse bonitatis nequaquam moneret, vide Concil. Trident. Sessio. 14. cap. 4.

(Ad faciendas iustificationes tuas) Idest, opera pietatis, quæ circa proximos exercentur (In æternum) nõ quia ipsa æterna sint cũ tomporariè fiant & desinant, sed quia ex charitate fiunt quæ æter
1. Cor. 13. na est & nunquam excidit, vt ait Paul. 1. Cor. 13. Et propter quam æternum meretur præmium, vt in æternum diligens, in æternum
Augustin. mereatur habere quod diligit, vt ait hic magnus Augustinus.

(Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æter-
Basilius. num) D. Basil. super hunc locum, sic dicit quod animus affectioni-
Simile. bus imperans habet se admodum lancis siue linguæ in statera, quæ vbi ponderosior fuerit pars ibi inclinatur, sic rectus animus suarum cupiditatum compos, cum in bilanci, aut ponderis statera ex vna parte omnia quæ mundi sunt apponuntur, ex altera vero cœlorum regnum, diuinaq; voluntas: in hac quæ ponderosior est inclinat cor, potiusque omnium creaturarum rerum sustinebit dispendium, quam vel apicem quidem diuinæ legis prætermittat. Respice Christum Dominum in statera suspensum crucis, & ex altera parte tot sibi pendere mala, mortem, opprobria, cruciatus, dolores matris, discipulos, amicorũq; dereliction ẽ, ac cætera innumera quæ tunc temporis imminebant, ex altera vero voluntatẽ æterni patris stare, in hanc potius partem inclinasse cor, quippe quæ &
Ioan. 19. grauior & ponderosior erat, quod Euangelistæ verba insinuare videntur cum dicit, Et inclinato capite emisit spiritũ. In patris quippe obedientiam inclinauit caput, factus obediens vsque ad mortẽ crucis, quoniam apud illum ita bene morigeratum animum, plus ponderis voluntas patris, quam mors cæteriq; cruciatus habebatur, imo credo in auersam partem, vbi mater sua stabat inclinasse caput, quasi qui ob exequendam patris voluntatem ab ea auerteretur, matremq; ac cõsanguineos, & cætera omnia propter ipsum Deũ auersaretur, vt ipse aliquãdo docuerat. Appẽde in vna bilanci omnia regna mũdi, & omnẽ gloriã eorũ, in altera minimã partem cœli colloca. Certe cuncta alia suo molimine trahet, ac si palea ibi, hîc vero talentũ appendisset plumbi. Cũ igitur Propheta rectũ imperantemq; cupiditatibus animum haberet, ad hanc partem cui

plus

plus ponderis ineſt,inclinauit cor ſuum dicens.Inclinaui cor meũ, &c. Quo contra impij facere ſolent, quippequi ſerui cupiditatum non imperatores ſunt:in vana,caduca,nihilique pendentia affectum dant,à grauioribuſque auertunt rebus.Ex vna parte mundus eſt nihili pendens Sapien. 11. Quoniam tanquam momentũ ſtaterę ſic eſt ante te orbis terrarũ, ideſt, quaſi nihil omnia creata Deus agitat ad nutum ſuum. Et.4.Eſdræ.4. Vade pondera mihi ignis pondus,aut menſura mihi flatum venti. Ac ſi diceret,omnia huius mundi vana ,imo ipſa vanitas ſunt, nec aliquid ponderis in ſe habent, è contra ea quæ Dei ſunt, ob ſui magnitudinem pondus & menſuram neſciunt. Vnde Iob de Deo loquẽs aiebat.c.31. Pondus eius ferre non potui.In illa ergo propenſum animum dat impius, relicto maiori quod & impij Iudæi fecerunt, cũ ſurẽ ac homicidam Chriſto omnium bonorum largitori prætulerunt. Quare grauiſsimè de his conqueritur Dominus Ierem.c.2. dicẽs; Duo mala fecit populus meus.Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ,& foderunt ſibi ciſternas diſsipatas,quæ continere non valent aquas, Deus enim omnium bonorum fons eſt. Nam ſicut ex fonte fluuius prodijt ſtanteq; aqua fontis,& fluuius deficit.Sic ex Deo omnia bona promanant,cui & Eccleſia orando dicit, Deus à quo bona cuncta procedunt.Atque ab eo in eſſe & conſeruari omnia dependent,non ſicut ego à patre meo,quo mortuo etiam ſubſiſto,& viuo:ſed ſicut riuus à fonte,ſicut lumen aeris dependet à ſole.Nam ſi ſe vel tantillum abſentet,iam in ſuis tenebris permanebit, ſic,vel ſi ad momentum manum ſuam contraheret Deus, omnia in nihilum redigerentur,iuxta illud Pſal.Auferes ſpiritum eorum & deficient.Eſt autem fons aquæ viuæ,hoc eſt gratiæ,de qua Dominus Samaritanæ.Tu forſitan petijſſes ab eo(ait)& daret tibi aquam viuam;Et foderũt ſibi ciſternas diſsipatas(algibes rotos)Ciſterna nõ ex ſe habet aquam,ſed deſuper à cœlo accipit,ſic homo quidquid boni habet à Dẽo mutuat atque recipit, ſecundũ illud Paul. Quid habes quod nõ accipiſti?ciſterna autem diſsipata & pertuſſa aquã illam quam à cœlo recipit non continet,ſed per foramina quæ habet effundit.Sic homo adhuc ea quæ à Deo habet bona, vt potevitam,eſſe, & alia non poteſt continere, quinimo quotidie amittit, effudit,per multoſque defectus euacuat, donec tandem omnino defficiat. Miſera vtique ac deploranda commutatio hæc. Quare ſubinfert Propheta, Stupeſce cœlum ſuper hoc, & portæ

Sapien. 11.

4.Eſdrę.4.

Iob.31.

Ierem.2.

Pſal.103.

Ioan.4.

1.Cor.3.

eius

eius desolamini vehementer; Prosopopeia figura est hæc, quæ rebus insensibilibus tribuit, quæ eis non conueniunt, estque emphatica loquutio ad ostendendam magnitudinem sceleris, quod tale ac tantum est, vt etiam ipsas insensibiles creaturas videatur deterrere. Ecce ergo stateram dolosam impij, cum ad res nullius corporis linguam ac lancen cordis inclinet, vnde Eccles.
Eccl. 10. 10. dicitur; Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius. Iustus quippe ad cœlestia (quæ per dexteram significantur, tanquam meliora bona) inclinat cor, impius & stultus ad ea quæ minora sunt, nempe ad temporaria & caduca, quæ in sinistra in-
Matth. 24. telliguntur, quare in vltima retributione illi ad dexteram, hi ad sinistram collocabuntur.

DECIMVS QVINTVS OCTONARIVS.

D

1. Samech. Iniquos odio habui: & legem tuam dilexi.

2. Samech. Adiutor & susceptor meus es tu: & in verbum tuum supersperaui.

3. Samech. Declinate à me maligni: & scrutabor mandatata Dei mei.

4. Samech. Suscipe me secundum eloquium tuum & viuam: & non confundas me ab expectatione mea.

5. Samech. Adiuua me & saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper.

6. Samech. Spreuisti omnes discedētes à iudicijs tuis: quia iniusta est cogitatio eorum.

Præua-

Prævaricantes reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua. 7. Samech.

Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui. 8. Samech.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS QVINTVS.

VERSVS PRIMVS.

Iniquos odio habui: & legem tuam dilexi.

HIC introducitur persona viri inter diuinam legem, & humanarum legum figmenta constituti, & explicatur in primo versu, vbi Caiet. ex Hebr. legit; Cogitationes odiui, & doctrinam tuam dilexi. Nã adinuentiones humanarũ legum de Dijs, & de auguribus & similibus, verè cogitationes vanæ sunt, nullum in re fundamentum habentes, sed solum ab hominum vanitate adinuentæ. Lex vero diuina (è cuius regione collocatur) doctrina est à summo doctore Deo manans. Vnde alij legunt, Exleges odio habui, idest, eos qui sine lege Dei, ex sua vana volũtate, tanquam lege duntur, vnde persona hæc non solũ prælegit doctrinam Dei, sed leges alias odio habuit, legẽ autẽ Dei dilexit. Et quadruplex ratio redditur in hoc octonario huius prælectionis. Primò quia lex Dei est defensiua à malis. Secundo, sustinet in bono. Tertiò, aduersarios vincit. Quartò, prævaricantes castigat. Vnde congruè huic quintodecimo octonario, quintadecima litera nempe (Sadech) additur quę significat auditum, obedientiam, & firmamentũ, cõiunctionem, escam, ac sustentationem. Quoniam qui cordis aure legẽ Dei audit, firmatur in ea ac sustentatur, & coniungitur, à contrarijsq; eius separatur: quãdo enim tali percipitur aure in ea maxime firmatur animus vt obediat. Quare has aures exigebat Christus Dominus, cum in concionibus suis clamabat, Qui habet aures audiendi audiat. Omnes quidem auditores corporis aures habebant, sed non has expoſcit verbum Dei: sed potius quæ cordis sunt, quibus eius virtus hauritur. Hæ enim verè sunt aures audiendi,

Persona hominis inter diuinas & humanas leges constituti. Caietan.

Lucę 8.

audiendi, quibus non vocis sonus, sed spiritus inuisibilis efficacia percipitur. Nam per aures carnis tanquam per viam transit verbū, & recto itinere per vnam intrat aurem, & per aliam exit vt dicitur. At cum corde auido exhauritur, per cochleam illā intrat totamq; animam cingit, & amplectitur. Has aures promiserat sponsus cum
Cant. 1. Cant. 1. dicebat; Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento, quod nostro sermone his verbis credo ad literam verti posse (daremos te vnas arracadas de oro, labradas de gusanillo de plata) Per aurum verbi Dei doctrina intelligitur, nam sapientia auro passim in Scriptura confertur, imo super aurum exaltat eam sa-
Sapien. 7. piens, Sapien. 7. dicens, Quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua. Sed quoniam aurum surdum est, non sonos emittit, opus est vt circundaretur argento, quod sonos placidos in aures influit, quid enim profit doctrina nisi esset prædicator, qui eam auribus intonaret? secūdū illud
Rom. 10. Rom. 10. Quomodo audient sine prædicante? nam fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Dedit ergo duodecim tubas argenteas, hoc est, duodecim Apostolos, quorum sonus in omnem terram exiuit, in omniumque hominum aures intonuit. Sed plus pollicetur his verbis Spiritus sanctus cum dicit, Vermiculatas argento, hoc est, promittit doctrinam prædicatam cum profectu. Vermiculus enim ille argenteus virgam auream ambit, cingitq; organum autem auditus admodum cochleæ à natura structum esse patet, per quod aer inuolutus atque inflexus intonet ad aurem. Sic & animæ aures verbum Dei circumvoluens, ambiens atque amplectens, circumcingit, totamque implet vi atque virtute sua, quod Paul. mirabiliter
Hebræ. 4. explicat Hebræ. 4. his verbis, Viuus est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus, compagum, ac medullarum. Ecce quomodo verbum Dei, quando cum profectu auditur cor recessusque eius voluit ac reuoluit, & vsque ad vltima spiritus penetrat, omniaque ambit interiora, atque circumplexa tenet, sicut murena atque vermis è manibus suauiter elabuntur: sic & verbum Dei per aures cordis elabitur, eliquaturq;, suauissimeque peressluit (vase deslizando) Tales ergo aures sibi instruit
Isai. 50. sponsus, vt eius verbum vtiliter audiatur. Vnde Isaiæ. 50. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico (adobome, y adornome mis orejas) & Christus Dominus

cum

cum surdum curaret, digitos in aures eius mittebat, dicens, Effeta, quod est aperire. Aures instruebat quales ipse exigit ad audiendum verbum suum, nam tales aures à nobis expoſcit ad audiendum verbum suum, quales ipse ad nostra habet. Ipse quippe semper attentus, placidusque ad nostras preces adest, inclinatamque aurem ad nos semper habet: ita vt quodlibet verbum quantūuis secretum, atque musitanter prolatum audiat, vt de Anna patet. 1. Regum. 1. cuius labia tantū modo mouebantur non sonus percipiebatur foras, ita vt temulentam illam existimaret Hely sacerdos: & tamen exaudita à Domino est, Samuelēq; prophetam filium promeruit, qui fuit tanquàm fructus labiorū suorum. Moysi quoque cum pronus in terra vix musitaret, tanquam si clamorem maximum emisisset, dictum est à Domino; Quid clamas ad me? hoc est quid obtundis caput meum? scilicet, ita intentus ac attentus verbis tuis sum, vt murmur, atque susurriū tuum tanquā si vociferares, audio. Sic & nos aures vigilantes, atque attentas verbo Dei, ac legi eius gerere debemus (alerta la oreja) vt quomodocunq; ad nos perueniat verbum eius, vel voluntas innotescat, nec desides aut pigri esse debemus, sed statim opere adimplere, quæ iubet, quod exemplo Samuel discere debemus, qui ter in somnis à Deo vocatus, statim è lecto resiliuit pergēs ad Hely, & dicens; Ecce ego Domine, quia vocasti me; dormiens quippe etiam intentam aurem ad Deum habebat, vt ad primum verbum audiret, & surgeret, ac diceret cum sponsa, Ego dormio, & cor meum vigilat. Rectè ergo ei qui præ cęteris legem Dei eligit, auditus ac obedientia additur, quoniam nisi cordis aures eam perciperet, non tanti faceret, vt alijs prætermissis eam duntaxat complecteretur.

1. Reg. 1.

1. Reg. 3.

Cant. 5.

Ait ergo. (Iniquos odio habui). Hoc formaliter intelligēdū est, hoc est inquantum iniqui, itaque iniquitas potius odio habeatur, quàm ipse homo. Vnicuique à suo se defendere aduersario licet, hoc enim & natura ipsa docet, & ignem aquæ resistere, & humidum sirco, secundum illud poetæ.

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis. Ouidius.

Sed tamen si igni daretur facultas, vt aquæ frigidati contrairet in qua solum aqua contraria est igni, sufficienter ei prouisum videretur. Vide versum secundum tractatu. 13. De hoc plura dicenda erant, nisi supra tracta. 10. vers. 7. satis iam dictum fuisset.

VERSVS SECVNDVS.

Adiutor & susceptor meus es tu: & in verbum tuum superſperaui.

ECCE primum, quod legi Dei tribuitur, nempe defenſionem ab aduerſis, lex quippe Dei cuſtodita hominem ſecurum ab inimicis ſeruat, vt dicitur Deuteronom. 27. & 28. Deute. 27. & 28. Prouer. 4. Dicitur & Prouerbiorū. 4. Cuſtodi præcepta mea & viues, ne dimittas ea, & cuſtodient te, dilige ea & conſeruabunt te. Ille enim nos adiuuat contra aduerſarios, & ſuſcipit cum ad eum confugimus; Vel adiutor dicitur, quia nos ad bona facienda iuuat: ſuſceptor, quia ne ad mala cadamus nos ſuſtinet, vnde Auguſt. Adiutor noſter eſt Deus ad bona facienda, ſuſceptor ad mala cauenda, vel vt Diuus Ambroſius vult, aliter adiuuat, & aliter nos ſuſcipit Chriſtus, quia per legem nos adiuuat ſuis nos dirigendo præceptis, ſed per Euangelium nos ſuſcipit, dum in corpore ſuo peccata noſtra portauit, vt eſt illud quod dixit Saul ad Samuelem. Porta quæſo peccatum meum, Nam peccatum pro pœna peccati frequenter ſumitur in Sacris literis. Ipſe autē Chriſtus Dominus peccata noſtra tulit, ideſt, pœnas quibus nos ob peccatū obnoxij eramus ipſe perſoluit; Vel adiuuat peccātes, vt reuertantur à vijs ſuis malis, & ſuſcipit reuertentes, ſecūdum illud Auguſtini dictum; Si pœniteo parcis, ſi reuertor ſuſcipis, inſuper ſi differo præſtolaris, vel vt placet Hieronymo adiuuat in hac vita per gratiam, ſuſcipit in alia per gloriam, ſecundum illud Pſalm. Gratiam & gloriam dabit Dominus. (Et in verbū tuum ſuperſperaui). Quæ verba tanquàm filius promiſsionis profert. Aduerte quod Caiet. & alij ſic legunt. Et abſconſio mea, & ſcutum meū es tu: quod in idem redit. Hebraiſmus eſt. Nam ea quæ abſcondimus, maiori cura ſeruamus. Vnde de iuſtis dicitur Pſal. 30. Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ &c. & res pretioſæ abſconditæ vocantur, eo quod in tecis ne ſurripiantur, ſeruari ſoleant. Sed de hoc ſupra tractatu. 2. verſ. 3. Scutum autem dicitur, quoniam ſicut ſcutum cor ſeruat à telis, ſic & Deus corda noſtra in ſuam ſuſcipit cuſtodiam. Ideo enim cor noſtrum à nobis poſcit dicens; Fili præbe mihi cor tuū, vt id eius committamus cuſtodiæ, omnem ſolicitudinem noſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis, vt admonet Diuus Petrus.

D. Auguſtinus. D. Ambroſius. 1. reg. 15. Auguſt. Hieron. Pſalm. 83. Caietanus Pſalm. 30. Prou. 23. 1. Petri. 5.

VERSVS

VERSVS TERTIVS.

Declinate à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei.

PRosequitur effectum defensionis, qui sibi obseruanti eius legem à Deo prouenit, vnde dicitur; Declinate à me maligni, quia ipso me adiuuante aduersum me prævalere non poteritis. Nam Dominus mihi adiutor, nō timebo quod faciat mihi homo, Psalm. 117. Declinate à me, quia iniquos odio habui & consortium vestrum renuo Psalm. 100. Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam; Odiui ecclesiā malignantiū Psal. 25. Et bene à se repellit malos, indigni quippe sunt quibus iusti cōmiscеantur, quæ enim cōmunicatio sancto homini ad canem? dicitur Eccl. 13. Sanctus, mundus, dicitur Græcè, hoc est, absq; cō mixtione terrena, canis autem animal immundū est & à sacris ita remotum, vt nec pretiū eius offeri Dño liceret, vt dicitur Deuter. 23. Cōmuniter canis hîc sumitur pro peccatore immūdo, & prophano, vt ibi Matth. 15. Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus. Erat enim immundū animal, vtpote non rumi nans, non scindens vngulā cui nullo modo res sanctificata conuenit, vnde sacrificijs opponitur Isa. 66. Qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem. Quare & Dominus prohibet sanctum dare canibus: quæ omnia consonant cum illo Pauli secundæ Corinthiorum. 6. Quæ enim participatio iustitiæ ad iniquitatem? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial, aut pars fidelis cum infideli? & paulò pòst adducit illud Isaiæ 52. Exite de medio eorum & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos, & ero vobis in patrem, &c. Homines post confusionem linguarum inter se diuisi sunt: loquele autem iustorum & iniquorum maximè distant quantum cælum eleuatur à terra; Cum ergo non sint labij vnius non sermonum eorundem, cohabitatio eis quasi inutilis interdicta est. Et non solum inutilis, verum maximè nocua, & in perniciem trahens. Nam malignos hic vocat omnes homines malos: sed præcipuè hæreticos & contentiosos, qui contentiosè scripturas lacerant, quare declinandi sunt huiusmodi maligni. Primo quia corrumpunt fidem, Ieremiæ secundo, Filij Mempheos, & Taphnes constupravervnt te vsque ad verticem; Fornicatio autem & constupratio in scripturis idololatriam, siue apostasiam

pſal. 117. pſalm. 100. pſalm. 25. Eccle. 13. Deute. 23. Matth. 15. Iſaiæ. 66. 2. Cor. 6. Iſaiæ. 52. Gene. 11. Ierem. 2.

per hæresim significare familiare est: quod cũ esset profugus Da
1. Reg. 26. uid, à Saule deplorabat dicens. 1. Reg. 26. Eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, & dixerunt, serui dijs alienis, idest, quodãmodo me periculo exposuerunt veram religionẽ deserendi ex consortio idololatrarũ. Idem plangit Ieremias in suis la
Thren. 1. mentationibus cap. 1. considerans Dei populum inter gentes captiuum duci, cùm ciulans ait, Migrauit Iudas propter afflictionẽ & multitudinem seruitutis, habitauit inter gentes, nec inuenit requiem: omnes persequutores eius apprehenderunt eam inter an-
Eccle. 33. gustias. Eccles. 33. vbi nos legimus; Quę communicatio sancto homini ad canem; vt supra citauimus, Græci nonnulli pro sancto homine legunt, hyena, est autem hyena seuum animal & crudele, de
Plinius. quo inter multa mira quæ de eo narrantur, scribit Plin. lib. 8. cap. 30. maximè sermonem humanum inter pastorum stabula assimilare, nomenque alicuius addiscere, quem euocatum foris laceret. Item vomitionẽ hominis imitari ad solicitandos canes quos inuadat. Prætereà vmbræ eius cõtactu canes obmutescere, quæ omnia hæreticis optimè cõgruũt, cũ inter ecclesiæ pastores, atq; canes, id est, prædicatores humanã insimulent vocẽ, hoc est Scripturæ sanctæ eloquia proferant, deq; rebus diuinis differẽt, nomẽq; Christi Iesu & beatissimæ matris eius frequẽter in ore versent, vt his alecti homines, aliàs pij, eorũ succis inescati eis faueant, authoramentaq; ab ecclesiæ pastoribus recipiant vt Christũ lacerent, Sacramenta cõtaminent, misericordiam subruant, aliena diripiant, pœnitẽtiæ opera eliminent, sacra prophanaq; immisceant, canesq; hoc est veritatis prædicatores obmutescere faciant, quare & Auo eis dicere
2. Tim. 2. prohibet Ioa, quos etiam Paul. 2. ad Timot. 2. deuitandos censet, quoniã sermo eorũ vt cancer serpit qui inter vulnera pabulatur. Sic & isti animas quas, vel superbiæ, vel auaritiæ cõtaminatas vulnere vident, has deuorant in eisq; venenatas suas linguas pascunt: vt in eum rotem suum abductæ pereant, quos Deus optimus maximus ab hæreditate sua præcor diuellat, vt vltra non proficiãt, sed insipientia eorum manifesta sit omnibus iuxta Paul. vaticiniũ. 2.
2. Tim. 3. Tim. 3. Secũdo maligni corrumpunt bonos mores secundũ illud
1. Cor. 15. 1. Cor. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua quod ex
2. Tim. 2. Menandro Poeta adduxit Paul. & 2. Tim. 2. Prophana & inaniloquia deuita multum enim proficiunt ad impietatem. deinde declinandum est ab impijs, quia sæpè puniuntur boni iuxta eos

Numer. 6.

Numer. 16. Recedite à tabernaculis impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinēt, ne inuoluamini in peccatis eorum. Præterea confunduntur sic, & ad meliorem frugem se vertūt cum viderint se ob sua demerita à conuictu bonorum arceri, secundum illud Paul. 2. Thessal. 3. Si quis non obedit verbo nostro per epistolam hūc notate, & ne commisceamini cum illo, vt cōfundatur. Retrahunt etiam à bono studio, quare quibus Deus arcana sua reuelat à malorum conuictu separat Oseæ. 2. Ducam eam in solitudine, & loquar ad cor eius, vnde Psalmista noster subiungit. Et scrutabor mandata Dei mei. Quasi malignorum societas impedimento ei essent ne faceret. Demones quippe ac satellites eius cum quis legem Dei scrutari in oratione, vel in lectione satagit, turmatim occurrunt ei, atque cor eius puluere vanarum aut etiam noxiarū cogitationum aspergunt, quatenus studio, vel orationi eius impedimento fiat, vnde Eccles. 10. dicitur; Muscę morientes perdūt suauitatem vnguenti, hoc est importunæ, vanæ, ac immundæ, cogitationes, quę & mortuæ, & mortifere sunt, mortuæ quidē, quia de rebus mortuis non soliditatē habentibus sunt, mortifere qm̄ animæ interitum ac mortē parant; hæ orationis & lectionis vnguentum inficiunt, atq; nullius cōmodi, imò potiùs incōmoda efficiūt. Vnde Iob. 1. dicitur, quod inter filios Dei affuit etiā quadam die Satan: nam in bonis operibus ipse se interserit vt perdat, vnde talibus dicendum est; Declinatè à me maligni &c. sicut & Dñs Matth. 4. ipsum aduersarium deturbauit dicens; Vade retro Satan: quare de Diuo Greg. legitur, quod cū ad studium vel orationem intrabat hunc recitabat versiculū contra aduersarios dicens; Declinatè à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei, quo circa ipsemet Greg. 16. Mor. c. 8. sic dicit; Quos magis alios hostes patimur quā malignos spiritus, qui in nostris cogitationibus nos obsident, vt ciuitatē valeant nostrę mētis corrūpere eamq; sub iugo dominij sui captam substernere? sæpè enim cū eloquijs sacris intendimus, malignorū spirituū insidias grauius toleramus, quia mēti nostræ cogitationū terrenarū puluerē aspergunt, vt intentionis nostræ oculū à luce intime visionis obscurēt, quod bene Psalmista prouiderat, dicens; Declinatè à me maligni & scrutabor mandata Dei mei. Videlicet per hoc patenter insinuans, quia mandata Dei perscrutari non poterat, cum malignorum spirituū insidias in mente tolerabat. ¶ Sed Diuus August. per malignos intelligit litigatores, qui

Num. 16.

2. Thess. 3.

Oseæ. 2.

Eccle. 10.

Iob. 1.

Matth. 4.

Gregor.

Gregor.

D. August.

pro rebus temporalibus tempus quod diuinis impendere deberent, litigando expendūt. Et consimiliter suos prælatos impediūt, ne Deo vacare possint. Vnde ait hic, Declinate à me maligni, & scrutabor &c. nō enim, ait faciā, sed scrutabor. Nam maligni exercent ad facienda mandata, à scrutandis autem auocant, non solum cum persequuntur, aut litigare volunt nobiscum, verum etiā cum obsequūtur, & honorāt. Et tamen suis vitiosis, & negotiosis cupiditatibus adiuuādis, vt occupemur, & eis nostra tēpora impēdamus efflagitant. Aut certe infirmos premūt, & causas suas ad nos deferre cōpellunt, quibus dicere non audemus, ô homo quis me constituit iudicē aut diuisorem inter vos? quare & eis etiā nos dicere cōpellunt; Declinate à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei.

In hoc Augustinus reprehendere vult prælatos qui plus curæ impendūt circa negotia temporalia, quàm circa diuina, & plus in illis, quàm in spiritualibus rebus gloriantur. Nam sicut Paulus Ti
2. Tim. 2. motheum docet in. 2. epist. cap. 2. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. Et præcesserat. Labora sicut bonus miles Christi. Militibus autem interdicta est per leges negotiatio. Et ali-
Leuit. 11. bi dicit. Seruum Dei nō decet litigare. Larus interdictus olim erat, eo quod in aquis submergatur ad querendū victū, deinde per aera volare præsumat. Non eos approbat Deus, qui & negotijs se se effundūt temporalibus, & nihilominus ad alta contēplationis volare præsumunt: semetipsos, vt puto seducentes, qui tantos se ipsos æstimant, vt in contrarias etiam partes integros se esse iactēt, cum tamen in iure tanquàm præuaricatores puniantur, qui vtriq; parti litigantiū patrocinia ferunt. D. Ambro. alia via procedit. Exisi-
D. Ambrosius. mat enim, quod per ista verba, vult ostendere Propheta, nullū in studio Sacræ scripturæ proficere, nisi ab omni peccato, & maligni tate fuerit segregatus. Ait enim, Declinate à me maligni, &c. huius versiculi testimonio significat, qp vbi malignitas est, ibi custodia cœlestium mandatorū esse non possit. Simplicem mentē, purum ac desecatum animū dilexit Christus, nec potest immaculatæ veritati vllum cū maculosis cōtuberniū esse; Quoniā in maleuolam animā non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito
D. Gregorius. peccatis. Sapien. 1. hæc Ambr. Maleuola anima secundū Diuum Gregor. est, quæ in corde seruat odium, vel rancorem, Corpus autē subditū peccatis est, quod secundū Apostolū, fornicationi, non Dño seruit. Peruersæ enim cogitationes, ait sapiens, separāt à Deo.

Sunt au-

Sunt autem quatuor genera malarū cogitationū. Aliæ malitioſæ, quæ procedūt ex animo offendendi, vel nocēdi, cōtra quos Pſalmiſta; Quid gloriaris in malitia, qui potēs es in iniquitate? tota die iniuſtitiā cogitauit lingua tua. Talis fuit cogitatio Saulis contra Dauid, qui cogitauit eū tradere Philiſtæis, fratrum contra Ioſeph, Phariſæorū aduerſus Chriſtū. Aliæ ſunt ambitioſæ, qualis fuit illa diſcipulorū Chriſti, Luc. 9. Intrauit autē cogitatio in eos, quis eorū eſſet maior, vbi nota, qđ ſicut dicit quidā antiquus doctor. Ambitio eſt quædā ſimia charitatis, charitas enim eſt patiens pro æternis, ambitio patitur omnia pro caducis, charitas benigna eſt pauperibus, ambitio diuitibus, charitas omnia ſuffert pro veritate, ambitio pro vanitate, vtraque omnia credit, omnia ſperat, ſed longè diſsimili modo: hæc ad gloriā huius vitæ, illa ad gloriam ſine fine. Lucæ. 9.

Oēs qui militāt in caſtris ambitionis, capti ſunt à Naas Ammonita, dextroſq; oculos amiſerūt. Proſpiciētes eñ ſunt in acquiſitione tēporaliū, iacturā vero vitæ quā perdūt, & imminētia mortis æternæ ſupplicia nō attendūt. Pro vaniſsima vanitate militant hodie noſtri curiales in labore, & erumna, in vigilijs multis, & periculis magnis, periculis maris, periculis fluminū, periculis pontiū, periculis montiū, periculis in falſis fratribus, in mortibus frequenter, in conſractione, in laſsitudine corporis, atq; in alijs vitæ diſcriminibus, in quibus gloriā martyrij mererentur, ſi hæc pro Chri nomine ſuſtinerent: nunc autē martyres ſunt mundi, ſeculi profeſſores, diſcipuli curiæ. Per multas ſiquidem tribulationes intrant iuſti in regnū cælorū: hi autē per multas tribulationes promerentur infernū. In tertio genere ſunt cogitatiōes voluptuoſæ Geñ. 8. Senſus & cogitatio hois proni ſunt ad malū ab adoleſcētia ſua. In primis eñ parētibus corrupta fuit, & infecta natura: nec in poſteris emendata. Albert. Magn. tract. 2. lib. 2. de cauſis ꝓprietatū elementorū. c. 2. ait, quod ſi ſupra fauillā cādelæ extinctæ nō tū ſic oīno mortifi catæ, quin ibi aliquis ignis remaneat ſuperinfundat, vel tenuis puluis ſulfuris, cādela iterū accenditur: ſic quātumcūq; homo in ſe flāmas voluptatis extinxerit, ſemp tñ ignicul⁹ manet, hoc eſt fomes carnalis cōcupiſcētiæ, quę dū viuimus extingui oīno nō pōt. Quare ſummopere cauendū eſt, ne ſup talē ſcintillulā, vel tenuis quidē ſulfuris puluis proijciat, ne iterū in maiores flāmas erūpat. Sulfur quidem calidus eſt, fœtidus, & tenax: & deſignat luxuriā. Puluis tenuis, vel modicus, cogitatio moroſa eſt: quæ non ſolū reaccen- Gen. 8. Albertus Magnus.

dit extinctam scintillam, verum etiam fouet, atque nutrit, vt tali
D. Gregorius. incendio tota flagret domus, & fœteat. Vnde Diuus Greg. super illud Iob 18. Aspergatur in tabernaculo eius sulfur, dicit; Sulfur sic ignem nutrit, vt in se sit grauissimi fœtoris: ideo in eo peccatũ carnis intelligimus, quod dum peruersis cogitationibus, quasi fœtoribus mentem implet æterna incendia fouet. Vnde Dominus in
Gene. 19. Sodoma pluit ignem & sulfur. Quare etiam ipsis pœnitentibus summa ope vitandum est, ne in recordatione talium criminum incautè detenti, in culpa noua sint, qui ad delendam veterem la-
gregorius. borabant. Quare Gregorius. 2. Moral. cap. 5. Sæpè mens, ait, ita in culpæ recordatione concutitur, vt ad perpetrationem illius lon-
Deute. 15. gè grauius, quàm priùs capta fuerat vrgeatur. Vnde Deuter. 15. dicitur; Caue, ne subrepat tibi impia cogitatio: solet enim latrũculus paruulus per angustum intrare foramen, vt maioribus latroni bus seras aperiat: sic diabolus teneras ac paruulas cogitationes im mittit quæ si pertignauiam crescere relinquantur, tradunt homines ad maiorum consensum. Sextus Iulius Stratagematum lib. 4. ca. 9. ait Caius Pompeius cum inspectos haberet Trecenses, & vereretur ne præsidium reciperent, petijt ab eis, vt ægros interim apud se refici paterentur: fortissimis deinde habitu languentium missis, ciuitatem occupauit. Sic dæmon perpendens viros sanctos suggestiones inopere non admittere, debiles & quasi languentes cogitationes immittit, quasi præ teneritudine noxiæ esse nõ possint: cum tamen postea socordia crescant, & in fortissimas euadant; ita vt animam ad consensum trahant, arcemque mentis expugnatam diruant. Quare statim deturbanda est voluptuosa, atque illecebra cogitatio, ne cum sit morosa cordis arcanum inficiat, vnde Ierem. 4. dicitur, Vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Vbi Gregorius 17. Moral. dicit, Non reprehendit
Ierem. 4. Gregor. cur veniunt, sed cur morabuntur. Etenim in bona corda cogitationes illicitæ veniunt, sed morari prohibentur, &
Hieronymus. Hieronymus ad Eustachium scribens ait. Dum paruus est hostis interficiendus est, vt eius nequitia elidatur in semine. Ille prædicatur beatus, qui statim, vt cœperit cogitare mala, interficit ea, & allidit ad
Cassiodorus. petram. Et Cassiodorus exponens illud Psalmi, Filia Babylo-
Psal. 136. nis misera &c. Filia inquit Babylonis est caro, quia confusionem peccatorum ingerit, cui digna compensatio datur, vt sicut concitat ad vitia, ita repræsa subdatur virtutibus, & malos motus ante-

quàm

quàm crescant allidant ad petram Christū, vt cōfracti dispareant. Cogitationes quippè facilius vincuntur cum parue sunt. In quarta classe sunt cogitationes vanæ & infructuosæ de quibus in Psal. 93. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Et alibi; In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Tales erant solicitæ cogitationes atque curæ, quas diues ille versabat in corde, Luc. 12. cum horrea atque vinaria dilatare cupiebat, quæ tamen cogitatio quasi vana eadem nocte elisa atque confracta fuit, & tanquam fumus lucernæ euanuit. Sed de his aliàs. Has ergo cogitationes repellere debet, qui legem Dei cum profectu scrutari voluerit, & dicere; Declinate à me maligni &c. Psal. 93. Psal. 145.

VERSVS QVARTVS.

Suscipe me secundum eloquium tuum & viuam: & non confundas me ab expectatione mea.

HIc est secūdus effectus legis diuinæ, & gratiæ, sustinere seu hominem sustentare verbo Dei, Quoniā non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, vt dicitur Deut. 8. vnde Ieronymus, & Felix vertunt, Conforta me, seu sustenta me, quod in idē cum nostra æditione reddit, quoniā ea quæ sub nostra tutela suscipimus, & ab aduersarijs tuemur, & in bono sibi congruo sustentamus. Vnde & potest intelligi de susceptione, qua Deus suos suscipit per gratiā in sua protectione singulari: eo modo quo summus Pontifex religiosos sub protectione sedis Apostolicæ assumpsit. Quo modo Deus hîc iustos suscipit per gratiā, & in futuro per gloriā. De primo dicitur Iob. 42. Suscepit Dominus faciē Iob, hoc est in præsenti eius animam sub sua cura ac protectione suscepit, exaudiendo preces eius. Phrasis quippè Hebraici sermonis est, cum quis postulatis alicuius anuit, dicere; Faciem tuam suscepi, vt Gen. 19. dicit Angelus ad Loth, Suscepi faciem tuam, id est, precibus tuis acquieui ne auersa facie confusus abeas, vnde & auertere faciem est deprecata negare 3. Reg. 2. dixit Bersabeæ Salomoni; Ne cōfundas faciem meam, id est, postulata non neges. Et respōdit Salomon; Pete mater mea, nec enim fas est, vt auertam faciem tuā, id est, ne auersa facie confusa discedas, cum quæ petieris negem. Iob ergo offerente sacrificium pro amicis suscepit Deus faciem eius, quoniam benigne postulata concessit: sic & iustis acquiescit, eorumque faciem per

Secundus effectus verbi Dei sustentare animas. Deuter. 8. Matth. 4. Ierony. & Felix. Iob. 42. Gen. 19. 3. Reg. 2.

gratiam ſuam benigne accipit Deus: de ſuſceptione gloriæ dixit
Actor.7. Stephanus Act.7. Domine ſuſcipe ſpiritū meū; Dicit ergo Pro-
pheta. Suſcipe me ad gratiam continuè ampliorem, vt viuam vitā
Ambroſ. ſpiritus coram te. Et ſic Ambr. dicit in hoc loco; Si viuit qui eſt in
ſinu Abrahæ, vt ille Lazarus pauper, quomodo poteſt non viue-
re, quem ſempiterna vita ſuſcepit, quē totus ſibi Chriſtus aſſum-
pſit, qui totus verbi eſt, cuius vita abſcondita eſt in Chriſto Ieſu?
De ſuſceptione per gloriā hic erit ſenſus; Suſcipe me de mortali-
tate ad immortalitatem, de miſeria ad gloriam. In quo ſenſu hunc
Auguſt. verſum exponit Auguſt. dicēs; Suſcipe me ſecūdum eloquiū tuū,
& viuam: ſic enim de futuro dictum eſt, & viuam. Tanquam hic in
Rom.8. hoc corpore mortuo nō viuatur, corpus enim mortuum eſt pro-
Ibidem. pter peccatum & exoptantes redemptionem corporis noſtri ſpe
Ibidem. ſalui facti ſumus, & quod non videmus ſperantes cum patientia
expectamus. Verùm ne videatur præſumptio ſic audacter poſtu-
lare à Deo, ideo ait. Secundum eloquium tuum, id eſt, ſecundum
promiſsionem tuam, nam vt nos hoc auderemus petere, tu feciſti:
tuo te chirographo conuenimus, qui noſtrum chirographum ſu-
ſtuliſti. Nos fecimus chirographum mortis, tu ſcripſiſti chiro-
graphum vitæ. Ergo non confundas me ab expectatione mea,
Ambroſ. quia in te ſpero. Spes enim non confundit, hæc D. Ambr. hic.

Non deſunt tamen, qui carmen hoc intelligant de ſuſceptione
humanæ naturæ à perſona verbi: vt explicetur in eo flagrans pa-
trum deſiderium de hac ſuſceptione: quæ nimirum tunc facta eſt,
quando verbum caro factum eſt, quia tunc perſona verbi ſuſcepit
naturam humanam, non perſona perſonam, nō natura naturam,
Magiſter non natura perſonam, vt clare deducit Magiſter. 3. Sent. Ex qua
Senten. ſuſceptione factum eſt, vt & Deus fieret homo, & homo dicere-
tur Deus. Tanta fuit idiomatum communicatio, vt ea quæ Dei
ſunt, de homine prædicentur, & quæ propria ſunt hominis, dican
tur de Deo: quippè qui per omnia ſimilis nobis factus eſt excepto
Gen.27. peccato, vt Concilia ſacra diffiniunt. Cum ſurripere voluit Iacob
Figura. benedictionem fratris ſui Eſau à patre Iſaac iam ſene atque oculo-
rum officio orbato, mater eius Rebecca cuius ope, atque ſuaſu
hæc fiebant, pelliculis hædi manus atque collum protexit, vt ſi-
militudo pilorum manus fratris ſui Eſau referrent, qui hiſpidus
atque piloſus erat, veſtibus etiam valde bonis, quibus primoge-
niti indui ſolebant, Eſau maioris, quas apud ſe habebat Rebecca,

Iacob

Iacob induit atque ad patris benedictionem accipiendam misit. Cumque vocem eius audisset pater, manusque pilosas tetigisset, stupens ac admirans ait. Vox quidem, vox Iacob est, sed manus, manus Esau sunt. In vno eodemque subiecto & vocem Iacob, & manus Esau vniuit Rebecca Dei parens Maria, de qua potius quã de Rebecca dicitur; Virgo pulcherrima, & incognita viro, in purissimo vtero suo vocem Iacob cum Esau manibus connexit: cum filium Dei qui vox ac verbum patris dicitur, cum mortali nostra carne vniuit: ita vt in Christo Iesu Deus operetur vt homo, & homo eaque sunt Dei faciat, Nasci & concipi hominis est manus Esau sunt hæc, sed sine virili semine generari, & ex integra virgine prodire, Dei opus est hoc, hæc vox Iacob est. Vlterius, hominem à mortuis reuocare, cæco lumen restituere, claudo gressus dare, opera Dei sunt, hæc vox Iacob est. Sed voce mortuum suscitare, manibus oculos cæci linire, digitis aures surdi adaperire, hæc opera hominis esse solent: manus sunt Esau, sed quia in vna eademque persona vtraque constat natura, hinc hæc communio in operationibus prouenit, cum opera ac actiones tantùm suppositis tribuant Philosophi. At in Christo Domino quælibet natura suas proprias exercebat actiones. Vestibus primogeniti indutus est Iacob, quorum odorem vt percepit pater, in copiosissimas prorupit benedictiones. Tunc Christi fratris maioris vestibus induimur, cum eius merita nobis per fidei sacramenta applicantur, cumque eius odorem in nobis percipit Deus, profuse nos in omnibus benedicit. Isaac benedicens Iacob, Esau existimabat se benedicere, ac in eo quodammodo secundum patris intentionem benedictus est Esau, nisi quod Deus in Iacob commodum omnia vertit. Ita & nos homines & peccatores (qui in Esau præsignati sumus) in ipso Iacob, hoc est in Christo, benedictionem à Deo patre suscepimus, ob quam in gratiarum actionem prorupit Paulus, cum Ephes. 1. dicit; Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus, in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in cõspectu eius, in charitate. Vbi omnes includit benedictiones tam primam, qualis fuit prædestinatio, & electio, quæ est veluti vasis, ac fundamentum aliarum, quàm alias, in quibus gratia, & media ad salutem competentia includuntur: ad quam etiam cõsequitur vltima,

Gen. 24.

Ephe. 1.

vltima, quę erit in gloria, quam itidem assequimur per Christum,
Hebræ. 3. secundum illud Pau. Vt multos filios, in gloriam adduceret. Ad hanc igitur susceptionem, per quam tot bona lucrati sumus, spiritu, ac fide æstuabāt antiqui patres, enixè poscētes, vt secundum datas promissiones sibi à Deo humanā naturam in vnitatē verbi susciperet, quatenus sic eleuata omnibus alijs præesset naturis, nec confusi à tali expectatione remanerent, qui eam sperantes fideliter vixerant.

VERSVS QVINTVS.

Adiuua me & saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper.

ADiuua me, scilicet, per gratiā delendo peccata, & saluus ero per gloriam, & sic meditabor in iustificationibus tuis semper. Sed dices. Iam iste adiutus erat à Deo cū supra dixit; Adiutor meus es tu: ad quid iterum petit, ad quid iterum verba conculcat, dicēs; Adiuua me? Sed quia sicut adiutorio Dei continuo indigemus, sic ipsum continuo orationibus postulare debemus, vt datum nobis adiutorium conseruetur & crescat. Sed quoniam sustentatio, quam poscit iustus à Deo (de qua versu præcedenti,) fit præcipuè per virtutes infusas, & supernaturales: ideo sic intellige hoc carmen. Adiuua me contra inimicos qui me volunt
1. Ioan. 5. perdere, quod fit per fidem. 1. Ioan. 5. Hæc est victoria quæ vincit
Rom. 8. mundum fides nostra. Et saluus ero per spem. Rom. 8. Spe salui facti sumus. Et meditabor in iustificationibus tuis per charitatem,
Psal. 38. secundum illud Psalm. 38. In meditatione mea exardescet ignis
1. Ioan. 5. 1. Ioan. 5. Hæc est charitas Dei, vt mādata eius custodiamus sem-
1. Cor. 13. per, quia charitas nunquam excidit. 1. Corin. 13. Vel, Adiuua me contra languores animæ sicut medicus adiuuat ægrotum, & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis, memoriam tenens qualiter me dignatus es iustificare.

VERSVS SEXTVS.

Spreuisti omnes discedentes à iudicijs tuis: quia iniusta est cogitatio eorum.

HOc est aliud quod habet lex Dei, quæ cum sit lex veritatis
3. Esd. 3. vincit omnes, qui ab ea discedūt, secundū illud. 3. Esdræ. 3. Super omnia vincit veritas, vnde alij ex Hebr. legunt. Cal-

casti

casti omnes errãtes à iudicijs tuis. Alij ex Græco dicũt ad nihilum redigisti. Ait ergo Propheta. Ideo postulo, vt me adiuues ad meditãdas iustificationes tuas, quoniã scio, te spernere, calcare, atque in nihilũ redigere eos, qui ab eis per contemptũ vel peccatũ desciuerint. Verè Deus declinantes à mandatis suis spernit, hic denegando gratiam, in futuro deterrendo à gloria. De primo dicitur Eccles. 7. Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit. Quod de reprobis optime intelligi potest, quos Deus spreuit, ne ad se venirẽt atque ideo nullius manus erigere potest, quem Deus in peccata permisserit labi, nec ille cui suum magnum atque efficax auxilium denegauerit, poterit ab alio aliquo mendicare, nec accipere. De secundo vero dicitur, Prou. 1. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis, ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsanabo, cum vobis id quod timebatis aduenerit. Et Psal. 2. Qui habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus subsanabit eos, (hara mofa y risa dellos el dia del juyzio como los vencedores la hazen de los vencidos,) Sed quoniã ferè in omnibus exẽplaribus Græcis legitur; Ad nihilũ redegisti discedẽtes à iudicijs tuis. Ideo aduertẽdũ ex D. Aug. super 1. c. Ioan. in illud; Sine ipso factum est nihil, quod per nihil intelligitur peccatũ, nã cũ omnia per Deũ facta sint, & omnia quæ fecerit Deus, sint bona (secundum illud; Vidit Deus cuncta quæ fecerãt, & erant valde bona) sequitur, quod malum culpæ, quod est peccatum, non sit factum à Deo, ac subinde peccatũ sit nihil, cũ omne, quod est aliquod, sit factum à Deo. Sed obseruandũ, quod peccatum non dicitur nihil negatiue, vt chimera, quæ nullo modo est: sed dicitur nihil priuatiuè sicut cæcitas, quia priuat hominẽ visu, quẽ poterat habere. Cum ergo quælibet priuatio ad nihilũ ducat subiectũ, quod priuat ente, & bono, quod ei debebatur: quãto pluribus bonis priuaret, tãto magis ad nihilum subiectũ vehæret, si igitur esset aliqua priuatio, quæ omni bono hominẽ carere faceret, illa omnino ad nihilum redigeret hominem. Talis autem est culpa mortalis, quæ hominem Deo orbatum reddidit; Deus autẽ omne bonũ est, vt Exo. Dixit Dominus ad Moysen, Ego ostendã tibi omne bonum: qui ergo habet peccatum, nihil habet, quia & peccatum est nihil, & quasi in nihilum redigit peccatorẽ, vt alibi noster Propheta; Ego ad nihilum redactus sum, & nescíui. Et Iob 18. Habitent in domo socij eius, qui non est. Vbi Gregorius per eum,

Ecclc. 7.

Prou. 1.

Psal. 2.

Auguſt.

Gen. 1.

Exo. 33.

Psal. 72.

Iob. 18.

Gregor.

eum, qui nō est, diabolum intelligit, Nam qui à Deo seiunctus est per culpam, per quem omnia subsistunt, & sunt: quasi ad non esse tendit, sed quoniam malum per se subsistere non potest, aliàs se-
Aristot. ipsum destrueret, vt ait Philosophus, sed in bono esse, ac sustineri debet, ideo etiam si peccatum ad nihilum redigat hominem quantum ad vitam gratiæ, natura tamen, quæ à Deo est, & ideo bona, manet, licet ex coniunctione ad peccatū nonnihil sibi infectionis
Prou. 14. copuletur. Vnde Prou. Miseros facit populos peccatū. Dicuntur etiam omnia sine Deo nihil, quoniā nihil conferunt peccatori ad
Prouer. 11. salutē, secundū illud Prou. 11. Nihil proderunt diuitiæ in die vin-
Ambros. dictę. Vnde D. Ambr. hîc; Pulchre (inquit) omnes ad nihilum deduxisti à te discedētes, siue ille sit dives, nihil illæ diuitiæ sibi prosunt, siue honoratus, nihil illi dignitas, siue potens, nihil illi potentia, siue sapiens mundi, nihil illi proficit scientia, rectè ergo dixit Propheta; Ad nihilum deduxisti discedētes à mandatis tuis, quo-
Psal. 14. niam illos quasi peccatores spreuisti, secundum illud Psal. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, quia quasi nihilum reputat Deus diabolum & satellites eius.

(Quia iniusta est cogitatio eorū.) Plura supra de malorum co-
Gregor. gitationibus præfati sumus, & adhuc aduertendum ex D. Greg. 12. mor. c. 22. quod id quod est radix arbori, est vnicuiq; sua cogitatio. Occultatur quidem radix humi, sed extra postea in virgultis prodit: sic cogitatio hominis sub terra corporis delitescit, ac postea in opere seipsam palam facit, sed in futuro erit sicut in corpore vitreo. Erunt enim ad nutum eorum perspicuæ cogitationes iustorū, nūc autem sunt in corpore luteo. Et 10. mor. c. 27.
Apoc. 21. Plateæ ciuitatis Ierusalem sunt ex auro, vt vitrum perspicuo, quoniam in plateis, vbi dolus & malignitas vigere solent, sunt absconditæ, sed in patria erunt adeò pure cogitationes, vt eas omnes videre atque intelligere sine offensione possint. Nunc autē luteum vas lutulentas etiam cogitationes cælat. Sicut ergo arescente radice, & planta aret atque deficit, sic cogitationibus pijs deficienti-
Gregor. bus etiam religiosa opera exiccātur, quare Gregorius. Omnis iniquus (ait) prius in cogitationibus arescit, & postea in bonis actibus deficit, quique fructuosam vult gerere mētem, curet ne in cogita-
Simile. tionibus arescat. Sicut qui fructiferā arborē cupit, radices humectare non definit, ne siccitate deficiant, & præcipuè fimus, & sanguis humanus modo calidus sit, maximè conducunt ne arefiat radix,

radix, sic cogitatio mortis & sanguinis à Christo effusi tanquam ros quidam matutinus vtilissime simul, & fœcundissimè radices animæ madefaciunt,& fœcundant; passionis autem Christi meditatio amoris igne calere debet, vt in omnibus operibus nostris fœcundos nos reddat. Vnde 1. Petri. 4. dicitur; Christo in carne passo vos eadem cogitatione armamini, De mortis meditatione Eccles. 7. admonemur cum ait Sapiens. Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij, in illa enim cunctorũ finis admonetur hominum,& viuens cogitat, quod futurum sit. Cogitatio etiam comparatur tineæ, vt idem Greg. 11. Mor. c. 25. docet, quia sicut tinea sine sonitu penetrat vestimentũ, ita cogitatio transigit mentem, antequam perpendatur. Iob. 13. Quasi putredo cõsumendus sum: & quasi vestimentum quod comeditur à tinea. Cum ergo cogitationes impiorum corrosam atque arescentẽ reddant animam, ideo dicitur, Deum spernere illos, ante cuius oculos nulla creatura inuisibilis est, nec etiam ipse abditissimæ cogitationes, quæ quando peruerse sunt, separant à Deo, vt dicitur Sap. 1. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, vbi aduertẽdum ex Philosopho. 7. Eth. c. 3. quod cum homo sit quasi in confinio duarum substantiarũ, hoc est, spiritualiũ, & bestiarũ: hinc fit, quod si sapiat naturam alterius extremi; ab illo denominabitur. Vnde viri excellẽtes in cõtẽplatione, & honestate vocãtur diuini, insignes autẽ in malitia vocantur bestiales, & à talibus cogitationibus fugit Spiritus sanctus, spernitque atq; in nihilũ cõputat mentes illis imbutas.

1. Petri. 4.

Eccles. 7.

Gregor. Simile.

Iob. 13.

Sap. 1.

Aristot.

VERSVS SEPTIMVS.

Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua.

PRæuaricantes, id est, legis transgressores. Nam secundũ Paul. Rom. 4. Vbi non est lex, nec præuaricatio; Vel præuaricãtes, id est, discedentes, vel apostatantes; Nam peccatores, quasi apostatæ à lege sunt, secundum illud. Vinũ & mulieres apostatare faciũt sapiẽtes, id est, à lege discedere, vel tertiò, Præuaricatores in iure vocãtur aduocati, qui vtriq; parti litigantiũ patrocinantur. Tales sunt Christiani peccatores, qui & mundo, & Deo simul seruire præsumunt, & nunc Euangelicum verbum audiunt, quo mundi

Rom. 4.

Eccl. 19.

mundi fastus, seculique negotia damnantur, atque approbant, & in cœlum vsque efferunt, sed statim ad ea tractanda manus conferunt & monachos laudant, quod ea reliquerint, & tamē eos qui in talia se negotia ingerunt adiuuant. Ecce quomodo præuaricatores sunt, qui vtrique parti patrocinium ferunt, contra quos Dominus. Nemo potest duobus dominis seruire. Tales erant Galatæ quos. c. 2. taxat Apost. eo quod & Christo, & circuncisioni simul seruire satagebāt. Hoc enim præuaricari erat, cum iam per baptismi professionem vetustati mortui erant: vmbratilemque illam legem, quatenus Christi venturi significatiua erat, destruxerant, in nouumque hominem renati, in nouam etiam legem conditi erāt. Vnde inter alia infert. Si enim quæ destruxi, iterum reædifico, præuaricatorem me esse constituo, quoniam seruans legalia credens in Christum vtrique parti faueo, & vetustati legis, & nouitati gratiæ. (Ideo dilexi testimonia tua.) Hoc est, quoniam spreuisti omnes discedentes à iudicijs tuis: & vidi præuaricantes peccatores terræ, ex hoc ad testimonia tua diligenda me ipsum induxi. Sæpè enim contingit, quod quanto magis pessimi elongantur à Deo tanto magis probi illi appropinquent. Prouerb. 28. Qui derelinquunt legem laudant impium, qui custodierunt legem succēdentur contra eum. & Psal. 9. Dum superbit impius incenditur pauper, id est, iustus in amore Dei.

Matth. 6. Galat. 2. Prou. 28. Psal. 9.

Vel dic, quod in hoc versu adhuc Propheta indicare vult vilitatem peccatoris; secūdum quam pro nihilo computatur à Deo, vt supra dixerat; Nam & Ieronymus ex Hebræo vertit, Velut scoriam reputasti omnes peccatores terræ. Sunt quippè impij veluti putredo & scoria mundi, quos designabat lumbare illud, quod Ieremias sub terra positum putridum adinuenit, reprobi quippè circundant bonos tanquam cingulum corpus, nam vndique eos circunueniunt, vt perdant secūdum illud Psal. 11. In circuitu impij ambulant, hoc est, probos circumeunt, atque ambiunt, vt destruant. Sed hic quoniam viui sepeliuntur in negotijs & cupiditatibus, putrescunt in eis, & verum fit, quod de his dicit Propheta. Computruerunt, tamque iumenta in stercore suo. De quibus etiā Dominus Esa. 1. ait, Decoquam ad purum scoriam tuam, auferam omne stanuum tuum, hoc est, impios delebo, vt iustorum puritas quasi victrix appareat. In domo magna ait Pau. Sunt vasa aurea, & fictilia, alia in honorem, alia vero in cōtumeliam. Sic in Ecclesia

Hierony. Ierem. 13. Psal. 11. Ioel. 1. Esaiæ. 1. 2. Tim. 2.

& boni,

& boni,& mali permixti sunt,& scoria,& aurum. Augustinus ait, quod in magna domo,& atria ampla, & triclinia optima sunt, & etiam stabulum & latrinæ, vbi stercora ac immunditiæ eguntur. Sic in Ecclesia mali stabuli vbi immunditiæ effunduntur locum tenent. In arca Noe locus erat vbi stercora delitescerent, in corpore hominis & nobilia membra sunt & ignobilia, & venter vbi stercora profluunt. In corpore mystico improbi ventris locũ tenent. De quo Dominus per Prophetam conquæritur dicens; Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo. Dolorem quippè maximum in Ecclesia impij ingerũt bonorum animis. Sunt ergo mali & stercus,& putredo, & scoria mundi, de quibus Esa. 1. Argentum tuum versum est in scoriam, hoc est iusti in impios per peccata transierunt. Ierem. 4. Esa. 1.

VERSVS OCTAVVS.

Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui.

VErbum configere non significat hîc talem confixionem, qualis fit per sagittam, non intelligamus hic timorem Dei sagittæ cõparari, vt aliqui intelligunt. Sed dictio quæ est in Græco significat propriè cõfigere clauis. Vnde Ambr. & Augustinus legunt. Confige clauis à timore tuo, quare intellige de confixione illa,qua non caro sola, sed ipsa cum suis prauis concupiscentijs cruci affigitur, secundũ illud Pau.Gal.6. Qui autẽ sunt Christi,carnẽ suã crucifixerũt cũ vitijs,& cõcupiscentijs. Sed hinc difficultas insurgit,quomodo petat,timore se confixi,cũ subijciat se timere Dei iudicia? & hoc ipsum pro ratione subiungit? Sed aduertẽdũ, quod pleriq; timẽt quidẽ Dei iudicia, sed tamẽ nõ habẽt carnes timore Dei cõfixas,vt qui timẽtes quidẽ æternã damnationem,nõdum tamen tali timore detinentur quo ab omni malo fugiant,quod Euthimius in hoc loco docet dicens; Dum tua (inquit Propheta)lego iudicia,in anima quidẽ timore corripior,ipsum tamen corpus huiusmodi timore nõ castigatur. Tu igitur cõfige & ipsum corpus hoc timore,ita vt ad immoderata desideria amplius nõ feratur. Idẽ D. Aug. videtur sentire, vt intelligatur Prophetam optasse,addi sibi timorẽ,vt tãtum timeret,quantũ sufficeret crucifigendis carnibus suis,id est cõcupiscẽtijs. Hoc autẽ contingit his, qui ita carnis macerationi vacãt, vt tamẽ effrænatas eius libidines compescere non curent. Contra quos Gregor.hom.1.Dominicæ Ambr. & August. Galat.6. Euthimius August. Gregor.

Quadrageſimæ. In vanum (ait) atteritur caro ſi ſuis cupiditatibus animus non refrenatur, & ne lenocinijs ſuis alliciat animam, crucifigenda eſt. Ne vel membrum aliquod inſtrumentum iniquitati præbeat. Quinque reges qui ingreſſum filiorum Iſrael in terrā promiſsionis impediebant captos Ioſue in ſpeluncam obſtruxit, calcare eorum colla principes Iſrael iuſsit, ac demū cruci affixos interire. Quinque reges iſti, quinque ſunt ſenſus noſtri, qui aduerſus animum eleuati regnum eius inuadere cupiunt, hominiſque totius rēpublicam ſua ſtultitia gubernare. Hi quippè impedimētum nobis præſtant non minimum, ne promiſsionis terram, hoc eſt cœlorum gaudia ingrediamur. Quare per Dei gratiam auxiliumque diuinū primùm ab anima capiendi ſunt, inque ſeruitutē redigendi, vt ſe ſeruos ac mancipia eſſe cognoſcant, nec amplius ſtulte ferocire contra dominam audeant, deinde in ſpeluncis & vinculis conſtringendi ſunt, ſic vt compedibus aſtricti teneantur, ne in illicita exeant, aut videant, nec cōtrectent inaniterque concupiſcant. Vt Iob fœdus cum oculis ſuis pepigerat, vt ne cogitaret de virgine quidem. Intus conſtrictos per rationem ac Dei legem eos habebat, ne foris ad illicita vagarentur. Sed nec hoc contumaci mancipio ſufficit, ſed eos per imperium rationis calcare, eorum libidines tanquam nocuas, ac ſtultas contemnere debent, virgis cedere, ac demum cruci affigere cum vitijs, & concupiſcentijs ſuis, vt ſi vel manum ad illicita extendere velit, vel pedem extrahere, ſtatim flagelli dolore inſtructus ſenſus cōtrahatur. Cumque nunquam ſibi ignoſcendum fore experientia didicerit, iam nec periculum quidem ſuæ cupiditatis facere ſatagat, nec præſumat, ſecundum illud. Seruo maleuolo tortura & compedes; & claudere ſenſum atque in officio rationis cōtinere eſt quaſi compedibus conſtrictum tenere, oportet & flagella addere quorum timore arceatur. Plerique quidem animam diuinis refouent conſolationibus, orationibus, contemplationibus aſsiduè vacantes, ſed quia carnem caſtigare contemnunt, facilè in eius illecebras prolabuntur. Ferri quidem durities in ignis conflatorio mollificanda eſt, ſed nec hoc ſufficit niſi poſtea ictibus in incude feriatur, vt inde clauis, vel quod volueris confletur; Sic nec animam diuinis colloquijs delinire ſat erit, niſi caro diſciplinæ ictibus etiam feriatur, vt ad nutum ſpiritui obtēperare nō deſinat. Vnde Sapiēs in capite ſui mirabilis alphabeti clamat, & dicit; Mulierē fortem, quis

Figura. Ioſue. 10.

Iob. 31.

Eccl. 33.

Simile.

Prou. 31.

quis inueniet? procul & de vltimis finibus pretium eius. Acsi diceret. Orationibus musitantes, eleemosynas pauperibus elargientes, nonnullos fortasse reperies: sed qui carnem suam spiritui subdant, qui ex seipsis victoriam palmamque lucrentur, quibus duntaxat fortitudinis nomen debetur, vix vnum aut alterum dabis. Procul & de vltimis finibus pretium eius, In Ægypti, Scithiæque desertis, in priscis illis Anachoretis, Cœnobitisque exquirendi sunt. Duos nepotes habuit Adam alter fuit vir malleator, & faber in cuncta opera æris, & ferri: alter fuit pater canentium cithara & organo. Et dum ille ferrum malleis in incude feriebat: hic suauiter in cithara dulces modulos concinebat. Inter secundi Adam filios, ac nepotes hæc confraternitas vigeat, vt & caro pœnitentiæ ictibus feriatur, & animus in Dei laudibus melodijsque occupetur, vt dum caro affligitur, animus interim delectetur interque flagellorum ictus animus ad diuina concupiscenda rapiatur, vt de beata Maria Magdalena legitur, quæ dum in speluncis pœnitentiæ operibus vacaret, ab Angelis ad Dei Laudes audiendas septies in die eleuabatur, sitque verum Diui Augustini documentum, quo pœnitentē hortatur, dicens. Doleat, & de dolore gaudeat. Corpus doleat flagellis percussum, animus gaudeat, quia per hoc ad diuina haurienda eleuatur. Clauis autē configi desiderat carnes suas, quasi sensibili dolore vellet eas affligere, cor autem clauo charitatis confixum esse oportet, vt dicere possit cum sponsa. Vulnerata sum charitate; & quod de Diuo refertur Augustino. Vulnerauerat Christi charitas cor eius. Manus autem & pedes clauis timoris Dei configantur, vt sic ad sanguinem & peccata nec currant nec dent manus. Nam ideo virtuti temperantiæ respondet donum timoris, quia per timorem Domini refrenatur homo à concupiscentijs, secundum illud Prouer. 15. Per timorem Domini declinat omnis à malo. Vt docet D. Tho. 2.2.q. 141.ar.1.ad 3. Nisi per clauos velis intelligere verba Christi, quibus gehennā peccatoribus minatur, de quibus dicitur Eccles. vlti. Verba sapientum quasi stumuli, & velut claui in altū defixi. Talis enim ac tantus timor ille est, vt non solum alta mētis occupet, verum & carnem ipsam horrere præ timore faciat. De quo etiam Iob cap. 31. dicebat; Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum. Vbi D. Gregor. ait, Tumentes fluctus extremam potestatem, dicit; quando commotis omnibus elementis

Gen. 4. Figura. Auguſt. Auguſt. Prou. 15. D. Tho. Eccle. vlti. Iob. 31. Gregor.

supernus Iudex veniens finem super omnia apportabit. Vnde se-
Hierony. cundū Hebr. vertit Hieronymus, & alij; Horripilauit à timore tuo caro mea, nam in Hebræo, confige, est verbum, Samar, quod secūdum omnes significat ita inhorrescere, vt pili erigātur, sed ab hoc verbo deriuatur nomen, Masmer, quod clauū significat ad quam significationem respexerunt septuaginta. ¶ Accipito & alium sensum si placet. Confige timore tuo &c. Timor seruilis in lege præcessit tanquam pædagogus ad timorem castum ducens. Sed carnem non affigebat, cum in ea maneret peccādi voluntas. Nam
Rom. 7. & 8. vt diuinitus docet D. Paul. Roman. 7. & 8. Lex vetus carnalis erat, quoniam vetando vitia concupiscentiam carnis excitabat, cum in vetita fortius feramur; relinquebat autem carnem in sua mollitie, cum gratiam spiritui non conferret, qua carnem sibi subdere valeret, attamen in lege noua, quæ lex spiritus dicitur supernis donis vegetatur spiritus, quibus carnē à vitijs auocare virtutibusque obsequentem reddere valeat: atque ita à timore legis seruilis ad timorem proficiat castum, quo & spiritus & caro Deum reuereantur, ac timeant. Optat ergo Propheta, vt qui iam legis timore depressus, iudicia Dei metuebat, nec tamen carnem in eo timore ob defectum gratiæ continere valebat, nunc nouæ legis gratiam tribueret, qua & corpus, & anima in Dei timore instanter, assiduēque persisterent.

DECIMVS SEXTVS OCTONARIVS.

v

1. Haim. Feci iudicium & iustitiam: nō tradas me calumniantibus me.

2. Haim. Suscipe seruum tuum in bonum: non calumnientur me superbi.

3. Haim. Oculi mei defecerunt in salutare tuum: & in eloquium iustitiæ tuæ.

4. Haim. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam

diam tuam: & iustificationes tuas doce me.

Seruus tuus sum ego: da mihi intellectū vt discam mandata tua. 5. Haim.

Tempus faciendi Domine: dissipauerūt legem tuam. 6. Haim.

Ideo dilexi mandata tua: super aurum & topazion. 7. Haim.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnē viam iniquam odio habui. 8. Haim.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS SEXTVS.

VERSVS PRIMVS.

Feci iudicium & iustitiam: nō tradas me calumniantibus me.

PErsonam quā in hoc octonario assumit Propheta, est hominis omni conatu studentis ad salutem animæ, seruando legem Dei, quæ explicatur in tertio versiculo, vbi dicitur; Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ. Hoc est, quod ita intendentes oculos habebat attentosque ad salutem, quæ secūdum Deum est, & ad eloquia Dei executioni mandanda, quod quasi deficientem pro lassitudine iam intuitum oculorum haberet, & ad similitudinem laborantiū diu suspiciendo consumptos esse describat. Vbi manifestè exprimitur ingens conatus ad salutē iustitiamq;, quæ secundum Deum est exequendam. Tanti quippè ponderis negotium hoc esse vident iusti, vt nullum otio locum esse existiment, nulli labori parcendum, sed ad similitudinem solertissimi, ac cupidissimi mercatoris omnia exquirenda, maria terrasque transigendas; Induit per sonam studentis salutī animæ.

quæpis pericula subeunda ne ignauia sua tot lucra perire patiatur
Prou. 6. quod sapiens videtur admonere Prouerb. 6. cum dicit: Discurre, festina, hoc est, non tardus sis, nec negligens. Sed & subito & diligenter da operam, suscita amicum tuum, orando, precãdo nempe
Luc. 16. Christum, qui venit ad nos de via. Ne dederis somnum oculis tuis, hoc est, ne sis hac in parte somnolentus, sed vigil & diligens eruere quasi damula de manu, hoc est, quemadmodum damula sceleri fuga subtrahit se è manu eam capere conantis, & auis volatu se liberat ab insidijs aucupis, ita te à periculis exue, ne capiaris, sed toto conatu te in salutem animæ tuæ confer. Describitur autem hæc persona primo, secundum propiarum virtutum opera relata ad fructus percipiendos, vt in hoc primo versu patet, vbi fructus seruatæ iustitiæ describitur, non dimitti à Deo in impiorum, aduersariorumve calumnijs: & deprecatiue hoc poscitur, vt intelligatur fructus iste ab alio sibi largiri debere. Secundo relata ad fructus perceptos, qui sunt in sua potestate, de quibus dicit se feciſſe iudicium & iustitiam, hoc est omnia, quæ sub ratione debiti ab eo deberent fieri, quod est plenum iustitiæ opus. Litera autem, quæ huic apponitur octonario est, Haim, sextadecima in ordine, & significat oculum quo intuitus iste ad diuina indeficiens explicatur. Interpretatur etiam fons, quæ semper scaturit, noctu dieque non quiescit. Vbi manifestatur assidua cura ac diligẽtia, quæ in huiusmodi negotio impendenda est. At documentũ hoc aduertendũ cẽseo, quod omnia ferè Hebraica vocabula vnũ principaliter significant, & si quæ alia, vt tamẽ habent aliquã alluſionem & conuenientiam ad principale, vt. v. c. Iad, quod manum principaliter significat, potestatem etiam & robur quod manu ostendi soleat, & auxilium, quod manus extensione fieri solet significat, locum etiam non quencunque, sed qui à campo magno egreditur vt vallis, Mediterranea vero maria, quæ ad modum manus ex magno Oceano egredientia per terrã extendantur. Quare
Psal. 103. ea nos vocamus brachia maris, vt Psal. 103. Hoc mare magnũ &
Gen. 34. spatiosum manibus, hoc est finibus. & Gen. 34. est in Hebr. Ecce terra lata est manibus, hoc est vallibus, seu diuerticulis. & Deuter.
Deut. 23. 13. (beiad) id est, manus erit tibi seu diuerticula quæ dam, dum in castris fueris, ad aluum purgandũ. Eodem modo hæc litera (haim) significat oculos, & fontẽ, quoniã fons è terra egreditur ad modũ oculi. Vnde & Hispane dicimus (vn ojo de agua.) Est & alia allusio. Nam

sio.Nam oculus dum lachrymatur,quidã fons esse videtur,à quo lachrymæ velut ex fonte aquæ prodeunt. Vnde & in nostro sermone dicimus (eran sus ojos fuentes.) Hoc est plurimæ ex eis effluebant lachrimæ.

Sed vt hoc nostro proposito accommodemus, obserua, quòd est duplex oculus,nẽpe,& oculus mentis,& oculus corporis.Oculus corporis est quasi quidam nuncius, qui ab ea quæ videt exterius,nuntiat ac præsentat oculo mentis. Quare in oculo exteriori nõ est proprie peccatũ,nec meritum: sed est quasi fons peccati & meriti,nam si interior oculus his quę ab exteriori exhibẽtur,bene vtatur:tunc oculus exterior dicitur fons meriti. Si autẽ perperam his vsus fuerit,& peccat oculus exterior, qui ea ministrauit, dicitur fons peccati. Vnde Amb.hic.Oculus (ait) vtitur videndi mu- Ambr.
nere,sed videmus ea quæ nobis placent,& sæpe ea quæ displicent, nec est in oculis culpa vel probitas,pro qualitate eorũ quæ videntur,sed in oculis interioribus.Oculus tamen fons generationis dicitur, quia ex oculi conspectu, & bona & mala generantur. v. g. vidisti mulieris pulchritudinem,laudasti artificis opus, venustatẽ naturæ: generatio fidei, & deuotionis fuit oculus. Vidisti possessiones populorum non ad inuadendũ, sed ad defensandũ,oculus tibi fons fuit,& origo iustitię. Vidisti nudum,& misertus induisti eum, oculus tibi fons fuit misericordiæ. E contra vidisti mulieris pulchritudinem & concupisti, oculus tibi fons fuit luxuriæ. Vidisti agrum pupilli,& auaritia motus concupisti, oculus tibi fons fuit auaritiæ. Vidisti inopem superbo oculo, & insaciabili corde, & despexisti,oculus tibi fons fuit superbiæ hæc Ambr. Similiter cum vterque oculus peccata cõmissa deflet, fons erit gratiarũ atq; meritorum tibi. Igitur cum supra carnes suas clauis affixas in timore Dei poposcisset,ne sibi ad iustiam impedimento forent, quasi iam id consequutus fuisset, infert. Feci iudicium & iustitiam, non tradas me calumniantibus me. Quasi meritum consequens ad obseruationem iustitię hoc postulat.Equum quippe videtur, vt qui nulli nocet, omnibusque suum tribuit ius,à nullo etiã ipse lædatur, nec dolo aut negotio vllo circũueniatur. Quod & Dauid 1.Paralip. 12.pro se adduxisse videtur,cum enim à facie 1. Par. 12.
Saul fugeret, & ex viris Beniamin ad eum viri fortissimi properassent,egressus eis obuiam dixit;Si pacificè venistis ad me vt auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis: si autem insidiamini

mihi pro aduersarijs meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & iudicet; Vbi tãquam retributionẽ innocentiæ suæ ne eum dolo circũuenirẽt poscebat, quod & consequutus est. Subinfert quippè scriptura. Spiritus induit Amasai principem inter triginta, & ait; Tui sumus ô Dauid, & tecum fili Isai. Pax, pax tibi, & pax adiutoribus tuis, te enim adiuuat Deus tuus. Talis retributio est veluti responsio ipsius iustitiæ, secundũ quem modũ loquebãtur antiqui patres, vt est illud
Gen. 30. Gen. 30. quod dixit Iacob socero suo; Et respondebit mihi cras iustitia mea. Eo modo loquẽdi quo solemus dicere fructus respondere semini. Sic inter alios fructus iste correspõdet iustitiæ, vt qui nulli nocuus est à Deo protegatur, & ipse ne noxam ab alijs accipiat. Econtra vero, qui alijs noxij sunt, talionis & ipsi pœnam recipiant, nec à Deo protegantur, sed permittantur calumniantiũ malitiæ, qui mos loquendi frequens est in sacro eloquio, vt est illud
3. Reg. 2. 3. Reg. 2. Reddet Dominus sanguinem eius super caput eius. Et quod dixit Salomon ad Semei; Reddidit Dominus malitiã tuam super caput tuum. Talis enim fructus respondet malitiæ semini,
Esa. 50. secundum illud; Peccata nostra respõderunt nobis. Isa. 50. Nam
Galat. 6. quæ seminauerit homo, hæc & mætet, vt dicitur Galat. 6.

Obserua q hæc verba possunt intelligi etiã in persona penitentis. Dæmones sunt calumniantes peccatorem, hoc enim significat diabolus, id est, accusator hominum apud Deum, qui iustè repetunt animam peccatoris cum exit de corpore, nisi prius pœnituerit. Vnde pœnitens allegat pœnitentiam suam dicens; Domine feci iudicium in contritione discutiẽs, & expendens causam meã, & in confessione sententiam ferendo contra me, & iustitiam in satisfactione. Hæc tria debet facere bonus iudex animæ suæ. Primo
Iob. 29. discutit & inuestigat. Iob. 29. Causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam, sed quoniam pauci habent in promptu causam suam, nec ob oculos ponunt actus vitæ suæ, quomodo eam expenderint, cum dolore & diligentia peccata recogitari necesse est, secundum illud
Esa. 38. Isa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Secundo contra latrones, & malefactores profert sententiam, hoc est contra peccata,
Psal. 36. & hoc fit in confessione, vt Psal. 36. Lingua eius loquetur iudicium. Fatetur enim se peccatorem dignum quauis sæuissima pœna. Tertio sententiam mandat executioni, faciendo iustitiam,

& suspen-

& suspendendo latrones,quod fit in satisfactione Isaię 26.Iustitiã non fecimus in terra,ideo non ceciderunt habitatores eius,scilicet homicidæ,& latrones, de quibus Iob. 19. Venerũt simul latrones eius,& fecerunt sibi viam per me. Et Isaiæ. 1. Iustitia habitauit in ea nunc autem homicidæ, peccata sunt homicideque interficiunt animam spiritualiter,Eccl.21.Quasi romphea bis acuta omnis iniquitas. Et illud Sapien. 16. Peccator per malitiam occidit animã suam. Qui ergo sic fecit iudiciũ & iustitiã potest dicere domino. Non tradas me calumniantibus me: hoc est de manibus, quibus tradentur peccatores. Psal.62. Tradentur in manus gladij partes vulpiũ,idest dæmoniorũ,erunt.Et nota, quòd iudiciũ hîc sumitur pro actu iustitiæ:quatenus ab ea procedit,quod semper est bonũ. Isaiæ 26. Iob 19. Isaiæ. 1. Eccles. 21. Sapien. 16. Psalm. 62.

VERSVS SECVNDVS.

Suscipe seruum tuum in bonum: non calũnientur me superbi.

DIxi non tradas me calumniantibus me: sed potius suscipe seruum tuum in bonũ. Seruum se nominat,vt beneuolentiam Domini captet: nam & hoc nomen liberationis est indicium,seruus enim non tantùm à seruiendo,sed etiam à seruando, eo quod captus ab imminenti seruetur interitu. Me ergo seruum tuum, non alienum, quem à seruitute peccati & mortis liberasti,suscipe in bonum,nam calumniatores impellunt in malum, ne superbi,idest,diabolus & satellites eius tam hæretici, quã schismatici,quàm alij peccatores calumnientur me:hoc est calumniando capiant me. (Sic enim verba Græca sonant) Diabolus autem calumniator est contra nos,vt patet,Iob.1.Nũquid frustra Iob timet Deum? Imitantur autem eum qui sunt ex parte illius, quales sunt reprobi omnes,calumniantur nos & Iudæi,& Pagani(ait hîc Augustinus) quia hominem crucifixum pro Deo colimus, hoc enim(vt docet Paul.) & Iudæis fuit scandalum,& gentibus stultitia. Habẽt quoq; calumnias suas hæretici, & schismatici quorum omnium calumniæ superborum, tanquam colubrum venena vincuntur, cum vigilantissima pietate Christus crucifixus attenditur. Propter quod præfigurandum Deo miserante ac iubente Moyses exaltauit in deserto similitudinẽ serpẽtis in ligno,vt similitudo carnis peccati crucifigẽda præfiguraret in Christo,hanc in tuẽdo salutiferã crucẽ omniũ calũniantiũ superborũ virus expellimus.Hæc August. Porro in Christũ crucifixũ viua fide aspicien-

Iob. 1. Sapien. 2. August. 1.Cor.1. Num.21.

tes,omnia venenata procul abibunt, in ligno se serpens constrinxit verũ virus immundũ efflauit,in ligno se Christus affixit, vene naq; diaboli eius anthidoto profligauit,serpẽtes qui populũ Israel in deserto vulnerabant veri erant, virulentoq; vulnere homines cõficiebant, serpens autẽ qui percussos sanabat,non viuus, sed fictus,atq; conflatus ex ære erat. Peccatũ verum virus est animi,omnesq; homines à serpente percussi, nascimur filij iræ in vero peccato quod à primo parente ad nos transmittitur. Itaq; verè venenati in mundũ venimus. At Christus dñs cuius figuram serpens ille in ligno eleuatus in deserto præseferebat, non verè serpens nec verũ venenũ habuit,quoniã nullum omnino cõtraxit peccatũ,sed similitudinem tantum ac effigiem serpentis præseferebat, quoniam in similitudinem carnis peccati missus est ait Paul. cum carnẽ passibilem obnoxiamq; pœnis peccati tulit, & de peccato dãnauit peccatum in carne Rom. 1. De eo quod accepit à peccato,nẽpe de effigie, de pœnis illius, deuicit peccatum. Sicut enim Christus morte sua mortem nostram destruxit, & vita sua nostrã reparauit,ita & peccato suo(si ita fas esset loqui)idest,eo quod assumpsit à peccato,nẽpe similitudine quã accepit ab eo, cũ eius pœnas subijt, hoc peccato suo, vel hac similitudine peccati nostrũ dãnauit peccatũ, atq; in crucis tribunal dãno addixit, viresq; subtraxit,ne tantis clavibus affigeret mundũ. Vide tractatũ quartũ vers. 5. Non autẽ virus habebat,sed mel,cum in cruce suspensus diceret,Pater ignosce illis,quod enim faciũt nesciũt,verè mel,& lac sub lingua tua,fauus distillans labia tua, Ecce in ore occisi leonis fauum melis Iudi. 14. Cum enim fœtore afficere Samsonẽ deberet leo, vtpote iam diu occisus,tunc mellis fauũ exore profert: dum ira Dei seuire deberet in homines sacrilegos,iniustosq;, ac crudeles, impiosq; in factorẽ suum, cũ in eos animaduertere eius deberet seueritas, deuorareq; eos,ac deglutire viuos terra deberet; tunc mellis dulcedinẽ exore profert,dicens; Pater ignosce illis &c. nõ enim venenũ aut fel habebat,sed anthidotũ suauiaq; omnia in ore versabantur illius, qui vt virulenta serpentis ora obstrueret in ligno pendebat, vt vnde mors oriebatur,inde vita resurgeret,& qui per lignũ vincebat,per lignũ quoq; vinceretur per Chrm dñm nostrũ,Nã hoc opus nostræ salutis ordo depoposcerat, multiformis proditoris ars vt artem falleret, & medellã ferret inde hostis vnde læserat. Serpẽs ferit & serpẽs sanat,sed ille mortifero veneno, hic medicamẽtis salutaribus,

Figura.

Roma. 8.

Roma. 1.

Lucæ. 23.

Iudi. 14.

Figura.

taribus, ille vulneratos prosternebat', hic valetudine donatos eleuat, caro peccauit, caro sanat, homo delinquit, homo liberat à delicto, culpat caro, purgat caro, regnat Deus Dei caro. Hæc diuina caro in regnum nos euexit cæleste, quos illa in fecibus prostrarat terrenis. Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, dixit Dominus Nicodemo Ioan. 3. & ca. 10. ait. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Serpens ille æneus percussos eleuabat à terra, sic Christus peccatores à culpa ad gratiam subleuat, atq; post se sanatos trahit. Mira res! Philosophi tradūt, quod si quis percussus à venenoso serpēte in æneum vas defixerit oculos, confestim interibit, & tamen qui illū aspiciebant æneum serpentē, viuebant, à morsibusq; venenatis sani euadebant: homo cruci inter duo nequā tanquam malefactor affixus, qui scandalum videbatur peccatoribus, hic eos ad se trahit, peccator qui Deo viuo contraire nititur, à Deo mortuo post se trahitur, qui cōtra Deum manus sacrilegas tendit, manibus clauis affixis rapitur, atq; deuincitur. Cum filij prophetarū cederent ligna ferrumq; è manubrio securis in fluuium cecidisset quod vnus ex eis mutuo acceperat, atque ad Helyseum clamasset missō à Propheta ligno in aquam supernatauit ferrum quod iam in fundo fluuij quieuerat, atque post lignum quasi ab eo raptus ferebatur super aquas. Grauius ferro peccatū est, quod hominē in barathrum submergit, tamē lignum crucis quasi magnes hoc ferrum trahit, & post se rapit peccatorem, atque ea peccata sub quibus demersus iacebat iam calcat, contemnitq; & super ea subleuatus crucem Christi amplectitur. Rectèque dicit Christus; Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Hūc ergo serpentem viuis oculis respice, vt à superborū calumnijs protegaris. Ioan. 3. Ioan. 10. Philosophi. 4. Reg. 6. Figura. Iud. 10.

Sed aduerte quod Felix & alij ex Hebr. aliter transferunt versiculum istum, nempe loco huius quod nos habemus; Suscipe seruum tuum in bonum, legunt ipsi; Fac suauem & dulcem seruum tuum in bono, siue; Dulcescat seruus tuus in bono: hoc est prompte & delectabiliter operetur bonum, vel ex deuotione feruenti & suaui gustu, in tuo se semper cultu oblectet. Petit manna illud quod nemo nouit nisi qui accipit, nimirum dulcedinē illam, & saporem quem iusti Dei conuictu ac familiaritate fugunt, quibus Deus intrinsecùs plusquam omnia suauia ac dulcia sapit. Vel intelligē se poscere, vt omnibus dulcis & suauis appareat in bonis illis tri- Apoc. 2.

illis tribuendis, hoc est, quod non solum omnibus benefaciat, sed tam dulci affectu, atq; aspectu, vt omnibus placeat ad illum libentissimè accedere, hoc enim ex Dei conuictu addiscunt sancti, vt omnib⁹ se amabiles exhibeāt (son vna seda). Si enim ex hoc quod
Chrysost. sapienti viro familiaris es nescio quid prudētiæ (ait Chrysost.) ex tali familiaritate lucraris: cur nō potius iusti, qui cum Deo conuersantur, qui omnibus creaturis gratissimus est, non sibi etiam hanc gratiā ex illius colloquio ascisceret? mansuescūt ferę ex hominum familiari conuictu, videmusq; leones omni ferocitate deposita domesticos ac cicures ad pedes nostros iacere, vt rex quidā Castellæ Ioannes Secundus pedes super leonem in solio suo habere cōsueuerat. Iustus autē qui ad pedes Dei prouolutus assiduè iacet, cur
Matth. 11. nō ex illa māsuetudinis schola hanc sibi & alijs addiscet? Discite à
Hierony. me (inquit optimus ac suauis magister) quia mitis sum & humilis corde. Non dicit (ait Hierony.) Discite à me cælos condere, astra creare, cæcis lumen reddere, omnipotentes ac dominos esse, sed discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Moyses postquā cum
Num. 12. Deo colloquia miscuit in monte dicit de eo scriptura, quod erat
Eccle. 41. mansuetissimus super omnes homines qui erant in terra, cum tamen antea homicida fuisset. Vnde de eo dicitur Eccl. 41. Dilectus Deo & hominibus Moyses, cuius memoria in benedictione est, non solum Deo gratus, sed & hominibus gratiosus atq; amabilis, ideo eius memoria in benedictione est: nam cū imprecatione boni & laudibus in ore versabatur omnium. Ego certè quos noui iustos ac orationibus, & colloquijs diuinis deditos, hos & suauissimos & mansuetissimos, omni deposita felle omnibus amabiles, beneficos, ac gratiosos reperi. Quos autem non ita inuenero, etiam si
Simile. contemplationi dicatos se autument, minimè fidem adhibeo. Si enim fumum ego non videro, cur ignem ibi esse mentieris mi-
Psal. 143. hi? Tange montes (ait Psalmista) & fumigabunt: si enim corda superborum tetigerit Deus, iam signa efferent quod Deus sit in illis, quoniā Deus noster ignis consumens est. Vnde in monte Si-
Exodi. 19. nai, vbi ad Moysem descendit Deus, non solum ignem, sed & fumum visum esse scimus. Si ergo signa præsentiæ Dei non videro, quæ ista præcipuè sunt, quomodo ipsum adesse credam? cum Deum non in se ipso, sed in suis agnoscamus effectibus. Hanc ergo dulcedinem in bono Propheta postulat, vt eius memoria non superborum calumniæ, sed benedictionibus potius subdita

sit. Ali-

sit. Aliquos reperies, qui se discipulos Christi iactant, & tamen duriores ad fratres q̃ tanti magistri auditores deceat, qui & in bonis elargiendis ita asperos, ac truculentos se exhibent, vt potiùs iniuriam quam beneficiũ recepisse, qui accipit, existimet: & ita infesti, dando, atque negando appareant; cum Isaias capit. 34. peccata quæ in ecclesia Dei deberent esse inter Christianos, sub nomine immundorum animalium enarrasset, etiam hericium ibi moraturum dixit. Vbi Diuus Grego. ait, per hoc animal homines alijs truculẽtos, cum sibi omnia suauia velint, significari, hericius quippe cum ad ipsum accesseris carnem quæ mollis est, in seipso recondit: aculeos tamen ac spinas, quibus à natura indutus est eas dunta xat tibi ostendit: sic homines intractabiles, seuerioresque inuenies, qui cum sibi blandi ac delitiosi sint, alijs asperrimos se exhibent, cumque ad illos accesseris, vultum tibi toruum reddunt faciemque hominis sibi velant, leonem tamen tibi semper ostendunt; cum tamen Christus vnam tantum leonis faciem habuerit, quàm ad vltimum reseruat diem nunc autem hominis, vituli, aquilæque nobis vultum ostendit: quæ omnia mãsuetudinis, regalisq; magnificentiæ insignia præseferunt. Et in baptismo in columbæ specie Spiritus sanctus visus est, quasi designans eos qui in sacro fonte in filios Dei generantur, mansuetos suauesque renasci oportere: serpentis veneno in fonte dimisso.

Isaiæ. 34.

D. gregor.

Ezech. 1.

Matth. 3.

Alia translatio etiam dicit; Sponde pro seruo tuo in bono. Vbi videtur petere, quod Christus Dominus fideiubeat pro nobis ante Deum, qui Ecclesiast. 29. dicitur fideiussor noster, cum dicit sapiens, Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam: nam cum secundum Pauli sententiam Roma. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc modum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiijt, in quo omnes peccauerũt: cum Deus se offensum cerneret, quod peccatum animas quas ipse condidit, sub tyrannide sua oppressas haberet Deus pro tribunali hanc aduersus peccatum sententiam protulit, quod peccator interiret, & in inferuum descenderet, peccatum autem à mundo profligaretur, cum hoc tamen addito, quòd si in aliquo vno peccatũ omnium inueniretur voluntariè ad soluendum eius pœnam assumptũ, hoc est, quod si quis fideiuberet pro peccato, se obligans ad resoluẽdam eius pœnam, hic captus, flagellatus, illusus, sputis oblitus, baiulans sibi crucem,

Roma. 5.

in ea effi-

in ea affixus, inter duo nequã interiret, corpus sepulturæ traderetur, animaque ad inferna descenderet. Quæ sententia quantum ad primam partem quotidie executioni mandabatur, cum & peccatores morti, & damnationi obnoxij erant. Sed quantum ad secundam quæ fuit sententia contra peccatum lata, nullus inueniebatur qui super se omnium peccatum tolleret, cum vnusquisq; proprium haberet peccatum, pro quo pœnas lueret. Nam si ab hoc, vel illo, originale tollitur, remanet tamen in tota natura. Sicut quãdo tyrannus totum regnum inuasit, parum refert, quod ab hoc loco, vel illo profligaueris eum: cum omnes ciuitates & arces sub sua sint ditione, & imperio, vniuersum regnum oportet expugnare, vt eum expellas. Sic peccatum quod totam inuaserat naturam humanã, qui illud expellere vellet: oportebat omnium causam accipere, nec inueniebatur, quis faceret. Et ob relatam rationẽ, & quia maximis diuitijs præditus, atq; potẽtia oportebat esse, qui bellum vniuersæ naturæ humanæ indicere auderet, nec vniuersa moles creaturarum ad tantum negotium sufficere poterat, accesit filius Dei, seque vadem pro hominis natura dedit: quod si alius non inueniretur, ipse debitum solueret. Non est repertus qui faceret, homo fit, vt soluat: homo autem absq; peccato vt per eum ageretur omnium causa, in quo erat omnium natura sine culpa, vt ait Leo Papa, & ideo carnem passibilem in qua pœnas luere posset accepit: sed diuinitati iunctam, vt valorem iustum pretio quod persolueret adderet. Vnde Eusebius ait; Immẽsa illa maiestas de nostro obtulit sacrificiũ, de suo cõtulit pretium. Hinc collige quæ passus sit Christus, cum totius naturę debitũ, quod infinitum erat, nec alius inueniebatur idoneus ad soluẽdum, ipse in seipso superabundanter exoluit. Vnde & ad ipsum, peccatum hominis translatum est, idest, pœna nostri delicti, vt dixit Nathan ad Dauid, Dominus transtulit à te peccatũ tuum in puerum tuum, ipse morietur: quia Deus pater pœnam quã homo pro delicto debebat, in puerum suũ Iesum Dauidis filium trãstulit, & posuit super eum scelera omnium nostrum; Et sicut locustarum plagam qua Dñs Ægyptum afflixit, in mare Rubrum postea proiecit, illicque suffocatæ perierunt: sic peccata quæ fructus animæ exedunt, sicut locusta terræ, in rubeum sanguinẽ filij sui proiecit, atque suffocauit, quia instar maris aqua ab eo in passione fluxit. Vnde Salomon Prouerbiorum. 6. quasi loquens cum filio suo Iesu ait, Fili mi si sponderis

Simile.

Leo Papa.

3. reg. 12.

Exodi. 10.

Prouer. 6.

ponderis pro amico tuo, ideſt, pro homine, defixiſti apud extraneum manum tuam. Ideo enim clauis eas affixas habuiſti illaqueatus ex verbis oris tui,& captus proprijs ſermonibus.Nam ſpi Thren.4.
ritus oris noſtri Chriſtus Dominus ob id captus eſt in peccatis noſtris, fac, ergo quod dico fili mi & temetipſum libera: nam liberando hominem quem in temetipſo accepiſti te ipſum videris liberare. Diſcurre per Galileæ vicos, & ciuitates Iudeæ prædicando,feſtina nunc hunc, nunc multos ſimul liberando, ſuſcita amicum tuum, dic Petro amico tuo,Simon dormis? non potuiſti vna hora vigilare mecum? ne dederis ſomnum oculis tuis,nec dormitent palpebræ tuæ, ſed noctes inſomnes in oratione tranſigendo, Eruere quaſi Damula de manu, & quaſi auis de inſidijs aucupis, nempe ſaliens in Caluariæ monte vſque ad crucem, & inde ad ſe pulchrũ,& infernũ,vt ſic de te dicat ſponſa; En iſte venit ſaliens in Cant. 2.
mõtibus, trãſiliens colles ſimilis capreæ hinnuloq; ceruorum.

VERSVS TERTIVS.

Oculi mei defecerũt in ſalutare tuũ:& in eloquiũ iuſtitiæ tuæ.

IN primo verſu explicuimus quomodo perſona hæc his verbis ingens deſiderium ſuum erga Dei obſequium exprimeret. Deficiunt autẽ oculi cum Chriſti myſteria acie mentis intuentur (ipſe enim ſalutare Dei dicitur à Simeone) cum & naturæ noſtræ Lucæ,2.
vires & intuitus noſtri vim,in immẽſum tantũ myſteriũ excedat. Veluti qui ad intuenda maria oculos emittit tandẽ intuendo deficiunt,eodẽ modo eloquia iuſtitiæ Dei hoc eſt nr̃æ iuſtificationis Simile.
ſacramentũ : etiã ſupra noſtra eleuat lumina,neq; ad id pertingere valemus. Tamen ſemper intentos ei eſſe oportet,& quia ſemper eius indigemus auxilio,& quia quotidie noua quæ intueamur,inueniemus,& vt noſter illuminetur oculus mẽtis,à cæcitateq; peccati in admirabile lumẽ Dei aſſurgat. De primo dicitur Pſal.122. Pſal.122.
Sicut oculi ancillæ in manibus Dominę ſuæ:ita oculi noſtri ad dominum Deum noſtrũ donec miſereatur noſtri. Ancilla quod velit domina indeſinenter aſpicit, ad manuſque eius oculos dirigit à Simile.
quibus id quo indiguerit, accipere ſperat: ſic & nos erga Deum animum intentum gerere debemus, donec miſereatur noſtri. Nõ quod cum miſertus nr̃i fuerit oculos ab eo debeamus auertere, cũ nr̃a beatitudo in intuendo eum ſit ſita, ſed quod oculorũ noſtrorũ intentio ad Dominũ non porrigitur, niſi vſq; adimpetrationẽ miſericor-

misericordiæ ipsius, non vt postea inde auertatur, sed vt inde nihil amplius requirat, donec ergo positū est vt nō amplius intelligas: quid enim amplius vis quā Dei misericordiam nanciſci in hoc seculo per gratiā, quæ te Deo reddat gratum, & in futuro per gloriā quæ gratia cōsummata est? Et cum semper hac gratia & misericordia indigeamus, semper in Deū oculos habere debemus infixos. Sic explicat hunc locū Augustinus lib. 83. quæst. ca. 69. Oculi ergo mei ad Dominū à quo superuenturū expecto auxiliū, secundū illud 2. Paralip. 20. Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros ad te dirigamus, De secundo dicitur Eccl. 1. Non satiatur oculus visu, semper enim noua pulchritudo Dei intuentium oculis apparet. De tertioverò nempe in remedium cæcitatis nostræ, ait Paul. Hebr. 12. Aspicientes in autorem & consummatorē fidei vestræ Christum Iesum, qui vt. 1. Petr. 2. dicitur, de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Lacerta in hyeme in caueis delitescit, nec lumen cæli videt, vnde & in tenebris illis præ nimia humiditate exiccatur. At cum ver cœperit terram afficere calore, à cauea exiens ad orientē solem oculos dirigit cuius radij eorum exicant humiditatē & videns fit: sic peccator qui in terrenis curis quasi in fouea occultatur, ex quarū humiditate obcæcātur oculi mentis, ad Christū dirigat aciem, qui oriens dicitur (Ecce vir oriens nomē eius) à cuius splendore mens illuminata videbit lumen cæli, quod antea in peccatorū tenebris videre nō poterat, vnde Malach. 4. dicitur. Vobis autē timētibus nomen meū orietur Sol iustitiæ: & sanitas in pennis eius. Intuere ergo hoc lumen & in hoc deficiant oculi tui, non lassitudine oppressi, sed excellentia tanti luminis superati, agnoscant se minus aptos ad illud intuendum esse, nisi desuper ab ipso diuino lumine subleuētur, vnde & sapientis oculi in capite eius describūtur, quoniam semper ad cælestia intendit: oculi autem stultorum in finibus terræ, nimirum quia terrena respiciunt.

Augustin. 2. Paralipo me. 20. Eccle. 1. Hebr. 12. 1. Petri. 2. Simile. Zachar. 6. Malach. 4. Eccles. 2. Prou. 17.

VERSVS QVARTVS.

Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam: & iustificationes tuas doce me.

AD duo tetenderat oculos nempe & ad salutem & ad eloquia iustitiæ, & ideo priùs ponit fructum salutis postulans misericordiam & gratiam quæ salutiferæ homini sunt, & secun-

secundum fructum poscit dicens (Et iustificationes tuas doce me) Petit iustitiæ cognitionem ex parte doctoris dicens, doce me, & ex parte addiscentis cum versu sequenti subinfert; Seruus tuus ego sum, da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Et vtrobique se seruum nominat, quasi cumulando officia, ac si diceret, non solum toto studio ad ea quæ salutis & iustitiæ sunt propero, sed sicut seruus tuus ad te pro gratia & doctrina recurro. Misericordiam poscit ait Ambrosius, hæc enim vtilior peccatori, quàm iustitia est, securior portus delinquentibus, nam & si iustitia iustis premiatrix sit: misericordia tamen miseris sapit dulcius, ait Bernard. in festiuitate omnium Sanctorum (Et iustificationes tuas doce me) Hic Dei iustificationes vocat omnia illa, quibus mediantibus peccatores iustificat, sicut sunt sacramenta maximè baptismus & pœnitentia, vel etiam mandata nouæ legis doce me. Duplex est doctrina, & speculatiua, & practica, speculatiua tendit ad scire, practica ad operandum quod scitur, speculatiua sine practica nihil proficit ad salutem, quinimo culpam auget, secundum illud Iaco. 4. Scienti bonum, & non facienti peccatum est illi, & seruus sciens voluntatem Domini sui, & nō faciens plagis vapulabit multis. Vnde Diuus Hieronymus ait, quod sicut non laudatur de opere facto qui habet aurum, sed qui ex auro sculpit, seu facit opus ex his quæ fabre fieri possunt: sic non qui boni habet intelligentiam dignus est laude, sed ille qui ex bono quod nouit bonum etiam opus facit; Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum (ait Paulus Romanorum. 2.) sed factores legis iustificabuntur. Quod insinuare videtur hîc cum se seruuum nominat, quia seruus magis ordinatur ad opus quam ad scire.

Ambro. Iaco. 4. Luc. 12. Hieron. Simile. Rom. 2.

VERSVS QVINTVS.

Seruus tuus sum ego: da mihi intellectum vt sciam testimonia tua.

OPetitio iteranda sæpius, imo nunquam intermittenda, vt intellectum à Deo nobis dari postulemus, vnde Augustinus hîc. Nunquam (ait) intermittenda est ista petitio, non enim sufficit accepisse intellectum, & Dei mandata didicisse,

nisi semper accipiatur, & quodammodo semper bibatur de fonte lucis æternæ, hæc Augustinus. Vnde & Apostoli dicebant;
Luc. 17. Domine adauge nobis fidem. Et attende hic mirabilia iudicia Dei, nam sæpe vni datur intellectus ad agnoscenda diuina mandata, sed voluntatem faciendi quod nouit non habet: alteri autem è contrario datur voluntas faciendi quod debet, sed intellectus ad illud cognoscendum deest, secundum illud quod Au-
Augusti. gustinus frequenter in suis meditationibus dicit; Aderat facultas non aderat voluntas, aderat voluntas, non aderat facultas. Diuus
Gregor. Gregorius in moralibus reddit huius causam dicens, Idcirco sæpe & desidiosus ingenium accipit, vt de negligentia iustius puniatur, quia quod sine labore scire potuit, scire contempsit. Et id circo nonnunquam studiosus tarditate intellectus premitur, vt eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis in studio inuentionis elaborat. Sic ergo studioso ad præmia tarditas intellectus proficit, & desidioso velocitas intellectus ad supplicium crescit (Vt sciam) Non tantum vt videar scire, nosse enim te consummata iustitia est, & scire iustitiam & virtutem tuam radix est in
Sapien. 15: mortalitatis, Sapientiæ. 15. Nam nosse Deum aperte est con-
Ioan. 17. summata iustitia, secundum illud Ioannis. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum, sicut ergo Deus clarè visus est consummatum præmium, & obscure visus per fidem, est velut quoddam principium & radix huius præmij, & scire iustitiam & virtutem tuam, hoc est, credere per dilectionem æquitatem & pietatem tuam radix est, hoc est, principium immortalitatis, ideſt, beatitudinis sempiternæ, ac si diceret quod qui habet fidem informatam charitate, quod Deus est verè iustus & pius, ille habet radicem
Augusti. beatitudinis. De qua radice fidei Christianæ sic ait Augustinus super Ioan. Sicut in radice arboris nulla prorsus apparet species, & tamen quicquid est in arbore pulchritudinis vel decoris, totum ex illa procedit, sic ex fidei humilitate, quicquid meriti, quicquid beatitudinis anima susceptura est ex fidei fundamento procedit. Cum ergo tot commoda ex hac intelligentia mandatorum Dei profluant quid mirum si millies eam postulet iustus? Obserua, seruum se iterum, atque iterum dicit, quoniam seruire Deo regnare est, & tunc effectus perfectior si suæ subest causæ seruus iustus est, & sigillatus sui Domini nota, vt Paulus qui dicebat se

stigmata

stigmata Domini nostri Iesu Christi in corpore suo portare, quia sigillatus erat signo seruorum Christi, vt & de beato Francisco, & de beata Catherina Senensi legitur, quod & postulabat sponsus cum dicebat; Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum, Diuus Ignatius martyr in corde Christum gerebat sigillatum, nam post mortem eius nomen Iesus in corde suo repertum est literis aureis scriptum. Paulus in brachio cum stigmata Christi in corpore gereret, seruum enim modo pro mancipio sumimus, qui non ad tempus, vt cæteri qui libere seruiunt, sed vsque ad mortem manet in domo Domino seruiens, sic sunt aliqui qui ad tempus seruiunt, & in tempore tribulationis recedunt, sed seruus Dei vsque ad mortem perseuerat, & velut filius efficitur qui in æternum manet in domo, seruus, liber, mercenarius, ob mercedem seruit, sed seruus gratuito Domini obsequio mancipatur, sic & in domo Dei sunt, qui propter retributionem ministrant, sunt autem qui ex amore solum Deo obsequi studeant, quales sunt perfecti viri, quare & beata virgo se ancillam Domini nuncupat. Talis ergo seruus ius habet efflagitandi intellectum & scientiam mandatorum Dei.

Cant. 8.

Luc. 1.

VERSVS SEXTVS.

Tempus faciendi Domine: dissipauerunt legem tuam.

DEfecerunt quidem oculi mei in eloquia, non solum laborando, vt intelligerem ea, verum præcipuam operam nauando, vt exequerer, & quidem eorum intelligentiam enixè popoſci obsecrans vt doceres, intelligere me faceres eloquia ac mandata tua, sed quoad exequutionem intelligo tempus instare, nempe vita præsens quo abutuntur iniqui dissipantes, legem tuam cum potius esset tempus adimplendi. Sed aduertendum pro literali huius carminis intellectu, quod gerundium illud faciendi dupliciter resolui potest, ac proinde duplicem etiam parit intelligentiam, Primò sic, tempus est vt ego faciam, supple, legem tuā, nam alij eā dissipant contemptuiq; habentes præuaricantur in eam. Secundò sic tēpus est, vt facias tu Dñe, id est, vt impleas quę postulo, vt me adiuues, mihi miserearis, intellectū præstes, & cætera

quæ præcedentibus postulata sunt versibus, quem sensum manifestè sequitur versio Hieronymi, quæ sic habet; Tempus est vt facias Domine; priori vero plus fauet Chaldaica paraphrasis quæ dicit, Tempus est, vt faciam Dei voluntatem. Secundo obserua, quod vt hic refert Augustinus in pluribus codicibus inuenit, Domino, in datibo, non, Domine, in vocatiuo, & sic legit ipse & Diuus Ambrosius, & in Hebræ. additur ibi Domino litera Lamet, quæ est nota datiui casus, & in græco ita legitur; Sed quantum ad sensum & intelligentiam parum referre, videtur, vt legenti patebit, siue enim dicas Domine, siue Domino idem remanet sensus, tempus enim est faciendi ea quæ Domino placent: & tempus est Domino, vt faciat iudicium aduersus dissipantes legem suam, vel vt concedat quæ à iusto postulata sunt. Igitur secundum priorem sensum tempus est, vt iusti exequantur mandata Dei, quando quidem impij in ea maxime præuaricantur, & quidem vita præsens laboris, & operationis non ignauiæ, atque socordiæ est, in qua oportet operari, vt vitam consequamur æternam. Sex quippe dies nobis dati sunt ad operandum, per quos significatur huius seculi vita, quod sex diebus fabricatum est, nam septimus dies sabbatum requietionis est, in quo non licet operari. Leuit. 25. præcipiebat lex, vt septem annorum hebdomadæ numerarentur, & in principio octauę hebdomadæ quæ constituit annum quinquagesimum, Iubilæi annus celebraretur, in quo vnusquisque ad possessionem suam rediret, nec tunc seminarentur, nec sererentur agri, sed quod ex his quæ supererant ex præteritis annis laborum comederent, tubaque canerent, festaque Domino suo celebrarent. Septem hebdomadæ annorum præsentem designant vitæ cursum, sex in quibus vita fruimur: septimus requietionis cum è vita migramus, cui succedit octauus resurrectionis dies, nam Christus octauo die resurrexit, vnde Psalmus sextus qui de resurrectione loquitur pro octaua intitulatur, vt sæpius adnotauit Gregorius. Annus ergo iste qui mortem nostram sequitur, nec est laboris, nec meriti nec tunc iam seminare debemus, aut serere, sed elaborata tempore sex dierum comedere, tũc enim Iubilæi annus est, cum vnusquisque ad locum suum reddit, nempe malus ad inferos, sicut de Iuda scriptum est, vt abiret in locum suum, & iustus ad cœlestem possessionem suam, de qua dicitur Matthæi. 24. bonis; Possidete paratum

Hierony.
Augusti.
Ambro.
Gen. 1.
Leuit. 25.
Gregor.
Acto. 7.
Matth. 24.

paratum vobis regnum. Tunc autem tuba canet & mortui resurgent, & qui ad vitam reuiuiscent non laboribus vacabunt, sed æternis intererunt festiuitatibus, vbi tubis laudum canentes, Deo gratias referentes indefectibiles solennitates Domino perenniter celebrabunt, quæ ergo nunc laboraueris ea tunc comedes: vnde Christus Dominus; Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, illum nempe quem tunc esuri estis, merita, scilicet, bonorum operum, formicas imitantes quæ parant in æstate cibum quem postea edere possint, sicut & de iustis dicitur, Euntes ibant & flebant mittentes semina sua, hoc est, dum præsentem agebant vitam fletibus, & operibus bonis vacabant, quæ postea in manipulis redacta edebant, operibus quippe meritorijs vita comparatur æterna, qua tanquam ex fructu bonorum operum aluntur beati, vnde Ecclesiast. 9. nos admonet Sapiens dicens; Quodcunque poterit manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos quo tu properas, tunc enim iam non erit tempus operandi. Operamini dum dies est, venit nox, quando nemo poterit operari, nox quippe quieti post labores deputanda est. Quare villicus ille qui depellabatur à villicatione dicebat; Fodere non valeo, quia in alia vita quando reddere debemus rationem villicationis nostræ, non erit tempus laboris, sed otij & pacis, nam omnia tempus habent, nunc est tempus belli tunc pacis, vt dicitur Ecclesiast. 3. Bene ergo dicit Propheta nunc esse tempus faciendi & operandi, maximè cum iniqui auersantur legi. Cum hostes insurgunt aduersus amicum, tunc præcipuè qui vere amici sunt ei circumstare debent, vt Dauid eos inter primos amicos habuit, qui cum à populo qui sequebatur Absalon desereretur: ipsi illi fideliter adhæserunt. Vnde & Machabæi cum omnes Dei cultum desererent, tunc maximè ipsi zelo Dei succensi sunt, & Tobias ex tribu Neptalim cum cæteri vitulos aureos quos Ieroboam conflauerat adorarent, ipse pergebat Ierusalem adoratoque Domino Deo suo reuertebatur, & Helias hoc insinuare voluit cum dicebat, Zelo zelatus sum pro Domino Deo Israel, quia Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua destruxerunt, & ego relictus sum solus; Quod & dicere voluit Dominus percipiens, vt semper in templo ignis luceret etiam in nocte. Cum in reliquis domibus tenebræ essent in domo Dei,

Ioan. 6. Prou. 6. Psal. 125. Eccl. 9. Ioan. 9. Eccl. 3. 2. Reg. 19. 1. Mach. 1. Tob. 1. 3. Reg. 19. Leuit. 6.

lux & ignis nunquam extinguerentur, cum enim reliqui in tenebris peccatorum sint, & deficiente charitatis igne tepescant, tunc potissime seruus Dei ac verè amicus, domus eius incola, bonis operibus lucere debet feruentiorique animo eius exequi mandata debet.

Vel intellige de ipsis impijs, qui quando operari bona opera deberent tunc dissipabant legem Dei, nam ideo longiorem eis
Eccl. 15. vitam elargitur Deus, vt spatium habeant pœnitendi, non vt peccata multiplicent, vnde dicitur Eccle. 15. Nemini Deus dedit spatium peccandi, hoc est, non eò mortem impiorum differt, quia eorum iniquitatibus gaudeat, sed vt tempus quo se ad meliorem con
Iob. 24. uertant frugem habeant, sed ipsi eo abutuntur, vt dicitur Iob, Dedit eis spatium pœnitendi, ipsi autem abusi sunt eo in superbiam,
Rom. 2. & Roman. 2. An ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

Aliter intelligi potest carmen hoc de tempore Deo reseruato ad faciendam vindictam malorum, quod erit in die vniuersalis iudicij, vt sit sensus, Domino etiam erit tempus ad faciendum, quia iniqui dissipauerunt legem suam. Et hoc videtur consonum contextui huius octonarij, in quo studium huius personæ describitur, non comparatio eius ad impios. Tunc autem erit tempus puniti-
psal. 74. uæ iustitiæ, secundum illud Psalmi. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Et aduerte quòd in reliquis operibus Dei ex Dei sapientia omnia præfiniuntur, sed punitio ex tempore praui operis pendet, quia non prius Deus est vltor quam homo peccator. Tempus ergo peccati necessariò debet præcedere punitionem, quocirca quasi pro ratione & materia punitionis diuinæ impiorum peccata affert cum dicit, Dissipauerunt legem tuam, quare cum multiplicata peccata videris numerumq; peccantium indies augescere: colligere poteris diem instare iudicij & dicere fastibi erit Domino, Tempus faciendi Domine.

Non desunt qui de Christo hunc versum explicent, & quod in hac petitione Christum postulet Propheta. Vbi sciendum quod ibi magis est succurrendum, vbi maius cernitur periculum, quare tunc Christus venire decreuit, quando diaboli imperium in mundo auctius & maius erat, vt ostendit Petrus Rabbanus super il-
Rabban⁹. lud Matthæi. 2. Cum natus esset Iesus, dicens, Quid est quod tempore Regis nefandi Deus descendit ad terras, miscetur diui-

nitas

nitas carni, sit terreno corpori cœleste commercium? quid est & quando Rex verus expulsurus tyrannum, vindicaturus patriam, libertatem redditurus aduentat: Herodes alienigenę gentis, Iudæorum regnum inuasit, libertatem sustulit, prophanauit sancta, quicquid erat cultus, quicquid erat ordinis abolcuit? merito ergo genti sanctæ, quia humana defecerant diuina succurrunt, & eo tempore adest Deus ipsi cui homo deerat. Hoc ergo erat Dño tempus faciẽdi, idest, implendi promissum incarnationis, quando, scilicet, ex toto lex diuina erat dissipata, quia quasi ipsius obseruator nullus erat. Et hoc est quod Christi petens incarnationem dicit, Tẽpus faciendi Domine, idest, faciẽdi verbum incarnari. Et rationẽ subdit, Quia dissipauerũt legem tuam, istud est tẽpus Christi incarnationis, de quo Psal. 101. Tu exurgens Domine misereberis Siõ, quia tẽpus miserẽdi eius quia venit tempus, de quo tempore ait Apost. Postquam venit plenitudo temporis misit Deus filium sum, Galatas. 4. Hoc est tempus opportunum quo plena erat terra miserijs. Et ideo in pleniluuio occisus est Christus, quando agnus immolabatur, quando erat oppositio Solis & Lunæ. Per Lunã enim mundus designatur, qui varius & inconstans est, & veluti Luna mutatur, per Solem cœlum intellige, qui semper vno perstat tenore: quando ergo maior oppositio ac contrarietas erat inter cœlum & terram, inter hominem & Deum, tunc Christus pro nobis immolatus est, tunc ergo dicit Propheta, Tempus faciendi Domine vel Domino, hoc est, tempus est tibi Domine faciẽdi; Sed quid faciendi? vt pro nobis crucem ascendas, mortem subeas. Totus in periculo mundus vrgetur: veni ergo vt tollas peccata mundi, veni vita morientibus, veni resurrectio iam sepultis. Cæcus erat omnis populus, & proprium non videbat autorem, claudus erat mundus, & titubante vestigio fidei fluctuabat, & tunc Propheta dicit ad Christum, Tempus faciendi Domine, & hæc Ambro. Vnde Isai. 40. Quoniã cõpleta est malitia eius, dimissa est iniquitas illius. psal. 101. Galat. 4. Exod. 12. Ambros. Isai. 40.

VERSVS SEPTIMVS.

Ideo dilexi mandata tua: super aurum & topazion.

CONSEQVENS sententia est ad præcedentem. Nam quia instat nunc tempus operandi, & cum iniqui dissipant legem tuam, & cum tempus viæ ac meriti perstat,

ideo super omnia desiderabilia dilexi mandata tua, & quia scio te facturum seueriſsimum iudicium aduersus impios qui mandata tua contemnunt, ideo ego dilexi mandata tua, & quoniam propter nos passurus aduenisti, à morte tuo victus, atque conuictus, dilexi mandata tua sua super aurum & topazion. Topazius lapis pretioſisſimus est à Trogloditis inuentus, vt refert Plinius libro. 6. capite. 29. & Strabo libro. 6. Hi enim cum vagantes famen paterentur, & radices herbarum quærerent ad vescendum, inter eas primi topazion inuenerunt, & etiam quia in insula caliginoſa inuenitur, quam quærunt nautę attentiſsimè cum ob caliginem non ita facile à longe videatur, & ita nomen à quærendo sortitur, quoniam eorum lingua topazion quærere significat, viridis coloris plus habet, licet omnes aliquo modo participet, vnde secundum aliquos dicitur, atoh, quod est totum & pacos, vel pazios, quod est color, sed auri etiam refert colorem cum splendore cœlesti, maxime cum luce Solis perfunditur; est & magnæ quantitatis super omnes alios lapides pretioſos. Refert enim Plinius vbi supra ſtatuam quatuor cubitorum factam, ex ea quæ referebat effigiem vxoris Regis Ptholemæi Philadelphi. Per hoc autem significatur, quod iuſtus super omnia pretioſiſsima legem Dei diligat, nec ob eorum cupiditatem ab ea vllatenus declinare velit, secundum illud Pſalm. 18. Desiderabilia super aurum & lapidem pretioſum multum, tam quantitate, quam qualitate, & Prouerb. 3. Pretioſior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur huic non valent comparari. Tamen sapientia hæc quæ in mandatis Dei delitescit, ſumma ope quærenda est, quia in caliginoſo loco inuenitur, nam per fidem intelligimus quot bona in mandatis Dei incluſa ſint: fides autem caligini comparatur, quoniam habitus obſcurus licet certus est, videmus enim nunc per ſpeculum in enigmate, quare obnixè inueſtiganda ſunt, secundum illud Prouer. 2. Si quæſieris eam quaſi pecuniam, & quaſi thesaurum effoderis illam, ideſt, ea ſolicitudine cura ac cupiditate qua pretioſa quæque quæruntur. In altis quippe radicibus latet, hoc est, in ſuperioribus animæ ab altiſsima & prima cauſa infunditur, viridemque colorem refert, quoniam ex fide & mandatorum Dei obſeruantia ſpes, quæ virori comparatur gignitur, ſecundum illud. 1. Ioannis. 3. Chariſsimi, ſi cor noſtrum non repræhenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quic-

Plinius. Strabo. Pſal. 18. Prou. 3. 1. Cor. 13. Prou. 2. 1. Ioan. 3.

& quicquid petierimus accipiemus ab eo: quoniam mandata eius
custodimus & ea quæ sunt placita coram eo facimus. Et statim. Et
qui seruat mandata eius in illo manet & ipse in eo: & in hoc scimus
quoniam manet in nobis de spiritu quem dedit nobis. Inter nebu-
las & caliginē sub quo Deus descēderat in monte Synai viderunt Exod. 24.
seniores Israel sub pedibus eius quasi opus lapidis Sapphirini &
quasi cœlum cum serenū est. Sapphirus cerulæi coloris cœlum re-
fert & significat spem Christianorum quæ de cœlestibus est, cœ-
lum autem serenum charitatem insinuat quæ animam tranquillā,
cœlestem ac serenam reddit; fides ergo quæ sub caligine designa-
tur & spem & charitatem gignere solet quantum est de se nisi per
peccatum impediatur vt patet in eo qui ponit obicē in baptismo
cui sola fides ac spes infunduntur sine charitate. Quare in peccato
re sterilis est. Et magnæ quantitatis etiam est hæc sanctorum Sa- Matth. 5.
pientia quoniam hominem obseruatorem eius magnum facit in
regno cœlorum effigiemque in eius memoria sculpit; quoniam in
memoria æterna erit iustus. Solem etiam ipsum in se recipit eiusq; psal. 111.
splendorem mirificè reddit, sic Ecclesia & eius ministri claritatem
& veritatem quàm à Christo Domino qui est sol iustitiæ accipiūt
alijs reddunt annunciando, quod Paul. 2. Cori. 3. sic explicat. Nos 2. Cor. 3.
autem reuelata facie gloriam Domini speculantes in eandem ima
ginem transformamur à claritate in claritatem tanquam à Domi-
ni spiritu, ideſt dicere, quod ministri noui testamenti susci pientes
gloriam Domini tanquàm speculum recipit imaginem alicuius:
vnde alij legunt; Gloriam Domini inspeculātes, ideſt, instar specu
li recipientes, transformamur in illam imaginem quam à Do-
mini spiritu recipimus, cum anima nostra per formę glorioſæ ad-
uentum nempè per cœlestis gloriæ participationem in intellectu
illuminato, per volūtatem diuino accensam amore in viribus etiā
animæ recipiens robur virtutis ex alto in hanc nouam formam
trāsformatur. Sed à claritate illa quam intus nobis recipimus trās-
formamur etiā in claritatem exteriorem quàm alijs impartimus:
quemadmodum & speculum & topazion & claritatem solis in-
tus in se recipiunt & eam nihilominus reddunt alijs. Igitur obser-
uatio mandatorū Dei hac diuina sapientia illuminata super aurū
& topazion amatur atque splendet. Insuper & topazius tenui-
stilo ac lima expolitur nec grossioribus indiget instrumentis: quo
niam Dei mandata claritate ac amore expoliuntur atq; limantur,

nec enim vt serui timore penę sed vt filij & liberi sub gratia cōsti-
Gregor. tuti amore & dilectione ea obseruare debemus D. Gregor. 18. lib. mor. c. 17. super illud Iob. 28. Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia, ait, Per topazion de Æthiopia intelligit hæreticorū doctrinā, qui ex gentilibus venientes ad Euangelium, secundum illud
psal. 67. Psal. 67. Æthiopia præueniet manus eius Deo (nam gētilitas Christo & Ecclesię dedit manū cum Iudęorum populus illū renuisset) in varias hæreses prolapsi sunt. Per aurū autem sapientia humana intelligi solet. Verus igitur Dei cultor studioque charitatis in Dei mandata succensus ea super sapiētiam humanam & hæreticorum doctrinam diligit: cū ab eis nec humanæ ratiocinationes nec hæreticorum fallacię atque sophismata eū vllatenus diuellere possint.

VERSVS OCTAVVS.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui.

IDest. Propter easdē rationes quas præcedēti versu cōmemorau ad omnia mādata tua dirigebar &c. (Ad omnia mādata) hoc est, tā Dei quā hominū qui ab eo potestatē, vel tēporalē, vel spi-
Rom. 13. ritualē mutuati sunt, iuxta illud Apost. pręceptū Rom. 13. Reddite omnibus debita, cui vectigal, vectigal, cui tributū, tributū &. 1.
1. pet. 2. Pet. 2. Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deū; & rursus; Subditi serui estote dominis nō tātū bonis sed etiā discolis. Sed vt explicaret quod de solis rectis mādatis dixerat se ad omnia mādata dirigi, subinfert; Omnē viā iniquā odio habui, Iniquis enim mandatis repugnat rectificari & ideò dicit se illa odio habere (Propterea ad omnia mandata tua dirigebar) ideſt, quia super aurū diligebam mādata ad omnia illa facienda dirigebar, vt ea recta intētione, nempe propter cœlestē mercedē implerem: non incuruatus
Cant. 1. ad terram, vt Cant. 1. insinuatur cū dicitur ad sponsum; Recti diligunt te. Vel dicit ad omnia mandata tua dirigebar, nimirum vt ex rectis rectus fierem sicut qui componitur & dirigitur ad regulam
Isa. 30. quare Isa. 30. clamat & admonet dicēs. Hæc est via ambulate in ea & nō declinetis ad dexteram nec ad finistram. (Omnē viam iniquam odio habui.) Omnē ait, nō vnā tātū quia nemo potest duobus dominis seruire, iniquā, per peccatū, nā omne peccatū est via
1. Ioan. 3. iniqua. 1. Ioā. 3. Omnis qui facit peccatū & iniquitatē facit: & peccatū est iniquitas (Odio habui) quia solū peccatū debem⁹ odio habere

bere Psal.69. Qui diligitis Dñm odite malũ. Cõtra inuidos qui bonũ odio habent nõ iniquitatẽ. 1. Ioan. 3. Diligatis alterutrum non sicut Chain. Obserua. Illud quod odio habetur, aut fugitur, aut interficitur, aut captiuatur, aut reconciliatur. 1. Cor. 6. Fugite fornicationem Gen. 19. Nec stet in omni circa regione. Interficitur diabolus cũ vincitur Psal. 100. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ; quod & de dæmonibus potest intelligi, vel de primis motibus qui statim sunt interficiendi antequam crescant, captiuatur autẽ intellectus qui vult probare fidẽ per rationem. 2. Cor. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectũ in obsequiũ Christi. Reconciliantur quandoq; pacemq; componunt spiritus & caro, quando caro consentit obedire spiritui, quod significatur per animalia quæ in arca Noe pacata erant Genes. 7. & Isa. 11. dicitur. Vitulus & vrsus pascentur simũl; & quia hoc maxime meretur ac facit humilitas, subdit; Et puer paruulus, hoc est, humilis minabit eos.

Psal. 69. 1. Ioan. 3. 1. Cor. 6. Gen. 19. Psal. 100. 2. Cor. 10. Genes. 7. Isai. 11.

Sed nota quod Ambr. & Aug. nõ legũt; Ad omnia mãdata tua dirigebar: sed corrigebar. Hoc est quia dilexi mandata tua corrigebar, ideſt, ad omnia mãdata tua intentus corrigebar à vitijs. Nã timor nõ corrigit animum sed solũ actum extrinsecum reprimit: amor autem actũ interiorẽ statim euellit quia non pœnam timet sed offensam vnde Ambr. hic ait. Merito corrigebatur, vel dirigebatur qui diligebat: charitas enim multitudinẽ operit peccatorum & qui diligit corripitur, qui autem non diligit comprimitur, ne faciat malum quod vult sed non dirigitur. Corrigitur autem solum, vel dirigitur non qui sic vitium odit vt aliud diligat: sed qui simul omnia vitia odit; qui enim invno offenderit factus est omniũ reus. Consule, quæ suprà diximus.

Ambro. & Auguſt. Ambro. 1. pet. 4. Iaco. 2.

DECIMVS SEPTIMVS OCTONARIVS.

Mirabilia testimonia tua, ideò scrutata est ea anima mea. 1. Phe.

Declaratio sermonum tuorũ illuminat: & intellectum dat paruulis. 2. Phe.

Os meum

3.Phe. Os meum aperui & attraxi spiritū: quia mandata tua desiderabam.

4.Phe. Aspice in me,& miserere mei:secundùm iudicium diligentium nomen tuum.

5.Phe. Gressus meos dirige secūdum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis iniustitia.

6.Phe. Redime me à calumnijs hominum vt custodiam mandata tua.

7.Phe. Faciem tuam illumina super seruū tuum: & doce me iustificationes tuas.

8.Phe. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS SEPTIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Mirabilia testimonia tua:ideo scrutata est ea anima mea.

Ab hæreticis petit erui in hoc octonario Iustus.

IN toto isto octonario pius Dei seruus qui se tanquā peregrinum & hospitē gerit in hoc exilio,enixe poscit à Deo,vt sibi suppetias ferat, ne aberret in via,ab impedimentisque eruat,ne vel vnguem transuersum à recto tramite deuiet.Iamq; à prima persequutione Ecclesiæ quæ à tyrannis aduersus martyres inflicta est erutus, ab hæreticorum & fraudibus,quæ post tyrannos insurrexerunt flagitat etiam liberari.In nomine quippe sanctæ cohortis (vt Cassiodoro placet.) hic peregrinus in hoc Psal. loquitur: licet aliam, & aliam personā induat.Quare in hoc decimoseptimo octonario,accipit personam hominis,

Cassiodor.

hominis summo desiderio flagrantis vt aperto sensu,ei diuina paterent eloquia.Nam per apertum intellectum scriptūrarum poterat se ab hæreticorum machinis protegere,atque in scripturarum meditatione reliquum vitæ tranquille simul ac iocundè transigere.Quam personam explicat versiculus tertius cum dicit; Os meū aperui & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam. Hac metaphora exprimit ingens hoc desiderium intelligendi diuina eloquia.Nam sicut experientia constat quando res maximè concupita,primo præsens adest,tanto repentè gaudio afficimur atq; replemur, quod aperto ore non loqui possumus, nec pene respirare valemus,sed opus est nobis os aperire,vt aer respiratione trahatur:tanta multitudo spirituum ex dilatatione cordis exalat præ gaudio.Ratio autem tanti desiderij hæc est, quoniam fundamentum omnis nostræ bonę actionis est scriptura sacra,bonitas quippè actionum nostrarum in conformitate ad diuinam volūtatem, sita est.Quæ conformitas sciri nequit,nisi Dei voluntas nobis innotescat quam nobis sacra Scriptura ostendit.Vnde & Greg. 16. moralium cap.16.ait.Sicut bene obsequentes famuli dominorum suorum vultibus semper intenti sunt,vt ea quæ præceperint festinè audiant,& implere contendant: sic iustorum mentes per intētionem suam omnipotenti Domino semper assistunt; atque in scriptura quasi in os eius intuentur,vt quia per eam Deus loquitur omne quod vult,tanto à voluntate eius non discrepant,quanto eandem voluntatem illius in eius eloquio agnoscunt. Quare optimè litera huic octonario addita est,Phe,quę significat os oris. Quoniam os Dei sacra pagina est, per quam Deus nobis,tāquam per os loquitur,quam aperto ore carpere debet verus Dei cultor suumque os diuino iungere,vt ab illo hauriat,quæ sit volūtas eius bene placens & perfecta.Atque hoc nimirum osculum illud erat, quod tanta auiditate flagitabat spōsa cum dicebat. Osculetur me osculo oris sui,ore suo ad os meū loquatur,vt ex suo ore ad meū, suauis eius transmittatur voluntas.Quod & de Moysi dictum est, quod loquebatur Dominus cum eo ore ad os, siue facie ad faciem sicut solet homo loqui ad amicum suum.Et Dominus id discipulis suis insinuauit,cum dixit Ioan.15.Iam non dicam vos seruos sed amicos quia omnia quæ audiui à Patrem eo, nota feci vobis;Nam ego ipse qui loquebar ecce ad sum Isa.52.Quare sub hac litera,Phe,Threnorum.2.Hieremias deplorat hæreticorum falsa

Gregor.

Liter. Phe.

Rom.12.

Cant.1.

Ioan.15.

Isa.52.

Thren.2.

dogmata

dogmata insignemque audaciam, cum in Ecclesia Dei aperire audeant ora, vt deuorent tanquam lupi rapaces simplices oues Ecclesiæ, irrideantque atque sibilent veros orthodoxos, postquam seduxerint plurimos, cum ait; Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui, sibilauerunt & frenduerunt dentibus, & dixerunt deuorauimus, En ista est dies quam expectabamus, inuenimus, vidimus. Vt ergo à virulento talium ore liberetur verus Dei cultor oportet vt sacris literis ab Ecclesia receptis tanquam ori Dei adhæreat, eaque mirabilia reputans summa auiditate ac diligentia scrutetur. Alij dicunt quod hæc litera, Phe, interpretatur errauit, quoniam vterque populus tam Iudæorum quàm gentilium à vero deuiauerat. Vnus sacras Scripturas respuens, alius peruerse intelligens. Quare ad euitandum vtrumque errorem sacræ literę in vero & orthodoxo sensu accipiendæ sunt Christique præstolatur aduentum Propheta qui aperire debebat hunc librum signatū, sensumque legitimum eius intellectibus hominum infundere. Atq; Ecclesiam tanquam regulam talis sensus nobis relinquere, cumq;

Thren. 1. hoc differre videret Hieremias. c. 1. Threnorum sub hac etiam litera eiulans ac flens dicebat; Expandit Sion manus suas: nō est qui

Hebraismus. consoletur eam. Hebręorum Phrasis est ad explicandum anxium affectum quo quis in angustia collocatus ab alio poscit supplex auxilium expandens manus, quasi postulans vt alius eum apprehendat ac liberet. Quare & lachrymabilis est series huius octonarij. Vnde hic clamans Psalmista ait; Aspice in me & miserere mei. Faciem tuam illumina super seruum tuum, vt populo qui errando erat in vmbra mortis cœlestis misericordię lumē oriretur: quo ab infidelitatis errore reduceretur ad fidem.

Dicat ergo iustus sacrarum literarum desiderio accensus. Mirabilia testimonia tua, ideò scrutata est ea anima mea. Per testimonia Dei intellige scripturas sacras, quæ testimonium tibi de Deo reddunt, nempe, quod Deus æternus, quod Deus bonus, quòd iustus, quòd misericors &c. huiusmodique dicuntur, mirabilia testimonia, quia miranda Dei nobis ostendunt opera. Vel secundo, vt per testimonia Dei mirabilia, intelligantur creaturæ à Deo factę. Quæ reddunt testimonium bonitatis eius. Quas scrutari, ac meditari debemus, vt per illas creatorem illarum cognoscamus, & cognitum laudemus. Pro quo aduertendum est, quod sunt multiplicia Dei testimonia, & omnia mirabilia nempè, naturalia,

lia, legalia, Euangelica, moralia. De primis. Sapientiæ. 3. dicitur. Quod à magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterat creator horum videri. De cœlis loquitur quorum pulchritudo, maximè in artificis admirationem animos intuentium rapit, forma quippè eorum in essendo cæteris mirabilior est. Quippe quæ incorruptibilis, & secundum partem, & secundum totum est, totamque materiæ potentiam compleat. Quæ tam perfecta delectata forma, aliam minimè vellit, motus etiam eius citus ac velocissimus est actioque multiplex ac crebra, mirabiles in his inferioribus effectus agunt. Tamen ex his videre deberent, quanto dominator horum petiosior est. Speciei enim generator (subdit sapiens) hæc omnia constituit, pulchritudinem quippè creaturarum ipse depinxit ac fecit per liberum arbitrium veluti artifex facit opus suum. Boetius. 3. de consolatione metro. 3. Pulchrè pulcherrimus ipse mundum mente gerens, similique imagine formans, etiam si virtutem, ac opera eorum mirati sunt, ex his colligant quanto illis qui fecit fortior est. Quare ipso volente sol stetit, retrocesit, radiosque aliquando retraxit. Ex cœlorum ergo fabrica maximè Dei virtus atque speciositas habetur. Vnde his specialiter dicitur Psalm. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Suprà vt reor, expositum dedimus, in creaturis enim omnibus qui sapienter attendere vellit, possunt inueniri testimonia potentiæ Dei, & sapientiæ & bonitatis, potentiæ quidem in creatione, sapientiæ in decore, bonitatis in ordinatione, & secundum hæc tria distinguimus per appropriata diuinas personas, nam potentia habet rationem principij vnde habet similitudinem cum Patre cœlesti, qui est principium totius diuinitatis, deficit autem interdum patri terreno propter senectutem, sapientia vero appropiatur filio; nam assimilatur illi in quantum est verbum quod nihil aliud est, quam conceptus sapientiæ, deest autem aliquando filijs alijs propter temporis breuitatem. Bonitas autem quia est ratio & obiectum amoris habet similitudinem cum spiritu diuino, qui est amor, licet repugnare videtur cum spiritu terreno, qui est ventus, secundum quod importat violentiam quandam & impulsionem prout dicitur Isaiæ vigesimo-sexto. Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem, & licet actiones ad extra, communes omnibus diuinis personis sint.

Sapien. 3.
Boetius.
Sapien. 3.
Ioſ. 10.
Isa. 38.
Marc. 15.
Psal. 18.
Isa. 26.

sint. Nam Deus Pater, filius & Spiritus sanctus creat, format, atq; ordinat. Quippe quorum trium vna simplicissima atque æterna actio est, tamen congrue patri creatio, filio decor, & Spiritui sancto ordo tribuitur. Potentiæ enim diuinæ, tanquam vniuersali omnium principio prima actio qua cuncta subsistunt eaq; infinitæ potentiæ nempe creatio debetur, decor autē filio qui imago expressa est totius pulchritudinis quæ est in patre simul cum splendore; Nitidus quippe ac splēdidus color speciosissimā solet reddere faciem, filius autem quia verbum est lux est ac splendor intellectus patris. Candor est enim lucis æternæ & splendor sine macu-
Sapien 7. la Dei maiestatis, vt dicitur Sap. 7. & Hebræ. 1. c. Qui cū sit splen-
Hebræ. 1. dor gloriæ & figura substātiæ eius. Ordo autem bonitati ac amori tribuitur, quoniam amoris est omnia ordinare. Quare virtutem
Augusti. definit Augustinus quod sit ordo amoris. Ecce ergo quomodo ex creaturis non solum notitiam vnius Dei auspicari possumus, cuius testes mirabiles sunt; verum etiam vmbram quandam ac vestigium totius Trinitatis, cum omne operans per intellectum ac voluntatē operetur. Ac proinde voluntate ac amore, præconceptam prius
Sapien. 13. formam exprimat. Quare Sapiē. 13. vani vocantur omnes homines in quibus non subest sciētia Dei. Vanū quippe est illud quod finem non consequitur. Sicut vanus est labor Agricolæ cum fructus nō percipit, intellectus autem ac sensus dati sunt hominibus, vt per eos ac reliqua effecta authorem suum cognoscerent, cognoscendo amarent, amando colerent, colendo omnia sua ei subderent, atque ad eum dirigerent. Quæ omnia homines Idola colentes aspernati sunt ac ideo vani dicuntur; & quia finem non conse-
2. Cor. 8. quuntur suum; & quia vana sunt quæ colunt. Quia Idolum nihil
Vbi suprà. est, vt ait Paul. Vnde subdit. Ideo eos dico vanos, quia de his quæ videntur bona non potuerunt intelligere, eum qui est, nec operibus attendentes agnouerūt quis esset artifex. Et dicitur Deus ille qui est, quia ille solus à se est & omnia ab illo, & sine eo nihil est aut esse potest nam ex cæteris non necessarijs, ad vnum necessa-
Abicena. rium esse deueniendum est. (vt ait Abicena. 1. suæ Metaphysi-
Exod. 3. cæ. Vnde Dominus Exod. 3. Ego sum qui sum. Hæc dices filijs Israel. Qui est misit me ad vos. Ex quo loco colligunt sancti hoc nomen proprijssime Deo conuenire, nempe. Qui est, ipse enim solus vniformiter semper idem est, cum cæteræ omnes creaturæ, alicui mutationi subdātur. Nam Angeli secundum aliquas affe-

ctiones

ctiones mutantur corpora cœlestia, secundum locum in orbem ciuntur, terrena vero alterantur, augentur minuuntur & à loco in locum, & loca circunferuntur. Vnde D. Anselmus in Prologio cap. 22. sic ait. Tu solus Dñs es quod es, & tu es qui es. Nam quod aliud est in toto aliud in partibus, & aliquando est in tempore, & in quo aliquid est mutabile: non omnino est quod est, & quod incepit à non esse, & potest cogitari non esse, & nisi per aliud subsistat reddit in non esse, & quod habet fuisse quod iam non est, & futurum esse quod nondum est; illud nõdum dicitur esse propriè & absolutè; tu verò es illud quod es. Quia quicquid aliquando, aut aliquo modo est, hoc totum & semper es, & tu es quod semper & propriè & simpliciter est. Quia nec habes fuisse, nec futurũ esse: sed tantum præsens esse. Hæc Anselm. Anselm.

Ecce quomodo quantum ad naturalia mirabilia sunt Dei testimonia; legalia etiam testimonia fuerũt mirabilia, sicut oblatio Isaac, & agnus Paschalis, serpens æneus, quæ omnia & alia, præter id quod in cortice literæ ostendebant, intus Christi Domini sacramenta præseferebãt. Prophetia etiã Balaan Numer. 27. Orietur stella ex Iacob. Quæ clarè Messiam designabat. Testimonia etiam Euangelica mirabilia fuerũt, sicut stella quæ testimonium perhibuit Magis: Angelus pastoribus, & in vita, & in morte Christi stupenda multa atq; admiratione digna visa sunt. Item moralia admirationem etiam pariũt Ioan. 13. In hoc cognoscent omnes quod mei estis discipuli si dilectionem adinuicẽ habueritis Matt. 6. Diligite inimicos vestros. Gene. 22. Exod. 12. Num. 21. Num. 27. Matth. 2. Lucæ. 2. Ioan. 13. Matth. 6.

Obserua. Testimonia Dei dicũtur mirabilia, nouitate Marc. 1. Quid nam est hoc? quæ nam doctrina hæc noua? Quia in potestate spiritibus immũdis imperat & obediũt ei? Noua apparebat doctrina Christi auribus insolentibus talis doctrinæ, cum tamen vetus esset nempè lex naturæ, licet nouiter explicata, nouis & stupendis miraculis confirmata. Secundò sunt mirabilia profunditate Romanorũ. 11. O altitudo diuitiarum Sapientiæ & scientiæ Dei quam incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius! Prou. 8. Aqua profunda verba ex ore viri; multò ergo fortius ex ore Dei. Tertiò sententiarum, multiplicitate Prou. 13. Multi cibi in noualibus patrum, ideſt in sacris literis quæ sunt noualia in quibus laborem suũ impenderunt sancti patres. Oseæ. 8. Scribã eis multiplices leges meas & Iob. 11. Scias quoniã multiplex est lex eius. Quartò cõformitate. Nã diuina testimonia sunt paruulis lac; Marc. 1. Rom. 11. prou. 8. prou. 13. Oseæ. 8. Iob. 11.

Cant. 5. magnis & adultis solidus cibus Cant. 5. Bibi vinũ cum lacte meo,
Gregor. vino adulti, lacte paruuli vtuntur. Est enim (ait Gregorius) scriptura diuina veluti Pelagus quoddam in quo & elephans natat & agnus ambulat. Quoniam pro paruulis & prouectioribus, ibi
Psal. 18. cibus & via est. Quintò erudiẽdi potestate Psal. 18. Testimonium Domini fidele sapientiam præstans paruulis, & suprà; Super omnes docentes me intellexi. Mar. 7. Erat docens eos tanquam potestatem habens. Sextò efficacia miraculorum Ioan. 5. Opera quæ
Marc. 7. Ioan. 5. ego facio testimonium perhibẽt de me, & quia ita mirabilia sunt, ideo scrutata est ea anima mea. Nã teste Philosopho homines pro
Aristot. pter ipsum admirari: Philosophari cœperunt. Si mirabilia apparẽt Dei testimonia, hinc desiderium animis oritur ea diligentissimè scrutandi. Anima mea, ait, ideſt, voluntas mea nõ tantum oculus,
Matth. 12. sicut Matth. 12. dicitur. Diliges Dominum Deum tuum ex toto
Isa. 6. corde tuo, & ex tota anima tua, ideſt, voluntate. Isa. 6. Anima mea
Hilar. desiderauit te in nocte D. Hilarius super hũc versum docet quod testimonia Dei hoc peculiare habent quod antea mirabilia sunt quàm quærantur, nam dicit sic. Natura humani sensus ea est vt ea mirabilia habeat, quæ antea compererit: ex compertis enim iudicium admirationis existit, & iterum, nemo poterit ignorata mirari. Nam cum prius secundum humanam consuetudinem oporteat perscrutari & reperiri & reperta mirari, testimonia Dei antea mirabilia sunt, & ob id perscrutatione sunt digna. Alij legunt; Separata testimonia tua. Hoc est eleuata & seiuncta à communi hominum vsu, tanquam sint eleuata super omnes alias leges & statuta humana singulariterque super ea omnia excellentia. De qua singularitate, in primo versu octonarij & tractatus primi plura supra præfati sumus: & quia discretã ob singularem excellẽtiam ab alijs sunt ideò & mirabilia vnde & in idem recidit vtraque lectio.

VERSVS SECVNDVS.

Declaratio sermonũ tuorũ illuminat: et intellectũ dat paruulis.

CHristus Dñs cum venit in mundum vmbras ac nebulas fugauit omniaq; illa quæ sub velamine legis erant in lucem prodidit atq; suis aperuit sensum vt intelligerent scripturas, mysteria quippè Christi, qui Messias à Iudæis dicitur, sub vmbris, ac tegumentis cæremoniarum, ac sacrificiorum veteris legis continebantur, pauciq; viri atq; hi à Deo selecti ea plenius ac distinctius

stintius intelligebant, cæteris sub vmbra, ac nebula relictis, vnus fuit Moys. qui ad montem ascendit atq; cum Deo os ad os loquens: ab eo hæc Christi mysteria distinctius accepit, cæteris etiã senioribus sub monte relictis in cuius signum facies Moysi splendore micabat. Quasi qui clariorem diuinarum rerum intelligẽtiã habebat vt populus nec in faciem eius intendere valebat, nec splẽdorẽ ferre, ita vt poneret Moyses velamen super faciem suam ne illius splendor illorum lumina cęcutire faceret, quod significabat rudem populum ac diuinarum rerum ignarum sub vmbris ac velis remanere: nec interiora velaminis prospicere posse, imò ad ea oculos suos cęcutire, at Christo Domino animam in cruce exalãte velum templi scisum est arcanaque quæ de scriptura erant patuerunt. Cum sol caliginosam nubem radijs suis ferit, ac illam sub se accipiens suis splendoribus induit, adeoque flauam rutilam micantemque reddit vt quasi sol ipse viuus intuentium oculos viuido aspectu delectet: sic nimirum Christus Dominus sol iustitiæ nubem illam caliginosam, sub qua lex vetus data est cum in mundum venit, illustrauit, claramque ac lucidam reddit. Adeò vt viua iam veritas, quæ sub mortuorum animalium vmbra continebatur orthodoxorũ oculis illucescat. Rectè ergo dicit; Declaratio sermonum tuorum illuminat. Sermones autem isti illi sunt quos Prophetæ de Christo dixerunt. Quale est illud Isaiæ. 7. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & similia, quorum declaratio est Euangelium in quo completa huiusmodi vaticinia narrantur. Exod. 34. Ambro. Luc. 23. Simile. Isai. 7.

Vel aliter vt per sermones Dei intelligas miracula Christi. Solo enim sermone mortuos suscitabat, leprosos mũdabat vnde tam in substãtia miraculorũ quã in modo faciẽdi ostẽdebat se verũ Deũ. Talia enim miracula fecit, quæ nemo alius fecerat in eis, vt ipse dicit Ioan. 15. Nullus eñ tot infirmos eorũ curauit, tot cæcos illumi nauit, tot mortuos resuscitauit in populo illo. Præterea in modo faciẽdi singularia erant, quoniã propriã virtute ea faciebat. Quare Luc. 6. dicitur, Quod virtus de illo exibat, & sanabat oẽs. Per quod ostẽditur (sicut Cyrillus dicit) quod nõ accipiebat alienam virtutem. Sed cum esset naturaliter Deus propriam virtutem super infirmos ostendebat: & propter hoc innumerabilia miracula in eis faciebat, vt Chrysost. adnotauit super illud Matth. 8. Eiiciebat spiritus verbo, & omnes male habentes curauit. Quibus miraculis suam doctrinam confirmabat: qua se Deum esse docebat. Vnde Ioan. 3. Ioan. 15. Cyrillus. Chrysosto.

Ioan. 3. dixit ad eum Nicodemus; Scimus quia à Deo veniſti Magiſter, nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis niſi fuerit
Marc. 1. Deus cum eo, & Marc. 1. dicebant Iudæi. Quæ nam doctrina hæc noua? quia in poteſtate imperat ſpiritibus immundis, & obediunt ei? Miracula autē quæ Chriſtus faciebat adeò erant propria Dei quod nullus alius facere poterat. Quando autē aliquod particulare opus eſt proprium alicuius agentis: tunc per illud probatur tota virtus ipſius agentis. Sicut quia ratiocinari eſt propriū hominis, oſtenditur aliquis eſſe homo, ex hoc ipſo quod ratiocinatur circa quodcunq; particulare propoſitum. Vnde recte infertur quod cum propria virtute miracula facere ſit ſolius Dei: ſufficiēter oſtēditur Chriſtum eſſe Deum ex quocunque miraculo quod propria virtute fecerat. Nam per ſigillum regis quo Epiſtola eſt ſignata credimus illam eſſe regis, facere autē ſimilia miracula eſt ſolius Dei, ergo opera talibus ſigillata ſignis manifeſte conuincitur quod ſunt Dei. Malitia autē Phariſæorum & ſuperbia diaboli eos obcœcatos tenuerunt ne eum agnoſcerent: cum miracula illa manifeſtum eum facerent. Vide D. Thom. 3. part. quæſt. 43. artic. 4.

Simile.

D. Thom.

Quare etiā Pſalmiſta ſubiungit; Et intellectū dat paruulis, ideſt humilibus ac ſimpliciter gradientibus, non illis hypocriſis fermēto ac ſuperbia cōpoſitis iuxta illud Matth. 11. Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ: quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus & reuelaſti ea paruulis, nempè Dei myſteria abſcondita ſunt illis, qui ſe inter homines ſapientes reputabant inaniq; in tumeſcebant ſcientia. Contra quos Iſai. 5. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris & coram vobis metipſis prudentes. Quorū ſapientiam atq; prudentiam deſtruendam minatur Dominus per eundē Prophetam. & Iob. 36. Immanibus ſuperbis abſcondit lucem, & annuntiat de ea amico ſuo, hoc eſt humili. Nam vt D. Greg. docet Tumor mentis impedimentum eſt veritatis iuxta illud Iacobi. 3. Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. Ptolomæus Philoſophus in ſuis Prouerbijs dicit. Qui inter ſapientes humilior eſt, ipſe inter ſapientes ſapientior eſt; ſicut lacuna humilior plures aquas continet. Ratio autē quare Deus humiles doceat: ſuperbos in ſua ignorantia deſpiciat, hæc eſt, quoniam ſicut ipſe dicit, quod non venerit vocare iuſtos (hoc eſt illos qui ſe iuſtos iactabant; quales erant Phariſæi murmurantes quod reciperet peccatores) ſed peccatores (ideſt eos qui ſe peccatores confitebātur, qualis

Matth. 11.

Iſai. 5.

Iſai 29. & 1. Cor. 1.

Iob. 36.

Gregor.

Iacob. 3.

Simile.

Lucæ 15.

erat

erat Publicanus ille qui percutiebat pectus suum & dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori) ita non venit, docere sapientes. Hoc est eos qui sæculari sapientia intumescebāt, & qui dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, vel eos qui se iactabant tāquàm si essent duces cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt eruditores insipientium, magistros infantium, vt Paulus refert Romanor. 1. Sed eos, qui se vera doctrina vacuos esse existimabant volētes potius discere quam docere. Qui non præpostero ordine prius ambirent esse magistros quam fierent discipuli, de quibus ipse Dominus dicit; Omnis qui audit à patre & didicit venit ad me, ideſt, ille qui humiliter verba Dei audit, vt ea sibi addiscat ad bonum. Vnde & sapiens. Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, vt intelligas, ideſt, esto humilis & mansuetus vt addiscas & Iacob. 1. Cum mansuetudine suscipite insitum verbum quod potest saluare animas vestras. Rectè ergo dicit Propheta. Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectū dat paruulis. Rom. 1. Ioan. 6. Iacob. 1.

Vel secundum D. Augustin. sic intellige hoc carmen declaratio sermonum tuorum illuminat tenebras nostras, & intellectum dat paruulis, hoc est, humilibus vt intelligant quare lex data sit vt iustificare non posit, ideo vtique vt magnos, ideſt, superbos faceret paruos: vt eos ad faciendam legem, vires de suo non habere, monstraret, & sic egeni ad gratiam fugerent, quod Paul. ad Galatas. 3. docet dicens. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia nam certè si lex posset conferre vitam simpliciter & absolute, quæ est vita spiritualis animæ: sine dubio ex lege procederet iustificatio hominis à peccatis coram Deo. Nam hæc duo mutuo se consequuntur spiritualis vita & iustificatio apud Deum: sed concluſit sententia; Omnia sub peccato (ait Paulus) vt promissio ex fide Christi daretur credētibus. Est sensus; Scriptura, ideſt, lex scripta concluſit omnia absque iustificatione relinquendo omnes sub peccato nam præcipiendo, & non adiuuando per gratiam, quasi inclusos sub peccato cōtinet subditos: quoniā nullus est qui vniuersa seruare posset & hoc, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus, hoc est vt cognita impotentia legis cognito peccato cum ipsa lege remanente recurrant ad Christum & credant in eum, ad acquirendam ex fide promissionem factā Abrahæ. Vnde lex occasionaliter seruit promissioni factæ Abrahæ de iustitia ex fide Christi. Ac per hoc non est aduersus Augustin. Gala. 3. Ibidem.

promissa Dei sed subseruiens illis, igitur vt humilieris, nec tuis operibus fidas: intellige iustitiam tuam non in lege quæ vnificare non potest, sed in Christo sitam esse. Quare in lege naturæ relictus est homo multo tempore alio etiam sub lege scripta, vt cum in vtroque statu se infirmum, debilem, ac peccatorem videat, humiliatus ac conuictus ad veram iustitiam properet, quæ in Euangelio, vbi Christus annuntiatur, inuenienda est.

Vltimò possumus sermones Domini vocare eos qui continentur in sacris literis, quos clarificant magistri & prædicatores dum apertè exponunt atque proponunt humilibus, ideſt, his qui facilè persuasibiles sunt ad bonum, non his qui duræ ceruicis sunt suæq; sententiæ tenaces, quos nemo à suis placitis diuellere potest, nam verbum Dei liquæfacit, emollitque animam ac teneram reddit, vt facilè per eam verbum Dei inueniat viam, omnesque eius receſſus suaui ductu penetret atque adimpleat. Nam ideo comparatur murenulæ quæ per blanda loca, blandè etiam suauiterq; dillabitur.

Cant. 1. Murenulas aureas faciemus tibi, ideſt, verbum Dei tibi prędicabimus, quod veluti murenula, per emolitam animam tuam tenuiter elabatur atque eliquetur. Vnde sponsa Cantic. 5. Anima mea liquefacta est vt dilectus loquutus est, & tunc prædicatores claros reddunt hos sermones atque faciles: dum quod verbis prædicant opere adimplent. Vnde Paul. 2. Thessal. 3. Orate pro nobis vt sermo Dei currat & clarificetur, ideſt, glorificetur Deus in eo secundum illud Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Aliàs enim etiã clara vocatur hæc sapientia diuina sapiẽtiæ. 6. Clara est & quæ nunquam marcescit sapientia, clara est & non turbida quemadmodum mundi sapientia, secundum illud Hierem. 2. Quid tibi vis in vijs Ægypti vt bibas aquam turbidam? nempè mundi sapientiam erroribus atque stultitijs permixtam atque lutulentam, sapientia autem diuina clara est nitida atq; pura, nam suum nunquàm amisit splendorem atq; virorẽ, quia nunquam marcescit. In cuius signum antiquitus sapientes coronabantur lauro, nam sicut laurus in suo semper permanet virore, sic & sapientia nunquam arescit. Quare Aristotel. 1. Post. probat scientiam esse de perpetuis, mundi autem sapientia turbida est, nam per illam mali ad conturbandos bonos audatiores fiunt, è contra lex Christi pacifica est secundum illud; Pax multa diligentibus

Cant. 5.

2. Thes. 3.

Matth. 5.

Sapien. 6.

Hierem. 2.

Simile. Aristo.

Infra.

legem

legẽ tuam,& nõ est illis scãdalum. Nec mirũ quod diuina sapiẽtia clara sit,cum ipse Dñs emundet argentum suum, secundùm illud Malach.3. Sedebit conflans & emundans argentum, intellige à scoria humanæ sapientiæ ac Philosophiæ ne dicatur veris orthodoxis illud Isai.1. Argentum tuum versum est in scoriam. Quod sit cum plus fidimus Philosophicis rationibus & argutijs, quàm his quæ simpliciter in sacris literis traduntur. Nã qui talia agunt, obscuriores non clariores reddunt sermones Dei secundum illud quod dixit Dominus Iob. 38. Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? Eccl.24. Qui elucidant me vitam æternam habebunt;ergo qui obscurãt habebunt mortem. Prou.14. Quærit derisor sapiẽtiã & nõ inuenit: doctrina prudẽtũ facilis. Qui enim in sermonibus Dei rationes Philosophicas quærũt atque eis inniti volũt derisores sunt,verba Dei tãquã leuia atq; simplicia deludentes,& tales licet sapiẽtiã quærere videãtur,nõ tamẽ inueniũt vt dicitur. 1. Tim.6. Si quis aliter docet,& nõ acquiescit sanis sermonibus Dñi nri Iesu Christi & ei quæ secundũ pietatẽ est doctrinæ superbus est,nihil sciẽs,sed languẽs circa quęstiones & pugnas verborũ ex quibus oriũtur inimicitię cõtẽtiones &c. Nã qui relictis sermonibus verbisq; Dñi nostri Iesu Christi, qui nunquam ex Ppilosophia verba nec argumenta pro sua doctrina accersiuit: hi humanis scientijs plus æquo fidentes innituntur,tales sermonibus Christi videntur non acquiescere,non doctrinæ quę est secundum pietatem, sed ei quæ est secundum curiositatem. Vnde dicit Bion. Sicut proci qui Penelopis congressum assequi nequibãt sese pedissequis commiscebant: ita illi quibus verę Philosophiæ gustum nanciscinon datur,animos ad abiectiores & humiliores disciplinas adhibent, & talis superbus est nihil sciens, nec partem habens in hoc verbo, Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat paruulis,id est,non superbis disputatoribus, sed humilibus auditoribus.

Malach. 3. Isa. 1. Iob. 38. Eccl. 24. Prou. 14. 1. Tim. 6. Bion, Simile.

Vltimo aduertendum quod alij aliter huiusmodi versum transferunt. Hieronymus sic. Ostium sermonum tuorum illuminat, Felix Principium verborum tuorum, aut ostium vel initium, id est dicere, quod sola initia verborum Dei illuminant paruulos, nam mox vt ingressus fueris sermones Dei, eosque vel à limine (vt aiunt) salutaueris, sentics te illuminatum, si tamen in humilitate accesseris. Nam sicut sol cũ nostrum attigerit

Hierony. Felix. Simile.

Emiſpherium,& cum adhuc nec radij eius apparent illuſtratur terra luceque perfuſſa reſpirat. Sic qui vel ad oſtium acceſſerit domus Dei, mox ſplendoribus illius ferietur cor eius. Quod clarè
Eccl. 14. ſapiens Eccleſ. 14. his verbis explicat dicens, Beatus vir, qui in ſapientia morabitur,& qui reſpicit per feneſtras illius,& in ianuis illius audiens, qui requieſcit iuxta domum illius & in parietibus illius figit palum. Sumpta methaphora à viatoribus, qui cum alicubi requieſcere volunt palum ibi figunt atque ſedent. Sic vel in
Simile. ianuis ſapientiæ debet mens requieſcere tua, ibique iugiter aſſidere, imò & figere palum, hoc eſt, vmbraculum erigere vt ibi maneas, quoniam, vel ſi ad oſtium ſapientiæ acceſſeris protinus eius perfunderis ſplendore. Vnde in ipſo veſtibulo templi erant ſpecu
Exod. 38. la mulierum, quoniam in introitu domus Dei, iam lumen ſplendeſcit ſapientiæ, quid ſi in intima ac penetralia ſapientiæ ingreſſus fueris ac intra velum vbi Deus ſedet ſuper Cherubin intraueris? Chriſtus Dominus, qui ſapientia eſt patris atque ſol iuſtitiæ mox
Lucæ. 2. vt mundum hunc per temporalem ortum ingreſſus eſt, & paſto-
Matth. 2. res luce magna perfudit, & Orientales reges ſtella duce, ad ſe illu-
Ioan. 1. minabundos venire fecit. & Ioan. 1. cum Nathanaeli vel hoc verbum tantũ efatus fuiſſet, Dũ eſſes ſub ficu vidi te, tanquã quod-
Pſal. 33. dam radio illuminatus reſpondit, Rabbi. Tu es filius Dei, tu es rex
Simile. Iſrael. Vnde Pſal. Accedite ad eum & illuminamini, ſtatim in ipſo
Ibidem. acceſſu illuſtrabimini, protinus vt aperueris oculos ad lucem ſolis luce perfunderis, ipſius & ibi. Pſal. Guſtate & videte quoniã ſuauis eſt Dominus cur non dixit ſaturamini, inebriamini, ſed duntaxat ait guſtate? Quoniam tanta abundat dulcedine Deus, vt mox cum ad ipſum acceſſeris & vel ſummis labijs (vt aiunt) attigeris, tãta ſuauitate repleueris, vt iam ab illo diuelli nullatenus vellis, ſed
Simile. ea illectus plus eſurias, ac concupiſcas, eo modo loquẽdi, quo faſtidioſum ad eſcas infirmũ allicis ſuauitate ædulij quod illi affers, nollo (dicis ei) niſi vt tantillũ guſtes. Scis enim edulium adeò ſuaue ac appetibile eſſe, vt ſi vel ad os applicuerit eius ſuauitate appetitus allectus ad reliquum ſumendum aperietur, ſic nimirum anima quæ vel oſtia ſapientiæ diuinæ attigerit, dulcedinemque Dei præguſtare cœperit, tanto deſiderio flagrabit vt ad totũ iam exhauriendum rapiatur. (tanto ſe engoloſinara de Dios que ſe comera las manos tras el,) vt Iſaac mox vt fragrantiam veſtimen-
Geneſ. 37. torũ Iacob percepit: in oſcula & benedictiones prorupit Gen. 27.

Sed

Sed alij sic intelligunt; Ostium, vel apertura verborum tuorum illuminat, idest, nisi quis per apertionem vel explicationem scripturarum prius illuminatus fuerit: non poterit in abdita mysteria eius penetrare.

VERSVS TERTIVS.

Os meum aperui & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.

HOC est à præsentia tanti luminis præadmiratione ac extasi, aperto ore hians aerem vix attrahere, nec respirare poteram: accedebatque ad hoc summum desiderium, quo mandata tua concupieram. Prę admiratione multoties communis respiratio, ac spiritus vitales deficere videntur, sicut de Regina Sabba legitur. 3. Reg. 10. quod cum sapientiam Salomonis audisset, ordinesque ministrantium ac vestes eorum, & pincernas & holocausta quæ offerebat in domo Domini vidisset, non habebat vltra spiritum. Eodem modo. 2. Machab. 6. Eleazarus vnus de primatibus scribarum, præadmiratione ac extasi, cum cogeretur à ministris Regis carnes suillas comedere, aperto ore hians ferebatur: sic iustus à sermonibus Dei illuminatus ad præsentiam tanti luminis præ admiratione in extasim raptus, quasi deficientem spiritum colligere cupiens aperto ore attrahere nitebatur. Insuper & auiditas qua mandata Dei desiderabat in hoc versu exprimitur, sumpta methaphora ab eo qui præ nimio calore auram carpere volēs aperto ore eam expectat & ad se trahit, sicut. 3. Esdræ. 4. de Dario Rege legitur, quod in concupiscentia concubinæ suæ accensus, aperto ore eam intuebatur. Quare & de corporali apertione oris carmē hoc intelligi potest, vt sit sensus; Os meum aperui in oratione, quęrendo, petendo, pulsando, & sicut sitiens attrahit aquam ad os, spiritum attraxi, quo facerem quod per me facere non poteram, & hoc, Quia mandata tua desiderabam, scire & facere. Sic Augustinus. Os meum aperui in oratione, & attraxi, vel auxi spiritum, oratio quippe & auget, & ad se spiritum Domini attrahit, sicut Apostoli orantes Spiritum sanctum ad se traxerunt Actorum. 2. Nam sicuti qui respirat, interiorem quidem aerem calidum exterius eflat, rursusq; frigidiorem colligit: sic in oratione animus ex charitatis

3. Reg. 10.

2. Mach. 6.

Simile.

3. Esdrę. 4.

Augustin.

Acto. 2.

Simile.

ardore ſuſpiria, gemitus, voceſq; exterius emittit, lachrymas exprimit, at ab extra rurſus refrigerantem ſpiritum Dei tanquam ſui reciprocũ munus trahit; qui enim totũ ſpiritũ ſuum corã Deo deuotè effundit: ipſius Dei ſpiritũ pro remuneratione colligere ſolet, vnde rectè dicit; Os meũ aperui, & attraxi ſpiritũ. Oratio propriũ hominis Chriſtiani exercitiũ eſt: qua ſe ſuaq; omnia muniat Deoq; cõmendet. Condidit quidẽ Deus in vniuerſi ſtructura, quaſdã veSimile. luti vniuerſales cauſas quæ in ſe particulariũ effecta ac virtutes cõtinerent. Sol vniuerſalis cauſa eſt, qui eminenter in ſe cæterarũ cauſarũ virtutes ac proprietates includit: illuminat, cõburit cæteroſq; ignis effectus efficit, nec tamẽ ignis eſt, generat hominẽ, ac plantã, nec tamen homo aut planta eſt, ſic in cœlo hoc ſpirituali quod eſt Eccleſia hæc viſibilis, ad ſimilitudinem vniuerſalis cauſæ orationẽ poſuit Deus, quæ cæterarum virtutum cauſa apparet, non quia eas generet, ſolus enim Deus virtutum infuſarum pater eſt: ſed quia & ad acquirendum & ad conſeruandum eas optimum ac potiſſiActo. 10. mum medium eſt. Orante Cornelio angelus ei apparuit, & vt Petrum accerſeret monuit, à quo Chriſti fidẽ edoctus eſt. Ecce quomodo oratio quaſi cauſa quædam, licet remota, fidei ipſius fuit, auget fidem licet ipſa non ſit fides, ſed alterius virtutis actus quæ religio dicitur, Adauge nobis fidem (dicebant vtique diſcipuli Domino) tanquam oratio impetret augmentum eius, & charitatem conLucæ. 17. ſeruat, ac creſcere facit, cum in ea maximè charitas exerceatur, cũ tamen ipſa non charitatis immediatè, ſed religionis ſit opus elicitum, humilitatem, patientiam, ſpem, cæteraſque virtutes auctiores facit, quoniam in eius exercitio omnia virtutum opera in lucem prodeunt, operaſque ſuas exercent. Eſt enim veluti rota maior inSimile. horologio, ad cuius motum cæteræ rotæ mouentur. Non maior eſt oratio, multæ enim aliæ virtutes præeminent, tamen cum ipſa in opus exit, cæteras etiam in opus trahit, fides ibi credit fiditque, charitas etiam tunc in chorum ſalit, liqueſcit quippe cor, præ amoris teneritudine in oratione, ſpes autem in alta ſe iactat, cum in oratione animus in Deum eleuatur, ſpe quippe tanquam ala quadam uſque ad conſpectum Dei ſe extollit, in chorum hunc etiam humilitas exit, curſumque ſuum ac opus exercet, cum ſuam paruitatem Deique celſitudinem fatetur: ſic & patientia expectat, & denique omnes virtutes oratio quaſi in lucem prodire facit, in chorumque coram Deo cœlitibuſque educit (haze ſerau de todas

las

las virtudes) ibique mutuo se agnoscunt, mutuisque complexibus gaudent: in chorum saliunt, operasque suas quælibet edit. Quod qui in tali exercitio expertus est melius edocere valebit. Nanque Gen. 29.
veluti altera Rachel pulcherrima virgo atque à vero Iacob adamata virtutes veluti oues ad pastum educit (in oratione quippe virtutes ex Dei colloquio pascuntur, impinguanturque) atque ad fontem ad aquandas trahit. A cuius ore lapidem tollit sponsumque suum sibi obuiam habere meretur, nam in oratione ad Deum fontem viuum anima sitit, spiritumque refrigerantem (qui aqua viua dicitur) fugit omniaque obstacula tollit, quibus ab eius dulcedine impedire solebāt. Oratio gerit vicem humidi radicalis in anima; nam humidum radicale calorem naturalem conseruat in corpore. Pascitur quippe calor humido illo, & in eo ardet ac conseruatur, veluti lucerna in oleo, & in se ipsum trensfert illum, ac conuertit: sic oratio charitatem (quæ calor supernaturalis est animæ) conseruat. Nam in ea pascitur, lucet ac ardet, ac demum in se ipsam charitas illam ac cæteras virtutes transfert; cum omnes ibi incrementum capere soleant, reparando damna quæ quotidianæ negligentiæ arcescere solent, sicut caloris naturalis diminutio per humidum radicale resarcitur. Vnde oleum est oratio Matth. 24.
quo prudentum virginum lampades lucent, ob cuius defectum extinctæ sunt imprudentum lucernæ. Audeo dicere penè impossibile est spiritualem vitam integram conseruare absque orationis adiumento, extinguitur lucerna vbi defecit oleum, deficiente oratione lampades animæ etiam extinguuntur. Quare te viuam semper lucidiorem Sole lampadem esse velim. O virtutum omnium conseruatrix oratio atque in hoc templo Dei viui inter suspiria, flagellaque rugientem, in altaribus capellisque strepentem, vt & animas quæ te exercent illumines, & tepidas suscitando calescere, ardereque facias, & sicut vniuersalis causæ vires gerit, sic & generalis medicina pro omnibus curandis languoribus erit, benedictaque nulli nocua, omnibusq; proficua erit. Pro carnis lenocinijs medicina erit abstinentia, contra mundi strepentia negotia desertum, aduersus diabolum sacrata lectio: contra superbiam humilitas, at hæ speciales medicinæ singularibus ægritudinibus medentur, oratio vero omnibus accommodatissimum anthidotum est. Quæ aduersus carnis illecebras aptior medicina quàm oratio? quæ omnia præter Deū contemnit,

affli-

affligitq; seruam, ne suis præstet impedimentum amoribus? mundum calcat, & omnia veluti stercora reputat: Dæmonem fugat, superbiam eliminat denique omnia vitia in exiliū agit. Quare Paul. Ephes. 6. Ephes. 6. post quam Christianum hominem Christianis etiam armis induerat pro lorica iustitiam, pro galea spem, pro scuto fidem, pro gladio verbum Dei porrigendo, quasi vltimum colofonem addendus subdit; Per omnem orationem, & obsecrationem orantes, omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione, ac si aperte diceret. Singula vobis arma ad singulos hostes contuli, nunc autem accipite armaturam vnam, quæ omnium vicem gerit, per omnem orationem, ac si oratio omnes debellaret hostes, cæteris non semper vti poteritis, vt pote ieiunio solitudine, hac semper & vbique bellare valebitis, seiungit quippe oratio à terrenis mentem, cœlestibusque copulat ac vnit. Simile. Nā sicut cymba quæ fune agitur, quanto plus funem versus aliam ripā agimus, tanto ab alia cymbam deuiamus: sic anima quæ in hac corporis scafa inter cœlum & terram stat, si funi huic qui oratio est manum apponimus, & à terra plus eam separabimus, & tanto magis Deo eā propinquiorē reddemus. Quare iure optimo Propheta noster dicit se aperuisse os in oratione, & spiritum Dei ad se traxisse. Quo & viuere anima, & ad cœlestia appropinquare potest.

Potest & intelligi spiritualiter sumendo os pro desiderio, & pro Ephes. 6. pensione voluntatis (vt vult magnus Basilius) sicut Paulus desiderabat dari sibi verbum in apertione oris, idest, cum desiderio magno, & prompta voluntate illud propagandi, & de iusto dicitur Prou. 31. Prou. 31. Os suum aperuit sapientiæ. Debet enim desideriū præ- Sapien. 7. cedere spiritum sapientiæ, secundum illud Sap. 7. Optaui & datus Simile. est mihi sensus, & inuocaui & venit in me spiritus sapientiæ. Sicut enim infans aperit os, vt ex vberibus matris lac sugat: si iustus animæ os apertum habet, vt sapientiæ dulcedine perfundatur. Vnde Isaiæ. 60. Isaiæ. 60. dicitur; Suges lac gentiū. Iob. 29. Super eos stillabit elo- Iob. 29. quiū meū, expectabant me sicut pluuiā, & os suū aperiebant, quasi ad imbrem serotinum. Quare sic aperto ore, ait Psalmista, attraxi spiritualē intellectū (quē in hoc octonario persona hæc tantopere 2. Cor. 3. cōcupiscit) de quo. 2. Cor. 3. dicitur, Litera occidit, spiritus aut viuificat, & Iob. 28. Iob. 28. Trahit autē sapientia de occultis, idest, de spirituali Lyranus. & abdito sensu scripturę. Quare Lyranus hic per os intelligit intellectū quo carpit cibū animę, qui est verbū Dei, & per spiritū, desiderium

rium & auiditatem illud hauriēdi. Vel attraxi Spiritum sanctum, qui ab humilibus attrahitur, secundum illud Isai. vlt. Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum? Hunc attrahunt aperiendo os in confeſsione ſuorum delictorum, & in diuinis laudibus ac gratiarum actione.

Sed aduerte quod peccatores attrahunt ſpiritum vanitatis, vel immunditiæ ad ſe, ſecundum illud Ierem. 2. Onager aſſuetus in ſo- Ierem. 2.
litudine, in deſiderio animæ ſuæ attraxit ventum amoris ſui. Onager, hoc eſt, aſinus ſilueſter abſque iugo, libidinoſiſsimum animal eſt, atq; olefaciēs femellas ad eas toto impetu currit, vnde & præceſ ſit; Curſor leuis explicās vias ſuas. Sic peccatores filij Belial, ideſt abſque iugo carnalibus acti deſiderijs præcipites ad ea currunt, à longe ventum à ſe trahentes, offendiculaque ac occaſiones quæ- Idem. c. 14.
rentes, & cap. 14. Onagri ſteterunt in rupibus traxerunt ventum quaſi dracones. Hi præ nimio calore quem intus gerunt os aperiunt, & attrahunt ventum, quo grandis temperetur calor. Carnales homines concupiſcentię calorem, quem intus gerunt, refrigerare volunt his caducis rebus quæ veluti ventus fugiunt, & ſtatim non comparent, eaſque quærentes ad ſe quaſi vi quadam trahunt, & Prouer. 10. dicitur; Qui nititur mendacio, hic paſcit ventos. Om Prou. 10.
nia huius mundi falſa bona, mendacia in Scriptura dicuntur, vt ſupra diximus. Qui ergo eis innititur eſt veluti paſtor ventorum, ſequitur enim ventos, ſicut paſtor oues, res fugaces, leueſque minimeque conſtantes, vnde & de his in Prouerbijs dicitur; Ventos colere, & rete ventos venari.

(Quia mandata tua deſiderabam) Argumentum hinc ſumitur, quod propter deſiderium confertur homini gratia, Iſaiæ. 26. Me- Iſai. 26.
moriale tuum in deſiderio animæ. Diuus Hieronymus tamen ſic Hierony.
interpretatur; Os meum aperui, & cor mundum reſeraui, & dignum me feci deſiderio mandatorum tuorum, in quem Spiritus ſanctus effunderetur, Inſinuans mundum cor requiri ad deſideranda & cuſtodienda mandata Dei. Vnde in lege veteri, nihil ex Leuit.
his quæ ſancta lex habebat permittebatur tangi, niſi à mundis: quaſi hi ſoli ſint qui legem recte cuſtodiant; Et multo minus Spiritus ſanctus datur, niſi his qui mundum cor poſsident, ſecundum illud Iob. 34. Si direxerit ad Deum cor Iob. 34.
ſuum, ſpiritum eius & flatum ad ſe trahet.

VERSVS

VERSVS QVARTVS.

Aspice in me & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum.

Prou. 15. Hebr. 4. ASpice in me & miserere mei.) Scio quidem oculos tuos lucidiores Sole, in omni loco contemplari bonos & malos, & quod nulla creatura sit inuisibilis in oculis tuis, tamen ego posco, vt me singulariter aspicias, eo aspectu quo electos ad miserendum aspicere soles. Nam Sapien. 4. Lego respectus eius, in electos illius. Circa quod aduertendum ex D. Gregor. 2. moral. quod Deus homines diuersimodè videt: aliquos respicit vt saluet, aliquos videt vt damnet. De primo dicitur Lucæ. 22. Quod respexit Dominus Petrũ, & recordatus Petrus fleuit amarè. De secundo dicitur Psal. 33. Vultus autem Dñi super facientes mala, vt perdat de terra memoriã eorum. De primo etiã dicitur Ierem. 14. Ponã oculos meos super eos ad placandũ, & reducam eos in terrã hanc. De secundo dicitur Amos. 9. Ponã oculos meos super eos in malũ, & nõ in bonũ. Aspectum ergo gratiosum, non riguroſum hic poscit Propheta. Vnde D. Ambr. hic pulchrè ait, Cum dixisset aspice in me, adiunxit, & miserere mei, quia respicit Deus etiam aliquos iratus, vt quando aspexit super castra Ægyptiorum, & ligatis axibus curruũ, omnes eos deiecit influctus. Aspexit etiam Sodomam & Gomorrham, quarũ vtraq; ab igne deuorata est. Scriptũ est etiam Psal. 113. Qui respicit terram & facit eam tremere. E contra autem respexit Deus ad Abel, & ad munera eius, Cain autem & munera eius non respexit, Gen. 4. Quid sit autem aspicere Deũ, euidentissime illo testimonio declaratur, Psal. 101. Quia respexit Dñs super filios pauperum, & non despexit preces eorum. Oculus enim Domini non aspernatur iustorum munera. Deniq; sic & nos oculos nostros, cum in aliquem ira mouemur, auertimus quasi ipsum indignum aspectu iudicemus, quẽ oderimus affectu. Hinc ergo piũ aspectum noster exposcit Propheta. Sic enim ex Sole, Luna, cæteriſq; planetis (qui veluti oculi sunt huius mundi) ex aspectu eorũ, ad terrã tot bona promanant. Aurum, gemmæ, fructices atque salubria quæq; generantur. Quanto magis aspectu oculorum Dei, qui lucidiores sunt Sole, diuersa quæq; bona in animis quas respicit gignentur? Respexit Dñs cæcum, & oculos ei pulcherrimos restituit, Respexit claudũ, & gressum dedit, ex illis enim tãquam ex

Gen. 4. Pſal. 101. Ambro. Exod. 14. Gen. 19. Pſal. 113. Sapien. 4. Gregor. Luc. 22. pſal. 33. Ierem. 14. Amos. 9. Simile. Ioan. 9. Ioan. 5.

fontibus

fontibus diuinæ quædã,simulq; gratissimæ,ac salutares affluentiæ dimanant,quibus humectatus animus cœlestes simul ac dulcissimos fructus redit.Recte ergo iustus postulat dicens,Respice in me & miserere mei. Solẽt vlcerati ac mendici quantumcunq; possint, miserabiles se exhibere,obnixeq; postulare, vt libores ac miserias suas homines aspiciant, quatenus ex eorum, miserabili aspectu ad misericordiã inclinẽtur:sic misellus homuntio multis repletus miserijs, eas ante Dei oculos præsentare debes misereq; expoſcere,vt oculos suos in eas cõuertat, certus quod ad tui miserẽdũ, misericordijs plenũ eius diuinũ pect⁹ trahes.(Aspice ergo in me,& miserere meis secundum iudicium diligentium nomen tuũ)Quod dupliciter potest exponi.Vel secundum iudicium quo iudicas de diligentibus nomen tuum, hoc est, secundum eum modum quo ex iudicio tuo agis cum seruis tuis qui te diligunt.Vel secundo sic,Aspice in me & miserere mei,secundum quod iudicant, & volunt hi qui diligunt nomen tuum,hoc est,secundũ id quod bonũ iudicabunt, hi qui zelant tuam gloriam,non autem secundum quod iudicant, & volunt illi qui suã gloriam duntaxat quærunt. Qui meam perditionem magis optant quam salutem.Id est dicere, Misericordiam illam postulo,quam tu diligentibus te decreuisti,in eos enim hanc exerces misericordiam,vt in præsenti gratia tua atq; in futuro,gloria repleas. Vel eam quã hi qui te diligunt poscunt ac exoptant, nam iusti recte instituti, hanc quærunt misericordiam, non tam eam quæ à corporis miserijs leuat:quam eam quæ animum à peccatis & erroribus mundet,& in consummatã euehat misericordiã. Simile.

Et occasione huius quæritur vtrum leuare Deum in hominis miserias temporales sit signum misericordiæ, ac bonæ voluntatis eius erga hominẽ,hoc est quærere,si conferre diuitias, remq; familiarem copiosam,honoris amplitudinem,filiorum multitudinem,salutis ac valetudinis integritatẽ,sit signũ beneuolẽtię diuinę: ex qua argumẽtũ vel cõiectura desumi possit,quod eũ Deus inter dilectos atque amicos habeat, vel potius è contra sit inimicitiæ signum,ac odij,si sit argumentũ quòd se gerat, vt pater vel potius vt iudex.Circa quod prẽmittendum est ex.2.2.q.30.quod motiuum misericordiæ est malum,vel miseria alterius quæ ei, vel contra voluntatem, vel contra naturalem appetitum aduenit, qualis est mors,fames,ægritudo &c. Misericordia autem est voluntas efficax subleuandi proximum à tali miseria. D. Thom.

Quo

Quo suppositio dico primum. Conferre Deum hæc bona temporalia homini, non signum, nec argumentum est misericordiæ diuinæ erga eum: imò potiùs solet esse nota & coniectura iræ, & indignationis eius aduersus hominem. Quod sic probo; Summa Dei misericordia est hominem ab omnibus suis miserijs subleuare, secũdum illud Psalmi. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Hoc autem in hac vita non contingit, sed in futura beatitudine vbi corpus & anima libera ab omni miseria existent, anima à peccato, imò & à possibilitate peccandi (peccatum autem solum animæ miseria dici potest) corpus autem à morte, dolore, ægritudine cæterisque miserijs, quibus in hoc exilio subditur, summa ergo misericordia in beatitudine consequitur: sed bona temporalia regulariter impedimento esse solent ad hanc beatitudinem consequendam, ergo vera est assertio nostra. Modo autem scholastico procedendo (quoniam per modum quæstionis, hanc docere volo Christiano homini Christianam doctrinam) probo illam minorem inductione, modo Summulistico, hoc est, descendendo ad omnes singulares temporalium rerum, & primo de diuitijs, ac re familiari sic probo, quod sit offendiculum ne consequatur hæc beatitudo, Quoniam Christus docens in monte, pauperes beatos prædicat, paupertatemque in summum felicitatis gradum euehit: quoniam adhuc viuentes in paupertate felices dicuntur. Sunt enim beati in semine, in spe & promissione quandam beatitudinis gratiam prælibantes. Diuitiæ autem ex opposito se habent huic paupertati, quæ beatos homines facit ergo. Deinde Paulus secundę Timotheum. 6. ait, Qui volunt diuites furi incidunt in tentationem & in laqueum diaboli. Si ergo laqueus, tentatioque sunt diuitiæ, quomodo in eis beatitudo, quæ hominem liberum ab omni laqueo constituit, erit? Tentatio quidem sunt, quoniam amorem cælestium à corde auferunt, quo à moto, etiam desiderium supernarum rerum defuit. Consequitur quippe tale desiderium ad amorem, veluti sitis ad calorem, vbi est calor & sitis, vbi est amor & desiderium consequendi, quod amatur. Deficiente calore febris, & sitis deficit, ablato amore alicuius rei, & cupiditas illius simul perit: qua sublata etiam cura ac solicitudo inquirendi talem rem auferetur, vnde ex amore diuitiarum tepiditas, ac accedia rerum diuinarum oritur. Quod & Lucæ decimoquarto, in illis qui inuitati fuerunt ad nuptias

Psal. 102.

Matth. 5.

2. Tim. 6.

Lucæ. 14.

ptias manifestum fit prius enim se beneuolos conuiuas exhibuerunt, at superuenientibus diuitiarum ac rerum temporalium curis tepuerunt, & conuiuium quod prius volebant contempserunt, Villam emi, non possum ire acsi diceret (he me hecho rico perdonad) ad conuiuium hoc nos Deus inuitat nempe ad nuptias cælestes. Hoc enim fuit intentum parabolæ, nam cum quidam legispe ritus dixisset beatus qui mãducauit panem in regno cælorũ hanc subintulit parabolam Dominus, acsi diceret, omnes quidẽ ad beatitudinem inuitati sunt, omnesque eam acceptant & appetunt, at superuenientibus rerum temporalium curis ac cupiditatibus, eam in opere abijciunt, aspernanturq;. Quare offendicula plura atque pericula in prosperitate huius vitæ quàm in aduersitate reperies, Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, dicitur in Psalm. 90. In beatitudine non est bona & malà fortuna: sed omnes ad dexteram prosperitatis erunt. In præsenti miseria est hæc vicissitudo, sed in dextera, hoc est in prosperitate, decem millia cadunt: in sinistra nempe in aduersitate tantum mille. Quare de Dauid (cuius domus prosperabatur & crescebat, vnde & prosperitatem significabat) concinebatur, quod percussisset decem millia. Saul autem (cuius domus minuebatur, quare & aduersam refere bat fortunã) dicebat percussisso tantũ mille. Diuitiæ ergo vel omnino auferunt vel tepescere saltim faciunt, diuinorum amorem. Psalm. 90. Figura. 1. reg. 17.

Accedit ad hoc. Quoniam vt amor conseruetur requiritur colloquium, præsentia, & familiaritas cum re amata, multas enim amicitias dissoluit, inappellatio vel silentium ait Arist. Quare vt diuinus amor iugiter in tuo cordè perseueret, opus est vt cum illo colloquia misceas, conuerseris sæpius in oratione in meditatione, in sacrorum codicum lectione in colloquẽdo de eo, ita vt illud Pauli dicere possis, Cõuersatio nostra in cælis est, & illud psalmi. Prouidebam Dñm in conspectu meo semper. Qui enim à Deo se elongant peribunt, qui Dei obliuiscuntur ignauiaque tepescunt, alijs intenti curis, perire in eis diuinũ amorem necesse est, impossibile quippe videtur in charitate radicatũ, ac fundatum habere cor nisi iugiter illi aliqua harum communione adhæreas. Sunt aliqui qui amorem Dei in corde gerunt eo modo quo quis goriophilatum florem (vn clauel, o clauellina) versat in ore, vel in manu, nam cum excisus sit à radice, nec humorem habeat, quo sustentetur statim marcescit & perit, atque vtinam non ita compluribus Christi cultoribus Aristotel. Philip. 3. Psalm. 15. Psalm. 72. Simile.

toribus contingat, aliquantulum enim bene sibi olet Deus, sapit, iucundusq; cordi eius sentitur, sed cum nec radicem intus, nec humorē habeat, protinus marcescit in corde deuotio atq; à memoria excidit, quod antea delectabat. Calor in ferro defuit, nisi frequēter illud igni applicueris, aqua in suam reddit frigiditatem, nisi sæpius eam igni appropries. Si ergo tot distentus curis ad extera & temporalia negotia distenditur dines, quomodo hic in eo perseuerauit amor? manicabat Dauid & antecipabāt vigilias oculi sui, vt æternos cogitaret dies immensaq; beatitudinis gaudia mente perlustraret, atq; dicebat; Anticipauerūt vigilias oculi mei, turbatus sum & non sum loquutus, ineffabilia bona quæ mente versaret loqui non audebat, nec poterat; Cogitaui, aiebat, dies antiquos & annos æternos in monte habui. Ecce cum rex temporalis esset, quomodo in meditatione æternorum inardescebat. Quoniā id oppidò necessarium, ad hunc ignem conseruandum videbat. Igitur diuitiæ tentatio sunt quæ Dei amorem à cordibus expellunt.

Simile.

Psalm. 76.

Laqueus etiam sunt quoniam animæ pedes quasi cōpedibus ligant ne ad suam beatitudinē pergant. Auferūt enim à corde amorem: qui pondus est quo anima fertur (vt Augustinus docet) dicens, Amor meus est pondus meū illo feror quocūq; feror. Si ab alto emisseris talentū plūbi vel cirrum lanæ (vna guedeja de lana) multo citius plumbi pondus quā lana descendet: quoniā grauitate sua quidquid in via impedimenti offenderit, rumpet: quod lanę leuitas facere nullatenus poterit. In corde vbi amor est, pōdus est, quo libero citoq; cursū, ad centrū quod Deus est currat, ac quidquid se in via opposuerit rūpat conteratque, quod si amore vacua fuerit quidquid in via, vel tenuiter insufflauerit distrahet: in tentationē, ergo & in laqueum diaboli incidere necesse est qui diuitiarum amore concutitur. Ceruus qui perniciss imo cursu per syluas progreditur si in laqueū venatorū offenderit detinetur ne currat. Sic diuitiæ cor illa queant, desideria extinguunt, suffocāt verbū, vt Christus docet, ne fructus efficiat. Vnde Augustinus de sermo. dñi in monte. tom. 5. homil. 13. ait, quod vermis diuitiarū est superbia, quilibet arbor suum propriū habet vermen, aliud pyra, aliud malum: proprius diuitiarum vermis superbia est, quæ minuit corroditq; virtutis edulium. Vnde sapiens Prouerb. 30. sic ait, Duo rogauit te, ne deneges mihi antequam moriar, mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria: ne forte sa-

Simile.

Augustin.

Simile.

Lucæ. 8.

Augustin.

Pron. 30.

forte satiatus illiciar ad negandum & dicam quis est Dominus? vn de si diuitiæ cordi hæreant sagenæ sunt, quibus mens detinetur ne pergat. Vnde Dauid Psalm. 61. Diuitiæ si affluant nolite cor apponere, ideſt, & si manum aliquando porrigas diuitijs ad accipiendum, cor minimè tradas ad concupiscendum, rectè ergo roborata, atque munita remanet assertio nostra, diuitiarum abundantiã elargiri Deum, non misericordiæ aut amoris, sed potuis iræ signa esse solere. ¶Nec ex corporis salute argumentum summi potest, quod te Deus ad æternam beatitudinem diligat, id probo ex Diuo Augustino, de patientia. tom. 4. vbi hanc veritatem probat, ex hoc quod diabolus primum hominem in paradiso incolumen ægritudinis; ac doloris expertem, omnibus membris sospitem deuicit: Iob vero ægrum, leprosum, vlceratum, à planta pedis vsque ad verticem capitis libidum, qui testa saniem radebat, sedens insterquilinio, nec deuincere, nec vt stultum aliquid labijs proferret inducere valuit. Accedit ad hoc. Quoniam carne robusta validaq; tanquàm instrumento solet diabolus vti, vt animam perdat, inimicus autem infirmus minus nocet quam validus gladiusque obtusus minus ferit, quam acutus. Quare demon, etsi omnia quæ erant Iob destruxit, filios etiam peremit, vxorem tantum incolumen dimisit per quam eum irritaret ad impatientiam & peccatum, carnem sospitem & validam vult hostis noster per quam nos ad peccata alliciat, quod intelligentes perfecti viri, eam solent ieiunijs, ac vigilijs extenuare, caro gladius est & lancea qua diabolus ferire studet obtusa ergo ei⁹ redde arma ne scindere possint. Vnde Paul. 1. Cor. 9. Ego autẽ sic pugno, nõ quasi aerem verberãs, sed castigo corpus meũ &c. Obtusa reddere nitebatur inimico arma nec aerẽ in vanum quatiebat, sed carnem suam percutiens eam ineptã ad feriendum reddebat. Eleazarus, vt legitur. 1. Machab. 6. bestiam illam super quam hostis insidens damna populo inferebat, occidere conatus est: super carnem tuam inimicus insidens tibi, office cere conatur; bestiã perime, & hostis simul cum illa corruet, igitur non in bona cordoris valetudine fita virtus est quæ potius obesse solet, nec eam habere signum diuinæ dilectionis erit.

Psalm. 61.

Augus.

1. Cor. 9.

1. Mach. 6.

Tertiò, nec multitudo filiorum signum est misericordiæ diuinæ patet in beato Iob, qui cum post flagella omnia duplicia reddidisset filios non duplicauit, sed eundẽ numerũ tantũ reddidit & tamen eum in pristinam prosperitatem restituere voluit, id etiam

Iob. vlt.

1. regũ. 6. manifestatur. 1. Regum. 6. Quando cum Philistæi captiuam duxissent arcam Dei per suas ciuitates, tandem cum percussi eam restituere vellent, habito concilio Satrapæ decreuerũt, vt eam plaustro nouo superponerent, vaccasque fœtas quarum vituli domi remanerent clausi iugo vnirent, quę plaustrum vbi erat arca veherent, solasque relinquerent existimantes sine Dei ductu eas nullo pacto moueri versus Bethsames, hoc est, solis ciuitatem. Sed cum recto itinere pergerent Bethsames, mugitus pro vitulis quos reliquerant passim emittebant: quoniam impossibile videtur, eos qui filios enutriunt absque specialissimo Dei ductu, in ciuitatem solis, hoc est in cæleste regnũ properare, potissimè cum ea cura maximè eos anxios reddat, vt diuites procereſque gnatos relinquãt, quod vt faciant in barathrũ voraginemq; vsurarum, ac iniquorũ contractuum seipsos multotiens mergũt, tamen si aliqui Deo duce recto itinere pergunt, adhuc mugitus frequenter edunt, cura illa eos sæpè sæpius vrget, retrahitq; ac penè inuitos ac violentos in bonis operibus efficit. Quare Propheta noster Psal. 143. eorũ reprobat opinionem, qui beatitudinem in multitudine filiorum constituebant, cum dicit; Erue me de manu filiorũ alienorum, & quorum filij sicut nouellæ plantationes à iuuentutæ sua, filię eorum cõpositæ circumornatæ, vt similitudo templi, beatum dixerunt populũ cui hæc sunt, beatus populus cuius Dominus Deus eius. Alienos hos vocat eo quod nõ ipsum Deum pro fine habeãt, sed temporalia in quibus cõfidunt. De honore plura dicenda essent, nisi iam supra multa dicta fuissent, & per hoc vnum argumẽtum patet, non esse signum diuinæ misericordiæ, quoniam ablatio honoris est causa quod homines Deum quærant, secundum illud Psalmi; Imple facies eorum ignominia & quærent nomen tuum Domine.

Figura.

Psal. 143.

Psalm. 82.

Secunda ergo assertio sit. Habere necessaria victui moderatãq; rem familiarem (vn dia y vicio) vt in nostro vulgari dicitur, & hoc cum hylaritate & tranquillitate mentis, sentiens hoc sibi melius esse ad salutem, hoc misericordia Dei est, signumq; paterni affectus ac curæ, hanc docet D. Thom. 3. ca. gen. cõt. 133. Paupertas enim in hoc gradu non impedit imo adiuuat hominem, vt rebus diuinis ac spiritualibus vaçet, tempusq; tribuit ac curarũ quietem, vt id faciat, vita quidẽ presens absq; corporis cura, nẽpe victus vestitus, & aliarũ quæ accidũt rerũ transigi nequit: hæc autẽ moderata pau-

D. Thom.

ta paupertas his, puidet curis à superfluis nimijsq; alijs vacat: quare ad insistendū diuinis plus tēporis suppetit ei, vnde sapiens vbi supra; Mēdicitatē & diuitias ne dederis mihi, sed tantū victui meo tribue necessaria. &. 1. Tim. 6. habentes victū, & quibus tegamur his cōtenti sumus. ¶Sed tertia assertio (quā attente considerandā censeo) hæc sit. Affluere diuitijs, ac honoribus: abundare filijs, omniaq; ad nutum succedere, quidquid libuerit exequi: numinis irati signū esse credo. Hoc enim est quod Prophetā nostrū in admirationē rapiebat, atq; turbabat, cum Psal. 72. sic effatur; Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde! mei autē penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei quia zelaui super iniquos pacē peccatorum videns. Quia nō est respectus morti eorū (parece que los ha oluidado la muerte, y que les tiene respecto) nec firmamētū in plaga eorū. Non est firmata plaga in eis: statim em̄ sospitatē recipiūt. In labore hominū nō sunt: & cū hominibus nō flagellabuntur, hoc est, non eis aduenīūt aduersa quæ alios homines affligere solēt; Sed quid ex hoc cōsequat audiamus. Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua, id est à plāta pedis vsq; ad verticē capitis operti sunt iniquitatibus. Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorū. In corde eorū quasi adeps iniquitas incrassata est, ex qua exteriora peccata prodeunt, atq; nutriūtur, ex nequissimo illo habitu, quem in mente gerunt, nequissimi etiā actus ęduntur. Transierūt in affectū cordis. Quasi trāsfugi à Deo, in desideria sua trāsierunt, eisq; tanquā ducibus sacramēta fecerunt fœderaq; celebrarunt cū eis, secundū illud: Pepigerūt fœdus cū morte & Paul. Epes. 4. Ephes. 4. Tradiderūt semetipsos impudicitiæ. Ecce quot mala ex prosperitate cōsequuta sunt. & Ierem. 12. dicitur etiā de is; Plātasti eos, & radicem miserunt: proficiunt & faciunt fructum, idem est quod supradixit, nō est firmamentū in plaga eorū, propè es tu ori eorum, hoc est. (A pedir de boca todo lo que quierē los otorgas.) Longè à renibus eorum hoc est à desiderio & opere. Nec enim bonas sed malas gignunt operationes, sanctifica eos in die occisionis & cōgrega eos quasi gregem ad victimā. Vt D. Thom. docet. 2 2. q. 122. art. 4. ad. 3. in lege veteri dicebantur sanctificari, qui applicabantur diuino cultui. Cædet enim in Dei cultum & gloriā huiusce modi punitio in die vindictæ. Impinguantur modo impij, vt illo die in honorem iustitiæ Dei mactent. Seruū mercenariū cōducis nō solū pro victu & vestitu, sed etiā pro stipēdio pecuniario, fi-

Prou. 30.

1. Tim. 6.

Psalm. 72.

Isaiæ. 28.

Ierem. 12.

D. Thom.

Simile.

lio autē tuo solum victum & vestitum præstas, sed nihil amplius: quoniam omnia bona tua in suam dictionem euentura esse consideras, sic Deus filijs alienis omnia abundanter tribuere solet, suis autē etiā necessaria aliquando deesse permittit. Quoniā omnia bona sua iure hæreditario reseruantur eis, sicut & tu cibum etiam à filio tollis ne ei noceat, cum tamē si inebrietur seruus nihil cures, nō sunt huius mundi delitiæ pro filijs Dei, fortè nociua eis erunt. Vnde Gregorius ait, Misericors Dominus quos tenerè diligit, ab exterioribus separat, & D. Augustin. ait, in nulla re magis iratum contra me Deum sentio, quàm cum ad remum non essem, me ad gubernaculum posuit. Igitur huius vitæ prosperitates, potius signa sunt iræ quā amoris Dei. Quare D. Ambr. cum in domum quandam introijsset ab hospite q; audiret narrante omnia sibi fauste euenire, nec infirmitas, nec paupertas, nec aliquid triste vnquam sibi accidisse, ait, Egrediamur ex hac domo, nec enim Deus habitat in illa, cumq; ægressus esset corruit domus: & omnia quæ in illa erant perierūt. Ecce assertionem nostram corroboratā his dictis, ex quibus omnibus vltima sequitur ac infertur assertio, quod paupertas melior est omnibus his absolutè, quam D. Thom. multis rationibus loco citato. 3. contra gentes ostendit.

Simile.

Gregor.

Augustin.

Ambros.

D. Thom.

VERSVS QVINTVS.

Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis iniustitia.

Ieremiæ. 10. dicitur; Scio Domine, quia non est hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos, & Prouerbiorum. 16. Domini est dirigere gressus. Gressus autem sunt animæ voluntates & motus, nā vt ait Gregorius, velle aliquid, iam mente ire est. Ille autem gressibus suæ mentis claudicat, nec directos habet gressus suos, qui in temporalibus veram pacem æstimat esse, qui peccatores tranquillitatem mentis credit habere, qui ad temporalia diuaricat pedem suum, quod Ezechielis. 16. damnatur cum dicitur; Diuisisti pedem tuū omni trāseunti. Hos claudos super muros Hierusalem posuerūt Gebusæi in contemptum Dauid, quod fit cum hominibus temporalibus cupiditatibus astrictis episcopatus ac dignitates, regimenq; animarum tribuuntur in despectum Christi filij Dauid. Talem enim claudicationem aberrationemq; mentis, petit ecclesia à se amoueri cū dicit; Gressus meos

Ierem. 10.

Prou. 16.

Gregor.

Ezech. 16.

2. Reg. 5.

sus meos dirige secundum eloquium tuum, idest, secundū voluntatem tuam, eo modo loquendi quo verbum in scriptura pro voluntate sumitur: quia est signum voluntatis, cū verbo imperamus quod volumus, quatenus videntes directis gressibus ecclesiā Dei, quæ sponsa Christi est, incedere dicamus illi, illud Cant. 7. Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis! Norma au tē qua dirigi debent hominis Christiani gressus charitas est, vt supra explicatū dedimus, cum ergo operibus charitatis calciati apparent affectus, pulchri sunt gressus ecclesiæ, quæ filia Principis vtriusque seculi est, vel filia nobilis, vt Hebræa verba sonāt. Vera quippe nobilitas est infirmorum indigentijs compati, sicut ipse filius Dei & Dauid infirmitates nostras tulit, sublimemq́; naturam humili iungēs humiles ac pauperes elegit, eos ad alta diuinaq́; euexit, sic anima Christiana regali exorta progenie nempe diuina (genus quippe summus Dei ait Paul.) egenis paruulisq́; communicare dedignari non debet, talesq́; gressus tunc elegantes venustiq́ue coram omnium oculis apparebunt. Cant. 7.

Secundò, quia gressus mentis proni sunt ad ambulandum per viam peccatorum nisi adiuuentur à Domino, secundum illud Genesis. 6. Omnis cogitatio hominum prona est ad malum ab adolescentia sua: ideo Dei adiutorium postulat dicens; Gressus meos dirige &c. Quod Isaiæ. 30. vaticinatur dicens. Erunt aures tuæ audientes verbum post tergum momentis, hæc est via ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, nec ad finistram, quod in paralytico illo quem Ioan. 5. sanauit Dominus expresit, nam postquam ei vis ambulandi restituta est, quasi iam directos haberet gressus, ad templum, vt Deo gratias redderet, pergit. genes. 6. Isaiæ. 30. Ioan. 5.

Vel tertiò sic. Christus in præsenti vita in seipso omnis virtutis specimen dedit, & imitandum se à nobis prædixit. Sic ergo dicere Chro gressus meos dirige, id est acsi poscceret dicēs, me tuorū operū imitatorē fac esse; id docet D. Grego. 16. mor. c. 36. in illud Iob 23. Vestigia eius sequutus est pes meus, dicēs; Quasi nāq; quidam gressus Dei sunt operationes eius quibus bonusquisq; malusq; regitur: iusti iniustiq́; suis ordinibus disponunt̄; quibus quisq; subiectus ad meliora quotidie ducit & auersus ad deteriora ruit, de quibus nimirū gressibus ppheta dicebat Psal. 67. Viderūt ingressus tuos Deus. Itaq; cū virtutē lōganimitatis & pietatis Dei intuemur & intuētes imitari cōtēdimus, quid aliud q̄ gressum eius vestigiaq́; Gregor. Iob. 23. Psalm. 67.

imitamur. Iam enim per fidē apertè videmus, quod mediator Dei & hominū begninus est ad tribuendū, humilis ad sustinendū, patiens ad exemplum præbendum: cuius exemplum Psalmista sibi ad imitādum proponit. Vt quidquid in hac vita ageret, ad imitationis illius vestigia ligaret: ideo orās dicit; Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, hæc Grego. Et tunc animæ talium operum, imitatrici etiam illud cantari poterit, quod supra retulimus.

Cant. 7. Quā pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis! Habebit enim tunc calceatos pedes in præparationē Euangelij pacis, vt

Ephes 5. dicitur Ephes. 6. hoc est præparatos habebit affectus ad imitandā euangelicam pacem quam Christus Dominus verbo & exem-

Deut. 33. plo docuit, diceturque ei illud Deutero. 33. Ferrum & æs calceamentum eius. Nam qui affectus suos in Christi imitationem dirigit, ferreos habebit animæ pedes. Ita vt possit ambulare super aspidem & Basiliscum & conculcare leonem & draconem, vt dicitur

Psalm. 90. Psalm. 90. (Et non dominetur mei omnis iniustitia) id est, nulla iniustitia, nam negatio præposita omnia negat & quidquid post se inuenit destruit & eius oppositū ponit, vt dicunt Summulistæ, & sicut iustitia solet sumi generaliter pro omni virtute: ita & iniustitia pro omni vitio. Ita quod vellit dicere, nullum mihi dominetur vitium, non dicit insit, hoc enim impossibile est, sed ne dominetur postulat, vt docet Pau. Nō ergo regnet peccatum in vestro

Roma. 6. mortali corpore, non dicit non sit, sed non regnet, quia nulla ei nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas, de quo consule quæ supra tracta. 5. super. 5. octona. diximus.

Vel secundò per omnem iniustitiam, fomitem intelligit, qui occasionalis causa omnium malorum est, quem petit non dominari in virum, hoc est rationē mētis, sed vt subter nos sit appetitus no-

Gene. 4. ster & nos dominemur illius.

VERSVS SEXTVS.

Redime me à calumnijs hominum, vt custodiam mandata tua.

NON minimum præstat impedimentum exquirentibus veritatem malorum calumnia, qui semper in bonos conuitia jactant, atque eis falsa imponunt crimina, quibus eorum bona fama denigretur, authoritasque coram hominibus minuatur. Quæ cernens Propheta noster, cum virtutis gradus ascendere cæpisset, cum in ipso primo gradu pedem fixisset, statim ad-

tim aduersus malorum calumnias se protegit, dicendo. Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me Domine libera anima mea à labijs iniquis, & à lingua dolosa, & cum quæreretur, quid sibi ad linguam dolosam, & cur tantopere eam timeret, subiungit tanquam rationem reddens. Ideò à labijs iniquis in tribulatione positus posco, vt protegar: quoniam sunt sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs. Vnde Prou. 25. Iaculum & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur cõtra proximũ suum falsum testimoniũ. Quare Eccle. 26. dicitur; A tribus tiinuit cor meum, & in quarto facies mea metuit, delaturam ciuitatis & collectionem populi, (id est, cõspirationẽ vel coniurationem communitatis) & calumniã mẽdacem, super mortem autem omnia grauia, has calumnias, cum patitur iustus in periculo magno cõstituitur, vt patet de Ioseph & Susanna. Quorũ vterq; ob falsas calumnias periculo mortis ex positus est, nulla enim pestis efficacior ad nocendum, quã familiaris inimicus, ait Hieronymus. Vnde diabolus, & primũ parentũ & Iob, cum proprijs vxoribus ad tentandũ aggressus est, & discipulus qui simul cũ Domino capiebat cibos: eius proditor fuit. Vnde & ipse Dominus tanquam grãde malum futurũ dixit; Inimici hominis domestici eius. Olim in Prouer. dicebatur; Deus est homo homini, hoc est, sicut Deus hominibus necessaria prouidet: ita homo homini in adiutoriũ deberet esse tanquã alter Deus; modo autẽ dicitur, lupus est homo homini, nõ Deus, sed diabolus, & satan: aduersarius & calũniator, nõ Deus indigentijs suis prouidens, sed lupus honorẽ omniaq; bona sua deuorãs, aç dilacerãs. Quare optimè iustus petit se redimi à calumnijs hominũ, tanquã à tyrãnide quã Domini supra mancipia exercere solẽt, se poscit redimi ne impedimẽto sibi sint, ad custodienda mãdata Dei, bellum quippè semper est inter bonos & malos, licet Deus cõuertat in bonum iustorum. Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Sic Eccle. 33. Contra malum bonũ est, & cõtra mortẽ vita, sic contra virũ iustũ peccator; Nam sicut ex bono, & ex vita multa bona oriũtur sic ex persecutione peccatorũ, merita accrescunt iustis, & aliquãdo corũ iniusta persequutio eos ne corruãt tenet, nec enim (ait Aug. 11. de Ciuit. Dei. c. 18.) Deus vnum nõ dico Angelorũ, sed vel hominũ creasset quẽ malũ futurũ esse præsciisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorum vsibus commodaret, nisi enim hoc intelligere vellet

Psal. 119

Prou. 25.

Eccl. 26.

Hierony.

Prouerb.

Eccl. 33.

Auguſt.

sapiens non diceret; Contra malum bonum, & contra mortē vita sed è diuerso, contra bonum malum, & contra vitam mors: sic & contra virum iustum peccator qui eum tanquā mors & malū in perditionem mittit, nunc autē dicit, quod sicut bonū malo obstat, & vita morti, sic & peccator in causa est aliquādo ne iustus peccet
Prou. 14. aut mortem incurrat. & Prou. 14. dicitur; Ambulans recto itinere & timens Deum despicitur ab eo, qui infami graditur via.

Alij de prælatis hoc intelligunt, qui à calumnijs & litibus temperare debent, vt Dei obseruent mandata, sunt enim veluti captiui & serui, cum temporalibus vacant, qui ad spiritualia munera asciti sunt, nam spiritualia totum vendicant prælatum. Vnde & Petrus alios constituit ad dirimendas lites, si quæ orirentur, vt totus verborum prædicationi deditus esset, sicut habetur in itinera-
Actor. 6. rio Clemētis; sic etiā dixerūt Apostoli Actor. 6. Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis. & Paulus
1. Cor. 6. 1. Cor. 6. ait, Secularia iudicia si habueritis, cōtemptibiles qui sunt
Exo. 18. inter vos: illos constituite ad iudicādum. & Exod. 18. dixit Iethro Moysi; Stulto labore consumeris, & post; Esto in populo in his, quæ pertinēt ad Deū. Quare alij sic legunt hoc carmē inter quos
Caietanus Caie. Reddime me à lite Adam, quod est nomē hominis assumpti
1. Cor. 15. de terra, vt Paulus docet, dicens; Primus homo de terra terrenus, nos autem secundi hominis sumus filij, quem Paulus dicit de cœlo cœlestem. Quare cœlestia tantum munia subire debemus re-
Deute. 22. lictis terrenis: nec indui oportet ministros Dei tunica ex lino & lana contexta.

VERSVS SEPTIMVS.

Faciem tuam illumina super seruum tuum: & doce me iustificationes tuas.

HIc petit illustrationem fidei, quæ necessaria est ad salutem. Quoniam cum res creatæ, aliæ alijs subordinatæ sint, hinc est quod perfectio naturæ inferioris non consistit solum in his, quæ ex propria natura ei conueniunt: sed etiam in eo quod participant à superiori natura, patet in aqua cui duplex conuenit motus, alter in centrum ex propria grauis natura, alter fluxus & refluxus, secūdum quod lunæ subordinatus est, eodē modo terræ proprium est descendere, secundum propriā naturā, quia grauis est, ger-

est,germinare autem secundū quod naturę superiori,hoc est Soli, subiecta est,sed natura rationalis sola (comprehendendo etiam Angelos) soli Deo subordinatur (vt supra tractatu quinto docuimus)igitur perfectio eius non solum consistit in naturalibus proprijs,sed etiam in illis quæ à Deo,cui soli immediatè subest, participat. Quare non est perfecta in sola cognitione naturali, nisi aliquid supra naturam à Deo, cui subest,communicet,sed scientia humana absque doctore non acquiritur, multo minus diuina & supernaturalis,cuius solus Deus doctor est,secūdum illud Ioan.6. Ioan.6.
Omnis qui audit à patre & didicit venit ad me. & Isaiæ. 54. Da- Isaiæ.54.
bo filios tuos doctos à Domino. Quare hoc lumen supernaturale fidei hic poscit propheta.Hoc enim lumen est facici eius, quo illum secundum quod finis supernaturalis est cognoscimus,& talis perfecta cognitio in faciali visione consistit cuius aliquod initium est fidei cognitio. Vnde Paulus. Quoniam Deus qui 2.Cor.4.
dixit de tenebris lumen splendescere,ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in faciem Christi Iesu, hoc est, ille qui verbo suo diuisit lucem à tenebris: etiam ipse in cordibus nostris lumen fidei infudit, quo faciem Christi eius possemus agnoscere. Vide D.Tho.2.2.quæst.2.articulo.3. D.Tho.

Sed quoniam iam in secundo versu huius octonarij dixerat, quod fides illuminat corda,idem lumen modo poscit, sed extensius vt extendatur ad opera, & iustitias Dei explendas,est enim scientia operis distincta ab alia. Quare Dominus Matth.vlti. bis Matth.vlt.
docere præcipit Apostolos gētes dicēs; Docete gentes baptizantes,docentes eos seruare omnia quæ præcepi vobis. Qui enim audiunt licet memoria teneant quod audiūt, nequaquā didicisse putandi sunt:nisi faciant quod audiunt,veritatis enim hoc verbū est; Omnis qui audiuit à Patre, & didicit venit ad me, qui ergo non Ioan.6.
facit, hic non venit, non didicit, vt ait hic D. Augustinus. Quare to- Augustinus.
tiens repetit hanc petitionem, doce me iustificationes tuas, ad insinuandum ardens desiderium obseruandi ea. Nam scriptum est Ecclesiast. 3. Quæ præcipit tibi Deus illa recogita semper, & Eccl.3.
insuper vacuis rebus nolli scrutari multipliciter;non enim sufficit illuminatio veritatis sine operatione virtutis: quoniā ex operibus innotescit quantum homo in sacra Scriptura profecerit.

At vero quoniam apud Hebræorum phrasim faciem ostendere,est beneuolum beneficumque se præstare, secundum illud

quod

Exod. 33. quod Moyses petebat Exodi. 33. vt ostenderet Deus sibi faciem suam, hoc est, quod cum se ostendisset iratum contra populum propter idololatriam, iam sibi placatum fore posçit, ostendendo faciem sibi, id est, signa beneuolentiæ. Eo modo loquendi, quo nos dicere solemus ei, quem placatum nobis volumus, (volued
Cant. 2. me aca esse rostro.) Vnde Sponsus; Ostende mihi faciem tuam, sicut è contra auertere faciem est iratum se Deum demonstrare
Iob. 13. cõtra aliquem, secundum illud Iob. Cur faciam tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum? Cum hoc ergo ita sit, postulare, vt Deus illuminet faciem suam super eum: est petere, vt sibi placatum, ac beneuolum vellit esse. Vnde versu sequenti, lachrymis intendit eum placare cum dicit; Exitus aquarum deduxerũt oculi
Psal. 66. mei, sic Psalmo. 66. Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vultum suum sic per nos, & misereatur nostri.

Vel tertiò per faciẽ Dei intellige effectus suæ bonitatis, quam super nos illuminat, quando plenam sui notitiam communicat
Richardus nobis, quem sensum Ricardus docet, dicens; In facie omnes sensus corporei abundant, suam ergo faciem Deum ostendere, est plenam sui notitiam mentis oculis infundere. Quid est ergo faciem tuam illumina, nisi ostende mihi sapientiam tuam, ne errem, misericordiam, ne desperem? Doce iustitiam tuam, vt non presumam: innotescat mihi bonitas tua, vt te amen in donis tuis: innotescat mihi passio tua, ne succumbam in malis meis. Et attende quod dicit, Super seruum tuum, vbi multa genera seruitutis ostendit, quosdam enim seruos efficit ipsa eorum natura (ait Richardus) quosdam belli necessitas, alios humilitatis magistra charitas, seruiam ergo creatori meo iure conditionis, obsequar regi meo, ex reuerentia maiestatis, subijciar saluatori meo, ex debito charitatis. Quantum apud eum posit voluntaria seruitus intelligo, & idcirco magna petens, humilitatis meæ obsequium humiliter recolo, & dico; Faciem tuam illumina super seruum tuum. Patet quod fortiter se vendicat à seruitute peccati, qui se non dubitat vocare seruum Dei.

(Et doce me iustificationes tuas.) Me, inquit, non dico diabolum non Angelum. Quia his ille semel reprobatus informari non debet: nec ille in bonis confirmatus indiget istis doceri. Alij per faciem intelligunt Christum qui facies Dei est, de quo supra versu secundo octonarij octaui.

VERSVS

VERSVS OCTAVVS.

Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.

HIc fatetur se pœnitere tam de suis, quam de aliorum erratis. Vera quippè pœnitentia est (ait hic Hieronymus) iugiter fletibus commissa diluere, & abluta non iterare Threno. 3. dicitur; Diuisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiæ populi mei, super quo loco D. Greg. 3. past. & super septem Psalmos pœniten. Psal. 101. docet, quod in verè pœnitentibus, tanta debet esse abundantia lachrymarum, vt diuidantur sicut aquæ diuiduntur ad irrigandum diuersas terræ partes, secundum industriam hortulani, nam tunc diuisiones aquarum deducimus, cum singulis peccatis seorsum lachrymas damus. & Hest. 14. legitur, quod ipsa regina omnia loca, in quibus lætari consueuerat crinium laceratione compleuit. Et sicut Pharmacapola, & Pigmentarius, ex diuersis hortis herbas colligunt, quas ibi sciunt nasci esseque contra malos humores & vulnera proficuas intelligunt, easque tundunt in mortariolis, atque ex eis vel fomēta & emplastra, vel succus, quibus euacuationes fiant conficiunt: sic peccator recogitare debet loca in quibus commoratus est, atque peccata quæ ibi commisit in mētem reuocare, in tali ciuitate hoc feci, in tali domo talia verba loquutus sum, vel tale desiderium habui, ac omnia hæc in mortariolo cordis sui, per contritionem tundere ac conterere: lachrymisq; suis liquefacere, ac diluere, & bibere talem amarum potum cum fletu, vt sic purgationem peccatorum suorum faciat, & dicat cum Ezechia Rege. Cogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, talem potum hauriuit, Petrus, Magdalena, ac cæteri peccatores, quo sani effecti sunt, sed hæc medicina continua, ac diuturna debet esse ex necessitate, vt nunquam peccatum placeat, ex bene esse, vt semper displiceat sitque tempus per singulos dies decretum, ad deflenda crimina, vt Psal. 6. Per singulos dies lachrymis meis stratum meum rigabo. & D. Petrus ad galli cantum quotidie surgebat, ad deflendum peccatum suum. Thren. 2. Deduc quasi torrentem lachrymas, per diē ac noctem non des requiem tibi, nec taceat pupilla oculi tui; Per diem ac noctem, id est continue, nam sicut cum Psal. 29. dicitur; Ad vesperam demorabitur fletus, significatur, quod nō erit diuturnus:

Hierony. Thren. 3. Gregor. Hester. 14 Simile. Esa. 18. Psal. 6. Thren. 2. Psal. 29.

turnus: ita cum dicitur; Per diem & noctem, significatur cõtinua-
Horatius. tio, vt est illud Horatij in arte Poetica.

Vos exemplaria Græca nocturna versate manu:
Versate diurna.

Deut. 28. Deuter. 28. Timebit nocte & die, & non credes vitæ tuæ, mane
dices; Quis mihi det vesperum? & vesperi, quis mihi det mane? Per
Gen. 1. vespere, & mane intelligitur dies ac nox per synedochem, secundũ
illud; Factũ est vespere & mane dies vnus. Continuus ergo dolor
deberet esse super peccatũ mortale cõtra Deũ cõmissum. Sed quia
in actu fieri non potest propter alia occurrentia ad quæ animus
debet attendere, satis est vt in habitu id habeat, hoc est paratus sit
atque habituatus vt sibi semper displiceat peccatũ, cum memoriæ
occurrerit licet hoc non necessariũ sit vt diximus, sed maximè cõ-
gruũ atq; cõueniens, post primã displicentiã, quæ expressa debet
esse peccati mortalis commissi, vt Theologi docent, in materia de
pœnitentia, per illam enim deletur peccatũ, sed quod necessarium
semper est, quod nunquã placeat peccatũ. Obseruandũ, duplices
sunt lachrymæ, quædã dulces, quædã amaræ, dulces ille sunt quæ
ex deuotione & affectu animi effunduntur. Quales erãt illæ, quas
August. D. Aug. effundebat cũ Deo in cõmunibus officijs psalleret, vt ipse
lib. confess. fatetur, dicẽs; Flebã autẽ vberrime in Hymnis, & Can-
ticis suaue sonãtibus Ecclesiæ vocibus vehemẽter affectus, & flue
bant lachrymæ & bene mihi erat cum illis. Aliæ sunt lachrymæ
D. Petrus. amaræ, quales pro peccato funduntur, vt D. Petrus post peccatũ
egressus foras fleuit amarè. Has debet peccator in abundãtia emit
tere, & dicere; Exitus aquarũ, vel, riuos aquarũ, vt alij legũt, dedu-
xerunt oculi mei, (ha se de hazer fuentes y arroyos.) Secũdũ illud
Ierem. 9. Iere. 9. Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontẽ lachryma-
rũ? Desiderabat in seipso fontẽ habere, à quo lachrymæ abundan
ter effluerent, quibus & peccata sua delerentur, nam peccator in
seipso habet profundissimum puteum, à quo lachrymarum ri-
uos educere possit, nempe altissima, consideratio peccati morta-
lis contrà Deum commissi. Ex hoc enim quod peccatum est con-
tra Deum qui infinitus est, quandam etiam infinitatem commu-
nicat, ex qua dignus fit vt infinitè de eo doleat, qui commisit,
ac proinde, si infinito tẽpore duraret pœnitens, & per totã vitam
de peccato pœniteret, non maiora, quàm quæ peccato debentur,
soluceret.

soluceret. Ex hoc enim puteo riuos illos lachrymarũ Magdalena deduxit, quibus pedes Domini abluit, quæ cum ex profundo corde deducuntur totam lauant animam, & cum per fontes oculorum exeunt iam mundæ veniunt, & lauare pedes Domini possunt, quoniam iam à profundo vsque ad summum animam lauerunt, cum ab imo cordis exeuntes totam mundauerunt animam, secundum illud Psal. De profundis clamaui ad te Domine. Hæ autem lachrymæ inuisibiles sunt aliquando, nempe quando anima vere dolet displicentq; illi maxime peccata fundunt enim aliqui Christiani faciles ac superficie tenus lachrymas, quæ cum ex intimo non procedant nec lauant animam, nec mundæ sunt, ac proinde nec ad pedes Dominicos lauãdos dignæ. Quãdo autẽ ex profunda cõsideratione, ac displicentia peccatorum per oculos defluunt, iam habet pœnitẽs irriguum inferius, & superius, quod Axa filia Chaleb suspirans in asina, postulauit à patre suo, anima in corpore suspiria emittens, si has duplices lachrymas internas, & externas accipit, etiam & duplex irriguum inferius & superius habet; quo terram arentem & sterilem, qualis est peccatoris anima, fœcundet ac feraciſsimam reddat. Hæ lachrymæ peccata diluunt, ita vt amplius à Deo non legantur, quod Dominus insinuauit Ioan. 8. cum peccata hominum, digito, scribebat in terra. Nam ea quæ in puluere scripta sunt, si aqua abluantur delentur, & absterguntur, vel si insufflentur etiam cooperiuntur, sic peccata quæ Deus contra nos scripta reseruat, vna lachrymula diluuntur si ex corde procedit, vnoque suspirio propelluntur tãquam à vento: ita vt amplius nõ legantur à Deo; Nam peccati super quod genitus emittit peccator, obliuiscetur Deus, vt dicitur Ezech. 18. & Isaiæ. 1. cum Dominus pœnitentiæ opera docuisset, dicens; Lauamini mundi estote, &c. Subiungit dicens; Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus velut lana alba erunt. Non quod ipsa peccata vnquam munda sint, sed quod peccator qui flet peccata ab inquinamento eorum mundus euadit, nec peccata per se placent Deo, sed peccata per pœnitentiam deleta, hoc est dicere; Si Deo displicet peccatum: placet tamen ei dolor de peccato. Quare talia peccata in honorem eius cedunt, cum ipse deleuerit, & flentem pro ipsis, & fletus peccatorum admittens. Vnde cum deformis, ac fœda ad pedes Domini Magdalena accessisset, lachrymis ita abluta

Luc. 7.

Ioſue. 15. Figura.

Ioan. 8.

Ezech. 18. Esa. 1.

ita abluta ac formosa effecta est, vt iam ad caput Domini sicut altera Ruth euehi meruerit.

Simile. Richar. Solent agricolæ, ait Richardus, siccitatis tempore fontium riuulis terram rigare, ne ariditate nimia semina nequeant multiplicari, terræ commendata. Ad horum imitationem Psalmista imbre gratiarum tardante descendere, operum suorum fructus lachrymarum vnda non negligit infundere. Sciendum tamen est, ait, quod aqua quæ in locis sublimibus oritur, facilè iuxta deducentis votum, ad humiliora quæque loca irriganda deriuatur, quæ autem in imo defluit, ad fundenda eminentia non facilè assurgit: sic nimirum desideriorum vena, quæ in infimis labitur, ad sublimia appetenda non attollitur, & qui non nisi terrena appetit cœlestia desideria nescit. Vis & tu ad prophetæ similitudinem, aquam hanc salubrem deducere? memineris sublimia cõcupiscere, & humilia de te sentire. Tunc facile est de desideriorum tuorũ collibus, ad deuotionis tuæ vallem compunctionis fluenta discurrere. (Hæc Richardus.) Nam sicut duplex est aqua, alia pluuialis de cœlo, alia quæ in ipsa terra nascitur. Ita est duplex aqua lachrymarum, pluuiales, nempe lachrimæ quæ veniunt pro desiderio cœlestis patriæ, & aqua fontis, vel fluminis, hoc est lachrymæ emissæ pro amissione terrenorum. Primæ lachrymæ sunt fœcundæ, & non aliæ, nam Philosophus. 7. de animalibus dicit; Quod aqua pluuialis magis est fructifera, & magis conuenit plantis quã aqua fontis vel fluminis, & nihil vniformiter bene crescit, nisi aqua pluuiali imbibatur. Vnde Psal. 79. Cibabis nos pane lachrymarum. Deducitur ergo aqua ab oculis (ait iterum Richardus) quando alternis vicibus nunc hæc nunc illa fletu culpa diluitur. Cum vicissim modo pro hac, modo pro illa gratia fletus effunditur. Deducit aquam, qui nunc sua, nunc aliena deflet delicta: vel qui nunc pro sua, nunc pro aliena compungitur miseria. Diuidit aquam, qui quandoque luget mala, quæ committit, quandoque bona quæ omisit. Diuiditur aqua, quando vicissim, nũc pro metu infernalium tormentorum: nunc pro desiderio lugetur cœlestiũ gaudiorum. Iusti quippe, & mala præsentia, & cœlestium bonorum dilationem lugent. Ideo quippe (ait D. Augustin. de sermone Domini in monte) tertiæ beatitudini, nempe; Beati qui lugent, respondet donum scientiæ, nam ex hoc quod iusti per donũ scientiæ intelligunt mala præsentia, & bona futura ad quæ consequẽda impedi-

Aristot. Psal. 79. Richar. Augustin.

impedimento sunt instantia, lugubres ac tristes incedunt, lugent etiam sua peccata & aliena. Vnde Ezech. 9. præcipitur viro indu- Ezec. 9.
to lineis, vt signaret Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiebant in terra. & Psal. 41. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac no- Psal. 41.
cte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Quando ergo & mala præsentia, & bona futura lugemus habemus irriguum superius & inferius, quod filia Chaleb postulauerat. Bene ergo, Iosuæ. 15.
ait Psalmista. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Sed quæ est causa tanti fletus? ait Richardus. (Quia non custodierunt le- Richardus
gem tuam.) Væ mihi misero, cui quotidie dolere incumbit & flere, non solum pro eo Domine, quòd oculi mei non custodierunt legem tuam, sed eo vel maximè, quod necdum custodiunt. Verumtamen hoc mirum est cur non maluit dicere, quod non custodiui legem tuam, sed quia non custodierunt legem tuam. Attamen si diceret ego non custodiui, voluntatem vtique culparet oculorum. Itaque culpa increpatur & solummodo defletur, quid est igitur culpam oculorum deflere, nisi quod in discretione errasset, hæc gemendo defleret? Tunc enim oculus peccat, quando discretionis iudicium errat, oculum ergo offendere est ex intentione bona, sed parum discreta in aliquod malum incidere.

Sed aliqui de alijs intelligunt, nimirum cum dicitur, quia non custodierunt legem tuam subintelligit peccatores. Oculi enim viri iusti deducunt lachrymas propter transgressiones peccatorum, quomodo de Samuele legimus, quod lugebat Saul 1. Re- 1. Reg. 15.
gum. 15. Nam charitas non gaudet super iniquitate. Sed po- 1. Cor. 13.
tius dolet, & vera iustitia habet compassionem, sicut & falsa dedignationem, vt ait Gregorius, & Christus Dominus videns Gregor.
ciuitatem fleuit super illam. Et hic est panis, quem manducant Dei ministri, secundum illud Psal. Surgite postquam sederitis, Psal. 126.
qui manducatis panem doloris, nam peccata populi comedunt Osee. 4.
sacerdotes, quare & ea deflere debent. Vnde dicitur; Inter Ioel. 2.
vestibulum, & altare plorabant sacerdotes, ministri Domini dicentes; Parce Domine, parce populo tuo,
& ne des hæreditatem tuam in perditionem,
(toda su vida andan llorando
duelos agenos.)

DECIMVS OCTAVVS OCTONARIVS.

ℵ

1. Zadi. Iustus es Domine: & rectũ iudicium tuũ.

2. Zadi. Mandasti iustitiam testimonia tua: & veritatem tuam nimis.

3. Zadi. Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei.

4. Zadi. Ignitum eloquium tuum vehemẽter: & seruus tuus dilexit illud.

5. Zadi. Adolescentulus sum ego & cõtemptus: iustificationes tuas non sum oblitus.

6. Zadi. Iustitia tua iustitia in æternũ: & lex tua veritas.

7. Zadi. Tribulatio & angustia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea est.

8. Zadi. Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & viuam.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS OCTAVVS.

VERSVS PRIMVS.

Iustus es Domine: & rectum iudicium tuum.

Induit personam magnę perfectionis.

IN hoc decimooctauo octonario Propheta induit personam tantæ perfectionis, vt afflictus non solum constans sit, sed affligatur, quia sę affligentes obliuiscũtur legis Dei. Quæ persona explicatur in tertio versu

versu cum dicitur; Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei. Vel angustatores mei, vt legit Caietanus ex Hebræo. Vbi clare explicatur tantæ perfectionis zelus, vt non doleat de proprio malo. Sed quia inimici despiciant legem Dei. Talis fuit zelus Heliæ cum dicebat. 3. Regum 19. Zelo zelatus sum pro Domino Deo Israel: quia dereliquerunt pactum Domini filij Israel: prophetas tuos occiderunt gladio, & altaria tua suffoderũt, & derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam, vt auferant eam. Est autem causa tanti zeli huius, iustitia, veritas, & puritas diuinorum præceptorum, nam tam munda, tam iusta, tam vera mandata despici, magnæ tristitiæ, ac pijssimi zeli causa est. Quanto enim melior res est, quam indignè pati videmus, tanto vehementius aduersus inflictores accendimur. Litera autem, quæ huic octonario additur est, Zadi, vel Sade, decima octaua in ordine, quæ interpretata dicitur consolatio vel iustitia, hoc enim maximè mœrorem temperat iusti, quod omnia à diuina prodeunt iustitia, in ipsamque tandem reducenda sunt, cum iustitia sit principium & finis viarum Dei, vt statim videbimus, & quod afflictiones quas patitur ab ipso Deo permittente, & ordinante sunt, quas ideo æquo animo fert. Vnde Iob sexto. dicitur; Et qui cœpit ipse me conterat soluat manum suam & succidat me. Et hæc mihi sit consolatio, si affligens me doloribus non parcat, nec contradicam sermonibus sancti. Solatium iustis est si afflicti à Deo patienter ferant manum eius, nec eius iustitiæ contraire velint. Quod Iob de seipso fatetur confundens Eliphaz, qui eum impatientiæ, ac iræ contra Deum arguerat. Vel vt Diuus Gregorius, in illo loco docet. In hoc iusti consolantur afflicti, quoniam in præsenti vita puniri indicium esse solet, quod non ad futura reseruentur supplicia. Hinc illa sanctorum vox; Domine, hic seca, hic vre, vt in æternum parcas. Consolantur etiam & de diuina misericordia, qua afflicti liberantur à miseria secum conferentes illud Psalmi septuagesimosexto. Nunquid obliuiscetur misereri Deus: aut continebit in ira sua misericordias suas? & etiam consolantur de spe veniæ: quoniam omnibus verè pœnitentibus plena promittitur, & datur venia, secundum illud Ezechielis decimooctauo. In quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor.

Caietanus

1. Reg. 19.

Iob. 6.

Gregor.

Psal. 76.

Ezech. 18.

Qui enim seipsum pro peccato punit sufficienter, amplius non punitur à Deo. Quoniam Deus non punit bis in in idipsum. Præstolatio etiam gloriæ magnum iustis solatium esse solet, in memoriam reducentes illam Domini sententiam; Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Denique ipsa Dei iustitia magna
Ambros. probis consolatio est, considerantes, vt hic ait Ambrosius, quoniam sicut Deus est vltor culpæ, ita moderator est pœnæ: sicut vindex est peccatorum, ita remunerator est virtutum, qui sinit nos sæpe tentari volens iustè præmia dare.

Vel post exitum lachrymarum consolatur iustus. Quoniam
Tob. 3. vt dicitur Tobiæ. 3. Deus post tempestatem tranquillum facit, & post lachrymationem, & fletum exultationem infundit. Denique commune proloquium est; Post nubila Phebus. Dicit ergo iustus zelo iustitiæ Dei accensus. Iustus es Domine & rectum iudicium tuum. Acsi diceret. Quid mirum, si mea ac aliorum peccata desleam, cum sciam te non solum misericordia (qua sibi blandiuntur impij) sed & iustitia præditum esse, rectaque iudicia à te prodire, sicuti similes fructus à simili producuntur planta, vt ab oliuarum arbore oliuæ oriri solent: ita à te iusto Deo, iusta etiam iudicia prodeunt, quibus omnium errata æquo pondere punire non desinis, teste Beato Iob
Iob. 9. qui dicit; Verebar omnia opera mea sciens, quod non parceres delinquenti.

(Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.) Iustus à iusti-
D. Tho. tia dicitur; Quærit autem Diuus Thom. 1. parte quæstione. 31. an in Deo sit iustitia. Et per hanc respondit distinctionem. Duplex est iustitia altera commutatiua: altera distributiua, commutatiua præsupponit debitum, vt quando pro eo quod recepi, remanet in me obligatio, vel reddendi, vel soluendi, quod fit per contractus omnes, qui inter homines in vsu sunt, vt do, vt des: facio, vt facias. Vnde. ff. de verborum obligationibus. dicitur; Contractus est vltro, citroque obligatio, vt patet in emptionibus & venditionibus. Hæc autem iustitia non est in Deo. Quoniam, nec vlli debitor est, nec ab alio accipit ali-
Rom. 11. quid, secundum illud Romanorum. 11. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Non enim quisquam suo munere, obligationem reddendi imponit Deo, sed potius ipse omnibus affluenter tribuit. Est altera iustitiæ pars, quæ distributiua dicitur, & est

propria

propria principis ac gubernatoris, qua bona communia subditis distribuit, secundum cuiusque proportionem. Hanc autem distributiuam iustitiam in Deo ponimus, qui tanquam omnium rerum moderator, omnibus tribuit, secundum quod cuiusque rei natura seu conditio efflagitat. Vt v. g. orbibus suum motum, homini animam rationalem & corpus ad illius operationes aptum: cæteris rebus suos instinctus, quibus naturales suos fines assequantur ad quos, natura ipsa, propensæ sunt: secundum quod sapientissime docet Diuus Dionysius capite. 8. de diuinis nomi- D. Dionys.
nibus, dicens; Oportet videre in hoc esse veram Dei iustitiam, quod omnibus tribuit propria, secundum vniuscuiusque existentium dignitatem, & vniuscuiusque naturam, in proprio saluat ordine, & virtute. Hæc Dionysius. Homini quidem rationis vsum tribuit, & non bruto, quia id vnius natura posscit non alterius, hanc ergo distributiuam iustitiam, in Deo asserimus. Sed quoniam quælibet iustitia nonnullam rationem debiti includit, operæpretium erit ad huc secundum eiusdem Diui Thomæ doctrinam aduertere, quod dupliciter hæc ratio debiti in Deo considerari potest, vel respectu suæ bonitatis, quoniam sic condecet ei, vel respectu creaturæ quoniam id eius conditio poscit. Licet hæc secunda ratio debiti ad priorem reducatur: quoniam id vnicuique rei debitum est, quod diuina sapientia disposuit sibi conuenire. Quare omnia tandem in Deum reducuntur, & vt ordo quem ipse instituit in rebus à se conditis conseruetur. Deus autem cum sit vniuersalissimus omnium finis ad nihil aliud ordinatur nisi ad seipsum. Vnde Sapiens Prouer. 16. Prou. 16.
Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus. Quare vt vrbano, ac proprio sermone loquamur, (hablando cortesanamente.) Non ita propriè dicimus, quod Deus quod debet creaturæ, ei tribuit, sed potius, quod sibi ipsi debet, elargiri, qui talem ordinem ac conditionem rebus à se conditis indidit. Veluti qui rempublicam de nouo instituit, sibi ipsi debet, vt ordinem à se institutum conseruet in ea. Vnde Paulus. Fidelis est 2. Tim. 2.
Deus seipsum negare non potest. Quare iustitia in omnibus Dei effectibus inuenitur ab ipsaque prodeunt, & in ipsam demum resoluuntur, imo & in ipsis effectibus misericordiæ, Dei iustitia inuenitur, secundum celebrem illam sententiam Diui Anselmi in Prologio capite. 10. vbi sic dicit; Cum punis malos, Ansel.

iustum est, quia eorum meritis conuenit, cum parcis malis iustum est, quia bonitati tuæ condecens est. Et statim capite. 11. sic ergo nascitur de iustitia tua misericordia, quia iustum est te sic esse bonum, vt parcendo sis bonus. Vnde & Sapien. 12. dicitur; Virtus tua iustitiæ initium est, & ob hoc, quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis, virtus tua, id est fortitudo tua iustitiæ initium est, hoc est dicere, quod fortitudo, quæ alios iniustos sæuosque facere solet, in te iustitiæ, ac bonitatis initium est, & ob hoc quod omnium Dominus es omnibus te parcere facis, hoc enim boni principis proprium est, vt dominatu, non in sæuitiam, sed in misericordiam vtatur; à iustitia ergo misericordia, ac clementia ortum habent, quod ipsa rerum natura indicat, nam in animalibus videmus fortitudinem, simul cum clementia ac mansuetudine mixtam. Leo fortissimus bestiarum, qui ad nullius pauet occursum, simul clementissimus at vbanissimus est. Solinus de mirabilibus mundi, sic de leone dicit, Leonum clementiæ inditia multa sunt, prostratis parcunt, in viros potiùs quam in fœminas sæuiunt, infantes non nisi in magna fame perimunt, nec à misericordia separantur. Hæc Solinus. Vnde & versus;

Sap. 12.

Solinus.

Parcere prostratis scit nobilis ira leonis.

Et per oppositum Deus animalia crudelia potestate priuauit, vt patet, de caniculis qui maximè cholerici, ac sæui sunt, sed quia carent viribus latratibus suam sæuitiam manifestant. Ecce iustitiam ac fortitudinem, quomodo misericordiam pariat ac nutriat, nec hoc solum, imo ipsa misericordia nihil aliud videtur esse quam liberalis ipsius iustitiæ, ac copiosa executio. Vt verbi gratia, iustitia exigit, vt omnibus rebus, secundum cuiusque naturam prouideatur, misericordia, id largiter ac affluenter tribuit. Vt quia iustitia Dei præmia bonis decreuit, misericordia talia largitur præmia ac instituit, quæ in infinitum ipsum operum nostrorum valorem excellant, secundum illud Pauli Romanorum. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, hoc est, quod vniuersa congeries operorum nostrorum, secundum se considerata, non adæquant præmium, quod pro eis largitur Deus, quod est ipsemet Deus, omnia infinita superans, ac excellens.

Rom. 8.

Item

Item iustitia exigit, vt homini suus præstituatur finis, sicut & cæteris rebus, mediaque decernantur ad talem finem congrua, misericordia ei altissimum præstat finem, nempe ipsum Deum, prout in se ipso est: ad quem consequendum, superexcellentia media etiam instituit, nempe gratiam cæterasque supernas virtutes, quibus diuinæ naturæ consortes efficimur, vt dicitur 2. Petri. 1. Ecce qualis, ac quanta in Deo iustitia sit. Quare in vltima retributione, quando Deus illam manifestabit prout iustitia distributiua exigit, omnibus reddet secundum opera sua, atque in hac vita aliquod specimen huius iustitiæ ostendit cum peccatores punit, secundum illud Danielis. 9. Omnia quæcunque fecisti nobis Domine in vero iudicio fecisti; quia peccauimus tibi, & mandatis tuis non obediuimus. Vel rursus cum eos impunitos in hac vita relinquit, vt ad æterna reseruet supplicia, & sic intelligunt nonnulli illud Sapientiæ. 12. Ipsum quoque qui non debet puniri condemnas, hoc est, impium quem ad æternos ignes damnas, non punis hic: quia secundum iustitiæ tuæ ordinem illum correctionis tuæ flagellis non cædis, quibus quos diligis castigas, vt resipiscant ne pereant, nam secundum iustitiam Dei non debent illi puniri sicut filij, sed suæ relinqui voluntati, qua in æternum ignem præcipites ferantur, rectè ergo dicit Propheta de Deo; Iustus es Domine & rectum iudicium tuum, quoniam omnia à rectissima prodeunt Dei voluntate. 2. Petri. 1. Dan. 9. Sap. 12.

Secundo dico, quod sæpè in Scriptura cum Deus dicitur iustus, sic accipere conuenit, non solum quod in se sit iustus, sed ideo iustus dicatur, quia nos iustos ac probos efficiat, nam quæ Deo & Christo saluatori nostro Scriptura tribuit, omnia ad nos referenda sunt eo quod, non quid Deus in se, sed quid nobis esse soleat scriptura prædicet. Quare illa verba Zachar. 9. Rex tuus venit tibi iustus, sic accipienda sunt, venit vt te iustificet, sola sua gratia per se ipsum. Quo sensu vtitur hoc vocabulo Pau. cum Rom. 3. dicit; Vt sit ipse iustus, ac iustificans, & hæc iustitia, qua Deus dicitur iustus, quia nos efficit iustos, maximè magnifacit ipsum Deū, ipsamq; eius bonitatē in infinitum cōmendat. Nam cum virtus & efficacia causæ in effectu cognoscatur, quāto virtus eius ad distātiores effectus extēditur tanto maior, ac efficacior erit, sicut ignis, qui longè distātia comburit, maioris virtutis ac efficaciæ ostendi- Zachar. 9. Rom. 3.

tur: quam qui propinqua solum exureret. Cum ergo longo in-
Psal. 118. teruallo ac penè infinito peccator à Deo distet (quia longè est
Lucæ. 15. à peccatoribus salus, & filius Prodigus in regionem abijt lon-
ginquam) si illos attingit eius bonitas, magnitudini eius maxi-
mè attestatur; quàm si iustos, qui sibi propinquiores sunt, sal-
August. uaret. Vnde D. August. in Manuali capite. 32. sic ait; Cum totus,
& summè iustus sis tu, idcirco malis etiam benignus es: quia
totus & summè bonus es. Minus nanque bonus esses, si nulli ma-
lo esses benignus: melior est enim, qui & bonis simul & malis,
bonus est, quàm qui bonis tantum bonus est: & melior est qui
malis & parcendo, & puniendo bonus est, quam qui puniendo
tantum, ideo ergo bonus es, quia totus & summe bonus es.

VERSVS SECVNDVS.

Mandasti iustitiam testimonia tua: & veritatem tuam nimis.

DIxi iudicia tua rectissima esse, ac æquissima: insuper dico,
quod valde, & districtè admodum præcepisti obseruari
præcepta tua, quæ sunt iustitia & veritas, id est, in iusti-
tia & veritate dispositæ præcepta tua, quæ non nisi iustitia, &
veritas sunt, id est, iustissima & fidelissima tu mandasti custo-
diri valde. Vbi aduertendum, orationem istam sic debere con-
strui vt accusatiuus ille, Testimonia tua, cum alijs duobus iu-
stitiam & veritatem coniungatur per appositionem, hoc ordine,
Tu mandasti nimis testimonia tua, iustitiam & veritatem, hoc
est, quæ testimonia sunt iustitia & veritas. Vel sic; Mandasti ni-
mis iustitiam & veritatem testimonia tua, hoc est, quæ iustitia
& veritas est testimonia tua, & hanc constructionem, aliquan-
to etiam commodius suscipiet oratio, si pronomen, tuam, se-
cundo loco omittatur, quod nec in Hebræo, nec in Græco le-
gitur quod est dicere, quod Deus præcepit nimis custodiri
mandata sua, quoniam iustitia sunt & veritas, vel quod man-
dauit nimis obseruari iustitiam & veritatem, quoniam hæc iu-
stitia, scilicet, & veritas, sunt testimonia Dei, nempe testificantia
Caietanus Deum ipsum esse iustum, & veracem; Nam, vt ait hic Caietanus,
iustitia & veritas, non qualitercunque, sed valde testificantia sunt
Deum iustum: ad differentiam naturalium operum, quæ sunt

minora

minora testimonia Dei, grauius quippe testimonium de Deo habemus ex eo, quod est author iustitiæ & veritatis, quã ex eo quod est author naturæ. Vnde in die iudicij, qui est dies destinatus iustitiæ, innotescet Christus omnibus tanquam Dominus vniuersorum, & omnia subiecta erunt ei; Nam hodie nõ omnia videmus ei subiecta, vt docet Paulus. 1. Corinth. 15. Tunc enim suppedaneos tenebit inimicos, & omnibus palam erit claritas eius. Apponit autem aduerbium, valde, vel, nimis, dicẽdo; Mãdasti testimonia tua: & veritatem tuam nimis: quoniam Deus ea quæ sunt naturalis iuris nempe præcepta naturalia, & moralia nimis præcepit ac valde, cæremonialia autem non itidem. Quoniam illa sunt iustitia & veritas in perpetuũ, ista ad tempus iusta & vera, & illa sunt quæ simpliciter & absolutè pro testimonijs suis statuit Deus. Nisi dixeris, quod aduerbium, valde, determinat subintellectũ verbum sustantiuum esse, vt sit sensus; Præcepisti iustitiã & veritatem esse valde testimonia tua, Sed quoniã de hoc plura vers. 4. primi octonarij dicta sunt, vbi dicit propheta; Tu mandasti mãdata tua custodiri nimis, ideo ab his supersedendum hic censeo. 1. Cor. 15.

Sed obserua, quod diabolus contraria his præcipit nempe iniustitiam Sapientiæ. 2. Sit autem fortitudo nostra lex iniustitiæ, & voluptatem, vt ibidem dicitur, non sit pratum quod non pertranseat luxuria nostra. Falsitatem etiam ac mẽdacium docet Ioan. 3. Cum loquitur mẽdacium ex proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius, scilicet mẽdacij: & hoc nimis, nempe vt omnibus innotescat Isaiæ. 3. Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt. Sapien. 2. Ioan. 3. Isaiæ. 3.

VERSVS TERTIVS.

Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei.

ZElus effectus est amoris, vt Diuus Thom. docet. 1.2. quæstione. 28. artic. 4. Nam quanto aliqua virtus intensiori vi in aliquid tendit, tanto fortius repellit contrarium & repugnans sibi id quod intendit, sed amor est quidam motus & propensio in rem amatam, vt Augustinus libr. 83. quæst. q. 35. & 36. Vnde intensus amor & feruens quidquid sibi repugnat excludere quærit. Quare zelus in Scriptura significat iram: non illam quidem quæ est inter inimicos; sed eam quæ exardenti amore proficiscitur: vt cum parẽtes liberis succensent, non quod eis per- D. Thom. Augusſt.

peram velint, sed quia diligunt: nam per correctionem quam eis adhibent præcauent ne rursus scelera iterent quo grauius punian
Simile. tur. Quare in Sriptura zelus semper vsurpatur pro ea ira quæ inter amantes versatur: nam quemadmodum ferrum à rubigine assumitur si diu intactum perseueret, ita mutuus amor perit, si nunquam aliqua interceserit ira, vel dissensio; iuxta id quod Comicus dixit; Amantium iræ amoris reintegratio & reno-
D. Dionys. uatio est. Quare hic zelus inuenitur in Deo erga nos, vt Dionysyus capit. 4. de Diuinis nomi. quod Deus appellatur zelotes
Ezech. 16. propter multum amorem quem habet ad existentia. Et ipse dicit Ezechielis. 16. Auferetur zelus meus à te & quiescam, vt non rascar amplius.

Sed aduertendum ex eodem Diuo Thoma vbi supra, quod est duplex amor, & concupiscentiæ: & amicitiæ, & ita est duplex zelus: concupiscentiæ zelus est tristitia animi, vel metus vt aliquis potiatur eo quod ille ipse concupierit, zelus vero amicitiæ est tristitia animi, siue metus ex eo quod aliquis bonum amici impediat, vel impugnet: itaque zelus concupiscentiæ, id conatur repellere quod impedit fruitionem, & plenam delectationem boni amati inquantum est bonum suum. Et sic dicuntur viri zelare vxores suas vel alias fœminas, sed zelus amicitiæ, quoniam præcipuè quærit bonum amici, id profligare vult totis viribus, quod contrariatur bonis amici: non propter suam vtilitatem aut bonum, sed amici. Contigit autem, quod bonum quod quis amat sit perfectum, ideſt, quod possit integrum à multis possideri, & ex hoc non causatur zelus inuidiæ, vel indignationis, quoniam nullus alteri inuidet cognitionem veri, vel visionem lucis, quæ simul à multis cognosci & videri possunt, verum est quod de excellentia huiusmodi cognitionis potest esse zelus, ex eo quod vnus prælijs honoratur, sed hoc iam pertinet ad bona temporalia & imperfecta, quæ à multis simul, ob sui exiguitatem possideri non possunt: vnde quando amor talium rerum est inordinatus zelus inuidiæ in ardescit. Et hic zelus non habet locum in iustis, qui solum spiritualia bona quærunt. Igitur zelus iustorum non ex amore concupiscentiæ, sed amicitiæ ortum habet, & hoc tabescere aut liquæfieri animam eorum facit quòd iniqui legem Dei præuaricantur. Quare Diuus Augu-
Auguſt. stinus legit; Tabescere me fecit zelus tuus: quasi ex zelo ipsius

Dei &

dei & honoris eius aduersus impios tabescceret, aut liquæfieret, sicut de Diuo Paulo legitur, quod dissecabatur in corde suo videns idololatriæ deditam ciuitatem, nam sponsus sibi zelat sponsam suam, amicus autem sponsi, non eam sibi debet zelare: sed sponso. Vnde Paul. 2. Corinthiorū. 11. Æmulor vos Dei æmulatione, non mea, sed Dei: despondi enim vos vni viro, & tanquam amicus sponsi sponsam ipsi zelabat nō sibi. & Psal. 68. de Christo Domino dicitur. Zelus domus tuæ comedit me: quia domū Dei zelabat Deo: quo zelo emētes & vendētes eiecit de tēplo Ioā. 12. & de Phinees dicit Dñs Nume. 25. Auertit Phinees iram meam à filijs Israel: quia zelo meo succensus virum Israelitam & mulierē Madianitā interfecit coeuntes simul. Et hic vocatur zelus Dei: nā qui ex amore concupiscentiæ prodit, dicitur zelus per iram vel contentionem, qui ex æmulatione rerum temporalium procedit zelus per inuidiam vel indignationem. Actor. 17. 2. Cor. 11. Psalm. 68. Ioan. 12. Num. 25.

Sed aduertendum quod sicut calor naturalis dupliciter accenditur: vno modo ab extrinseco, ad præsentiam sui contrarij, quod dicunt Græci per Antyparistasim. Qua ratione ventres animaliū, in hieme sunt calidissimi, vt dicit Philosophus: alio modo ab intrinseco ex virtute naturali, sicut calor naturalis est fortior in iuuentute, quam in senectute. Ita & zelus diuinæ legis dupliciter accenditur: vno modo, quando in præsentia nostra eam videmus transgredi ac præuaricari, sicut. 1. Machab. 2. dicitur de Mathatia; Accēsus est furor eius secundum iudicium legis & insiliens trucidauit Iudæum immolantem idolis super aram: & quod modo citauimus de Phinees Num. 25. Alio modo ex cōditione & natura ipsius verbi Dei, quod est incentiuum huiusmodi zeli, secundum quod dicitur Deut. 12. In dextera eius ignea lex: de quo & vers. sequenti, Ignitum eloquiū tuum vehemēter. Obserua quod sicut Numer. 5. mulier quæ maledicta congesta in aquis amarissimis absq; periculo hauriebat, pro fideli reputabatur ac casta: sic anima fidelis quæ maledicta hominum impiorum æquo animo fert, & amara quæque quæ illi euenire malignorum studio poterunt absque peccato haurit, non adultera, sed probatæ fidei apud Deum, & Angelos apparebit. Dicat ergo iustus, Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei. Nec enim meos esse iudicabo qui aduersus Deum hostes extiterint. Simile. Aristotel. 1. Mach. 2. Num. 25. Deute. 32. Numer 5.

VERSVS

VERSVS QVARTVS.

Ignitum eloquium tuum vehementer: & seruus tuus dilexit illud.

HOC est purificatum ac igne examinatum: & ideo accensus zelo sum aduersus eos, qui præuaricantur eloquia tua cum purissima, ac castissima sint, omni vanitate, falsitate, fuco, ac iniquitate vacua, & ideo ego seruus tuus maxima ad illa, dilectione affectus sum. Pro eodem sumitur hic ignitum, acsi diceret purificatum: vel igne examinatum, quoniam idem vocabulum apud Hebræos est hîc, & in Psalm. 11. vbi dicitur, eloquium Domini esse argentum igne examinatum. Ibi ergo dicit eloquia Domini eloquia casta: nihil enim inhonestum indecorumque, vel inuerecundum continent, nec quod ad libidinem prouocare possit, sicut sunt ea quæ carmina poetarum referunt. Illa enim vanos, ac turpes amores, turpia dicta, turpia facta referunt: eloquia autem diuina casta, pura, cuiuscunque pessimæ infectionis expertia. Quare qui turpiter libidinoseque Sacræ scripturæ verba interpretatur in ipsam, in ipsiusque authorem iniurioßimus est ne dicam blasphemus. Quod & Diuus Petrus (vt Clemens Papa refert) deflere consueuerat media nocte surgens, nempe inter alia super quæ lachrymas effundebat hoc vnum erat, quod aliqui praui homines obscenè interpretabantur sacra eloquia, cum nec sonum quidem turpem in literis sacris inuenias. Ideo quippe inter alia Hebræum Idioma, lingua sancta dicitur, quoniam nullum verbum indecorum, quod pias aures offendere possit habet, sed ea quæ inhonesta in se sunt, cultioribus verbis nominat, vtpote maledictionem, nomine benedictionis profert, vt passim apud Iob reperies. Nisi in faciem benedixerit tibi, ideſt, maledixerit: Benedic Deo & morere, dixit vxor Iob ad illum, ideſt maledic. Ne fortè peccauerint fili mei & benedixerint Deo in cordibus suis, ideſt maledixerint. Vnde his quæ inhonesta sunt, abundantiorē circūdat honorē: sicut & latini per antiphrasim, sacrū pro execrabili dicunt. Vnde dicitur auri sacra fames, & bellum vocat, quia res bella nō est, & lucum, quia minimè lucet, his autem honestioribus verbis scriptura vtitur, præcipuè cum de Deo miscet sermonē. Vnde (quemadmodū annotauit Origenes) Satan verbo maledictionis vsus est, sed Moyses decentiùs,

Psalm. 11.

D. Petrus.
D. Clemés

Iob. 1. & 2.

decentius, vt pote famulus Dei, illud transmutauit. Idem Chry- Chrysost.
sostomus homilia. 4. de patientia Iob. sic ait, Scriptura sancta be-
nedictis maledicta velauit, vt tu fidelis discas, cum aliena mala nar
raueris eadem verborum honestate velare: si ergo in communi fa
miliarique colloquio honestè loquendum est: impientissimus
erit, qui cum Dei verba refert impudicè loquitur. Sunt ergo elo-
quia Domini casta, argentum igne examinatum probatum ter-
ræ, hoc est, à terra, nihil enim terrenæ cupiditatis continent, Vnde
& Hieronymus transfert purgatum, quia per probationem est se Hieron.
paratum, atque purgatum à terra, purgatum septuplum, idest, om
nimodè atq; perfectè: ita quod nihil impuritatis, nec alienæ com-
mixtionis in eo remanserit, nam septennario numero vniuersitas
& perfectio solet designari. Vel dicitur purgatũ septuplum, quia
septiformẽ Spiritus sancti gratiam continet, ab eo enim, qui ignis
exæstuans est, condita sunt sacra eloquia, atque ideo castissima, at
que probatissima sunt: Nec enim voluntate humana allata est ali-
quando scriptura: sed Spiritu sancto inspiranti, loquuti sunt san- 2. Petr. 1.
cti Dei homines. Quare cætera scripta quæ ab hominibus adin-
uenta sunt, non hac pollent puritate, & gratia: sed semper aliquid
falsitatis, vanitatis, vel certè indecorum aliquid, aut fucatum ad-
mixtumve habent, quia non à tali doctore dictata sunt. Vnde
supra Propheta noster dixerat. Narrauerunt mihi iniqui fabu-
lationes, sed non vt lex tua. Nam fabulationes sunt quæcunque
non secundum hunc septiformem spiritum probata sunt, qualia
sunt, & quæ in sacra pagina & sacris concilijs scripta sunt, quæ
hunc septiformem spiritum redolent, imò & in se ipsis inclusum
gerũt. Est ergo ignitum eloquium Dei, vt etiam dicitur Prouerb. Prou. 30.
30. Omnis sermo Dei ignitus: clypeus est sperantibus in se: his
enim qui hunc sermonẽ probatum ac purum adimplebunt, pro
clypeo erit Deus eos ab omni malo protegens.

Sed secundò dicitur verbum Domini ignitum causaliter, nimi-
rum quia ignem diuini amoris in corde accendit, quia vitia exu-
rit, carnis virorem exsiccat, lucet, atque in Dei lumen animas de-
ducit. Nam hac etiam ratione dicitur castum, non solum quia in
se mundum est, & ab omni commixtione mendacij, aut vanita-
tis alienum, verum etiam propter effectum quem habet, quoniam
castificat & mundos, ac puros facit homines sibi intentos, vnde
Psal. 18. postquam dixerat; Lex Domini immaculata, è vestigio Psalm. 18.
subiun-

subiungit; Conuertens animas, ab omni videlicet vanitate & erro-
Ambros. re, ad Deum & lumen veritatis. Vnde Diuus Ambrosius hic ait, Ignis est hic sermo Christi & bonus ignis, qui calefacere nouit: exurere autem nisi sola vitia nescit, hoc igne super bonum fundamentum posito apostolicum illud aurum probatur, hoc igne illud morum vel operum, examinatur argentum, hoc igne pretiosi illi lapides illuminantur: fœnum autem, & stypula, consumitur mundat ergo hic ignis animum, consumit errorem. Vnde Domi
Ioan. 15. nus ait Ioannis 15. Iam vos mũdi estis propter sermonem quem loquutus sum vobis. Hic est ignis qui ardet ante Dominum, nisi enim quis flagrantiam deuotionis assumpserit præsentiam Domini habere non poterit. Accende ergo hunc ignem prius in mentibus tuis, vt Christi lumen tibi effulgeat. Ignem quidem hunc Dominus misit in terram, non vt sodomitano rursus ardeat incendio: sed qui secretus mentium diuinæ cognitionis ardore inflammaret affectus: qui vaporem fidei & deuotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Hoc igne Ierem. calefactus dicit ca.
Ierem. 20. 20. Et erat ignis flammigerans in ossibus meis. Hoc igne sermonum cælestium vaporati Cleophas & ille alius dicebant. Nonne
Lucæ. 24. cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis scripturas? Hoc igne vrebatur rubus & non exurebatur. Vrit ergo sermo di-
Exodi. 3. uinus vt corrigat conscientiam peccatoris: non vrit vt perdat. De-
Dan, 3. nique hoc igne succensi Hebræi Dan. 3. fornacis ardentis vaporem nec timere, nec sentire potuerunt. Meritò ergo bonus seruus Dei diligit ignitum Dei eloquium, quo induitur charitas, quæ timorem excludit. Igitur ignitum dicitur eloquium Dei, quia mundat, quia accendit: quia illuminat audientes. Hic est enim ignis diuinus, qui super Apostolos descendit in linguis igneis. Quia hoc igne nempe charitatis exardere debent qui enuntiant, quem arde re debent, qui alios incendere volunt. Quare Romanus Pontifex, capa rubea induitur, quia totus igne charitatis ardere debet, & omnia ex charitate facere omnino quoque martyrio nõ deesse, Christi gerens personam, cuius vestimentum est sicut calcantium intorculari.

Ignitum certè eloquium Dei, cuius prædicatoribus in linguis
Gregor. 1. igneis apparuit Spiritus sanctus, vt ostendat (sicut Gregorius in
Ioan. 2. homilia de Pentecoste docet) non satis esse linguam prædicantis nisi adsit virtus Spiritus sancti, intus quasi ignis illuminantis, qui

tis, qui est vnctio docens intus cor de omnibus: ignis illuminans corda lumine fidei, exurens charitatis ardore, exiccans & consumens carnis & vitiorum virorem; ac ea omnia quæ impedimento sunt, ne verbum Dei operetur in nobis. Linguæ cum igne, verbaque secum afferunt Spiritus sancti prunas, vt intrent penetrentque omnes animæ spirituſque receſſus, exterius loquitur prædicatoris lingua: interius operatur Spiritus sancti ignis. Vnde Paulus; Cum accepiſſetis verbum Dei accepiſtis illud: non ſicut verbum hominis, ſed ſicut eſt verè verbum Dei, qui operatur in vobis. Si enim exterior ſufficeret prædicatio omnes audientes crederent, quod tamen non ita contingit: ſed iſte vel ille, alio in ſua peruicatia remanente, quoniam Deus in iſtius corde efficaciter operatur, quia vult, & non in alio. Vnde Gregorius loco citato ait, Ipſe vos docebit omnia, dicit, quia niſi ipſe ſpiritus cordi adſit audientis, otioſus eſt ſermo docentis: nam cum vox diſpar non ſit, cur in cordibus veſtris diſpar eſt vocis intelligentia: niſi quia præter hoc quod vox loquentis communiter admonet, eſt magiſter interior qui de vocis intelligentia quoſdam ſpecialiter docet? Vnde lingua & ignis requiruntur, lingua foris, intus ignis. Sed ſi vis, & in ipſos audientes retorquere dices; Si prædicator eſt, qui applicat ignem lignis, quomodo non ardent ligna: niſi quia populus non eſt ligna, ſed lapides, imo pluſquam lapides cum dicatur Ieremiæ. 23. Nunquid non verba mea quaſi ignis, & ſicut maleus conterens petras? Zachariæ. 7. Cor ſuum poſuerunt quaſi adamantem, ne audirent legem, & verba quæ miſit Deus exercituum in ſpiritu ſuo: ecce ignis, ſed non ligna & Eccleſiaſt. 48. Surrexit Helias propheta quaſi ignis & verba illius quaſi facula ardens, & certè quod homo non diligat verbum ex hoc accidit, quod non eſt expertus virtutem verbi, aut quod infirmitatem ſuam non ſentit: & ideo non quærit ignem medicinalem. Vnde Origenes ait, Ieſus ſeruis ſuis non herbarum ſuccis, ſed verborum ſacramentis medicamenta conquerit, & poſt addit; Ex agris & montibus herbas non colligit, niſi qui viam earum nouit: ſic ex libris colligere negligit, aut parui pendet, qui ineſſe virtutem medicaminis neſcit.

1. Theſ. 2.

Gregor.

Ierem. 23.

Zachar. 7.

Eccle. 48.

Origenes.

Simile.

VERSVS

VERSVS QVINTVS.

Adolescentulus sum ego, & contemptus: iustificationes tuas non sum oblitus.

ACSI diceret. Ideo ex iniquorum damnosa obliuione tabesco, quia ignitum & probatum verbum tuum recipere renuunt, imo & me qui recipio, & audio, contemptui habent: nec tamen ego iustificationes tuas oblitus sum, sicut & illi: imò consolatio mihi maxima inest ex eloquijs ignitis tuis, quæ paruulis subiectis, & humilibus, qui legem tuam non deserunt mira promittunt.

Obserua. Duplex est senectus & duplex etiam adolescentia: nam per senectutem quandoque significatur morum grauitas Iob. 12. Iob. 12. In antiquis est sapientia. Tamen secundò per senectutem etiam significatur vetustas peccati, vt Daniel. 13. dixit seni illi adultero, Inueterate dierum malorum: sic ergo suo modo duplex erit adolescentia, altera stoliditatis & peccati, de qua Iob 20. Replebuntur vitijs adolescentiæ suæ, altera virtutis & humilitatis, de qua Threnorum. 3. Beatus vir qui portauerit iugum ab adolescentia sua, & de hac loquitur hic propheta, acsi diceret; In me ipso humilis & à malis vilipensus sum tamen ab humilitate etiam contemptus non recessi: sed mandatis tuis obediens fui, quia iustificationes tuas non sum oblitus. Quare secundum Ambrosium tripliciter exponitur carmen istud. Primo literaliter, de ipso Dauid; secundò allegorice de Christo, tertiò moraliter de populo Christiano. Et de ipso Dauid patet intelligentia, quia ipse minimus inter fratres suos rure cum ouibus inter feras vitam agebat, cumque Samuel venisset in domum Isai patris sui, vt vngeret eum in Regem, alios filios obtulit Isai Samueli, cumque diceret Samuel nullum ex illis elegisse Dominum, subiungit, Nunquid iam completi sunt filij? respondit Isai; Adhuc reliquus est paruulus & pascit oues, illum iussit adduci Samuel, atque vnxit in Regem, & directus est spiritus Domini ab illa die in Dauid & deinceps, cumque ad pugnam processisset Saul aduersus Philisthæos, fratresque Dauid cum eo iter egissent, misit Isai Dauid visitaturum eos, & Philistæus ille proceræ staturæ exprobrabat exercitui Israel, contra quem cum vellet procedere Dauid, increpatus est à fratre suo maiori, atque despectus & dixit ad Dauid. Quare

Dan. 13. Iob. 20. Thren. 3. Ambros. 1. Reg. 16. 1. reg. 17.

venisti?

venisti? & quare dereliquisti pauculas illas oues in deserto? ego noui superbiam tuam,& duritiem cordis tui, quia vt videres prælium descendisti: nec hoc ob iratus est Dauid, sed humiliter ac mãsuetè respondit;Quid feci?nunquid non verbum est?Nec de victo Philistæo superbia intumuit, sed humili animo regis æmuli sui obsequebatur imperio,atque cum postea Deus ei promisisset hæredem in æternum, & quod Messias ex semine suo processurus esset, coram Deo humiliatus gratias egit, nec in superbiam elatus est,quare de se ipso dicere potuit, Adolescentulus sum ego, & contemptus,& tamen iustificationes tuas non sum oblitus.

Secundo intelligitur de Christo, vt ait hîc D. Ambrosius, cuius gerebat typum Dauid, qui quasi despectus venturus esset in terra, totum populum mundi huius crucis suæ prælio liberare, cui applauderent animæ sanctorum per baptismatis sacramentum renouatæ, qui verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditum verbi sui gladio trucidauit, cui canunt animæ iam sacræ percussisse decem millia, ob quod mundus ac dæmon inuidiæ stimulis agitati indignantur. Hic autem præ omnibus fuit contemptus ac despectus, secundum illud Isaiæ.53. Et ascendet sicut virgultum coram eo, non est ei species, nec decor,& vidimus eum,& non erat aspectus & desiderauimus eum despectum, & nouissimum virorum virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus, vnde nec reputauimus eum. Virgultum quippe in quamcunque volueris partem flectetur ac inclinabitur,etiam si in orbem volueris eum. Christus Dominus sicut virgultum vsque ad pedes Iudæ flexus est, & in orbem versus cum cruci affixus passus est nouissimus virorum, vbi septuaginta legunt; Virum deficientem præ omnibus,hoc est, exinanitus,quoniam à maiestate sua supersedit, naturamque humanam omnibus miserijs subditam, excepto peccato assumere voluit, in qua flagella, sputa, alapas, clauos, lanceam, crucem, denique quicquid hostibus libuit ferret. Vnde Paulus;Exinauiuit semetipsum, formam serui accipiens. Vultum diuinitatis abscondit, & formam serui oculis persequutorum obiecit, vt eum tanquam vile mancipium flagellis cæderent, vili pretio venderent, sputis fœdarent, delubrijsque ac irrisionibus adimplerent;Exinaniuit se (hinchose de vazios) quæ tot flagella, alapas,illusioneſque caperent. Quare Psalm.21. in persona ipsius Christi dicit Dauid;

Ambro.

Figura.

Isai.53.

Philip.2.

Psal.21.

Ego autem ſum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Inter cętera animalia vermiculus contemptibilior eſt, nullus enim conculcare eum veretur, abijcere, contemnere, & tanquam rem nihili habere, nec eſt qui doleat, ac compatiatur ei; Adeò contemptui, & irriſioni habitus eſt Chriſtus Dominus, vt nec cõculcare, nec cedere, nec faciem ſpuere, percutere, genas vellere, vllus vereretur & eum flagellare, trahere, cruci affigere, lancea ac clauis terebrare nihil penſi haberent, nec compaſsionis affectu erga eum moueretur quis, vt Pſal. 21. Quæſiui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, conſolantem me quæſiui, & non inueni: imo tanquam vilem, nulliuſque pretij hominem vendere, mortemque damnare pro re parua exiſtimauerunt. Vnde Iſai. 53. In humilitate iudicium eius ſublatum eſt, ac ſi diceret (de puro tenerle en poco no le guardaron ſu juſticia). Æſtimauit enim Pilatus hominem illum ita deſpectum, ac nihili eſſe, vt præſtaret primatibus Iudæorum placere, quam eum à morte ſeruare, etiam ſi innocens ac indignus ea appareret. Et quoniam ipſe vt flos campi, de radice Ieſſe prodijt, omnes hunc florem conculcauerunt, domini, ſerui, ſacerdotes, laici, viri, mulieres, iuuenes, ſenes, pueri, Iudæi, Gentiles, omnes eum non tanquam florem, ſed tanquam fœnum arens, ſuis pedibus conculcauerunt. Adoleſcentulus ergo, vt pote triginta trium annorum, ac contemptus factus eſt, & tamen iuſtificationes Dei non eſt oblitus, quippequi vt hac Dei iuſtitia nos iuſtificatos redderet, hæc omnia perpeſſus eſt.

Pſal. 21. Iſai. 53. ſecundũ. 70. Cant. 2.

Auguſt. & Ambro. Rom. 10. Epheſ. 4. Cant. 1.

Diuus Auguſtinus, & Ambroſius qui legunt, iunior ſum ego, hoc carmen intelligunt etiam de populo Chriſtiano, qui antea deſpectus: poſtea populo Iudaico prælatus eſt vt Dauid & Ioſeph ſuis fratribus, quoniam Iudæorum populus, ſuam iuſtitiam voluit ſtatuere, & ideo abiectus eſt. Chriſtianus autem populus iuſtitiæ Dei ſe ſubdit, & ideo alijs præhabitus eſt. Vel intellige de quolibet Chriſtiano ſingulariter, qui cum ſit ſeruus Dei ac iuſtus dicere poterit. Adoleſcentulus ſum ego, hoc eſt, per gratiam, nouus & robuſtus effectus ſum ego, vt ait Paul. Epheſ. 4. Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. Et iterum, Interior noſter homo renouatur de die in diem, de talibus enim adoleſcentibus ſcriptum eſt Cantic. 1. Adoleſcentulæ dilexerunt te, nam qui indies proficit indies renouatur, adoleſcentior, robuſtiorque efficitur (Et contemptus) nam de his dixerat ſupra; Factus ſum ſicut vter in pruina. Quippe mundus,

dus, eos qui huic mundo vale dixerunt, delitias negligunt, aspera amplexantur, Deo se consecrauerũt, hos aspernatur atque contemnit, vnde Dominus Ioannis. 15. Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret. Et ad Ezech. cap. 12. dicitur, Fili hominis portentum domui Israel dedi te, sed tamen nec propter hoc neglexi iustificationes tuas, nec recessi ab incepto salutis itinere. Sicut & sanctus Iob. cap. 23. dicebat, Probauit me Dominus, quasi aurum quod per ignem transijt, & addidit, A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinu meo abscondi verba eius. Ioan. 15. Ezech. 12. Iob. 23.

VERSVS SEXTVS.

Iustitia tua iustitia in æternum: & lex tua veritas.

IN memoria reducenda est distinctio illa D. Pauli quam supra non semel retulimus, nempe quod sit duplex iustitia: altera Dei, altera hominum. Prima est quæ nos iustos coram Deo reddit, quando opus facimus innixum gratiæ Dei, & propter Deũ purè, ac sincerè sine alicuius peccati admixtione. De qua iustitia dicitur Extra de verb. signifi. cap. Forus, quòd iustitia cum scelerato homine consortium habere non potest. Hæc autem iustitia dicitur æterna, quia præmium eius in æternum manet. Iustitia autem hominum illa est, quæ nos coram hominibus iustificat, vt illis videamur iusti, non tamen coram Deo, nimirum cum opus quod facimus, non bene facimus, nec in ordine ad Deum, sed immixtum alijs sceleribus, & ista iustitia non manet in æternum, quia æternũ præmium non debetur ei. Ideo dicit Psalmista, Iustitia tua, iustitia in æternum, ad differẽtiam iustitiæ hominum, quę nec est nec manet in æternum, sic Ambrosius hic (Et lex tua veritas) Ad differentiam legis antiquæ, quia lex antiqua solum erat quædam figura sine vmbra nouæ legis. Lex autem Euangelica est veritas per ipsam antiquam legem figurata, quia finis legis Christus. Illa antiqua lex veritatis exemplar est, in exemplari enim sanguis agni funditur, sed in veritate Christus immolatur. Vnde Ioannes Baptista dixit Ioan. 1. Lex per Moysem data est: gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est, si enim veritas fuisset in lege, non fuisset veritas facta per Christum. Vel secundo sic (Iustitia tua iustitia in æternum) quia increata iustitia Dei est Ad Rom. Ambro.

æterna, effectus quoque diuinæ iustitiæ æternaliter manet in reprobis, vel sic. Iustitia tua, ideſt, iusta lex fideſque Christi, nunquã deficiet mundo isto durante: nec ei succedet alia lex, sicut succeſsit iustitiæ veteris legis quæ æterna non fuit: sed Christo venien te, & passo ceſsauit, in cuius signum tabernaculum illud portatile erat: quia non fixè in æternum permansura erat lex illa. Vnde Paulus Hebræ. 7. Translato sacerdotio neceſse est, vt legis translatio fiat, & cap. 12. vocat ceremonias mobilia quæ transferuntur dicens, Declarat mobilium translationem, tanquam factorum, vt maneant ea quę sunt immobilia (Et lex tua veritas) quoniã adeo vera est, vt cõuenientius veritas nominetur, quàm vera: nihil enim dubietatis, nihil falsitatis habet.

Figura.

Hebræ. Ibi. c. 12.

VERSVS SEPTIMVS.

Tribulatio & anguſtia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea eſt.

IDEO quia iustitia tua æterna est, & lex tua veritas, cum me præmunt tribulationes, & anguſtiæ vndique coarctant, pro magno mœrore solatium sunt mihi mandata tua. Inuentum vocant Hebræi, id quod coram se habent, Gen. 19. vbi nos legimus, Filias tuas præsentes, Hebræi legunt, Filias tuas inuentas. Tribulationes & anguſtias inuenimus, quoniam eas in hac vita semper præsentes habemus, atque eas coram oculis cernimus, manibusq; contrectamus. Vnde vallis lachrymarum ac miseriarum vita præsens dicitur, de qua D. Auguſt. in meditationibus quę communiter circumferuntur cap. 12. sic ait; Tædet me Domine valde vitæ huius, & istius erumnoſæ peregrinationis vita, hæc vita misera, vita caduca, vita incerta, vita laborioſa, vita immunda, vita domina malorũ, regina superborum, plena miserijs & erroribus, quę nõ est dicenda vita, sed mors, in qua momentis singulis morimur, per varios mutabilitatis defectus diuersis generibus mortiũ. Nũquid hoc quod viuimus in hoc mũdo dicere possumus vitam? quã humores tumidant, dolores extenuant, & ardores exiccant, aer morbidat, escæ inflant, ieiunia macerant, ioci dissoluunt, triſtitiæ consumũt, solicitudo coarctat, securitas hæbetat, diuitię inflant & iactant, pauпertas deijcit, iuuentus extollit, senectus incurbat, infirmitas frãgit,

Gen. 19.

Auguſt.

mœror

mœror deprimit, & his malis omnibus mors furibunda succedit, simulq; cunctis gaudijs istius miseræ vitæ, ita finem imponit, vt cũ esse desierint non fuisse putentur. Ideo vita præsens comparatur tempori quo mulier est in præsuris partus. Tunc enim dolores mi serè eam excrueiant: at futura vita, cum iam in lucem videt iustus quod gerebat in vtero fidei, confertur tempori quando iam natus est homo in mundo: cum finitis præsuris succedit requies, & tristitia in gaudium transit. Dicit ergo iustus, quod in hac vita præsentes habet mœrores & angustias, imo eis circundatus vndique vadit, secundum illud Pauli, Foris pugnæ, intus timores, tribulatio extra, angustiæ intra: quocunque se vertit, inueniunt eum mala. Ioan. 16. Simile. 2.Cor. 7.

Obserua. Quidam inueniuntur à tribulatione, nẽpe illi qui eam expectant, & patiẽter susc ipiunt, vt supra, Pericula inferni inuenerunt me. Alij inueniunt eã, scilicet, qui eã quærunt & contra se pro uocant, de quibus supra, Tribulationem & dolorẽ inueni. Hi sunt qui his rebus caducis, intenti eas flagrantissimè quærunt, quos sapiens concionator vanissimos ac stultissimos vocat, & Paul. de eis dicit. 1. ad Tim. 6. quod inseruerunt se doloribus multis. Rectè dicit eos insertos, quoniam ea quæ inserimus aliena sunt, atque alterius naturæ, ab eo cui inseruntur. Curæ rerum temporalium alienę atque extraneæ sunt ab homine Christiano, cui cura regni cœlestis iniuncta est, ac si oliuæ oleastrum insereres, ideo dicit, inseruerunt se doloribus multis, & subdit. Tu autem ô homo Dei hæc fuge, sectare vero iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem: quasi hæ deberent esse curæ viri orthodoxi, atq; Christi cultoris. Vel dic cum D. Ambro. Tribulationes omnes generaliter quærunt, sed aliquos inueniunt, aliquos non: illos inueniunt, qui sunt digni corona, qui per illas inueniunt Christum. Illos vero non inueniunt qui coronari non sunt digni: nec Christum inuenire, & sic quanuis multi mali tribulationibus præmantur, ipsos tamen tribulatio non inuenit sed præmit. Quid est enim inuenire, nisi rẽ perditam recuperare? sic solum illos tribulatio inuenit quos recuperat, & ad statum perfectionis adducit, & in his tribulationibus inuenitur Christus, nempe qui semper eas passus est. Eum inuenerunt Andræas & Nathanael cum dicebãt; Quem scripsit Moyses & Prophetæ inuenimus Iesum, & vt ostenderent quomodo deberet quæri & inueniri, subdũt; Veni, & vide: nã per fidem & charitatem quærendus, & inueniendus est Christus. Cha Psal. 114. Ambro. Ioan. 1.

ritas est via qua pergimus, fides notitia qua id quo pergimus co-
1.Cor.12. gnoscimus, viam appellat Paulus charitatem, cum. 1.Cor. 12. dice bat; Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

VERSVS OCTAVVS.

Aequitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi & viuam.

QVid mirum quod pro magno solatio sint mihi testimonia tua, cum nihil aliud sint quàm æquitas & iustitia, hoc est quod non sunt testimonia Dei furtum, aut rapina, aut quæcunque alia iniquitas, sed sola iustitia; vt hinc intelligamus iustitiam & veritatem: ita addicta & cõiuncta esse testimonijs Dei, vt è conuerso ipsa testimonia Dei sint ipsa iustitia, & veritas indesinenter: non quandoque sic, aut quandoque non, sed semper, & ideo nunquam sint deserenda. (Intellectũ da mihi, & viuam) Hic pro perseuerãtia supplex orat, quæ singulare Dei beneficium est, nec cadit sub merito, sed potest precibus impetrari, fac me intelli-
Matth.4. gere intus testimonia tua, & viuam vita animæ, non enim in solo pane viuit homo: sed in omni verbo quod procedit de ore Dei, verbo inquam intellecto, seruatur enim vita animæ interno intellectu verbi Dei, tam practico, quam speculatiuo. Vel dic, quod pati tribulationes, & martyria pro Dei lege æquum est, cum ipsa sit
2.Cor.4. æquitas & iustitia. Et ideo petit intellectum, vt intelligat, quoniam momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operabitur in nobis, & quod
Rom.8. non sunt condignæ passionis huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.

DECIMVS NONVS OCTONARIVS.

P

Clamaui in toto corde exaudi me Domi
s.Coph. ne: iustificationes tuas requiram.

Clamaui ad te saluum me fac: vt custo-
2.Coph. diam

diam mandata tua.

Præueni in maturitate & clamaui: quia in verba tua superspe raui. 3. Coph.

Prænenerunt oculi mei ad te diluculo: vt meditarer eloquia tua. 4. Coph.

Vocem meam audi secundùm misericordiam tuam: & iustificationes tuas doce me. 5. Coph.

Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: à lege autem tua longe facti sunt. 6. Coph.

Prope es tu Domine: & omnes viæ tuæ veritas. 7. Coph.

Initio cognoui de testimonijs tuis: quia in æternum fundasti ea. 8. Coph.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS NONVS.

VERSVS PRIMVS.

Clamaui in toto corde, exaudi me Domine: iustificationes tuas requiram.

IN hoc octonario Propheta induit personam assiduè vacantis orationi, ac contemplationi ad seruandam legem Dei. Quæ explicatur in primo versu vbi dicitur, Clamaui in toto corde. Clamare enim orantis actus

Induit personam assiduè vacantis orationi.

actus est, vt cum orabat Moyses dixit illi Deus; Quid clamas ad me? Litera quæ huic additur octonario, quæ est Coph: decima nona in Alphabeto Hebraico, significat conclusionem, circuitionē, & etiam aspicere. Quia iustus cum se vidit despectum, tribulationibus & angustijs intercluſum, ac circundatum aspicere debet, nō ad auxilium hominum, quod non est sed ad Dei præsidium quod semper adest & dicere; Clamaui in toto corde, exaudi me Domine. Quoniam hoc regulare est omnibus exquirentibus mandata Dei, & iustificationes eius, vt ab impijs & dæmonibus obsideantur, ne ad aliquod bonum exire possint, sicut Exod. 14. Pharao cum toto exercitu suo persequitur filios Israel de Ægypto fugientes, & ad terram promissionis properantes, cum eos quasi intercluſos mare vidisset, Thren. 3. Concluſit vias meas lapidibus quadris. Omnibus enim partibus obsidet intercluditque iustum diabolus, à superiori parte per ambitionem dignitatum, ab inferiori per concupiscentiam voluptatum: ab anteriori per concupiscentiam oculorum, à posteriori per reminiscentiam peccatorum, à sinistris per aduersa, à dextris per prospera. Vide Gregorium homil. 12. super Ezechielem, vbi refert id quod Dominus Prophetæ mandauit capite. 14. nempe vt sumeret laterem in eoque describeret ciuitatem Hierusalem: & ordinaret aduersus eam obsidionem: & ædificaret munitiones, & compararet agerem: & daret contra eam castra, & poneret arietes in gyro. Protinus enim quod homo in corde suo terreno, cœlestis ciuitatis Hierusalem describit ordinem, desideriumque pingit, ac conuersationem immittatur: aduersus eum malignorum spirituum insurgit exercitus obsidet, cingit, circuitque diuersis machinis, tentamentis ac vitijs: vt vix quo se expediat locum habeat, secundum illud Eccle. 9. Ciuitas parua & pauci in ea viri, venit contra eam Rex magnus, & vallauit eam: extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio. Cum ergo sic circumuentus sit iustus, quid faciet, nisi leuare oculos suos in montes, vnde veniet auxilium sibi, & Christum sibi defensorem, ac adiutorem vocare cum clamore dicendo; Clamaui in toto corde? Nam post verba quæ modo retulimus ex. 9. capite Ecclesiastes: statim subinfertur, Inuentus est in ea vir pauper, & sapiens qui liberauit vrbem, sapientia sua, & nullus est recordatus hominis illius. Hic vir pauper & sapiens (vt vult Hieronymus, & post eum alij) est

Exod. 14.

Thren. 3.

Gregor.

Ezech. 14.

Eccle. 9.

Christus

Christus Dominus, ciuitas parua est mundus hic, vbi pauci viri sapientes, ac iusti morantur, vndique obsessus & intercluſus à dæmonibus & vitijs: ita vt perfecta fuerit obsidio, quod nec commeatus adduci, nec auxiliares copiæ ei præsto esse possunt, nisi Christus Domin⁹ qui de se dicit; Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea, & sapiens, quippè qui sapiētia Dei dicitur à D. Paulo. 1. Corint. 1. sapientia sua liberabit illum, secundum illud Isai. 1. Sion in iudicio redimetur (por pura discrecion se redimio el mundo, y le decerco Christo) nam antea fortis armatus, ideſt, diabolus in pace custodiebat atrium suum, hoc est, mundum cui dominabatur, sed venit fortior illo, nimirū Christus Deus & homo eumque expoliauit, atq; cathenis vinctum in Barathrum detrusit, & mundum ab obsidione liberauit. Sed ô pessima hominum ingratitudo! Nam post tam ingens beneficium nullus est recordatus hominis illius, secundum illud Isa. 17. Oblita est Domini creatoris tui, & fortis adiutoris tui non es recordata, quod ne huic iusto, qui assiduè orationi ac Dei contemplationi vacat, contingat: subiungit dicens; Iustificationes tuas requiram. Has nempè operas tuas quibus iustificatus sum, & à diaboli & peccati seruitute redemptus, nunquam obliuiscar. Circūspectus ergo iustus esse debet oculis vndique plenus, sicut animalia illa sancta quæ vidit Ezech. non debent dormire oculi eius, nec dormitare palpebræ, sed huc illucque circunspicere: ne si, vel tantisper oscitauerit circunuentus ab hostibus intereat. In fabulis est Iunonem vaccam quandam adamasse, eamque Pastori cuidam, qui Argos dicebatur custodiendam tradidisse. Hic caput plenum oculis habebat: vt cum pars somnum caperet reliqui vigilarent: descēdit Mercurius mercium, ac mercatorum Deus tibijsque dulcissimis cœpit canere, vt soporem omnibus eius oculis induceret, simulque virgula quadam quæ virtutem habebat afferendi somnum, oculos eius leuiter percutiebat, sicque omnes oculi à somno victi sunt atque clausi, & tūc vaccam ei surripuit Mercurius. Hoc in veritate nihil significat (ea enim duntaxat, quæ in Scripturis sacris sunt, ad significandum instituta fuerunt) nisi nos aliquid hic vellimus fingere, atque ex spolijs Ægypti populum Dei ditare, captiuamq; vnguibus ac capillis præcisis in nostrum ascisere contubernium. Fingamus ergo, sic vacca hæc à Deo dijsque dilecta, Ecclesia Christi est, quam Pontifici maximo, cæteris que Episcopis custodiendam

Hierony. 1. Cor. 1. Isai. 1. Luc. 11. Isai. 17. Fabula.

Dominus reliquit, isti quippè sunt Ecclesiæ oculi, vt Dominus do
Matth. 5. cuerat dicens eis. Vos estis lux mũdi: sed Mercurius mercatorum
Deus sonis, ac percussione virgæ eis soporem inducit: nam pecu-
niæ cupiditas quæ radix omnium malorum est, voluptatum etiã
amor, ac timor mundanus qui virgula quædam est leuiter per-
cutiens, somno dant mentes eorum. Quem Christus Domi-
nus, amouere cupiens dicebat; Nolite timere eos qui occidunt
corpus. Igitur hoc timore mundano perterriti, ne regibus in ali-
quo offensi sint: vt pinguiorem eis præbendam assignent, ne in
exilium mitantur vel in temporalibus mulctentur sopore hoc
victi dormiunt: & sic ab eis diabolus vaccam surripit, vel saltim
multos ex Ecclesia perire facit. Aspice ergo in Christum, vt saluus
Thren. 2. sis & clama in toto corde, secundum quod Hiere. in Threnis. ca. 2.
admonet dicẽs, sub hac eadem litera Coph, Surge in nocte in prin
cipio vigiliarum tuarum effunde sicut aqua cor tuum ante con-
spectum Domini, extolle ad Dominum manus tuas, pro anima-
bus paruulorum tuorum, ideſt, subditorum, qui deficiunt fame.
Dicit ergo iustus à tot malis hostibusque circunuentus; Clamaui
Simile. in toto corde exaudi me Domine. Sicut custos castri obsesi ad Do
minum mittit pro auxiliaribus copijs, sic iustus ad Dominum cla
psal. 126. mat. Nã nisi Dominus custodierit ciuitatem frustra vigilat qui
Sinistra. custodit eam; Clamaui ergo, ait iustus, ad Deum sicut obsessus ad
Dominum suum petens auxilium, sicut ægrotus ad medicum pe
tens consilium, sicut infantulus nutrici petens edulium secũdum
Baruc. 3. illud Bar. 3. Et nunc Domine Deus Israel, anima in angustijs &
spiritus anxius clamat ad te, sed quia multi clamant ad Dominum
qui non exaudiuntur, quia non bene clamant, secundum illud
psal. 17. Psal. 17. Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum,
nec exaudiuit eos, ideò Propheta modum clamandi ostendit, di-
cens, Clamaui in toto corde, ideſt, non tantum ore sed corde nec
corde diuiso, quia mens diuisa non impetrat, vt ait Cassiodorus, &
Oseæ. 10. Oseæ. 10. Diuisum est cor eorum, modò interibunt, sed in toto
Cassiodor. corde, corde pleno quod est quando aliunde non cogitatur, vt ait
Cassiodor. Cassiodorus. Est autem clamor cordis, (vt ait hic magnus Augu-
August. stinus,) magna cogitationis intentio quæ cum est in oratione, ma-
gnum exprimit desiderantis & petentis affectum, vt non desperet
effectum. Tales orationes raræ sunt multis, crebræ autem paucis,
talis fuit clamor Moysi, Annæ, Susannæ, & Danielis, hic clamor

est

est qui etiam silente corporis voce semper auditur. Vnde suprà Psalm. 17. Clamor meus in conspectu eius: (hoc est, in corde vbi Deus aspicit) introiuit in aures eius. Psal. 17.

VERSVS SECVNDVS.

Clamaui ad te saluum me fac: vt custodiam mandata tua.

CRebra hæc repetitio clamoris magnæ affectionis est nota assiduæque perseuerantis in clamore signum: taliter enim & tamdiu clamandum est, donec exaudiamur, etiam si repulsam aliquando videamur pati, exemplo Chananeæ mulieris & Annæ vxoris Helchanæ. Isa. 40. Clama nec esses & Ionæ. 2. Clamaui ad Dominum de tribulatione mea, & exaudiuit me, saluum me fac, ne infirmus tentationi succumbam: saluum me fac in præsenti salute gratiæ & in futuro salute gloriæ. Hierem. 7. Sana me Domine & sanabor, saluum me fac & saluus ero, & suprà Psal. 87. Domine Deus salutis meæ in die clamabo & nocte coram te: interim tamen inter istas duas salutes seruari debent Dei præcepta per hoc enim & gratia conseruatur; & venitur ad gloriam Prouerbiorum. 13. Præcepta mea cor tuum custodiat, longitudinem enim dierum & annos vitæ, & pacem apponent tibi. Ambr. sic ait; In hoc quod dicit, clamaui, notatur promptitudo affectus, in hoc autem quod sequitur, custodiam mandata tua, salutis obsequium. Ad hoc enim est omnis homo, vt dicitur Eccles. vltimo. Time Deum & mãdata eius obserua, hoc est enim omnis homo, hoc est, cætera omnia vana sunt, quamtunuis feliciter homini contingat, hoc tamen solum est totum hominis bonum, & ab his duobus nullus hominum excludi credat. Matth. 15. 1. Reg. 1. Isai. 40. Ionæ. 2. Hierem. 7. Psal. 87. Prou. 13. Ambro. Eccle. vlti.

VERSVS TERTIVS.

Præueni immaturitate & clamaui: quia in verba tua superesperaui.

MAgna difficultas est in hoc versu penes translationem, quæ diuersissima est in pluribus Augustinus legit, præueni intempesta nocte & clamaui, & dicit, plures codices Augu.

non

non habere intempesta nocte, sed immaturitate, vix autem vnus inuentus est, ait, qui haberet geminatam præpositionem, ideſt, in immaturitate, ex quo colligitur, quod non agnouit nostrā translationem, in qua legimus immaturitate, nec in Græco inuenitur, & ex interpretatione Aug. Ambro. Hilarij, Aymonis & aliorum, qui hunc versum commentantur hæc lectio colligitur quam nos habemus; de quo consulendus est Franciscus Luca Brugensis, in egregio volumine, quod nuper congesit de varijs locis, in quibus nostra vulgata vna ab alia discrepat. Nam Iansenius super hūc versum, corruptam putat esse literam, ac corrigendam, at ego vt verū fatear, licet diuersas translationes videre appeto, nec id alienum à sacrarum literarum interprete arbitror, imò bonum ac plurimum conducens: tamen semper lectioni quæ in pluribus circunfertur, familiariorque est Ecclesiæ vsui, adhærendum securiùs, ac vtilius putaui, & fere tota Ecclesia latina quotidie canit, vt nos habemus, nempe; Præueni immaturitate & clamaui. Imò Lyranus, & Richelius, & inter veteres Arnobius, & Hieronymus nostræ auspicantur lectioni, vt ex eorum commentarijs videre licebit, ait quippè Arnobius. Præueni immaturitate & exclamaui, fui puer, postea adolescens: itemque iuuenis, nunc ecce iam senui, & vitæ meæ finē attendens, in hac maturitate positus clamo, & præueniunt oculi mei, & Hieronymus ait, Vetera vitia pudicitia iuuenili præuenit, qui per maturitatem viuacis animi spem suam nunquam à verbis Dei remouit. Beda etiam vtrumque exponit; Præueni immaturitate & præueni in immaturitate. Etenim senum maturitas non abhorret à Dei obsequijs. Nam licet natura debilis, spiritus tamen promptior ac robustior debet esse, etenim longo exercitio quasi in naturam versa est eis virtutis iam diuturna consuetudo, quoniā in antiquis fertur esse sapientia, & in multo tempore intelligentia & Psalmista petit vt vsque in senectam & senium non derelinquatur à Deo. Imago illa quam vidit Nabuchodonosor ferreos pedes habebat. Quoniam in vltima ætate indurata praua, vel bona consuetudo quasi ferrea effecta est. Ora sacerdotalis vestimenti pulchrior ac cultior quam tota vestis erat, quoniam finis vitæ, quę est senectus, splendidior in studiosis actionibus, alijs ætatibus debet esse. Quare sicut virtus in senibus maximè ædificat: ita & è contra vitia pessimè scandalizant, sicut Dani. 13. de illis duobus senibus dicitur, qui contra Susannam insurrexerunt: Quia egressa est iniquitas

Augusti. Ambros. Hilar. Aymon. Franciscus Luca. Iansenius. Lyranus. Richelius. Arnobius. Hierony. Beda. Psal. 70. Dani. 2. Exod. 28. Dan. 13.

quitas de Babylone à senioribus iudicibus: qui videbantur regere populū. Ad similitudinem quippè naturalis motus velocior debet esse cursus virtutis in fine quàm in principio. Imò etiā si alias ætates in peccatis insumpsit,non erit inutile in senectute clamare ad Deum.Quoniam & operarij illi, qui tota die ocio vacauerant, Matth. 20.
& in vltima hora ierunt ad vineam pari præmio atque primi donati sunt,& in quacumque hora ingemuerit homo peccatum, clamor eius ascendet ad Deum, & sic intelligi potest illud Isaiæ. 46. Ezech. 18. Isai. 46.
Vsque ad senectutem ego ipse & vsque ad canos portabo,ego feci & ego feram,ego portabo & saluabo.Et hoc conuenit cum lectione D. Augustī.qui legit;Pręueni intempesta nocte & clamaui hoc Augustī.
est tempore importuno, potius ad quietem corporis quā ad clamorem à natura decreto,intempestiuo tempore: sic senectus ob corporis debilitatem aliasque maiores naturæ necessitates intempestiuum tempus ac importunum videtur ad clamādum ad Deū. Sed quoniam virtus in spiritu sita est etiam tunc clamant iusti exēplo Christi redemptoris nostri qui clamando ad Patrem emisit spiritū cum lachrymis & clamore valido, vt ait Paul. Vsq; in vltimam horam perdurauit clamor: aliàs si in senectute defecerit,vel Hebr. 5.
vitijs adolescētiæ adhuc indulserit,ei obijcietur illud Iob.20.Ossa Iob.20.
eius plena sunt vitijs adolescentiæ suæ & cum eo in puluere dormient,& illud Threnorum.c.1.Sordes eius in pedibus eius (idest, Thren.1.
in extremis vitæ suæ sicut pedes extrema sunt corporis:)& nō est recordatus finis sui. Lyranus,& Dionysius Cartusianus sic exponunt hoc carmen;Pręueni immaturitate & clamaui,idest iste clamor festinus,non procedit ex impetu passionis, sed ex deliberatione rationis. Vel sic statim vt ad maturitatem perueni, & primū illuxit mihi rationis vsus: ante omnia alia præueni vt ad te clamarem.Sentētia quippè Theologorum est,hominem cum primum ad vsum rationis peruenerit,in primo actu illius teneri cōuerti ad Deum, itaque primus actus vsus rationis debet esse conuersio ad suum finem,& hoc est præuenire omnes alios actus protinus cū ad vsum rationis peruenerit; nam hæ sunt primitiæ nostræ quas debemus offerre Deo, secundum illud Hierem. 2.Sanctus Israel Hierem. 2.
Domino primitię frugum eius.Sic docet Dominus Matth. cap.6. Matth.6.
Primum quærite regnum Dei,idest,ante omnes alias hæc te primum occupet cura;veluti Iepte primum quod ex domo illius occurrisset,vouit Domino,& occurrit vnica filia sua.Tunc homo di- Iud.11.

citur

citur esse Dominus domus, cũ per liberi arbitrij ac rationis vsum incipit esse Dominus suarum actionum: nam antea, vt brutũ operabatur; Primum ergo quod occurrerit illi, ex domo sua offerat Domino, ideſt, primam actionem liberi arbitrij quæ est veluti vnica ac primogenita filia sua (primogeniti autem Domino offerebãtur) homo hanc offerre debet Deo, & se, ac sua omnia in eum referre, vt possit dicere, præueni immaturitate & clamaui: ac si diceret protinus quod ad maturitatem & vsum rationis accessi, ad te clamaui in corde meo præueniens hac actione omnes alias subsequentes: & hoc est quod alij interpretes dicere volũt, nempe quod na dol escentia, ideſt, iuuẽtute quæ adhuc videtur immatura ætas homo debet clamare ad Deum, & nos tamen dicimus quod etsi respectu virilitatis, immatura sit ætas adolescentiæ ac iuuentutis, tamen respectu pueritiæ, cum adhuc non splendet rationis vsus
Eccles. vlt. matura ætas dicetur, in qua primo Deus quærendus est secundum illud quod nos admonet egregius ille concionator Eccles. vltimo dicẽs; Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniant dies afflictionis tuæ & appropinquent anni de quibus dicas non mihi placent. In diebus iuuentutis tuæ dicit: nam vt ait Augustin. Quòd homines in senectute iam iam moribundi agũt erga diuina parum habent voluntarij: nam si essent iuuenes & frui possent mundo isto adhuc immemores essent Dei, sed deserti à mundanis voluptatibus recurrunt ad Deum. Vnde qui senio confectus recurrit ad Deum, feces tantum vult offerre
Malach. 1. Deo cui congruit illud Malach. 1. Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, ideſt, floridam ætatem, & immolat debilem Domino, ideſt, differt vsque ad senectutem diuina obsequia; Memento ergo creatoris tui in die iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, hoc est senectus, quæ plena doloribus est, & appropinquent anni de quibus dicas, non mihi placent: nullus enim sibi placet de defectibus ac molestijs quas secum affert senectus. Has pulcherrima hypotepoſi hic depinxit sapiens, quas libet hic exponere, quoniam gratum arbitror fore legentibus; Subdit ergo, Antequam tenebrescat sol, & lumen, & luna, & stellæ, hæc est prima molestia, vel primus defectus senectutis. In homine tanquam minori mundo, sol est intellectus à quo prouenit lux spiritualis cognitionis, lumen est cognitio veritatis, luna voluntas quæ regitur & illustratur à ratione, & per

seipsam

seipsam mutabilis est: stellæ sunt interiores potentiæ sensitiuæ, quæ intellectuali operationi deseruiunt. Hæc omnia senibus ob tenebrescunt nam quamuis aliquę illarum sint immateriales potentiæ quia tamen intellectus vtitur organo corporali, corruptione corporis, quasi tenebris obumbrantur, secundum illud Sapientiæ. 9. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam: vnde senes deficere sensu contingit. ¶ Secundus defectus est. Reuertantur nubes post pluuiam quod potest intelligi, & de perpetuo fluxu lachrymarum, & pituitæ, (tienen perpetuo catarro.) In iuuenibus quidem accidit aliquando hæc pluuia, tamen restituta sanitate reddit serenitas valetudinis: sunt enim in illis interualla quædam & inducię, at senes licet ad tempus euasisse videantur, protinus reddit eadem vel alia infirmitas, & quasi reuertantur nubes post pluuiam, quia nunquam deest illis tusis, & gemendi & lachrymandi occasio. ¶ Tertiò, Commouebūtur custodes domus, hic est tertius defectus per domum intelligimus corpus humanum in quo tanquàm in domicilio requiescit, siue detinetur anima, huius custodes sunt vires corporales, quæ collatæ fuerunt ad tuendam vitam, & ad propulsandam iniuriam. Potissimum vero apparet in lacertis & manibus, quas proinde vocauit Philosophus, organum organorum: nam manus, vt instrumentum rationis est homini pro armis quæ reliquis animalibus natura concesit. Hi custodes tempore senectutis commouentur: deficiunt enim vires consumpto per ætatem calore. ¶ Quartus defectus est, Nutabūt viri fortissimi, per quos intelliguntur nerui & ossa, quibus tanquam firmissimis columnis sustinetur molles humani corporis, præsertim autem in cruribus: nam in tibijs fortitudo magna est ad sustinenda onera, hæc in senibus præ debilitate contremiscunt: vnde curbi ac lenti procedunt. ¶ Et otiosæ erunt molentes in minuto numero, quintus est defectus commestionis; nam stomacho parum digerente, paruo etiam alimento est opus, ideo dicuntur otiosæ molentes, idest, molæ. Ob quod Vercellai Galaadites octogenarius, negauit se accessurum ad mensam regis, quia non tantum ciborum capiebat. 2. Regum. 19. Insuper propter defluentis humoris copiam, dentes cōmouentur, & decidūt ideo ait, in minuto numero. Nam pro singulari priuilegio dictū est de Moysi Deut. vlti. quod dētes eius nō sunt moti. ¶ Et tenebrescēt videtes per foramina, per quod significatur

Sapien. 9.

2. Reg. 19.

Deut. vlti.

catur hebetudo sensuum exteriorum quæ est sextus defectus: nã per exteriores sensus veluti per foraminia & fenestras percipit ani
Genes. 29. ma exteriora sensibilia, præsertim autẽ oculi quorum defectus in senectute maximè apparet. Vnde Gen. 29. Senuit Isaac & caligauerunt oculi eius. ¶Et claudent hostia in platea. Plateæ amplitudine & perspicuitate cæteras vrbis partes superant, hoc est septimus defectus, significatur enim per illam pectus humanum: nam ideò
Plato. Plato sic appellatus est quia habebat amplissimum pectus, cuius hostia sunt viæ, vel arteriæ per quas, vel spiritus diffunditur, vel vox. Hæc in senibus prę frigore constringuntur. Quare in eis vox est gracilis & submissa, prouenit autem hoc ab humilitate vocis molentis, per quod significatur debilitas pulmonis, qui tanquàm motus circularis spiritus spirat & respirat, ideſt dicere, (que no da bastante ayre el molino) vel potest intelligi infirmitas stomachi vbi tanquã in mola alimenta omnibus membris conceduntur, & quia deficit calor in stomacho, non transmittuntur sufficiẽter spiritus vitales. ¶Octauus defectus est somni debilitas, cum dicitur & consurgent ad vocem volucris, nam somnus prouenit ex abundantia vaporum ascendentium à stomacho in cerebrum, & obtinentium organa sensuum, in senibus autem propter debilitatem caloris, exigui vapores ascendunt & ita facile interrumpitur somnus: quod significatur per hoc, quod ad vocẽ volucris excitatur, ideſt, leuissimo sonitu, & etiam propter defectum virtutis retinẽdi superfluum humorem, puta vrinam; & ad gallicantum vt plurimũ excitantur senes. ¶Et obsurdescent filiæ carminis, hic est nonus defectus, nempè surditas quæ prouenit in senibus, vel propter humoris abundantiam obstruentis organa, vel propter desiccationẽ nerui auditus. Prouenit etiam quod apud eos organa musicæ fileant, quia non amplius delectantur carminibus amatorijs qui dolori potius expositi sunt quàm amori. Vnde cantatrices, quæ etiã vocantur hic filiæ carminis, & quę quondam gratissimæ erãt quãdo vigebat ætas, nunc humiliantur in conspectu eius, vt legit Hebræus, quia iam eas contemnit. ¶Excelsa quoque timebũt, hic est decimus defectus, cernimus quippè aperte pauidam esse decrepitam ætatem, tum propter malorum experientiam, tum quia viribus & sanguine sunt destituti, qui solent confirmare iuuenum pectora, audacesque atque magnarum rerum cupidos facere. Quare senes ardua scandere timent, imò & loca excelsa ascendere, atque

omnia

omnia periculosa cauent. Vnde prouenit quod formidant in via, vel etiam quia senes lento gradu quasi pauidi incedunt, præ timore quia facile offendunt & cadunt, quod si spiritualiter intelligere cupis, senes formidant exitum de hoc mundo, quia vident proximum esse, & memores delictorum nesciunt quam viam sint aggressuri.

Sunt alij defectus etiam circa speciem corporis, primus defectus est cum dicitur, Florebit amigdalus; hoc est habebunt caput senile, idest, præcanicie album, propter humiditatis & frigoris abundantiam: nam amigdalus præ cæteris arboribus candidiores flores emittit, sed his tamen floribus, significatur proxima æstas, vt Lucæ. 22. Scitis quia prope est æstas, ita canicies Lucæ. 22. prænuntia est mortis. ¶ Impinguabitur locusta. Secundus corporis defectus: nam cætera membra erunt exilia, at dorsum & venter impinguabuntur: nam dorsum impinguabitur, venter indigestis humoribus onerabitur, & pedes podagra intumescent, & tibiæ (quas significat locusta,) etiam humore tumescēt. ¶ Dissipabitur caparis, cuius fructus & edendi appetitum, & libidinem excitare dicuntur, quo significatur, omnem appetitum delectabilium, secundum tactum in senibus extinctum esse quod scriptura significat in Dauid. 3. Regum. 1. qui pulcherrimam 3. Reg. 1. adolescentulam sibi copulauit coniugio nunquā tamen eo quod senex esset cognouit eam. ¶ Et circuibunt in platea plangentes Ecce quem tandem exitum sortitur huius vitæ tragedia, per loca illa vbi quondam exultare solebat, triumphos ac choros ducere, tandem vita functus, cum lachrymis efferendus est. Huc vsque de molestia senectutis. Nuuc de dissolutione mortis incipit agere cum dicit; Antequam rumpatur funiculus argenteus. Vbi nota quod ad vitam corporalem, miro modo duæ colligationes concurrunt, altera ex parte corporis, in quo plures humores contrarijs qualitatibus præditi, ad certam temperiem reducti virtutem animæ continent, quæ si ex parte alicuius turbetur succedit ægritudo, quæ prouenit ab humore prædominante, si autem penitus dissoluatur harmonia continuo sequitur mors. Quoniam autem consonantia hæc pluribus resultat humoribus vocatur cathena, vel funiculus; qui dicitur argenteus, quoniam licet sit pretiosa colligatio, sed tamen non summa quia est alia melior, quæ vocatur vita aurea, per quam

intelligitur secunda colligatio, quæ est vnio rationalis animæ ad corpus, quæ inter omnes coniunctiones formæ ad materiam primatum tenet, sicut aurum inter metalla. Est enim hoc singulare quod rationali animæ primo conuenit esse, & viuere atque adeo subsistere, & ab illa tanquàm à fonte deribatur in corpus, quare dissoluto corpore, non perditur vita animæ aut eius subsistentia, sed quodammodo reducitur ad ipsam animam solam; Propterea dicitur, Antequam recurrat vita aurea, quia sicut vita inuoluitur, sic & subsistere colligitur ad animam in morte. Vnde ad idem refertur quod aliqui legunt ex Hebræo, Antequam rumpatur fons aureus. Nam in morte præscinditur vena, per quam vita defluebat ad corpus, sed manet fons integer in ipsa anima. Quoniam autem vita in motu & opere consistit, hi duo motus designantur præcipuè vitales, qui cessant in morte: nam secundum Philosophum cor est membrum, quod primo viuificatur in corpore, & quod vltimo deficit, & propterea dicit, & conteratur hydria super fontem, quia primo haurit aquam vitalem ab ipsa anima, quam intelligit per fontem, in morte autem dicitur confringi quia cessat motus cordis.

Et confringatur rota super cisternam. Secundus motus vitalis est in cerebro, quod assimilatur rotæ super cisternam, non solum propter orbicularem figuram, verum propter officium, hauriendi & distribuendi. Nam cerebrum attrahit sanguinem à iecore, & spiritus vitales à corpore, diffundit autem per omnia membra spiritus animales ad sentiendum. Ascendit rota cum ad se ascendere facit cerebrum, sanguinem & vitales spiritus: descendit cum diffundit per membra. (Sube y vaja la polea.) in morte autem cessat hoc officium. Vnde strangulatus homo moritur quia rota non potest haurire, nec diffundere per cisternam, Aut intelligitur pectus vbi venæ sunt spirituum & sanguinis. Vel intellige per rotam rerum temporalium volubilitatem, quæ omnino conteretur & deficiet, & reuertetur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus reddeat ad Deum, qui fecit illum. Tandem vnumquodq; in suam reddet originem, ac principium. Cum ergo tot incommodis obsessa sit senectus rectè nos admonet sapiens, vt in diebus iuuentutis, nos in Dei cultum dedicemus, antequam importuni dies senectutis euenerint,

rint, in quibus non ita commode id poterimus efficere, ac ideo dicit Propheta, se statim vt maturam attigit ætatem, clamasse ad Deum (Quia in verba tua, inquit, supersperaui,) Hoc est, plusquã in verbis aliorum quorumcumque quia verba tua falsitatem non possunt continere. Vnde & subdit.

VERSVS QVARTVS.

Præuenerunt oculi mei ad te diluculo: vt meditarer eloquia tua.

ACsi diceret non solum intempesta nocte clamaui ad te sed & diluculo, ad meditandum eloquia tua surgebam, vel in principio ætatis iuuenilis quando statim cœperat rationis vsus illucescere, illud enim instans erat, quasi diluculum diei quo ratio lucescere cœperat, ita quod interiores oculi mei, ad te diluculo vigilabant: imò & suscitabant corporis oculos ad idem munus, diluculo, id est, summo mane. Nam tempus matutinum aptissimum est ad exorandum Deum quia tunc solet animus hominum esse curis prophanis vacuus, ac proinde promptior ad perceptionem rerum spiritualium: nam vt dicit Augustinus in quæstion. super Exod. quæst. 68. Nimis intentus humanis actionibus animus, Deo quodammodo vacuatur, quo fit tanto plenior, quanto in supernaturalia liberius extenditur. Vnde Psalm. 5. Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam, mane astabo tibi & videbo Prouerbiorum. 8. Qui mane vigilauerint ad me inuenient me. Nam vt ait Ambro. hic pudor est, si radius solis in stratu otiosum te inueniat, & lux clara feriat oculos somnolentos, adhuc torpore depressos, arguit nos tanti temporis spatium, sine vllius deuotionis munere, ac sacrificij spiritualis oblatione feriata nocte trãsmissum. An nescis ô homo, quod primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas? quotidiana tibi messis, quotidianus est fructus. Occurre ergo à solis ortu, vt te oriẽs inueniat iam paratũ, ne lumina tua madido sopore adhuc mergẽtia, primus diei fulgor exagitet, & infra dicit, Præueni orãdo & meditãdo hunc solem quem vides, vt illucescat tibi Christus, si hunc solẽ præueneris antequam iste surgat, accipies Christũ illuminantẽ, diuide saltẽ Deo & seculo tempora tua, vel quãdo non

August.

Psal. 5.
Prou. 8.
Ambro.

potest agere in publico quæ sunt istius mundi, & tenebræ prohibent noctis, Deo vaca, indulge orationibus, & ne obdormiscas psallito, somnum tuum bona fraude fraudato, mane festina ad Ecclesiam, defer primitias pij voti, & postea si vacat secularis necessitas non excluderis dicere, præuenerunt oculi mei mane meditare verba tua, & sic securus procedis ad tuos actus. Vnde & religiosis hoc munus iniunctum est, saltim illis qui à sanctis patribus hos mores antiquos receperunt, quos refert Diuus Augustinus libro primo de moribus Ecclesiæ. Et Diuus Vincentius, in tractatu de vita spirituali, religiosos monet, vt audito horologio, vel primo signo ad matutinas, statim à lecto surgant omni tepeditate reiecta, quod tum ait facilius exsequeris si super durum stratum iacueris, non mollem ac delicatum, memor Christi Domini qui durissimam crucem pro lecto habuit. Vnde Diuus Bernardus, ait. Suauissimum mihi bone Iesu ceruical tuum, spinea corona capitis tui, dulcis mihi lectus lignum crucis tuæ. Philo de vita contemplatiua, narrat de moribus Essæorum eos bis quotidie conuenisse orationi vacare mane, scilicet, & vespere. Oriente enim sole diem postulabant felicem, vtque mentes eorum cœlesti munere replerentur, occidente autem sole vt anima sensibus exonerata corporis, veritatem posset inuestigare. Quare Iob diluculo surgebat offerre sacrificium pro filijs suis, singulis diebus. Imò & ipse Deus optimus maximus dicitur exurgere de nocte & diluculo ad nos monendum atque ad nostra peragenda negotia: vt sæpe legitur in scriptura. Vide caput vltimum secundi libri Paralipomenon, & ea quæ supradiximus super versum sextum, octonarij octaui in octauo tractatu. Interim tamen pro pleniori intelligentia sciendum, quod nox secundum consuetudinem bellantium atque pastorum, diuidebatur in quatuor vigilias, vt colligitur ex Matthæo vigesimoquarto capite, & Marco capite. 6. & Luca capite duodecimo. Quælibet autem vigilia habet tres horas, prima dicebatur conticinium, à conticendo: quoniam cum nox incipit, cessant negotia, quæ communiter diurno tempore fieri solent. Secunda pars vocatur intempesta nox, siue media, quoniã tũc erat tẽpus intempestiuum ad aliquid agendũ, & destinatũ ad quietem. Tertia pars vocatur gallicantus. Quarta diluculum seu antelucanum, vt Mar. 13. dicitur, Vigilate ergo, nescitis enim quãdo Dñs domus veniat sero,

Augustinus Vincentius Ferrer. Bernar. Philo. Iob, 1. 2. Paralip. vltimo. Matth. 24. Marc. 6. Lucæ. 12. Marc. 13.

sero,an media nocte,an gallicātu,an mane ecce has quatuor vigilias. Et quod hæc vigilia vsurpata fuerit inter millites,patet ex historijs & experimento. 1.Regum.26.Dauid reprehendit Abner, quod non vigilauerit ad custodiam regis qui erat in castris, de vigilijs autem pastorum super gregem suum fit mentio Lucæ. 2. A principio ergo noctis,intempesta nocte,in galli cantu cum Petro, & diluculo vigilare debemus ad Deum:quia nescimus qua hora Dominus noster venturus sit. 1.Reg.26. Lucæ.2.

Vel dic quod in hoc versu monemur, quod qui orat orando periculum debet præuenire.Facilius enim prẽcauetur morbus antequam veniat,quàm expellatur postquam venit:sic & hosti facilius resistitur,ne ciuitatem accipiat,quam postquam ipsam occupauerit expellatur,& in prouerbio est. Simile.

Turpiùs eijcitur,quàm non recipitur hospes:

Sic & pericula tam temporalia quàm spiritualia præuenire debemus,ne postquam increuerint,animum à sanctis meditationibus impediant. Per oculos intellige prælatos qui vigilare debent atque custodias agere super gregẽ suum,vt dicitur Lucæ.2.Quare alij legunt inter quos Caietanus;Præuenerunt oculi mei custodias. Caietan.

VERSVS QVINTVS.

Vocem meam audi secundum misericordiam tuam Domine:& secundum iudicium tuum viuifica me.

ACsi diceret,& si ita studiose vigilo ac clamo ad te non tamen in hoc confido sed magis in misericordia tua,ideo vocem meam audi secundum misericordiam tuam,idest,ostẽde te audijsse,faciendo quod peto,secundum misericordiam tuam quæ semper parata est iuuare petentes:vnde supra dicebam,Motus est peus meus misericordia tua Domine adiuuat me,hoc est,si aliquo bono affectu ferebar,misericordia tua Domine præibat Daniel.9.Non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam,sed in miserationibus tuis multis exaudi Domine,placare Domine,attende & fac.Hæc enim est virtus orationis, vt non ex merito orantis sed ex misericordia illius qui oratur vires sumat.Ideò quippe Theologi dicunt etiam orationes peccatorũ Psal.93. Daniel. 9.

esse impetratorias licet non meritorias, quoniam impetratio misericordiæ Dei, meritum autem gratiæ & charitati, qua caret peccator, innititur (Et secundum iudicium tuum viuifica me) ideſt, secundum quod tu vis & iudicas, omnia enim iudicio & voluntati
Cassiodor. diuinæ relinquenda sunt velut Cassiodor. dicit (Secundum iudicium tuum viuifica me) Non quo in futuro iudicabis. Sed quo supplicibus parcis, & se condemnantibus. Viuifica me mortuum
Sapien. 2. lege peccati, de qua dicitur Sapien. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.

VERSVS SEXTVS.

Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: à lege autem tua longe facti sunt.

SI forte quæras quare ita clamem, respondebo quoniam appropinquauerunt persequentes me iniquitati à lege autem
Simile. tua longe facti sunt. Talis enim est natura cõtrariorum quod quanto quis magis vni extremo appropinquat, tanto amplius recedit ab alio, sicut patet de loco sursum & deorsum, quanto quis plus centro appropinquat, tanto magis distat à cœlo. Quare in illo loco damnati sunt detrusi, vbi etiam secundum locum plus distendantur à cœlo; sicut & in affectibus lõge facti sunt à Deo: & cum lex Dei sit dilectio proximi, qui proximum odio habent ac persequuntur plus à lege Dei elongantur, atque iniquitati magis appropinquant. Vnde odium proximi est maximum peccatorum, quæ in proximum committuntur: quoniam per illud maximè deordinatur voluntas erga proximum, & est principium & radix cuiuscunque nocumenti quod proximo infertur,
D. Thom. vt docet D. Thom. 2. 2. quæstione. 34. articulo. 4. & 5. Imò & videtur vitium contra naturam esse, vt Seneca docet Epistola. 7. dicens, Natura nobis indidit amorem mutuum & sotiales fecit, & ex illius constitutione miserabilius est nocere quam lædi, & ideo qui proximo nocet contra institutionem humanæ naturæ facit. Quare qui ad hoc student, à consortio hominum sunt præscindendi: nam docet Magnus Albertus. 7. libro de Vegetabilibus, quod in omni arbore agri cõsiti, oportet amputare quæcumque in ramis & virgis aruerunt, quia vicina sibi arboris membra

bra corrumpunt;sic in proposito, ager est mundus iste, arbor in eo consita est natura humana, vt dixit cæcus ille Marci. 8. Video homines sicut arbores ambulantes,& Plato vocat hominem arborem inuersum,eo quod habeat radices supra, nempè intellectum, ac voluntatem.In singulis vero arboribus est inuenire ramos aridos, hoc est humore gratiæ & vitæ spiritualis carentes qui membra vicina sibi,hoc est,alios proximos studeant corrumpere,atque in temporalibus,& spiritualibus alijs nocere satagunt. Præscindendi ergo sunt ab hominum consortio,& longe à Deo & hominibus eliminandi,vt Dominus docet Ioan. 15. Mittetur foras sicut palmes & arescet. Vnde Hierony. vt habetur. 24. quæstione. 3. Resecãdæ sunt,ait, putridæ carnes,& scauiosa ouis à caulis repellenda,ne tota domus,massa,corpus, & pecora ardeat,corrumpatur, putrescat. Intereant ergo tales,maximè elongantur à Deo & ab eius lege, è contra vero innocentes,idest, qui nulli nocent Deo maximè appropinquant,secundum illud Psal. 24. In- Psal. 24.
nocentes & recti adhæserunt mihi. Rectè ergo dicit Propheta,appropinquauerunt &c.

Obserua. Impij nocere cupientes iustis, sibimetipsis nocent, nam illis potius proficui sunt; Ait quippè Augustinus in En- August.
chiridione capit. 11. & 96. Tam bonus est Deus vt nullum permitteret malum, nisi tam sapiens,ac tam potens esset,vt ex malis bona eliceret bonis: imò & ideo Deus sustinet malos in hac vita vt ministrent bonis præbendo illis materiam meritorum, sicut dicitur Prouerbiorum. 11. Qui stultus est seruiet sapienti: Prou. 11.
omnia enim propter electos. Gabaonitæ qui ex aliena stirpè Iosue. 9.
erant à filijs Israel, ministrabant tamen in templo, ligna atque aquam portantes in officium sacrificiorum. Sic impij qui ex aliena stirpe sunt, nempè diaboli (Vos ex patre diabolo estis Ioannis capite. 8.) ligna ac cruces subministrant bonis, vt holocausta patientiæ ac pietatis suæ offerant Deo. Sunt impij corruptio terræ secundum illud Psalmi. 13. Corrupti sunt & abominabi- Psal. 13.
les facti sunt, computrescunt enim in vitijs suis, sicut iumenta in stercore suo, vt dicitur Ioel. 1. Natura autem ex primeua in- Ioelis. 1.
tentione generationem intendit, corruptionem tamen per accidens, inquantum confert ad generationem, quoniam corruptio vnius est generatio alterius,cum ergo reprobi sint corruptio mundi,vt diximus,non ab authore naturæ & gratiæ tanquam

per se necessariò sunt intenti, imò redundant in mundo. Nō enim sunt ei necessarij homines impij, sed per accidens in ordine ad generationem electorum, corruptio quippè illorum virtutes generat, vel auget in electis, augmentum enim etiam est veluti quædam generatio, vt docet Aristoteles in libro de generatione; & sęuitia tyrannorum patientiam generauit martyrum, fidemque ac charitatem auxit, alterius impij superbia humilitatem in bono efficit: vt lapidantes Beatum Stephanum, heroycum illum actum charitatis excitauerunt in eo, vt pro se lapidantibus depræcaretur, exemplo Christi Domini, qui pro persequutoribus
Matth. 10. exorauit. Propter electos ergo sustinentur mali, vt zizaniam sustulit paterfamiliàs inter triticum vsque ad tempus męsis propter bonum tritici, ne simul eradicaretur, cum tamen seruí vellent ea radicitùs euellere. Hæ sunt quippè profundissimę rationes iudiciorum Dei, quę ipsos etiam summos Angelos latent. Nos enim videntes reprobos inter electos confestim vt euellerentur volumus, existimantes illos potius obesse quam prodesse, & vt vel terra aperiret os suum & deglutiret eos, vel fulminibus è cœlo missis exurerentur, vel vt visibiliter à dæmonibus raperentur: Deus autem, qui omnia ad electos ordinat, occultissimo iudicio suo eos sustinet vsque in diem iudicij, cum in fasciculos congregatos exurendos infernalibus flammis tradet. Adeò enim diligit Deus ordinem vniuersi vt etiam reprobos ac dæmones ab ipso non excludat, sed vellint nollint, ei inseruiunt licet peruersa intentione: vt in tentatione sancti Iob perspicuum fuit, & in hoc
Matth. 21. sensu potest intelligi illud Matthæi. 21. Quia Dominus his opus habet, intelligendo per iumēta illa malos ac peccatores: quoniam illis indiget Deus, inquantum ordinat malitiam eorum ad electorum profectum. Vbi aduertendum, aliud esse quod Deus permittit aliud quod ordinat, & iterum aliud esse quod vult; malitiam istius permittit, sed quod ex eo bonum alteri consequatur sapientia sua ordinat, bonum autem quod ex tali ordine consequutum est absolutè vult Deus: vt tyrannorum malitiam permisit, quam ordinauit in patientiam martyrum quam absolute voluit. Sunt ergo mali veluti ministri & operarij qui coronam iu-
Isai. 54. storum fabrefaciunt, secundum illud Isai. 54. Ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in suum opus,
Rom. 9. hæc autem vasa electi sunt qui dicuntur à D. Paulo vasa in honorem

norem fabrefacta, vt ministri illi qui fornacem Babylonicam in- Dan. 3.
cendebant, & qui ad prunas Beatum Laurentium in craticula as-
sabant, hanc pueris illis & Laurentio conflabant coronam. Vnde
Diuus Gregorius. 20. Moralium. ca. 22. dicit, Omni potens Deus Gregor.
electorum suorum aduersarios temporaliter permittit excrescere,
vt per malorum sæuitiam purgetur vita bonorum: nunquã enim
Dominus aduersus bonos eos sæuire permitteret, nisi etiam quan-
tum prodessent videret. Nam dum iusti sæuiunt, iusti purgãtur,
& vtilitati innocentum militat vita prauorum, dum hanc & præ-
mendo humiliat, & humiliando semper ad melius formar. Vnde
recte per Salomonem dicitur, Qui stultus est seruiet sapienti. Vi-
de plura ibi.

VERSVS SEPTIMVS.

Prope es tu Domine: & omnes viæ tuæ veritas.

HOC est, Appropinquauerunt quidem inimici mei, sed mi
minimè nocuerũt, quia tu prope ad remedium intus ades,
nec te latet quod agimus, sic glossa. Vel dic, Prope es tu Do
mine, ac si diceret, Vere dixi reprobos longe factos esse à te, & à
lege ac doctrina tua: quoniam ipsi se elongauerunt, tu enim prope
semper omnibus ades; & ita est quoniam Deus semper idem est
omnibus, nec in eo mutatio accidit, sed ex nostra parte mutabili-
tas prouenit. Ex eo enim quod peccator elongatur à Deo, dicitur
Deus ab eo longe esse sicut tu, qui modo es ad dexteram colum- Simile.
næ quæ non mutatur, si postea in aliam partem muteris, erit tibi
sinistra columna quæ antea erat dextera, non quia columna muta
ta est, sed tu. Omnibus adest Deus illuminaturus eos sicut Sol, ait
Ambro. sed si tu claudis oculos, vel fenestram domus tuæ, non il- Ambro.
luminaberis à Sole: sic respectu Dei claudis oculos ac fenestras ani
mæ tuæ, quomodo poteris à tanto lumine illustrari? Oculos suos
clauserunt ne viderent lumen cœli, ait quidam Propheta. Prope
ergo es tu omnibus, sed qui elongant se à te peribunt. Vel dicitur
Deus propinquus, quia vicinus est visibilibus, pro quanto inui-
sibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, vt dici-
tur Romanorum. 1. Vel dicitur propinquus, quia nostram assum Rom. 1.
psit naturam. Vel propinquus peccatoribus, quia ex patribus pec-

catoribus etiam originem duxit, vt tanquam ad propinquum ad
Luc. 15. eum accederent peccatores, & diceret Euangelista Luc. 15. Erant
appropinquantes ad Iesum Publicani & peccatores, & auderet di-
Ruth. 3. cere peccator ad Deum, illud Ruth. cap. 3. Extende pallium tuum
(nempe misericordiæ) super me, quia propinquus es, nec poterit
excusari cum Booz esse alium propinquiorem: quoniã ipse adeò
intimus ac propinquus est: vt intimior nobis sit quàm nos ipsi
Acto. 17. sumus: in ipso enim viuimus mouemur & sumus. Quoniam virtus
primæ causæ omnibus effectibus propinquissimè adest.

Obserua quibus sit Dominus prope, primo Dominus prope
Psal. 144. est omnibus verè orantibus ad audiendum Psal. Prope est Domi-
Isaiæ. 55. nus omnibus inuocantibus eum in veritate, Isaiæ. 55. Inuocate eũ
dum prope est. Item prope est patientibus, seu tribulatis ad auxi-
Psal. 4. liandum, Psal. 4. Cum ipso sum in tribulatione, & Psalm. 33. Iuxta
Psal 33. est Dominus his qui tribulato sunt corde, Isaiæ. 64. Cum transie-
Isaiæ. 64. ris per aquas tecum ero, & flumina non operient te. Bernardus,
Bernard. Quantumcunq; sæuiet tribulatio non putes te derelictum: si me-
mineris scriptum esse, cum ipso sum in tribulatione. Itē prope est
Philip. 3. laborantibus, ad remunerandum Philip. 3. Modestia vestra nota
Isaiæ. 51. sit omnibus hominibus, Dominus prope est, Isai. 51. Prope est iu-
Eccl. 11. stus meus: egressus est saluator meus, Eccl. 11. Benedictio Domini
Ioel. 3. in mercedem iusti festinat, Ioel. 3. Cito velociter vicissitudinem
Iacobi. 5. reddet in caput eorum, Iacob. 5. Ecce iudex ante ianuam assistit.
Lucæ. 22. Item est prope de se loquentibus, Luc. 22. Factum est dum fabu-
larentur, & secum quærerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cũ
Luc. 10. illis. Prope est etiam infirmantibus, Luc. 10. Samaritanus quidam
iter faciens, venit secus vulneratum, & videns eum misericordia
motus est, & appropinquans alligauit vulnera eius. Est etiam pro-
pe pœnitentibus ad se reuertentibus, patet de filio prodigo, Lucæ
Luc. 16. 16. & de latrone in cruce cui dictum est, Hodie mecum eris in pa-
Luc. 23. radiso, Lucæ. 23. Est etiam prope ipsis malis, qui ab eo elongati
Acto. 17. sunt, ad recipiendum quandocunque redire volunt, Act. 17. Non
Apocal. longe est ab vnoquoque nostrum, Apocal. 3. Ecce ego sto ad ho-
stium & pulso. Væ tibi piger, atque infeste & inurbane peccator,
qui per annum integrum expectare facis Dominum tuum ad ho-
Cant. 5. stium pulsantem & clamantem, Aperi mihi soror mea.

(Et omnes viæ tuæ veritas.) Quare reprobi, qui à lege tua longe
facti sunt, etiam à veritate longo interuallo distrahuntur, iuxta

illud

illud Romanorum. 1. Ita vt sint inexcusabiles, Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, exercendo, scilicet, opera veritatis. Vel omnes viæ tuæ veritas, hoc est, vera & iusta sunt omnia opera tua Domine, verba, & iussa. Quanuis enim vniuersæ viæ Domini sint misericordia & veritas, nihilominus etiã omnes viæ eius sunt veritas, & iterum, omnes viæ eius sunt misericordia secundum aliquem modum. Dum enim peccatores gratis iustificat, iustum est ex parte bonitatis suæ quæ tanta est, vt iustum sit etiam indignis misereri. Est quoque iustificatio illa misericors, eo quod Deus sine meritis misereatur iniquo, hæc Diuus Augustinus hîc. De quo nos supra versu primo Octonarij, & tractatu. 18. Sorores dilectissimæ sunt iustitia & misericordia quæ simul comitantur, & cum iustitia in actum exit (la misericordia sale con ella apadrinandola.) Nam vt ait Chrysostomus super Matthæum. Misericordia sine iustitia quædam fatuitas est, non misericordia: & iustitia sine misericordia non est iustitia, sed crudelitas. Rom. 1. August.

VERSVS OCTAVVS.

Initio cognoui de testimouijs tuis: quia in æternum fundasti ea.

DIxi autem omnes vias Domini esse veritatem, quoniam ab initio id cognoui de testimonijs tuis, cum in æternum ea fundaueri. s Ab initio, hoc est, cõfestim quod vsum rationis attigi: quoniam testimonia ac mandata tua ipsa sunt ratio ac natura hominis: vt supra dixerat, Preueni in maturitate & clamaui, Hoc est protinus vt accepi vsum rationis. Hieronymus aliquanto clarius vertit ex Hebræo sic; A principio nouit de testimonijs tuis, q in æternum fundaueris ea, ac si dicat, primum omnium, ante omnia, vel in primis hoc cognoui, quasi maximè obuium, vel cognitu facillimum. Vel initio, hoc est, à principio conditionis meæ, quoniam homo cum gratia & fide infusa creatus est, qua cognouit testimonia Dei, & legem æternã esse. Vel à principio, quando in primo homine cœpit Ecclesia, in qua hæc fides semper perseuerat. Vel à principio, in primis parẽtibus & priscis patrib⁹, cognouite, & bonis præmia, & malis supplicia decernere. (Quia in æternum fundasti ea) Quia scriptum est. Lucæ. 21. Cœlum & terra transi- Hierony. Lucæ. 21.

transibunt, verba autem mea non præteribunt. Et Isaiæ. 40. iussus est clamare & dicere; Omnis caro fœnum & omnis gloria eius, quasi flos agri: exiccatum est fœnum, & cecidit flos, verbum autem Domini manet in æternum. Vbi Hieronymus sic dicit, Re vera si quis fragilitatem carnis aspiciat, & quod horarum momentis crescimus atque decrescimus, nec in eodem statu manemus, ipsumque quod loquimur, dictamus, & scribimus, de vitæ nostræ parte præteruolat; non dubitabit carnem fœnum dicere, & gloriam eius quasi florem fœni, vel prata camporum: qui dudum infans subito puer, qui puer repente iuuenis, & vsque ad senectutem per spatia mutatur incerta, & ante se senem intelligit, quam iuuenem non esse miretur. Pulchra mulier, quæ post se adolescentulorum trahebat greges, arata fronte contrahitur, & quæ prius amori, postea fastidio est, quod & egregius apud græcos scribit orator; Speciem corporis, aut tempore deficere, aut languore consumi. Hactenus Hieronymus. Cum ergo omnia per temporum interualla deficiant, verbum tamen Domini in æternum stat.

Vel dicuntur in æternum fundata, quoniam præmia & supplicia quæ promittunt in æternum duratura sunt, vt ait hic magnus
August. Augustinus, vel quia Ecclesia in qua sunt hæc veritatis testimonia, in æternum duratura est, quia solidum habet fundamentum,
1. Cor. 3. nempe Christum, vt ait Paulus. Diuus Basilius per testimonia cœ-
Basilius. lum & terram intelligit, quæ ab initio temporis condita sunt, per quæ intelligere possumus ipsam veritatem æternam & inuisibi-
Rom. 1. lem, vt docet Paulus Roman. 1. Et hoc est quod in contemplatione & oratione cognouit perfectissimè iustus ac intellexit.

VIGESIMVS OCTONARIVS.

ד

Res. Vide humilitatem meam & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.

Res. Iudica iudicium meum & redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

Longe

Longe à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt. 3.Res.

Misericordiæ tuæ multæ Domine: secundum iudicium tuum viuifica me. 4.Res.

Multi qui persequuntur me tribulant me: à testimonijs tuis non declinaui. 5.Res.

Vidi præuaricantes & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt. 6.Res.

Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua viuifica me. 7.Res.

Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ. 8.Res.

INCIPIT TRACTATVS VIGESIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Vide humilitatem meam & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.

Persona hominis certantis contra fallaces induit.

PERSONA quæ in hoc vigesimo octonario introducitur, est hominis certantis aduersus fallaces in materia diuinæ legis, hoc est contra eos qui nullam curam habent doctrinæ, ac legis diuinæ, vel ediscendæ, vel obseruandæ; Quæ persona explicatur in versu sexto, vbi secundum Caietanum sic dicit, Vidi fallaces & certaui: quia dictum tuum non custodierunt, quod in idem recidit cum nostra litera. Fallaces quippe sunt in opere qui præuaricatores sunt diuinæ legis: &

quia

quia persona hæc postulat eripi, redimi, & viuificari colligitur, recognoscere se indigere auxilio diuino, nec suis confidere conatibus aut viribus, & ideo proponit suam afflictionem, ac subiectionem dicens, Vide humilitatem meam & eripe me. Litera autem quæ in eo præmittitur est, Res, vigesima inter Hebræas literas quæ significat caput, vel primatum, aut pauperem. Quoniam seruus Dei humilis, ac pauper præcipuè circa ea quæ ad caput attinent zelo Dei accenditur. Caput autem totius Christi corporis mystici veritas legis eius est, ob quam defensandam, se afflictionibus aduersariorumque certaminibus exponit, sicut coluber cum vrgetur periculo, vt ait hic Ambrosius, caput semper abscondit, & in orbem se colligens obiecta reliqui corporis parte, caput solum tueri conatur, eo quod saluo capitis vigore, læsa cætera membra fertur reparare, sic enim & tu, seruato capite, Christi seruata authoritate ac veritate legis eius, quæ inter omnes capitis primatum tenet, perire non poteris, imo hac salua veritate, cætera resarcies mala: qua perdita viuere impossibile erit. Nam sicut in corpore hominis caput omnia membra fouet, & dirigit atque sensibus implet, inde ductus venarum meatusque spiritus, sanguinis vires in totius corporis partes deriuantur, Iustrat omnia, sublato capite corpus sine nomine est, non agnoscitur, nec vllus supereſt vsus viuendi; propterea qui in aliquo damnatur crimine, ideo capite punitur eo quod caput ornamentum est totius corporis, quia qui turpi vel sceleſto reatu, bestialis immanitatis horrorem commisisse detecti sunt, formam humanæ conditionis videntur exuere. Reciſſo enim capite reliqui corporis truncus bestiarum corpori comparatur: sic à Christo capite, & ab eius veritate omnia nobis vitæ gratiæ bona promanant, quod qui abijciunt trunci, & absque nomine semper erunt. De quibus dicit Paulus ad Coloſſenses secundo. Quod non tenent caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones, subministratum & constructum crescit in augmentum Dei. Dicat ergo iustus, qui aduersus huiusmodi certat fallaces præuaricatores. Vide humilitatem meam & eripe me: ac si diceret, cum tu sis prope Domine vide afflictionem meam, & ex huiusmodi me eripe calamitatibus, quia licet propter legem tuam affligerer, eius tamen oblitus non sum: nec sustinui iniquum aliquid agere, aut odisse insidiatores meos.

Ambro.

Simile.

Simile.

Coloss. 2.

Sic Eu-

Sic Euthymius; Vbi humilitas pro afflictione capitur, sicut crebro in sacris literis fit, & sic transfert Diuus Hieronymus, sic enim orabant olim sancti afflictionem suam ante oculos diuinos proponentes, vt sic eum ad misericordiam flecterent, sic Ieremias Threnorum. 1. Vide Domine afflictionem meam, & vide Domine quoniam tribulor. Et Daniel capite nono. Aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram. Sic enim strenuus miles membra sua vulnerata ostendit regi, vt ipsum eripiat è labore certaminis. Vnde hic Ambrosius dicit; Athleta bonus membra sua monstrat, vt conuersationis suæ approbet disciplinam, monstrat etiam tunc membra sua, quando post aliquot certamina grauiora, iterum certare compellitur, vt iudex videns fessum corpus, nequaquam eum certare compellat, & tu Christo ostende labores tuos dicens; Vide humilitatem meam & eripe me. Euthymius. Thren. 1. Ambro. Simile.

Sed Diuus Ambrosius & alij hunc versum intelligunt de humilitate, quatenus virtus est: & tunc hic erit sensus. Nam cum in præcedenti octonario actum sit de clamore concluſi petentis liberari & exaudiri: & quia nemo liberatur nec exauditur, nisi per humilitatem quæ semper Deo placuit, secundum illud Iudith. 9. Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio, ideo humilitatem suam oculis omnipotentis obijcit, vt clamor eius ante maiestatem Dei ascendat. Scriptum quippe est Ecclesiast. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrauit, & donec propinquet non consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat: cernimus quippe aues, quæ vt in alta se iactent, prius se in terra inclinant pectore, atque alis puluerem attingentes: exindeque vsque ad nubes pertingunt. Imo & flamma prius flatu contrahitur, vt postea eleuetur: sic est oratio eius qui se humiliat, & tamen cum humilis sit proterba videtur eius oratio: cum non consoletur nisi appropinquet, nec discedat donec aspiciat altissimus. Est enim humilis oratio veluti blanda quædam ac molis contentio cum Deo, quæ eum ad amorem & miserationem flectit; Nã sermo molis (qualis est humilis oratio) frangit iram Dei Prouerbiorum. 15. Cui etiam congruit litera, Res, quæ significat caput, quoniam humilitas est caput quæ totum nostrorum actuum fouet corpus, inflatus autem hoc caput non tenet: quia non amplectitur Christi humilitatem, quæ est caput omnium virtutum. Ambro. Iudith. 9. Eccl. 35. Simile. Prou. 15.

tutum. Dicitur etiam primatus quoniam primatus ille qui per Christi humilitatem habetur, non datur filio maiori, ideſt, maiora de ſe ſentienti: ſed minori fratri Iacob placido, quieto, ac minora de ſe intelligenti.

Gen. 27.

Humilitas quidem virtus eſt quæ acquiri poteſt humanis viribus, ſicut aliæ virtutes acquiſitæ, ac naturales, ſicut docet Diuus Thomas. 2.2. quæſt. 161. articulo. 1. licet non fuerit à Philoſophis cognita, quia euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obcęcatum eſt inſipiens cor eorum: nam vani ſunt omnes homines in quibus non ſubeſt ſcientia Dei. Quare nihil de humilitate dixerunt, licet contineatur ſub iuſtitia legali, qua ſubditus principi obedit. Sed tamen ipſa ratio humilitatis potior eſt in humilitate, quatenus virtus infuſa eſt: non ea generalitate ſolum qua virtutes infuſæ ſunt potiores acquiſitis: ſed volumus dicere quod ipſa ratio humilitatis, potior eſt in infuſa, nam proprium principium humilitatis eſt ſe cognoſcere, & Deo ſe ſubijcere: ſed per ſolum gratiæ munus cognoſcere poſſumus defectus noſtros, & gratiam ac celſitudinem diuinam, ſecundum illud. 1. Corinthiorum. 2. Nos autem non ſpiritū huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Quare humilitas propria virtus eſt viri Chriſtiani, quam à Chriſto magiſtro ſuo apprime verbo, & exemplo edoctus eſt. Hanc virtutem ſancti tanquam caput ac fundamentum omnium virtutum ſummis laudibus efferunt, quod tamen non ſic intelligendum eſt, quaſi omnibus ſit præferenda virtutibus, cum & Theologicæ potiores ſint, & inter morales iuſtitia legalis atque religio præmineant: ſed dicitur caput ac fundamentum, quoniam aufert impedimenta ſpiritualis ædificij. Sicut quando in ædificio fundamenta aperiuntur, extrahuntur ea quæ impedire poſſunt: ſic quia humilitas aufert ſuperbiam, quæ maxime impedit ſpiritualem ſtructuram, quoniam Deus ſuperbis dicitur reſiſtere Iacob. 4. ideo dicitur fundamentum, hoc eſt dicere in noſtro vulgari (la çanja del edificio Chriſtiano.) Quod quoniam in cœlum vſque pertingere debet, profunda debet habere fundamenta. Vnde Ambroſius hic, vide humilitatem meam ait, quoniam humilitate ſuperbia vincitur, quare omni Chriſtiano neceſſaria eſt, & etiam dicitur caput ac fundamentum, quoniam nulla virtus eſt, quæ reddat hominem habiliorem ad hoc

1. Cor. 2.

Simile.

Iaco. 4.

Ambro.

ad hoc, quod à Deo recipiat bona, quod sic patebit. In omnibus enim actionibus passiuum proportionatur actiuo, & secũdum dispositionem passi splendet in eo virtus agentis, & quanto est maior virtus agens, tanto est minor potentia ex parte passi necessaria, quæcunque autem natura creata ad bonum diuinum supernaturale comparata est veluti nihil, & ideo qui se extimat nihil esse, hoc est, proprium passiuum respectu illius. Sic Isaiæ. 57. Hæc dicit excelsus, & sublimis habitans æternitatem, & sanctum nomen eius in excelso, & in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium: vt viuificet cor contritorum. Ecce quomodo quoniam excelsus est Dominus, & humilia respicit in eis operatur talibusque bona sua impartitur. Ortum autem habet humilitas ex consideratione vilitatis propriæ, & celsitudinis Dei. Considerans humilem naturæ conditionem dicebat Abraham; Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis. Genesis. 18. & Iob. 18. Putredini dixi; pater meus es tu, mater mea, & soror mea vermibus, id nobis insinuare vult Spiritus sanctus cum Michææ. 6. dicit; Humiliatio tua in medio tui, hoc est, in ventre quem voluit autor naturæ ante nos esse, vt præ oculis haberemus infirmam ac fœdam nostræ naturæ conditionem, qua vana superbia concuteretur. At secunda causa humilitatis est intuitus diuinæ maiestatis: cuius esse expers est omnis defectus. Quare in conspectu eius, infirmitas nostra clarius cernitur, secundum illud Iob. 15. Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis? Bernardus ad fratres de monte Dei. Nunquã se, ait, melius deprehendit modus humanæ imperfectionis quã in lumine vultus Dei in speculo diuinæ visionis, mens humilis in suo imo manet. Quare Diuus Augustinus humilitatem ex his duobus cõditionibus describit, dicens; Humilitas est ex intuitu propriæ conditionis, & sui conditoris voluntaria mentis inclinatio in suo imo ordinabili ad suum conditorem. Humilitas est velut quædam mentis inclinatio & genuflexio coram Deo eum semper venerans. Seneca in Epistolis sic dicit; Quod homines libentissime de alijs faciunt de te mala existima, illud tamen maximè tracta, quod in te esse infirmum senties; sic palea locum supremum tenet non sui nobilitate, sed vento, & sui vanitate, granum vero quod pretiosum est tenet locum imum: sic superbia vilis elationis opinione, vel

Esa. 57. Psal. 112. Gene. 18. Iob. 18. Mich. 6. Iob. 15. Bernar. Augusti. Seneca.

ne, vel ambitionis præsumptione super alios se extollit: humili-
Bernar. tas verò in imo remanet. Bernardus in. l. de duodecim gradibus humilitatis sic eam describit; Humilitas est veritas, qua homo verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit.

Valet autem ad humilitatis commendationem primo quia in
Eccles. 3. Scriptura maximè commendatur Ecclesiast. 3. Quanto maior es, humilia te in omnibus & coram Deo inuenies gratiam. Quanto
Gregor. maior es, ait, Gregorius in Moralibus. Mirum est, ait, cum in cordibus sublimium, regnat humilitas morum, vnde pensandum est quia potentes, quippè cum humiliter sapiunt, culmen extraneæ,
Bernar. & quasi positæ à longè virtutis acquirunt. Bernardus; Non est magnum in afflictione esse humilem. Magna prorsus & rara virtus est humilitas honorata. Ecclesiast. 7. Humilia valde spiritum
Eccl. 7. Lucæ. 14. tuum. Lucæ. 14. Recumbe in nouissimo loco. Secundo, quia Christus verbo & exemplo maximè nobis eam commẽdat. Au-
August. gustinus, Ambula per Christi humilitatem, vt venias ad æternitatem, & alibi, Medicina tumoris hominis, est humilitas Christi
Simile. erubescat homo esse superbus, quia humilis factus est Deus. Erubesceret miles sedere in scanno si videret regem sedere ad terram.
Isaiæ. 64. Isaiæ. 64. Vtinam dirumperes cœlos, & descenderes: à facie tua
Bernar. montes defluerent, id est, superbi humiliarentur. Bernardus. Intollerabilis impudentiæ est, vt vbi se exinaniuit maiestas: infletur vermiculus & tumescat. Magisterium humilitatis specialiter sibi
Matth. 11. Christus ascribit. Matthæi. 11. Discite à me, quia mittis sum & August. humilis corde. Super quo Augustinus libro de Virginitate; Non dicit, discite à me mundum fabricare aut mortuos suscitare, sed quia mittis sum, & humilis corde. O doctrinam salutarem! O magistrum Dominumque mortalium, quibus mors poculo superbiæ propinata atque trãsfusa est! Noluit dicere quod ipse non nosset, noluit iubere quod ipse non faceret: ita ne magnum est esse paruum, vt nisi à te qui tam magnus es fieret, disci omnino non posset? Ita plane non enim inuenitur aliter quies animæ nisi inquieto tumore digesto, & quia ex humili matre, humili loco nasci & cætera omnia, quæ humilitatis sunt assumere voluit. Hoc erit vobis signum, ait Angelus ad pastores, inuenietis puerum pannis inuolutum & positum in præsæpio. Vbi
Bernardus Bernardus. In signum positi sunt panni tui ô bone Iesu, sed insignum cui hodie à multis contradicitur; sic plane sic decet: vt vin-

cat etiam

cat etiam humilitate, qui sublimitate vincebat. Tertio, quoniam
miro modo humilitas placet Deo Canticorum. 1. Cum esset rex Cant. 1.
in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum, id est, humilitas, nardus enim humilis arbor est, odor autem bonus com-
placentiam in Scriptura significat, secundum illud, Dirigatur ora- Psal. 140.
tio mea sicut incensum in conspectu tuo, id est, accepta & placita
sit ante Deum: sicut species aromaticæ cum in puluerem redigun
tur vehementius redolent, sic bona hominis cum per humilita-
tem quasi comminuta fuerint. Cant. 5. Quæ est ista quæ ascendit Cant. 5.
de deserto sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, &
vniuersi pulueris pigmentarij? & Psalmista. Respexit in orationē Psal. 101.
humilium, vnde Gregorius; Magnus creatori nostro ad recipien Gregor.
dum fletus humilium misericordiæ sinus. Quare alibi Psalmus in Psal. 135.
humilitate nostra memor fuit nostri. Quarto, quoniam humilitas
gratiam haurit, vt vas inclinatū. Eccle. 13. Humiliare Deo & ex- Eccle. 13.
pecta manus eius, quare vasa vacua impleta sunt oleo, hoc est, di-
uina misericordia. 4. Reg. Humiles glorificat Deus. Iob. 22. Qui 4. Reg. 4.
humiliatus fuerit, erit in gloria. & Psal. Tu populum humilem Iob. 22.
saluum facies, & humiles spiritu saluabis. Nec mirum hæc enim Psal. 17.
virtus specialiter subdit hominem maiestati Dei, est & fidelissima
Deo, quia non sibi vsurpat quæ sunt Dei: nam ipsa dicit illud. 1.
Corinth. 4. Quid habes quod non accepisti? charitatem reparat. 1. Cor. 4.
Bernar. Sola virtus humilitatis læsæ est reparatio charitatis. Nam Bernar.
videmus per cōtritionē humilem reparari in peccatore. Laqueum
euadit. Vnde cum D. Antonius mundum plenum laqueis vide- D. Anto-
ret exclamauit & dixit, & quis effugiet laqueos hos omnes? & au- nius.
diuit vocem dicentis, sola humilitas Antoni. Item humilitas paca-
tissima est: nam & cum suo contrario pacem habet: nempè cum
superbia, quis nam vidit vnquam ignem, cum aqua pacem habe-
re? nullus hominum certe, & tamen humilitatis virtus cum super-
bia pacata est. Superbus alium superbum non capit imo expellit
ac pungit, tumor enim vnius alterius ferit tumorem. Apud geo-
metras demonstratur quod spherica corpora quæ quasi tumida Simile.
sunt: non possunt se contingere nisi in solo punto. Vnde pungere
se inuicē possunt nō tamen sibi coaptari: sic superbi qui turgidi ac
tumentes sunt. Vnde Prou. 13. Inter superbos semper sunt iurgia, Prouer. 13.
at vero corpus concauum, in concauitate illa, quæ vacua est sphe-
ricum corpus atque rotundum in se capit. Sic humilis superbum

Isaiæ. 11. pacificè recipit atque pertractat. Vnde Isa. 11. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit vitulus & leo, & ouis simul morabuntur, hoc est, superbi cum humilibus, & puer paruulus, id est, humilis minabit eos.

Scire etiam debes, quomodo acquiratur humilitas, quæ tot commoda affert. Et dico quod licet virtutes potissimè sedem habeant in potentijs interioribus, tamen præcipuum negotium est adhibendum circa exteriora: nam consentaneum est hominem per sensibilia ad interiora deduci. Propterea volenti parare habitum abstinentiæ exteriora necessaria sunt, nempe ieiunia, sobrietates &c. & hoc potissime in humilitate necessarium est: non tantum quia à facilioribus est inchoandum: sed quia per exercitium humilitatis paulatim abscinditur verecundia seruandi ea, quæ coram hominibus despectibilia apparent; & ideo qui vult acquirere humilitatem ab exterioribus debet incipere. Vnde instituta sunt huiusmodi exercitia in religionibus dum modo non sint inutilia irrisione digna, quæ plus vanitatis ac superbiæ, quam virtutis & veræ humilitatis præseferant. (Que sea mas el
D. Tho. ruydo que las nuezes.) Vide Diuum Thomam. 2.2. quæst. 161. artic. 6. ad secūdum. Dicat ergo verus Dei cultor & sanctus. Vide
Hilarius. humilitatem meam; vbi Hilarius sic ait; Non regni opes, non spiritum prophetiæ, non aliquid humanæ iactantiæ nominat conspici in se, sed humilitatē præcatur. (& eripe me.) Nam superbus malis innectitur, vt humilietur, humilis eripitur vt exaltetur, vt ait hîc glossa. (Quia legem tuam nō sum oblitus.) In qua veluti peculiare ius habetur; Qui se humiliat exaltabitur & qui se exaltat hu-
Luc. 18. Auguſt. miliabitur, vt ait hic magnus Augustinus.

VERSVS SECVNDVS.

Iudica iudicium meum & redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

Auguſt. AVgustinus vult, quod hic versus sit veluti repetitio superioris, quod enim ait, vide humilitatem meam, hoc est, iudica iudicium meum, & quod ait, eripe me, hoc est, & redime me, quod vero supra dictum est, quia legem tuam non sum oblitus, huic congruit, quod hic dicitur; propter eloquium tuum viuifica me. Ipsum enim eloquium est lex Dei, quam non est

oblitus,

oblitus, vt se exaltandus humiliaret, ad ipsam vero exaltationem pertinet, quod ait, Viuifica me, quia sanctorũ exaltatio vita æterna est.

Vel dic quod petit eripi, hoc modo, vt à Deo iudicetur causa sua: nam quem scit æquissimum esse etiam nouit & pijssimum, potiusque ab eo iudicare, quam ab homine iniusto & impio desiderat, secundum illud Iob. 6. Qui cœpit ipse me conterat: soluat Iob. 6. manum suam & succidat me; ac si diceret. Ipse me vel condemnet vel absoluat, viuificet vel occidat: dum modo ad impiorum hominum iudicium non me remittat. Scio enim ipsum pollicitum esse vitam his, qui suæ pijssimæ maiestati ex corde se tradunt. Id etiam significare voluit Rex Dauid 2. Regum. 24. cum 2. Reg. 24. dixit; Melius est mihi, incidere in manus Dei, (multæ enim misericordiæ sunt eius) quam in manus hominum. Vel tertio vt postulet Deum sibi tanquam iudicem & patronũ causæ suæ. Vnde Caietanus legit; Litiga litem meam, & eripe me, hoc est, ad similitu Caiet. dinem aduocati atque patroni assume causam meam, & à tot fallacijs eripe me, vt viuam propter promissa tua.

Obserua quod in nobis duplex est iudicium, quo pro peccatis nostris iudicamur. Vnum est iudicium nostrum, aliud est iudicium Dei, iudicium nostrũ dicitur; quo nos voluntarie nos ipsos iudicamus, nos ipsos pro peccatis nostris mortificantes, & carnem castigantes, & hoc vel in satisfactionem præteritorum peccatorum, vel in cautelam futurorũ. Sic enim se ipsum iudicabat Apostolus cum 1. Corinthiorum. 9. dicebat; Castigo corpus meũ &c. 1. Cor. 9. Aliud est iudicium Dei, quod nos quidem nõ assumimus immissum tamẽ tolleramus, sicut sunt flegella quæ ab extrinseco à Deo nobis immittuntur pro nostris delictis, de quibus Psal. 9. dicitur; Psal. 9. Cognoscetur Dominus iudicia faciens. Primum autem iudicium quo homo seipsum iudicat plus Deo placet, quam aliud ab extrinseco illatum, nam sic contritio est iudicium nostrum, quam Deus summopere optat: de quo iudicio loquitur hic Psalmista, dicens; Iudica iudicium meum, & redime me: quasi diceret, quia Deus videt quod me ipsum iudico, ideo me redimit à peccato. Et huius iudicij solum in præsenti est tempus, quia hic quisque seipsum iudicare potest, quod in futuro non habebit locum. De quo iudicio dicitur Iob. 34. Nequaquam vltra in hominis est potestate, Iob. 34. vt veniat ad iudicium. Vbi Gregorius. 25. Moral. cap. 6. sic ait, Gregor.

Hîc nimirum, non illud iudicium designatur, quod per æternam retributionem punit, sed quod mente conceptum per conuersionem diluit, & quod est illud iudicium nisi de quo Apostolus dicit. 1. ad Corinthios. 11. Si nosmetipsos iudicaremus non vtique iudicaremur? & Psalmo. 98. Honor regis iudicium diligit. Vt videlicet, qui iam Dominum honorat ex fide solicite consideret, quid ei debeat in operatione. & alibi dicitur; Iudicare coram Domino & expecta eum. Coram Domino iudicatur, qui corde Dominum conspicit, & actus suos sub eius pœnitentia solicita inquisitione discernit. Quem tanto securius quisque expectat, quanto quotidie vitam suam solicitus examinat. Qui enim ad extremum eius iudicium venit, nec iam coram illo, sed ab illo iudicatur. Debet ergo vniuscuiusque mens, & causas suas apud Dominum, & causas suas coram se solicita inquisitione discutere: debet caute pensare vel quæ bona ab eo percepit vel quæ mala bonis illis peruerse viuendo respondet, quod electi facere quotidie non cessant, pœnitendo feriunt, quod superbè commisserunt, ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent. Nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos plenius debeat: nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat, quod iudicium eo certius punit quo interius sæuit. Vnusquisque enim cum causam huius examinis contra se aggredi cœperit, ipse est actor qui exhibet, ipse est reus, qui exhibetur: odit qualem se fuisse inuenerit, & ipse est qui semetipsum insequitur illum qui fuit; atque ab ipso homine aduersus semetipsum fit quædam rixa in animo parturiens pacem cum Domino, & subdit; Quia ergo nunc in potestate nostra est internum mentis nostræ contra nos subire iudicium, recognoscendo accusemus nosmetipsos, & quales fuimus pœnitendo torqueamus: non cessemus dum licet iudicare, quod fecimus. Vn-
Prou. 11. Prouerbiorum. 11. dicitur; Cogitationes iustorum iudicia. Hactenus D. Gregorius. Et certè hoc iudicium nostrum exigit à nobis Deus, vt excusemus suum: quod portare nequaquam poterimus. Si enim Angeli, vt ait Petrus. 2. Epist. c. 2. qui spiritualis naturæ sunt, non possunt portare iudicium eius, quid nos miselli, ac
Ierem. 1. imbecilles portare valebimus? Vnde & per Prophetam Iere. ca. 2. dicit Dominus; Quid vis vt iudicio cõtendam tecum? ac si diceret, tu te ipsum discutiendo iudica, ne me vt te iudicẽ compellas: non

enim

enim euadere poteris iudicium meum. Hinc illa vox ad primum parentem, Adam vbi es? non quasi ignorans vbi nam lateret id Gen. 3.
interrogat Deus, cum nulla creatura sit inuisibilis in conspectu Hebr. 4.
eius: sed occasionem præbere voluit, vt ipse fateretur peccatum
suum ac se iudicaret, ne in Dei iudicium incideret. Horrendum Hebr. 10.
quippè est incidere in manus Dei viuentis. Idem voluit cum fra-
tricidam Cain interrogauit, vbi esset Abel frater suus. Imò Domi- Gen. 4.
nus id cum Samaritana agebat cum ei dixit, vt vocaret virũ suum, Ioan. 4.
quasi eam ponens in via vt fateretur peccatum suum, sed quia ce-
lare voluit ipse ei improperauit dicens, quod esset cum alieno vi-
ro. Confitere ô homo peccatum tuum ad auriculam sacerdotis,
sub sigillo illo quod aperiri non potest: nisi vellis quod Deus co-
ram Angelis & hominibus manifestet in die iudicij. Ideo quippè Psal. 31.
dicuntur tecta peccata pœnitentiũ, quia si in occulto modo con-
fitentur non exibunt in publico, vt confundantur. Vnde Isa. 43. Esai. 43.
secundum Septuaginta dicitur; Dic tu prior iniquitatem tuam, vt
iustificeris. & Psal. Dixi & confitebor aduersum me iniustitiam Psal. 31.
meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei, hoc enim
singulare est apud Dei tribunal, quod cũ in alijs si reus confitetur
peccatum damnatur ad mortem, in hoc reus si fassus fuerit deli-
ctum suum absoluitur; Ego te absoluo, subinfert iudex, post rei ac
peccatoris confessionem, & sic intellige illud Iob. 9. Verebar om- Iob. 9.
nia opera mea sciens quod non parceris delinquenti: quoniam
nisi te ipsum iudicaueris in hac vita ac punieris erit in alia punitio
tua. Nullum ergo crimen erit impunitum, quoniam nisi in præ-
senti vita, per proprium iudicium voluntarie castigauerit impius,
submittendo se Ecclesiæ iudicio, in futura æternaliter soluet.

Vltimo intellige carmen hoc de iudicio, quo per aduersa iu-
dicamur à Domino, vt vult hic Diuus Ambros. ac si diceret; Iu- Ambros.
dica iudicium meum &c. id est, hic fac iudicium meum, hic puni
peccata mea, hic vre, hic seca, hic percute, hic flagella: quia
hic iudicatus liberabor à culpa, & saluabor in gloria. Et hoc est
quod subdit, & redime me, id est, per talia iudicia redimes me à
culpa: illos quippè solos præsentia iudicia saluant, quos emen-
dant, ait Gregorius. (Secũdum eloquium tuum viuifica me.) Quia Gregor.
per talia iudicia castigatus æternaliter viuam, sic enim dicit Do-
minus Deuter. 32. Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam, Deut. 32.
& ego sanabo.

VERSVS TERTIVS.

Longe à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt.

HIC ostendit pœnam, ac culpam peccatorum qui statuta Dei contemnunt: vel ea fallaciter interpretantur, dicens; Longe &c. quia iustificationes tuas non exquesierũt. Hæc est culpa propter quam longè est salus ab eis, secundum illud
Prou. 15. Prouerbiorum. 15. Longè est Dominus ab impijs Metaphoricus sermo est; verè enim Deus longe à peccatoribus nõ est distantia locali, sed dissimilitudinis. Sunt enim valde dissimiles diuinæ voluntati, quæ odit peccata, in quibus tamen ipsi delectantur. Vnde eodem capite dicit Sapiens; Cor stultorum dissimile erit.

Simile. Obserua ideo à peccatoribus longè est salus: quia ipsi saluti appropinquare nolunt, sicut enim anima nunquam deserit corpus: nisi ex defectu corporis, vt puta proper infirmitatem, senium vel illationem passionis ab extra: sic & Deus animam non deserit, nisi propter defectum ipsius animæ, vnde non Deus qui est salus elongat se ab eis, sed ipsi à Deo, non quidem loco, sed moribus id ergo est longè esse à Deo, Deum deserere, id est Deum deserere, mandata eius non custodire. Vnde ideo longè à peccatoribus salus, quia iustificationes, hoc est mandata Dei, non
Luc. 15. custodierunt, quod in parabola de filio Prodigo adumbratum est cum dicit abijsse in regionem longinquam à patre suo, quoniam infinitè distat peccator à Deo: nam peccatum in quantum aduersatur Deo, qui infinitus est, infinitatem quandam dicit; Quare dum est in peccato mortali (de hoc quippè loquimur) appropinquare Deo non potest: Deus autem non se elongat à no-
Lucæ. 22. bis nisi quantum iactus est lapidis, vt patet Lucæ. 22. Vt si peccator inuocet citissime audiat: nam in quacunque hora ingemuerit peccatum suum præstò adest Deus illi, ipsi ergo se à Deo longissime distrahunt, & ideo ab eo dereliquuntur. Quoniam Deus ad animam venit non vocatus: non tamen vadit nisi reiectus.

Longe à peccatoribus salus, quia longe à cordibus ac desiderijs eorum: quoniam iustificationes Dei non exquirunt, vt ea opere
Isaiæ. 58. compleant, licet fortè aliqui eas exquirunt, vt sciant Isaiæ. 58. Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt. Quasi gens quæ iustitiã fecerit, & quæ iudicium Dei sui nõ dereliquerit;

Rogant

Rogant me iudicia iustitiæ & appropinquare Deo volunt, tamen non appropinquant, nisi ore tenus: secũdum illud Ierem. 12. Prope es tu ori eorum & longe à renibus eorum. Ierem. 12.

(Lõgè à peccatoribus salus). Multiplex est salus vna carnis, qua etiam peccatores fruuntur: alia est sanitas spiritus hæc est sanitas gratiæ quæ tantum est bonorum: alia cælestis, id est, gloriæ quæ ad præcedentem consequitur, prima tollit morbos corporis, secũda spiritus, tertia vtrosque quando nec in carne infirmitas: nec in anima peccatum erit. Quoniam absterget Deus omnem lachrymam: vt dicitur Apoc. 21. Est & quarta salus, quæ est fons aliarũ, hæc est Christus Iesus de qua Ioan. 4. Salus ex Iudæis est. Ab hac etiam elongabuntur peccatores in perpetuũ, cum à corpore exierint: audient quippe, tremendam illam, ac omnium terribiliũ sententiam, ab ore ipsius iudicis promulgatam cum dicet eis. Ite (y d os de mi) à quo fugas eos Domine à te qui es fons vitæ, salus, quies, ac beatitudo omnium? Quo ibo ab spiritu tuo, tantillum te cognouerat Petrus & dicebat; Quo ibimus à te Domine verba enim vitæ æternæ habes? Scintillam quandam immensæ lucis tuæ in transfiguratione viderat: & diuelli ab illo loco nolebat: sed dicebat; Bonum est nos hic esse. Quomodo ergo, id ferre poterũt mali à te qui bonum omnium es: in sempiternũ diuelli? Expulsisti à te fratricidam illum primum & omnibus membris tremens per longissimam vitam tremebũdus permansit. Quid faciet miser homunculus, quem à te in sempiternum expuleris? Quot angustiæ, dolores, tremores, dentium stridores apprehendent eum? Discedi te à me, à me inquam, qui summum omnium rerum bonum sum, ergo si à bono summo eos expellis, in summum rerum omnium malum eos detrudere vis: vt adimpleas illud Sophoniæ. 1. Dispergam eos qui auertuntur de post tergum Domini, & qui non exquæsierunt Dominum: nec inuestigauerunt eum, longè ergo à peccatoribus salus, cum à te qui æterna salus es in æternum elongabuntur. Apoc. 21. Ioan. 4. Matth. 25. Psal. 138. Ioan. 6. Matth. 17. Genes. 4. Sopho. 1.

Obserua. Quando peccatores elongantur à Deo errant circa diuina & cælestia propter nimiam distantiam. Nam vt docet Basilius, nimia distantia circa tria facit errare, nempe circa quantitatem qualitatem, ac circa figuram. De primo ponit Basilius exemplum in Sole qui propter longum interuallum quo à nobis distat vix pedalis quantitatis apparet nobis in diametro, cum absq; Basilius. Basilius.

mensura maior sit: circa qualitatem est exemplum de velis nauium quæ cum sint alba apparent multum distantibus esse nigra, circa figuram etiam erratur, vt patet in turribus quæ cum sint quadratæ apparent longè rotundæ, vt dicit autor de visu propositione decima, quia in magna distantia anguli quadrati nō immutāt sensum: hoc modo peccatores elongati à Deo tripliciter errāt circa futuram gloriam circa eius quantitatem non considerantes quàm magna est multitudo dulcedinis Dei, & illud, ô Israel quàm magna est domus Domini, & ingens locus habitationis eius! circa qualitatem non considerant, quia nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit gloria quam præparauit Deus diligentibus se, imò & circa figuram decipiuntur, nec enim animaduertunt quam stabilis sit & æterna est enim in quadro posita sicut dicitur Apocalypsis. 21. Ipsi autem credunt eam esse rotundam, id est, volubilem & caducam, vnde longè à peccatoribus salus &c.

Obseruādum deniq;. Peccator dupliciter accipitur vel quòd habilis est ad peccandum: & sic omnis homo peccator dicitur in vita præsenti, quemadmodum & pictor dicitur, non ab actu pingendi: quia etiam dormiens pictor est: sed ab habilitate. Secundò dicitur peccator ab actu peccandi, vel ab ipso peccato in quo iacet, & sic accipitur peccator hic. Vnde Gualfredus exponēs hūc versum dicit; Longè à peccatoribus salus verum est si permanent in peccatis, dum dissimulant, dum excusant, dum vel peccant in spe vel desperantes in malorum profundum decidunt contemnentes, talia quippe peccata separant nos & Deum, & murum interponunt.

Gualfredus.

VERSVS QVARTVS.

Misericordiæ tuæ multæ Domine: secundum iudicium tuum viuifica me.

HOC est dicere, licet à peccatoribus longè sit salus, hoc est Christus, tamen misericordiæ multæ sunt Domini. Quibus præsto es peccatoribus quærentibus te: nam effectus diuinæ pietatis, multi & varij sunt, multipliciterque misertus es nobis, imò mille & mirabilibus modis nosti succurrere miseris: sicut scriptum est Threnorum. 3. Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes eius: nec enim

Thren. 3.

poterit

poterit continere in ira sua misericordias suas. Deus puniebat quidem Iudæos per Chaldæorum captiuitatem, nec tamen interim misericordiæ obliuiscebatur, quoniam non vsque ad internetionē sæuiebat gladius eius, vnde & subdit ibidem; Quia si abiecit & miserebitur, secundum multitudinem misericordiarum suarum, & Iob decimo. Licet hæc celes in corde tuo, tamē scio quod vniuersorum memineris, hoc est etiam si aliquando ob scelera nostra misericordiam celes in corde tuo, non tamen obliuiscaris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ cum aliquando dixeris per Isaiam; Nūquid obliuisci poterit mulier infantis vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen ne obliuiscar tui. Vel ipsa vna, ac simplex misericordia Dei vocata est pluraliter misericordiæ, propter multiplicem actum suum, misericordiæ ergo Domini multæ quia & si longè sit à peccatoribus salus: tamen nec peccator desperes, quia multæ sunt misericordiæ Domini. Vnde Ambrosius hìc; Multæ misericordiæ Domini, quia qui suo peccato pereunt misericordia Domini liberantur.

2. reg. 2.
Iob. 10.
Psalm. 43.
Isaiæ. 49.
Ambros.

Obserua; Misericordiæ Domini multę dicuntur, quia sunt vniuersales Psalm. 32. Misericordia Domini plena est terra. & Psalmo. 47. Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui: vbi Bernardus sermone de Purificatione ait; In medio templi nostræ animæ misericordia Dei est, non in angulo aut diuersorio, quia non est apud Deum acceptio personarum, in communi posita est, omnibus offertur, & nemo illius expers est, nisi qui renuit; Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui: longè est hæc gratiarum actio à voce illa gementis, Domine in cælo misericordia tua, quid enim, videtur ne tibi in medio fuisse misericordia cum apud solos cæligenas haberetur? at vbi Christus minoratus paulò minus ab angelis factus est Dei & hominis medius, ex hoc suscepimus Deus misericordiā tuam, in medio templi tui, eramus enim nos natura filij iræ: sed consequuti sumus misericordiam, & non solum sunt vniuersales verum etiam sunt magnæ. Psalm. quinquagesimo. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, vbi Bernardus docet, quod sicut sunt peccata minima, mediocria, & maxima. Ita & misericordia, parua enim misericordia est dare temporalia, mediocris expectare peccatorem ad pœnitentiam, magna indignum coronare & ad gloriam Dei restituere. Magno igitur

Psalm. 32.
Psalm. 47.
Bernard.
psalm. 50.
Bernard.

igitur peccatori magna est opus misericordia, & vbi abundauit
Roma. 5. delictum superabundabit & gratia Roma. 5. & ideo, vbi abundauit delictum vel iniquitas datus est Christus qui magna eleemosyna fuit, priscis autem parua, vtpote Abrahã Moyses &c. & dicitur parua misericordia vel mediocris non in se, sed in comparatione cæterarum alioquin magna misericordia est expectare peccatorem cum angelum non expectauerit, sed confestim damnauerit eum, & certe quantum ad effectum plus misere magis miseretur Deus, licet secundum se æqualis sit omnibus misericordia Dei: vtpote qui ipse Deus est qui non recipit magis aut minus, est ergo misericordia Dei & vniuersalis & magna, est etiam multiplex
Psalm. 50. vnde subiungit Psalm. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Vbi miserationes pro ipsis effectibus, & operibus misericordiæ sumuntur, qui multi sunt, quoniam vt à principio diximus mille modis nobis misericordiam tribuit: illum aduersis sanat, hunc prosperis, alium in nuptijs, istum in cælibatu, illum præmij amore allectum, alterum timore pœnarum concussum, hunc blanditijs, illum minis, hunc velociter rapiendo, alterium misericorditer expectando, istum in abscondito, illum in propatulo: igitur in præcedenti versiculo misericordiam Dei magnificauit, secundũ quantitatem continuam dicens, magnam, hic autem secundum quantitatem discretam, dicens; Secundum multitudinem. Bene autem dicitur misericordia Dei multiplex & magna, nempe intensiuè, extensiuè, & duratiuè; intensiuè est multa & est fortis, quia delet peccatum, quod est tantæ malitiæ, vt pro eo nullus mortalium satisfacere possit: vt ostendit Diuus Anselmus. 1. libr. cur Deus homo. capit. sexto. Vbi ostendit, quod oporteret dare hominem in satisfactionem peccati commissi aliquid maius omni eo, quod non est Deus, quod nullus mortalium facere posset, & ideo ex misericordia Deus incarnatus est, vt pro homine satisfaceret factus homo: sed quod teneretur homo dare pro peccato aliquid maius omni eo, quod non est Deus, probat
Anselm. Anselmus cap. 21. quia homo non satisfacit pro peccatis suis nisi reddat aliquid maius, quam sit illud pro quo peccare non deberet. Vt qui in prætorem iniurius est, vt defendat regem nihil debet: quia aliquid maius dat, quam sit illud pro quo peccare non deberet; sed si propter aliquid inferius à prætore

tore eum offenderet,reus esset,ac debitor,nec satisfaceret, nisi per aliquod opus excellens detrimento quod accepit prætor: vt Ionathas qui prætermisit adiurationē patris sui regis Saul, ob quod erat debitor pœnæ quam intulerat rex, sed quia maius beneficiū contulit Reipublicæ Iudæorum ob lucratam ex Philistæis illustrem victoriam: absolutus est à pœna quia maius opus fecit quã fuerit prætermissio præcepti patris. 1.Reg.14. Debet ergo peccator reddere aliquod maius quam sit illud pro quo peccare non debet,sed pro omni eo quod non est Deus non debuit homo peccare:ergo oportet pro peccato reddere aliquid maius omni eo quod non est Deus,& istud est vita Christi;& ideo dicitur ad Titum.3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Ista ergo misericordia fuit fortis intensiuè,nam vt Philosophus docet,primo de cęlo,virtus & fortitudo potentiæ actiuæ terminatur per maximum, in quod potest. Quare si esset aliqua potentia quę posset in duplum,triplum,quadruplum,& sic in infinitum illa diceretur infinita intensiuè: sed talis est Dei misericordia quia non est dare peccatum ita graue, vel magnum quin misericordia Dei maior sit ad remittendum: ideo quippe dicitur Deus præstabilis super malitia (porque no ay pecados que puedan agotar su misericordia). Et Sapien. 8. dicitur quod sapientia vincit malitiam.

1. reg. 14.

Titum. 3.

Aristotel.

Ioelis. 2.

Sapien. 8.

Est etiam misericordia Dei infinita extensiuè, quod patet primo ex parte subiecti nempe Christi Dei:nam si quis vicinis omnibus cõcederet riuulos de fonte sua,ita vt quis pro libito aquæ ductus faceret;signum esset fontem illum perennem aquarumque multarum esse:hoc modo Deus pater filium suum, qui fons sapiẽtię est,verbum Dei in excelsis misit in mundum:& voluit eum scaturire de terra vteri virginalis,& vt omnibus esset copiosus permisit cuilibet riuulum sibi facere,quando Iudæorum & Gentiliũ voluntati reddidit illum vt ipsum crucifigerent: & alius lancea, alius clauis,alius spinis,alius flagellis,aquæ ductus sibi facerent, vt omnibus prodesset ad vitam,cuius virtus ad omnes sufficientissima est. Vnde Ierem. 42.dicitur in plurali; Dabo vobis misericordias, ex parte etiam hominis recipientis hanc misericordiam patet eius sufficientissima, imò & redundans copia, nam Deus homini multipliciter miseretur;primo præseruando vt caueat: secundo expectando vt reddeat,tertiò condonando vt pœniteat. Vnde

Simile.

Eccle. 1.

Ierem. 42.

Augustſt.

Auguſt. Auguſt. 2. Confeſ. Gratiæ ac miſericordiæ tuæ deputo quæcũq; mala non feci, quia te duce nõ feci. Eſt & infinita duratione: nam quantumcunque tarde peccator veniat, ſi pœniteat, indulgẽtiam conſequitur, ſemperq; peccatoribus ianua eius patuit, vt patet in Bernard. latrone, vnde Bernard. ſuper Cantica, Omnino propter miſericordiam tuam poſt te currimus, videntes quod non ſpernis pauperẽ, peccatorem non horres: non horruiſti latronem confitẽtem non lachrymantem meretricem, non chananeam deprecantẽ non deprehenſam in adulterio, non ſedentem in theloneo, non ſupplicãtem publicanum, non perſecutorem Paulum, non ipſos tuoscrucifixores rectè ergo miſericordiæ Dei multæ & magnæ dicuntur, cum tot & tam magnos effectus creent. Econtra autem miſericordia hominum eſt debilis, & modica multipliciter, primo intenſiuè, quia vix quis mouetur ad compaſsionem alterius iuxta 2. Tim. 2. illud ſecundæ Timotheum. 2. Erunt homines amantes ſeipſos ſine miſericordia: ſibi ipſis ſolum bene facientes erunt. Secundò extenſiuè quia ſi fortè ad alium extenditur eius pietas, vel eſt ſolum ad conſanguineum vel propinquum, non tamen ad extraneum, & ideo dicitur Eccleſiaſt. 18. Eccle. 18. Miſeratio hominis circa proximum ſuum: miſericordia autẽ Domini ſuper omnem carnem. Tertiò eſt breuis duratione, quia non durat niſi quandiu Oſeæ. 6. ob oculos cernitur homo, vt dicitur Oſeæ ſexto. Miſericordia veſtra quaſi nubes matutina & quaſi ros mane pertranſiens, non Tob. 4. ſic docuit Tobias filium ſuum ſed ait, capit. quarto. Quantum potueris eſto miſericos. Et Paulus Coloſſenſes tertio. Induite vos Coloſſ. 3. ſicut electi Dei, viſcera miſericordiæ, non dicit verba, ſed viſcera: quia multi verbis compatiuntur, ſed operibus pauci. Vnde Rabbanus Rabbanus in quoddam ſermone, in reſurrectione coram omnibus angelis in conuentu omnium reſurgentiũ, non dicetur quod Abel fuit paſſus, quod Noe mundum ſeruauit, quod Abraham fidelis fuit, quod Moyſes legem dedit, quod Helias in cælum aſcendit, quod Petrus reſupinus crucem aſcenderit, quod Paulus decapitatus fuit, quod Laurentius combuſtus, omnia enim hæc Chriſtus tacet, & ſolum de operibus miſericordiæ loquitur, dicens, Eſuriui & dediſtis mihi manducare, ſitiui, & dediſtis mi bibere, &c. vt oſtendat quod qui miſericors eſt, & ipſe à Deo miſericordiam meretur. Miſericordiæ ergo tuæ Domine multæ & magnæ, adhuc enim & multiplex eſt miſericordia Dei,

nempe

nempè præueniens quoad boni propositi inspirationem Psalm. quinquagesimo octauo. Misericordia Domini præueniet me, sub- Psalm. 58.
sequens quantum ad meritorum cooperationem, Psalm. vigesi- Psalm. 22
mo secundo. Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus
vitæ meæ: perficiens quo ad præmij æterni retributionem, I- Isaiæ. 49.
saiæ. 49. Non esurient nec sitient amplius: nec percutiet eos æstas
& Sol: quia miserator eorum teget eos. Dicat ergo propheta; Mi
sericordiæ tuæ multæ Domine: ideo miserere mei secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum.

(Secundum iudicium tuum viuifica me). Vbi Ambrosius ait, Ambros.
Quomodo cum dixerit multas esse Dei miserationes secundum
iudicium eius viuificari poscit: maximè cum alibi dixerit; Non
intres in iudicium cum seruo tuo Domine? Psalm. 142. Respon Psal. 142.
det; Sed aliud est iudicium illud beneficiorum Christi, cui respon
dere non possumus. Quis enim referre potest debitum naturæ,
debitum salutis & gratiæ? aliud est iudicium quo fragilitates no-
stræ naturæ censemur, in hoc tamen iudicio misericordia cum iu-
stitia copulata est, vt veritas iudicij misericordiã Dei tempe-
retur: hactenus Ambrosius. Maximè cum Christus Dominus
qui noster est futurus iudex, multarum personarum officia
sumpserit. Est enim pastor, aduocatus, reus cum pœnas nostras
exolueritur & iudex: nec enim mancipium tibi tot operas im- Philip. 2.
pendit quot Christus (qui formam serui accepit) exhibuit: cum
& tuos lauauerit pedes, atque semetipsum ad omnium volun-
tatem tradidit, si fortem eum volueris leo est, si mansuetum
agnus, si seruum formam serui accepit, si custodem pastor
est: si patronum aduocatus noster est apud patrem, denique 1. Ioan. 2.
quidquid volueris in eo inuenies, ita vt possis dicere, quod
vxor Tobiæ de suo dicebat gnato; Omnia in te solo habemus. Tobiæ. 10.
Igitur non trepidat Propheta eius iudicium in hac vita cum
tot admixtum sit misericordijs: nam si iudex, & Patronus at-
que aduocatus etiam est, si leo etiam agnus si Dominus etiam
seruus, si rex etiam pater, cum ergo tot sint misericordiæ tuæ
Domine etiam iudiciũ tuum in hac vita postulo: nam cum illud,
tot constipatum, ac circundatũ misericordijs video, non ita acsi nu
dum aspicerem perhorresco, vt qui iudicem, suis patronis socia-
tum videt, minus timet: quam si solũ videret; Viuifica me ergo se- Simile.
cundum

cundum iudicium tuum; Quoniam non solum misericordia tua verum etiam iustitia vitam tribuit: nam in Christo omnia vita sunt, est enim arbor vitæ cuius & fructus & fólia viuificabant. Et
Ambros. Ioan. 1. sic intelligit Diuus Ambr. illud Ioan. 1. Quod factũ est in ipso vita erat, ideſt tam diuinitas quæ nõ est facta, quam humanitas quæ facta fuit, omnia in Christo vita sunt, miseretur vt Deus : iudex
Ioan. 5. est inquantum homo secundum illud Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est: secundum vtraque ergo vita viuificans est, & ideo dicit propheta etiam secundum iudi
Gloss. cium tuum viuifica me. Vel secundum glossam potest intelligi de iudicio miserationis quo in præsenti parcet peccantibus.

VERSVS QVINTVS.

Multi qui persequuntur me tribulant me : à testimonijs tuis non declinaui.

QVia posset aliquis quærere quare tam anxiè hanc viuificationem posceret? respondet dicens; Quoniam multi qui
Psalm. 33. persequuntur me & tribulant me Supra Psal. 33. dici-
Ierem. 20. tur, Multæ tribulationes iustorũ, & Ierem. 20. in persona iusti dicitur; Audiui contumelias multorum & terrorem in circuitu, persequimini & persequamur eum, ab omnibus viris, qui erant pacifici mei. Multi sunt persecutores iustorum. Primus est caro, quæ
Galat. 5. blanditijs in peccatum allicit, de quo Paul. Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, quæ persequutio præfigurata est in Da-
Iudi. 6. lila & Sanſone quæ illum crinibus expoliauit recumbentem in
Figura. gremio suo, atq; Philistæis tradidit, qui erutis oculis ipsum in mola, molere fecerunt Iud. 6. Ita & caro spiritum sibi consentientem virtutibus ac sanctis meditationibus expoliat, & in Philistæorum manus hoc est demonum eum tradit, qui & rationis vsum & cælestium contemplationem in eo excęcant & ad pistrinum, & mo-
Mich. 7. lam molere faciũt, hoc est temporalium solicitudine eum distendunt. Vnde Mich. 7. dicitur; Ab ea quæ dormit in sinu tuo custo-
Eccle. 9. di clausura oris tui. Et Eccles. 9. Non des mulieri (ideſt carni) potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua & confundaris.
Gene. 37. Secundus aduersarius est mundus, qui Gen. 37. præfiguratus fuit in Labam qui persequutus est Iacob fugientẽ tribus diebus; Labam quippe interpretatur candidatio, mundus autem insuperficie candidus apparet, sed interius immensis sordibus scatet Iacob vero lu-

vero luctator,vel supplantator dicitur qui luctando & mundum & carnem supplantat; Labam ergo,hoc est mundus seu mũdana gloria, Iacobum,ideſt, virum iustũ qui in mundo peregrinatur persequitur fugientem cum vxoribus ac liberis, hoc est à mundo recedentem cum bonis operibus suis,quæ in actiua,ac contempla tiua vita,quasi liberos genuit, insequiturque tribus diebus, hoc est per peccatum cordis, oris & operis: nam si quarta die persequutus esset eum,hoc est peccato consuetudinis,mirum si potuisset euadere;liberatur autem iustus per acerbum testimonij: hoc est per sacram scripturam. Tertius persequutor est diabolus, de quo. 1.Petri. 5.dicitur; Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Adumbrata fuit tribulatio hæc quando Saul persequutus est Dauid, siquidem sola inuidia Saul persequutus est Dauid, sic diabolus virum iustum, secundum illud Sapientiæ. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius Isaiæ. 2. In Ægyptum descendit populus meus à principio,vt colonus esset ibi: & Asur absq; vlla causa calumniatus est eum. Alij persequutores sunt parentes,propinqui,ac familiares, secundum illud Malachiæ septimo. Inimici hominis domestici eius. & Ieremiæ nono. Vnusquisque à proximo suo se custodiat: & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Persequuntur etiam tyranni, qui martyres occiderunt, hæretici etiam schismatici,ac peccatores, de quibus ecclesia conquæritur Canti cum. 1. Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Hæretici enim in ecclesia geniti sunt, & peccatores in eius gremio nutriuntur, & hi omnes persequuntur iustum. Patet quia Paulus dicit primæ Corinthiorum. 6. Fugite fornicationem: fugimus autem eum qui nos persequitur. Præfigurabãtur etiam intribus persequutoribus quos habuit Dauid. Primus Goliat, id est, diabolus, quem facie ad faciem resistendo iugulauit, secũdum illud; Resistite diabolo & fugiet à vobis. Secundus Saul, id est, mundus & homines, quem pacientia superauit,Si sitit inimicus tuus potum da illi. Tertius Absalon,id est, caro à quo fugiendo euasit. Fugite fornicationem, ait Paulus; Tot ergo persequutoribus obsitus iustus tamen mandata Dei non deseruit, exemplo sancti viri Tobiæ, qui in captiuitatem positus viam veritatis non deseruit Tobiæ. 1.

1.Petri. 5.
Sapien. 2.
Isaiæ. 2.
Macha 7.
Ierem. 9.
Cant. 1.
1. cor. 6.
Figura.
Iacob. 4.
Prouer. 25 & Rom. 12.
1. Cor. 6.
Tobiæ. 1.

Rectè ergo tunc dicere poterit iustus, multi qui persequuntur & tribulant me: à testimonijs tuis non declinaui, imò & subdit.

VERSVS SEXTVS.

Vidi præuaricantes & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt.

HIC versus eundem prorsus habet sensum cum illo; Tabescere me fecit zelus tuus, quia obliti sunt verba tua inimici mei, qui tamen supra expositus est. Vult modo dicere propheta, quod non solum inter tot persequutores non deseruit mandata Dei, imò & zelo Dei fuit accensus contra inimicos, qui ea deserunt. Diuus Augustinus legit sic; Vidi non obseruantes pactum & tabescebam, quod idem est, præuaricare in legem Dei & non obseruare pactum, nempe illud, quod pepigerunt filij Israel cum Moyse dicentes Exodi. 24. Omnia quæ præcepit nobis Dominus noster faciemus, & quod Christiani in baptismo etiam pepigimus, cum mandata Dei obseruare promittimus: de quo quoniam non seruamus; iustus zelo Dei succensus tabescit præ tristitia, secundum illud Pauli secundæ Corinth. 12. Quis scandalizatur & ego non vror?

Auguſt.

Exod. 24.

2. Cor. 12.

(Quia eloquia tua non custodierunt.) Præcepta Domini quandoque dicuntur eloquia, quia apertè significant & loquūtur: quādoque verba quia sunt notæ & significationes voluntatis Dei ad homines, quandoque testamēta: quia promissiones & legata Dei ad amicos suos continent, quandoque iustificationes, quia facientes iustificāt, aliquando mirabilia, quia insolita & noua præcipiūt, nonnunquam æquitas, quia æquitatem habent. Dicuntur etiam veritas: quia dicunt res sicut se habent, aliquando iustitia, quia nihil iniustum vel inordinatum continent, quandoque præcepta quia vt fiant dantur.

VERSVS SEPTIMVS.

Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua viuifica me.

VIdetur quod hic Propheta virtutes suas palam faciat cum dicat; Vide quoniam mādata tua dilexi Domine, & tamē hoc est exponere eas periculo, quia qui diuitias suas publicat in itinere: latrones prouocat, vt furētur. Quod docet Grego. 8. moral.

Gregor.

moral. cap. 30. Qui virtutes suas patefaciunt ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus, quæ deprædentur, quod probat ex rege Ezechia. 4. Regum. 20. qui diuitias ac thesauros suos legatis regis Babyloniæ ostendit. Quapropter & postea ab eis ablata sunt omnia in Chaldeam. Psal. 77. Tradidit in captiuitatem virtutes eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Virtutes quippe, ait Gregorius, & pulchritudo in manus inimici tradũtur, quia omne bonũ quod per concupiscentiã laudis ostẽditur occulti aduersarij iuri mancipat, hostes autẽ ad rapinã prouocat, qui suas eorum notitiæ diuitias denudat: quousq; enim ab æternæ patrię securitate disiungimur, in latronũ insidiantium iter ambulamus. Qui ergo in itinere deprædari formidat absc̃odat ne cesse est, ipsa quæ portat. Quomodo ergo eas nũc propheta pandit dicẽs. Vide quoniam mãdata tua dilexi Dñe? Ad quod ipse respondet, quod nõ licet quidẽ publicare bona ad ostentationẽ, bene tamen ad ædificationem, vt & de Deo dicitur Psal. 110. Virtutem operum suorum annuntiauit populo suo, vt det illi hæreditatem gentium, acsi apertè dicatur, idcirco fortitudinẽ suę operationis insinuat, vt hos qui audierint donis ditescat. Vnde quod hic dicit psalmista. Vide quoniam mãdata tua dilexi Domine, idem est acsi diceret, fac videre Domine quod ego obseruo mandata tua atque diligo, vt meo exemplo ad eorum dilectionem alios prouocem; More scripturæ quæ dicit, Nunc cognoui quod timeas Deũ idest nunc feci cognoscere. Gen. 22. Sic nunc, vide, idest fac videre, quod etiam docet Paulus discipulum suum Timotheum; Profectus tuus manifestus sit omnibus. 1. Timoth. 4.

4. reg. 20.
Psalm. 77.
Gregor.
Psal. 110.
Gene. 22.
1. Tim. 4.

Et aduertendum, quod non dixit, vide quoniam mandata tua non negaui, nec quoniam mandata tua feci: sed quoniam dilexi, quod est perfectionis. Vnde hic ait Augustinus; Non ait vide quoniam mandata tua non negaui: quòd martyres facere quandoque cogebantur, & non facientes nimis horribilia patiebantur, sed dicit quoniam dilexi, vbi fructus est omnium passionum: quoniam si tradidero corpus meum, ita vt ardeat, charitatem autem non habeam nihil mihi prodest, primæ Corinthiorum decimotertio. Et etiam insinuat, non ob timorẽm seruilem, sed ob amorem filialem Dei mãdata seruare, & dicẽdo, vide, ostendit se plenam confidentiam habere in Domino: nam vt ait hic Ambrosius, Nemo alteri dicit vide nisi qui, iudicat se si videat

August.
1. Cor. 13.
Ambros.

esse placiturum, sed quia non in meritis suis, sed in Dei gratia confidit, adiungit dicens; In misericordia tua viuifica me: nam, vt ait Ambrosius, non est arrogans debitæ mercedis exactor: sed est verecundus diuinæ misericordiæ præcator. Viuificari ergo petit per misericordiam, qui iam viuus erat per gratiam: sed vitam gloriæ sibi dari per misericordiam petit: vt in terra viuentium bona Domini possit videre.

Ambros.

VERSVS OCTAVVS.

Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

ACSI diceret persona hæc quæ aduersus fallaces in materia diuinæ legis certat. Quid magnum si hoc assumo certamen aduersus tuæ legis fallaces interpretes, aut præuaricatores, cum vniuersa lex tua veritas sit à principio vsque ad finem, imò & sit totius veritatis summa, à prima veritate, quæ nec fallere, nec falli potest principium ac ortum habens. Insuper & ob hoc posco viuificari aduersus hostes tuos, quoniam in lege tua id pollicitus es pro te decertantibus, omnes autem legis tuæ pollicitationes veræ imo & ipsa veritas sunt. Principium & caput apud Hebræos ferè idem sunt, cum litera, res, vtrunque significet, caput autem significat & principium & summam siue recapitulationem: & sic potest intelligi illud Ecclesiast. 32. Adolescens si interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum: hoc est principium tibi congruum & ordinatum sermonis tui constitue, vt non præcipites sermonem, quasi temulentus vel temerarius, nesciens vnde sumas exordium: sed quidquid in buccam venerit absque præuia meditatione proferens. Vel potest etiam ibi sumi caput pro summa vel recapitulatione: hoc est respondebreuiter & summariè, vt non multis verbis pereffluas, sed paucis sermonibus multa comprehendas. Et secũdum has duas significationes, duos etiam habebit sensus hic versus. Primus iste erit, Principium omnium verborum tuorum veritas, hoc est omnium verborum Dei veritas prima est principium, origo, & fons à quo cuncti sermones eius originem ducunt, & ideo in æternum omnia iudicia eius, quæ in suis verbis continentur in æternum erunt quoniam originem trahunt à prima veritate quæ nec fallere nec falli potest. Quare nec fidei veritatib⁹ subesse potest falsum, vtpote cuius

Eccles. 32.

te cuius obiectum est veritas prima, cui falsitas omnino repugnat: sed de secundo significato hic erit sensus, ea quæ in sacra pagina sunt verba Dei summa omnis veritatis sunt, hoc est, vbi quasi in summario quodam sunt omnes veritates Dei, omnes inquam, quas Deus voluit reuelare nobis. Alij vero sic interpretantur; A capite & initio rerum vsque in seculum omnia dicta, facta, & visa sua sunt veritas. Alij sic; Caput statim & initium omnium verborum tuorum dictorum atque factorum, veritas atque iustitia est. Non desunt qui de Christo Domino hoc carmen intelligivolunt, nam cum omnia per ipsum verbum facta sint, & sit ipse principium omnium verborum Dei, per quod sibi & nobis loquitur, & ipse filius de se dicat, quod est veritas, non incongruè dicitur, principium verborum tuorum veritas, id est Christus Iesus, qui est veritas tua. Vnde prima verba Sacræ scripturæ: sic dicunt; In principio creauit Deus cælum & terram. Et concilium Vienense per principium intelligit filium, in principio, id est, in filio, & sic intelligunt aliqui illud Psalm. 39. In capite libri scriptum est de me, id est in principio librorum sacrorum, quando dicitur; In principio creauit Deus cælum & terrā, cui alludit sanctus Euangelista Ioannes, cum sic incipit; In principio erat verbum, hoc est in illo principio, quādo Deus creauit cælum & terram, iam erat verbum istud ab alio altiori principio procedēs. Quod si principium & caput intelligimus summā, vel recapitulationē, aut compendium, in Christo Iesu repositæ sunt omnes veritates Dei, secundum illud Pauli; In ipso sunt omnes thesauri, sapiētiæ & scientiæ Dei abscondīti, & ipse dicitur finis legis in quo summa totius legis cōtinetur, sicut in fine orationis, nempe in peroratione continetur summa omnium, quæ in ipso orationis discursu, dicta sunt, & sic potest intelligi id quod modo citauimus ex Psalmo. 39. In capite libri scriptum est de me, nimirum quod sicut in capite libri, vel capituli continetur summa eorum quæ dicuntur in illo libro vel capitulo sic in Christo Domino tanquam in compendio quodam, sunt omnia quæ in sacris literis continentur. Ipse enim est thesaurus qui in agro illo sacrarum literarum abscōditus continetur, quē quia Chriani inuenimus gaudemus atque à Iudæis ignorantibus illū emimus vēdentes omnia, nā vitam & omnia desiderabilia nra pro Chro exposuimus atq; damus. Vnde ipsemet Dns Iudæis, ait Ioā. 5. Scrutamini scripturas, qa ipsæ testimoniū perhibēt de me. Gene. 1. Psalm. 39. Coloss. 2. Roma. 10. Psalm. 39. Matth. 13. Ioan. 5.

VIGESIMVS PRIMVS OCTONARIVS.

1. Sin. Principes persecuti sunt, me gratis: & à verbis tuis formidauit cor meum.

2. Sin. Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia multa.

3. Sin. Iniquitatem odio habui & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.

4. Sin. Septies in die laudem dixi tibi: super iudicia iustitiæ tuæ.

5. Sin. Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum.

6. Sin. Expectabam salutare tuum Domine: & mandata tua dilexi.

7. Sin. Custodiuit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehementer.

8. Sin. Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in cõspectu tuo.

INCIPIT TRACTATVS VIGESIMVS PRIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Principes persecuti sunt me gratis: & à verbis tuis formidauit cor meum.

Induit personam viri perfecti.

IN hoc vigesimo primo octonario induit Propheta personam viri perfecti, in omnibus operibus suis, quã explicat in vltimo versiculo, dicens; Seruaui mandata tua, & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo,

ctu tuo, hoc est, non solum præcepta ad quæ teneor custodiui, sed & testimonia tua quæcũq; testimoniũ perhibẽt de te: qualia sunt perfectionis opera, eo quod quæcũq; facio, cogito, loquor, considero præsentẽ iudicẽ meũ: nam qui corã principe graditur non solũ recta satagit, vt sint opera eius, sed & vt grata appareãt & digna tanti principis cõspectu. Vnde de viro sapiente dicitur Eccles. 14. Beati qui in sensu cogitabit circunspectionẽ Dei, hoc est Deũ omnia ambientẽ ac oculis suis cuncta circunspicientẽ. Perfectio autẽ hæc dupliciter ostenditur in præsenti octonario, primo in patiendo, secũdo in agẽdo. De primo, cum versu primo dicit, Principes persecuti sunt me gratis &c. hoc est factis me persequebãtur. Ego autem præposui verba tua factis eorum imo & lætatus sum in eis. Ecce perfectissimas actiones viri perfecti. Litera autẽ est vigesima prima quæ dicitur, Sin. & significat super vulnus: nam tribulationes ac persecutiones huius vitæ quasi malagma vel emplastrũ sunt super vulnera mentis quæ ceu medicamenta, timorem reprimunt, dolorem mitigant, saniem expellunt, fracturam cõsolidãt. Vnde suprà psal. 59. Da nobis Domine auxilium de tribulatione. & Iob. 5. Increpationes Domini ne reprobes: quia ipse vulnerat & medetur, percutit & manus eius sanabunt. Vnde & ipse Iob manum suam super se desiderabat dicens ca. 6. Qui cœpit ipse me conterat: soluat manum suam & succidat me. Nam vt D. Augustꝰ. docet. 1. lib. de ciuit. Dei. cap. 8. Præsentes tribulationes licet malis in malum cedant, bonis autem atq; electis in bonũ vertuntur: manet enim, ait, dissimilitudo passiõrũ etiã in similitudine passionum & licet sub eodem tormẽto non est idem virtus & vitium, nam sicut sub vno igne, aurũ rutilat, palleafumat, & sub eadẽ tribula stipulę cõminuuntur, frumenta purgantur, nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodẽ præli põdere exprimitur. Ita vna eadẽq; vis irruens bonos probat, purificat, eliquat, malos damnat vastat, exterminat. Vnde in eadẽ afflictione mali Deum detestantur, atque blasphemant, boni autẽ præcantur & laudãt. Tantum interest non qualia, sed qualisquisque patiatur: nam pari motu exagitatum & exallat horribiliter cœnum, & suauiter fragrat vnguentum.

Psalm. 59. Iob. 5. Iob. 6. Augustꝰ. Simile.

Vel secundum Ambrosium, verbũ Dei est medicamentũ hoc super vulnus. Vide vulnera principes persequuti sunt me gratis. Vide super vulnera siue medicamẽtum vulnerum sanatiuum;

Ambros.

lætabor ego super eloquia tua, nam verbum Dei, omnium infirmitatum tam corporalium, quàm spiritualium est sanatiuum, secundum illud Sapient. 16. Nec herba nec malagma sanabit eos: sed tuus Domine sermo qui sanat omnia. Ideo quippe dicitur verbum esse semen Dei Luc. 8. Nam sicuti granum producit frumentum iuxta genus suum, vtpote granum tritici triticum, granum nucis nuces: & semen hominis hominem: quoniam est virtus illius à quo decisum est in cuius virtute sibi simile generat, sic verbum, quia est semen Dei, secundum virtutem illius cuius est semen, operatur, & quoniam est virtus Dei qui omnipotens est, ita & verbum Dei omnia potest. Vnde sapiens verbum Dei omnipotens vocat, cum dicit, Omnipotens sermo tuus Domine. Verbo Domini cæli firmati sunt & spiritu oris eius omnis virtus eorum, id est, ornatus in quo & angeli includūtur, verbum Dei deos facit, si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est. Vnde ergo tanta virtus? quoniam semen est verbum Dei, & in principio erat verbum, ab illo originem trahit verbum Dei, qui omnium rerum principium est, in quo tanquam in primo principio & causa eminenter continentur omnia, & quia verbum caro factum est, hinc verbum Dei homines generat filios Dei. Rursus quoniam verbum Dei beatos homines facit secundum illud Lucæ. 77. Beati qui audiunt verbum Dei; beatitudo autem est status omnium bonorum congregatione perfectus, hinc est quod verbum Dei omnia in se continet bona tam corporis quàm animæ quoniam omnia hæc in beatitudine posiitdentur. Si ergo fructices producunt fructum vnumquodque iuxta genus suum, nimirum malum mala, nux nuces, vnde ortum habet, si verbum Dei ex cælo originem trahit secundum illud Ecclesiast. primo. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis; Hinc erit, quod fructus quos germinat, sunt vitæ æternæ ac regni cælorum iuxta illud Psalm. 106. Seminauerunt plantas & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis, natiuitas verbi Dei de cælo est tales ergo fructus profert. Quare in anima in qua hoc semen radicatur, & fructificat omnes hos fructus reperies, imò erit omnia hæc humilis, honesta charitate ac misericordia prædicta, prudens, fortis, patiens, cælum, Sol, stellæ, angelus, denique Deus quoniam omnia hæc cōtinet in virtute seminis, quod in se habet quod est verbum Dei. Omnia ergo vulnera sanat, quoniam vniuersalis

Sapien. 16.

Lucæ. 8.

Sapien. 18.

Psalm. 32.

Ioan. 10.

Lucæ. 77.

Eccles. 1.

Psal. 106.

uersalis contra omnes infirmitates medicina est, in cuius signum
Lucæ. 9. dicitur quod Iesus conuocatis duodecim discipulis, mis- Lucæ. 9.
sit eos prædicare verbum Dei, & sanare infirmos. Quasi hoc vltimum esset veluti effectus consequens ad prædicationem verbi
Dei. & Psal. 102. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, Psal. 102.
qui sanat omnes infirmitates tuas. Habet autem anima, quam plures infirmitates; quæ ad septem capitales tanquam ad radices reducuntur, & per alias septem ægritudines corporales, quasi adumbrantur atque intelliguntur. Superbia frenesi comparatur, nam sicut frœneticus patitur mentis alienationem atque læsionem phantasiæ, nec de se nec de alijs bene iudicat, imò & cum sit impotens atque ægrotus iudicat se validum, ac robustum eodem modo superbus, & alios deijcit & seipsum supra se atque vires suas eleuat atque iactat. Hanc ægritudinem patiebatur Nabuchodonosor Danielis. 4. qui dixit deambulans in aula Dan. 4.
sua; Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & gloria decoris mei? Cumque statim mente alienatus à regno deijceretur, alienatusque à mente sibi videretur chimericum quoddam animal esse supernè bos, infernè leo, vt Hebræi tradunt, post finem dierum, ad Danielis orationem reuersus in se dixit; Omnes viæ Dei iudicia, & gradientes in superbia humiliare potest. Curatur autem frenesis à principio per euacuationem sanguinis aliorumque humorum ad cerebrum ascendentium, & perturbantium rationis vsum: eodem modo verbum Dei nos curat, cum vacuos nos ab omni bono docet esse, nihilque ex nobis sufficientes esse quasi ex nobis; sed quod sufficientia om- 2. Cor. 3.
nis nostra ex Deo est, omniaque nostra bona accepta esse à
Deo illique tanquam primo autori referenda, alias Ecclesiast. 3. Eccl. 3.
dicitur; Synagogæ superborum non est sanitas. Quare oportet superbiæ sanguinem minuere, & rerum temporalium superflua omnia effundere, & cum vera humilitate ac fide ad Deū currere, de quo Luc. 6. dicitur; quod omnis turba quærebat eum Lucæ. 6.
tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

Secunda ægritudo spiritualis est ira, quæ comparatur febri acutæ, quam habens calorem continuum patitur, & sitim magnam secundum medicos: ad hunc modum vir iracundus passim cholera succenditur, atque eam vultu, gestibus, ac verbis

manifestat. Habet etiam sitim magnam, hoc est, appetitum vindictæ omnesque familiares ac propinquos pro nihilo quotidie turbat, ac incendit: quam ægritudinem passus est Herodes, quando illusus à Magis iratus valde innocentes occidit, præcesit nimius calor & consequuta est sitis crudelissimæ vltionis. Quam infirmitatem curat sermo diuinus, cum de dulcedine ac pietate Dei nos admonet, Deoque reseruandam esse vindictam tanquam vero iudici, ne tanquam vsurpatores diuini iudicij arguamur. In cuius signum legitur Marci. 6. quod discipuli vngebant multos oleo, & sanabantur, oleum autem linitiua & blanda vnctio est.

Mar. 6.

Tertia infirmitas est inuidia, quæ comparatur febricitanti, nam talis modo frigescit, modo calescit: sic inuidus modo gaudet de aduersitate bonorum, modo dolet de eorum prosperitate. Quam infirmitatem sustinebat Saul. 1. Regum. 18. cùm audiuit mulierum choros cantantes; Percussit Saul mille, & Dauid decem millia, in millibus suis: quia illi tantum dederunt mille, & filio Isai decem millia. Hæc autem ægritudo interiora hominis corrumpit, atque in putredinem vertit, cui pro medicamento applicatur sermo diuinus gratitudinem ac amorem suadens: nam sicut inuidia est putredo animæ sic amicitia est sanitas eius, secundum illud Prouerbiorum. 14. Vita carnium sanitas cordis, putredo ossium inuidia, hoc est, animus sanus à peccatorum ægritudine non solum est vita animi, sed etiam carnium: cum viuidum corpus efficiat atque virorem suum in eo seruet. Nam animus sanus lætificat corpus, ac per consequens viuificat illud, quò contra inuidiæ vitium, quæ tristitia est alieni boni, non solum animã inficit, sed & corpus putrefacit, & ossa: cũ tristitia inimicissima sit vitæ humanæ vtpote retrahens cordis motus ex quo proficiscitur vita; Quare putredo dicitur ossium, putrescunt enim ossa non viuificata motibus cordis. Vnde de inuido dicit Poeta quidam.

1. Reg. 18.

Prou. 14.

Inuidus alterius marcescit rebus opimis,

Et Poeta Hispanus de eã dicit;

Ioannes à Mena.

O triste Vicio mezquino, que penas con bien ageno.

Imò sanitas mentis infirmioribus, & tenerioribus corporis partibus vigorem cõfert, inuidia vero robustissimas inficit atque corrumpit: & ideo prius fit mentio de carnibus, secundo de ossibus.

Vide

Vide Diuum Gregorium. 5. Moral. ca. vltimo. & 3. parte Pastor. curæ admonitione. 11. Gregor.

Quarta ægritudo animæ est accidia, quæ cõparatur paralypsi, quæ est membrorum dissolutio, atque debilitatio impediens perfectum membrorum motum atque vsum. Quam in figura patiebatur ille, qui per triginta & octo annos iacuit ante piscinam expectans motum aquæ, vt dicitur Ioan. 5. nec vnquam potuit in eam descendere, vt sanaretur. Atque significat inueteratos dierum malorum, qui iuxta sacramentum confessionis continuo iacent, & tamen nunquam intrare satagunt donec veniat hora mortis. Hæc autem ægritudo per nimis calida medicamenta curari solet, nempe si tartareas flammas ad memoriam reduxeris, calescas etiam Christi amore qui nos grauissimis verbis ad opera virtutum excitat. Vnde Ierem. 3. dicitur; Conuertimini filij reuertentes, & sanabo infirmitates vestras. Ioan. 5. Ierem. 3.

Quinta spiritualis infirmitas est auaritia, quæ comparatur hydropisi secundum Bedam, cuius proprietas est, quod quanto magis bibit tãto plus sitit hydropicus, eodem modo auarus nunquam dicit, sufficit; Beda.

Sed crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Hanc sustinebat dives ille, qui Lucæ. 12. dicebat; Destruam horrea mea & faciam maiora, & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi. Hãc aduersam valetudinem sanat sermo diuinus dum suadet eleemosynam, ac pietatis & misericordiæ opera. Isaiæ. 58. Frange esurienti panem tuum & egenos, vagosque induc in domum tuam, & sequitur; Tũc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur. Luc. 12. Esa. 58.

Sexta ægritudo animæ est gula, & ebrietas subuertens rationis iudicium & comparatur epylepsiæ vel morbo caduco, quæ facit hominem cadere corporaliter, sed spiritualiter facit cadere in omnia genera peccatorum, quia ingressus est & ianua omnium vitiorum. Alia quidem vitia maiora sunt quam gula, tamen ipsa aperit ianuam alijs, vt animæ diuitiæ depredentur. Est enim veluti latrunculus paruulus, qui licet non multum furetur tamen ingreditur per strictum foramen per quem maiores ingredi non valent, atque eis aperit ianuam, vt intrent & diripiant, ac rapiant diuitias domus. Hunc morbum Simile.

patie-

Lucæ.16. patiebatur dies illi epulo Lucæ. 16. qui induebatur purpura, & biſo & epulabatur quotidie ſplendide. Loth etiam inebriatus
Gen.19. vtramque filiam cognouit Geneſis. 19. Nam morbus hic nunquam ſolus occupat animam, ſed germanas habet infirmitates, quas ſecum trahit. Huic morbo diuinus ſermo medetur, docens
Eccl.31. rationabilem abſtinentiam, ſecundum illud Eccleſiaſt. 31. Vigilia & cholera, & tortura viro infrunito ſomnus ſanitatis in homine parco. Et infra; Sanitas eſt mentis & corporis ſobrius potus.

Septimus morbus ſpiritualis eſt luxuria, & confertur lepræ, eo quod generatur ex calore corrupto, & deordinato, quem morbum patiebatur Salomon, qui tot vxores & concubinas habuit, & cum iam ſenex eſſet deprauatum eſt cor eius per mu-
3.Reg.9. lieres. 3. Regum. 9. Hæc ægritudo contagioſa nimiſque deteſtabilis eſt: nam ex his vnus centum inficere valebit, cui peſtilenti morbo ſermo Dei medetur ſuadens homini ſocietates honeſtas, pœnitentiæ ſeueritatem, ac feruentis orationis inſtantiam. Hæc enim omnia ad hunc morbum curandum neceſſaria ſunt, cum
1.Cor.6. Paulus doceat, vt fugiamus fornicationem, hoc eſt, occaſiones
1.Cor.15. mulierum, impudicos ac turpes ſermones, quia corrumpunt bo-
Lucæ.11. nos mores colloquia praua, & Chriſtus Dominus dicat; Hoc genus Dæmoniorum non eijcitur, niſi in ieiunio & oratione. In cuius typo Maria lepra percuſſa per ſeptem dies fuit excluſa à caſtris, & non niſi ad orationem Moyſi ſanata Numerorum. 12.
Num.12. dicente Moyſe ad Dominum; Deus obſecro ſana eam: ſic ergo ſermo Domini omnia ſanat, ſuperque omnia vulnera medicamentum proficuum eſt. Vnde & hæc litera, Sin, ſignificat etiam fœcunditatem, quam ſermo Dei habet tot mirabiles effectus producendo.

Dicat ergo vir vndequaque perfectus, qui in præcedentibus octonarijs obnixe Dei auxilia obſecratus ſit: nam non ſolum communes homines ac ex media plebe illum inſequebantur, ſed & principes, ac magnates gratis ſæuiebant in eum. Et dicat inquam; Principes perſequuti ſunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum, hoc eſt dicere. Potentes principes perſequuti ſunt me, quos non tantopere metui quam timui ex animo ne à verbis tuis diſcederem. ¶ Verſum hunc primum aliqui inter quos
Baſilius. Baſilius de ipſomet Dauide interpretantur, qui & Saulem Regē, & Abſalonē filium ſuū magnos viros, acros hoſtes, ac perſequutores

tores habuit tamen timens verba Dei, quæ propriam vindictam
interdicit sumere, semel & iterum pepercit Sauli cum posset ex eo 1.Reg.24.
vindictam accipere, in filiumque rebellem tam indulgens fuit, vt & 26.
Ioab præciperet, dicens; Seruate mihi puerum Absalon. Potest & 2.Reg.18.
carmen hoc de Christo Domino intelligi, quem gratis & absque
causa principes sacerdotum persequuti sunt, vt ipse dixit discipu-
lis suis Ioſ.15. ex Psalmo. 34. Sed vt impleatur sermo, qui in lege Ioſ.15.
eorū scriptus est, quia odio habuerūt me gratis. Nihil enim quod Psal. 34.
animos hominum offendere posset; sed potius quod fortiter alli-
ceret in eo erat, qua ergo ratione eum tanto odio persequebātur?
gratis vtiq; ac sine causa. Adamauit Samson Dalilam, at ipsa eum Iud.16.
tanto odio prosequuta est, vt rasis capilis capitis sui, in quo maxi-
ma eius fortitudo sita erat, ipsum tradidit Philistheis, vt oculis
euulsis ad pistrinum ipsum molere facerent. Quid causæ fuit vt
tantum in eum mulier hæc admitteret scelus? Ipse iuuenis, super
omnes homines fortis, sapiēs, qui ænigmata proponebat, pulcher,
vtpote à Deo per Angeli nūtium datus, sanctus, quia Nazaræus,
hoc est Domino consecratus: gratis ergo ac sine causa talem virū
leuis ac ingrata mulier odio habuit. Quæ nam causa fuit, quare
Synagoga Christum Dominum Samsone fortiorem tali, ac tanto
odio prosequeretur? Ipse pulcher, ac speciosus forma præ filijs ho- psal.44.
minum, candidus & rubicundus, electus ex millibus, caput eius Cant.5.
aurum optimū, iuuenis vtpote triginta trium annorum, Samso-
ne sapientior, nam sapientia patris erat, qui ænigmata & parabo-
las proponebat, quas indocta Synagoga capere non valebat, vt Matth.13.
videntes non viderent, & intelligentes non intelligerent, fortior
ipso Samsone, qui apprehendens duas crucis columnas, terram, ac
saxa tremere fecit, pluresque hostes interfecit moriens, quam
viuens occiderat. Et tamen hunc sine vlla causa impia Synagoga
auulsis capitis sui ac barbæ capillis, (nam dederat faciē suam per- Esa. 50.
cutientibus, & genas suas vellentibus,) in manus gentium tradi-
derunt, oculosque eius velauerunt, vt colaphis cederent, sputisque Matth.26.
fœdarent, & in pistrino crucis eum in orbem molere fecerunt, lu-
dibrijs, ac illusionibus eum repleuerunt, pro cuius amore ipse ad
terram descenderat, arcanaque cordis ac mysteria reuelauerat
ipsis. Quid inuenerunt in me patres vestri iniquitatis, ait Domi- Ierem.2.
nus per Ieremiam capite. 2. quia elongauerunt à me? Totum de- Cant.5.
siderabilem eum appellabat Sponsa, hoc est totum amabilem

(todo

(todo era de comer no auia en el que hechar à mal.) Cur ergo eum sic abominati sunt? nulla certe causa fuit, sed gratis eum odio habuerunt. Quare recte in eius persona dicit Propheta; Principes persequuti sunt me gratis. Sed ipse à verbis Dei formidauit, timore filiali obediens patris sententiæ, ac definitioni, qua ipsum pro salute hominum in crucem damnauerat atque tradiderat.

Auguſt. Diuus Augustinus, de persecutionibus quas à regibus terræ corpus Christi, hoc est, sancta Ecclesia pertulit hunc interpretatur versiculum, dicens; Quid enim Christiani læserant regna terrena, quanuis eis regna cœlorum promisserit rex eorum? quid inquam læserant regna terrena? nunquid eorum rex milites suos prohibuit impendere, & exhibere quæ debentur regibus terræ? nonne de hoc sibi calumniam molientibus Iudæis dixit;

Matth. 22. Reddite Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & Deo, quæ Dei sunt? Nonne

Matth. 17. tributum in ore piscis inuentũ etiam ipse persoluit? Non ne præcursor eius militibus regni huius, quid facere deberent pro æter-

Lucæ. 3. na salute quærentibus, non ait, cingulum soluite, arma proijcite, regem vestrum deserite; vt positis Domino militare, sed ait. Neminem concuseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum? nonne vnus militum eius & dilectissimus comes eius commilitonibus suis, & quodammodo Chri-

Rom. 3. sti prouincialibus, dixit; Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit? Et paulo post ait. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: & cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debea-

1. Tim. 2. tis, nisi vt inuicem diligatis? nonne præcepit, vt pro ipsis etiam regibus oraret Ecclesia? quid ergo eos Christiani offenderunt? quod debitum non reddiderunt? in quo Christiani non sunt terrenis regibus obsequuti? ergo terreni reges Christianos gratis persequuti sunt. Sed quod subiecit, attende. (Et à verbis tuis formidauit cor meum). Habuerunt quidem & illi verba minacia, expello, proscribo, occido, vngulis torqueo, ignibus torreo, bestijs subigo, membra dilanio, sed tua me potius verba terruerunt. Nolite timere eos, qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant, sed eum timete qui habet potestatem corpus, & animam perdere in gehennam. Ab his verbis tuis formidauit cor meum, & contempsi hominem persequutorem

Ambroſ. meum, & vici diabolum seductorem meum. Diuus Ambrosius, de per-

de persequutione dæmonum aduersus homines intelligit hoc carmen. Hi enim sunt principes tenebrarum harum, & gratis homines persequuntur ob solam inuidiam, cum nihil exinde ipsi sibi lucrentur. Sed quomodo, qui gratis impugnatur, dicitur; timere cum potius constans, & sine timore deberet esse? & respondet, quod timor maioris mali fortificat ad minus subeundum. Erant enim Martyres inter duo mala positi, aut perpetuò à Deo abdicari in æternosque ignes detrudi, aut mortem momentaneam perpeti. Hoc malum elegerunt, vt illud euaderent, imo timor illius maioris mali fortiores fecit ad subeunda minora.

VERSVS SECVNDVS.

Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia multa.

PER ea verba vicit à quibus formidauit. Victis enim spolia detrahuntur sic per patientiam Martyrum non solum victus, sed & spoliatus est diabolus qui erat fortis armatus custodiens in sua tyrannide mundum, vt dicitur Lucæ. 11. Luc. 11. Tunc autem spolia eius detracta sunt, cum per patientiam Martyrum multi ex gentilibus, quos sub sua potestate tenebat, ad fidem Christi conuersi sunt. Fatetur ergo iustus plus voluptatis capere ex verbis Dei, quam si inuenisset thesaurum maximum, nam verbum Dei contra superbiam humiliat timorem Dei inspirando, vt versu præcedenti visum est. Lætificat etiam cor, & fugat tristitiam, nam si homo hominem in aduersis positum sermonibus bonis consolatur, quanto magis verbum Dei tristes consolatione replebit? propter quod dicitur Isaiæ sexagesimoprimo. Spiritus Domini ad annunciandum mansuetis misit me, vt consolarer omnes lugentes. Et hoc est, quod iustum gratis persequutum consolatur, maximè cum dicit. (Lætabor ego super eloquia tua.) Nam sic etiam dicit Propheta Zacharias primo. Angelus loquebatur in me verba consolatoria. Vide mirabilem rerum ordinem nam prius Psalmista dixerat à verbis tuis formidauit cor meum, Isa. 61. Zachar. 1.

meum, nunc autem dicit se in verbis Domini maxima affectum lætitia: cum timor magis tristitiæ occasio, quam lætitiæ sit, sed quia (vt dictum est in præcedenti versu) timor maior ismali, vt ab eo se eruat homo, facit vt lætanter minus subeatur: hinc est, quod iustus eloquijs Dei informatus nouit malo pœnæ temporalis ignes æternos compensare. Ideo hic persequutus lætatur diuinis
Matth. 5. promissis roboratus, cum audiat Christum dicentem; Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Gaudete, & exultate, ecce enim merces vestra multa est in cœlis. Nam vt Ambro-
Ambros. sius, hic ait, Qui formidat à verbis Domini, postea in verbis eius exultat, & qui habet in corde suo verba Dei, excludit sermones principum à corde suo. Excludit timor timorem. Si enim quis ingressus balnea solis æstum deponit, & sic calor calorem exclu-
Simile. dit, quanto magis diuini iudicij terror hunc terrorem excludit humanum, humanum feruorem, gratiæ feruor æternæ? (Sicut qui inuenit spolia multa.) Christus sua victoria, quam à persequentibus principibus per mortem suam tulit, spolia multa inuenit, quæ Ecclesiæ suæ reliquit, prætereaque in cœlum intulit nempe animas priscorum Patrum, quas ab inferno ab-
1. reg. 17. stulit. Spoliauit quidem Dauid Goliam illum allophilum pro-
Figura. ceræ staturæ virum, ac fortissimum Philisthinorum, gladioque eius decorauit templum. Sic noster verus Dauid, id est, manu fortis potentissimum dæmonem cum deuicisset, eum vasis bellicis spoliauit, atque crucem, quam sibi parauerat, (illa enim fuit gladius, quo percutere voluit Christum) ab eius tulit potestate, talique gladio Ecclesiam decorauit suam, quam sumè colimus per eamque templa, atque altaria decoramus, cum ipsa sit arbor decora, & fulgida, ornata regis purpura, electa digno stipite tam sancta membra tangere. Arma etiam diabo-
Ambros. li (ait hic Ambrosius) Gentes erant, fide autem gentium vulneratus, caput quod habebat amisit, detracta sunt spolia, vasa eius directa, quia alligatus est fortis; Caro hominis peccatoris erat diaboli, sed postquam in Christum credidimus, caro nostra cœpit esse vas electionis, spolia diaboli quæ in Adam inuaserat, Christus vindicauit, qui captiuam duxit captiuitatem. Ideo caput eius abstulit, vt ipse esset caput corporis interempti. Merito ergo gentes nunc toto orbe caput regale circunferunt, quia membra sunt Christi. Cognoscetiã de Iudæis, quibus

Dominus

Dominus Iesus abstulit spolia, hoc est, regnum cœlorum, & dedit genti facienti fructus eius, ab illis abstulit, nobis dedit. Merito ergo exulto, sicut qui inuenit spolia multa. Sine labore meo inueni spolia quæ non habebam. Inueni Pentatheucum, inueni libros Regnum, inueni Prophetarum scripta, Psalmos, Prouerbia, inueni Euangelium. A Iudæis hæc spolia detracta sunt, & mihi data. Lex quidem spiritualis est, illam habet qui illam intelligit. Illam non habet Iudæus, qui illam in spiritu non intelligit. Habent Iudæi libros, sed sensum librorum non habent, habent Prophetas, sed non habent quod illi prophetarunt, quomodo enim habent quem non receperunt? ideo cum Moyse & Helia mihi apparuit, quia ab illis recessit. Multa habet spolia, qui habet Dei verbum, habet resurrectionem, habet iustitiam, habet sapientiam, habet virtutem, habet omnia: quia omnia in ipso constant. Hebræi spoliauerunt Ægyptios, & vasa ipsorum abstulerunt; Nos aurum mentis accepimus, nos acquisiuimus cœlestis sermonis argentum. Dicat ergo populus Christianus, cum ipso capite, lætetur & dicat; Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Hactenus luculenter ac eleganter Ambrosius. Ad istum sensum etiam Diuus Gregorius affert hunc versum. 18. moralium capite. 11. dicens; Eloquium Domini spolia nominatur quod Psalmista testatur dicens; Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Quæ eloquia idcirco spolia vocata sunt, quia ad fidem Domini Gentilitate transeunte, Iudæi sacris eloquijs quibus induti fuerant spoliantur. Propter quod dicitur Sapientiæ. 10. quòd iusti tulerunt spolia impiorum. Iusti etiam hoc concinunt carmen, cum non solum victoriam de hostibus, ac persequutoribus lucrati sunt, verum etiam spolia multa tulerunt, nempe gratiæ ac charitatis augmentum, patientiæ coronam, gaudium etiam spiritus, ac internam cordis lætitiam, qua electi in suis laboribus reficiuntur, secundum illud Apocalypsis. 2. Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit, nisi qui accipit. Solus enim iustus cui datur, saporem intelligere valet. Æstimat Timothæus ille musicæ artis peritissimus, satis musicis pro præmio esse dulcedinem illam, quam ipsi in musicæ decore, ac concinitate capessebant. Multo maiorem iusti in virtutis visu, Deique familiari conuictu capessunt. Præmium etiam æternum merentur, quod inter opima spolia

Figura.

Gregor.

Sapien. 10.

Apocal.

Apoc. 3. principatum tenere quis ambigat? vnde Apocalyp. 3. dicitur; Qui
Isaiæ. 9. vicerit dabo illi sedere mecum in throno meo. Et Isaiæ. 9. Lætabuntur in te sicut qui lætantur in mæsse, sicut exultant victores capta præda, quando diuidunt spolia. Nam sicut mæssores cum vberem fructum percipiunt, ex labore reficiuntur fructibus compensantes sudorem: & sicut victores gaudent post partam victoriam, quando captiuorum spolia diuidunt, etiam si vulneribus multis ac vitæ periculo ipsam lucrati sint, sic iusti his opimis spolijs refecti de laboribus, quibus ea comparauerunt lætantur, ac dicunt; Lætabor ego super eloquia tua. Intellige etiam de formidine quam concipit peccator iudiciorum Dei, ex qua mouetur ad pœnitendum de eis, & cum pœnituerit, gaudet quasi qui inuenit spolia multa. Inuenit enim bona opera meritoria quæ in gratia fecerat, quibus & spoliatus fuerat, reddita sibi fuisse per pœnitentiam. Nam vt Theologi docent in. 4. sententiarum, di-
D. Thom. stinctione. 16. & Diuus Thomas. 3. part. quæstione. 89. per veram pœnitentiam redeunt opera quæ antea fecerat homo cum esset in gratia, quæ tamen per peccatum mortale mortificata fuerant, in hoc sensu, quod sibi non imputarentur ad meritum, se-
Ezech. 18. cundum illam Domini sententiam per Ezechiel. capite. 18. promulgatam, quod si se auerterit iustus à iustitia sua, iustitiæ eius in obliuione erunt, hoc est, quod sibi non imputabuntur ad meritum dum in mortali fuerit, quia tamen fuerunt grata Deo, quia in gratia facta sunt, manent semper in acceptione diuina, non tamen imputantur peccatori, quia extra gratiam & amicitiam Dei est. Cum tamen postea per veram pœnitentiam ad eam redit, titulus restituitur ei quo accepta sint opera eius, nempe gratia & amicitia Dei. Et licet omnia opera meritoria quæ fecit, dum esset in gratia redeant, non tamen in eo valore quem tunc habuerunt, sed secundum proportionem gratiæ ad quam resurgit, nam si ad medietatem gratiæ reddit, singula etiam erunt accepta ad subduplo minorem gloriam, de quo consulendi sunt scholastici doc-
Ioel. 2. tores vbi supra. Hæc autem sententia innititur testimonio Ioelis capite. 2. vbi Deus dicit pro peccatoribus pœnitentibus, & ieiunantibus pro peccatis suis. Reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca. Sterilia tempora illa sunt, in quibus in peccato versatur homo, quæ copiam bonorum fructuum exedunt. Sunt enim vaccæ ille macilentæ ac squalidæ,

quas

quas in somnio vidit Pharao Genes. 41. quæ deuorauerunt alias septem obesas, & pulchras, quæ in pastu paludis vireta carpebant: & sunt septem spicæ illæ tenues & percussæ vredine, quæ aliarum septem quæ vberes ferant, ac plenæ pulchritudinem deuorauerunt. Nam tempus quo in peccato extitit homo, omnem copiam ac pulchritudinem bonorum operum quæ tempore gratiæ fecit, deuorat ac consumit, sicut septem steriles anni Ægypti consumpserunt abundantiam aliorum septem qui præcesserunt. Quoniam peccatum locusta, bruchus, ac erugo est, quæ illa bona opera exedunt. Attamen cum ad gratiam reuertuntur, redeunt opera illa quæ mortificata per peccatum fuerunt modo prædicto. Cum ergo peccator Dei formidine correptus ad gratiam reddit, audiens promissionem hanc per Prophetam à Domino promulgatam, videns spolia bonorum operum, quibus nudatus fuerat redire, lætatur super hæc eloquia Dei, sicut qui inuenit spolia multa. Figura. Genes. 4.

VERSVS TERTIVS.

Iniquitatem odio habui & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.

QVIA hic est alius effectus verbi Dei, nam timor verborum Dei quem habuit cum dixit; A verbis tuis formidauit cor meum, non odium sed charitatem fouet, & amorem Dei ac legis, vt hic docet Augustinus. Quemadmodum obsequens filius & amat, & timet offendere patrem, & pudica coniux virum timet, ne ab illo deseratur, & amat vt fruatur, si ergo pater homo, & coniux homo, & amari & timeri debet, multo magis pater noster qui est in cœlis: & ille speciosus forma præ filijs hominum. Vnde Malach. 1. Dominus dicit; Filius honorat patrem suum, & seruus timet dominum suum, si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? Hic autem est timor filialis qui ortum habet ab amore, nã qui amat Deum, timet offensam Dei, omniaque abominatur, quæ existimat Deum odio habere, cum amicorum proprium sit eadem velle & nolle. Et Seneca dicebat, Quanuis scirem Deos mihi ignoscituros, non peccarem propter ipsam vilitatem peccati. August. Simile. Malach. 4. Seneca.

aſsiod. peccati. Hæc ille, hæc enim Deo diſplicet. Et Caſsiodorus dicit, quod amor bonorum odio probatur malorum. Vnde hic pro cauſa odij peccati reddit amorem legis Dei, cum ſubdit; Legem autem tuam dilexi. Nam vt Philoſophi docent, Amor eſt principium & caput, imo & cauſa cæterarum paſsionum. Nam cum omne agens agat propter finem, finis autem eſt bonum amatum, hinc fit quod omnia opera noſtra ortum trahant ex amo-

Simile. re. Quemadmodum figura circularis inter omnes capacior eſt, & vniuerſas alias in ſe continet & includit, ſic amor vniuerſos alios affectus in ſe comprehendit, vt omnium fons & origo. Vnde hic Propheta timorem, delectationem, odium, abominationem, omnia denique in amorem refert. Quare ſanato & in ordinem redacto amoris affectu, vniuerſi alij pectoris noſtri affe-

Auguſt. ctus roborantur. Vnde Diuus Auguſtinus in libro de ordine non aliter diffinit virtutem ac vitium niſi per amorem dicens; Virtutem ordinatum amorem, vitium vero inordinatum eſſe. Quod

Cant. 2. Cantic. 2. videtur inſinuare Spiritus ſanctus, cum dicit; Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. Hoc eſt, ad arcana amoris ſui me intromiſsit, & quo me compſit ornatu; amor ordinatus fuit, in me ordinauit charitatem. Docuit me quid amare, quid odio proſequi deberem, quid in primis, quid ſecundario diligam, quid plus, quid minus, aut quid charius extimare deberem, quid cum modo, quid ſine modo diligendum ſit. Quoniam ſi hæc in me affectio ordinata fuerit, cæteras etiam tranquillas, ac recte morigeratas habebo. Quare oportet inordinatum amorem à principio diruere. Nam principijs obuiandum eſt. Et Seneca in Tragedia.

Seneca tragicus. *Quiſquis primo obſtitit pepulitque amorem,*
Tutus ac victor fuit.

Deinde ab illo cogitationes auerſas debemus habere, vt alijs maioribus negotijs impliciti, turpem obliuiſcamur amorem, vt ille curator amoris docet hoc carmine.

Ouidio. *Otia ſi tollas, periêre cupidinis arcus.*

Imo & animum alijs à moribus ab illo reuocare, nam & antiqui per epulas, per vinum vſque ad ebrietatem hos affectus curabant. Vnde & dicebant; Sacra liberi pertinere ad animi purgationem.

Imo

Imo & flecbotomiam pati, qua vetus efluat sanguis, nouusq; cum nouis creatur spiritibus, & rem amatam nec videre, nec de ea loqui: sed maximè Deum deuotè ac frequenter deprecari. Ait ergo noster amator. Iniquitatē odio habui, & legē tuam dilexi. Legem inquam non illam carnis quæ occidit; sed hanc spiritus quę viuificat, vt hic docet Diuus Ambrosius.

VERSVS QVARTVS.

Septies in die laudem dixi tibi: super iudicia iustitiæ tuæ.

SED quoniam dilectio Dei, ac legis ipsius non nostrum, sed maximum Dei beneficium est, ideo se in eius laudibus occupat iustus dicens, (Septies in die laudem dixi tibi.) Hoc est, multoties, sæpe propter omnia opera tua quæ recta sunt atque ab çquissima iustitia tua prodeuntia. Diuus Gregorius. 35. Moraliū capite. 6. & 7. docet, quod in sacra Scriptura septenario numero, aliquando requies æternitatis designatur, aliquando vniuersitas præsentis temporis, aliquando sanctæ Ecclesiæ vniuersitas designatur. De primo patet, nam dies septimus in requiem Domini sanctificatus est. Requieuit Dominus die septimo ab omni opere quod patrarat, & in lege dies septimus est dies otij, & numerando septem hebdomadas annorum, vna addita quinquagesimus annus Iubilæi designatur, vt perpetuam beatitudinem signās Iubilæi sacratissima requies obseruetur. Sed quod per hunc numerum etiam præsentis vitæ vniuersitas designatur hinc patet, quia post eum octonarius numerus subinfertur. Ideo enim septenarium numerum, adhuc alius sequitur, vt ex ipso eius augmento intelligatur, quod finienda temporalitas æternitate concludatur, quod & Salomon admonet dicens Ecclesiast. 11. Da partes septem, nec non & octo: nam per septenarium numerum, hoc quod septem diebus agitur præsens tempus expresit: per octonarium vero vitam æternam designauit, quam sua nobis Dominus resurrectione patefecit, cum die Dominico resurrexit. Qui dum diem septimum sequitur à conditione octauus inuenitur. Bene ergo dicit; Da partes septem, nec non & octo: quia ignoras quid mali futurum sit super terram: ac si diceret, sic dispensa temporalia, vt appetere non obliuiscaris æterna. Oportet nanque

Gregor.

Gen. 2.

Leuit. 25.

Eccl. 11.

vt in posterum bene agendo prouideas, qui de venturo iudicio quanta tribulatio sequatur ignoras. Et etiam quia per septem dies hoc totum vitæ præsentis tempus euoluitur, & quia sancta Ecclesia toto hoc tempore quòd diebus septem euoluitur duratura est, vniuersitas eius in septenario numero signatur. In cu-
Iudic.6. ius signum septem vicibus arca circuiuit Ierico, & ad septimum clamorem tubarum corruit Ierico. Quoniam per prædicationem creuit Ecclesia toto hoc tempore, quo permanebit mun-
Gregor. dus. Sed ipsemet Gregorius. 1. libro moralium. capite. 11. dicit. Quid in septenario numero nisi summa perfectionis ostenditur? vt enim humanæ rationis causas de septenario numero taceamus, quæ asserunt quòd idcirco perfectus sit, quia ex primo pari constat, & primo impari, nam constat ex binis dualitatibus, & dualitas est primus numerus par, & vno ternario qui numerus est primus impar, nam vnitas non est numerus sed prin-
August. cipium numeri. Idem Augustinus lib. 11. de ciuitate Dei capite. 31. vbi explicat septies in die cadit iustus & resurget, ideſt,
Prou.24. quotiescunque ceciderit, non peribit quod non de iniquiatibus, sed de tribulationibus ad humilitatem perducentibus intelligi voluit. Sed tamen certissimè scimus quod septenarium numerum Scriptura sacra pro perfectione ponere consueuit. Nam quia Dominus die septimo requieuit, etiam septimus dies datus est in requiem hominibus, hoc est sabbathum. His suppositis multiplex erit sensus huius carminis. Primo septies, hoc est sæpenu-
Basilius. mero, vt Basilius vult, quoniam septenarius numerus vniuersitatem designat, hoc est semper, & omni tempore quo con-
Lucæ.18. gruum erat ab alijs vacare, & tuas decantare laudes. Sic enim intelligitur illud; Oportet semper orare, hoc est congruis ac statutis horis ad id munus exequendum aptis, ac institutis. Nam ipsemet Psalmista qui dicit, Septies in die laudem dixi tibi, di-
Psal.33. xerat Psal. 33. Semper laus eius in ore meo, hoc est, semper quod opus & tempus fuit. Et hic est literalissimus sensus, quem Di-
August. uus Augustinus hic prosequitur dicens, Septies in die, quod ait, significat semper, solet esse quippe iste numerus vniuersitatis indicium, propter quod sex diebus diuinæ operationis septimus adiectus est quietis, & per septem dies currentes, & decurrentes tempora vniuersa voluuntur. Nec ob aliud dictum est Pro-
Prou.24. uerbiorum. 24. Septies cadet iustus & resurget, ideſt, non perit

iustus

iustus modis omnibus humiliatus, sed non præuaricatus, alioquin non erit iustus. Nam pro omni genere tribulationis, quâ in conspectu hominum deijcitur positum est, septies cadit, & pro eo quod ex ipsis omnibus tribulationibus proficit positum est resurget. Satis illustrat in eo libro consequens sententia præcedentem, ibi enim sequitur; Impij autem infirmabuntur in malis, hoc est, itaque iusto septies cadere, & resurgere, in omnibus malis non infirmari. Merito igitur septies in die laudabit Ecclesia Deum super iudicia iustitiæ ipsius, quia cum tempus esset, vt iudicium inciperet à domo Domini, in omnibus tribulationibus suis non infirmata, sed coronis martyrum glorificata est. Et idem Diuus Augustinus libro. 3. de doctrina Christiana capi. 35. Idem August. est (ait) Septies in die laudem dixi tibi, ac dicere, semper laus eius in ore meo, &. 11. de ciuitate Dei capit. 31. Vel aliter septies, idest perfectè, sicut & Psalm. 11. eloquia Domini dicuntur argentum purgatum septuplum, hoc est plenè & perfectè purgatum, quantum purgari potest, & Psalmo. 78. Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, perfectam & condignam illis da retributionem, sic modo septies dicere laudem, significat perfectam, integram & continuam, siue perpetuam laudem dicere, vel laudem multiplicem & copiosam. Quem sensum videtur hic sequi Diuus Ambrosius. Si autem septenario numero significatur requies æter- Ambro. ua, vt vult Diuus Gregorius erit hic sensus, septies in die laudem gregor. dixi tibi, idest, in die æternitatis & gloriæ laudabo te, vel per laudem quam in præsenti temporali vita tibi decanto, ad æternam illam festino. Quod hic insinuare videtur Diuus Hieronymus cum Hierony. dicit. Septies Deum per diem laudat, quia mens eius in pleno splendore perdurans ad illum septimum diem, idest, sabbatorum sabbatum, qui est requies æterna festinata. Vel sic; Septies in die laudem dixi tibi, hoc est, septem vicibus per septem horas canonicas, vt mos est religiosis. v. g. laudes matutinas summo diluculo, quia tunc resurrexit Dominus, postea primam quia tunc traditus fuit Pilato, deinde tertiam quia tunc clamauerunt Iudæi, crucifigatur, vlterius sextam, quia tunc crucifixus fuit, deinde nonam quia tunc spirauit, postea vesperas, quando depositus fuit de cruce, vltimo completorium, quia tunc sepultus fuit. Matutinas vero nocturnales cantat Ecclesia ad designandum vigilias Domini, & diligentias Iudæorum in eius custodia. Vel idcirco

septies in die laudat Ecclesia Deum, vt septem virtutes illi tribuat, quibus septem vitia expellat, & septem beatitudines acquirat, Iosue. 6. Cum septimo circuitu sacerdotes clangerent tubis, postquam in aures multitudinis simul increpuit, muri Iericó corruerunt. Sic per harum septem horarum vocem inimicos nostros fugamus. Hæc enim fuit cithara illa septem cordarum, qua cum psalleret Dauid, spiritus nequam à Saule fugabatur. Vel quia septies cadit in die iustus, vt dicitur Prouerb. 24. septem vicibus opus est ad Deum clamare, vt resurgat. De antiquitate autem septem horas canonicas cantandi in Ecclesia, & quomodo ab Apostolorum seculo, hic mos dimanauerit videndus est Aloysius Lyppomanus in prima parte in vita sancti Marci. folio. 400. & in secunda parte in vita sancti Wbilbrot folio. 402. Vbi ex Eusebio, & Beda, & Philone vetustatem eius probat.

Iosue. 6. Figura. Figura. Prou. 24. Lyppomanus. Euseb⁹, Beda, & Philo.

(Super iudicia iustitiæ tuæ) Per quod intelligit, vel præcepta ipsa quæ in iustitia disposuit, vel dispositiones diuinæ voluntatis, secundum quas iustè operatur omnia cum à iustitia omnia prodeant. Iudicia æquissima sunt, ac summa laude digna. Quare Ioannes Campensis sic explicat. Septies per diem laudauite propter normas viuendi æquissimas perscriptas à te. Vel per iudicia iustitiæ intellige flagella, & verbera quibus corrigit, & iustificat filios suos, de quibus supra, Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine. Vel dicuntur iudicia iustitiæ, hęc flagella quæ iustè infliguntur, Daniel. 3. Vniuersa quæ fecisti nobis Domine, in vero iudicio fecisti.

Campésis. Dan. 3.

VERSVS QVINTVS.

Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum.

VErbum Dei obseruatoribus suis pacem confert corporis & animæ, nam qui Dei mandata obseruat iustitiam facit, quia iustitia est hominem Deo subditum esse. Iustitia autem pacem generat, secundum illud Isaiæ. 32. Opus iustitiæ pax. Quare capite quadragesimo octauo eiusdem Prophetæ ait Dominus; Vtinam attendisses mandata mea, & facta fuissent sicut flumen pax tua. Hoc est abundantissima. Et

Isai. 32. & 48.

hoc

hoc est quod hîc Propheta dicit. Pax multa diligentibus legem tuam,& non est illis scandalum. Scandalum secundum Theologos est dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ:est enim nomen vsurpatum à corporalibus,à quibus vtpote nobis magis notis spiritualia denominamus.Scandalum autem corporale dicitur quando ponitur alicui obex in via, per quam transit,in qua offendens,vel ruit, vel disponitur ad ruinam,ita in via spirituali per dictum,vel factum alterius solet aliquis trahi,vel induci ad peccandum. Vnde Hieron.Matth.18.super illud. Qui- Hierony.
cumque scandalizauerit vnum &c. dicit; Scandalizat alium, qui Matth. 18.
alteri dicto,vel exemplo occasionem ruinæ præbet,quod peccatũ maximè contradicit vitæ prædicatorum:qui sunt ordinati ad leuandum iacentes secundum illud Isai.35.Genua dissoluta, vel de- Isa.35.
bilia roborate,ideſt,(a los que facilmente caen)Vnde Greg. lib.1. Gregor.
Pastor. Nemo amplius(inquit)in Ecclesia nocet,quã qui peruersè agens nomen,vel ordinem sanctitatis habet, delinquentem nãque eum redarguere nullus præsumit,& in exemplum culpa vehementer extenditur,quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur.Est autem duplex scandalum, alterum actiuum, de quo intelliguntur dicta,nempe quando quis sua actione alteri præbet occasionem ruinæ: alterum passiuum quando impingit tractus verbo,vel facto alterius,rursus scandalum passiuum alterum pusillorum,alterum Pharisæorum,pusillorum est quando ob ignorantiam scandalizantur pusilli de aliquo facto, non intelligentes causam eius:quale in primitiua Ecclesia erat,illorum qui scandalizabantur videntes Christianos ea quę vetita erant in lege mandu care.Et tunc talia opera etiam si bona sint intermittenda sunt,vsq; dum pusillis ratio eorum reddatur,& sic intelligitur illud Paul.
1.Cor.8.Si esca scandalizat fratrem meũ,carnẽ non manducabo 1.Cor. 8.
in æternum.Tamen si post redditam rationem non cessat scanda lum eorum,non ideo à bono opere cessandum est: quoniam iam non ex ignorantia,sed ex malitia est scandalũ eorum,& iam transit in scãdalum Pharisæorum. Vt.v.g.scandalizantur pusilli vidẽtes Episcopum munera & enxenia mittere mulieri pulchræ,cum tamen Episcopus ex charitate Dei & non ex libidinoso affectu id faciat,debet tunc Episcopus ab illo opere cessare quousq; reddita ratione sedetur suspicio.Si autem sufficienti data satisfactione adhuc permanent in suo scandalo,relinquendi sunt,nec intermitten-

da eleemosyna, quia iam eorum scandalum est Pharisæorũ, quod est quando non ex ignorantia, sed ex malitia sua quis in alterius factum, vel dictum scandalum sumit: qualia erant scandala Pharisæorum aduersus Christum. Quare cum discipuli scandalizatos Pharisæos in suis sermonibus retulissent, dixit eis; Sinite illos cæci sunt & duces cæcorum. Ad propositũ ergo nullum horum scandalum nec actiuum nec passiuum nec pusillorum nec Pharisæorum locum habet in viris perfectis; nec enim dicto vel facto occasionem ruinæ alijs præbent, nec tantam ignorantiam agendorum habent, vt lateat illos quem nam finem bonum habere possit opus, quod ignorantibus possit aliter apparere. Nec ob aliorum facta, vel dicta scandalizantur, aut ruunt: quoniam tales sunt in charitate radicati, & fundati, vt ait Paul. Quare sicut ventus validus etiam si moueat arborem fixè radicatam non tamen euellit, sic mala aliorum non eradicant iustos etiam si tantisper moueant, habent enim domum suprà firmam petram ædificatã: contra quam etiam si venti ac flumina insurgant, non tamen obruere possunt illam; quare Paul. audacter dicebat. Quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio, an angustia? &c. Et vt ostenderet se nõ impingere ob aliorum facta ait alibi. Quis scandalizatur & ego non vror? non dicit & ego non scandalizor. Hoc enim longe est à viris perfectis quos charitas fixos ac immobiles in bono tenet. Vnde Prouerbiorum. 15. Viæ iustorum absque offendiculo, quare Psalmista in hoc versu diligentibus dicit non esse scandalum, nec turbari pacem eorum. Vnde Ambro. ait; Charitas pellit omnes tribulationes, non vt non eueniant, sed vt non noceant quia licet exterius tribulationes insurgant, tamen vir iustus interius non turbatur secundum illud Prouerb. 12. Non contristabit iustum quidquid ei acciderit. Quod si aliquando iusti dicantur scandalizari, id est, vel quia vehementer dolẽt de peccatis aliorum, vel quia in admirationem rapiuntur tot mala videntes sustineri: vel secundum D. Augustinũ non est illis scandalum aliquod à lege ipsa Dei, quoniam qui diligit legem Dei, si quid est in ea quod non intelligat illud tamen veneratur, & honorat, & si quid in ea sonare videtur absurde, iudicat magnum & difficile, & se nescire: & ideo non scandalizatur. In cuius signum in esu agni Paschalis præcipiebatur Exod. 12. vt non remaneret ex eo quicquam vsque mane sed si quid residuum erat igne comburebatur quoniam

Simile.

Roman. 8.

2. Cor. 11.

Prouer. 15.

Ambros.

Prouer. 12.

August.

Exod. 12.

Figura.

niam nihil in lege Dei prætermittere debes quod non credas & opere compleas; quod si aliquid non intellexeris, igne charitatis combure, tuæ ignorantiæ tribuens quia tu non penetras mysteria omnia quæ in lege Dei sunt: quæ licet tibi non ita appareant; bona tamen ac iusta existimare ac credere debes, hæc enim omnia facit charitas & amor legis Dei.

(Pax multa diligentibus legem tuam &c.) Obserua. Pax secundum D. Thomam. 2. 2. quæstione. 29. idem est quod concordia, licet aliquid amplius addat super illam: est enim cõcordia diuersarum voluntatum concors assensus. Pax autem hunc voluntatum cõsensum includit & addit præterea ipsius etiam ad seipsum concordem assensum, vt non solum alienæ voluntati concordet sed in seipso etiam cum semetipso pacem habeat, vt affectus in eo quod bonum ac offitiosum est conueniant; & appetitus rationi, ratio vero Deo subijciatur. Quare concordia est inter plures, pax eiusdem ad seipsum: conuenientia affectuum est. Licet hæc pax in hac vita perfectè haberi minimè possit, cum etiam inter perfectissimos viros hoc ciuile bellum ingruere videamus. Nam Paulus vas electionis his intestiuis prælijs angustiabatur, cum aliam legem inueniebat in membris suis repugnantem legi mentis suæ, captiuantem eum in lege peccati. Vnde & clamabat. Infelix ego homo quis me liberauit de corpore mortis huius? hoc est de hoc corpore mortali quod animam ad mortalia aggrauat. In patria fruentur iusti omnimodò pace cum adimplebitur id quod per Isaiam (secundum Septuaginta) pollicetur eis Deus dicens capite 57. Dabo eis pacem super pacem, hoc est, & corporis & mentis pacem. In hac vita mentis pace perfruuntur iusti, vtpote quam omnibus quibus possunt modis subditam habent Deo; corporis tamen pace non gaudent, quoniam inordinatus appetitus ac fomes peccati adhuc viget in eis, vsque dum terram promissionis ingrediantur. Illic enim terra quiescet à prælijs, & super pacem mentis quæ etiam tranquillior ac amplior erit, corporis etiam ac affectum pacem adipiscentur. At vero pacem illam quam concordiam dicimus, omnes res appetunt, consequitur enim ad appetitum naturalem quem omnes res gerũt suęmet quietis ac bonitatis: quare & quod illam turbat odio prosequor, & quod cõseruat diligo ac ideo omnes mecum habere pacem volo, vt nullus meæ aduersetur voluntati ac bono. In tantum autem

D. Thom.

Rom. 7.

Isai. 57. secundũ. 70.

hic

hic increscit appetitus, vt & bella ipsa (ait Philosophus) homines excitent vt hac perfruantur pace. Nam quia turca videt Christianum aduersarium illi, nec suæ obsequi voluntati ac libidini, qua omnia sibi subdita esse concupiscit, ideo aduersum illum bellum gerit, vt eum sibi subiciat, nec amplius eius libidini contraire contẽdat. Quare sagax ipsa natura voluit vt nullus mortalium sibi soli sufficeret, sed semper alterius indigeret iuuamine, vt vel sic necessitate compulsus vnusquisque alterius amicitiam quæreret. Videmus enim regiones aliquas quibusdam rebus abundare, quibus aliæ indigent, & alias habere ea, quibus primæ carebant. Vnde & Hispanus Flandriam, ille Hispaniam quærunt, ac sic inter se amicitias ac societates cõflant. Sic quia auro carebat Hispanus in remotissimas transfretauit regiones, quibus veram Christi Domini fidem, qua ipsi carebãt, auro & argento pretiosiorem communicauit: & vicissim ab illis corruptibilibus auro & argento refertus est. Diues pauperis operibus eget, rursus pauper diuitis pecunias necessarias habet. In doctus sapientem vt eum doceat quærit, iterum doctus stultum vt sibi ministret. Eger medico vt illum curet indiget, medicus infirmo vt illum diuitem faciat opus habet, & sic homines inter se amicitias ac coniugia copulant; vide quàm concupita ab ipsamet natura imò & ab ipso authore naturę pax sit. Adde. Res omnes sui esse conseruationem ardẽtissimè appetunt, esse autem vniuscuiusque rei in vnitate consistit, nam diuisio corruptionis initium est, atque via ad illam. Vnde diuisionem res omnes abhorrent tanquam suæ conseruationis aduersam, quæ in integritate ac vnitate cõsistit. Quocirca & cum insensibile lignum scindis stridet, stringiturque ac vehementer resistit, & quasi gemens quęritur quod ipsum diuidas, quia diuisio conseruationi suæ contraria est; imò vel minimum acciculæ ictum vehementer gemimus, quia carnem licet tenuiter diuidens ad corruptionem nostri esse viam aperit. Homines autem vnum quid efficimus omnes, vnum corpus, vnã Rempublicã, conuentũ, ac ordinẽ constituimus, cuius conseruatio in vnitate ac integritate consistit: quæ si per diuisionẽ defecerit, corpus ac membra simili defectione interibunt. Quare Ecclesia quæ corpus hoc mysticum Christianæ Reipublicæ continet ab Spiritu sancto in Cãticis vocatur; Terribilis vt castrorum acies ordinata. Quoniam in acie si milites suũ ordinem seruẽt, terribiles hostibus erunt, vnus enim omnes adiuuat, & omnes vni auxilium

Cant. 6. Simile.

xilium præbent,vnus in omnes,& omnes in vnum operas conferunt: atsi turbatis ordinibus dimicare velint, certissimus erit totius agminis interitus. Si enim milles à duce diuidatur, aliumq; locum sibi quærat quam in quo positus est,vel alius ab alio diuisus sit,iam non vnus pro omnibus non omnes pro vno valebunt, sed vnus pro se tantum dimicabit. Vni autem non difficile erit resiste re imo & aduersus eum prævalere. Sic sic tibi dico ô Christiane milles qui in agmine sanctæ matris Ecclesiæ militas sub crucis vexillo; si intuo te continueris loco ac officio, nec alium à suo propellere velis,si in vinculô pacis & vnitate spiritus ac charitatis cum alijs vixeris,cæteriqúe tecum conuenerint,quasi testitudine facta, quadratoque ac clauso agmine terribilis & intolerabilis hostibus, omnibus eris. Atsi te ab alijs diuiseris,tibi soli bona volueris, locũ tuum dimisseris,vt alios antecellas,cæteriqúe similiter à te desciue rint aperto latere ac turbatis signis & ordinibus te adorietur hostis,atque superior euadens,vel interimet, vel in miseram captiuitatem tradet,iam enim minus vales. Qui enim charitatis vinculo vniti sunt vnus pro omnibus & omnes pro vno pugnant, quoniã orationes ac satisfactoria opera aliorum quisque communicat, secundum illud quod supra exposuimus; Particeps ego sum omniũ timentium te &c. Vnde D. Cyprianus lib. 1. Epist. 1. Concordia simul iuncta, ait, vinci nõ potest. Sciat quippe orthodoxorũ quisque hostem nostrum diabolum etsi superbissimum ac fortẽ, meticulosum tamẽ ac inertem & pauidum esse,nec multos simul aggredi audebit sed vnum,vel alterum, cum ab alijs discretum,ac separatum viderit. Sicut & ille Goliath. 1. Reg. 17. à quo omnis exercitus Israel fugiebat quoniam proceræ erat staturæ lorica ferrea indutus & ocreas ferreas habebat, & hastile lanceæ sicut liciatorium texentium,tamen licet fortis ac superbus ad singulare certamen populum Israel exagitabat(vno à vno)qui omnem exercitũ simul videbatur posse ad congrediendum secũ inuitare adeò iners ac meticulosus erat. Sic dæmon qui tot indutus est armis, artibus dolis,cui non est potestas in terra comparabilis vt dicit Iob: nihilominus timet multos simul vinculo charitatis vnitos adoriri, sed ad singulare certamen descendit. Quare cum Christianos vel religiosos discissos inter se cognouerit iam illos audacter ac cõfidentur aggreditur peccatisque ac internetionibus omnia complet. Quod(proh dolor)iam oculis cernimus euenisse ob Christianorũ

Cyprian.

1.Reg.17.

Figura.

Iob 4.

principum

principum diuisionem, hostem in Ecclesia grassari, schismatibusq;
Cyprian. ac hæresibus omnia implere. Vnde Cyprianus vbi supra. Cui nō
est aduersus omnes satis virium, circunuenire nititur solitudinem
singulorum, Deo enim & naturæ odibilis est valde diuisio. Vn-
Hieron. & de (vt adnotauerunt Hieronymus & Origenes) cum Moyses crea-
Origenes. tionis seriem referret dixit quod Deus vidit primum diem, & di-
Gen. 1. xit eum bonum, similiter tertium, quartum, & reliquos, de secun-
do autem die non asseruit bonitatem vt statim ab exordio condi-
tionis mundi insinuaret quantum sibi diuisio displiceret. Nā dua-
lis numerus primus ab vnitate discedit & in eo primum incipit
diuisio. Quare regnum cœlorum domus vocatur cum Dominus
Ioan. 15. dicit Ioan. 15. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Ampliss-
imum illud regnum vbi tot millia Angelorum atque hominum
sunt, vbi ipse Deus infinitæ magnitudinis residet, tot populi, lin-
guę, tribus & nationes morātur, domus dicitur, cum potius regio
vel seculum dici debuerit. Non vacare id mysterio arbitror, Vt
ostenderet vnanimem consensum animorumque concordiā qua
ibi fruuntur beati, nam cum tot sint & tam diuersi, vna est omniū
voluntas ac si in vna domuncula morarentur, nam idem velle &
Tullius. idem nolle (quæ secundum Tullium vera amicitia est) omnes ha-
bent, quoniam cuncti vnanimiter vno animo atque promptissi-
mo spiritu in Deum ipsum feruntur: vnaque volūtas hæc est quo-
Psal. 121. niam participatio omnium in idipsum est. Hoc est in Deum vnū
Isai. 32. qui tunc erit omnia in omnibus. Quod per Isaiam Prophetam il-
lis promittit Deus dicens. Et sedebit populus meus in pulchritudi-
ne pacis in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Illa enim di-
uersorum vna voluntas Dei subiecta voluntati, hāc pacis pulchri-
tudinem struit. Nā pax (vt vult Augustinus) est tranquillitas or-
dinis, & ideo fiducialiter, & securi inter se quiescunt, nec hostium
insidias aut subdoli fraudes reformidant. Quare requies illa opulē
ta est, cum omnium diuitias quilibet suo modo cōmunicet. Væ
nobis miseris homunculis, quos nec vna domūcula capit, vbi duo
soli morantur non domus sed Babylonica confusio stridet, quòd
si in pace viueretis quasi vnus multi videremini. Scitè orator quidā
apud Athenienses cum in publico suggestu persuasurus pacem
ascendisset, essetque obesso corpore vt vix eum cathedra caperet
& risum concitaret in populo, hinc exorsus est orationem suam
dicens. Videtis me tumidum ac obesum ciues, scitote ergo quod

cum

cum habeo pacem cum vxore mea strictus lectulus nos capit ambos, si autem dissensio inter nos concitatur nec in tota possumus cōmorari domo. Ecce quid pax atque vnitas faciat. Quare in domo Dei non est murmur aut querella vlla, in inferno autem nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. Hæc pax diligentibus Deum promittitur iuxta propter nec est illis scandalum nec offendiculum vllum. Iob. 19.

VERSVS SEXTVS.

Expectabam salutare tuum Domine: & mandata tua dilexi.

IDeo iniquitatem odio habui & mandata tua dilexi quia expectabam salutare tuum Domine, hoc est, salutem à te consequi, vel expectabam Christum qui est salus mea, vt salutiferum nomen eius præsefert. Antiqui præstolabantur eum in forma mortali & passibili nos autem in forma gloriosa & immortali secūdum illud Paul. Philip. 3. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Philip. 3. Iesum Christum qui reformauit corpus humilitatis nostrę configuratum corpori claritatis suæ: vt cum Christus apparuerit vita nostra tūc & nos appareamus cū ipso in gloria vt dicitur Coloss. 3. Coloss. 3. Bonum quippe es præstolari cum silentio salutare Dei Thren. 3. Thren. 3. De quo vide versum primum octona. & tract. 6. (Et mandata tua dilexi.) Spes quidem sperat à Deo salutem faciendo tamen homo quod in se est, aliàs præsumptio vana erit spes ac cassa. Vnde Christus Lucæ. 2. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in Luc. 12. manibus vestris, & tūc cum sanctis desiderijs ac operibus fueritis præparati, eritis similes hominibus expectātibus Dominū suum. Qui enim dormiens est in lecto, aut ludēs, aut bibens & inebrians se, non videtur expectare Dominum, sed nec eius quidem memoriam habere. Quare rectè Psal. noster dicit quod diligendo diuina mandata expectabat salutare Dei. Et certè hoc efficit etiam verbū Dei nimirum mētem per spem fortificare. Obsessus expectās adiutorem spe roboratur, infirmus spe medici, captiuus spe redemtoris. Sic & flagellis huius mundi oppressus dum per hæc saluari expectat, per patientiam perseuerat. Vnde dicit verbum Dei omni aduersa patienti Psal. 30. Viriliter agite & confortetur cor ve- Psal. 30. strum omnes qui speratis in Domino & Psal. 38. Expecta Domi- psal. 38. num & custodi viam eius & exaltabit te.

VERSVS

VERSVS SEPTIMVS.

Custodiuit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehementer.

HOc est quia dilexit, ideò custodiuit anima mea testimonia tua, atque mãdata. Nam probatio dilectionis exhibitio est operis vt ait Gregorius, de quo nos statim sermonem habebimus. Et quoniam dicit animam suam custodisse testimonia Dei imò & dilexisse (nam Augustinus dicit in quibusdam codicibus haberi, & dilexit, in tertia persona) ideò de interno amore ac desiderio custodiendi ex animo & in veritate mãdata Dei est hic sermo. Per testimonia autem Caieta. intelligit etiam interna testimonia, quæ Spiritus sanctus reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei de quibus suprà. Sunt enim interna illa dona spiritus sancti, in quibus clamamus Abba pater, quæ testimonia super omnia desiderabilia iustus ac perfectus diligit & æstimare non desinit. Lyranus vero per testimonia cęremonias intelligit, quę ad cultũ Dei pertinent, & ita Ioannes Campensis Paraphrastes Psalmorũ dicit; Custodiuit anima mea cæremias tuas: amat enim eas valde. Et quidem cæremoniarum obseruatio apprime vtilis imò & necessaria nobis est, nam homines per sensibilia ad intelligibiles res manuducimur, & eleuamur; Nã inuisibilia per visibilia cognoscimus, vt testatur Paul. Et ideo Deus homo visibilis factus est, vt dũ visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilium amorem rapiamur. Quare cęremoniæ istæ sensibiles affectum molliũt, atq; ad inuisibilia contemplanda animum rapiũt. Quocirca Dominus Iesus his visibilibus vsus est ad inuisibilia ostendenda, non solum in sacramentis quorum materiæ ac formæ sensibiles sunt, vt pote res & verba; verum etiam aliàs, vt cum Spiritum sanctum discipulis suis dedit cum potestate remittendi peccata: prius insufflauit in eos, & postea dixit. Accipite Spiritum sanctum, vt per visibilem illum flatum, ac spirituni, inuisibile Spiritus sancti spiramen ostenderet. Quocirca credimus, quod Christus Dominus fuit Magister cæremoniarum Ecclesiæ, easque Apostolos suos docuit, à quibus & nos per antiquam patrum traditionem accepimus. Quare credimus ab Apostolorum seculo has sanctas cæremonias quæ in sacris peragendis sunt in vsu Ecclesiæ dimanasse: secũdum regulam illam D. August. lib. de Ecclesiasticis dogmatibus. Consuetudines illas

Gregor.

August.

Caietan. Rom. 8.

Lyranus.

Campésis.

Rom. 1.

Ioan. 20.

August.

illas quorum initium ignoramus ab Apostolis acceptas esse, cuiusmodi sunt hæ sacræ ceremoniæ. In cuius signum cum Dominus Iesus versus Hierusalem iter ageret, Apostoli asinam super quam sedens intraret suis vestimentis strauerunt. Ceremoniæ quippè ceu ornamenta sunt sponsæ, ad decorem eius maximè cõducentia, quas Apostoli instituerunt & eis sponsam Christi, hoc est Ecclesiã in qua ipse Dominus insidet, ornauerunt, atque mirificè decorauerunt. Nullus ergo audeat aliquam earum irridere, aut pessundare, ne vestem aliquam Apostolorum conculcet. Obstruat os suum impius Lutherus quoniam à Christo Domino & ab Apostolis eius, imò & à Spiritu sancto has sacras ceremonias veluti sponsæ ornamenta accepimus nec hominis adinuentiones sunt, sed sanctorum Apostolorum ac patrum traditiones, quibus in hac vita maximè indigemus. Ciuitates ille quæ in medio regni sunt procul ab hostibus edificatæ nullis indigent munitionibus, nec muris, nec antemuralibus, at quæ in prospectu sunt hostium, omni indigent apparatu, mænibusque ac propugnaculis oportet esset munitas. In patria quidem vbi timor hostis erit nullus, non his indigemus cæremonijs. Quare D. Ioan. templum in illa ciuitate non vidit Apocaly. 21. quoniam tunc consummatum erit & sacrificium & ceremoniæ; at nos dum in hoc exilio peregrinamur, in prospectu hostium sumus: quare munitionibus ac propugnaculis indigemus, & muris & antemuralibus munire ciuitates nostras oportet. Muri sunt virtutes quæ animas protegunt & circundant, antemurale (la barbacana) sunt ceremoniæ & sacræ obseruantiæ à patribus institutæ. Quod si hoc oppugnatum fuerit facile & murus ruet. Quod Hierem. Threnor. 2. deplorabat dicens. Luxitque & antemurale & murus pariter dissipatus est. Vnde Christus Dominus Isa. 26. dicitur murus & antemurale: quoniam & ceremonias simul & virtutes nos docuit. Ad rei militaris artem non solum gladius sed & vagina quæ gladium conseruet necessaria est. Qui virtutis palestram ingreditur & virtutes, & obseruantias quæ eas à rubigine protegant ac conseruent, addiscere debet. Nam etsi folia arborum cibus noster non sint, protegunt tamen ac defendunt à sole & ab imbribus fructus quibus pascimur: sic sacræ ceremoniæ ac obseruantiæ Cortex arboris licet aspera sit, cor tamen eius conseruat ne exicetur nam si decorticaueris truncum, tota arbor peribit & arescet: sic ieiunia,

Matth. 21.

Simile.

Apoc. 21.

Thren. 2.

Isa. 26.

Simile.

Simile.

Simile.

Simile.

vigiliæ,humilitatis insignia, & alia quæ à priscis Patribus accepi-
Ioel. 1. mus, virtutis medullã continẽt,ne arescat. Ioel. 1. dicitur aduersus Lutherũ,aliosq; perfidos ac vecordes hæreticos, qui has cerẽmonias,sacrasq; obseruationes irrident. Gens ascẽdit super terrã meã fortis & innumerabilis,dentes eius vt dẽtes leonis, & molares eius vt catuli leonis.Posuit vineã meã in desertũ, & ficũ meam decorticauit.Nudans spoliauit eã, & proiecit,albi facti sunt rami eius.Facilis est ad propositũ applicatio.Iustus ergo qui iam iã perfectionis apicem attingit, non solũ mandata,sed & cerẽmonias, & obseruantias summa amplectitur dilectione,sciens quoniã qui minima negligit,paulatim defluit.Aduerte tamẽ quod ter in hoc octonario vir iste perfectus qui in eo loquitur dicit,se dilexisse mãdata Dñi,& quòd ex hac dilectione habuit ortum eorũ obseruatio, secundũ illam Dñi sententiam Ioan. 14. Si quis diligit me,sermones
Ioan. 14. meos seruabit.Nullũ aliud testimoniũ efficatius habere possumus in hac vita quod diligamus Deũ,quàm obseruatio mãdatorũ eius; Si quis dixerit quia diligo Deũ, & mandata eius nõ custodit mendax est:quoniam vt suprà retulimus ex Grego.probatio dilectionis exhibitio est operis,quod & beatus Apostolus altissimè nobis explicat cum. 1.ad Corin. 13.dicit; Si linguis hominũ loquar,
1.Cor.13. & Angelorum:charitatem autem nõ habeam,factus sum velut ęs sonans,aut cymbalum tinniẽs. Videtur quod hic velit D.Paul.charitatem diffinire eo modo quo Philosophi grandes res diffinire solent,nempè per negationes:Quęrẽti enim quid sit homo primo respondemus,quod homo non est qui habet hos quinque sensus, cum cætera animalia eos habent, imò aliqua perfectiorem olfactum acutiorem visum &c.Nec etiam est homo animal quod loquitur cũ videamus Psytacos, turdosq; nostra verba conari. Erit igitur homo animal illud quod ratione viget,ac pollet. Hoc enim ita proprium ac singulare est homini quod nulli alio ab homine conuenit. Sic Paulus diuinus doctor docere nos vult in quo esse spirituale hominis consistat;diffinitq́ue quod in charitate. Volẽs autem ostendere nobis quid sit charitas primum per negationes nobis illam explicat dicens.Si linguis hominum loquar & Angelorum &c.Vide sapientiam Paul.non illam rebus naturalibus cõfert,nõ Ciceronis,aut Demosthenis eloquẽtię,nõ animositati Cæsaris:quoniã ab his lõgo interuallo distat charitas.Sed cũ supernaturalibus cõparatio fit,nimirũ cũ gratia ac dono linguarũ,quod supernatu-

pernaturaliter infusum est Apostolis in die Pēthecostes; Si omnē
sciuero linguā omniū hominū, nec solū humano sermone loquar Iob. 6.
sed & Angelico: si mihi datū esset quod spiritualissime per intellectū ac cōceptus loquerer, si charitatē nō habuero, factus sum velut
æs sonās aut cymbalū tinniens, vtpote quæ sine spiritu sonant; Nō
ergo hoc est charitas, quid ergo erit? Prophetia, aut grādis fides?
minimè gentiū; et si habuero Prophetiā, & nouerim mysteria om
nia, etsi habuero fidē, ita vt mōtes transferā, charitatē autē non ha
buero: nihil sum. Etiā si miracula facias, & secreta cordiū noueris,
non ideò sanctus eris sine charitate, quoniā & Balaā Prophetiæ do
nū accepit, & Iudas miracula fecit, hæc enim sunt gratiæ gratis da
tæ, quæ etiā peccatoribus obueniūt: quoniā nō ob suā vtilitatē sed
aliorū dantur, nēpè in ædificationē corporis Christi sicuti & ego Ephes. 4.
inimico meo possum elargiri pecuniam, nō vt sibi sit sed vt charo
aut propinquo meo tribuat. Similiter hæ gratiæ dātur peccatoribus ad Ecclesiæ vtilitatē, ac ædificationē. Nō ergo hoc est charitas.
Imò etsi omnia hæc habeas, sine charitate nihil eris. Vide D. Pauli
diuinā eloquētiā; antea dixit; Factus sum velut æs sonās &c. nunc
multo min⁹; Nihil sum, ait, qm̄ sola charitas facit aliquid, & ea sola
id quod est ab eo, quod nō est distinguit, nec em̄ mūdus esset nisi
propter charitatē quę est in electis. Vltra, Et si distribuero in cibos
pauperū oēs facultates meas, et si tradidero corp⁹ meū ita vt ardeā;
charitatē autē nō habuero nihil mihi prodest. Idest, quod nec magna ac heroyca opera, qualia sunt ingentes eleemosynæ, martyrij
fortitudo sine charitate, oīa hæc cassa sunt ac inutilia. Quid ergo
erit charitas si nihil horū est? Audite quid inferat. Charitas patiēs
est, benigna est, nō æmulatur, nō agit perperā, nō est ambitiosa &c.
Omnia suffert, oīa credit, oīa sperat, omnia sustinet. Hoc est dicere
id est proprijssimū charitati omniū virtutū opera exequi, oīa vitia
declinare, oīa præcepta seruare, nō solū quoad substātiā (vt Theologi dicūt) verū etiā quoad modū ob supnaturalē finē amatū. Ecce
ergo substātiā diuini amoris mādata Dei seruare. Quare Propheta
noster obseruationē mādatorū Dei dilectioni Dei semp attribuit.
Adhuc autē & circa hoc idē obseruādū, qđ à custodia mandatorū
& testimoniorū Dei multa nos impediūt, si dilectio illorū nō sit solicita. Nam vt experientia docet tria sunt quæ maximè iter peragendū impediūt, videlicet onus præmens, æstus ardens, & fames
vrgēs. Nam qui onere nimio premitur ab incepto itinere deficere

cogitur: sic in via mandatorum Dei. Nullum autem grauius onus in hoc itinere quàm peccatum, quod talento plumbi comparatur
Zachar. 5. Zacha. 5. & Psal. 37. dicit Propheta; Quoniam iniquitates meæ su-
Psal. 37. per grestæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatę sunt super me. Si ergo vis hanc mandatorum Dei viam perficere, hoc
Auicena. onus necesse est vt deponas. Auicena primo Canon. loquens de regimine itinerantium docet quod non debet aliquis iter agere plenus sanguine, sed oportet prius euacuare corpus ac mundare & sic iter arripiat. Spiritualiter ille dicitur repletus sanguine cuius conscientia peccatis abundat, nam & peccatores viri sangui-
Psalm. 5. & num dicuntur Psalmo. 5. & Psal. 50. Libera me de sanguinibus,
50. id est, de peccatoribus, oportet ergo euacuare peccata, vt iter hoc perficere possit. Vnde supra; Ab omni via mala prohibui pedes
Auicena. meos vt custodiam mandata tua. Secundo impedit iter æstus ardens, hoc est, concupiscentiæ ardor cor exæstuans. Auicena vbi suprà docet quod iter agentes debent tegere caput à solis ardoribus, sic tu mentem tuam quæ caput est virtutum tegumentis operire satage: ne eam cõcupiscientiarum ardores exurant. Nam licet in nostra non sit situm potestate concupiscentias sentire, possumus tamen non consentire, ne talis calor ascendat super ca-
psal. 120. put nostrę mentis, vt de nobis verificetur illud Psal. 120. Per diem sol non vret te. Tertium impedimentum est famis debilitas. Aui-
Auicena. cena vbi suprà dicit quod iter agens de nutrimento præcipuè debet esse solicitus, nutrimentum autem paucum, sed bonę substantiæ oportet quod sit: & abstinere debet præcipuè ab alimentis quæ humorem generant crudum. Quare cœlestis medicus de tali nutrimento in hoc itinere nobis mirabiliter prouidet; Sicut
Exod. 16. enim cum filij Israel iter agerent per desertum, Deus pluit illis manna ad manducandum, quod quidem minimę erat quantitatis, magnæ tamen virtutis ac substantiæ, placidosque generabat humores: sic Christus Dominus sub specie panis & vini corpus suum, & sanguinem in cibum & potum fidelibus suis dereliquit, quatenus tali cibo desertum hoc transmeare, in cœlumque properare possemus. Vnde & viaticum appellatur, cum ad iter peragendum necessarium sit. Est autem optimę substantiæ vtpote humanam continens substantiam atque diuinam. Et licet Christus qui in hoc cibo nobis datur sit gigas ille geminæ substantiæ, tamen sub specie modicę substantiæ ministratur nobis.

Est tamen

Est tamen multi nutrimenti quia non solum corpus sed etiam animam nutrit secundum illud Ioan. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Cæteri cibi corporales maximè si inordinatè sumantur, generant crudos humores, ideſt, motus deuios, ac illicitos: quare potius detardant quam promoueant. Qui ergo, hæc tria, quæ prædicta sunt, obseruauerit, poterit Dei custodire mandata & dicere illud quod supradixerat Propheta. Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum. Et consequenter, Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehemēter. Iob. 6.

VERSVS OCTAVVS.

Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

HOc est ideo quia dilexi mandata tua, custodiuit ea anima mea. Insuper quia omnes viæ meæ sunt in conspectu tuo, nec vlla te latet cogitatio, opera, desideria, ac cogitationes meæ ante oculos tuos versantur semper. Hebræ. 4. Non est aliqua creatura inuisibilis in conspectu eius quòniam omnia nuda & aperta sunt in oculis eius. Vnde & cogitationes nostras ob oculos habet Psal. 18. Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Siue sit de temporalibus siue de æternis nam vt dicitur à seculo & vsque in seculum respicit, ideſt, ea quæ in hoc seculo & in alio geruntur omnia nouit, & nihil est mirabile hoc est nouum in oculis eius. Nam ab æterno omnia sciuit & Iob. 38. Subter omnes cœlos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ, ideſt, omnia quæ in vesceribus & in superficie terræ fiunt, cognoscit, orationes nostræ etiam sunt in conspectu eius Psal. 87. Intret in conspectu tuo oratio mea. Opera itidem Iob. 13. In conspectu eius arguam vias meas & ipse erit saluator meus & capite. 31. None Deus viam meam & omnes gressus meos dinumerat? cap. 14. Signasti in saculo delicta mea. Ca. 13. Obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti. Vnde Boetius. 5. de consolatione, ait. Magna est nobis indicta necessitas probitatis, si dissimulare non vultis, quòniam omnia agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis. Seneca docens amicum quendam sum studiose viuere, suadet vt semper ob oculos gerat præsentiam alicuius magni, ac imp Hebr. 4. Psal. 18. Eccl. 39. Iob. 38. Psal. 47. Iob. 13. Iob. 31. Iob. 34. Iob. 13. Boetius. Seneca.

fama celebris viri qui studiose vitam egit, Catonis videlicet, vt ipse dicit, aut alterius sancti ac studiosi viri, & pudeat facere, aut dicere eo absente, quod præsente non auderet perpetrari, vel quod ille sanctus vir nec faceret, nec diceret, nec approbaret. Tu tamen Christi cultor ac seruus ipsum Christum Dominum ac iudicem tuum ante oculos tuos semper gerere debes, ac si præsentem videres, cum verè præsens sit, vt non audeas perpetrare quod oculis tante maiestatis displicere cognoscis: cogitatus verba, opera, desideria tua, coram eo sunt. Sint ergo tanti iudicis conspectu
psal. 15. digna. Sic Psalmista; Prouidebam Dominum in conspectu meo
4. Reg. 3. semper. Et Helias dicere solitus erat. Viuit Dominus in cuius conspectu sto hodie. Est enim Hebræa phrasis quæ significat placere Deo vt est illud Gene. 6. Noe vir iustus in generationibus suis ambu-
Gen. 6. lauit cū Deo, id est, placuit Deo; Quod Paul. explicat Hebr. 11.
Hebr. 11. verba faciens de Enoch dicens. Fide Enoch translatus est testimonium enim habuit placuisse Deo. Et si quæras vbi est eiusmodi testimoniū quod Enoch placuit Deo reperies illud Gene. 5. Enoch. ambulauit cum Deo & non apparuit, quia transtulit illum Deus hoc est, fecit opera digna conspectu, id est, consortio Dei. Igitur si talia iugiter pensemus, timore Domini vehementer accendemur
Iob. 13. & dicemus cum beato Iob. c. 13. Cōsiderans Deum, timore solicitor. Hic autē timor optimus, & cessare à peccatis, & Dei mandatis
prou. 15. obsequi faciet, secundum illud Prou. 15. Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. ¶ Vel dic. Ideo omnes viæ meæ in conspectu tuo vt illustrentur ac dirigantur à te, qui verum lumen
prou. 4. ac recta via es: ideo quippè dicitur via impiorum tenebrosa quia te non habent ductorem, qui vera lux es, in quo qui crediderit, nō
Ioan. 8. ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. ¶ Vel secundum
Auguſt. Augusti. dic tertio. Omnes viæ meæ in conspectu tuo quoniam rectæ sunt & à te approbatæ; viæ enim quæ à dextris sunt nouit
prou. 4. Dominus. Peruersè verò sunt quę à sinistris, Prouer. 4. vtpote quæ
Matth. 25. malorum sunt, quibus Deus dicit. Nescio vos. Porrò vt ostenderet quod vias quæ à dextris sunt, id est, iustorum, & fructum huius cō siderationis nouerit Dūs, continuo subiecit; Ipse enim rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Ecce quare ait etiā iste. Custodiui mandata tua, & testimonia tua. Et vt quæreremus hoc vnde potuerit prouenire (inquit) quia omnes viæ meę in conspectu tuo. Nam ipse rectos facit gressus nostros, & viæ eorum

qui

qui custodiunt mandata Dei dignæ sunt diuinis conspectibus. Et ita dicit Ambro. Ille solus potest dicere omnes viæ meæ in conspe Ambro.
ctu tuo: qui affectu omnia vult videri à Deo. Ille autem solum cupit vias suas à Deo videri qui bene agit, nam qui male agit, odit lucem, & non vult venire ad lucem vt non arguantur opera eius vt dicitur Ioan. 3. Et subdit. Beatus qui potest dicere, omnes viæ meæ Ioan. 3.
in conspectu tuo, qui nolit abscondere omnes cogitationes suas, & omnes actus suos. Abscõdebat Adam viam suam, abscondebat etiam Eua post culpam, abscondebat Cain necem fratris. In affectu possumus vias nostras abscondere à Deo non in effectu, plena abscondentis perfidia etsi apud Deum nulla sit latebra. Ideo Eccle sia in Canticis suis demonstrabat ei sua secreta dicens. c. 8. Appræ- Cant. 8.
hendam te & ducam in domo matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, hoc est, omnia arcana atque occulta animæ quæ genitrix est cogitationũ mearũ ac operũ; Nã etsi Deus omnia videat cordis occulta, bonũ tamen est, vt vnus quisq; ei animã suam aperiat, & expãdat, & tãquã lumini, vel calori eius occurat. Itaq; Dño Iesu Christo qui est via, & veritas, bene hoc dicitur ab illis qui ad illã veram viam fide, moribus, actuq; desiderant peruenire. Omnes viæ meæ corã te Domine; Nulla enim via potest bona esse nisi quam tu illuminandam tui visitatione luminis fueris dignatus.

VIGESIMVS SECVNDVS OCTONARIVS.

Appropinquet deprecatio mea in cõspe- 1. Thau.
ctu tuo Domine: iuxta eloquium tuũ da mihi intellectum.

Intret postulatio mea in conspectu tuo: 2. Thau.
secundum eloquium tuum eripe me.

Eructabunt labia mea hymnum: cum do- 3. Thau.
cueris me iustificationes tuas.

Pronunciauit lingua mea eloquium tuũ: 4. Thau.
quia omnia mandata tua æquitas.

5. Thau. Fiat manus tua vt saluet me: quoniã mandata tua elegi.

6. Thau. Concupiui salutare tuum Domine: & lex tua meditatio mea est.

7. Thau. Viuet anima mea & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

8. Thau. Erraui sicut ouis quæ perijt: quære seruũ tuum Domine quia mandata tua non sum oblitus.

INCIPIT TRACTATVS VIGESIMVS SECVNDVS.

VERSVS PRIMVS.

Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Induit personam recognoscẽtis proprias vires.

IN hoc vltimo octonario induit Propheta personã recognoscẽtis proprias vires, sic quod ex hoc recurrit ad Deũ ex gratia præueniente. Recognoscit quidem se parum posse ex proprijs viribus, & ex gratia præueniente habet non obliuisci mandata Dei: habet etiam recurrere ad Deum & petit id quod est gratiæ subsequẽtis qua indiget. Quare hęc persona explicatur in vltimo versu vbi dicitur; Erraui sicut ouis quæ perijt, quære seruum tuum Domine quia mandata tua non sum oblitus. Errabunda ouis quæ se à caulis separat præter pericula lupotũ ac inediæ quæ subit, non potest ad ouile reddire, nisi pastor eã inquirat, superq́ue reportet. Homo secũdum naturales vires intellectus & animi sicut ouis perdita errat, quoniam vagatur in operibus suis sine pastu diuinæ doctrinæ extra gregem ouium Christi, impotensq́ue perueniendi ad caulas nisi reducatur à Christo per gratiam subsequentem. Vnde

dicit.

dicit; Quære seruum tuum. Vbi explicatur recursus ad Deum qui est effectus gratiæ præuenientis, profitendo impotentiã propriã, dum petit requiri. Ac si aperte dicat, nisi me inquiras, necesse est me in æternum perditum iri. Congruit autem vltima litera Alphabeti Hebræi quæ dicitur (Thau) & significat, errauit. Significat etiam consummauit, & significat signum. Quoniam iustus qui se sicut ouis errasse cognoscit, appropinquare vult Deo in quo perfecta consummatio est. Cum perfectio consummata creaturæ in approximatione ad creatorẽ sita sit, & talis approximatio signũ est perfectæ salutis. Et ideo dicit errauí, de præterito. Nam si post errorem ad Deũ appropinquet, iam non error, sed consummatio est. Consummatio autẽ (ait hic Ambro.) perfectio disciplinæ est. Sed quoniã in hac litera plura mysteria recondita sunt, aliquantulum in ea immorandũ est. Primo sciendũ quod secundũ D. Hiero. super illud Ezech. 9. Signa Thau super frõtes virorũ gemẽtiũ atq; dolẽtiũ. Hęc litera Thau olim apud Hebræ. habuit figurã crucis. Nam vt ipse Hieron. refert Esdras deleuit characteres antiquos & nouos instituit, ne cum Samaritanis, vel in figuris literarum conuenirent. Erat autem olim (Thau) huius figurę, T, imo si Cassaneo historiographo credendum est, fuit olim signum atq; stemma totius populi Israel, sicuti & aquila Romanorum. Lyranus Num. 2. dicit, quod vexillum cuiuslibet tribus erat simile in colore lapidi posito in rationali, in quo erat sculptum nomen sui Patriarchæ. Constat autem ex cap. 28. Exod. quod lapis in quo erat sculptum nomen Iudæ (ex qua tribu oriundus erat Messias) carbunculus dicebatur, cuius color flammas ignis imitatur, secundum illud Poetæ, Flammas imitante pyropo, idest, carbunculus. Quoniam in vexillo crucis, quod dicitur signum filij hominis, adeò flammescit amoris ignis, vt non solũ peccata cõburerit: sed & corda hominũ in sui amorẽ ardãtissimè conflagrare fecerit. Quare secũdũ D. Augustinum Crux Christi appellabatur fornax, vbi ignis maximè ardet. Nã in meridiano exurit terram, & in nouissimio calores illius, quis poterit sustinere? vt dicitur Eccle. 43. Sed Christus Dominus secus meridiẽ crucifixus est, & tunc ostendit nouissima ardentissimi amoris sui. Quare non est qui se abscondat à calore eius. Burgẽsis in eodẽ loco dicit quod insigne filiorũ Iuda erat catulus leonis, cui comparatus est à Iacob patre suo; Catulus leonis Iudas: ad prædam fili mi ascendisti. In crucẽ ascendit, ibique ad prędã salijt,

Thau. Ambro. Hierony. Ezech. 9. Cassaneus. Lyranus. Exod. 28. Ouidius. Augustin. Eccl. 43. Psal. 18. Burgensis. Gen. 49.

vt prædonem mundi diabolum deprædaretur (ab alançoſe a la preſa) In vexillo Ephrain erat figura tauri, in vexillo Ruben figura hominis, inſigne autem Dan erat aquila. Et hæc quatuor vexilla atq; ſtemmata ad quatuor plagas terræ arcam teſtamenti circundabant, atque muniebant, vt in iſtis vexillis figurarētur illa quatuor
Ezech. 1. animalia quæ vidit Ezechiel, quæ Chriſtum Dominum adumbrabant, vel quatuor Euangeliſtæ, qui in medium mundi ipſum pertulerunt. At vero ſignum crucis inter alia ſigna ſemper emicuit, grandeſq; res per illud ſignificabantur. Apud Ægyptios qui hyerogliphicis literis, ideſt, figuris conceptus ſuos ſignificabant, per crucem vitam venturam intelligebant æternam, rompe illam quę
Ioan. 10. per crucem hominibus data eſt, ſecundum illud, Ego veni vt vitā habeant, & abundantius habeant. Eſt enim crux Chriſti arbor vitæ in qua etiam folia erant vita, & quicquid ibi erat, totum erat vita. Sic in cruce Chriſti ipſa mors vita fuit, quoniam ibi mors in vitam tranſit. Imo quoniam vita ibi pependit, ab ipſa vita impregnata mors nobis peperit vitam. Fortis impegit in fortem, &
Ierem. 46. ambo corruerunt ait Ierem. Mors & vita duello conflixere mirando in cruce, ſed dux vitæ mortuus regnat viuus. Vnde Eccleſia nimio affecta ſtupore canit, & dicit; O magnum pietatis myſteriū, mors mortua tunc eſt, quando mortua in ligno vita fuit! Quoniam ibi verus Iacob mutuo complexu cum morte, & autore eius diabolo luctauit, & vtrunque præcipitem dedit. Erat in ligno crucis (ait Origenes) coluber ille tortuoſus inuolutus, ſicut olim in ligno vitæ, & tamen ſecundus Adam in illo ligno etiam circumplexus
Figura. ſerpentem tortuoſum in ligno, vbi vincere conſueuerat, deuicit: vt
1. Reg. 17. qui per lignum vincebat, per lignum quoque vinceretur, &
Eſther. 7. ſuo illum gladio iugulauit, ſicut Dauid Goliam, atq; velut alter Aman in ligno quod parauerat Mardocheo, ideſt, Chriſto, ipſe ſuſpēſus
Figura. eſt. In fabulis eſt Herculem luctaſſe cum Antheo qui erat filius terræ, à qua nouas vires trahebat quoties ab Hercule in eam proſterneretur: quod cernens ipſum à terra eleuans fortiter complexum ſtrangulauit. Diabolus cernens Chriſtum Dominum mul-
Ioan. 11. ta ſigna in terra facere, indieſque vires acquirere (ſua quippe vox illa fuit. Quid facimus quia hic homo multa ſigna facit? ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum) animaduertens ergo poteſtatem ac nomen quod in terra acquirebat, complexus illum in cruce à terra eum ſeparare contendit, & licet ibi ipſum ani-

mam

mam efflare fecerit, tamen ex illo complexu Christus vitam sibi & nobis, diabolo vero mortem & interitum lucratus est. Brachijs enim illis quibus crucem amplexabatur, ipsum dæmonem suffocauit. Vnde licet videretur teneri à brachijs crucis, potius ipsam ipse tenebat, secundum illud Habacuc, Cornua in manibus ius, ante faciem eius ibit mors. Egredietur diabolus ante pedes eius, hoc est, mors & diabolus conculcati ab eo, atque superati cum summo dedecore visi sunt, ipsa autem crucis figura atque partium situs mira apparent. Omnia quippe complectitur altitudinem, profunditatem, latitudinem, & longitudinem, & rotunditatem. Et sicut circularis figura quæ capacissima est, omnes alias figuras sub se continet, sic crux Christi omnia comprehendit, cœlestia, terrestria, subterranea, & quæ ab Oriente, & quæ ab Occidente, & quæ à Septentrione, & Meridie, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt: omnesq; gentes quæ per quatuor plagas terræ continentur ad vexillum vocauit crucis. Et quæ à dextris, & quæ à sinistris sunt ambiens, nempe bonos per crucem saluans, malos autem per crucem condemnans. Vnde & latronem vnum à dextris saluauit, illum autem qui erat à sinistris peremit. Est enim crux & tribunal, & regale sceptrum, quo omnium iudex ius omnibus dicit ac imperat. Quare signum crucis quod dicitur signum filij hominis in die vniuersalis iudicij apparere debet, licet D. Thom. opusc. 60. artic. 25. doceat quod lignum crucis, tunc non sumitur pro ipso ligno in quo ipse fuit affixus, cum nullum mixtum tunc permansurum sit: sed pro aliqua repræsentatione ipsius, vt appareat signum aliquod simile cruci, nisi dicas ipsummet lignum miraculose conseruandum vsque ad illam horam. Significat etiam hæc longitudo, latitudo, sublimitas, & profundium, amplissimum, altissimum, profundissimum, longissimum, ac inexplicabile mysterium ipsius crucis quod Paulus orationibus suis petebat pro suis clientibus, vt scirent quæ sit longitudo, & latitudo, sublimitas, & profundum: scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi quæ omnia in cruce ostensa sunt. Extensio quoque crucis significat promptitudinem, quam in Dei obsequio gerere debemus. Hylarem enim datorem diligit Deus; superior pars spem erigit nostram, docens quod qui ibi inclinato capite emisit spiritum, in membra, diuina gratiarum fluenta veluti

Habac. 3.

Simile.

Coloss. 1.

Matth. 24.

D. Thom.

Ephes. 3.

2. Cor. 9.

Ioan. 19.

verum

Hebr. 12. verum caput insuit, vnde Paul. Hebr. 12. Aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum. Longitudo crucis perseuerantiã
Isai. 35. in bonis operibus dicit. Vnde tales dicuntur longanimes; Solutas
2. Cor. 6. manus confortate. Et Paul. in longanimitate. Profunditas est, quę
grauitatem tanti mysterij nos intelligere facit, quam nemo princi
1. Cor. 2. pum huius seculi cognouit. Et Paul. eam vocat sapientiam in mysterio absconditam. Item benedictiones quas legimus factas in mundo, per signum crucis datæ sunt. Benedixit Iacob filios Io-
Ephes. 1. seph in modum crucis positis manibus. Omnes etiam nostrę benedictiones à cruce nobis dimanarunt, quoniam in Christo crucifi-
Hebr. 2. xo sumus electi ante mundi constitutionem, & in Christo Iesu benedixit nos pater omni benedictione, & per crucem multos filios
Figura. adduxit in gloriam. Nam in baculo illo transiuit Iordanem, & cũ duabus turmis reuersus est. In cruce explicatũ fuit enigma illud
Figura. quod conuiuis Samson proposuit, cum post occisum leonẽ cum fauum mellis in illo reperijsset, proposuit tale problema; De come
Iud. 14. dente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo, Iud. 14. Hoc est, de leone qui cætera deuorare solebat, suauissimus ac dulcis cibus egressus est. Mors, crux, flagella, spinæ, veluti diri leones homines deterrere solebant, ac deuorare: postquam autem verus ille Samson crucem & mortem subijt, non solum leonem hunc interemit, verum dulcissimum cibum pro electis fecit. Crux enim ac mors quæ alios deuorare ac interficere solebant, iam veluti si quis fauũ mellis comedat, summo cum gaudio à multis hauriuntur, quod in
B. Andręas martyribus ac puellis vidimus. Beatus Andræas cum ad crucem duceretur, videns crucem dulcissima cum illa verba habebat, atq; dicebat; O bona crux diu desiderata, & iam concupiscenti animo præparata! securus & gaudens venio ad te: vt & tu gaudens suscipias me discipulum eius, qui pependit in te magister meus Christus. Salue crux quæ in corpore Christi dedicata es, & ex membris eius tanquam margaritis ornata. Multæ autem factatæ puellæ cum sententiam mortis à tyranno latam audissent, dicebat vna quælibet; Infelix has epulas ego semper optaui, & votis omnibus exquisiui. Ac multi martyres tanquam ad conuiuium læti properabant ad supplicium. Igitur iam scimus quid nam est (que cosa y cosa es) De comedẽte exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Quoniam crucem ac mortem quæ alios comedebant, cibus dulcissimus multorum fuit. Postquam enim eam momordit Christus,

&adim-

& adimpleuit vaticinium illud, Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferno. Nescio quid dulcedinis illis impressit, vt auidissimè morsus in eis facere, quàm plurimi satagant, vnde Paul. agens de hac victoria quam Christus de morte in cruce tullit, quasi subsanans ac irridens mortem dicebat; Vbi est mors victoria tua? vbi est mors aculeus tuus? absorta est mors in victoria. Hoc est (quitaron le la victoria de las manos.) quãdo videbatur vincere deuicta est. Quoniam sicut apis spinas ac tribulos in dulcissima mella conuertit, sic Christus Dominus spinas in flores, mortem in vitam, crucẽ in gloriã transfire fecit. Item crux est pons per quẽ Christus transiuit, est lectum in quo Christus dormiuit, scala per quam ascendit, libra in qua redemptio nostra pependit; Nã sicut qui contemnit pontem, submergitur in fluuio, sic qui cruci non innititur peribit, secundum illud. 1. Cor. 1. Verbum crucis pereuntibus stultitia est: his autem qui salui fiunt, idest, nobis virtus Dei est. Quare & de cruce exponi potest illud Sap. 10. Cum aqua deleret terram saluauit iterũ sapientia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Huic enim exiguo ligno credunt homines animas suas. Vnde B. Maximus in sermone de martyribus, Crux inquit, non solũ intelligatur lignũ patibuli, sed pię vitæ virtutisq; propositũ. Vnde omnis Christiana vita ei qui secundũ Euangeliũ vixerit crux est, atq; martyriũ. Est enim lignum illud quod dulces facit aquas amaras, Exod. 25. Vnde Isidorus de summo bono sic ait, Si passio Redemptoris ad memoriam reducatur, nil tam durũ quod nõ ęquo animo tolleretur. Parua enim tolleramus, si recordamur quid bibe rit ad patibulũ, qui nos iuuat ad cœlũ. Ille enim opprobria, contumelias, irrisiones, alapas, sputa, flagella, spineã coronã, crucemq; sustinuit, & nos miseri ad nostrã confusionẽ vno sermone fatigati, vno verbo deijcimur. Est etiã lignum crucis lectulus in quo Christus dormiuit. Lectulus noster floridus, nã & Nazareus ibi requiescit, qui floridus dicitur & ipse flos cãpi de radice Iesse nũcupatur, & spinæ ille quę sacrũ caput pupugerunt, nobis non spinæ sed flores aureę fuerunt. Vnde merito de eo dicitur. 2. Paral. 24. Occiderunt eũ in lectulo suo & mortuus est. In lectulo crucis fuerunt diuinitas & humanitas duo in lectulo, vna assumebatur ad pœnam, alia libera relinquebatur, quia pati non poterat. Nã diuinitas quæ erat in moriente non erat in morte, vt dicit Leo Papa. Est autẽ lectulus, quia strictum fuit & breue lignũ crucis, in quo recumbens

Oseæ. 13.
1. Cor. 15.
Simile.
1. Cor. 1.
Sap. 10.
Maximus.
Figura.
Exod. 25.
Isidorus.
2. Para. 24
Matth. 24.
Leo Papa.

Dominus

Dominus non habuit vbi caput suum reclinaret, nec vbi genua poneret, quare de illo dicitur illud quod de Patriarcha Iacob legitur, Genes. 50. Finitis mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos & mortuus est, licet noster luctator non potuit colligere, cum eos haberet clauis affixos. Est & scala lignum crucis, per quam Christus ascendit, ascendit enim sicut Ionathas reptans manibus & pedibus. 1. Regum. 14. Hæc est scala quam Iacob in somnis vidit, cuius cacumen attingebat cœlum, & angelos Dei ascendentes & descendentes, & Dominum innixum scalæ, Gen. 28. Nec nobis alia via patet ascensus, nisi per hanc scalam. Vnde Paul. Galat. 6. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, &c. Est & lignum crucis libra & pondus, in qua redemptio nostra pependit. Diuites qui in magna quantitate pecuniam soluunt, non numerant sed ponderelibrant, qui enim centū millia ducatorum soluit non numerat, ne tempus multum insumat, & sit error in tam magno numero, sed æquo pondere librat; Pauperes minuta & pauca numerant, in Christo Domino copiosa facta fuit redemptio nostra, quare non solum numerari voluit, secundum illud Psal. 21. Dinumerauerunt omnia ossa mea, imo voluit ponderari, quia pretium exuberans fuit, vt supra tract. 10. versus. 2. pro captu nostro explicuimus. Vnde Eccle. 6. dicitur; Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Positus ergo Christus Dominus in vno ponderis appendiculo, sufficientissimè inuentus est grauis, & ponderosus, ac ideo descendit ad centrum terræ, cum anima ipsius inferos attigit, qui in centro terræ sunt. Sed quanto hæc libra descendit, tanto alia in qua erat peccator ad cœlum ascendit, vt sic verificaretur illud Ezech. 12. Humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignum humile.

Gen. 50. 1. Reg. 4. Gen. 28. Galat. 6. Psal. 21. Eccl. 6. Ezech. 12.

Fuit & ara crux Christi quæ dicebatur Ariel, hoc est leo, quia ibi leo de tribu Iuda immolatus ac dilaniatus fuit, vt crux Christi non templi esset ara sed mundi, vt ait Leo Papa sermone de passione Domini. At vero quoniam in ara crucis immolatum ac occisum fuit, id quod maxime homines appetūt, nempe delicias, diuitias vitam, honorē, cætera omnia pro quibus homines digladiantur, ideo exosa huius seculi hominibus est. Dixit Moyses ad Pharaonem. Non possumus in Ægypto Deo nostro sacrificare, ne videntes Ægyptij quod immolemus ea quæ ipsi pro Dijs colūt, interficiant

Leo Papa.

terficiant nos. Interimere volebent homines prædicatores crucis Christi,in qua videbāt occidi,ea quę ipsi pro numine colūt.Quare Paul.Quos sæpe dicebā vobis,nūc autē & flens dico inimicos crucis Christi,quorū finis interitus, quorum Deus vēter est.Ideo crucē Christi exosam habent,quoniā in ea honores ac voluptates quæ sunt eorū numina dānantur. Quorū finis interitus, mors est finis malorū, quoniā in illa die peribūt omnes cogitationes eorū. Et tamē mors nō est finis bonorū, quoniam nō pereunt tūc bona sua,imo ibi initiū capiūt. Iter autē impiorū peribit, quoniā in fine omnia bona sua intereūt,& cū vētrē ac voluptates pro Dijs colāt, ideo cū Christi cruce inimicitias gerunt. Deniq; crux Christi signū victoriæ est.Quādo Moyses eleuabat manus cū virga in modū crucis,vincebat populus Israel,quādo deprimebat vincebatur. Ideo Christus Dñs affixas in cruce manus habuit & eleuatas, secū dū illud Psal.Eleuatio manū mearū sacrificiū vespertinū,vt semper haberemus certū signū victoriæ nostræ. Et Constantino Imperatori ostēsum est signū crucis in cœlo,cū ad bellū procederet,& dictū est ei,Constātine in hoc signo vinces.Quare deinceps insigne Imperatorū est.Imo & nostri Reges Hispaniæ plures adepti sunt victorias ab infidelibus cum signo crucis,vt Alfonsus Octauus & alij, in cuius memoria festum triumphi crucis celebratur in tota Toletana diœcesi. Vnde & Isai. 18. dicitur;Cū eleuatū fuerit signū in montibus videbitis, & clangorē tubæ audietis.Signū prælij est tuba quod gerimus Christiani sub vexillo crucis, quod est signū victoriæ nostræ,vt illud ab infidelibus defendamus. Vnde & inuisibiliū hostiū phalanges facto signo crucis profligātur,imo & experientia cōstat pristrigratices mulieres nō posse nocere paruulis, qui signo crucis signantur in nocte, vt ipsęmet inquisitoribus fassę sunt aliquando, nec in hæreditatēs quæ habent crucem lignea, possunt immittere grandinem, aut locustam. Miles Christi qui coram se vexillum crucis fidelissimē portat, nec formidet aduersarios, nec manus cum eis conserere metuat. Cum Machabæi aduersus Antiochi exercitum ad prælium pergerent,essetque aduersariorum exercitus magnus valde, ipsique pauci numero,apparuit coram eis æques eos præcedens in veste candida,armis aureis, hastam vibrans. Tunc omnes benedixerunt Dominum,& conualerunt animis: non solum homines, sed & bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare. 2. Machab. 11. Christus

Phil. 3.

Psal. 140.

Isaiæ. 18.

Nota & sas Bruxas.

2. Mach. 11.

Dominus

Dominus est qui semper præcedit nos cum armis aureis, hoc est, plagis ac insignibus passionis suæ, quæ licet illi sanguinea, ac rubicunda fuerint, nobis tamen aurea & præfulgentia, vt pote qui redēptionis nostræ pretiū per ea soluimus. Hastam vibrans, hoc est, crucem tanquam vexillū agitans, vt nobis vires ac animus addantur, vt aduersus vitia, dæmones & occurrētia omnia, cōstātissime dimicemus. Quare cū tot bona in Christi cruce habeamus, nō eā erubescere debemus, sed pro summo honore eam ducere, nā ideo in frontibus signo crucis insignimur Christiani, cum in militiam Christi ascribimur. Nam ibi vbi erubescentiæ maiora signa apparere solent, hoc signum portare debemus, tanquam qui non erubescimus Euangelium Christi (in quo crux Christi prædicatur) scientes quod sit virtus Dei in salutē omni credenti. Vnde D. Augustinus super Psal. 36. Crux Christi, ait, honorata est & finita, finita est in pœna, manet in gloria, à locis suppliciorum transit ad frontes imperatorum; Qui tantum honorem tribuit pœnis suis, quid dabit fidelibus suis? Quare modo gerimus Christiani in frōte signum crucis, loco lamine aureę, quā olim in fronte ferebat sacerdos in honorem sacerdotij, nam ibi erat scriptū ineffabile nomen Dei. Salue ergo crux benedicta, vbi redemptionis pependit pretium, mortis mors, initium vitæ, signum salutis, salus in periculis, cuius spinæ flores sunt, cuius claui cœlorum claues, cuius liuor sanitas, cuius vituperium honor, cuius labor quies, omnia in te in melius cōmutata sunt, in te iustitia, meritū, pretium, ac redēptio mea est, in qua salus mundi pependit, in qua Christus triūphauit, & mors mortem superauit. Suscipe me in te, vt per te me suscipiat in se, qui per te me redemit. Vnde hoc capta baculo, atq; sub hac litera quę crucē Christi refert audet errabunda ouis quærulis vocibus ad pastorē accedere, ac dicere; Appropinquet deprecatio mea in cōspectu tuo Dñe. Mos erat olim apud Hebræos, vt eo die quo quis tōdebat gregē suū, pauperes ab eo poscerēt aliquid ex fœtura, vel ex reliquijs cōuiuij, quod tūc ille qui tōdebat amicis ac propinquis parabat. Sic Dauid cū fugiēs à facie Saul in deserto moraretur, & audisset quod Nabal Carmelꝰ homo diues tōderet gregē suū, missis aliquibus ex socijs suis, petijt ab eo aliquid ex fœtura (era como pedirle algo del esquilmo) quia tūc opportunior dies ad elargiendū erat. Christus Dñs est agnus ille qui tollit peccata mūdi, & ille qui tanquam ouis ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum;

Rom. 1.
Augusti.
Figura.
Exod. 28.
1. Reg. 25.
Isaiæ. 53.

cuius

cuius vellus aureum est quo nos nostræ redemptionis pretiũ soluimus. In crucis mensa vellus eius tonsum est, pro forcipibus lancea, claui, flagella fuerũt. Tunc ergo opportunum tempus est, vt ex tali fœtura postulemus partẽ nobis (quepa nos algo deste tan rico esquilmo Señor). Nam quælibet sangninis guttula pretio caret, quodlibet lane cirrum aureum pondus est, vnde & latro tunc misericordiam petijt & impetrauit. Igitur hac spe adductus Propheta sub crucis signo clamat, & dicit; Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum. In præcedenti octonario dixit vir iustus tribulationes & persecutiones sibi fore gratas, quas propter Deum sustinuit fortiter, & libenter, quod reductus ab errore suo appropinquauit Deo, de qua appropinquatione hic agitur, ac si diceret. Iniquitatem odio habui & legem tuam dilexi, septies in die laudem dixi tibi, custodiui mandata tua & testimonia tua: idcirco appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, veniat vsque ad thronum misericordiæ tuæ qui crux tua est, vt Iob. 23. dicitur; Quis mihi det vt cognoscam, & inueniam illum & veniam vsque ad solium eius? (Appropinquet deprecatio mea.) Peccator à Deo auertitur, tergaque vertit ei, cum autem conuertitur ad Deum, appropinquat ac faciem conuertit. Sicut filius Prodigus à patre auersus est in regionem longinquam, at cum ad se reuersus est dixit. Ibo ad patrem meum, ad eum venit, appropinquabit ei, & coram facie sua pronus dixit; Pater peccaui in cælum & coram te. Longè à Deo auersus est peccator, reuertatur ad ipsum & appropinquet ei, quod insinuare videtur, cum Lucæ capit. 15. dicit, Erant appropinquantes ad Iesum Publicani, & peccatores. Hanc similitudinem tenet motus localis cum conuersione peccatoris. Nec enim sufficit vt discedas à termino à quo nisi appropinquaueris ad terminum ad quem, vt cum ab illo pariete ad istum motus fueris, non sufficit reliquisse illum nisi ad istum accesseris ambulando. Sic nec peccatori satis est peccatum relinquere, nisi ad Deum appropinquauerit. Nec etiam sufficit resipiscere aut euigilare, nisi è lecto surrexeris, & ad iter peragendum te expedieris, vt Dominus Matthæi. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Peccatores ad se reuocat misericors Dominus, quoniam hoc est verè conuerti, appropinquare Deo. Conuertimini ad me &c. Accedite ad me dixit Ioseph fratribus suis cũ eos post

Iob. 23.

Lucæ. 15.

Lucæ. 15.

Matth. 11.

Ioelis. 2.

Genc. 45.

eos post offensam contra eum ad missam sibi reconciliare volebat. (Appropinquet deprecatio mea in cōspectu tuo Dñe). Hoc est dicere qm̄ oēs viæ meæ in cōspectu tuo ideo posco, vt & deprecatio mea appropinquet in cōspectu tuo. Scio em̄ te statim repēdere vices, vt quia te Petrus filiū Dei viui fassus est, protinus quasi rependens vicē dixisti ei, & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo ecclesiā meā, sic si viæ meæ in cōspectu tuo sunt, in hoc mihi vices rependes, si appropinquauerit deprecatio mea in cōspectu tuo. (Iuxta eloquiū tuū da mihi intellectū). Iuxta eloquiū, idest, iuxta ꝓmissū tuū, quo peccatori pollicitus es dicēs. Intellectū tibi dabo & instruā te in via hac qua gradieris: nā vt oratio nr̄a appropinquet ad Deū oportet primo intelligere, quid petat̄, qua vita, qua deuotione, & ob hoc postulat intellectū nō qualem cūq; sed iuxta eloquiū tuū. Vñ Ambr. hic. Aduerte (inquit) quid postules nō intellectū generaliter dixit, sed da mihi intellectū secū dū eloquiū tuū, idest, da mihi intellectū nō secundū philosophos, qui cū seipsos nesciāt, scrutātur cæli plagas, mūdi spatia rimantur, quæ nihil sibi prodesse possunt. Da ergo mihi intellectū, nō secūdū causidicos, nō secundū mercatores huius seculi, nō secundū architectos domorū, qui circa honores, circa quæstus & pecunias intendunt, sed da mihi intellectum iuxta eloquium tuum; quod eloquium tuum est veræ sapientiæ bonorūq; operum fundamentū. Sic ergo iuxta eloquium Dei petit intellectum, vt sapiat, ne per humanam prudentiam inanescat, vt ait Cassiodorus.

Matth. 16.

Psalm. 37.

Ambros.

Cassiod.

VERSVS SECVNDVS.

Intret postulatio mea in conspectu tuo: secundum eloquium tuum eripe me.

Augustin.

SEcundū Aug. hic nō ponit noua sentētia, sed est veluti repetitio precedētis sub alijs verbis. Nā quod prius dixerat; Appropinquet deprecatio mea in cōspectu tuo, nūc simile est, quod hic ait; Intret postulatio mea in cōspectu tuo, & quod prius dixit; Secundū eloquiū tuū da mihi intellectū huic cōgruit quod poste rius dicit; Secūdū eloquiū tuū eripe me. Quia qui ꝑ seipsum nō intelligēdo decipit, accipiendo intellectū eripitur. Moris est quippe Sacræ scripturæ in his quæ affectū cōcernūt, eūdē sensum sub alijs verbis frequēter repetere, vt accendat̄ atq; in seipsa estuāter feruescat volūtas in diuino amore, & sctō affectu. Sed tñ secūdū Cassiodorum

Cassiod.

dorū magna est differētia inter hos duos versus, nā in primo petit orationē suā Deo appropinquare, nunc autē petit intrare, plus est autē intrare q̄ appropinquare, vnde iste orās gradatim ascēdēs dicit. Intret quod plus est, qa illa oratio Deo appropinquare incipit quæ mixto timore pœnę porrigit: illa autē intrat quæ solo amore iustitię dirigit Deo, & vt Ambr. ait, prius domū regis intras, atque corā eo appares, & ei appropinquare satagis, quia tuam petitionē exaudiat. Igitur in præcedēti versu petijt ꝓpheta, vt oratio eius digna diuino fieret cōspectu, nūc autē poscit vt ad ingressū admittatur, quēadmodum prius puellę speciosæ dignæq; regis conspectu Assuero regi presentabant, deinde ille virgā aureā extēdebat ad illā q̄ ad se ingredi volebat. Digna ergo sit oratio mea cōspectu tuo Dñe, vt deinde illam ad te ingredi patiaris, secundū illud Eccl. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec appropinquet, non consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat. Adhuc post appropinquationem expectet, vt eam aspiciendo ad se introducat Deus, sicut Assuerus fecit cum Ester. Vnde Augustinus ait, Magna est virtus puræ orationis, quæ quasi persona quædam ad Deum intrat, & ibi mandatum peragit, quo caro peruenire nequit. Est & alia differentia inter præcedētem, & hunc versiculum, quod ibi dicitur deprecatio, hic autem postulatio, & licet sæpius pro eodem significato vterque terminus sumatur, tamen vt Ambr. & Cassiod. volūt, deprecatio hic sumit pro adipiscēdis bonis: postulatio vero, ꝓ amouendis malis. Vñ supra petit intellectū secundū eloquiū Dei, vt superna videat, hic per idē vt à cōcupiscētiæ labe purget. Et meritò hęc duo cōiunguntur, & ordinātur, qm̄ intelligētia supernorū de facili cauet terrenorū pericula laqueorū, vñ Prou. 1. dicit; Frustra iacitur rete ante oculos pēnatorū, vbi gl. Facilè (inquit) euitat laqueos in terris, qui semper habet oculos in cælis; Loquitur de oculis mētis, qui sunt cogitatio & desideriū: nā loca superiora spaciosa sunt, nec ponuntur ibi laquei, quare aues quæ in aere volant, non formidant laqueos, qui semper circa terram obsconduntur, secundum illud Iob. 18. Abscondita est in terra pedica eius & muscipula eius super semitam. Qui ergo alas assumit, vt aquilę, & colloquium, ac conuersatio eius semper in cælis est, non illaqueabitur his quæ in terra positi sunt laqueis, nempe diuitijs, voluptatibus, &c. Et in Canticis nos admonet Spiritus sanctus dicens; Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ, hymnuloq;

Ambros. Ester. 5. Eccles. 35. Augusti. Ambros. Cassiod. Prouer. 1. Gloss. Iob. 18. Canti. 8.

ceruorum ſuper montes aromatũ. Illi enim hos terrenos laqueos fugiunt, qui per contemplationis & deſideriorum pœnas ſaliunt à terra in odoremque cæleſtium aromatum currunt. Diuus Ambroſius dicit. Ne in aliquib⁹ codicibus legiſſes; Intret dignitas mea in conſpectu tuo, nam ſicut principi ſolemus ob oculos ponere dignitatem noſtram, vt illius conſideratione, vel foueat, vel miſereatur, ſic Chriſtianus dignitatem ſuam ante diuinos oculos ponat, vt ſe aſpiciat hominem ſuo ſanguine redemptum, ſuis initiatum ſacramentis, ſua edoctũ doctrina: nec patiatur miſerum eſſe cui tam elargitus eſt dignitatem. Sicut olim populus Iſrael cum ad Deum fundebat præces ſuam illi dignitatem proponebat, ne populum ſelectum, ab alijſq; diſcretum nationibus, quem tot miraculis eduxiſſet de Ægypto, tot eum beneficijs decoraſſet, alienis populis irridendum traderet.

Ambroſ.

Simile.

VERSVS TERTIVS.

Eructabunt labia mea hymnum: cum docueris me iuſtificationes tuas.

HOC eſt, cum in conſpectu tuo mea poſtulatio peruenerit, tunc effundent ac effluent labia mea laudem: maximè ſi docueris me iuſtificatiões tuas; Ita quod ſecũda pars huius verſus ſumatur cauſaliter, vt ſit ſenſus, ideo labia mea laudem tuam effundent, quia tu docuiſti me mandata tua, quod Hieronymi verſio clarius inſinuat ſic. Fundent labia mea hymnum docebis enim me præcepta tua &c. Obſeruandum tamen eſt hic, quod verbum eructare ſignificat illam actionẽ, quàm ſtomachus repletus exercere ſolet, abundantia quippe ciborũ redundat foras per eructum, atque odorem ſiue fœtorem ſuum extra emittunt: in ſpiritualibus igitur ea eructare dicimus, quibus repletus animus eſt, vtpote ea quæ ex diuturna magnaque conſideratione prodeunt, quod fit cum ex tẽplo aliqua verba proferimus eo vocis ſono ac geſtu, ea grauitate ac emphaſi, vt ſi iam antea plura alia præfati eſſemus: ſecum enim prius colloquẽs animus, quaſi eadem verba alij intellexiſſent ſententiam profert os, quæ ex his quæ ſecũ colloquutus eſt dependet quale eſt illud verbũ ſponſæ in primis Cantici Canticorũ verbis; Oſculetur me oſculo oris ſui, nec illum nominat, nec cũ quo colloquat profert, ſed quoniã ſecũ id cogitauerat ſepius, atq; intus in corde cũ ſponſo dulciſsime colloquuta fuiſſet, quaſi

Hierony.

Cantl. 1.

quasi id alij intellexissent,quasi ab extasi expergefacta in hãc imperfectã sententiã erũpit,dicẽs;Osculetur me osculo oris sui.Quis nam est hic,ô pulcherrima sponsa,cuius oscula tãta auiditate cõcupiscis?Quis?Ille de quo antea colloquebar.Nunqd nõ oẽs agnoscitis dilectũ meũ?Cuius ego oscula poscere possum nisi illius?Cuius nam illius?de quo antea mecum ruminabã, omnes vos putabam me intellexisse.Hoc ideo fit,qa verus amator,quia secũ semper cũ amato cõuersatur oẽs æstimat id agnoscere, vnde Magdalena cũ Ioan. 20. Dñs ab ea postulasset,dicens;Mulier quid ploras? dixit;Dñe si tu sustulisti eũ dicito mihi,& ego eũ tollã,quis nã est iste, quẽ quæreris sublatũ esse? quis ille est quẽ ego diligo,nunquid nõ oẽs agnoscitis illum? nũquid nõ omnibus manifestus est dilectus meus?Et Cant. 5. spõsa; Nũ quẽ diligit anima mea vidistis?Persuasum sibi habebat spõsa omnibus dilectũ suũ notum esse,& ideo nullo alio signo nominat,quare opus fuit,vt sodales ab ea discere vellent quis nã esset dilectus suus subiũgẽtes;Qualis est dilectus tuus ex dilecto ô pulcherrima mulierũ?qualis est dilectus tuus ex dilecto & quęremus eum tecũ? Ecce ergo quid sit spũaliter eructare ex abũdãtia cordis ore loqui & ea quæ diu meditata sunt proferre.Cũ ergo iustus totiens meditatus fuerit Dei mãdata, ac iustificationes atq; ob hæc summas laudes Deo decãtare vellet:ex hoc tãdiu præcõcepto sermone eructare dicit labia sua hymnũ. Ceu qui secũ prius summisse sibi ipsi cãtauit,vt soni proportionẽ ac modũ assumeret,repente tota voce in cãtica corã oĩbus prorũpit;sic iustus qui assiduis meditationibus secũ Deo laudes canebat, quasi soni modulos ac vocis tenorẽ assumẽs:tandẽ summa voce Dei laudes eructat & corã omnibus ꝓfert, atq; id pollicẽt in hoc versu cũ dicit,Eructabũt labia mea hymnũ cum docueris me iustificationes tuas,acsi diceret;Per tuas iustitias intus edoctus, atq; de mandatis tuis sufficiẽter instructus,quasi iã mecũ in tuis iustificationibus eruditus, ac exercitus in laudes publicas prorũpere audebo, credẽs me dissonas nõ emittere voces,qm̃ ex intima cõcinnitate procedunt.Et hæ sunt laudes quas Deus acceptat,eas,scilicet,quæ ex summo corde prodeũt,nõ quę ore tenus proferunt.Hirũdo in domo tua cõcinit, non tñ tibi Simle. amica est, sed à te fugit,sic qui solis labijs laudes Deo ꝓfert corde autẽ ab eo fugit & elõgatur, iuxta propheticã sententiã: Populus Isaiæ. 29. hic labijs me honorat,cor autẽ eorũ longè est à me. ¶ Vel secũdò eructare hymnũ Deo est,ipsum bonis operibus laudare, yñ Aug. Augustꝰ.

hic, Nouimus (inquit) quemadmodum doceat Deus eos qui sunt dociles Deo, vt non solum memoria retinẽdo, verum etiam facien do custodiant iustificationes Dei. Sic enim qui gloriatur nõ in semetipso, sed in domino gloriatur, hymnusq; eructatur. Vel tertio ille qui in operibus suis sibi gloriã quærit non Deo ille hymnum, idest, laudẽ eructat exterius, sed interius sibi ipsi retinet. Igitur vel in gloriam Dei, vel in proximorũ ædificationem eructare verba
Matth. 5. debes, secundũ illam Domini sententiam Matth. 5. Sic luceat lux
vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona & glorificem patrem vestrũ qui in cęlis est. Vnde & Baruc. 3. dicitur; Stellæ
Baruc. 3. autem dederũt lumen in custodijs suis, & lætatę sunt, vocatæ sunt, & dixerunt, adsumus & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas. Lætantur stellæ cum quasi custodias noctis in cælo agunt eo modo loquendi, quo dicimus pratũ ridere, quia stellæ cum lucem in nocte emittunt, videntur hylarem nobis ostendere vultum, vel dicuntur lætari, quoniã naturali impetu, quasi cũ lætitia Dei obsequuntur mãdatis. Vnde subditur; Vocatæ sunt & dixerunt adsumus, quoniã ad verbum, fiat, Dei statim apparuerunt creatæ, & luxerunt ei cum iucũditate qui fecit illas, quoniã lucem quam emittunt ad gloriam eius, qui eas creauit vellent ordinari si voluntatẽ haberent. Promptitudo enim illa, atq; iucũditas qua imperia Dei exequuntur, id manifestat: ita Christiani si operibus lucent ei qui fecit illos lucere debent, vt glorificetur Deus, & pater noster qui in cælis est. Quare dominus sub mortis interminatione prohi-
Exod. 30. buit ne thimiama illud quod in honorem Dei in tabernaculo & in templo cremabatur in alios prophanos vsus conuerterent, nec alibi talis confectio odorifera fieret præterquã in domo Dei: quoniam odor bonorum operum, atq; doctrinæ in cultum & honorẽ Dei debet referri, reusq; mortis erit ille qui in vsus conuerterit alienos atq; prophanos, vtpote qui intuitu mercedis temporalis aut
2. Cor. 2. vane opinionis id exequitur. Quare Paul. 2. Cor. 2. ait, Christi bonus odor sumus acsi diceret si odorem bonorum operum effundimus, in gloriam Christi id volumus, vt redundet. (Cum docueris me iustificationes tuas.) Hoc ideo dicit, quia verbum, vel hymnũ alijs eructare nullus potest nisi primo fuerit doctus à Deo, quoniã
Matth. 23. vnus est magister noster Deus, & ideo vbiq; sibi fieri doctorẽ postulat, vt ab ipso discat iustificationes eius; aliàs quomodo poterit
Psal. 136. cantare canticum Domini in terra aliena, in lege peccati captiuus

nisi id

nisi id Deus dederit. Certè inter præsentis vitæ erumnas ac lapsus cantica cantare cælestia interque lachrymas ac fletus, hæc gaudia sentire, nisi magister ille cælestis docuerit, Deusque ille totius consolationis dederit, impossibile nobis esse non dubito.

VERSVS QVARTVS.

Pronuntiauit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua æquitas.

QVanuis solus Deus hominē doceat interiùs & se solo possit mentem docere, tamen nos vult suos in hoc mysterio esse adiutores: sicut etsi solus Deus seminibus dat incrementū, vult tamē nos seminare vineas amputare, & huiusmodi. Quare nō solū ait hymnū eructabūt labia mea, sed & alijs eloquia tua pronuntiabūt, vt salui fiant. Et hoc Diuus Augustinus hîc. Vel secundo per hoc vult Propheta ostendere, quod volens à peccatis corrigi verba Sacræ scripturæ meditari debet, illa loqui, illa audire, non verba mundi quæ vana sunt, quæ caduca, de quibus rationem Deo reddere nos oportet, nā de omni verbo otioso reddituri sumus rationem, & Paul. 1. Corinth. 15. Nos admonet quod colloquia praua corrumpunt bonos mores. Hæc Ambr. hîc. Circa quæ obseruanda duo. Primum quanti deberent Christiani facere ac æstimare verbi Dei prædicatores, quoniā fistulæ & aquæductus sunt, quibus eloquia Dei argento & auro meliora à Deo perueniunt. Etsi fistulam luteam bitumine induis æramentoque circundas, ne confringatur, quoniam per eam domui tuæ aqua peruenit; cur non illos ornabis conseruabisq; per quorum ora cælestis aquæ fluenta ad te perueniunt? Sunt etiam nubes quibus supernis imbribus irrigantur animæ: nam de verbi Dei prædicatoribus dixerat, Isaias capit. 60. Qui sunt hi qui vt nubes volant, & quanuis nubes cæli lumen, ac splendores impediant, quia tamen humectant terram, vt fructus producat æquo animo fers solarium splendorum vmbram, cur non & defectus aliquos in verbi Dei ministris dissimulabis quibus obumbrare videtur veritatis lucem, eo cōmodo compensans, quod tibi ex eorum prædicatione contingit? vnde Psal. 146. Qui operit cælum nubibus & parat terræ pluuiam; quasi operimentū cæli nubes sunt, & tamen quia terram irrigāt tolleramus. Quod si & fistulæ sunt quibus do

August. Matth. 12. 1. Cor. 15. Isaiæ. 60. Psal. 146.

mus tua refrigerāte repletur aqua, quid tibi quod lutei, ærei, aureī ve sint? dum tamen limpida animæ tuæ miniſtretur aqua. Sunt &
Simile. nuntij, qui de cæleſti patria tibi bona quæ ibi habes referunt ideo
Malach. 2. quippe, Malach. 2. Angeli hoc eſt nuntij vocātur, quod ſi nuntiū qui de patria tua tibi bona refert cū abſens es ab illa, leto animo ſu ſcipis, ad cōuiuiū vocas, illi blādiris, imò & pecunias tribuis; plus il lis, qui æterna tibi prædicāt tantorumq́; bonorū, qui in illa cæleſti patria te expectāt, nūtij ſunt, debitor eris. Vnde puella quæ dā Phi
Actuū. 16. toniſa Act. 16. de Barnaba & Paulo qui verbū Dei annuntiabant dicebat; Iſti homines ſerui Dei excelſi ſunt, qui annūtiāt vobis viā
Prou. 25. ſalutis. Et Prou. 25. Aqua frigida animæ ſitiēti & nūtius bonus de terra longinqua. Sunt, & lucernę ſuper candelabra Eccleſię erectę quæ noctis huius illumināt tenebras; Nōne lucernā emungis? oleo
Simile. reficis? & ne extinguat multipliciter curas? cur nō idē cum his diui nis lāpadibus facies? Antiquitus præcipiebat, vt cū lucernas tēpli emungerēt fungum illū intra arenam abſcōderent foraſq; in loco abdito emitterēt, ne fœtore illo templū Dei inficeretur; Lucendo
Gene. 9. fungus ſiue fauilla remanet, ex eo quod prædicatores te illumi nant, ô peccator, tecūq́; ob id muneris cōuerſantur: aliquis in eis humanus defectus cōtingit ſi emūgeris fauillam illā abſconde, ne prodas, ne exeras, ne in propatulo hæc crimina pandas, ne fœtore illo Eccleſiā Dei inficere vellis. Patres ſunt ne verēda diſcooperias eorū ac irriſioni vulgi eos opponere audeas, ne vt peſsimus Cham
Conſtanti maledicaris à Deo. Conſtātinus Imperator dicebat ſi clericum in
nus. aliquo crimine cōprehendiſſet palliū ſuū ſuper eum proiecturum
Prouer. 15. vt benedicti filij Noe fecerunt ne ab alijs, videret. Vnde Prou. 15. Quæ viderūt oculi tui ne proferas in iurgio cito, ne fortè emēdare nō poſsis cū de honeſtaueris amicum tuum. O calamitoſa tēpora (proh dolor) quid dicam? ante cuius aures proclamare audebo in ſignem huius tempeſtatis impudentiā? quaſi obſequiū ſe præſtare maximū principibus æſtimāt qui monachorū, vel eccleſiaſticorū crimina pandunt, atq; vtinā ea quæ vera ſunt dūtaxat in publicū darent, ſuſtinerem vtiq; ac gemens tacerem, nunc autē, vel omni no falſa proferunt, vel quę tantilla ſunt ſuis verbis maxima faciūt, de Culice, vt dicūt, Elephantē fabricant. Quare vobis dico (o Chri
Gene. 9. veri Dei cultores) vehemēter timeo ac tremo, ne in pueri Chanaā maledictionē iam incideritis cui auus dixit cū cognouit quæ fece rat illi irridendo nuditatē eius, ac cæteris fratribus publicādo; Ma

ledictus

ledictus puer Chanaã seruus seruorũ erit fratribus suis. Cauete, ne vel in seruitutẽ peccati, vel alienorũ tradamini, vt sitis serui eorũ, qui mãcipia vestra deberẽt esse, quod ni fallor (atq; vtinã fallerer) quotidiana experientia nos admonet. Similes isti sunt Balach regi Madiam, qui infirmiora suburbia exercitus Israel ostendebat Balaam Ariolo, vt malediceret populo, pulchriora occultãs ne videret & benediceret: sic isti suburbia Ecclesiæ duntaxat considerant atque infirma ea, quæ hominibus accidere solent; bonos occultant, nec virtutes agnoscere volunt vt maledictionibus repleãt Deo consecratos viros, exploratores quippè sunt qui infirmiora terræ considerare veniunt, vt dixit Ioseph fratribus suis. Vnde D. Augustꝰ. super illud Psal. 20. Vt sagittent in occultis rectos corde ipse legit; Vt sagittent in obscura luna rectos corde. Nam luna ex ea parte qua Solem respicit clara semper est, sed ex ea qua terram aspicit obscura. In Ecclesia Dei sunt boni, qui Deum respicientes illuminantur, & mali qui terrenis dediti obscuri apparẽt, isti ergo respiciunt hanc Lunam, non ex ea parte qua cœlum respicit, sed ex ea qua terram intuetur, vt ostendentes malos, qui in Ecclesia, vel religione sunt scandala, & offendicula rectis ponant, eosque crudelibus sagittis suis feriant, vt modo hæretici faciunt. Verus autem Christi seruus in bona potius oculos figat à malisque auertat, vt sic cum Balaam dicat; Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel! Sicut valles nemorosæ sicut horti iuxta fluuios irrigui, sicut tabernacula quæ fixit Dominus. Ecce primũ quod hic summo studio meditari debemus iuxta primam huius versus interpretationem quam ex D. Augustꝰ. docuimus.

Num. 23. Psal. 10. Num. 23.

D. Ambr. docet quod in hoc versu admonemur ne audiamus, nec loquamur nisi sermones Dei, & hoc est secundum quod hic debemus aduertere, secundum illud sapientis consilium, Eccl. 28. Sæpi aures tuas spinis & linguã nequã noli audire, & ori tuo facito ostia & seras auribus tuis, hoc est, muni aures tuas, & obtura ne pateant detractoribus & vaniloquis, quemadmodum spinis ager circumsæpitur contra bestiarum incursum. Aureq; tuas timore Dei veluti spinis quibusdã sæpias. Et quoniã per metaphoram loquutus est statim se explicat dicẽs; & linguã nequam noli audire, & hæc quoad alienam linguã, quoad propriã vero dicit; Ori tuo facito ostia, hoc est, os tuum veluti quibusdam ostijs conclude taciturnitate, & silentio: vt ex eo non finas linguã tuã profundere,

Ambr. Eccle. 28.

quidquid volet,& quidquid in ipsa hæret,sed tantum quod expe dit,& nocere non potest, vnde & subdit; Aurum tuum,& argentum tuum confla,& verbis tuis facito stateram, & frænos ori tuo rectos,grauia sint verba tua ponderosaque,secundum illud quod
Eccle.21. supra dixerat.c.21. Verba sapientis statera ponderosa,hæc autem
1.Petri.4. sunt eloquia Dei. Vnde 1. Pet. 4. Si quis loquitur quasi sermones Dei. Vult etiã dicere,omnia quæ possidemus pretiosa impendere debemus,vt inde vel fabricetur,vel cõparetur, & ematur ori pretiosa statera:qua omnia oris verba bene & prudenter ponderẽtur id fit cum quocunque dispendio rerum quibuscũque sumptibus, & laboribus comparatur sapientia,& prudentia quæ docet, quomodo verba sint disponenda atque aptanda,quando loquẽdum, quando tacendũ,quæ silenda,quæ proferenda sint. Vnde & dicit, ori faciendos rectos frænos, hoc est iustam ei moderationẽ & cohibitionem adhibendo,nam sunt qui refrænant linguam suã, sed non rectè,tacentes,scilicet,quãdo loquendũ esset. Explicãs autem has allegorias,& quorsum hæc dicat,subiungit; & attẽde ne forte labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi,& sit casus tuus insanabilis in mortem. Nam linguæ abusus,& corporalem sæpè affert mortem,& semper æternã nisi pœnitẽtiæ remedio sanetur. Dicit etiam pronũtiasse eloquia Dei nõ sua, vel
Ierem.23. Philosophorum contra quod Ierem.23. dicitur; Non mittebam prophetas,& ipsi currebant,non loquebar ad eos,& ipsi prophetabant:si stetissent in consilio meo,& nota fecissent verba mea populo meo,auertissem vtique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. Hoc enim commodum afferunt eloquia Dei quod non possunt hominum verba. Dicit autem pronuntiasse se eloquia Dei vt ostenderet decorem ac reuerẽtiam, qua verba Dei debent dici; nam ea quæ pronuntiata dicimus, quasi cum attentione,grauitate,& decore loquimur,& sic pronuncianda sunt diuina eloquia, tam in diuinis Laudibus, quam in officio Missæ, quàm in concionibus,imo & in familiaribus sacris colloquijs etiã.
Psal.146. Nam scriptum est Psalmo. 146. Deo nostro sit iucunda,decoraque laudatio. (Quia omnia mãdata tua æquitas.) Sunt enim præ-
Rom.13. cepta Dei æqua & iusta, nam & sunt præcepta iustitiæ & habent ortum à charitate, secundum doctrinam D. Paul. Rom. 13. Qui diligit proximum legem implebit, nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces,

cupisces, & si quod est aliud mandatum, hoc verbo instauratur, diliges proximum tuum sicut teipsum, hoc est, hoc verbo completur, vel recapitulatur aut in summam redigitur. Nam sicuti in passionibus animæ amor est origo ac radix cæterarum passionũ, vt supra ex D. Tho. & Arist. docuimus, ita & in operibus iustitiæ charitas principium tenet, ex hoc enim, quod diligo proximum nullum ei nocumẽtum inferre velim. Vnde Orig. legit; Hoc verbo restauratur; Sola enim proximi dilectione tota lex restauratur, nam in hac tota continetur atque adimpletur. D. Tho. Aristot. Orig.

VERSVS QVINTVS.

Fiat manus tua vt saluet me: quoniam mandata tua elegi.

PErsona hæc, quam in hoc octonario introduximus ex gratia præueniente suam imbecillitatem agnoscens, subsequentem gratiam, tam quoad illuminandum intellectum, quàm quoad inclinandum affectum poscit. Nam in primo versu intellectum poposcit, & in secundo à prauis affectionibus eripi postulat. At intelligens nec gratiam subsequentem sufficere ad salutem, nisi semper adsit præsens diuinum auxilium gratuitum, ob cuius subtractionem & Petrus negauit Christum, & Dauid commisit adulterium, Moyses hæsitauit & quicunque lapsi ex charitate peccauerunt ideo in hoc versu hoc gratuitum auxilium poscit nempe gratiam perseuerantiæ, quæ in Dei continua manutenentia consistit. Nam multis datur gratia subsequẽs, quibus tamen non conceditur perseuerantia in illa, quæ à præsentissimo, ac gratuito diuino auxilio causatur. Hæc enim gratia est illa, de qua dicunt Theologi quod non potest mereri, sed impetrari precibus potest, quam Ecclesia in suis collectis solet postulare, dicens; Da nobis quæsumus Domine perseuerantem in tua voluntate famulatum, & secundum D. Augustum. hoc perpetuum auxilium poscimus cum in oratione Dominica dicimus; Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Hoc enim quotidianum, ac assidum auxilium Dei est, quo sustinetur vita animæ sicut alio quotidiano pane sustentatur vita corporis. Poscit ergo hic, hæc iusti persona, vt nunquam ab eo Dei manus subtrahatur: ne si tantilum se absentet in peccatum ipse labatur. Hæc est interpretatio Caiet. in hoc versu, imo & in toto hoc octonario. Augustum. Caiet.

Sed

Sed quoniam præcedens carmen de prædicatoribus exposuimus hæc erit huius ad illud consequentia. Intelligens enim vir iustus, quod multa pericula prædicanti occurunt, nec per se posse,
2. Esdræ. 2. & verbo Dei operã dare & obuiare aduersantibus (quod est vna manu gladium tenere, & altera facere opus,) ideo in hoc versu diuinum efflagitat auxilium, dicens; Fiat manus tua, vt saluet me.
Hieron. Quod clarius Hieronymus vertit dicens; Sit mihi manus tua auxiliatrix, vt saluet me, nempe à periculis, & malis ingruentibus, vt sermo Dei currat, & ad aures omnium perueniat, & hoc hac fiducia postulo, quoniam mandata tua præ omnibus alijs elegi ad faciendum, ad meditandum, ad prædicandum. Vbi & D. Hilarius
Hilarius. ait, Alijs gloriam seculi eligentibus, alijs venerationem elementorum, & dæmonum capessentibus, alijs terrenas opes expetentibus, sanctus iste mandata Dei elegit, elegit autem non naturali necessitate, sed voluntate pietatis, quia vnicuique ad id quod volet via est proposita viuendi, & appetendi atque agendi permissa libertas, & ob id vniuscuiusque aut pœna aut præmijs afficietur electio. Vel per manum intellige potentiam Dei sicut solemus dicere; Magna est manus illius Regis, id est potentia, quoniam magnum potest cogere exercitũ. Quare hic postulat iustus vt Deus potentiam suam ostendat sibi adiuuando maximè, & quia Deus exercituum nominatur, Angelos suos quasi copias auxiliares ad nos mittat, qui nos protegant atq; ab hostium in cursibus defendant, ipsi enim sunt administratorij spiritus missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Hæc interpretatio
Ambros. est Ambrosij.

Ambros. & August. At vero idem D. Ambr. & B. August. de Christo Domino hũc versiculum intelligunt, qui dicitur manus Dei, quoniam sicut per manum operamur, ita & per verbum omnia facta sunt, de quo
Isaiæ. 53. Isa. 53. dicitur; Brachium Domini cui reuelatũ est? Hæc est enim
Exo. 4. manus Moysi, quæ de sinu extracta apparuit leprosa, & postea in
Figura. sinum reducta erat sana, sic filius Dei de sinu patris in mundum
Isaiæ. 53. veniens reputatus est à Iudæis, vt leprosus, secũdum illud Isa. 53. Nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, sed postea resurgẽs à mortuis & ascẽdẽs in cœlũ omnino apparuit sa-
Exo. 4. nus. Sicut etiã, quãdo virga Moysi fuit in terrã proiecta apparuit
Figura. serpẽs à qua fugiebat Moyses, eleuata tamẽ per caudã iterũ virga
Psal. 110. apparuit. Filius Dei virga illa est, de qua Psal. 110. dicitur; Virgã

virtutis

virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, & de qua Isaiæ. 53. Et as- Esa. 53.
cendet sicut virgultum coram. Eo est enim virga de radice Iesse. Esa. 11.
Hæc cum factus homo in stabulo iacuit apparuit serpens, hoc est peccator, à primo parente à serpente percussō originem trahens, licet non secundum seminalem rationem: nam licet non fuit peccator apparuit tamen, secundum illud Paul. Rom. 8. Misit Deus Rom. 8.
filium suum in similitudinem carnis peccati, ita vt fugerent ab eo Iudæi ac in eo scandalizarentur, secūdum illud; Nos prædicamus
Christū crucifixum Iudæis quidē scandalum. At cū in fine eleua- 1. Cor. 1.
tus est à terra in Cruce iam apparuit, quod antea erat, & dixit Centurio; Verè hic homo filius Dei erat. Est ergo Christus manus
Dei imo articulus ille manus quā vidit Rex Babylonis scribentē Figura.
in pariete, Mane, Thecel, Phares, hoc est numerauit, ponderauit
atque diuisit, Dan. 5. Ipse enim numeratos habet capillos capitis Dan. 5.
nostri, hoc est, cogitationes & opera, & ponderat merita, & demerita nostra, vt vnicuique reddat iuxta opera sua, ac demum diuidet bonos à malis, hædos ab ouibus in die quo iudicaturus est
viuos & mortuos. De hac manu dixit Isaiæ. c. 35. Innoua signa Esa. 35.
immuta mirabilia: glorifica manum & brachium dextrū. Quam
manum postulabit infra cum dicet Psal. 143. Emitte manum Psal. 143.
tuam de alto eripe me, & libera me. Fiat ergo manus tua vt saluet me, id est, fiat homo vt saluet me salute gratiæ, & postea salute gloriæ, & ita creator fiat saluator, & per quem omnia fiebant: fiat ipse ex semine Dauid secundum carnem, vt qui antea verbum erat apud Deum genitum non factum, fiat modo ipsum verbum caro, vt saluet me. Et hoc ideo peto, quoniam mandata tua elegi, hoc est, super omnia alia eligibilia voluntarie mandata tua elegi, in quibus verbi Dei promissā est incarnatio. Quare dicunt Theologi quod licet de condigno sancti patres Christi incarnationem non sint meriti, meruerunt tamen de congruo. Congruum quippè ac conueniens fuit vt voces illorum, quibus Messiam postulabant, exaudirentur, qui fidelissimis votis eum expectabant mandatis Dei in omnibus obediendo. Vide si libet super hunc versum
Hugonem Cardinalem, vbi quinq; digi- Hugo.
tos huius manus cum suis articulis ponit.

*

VERSVS

VERSVS SEXTVS.

Concupiui ſalutare tuũ Domine: & lex tua meditatio mea eſt.

DE Chriſto itidẽ ſicut præcedens intellige carmẽ hoc. Nam Chriſtus dicitur Ieſus, id eſt, ſaluator, & ſalutare Dei, id eſt, à Deo nobis pro noſtra ſalute datus, ſic Simeon eum nominat Lucæ. 2. Viderunt oculi mei ſalutare tuum; & hic Ieſus vocatur etiam deſiderium collium æternorũ, ſecundũ illud Aggæi. 2. Veniet deſideratus cunctis gentibus. Et hunc Ieſum in lege tua meditatus ſum, quoniã in illa nobis promittitur. Vnde Aug. hîc ait, Hoc ſalutare cõcupiuit Synagoga vẽturũ de viſceribus matris, ipſum cõcupiſcit Eccleſia venturũ ad dexterã patris. De hoc autẽ plura prefati ſumus ſuper verſum. 1. octonario, & tract. 6. ibi ſi placet poteris reuiſſere. Secũdo quia ſupra dixerat ſe ſicut verus Dei prædicator pronũciaturũ eloquia Dei in quibus eſt ſalus animæ, quia prædicator omnia ſua verba in lege Dei fundare debet nõ in fabulis Poëtarũ; ideo dicit quòd lex Dei eſt eius aſsidua meditatio. Eccl. 14. Beatus vir, qui in ſapiẽtia morabitur, & qui in iuſtitia meditabit &c. Vnde Greg. 18. Mor. cap. 14. inquit; Qui ad veræ prædicationis verba ſe præparat neceſſe eſt, vt cauſarũ origines à ſanctis Scripturis ſumat: vt omne quod loquitur ad diuinæ autoritatis fundamẽtũ reuocet, atq; in eo ædificiũ ſuæ loquutionis firmet. Hactenus Greg. Certũ eſt autẽ id nõ poſſe facere niſi meditationẽ legis Dei habeat, & ideo id in hoc verſu affirmat. Nã Ioã. 5. dixit Dñs Phariſæis; Scrutamini ſcripturas. Ipſæ enim teſtimoniũ perhibẽt de me. Secundò per hoc etiã deſignatur differentia inter mundanos & iuſtos, mũdani quippè ſolũ quærũt ſalutare corporis, quod procurant nonnunquã medici cum diſpendio animæ, & ideo illis non eſt obediendum, ſed iuſti ſalutare animæ procurãt, & à medicis mundi ſalutẽ non quærunt: nam qui cupit ſalutẽ Dei meditatur in lege eius, nec inde auertitur aliqua cura huius ſeculi.

Lucæ. 2. Gene. 49. Aggæi. 2. Auguſt. Eccle. 14. Gregor. Ioan. 5.

(Cõcupiui ſalutare tuũ Domine.) Hæc eſt ſanctorũ auiditas flagrãſq; iuſtorũ deſideriũ, vt depoſita carnis ſarcina, quæ infirmitatibus ac doloribus obnoxia eſt, in illã rapiantur beatitudinẽ à qua fugit dolor & gemitus: perpetuaq; ſalute atq; integritate, & anima & corpus fruũtur. Quare iuſti mortẽ appetunt à qua maximè deterrentur impij, illi enim præparati ſemper ſunt ad iter, cuius iſti omnẽ curã depoſuerũt. Cum nauis iam onuſta eſt mercibus victu

Simile.

atque

atq; cõmeatu omnibusq; necessarijs plena expãsis velis, nihil aliud desiderat quã vẽtũ, quo possit à portu exire suãq; peragrare viam, at quę nec dũ opportuna parata habet, nihil min⁹ quã ventũ appetit: iustus cũ omnia sibi suppetũt ad mare huius mũdi trãsmeandũ virtutũ cõmeatũ, meritorũ merces habeat: iam à portu surgere cupit, & dicere cũ Paul. Cupio dissolui, & esse cũ Christo. Sic iustus Phil. 1. Simeõ cũ nullo alio indigeret ad pelagus, hoc trãsfretandum, nisi Lucæ. 2. nauclero, cum ipsum in vlnas suas videret dixit; Nũc dimittis Dñe seruũ tuũ in pace, acsi diceret; Nihil deest ad iter, omnia iam suppetũt, pergamus. At impius cui omnia hæc desunt detineri in portu, vult, in cõtinẽti manere nõ solutis anchoris proficisci cupit, sed vt detineãtur exorat nec vela expãdit, sed colligit, quare nõ dicit; Cõ cupiui salutare tuum Dñe, sed potius huius mũdi prospera cupit. Iustus autẽ qui in lege Dñi iugiter meditatur, (& hic est omnis ad profisciendũ apparatus) dicit; Concupiui salutare tuũ Dñe, & quia lex tua meditatio mea est: ad peragendũ iter properare nõ desinã.

VERSVS SEPTIMVS.

Viuet anima mea & laudabit te: & iudicia tua adiuuabũt me.

VIuet vita gratiæ, & laudabit te in hac vita, quoniã nõ mortui laudabunt te Domine, sed viuentes benedicent tibi, & viuam vita gloriæ in alia vita, & tunc perfectè laudabo te, nam munere gratiæ viuit spiritus meus, vt placitas tibi laudes decantet, & tunc iudicia tua, hoc est, præcepta me perducent ad vitã cum obseruauero ea, quoniã qui fecerit ea viuet in eis, suntq; verba tua spiritus & vita. Itaq; de vtraq; vita potest carmẽ hoc intelligi, de præsenti in qua laudes oris, & cordis canũt iusti Deo. In præcedẽtibus versibus dixerat se labijs suis laudes ac verba Dei pronuntiaturum: nunc autẽ interiori animo se laudes decantaturum promittit cum dicit; Viuet anima mea, & laudabit te. Vtrobique enim laudes Deo decantantur, & in Ecclesia militãte, & in triumphante; verum in præsenti vita inconcinnas laudes aliquando dicimus, cum non semper caro menti, nec mens Deo conueniant: in futura autem, hoc est, in cœlo vbi omnia consonant perfectissima præconia concinnuntur Deo, secundũ illud Tob. 13. Porte Tob. 13. Ierusalem ex saphiro, & smaragdo ædificabũtur, & per vicos eius Alleluia cãtabitur; Benedictus Dñs qui exaltauit eam, & sit regnũ eius in secula seculorũ super eam amen. & Ioã. in Apoc. c. 5. dicit; Apoc. 5.

quòd

quòd sancti cantant canticum nouum Deo, quoniam laudes ille semper sunt nouæ, cum semper noua appareat ratio laudandi, nec vnquam fastidiant beati tantam maiestatem intueri, intuendoque laudare. Hymnus autem, qui semper concinitur ille est quem
Isaiæ. 6. sine fine Angeli atque Seraphin canunt dicentes. Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabbaoth. Viuet ergo anima mea in
Ambr. illa vita glorię, & laudabit te. Nam præsens quomodo vita dici potest, de qua scriptum est. In puluerem mortis deduxisti me? quomodo ergo viuit hic anima operta mortis inuolucro (que trae la mortaja arrastrando, que es su carne?) Aut quæ est vita, quæ in vmbra est? In regione vmbræ mortis sumus, hic abscōdita est vita nostra non libera, erit autem libera in regione viuorum. Ibi ergo viuet anima nostra, vbi nihil mortale, nihil infirmum, nihil debitum pœnæ. Ibi verè laudabit Dominum cum depositō infirmitatis corpore cōformis esse cœperit gloriæ corporis Christi. Nam
Eccle. 15. dum in peccato sumus laudare plene non possumus, nec enim est
Psal. 136. specioſa laus in ore peccatoris. In vmbra sumus, & in terra aliena
Psal. 114. quomodo cantabimus canticum Domino in terra aliena? sed placebo Domino in regione viuorum. Hæc Ambros. hic.

(Et iudicia adiuuabūt me.) Supra de præceptis Dei interpretati
Ambros. sumus, Ambros. tamen per hæc iudicia intelligit ea quibus vnicuique retribuet iuxta opera sua, nempe bonis præmium, malis
Iob. 24. autem supplicium, de qua Iob. 24. dicitur; Videbit faciem eius in iubilo & reddet homini iustitiam suam. Hæc iudicia iustos adiubant, dum se vident gratia Dei de peccato ereptos pro Christi nomine persequutos, operibus mandatorum Dei fuisse intētos. Consideratio enim istorum iudiciorum Dei iustos iuuat & erigit, vt Dei gratia æterna præmia sperent. Beatus ergo qui dicit; Iudicia tua adiuuabunt me. Ego autem infirmus, ego peccator timeo iudicia Dei, propter conscientiam delictorum, quæ mihi terrorem afferunt, me agitant, sanctos adiuuant. Possunt, & per iudicia intelligi flagella, quibus in præsenti Deus iudicat discernendo filios à
Hebr. 12. non filijs, nam filios flagellat, non filijs parcit, Hebræ. 12. Fili noli negligere disciplinam Domini, nec fatigeris cum ab eo argueris, quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. In disciplina perseuerate filij, quasi filijs offert se Dominus nobis quis est filius quem non corrigit pater? quod si extra disciplinam estis cuius omnes participes facti sunt ergo

omnes

omnes adulteri & non filij estis, hæc ergo iudicia, vel flagella adiuuant iustum multipliciter. Primò quia carnem humiliant, ne prævaleat spiritui. 2. Corint. 12. Cum infirmor tunc potens sum, & capite. 4. Licet is qui foris est noster homo corrumpatur tamen is qui intus est renouatur de die in diem. Secundò quia spiritus à superbia præseruatur. 2. Corinth. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus satanæ, qui me collaphicet. Tertiò quia totũ hominem custodit. Exodi. 14. Erat eis aqua quasi murus à dextera eorum & leua; per aquam autem in scriptura tribulatio intelligitur: Intrauerũt aquæ vsque ad animam meam Psal. 68. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Cant. 8. hoc est tribulationes. Et etiam quia diabolus per horum patientiam flagellatur, Sapientiæ. 12. Cum nobis disciplinam das: inimicos nostros multipliciter flagellas. Item erudiunt Ierem. 6. Per omne flagellum erudiêris Ierusalem, Isaiæ. 28. Sola vexatio tantum modo intellectum dabit auditui. Accelerant ad patriam. Psal. 15. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum postea accelerauerunt. A pœna liberant Gregor. Sancti pœnam præsentem lucrum putãt, quia per hanc æternam euadere non ignorant. Cor dilatant Psal. 4. In tribulatione dilatasti mihi. Amorem Dei ostendunt Apocaly. 3. Ego quos amo, arguo & castigo.

2. Cor. 12.
2. Cor. 4.
2. Cor. 12.
Exo. 14.
Psal. 68.
Cant. 8.
Sap. 12.
Iere. 6.
Isa. 28.
Psal. 15.
Gregor.
Psal. 4.
Apoc. 3.

VERSVS OCTAVVS.

Erraui sicut ouis quæ perijt: quære seruum tuum Domine quia mandata tua non sum oblitus.

REctè fini huius Psalmi congruit persona hæc vltima recognoscens, quid ex proprijs viribus habeat, quid ex gratia præueniente, quantumque sibi & gratia subsequens, & assiduum Dei præsidiũ necessarium sit. Quoniã par fuit vt propheta in calce tam altæ, tamque subtilis contemplationis ad seipsum rediret imbecillitatemque suam fateretur ac recognoscceret: ne magnitudo reuelationum extolleret eum, vt sic possimus illi adaptare illud Eccl. 7. Melior est finis orationis quàm principium. Nam sicut rethores in fine efficacioribus vtuntur rationibus: sic fideles in fine operis exardescunt. Quare Leuit. 3. cauda animalis præcipiebatur offerri in odorem suauissimum Domino; & sacerdotalis vestis in fimbria cultior, ac pulchrior erat.

Eccl. 7.
Simile.
Leuit. 3.
Exo. 28.

Sed notandum plerosque intelligere hoc carmen de errore à lege Dei per peccatum, quod tamen non videtur ita proposito conuenire, cum Propheta in hoc Psalmo toties glorietur de seruata lege; nec conuenit cum eo quod subiungit; Quia mandata tua non sum oblitus. Sed tamen cum septies in die cadat iustus, quia tamen confestim resurgit, & ad obseruantiam mandatorum iterum se accingit, rectè id poterit dicere iustus, saltim, vt moraliter erudiat nos neminem à Deo errantem reuerti posse ad eum nisi Deo ipsum requirente. Nam quia adhuc dicere potest quæ re seruum tuum, nondum mãdatorum Dei planè oblitus est, à quibus aberrasse se cognoscit. Quare hîc loquitur de casu electorum, qui oues dicuntur, & sicut oues aberrant ab ouili, nam reprobi ferarum more taliter à domo fugiunt, vt nequaquam reddeant, imo & contra reuocantes sæuiũt. Si leo à domo tuâ fugit reuocare nequibis, quoniam contra te conuertetur & te dirũpet, at vero ouis si aberrauerit & quæsieris eam, non contranitetur, sed se tolli patietur imò & ligari atque baculo ferini & ad caulas reportari. Electus ergo errat vt ouis, vt patuit in Diuo Petro, qui ad primũ aspectum pastoris reuersus est; Respexit Dominus Petrũ ait Luc. 22. & fleuit amarè, at vero Iudas tanquam leo ab ouili fugatus est nec redijt, imò nec bona magistri verba eum ab incepto scelere reuocare potuerunt, ille veluti columba ad arcam reuersus est, iste ceu coruus egrediebatur & non reuertebatur. De his enim dicitur Psalm. 77. Spiritus vadens & non rediens. Primum electi quibus comparantur à Christo Matth. 24. Ponet oues ad dexteram, & Ioã. 10. Oues meæ vocem meam audiunt. Ouis quippe inter cæteranimalia vtilissima est; sine alijs vitam possumus transigere sine oue minimè, hæc enim & sua carne nos pascit, & suo vellere vestit, atq; corio suo nos calciat; sic iustus nudum vestit, famelicum pascit, & nudos operit pedes, Iob. 31. Si despexi prætereuntem eo quod non haberet vestimentum & absq; indumento pauperem, si non benedixerunt mihi latera eius & de velleribus ouium mearum calefactus est, & alibi; Si comedi buccellam meã solus, & non gustauit alienus ex ea. Et ca. 29. Oculus fui cæco pes, claudo. Sine elephante & equo viuere possumus non tamen sine oue: absque Alexandro, Cæsare, Pompeio vita transigi potest, nec tamen sine iustis qui eam conseruãt, propter iustos quippe viuimus, atq; eorum gratia mundus adhuc durat, quoad vsque numerus electorum

Prou. 24.

Lucæ. 22.

Gene. 8.

Psalm. 77.

Matth. 24.

Ioan. 10.

Iob. 31.

Iob. 29.

rum compleatur, hoc enim consummato, & mundus accipiet consummationem. Mansuetissimum etiam inter omnia, animal est ouis, hoc electorum omnium insigne maximum est, mãsuetudo, Isaiæ. 53.
scilicet, in qua mãsuetissimi illius agni, qui coram tondente se obmutuit se filios esse ostẽdunt. E contra reprobi crudelissimi sunt, Prou. 12. Viscera impiorum crudelia. Ægyptij, hoc est mundani Prou. 12.
abominantur oues, & tamen filij Israel pastores ouiũ erant, quo- Gen. 49.
niam mali odio prosequuntur mãsuetudinem, cum ipsi ad virdictam procliues sint, electi verò hanc in seipsis virtutem enutriunt.
Esau quitypum gessit reproborum, pilosus, hispidus, agrestis, ac Gen. 25.
inurbanus erat, venationibus gaudens, Iacob qui electos designabat, è contra placidus, quietus, lenis, mansuetus, domi obsequens
parentibus manens. Vnde id docemur in Euangelio à Christo Matth. 11.
Domino dicente; Discite à me quia mitis sum. & Psal. 24. Dirget mansuetos in salutem, docebit mittes vias suas. Quare Dauid Psal. 24.
orans vt Messiæ sibi promissi adimpleretur verbum id pro se ante
Deum afferebat, dicens; Memento Domine Dauid, & omnis Psal. 131.
mansuetudinis eius, rex erat, & tamen de mansuetudine gloriabatur. Et Moyses quem Deus innumerabili populo suo præfecit, mansuetissimus erat super omnes homines, qui erant in ter- Num. 12.
ra. & Isa. Emitte agnum Domine dominatorem terræ, hoc est, Isa. 16.
illum qui terræ dominari debet mansuetudinem agni præ se debet ferre. Interrogatus quidam quid nam rex faceret, ne satellitibus qui corpus suum seruarent indigeret, respondit, si sic imperet subditis, veluti pater imperat filijs; insinuans amore, ac beneuolentia securius sustineri subditos, quam metu. Idem
Cicero. 2. de Officijs his verbis docet. Malus est custos diuturnitatis metus, contraque beneuolentia fidelis est, vel ad perpetuitatem, nec vero vlla vis imperij tanta est, quæ premente metũ possit esse diuturna, hac ergo ratione electi oues dicuntur. Hæ si aliquando à bono aberrent, more ouium id faciunt, ouis quippe si à catilis deuiauerit, clamat, balitibus queritur, vt per vocem querulam à longe cognoscatur à pastore; sic iusti peccata gemunt, querulas voces emittunt, veniã ac misericordiã poscũt. Sicut ouis errauerat Dauid qui post lapsum dicebat, Tibi soli Psal. 50.
peccaui, & malum coram te feci, miserere mei Deus &c. In libro de naturis rerũ scribitur quod est quædam auis, quæ dicitur auis paradisi quod nomẽ ex eius pulchritudine ortũ habet, speciosissima Simile.

quippè auis est, cuius pennæ omnem ferè colorem exprimunt, vox ita dulcis ac pia, vt deuotionem atque alacritatem sit potens in homine excitare; hæc si deprehenditur ac illaqueatur, irremediabiliter gemit ac quæritur, nec plangere desinit donec sit reddita libertati. Anima Christiana, hæc auis est, quæ paradisi incola debet esse à cœloque originem trahit, pulcherrima per gratiam donaque superna, quæ omnium creaturarum pulchritudinem viuidumque colorem longissimè superant: in qua Dei imago impressa relucet, concinnaque voces, habitibus studiosis imbuta, Dei auribus placidas emittit. Hæc si in laqueo peccatorum capiatur clamet, plangat, & vlulatus emittat, ploret, nec taceat pupilla oculi sui, donec à laqueis diaboli liberetur; Sic planxit Dauid, Petrus, Magdalena, Latro, Chananæa, donec in pace remitterentur à Christo, cur non eiulabit? cur non planget? cur à lachrymis temperabit, cum Deum omnium rerum patrem offensum habeat infestumque se illi cognoscat? Harpia auis est, quæ faciem hominis imitatur, at ita crudelis, ac ferox, vt aliquando instigantem fame hominem occidat, ac deuoret, tamen cum ad fontem vt bibat pergit suamque ibi effigiem intuetur, cum perspicit se similem sibi interemisse, tanto dolore concutitur, vt multotiens mori contingat; quid faciet homo rationis compos, considerans se in Deum cuius imaginem gerit crudelem, ac impium extitisse? cur non singultibus aërem quatiet, lachrymis irrigabit terram? flagellis carnem suam scindet ac vsque ad mortem non quiescet? Deplorat etiam ac gemit electus, quoniam velut ouis errauit, imo & horrore nimio concutitur cum mente voluit pœnas, quas ob peccatum incurrit. Horrendum quippè est ait Paul. Hebræo. 10. incidere in manus Dei viuentis. & Gregorius. 9. Moral. ait; Horrenda modo sit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia mors semper viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit: mors perimit & non extinguit, dolor cruciat, sed pauorem non fugit, flamma comburit, sed tenebras non excutit. Hactenus Greg. Hic enim timor licet sit seruilis, & initialis tamē ab eo gignitur timor filialis, sicut cæra præcedit sigillū & seta introducit filum, vt docet August. Cui etiā timor mortis adiūgitur, quo electi etiā cōcussi ab errore reducūtur. Nā hac ratione docet Greg. 12. Mor. Deū ordinasse ne nobis dies mortis innotescerēt, vt dū semper ignoratur semper proximus esse credatur,

Simile.

Hebr. 10.

Greg.

Gregor.

& ideo

& ideo semper parati inueniamur. Nã pœnitentia post mortem impossibilis est: desinit enim tunc homo esse viator, pœnitentia autem prope mortem valde difficilis est, nam dolor corporis qui tunc fortissime præmit, totas occupat vires mentis, & cum homo vnicum habeat cor, non habet tunc locum pro culpa dolendi, nec tunc intelligere poterit an amore, vel timore ductus doleat. Vnde Augustin. in quoddam sermone, quem refert Gratianus de Pœnit. distinct. 7. Iam nullus (ait) quem morbus vrget & pœna terret, ad veram vix venit satisfactionem, maximè cum filij quos illicite dilexerit sint præsentes, vxor, mundus, ad se vocẽt, multos solet serotina pœnitentia decipere. Hactenus Augustinus. Præcipuè cum tunc ad temporalia hæredes anhælent, nec vllus de salute eius animæ curet, clientuli, vxor, & qui eum diligunt ab eo timorem mortis excludant, nec credentes illum mori, nec volentes vt ei innotescat, ne tali horrore peius habeat, imo & id suadent medicis, vt verbis suis languorem alleuiet; ab eoque procul mortis suspicionem deterreant, atque ita miser absque pœnitentia decedit inciditque in manus Dei viuentis, sicut Eccle. 2. dicitur; Si pœnitentiam non egerimus incidemus in manus Dei, & non in manus hominum. Electi ergo, vt oues errant qui talibus adiuti meditationibus gemunt ac suspiria emittunt, quæ audiens verus pastor eas ad ouile reuocat: at reprobi & si aliquando per veram pœnitentiam ad Deum reuertantur, tamen non multum temporis in ea durant & tandem finaliter nec clamant, nec reducuntur, aliquando enim pudor reuelandi alteri fœda facinora, quæ commiserunt, eos à confessione deterret, & hic est primus armiger, quem diabolus contra eos mittit ne conuertantur. Vnde quidam sanctus vidit diabolum inter pœnitentes incedere erubescẽtiamque illis ingerere ne confiterentur, quem cum sanctus interrogaret, quid in illo loco sibi negotij esset? respondit, se restituere velle illis quod abstulit, quem irridens vir Dei ait ad eum; Tu ne vnquam pœnitentia ductus opus iustitiæ fecisti aliquando? quid nam reddis quod abstuleris? respondit diabolus; Verecundiam eis restituo ne confiteantur, quam eis abstuli cum ad peccatum inducerem. Lupus quidem ouem per guttur iugulat ac strangulat; & vulpis gallinam ne voces emittant & defendantur: sic diabolus peccatorum guttur pudore stringit ne voces confessionis emittant & liberentur. Vnde Augustin. super Psal. Homo (ait) quid

Augustin. Gratianus. Eccle. 2. Simile. Augustin.

times confiteri? erubescis peccata tua? peccator sum, sicut & tu, homo sum humanũ à me nihil alienũ puto, confitere homo homini, homo peccator homini peccatori. Elige quod vis, si confessus lateas non confessus damnaberis, ad hoc Deus exigit confessionem vt liberet humilem, ad hoc damnat non confitentem, vt puniat superbum. Hæc Augustinus. Nam ideo dicitur. Iaco. 5. Confitemini alterutrum peccata vestra, acsi diceret. (A otro tu, a otro hombre, y peccador como tu.) Alium æquitem, vel militem aduersus tales emittit diabolus, vt impediat confessionem, nempe torporem, vt procrastinando confessionem, eam timendo contemnat cras, vel in Quadragesima, vel in alio Iubilæo, & sic nunquam fit. Atque cum iam his ternis superiorem se cognoscit diabolus iam ex tunc tyrannidem super eum exercet, minimisque rebus eos deterret à bono. D. Ambros. in Exam. de opere sexti diei ait, quod elephas tam robustum, tantæque fortitudinis animal est, vt turrim armatis hominibus plenam sustinere possit super se; tantæque audaciæ, vt nec tormenta bellica nec militum testudinem paueat, at mirabiliter timet murem, taliterque ab eo deterretur, vt horrendos barritus emittens procul fugiat, sic reprobi fortissimi, ac robustissimi ad lucrum, ad bellum, ad mundi opera, maria transfretantes, nimios ac penè intollerabiles labores sustinentes; at ad minimum opus pœnitentiæ faciendum horrent, trement, pauent, nec vllo modo aggredi audent. De quibus Psalmo. 13. Illic tripidauerunt, vbi non erat timor. Hi etiam sunt veluti Pharaonis Magi, qui in tertio signo defecerunt, nec potuerunt educere ciniphes, sanguinem, ranasque fecerant at in re minima defecerunt, nec ciniphes facere potuerunt, sic isti qui magna aggrediuntur in minimo opere deficientes sunt, cum tamen Lucæ. 3. Dominus dixerit; Facite fructus dignos pœnitentiæ, vt Magdalena fecit. De qua D. Gregor. Homil. 33. ait, Quot habuit in se Maria oblectamenta tot de se inuenit holocausta, conuertit ad numerum virtutum, numerum criminum, vt totum seruiret Deo in pœnitentia, quid quid ex se Deum contempserat in culpa. Vincentius speculator scribit esse in mari maximum piscem, qui centipes dicitur à multitudine pedum. Iste piscis cum piscatoris hamum suis visceribus iam inhæsisse sentit, quadam naturali industria viscera cum hamo euomit atque iterum reassumit viscera atque

Iaco. 5.
Ambros.
Elephas.
Simile.
Psal. 13.
Exo. 8.
Lucæ. 3.
Gregor.
Vincẽtius.

hoc

hoc modo mortem imminentem euadit. Hamus diaboli peccatum est, intra delectationem inuolutum, sicut hamus esca inuolutus latet, quo hamo cum in peccato consentit capitur homo. Prouerbiorum. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo. Hamus iste viscera torquet, quando peccatum conscientiam mordet, ergo hamum cum visceribus, id est, peccatum cum circunstantijs per confessionem euome coram Deo, secundum illud Psal. 61. Effundite coram illo corda vestra, vt postea ipsum cor per pœnitentiam ablutum ac renouatum resumamus, & sic præsens mortis periculum effugiamus pristinamque recuperemus sanitatem. Nam vt dicitur Roman. 10. Ore confessio fit ad salutem. & 2. Corinth. Quæ secundum Deum tristitia est pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Ecce ergo discrimen inter electos ac reprobos: illi sicut oues errant ac balantes & flentes se produnt, & sic inueniuntur à pastore, at reprobi obtumescunt ac tacent, nec ad caulas finaliter reducuntur. Clamet ergo electus ac dicat; Erraui sicut ouis, quæ perijt quære seruum tuum Domine. Quis enim peccatorem errantem reuocare poterit nisi tu qui pastor eius es? quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nonne tu, qui solus es? quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? ego Deus qui deleo iniquitates vestras, solus ille peccata dimittere potest, contra quem commissa sunt, sed peccator contra Deum peccat, quippe qui legem eius transgreditur, ac præuaricatur. Vnde Dauid Psal. 50. Tibi soli peccaui, dicebat ad Deum, & tamen Vriam interfecerat, vxoremque eius fœdauerat, & tamen peccatum in solum Deum fecerat, qui talia facinora per legem suam vetauerat, solus ergo Deus peccata dimittit contra quem fiunt, vel ille qui ab eo accepit potestatem, quales sunt Ecclesiæ ministri, habētes curam animarum ac iurisdictionē super peccatores, qui vice summi sacerdotis Christi funguntur, ac in nomine, ac virtute eius absoluunt peccantes. Solus ergo Deus peccatores iustificat, secundum illud. Iob. 40. Si habes brachium sicut Deus, & simili voce tonas, circunda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto glorioſus & speciosis induere vestibus. Per brachium potestas significatur, quæ in solo Deo est ad iustificandas animas, & simili voce tonas? Hoc est si tali prævalent virtute verba tua, nam Deus solo sermone

Prouer. 9.
Psal. 61.
Rom. 10.
2. Cor. 7.
Iob. 14.
Matth. 9.
Isaiæ. 43.
Psal. 50.
Iob. 40.

restaurat vniuersa. Circunda tibi decorem, hoc est, pulchritudinem ac nitorem gratiæ, quem perdidisti, circunda tibi si potes, & in sublime erigere, & esto gloriosus. Hoc est, à peccato resurge in quo miserabiliter iacueras, & speciosis induere vestibus, nimirum
Lucæ. 15. reassume si potes stolam primam habitusque virtutum, quibus per peccatum exutus ac spoliatus fueras; Hoc si Deus es, potestatemque eius ac virtutem vocis eius habueris facere poteris alioquin minime id tibi possibile erit, cum solius Dei potentiæ hoc opus sit. Quia ergo errauerat homo per peccatum à veritateque desciuerat, opus fuit vt ab ipso Deo quereretur, nec enim ipse homo se poterat in integrum restituere, nec ad locum in quo conditus fuerat remeare, ideo quippè dicitur errasse sicut ouis quæ perijt, quoniam ouis perdita per se non potest ad caulas reuerti nisi à pastore requiratur, sic nec homo post peccatum ad charitatem Ecclesiæ redire poterit, nisi à vero pastore Christo reuocetur.
Psal. 77. Vnde Psal. 77. dicitur; Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius (ecce error) Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & abundauit, vt auerteret iram suam: recordatus est, quia caro sunt spiritus vadens, & non rediens. Ecce requisitio pastoris. Perdita ouis
Psal. 43. lupis & vrsis ac leonibus patet: sic peccator dæmonibus, Psal. 43.
Psal. 77. Dedisti nos tanquam oues escarum. & Psal. 77. Posuerunt morticina seruorum tuorum escas valatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ. Errabunda ouis, nec vi nec fuga à lupo se eripere valet, sic nec homo peccator diabolum effugere potest
Psal. 141. sine Deo. Psal. Perijt fuga à me, & non est qui requirat animam
Amos. 2. meam. Amos. 2. Peribit fuga à veloce & fortis non obtinebit virtutem suam & robustus non saluabit animam suam, & tenens arcum non stabit, & velox pedibus non saluabitur, & ascensor equi non saluabit animam suam, quibus omnibus in potentia peccatoris exprimitur ad euitanda pericula peccatorum per se. Require ergo tu æterne pastor errantem ouem; Ideo
Figura. Gen. 27. Christus Dominus pellibus Esau indutus est, atque baculum
Rom. 8. Crucis tullit, & in similitudinem carnis peccati apparuit, vt sal-
Ioan. 10. uum faceret quod perierat, & diceret; Ego sum pastor bonus. Hanc enim assumpsi similitudinē, hoc mihi officiū elegi, vt errantes oues ad magalia reducerem. Vnde Paul. 1. Tim. 1. Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quoniam venit Iesus peccatores
1. Tim. 1.

saluos

saluos facere, quorū primus ego sum. Hæc stemmata tua bone Iesu, hæc circunscriptio quam prætefers rubeo ac sanguineo colore descripta, atque characteres sunt vulnera tua, papyrus mundissima caro tua, pœnæ claui, tabula super quam scribitur crux, vt fiducia hac concepta, atque timore sublato post tę currant peccatores, dicatq; Lucas Euangelista tuus; Erant appropinquantes ad Iesum Publicani & peccatores, quo ausu? qua fiducia? qua id facitis facultate? quoniam venit Iesus peccatores saluos facere quorum primus ego sum dicet quilibet peccator, murmurēt licet Pharisæi crudeles voceſq; aduersus Christum ac discipulos suos exaltent. Murmur excitatum est aduersus Moysem in populo illo propter vxorē eius Æthiopissam, hoc est quia duxerat nigram ex Æthiopia vxorem, eamque in delitijs habebat. Sic isti Christum Dominum detrectant eo quod peccatorum maculis tetros (de quibus Ierem. Thren. 4. dixerat; Denigrata est super carbones ignis facies eorum) secum iungit, & ad se trahit, atque manducat & bibit cum illis. Idque idem est acsi contra solem irascaris, quod per rimulas tecti ac parietum, & fenestræ, in triclinium tuum ingrediatur, atq; luce sua perfundat. Hæc enim natura eius est, lucere, subtileſq; ac tenues radios suos vbicunq; locū inuenerit immittere: sic in Christū, qui Sol iustitiæ est, & lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, murmurabant Pharisæi dicentes; Quare cum Publicanis & peccatoribus manducat magister vester? quia visitat peccatores, quæreris? medicus est, visitare debet infirmos, nunquid malè de medico loqueris, quia domos infirmorum intrat? ego peccator sum atque eger, fateor, agnosco Pharisęe ęce, dimitte medicū, vt ad me ingrediatur, medicamina adhibeat, fecet, vrat, amarè potet, tu si sanus tibi videris, propelle à te, mihi de sine illū qui infirmus agnoscor. Quare Dominus cap. illo. 15. Lucæ tribus similitudinibus eorum malitiam confundit, ostendēs, hoc esse Dei proprium munus peccatores quærere atque saluare. Nam si sociatur eis, vt saluet, sanet, ad meliorem q̃ frugem cōuertat facit. Prima parabola est illa de pastore qui centum oues habebat, & aberrauit à caulis vna, relictisque nonaginta nouem in deserto, per saxa per valles perq̃ fastigiosa loca, sibillis ac vocibus eam quæsiuit ac inuenit, inuentam super humeros posuit, atq; ad caulas reduxit gestiens ac exultans, perq̃ magalia pergens omnes vicinos pastores inuitauit ad gaudiū, dicens, Congratulamini

Lucæ. 15.

Figura. Num. 12.

Thren. 4.

Simile.

Malach. 4. Ioan. 1.

Lucæ. 15.

Simile.

mihi, quia inueni ouem quàm perdideram. Secũda ſimilitudo eſt de muliere quæ habens decem dragmas, atque vnã deperdita, lucerna accenſa, euertit domum donec inueniat, & poſtquam inuenit vicinas congregat, vt choros ducant, ac congaudeant ſecum quia inuenit dragmam quàm perdiderat. Tertia parabola eſt de filio illo Prodigo, qui totam conſumpſerat ſubſtantiam, atque ad patrem reuerſus, cum amore ac honore ſuſceptus eſt, chorumque adduxit ac ſimphoniam, & occidit illi vitulum ſagginatũ. In quibus, tres, peccatorum claſſes deſignari intelligas, in prima ſunt illi qui ex paſsione aliqua aut occaſione repente oblatã peccato conſentiunt, & hi per ouem ſignificantur quæ debile, animal eſt, ſic iſti ex fragilitate naturæ peccãt, quale fuit peccatum Dauid cum Berſabeæ, & ideo modo dicit ſe erraſſe ſicut ouis quæ perierat, in ſecunda claſſe illi ponuntur, qui ignauia ac negligentia ſua Deum amittunt ſpiritualiumque gratiarum iacturam faciũt, quibus magna diligentia opus eſt, vt amiſſa reſtaurent, & hi adumbrantur in muliere illa quæ ſocordia ſua perdiderat dragmã. At tertij ordinis illi erunt, qui ex certa malitia, atque conſilio à Deo recedunt, paternamque hæreditatem in peccatis perdunt, ſicut filius ille conſulto & ex certa malitia paternam ſubſtantiam petijt, atque in regionem longinquam luxurioſe cõſumpſit, quibus magna patris offenſi miſericordia opus eſt. At primus ſolet eſſe caſus iuſtorum, de quo in præſenti carmine loquimur, licet etiam de toto genere humano intelligi poterit, qui in primo parente errauit, nam omnes in Adam peccauerunt. Et Pſalm. 57. Etrauerunt ab vtero, atque propter nos homines & propter noſtram ſalutem, filius Dei deſcendit de cælo pellibus carnis noſtræ indutus, relictis angelis quia ipſi non indigebant hac cura, ſicuti cum ægrotat ſeruus illi gallinam paras, cum filio non niſi groſsiores tribuas cibos, quoniã filius ſanus ac robuſtus eſt, nec illis eget quibus ſeruus qui debilis ac infirmus extat. Vnde Paul. Hebr. 2. Nuſquam angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehẽdit. Hanc ouem ſibillis prædicationis per vicos Galileæ per montes, per tribulos per ſpinas, per clauos, tribus requiſiuit annis, & tandem inuenit in cruce, nec inuentã percuſsit baculo, ſed ſuper humeros ſuos eam põſuit cum crucem ſuper humeros portauit, atq; eos reclinauit ad illam, ſecũdũ illud Iſaiæ. 53. Omnes nos quaſi oues errauimus vnuſquiſque in viam ſuam declinauit, & poſuit ſuper eum iniquitates omnium noſtrum,

2. Reg. 11.

Roma. 5.

Pſalm. 57.

Simile.

Hebr. 2.

Iſaiæ. 53.

nostrum, vt sic iam non solum lupum non timeat verũ inhumeris Dei subleuata irrideat ac sibillet, antea lupum auribus tenebat (Veya las orejas al lobo) nunc ipsum lupum deterret ac fugat. Vn de Iob. Pone me iuxta te & cuiusvis manus pugnet cõtra me, iam nũc video quod Dauid Psal. 36. dixerat; Vidi impium super exaltatum & eleuatum super Cedros Libani, cum super humeros Dei illum equitantem videam. Sub pedibus tuis, ô bone Iesu deberet esse peccator, vt tu calcares ac opprimeres, eũ cum tibi pater promiserit inimicos tuos sub pedibus tuis daturum. Cur ergo inuerso ordine super humeros tuos peccator euectus est? Audite nũquam ne legistis in poetarũ fabulis, quod gigãtes illi ab initio deturbare Iouem à cælo satagebant montes superponendo montibus, & tamẽ radijs igneis eos profligauit Iouis; & vnũ ex illis qui Athlas dicebatur in pœnitentiã criminis imposuit, vt cælũ super humeros suos sustineret? Sic homo sub cuius pedibus omnia subdiderat Deus superbia elatus voluit esse sicut Deus, ac ideo in pœnã criminis ordinẽ inuertit Deus ac fecit, vt mũdus qui antea sub pedibus eius erat iam sit super humeros ac caput eius, posuit super eos orbẽ tot curis, strepitus, miseriæ distendunt ac diuexãt miseros mortales, vt orbem videatur quisq; super se ferre. Christus Dñs venit in mundũ reparare damna per peccatum contracta, & ideo peccatorũ curas super se sustulit illisq; suppositus humeros, cum peccata nostra super se tulit, crucẽq; ac pœnas superposuit sibi, vt se onerare peccatoresq; subleuaret & clamaret, dicẽs; Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, ego portabo iniquitates ac peccata vestra, ad vbera portabimini & super genua blãdietur vobis. Isaiæ. 66. Vt eiusdẽ vaticiniũ adimpleatur quo dixerat ca. 40. Sicut pastor gregẽ suũ pascet, in brachio suo cõgregabit agnos & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit, hoc est dicere omniũ super se curas sustulit, pusilli & magni, virorũ & mulierũ, qñ pusillũ & magnũ ipse fecit, & æqualis est illi cura de omnibus. Cũq; ad caulas reduxisset ouem magaliũ pastores ad gaudiũ vocat dicẽs Cõgregatulamini mihi &c. solus quesiuit oues, solus portauit crucẽ, nam Simon Ciryneus coactus adiuuauit eũ, solus torcular calcauit, nec de gẽtibus erat vir secũ, & tñ ad gaudiũ oẽs inuitat. Hæc (ô viri Chriani) summi Dei bonitas, ac cõditio est, vt sibi labores nobis autẽ bona eligat; Veluti Sãson, qui solus luctauit cũ leone ac interfecit, at fauũ mellis parẽtibus, & alijs gustãdũ dedit.

Psal. 109. Matth. 11. Isaiæ. 66. Isaiæ. 40. Matth. 27. Isaiæ. 63. Iudic. 14. Figura.

Sic Chri-

Sic Christus Dominus solus cū morte pugnauit, dulcissimo autē fructus, qui ex ea consequuti sunt, nobis etiam impartiri dignatus est. Pronior est enim semper ad miserēdum. Dionysius ad Demophilum scribit, quod erat quidam discipulus Diui Pauli nomine Carpus qui Cretæ eum hospitio receperat, hic tanta sanctitate pollebat, vt nunquam sacra faceret, quin prius aliquam reuelationem acciperet, hic quendam peccatorem ad Deum cōuertit, quē alter auertit postea à via bona, tantaq; ira aduersus ambos accensus est vt quotidie deprecaretur Deum, vt eos perderet atq; damnaret, cumque hac bili succensus quadam nocte cubitum iret, atque media nocte ad dicendas matutinas surgeret, vt in more habebat, atque turbatus præ ira absque attentione recitaret, Deum deprecans, vt subita raperentur morte atque in tartaro detruderentur homines illi, subito vidit cælos apertos, summaq; luce circunfusam terram atque aerem, atque Dominum Iesum Christum in throno sedentem angelicis spiritibus constipatum, cumque oculos inclinaret subter, os infernorum apertum vidit, & summa profunditate hiatum patentem ad cuius os duos illos viros intuitus est summo timore correptos, quos serpentes cingebant ac nitebantur illos in abyssum illum iactare, alios etiam homines vidit, qui eos impellebant in foueam, quod summo gaudio intuebatur Carpus, imò & ipse laborabat manibus suis eos etiam in barathrū præcipitare, in tantumque animum ad hoc impullerat, vt oblitus claritatis quam viderat, oculos ad eam nec conuerteret, at cum semel eleuaret oculos vidit Dominum Iesum, compassione motum erga illos atque à throno descendere, vt illos à tanto periculo eriperet, adiuuantibusque angelis ille suis manibus ab inferni faucibus liberauit eos, conuersusque ad Carpum, qui adhuc extentam manū aduersum illos viros habebat dixit illi, me percute Carpe, me propelle, in me irascere, paratus sum iterum hæc perferre, si ad salutem hominum necessarium sit, & hoc mihi gaudium erit dum modo perire homines non patiar. Vide quæ pietatis erga nos viscera pandat, erat vita nostra inferno appropinquans, atque dæmones in eum nos propellere laborabant, & tunc aperti, atque diruptiq; sunt cæli, & descendit filius Dei, & fecit potentiam in brachio suo extento ad saluandum nos, seque percuti atque occidi passus est vt hominem perditum recuperaret ad gloriam. Hæc Diuus Dionysius scribit Demophilo, qui in sacerdotem quēdā peccatorem,

Dionysius.

Lucæ. 1.

catorem, qui ab eo pœnitẽtiam poscebat, pilum iactauerat. Dicat ergo summa cũ fiducia iustus post casum suum; Erraui Domine sicut ouis quæ perijt quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus. Non enim ex toto perit, qui suum agnoscit errorem, quere ergo seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus, vbi Ambr. ait; Veni Domine Iesu quære seruum tuum, quere lassam ouem tuam, veni pastor quære sicut ouem Ioseph. Errauit ouis tua dum tu moraris in montibus, dimitte nonaginta nouem oues tuas, & veni vnam ouem quærere quæ errauit. Veni sine canibus, veni sine malis operarijs, veni sine mercenario, qui per ianuam introire non nouit, veni sine adiutore sine nuntio, iam dudum te expecto venturum; Scio enim te venturum, quia mandata tua nõ sum oblitus, veni non cum virga, sed cum charitate spirituq; man suetudine, noli dubitare relinquere in montibus nonaginta nouem oues tuas, quia in montibus constitutas lupi rapaces incursare non possunt. In paradiso semel nocuit serpens amisit ibi escam postquàm Adam inde depulsus est, illic iam nocere non poterit, ad me veni quẽ luporum grauis impugnat incursus, ad me veni quem eiectum de paradiso serpentis diu vlceris venena pertentant, qui erraui è gregibus tuis illis superioribus, nam & me ibidem collocaueras, sed ab ouilibus tuis lupus nocturnus me auertit, quære me quia te requiro, suscipe me, porta me, potes inuenire quem tu requiris, dignare suscipere quem inueneris, imponere humeris quem susceperis, non est pium onus fastidio tibi, non tibi oneri est vectura iustitiæ. Veni ergo Domine, quia & si erraui mã data tua non sum oblitus, spem medicinæ reseruo, veni Domine, quia erraticam solus es reuocare qui possis, & quos reliqueris non iustificabis, & ipsi enim peccatoris redditu congratulabuntur: veni vt facias salutem in terris, in cælo gaudium, veni ergo, & quære ouem tuam, iam non per seruulos, non per mercenarios, sed per te metipsum. Suscipe in carne quæ in Adam lapsa est, suscipe non ex Sara, sed ex Maria, vt incorrupta sit mater & virgo, porta me in cruce quæ errantibus salutaris est, in qua sola est requies fatigatis, in qua sola viuunt quicunque moriuntur, erraui sicut ouis quę perierat require seruum tuum Domine. ¶ Et ego id etiam in calce operis dicere possum, potui enim in dictis errasse, tamen vt ouis non vt lupus, ex ignorantia aut inaduertentia quæ homini contingere solent, non consulto aut ex certa malitia, quoniam Dei

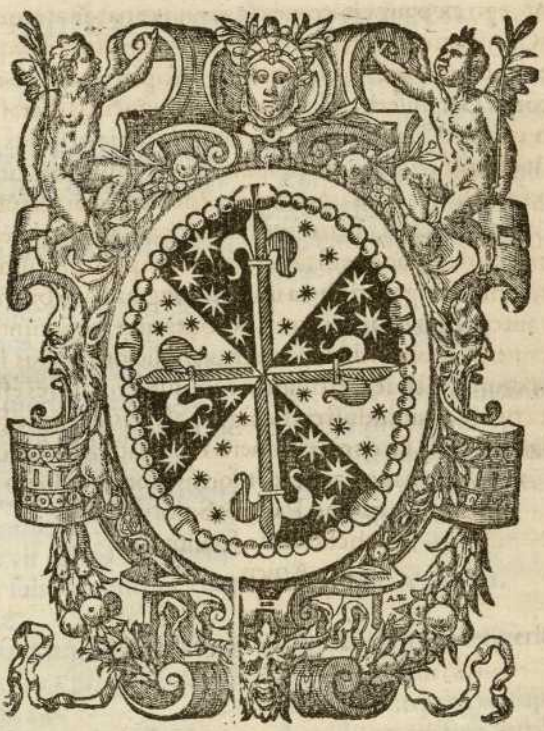
Ambros.

miseri-

misericordia ouis sum in Ecclesiæ ouili, sub eius orthodoxa fide viuēs, qua propter omnia sanctissimæ eius correctioni submitto, lectorēq; obsecro, vt insciti æ meæ parcat, boniq; consulat hunc laborem me in Sacro sanctæ matris Ecclesiæ obsequium insumpsisse, vt & minutum vnum cum vidua illa Euangelij in eius the-
Lucæ. 21. sauros offeram, alij lucidiora, maiora, pretiosioraq; dona offerre possunt, ego ex paupertate mea ingenijque paruitate, quæ potui obtuli Christianis Christianus, religiosis religiosus, obsequi atque seruire cupiens, eo pectore quo offero suscipiatur. Spero enim me fideli corde Dei misericordia has lucubratiunculas dictasse, atque cum in cultum Christi me dicatū fatear, omnia in ipsius gloriam vt cedāt exopto. Nec enim me ipsum in hoc opusculo prædicare studeo, sed Christum Dominum, ac redemptorem meum Iesum,
Hierony. atque, vt verbis Diui Hieronymi extremam addam lineam huic operi errabūdam me quem fateor, reportari pastoris humeris deprecor, vt nunc angelis de mea inuentione gaudia tribuantur, Dominus autem non est missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel, quem supplices deprecamur, vt iudiciorum eius factores, mandatorum custodes, testimoniorumque scrutatores effecti, reperta perdita oue industria benigni pastoris, restituta Ecclesiastico ouili, sacris eius humeris reportata, Sanctorum angelorum mereamur consortijs gloriari, ipsi gloria cum æterno Patre & Spiritu sancto in cuncta secula seculorum.

Amen.

FINIS.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, quæ in hoc opere continentur.

Testimonia quæ ex professo explicantur: hac nota ✶ cognosces.

EX GENESI.

CApite. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. 613.

Spiritus Domini ferebatur super aquas. 390.

Factumque est vespere, & mane dies vnus. 251.✶

2. In quecunque die comederis ex eo, morte morieris. 342.

4. Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. 185.

Quicunq; occiderit Cain, septuplum punietur. 239.

6. Noe vir iustus in generationibus suis, ambulauit cum Deo. 646.

21. Perrexitq; Abraham vadens, & vltra progrediens ad meridiem. 24.

25. Suspice cœlum, & numera stellas si potes, &c. 225.✶

27. Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni. 195.

31. Testimonium erit nobis locus iste. 14.

32. Vidi Dominum facie ad faciem. 263.

47. Dies peregrinationis vitæ meę centum triginta annorum sunt, parui & mali. 93.

49. Catulus leonis Iuda ad prædam fili mi ascendisti. 649.

Salutare tuũ expectabo Domine. 194.

Ex Exodo.

Cap. 13. Vt lex Domini semper sit in ore vestro. 7.

33. Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris. 287.✶

Ex Numeris.

Cap. 5. Bestia quę tetigerit mõtem lapidabitur. 29.

15. Anima quæ per superbiã aliquid commisserit, peribit de populo suo. 231.

Ex Deuteronomio.

Cap. 15. Si venditus fuerit frater tuus Hebræus, sex annis seruiet tibi. 91.

27. Maledictus homo qui nō permāserit in vniuersis sermonibus legis huius. 46.

33. In dextera eius ignea lex. 15.

Ex Iosue.

Cap. 8. Leua clypeū qui in manu tua est cōtra vrbē Hai. 220.

Ex lib. Iudicum.

Cap. 14. De comedenti exiuit cibus & de forti egressa est dulcedo. 652.

Ex Ruth.

Cap. 3. Extende pallium tuum super me quia propinquus es, &c. 586.

Ex 1. Regum.

Cap. 5. Et percussi sunt in secretiori parte natium. 116.

6. Non declinabant ad dexteram neque ad sinistram. 42.

16. Elegit quinque limpidissimos lapides, &c. 74.

Ex 2. Regum.

Cap. 7. Propterea inuenit seruus tu⁹ cor suū, vt oraret te. 75.

14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur. 342.

Ex 3. Regum.

Cap. 4. Dedit quoque Deus sapientiā Salomoni, &c. sicut arena quę est in littore maris. 207.

16. Demettam posteriora vestra. 21.

19. Surge comede, grādis enī tibi restat via. 5.

Ex 4. Regum.

Cap. 2. Ascende calue, ascende calue. 131.

5. Sic & sic loquuta est puella de terra Israel. 202.*

Ex 2. Paralipomenon.

Cap. 2. Domū quam edificare cupio magna est. 151.

24. Occiderunt eum in lectulo suo. 653.

Ex 3. Esdræ.

Cap. 4. Videbam tamen Apemen concubinam Regis sedentem iuxta regem & auferētem diadema de capite eius. 186.*

Ex 4. Esdræ.

Cap. 4. Vade pondera mihi ignis pondus aut mensura mihi flatum venti. 461.

Ex Tobia.

Cap. 13. Ex lapide candido, & mundo omnes plateę eius sternentur & per vicos eius Alleluia cantabitur. 205.

Ex Iob.

Cap. 1. Nisi in faciē benedixerit tibi. 262. 256.

5. Visitans speciem tuam nō peccabis. 245.

6. Vtinam appēderentur peccata

cata mea quibus irā merui, &c. 334.

Sagittæ Domini in me ſunt quarum indignatio ebibit ſpiritum meum. 336.

7. Sicut ceruus deſiderat vmbrā, & ſicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui. 229.

9. Cuius meſſem famelicus comedet. 80.

Tranſierunt quaſi naues portantes poma. 107.

10. Etſi celes in corde tuo ſcio quod vniuerſorum memineris. 603.

12. Abūdāt tabernacula prædonum. 94.*

13. Animam meam porto in manibus meis. 453.*

15. Operuit craſsitudo vultū eius. 344.

18. Abſcōdita eſt in terra pedica eius, & decipula eius ſuper ſemitam. 456.

19. Scitote quoniā nō æquo iudicio mecū contēderit Deus. 301.*

20. Gaudium hypocritæ inſtar puncti. 151.

21. Interroga quemlibet de viatoribus. 8.

23. Proponat æquitatē contra me, & perueniet ad victoriā iudicium meum. 189.

Quis mihi det vt agnoſcā, & inueniam illum & veniamuſq; ad ſolium eius. 657.

27. Glebæ illius aurum. 5.

28. Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia. 506.

34. Conteret multos & innumerabiles, & ſtare faciet alios pro eis. 71.

Neque vltra in hominis poteſtate eſt vt veniat ad iudiciū. 597.

35. Qui dat carmina in nocte. 3.252.

40. Nerui teſticulorum eius perplexi. 19.

Abſorbebit fluuium & habebit fiduciam, quòd influat Iordanis in os eius. 412.

Sub vmbra dormit in ſecreto calami, &c. ibid.*

Si habes brachiū ſicut Deus, & ſimili voce tonas, circunda tibi decorem, &c. 679.*

42. Suſcepit Dominus faciem Iob. 473.

Ex Pſalmis.

Pſal. 1. In cathedra peſtilentiæ non ſedit. 230.

2. Reges eos in virga ferrea. 15.

4. In tribulatione dilataſti mihi. 152.

Signatum eſt ſuper nos lumē vultus tui Domine. 100.

5. Verba mea auribus percipe Domine intellige clamorē meum. 134.

7. Conſumetur nequitia peccatorum. 417.

16. Adipē ſuū cōcluſerūt. 310.

Oculos suos statuerunt declinare in terram. 216.

Custodi nos Domine, vt pupilam oculi. 129.

18. Lex Domini immaculata &c. Iustitiæ Domini rectæ. 18. 19. 42.

20. Æquitatem vidit vultus eius. 262.

22. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. 337. 419.

29. Ad vesperum demorabitur fletus. 541.

30. Super oēs inimicos meos factus sum opprobium inimicis meis valde. 71. *

31. Dixi cōfitebor aduersum me iustitiam meam Domino, &c. 599.

34. Ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio. 121.

36. Et educet quasi lumen iustitiam tuam. 132.

38. In imagine pertransit homo. 154.

In meditatione mea exardescet ignis. 213.

Et nūc quæ est substātia mea, nonne Dominus? 224.

Aduena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei. 104.

41. In die mādauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. 252.

In die mādauit Dominus misericordiam suam, &c. 277.

44. Omnis gloria eius abintus in fimbrij aureis. 47. *

Eructauit cor meum verbum bonum. 80.

48. Mors depascet eos. 240.

50. Asperges me Dñe hyssopo & mundabor. 23. *

Miserere mei Deus secūdùm magnam misericordiam tuam. 603.

54. Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. 214.

61. Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. 531.

62. Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea, &c. 79. 40. *

72. Deiecisti eos dum alleuarentur. 233. 388.

Mihi autem adhærere Deo bonum est. 146. *

Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum. 308.

76. Memor fui Dei & delectatus sum, &c. 32. 85.

77. Percussit eos in posteriora opprobrium sempiternum dedit illis. 116. *

Tradidit in captiuitatem virtutes eorum, &c. 611.

80. Inimici Domini mentiti sunt ei. 238.

89. Quoniam mille anni ante oculos tuos, &c. 374. *

90. Cadent à latere tuo mille, &c. 529.

93. Si dicebam motus eſt pes meus,&c. 581.

110. Virtutem operum ſuorum annuntiabit populo ſuo. 611.

Qui propitiatur omnibus infirmitatibus tuis. 617.

102. Miſericors Dominus,& iuſtus, & Deus noſter miſeretur. 286.*

108. Induātur ſicut diploide confuſione ſua. 247.

Expugnauerūt me gratis, ego autem orabam. 121.

110. Peccator videbit & irascetur. 238.

120. Initium ſapientiæ timor Domini. 180.

121. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi. &c. Stātes erāt pedes noſtri. 121.

136. Exinanite, exinanite vſque ad fundamentū in ea. 202.

138. Nox ſicut dies illuminabitur &c. 252.

Ex Prouerbijs.

Cap. 1. Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum. 659.

2. Si quæſieris eam quaſi pecuniam,&c. 504.*

3. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes ſemitæ illius pacificæ. 44.

Fili mi ne obliuiſcaris legis meæ. &c. 400.

4. Omni cuſtodia ſerua cor tuum. 48.

Iuſtorū ſemita quaſi lux ſplēdens,&c. 384. 24.

5. Iniquitates ſuæ capiūt impium & funibus,&c. 275.*

6. Pretiū ſcorti vix eſt vnius panis,&c. 174.*

8. Ludens coram eo ludens in orbem terrarum. 320.

9. Vocauit ancillas ſuas ad arcem. 77.

Aquæ furtiuæ dulciores ſunt. 94.

Sicut piſces capiuntur hamo ſic capiūtur homines &c. 679.

10. Vniuerſa delicta operit charitas. 413.

16. Pondus & ſtatera iudicia Domini ſunt, &c. Lapides ſacculi. 335.

Domini eſt dirigere greſſus. 534.

14. Vita carnium ſanitas cordis, putredo oſsiū inuidia. 618.

21. Sicut diuiſiones aquarum ita cor regis in manu Domini. 166.*

22. Ne tranſgrediaris terminos antiquos quos poſuerunt patres tui. 157.

24. Septies in die cadet iuſtus & reſurget. 630.

27. Si contuderis ſtultum in pila quaſi ptiſanas. &c. 302.

30. Tria ſunt difficillima mihi, & quartum pœnitus ignoro,&c. 64.*

Verba congregantis filij vomentis. 80.

Ex Ecclesiaste.

Capite. 1. Vanitas vanitatum, &c. 173.

3. Vidi sub sole in loco iudicij impietatem. 237.

4. Funiculus triplex difficilè rumpitur. 273.

9. Ciuitas parua, & pauci viri in ea venit contra eam rex magnus. &c. Inuentus est in ea vir pauper, &c. 568.

Omni tẽpore vestimenta tua sint candida. 369.

10. Muscæ morientes perdũt suauitatem vnguenti. 469.

Pecuniæ obediũt omnia. 84.

Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius. 462.

12. Memento creatoris tui in tempore iuuentutis tuæ, &c. 574.*

Ex Canticis.

Capite. 1. Osculetur me osculo oris sui. 660.

Ecce tu pulcher dilecte mi. Ecce tu pulchra es amica mea. 7.

Fasciculus Myrrhæ. 75.

Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. 464. 518.*

Quia amore langueo. 38.

Nigra sum sed formosa. 33.

Nardus mea dedit odorem suũ. 595.

2. En ipse stat post parietem nostrum. 56.

Leua eius sub capite meo, &c. 106. 454.

Sub vmbra illius quem desideraueram sedi. 228. 437.

Fulcite me floribꝰ stipate me malis. 363.*

Ordinauit in me charitatem. 628.

3. Ex aromatibus Myrrhæ, & thuris. 32.

4. Sicut vitta coccinea labia tua. 249.

Mel, & lac sub lingua tua. 377.*

5. Manus illius tornatiles, aureæ plenæ hyacintis. 215.*

Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos. 353.

6. Ferculum fecit Rex Salomon, &c. 419.

Terribilis vt castrorum acies ordinata. 636.

7. Quis mihi det te fratrem meum suggẽtem vbera matris meæ, &c. 118.

Oculi tui sicut piscinæ in Esebon, quæ sunt in portæ filiæ multitudinis. 264.*

Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum. 265.

Quã pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis. 535.*

8. Quæ est ista quæ ascẽdit de deserto delitijs affluens, &c. 22.

Lampades eius lampades ignis. 51.

Pone

Pone me vt ſignaculū ſupra cor tuum. 388.

Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ. 647.

Ex libro Sapientiæ.

1. Sentite de Domino in bonitate. 304.

2. Dixerunt impij apud ſe nō recte cogitantes, &c. 273.

Grauis eſt nobis etiam ad videndum. 330.*

Venite fruamur bonis, quæ ſunt. 231.

4. Ætas ſenectutis vita immaculata. 205.

5. Induet pro thorace iuſtitiā, &c. 241.

7. Venerūt mihi omnia bona pariter cum illa. 84.

9. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. 127.

10. Et dedit illi ſcientiam ſanctorum. 78.

Iuſti tullerunt ſpolia impiorum. 625.

12. Virtus tua iuſtitiæ initiū eſt, &c. 550.*

Ipſum quoque qui nō debet puniri condemnas. 551.

Ex Eccleſiaſtico.

6. Amico fideli nulla eſt comparatio, &c. 654.

7. Melior eſt finis orationis, quàm principium. 673.

9. Ne des mulieri poteſtatem animæ tuæ, &c. 608.

10. Initium omnis peccati eſt ſuperbia. 231.*

11. Da partes ſeptem nec non & octo, &c. 629.

Breuis in volatilibus eſt apis. 435.

14. Beatus vir qui in ſapientia morabitur, &c. & qui reſpicit per feneſtras illius. 520.

Beatus vir qui in ſapiētia morabitur, & in ſenſu cogitabit circunſpectionem Dei. 615.

20. Si ſpiritus poteſtatem habentis ſuper te aſcēderit locum tuum ne dimiſſeris, &c. 121.

Homo acharis quaſi fabula vana. 375.

19. Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes. 479.

21. Quaſi à facie colubri fuge peccatum. 234.

28. Sæpi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire. 665.*

29. Gratiam fidei iuſſoris tui ne obliuiſcaris, &c. 53.

30. Non eſt caput nequius ſuper caput colubri. 234.

32. Adoleſcens ſi interrogatus fueris habeat caput reſponſum tum. 612.*

36. Vt Prophetæ tui fideles inueniantur. 263.

Ex Iſaia.

1. Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam. 519.

Decoquam ad purum scoriam tuam,&c.480.

Quiescite agere peruersè, discite benefacere.87.

Lauamini,mundi stote,&c.Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealuabuntur. 543.

5.Nubibus meis mādabo ne pluant super eos.75.

Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis.273.

9.Lætabuntur coram te sicut qui lætātur in mæsse,&c.626.

16.Emitte agnum Domine dominatorem terræ.675.

10.Væ qui condunt leges iniquas,&c.16.

24.Erit sicut populus sic sacerdos.27.

25.Præcipitauit mortem in sempiternum.341.

30.Erunt oculi tui videntes Doctorem tuum.192.*

31.Cuius ignis est in Sion,& caminus ignis in Ierusalem.28. 354.

38.Iudicio adulterarum contendam tecum.94.

40.Mutabunt fortitudinem assument pennas vt aquilę,&c. 149.*

Loquimini ad cor Ierusalem. 435.

43.Cum ambulaueris super ignem non cōbureris,&c.137.

46.Ego feci,ego feram.69.

50.Quis est iste liber repudij quem ego dedi matri tuæ.142.

54.Lauda sterilis, quæ non paris,&c.226.

Ecce ego creaui fabrum insufflantem in igne prunas, &c. 584.

57.Creaui fructum labiorum pacem.449.

53.Et ascendet sicut virgultū coram eo.561.*

58.Sternam per ordinem lapides tuos.135.

57.Dabo eis pacem super pacem,secundùm septuaginta interpretes.635.

60.Qui sunt hi, qui vt nubes volant,&c.150.

64.Aquæ arderēt igni vt notum fieret nomen tuum, &c. 67.

A facie tua montes defluerēt. 594.

63.In brachio suo congregabit agnos.683.

Ex Ieremia.

Cap.2.Quàm vilis facta est nimis iterans vias tuas. 147.

Duo mala fecit populus meus &c.461.

Quid tibi vis in vijs Ægypti, vt bibas aquā turbidam?518.

Onager assuetus in solitudine, &c. Attraxit ventum amoris sui.525.

Quid vis vt iudicio contendā tecum.598.

5. Æqui amatores & emiſſarij facti ſunt in fœminas. 175.

8. Nunquid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? 195.

9. Quis dabit capiti meo aquam? 542.

10. Scio Domine quia non eſt hominis via eius. 534.

11. Oliuam vberem, ſpecioſam & fructiferam &c. 54.

12. Propè es tu ori eorum, & longè à renibus eorum. 533.

17. Maledictus vir qui confidit in homine &c. 50.

32. Dedi eis argentum & aurum & ipſi fabricati ſunt Baal. 327.

35. Prævaluerunt ſermones Ionadab filij Rechab. 40.

46. Fortis impegit in fortem, & ambo corruerunt. 650.

Ex Threnis.

1. Expandit Sion manus ſuas, &c. 510.

2. Deduc quaſi torrentem lachrymas per diem & noctem. 541.

3. Bonum eſt viro cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua &c. 63.*

Oculus meus deprædatus eſt animam meam. 94.*

Diuiſiones aquarum deduxit oculus meus. 141.*

4. Filij Sion inclyti amicti auro primo. 147.

Candidiores Nazarei eius niue, &c. 352.

Ex Baruc.

Cap. 3. Stellæ autem dederunt lumen in cuſtodijs ſuis, &c. 662.*

Ex Ezechiele.

Cap. 1. Animalia quę vidit Ezechiel habentia pennas & manus hominum ſub pennis eorum. 30.

3. Et tu fili hominis ecce data ſunt ſuper te vincula. &c. 75.

9. Signa Tau ſuper frontes virorum gementium &c. 7.

12. Ecce ego eijciam gladium meum de vagina ſua. 242.

18. Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, iuſtitiæ eius in obliuione erunt. 626.

20. Dedi eis præcepta quæ faciens homo viuet in eis. 156.

31. Aſſur pulcher in ramis & nemoroſus frondibus &c. 192.

Ex Daniele.

Cap. 4. Videbam & ecce arborem in medio terræ & altitudo eius nimia. 201.

9. Nō in iuſtificationibus noſtris proſternimus præces ante faciem tuam &c. 581.

Ex Osea.

Capit. 2. Et hæc nescierũt quia ego dedi eis frumẽtum & vinũ & oleum &c. 345.*

4. Quia tu scientiam repulisti repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. 70.

Peccata populi mei comedẽt sacerdotes. 77.

Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. 352.*

10. Ephraim vitula docta diligere trituram. 214.

14. Reddemus vitulos labiorum nostrorum. 449.

Ex Ioel.

Capit. 2. Reddam vobis annos quos comedit locusta, &c. 626.*

Gens ascendit super terram meam fortis & innumerabilis. 642.*

Ex Amos.

Cap. 5. Quomodo si fugiat vir à facie leonis & occurrat ei virsus, &c. 432.*

9. Percute cardinem & commouebuntur superliminaria. 202.

Ex Michæa.

Capit. 6. Humiliatio tua in medio tui. 593.

Ab ea quę dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui. 608.

Ex Nahum.

Cap. 3. Omnis qui viderit te re filiet à te. 27.

Ex Abacuc.

Capit. 3. Cornua in manibus eius, &c. 651.

Ex Sophonia.

Capit. 1. Quærite Dominum si quo modo inuenietis eũ. 405.

Ex Zacharia.

Cap. 1. Extendetur super Hierusalem perpendiculum. 42.*

9. Ecce rex tuus venit tibi. 151.

Ex Malachia.

Cap. 1. Maledictus dolosus &c. Et qui immolat debilem Domino. 574.

2. Lex veritatis fuit in ore eius. 7.

3. Sedebit conflans & emundans argentum. 519.

4. Non derelinquet eis radicẽ neque germen. 203.

Ex Matthæo.

Cap. 5. Esto consentiens aduersario tuo, &c. 346.*

6. Lucerna corporis tui est oculus tuus. 296.

7. Nolite sanctum dare canibus. 75.

11. Tollite iugum meum ſuper vos. 38.
13. Simile eſt regnum cælorũ theſauro, &c. 73.
19. Si vis ad vitam ingredi ſer ua mandata. 62.
Sunt qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum. 172.
21. Oſanna filio Dauid. 194.
22. Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, &c. 326.
24. Ve prægnãtibus &c. 173
25. Ite maledicti in ignẽ æternum. 88.
27. Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me? 55.*

Ex Marco.

Capit. 1. Expulit illum ſpiritus in deſertum. 150.
2. Nemo ponit vinum nouũ in vtres veteres. 371.
9. Credo Domine adiuua incredulitatem meam. 149.

Ex Luca.

Cap. 2. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine. &c. 130.
8. Aliud cecidit ſecus viam & conculcatum eſt, &c. 73.
Qui habet aures audiendi audiat, &c. 463.
10. Ieiuno bis in Sabbato &c. 48.
15. Aut quæ mulier habens dragmas decem. &c. 26. 681.*
20. Zacheus aſcendit ſuper arborem ficomorum. 129.
21. Reſpicite & leuate capita veſtra, &c. 106.

Ex Ioanne.

Cap. 1. Quod factum eſt in ipſo vita erat. 608.
Vox clamantis in deſerto diri gite viam Domino. 42.
Quem ſcripſit Moyſes & prophetę &c. Itẽ veni & vide. 565.
3. Oportet vos naſci denuo. 216.
4. Vade voca virum tuũ. 269.
Tu forſitã petiſſes ab eo & daret tibi aquam viuam. 405.
6. Colligite quæ ſuperauerũt fragmenta ne pereant. 79.
Præcepit turbæ vt diſcumberet ſuper fœnum. 129.
8. Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum. &c. 226.
Inclinans ſe digito ſcribebat in terra. 543.
Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat. 121.
15. Ego ſum vitis vera & vos palmites. 71.
16. Mulier cum parit triſtitiã habet, &c. 565.
19. Conſummatũ eſt. 415.*

Ex Actis Apoſtolicis.

Capit. 1. Cœpit Ieſus facere & docere.

docere. 29.
9. Et ceciderunt ab oculis eius tanquam squamę. 102.
4. Fide purificans corda eorum. 51.

Ex Epist. ad Romanos.

Cap. 1. Iustitia enim Dei in eo reuelatur. 397.
2. Et qui in lege peccauerunt per legem iudicabuntur. 15.
3. Naturaliter ea quæ legis sunt faciunt. 214.
4. Credidit Abraham Deo & reputatū est illi ad iustitiā. 77. Signum accepit circuncisionis signaculum iustitiæ fidei. 407.
5. Scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, &c. 204.
6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. 187.
7. Infelix ergo homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? 635.
8. Hoc scientes quoniam vetus homo noster simul crucifixus est, &c. 176.
Vanitati creatura subiecta est. &c. 177. 242.
Sol non occidat super iracundiam vestram. 296.
Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam &c. 332.*
9. Verbum consumans & abbreuians in æquitatem. 18.*
Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. 244.
10. Finis legis Christus est. 7.
11. Tu autem cum oleaster esses, insertus es in bonam oliuā. 334.
12. Vt exhibeatis corpora vestra hostiā viuentem, &c. 296.
Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. 185. 350.
16. Dominus conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. 372.

Ex epist. ad Corinth. 1.

Cap. 1. Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis, &c 183.
Factus est pro nobis iustitia, sanctificatio & redēptio. 173.
3. Omnia vestra sunt, &c. 84.
4. Super omnia charitatē habete. 38.
6. Esca ventri & venter escis. &c. 172.
9. Sic currite, vt comprehendatis. 149.
10. Maior autem horum est charitas. 9.
13. Charitas patiens est, benigna est. &c. 8.
Charitas nunquam excidit. 205.

Ex epist. ad Corinth. 2.

Capit. 1. Fide statis. 50.
4. Non

4. Non ambulantes in aſtutia, nec adulterantes verbum Dei. 26.*

Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem ſplẽdeſcere, &c. 539.

5. Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit. 77.

2. Non poterant intendere filij Iſrael in faciem Moyſi. 101.

11. Cum infirmor tunc fortior ſum. 120.

Timeo ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, &c. 125.

12. Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ. 185.

Ex epiſt. ad Galatas.

Cap. 2. Viuo ego iam non ego. &c. 99.

3. Lex pedagogus noſter fuit in Chriſto. 164.

Cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato. 517.

5. Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs, &c. 177.

Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. 608.*

Ex epiſt. ad Epheſios.

Capit. 1. Vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ det vobis Spiritum ſapientiæ. &c. 101.

2. Eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſrael. 105.

3. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti. 74.

4. Ex quo totum corpus compactũ & cõnexũ, &c. 282.*

5. Viri diligite vxores veſtras ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiã. &c. 22.

Omnis fornicator aut immũdus aut auarus. &c. 167.*

Ex epiſt. ad Philippenſes.

Cap. 1. Coarctor nimis è duobus deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto. 43.

3. Ea autem quæ retro ſunt obliuiſcens: ad ea quæ priora ſunt extendens me ipſum. &c. 208.*

Ex epiſt. ad Coloſſenſes.

Capit. 1. Siue quæ in cælis ſiue quæ in terris ſunt. 651.

3. Quæ ſurſum ſunt quærite vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. 177.

Ex epiſt. ad Teſſalonicenſes prima.

Cap. 2. Cum accepiſetis verbũ auditus Dei: accepiſtis illud nõ ſicut verbum hominis. 80.

4. Vt

4. Vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione. 186.

Ex epist. ad Timotheum prima.

Cap. 5. Testificor coram Deo qui viuificat omnia, &c. 15.

6. Radix omnium malorum cupiditas. 171.

Ex epist. ad Titum.

Capit. 2. Expectantes beatam spem. &c. 198.

Ex epist. ad Hebræos.

Cap. 3. Donec hodie nominatur inter vos. 373.

5. De quo nobis grandis sermo, &c. vsque ad audiendum. 6.

6. Quam sicut anchoram habemus animæ nostræ &c. 197. & 297.

11. Aspicientes in authorem fidei & consummatorem Iesum. 7.

Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, &c. 104.

Fidei est sperandarum substãtia rerum. 200.

12. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis &c. 86.

13. Non habemus hîc manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. 93.

Ex epist. Iacobi.

Capit. 1. Peccatum cum consummatum fuerit generat mortem. 98.

2. Quicunque enim totam legem seruauerit offenderit autem in vno, &c. 46.

Estote factores verbi & non auditores tantùm &c. 49.

4. Deus superbis resistit, &c. 232.

Ex epist. 2. Petri.

Cap. 2. Obsecro vos fratres tanquam aduenas & peregrinos abstinere à carnalibus desiderijs. 94.

Regenerauit nos in spem viuam, &c. 224.

Ex epist. 2. Petri.

Capit. 3. Latet enim eos hoc volentes quòd cæli erant prius & terra de aqua & per aquam cõsistens Dei verbo. 395.

Ex epist. 1. Ioannis.

Capit. 2. Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est. &c. 167.

Ex epistola Iudæ.

Capit. 1. Nubes sine aqua quæ à ven-

à vento circunferuntur. 193.

Ex Apocalypsi.

Capit. 3. Tene quod habes vt nemo accipiat coronam tuam. 71.

Vtinam frigidus aut calidus esses, sed quia tepidus es incipiam te euomere. 88. 138.*

6. Vidi sub altare Dei animas interfectorum. 358.

10. Accipe librum & deuora illum. 437.

FINIS.

INDEX PRAECIPVARVM HVIVS operis Sententiarum.

In quo numerus designat Paginam.

A.

ABrahæ facta fuit secunda repromissio futuri seminis. 225

Actiones humanæ intelligũtur in Scriptura sacra per vias. 41

Actiones humanæ post primũ peccatum tortuosę sunt imitantur enim serpentis semitam. 42

Actiones humanæ regulandæ sunt per normam diuinorũ præceptorum. 42

Actiones humanæ per charitatem veluti per perpẽdiculũ mensurandæ sunt. 43

Actiones suas homines mũdani amore proprio dirigunt. 44.

Adolescẽtes vt plurimũ agunt partes corporis, & quare. 62

Adolescentes maioris audaciæ, & spei sunt. ibidem.

Adolescentum naturæ ferocitas frænanda est obedientia legis Dei. ibidem. & 63

Adolescentibus maximè vtilis obedientia. 63. 64. & 65

Adolescentũ inobedientiũ exẽpla. 63

Adolescens contemptus, Christum redemptorem significat in scriptura. 561

Aduocati, scribę, & procuratores cõparantur medicis sanitatem protelantibus. 18

Agens secundarium nihil potest nisi virtute primi agẽtis. 166.

Aleph significat doctrinã. 14

Alphabeti Hebraici literæ habent suas peculiares significationes. ibidem.

Ambitio est simia charitatis, sed dissimili modo. 471

Amor diuinus & si ignis sit nõ comburit sed illuminat. 28

Amor Dei super omnia se superposuit. 38

Amore diuino nõ proprio omnia facienda. 44

Amor diuinus delectabiles facit nostras operationes. 82

Amor facit, vt ipsa mors sit amãti delectabilis, vt patet in martyribus. 83. & 434

Amoris maximum signum est pati quẽquamin seipso propter amicum. 85. & 86

Amor in Scripturis sacris per ignē multoties significatur. 163.
Amor meretritius, quomodo antiquitùs depictus. 175
Angeli voluntatem Dei infalli biliter adimplent. 391
Angeli nomine cœli intelligun tur. ibidem.& 390.
Anima nostra tunc est directa, quando Deum recto itinere attingit. 50
Anima id fit cuius speculū con stituitur. 178
Animæ vita cōsistit suo modo in debita proportione virtu tum. 190
Anima habet suas ætates sicut corpus. 205
Anima quare leuanda in Deū. 219.
Animæ dignitas pluribus argu mentis amplificatur. 324
Animæ pulchritudo in cordis munditia sita est. 331
Animæ splēdor amittitur cum rebus inferioribus immisce tur. ibidem.
Anima comparatur speculo. ibidem.
Animā cœli aspectus pulchrā, terræ dedecoratā reddit. 351 & 352.
Animæ purgatorij participes sunt orationum Sāctorum. 280.
Animalia ruminantia munda in lege. 213
Animus hominis ab impijs tan gi non potest. 382
Appetitus vincitur fugiendo. 175.
Arca in qua erat vetus testamē tum quare ex lignis incorru ptibilibus. 161
Auaritia præcipuum impedi mentum mandatorum Dei. 167.
Auaritia reliqua vitia includit. ibidem.
Auaritia maxima abnegādi fi dem causa. 168
Auaritia potentissima ad tra hēdos animos hominum in quodcunque vitium etiam idololatriam. ibidem.
Auaritia quomodo dicatur ido lorum seruitus. 169
Auaritiæ nomine intelligi po test quodcunque tempora lium desiderium. 170
Auaritia quomodo initiū om nium vitiorum. 171
Auari idololatræ quare. 167
Auarus nequior videtur Iuda. 169.
Auarus animā venalem habet. ibidem.
Auarus exuit pietatem. ibidē.
Auaro nihil sceleſtius. ibidem.
Auarus magis amat diuitias, vt putrefiant quam alteri vsui sint. 170
Auarus (contra ordinem natu ræ) non conatur vacuum in proximo adimplere. ibidem.

Auarus nulli bonus esse potest. ibidem.
Auarus oculis concupiscit rem alienam. 172
Auarus appetit pecuniam sine mensura. 168

B

BAptismus est ianua per quā ingredimur ad Ecclesiam. 22
per Baptismū renouatur homo in nouum hominē. 66. & 67
per Baptismum conformamur Deo artifici nostro. 67
de Baptismo vide plura. 66. 67 68.
Beatitudinis consideratio maximè refert ad nostras actiones dirigendas. 20
Beatitudo scopus nostrarum actionum. 20
Beatitudinis desiderium omnibus ingenitum est. 20. & 21.
Beatitudinē quærūt peccatores sed non vbi querenda est. 21
Beatitudo duplex altera in spe altera in re. 21
Beatitudo sanctorum in patria explicatur in sacris literis nomine quietis, status vero viæ per motum. 23
versus Beatitudinē pergere debemus in hac via sicut Sol versus meridiem. 24
Beatitudo denotatur per perfectum diem qui non cognoscit vesperum. 24
cū Beatitudine magnā similitudinē habeat pecunia. 83. 84
Beatitudinis cum pecunia egregia comparatio. 84
Beatitudo sola replet desideriū hominis. 340. & 341.
Beatitudinis misericordia omnes misericordiæ effectꝰ eminenter includit. 340
Beatitudinis vita simpliciter & sine addito vita dicitur. 341 342. & 343.
in Beatitudine nec mors nec quæ ad illam disponunt locum habent. ibidem.
Beatus qui voluerit esse, sit immaculatus. 21
Beatus dicitur, qui in hac vita legem Dei seruat non in re, sed in spe. 22
Beatorum orationes nobis proficiunt. 281
Beatorum atque electorum in hac vita degētium mirabilis cōtra positio atq; figura. 281
Beatorum felicitas non perfecta si essent aliquid amissuri. 343.
Beneficia Dei erga hominē. 86
Beth litera Hebræa, quid significet. 61

C.

CAin interficienti septuplum reddendum esse in vindicta, quomodo intelligatur. 239
Canis in Scriptura significat peccatorē immundum. 467

Canis in scriptura aliquando prædicatorē significat. 468
Carnis venereę delectatiōes per funes qñq; significātur. 275
Carnis maceratio sanctis omnibus in vsu fuit. 295
ex Carne nra in qua nascimur oritur timor labendi. 125
Carnis & spiritus diuersissima natura ex qua prouenit dissensio inter illa. 126.& 127.
Carnis rebellionis in causa est fomes. 127
Carnis & spiritus dissensio figurata in Iacob,& Esau. 127
Carnis defectus, quare vocētur vetus homo. 176
Caro absque rationis consensu multoties motū exercet. 185
Catholici in rebus fidei Ecclesiæ sanctorumque intelligentiam sequuntur. 376.& 377
Cælum est emporium vnde necessaria vehuntur. 218
Cælū verbū Dei obseruat. 389
Charitas inter cæteras virtutes maximè appropinquat Deo. 37.
Charitas debet esse regula viarum nostrarum. 42
Sine Charitate nullus actus est meritorius. 47
Charitas delectabiles facit labores,& ipsam mortē. 83.& 434
Charitas in æternū manet eadem summo decore perficietur postea. 205.& 206.
Charitati tribuuntur omnium virtutum effectus. 207
Charitas generat magnanimitatem. 207.& 208.
Charitas actiōes nostras super terrena eleuat. 215.& 216.
Charitas oritur ex spe. 224
Charitas per columnam ignis significatur. 163
Charitas dicitur via Dei. 179
Charitas dicitur æquitas. 189
Charitas virtutes oēs facit gratas Deo meritaque sanctorū mensurat. 280.& 294.
Charitas est finis perfectionis. 297.
Charitas iustos oēs mēbra eiusdē corporis constituit meritaque cōmunia reddit. 279
Charitatē quare appellet mandatum latum nimis. 413
Charitas operit delicta tam propria quam aliena. ibidem.
Charitatis encomia proponuntur. 414
Charitas viam cæli (quæ arcta est) latam reddit. ibidem.
Charitatis præceptū in hac vita impleri nō potest in tota sua latitudine. ibidem.
Charitas finis omnium præceptorum. 415
Charitas in scriptura significatur per viscera. 421
Charitas in Scriptura per ignē intelligitur. 422
Charitatis præceptū ad inimicos se extendere efficaciter probatur. 426

Charitas omnem iniquitatem facit odiosam. 438.
Charitas gressus hominis facit pulchros. 535
De charitate respectu ad alias virtutes, vide multa. 47. & 48.
Christiani mali ob sua demerita relinquuntur à Deo. 71
Christianorū peccata grauiora quia scandalosa. 72
Christianus malus hospiti comparatur. 105
Christus Dñs dicitur via. 22
In Christo quomodo sumus sancti & immaculati. 22
Christus Dominus fideiiussor noster fuit. 53
Christus iuge sacrificiū corporis sui ad quid reliquit. ibidē.
Christi viscera per sua vulnera nobis patent. 54
Christum quomodo Deus dereliquit in cruce. 55
Iustitiam Dei in Christo, quid vocet Paulus. 77
Christi meritum, quādo nobis communicatur efficimur iustitia Dei in illo. 77
Christi meritum non communicatur nobis nisi per fidem charitate formatam. 77
Christus est via testimoniorum Dei. 85
Christi passio maximā fidē sui erga nos amoris fecit. ibid.
Christus lumen est. 102
Christus finis legis iustitiarum, & testimoniorum. 161
Christus vt verus sacerdos quic quid in lege continebatur ostendit. 102. & 162.
Chrs ex via semitā fecit. 163
Christus quanto legem arctiorem tanto faciliorem fecit. ibidem.
Christi mors gentibus stultitia videbatur. 183
Christi mors potētia, & sapientia. ibidem.
Christus æquitas Dei & nostra. 188. & 189.
Christus iustitia Dei & nostra. ibidem.
Christus dicitur ipse vel ille. 193.
Christus salutare Dei. 193. & 194.
Christus Dei misericordia. 194 & 195.
Christus nos docuit operationes leuare in Deum. 215
Christi manus quare tornatiles. 216
Christus ad hoc venit, vt animos ab his infimis diueleret. 216.
Christo vt homini cogitatiōes nostræ manifestæ sunt. 265
Christus quare facies Dei dicatur. 264. & seq.
Christus solus omnes sensus spirituales, id est, dona gratiarum habuit. 266
Christus pascha electorū. 443
Christus secūdum diuinitatem lumen, secundum humani-

tatē lucerna dicit. 443. &. 444
Christus quare lumē vitæ. 446
Christus altare Dei. 358
Christus dicitur dies. 400
Christus omniū virtutū ac præceptorum finis. 415
Christus quare omnis consummationis finis. 415. & seq.
Vsque ad Christi mortem nullus potuit dicere peccatum consummatum est, sed consummandum. 416
In morte Chri imperiū dæmonis finē habuit. 416. & 417.
In Christi morte hominū malitia consummata est. 417
Christus quare leoni comparetur. 418
In Christo, & eius cruce omnes virtutes ostēduntur. 418. & sequentibus.
Christus quare virga. 419
Amor Ionathæ ad Dauid amoris Christi erga nos typum gessit. ibidem.
Christus quare vnus. 442
Christus omnibus est lux. 442 & sequentibus.
Christus vnitati assimilat. 442
Clamor est actus orantis. 567
Clamor cordis exprimit magnum petentis affectum. 570
Cogitationes prauæ cum incipiunt facilius vincūtur. 472
Cōmunio Sanctorū quid. 279
Concionum sanctarum in deuoti carpuntur. 108
Concupiscere si solitarie sumatur est in malam partē. ibid.
Concupiscentia radix nostrorum operum. 163
Confessio in scriptura sumitur pro gratiarum actione. 49
Confessio duplex, & laudis, & criminis. ibidem.
Conscientia mala cruciatus impiorum. 239
Consiliū sacerdotū cōtra Christum in domo Caiphæ. 119
Consilia nostra in Deo permanere debent. 123
Cōsilia impiorū insatuat Deus. 124.
Cōsulere debemus in omnibus negotijs nostris Deum. 123
Consuetudo quare difficilè repellatur. 63
Contemplatio maioris perfectionis, quā vita actiua. 361. &. 362.
Contemplatio est mors quædam. 363
Contemplationi dediti stolidi ad res humanas gerendas habentur. 368
Contēplatio facit animā nō detineri officijs corporeis. 364
Contēplatiuis vita præsens tædium. 375
Cor humanum secundum se totum reddere Deo impossibile est in hac via. 27
Cor nostrum quanta cura seruandum. 48. & 49.
Cor aliquando pro tota anima accipitur. 51

Cor ſemper debemus habere ſurſum. ibidem.
Cor noſtrū ſanctis cōſideratio-nibus detineri debemus. 75
Cordis purificatio in cōiūctione ad cœleſtia. 353. & 354.
Cordis puritas in hac vita non perfecta. ibidem.
Cor actib⁹ virtutū mūdat. 355
Cor debet habere octo, vt Deo ſeruiat. 397
Cor hominis arca legis Dei. 161
Corpus noſtrum quare pauimentum. 129
Creaturæ poſſunt diligi ſic, vt Dei dilectionem non impediant. 27
Creatura alteri creaturæ ſe communicat. 169. & 170.
Creaturæ ſpectant perfectionē à quo habuerūt originē. 325
Credere mādatis quid ſit. 298
Crux Chriſti oliua fuit. 54
In cruce Chriſti cōcupiſcentia peccati damnata eſt & crucifixa. 176
Crux Chriſti commēdat amicitiam Dei. 184
In Cruce perfectio totius legis, & ars bene viuendi. 184
Crucis meditatio efficaciſsimū remediū cōtra tētatiōes. 177
Crux Chriſti perfectiſsima ratio gloriandi. 184
Crux ſignū populi Iſrael. 649
Crux Chri fornax ferrea. ibid.
Crux Chriſti arbor vitæ. 650
Quid Crucis longitudo, latitudo, ac ꝓfundū ſignificēt. 651
In Cruce Chriſti explicatū fuit ænigma Samſonis. 652
Crux lectulus Salomonis, ara & inſigne victoriæ noſtræ. 653. vſque 655.

D.

DAmnati quare omnibus creaturis etiā viliſsimis contemptui erūt. 116
Damnatorū pœna figurata in Bethamitis. 116
Dauid grauius punitur ꝓpter ſuperbiā, quam ob adulteriū & homicidium. 347. & 348
Dauid Regem Saulem beneficijs deuicit. 349
Dauid benefaciendo ex inimicis inſigne trophæum lucrabatur. ibidem.
Declinare à malo non ſatis eſt niſi feceris bonū. 87. & 88.
Delectatio venerea nimiū vanitatis habet. 174.
Deuotio effectus eſt lætitia. 84
Deus quomodo ſe ſubtrahat ſuis. 56. & 57.
Deus dicitur in ſcriptura; aliqua facere quæ ſolū permittit fieri. 69
De⁹ quomodo dicat in ſcriptura excæcare, indurare, &c. 69
Deus quomodo auxilium ſuū aliquibus deneget explicatur exemplo. 70
Cū Deo oīa bona poſsidēt. 84
Dei cōſideratio delectationem parit. 86

Dei beneficia erga hominem. ibidem.
Deus se reuelat ei à quo diligitur. 107
Deus solus vniuersale bonum est. 166
Deus cor hominis huc illucq; ferre potest. ibidem.
Deo duplex honor debetur. 167.
Deo adhærens immobilis fit. 177.
Deus taliter causa quod nullo modo effectus est. 218
Deo de suis effectibus maior cura est, quam cæteris causis ibidem.
Deus quomodo dicatur obliui sci & pœnitere. 225
Tempus Dei dicitur quando iudicium impiorum exequetur. 141. & 142
Deus nobis naturam fragilem, ac facilem quare permisit. 244.
Deus & si omni laude nostra maior sit summas ei laudes cantare debemus. 248
Non solum noctes, sed & dies in Dei laudibus expendi debent. 251
Omni cura animum in Dei laudibus retinere debem⁹. 249
Dei vnius cognitio ex creaturis non solum haberi potest, sed & Trinitatis vestigiũ. 215
In aduersis memores Dei esse debemus. 251. & seq.
Quædã operatur Deus potius, vt misericordiam ostendat quam vt omnibus communicanda existimentur. 256. & sequentibus.
Respectus gratiæ & Dei maiestas & clara Dei visio facies Dei in scriptura, quare dicantur. 262. & sequentibus.
Deus plus largitur, quam ab eo petatur. 332
Dei omnipotẽtia per manus in scriptura exprimitur. 317
Deo cur potius misericordiam inter cæteras virtutes attribuimus. 286
Deum summè bonum esse omni genere bonitatis comprobatur. 303
Deus iustos in hac vita affligi misericorditer permittit. 287
Dei misericordia cœlum etiam implet. 289
Deus siue penas inferat, siue beneficia largiat̃ semper in omnibus se æquũ exhibet. 336
Deus, quando hominem creauit maximè sibi complacuit. 324.
Deũ nõ nisi per effectus cognoscere valemus. 289. & 304.
Deo omnia sunt præsentia, & præterita & futura ratione æternitatis. 401
Quòd omnia seruiant Deo solùm verificabitur, quando Christus tradiderit regnum Patri. 402

Deus

Deus non noſtra ſed nos quærit. 408.
Quanto maior cura Deo ſit de prædeſtinatis quàm de reprobis. 411.&.412.
Deus nos expectat, vt ſaluet, diabolus vt perdat. ibidem.
Deus operationes noſtras ſponteas probat potiuſquam coactas. 422
Deus contraria via homines ad ſe allicere nititur, atque mundus. 436
Myſterium magnum contentum in nomine Dei Iehoua declaratur. 444
Deus ſicut finem inclinationē tribuit. 223
A Deo omnia pendent. 383
Deus aſpicit quoſdam vt ſaluet alios verò vt damnet. 526
Deus non prius eſt vltor quam homo peccator. 502
Derelictio Dei duplex altera electorum altera reproborum. 54.&55
Deſperare nullus debet de Dei miſericordia. 239
Diaboli ſuggeſtiones quomodo vincendæ. 120.&121
Diabolus quomodo nos quærat perdere. 422.
Dies præſentem vitā deſignat nox vero futuram. 501
Dies aliquando æternitatē aliquando fidem ſpe & charitate concomitātem ſignificat. 401.
Dies iudicij quare dicatur tempus omniū creaturarū. 242
Dilectionis Dei præceptū quomodo ſit intelligendum. 28. & 36.&37.
Per dilectiōis Dei præceptum intelligimus quid ſit ſcopus diuini amoris. ibidem.
Dilectionis Dei præceptum in patria ex toto implebit. ibid.
Diligimus Deum ſuper omnia ſi ea in Deum referam⁹. ibid.
Diligendus eſt Deus infinitè. 36.&37.
Dilectio creaturæ ad Deū exilis eſt. 38
Dilectio erga Deum & proximum eſt veluti centrū quod emittit lineas ad extrema. 42.
Diligere alia præter Deum eſt retorquere cor. 68
Diligēdos inimicos docet Chriſtus. 103
Diſcipulus, quid habere debeat. 81.&82.
Diſpoſitiones humanæ nō ſufficiunt niſi præſto ſit diuinū auxilium. 76
Diuites non largientes eleemoſynas carpuntur. 43.&44
Diuitias quærentes quare prædones dicuntur. 94
Diuitiæ vel omnino auferunt, vel tepeſcere ſaltim faciūt diuinorum amorem. 529
Diuitiæ pedes animæ quaſi cōpedibus ligant. 530

Diuitiarum abundãtia iræ Dei signum esse solet. 531
Diuitijs affluere ac honoribus, & cæteris huius mundi bonis numinis irati signũ esse credendum est. 533.& 534.
Doctores falsi non tam sobolẽ spiritus quam propria commoda quærunt. 26
Doctrina sacra sobrietatem docet. 25
Doctrina speculatiua sine practica nihil proficit ad salutẽ quinimo culpam auget. 497

E

Ecclesia militãs permixtim habet bonos & malos. 33.
Ecclesia aliquando denominati à digniori parte. ibidem.
Ecclesia quomodo dicatur tota pulchra cũ etiam sancti non careant venialibus. 34
Ecclesiæ labia vittæ coccineæ quare assimilentur. 250
Ecclesia ieiunijs & austeritate vitæ fundata est. 370
Ecclesia simplicissimo vtitur sermone. 377.& 378
In ecclesia nunquam deficient iusti. 382.& 383
Ecclesia polis cæli & arcæ Noe comparatur. 398
Ecclesia vtraq; idem constituit regnum vnde & merita communia sunt. 281
Ecclesię vtriusque conuenięntia & discrimen. 281
Effectus suas respiciũt causas vt id accipiãt quo indigẽt. 217
Eloquiorũ Dei dulcedine omnis amaritudo nostrorũ criminum mitigatur. 437
Ephimerũ animal vnum diem artificialem pro termino vitæ habet. 373
Essentia diuina mirabiles ex se efflat amores. 28

F

FAciem Deum nobis ostẽdere & abscõdere quid? 161.& 540.
Fœminæ visus quid in anima faciat. 173
Fides cum charitate est lucerna ardens. 26
Fides superat omnes ratiões naturales. ibidem.
Fides dirigit intellectum nostrum. 50
In fide rationes quærere animinuat meritum. 89.& 90
Fides fundamentũ totius ædificij Christiani. 200.& 201.& 202.& 298.
Fides in peccatore cęlestes excitat instinctus. 201.& 202
Fides in peccatore figurat̃ per puellam captiuam in domũ Naaman. 202
Fides in formata charitate totã animam occupat. 353
Fides inexercitata cito languescit. 381
Fides per triplicem funiculum

à Salomone deſcribitur.273
Filium Dei ante incarnationē aſſumpſiſſe corporis humani figuram aeream ſi verum eſt quomodo intelligat.320 & 321.
Filius Dei verbum quare dicatur. 392
Finis ſine modo diligitur. 167
Finis Deus præſtituēdus. ibid.
Fomes quare dicitur peccatum. 127.
Abſque fomite nullus dum viuit eſt Chriſto & eius matre demptis. 127.& 128
Fomitem non tollit gratia Dei. 128.& 129.
Fornicationis vitiū tollitur fugiendo occaſiones. 175
Fortè aduerbium quando dicit in certitudinem dicit incertitudinem antecedentis non conſequentis. 404
Beatus pater Franciſcus hoc ſolū orabat Deus meus & omnia mea. 84
Funis in diuinis literis dimenſionum ſortes, peccata, & fides deſignari ſolet. 272

G

GEntilicum populum deſignat filius Prodigi. 65.& 66.
Gentiles & Pagani lignis quomodo comparentur. 72
Gimel interpretatur retributio ſiue plenitudo. 93
Gimel à quibuſdam Hebræis interpretatur mercedem ſoluere. 98
Gloria beatorum, præſentis vitæ ærūnas valde ſuperat.332
Gratia homo generatur. 224
Gratiam non præcedunt merita. 285
Gratia quare pruina dicat.369
Gratiæ ſolus Deus pater. 384
Gratia reſpectu aliquorum dicitur lumen reſpectu vero aliorum lucerna. 445
Gratus erga accepta beneficia maiora meretur accipere.79
Grati debemus eſſe diuinis beneficijs. 91.& 92

H

HÆretici & hypocritæ ſtudijs ſuis conantur victores videri. 26
Hæreticis aufertur verbum veritatis vſquequaque. 202.& 203.
Hæretici non communicāt meritis ſanctorum. 284
Hæretici mendacijs innituntur & proprium ſequuntur ſenſum. 375.& 376
Hæretici figuris & coloribus ſua dogmata ſcribunt. 377
Hæretici comparantur hyenæ quod eſt fœuum animal ſermonem humanum aſſimilat. 478

Homo duplex interior & exterior & inter eos ciuile bellum. 61.& 126
Hominis exterioris partes quare vt plurimum agant adolescentes & iuuenes. 62
Hominis interioris & exterioris lites lex Dei componit. 64.& 65.
Homo quia obliuiosus est vocatur Hebraicè Enos. 91
Homo Dei imago cæteræ creaturæ vestigia. 100
Hominis interioris & exterioris diuersus appetitus depingitur. 126.& 127
Hominem animal chimericum quare appellabat Plato. 126
Homo de memoria sua aliquid boni promere debet vt meditetur. 249
Homo debet esse solicitus ad inquirendum bonum quod à Deo sperat. 259
Homo post recogitationē peccatorum & fletum confiteri debet. 268
Gratia Dei hominē promptū reddit ad eius mandata exequenda. 271
Homo propter Deum cætera propter hominē facta. 326
Homo solus per manū Dei creatus dicitur. 318
Homo cur erecto capite creatur. 323.& 322
Hominis formatio maximè manifestauit virtutem Dei. 318
Homo quomodo ad imaginē Dei factus intelligatur. 319
Solus homo inter visibiles creaturas Dei mandatis cōtrahire præsumit. 402
Homo secundum naturam habet quo tendat. 223
Homo per gratiam finem & inclinationem habet. ibidem.
Homo pudefit si videatur accedere ad vxorem quare. 386
Quam pauci sint homines qui possint Deo dicere tuus sum ego eleganter declaratur ex doctrina Ambr. 408.409. &410.
Homo qui aduersitatibus resistit quam firmū habeat fundamentum. 412
Homo amore potius quam vi trahitur. 414
Extimantes se nihil quod gerāt habere dum secularia negotia non habent reprehenduntur. 423
Homo qui declinat ab vno peccato & in aliud relabitur cui assimiletur. 432
Quod non possit homo dici in gratia persistere nisi sustentetur à Deo. 432
Desideria hominis facilè ad altiora ascendunt si ex alto nascantur. 544
Humana natura post peccatū contemptibilis valde. 117
Humanum corpus est præ cæteris perfectissimum. 322

Humiles auditores illuminantur de sermonibus Dei. 519
Humilitas est locus iustorũ. 51
Humilitas testimonijs scripturæ laudatur. 113.& 114
Humilitas quandoque sumitur pro pœnis perpessis. 298
Humilitas & mãsuetudo sapiẽtiam mysteriorum Dei impetrant. 516
Humilitas mater omnium virtutum præcipuè obedientiæ. 234
Humilitatis Christi,& superbię diaboli pulchra contra positio ex D. Augustino. 235
Humilitas sola liberat ab omnibus laqueis diaboli. 235
Humilitas facit orationẽ exaudibilem. 400
Humilitas quàm sæpius in scripturis significat afflictionẽ. 403.& 447.
Hypocritæ calamo comparantur. 412
Hypocritæ solo corpore se humiliant. 448

I

IMpiorum tormẽta in inferno quare immensa. 240
Impij non poterunt auertere mentem nec in instanti à suis tormentis. 239
Impij desiderabunt mortem in inferno & nõ veniet eis. ibid.
Impij quare desperabunt in futuro. 238
Impij sine fructu gemebunt in æternum. 238.& 239
Impij in futuro fremebunt contra se insurgentes. 238
Impij in hoc seculo non se vident in futuro autem se videbunt. ibidem.
Impij heruæ assimilantur. 240
Impiorum stipendiũ mors ęterna. 238
Impiorum tempus quod sit. ibidem.
Impij quomodo mentiantur Deo. ibidem.
Impij quare in hac vita non puniantur. 551
Incarnationis verbi mysterium quòd eleuauerit nostram naturam. 117.& 118
In incarnatione Christi omnes misericordiæ cõtinentẽ. 195
post Incarnationem habemus quid inimico insultanti respondeamus. 196
Incipientium,proficientium & perfectorum status. 32
Inferni pœnæ erga damnatos. 114.& 115.
Quare in inferno dicatur esse vmbra mortis. 241
Quare in inferno impij dicantur depasci à morte. ibidem.
Iniqui odio habẽtur est sermo formalis. 465
Iniquorum labia dolosa iustos perturbant. 537
Intellectũ sequat affectus. 109

Inter-

Interdictis & ecclesiasticis censuris non obedientes reprehenduntur. 39
Iob tres filię virtutes theologicas significant. 401
Ad iustificationem quid requiratur. 76.&77.&78
Iudæi exprobrant Christianis, quòd hominem crucifixum vt Deum colant. 182
Iudæi lõga expectatione Messiæ incuruati quare dicãtur. 359.& sequentibus.
Iudex quæ vt rectè iudicet obseruare debeat. 433.&434
Iudex attendere debet q̃ loco Dei sit constitutus. 434
Iudicia iustitiæ Dei dicũtur flagella quæ immittit Deus, vt corrigamur. 443
Iudicia Dei iustis iucunda. 187 & sequentibus.
Iudicia Dei maximum solatiũ afferunt iustis. 236
Iudicia Dei spem roborant. ibidem.
Iudicium Dei & impijs omnia prosperè cedere, bonis verò omnia siniſtrè. ibidem.
Iudiciorum Dei memoria facit stare æquales animos iustorum tam in aduersis quàm in prosperis. ibidem.
Iustitia in omnibus Dei operibus inuenitur. 549
Deus nulli creaturæ debet aliquid ex iustitia, sed sibi soli. ibidem.
Iustitia in scripturis aliquando accipit̃ pro mysterijs Christi quibus iustificamur. 52.53
Iustitia duplex altera secundũ Deum alia secundum homines. 76.&77
Sola iustitia Dei iustificat. 77
Iustitia Dei in Christo est meritũ eius satisfactorium. ibidẽ.
Iustitiæ duæ partes. 87.& 88
Iustitiæ Dei gladius in hac vita in vagina misericordiæ nobis continetur. In iudicio autem euaginabitur. 241
Iustitiæ Dei memoriã semper debet consequi misericordia Dei. 290
Iustorum motus quare vocetur ascensus. 51.&52
Iusti quare dicantur recti. 68
Iustus oĩa possidet quia Deum possidet. 84
Iusti in hac vita seruiunt necessitatibus carnis, sed in resurrectione liberabuntur à tali seruitute. 91
Iustorum gaudiũ in hac vita occultum. 123
Iusti & impij necessariò aliquãdo habebunt mutare sortem, & illud dicetur tempus iustorum hoc verò impiorum. 237
Iustorum lachrymæ sunt pluuiæ tempestiuæ. 238
Iustorũ tempus quod sit. 240
Iusti arboribus comparantur. ibidem.

Iustos afficit tædio quòd peccatores videant Deum floccipendere. 243
Iusti considerantes naturæ flexibilitatē timere debēt. 244
Tribulationes accidūt iustis eo quòd legem Dei custodiāt. 254.
Iustos quare tribulari permittat Deus. ibidem.
Iustorum cor nō turbatur etiā si corpus quibuscunque affligatur tormentis. 271.272
Iustorum lætitia erigitur iustificationū Dei memoria. 245
Iusti quàm peculiari ratione Dei esse dicantur. 410
Iusti qua ratiōe holocausta mē dulata dicantur offerre Deo. 412.
Iustis dies mortis quomodo sit dies natalis. 416
Iustus qui lege Christi gubernatur sapiētior est multis doctoribus. 431
Iusti iudicia Dei desiderāt. 433
Iusto quomodo eloquia Dei dicantur esse dulcia. 434.435
Fauus melis à Samsone in ore leonis repertus significat dulcedinem quam iusti in Dei præceptorum executione inueniunt. 435
Iusti solummodo percipiūt dulcedinem in laboribus & cruce repertam. 436
Iustorum lætitia in hac vita est veluti prælibatio quædā æternæ lætitiæ. 437
Iustorum lætitia ex meditatione sermonū Dei causat. 438
Iusti tribulationibus in virtute solidātur. 307.308.& 316.
Iustorum corda in bonū proximi semp sunt inclinata. 309
Iusti ad bona cōueniūt sicut ad mala opera peccatores. 311
Iusti gaudent de aliorū benefactis. 281.301.& 329
Iusti, omnes delectationes in futurum reseruant. 331
Iusti vita impiorum condemnatio. 273
Iustus omni tēpore est paratus ad laudes Dei. 278
Iustorum afflictorū quandoq; egit Christus personā. 274
Iust⁹ habet quatuor præcipuos inimicos. 274.& 306
Iustus vt damna eminentia animaduertat debet esse plenus oculis. 275
Iustos meritis aliorū participare multipliciter ītelligit. 279
Iustorū multa bona opa in thesauris ecclesię reseruant. 280
Iustorū opera & ciuib⁹ cælestibus & animabus purgatorij cōmunia esse quomodo intelligatur. 280.& 281
Iustorū cib⁹ sūt sacramēta. 280
Iusti sunt mēbra Chri, quæ per charitatem augentur. 283
Iusti propter varias rationes in hac vita affligunt. 287.289. 291.300.& 312.

Iustus amore nō timore debet Deo seruire. 293
Iusti desideria nūquam faciantur. 294
Iusti non solum audiunt, sed & discunt à Deo. 297
Iusti à tribus exprobrantur. 198.
Iustus omnia huius mundi calcat. 206.& sequent.
Iustus in publico fatetur virtutis opera. 210
Iusti mutuò se iuuant. 350
Iusto incongruè iungitur peccator. ibidem.
Iustorum conuictus consentaneus. ibidem.
Iustus puritati animæ debet intendere. 353.& sequent.
Iustus appetit iudicium impiorum. 358. & sequent.
Iusti aduentum Christi secundum expectantes incuruati incedunt. 359
Iusti corpus ieiunijs & laboribus exponunt. 370.& seq.
Iusti conterūt Satanam sub pedibus suis. 373.& seq.
Iustus aurem suam quomodo perforare dicatur vt loquatur quid Deus sibi loquatur. 387
Iustus perpetuo Christi seruicio mācipatur. ibid. & seq.
Iustus cælum dicitur. 591
Iustus Deo soli debet placere. 178.
Iusti securitas nuntium solutionis futuræ. 209
Iustus signum crucis sigillat in fronte. 388
Iustus ex amore Deo obsequiū præstat. ibidem.& seq.

L

Lachrymę dulces illę quæ ex deuotione & affectu animæ effundunt. 542
Lachrymæ amaræ quæ. 161
Lachrymæ veræ, inuisibiles. 543.
Lachrymas pœnitētis sequitur lætitia. 548
Lectio, vide Scriptura.
Legis diuinæ, varia nomina. 14 & 15.
Lex duo debet habere. 16
Legis diuinæ naturalis, & positiuæ differentia. 16
Lex diuina & naturalis indispēsabilis, positiua minime. 16 & 17.
Leges humanæ sunt veluti telæ aranearum. 17
Lex Dei, testimoniū quare. 15
Lex est sceptrum & liber quo iudicabit Deus. 15
Lex humana quandoque mutanda. 17
Lex humana, debet esse sicut regula lesbia. 17
Legem iustitia facit pulchram. 18.
Lex decalogi breuissima. ibidē.
Leges humanæ quare non sufficiant ad vitia arguenda. 18

Legis diuinæ cõditiones explicant & ampliãtur. 17.& 18
Lex diuina, lumen vultus Dei signatum supernos. 19
Legis robur in claritate à Deo. 19.
Lex dñi, illuminat corda. 19
Legis decalogi, prima tabula quæ præcepta contineat, & quæ secunda. 19
Lex decalogi, quantum ad omnia præcepta arbori scientiæ boni & mali cõparatur. 20
Lex Dei via quare. 22
Legem domini qęerentes beati in spe & immaculati in re. 25
Legem domini, aliqui requirũt, vt videantur docti. 25
Legis Dei scrutatores qui laudati? 25
Lex dñi quot ceremonijs promulgata in Sina. 35
Lex Dei Adæ & nobis diuersimodè seruãda proponit. 35
Lex Dei infinitè obseruanda quomodo. 36
Leges humanæ iniustæ nisi diuinis cedant. 38.39.40
Lex Dei animæ speculum. 49
Lex Dei omnes alias in promissis excellit. 101
Legis veteris figuræ quasi sub velamine continebant Christum. 101
Lex Dei, dicitur via iustitiarum & via mandatorum. 161
Lex spiritualis spiritualiter intelligenda. 162
Sine lege non peruenit ad Christum. 162
Lex vetus coopertoriũ nouæ. 162.
Lex Dei in toto corde custodienda. 162
Lex Dei in intellectu, in cõcupiscibili iniracibili seruanda. 162.
Lex vetus non per se placebat, sed in ordine ad nouã. 163
Lex iustitiam quam promittebat dare non poterat. 164
Lex Christi finis intentus à veteri. 380
In lege Dei omnia veritas. 380
Lex euangelica cæteris præeminet. 314
Legis Dei obseruatio summũ iustorum desiderium. 313
Legis diuinæ custodia, vnde oriatur. 253
Lex diuina omnibus anteponenda. 258
Lex vetus in scriptura iustificationes Dei quare. 407
Lex quomodo diligatur cũ voluntati aduersetur. 422
Lex lumen præstat. 422
Lex euãgelica, igneaquare. 422
Lex diuina quomodo omni tẽpore meditanda. 423
Legis diuinæ intelligẽtia, cui fini ordinanda. 424.& 425
Lex Dei psalterio dechacordo assimilatur. 428
Lex vetus figura nouæ. 430
Lex vetus ac noua rotis Ezechielis

chielis comparatur. 430
Lex vetus lucernæ noua luci comparatur. 446
Lex gratiæ eminet, ſcriptæ & naturali. 517

M

MAgnanimus nō velox ſed tardus. 207
ex Magnanimitate oritur fiducia. 208
Mandata Dei in gradu ſuperlatiuo obſeruanda. 36
in Mādatis Dei quaſi in ſpeculo nos proſpicere debemus. 49.
Mandata Dei ſine eius aſsiſtentia ſeruari non poſſunt. 54
Mādati & iuſtificationis diſcrimen. 91
Mandatorum Dei verus præceptor ſolus Deus eſt. 289
Mandata Dei tripliciter diligenda. 213
Mandata Dei propter præmiū amabilia. 214
Mandata, vide lex & præcepta.
Maria virgo contemplationibus carne debilitata interijt. 363.
Mariæ virginis, animam rapuit vis diuini amoris. 363
Maledicta omnia Dei contra peccatores, includūtur in illa ite maledicti. &c. 114
Manus ob tria leuādæ in Deū. 219.
Martyres nō erubeſcebāt Chriſti nomen. 45
Martyrib⁹ cur ſuauis mors. 83
Martyres corā Imperatoribus conſtanter ſunt locuti. 211. & 212.
Meditatio antecedit dilectionem. 212. & 213.
ex Meditatione diuinorū inardeſcit amor. 213
Meditatio, vide contemplatio.
Membra Chriſti, vide Iuſti.
Membrorum abſciſsio, in ſcriptura quid. 172
Mēdacium apud Hebræos, inſtabile ſignificat. 399
Miſericordia fundamentū operum Dei, & ipſius iuſtitiæ. 96. & 97.
Miſericordia alia iuſta alia iniuſta. 267. & 268.
Miſericordia Dei, tā iuſtis, quā peccatoribus patet. 284
Miſericordiā ſuam patefaciēdi olim Deus auidiſsimus fuit. 286.
Miſericordia Dei, vide Deus.
Miſericordiæ Dei effectus præcipuus afflictos cōſolari. 337
Miſericordiæ effectus, omnes nominæ miſerationum intelliguntur. 340
Moyſi man⁹ graues quare. 216
Motus lapidis ſurſum, violētus, deorſum naturalis. 165
Mors omnes humanas cogitationes vno ictu ſuccidit. 342
in Morte hominis tria concurrunt. 374
Muſica, & carmina ad quid ab homi-

hominibus adinuenta fuerint. 246
Musica non solum sensui sed rationi proportionatur. 246
Musica animas hominū diuersimo dè disponit. 247
Musicæ ecclesiasticæ sic attendendum, vt à diuinis animus non diuertat. 247

N

NImis aduerbij variæ acceptiones. 35.& 36
Media nox ad spiritualia aptissima. 276
Nox dupliciter sumitur. 276

O

OBedientia maximè vtilis. 92.& 63
Obedientia maximè Deo coniungit. 386
In obedientia vita & bonū animæ. 386
Obliuisci non debemus Dei. 91.& 92.
Oculi sunt, radices animæ. 216
Oculi ad tria leuandi. 219
Oculus corporis deficit, cum hæc inferiora dedignatur videre. 365
Oculo interiori Deus videtur. 365.& 366.
Oculus exterior & mētis, vnus oculus quando sunt. 366
Oculi interioris & exterioris concordia Deo grata. 366
Opera nostra quid requirunt vt sint meritoria. 76.& 77
Opera practica in exequendis mandatis Dei, dicitur scientia sanctorum. 78
Operationem perficit delectatio. 82
Opa delectabiliter faciēda. 82
Operari ex habitu, est per modum naturę operari. 87
Operarium bonorum exercitium vtilissimum. 88.& 89
Operum spiritualium exercitium, comparatur exercitio virtutum. 88.& 89
Opa bonavide, Virtus.& Iusti.
Opera exteriora instrumenta potiusquam finis perfectionis. 297
Opera nr̄a ex se nihil valēt, nisi inixa meritis Chr̄i. 332.333
Opera nostra & vota præuenit Deus. 108
Operantes per amorem solum possunt perseuerare. 293
Opprobria p Christo in summo honore habenda. 107
Opprobrij timor claudit appetitum vanæ gloriæ. 182
Oratio, vt sit deuota, requirit cor in diuinis occupatū. 75
Orationem laus præcedere debet. 78
Oratio in scriptura p eleuationem manuū significat. 217
Oratio, pura deuota & quieta. 217.
Or̄o q̄si vector de cælo omnia quæ desunt nobis adducit. 218
Oratio est scala illa quàm vidit Iacob. 218

Oratio est quasi rota maior, in horologio. 522
In oratione ardet charitas sicut calor naturalis in humido radicali. 523
Oratio rectè designatur per oleum, in scriptura. 523
Oratio, omnes conuocat virtutes. 523

P

PAtientia est causa probationis. 204
Panis iustorum vide, Iusti.
Patria cælestis vide, Gloria. & beatus Paulus in cruce Christi, se magnũ reputabat. 183
Pauli epistolæ ad Romanos argumentum. 77
Pax quid sit, & quę sint eius effectus. 635. vsque 639
Paupertas diuitijs melior. 534
Peccata venialia non tollũt pulchritudinem animæ. 34
Peccata venialia vitanda. 44
Peccati mortalis ratio in quo consistat. 46
Peccati nomine vocatur aliquã do hostia pro peccato. 77
Peccatum est opprobrium hominis. 184. 185. & 186
Peccata carnis opprobriũ maximum. 186. & 187
A peccato vinci & præcipuè carnis dedecus. 185
Peccati corpus, quomodo destruendum dicatur. 176. & 177.
Peccato vtraq; animæ pulchritudo maculatur. 352
Ex peccato oritur vermis conscientiæ. 346
Peccatum integrũ nõ est dum ratio non assentitur. 269
Peccata & peccatores per funes signantur. 299
Peccatum Adæ cæteraque pec cata inferũt labores quos patimur. 299
Peccatum solum animæ miseria dici potest. 528
Peccatum in Scriptura nihil. 477.
Peccans in vno quomodo fiat omnium reus. 46
Peccator à philosophis viua mors dicitur. 97
Peccator aliquando desiderat velle non peccare. 109
Peccator mortuꝰ dicitur & quare. 97
Peccatores consilium accipiũt quomodo iustos perdant; iusti contra. 122
Peccatorum cor induratum in proximo è contra iustorum. 309.
Peccatores prosperitate superbiunt, & deteriores fiũt. 308. & 317.
Peccatores aliqui flagellis Dei ad pœnitentiam non excitantur. 302
Peccatores ciues in terra. 105
Peccatores maledicuntur. 299
Peccatores comparantur latronibus. 311

Peccatores comparantur latronibus. 311
Peccatores, omnia iustorum in malum tribuunt. 307
Peccatores desiderant mortem iustorum. 277. 307. & 330
Peccator semper gaudet de malo facto. 329
Peccatores in festi sunt iustis. 274. & 306.
Peccatorem funibus esse ligatū dupliciter intelligitur. 275
Peccator ab his funib⁹ sine speciali Dei auxilio solui nō potest. 276
Peccatoribus sacramenta sunt in mortem. 280
Peccator non est particeps bonorum operū iustorū. 284
Peccator semper inuidet iusto. 330.
Peccatoribus quomodo omnia affluant. 292
Peccatores licentia peccādi deteriores fiunt. 309. & 312
Peccatores sunt Deo ingratissimi. 326
Peccator semper deteriorē consiliatorem quærit. 328
Peccatores quasi vtrique parti aduocati litigātium, Deo & mūdo placere conātur. 480
Peccatores comparantur lacertis. 496
Peccatores truculenti, hericijs comparantur. 493
Peccatoris gressus periculosi. 269.
Peccatori consideratio periculi in quo est vtilis. 270
Peccator conatur similes sibi facere. 231
Peccatores peccata confessa reiterantes, reprehendunt. 268
Peccatores, conferuntur filijs Agar. 428
Peccatores iudicia Dei declinare desiderant. 433
Peccatores in tenebris ambulant. 445
Peccasse maxima pœna peccātium. 345. 346
Ad peccandū inducere exprobratio. 196
Pecunia omnium vitiorum nutrix. 171
Pecunia rapit affectum. 83
Pœnitens despereraret peccatorum grauitate, nisi Dei promissa pœnitentibus intueretur. 403
Pœnitentia peccata mutata cō decorant animam. 356
Peregrini vide, Desideria. 95
Peregrini sumus in hac vita. 93.
Peregrini conditiones. 94
Peregrinationis nostræ figura. 94. & 95.
Pharisæi putabāt Messiam esse venturum, vt legem carnalem obseruaret. 162
Phariseorum error circa obseruantiam.
Pharisæi amplitudinem ex lege Dei fecerant. 163

Pontifex, aliquando thesauros, ecclesiæ aperit. 280
Prædicator, alijs & non sibi cõparati tegulæ & statuæ salis. 79. & 80.
Prædicator debet tacere vbi videritveritatem officere. 76
Prædicator prius se debet disponere, quàm alijs prędicet. 79. & 80.
Prædicator virtutem ob temporalia fingens reprehenditur. 424
Prædicator audientibus verba pronuntiat, Deus autem mentes illuminat. 80
Prædicator, consolatoria interdum prædicare debet. 43
Prædicator quare piscatori cõparetur. 80. & 81
Prædicatores labia cordi debẽt consonare. 81
Prędicator prius operetur dein de doceat. 191. & 205
Prædicator vtilior qui loquitur, & operatur. 192
In prædicatoribus veris est qd videamus & quid audiamus. 192.
Verus prædicator stellis quæ mouentur qui solum docet fixis comparatione. 192
Prædicator, composito sermone sonans solet, in superbiam elevari. 192. & 193
Prædicatori in peccatis manenti prohibetur à Domino prędicatio. 203
Prædicatores quando deficiũt verbis & operibus. 367
Prædicatores quare phaleratis loquuntur sermonibus. 378
Prædicator vanus dulcia potiusquã vtilia prædicat. 379
In prædicatore moderata eloquentia laudanda. 379
Præcepta affirmatiua, intelligũtur per mandata, negatiua vero per testimonia. 35
Prędcepta Dei, obseruanda sunt, non solum quoad substantiam sed & prompte delectabiliter. 40
Præcepta omnia collectiuè poterat homo adimplere in statu naturæ integræ non ita in statu naturæ lapsæ.
Præcepta diuina, omnia seruanda. 46
Præcepta diuina vt volũtati tenacius inhæreant opus est, ea ore proloqui. 79
Prędcepta legis obseruata vt sint alicuius valoris quid requirant. 76
Præcepta Dei & si non semper opere saltim voluntate adimplenda. 110
Præcepta decem debent esse cõsiliarij iusti. 122. & 123
Præceptum dilectionis ac amoris, citharæ comparatur. 426 427.
Intelligẽtia præceptorum Dei sola potius peccatum quàm meritum inducit.

Præceptorum Dei obseruatione ad veram sapientiam præueniri debet. 489.& 440
Præcepta quare à propheta vocentur iudicia iustitiæ Dei. 446. & 447.
In prælato tria debent lucere. 367.
Prosopopeya quando. 366
Prosperitas, affert plurima offendicula. 529
Prospera cuncta accidere argumentum indignationis Dei. 528.& 531.
Prudētia est necessarissima virtus. 29
Psalm. iste beati immac. comparatur fluuio. 14
Psalmus iste fuit reuelatus Diuo August. sub figura arboris sitæ in medio paradisi. 15
Psalm. istum quare à beatitudine exordiatur Dauid. 20

R

REgis officium est amicos ex inimicis beneficijs constituere. 349
Religiosorum est oculos humi defixos habere. 365
Religiones antiquæ ieiunijs & austeritate vitæ fundatę sūt. 370.
Reprobos quomodo Deus deserat. 59
Repelli à Deo, quid. 69
Repelli à facie Dei nulla miserabilior sors, quòd patet exemplis. 115.& 116
Retribuere in scriptura aliquando significat solum tribuere. 95
Retributionum quatuor genera. 96

S

SAcerdotes comedunt peccata populi. 545
Sacramentum, corporis & sanguinis sui cur instituerit Christus. 53
In sacramētis veteris legis Christi passio operabatur per modum causæ finalis in nostris per modum efficientis. 407.
Sacerdotibꝰ sors & pars Deus. 259.& 270.
Sancti etiam maximi, non carent venialibus Christo & eius matre exceptis. 34
Sanctorū status in patria quomodo in scriptura explicetur. 38
Sancti omnes mediam noctem ad spiritualia eligebant. 277
Sancti omnes carnē, inedia afflixere. 370
Sanitas sine mensura appetitus. 168
Sapientia lauro nō arescenti cōparatur. 518
Senectutis labores & defectus egregie describuntur. 575

Seruitus Dei honorifica. 388. & 389.
Seruus Christi perfectior quanto magis imagine Christi sigillatus. 499
Scriptura non solum quærenda sed scrutanda ad modum scrutinij. 26
In Scriptura sacra est imago Dei. 26
Scriptura non superficie tenus legenda. 26
Scripturam Pharisæi in litera tantum intelligunt. 27
Scripturæ intelligentia literalis & spiritualis per Moysem in fiscella designatur. 27
Scripturæ sensus mystici ab aliquibus nostri temporis non penetrantur. 27
Scriptura phrasi Hebræa pretiosa vocat abscondita. 73
Scripturæ verbis debemus respondere diabolo, vt Christus fecit. 74
Scriptura hostiam pro peccato vocat peccatum. 77
Scripturæ cortex velat veritatem spiritus. 102
Scripturæ mos est rerum irrationabilium obedientia nostram proteruiam condemnare. 386
Scriptura similitudinē rei, rem ipsam appellat. 390
Scriptura repetit eandem vocē cum decore & efficacia. 116 & 174.
Scripturæ lectio, nō otiosa, sed laboriosa occupatio. 367
In Scripturæ lectione summa consolatio est. 367
Et quanta bona ex illa sequantur. 403. 404. & 405. ostenditur.
In scriptura temporum & modorū mutatio frequēs. 344
Scripturæ sacræ intelligētia cui fini ordinanda. 424. & 425
Scientia animum bene morigeratum requirit. 297
Similitudo aliquando non adæquat rem comparatā. 83
Spes animas erigit. 50. & 229
Spes nostra ad cumulum Dei beneficiorum spectat. 216
Spes fortissimum solatiū in tribulationibus. 227
Spes comparatur anchoræ & aquis viuis salientibus in vitam æternam. 223. 224. & 227.
Spes post fidē generatur. 223
Spei subiectum voluntas. 224
Spes vera quænam sit. 222. & 228.
Spes causa Deus & effect⁹ qui. 228.
Spes amplificat encomio Augustini. 229
Spes nostra occulta. 197. 198
Spes ad plura erigenda quàm ad ea quæ cogitatione assequi possumus. 332
Spes christiana spiritus dilatione lætitiam efficit. 248

Spes executioni præceptorum Dei inniti debet. 255
Spei quomodo opponat̃ præsumptio. 255
Sperantes exemplo latronis se sola misericordia saluandos fore reprehenduntur. 256
Superbia figurata in filijs Enac. 111.
Superbia inter alia vitia Deum immediate respicit. 111
Superbia maximum peccatorũ quadrupliciter. 231
Superbia in lege non habet sacrificiũ pro expiatione. 231
Superbia vniuersalissimum vitium. 232
Superbia persuadet homini mãdata Dei contemnere. ibid.
Superbia & cupiditas vnum sine altero, nunquam subsistit. 232
Superbia radix hæresum, & schismatum. 232
Superbia est sedes & origo, omnis peccati. 233
Superbia quomodo impediat gratiam. 233
Superbia conseruat vitia. 233
Superbia describitur. 234
Superbos Deus tanquam sibi propriè infestos ad certamẽ lacessit. 232
Superbus quia suus vult esse perdit, quod est, è contra humilis conseruatur. 408
Superbia Deo maximè displiceet. 347
Superbõrũ pœna propria confusio. 344
Superbus aduersus Deũ se extollit. 344
Superbus cæcus est. 344
Superbus confunditur in hoc seculo, & in futuro. 345. & 347.
Sol duplicem habet motum. 389.

T

TEntationes diaboli, quomodo vincendæ. 120 & 121.
in Tentationibus nemo desperare debet. 58
Tempus iustorum & iniustorũ quod sit. 237. & 238.
Tempus quid. 399
Tẽpus appellatione hodie designatur. 400
Tepidi & remissi in via Dei maximè timendi. 88
Terra præcepto Dei in æternũ stat. 395
Terra hospitium hominũ. 396
Testimonia Dei multiplicia, & mirabilia, quæ sint. 551
Testimonia Dei mirabilia sex titulis dicuntur. 514
Timor Domini, radici arboris comparatur. 379
Timor duplex. 180. & 181.
Timor seruilis quomodo ad legem veterẽ pertinebat. 484
Topazion quid. 504

Tribulatio occasionaliter operatur patientiam. 204
Tribulatio cœlo quare mittenda. 338
in Tribulatione petendum auxilium. 338
in Tribulationibus, quomodo Deus suos derelinquat. 55. 56. 57.
Tumor mentis impedimētum est veritatis. 516
Thau Crucem figurabat. 649.

V

VAnis adhærens, mutabilitati subiectus. 177
Vanagloria solet auocare homines nō solum ab obseruantia legis, sed etiam à fide. 182
Verecundia, vel erubescētia nō est propriè virtus. 45
Verecūdiam amittere signum est extremæ perditionis. 45.
Verba Dei in penetralibus cordis nostri seruare debemus. 72. 74.
Verba Dei aliqui ore prædicāt non autem corde seruant. 72. 73.
Verba Dei ore tenus proferentes comparātur lacunis. ibid.
Verba Dei sunt arma ad ferendum inimicum. 74. 199.
Verba Dei vt fasciculum Myrrhæ inter vbera gerere debemus. 74. 75.
Verbum Dei, vide Prædicator.
Verbū Dei qua ratione fauo ac melli cōparantur. 435. 438
Verbū Dei aliquando pro Dei filio, aliquando pro locis sacræ Scripturæ sumitur. 443
Verbum Euangelij est nobis lumen. 445
Verbum Dei est vita interioris hominis. 230
Verba debēt cōsonare cordi. 81
Verba nostra licet secreta, & inusitanter prolata, audiuntur à Deo. 465
Verbi Dei adulteri qui. 26
in Via Dei nō progredi est regredi. 24
Viam Domini ambulantes nec ad dextram nec ad sinistrā debent declinare. 42
Viarū Dei vestigia quæri possunt. 90
Virtutes morales, habent inter sese connexionem. 47
nulla Virtus sine alijs, potest esse in grādu perfecto. 47
Virtutes omnes charitate connectuntur. 47
Virtus, non habet meritū sine charitate. 47
Virtutis cursus est similis motui naturali. 573
Virtutis exercitium, quasi connaturalem illam facit. 221
Virtutū operā qua ratione consummatiōes appellētur. 415
finis Virtutū est charitas. 415
Virgo Hebraicè dicitur; Alma. 73

Voluntas & intellectus supra seipsas reflectuntur. 108
Volūtas immediatè Deo subiectatur, & quoad esse, & quoad moueri. 165
Voluntas à solo Deo efficiēter & directè mouetur. ibidem.
Voluntas ab intellectu, quoad specificationem efficiēter, à seipsa quoad exercicīū mouetur. ibidem.
Voluntas habet ordinē ad vniuersale bonum. 166
Voluntas Dei, per verbū in scriptura significatur. 389
Vox ob tria leuanda in Deum. 219.
Visus nomine omnes alij sensus intelliguntur. 172
Vita inæqualitate, humorū cōsistit. 190
Vita præsens nō annis, sed diebus computatur. 373
Vita præsens vnus dies. ibidem &. 251.
Vita præsens vno instanti claudit. ibidem.
Vita preſens, veluti scintilla per aerem tenebrosum ascendēs. ibid. & alia multa de breuitate eius in sequentib. & 394.
Vitæ breuitatis meditatio plurimum prodest. 374.375
Vita præsens, ad nihil desiderari debet nisi, vt Deo seruiamus. 89.99
In præsenti vita Deus protegit suos manu leua, in alia vero dextera. 106
Vita præsens, via est ad futurā. 22.
Vitam præsentem immaculato cale trāsire magna res est. 23
Vita præsens hyems est. 240
Vita præsenti aduersitas præcedit prosperitatem. 251
Vita sanctorum in statu viæ in Sacris literis explicatur nomine motus. 23
In hac Vita posse obtineri terminum error est hæreticorū. 23. & 24.
de Vita actiua, & contemplatiua agitur. 29.30.31. & 32.
Vita contemplatiua non omnibus facilis. 30
Reprehenduntur, qui ad vitæ contēplatiuæ fastigiū adhuc carnales ascēdere volunt. 30
Vitam longiorem cur Deus homini tribuerit. 99
per Vnionem hypostaticam facta fuit communicatio idiomatum. 118
Vter triplici de causa aeri exponitur. 369

Z

ZElus est vehemētis amoris effectus. 553
Zelus duplex. 554
Inordinatus amor rerū tēporalium parit inuidiæ zelū. 524

FINIS.

Voluntas & intellectus supe-
rioris rationis. 108
Voluntas immediate Deo sub-
jacet, & quomodo ea, &
quomodo non. 125
Voluntas solum Deo effectue
& directe movetur. ibidem.
Voluntas ab intellectu quoad
specificationem efficitur, &
quomodo exercitio mo-
vetur. ibidem.
Voluntas ab intellectu ordinat ad
meritum bonum. 186
Voluntas Dei perscrutabilium
pœna dignissima. 389
Vox ob tria laudanda in Deum.
1.
Vulnus omnes alij sen-
sus intelligunt. 272
Vita intemplativa numerosa.
ibidem.
Vita perfecta non annis, sed dies
computatur. 273
Vita perfecta vno instanti clau-
ditur. ibidem.
Vita perfecta vel in carcere per-
agitur. ibidem.
Vita perfecta nouissimum pro-
ximum profectus. 374. 375
Vita perfecta ad nihil deficere
videbatur nisi, ve Deo fruere-
tur. 389
Vita perfecta vita Dei protegit
filios manu sua, in alia vero
obtenera. 106
Vita præsens, via est ad futuram.
Vitam præsentem immaculato
calore fovere magnæ est cu-
ræ. 23
Vita præsens brevis est. 240
Vita præsens aduersitas præ ce-
teris optandum. 271
Vitæ sanctorum in statu vitæ in
Sacris literis explicatur no-
mine motus. 23
In hac Vita potest obtineri ter-
minus error est hæreticorum.
23. 84.
de Vita activa, & contemplati-
va agitur. 229. 232.
Vitæ contemplativæ non omni-
bus facilis. 230
Re-præsentatur, qui ad vitæ
contemplativæ fastigium adhuc
non pervenerunt hypocrisim fa-
cere. 230
Vitam longiorem non optandam
ministrorum. 299
Vitæ communicatio homo-
rum. 118
Vitæ spiritualis causa assigna-
tur. 369

Z

Zelus est vehementis amo-
ris effectus. 774
Zelus duplex. 774
Zelo ordinatus amor virtutem operan-
tium amicitiæ est. 224

FINIS.

Errata sic corrigito.

PAgina. 8. delectum lege dilectum. p. 10. prope. l. propter pag. 11. commẽdationis. l. commendationem. ibid. euangelium. l. euangelicus. pag. 12. sœne. l. scœnæ. pag. 15. signũ. l. lignum. p. 17. conuiuere. l. connibere. pag. 23. sic currite. l. sic currite vt. pag. 26. in illis. l. illa. pag. 27. Ioan. 15. l. Ioan. 5. p. 37. minimus. l. nimius. pag. 39. super collocatis. l. super capita collocatis. pag. 45. iussum sit. l. iustum sit. pag. 49. damnatum. l. mandatũ. pag. 57. eum eis. l. cum eis. ibid. cermine. l. certamine. pag. 77. in vasibus. l. in vasis. pag. 78. scrire. l. scire. pag. 79. quomodo. l. quoniam. pag. 80. vasibus. l. vasis. pag. 81. exararent. l. exerarent. pag. 83. suaue. l. suauia. pag. 98. opera eius. l. operatiuus. pag. 160. de eo. l. de eis. pag. 166. posibilis. l. posibilem. pag. 207. ostensionem. l. extensionem. pag. 112. cordis charitate. l. claritate. pag. 214. steterunt. l. terunt. pag. 220. perpetuentur. l. perpetrentur. pag. 336. qui impingdi. l. qui pingendi. pag. 260. vindicet. l. vendicet. pag. 273. circunscripsit. l. circunsepsit. pag. 289. societas. l. sacietas. pag. 296. perniciosissimi. l. perniciſsimi. pagina. 355. quantum est. l. quartum est. pag. 393. iam illum. l. iam illam. pag. 367. petitio. l. petitionem. pag. 377. mendaciũ. l. mendacia. pag. 387. erubescat. l. erubescant. pag. 389. continuatio. l. concinnatio. ibid. ordinauit sapientiam. l. sapientia. pag. 428. infirmati. l. infirmitati. pag. 432. statutis temporis. l. temporibus. pag. 426. semetipsum. l. temetipsum. ibid. carnem brachij sui vocabit. l. vorabit. ibid. peccatum. l. primum. ibid. serpit. l. serpsit. pag. 465. perciperet. l. perciperent. pag. 487. qui ab ea. l. qui ea. pag. 489. de manibus. l. dæmonibus. pag. 493. in inferuum. l. in infernum. pag. 504. amorte tuo. l. amore tuo. pag. 517. sententia. l. scriptura. pag. 524. addendus. l. addens. pag. 527. in hominis. l. in homine. pag. 525. à se. l. ad se. pag. 528. diuites furi. l. fieri. ibid. acedia. l. accidia. pag. 530. in monte. l. in mẽte. pag. 535. momentis. l. monentis. pag. 542. timebit. l. timebis. pag. 557. anima mea. l. animam meam. pagina. 550. omnia infinita. l. infinite. pag. 572. vbicũque. l. præueni immaturitate. l. in maturitate. pag. 625. in virtutis visu. l. vsu. pag. 627. ferant. l. fuerant. pagina. 649. ardatisime. l. ardentisime. ibid. appellabatur. l. appellatur. pag. 600. ne in aliquibus. l. se in aliquibus. pag. ternis. l. technis.

SALMANTICÆ

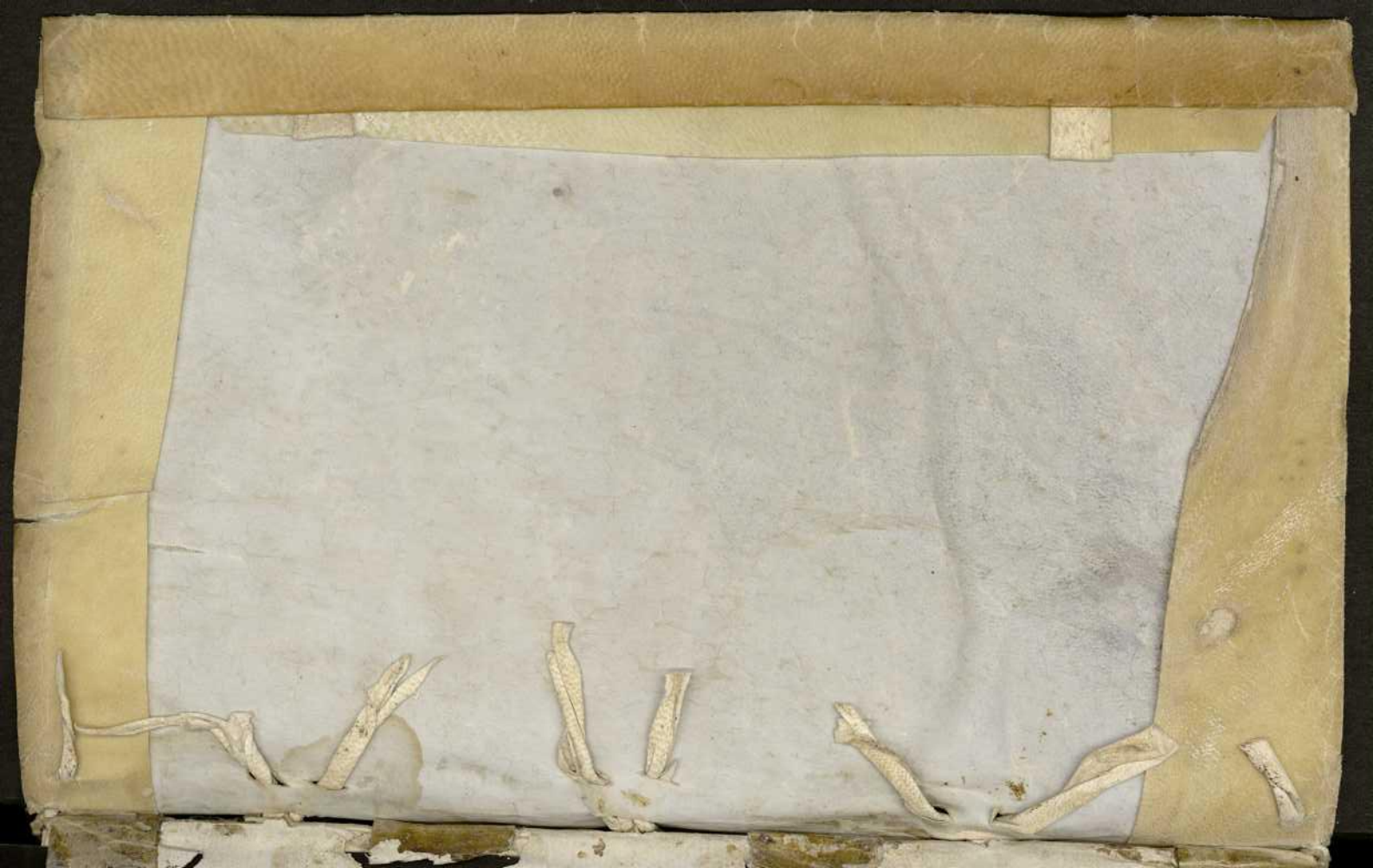
Excudebat apud Sanctum Stephanum
Antonius Renaut. 1584.

+

nor Juanquezza

Sruj Serior

onballadolid

5.9

Ducdarii in Psalterium

13
25

5.929